

Informazioni su questo libro

Si tratta della copia digitale di un libro che per generazioni è stato conservata negli scaffali di una biblioteca prima di essere digitalizzato da Google nell'ambito del progetto volto a rendere disponibili online i libri di tutto il mondo.

Ha sopravvissuto abbastanza per non essere più protetto dai diritti di copyright e diventare di pubblico dominio. Un libro di pubblico dominio è un libro che non è mai stato protetto dal copyright o i cui termini legali di copyright sono scaduti. La classificazione di un libro come di pubblico dominio può variare da paese a paese. I libri di pubblico dominio sono l'anello di congiunzione con il passato, rappresentano un patrimonio storico, culturale e di conoscenza spesso difficile da scoprire.

Commenti, note e altre annotazioni a margine presenti nel volume originale compariranno in questo file, come testimonianza del lungo viaggio percorso dal libro, dall'editore originale alla biblioteca, per giungere fino a te.

Linee guide per l'utilizzo

Google è orgoglioso di essere il partner delle biblioteche per digitalizzare i materiali di pubblico dominio e renderli universalmente disponibili. I libri di pubblico dominio appartengono al pubblico e noi ne siamo solamente i custodi. Tuttavia questo lavoro è oneroso, pertanto, per poter continuare ad offrire questo servizio abbiamo preso alcune iniziative per impedire l'utilizzo illecito da parte di soggetti commerciali, compresa l'imposizione di restrizioni sull'invio di query automatizzate.

Inoltre ti chiediamo di:

+ *Non fare un uso commerciale di questi file* Abbiamo concepito Google Ricerca Libri per l'uso da parte dei singoli utenti privati e ti chiediamo di utilizzare questi file per uso personale e non a fini commerciali.

+ *Non inviare query automatizzate* Non inviare a Google query automatizzate di alcun tipo. Se stai effettuando delle ricerche nel campo della traduzione automatica, del riconoscimento ottico dei caratteri (OCR) o in altri campi dove necessiti di utilizzare grandi quantità di testo, ti invitiamo a contattarci. Incoraggiamo l'uso dei materiali di pubblico dominio per questi scopi e potremmo esserti di aiuto.

+ *Conserva la filigrana* La "filigrana" (watermark) di Google che compare in ciascun file è essenziale per informare gli utenti su questo progetto e aiutarli a trovare materiali aggiuntivi tramite Google Ricerca Libri. Non rimuoverla.

+ *Fanne un uso legale* Indipendentemente dall'utilizzo che ne farai, ricordati che è tua responsabilità accertati di farne un uso legale. Non dare per scontato che, poiché un libro è di pubblico dominio per gli utenti degli Stati Uniti, sia di pubblico dominio anche per gli utenti di altri paesi. I criteri che stabiliscono se un libro è protetto da copyright variano da Paese a Paese e non possiamo offrire indicazioni se un determinato uso del libro è consentito. Non dare per scontato che poiché un libro compare in Google Ricerca Libri ciò significhi che può essere utilizzato in qualsiasi modo e in qualsiasi Paese del mondo. Le sanzioni per le violazioni del copyright possono essere molto severe.

Informazioni su Google Ricerca Libri

La missione di Google è organizzare le informazioni a livello mondiale e renderle universalmente accessibili e fruibili. Google Ricerca Libri aiuta i lettori a scoprire i libri di tutto il mondo e consente ad autori ed editori di raggiungere un pubblico più ampio. Puoi effettuare una ricerca sul Web nell'intero testo di questo libro da `http://books.google.com`

Digitized by Google

AD BIBLIOTHECAM
AMBROSIANAM
CLASS. 3 – N.o 60.3

Digitized by Google

4° Conic 270.-2

<36635610240016

<36635610240016

Bayer. Staatsbibliothek

Digitized by Google

V-1927

Digitized by Google

HISTORIÆ CONCILII TRIDENTINI

PARS SECVNDA.

Digitized by Google

Digitized by Google

VERA CONCILII TRIDENTINI HISTORIA,

Contra falsam Petri Suauis Polani narrationem, *scripta & asserta à* P. SFORTIA PALLAVICINO, Societatis IESV, *posteà* S. R. E. Cardinale Presbytero.

Primùm Italico idiomate in lucem edita; deinde ab ipso Auctore aucta & recensita; ac Latinè reddita à P. IOANNE BAPTISTA GIATTINO, *Panormitano, eiusdem Societatis* IESV *Sacerdote.*

PARS SECVNDA.

ANTVERPIÆ,
EX OFFICINA PLANTINIANA
BALTHASARIS MORETI.
M. DC. LXX.

Digitized by Google

BIBLIOTHECA
REGIA
MONACENSIS.

Digitized by Google

HISTORIÆ CONCILII TRIDENTINI

LIBER NONVS.

ARGVMENTVM.

OPINIONVM varietas Romæ de Seßione ſexta iam habita. Contentiones inter Tridentinos Patres, admittendum necne, vt Epiſcopi in quibuſdam cauſis agerent tamquam à Sede Apoſtolica delegati. Declaratio ſuperioris Decreti de moribus reformandis, ab omnibus approbati. Pontificium Diploma, quo Epiſcopi Cardinales & à ſuis Sedibus abeſſe vetiti, & pluribus Eccleſiis præeſſe. Indignatio Cæſaris in Pontificem, quòd is fœdus renouare noluerit. Regis Angliæ mors. Canones confecti, in Seßione ſeptima promulgandi de Sacramentis vniuersè, ac de duobus prioribus ſpeciatim. Hiſtoricæ de Canonum ſenſu animaduerſiones; & eorum quæ Suauis opponit, examen; ac de iis etiam, quæ ibi diſputat de plurium Sacerdotiorum in eodem Clerico coniunctione, ac de commendatitiis Sacerdotiis, quas Commendas appellant. Morum emendationes à Synodo conſtitutæ; & quanta ipſius fuerit in eo libertas. Seßio ſeptima celebrata. Colonienſis Septemuir Archiepiſcopatu priuatus. Epidemius Tridenti morbus; adeoque multorum Patrum inde diſceſſus. Seßio octaua, in qua actum ac decretum, plurimis Patrum ſuffragantibus, de transferendo Bononiam Concilio. Hiſpanorum repugnantia, qui ceteris abeuntibus Tridenti perſiſtunt,

Digitized by Google

stunt, atque ab Oratore Toletano iubentur ibi permanere. Pontificis Aulæque Romanæ sensa de his euentis. Querelæ Cæsaris cum Pontifice, ac postulationes, vti Synodus Tridentum reduceretur. Repulsa per grauem indignationem ab eo accepta. Francisci Primi Galliæ Regis obitus. Legati ad ambos Principes missi. Sessio nona Bononiæ habita, vbi Decretorum promulgatio ad alteram Sessionem prorogata, certo die indictam.

CAPVT PRIMVM.

Variæ Romæ de habita Sessione sententiæ; & quæ Tridenti agitata ad disciplinæ Decretum continuandum & promulgandum.

1547. LEGATIS non minus erat Romæ quàm Tridenti certaminis. Eorum constantia in proposito promulgandi Decreti de Iustificatione, Romæ pluribus haud probata, seu ex beneuolentia, adeoque sollicitis; seu ex æmulatione, adeoque censoribus; seu ex incerta humanorum consiliorum conditione, quæ dissidium opinionum permittit vel inter sapientes ac probos. Maffeius præsertim à Verallo Nuntio admonitus [a] per eos dies, Ceruinum dehortatus fuerat ab eo consilio, tamquam ab importuno, aptoque abalienandæ à Concilio ac Pontifice Cæsaris voluntatis, tunc & recente armorum prosperitate potentioris, adeoque & sensu acrioris, & magis verendi, corruptâ per illum modicæ gratificationis neglectum gratiâ, copiosis in fœdus sumptibus coëmptâ. 1

a Ex litteris 7. Ianuar. 1547.

Alij in Romano Conuentu operam mentemque Ceruini commendabant, sed [b] modum duritiemque agendi reprehendebant. Erat inter hos Franciscus Cardinalis Sfondratus, Ceruino vel ingenio vel animo aduersus: Legatum tamen acriter tuebatur Moronus [c], quicum is coniunctissimæ necessitudinis vinculo adstrictus erat iam tum, cùm in Belgio alter apud Cæsarem ac Ferdinandum Regem Nuntius aderat, alter iam Purpuratus Farnesij Cardinalis comes aduenerat, cui postmodum in legatione suffectus. Nec segniùs eidem Polus patrocinabatur, qui Patauio Romam regressus, sui olim collegæ virtutem & sapientiam per omnem opportunitatem extollebat. Ac Pontifex quidem factum comprobauit; [d] tum quòd priùs illud mandato comprobauerat; tum quòd comprobatum tunc cernebat ab ipso euentu, qui oppugnationum contentionumque 2

b Litteræ secretiores Româ ad Ceruinum missæ 7. Ian. 1547.

c Colligitur ex plurimis eiusmodi litteris.

d Litteræ Maffei ad Ceruinum 23. Ianur. 1547. & duæ litteræ secretiores 19. & 24.

Digitized by Google

numque loco, quas dogmatum Decreto minabantur Patres, eorum admirabilem consensionem obtinuerat. 1547.

3 Quod autem ad disciplinæ formam spectabat, cùm animaduerteret Paulus, [e] expeti à Synodo, vt de Purpuratis Patribus decerneretur dilucidè, ac citra omnem verborum ambiguitatem disputationi obnoxiam, æquum duxit, illi gratificari; ita tamen, vt & lex ipsum ceu Legislatorem, eosdemque Purpuratos ceu Consiliarios agnosceret; adeoque in ipsis honor tum prompti ad nouum subeundum vinculum animi, tum exercitæ declarationis, molestiam noui oneris leuaret. Quapropter communi illorum consensu ac plausu promulgauit [f] in Senatu Diploma, quo ipsi quoque Cardinales obstringebantur, vt in suis Sedibus residerent: iis verò, qui pluribus Ecclesiis, seu commendatis seu aliâ ratione præessent, iniungebatur vt vnicam retinerent, quam infra sex menses ipsi elegissent, si Ecclesiæ ad Apostolicam Sedem liberè pertinebant; & intra annum, si Episcopi essent ab alio nominandi. Quòd si electionem omisissent, à reliquis omnibus Ecclesiis excidisse censerentur, præter illam quam postremam acceperant.

e In prædictis Masseij literis.

f 18. Febr.

4 Dum ea Romæ agitarentur, Legati dedere operam Tridenti concinnando emendationis Decreto. At Suauis nihil planè gnarus rerum publicè gestarum, cuiusmodi fuere, Patrum dissensiones ex memorato Decreto in Sessione subortæ, plurimique cœtus generales, habiti posteà illius perficiendi gratiâ, ad omnia alia refert id, quod in hisce congressibus pertractatum est; erroresque exorditur à tempore, affirmans, primum cœtum proximo Sessioni die coactum; ibi narrat, longiùs disputatum, an prosequendæ sanctiones de Ecclesiæ auctoritate, an verò de Sacramentorum articulis, venditans in iis arcana quædam politicæ calliditatis; cùm tamen ne dubitatio quidem inciderit, quippe de re multò antè confirmata: atque in reliquis omnibus tantum peccat, tantumque comminiscitur, vt quamquam legitima Concilij acta mihi præstò sint, verear, ne in opinionem calumniantis incurram, dum cogor sæpiùs affirmare de tanto calumniatore, ipsum mentiri.

5 Itaque Montanus in primo consessu generali, biduo post Sessionem, [g] conquestus est, pleroque tam obstinatè suis sententiis inhærere; octo supra viginti Decretum absolutè comprobasse; quatuor quæsiisse titulum, *repræsentantis vniuersalem Ecclesiam*; totidem censuisse, emendationem nonnisi integram simul perficiendam esse; sex expetiisse, vt mentio de Cardinalibus nominatim haberetur; placuisse duodecim, ne Episcopis non residentibus maior irroga-

g 15. Ianuarij 1547.

Digitized by Google

1547. retur pœna, quàm quæ in iure communi erat ſtatuta: quînam fieri poſſe, vt in tanta varietate quidquam firmaretur? De titulo, præter rationes ſuprà allatas, recitauit ibi & quæ ſcripſerant duo ſapientiſſimi Purpurati, Turrecremata & Caietanus, qui ob eam rem Conſtantienſe ac Baſileenſe Concilia reprehendunt. De manſione Cardinalium apud ſuas Sedes ſatis eſſe debere, quòd prætermiſſo ob reuerentiam nomine, ipſe gradus per formas æquè pollentes obligaretur: eos, ne vellent cuncta vnâ horâ vnâque operâ reformare, & ſcriptorum documentis, & exemplorum auctoritate commoneri. Quod ſpectabat ad pœnas, pœnarumque executores, nihil amplius præter ea, de quibus aliàs diſſertum erat, ſibi ſuppetere. Proinde rogari à ſe Patres, vt de rebus præteritis illas excogitarent rationes, quæ forent communiter acceptæ. Deinde propoſuit, vt in proxima Seſſione Sacramentorum dogmata ſtabilirentur, & de tollendis manſionis obſtaculis adhuc conſultaretur.

Pacecus dixit, Decretum ſibi abſolutè comprobatum, & quo- 6
rumdam repugnantiam diſplicuiſſe. Tunc verò in rem ſibi videri, vt peculiares cœtus haberentur, quibus Iuriſperiti intereſſent, ac poſteà in generali conſeſſu de communi ſententia Decretum reconcinnaretur; quod pluribus placuit. Sed Bernardus Dias Epiſcopus Calaguritanus, & Didacus Alaba Aſturienſis arbitrabantur, confirmandum illud eſſe ſeruatâ eius formâ, ſolumque adiectis iis, quæ à nonnullis optabantur; atque ad id poſtremi Lateranenſis Concilij adduxerunt exempla. Reſpondit primus Legatus; Quæ in Decreto varianda eſſent, non ab vno alteróve, ſed à tot Patribus poſtulari, eademque tot eſſe, vt ab ipſis in Decreto & Concilio exiſtimatio adimeretur; præterquàm quòd in Lateranenſi Romanus Pontifex aderat, qui poterat quibuſcumque obluctantibus Decretum comprobare, quod Tridentino, à quo Pontifex aberat, minimè contingebat.

Pacenſis oblatam à ſe ſchedulam defenſurus ſignificauit, non alia 7
de cauſa expetitam à ſe ampliorem inſcriptionis dignitatem, niſi vt hæreticis opponeretur, qui pernegabant, à Concilio legitimè congregato vniuerſalem Eccleſiam repræſentari. Ad quæ Legatus ait, Poſſe his obuiàm iri per huiuſmodi articuli declarationem: atque id iam cœtui probabatur, cùm Philippus Archintus Salutiarum Epiſcopus, vir commendati alioqui nominis, cœpit inconſideranter contendere, huiuſmodi repræſentationem haud ineſſe Concilio; propterea, quòd cùm Eccleſia conflетur ex capite ſimul ac membris, ex viuis & defunctis, atque ex cunctis fidelibus, ibi neque

Digitized by Google

que Caput adesse, neque quemquam ex defunctis, nec plerosque fidelium; perinde quasi ipsa repræsentationis vox hoc ipsum non sonet, ibi per Delegatos & per imaginem præsens reddi id quod in se ipso reuerà non adest. Sed Archinti sermo interruptus collegarum conuitiis, vociferantium, eam dissertationem hæresim sapere. Eamdem Legati pariter improbarunt, adiicientes, illi titulo se aduersari non præsentis Concilij respectu, sed futurorum, quæ fortassis vsum huiusmodi appellationis ad æmulationem Sedis Apostolicæ detorquerent. Archintus communi obiurgatione perculsus, excusationemque emendicatus, nullam tamen commodam nactus, declarauit, suæ mentis non esse, Oecumenicarum Synodorum auctoritati quidquam detrahere, sed in eos suam disputationem collimare, qui Pontificem aliquo modo subiicere Concilio molirentur, quod de quibusdam vulpeculis rescierat. Verba hæc indignationem plurium inflammarunt, & Hispanorum inprimis; inter quos Calaguritanus professus est, neminem ibi non paratum adesse ad defendendam vel profusione sanguinis Pontificiam auctoritatem: quòd si quis consuetudinem aliquam vituperabat, non idcircò potestatem operantis, sed operationis honestatem inficiari. Tum is concrepuit obstrepentium rumor, vt oportuerit silentium à Legatis indici. 1547.

8 Biduo pòst conuenere rursus Patres.[h] Hîc Montanus significauit, peculiares cœtus habitum iri, de Fidei dogmatibus coram collega, de morum restitutione coram se. Tum ab altero Præside errorum syllabus recitatus, qui de Sacramentis apud recentiores hæreticos deprehensi fuerant; ab altero catalogus obstaculorum, quæ adhuc amouenda supererant, vt Episcopi suis in Ecclesiis residerent, è peculiaribus libellis excerpta, traditis ab Episcopis. Vnde Patres mirificè recreati, cùm intelligerent, Decretum præteritum tamquam futurorum pignus ipsis afferri, non tamquam suscepti laboris 9 metam. Duas hebdomadas expensâ re, iterùm coacti Patres, eisque proposita emendationis Decreta, [i] adiectis aliis, aliisque mutatis; tum cuncti admoniti, vt eorum exemplar sibi caperent, suam de illis sententiam in proximo cœtu dicturi. Sæpiùs inde conuentus habiti, ac multùm sententiæ variarunt, multumque proinde certatum: nec defuerunt, qui in disputationem intempestiuè deuenerint de iis quæ essent vel non essent in potestate Synodi, vt ostenderent, leges aliquot fuisse propositas illius conuentus auctoritate maiores: quod animos exulcerauerat, quasi eâdem operâ intenderetur, & illius Concilij auctoritatem deprimi, & hoc pacto integram

h 17. Ianuar.

i Vltimâ Ianuarij 1547.

Digitized by Google

1547. ac neceſſariam diſciplinæ correctionem declinari. Quapropter cùm denuò ſuper his in quodam conuentu ſeptimâ Februarij agendum eſſet, Ceruinus incredibili ſollicitudine afficiebatur, veritus, ne in illius diei cœtu vulnus immedicabile infligeretur à commotis vtrimque partibus, inuicemque ſuſpectis: idcircò per breuem epiſtolam Legatum alterum præuenit, cui tamquam Legatorum Principi ius erat dicendi, obtentâ ſpecie, ne per præſentiam exhiberet moleſtiam, (an quò rem accuratiùs ille perpenderet?) neque per ſubitariam contradictionem altercatio inter eos excitaretur, quod accidere ſolet in diſceptantium congreſſibus, quodque de præferuido hominis ingenio timendum erat. Exponebat ibi Ceruinus quem ipſe conceperat metum, ſuadebatque collegæ, vt animis leniendis intentus, ſuſpiciones abſtergeret, adhiberetque generales dicendi formulas de Concilij poteſtate; eam Synodo ineſſe ampliſſimam in rebus à Romano Pontifice illi commiſſis, non item in reliquis: Pontificem verò paratum fore ad ſuam quoque omnem poteſtatem exerendam in eo, quod è Chriſtiana Republica futurum eſſet; ipſos pariter Legatos ſuam amplè operam ſtudiumque polliceri, vt idipſum à Pontifice conſequerentur.

k 7. Februarij. In cœtu poſteà diei ſeptimæ [k] ita Montanus diſſerüit; Multorum audiri querelas de corruptis hominum, adeoque Eccleſiaſticorum moribus (id præcipuè querebantur Hiſpanienſes, aliique ipſis addicti, & Aquenſis Archiepiſcopus) ſed inter homines, & inter Eccleſiaſticos, inquit, nos pariter connumeramur, nobiſque noſtræ labes inſunt. Demus igitur operam idoneis remediis potiùs quàm ineptis expoſtulationibus. Diſputatum (ſubiecit) ab aliis de Synodi auctoritate fuiſſe, & an ipſi liceret morum emendationem præſcribere; an ea eſſet in Pontificem reiicienda (poſteriorem ſententiam dixerant Campeggius Epiſcopus Feltrienſis, Nobilius Acienſis, & Zannettinus Chironienſis) ſed quid commodi per eam diſceptationem obtineri, dum reipsâ leges ſtatuebantur quæcumque Patribus probarentur? Haud poſſe quidem ab ipſis leges ſanciri, quibus manus Pontificiæ ligarentur, quod quidam ex Epiſcopis (erat hic Ioannes Fonſeca Stabienſis Antiſtes) propoſuerat; huic enim ſatis reſponſum à Paſquali Pontifice, in Canone *Incepiſti*, tit. *de electione*, vbi ad Archiepiſcopum Panormitanum, ad quem Pallium miſerat, ſub conditione, vt iureiurando ſponderet, ſeſe in fide atque obedientia perſtiturum, hæc ſcribit: *Dicunt hoc non inueniri ſtatutum in Conciliis; quaſi Romanæ Eccleſiæ legem Concilia vlla præfixerint; cùm omnia Concilia per Romanæ Eccleſiæ auctoritatem & facta ſint, & robur*

robur acceperint, & in eorum ſtatutis Romani Pontificis pariter excipiatur auctoritas. Fuiſſe quoque quoſdam ex Patribus auctores (id maximè Hiſpani contenderant) vt cuncti Sacerdotiis præditi ad examen reuocarentur, quo expungerentur omnes inepti; vt cuncta iam indulta laxamenta pariter abrogarentur; cunctæ plurium Sacerdotiorum coniunctiones. At tam acria conſilia tempori nequaquam congruere: legiſlatorem quandoque ob nimium diſciplinæ ſtudium non infructuoſum modò, ſed ridiculum euadere. Conſiderarent vtique non profutura tantùm, ſed poſſibilia; & vbi duas haſce conditiones nacti eſſent, omnem in ea curam impenderent. Hæc Montani verba quietis gratiſque auribus accepta. Tum Ceruinus Nouatorum errores propoſuit, de Sacramentis generatim, ac de duobus prioribus ſpeciatim, iam expenſos ferè quotidie in *congreſſibus peculiaribus* Theologorum, vbi plurimi aderant Patres; *& pro iis*, quæ ibi agitata fuerant, in quatuor claſſes diſtributi. Multi ex his erroribus ſine controuerſia erant hæretici, alij cum aliqua declaratione damnandi, alij omittendi; poſtremi in primam claſſem, tametſi non ita perſpicuè, redigendi. Enimuerò ſi tantum curæ à publicis Magiſtratibus impendi poſſet in comprobando bono, quantum in condemnando malo, multò præſtantiùs floreret virtus: ſed labor ille quia neceſſarius, vtique toleratur; hic planè intolerabilis videtur, vel quia tantùm in melius tendit, vel propter alias penitiores difficultates. 1547.

CAPVT II.

Epiſcoporum diſſenſio, an quibuſdam in cauſis agendum ab ipſis eſſet tamquam Sedis Apoſtolicæ delegatis. Decretum emendationis pro comprobato concorditer habitum. Pontificis diploma, quo iubentur Cardinales in ſuis Diœceſibus reſidere, & pluribus Eccleſiis haud præeſſe.

1 DIebus ſingulis præter Dominicos continuati de moribus reparandis congreſſus, donec in generali cœtu vigeſimaquartâ Februarij Decreta, quæ ſelecti Patres conflauerant, ſunt propoſita. Verùm Giennenſis, antequam ſuam mentem patefaceret, Montanum eſt percontatus, quæ relata fuerant in ſuperiori Seſſione, confirmata necne fuiſſent; aliter quippe ſi pars altera poneretur, aliter ſi altera ſe locuturum. Videbatur ad id vſque tempotis Montano, haud poſſe pro confirmatis haberi ea Decreta, ob contradicentium numerum. Collega oppoſitum arbitrabatur; quare

ad

Digitized by Google

1547. ad accuratius examen postridie habendum ea delata; cùm Fæsulanus per inquietam, quâ agi solebat, Episcopalis auctoritatis zelotypiam, cœpit libellum legere, quo refellebat, Episcopis, in causis de quibus dictum est, agendum esse tamquam Sedis Apostolicæ delegatis; causatus, id quod ipsorum muneris est, alterius nomine nequaquam ab illis præstandum: & nescio quæ Clementis Primi verba in hanc sententiam adduxit. Pighinus Aliphanus tunc Episcopus, ratus suum esse tueri Pontificiam auctoritatem, cuius & Romæ in duodecimuirali iudicio, & Tridenti administer erat, interpellauit, affirmans, enuntiationes huiusmodi hæresim sonare; idcircò libellum traderet, se enim paratum esse accusationem sustinere, nixum Canone *Omnis*, distinct.22. vbi Nicolaus Secundus pronuntiat, cunctas reliquas Ecclesias & Patriarchis, & Metropolitis, & Episcopis subiectas, à Romana fuisse constitutas: ac proinde qui illarum ius detrahit, eum iniustè agere; qui verò hanc impugnat, in hæresim labi.

At Fæsulanus sua dicta propugnare, promptumque se profiteri 2
ad censuram Concilij subeundam. Aliphanum Albengensis secutus Apostolicæ Cameræ auditor: cumque vtrique licere sibi videretur perinde in Tridentina Synodo ac in Romanis tribunalibus Iudices agere, vociferari; Martellum, quippe sæpiùs in huiusmodi errata relapsum, haud ampliùs tolerandum. Fæsulano Pacecus affuit, aitque, Concilium libertate frui; interpellandi verò & obiurgandi potestatem penes solos Præsides esse. In eamdem sententiam Hispani ceteri locuti vnà cum Vigerio Senogalliensi Episcopo, qui illis adhærebat: sed præ ceteris Stabiensis excanduit, inter quem & Auditorem Cameræ acerbior altercatio suborta: quiritari Calaguritanus, adimi Concilio libertatem, ac veniam proinde poscere, se suam ad Ecclesiam recipiendi. Armacanus, qui ante biduum Româ redierat, quò sui priuati negotij causâ profectus fuerat, [a] testari, sibi Pontificem declarasse, velle se, vti Patres in Concilio plenam loquendi libertatem exercerent; quod plausu ab Hispanis acceptum, quandoquidem per eam Pontificis laudem licebat ipsis impunè ministros Pontificios redarguere.

a In Diario 22.Februar. 1547.

Adhuc tamen Auditores Romani Fæsulanum vrgebant, vt libel- 3
lum traderet: quare primus Legatorum anathema, nisi libellum traderet, Episcopo denuntiauit, Qua in re fortasse, vtpote subitariâ, minùs consultè se gessit; cùm per importunam iussionem, in discrimen adduceret & Fæsulanum, simul certamine simul patrocinio inflammatum, se agendi præcipitem in contumaciam, & suam

aucto-

Digitized by Google

auctoritatem in deſpicatum, ob impunem contumaciam prælabendi. At Fæſulanus, quamuis ſerò & grauatè, ſe fregit, ac libellum Ceruino porrexit; non tamen rumor & altercatio deferbuere: quocircà Montanus grauem orationem exorſus, Niſi ſuam ipſe ſpem fixiſſet in Deo, haud proſpera ſe fuiſſe præſagiturum de eo Concilio, cuius diſſidia ad aures iam peruenerant non modò Catholicorum cum mœrore, ſed hæreticorum etiam cum deſpectu. Credi à ſe, Fæſulanum bono ſtudio impulſum: anteacta ipſi condonanda, modò inpoſterum ab ea agendi ratione abſtineret. Tum alter Legatus ad Aliphanum & Albengenſem conuerſus, eos leniter corripuit, quòd ſibi aſſumpſiſſent partes Præſidum, in quibus debitum in Apoſtolicam Sedem ſtudium minimè deſiderabatur, & iniunctum munus ac poteſtas inerat eiuſdem ſtudij in huiuſmodi euentibus exercendi: *quod* ipſi Præſides patienter audiebant, ceteris pariter eſſe tolerandum. Poſtremò cohortatus eſt eos Patres, qui ſe iurgio laceſſiuerant, vt ſibi inuicem, pro eo ac Epiſcopos Chriſtianos decebat, iras offenſioneſque remitterent. Ad hæc ſe illi mutuò amanter amplexati: Fæſulano redditus à Ceruino libellus, ac tandem ex perturbatione coorta ſerenitas. 1547.

4 Die poſtero[b] retulit ad conuentum Montanus; Diſpectis à ſe diligentiùs ſuperioris Seſſionis ſuffragiis, aliter iam ſentire tum de Patrum numero conſentientium Decreto, tum proinde de legitima illius comprobatione. Eis igitur enumeratis, ipſorumque perpenſo tenore, rationem ſubduxit, ex iis Patribus, qui diſertis verbis Decretum probauerant, & iis qui Præſidum ſententiæ generatim adhæſerant, ſummam confici longè ſupra dimidium. Hiſce inſuper adiiciendos Generales religioſorum Ordinum Moderatores, & Abbates, alioſque ex Epiſcopis, qui ſua ſuffragia generatim cum Concilij iudicio conformauerant; vnde Decreti confirmationem multis partibus potiorem eſſe. Quod concordi conſenſu declaratum. Poſt hæc Montanus adiecit, velle ſe ſolatij communis gratiâ Epiſtolam Farneſij Cardinalis recitare, quod præſtitit: quâ nuntiabatur, in Senatu decimaoctaua Februarij Diploma fuiſſe à Pontifice promulgatum, quod ſuprà narrauimus, de manſione Cardinalium Epiſcoporum apud ſuas Sedes præſcripta, & de plurium Eccleſiarum cura eiſdem interdicta. b 25. Febr.

5 *In* huius deliberatione Diplomatis Pontifex diu hæſerat, quòd iam conceſſa, nunc ſibi reuocanda cernebat; gnarus, quantò facilius ſit non concedere, quàm priuare conceſſis, adeoque legum eſſe, tuturis conſulere, non præteritis. Et ipſe quidem ſuam hanc volun-

Digitized by Google

1547. voluntatem significarat, [c] addideratque, ex repulsa, quam nuper tulerant Cardinales Ferrarienſis, Barbonius, & Sfortia, de plurium Eccleſiarum coniunctione, [d] ſatis patere, id quod inpoſterum obſeruandum erat, iam in præſentia præſtari. Sed reſcripſit Ceruinus, vrgentem reipsâ morbum ſolâ nouæ corruptelæ abſtinentiâ non ſatis curari. Quemadmodum haud fas erat Concilio, iudicare aut corrigere quæ Pontifex egerat in legum relaxationibus hac illâve ratione impertiendis; ita hîc aptè repeti poſſe quod antiqua Synodus Marcellino Pontifici dixit, *Teipſum iudica.* His itaque rationibus adductus Pontifex, neque quicquam in Purpuratis Patribus durius nactus, ad conficiendum Diploma ſe flexit, quod ſumma cum Pontificis commendatione à Synodo ſuſceptum eſt [e]; tum quod reipſa laudem merebatur, tum quòd vniuersè grata eſt abruptio canalis, quo in paucorum domum vbertim confluunt laxationum commoda, dum ceteri aridam legum ſeueritatem patiuntur.

[c] Epiſt. Maffei ad Ceruinum, 5. Febr. 1547.

[d] Litteræ Maffei, 11. Februar.

[e] Ex Diario, 25. Februar.

CAPVT III.

Quid actum inter Pontificem & Cæſarem de Synodo, ac de fœdere: & varia tum intra tum extra Concilium funera.

DVm hæc agebantur, vehementer ambigebat Pontifex, [a] continuandum necne ſibi fœdus cum Cæſare: Legatoſque ipſorum ſententiam rogauerat; qui tamen quid ex eo reſcripſerint, mihi incompertum. Soluebatur ille promiſſione perſiſtendi amplius in eo fœdere; non modò quia ſex menſes condicti iam fluxerant, ſed etiam quia Cæſar cum Palatino, [b] cum Wirtembergico, cum variis liberis Ciuitatibus concordauerat, neglectâ conditione, dummodò Pontificis obſequio ſe ſubmitterent; quin etiam ne exſpectato quidem illius conſenſu, pro eo ac fœdere ſancitum erat, neque re Nuntio communicatâ [c]. Nouum Septemuirum Mauritium Saxonem, ab ipſo ſuffectum Ioanni Frederico, quippe perduelli, ac Brandeburgicum ſecum fœderatos haud compulerat vt à Pontifice Septemuiratus comprobationem depoſcerent, ſuoſque Oratores ad Concilium mitterent, atque ereptas Eccleſias ſuis Epiſcopis reſtituerent. Et ex altera parte, cùm animaduerteret Cæſar, longè duriſſimam accidere perduellibus Religionis mutationem, [d] ſatius exiſtimabat, lento greſſu quàm ſaltu procedere; priuſque ad ſuam illos obſequelam, deinde ad Dei & Petri obedientiam adigere. Sed euentus conſilij fallaciam patefecit, cùm ipſa in Deum contumacia ſæpius contumaciam in Cæſarem exciuerit.

[a] Litteræ Maffei ad Ceruinum, 26. Nouemb. & 4. Decemb. 1547.

[b] Litteræ Maffei ad Ceruinum, 23. Februar. 1547.

[c] Litteræ Maffei ad Ceruinum, 4. Decemb. 1546.

[d] Litteræ Ceruini ad Farneſ. 24. Februar. 1547.

Quando-

Digitized by Google

2 Quandoquidem itaque Pontifici liberum erat fœdus prorogare vel ſoluere, eius continuationem ex vna parte ſuadebat dubitatio, ne Cæſar ab ipſo deſtitutus corrueret in concordiam indecoram Eccleſiæ, animarumque ſaluti pernicioſam; ex altera, nec ærarium Pontificium, quod Concilij ſumptibus hauriebatur, tam magnis ſuppetiis ſatis erat, nec illarum indigebat Carolus; propterea quòd Ferdinandus Rex in hoſtium ditiones traductis copiis, Ioannem Fredericum, ac Lantgrauium eò quoque ſua transferre arma coëgerat: proinde Superioris Germaniæ vrbes hæreticæ ſub Cæſaris imperium deuenerant, grauibus ab illo impoſitis tributis oneratæ; [e] adeò vt à ſolis Auguſtanis trecenta florenorum millia fuerint collata. Verùm hæ omnes rationes oppoſitis planè ceſſiſſent, niſi quædam ceteris validior his acceſſiſſet: ea erat nouum, quod muſſabatur, Regis Galliæ *conſilium* inferendi contra Cæſarem in Italiam arma. *Hic enim vnà cum* filij iactura initæ concordiæ fructus amiſerat: adeoque ad ſua priſtina iura, quibus in pacificatione ceſſerat, conuerterat animum, nouâ ſuſpicione agitatus ob æmuli res proſperas in Germania, precibuſque ac pollicitationibus Proteſtantium extimulatus. Quapropter Pontifex, vbi in fœdere perſeueraſſet, ſatis intelligebat, oportere vt ipſe Cæſari auxilia ſuppeditaret in eo pariter euentu, per grauiſſimum & periculum & incommodum, abruptâ cum Franciſco Rege amicitiâ, quem adeò præcipuum Eccleſiæ membrum agnoſcebat, adeò neceſſarium ad felicem exitum defenſionemque Religionis. Itaque vt hunc turbinem armis Catholicis minitantem diſſolueret, Goronum Bertanum Phanenſis Epiſcopi fratrem ad Cæſarem miſit, [f] ad pacem illi cum Gallo ſuadendam; iuſſitque Tridento tranſeuntem Legatis mandata communicare, ab eiſque noua documenta deſumere. At cùm Gorono iter facienti infortunium contigiſſet, ſuffectus illi Epiſcopus ipſius frater, vir & prudentiâ ornatus, & Cæſarianis gratioſus: vbi tamen Goronus conualuit, ad ſuum obeundum munus ipſe perrexit. [g]

e Ex litteris Ceruini ad Farneſ. 4. Februar. ex Diar. 2. Febr.

f Litteræ Farneſij, 2. & 3. Ianuarij 1547.

g Litteræ Ceruini ad Farneſ. 4. Februar. 1547.

3 Hæc itaque ratio, ne in ſocietatem belli aduerſus Gallum adigeretur, fœderis continuationem Pontifici diſſuaſit, non ea quam per inſulſam nequitiam Suauis colorat, dum commemoratas à me cauſas aut ignorans aut diſſimulans, & in temporis etiam anticipatione peccans, rem tribuit felicitati Cæſaris, Paulo plus nimio iam ſuſpectæ. Quaſi verò ſubtiliſſimum id eſſet arcanum, quod Pontifici iam tum latuiſſet, cùm fœdus ſanciuit; & quaſi longè ſuſpectior futura illi non eſſet potentia Proteſtantium, qui & capitales hoſtes in Sedem Apoſtolicam coniurauerant, ac inauratos laqueos Pontificiæ

Digitized by Google

1547. gulæ iniiciendos in Italiam deportauerant. Iam verò, cùm ceſſatio beneficij iniuriæ ferè loco habeatur, hæc ſuppetiarum prætermiſſio, ſimul & promulgatio Dogmatum Fidei per Synodum habita, effecerunt, [h] vt per eos dies Cæſaris ſanguis aceſceret; de quo Cardinalis Auguſtanus Legatos admonuit, adiectis precibus, vt pro Chriſtianæ gentis incolumitate his turbis occurrerent. Verùm dum negotium pacificationis cum Franciſco Rege pendebat, nouum fœderis nexum Pontifex recuſabat. Cùm autem à Cæſare per litteras vrgeretur, & per officia flagrantiſſima in libello à Mendoza exhibito, vbi de Concilio primo loco agebatur, Paulus nihil operæ quà voce quà calamo intermiſerat, vt Mendozæ, ac per eum Cæſari palàm faceret, quàm ſtudiosè, quàm ſincerè, quàm rectè in rebus ad Concilium expeditionemque ſpectantibus ſeſe geſſiſſet. Sed vbi [i] reſciuit, eo pacto ſe minimè profeciſſe, accuratum ea de re Commentarium ad Verallum Nuntium miſit, in cuius ore ſperabat rationes illas longè efficaciores futuras, quàm in litteris Cæſarianorum: atque ad id fiduciariam epiſtolam Cæſari per ipſum reddendam conſcripſit, quâ delatis ſibi à Mendoza litteris reſpondebat.

h Maſſarelli Diarium, die 24. Februar. 1547.

i Litteræ Farneſij ad Verallum, 15. Februar. 1547. inter Commentarios Ceruinorum.

Exponebat Commentarius, vnaque diſſoluebat id, quod in epiſtola Mendozæ de vtroque negotio continebatur. Quod ſpectabat ad Concilium; ſignificarat Cæſar, fuiſſe ſibi firmiſſimè propoſitum, vt in eo auctoritas Pontificia illæſa perſtaret: ſe quidem cupiiſſe, vti dogmatum definitio retardaretur, tum anteà de noxa Originaria, ne intempeſtiuè Proteſtantes irritaret, tum maximè poſteà de Iuſtificatione, quippe quòd nondum ſatis maturum videbatur, ac præterea inſignium Academiarum ſuper eo ſententiam audiendam: idipſum tamen à ſe modeſtè propoſitum, & in Pontificis poteſtate prudentiaque repoſitum. Sollicitè pariter inſtitiſſe morum reparationi, quòd eam generis Chriſtiani calamitatibus efficaciſſimum maximeque expetitum remedium exiſtimaſſet. Obſtitiſſe tum ſuſpenſioni Concilij, tum tranſlationi, ne obtentum præberet Lutheranorum contumaciæ iam alioqui patefactæ, quandoquidem recuſabant Synodo ab Imperij Comitiis acceptæ ſe ſubmittere; neue in deſperationem traheret etiam Catholicos, qui in huiuſmodi Synodo ſpem omnem componendæ Eccleſiæ collocauerant. His itaque reſponſum: Pontificem in expetendo Concilio Cæſari nihil ceſſiſſe, cùm id tantâ ſollicitudine habendum curaſſet, inter tot difficultates coëgiſſet, tam graui ſumptu ſuſtinuiſſet: poſteà verò Eccleſiæ dignitatem poſtulaſſe, ne Concilium iam coactum otiaretur, præſertim in eo quod ſibi vel maximè curandum erat, 4

hoc

Digitized by Google

hoc est, in hæresi extinguenda. Pertinaciam Protestantium eiusmodi esse, vt Cæsarem ad arma capessenda compulerit; quantò minùs sperandum, eos ad frugem per damnationis moram adductum iri: nihilominùs Pontificem in gratiam Cæsaris haud recusasse negotio supersedere, dummodò absque Synodi dedecore id fieret, eâ videlicet suspensâ: sed nondum id præstitum, quòd Cæsari non probaretur. In maturando Iustificationis Decreto sex menses impensos: Academiarum ea de re sensa in eorumdem scriptis patere; quòd si diserte illa exquirerentur, hoc ipsum Concilij dignitati derogaturum, cuius erat, cunctas Academias docere ex diuini Spiritus sibi præsentis afflatu. Ad reparandam disciplinam adeò pronum esse Pontificem, vt vtriusque argumenti tractationem simul habendam permiserit, aduersus quàm rerum ordo ac dignitas postulare videbantur: dedisse præterea mandata & amplam auctoritatem de iis agendi etiam quæ suam ad Aulam pertinebant. Si tantam in Synodo cunctationem præuidisset, & induxisset in animum, varias nationum iam inueteratas consuetudines à se tantùm posse facilè corrigi absque Concilio, daturum se fuisse operam, vt ad eam diem id effectum conspiceretur, quod etiam vt in posterum fieret paratus erat. Translationem grauissimis de causis opportunam sibi visam; ab ea tamen animum auertisse, non quidem ob adductas à Cæsare rationes, quibus neutiquam acquiescebat; sed ob aduersum illius animum, cui se concordem præoptabat in iis etiam quæ minùs idonea ex aliis rationibus existimasset. 1547.

5 In iis, quæ ad secundum caput, id est ad bellum spectabant, suam Carolus voluntatem significarat expeditionis continuandæ, donec Protestantes ad obsequium Sedis Apostolicæ pertraxisset. Hoc Cæsaris studium Pontifex commendabat, aiebatque, id à se sperari, cùm ad illud ipsum obtinendum fœdus coisset, tametsi postmodum per concordiam cum Wirtembergico, variisque hæreticis vrbibus initam, inscio Pontifice, fuisset à pactionibus resilitum, sibique materia querelarum exhibita. Verùm cùm poscceret Cæsar, vti Pontifex suppetiarum continuationem sponderet vltra temporis spatium in fœdere constitutum; is respondebat, se ob exploratas sibi priùs suarum virium angustias, ad eos menses promissionem suam coarctasse: nunc verò Cæsarem quà rebus prosperè gestis, quà hostibus post fœderis Smalcaldici dissolutionem debilitatis, quà impositio populis iam subiectis tributo, noui subsidij necessitate minimè premi: sed potissimum inter subsidia videri ipsam cum Gallo pacificationem, cui perficiendæ nullam à se operam per

Digitized by Google

1547. litteras ac per Nuntios prætermitti. Ceterùm quemadmodum in aliis pluribus aduersus Fidei hostes expeditionibus Cæsari citra omnem obligationem opem tulerat; ita se contra Lutheranos illi subuenturum, quantum & necessitas posceret, & vires paterentur.

Querebatur dein Cæsar, Pontificem scriptis ad Heluetios & ad 6
Galliæ Regem litteris, expeditioni obfuisse: cùm per eas palàm fieret, bellum non eâ solâ gratiâ susceptum, vt Protestantes ob contumaciam in Imperium plecterentur, sed vt ad veterem Religionem adigerentur. Ad hæc Pontifex: Mirari se huiuscemodi querimoniam; cùm enim Cæsare ipso petente hæ conditiones in sancito fœdere fuissent appositæ, & Apostolicus Legatus cum tanto militum numero contra Fidei perduelles missus esset; quisnam verum rei consilium ignorare posset, bello prorsus politico sibi confecto? Præterquam quod illæ Pontificiæ litteræ quæsitæ, sollicitatæ, atque inspectæ iam fuerant à Cæsaris administris: proinde si pernicioſæ euasissent, Pontificem iustiùs expostulaturum, quòd ab iis viris quibus ipsi fides habenda erat, ea fuissent efflagitata, quæ susceptis armis nocerent.

Adiiciebat Cæsar: Se, vt Pontificis cohortationibus morem gereret, bellum aggressum, ex quo potissimum emolumentum in Apostolicam Sedem erat redundaturum. His Pontifex reponebat: Admodum se lætari, tantum sua consilia valuisse apud Cæsarem, qui hoc posito, tametsi nihil aliud à Pontifice accepisset, plurimum ipsi deberet, quòd eius operâ expeditionem suscepisset, quæ tantum Dei obsequio, tantum Cæsaris gloriæ conducebat, ac tam feliciter cesserat: decerptum hactenus fructum vnicè penes Cæsarem esse, vrbibus locisque suam in potestatem redactis; Sedis verò Apostolicæ emolumenta esse solùm in spe: quamquam hæc ipsa spes niti firmissimè videretur in eo, quod Cæsar Diuinæ gloriæ fœderisque pactionibus debebat.

Conquerebatur iterùm Cæsar, complures ex Italicis militibus 7
stipendiorum penuriâ discessisse. Contrà subiiciebatur, ea fuisse semper integrè persoluta, perinde ac planè in duobus superioribus subsidiis à Pontifice Pannoniæ suppeditatis. Proinde aliquorum reditum tribuendum potiùs locorum asperitati vel incommodis, quibus illi se ibi malè acceptos querebantur; Italos omnium primos illic affuisse, adeoque strenuè pugnasse, vt ipse Cæsar ab iis sibi satisfactum testaretur.

Petebat insuper, vt stipendia supplerentur, totidem Germanis soluenda, quot Itali abscesserant. Respondebat Pontifex; Hunc militum

Digitized by Google

militum seceſſum non Italis peculiarem fuiſſe, ſed Hiſpanis Germaniſque communem; pleroſque Italorum non caſtris, ſed vitâ in præliis deceſſiſſe; adeoque cenſere, nullâ ſe ampliùs obligatione teneri: verumtamen huiuſmodi ſupplementum modicam ad ſummam redigi, nec ſe recuſare expertorum hominum arbitrio rem committere, ſuoque cuicumque debito ſatisfacere. 1547.

8 Iterabantur à Cæſare querimoniæ, quòd nollet Pontifex in Hiſpania pagos Eccleſiaſticis beneficiarios diuendi, aliâve ratione pretium quingentorum ſcutorum millium ex his conquiri. Sed opponebat Pontifex apertum pactionum tenorem, quæ, quantum ad huiuſmodi venditionem ſpectabat, fuerant à Senatu Vaticano repudiatæ, conceſſo vt Cæſari aliunde ſatisfieret. Id porrò intelligi non poterat de quingentis ſcutorum millibus: nam pactiones, quas diximus Senatui *propoſitas*, habebant, Eccleſiarum in annuis prouen*tibus iacturam, eſſe* à Cæſare reditibus æqualibus aliunde reparandam; adeoque nullum ineſſe ius Cæſari, quingenta ſcutorum millia, niſi cum ea iacturæ reparatione, depoſcendi. Aliàs Cæſaris Adminiſtris viſum abundè fuiſſe, à Pontifice oblata trecenta ſcutorum millia; & tamen huic ſummæ poſt reditum Farneſij Legati acceſſionem à ſe factam. Claudebatur reſponſio tum enumeratis ingentibus ſubſidiis, quæ Pontifex & Eccleſiaſtici variis modis in illud bellum Cæſari ſubminiſtrauerant, adeò vt ipſi magna ex parte ſubuenerint; tum argumento ex his aliiſque præteritis beneficiis deducto, quantum in Pontifice fiduciæ in poſterum Cæſari collocandum, pro eo ac ratio poſtulaſſet, citra omnem obſtrictæ fidei neceſſitatem.

Sic igitur Pontifex longioris obligationis vincula declinabat, donec pace compoſitâ inter Carolum & Franciſcum, metu ſolueretur, ne per fœdus cum Cæſare in Gallum arma conſociaret. Verùm vti ſpes pacis tunc tenuis affulgebat, ita nullus poſteà exitus fuit, & quòd Carolus à pacificatione nimis abhorreret, & quòd oblatum illius ſequeſtrum auerſabatur. [k]

9 Quòd ergo ad pacis negotium ſpectabat, iam initio Cæſar alienum ab ea animum Nuntio præ ſe tulerat, cauſatus haud poſſe ſaluâ dignitate ad illam pacem ſe flectere; propterea quòd crederetur ipſe alio implicatus bello ad eam per vim pertrahi. Sed reuerà nec poſſeſſas reſtituere prouincias is volebat, nec inire concordiam, vbi etiam conſenſiſſet Gallus, vt quæcumque ipſe obtinebat, ſibi retineret, acri curâ ſtimulatus, quòd Sabaudiæ Dux, ſanguine ac fœdere ſibi coniunctus, adhuc ditionis ſuæ parte non modicâ orbatus eſſet, quam ei tamquam Cæſaris clienti Gallus ademerat. Quapropter

k Ex variis litteris Veralli Nuntij ad Farneſiũ Cardinalem, in volumine Archiuij Vaticani, cui titulus, *Littera Verelli*, anno 1542. vſque ad 1547.

Digitized by Google

1547. propter; vbi primum Goronus rem proposuit, Carolus respondit commotior: Regi quod neque suum neque meum est, retinere non licet: animique commotio aucta est, delatâ sibi Regis Galliæ splendidè minitantis voce (tametsi Gallicus apud Cæsarem Orator eam inficiatus sit) à se nimirum eousque molestiam Cæsari haud exhibitam, ne expeditionem in hæreticos interturbaret; tunc verò cùm victorem cerneret, velle se illi bellum inferre. Quâ voce satis intelligebat Carolus, triumphum ipsius Cæsaris à Gallis ante victoriam cani. Proinde in ea verba coram Oratore Gallico prorupit: Si id ita feret, se ad Gallùm peruenturum, & viam callere; volens per hæc in memoriam reuocare angustias, in quas Gallos coniecerat, cùm armatus Galliam diuexauerat, vnde posteà postrema inter eos concordia manauerat. Quod verò ad pacificationis sequestrum, ad 9
Pontificem inquam, pertinebat, Cæsar incredibilem animi amaritiem conceperat ob id ipsum, ad quod pax conducere potuisset, videlicet ob memoratam subsidij cessationem: idcircò ad acerbissimas cum Nuntio querelas progressus, inter cetera dicebat, Boni pastoris, quin etiam probi hominis non esse, in eiusmodi rerum conditionibus ipsum deserere: ab aliis morbum Gallicum contrahi in iuuenili ætate, at in senili à Pontifice, tametsi retrà iuuenis etiam Gallis fuisset addictus. Cumque responderet Nuntius, Nulli partium adhærere Pontificem, subiecit ille: Ita enimuerò; sed hæc in medio persistendi ratio Christianam Rempublicam euertit. Affirmabat, compertum sibi esse, Paulum in Francisci Regis gratiam à fœderis continuatione recedere; id pollicitum Oratori Gallorum Regis, prosperos sibi successus obturbare conantis, vt proinde Constantiam, Vlmæ & Augustæ exemplo se Cæsari dedere meditantem, rex ad obluctandum animauerit.

Ad has expostulationes haud destiterat Nuntius dignitatem & 10
causam sui Principis sustinere, commemoratis Pontificiis sumptibus in eam Cæsaris expeditionem, septingentis quinquaginta scutorum millibus, & traditâ facultate alia decies centena millia ab Ecclesiis excerpendi: belli periculis & incommodis duo nepotum dilectissima capita obiectasse, atque suæ ditionis nouena militum millia amisisse; adeoque ingens videri Pontificis infortunium, quòd tam caro pretio non beneuolentiam, sed inimicitiam Cæsaris coëmisset. Sed quò simul eum deliniret, simul per spem alliceret ad concordiam, subiecit, Præterita tam ampla, tamque recentia beneficia, pignus futurorum, & quasi firmissimum vadimonium esse posse; nihil quippe fortius ad noua beneficia conferenda homines trahit,

Digitized by Google

trahit, quàm cura ne vetera, si ingentia fuere, deperdantur: quare cùm in id coalescerent tum animi propensio, tum studium Religionis, dubitari non posse, quin Pontifex libenti animo esset Cæsari suppeditaturus quidquid per vires, rerumque conditiones licuisset. Verùm nemini melius innotescere, quàm ipsi Cæsari, cuius potentia ceteris præcellebat, quibusdam in rebus peragendis reuerà minùs esse liberos, magisque subiectos quàm ceteros, eos ipsos, qui supremi ceterorum Domini nuncupantur. Huiuscemodi nubes inter Cæsarem & Pontificem tunc obuoluebantur, è quibus erupêre posteà procellæ, grauem perniciem immensumque terrorem Christianæ Reipublicæ inferentes. 1547.

11 Varia cùm Patrum in Concilio funera, tum Principum extra Concilium eos menses nobilitarunt. [l] E Patribus obiit Ioannes Caluus, Minorum Obseruantium Moderator, à Corsica, integritate vitæ doctrinâque conspicuus, vnde communem venerationem amoremque sibi conciliarat. Decessit paulò pòst [m] Henricus Loffredus Episcopus Caputaquensis, vir litteris ac Religionis studio præstans, ac Cæsaris apprimè studiosus, sed linguâ minimè cautus; quapropter paucos ante dies, [n] dum de propositis emendationis Decretis ferret sententiam, ea sophistica nominarat: de quo Montanus in alio cœtu acriter conquestus, dissimulato eius nomine dixit; Licere quidem cuique quæ sibi viderentur de Decretis, velut embryonibus non partubus, propositis expromere: sed aliud esse dicendi libertatem, aliud contumeliæ iactandæ licentiam; cùm præsertim ea contumelia Legatos peteret, qui peculiaribus congressibus præerant; perinde ac si vellent per verborum ambages non dirigere, sed in tricas coniicere Christi cultores. Sed dictum posteà Loffredus excusauit, professus, se nihil aliud per vocem sophistica significare voluisse, nisi ambigua & obscura. Iusta illi solemniter persoluta, collegis omnibus confluentibus.

[l] Diarium Massarelli, 21. Ianuarij 1547.

[m] 6. Martij, vt in Diario.

[n] Diarium, & Acta 8. & 16. Februar.

12 Alio externo funere sublatus est Synodo vnus ex præcipuis doctrinâ Episcopis. [o] Etenim vxore Guidobaldi Ducis Vrbinatis extinctâ, vir eius grauissimo oppressus mœrore, Bertanum supra ceteros intimum sibi tam instanter ad solatium poposcerat, vt Legati repugnare nequierint. Bertanus verò eâdem operâ simul mœstitiam ob amissam coniugem ex animo Ducis deterfit, simul alienationem à Pontifice ob veteres offensiones; illum cohortatus, ad prolem virilem sibi quærendam per nuptias Victoriæ Farnesiæ Petri Aloysij filiæ, quæ postmodum Christianarum Principum exemplar eluxit.

[o] Litteræ Ceruini ad Farnesium, 28 Febr. 1547.

Digitized by Google

1547. Maioris Principis sub idem tempus viduitas obtigit, defuncta 13
p 27.Ianuar. ex Diar. Massarelli. p Anna Regis Romanorum coniuge, quæ Pannoniæ diadema viro detulerat, spinis magis quàm gemmis contextum.

q.28.Ianuarij. Postridie quàm Anna obierat, q diem clausit Henricus Octauus Angliæ Rex, idemque inter Christianos Principes per annos plurimos maximè inglorius, planeque miserrimus. r Quisquis editam ab illo stragem euoluet tot hominum quà sanguine, quà magistratu, quà doctrinâ præstantium, vt incestas suas nuptias, & sacrilegam hierarchiam sustineret; mirabitur profectò, vel ex horrore Regem illum non contabuisse, qui se tot nobilissimorum capitum carnificem intuebatur. Retinuit, quamdiu vixit, inter incendia libidinis ac furoris aliquam etiam pietatis fauillam: nouas hæreses semper abominatus est, & per Ecclesiasticam, quam impiè sibi arrogauerat auctoritatem, eos viros elegit Episcopos, quos posteà sub impijs illius successoribus, vt Fidem Orthodoxam assererent, exilia & compedes nobilitarunt. Tot ab eo fuerant contracta connubia, & tam oppositæ sententiæ prolatæ ad ea modò legitima modò irrita declaranda, ex norma non alterius legis quàm suæ exlegis libidinis, vt ad lites, adeoque ad bella vitanda, regni Ordines satius habuerint, ipsi parenti successionis iudicium arbitriúmve permittere. Nominauit ille primò vnicum quem habebat virilis stirpis Eduardum, tertiæ coniugis Ianæ Seimeræ filium; deinde Mariam, primo loco genitam à Catharina prima & legitima ipsius coniuge; tertiò Elisabetham, ex Anna Bolena susceptam. Illud Henricus infortunium passus est, quod tantoperè Principes exhorrent; nimirum, paucos intra annos cunctos sibi filios, nepotem nullum Regni successores habuisse; vlciscente fortasse Deo multiplices nuptias, quibus virilem sibi prolem perpetuare conatus fuerat, cælo vel inuito. Eduardum monuit, ne primatu excepto, ab Ecclesia Catholica quidquam recederet; sed extemplò constitit, perinde id fuisse, ac firmitatem parietis commendare, simulque fundamenti euersionem imperare: mox enim successor in hæresim præceps corruit, & Britannia postmodò tamquam in Africam conuersa est, monstrorum omnium feracem.

r Vide Spondanum anno 1547. n.16.& quos ipse citat.

Deludit Suauis conceptam tunc à Catholicis spem, futurum 14
nempe, vt filius à patre discordaret; aitque verè discordasse, exceptis confestim doctrinis Ecclesiæ Romanæ repugnantibus. Si spes omnes successu vacuæ irrisionem merentur, oportebit Theologicam Spei virtutem deridere, quæ sanè à Deo cunctis fidelibus præcipitur, & tamen in ipsorum pluribus euentu carebit. Sed me iuuat

iterare

iterare quod dixi, & aliàs dicam, quò in lectorum animis altius im- 1547.
primatur: Quòd huiusmodi spes vacua fructu ceciderit, obseruetur ab euentu, cuinam maiorem iacturam intulerit, an Romæ, quæ splendorem amisit, ab Angliæ eiusque Principum obsequio priùs sibi collatum; an Angliæ, eiusque Principibus, qui aureum illud pacis vinculum amisere, ab ipsis seruilem dominantis Romæ catenam existimatum.

CAPVT IV.

Confutantur varia Suauis dicta aduersus Decreta Sessionis septimæ de Sacramentis nouæ Legis, eorumque numero: de discrimine inter ea ac Mosaica; ac de voto Baptismi, ad primam Iustitiæ susceptionem necessario.

1 REgrediar cum Suaui ad Concilij res. Expiscatur ille ex hæreticorum libris rationum momenta magis popularia aduersus varia Fidei dogmata Tridenti sancita; fingitque, à quibusdam certis Theologis ea ibi proposita in priuatis conuentibus, quorum nomina, propriasque conditiones exprimit more fabulatorum, ad vulgi fidem aucupandam: nullam tamen earumdem rationum solutionem posteà refert, quippe qui satis non habet insinuare, Decreta illa fuisse cum auditæ veritatis ignoratione confecta, sed insuper persuadere contendit, cum pertinacia contra patefactam veritatem pronuntiata. Quamuis autem harum quas narrat disputationum nihil comperiam; tamen quia nonnulla ex illis argumentis, cuiuscumque sint auctoris, responsionem aliquam postulant, saltem apud complures non apprimè doctos; breuiter hîc ea referam, ac refellam, non tamen quantum potest, sed quantum sufficit.

2 De numero Sacramentorum dicit, Omnes conuenisse, ea septem esse propter auctoritatem Scholasticorum post Magistrum Sententiarum, ob auctoritatem Concilij Florentini, & Ecclesiæ Romanæ traditionem. Sed cur præteriit, ea de re Græcam pariter Ecclesiam conuenire, quæ octo ab hinc sæculis à Romana desciuit? Cùm tamen super eo cum Romana consentiat, fateri necesse est, id in vtraque à primo fonte dimanasse, à Christo videlicet & ab Apostolis.

3 Addit, à plerisque dissuasum, statui septem, & non plura esse propria Sacramenta; sed eos maluisse nihil sanciri, an cuncta quæ

Digitized by Google

1547. propriè dicuntur Sacramenta, ſeptem ne ſint, an pariter aliud quidpiam propriè ſit: ſtudetque huiuſmodi conſilium corroborare, quoniam ſententiis de Sacramenti definitione, & in quo ipſius natura ſita ſit, adeò variantibus, certò ſtatui non poterat, quæ & quot ea planè eſſent. Vulgaris omnino cauillatio! Ergo quoniam variæ ſunt opiniones de natura quantitatis, & an ſita ſit in peculiari aliquo accidente, an in ſola materia, an etiam in ſingulis corporum qualitatibus; idcircò fidenter nobis ſtatuere non licet, hoc illúdve quantum eſſe? quoniam tot ſunt argumenta de numeri natura, num is ſolis vnitatibus abſolutis confletur; num relatio, vt aiunt, inſuper illis addenda, quæ vel reuerà aliquid ſit, vel ab ipſa ratione concipiatur; idcircò ne in ancipiti fortaſſe pendet qui & quot numeri inter vnitatem ac denarium intercedunt? Aliud eſt, quemadmodum alibi diximus, ignorare quid ſaltem extimè res quædam ſit, & pro vulgari nominis ſignificatione; aliud, eius intimam rationem haud penetrare. In priori ſenſu conſtat inter Scholaſticos, quid ſit Sacramentum; idque ſatis eſt, vt enumerentur: quo pacto vt enumerentur planetæ, opus non eſt, ipſorum naturam introſpicere, ſed ſufficit nominis ſignificationem percipere. Quapropter vocabulum Chriſtiani Sacramenti (tametſi per ampliorem ſignificationem ab antiquis Patribus ſæpè vſurpetur) quo pacto nunc intelligitur à Scholaſticis, ſonat ſigna quædam ſenſibilia, per ritus ac ceremonias exhibita Chriſti nomine, quæ, modò debitæ conditiones adſint, gratiam certiſſimè conferunt ſupra eam menſuram, quam exigunt meritum ac præparatio ſuſcipientis.

Ex hac declaratione palàm fit, cur inter Sacramenta non connu- 4
merentur Abbatis benedictio, Cardinalium creatio, martyrium, & huiuſmodi plurima, quæ Suauis memorat: nimirum quia priora duo gratiam non impertiunt; tertium, ſi eam confert, certo quodam ritu, ſtatiſque ceremoniis haud exercetur, neque Chriſti nomine, ſed potiùs in Chriſti odium infertur. Probè quidem obſeruauit Ioannes Carauaialius ex Ordine Minorum Obſeruantium, putari à Gabriele Biel, [a] ſuſceptionem Euchariſtiæ peculiare quoddam Sacramentum eſſe, vtpote quæ gratiam infundat; non tamen propterea reuocata in dubium fuit ſententia, quam ceteri ſcriptores complexi ſunt, & quæ à Florentino ſtatui, & à ratione confirmari viſa eſt. Siquidem Euchariſtiæ ſuſceptio diſtinctam gratiam non affert, ſed mera quædam applicatio eſt, quâ Euchariſtia reipsâ gratiam conferat. Vnde autem fiat, quòd huiuſce Sacramenti ſuſceptio non veniat (quod Petrus Cardinalis Aureolus opinatus eſt) in Sacra-

[a] In 4. diſtinct. 8.

Digitized by Google

Sacramenti constitutionem, quamuis Eucharistia, nisi suscipiatur, 1547.
gratiam neutiquam pariat, nihil attinet ad Sacramentorum numerum; & à nobis forsitan alibi declarabitur, vbi ea, quæ in alia Sessione de Eucharistia stabilita sunt, recensebimus.

5 Non igitur latebat Scholasticos, nec apud eos discordabat significatio Sacramentorum nouæ Legis, quantum opus erat, vt quænam propriè essent discernerentur. Hoc posito, quis ambigat, à Synodo declarandum fuisse, ea propriè significari? Qui non propriè loquitur, nisi à rerum conditionibus id ipsum explicetur, non docet, sed decipit. Similiter necesse erat numerum ita statuere, vt quilibet maior excluderetur: non modò quia liberum aliter fuisset cuique pro suo arbitratu noua comminisci; sed quia in aperto erat, eam semper fuisse sententiam Ecclesiæ, ac præcipuè Synodi Florentinæ, quæ docet, ea septem esse, & singulatim enumerat. Quod si non satis id foret, vt ea septem esse dumtaxat declararetur; neque pariter esset satis, vt constaret non esse plures quàm tres Diuinas Personas, antiquissimum Trinitatis nomen ab Ecclesia vsitatum, & quòd tres tantummodò in sacris Litteris numerentur, adeoque vnicuique licuisset Personarum cateruam in Deo fingere. Quis porrò, nisi mente captus diceret, Terram, Aquam, & Aërem, tria esse elementa; & vbi quis opponeret, ea esse quatuor, responderet, id neutiquam à se negatum, & in quatuor vnitatibus tres etiam contineri? Satis vnusquisque intelligit, an per huiusmodi formam definiendi Ecclesia magisterium se dignum exerceret ad fideles erudiendos. Non igitur eò quòd rationes à Suaui productæ ambiguum redderent eorum numerum, quæ apud Christianos vera & propria sunt Sacramenta, dissuaserunt nonnulli ea verba, *nec plura, nec pauciora*; sed quia censebant, non alia verba esse adhibenda, nisi quæ vsurpauerant Florentina Synodus, quarta Carthaginensis, Hugo Victorinus, & alij antiquiores. Verumtamen his responsum est, nondum eâ tempestate emersisse duas illas hæreses, quibus opprimendis opus erat illius veritatis explicatione, quæ in eorumdem Conciliorum Decretis implicitè continebatur: altera quippe hæresis affirmabat, duo vel tria esse vera Sacramenta; altera verò, Sacramentum esse quodlibet signum, quo in sacris Litteris gratiæ promissio continetur, cuiusmodi sunt etiam eleëmosyna & precatio.

6 Quod attinet ad mysticas septenarij numeri rationes, quas Suauis Patrum disputationibus ad eos deridendos attribuit, obseruandum est, aliud esse, veluti probationem dogmatis illas adducere, quod stultum sanè fuisset; aliud verò, aliunde iam firmatâ illius

1547. probatione, numeri conuenientiam exquirere. Hoc sanè aliquis ex Theologis suis scriptionibus præstitit in transcursu; quòd irrisionem si meretur, irridendus etiam erit, non inquam Plato, sed S. Gregorius, & præ ceteris S. Augustinus, qui mysteria frequenter obseruat in numeris. Enimuerò cùm certissimum nobis sit, infinitam inesse Deo sapientiam, nec vllam rationem atque conuenientiam, quamuis subtilem & abditam, occurrere nobis posse, quam ille non nouerit; suspicari non licet, ne in eius operibus, ac verbis interpretandi id nobis contingat, quod Plutarcho accidit, cùm in Homeri versibus ea disciplinarum arcana deprehendit, de quibus numquam fortasse Poëta cogitauit. Præterquam quòd Catholici conuenientiam numeri septenarij in Sacramentis haud certè [b] in huius numeri generatim excellentia fundant, sed in eo quòd vetus Testamentum vbique hoc numero vtatur in purgaminibus antiquâ Lege præscriptis, quæ constat vmbras ac figuras fuisse aliarum purgationum efficaciorum, quæ Legi gratiæ reseruabantur: modò siquidem præcipiebat septem animantes offerri, modò purgationes septem diebus peragi, modò septem vicibus aspergi sanguinem. Quare admodum verisimile fuit, numero figuræ numerum rei figuratæ respondere.

b Vide S. Thomam in 4. dist. 2. q. 8. & tertiâ Parte q. 65. art. 1. & contra Gentes lib. 4 cap. 58. & Bellar. de Effect. Sacramentorum l. 2. c. 26.

Refert Suauis, votum, hoc est desiderium Baptismi, compluribus visum ad iustificationem minimè necessarium, quandoquidem Cornelius & pius Latro absque vlla Baptismi notitia gratiam susscepere: verùm alios respondisse, votum saltem implicitum esse necessarium, quoniam hi ambo si nouissent Baptismum, expetiissent. Sed primò quidem accuratiùs danda fuisset opera Suaui hisce doctrinis intelligendis, si studebat verisimilius imitari Tridentinorum Theologorum dicta, qui numquam pij Latronis exemplum adduxissent; optimè gnari communis sententiæ, docentis, obligatione suscipiendi Baptismi, quamuis à Christo, antequam pateretur, prænuntiati, neminem deuinctum fuisse, nisi post illius mortem; tametsi varient opinationes Doctorum, quandonam primò vim habuerit illius suscipiendi præceptum. Mirum itaque non est, si alter aduersariorum sine norma non tantùm veritatis, sed ne verisimilitudinis quidem, rationes comminiscens ab altero aduersario adductas, ita etiam de cetero eas mancas ac deformatas affert, vt id nonnisi ad fidem veritatis eleuandam valeat. Quænam hæc est explicandi ratio, quo pacto ipsa perfecta dilectio, quâ Deus amatur, & quæ ad iustificandum satis est, implicitum Baptismi votum inuoluat? Implicitum dicitur non id quod esset, sed quod reapse est, quamuis 7.

in

in altero inuolutum, adeoque non satis conspicuum. Et hac ratione in voluntate generali peculiare quoddam implicitè continetur: non quia illud expeteretur, si tunc innotesceret; sed quia quicumque totum vult, singulas illius totius partes confusè vult. 1547.

8 Sic igitur res se habet: Homo expers Baptismatis, vt iustitiam adipiscatur absque Baptismate, necesse est super omnia Deum diligat, velitque integram illius legem vniuersè obseruare; quamquam ipse peculiaria præcepta vel ignoret vel non reminiscatur. Iam verò lege Christianâ potissimè post Fidem Baptismus præcipitur; adeoque Baptismi votum ad iustitiam consequendam est necessarium. Animaduertendum præterea, huiusmodi necessitatem non sufficere rei quam intendimus explicandæ, cùm ea communis sit voto adimplendi cetera præcepta; à quo tamen voto conferri iustitiam non dicimus, sed ex eo vim infundendæ gratiæ adscribi huic voto Baptismatis: quoniam nullius alterius Diuini præcepti obseruatio fuit instituta vt conferat primam gratiam, & tamquam opus quod vitam ingenerat; sed solùm quo antecedens augeatur iustitia, & tamquam opus quod à spiritali vita nascatur. Quamobrem quia huiusmodi opera vim non obtinent mortuæ animæ ad vitam reuocandæ, cùm reipsâ exercentur; multò minùs hanc vim obtinet votum ea perficiendi: sed istam Baptismi susceptionem suapte naturâ anima non viuens, sed mortua præcedit, cui vt vitam conferat, ea susceptio est instituta; adeoque ipsius susceptionis voto, quod in perfecta dilectione Dei continetur, hæc cælestis vitæ generatio assignatur. Quod autem dixi de voto Baptismi, locum habet proportione in voto Sacramenti Pœnitentiæ, respectu eorum, qui post acceptam à Baptismo vitam lapsi sunt.

9 Deinde Dominicanis appingit, acriter eos studuisse, vt Franciscanorum opinio proscriberetur, Sacramenta videlicet non esse gratiæ causas physicas, sed solùm morales; Legatos verò, diffisos à se posse illos satis comprimi, ea de re Romam scripsisse, simulque significasse, Religiosorum licentiæ frænum iniiciendum: quod ne guttulam quidem veri continet. Etenim omnibus in comperto erat, certum esse, ac statutum Concilio, nolle sententiæ cuipiam officere, cui nobilis aliqua è scholis Catholicis militaret.

10 De discrimine inter Sacramenta veteris ac nouæ Legis, recitat Suauis multas dissertationes, seu potiùs fabellas; vt in dubium reuocet Catholicam veritatem, quâ docemur, conferri ab alteris gratiam, ab alteris, quatenus Sacramenta sunt, tantummodò significari. Narrat primò, aliquem ex Theologis hanc definitionem dissua-

1547. dissuasisse, admonentem, res omnes, quæ genere quodam conueniunt, adeoque omnia Sacramenta, debere pariter vnam certam proprietatem obtinere. Quis inficiatur? Sed non eam proprietatem, quam Suauis cum suis nouatoribus vellet, esse nimirum mera gratiæ signa. Communis proprietas, & quæ generatim inest tum veteribus tum nouis Sacramentis, in eo est sita, quòd vtraque quædam ceremoniæ sint subiectæ sensibus, à Deo institutæ, & gratiam significantes, tamquam Diuinæ ipsius gratiæ promissiones. Discrimen verò inter duo genera, quæ subalterna dicuntur à Dialecticis, sub hoc superiore genere contenta; inter, inquam, Sacramenta Mosaica & Christiana, in eo est, quòd altera gratiam præsignificabant per futura Sacramenta Legis nouæ conferendam, altera verò eam significant tamquam conferendam à se ipsis, eo ferè pacto, quo pluuiam significant cùm ranæ in paludibus coaxantes, tum nubes in aëre constrictæ: illæ significant pluuiam à venturis nubibus effundendam; hæ verò pluuiam quâ ipsæ grauidæ sunt, & quam ipsæ profundent. Nec certè hoc discrimen fuit à Scholasticis voluntariè excogitatum: S. Paulus cunctas antiquæ Legis ceremonias appellauit elementa egena, vacua, & vmbras. Et è diuerso habemus in Euangelio, hominem in Baptismo renasci; remitti in cælo peccata, cui remittuntur à Sacerdote; à carne & sanguine Christi, eam manducantibus, & hunc bibentibus, vitam conferri; per manuum impositionem Spiritum sanctum accipi: quæ ostendunt, Christiana Sacramenta non esse sterilia quædam signa, sed effectrices causas, fœtas sanctitate quam promittunt. Non tamen negauerim, potuisse à Suaui excusationem aliquam adduci, cur difficile sibi esset virtutem huiusmodi in Christianis Sacramentis credere: cùm enim ipse tam frequenter ea suscepisset, numquam intra se quidquam expertus fuerat, vnde hanc sanctitatem sibi affusam coniiceret.

CAPVT V.

Expenduntur quæ Suauis disputat de Charactere per triplex Sacramentum impressо.

PErgit Suauis differere de Charactere, quem secundùm Catholicam veritatem imprimunt in anima tria Sacramenta, quæ iterari nefas est. Dicit, quibusdam minimè probatum, hanc fuisse vniuersalem veteremque sententiam Catholicorum, cùm animaduerterent, Scotum [a] sibi persuasisse, id necessariò non trahi *à verbis sacræ Scripturæ, vel Patrum; sed solùm ab Ecclesiæ* 1

a In 4. distinct.6. quæst.9.

Digitized by Google

cleſiæ auctoritate: qui modus, inquit, *huic Doctori conſuetus eſt, vrbanè quidpiam negandi.* Enormis prorſus impoſtura! perinde quaſi Scotus Eccleſiæ auctoritatem flocci faceret. Vel vnus mihi demonſtretur locus, vbi religioſus ille non minùs quàm ingenioſus Theologus indicet, negari à ſe id, quod alibi faſſus fuerit auctoritate Eccleſiæ comprobari. Is itaque aliter, quàm alij communiter, opinatus, Scripturæ ac Patrum effata ſatis aperta non eſſe ad eam veritatem ſine vlla dubitatione firmandam, concludit; *Propter ergo ſolam auctoritatem Eccleſiæ, quantum occurrit ad præſens, eſt ponendum, Characterem imprimi: ad hoc autem poni poſſunt tres congruentiæ:* his verò allatis, cuncta poſteà oppoſita argumenta diſſoluit. Vnuſquiſque iam expendat, an hic ſit modus vrbanè & ciuiliter negandi. Quin ex hoc ipſo quòd Scotus ante tria ſæcula confeſſus fuerit, veritatem hanc in Eccleſiæ auctoritate niti, & propterea ſe illi aſſentiri, ſatis liquet antiquitas & concordia huiuſce ſententiæ, quam eodem Scoti teſtimonio conatur Suauis oppugnare. 1547.

2 Mox enumerare aggreditur varia Scholaſticorum opinamenta, quidnam ſit Character; quaſi Theologis Tridentinis id fuiſſet definiendum: & tamen conſtat, huiuſmodi ſententias à Scholaſticis productas eâ ratione fuiſſe, quâ Ptolomæus mundi ſyſtema ordinauit; nimirum, non quòd ipſe arbitraretur hanc vniuerſitatem ita planè cum ſuis omnibus ſphæris ac ſideribus eſſe compactam & collocatam; ſed ſolùm quò ſtatum ſitumque rerum poſſibilem conſtrueret: qui ſi fortè veritati reſponderet, ea omnia euenirent phænomena, quæ in cælo terraque obſeruantur; tametſi Deus ac Natura moliri potuiſſent innumerabiles alios rerum ordines aptiores, nec nobis excogitatos, ex quibus eadem phænomena prouenirent. Idem Scholaſticis labor eſt de Charactere, aliiſque obſcuris quæſtionibus: varios, inquam, modos excogitant; qui ſi cum vero concordarent, idipſum planè eueniret, quod in eà re nobis oſtendunt non cæli phænomena, ſed cæli oracula. Ceterùm quoties contingit, vt perſpicuè quidem conſtet rem quamdam eſſe, ſimulque vt omnino ſimul lateat quid illa ſit? Poteſt ne quidquam clarius patere, quàm eſſe tempus? Et tamen quidnam ſit tempus, adeò obſcurum eſt, vt vel ipſa perſpicaciſſima Auguſtini mens in tenebris hæſerit. Dei voluntatem eſſe liberam, adeò verum eſt, vt ne ab Ethnicis quidem plerumque negetur: ſed quid ſit hæc ipſa libera Dei voluntas, nodus eſt adeò inexplicabilis, vt quæcumque ad eum diſſoluendum rationes excogitentur, omnes tandem vix probabiles habeantur. Itaque in huiuſmodi rebus, ad Fidei magiſterium ſpe-

Digitized by Google

1547. ctat docere an ſint; ad ingeniorum palæſtram, indagare quid ſint. Quare, vbi res agitur de dogmatis ſtatuendis, non de habendis diſputationum conflictibus, oportet Auguſtinum imitari; cui cùm è ſacris Literis exploratum eſſet, malos dæmones igne torqueri, animaduersâ explicandæ rei difficultate, *Satis eſt*, inquit, *ſcire id fieri miris ſed veris modis*. Suauis verò confidit perſuadere ſe poſſe, Hieronymum Oleaſtrum, virum doctiſſimum, auctorem fuiſſe, vt in Concilio ſtabiliretur de Charactere, aliorumque Sacramentorum effectis quædam ſententia, affirmans neſcio quod ornamentum ab illis omnibus impreſſum in animis; ita tamen, vt ab eorum quatuor imprimatur delebile, à tribus verò indelebile. Sententia quidem non modò ab aliis Scholis oppugnata, ſed à Thomiſtis plerumque deſerta, & quæ à S. Thoma in iuuenili priùs ætate concepta, in ſenili poſtmodum educata non fuit; quod ipſe quoque Suauis obſeruat.

Sed quoniam de huiuſce Characteris impreſſione Suauis perinde 3
blaterat, ac ſi id eſſet arbitrarium Scholaſticorum inuentum; haud omnino prætereunda puto huius dogmatis fundamenta. Multa ſunt in ſacris Paginis effata, quibus dicimur à Deo ſignari, ſigillo imprimi, ſuaque hereditatis pignore donari: [b] quod ſæpè diſertius & clarius affirmant, nominatim de Baptiſmate, Confirmatione, & Ordine, antiquiſſimi Patres Græci ac Latini; [c] à quibus Magiſter Sententiarum poſteà deſumpſit, qui eorum dictis ſuum Opus contexuit: præcipuè verò notatu dignum eſt Auguſtini dictum productum à Seripando, acriter contendente, vt articulus non tamquam probabilior, pro eo ac aliqui ſentiebant, ſed tamquam certus reciperetur. Hæc igitur habet Auguſtinus in Epiſtola vigeſima tertia: *Baptiſmi Sacramentum ſufficit ad conſecrationem, quamuis ad vitæ æternæ participationem non ſufficiat: quæ conſecratio reum quidem facit hæreticum, extra Domini gregem habentem Dominicum Characterem: corrigendum tamen admonet ſacra Doctrina, non iterùm ſimiliter conſecrandum.* Idem vſurpat vocabulum hic Doctor alibi ſæpiſſimè; affirmatque tum ipſe tum alij veteres Patres, huiuſmodi Characterem ex anima euelli non poſſe, atque ea de cauſa tria quæ diximus Sacramenta iteranda non eſſe.

b 2.adCor.1. & ad Eph. 11.

c Bellar. de Effect. Sacram.l.2. c.2.

Quemadmodum itaque ſimiles loquendi formulæ, quæ certè 4
qualitatem aliquam nobis intimam & impreſſam ſonant, apud ſacras Literas, de gratia quâ iuſti reddimur, vſitatæ, trahebantur ab hæreticis ad non propriam ſed metaphoricam ſignificationem; ita quoque de Charactere fiebat. Quòd eas hoc pacto interpretarentur,

hæc

hæc erat ratio: quia nimirum inter homines poteſtas & adoptio nihil veræ qualitatis imprimunt; & tamen de ipſis eadem dicendi ratio adhibetur, cùm Iuriſperiti de illarum viribus ac nexibus ita loquantur, ac ſi phyſicæ reuerà qualitates intrinſecus ineſſent poſſeſſoribus: adeoque exiſtimandum, ſacras Litteras conſuetudinem hominum ſecutas, ſimilibus loquendi formis in eamdem ſententiam vſas fuiſſe; cùm alioquin humanum exemplum oſtenderet, opus non eſſe huiuſcemodi qualitatibus ſiue vt homo per iuſtitiam adoptetur à Deo, ſiue vt operandi poteſtatem in memoratis Sacramentis accipiat. 1547.

5 Sed ita diſputantibus diſparilis exempli ratio nequaquam animaduerſa: id enim apud homines ab ipſorum imbecillitate procedit, quæ potis non eſt alios nobilitare atque cohoneſtare per intimas reuerà animi dotes, ius ipſis aut hereditatis aut magiſtratus impertientes. Cùm autem id præſtare non poſſint, fingunt quodammodò eas dotes homini tribui ac infundi; adeoque inter ſe conueniunt in agnoſcendo colendoque eo filio adoptiuo, ſeu conſtituto Magiſtratu, perinde atque is qualitate interiori fuiſſet ornatus, quæ huiuſmodi cognationem aut poteſtatem illi contuliſſet. Atqui Deus quidquid vult poteſt, & quod efficit numeris omnibus perficit; quocircà quæ vellet homo, ſed nequit in iis quæ tribuit efficere, adeoque planè fingit, ea Deus reuerà præſtat per inditas animis penitus dotes, ſimulque per adiecta ſupra naturæ conditionem decora ac vires. His autem dotibus alia peccata delentur, & huiuſmodi eſt gratia, quâ iuſti reddimur; alia lituræ non ſubiacent, cuiuſmodi ſunt id quo quiſpiam Chriſtianus efficitur, id quo militarem Chriſti teſſeram obtinet, & id quo in hac militia magiſtratum ac poteſtatem accipit: atque hæc poſtrema decora Characteres appellantur, & ab illis Sacramentis imprimuntur, quæ ex inſtitutione Chriſti, veterique Eccleſiæ vſu ne poſt peccatum quidem iterari fas eſt. Iure quidem ille ſapiens queſtus eſt, humana ad Deorum numina in ſuis fabulis ab Homero tranſlata, optauitque, vt è contrario diuina ad homines tranſtuliſſet. At Suauis vti artis ſuæ, hoc eſt mendacis narrationis principem imitaretur, ea, quæ non cernit in hominibus, non credit in Deo.

Digitized by Google

1547.

CAPVT VI.

Refellantur, quæ Suauis obiectat articulo de intentione ad efficaciam Sacramenti necessaria, & de materia ac forma illud constituentibus.

NVmquam Suauis aptiorem aditum ad imponendum populo 1
specioſis fallaciis nactus eſt, quàm in articulo de intentione, quâ ſi miniſter careat, nullum conficit Sacramentum. Hîc in ſcenam Catharinum inducit, miras excitantem tragœdias, atque amplificantem, ex hoc incertum pendere, num omnes Sacerdotes & omnes Epiſcopi verè Sacris initiati fuerint, à quorum ſingulis pendet efficacitas innumerabilium ſacrarum actionum, abſolutionum & conſecrationum, quas non hic vel ille ſolùm homo, ſed per infinitam ſucceſſionem exercuerint ij omnes Sacerdotes aut Epiſcopi, qui vel ab eo proximè, vel ab aliis per ipſum initiatis gradum ſuſcepere. Ad hæc cuiuſpiam patris anxietudinem deplorat, qui formidare poſſet, ne moribundus filius ob impiam miniſtri voluntatem Baptiſmi efficaciâ, adeoque cæleſti gloriâ fraudaretur. Narrat ad has Catharini rationes Concilij Patres obſtupuiſſe; non tamen idcircò deſtitiſſe, quin tamquam Fidei dogma communem ſententiam definirent.

Quiſnam tantus hic ſtupor? Nouáne & inexpectata hæc illis argumenta tonuere, an potiùs millies decantata, imò paſſim tam obuia, vt vel mediocribus ingeniis occurriſſent? Idem articulus nónne fuerat iiſdem verbis in Florentino ſancitus? nónne de illo iam ſcripſerant inſignes Doctores, quos mox proferemus? Quis igitur tantus ex improuiſo ſtupor inceſſit Theologis tam eruditis, ex oppoſitionibus tam vulgaribus? quæ quanti ſint ponderis, mox patebit.

Obſeruat deinde, Catharinum in ſua ſententia etiam poſt Tri- 2
dentinam definitionem perſtitiſſe, ſimulque ſuſtinuiſſe, ſibi Concilium non aduerſari: vnde ſtudet Suauis arguere, aut illius Synodi auctoritatem à Catharino intrinſecus deſpectam, aut eorum Canonum ſententiam ne ipſis quidem Epiſcopis, qui eas protulerunt, notas fuiſſe.

a Continetur in Opuſculo, De intentione miniſtri.

Equidem exiſtimo Catharini ſententiam falſam eſſe; a ſed non ideò per Tridentinos Canones diſertè damnatam: quapropter fas illi fuit affirmare, eam Concilio non contradicere; quippe duos eximios Ordinis ſui ſcriptores ſequebatur, Petrum Paludanum, qui propenſum animum in illam opinionem præ ſe tulit, & Sylueſtrum Priera-

Digitized by Google

Prieratem, à nobis aliàs laudatum, cui pariter post Florentinam Synodum probata est; vbi, sicut indicauimus, in Armenorum documentis habetur de intentione ministri id quod planè dicitur à Tridentina. Quin etiam sunt, [b] qui eamdem opinationem S. Thomæ duobus in locis adscribant: ac hisce postremis annis Marius Scribonius Doctor Gallicus in sua Panalithia plurimis argumentis eam tueri conatus est. Mihi sanè licet affirmare, cùm excitata fuisset nescio quæ litteraria contentio inter Catharinum [c] & sacri Palatij Magistrum, appositisque inuicem libellis litigaretur, rogatum à Legatis Pontificem, Palatij sui Magistrum moneret, vt ab inferenda alteri molestia desisteret, affirmantibus, vitam & doctrinam Catharini ab omnibus commendari. Vnde conficitur, opiniones à Catharino defensas, Patribus haud suspectas fuisse, nec illis fuisse in animo eas proscribere. Porrò si res ita haberet, numquam commisissent, vt per communes acclamationes ad Episcopatum promoueretur; neque is, qui tunc Synodo Legatus præerat, posteà Pontifex Maximus, nobiliori hominem Tiarâ exornasset. Itaque censeo, sententiam Tridenti proscriptam, eamdem esse, quam Leo X. per suam Constitutionem in Luthero damnauit; videlicet, ita fuisse à Christo institutum Sacramentum, vt etiamsi minister per manifestam irrisionem ac ludibrium illud peragat, effectum consequatur: quæ institutio apertissimè liquet quantum abhorreret ab Ecclesiæ dignitate, à sensu fidelium, & à conditione ceterarum actionum, quæ legitimè ab hominibus exercentur. At verò Catholici Doctores, quos numerauimus, conueniunt in exigenda ad efficaciam Sacramenti voluntate non modò exequendæ illius exterioris actionis physicè consideratæ, quam præstat Ecclesia, quæ voluntas in homine pariter est ludicrè Sacramentum administrante; sed voluntatem ei[illegible] actionis exercendæ per eam exteriorem cæremoniam hominis seriò agentis, quâ Ecclesia vtitur, ac per speciem hominis eò illam dirigentis, quò Ecclesia dirigit.

1547.

[b] Vasquez, & alij.

[c] Litteræ Legatorum ad Sfortiam Cardin. 16 Octobris 1546.

3 Hæc in me persuasio ex eo confirmatur, quòd comperiam, cùm articulus Lutheri, ab illius libro de Captiuitate Babylonica desumptus, proponeretur Patribus proscribendus, vbi dicit: *Quidquid credimus nos recepturos, verè recipere, quidquid faciat vel non faciat, simulat vel iocetur minister.* Verba articuli censuræ expositi hæc sunt; *non requiri ministri intentionem ad valorem Sacramenti.* Sed quidam ex Theologis censuerunt, damnandum non esse sine aliquo additamento, cùm variæ de huiusmodi intentione circumferantur sententiæ; ac præsertim cùm putarent complures, sufficere, si minister

Digitized by Google

1547. id intendat exequi, quod efficere intendit Ecclesia: aliique communiter aiebant, id iam in Florentino proscriptum: & Seripandus illud damnandum affirmabat, quia in sensu Lutheri sumebatur, qui soli fidei suscipientis Sacramentum adscribit omnia, ipsi verò Sacramento nihil, adeoque nihil pariter ministro Sacramentum conferenti, quod dogmati Catholico aduersatur; relinquendum verò Theologorum disputationibus, cuiusmodi esse debeat hæc ministri voluntas, vt ipse conficiat, & reuerà conferat Sacramentum. Hinc patet, nihil in Concilio decretum, quidnam illud sit, in quod hæc ministri voluntas tendere debeat; sed solùm fuisse requisitam eam intentionem, per quam ille sit reuerà Sacramenti effector, ac dispensator gratiæ, quæ per illud impertitur. Hoc posito, volunt illi Doctores, dummodò minister ex animo curet eam exteriorem actionem eo modo ponere, quo illam poneret si intenderet Sacramenti effectum imprimere, atque ita reipsâ eam perficiat, interiorem voluntatem oppositam nihil officere Sacramenti efficaciæ.

Sed quoniam communis Scholasticorum sententia, quam veram 4
existimo, affirmat, opus esse voluntate saltem implicitâ administrandi reipsâ Sacramenti, libet mihi sententiam illam breuiter ab ea inuidia vindicare, quam ipsi conflare nititur Suauis rationibus auctoritate Catharini personatis, exaggerato periculo irriti Sacramenti; quod periculum & in quolibet Sacramento ex seipso proueniret, & in aliis planè innumeris, quæ ab illo subinde dependent. Vellem mihi responderet, num fortè in idem offendiculum non incurritur, quantumuis concedatur, huiusmodi ministri voluntate opus non esse? ac primò quidem, in cunctis Confessionibus quid Sacerdoti facilius, dum absoluit voce submissâ, voculam Sacramento necessariam omittere, adeoque sacram illam actionem irritam reddere, vt proinde homines innumeri Deum sibi reconciliatum arbitrati, sub dæmonis iugo persistant? Perge porrò: Nónne idem pro sua libidine committere possent pagorum Curiones in conferendo Baptismo, vbi nemo è rusticis nouit, quænam sit forma necessaria? Atque ex hoc ipso, quòd aliquod in huiusmodi administratione Baptismatis irritum sit, quippe quod reliquorum omnium Sacramentorum ostium est, oriri posset inanitas plurimarum sacri Ordinis susceptionum, adeoque innumerabilium consecrationum & absolutionum, quousque mundi series duraret. Quapropter in quauis sententia confugere ad Diuinam Prouidentiam oportet, quæ aut hominum corda ita moderatur, vt arceat hæc incommoda; eoque ampliùs, quòd nullus priuatæ vtilitatis stimulus quemquam incitat

citat ad huiusmodi sacrilegium perpetrandum: nemo verò sine vti- 1547
litatis dote noxam amat: aut peculiari suâ indulgentiâ occulto actionis vitio medetur, breuique ita res ordinat, vt Ecclesia sua singularibus hisce antidotis Diuino confectis sanguine minimè defraudetur.

5 Ceterà, quòd singuli homines post quamcumque adhibitam diligentiam certi omnino non sint expiationis suæ, seu per Baptismi, seu per Pœnitentiæ Sacramentum habitæ, non solùm absurdum non est, sed potiùs consonat Diuinis oraculis, & Ecclesiæ sensis de incerta perceptæ gratiæ notitia; nec cuiquam conqueri fas est, se innoxium hoc incommodo premi. Quicumque in peccato est, subiacet noxæ, adeoque indignus est, vt vmquam cum Deo in in gratiam redeat: aliter enim tot infantes, qui absque noua ipsorum culpa Baptismo expertes decedunt, sed aut parentum incuriâ, *aut casu repentino*, dici possent iniuriâ cælo exulare: cùm potiùs ex *hac inæquali* infantium sorte, sine vlla vel in ipsis vel in ipsorum parentibus meritorum noxarumque inæqualitate, colligat S. Augustinus aduersus Pelagium, tum inesse cunctis aliquam naturæ labem; tum à Deo per arbitrariam disparemque clementiam vnum, non alterum liberari: cuicumque datur post culpam, siue originariam siue voluntariam, posse resurgere, à Diuina misericordia datur; cui negatur, à Diuina iustitia denegatur. Communis tamen sententia est: Cùm sensus pœna primigeniæ culpæ non debeatur, neque quisquam rationis compos excludatur è cælo, quin apud inferos non damni tantùm, sed sensus etiam pœnam incurrat, adultis omnibus auxilium sufficiens à Deo suppeditari; quo si præstiterint id quod possunt ipsius vi præstare, iustitiæ dotem, cæliique gloriam consequentur. Ad hoc obtinendum necessaria non est Baptismi susceptio; quippe ad iustitiam accipiendam satis est perfectæ charitatis in Deum actus; ad quem perficiendum, illis ante obitum haud negatur auxilium, nisi sibi ipsi defuerint, neglectis aliis auxiliis, ad alios actus minoris honestatis exercendos sibi concessis.

6 Quod si quispiam hisce responsionibus non satis acquiesceret, velletque de Diuina misericordia ampliora sentire; quis prohibet cum pluribus egregiis veterum Theologorum, [d] & cum recentioribus nec paucis nec obscuris opinari, in huiusmodi euentibus, in quibus

[d] S. Thom. 3. Par. q. 84. art. 8. respondens secundo argumento,

refert hanc opinionem; nimirum, In infantibus suppleri tunc à Christo, & in adultis ab ipsorum fide ac pietate; dicitque, id posse sustineri quod spectat ad infusionem gratiæ, non tamen quod spectat ad Characterem, qui nunquam imprimitur, nisi veri Sacramenti operâ. Hæc sententia quam refert S. Thomas, fuit Alexandri Alensis; eamque secuti sunt Durandus & Gabriel, à Suatio citati in Comment. huius art. sancti Thomæ, in versu cuius initium est, *In argumento secundo.*

Digitized by Google

1547. quibus miniſtri ſimulatio nequeat vel homini qui Sacramentum ſuſcipit, vel eius genitoribus tranſlucere, tunc à Deo id quod deeſt, quantum fert neceſſitas, ſuppeditari; tum ne homo remedio deſtituatur, tum ne ordo Eccleſiæ perturbetur? Huiuſmodi voluntas in Deo tametſi admitteretur vniuersè & certa, non ideò fieret, intentionem miniſtri Sacramento neceſſariam non eſſe; propterea quòd in his caſibus, in quibus ea deficeret, gratia certè ex vi Sacramenti, Diuinæque promiſſionis minimè infunderetur; ſed per liberalitatem; homini ex Dei promiſſo non debitam, quin tantummodò probabili argumentatione nobis innoteſcentem ex bonitate Diuina, eiuſque loquendi agendique ratione, quâ veriſimile ſit, Deum ſtatuiſſe de ſe largiri id quod ob ſuorum nequitiam miniſtrorum defuiſſet; ſimulque velle, ne ſua ſeu vera ſeu prudenter credita promiſſio aliorum fiduciam fruſtraretur. Vt multa in pauca redigamus, duo ſunt certa: Alterum, Eccleſiam à Deo vniuersè non deſeri, nec piam cuiuſque voluntatem peculiarem contemni; alterum, ſapientiæ potentiæque Diuinæ rationem non deeſſe, quâ id totum perficiat, etiamſi miniſtri voluntas ad efficaciam Sacramenti conſtituendam exigatur.

Cùm itaque ex huiuſce voluntatis neceſſitate ad vim Sacramenti 7
nihil abſurdi proueniat, ex aliis rationibus conficitur, reipsâ hanc neceſſitatem adeſſe: ac primò quidem ex ipſa natura omnium humanarum donationum & conceſſionum, quibus ſine hac interiori voluntate nullus eſt vigor, ex communiori ſententia; præſertim cùm huiuſmodi voluntatis defectus naturâ ſuâ patet illi, ad quem ſpectat eas exequi; quemadmodum in re propoſita contingit, in qua executor promiſſæ gratiæ promiſſique Characteris Deus eſt, qui cordis intima peruadit. Secundò, ſacrarum Litterarum teſtimoniis id confirmatur de quibuſdam Sacramentis, ex quibus ad reliqua deducitur argumentum, cùm eadem vrgeat ratio. Profectò peccatorum arbitris dictum eſt: *Quorum remiſeritis peccata, remittentur eis.* Nec cenſetur is remittere, qui verba ſine remittendi voluntate pronuntiat. Clariùs quoque Iacobus Apoſtolus in extrema Vnctione requirit Sacerdotis preces, quæ ſine dubio interiorem intentionem includunt: etenim precari non diceretur, qui preces Eccleſiæ proferret, ſed non animo Deum alloquendi.

Hæc erant Suaui recenſenda, ſi habebat in animo, lectores verâ 8
cognitione rerum imbuere, non autem ſententias ob oculos ponere, in eo veluti artificioſo ſitu, quo Bononienſis turris, quamuis ſolidis innixa fundamentis, prætento ruinæ periculo ſpectantes illudit.

Quâ-

Digitized by Google

Quânam ille ſinceritate potuit ceu productum à Catharino exem- 1547.
plum afferre illius Baptiſmi, quod à colludente adhuc puero Athanaſio prope littus maris, aliis pueris collatum, poſt accuratum examen rei, adhibito Sacerdotum conſilio, Alexander Patriarcha Alexandrinus ramquam ritè adminiſtratum probauit? An non animaduertit, ſi luſus ille fuiſſet ludicra imitatio à pueris exercita, ſine animo in alteris reuerà Baptiſmi recipiendi, in altero ſine exteriori ſpecie illius reipsâ adminiſtrandi, eo exemplo firmatum iri id quod numquam voluit non inquam Catharinus, qui ſimulationem ſaltem reuerà operandi exigit ex parte miniſtri; ſed ne Lutherus quidem, qui fidem requirit, adeoque voluntatem accipiendæ iuſtitiæ ex parte Baptiſmum ſuſcipientis? Aliud igitur eſt, rem agere per oblectamentum, aliud per fictionem, & non reuerà. Quænam actio ad oblectamentum veriùs fit, quàm aleæ ludus? & tamen ſeriò ludimus, & *animo* obligationis ex iuſtitia contrahendæ. Oblectationis itaque gratiâ inter eos pueros Baptiſmi Sacramentum adminiſtratum eſt, ſed ſimul cum illius perficiendi voluntate; idque potiſſimùm ex eo coniicitur, quòd in eo ludicro nemo ex iis qui priùs Baptiſmum ſuſceperant, oblati ſunt, ſed ſolùm catechumeni; quod diſcrimen ibi non fuiſſet adhibitum, ſi meram ſcenam voluiſſent inducere.

Alia Suauis mendacia prætereo minùs ad fallendum apta, adeoque confutationis minùs indiga. Sed mihi temperare non poſſum, quin poſtremum obſeruem quod in hac diſputatione committit, vbi de materia ac forma neceſſaria Sacramentis agens, & nominatim Baptiſmo, dicit, antiquitus ab Eccleſia non iterùm ſacro fonte eos ſuſcipi, qui iam inter quaſdam hæreticorum ſectas Baptiſmum acceperant, quamuis illæ materiâ ac formâ non vterentur, quæ neceſſariæ nunc putantur. Quod ipſe probat, quia nulla tunc de forma ac de materia habebatur notitia. At equidem hominem percontarer: Ignorabantúrne id temporis hæc vocabula materiæ ac formæ; an ignorabatur prætereà res ipſa, quam nos per ea vocabula ſignificamus, hoc eſt id, quod ſuapte naturâ Sacramentum conflat? Si ſolùm deerat huiuſmodi vocabulorum cognitio, quid eâ conſecutione turpiùs claudicans? Ignorat vulgus, quid importent in enſe vocabula materiæ ac formæ: num igitur enſem à ſecuri, & enſem ferreum à ligneo non diſcernet? Quod ſi exiſtimauerit Suauis, per ea prima tempora nondum in comperto fuiſſe, quibus partibus conſtaret Baptiſmi ratio, & quid illud eſſet quod nunc Scholaſticorum vocabulis explicamus per voces materiæ ac formæ, næ ille

Digitized by Google

1547. nimis craſſam comminiſcitur tunc in Eccleſia ignorantiam etiam Euangelij, quo apertè docemur & Baptiſmi materiam, hoc eſt aquam, & formam quâ Baptiſmum conferimus, hoc eſt, baptizantes *in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti.* Quînam vmquam accidere potuit, vt in vniuerſa Chriſtiana Republica tam citò euanuerit traditio de iis, quibus conſtare debet Sacramentum maximè neceſſarium, maximè vniuerſale, maximeque nominatum præ reliquis quæ ſunt in Eccleſia? At verò, vbi etiam id accidiſſet, quid cauſæ erat, quòd aliqui Baptiſmi ab hæreticis collati, ſicut ipſe fatetur, ſufficere credebantur, aliqui non ſufficere, adeoque illos tunc iterare mos erat? Quænam alia poterit excogitari ratio, niſi quòd in illis, non his cernebatur Sacramenti ſubſtantia? Nulla ſunt rerum genera tam oppoſita, quàm falſum ac verum; vnde qui ſemel falſum protulit, poſteà ne falſi conuinceretur, opus foret numquam quidquam veri proferre.

CAPVT VII.

Dogmatum Canones promulgandi ordinantur, & quædam in iis obſeruata.

HVius tandem ponderis ſunt oppoſitiones, quibus veluti congeſtis montibus audet Suauis Concilium ſubuertere. Et ſanè etiamſi Diuinæ præſentiæ opem à Concilio mentis viſeparemus, non modò virorum qui aderant ſapientia, ſed etiam examinum diligentia omne diſcrimen arcebat, ne opus in lucem prodiret, quod non niſi à temerariis frontonibus deſpici poſſet. Mos ibi erat, auctorem primò ac librum notare, vnde quæcumque poſitio exponenda cenſuræ fuerat excerpta; deinde ſuper iis, de quibus damnandis conueniebat inter Theologos, breui commentario ab illis perſtringebantur diuinæ Scripturæ, Conciliorum ac Patrum teſtimonia, ac neruoſiora argumenta: ſuper iis in quibus diſcordabant, vtriuſque partis fundamenta breuiter notabantur: in iis etiam, de quibus omittendis conueniebant, rationes cur omittenda eſſent proferebantur. Id autem tantum eruditionis doctrinæque continebat, vt ſolus ille commentariolus ad ſolertiæ ac maturitatis exemplum abundè eſſet. De his poſteà, per manus Patrum traditis, in generalibus congreſſibus tandem ſtatuebatur. Quoniam autem argumentum de Sacramentis agitauerant Magiſter Sententiarum, ac S. Thomas, adeoque reliqui Scholaſtici illorum interpretes, vberius quàm Iuſtificationis argumentum, ſimulque continebatur à recente

Digitized by Google

cente Florentino in documentis ad Armenios; haud necessarium visum est, ex professo ac propriis Decretis veram de eo doctrinam tradere, perinde ac in superiori Sessione peractum erat, sed solùm per mera anathemata falsam damnare; quemadmodum de Originali peccato, in ea quæ vltimam Sessionem præcesserat, factum erat. 1547.

2 Post longas igitur obseruationes emendationesque triginta Canones, dogmata Fidei continentes, in futuram Sessionem parati sunt, tredecim de Sacramentis generatim, quatuordecim propriè de Baptismo, & tres de Confirmatione; eorumque tenor tam exactè perpensus ab ipsis ac limatus fuit, vt non modò in formam, omnino diuersam ab ea quam designauerat Seripandus, redactus, sed in generali cœtu, pridie Sessionis habito, viginti lituras passus sit.

3 Damnabatur hic quicumque diceret, *Sacramenta nouæ legis non fuisse omnia à Iesu Christo Domino nostro instituta, aut esse plura vel pauciora quàm septem, videlicet, Baptismum, Confirmationem, Eucharistiam, Pœnitentiam, extremam Vnctionem, Ordinem, & Matrimonium; aut etiam aliquod horum septem non esse verè & propriè Sacramentum.*

4 *Ea ipsa nouæ Legis Sacramenta à Sacramentis antiquæ Legis non differre, nisi quia cærimoniæ sunt aliæ, & alij ritus externi.*

Hæc septem Sacramenta ita esse inter se paria, vt nullâ ratione aliud sit alio dignius.

Adiecta fuit ea vox, *nullâ ratione*, propterea quòd placebat quibusdam illius Canonis prætermissio, obseruantibus, in quouis Sacramento quamdam esse propriam excellentiam, propter quam secundùm aliquam rationem infra reliqua non sit. Id itaque, quod proscribere voluerunt, fuit, ea omnino esse paria, quod affirmat Lutherus, ad Pragensem Senatum scribens: *Nullum Sacramentum alio dignius est, quòd omnia eodem Dei verbo nituntur.* Quam sententiam deprehenderunt aduersari S. Dionysio, S. Ambrosio, Melchiadi & Innocentio Romanis Pontificibus, in capite, *Cùm Martha.* de celebr. Missar.

5 *Sacramenta nouæ Legis non esse ad salutem necessaria, sed superflua; & sine eis, aut eorum voto, per solam Fidem homines à Deo gratiam iustificationis adipisci; licet omnia singulis necessaria non sint.* Per hæc Lutheri hæresis damnata, omnia Fidei, nihil effectioni Sacramenti tribuentis; atque idcircò ea sunt adiecta verba, quibus excluditur omnium septem Sacramentorum necessitas ad salutem.

6 *Hæc Sacramenta propter solam Fidem nutriendam instituta fuisse.*

Sacramenta nouæ Legis non continere gratiam quam significant, aut gratiam ipsam non ponentibus obicem non conferre, quasi signa tantùm externa

1547. *sint acceptæ per fidem gratiæ, vel iustitiæ, & notæ quædam Christianæ professionis, quibus apud homines discernuntur fideles ab infidelibus.*

Non dari gratiam per huiusmodi Sacramenta semper, & omnibus, quantum est ex parte Dei, etiam si ritè ea suscipiant, sed aliquando, & aliquibus.

Per ipsa nouæ Legis Sacramenta ex opere operato non conferri gratiam, sed solam fidem diuinæ promissionis ad gratiam consequendam sufficere.

In tribus Sacramentis, Baptismo scilicet, Confirmatione, & Ordine, non imprimi Characterem in anima, hoc est, signum quoddam spirituale & indelebile, vnde ea iterari non possunt.

Christianos omnes in verbo, & omnibus Sacramentis administrandis habere potestatem.

In ministris, dum Sacramenta conficiunt, & conferunt, non requiri intentionem saltem faciendi quod facit Ecclesia.

Ministrum in peccato mortali existentem, modò omnia essentialia, quæ ad Sacramentum conficiendum, aut conferendum pertinent, seruauerit, non conficere, aut conferre Sacramentum.

Receptos & approbatos Ecclesiæ Catholicæ ritus, in solemni Sacramentorum administratione adhiberi consuetos, aut contemni, aut sine peccato à ministris pro libito omitti, aut in nouos alios per quemcumque Ecclesiarum Pastorem mutari posse.

Subsequebantur peculiares de Baptismo, qui erant: *Baptismum* 7
Ioannis habuisse eamdem vim cum Baptismo Christi. Vt hic omitteretur, aliqui auctores erant; nam de illo Baptismo Scriptura dicit, fieri in remissionem peccatorum: sed plures perspicua censuere ipsius Ioannis verba: [a] *Ego quidem baptizo vos in aqua; qui autem post me venturus est, ipse vos baptizabit in Spiritu sancto, & igni.* Adduxeruntque aliquorum Patrum interpretationem, explicantium, Baptismum Ioannis esse in remissionem peccatorum secundùm spem: quæ remissio non per ipsum esset impertienda, sed per Christi Baptismum, Ioannis verbis indicatum, cui viam ipse sternebat; atque à S. Augustino fuisse ad hanc rem adductum exemplum verborum Apostoli: *Nos corresuscitauit, & consedere fecit in cælestibus in Christo Iesu.* Quæ pariter de spe, non de re ipsa intelligenda.

a Matth. cap. 3.

Aquam veram & naturalem non esse de necessitate Baptismi, atque ideò 8
verba illa Domini nostri Iesu Christi, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, ad metaphoram aliquam detorserit.

In Ecclesia Romana, quæ omnium Ecclesiarum mater est & magistra, non esse veram de Baptismi Sacramento doctrinam.

Baptismum, qui etiam datur ab hæreticis in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, cum intentione faciendi quod facit Ecclesia, non esse verum Baptismum.

Bapti-

Baptiſmum liberum eſſe, hoc eſt, non neceſſarium ad ſalutem. 1547.

Baptizatum non poſſe, etiamſi velit, gratiam amittere, quantumcumque peccet, niſi nolit credere.

Baptizatos per Baptiſmum ipſum ſolius tantum Fidei debitores fieri, non autem vniuerſæ Legis Chriſti ſeruandæ.

Baptizatos liberos eſſe ab omnibus ſanctæ Eccleſiæ præceptis, quæ vel ſcripta vel tradita ſunt, ita vt ea obſeruare non teneantur, niſi ſe ſuâ ſponte illis ſubmittere voluerint.

Ita reuocandos eſſe homines ad Baptiſmi ſuſcepti memoriam, vt vota omnia, quæ poſt Baptiſmum fiunt, vi promiſſionis in Baptiſmo ipſo iam factæ, irrita eſſe intelligant, quaſi per ea & Fidei, quàm profeſſi ſunt, detrahatur, & ipſi Baptiſmo.

Additum conſultò fuit, *quæ poſt Baptiſmum fiunt.* Siquidem perpenderunt, cùm haud ſine probabilitate complures opinentur, religioſis votis nuncupatis expungi reliqua vota, idem de Baptiſmo ſentiri poſſe.

9 *Peccata omnia, quæ poſt Baptiſmum fiunt, ſolâ recordatione & fide ſuſcepti Baptiſmi vel dimitti, vel venialia fieri.*

Verum & ritè collatum Baptiſmum iterandum eſſe illi, qui apud infideles Fidem Chriſti negauerit, cùm ad pœnitentiam conuertitur.

Neminem eſſe baptizandum, niſi eâ ætate quâ Chriſtus baptizatus eſt, vel in ipſo mortis articulo.

Paruulos, eo quòd actum credendi non habent, ſuſcepto Baptiſmo inter fideles computandos non eſſe; ac propterea, cùm ad annos diſcretionis peruenerint, eſſe rebaptizandos, aut præſtare omitti eorum Baptiſma, quàm eos non actu proprio credentes baptizari in ſola Fide Eccleſiæ.

Huiuſmadi paruulos baptizatos cùm adoleuerint, interrogandos eſſe, an ratum habere velint, quod patrini eorum nomine, dum baptizarentur, polliciti ſunt: & vbi ſe nolle reſponderint, ſuo eſſe arbitrio relinquendos; nec aliâ interim pœnâ ad Chriſtianam vitam cogendos, niſi vt ab Euchariſtiæ, aliorumq; Sacramentorum perceptione arceantur, donec reſipiſcant.

10 *Confirmationem baptizatorum otioſam cærimoniam eſſe, & non potiùs verum & proprium Sacramentum; aut olim nihil aliud fuiſſe, quàm catecheſim quamdam, quâ adoleſcentiæ proximi Fidei ſuæ rationem coram Eccleſia exponebant.*

Iniurios eſſe Spiritui ſancto eos, qui ſacro Confirmationis chriſmati virtutem aliquam tribuunt.

Sanctæ Confirmationis ordinarium miniſtrum non eſſe ſolum Epiſcopum, ſed quemuis ſimplicem Sacerdotem.

11 Poſt longam diſputationem addita fuit vox illa *ordinarium:* erant

Digitized by Google

1547. aliqui enim malebant hunc articulum omitti, cùm in Synodo Florentina habeatur, Romanos Pontifices grauibus de causis id meris Sacerdotibus indulsisse, dummodò Chrisma ab Episcopo consecratum adhiberent: & in Epistola 26. lib. 3. Magnus Gregorius ad Ianuarium Calaritanum Episcopum scribit, delatum ad se fuisse, quosdam offensionem esse passos, quòd simplices Presbyteros ipse vetuisset baptizatos confirmare: id à se præstitum pro veteris Ecclesiæ more; quod si aliqui id ipsum ægrè ferrent, Sacerdotibus certam eam à se tribui facultatem in iis regionibus, vbi non adessent Episcopi. Contrà verò Florentini Concilij auctoritati respondebat Nobilius Aciensis, factum ibi narrari, non articulum definiri; & cùm Sacramentorum ministri sint à Christo delegati, non posse vlli delegari potestatem, quam ipse per se à Christo non obtinet: atque ita senserunt [b] Durandus è Dominicanis scriptoribus, Maior è Franciscanis, & fortasse S. Bonauentura; sed non Scotus, & Franciscana vniuersè familia, quod affirmat Suauis. Quin plures Franciscanorum & veteres & illustres ad sententiam oppositam in suis commentariis accesserunt, ac præsertim [c] Antonius Andreæ, præclarus Scoti discipulus, [d] Petrus Cardinalis Aureolus, & ante ipsos [e] Richardus de Mediauilla, æqualis Scoto, & alij. Fuit tamen opinio Adriani VI. in iis quæ ante Pontificatum scripsit: quam temporis conditionem de industria præterit noster Suauis, vt vnus Pontifex alteri contrarius in doctrina credatur: cùm videatur potiùs [f] Adrianus inito Pontificatu decessoris vestigia secutus; & rogantibus Ioanne Glapione, & Francisco de Angelis, qui Carolo V. alter post alterum à Confessione fuerunt, & postremus etiam Purpurâ decoratus, & à me sæpiùs ambo nominati, facultatem Franciscanis concessit Confirmationis in Indiis administrandæ, vbi desint Episcopi: & legitimum illius facultatis exemplar in S. Francisci Cœnobio Hispali asseruatur. Vsque adeò abhorret à vero, apud Minorum Ordinem haberi pro irritis huiusmodi concessiones, quod Suauis contendit.

b In 4. distinct. 7.

c In 4. distinct. 7 q. 4

d In 4. distinct. 7. q. 1. articulo vnico.

e In 4. distinct. 7. art. 2. q. 1.

f Vide Arcadium de Concordia, cap. 15. lib. 2.

Imò nec Adriani Diploma fuit prima concessio, sed antecedentium concessionum confirmatio. Ex his priuilegiis antiquissimum quod hodie extat, à Ioanne XXII. iisdem Patribus Minoribus concessum est per Orientis ac Septemtrionis regiones, quod à quodam Nicolai IV. Diplomate affertur & confirmatur; & legere est in quinto volumine [g] Annalium Ordinis Minorum, quos accuratè scripsit Lucas Wadingus, nunc superstes, eruditione insignis, his omnibus pari fide ac diligentiâ erutis ab Apostolico Tabulario. 12

g An. 1447. n. 16.

Aliud

Aliud ibidem adducitur priuilegium [h] Eugenij IV. ac postmodum idem concessit Leo X. Ioanni Glapioni, & Francisco ab Angelis, de quibus diximus; & præter Diplomata modò laudata refert alia duo, alterum Nicolai IV. alterum Vrbani V. atque horum omnium Diplomatum amplissima sed generalis confirmatio à successore Adriano concessa est, adhuc Cæsarauguſtæ commorante [i]. 1547.

[h] An. 1444. n. 45.

[i] Idem Lucas Wadingus tom 8. anno 1521. & 1522.

13 Sed ad Concilium. Quamquam necesse non esset hoc definiri, ferè omnes tamen in S. Thomæ sententiam veniebant, quam præstantiores Scholastici amplectebantur, posse huiusmodi facultatem Pontificiâ delegatione ad simplices Sacerdotes extendi. Suauis facti non benè conscius, semperque illi parti aduersus quæ fauet Ecclesiæ, argumenta quasi in eam tunc producta subdolè comminiscitur; cuiusmodi est, mirum videri, quòd vnicæ S. Gregorij Epistolæ niterentur; quæ si casu periissent, Ecclesia oppositum iudicaret. Nec aduertebat animo, id ipsum in cunctis litibus euenturum, in quibus semper sententia ferretur contraria illi quæ fertur, si tabulæ, quibus victoris probatio nititur, periissent: quare Diuinæ prouidentiæ munus est, seruare perpetuò in Ecclesia eas veri probationes, quæ satis sint ne in errorem ipsa prolabatur. Præterea nec innotuit Suaui, huic Gregorij facto conformari & vsum integrè subsecutum ac suprà demonstratum, in Occidentis Ecclesia, & veterrimam in Orientis Ecclesia consuetudinem, in quibus simplices Presbyteri infantes post collatum Baptismum confirmant. Verum quidem est, huiusmodi consuetudinem haud apertè Romanorum Pontificum comprobatione firmatam; seu quòd suspicatus quispiam fuerit, eam à legitima Sedis Apostolicæ concessione non emanare, sed potiùs ex eo quòd soleant Episcopi Sabbatis pridie Paschatis & Pentecostes simul Baptismi Chrismatisque Sacramentum conferre, quod posteà per abusum atque incuriam simplices Sacerdotes imitati fuerint; seu veriùs, quòd credibile videretur, hanc facultatem priùs Episcopis concessam, fuisse posteà reuocatam per Constitutionem Innocentij IV. quod eâ quâ solet doctrinâ ac rerum peritiâ benè probat Franciscus Cardinalis Albitius in Commentario de rebus ad sacræ Inquisitionis tribunal pertinentibus: quod Opus vbi lucem ab auctore impetrauerit, eam abundè cunctis illius grauissimi thematis quæstionibus affundet. Nihilominùs hæc reuocatio nihil officeret rei quam intendimus; nimirum, esse in Romani Pontificis potestate, facultatem illam indulgere, quod ab eodem auctore comprobatum apparebit aliis vetustis ac legitimis testimoniis. Iam verò vetus quam diximus consuetudo apud Orientis

1547. rientis Ecclesias, ex sua saltem origine se canonicam euidenter pa-
k In lib.2. tefacit, ac de illa pluribus mentionem facit Petrus Arcadius [k] in Opere De concordia inter duas Ecclesias; ostenditque, eam viguisse longè ante Photij schisma, nec ea de causa fuisse Græcos vnquam reprehensos. Idem de Ægypto testatur vetus ille auctor li-
l Quæst.101. bri, qui S. Augustino adscribitur, [l] Quæstionum vtriusque Testamenti: nec minùs alter antiquus scriptor Commentariorum, qui S. Ambrosio tribuuntur, super Epistolis S. Pauli in cap.4. ad Ephe-
m Lib.2. de Sacram.c.12. sios; præter varia antiqua Concilia, quæ à Bellarmino [m] ad hanc rem adducuntur. Quapropter cùm in Synodo Florentina Græcis quædam fuissent obiecta aduersus vndecim ipsorum ritus, qui minùs Catholici videbantur, quorum sextus hanc ipsam consuetudinem confirmandi per simplices Sacerdotes complectebatur, dicitur Mitylenensis Episcopus omnia per legitimas rationes & Canones dissoluisse, præter ritum coniugalis vinculi laxandi, & Patriarchæ Constantinopolitani creationem.

Non igitur Epistolæ Gregorianæ iactura fuisset satis ad spolian- 14
dam Ecclesiam quacumque traditione, per quam constaret, hoc Sacramentum ad Episcoporum munus adeò coarctari, vt à Summi Pontificis auctoritate ad Sacerdotes simplices ampliari non posset. Ita corruit quod Suauis exaggerat, mirum videri, sexcentorum annorum spatio, quot scilicet inter Christi & Gregorij ætatem interfluxerant, nullam hac de re in libris habitam mentionem. In primis hoc ex iis quæ attulimus falsum est: concedatur tamen. An illi mente exciderat, hoc ipsum compluribus aliis articulis esse commune, qui per primæua sæcula pro veris potiùs animo vsuque sumebantur, quàm in paginis scribebantur; eaque propter hæreticos, spretis traditionibus in vsu ante memoriam fundatis, fuisse ausos eas negare, Ecclesiamque peruertere? Quis autem sibi persuadeat, Magnum Gregorium, tantæ doctrinæ ac sanctimoniæ virum, voluisse legem relaxare in eo quod Sacramentum conflat, nisi aut in traditionibus, aut in monumentis, quæ ad hæc sæcula non peruenerint, id ex Christi concessione sibi licere intellexisset? At enim (insurget Suauis cum quibusdam pauculis huius delegatæ potestatis impugnatoribus) cur Christus in hoc solo Sacramento huiusmodi concessionem indulsit, quandoquidem in reliquorum nullo tribuit proprio illius ministro facultatem ministri cuiusdam delegandi, qui omni delegatione submotâ illud reuerà conferre nequeat?

Id vnicè in Sacramento Confirmationis fieri non ita facilè ad- 15
mittetur, cùm à potiori Theologorum parte minores etiam Ordi-

nes

Digitized by Google

nes Sacramenta censeantur, qui tamen per Pontificiam delegationem conferantur ab Abbatibus, ordinariâ ad hoc ministerium potestate carentibus. Nec fortasse aliud exemplum deesset, innixum probabilibus multorum auctorum sententiis: proinde adeò incerta præmissa positio firmam parere consecutionem non potest. Sed vt etiam ea positio certa sit, liceret mihi cum Iurisconsulto respondere, Nos nec scire nec debere legum omnium reddere rationes; satis esse, ex facto S. Gregorij, ex Orientalis Ecclesiæ traditione, palàm fieri, à Christo, cui statuendi potestas inerat, sic fuisse constitutum. Ad hæc, quemadmodum singulas singula Sacramenta peculiares leges habent, ob aliquam sibi propriam conuenientiam, à quâ leges illæ exigantur; ita huiusmodi conuenientiam in re nostra explicari arduum non est. Nónne rationi apprimè consentaneum fuit, vt ex vna parte munus ex ordinaria potestate quemquam adscribendi ad aliquem Christianæ militiæ gradum, non esset penes inferiores Centuriones, sed potiùs penes Tribunos militum, quâ planè ratione fieri solet apud exercitus? ex altera, cùm hoc Sacramentum, quamquam non æquè necessarium siue ad iustitiam consequendam, siue ad seruanda mandata, siue ad augendas vires in postremo conflictu, ac Baptismus, Pœnitentia, extrema Vnctio, & Eucharistia, tamen commune cunctis fidelibus esse deberet; & in quacumque regione, vbi Christi cultores degunt, Episcopi adesse non possint, præsertim iniquissimis infectationum temporibus, posset supremus Princeps, vbi opportunum videretur, hoc munus inferioribus ducibus delegare? 1547.

16 Imò non defuit inter [n] Scholasticos, qui putaret hanc ipsam delegationem Episcopis neutiquam interdictam: quæ opinatio à probabili non recederet, si huiusmodi potestatem in Episcopis agnosceret solùm spectatâ primâ Christi institutione; sed eam posteà fateretur ipsis prohibitam à Summo Pontifice, qui ius illius delegationis ad Romanam Sedem restrinxerit; vt liquet ex vsu & vetustissimis Decretis: quâ pariter ratione penes se solum esse voluit potestatem relaxandi quædam vota, & quædam peccata remittendi. Verùm vtcumque res habeat, certum est, potuisse à Christo hoc pacto Sacramentum illud institui, & per antiquissima Ecclesiæ monumenta constare, sic fuisse institutum. n Ledesma,

17 Hæc rationum momenta & præstantiores Scholasticos ad ita opinandum, & duo Concilia, non quidem ad idem statuendum, sed ad eò propendendum adduxerunt. Verumtamen non ideò necessarium censebant aliqui, vt conceptus anteà Canon mutaretur,

Digitized by Google

1547. eum damnans, qui diceret, confirmandi potestatem in quouis alio, præterquam in Episcopo inesse: nam in delegato, vt qui propriâ virtute non agit, absolutè & sine vllo additamento dici non potest potestatem inesse. Satius tamen visum, vt claritati consuleretur, adiicere vocem illam, *Ordinarium*, à Florentino pariter vsurpatam, quâ & hinc sententia communis de facultate delegata seruatur illæsa, & hinc hæreticorum error à proscriptione non subducitur. Si rudioribus hominibus innotesceret, quantum curæ animaduersionisque sibi postulet quiuis penicilli ductus ad singularem cuiuspiam picturæ præstantiam, mirari desinerent, quòd parua tabella diuturni temporis laborem absumat: hinc verò fit, vt aduersùs quàm ceteris rebus accidit, ars in maiori sit pretio apud quem ea magis abundet.

CAPVT VIII.

Duplex disputatio, an Sacramenta post Adami lapsum statim instituta fuerint: ac de remedio pro fidelium infantibus in vtero matris morientibus, ex Caietani sententia.

DVo insuper in disputationem adducta: alterum fuit Lutheri pronuntiatum, à delectis Patribus ex eius libro disputationum depromptum, quod in disputatione anno 1520. ab illo habita continebatur; videlicet, *Statim post Adæ noxam fuisse Sacramenta, gratiam impertientia.* Id complures Theologi minimè damnandum putarunt, tum ob multorum sententiam de Matrimonio (quod tamen alij Sacramentum tunc esse negabant) tum etiam, multoque magis, ob Augustini doctrinam vniuersè receptam, videri credibile fuisse, quouis tempore institutum à Deo remedium aliquod infantibus, ne omnes qui per eam ætatem morerentur, ineuitabili damnatione perirent. Quod remedium, cùm ex Diuina institutione ac promissione certum omnino esset, nec eorumdem infantium merito deberetur; simulque de multorum sententia, ritum aliquem subiectum sensibus exigeret, propriam Sacramenti rationem obtinere videbatur, & pro Sacramento à variis Scholasticis habitum est. Itaque consultius visum, eam quæstionem non aggredi. Etenim quod à Melanchthone, Pauli verba perperàm interpretante, affirmabatur, transitum scilicet per mare rubrum, fuisse verum Hebræorum Baptismum, non aliâ proscriptione indigebat, nisi Decreto de forma Baptismo necessaria, ac de Institutore omnium septem Sacramentorum, qui Christus est.

Alte-

Digitized by Google

2 Alterum in quo ſententiæ variarunt, fuit Caietani dictum. Peculiaris enim Theologorum cœtus, iis quæ ſelecti Patres ex hæreticorum libris extraxerant ad cenſuram, adiecit alia quædam, quæ ipſis in eodem argumento proſcribenda videbantur. Inter hæc opinionem Caietani appoſuerat, qui aliquid opis ſuppetere Chriſtianis putauit, quâ infantibus in vtero matris obeuntibus ſuccurreretur; ac proinde, quamquam timidè, melioriſque iudicij correptioni ſe ſubdens, hæc ſcripſit: *Cautè & irreprehenſibiliter ageretur, ſi periclitantibus in vtero pueris ob maternam ægritudinem, vel partus difficultatem, benedictio in nomine Trinitatis daretur, & cauſæ diſcuſſio deinde Diuino reſeruaretur Tribunali: quis ſcit, ſi Diuina miſericordia huiuſmodi Baptiſmum in voto parentum acceptet, vbi nulla incuria, ſed ſola impoßibilitas executionem Sacramenti excuſet?* 1547.

3 Vt hanc opinionem à cenſuris vindicaret, rationes quaſdam attulit Scripandus. In primis, quoniam aliter efficacior fuiſſet apud veteres fides, quàm apud nos ſeu Fides ſeu Baptiſmus; & tamen à S. Gregorio pronuntiari, nunc effici ab aqua id quod tunc fides efficiebat. Prætereà, inſtitutum à Deo fuiſſe Baptiſmum, vti maximè neceſſarium ita facillimum, re quæ nuſquam deeſt ad illius materiam aſſumptâ, & ad illius miniſterium admiſſis etiam homine ethnico ac muliere: & tamen ſi hoc Sacramentum infantibus, antequam naſcantur obeuntibus, nequiret per votum parentum vtiliter admoueri, non ita fuiſſet inſtitutum, vt omnibus prodeſſe poſſet; quin eſſet ſtatus quidam hominis ineptus ad recipiendam iuſtitiam, videlicet in aluo materno. Tertiò, quia Diuina potentia & miſericordia in Lege veteri ad Sacramenta non coarctabantur, ſed per ſolam parentum fidem infantibus iuſtitiam infundebant, credendum non eſſe, eas in præſentia coarctari, poſtquam per effuſum Chriſti ſanguinem & hominum ſalus amplificata, & manus beneficentiæ Diuinæ ſunt dilatatæ.

4 Idcircò Patres articulum illum haud proſcribendum putarunt. Cuius rei cauſam adducebant; [a] quoniam is ad Baptiſmi doctrinam non ſpectabat, adeoque poſſet omitti, nec tamen per hoc ipſum ſilentium tolerandus declararetur: quamquam poſteà Dominicus Sotus, etiamſi eiuſdem Ordinis atque Caietanus, hæreſis illum notauerit, & Pius V. Pontifex Max. in eadem Schola eruditus, id ex libris tam eximij Theologi expungi iuſſerit: nec immeritò, cùm vniuerſali Chriſti effato, *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei*, opponi videretur; quippe quòd induceret quamdam certam rationem cæli obtinendi citra

[a] In Actis apud Facchinettos.

Digitized by Google

1547. Baptiſmum, vel proprium Baptiſmi votum: quidquid ſit de ſententia Gerſonis, putantis interdum relaxari à Deo hanc legem pro ſuo arbitratu ad parentum preces; vel de altera minùs laxa S. Bonauenturæ, & Epiſcopi Antiſſiodorenſis opinione, dicentium id ſaltem contingere, cùm inceptus iam Baptiſmus ex obſtaculo, ſed citra culpam, aut ex occulto vitio abſolui non poteſt.

Cùm autem producenda mihi fuerint oppoſita à Seripando argumenta, par eſſe videtur ea breuiter hîc diſſoluere, ne quis Theologiæ minùs peritus inſolubilia exiſtimet. Quod ſpectat ad primum: Facilius certè nunc eſt aquam haberi, vtpote vbique affluentem, ac baptizandi voluntatem cuilibet Chriſtiano promptam, quàm tunc veram Fidem, quæ ad modicam hominum claſſem reſtringebatur; nec etiam tunc Originariæ infantum noxæ, antequam naſcerentur, ex communi ſententia medebatur. Non vrget validiùs altera ratio. Etenim vt fortuitò contingit interdum, quam ſeu miniſtri voluntatem deſiderari; perinde fortuitus caſus eſt, quòd in aluo matris puer moriatur: natura ſiquidem omnes procreat vt naſcantur, cauſarumque ordinem ita diſponit, vt quiſque conceptus in lucem prodeat, niſi quid fortuitò incidens obſtiterit. Hinc fit, abſurdum non eſſe, ſtatum quemdam in natura reperiri recipiendæ per Sacramentum Iuſtitiæ minimè capacem; dummodò naturale non ſit, ſed ex accidente, & contra naturam ipſam, quòd ſtatus ille ſit homini poſtremus, quodque is ad alium ſtatum iuſtitiæ capacem non tranſierit. 5

Quod denique de Diuina miſericordia afferebatur; oſtenſum iam eſt, eam in Lege noua ad multò facilius exhibendum remedium ſe obligaſſe, quàm in veteri. Præterquam quod in his omnibus controuerſiis par eſt animo recolamus, noſtræ de Diuina miſericordia exiſtimationi euagandum non eſſe extra eos fines, quos Deus per ſacras Litteras commonſtrauit. Etenim vt ipſi liberum erat, homines non condere, vel ita procreare, vt ad claram Dei viſionem ius nullum illis tribueret, atque etiam vt hoc iure ob noxam genitoris eos priuaret; ita quoque potuit in reliquum, citra iuſtitiæ detrimentum, ſuam miſericordiam impertiri, eâ prorſus menſurâ quæ ipſi libuit: cùm præſertim id ita præſtiterit, vt pro cauſarum naturalium ſerie, ac ſublatis fortuitis euentibus, nullus hominum ſit, cui ſubſidia Chriſti ſanguinis applicari non poſſint. Qui hos fines auſit prætergredi, ſpecie pietatis ad impietatem Pelagianam accedit. Quo pacto rebelliones omnes initio præ ſe ferunt oſtentationem maioris in Principem beneuolentiæ; ita hæreſes omnes 6

ex

Digitized by Google

ex ostentatione melioris de Deo existimationis originem habent: & quo pacto maiori fertur in Principem beneuolentiâ, qui animum illius iussis submittit; ita meliora de Deo credit, qui mentem illius oraculis mancipat. 1547.

CAPVT IX.

Disciplinæ leges statutæ: præsertim, ne idem Episcopus pluribus Ecclesiis præsit; neque plura Sacerdotia seu ad vitam possidentis, seu perpetuò coniungantur. Ea quæ Suauis differit de institutione Sacerdotiorum, de Vnionibus, & Commendis, quas vocant, expensa.

1 QVinque hîc Decreta à Concilio parata Suauis affert, de conuenienti, sicut ipse dicit, administratione trium Sacramentorum, de quibus Canones loquebantur, variasque disputationes enarrat habitas in huiusmodi Decretis conformandis; semper intentus, ad quemlibet Ecclesiæ Catholicæ vsum tamquam abusum colorandum: sed de his omnibus in Actis Concilij nulla mentio. Et sanè intelligebant optimè sapientissimi Patres, tam virtutum quàm parietum structuram à fundamentis inchoandam: hæc autem fundamenta in Republica Christiana esse Rectores Ecclesiarum. Si hæ rectè fuerint distributæ, paucis opus esse legibus, easque religiosè seruatum iri: sin huiusmodi distributio labascat, innumeras leges, tametsi ritè custodirentur, nequaquam suffecturas; vtpote quæ cunctis euentis consulere nequeunt, ac præterea quia ipsarum pauciſſimæ sub improbis rectoribus obseruantur, cùm illæ instar ensium ab hominis tractantis brachio robur trahunt.

2 Hæc itaque fundamenta disciplinæ tunc Patres iacturi, denuò in disputationem reuocarunt negotium de Episcoporum suis in Sedibus mansione. Cùm enim nullius causæ actio ad ea quæ distant protendatur, valeatque hîc effatum commune, Absentes pro mortuis habendos, reliquæ dotes infructuosæ agnoscebantur, vbi per præsentiæ contactum non applicarentur ad agendum: sed huic præsentiæ prævalidum erat impedimentum plurium Sacerdotiorum in vno capite coniunctio, quòd pluribus in locis vnus idemque homo residere non posset.

3 Non obliuiscitur hîc Suauis religionis studium callidè præ se ferre, fortunata illa tempora suspirans, quibus, prout ipse iactat, Ecclesiæ patrimonium administrabatur à cœtu fidelium, *quibus com-*

Digitized by Google

1547. *mune erat Ecclesiæ nomen, atque ex vna communi massa, quæ opus erant ad pauperum ministrantiumq; victum ac vestitum desumebantur, & maiori sollicitudine illorum quàm horum indigentiæ prospiciebatur.* Addit posteà: *Hominum vitio vnius gradus facta descensio, & massa illa vnica in quatuor partes diuisa, atque pauperum pars postremo loco posita, quæ felici sæculo primum obtinebat.*

Seditiosorum mos est, pernicioſa quædam quieti publicæ disſemi- 4
nare, ſed popularis ſtudij obtento pallio; perinde ac antiqui Romanæ plebis Tribuni conſueuerant, qui proponebant promouebantque leges agrarias pauperibus gratas; iis videlicet qui minus habentes peculij, plus habent roboris quàm diuites, quia plures obtinent manus; quæ vbi conſpirauerint, in omnes dominantur, adeoque in euerſionis diſcrimen Romanam Rempublicam toties adduxerunt. En quò Suauis, eiuſdemque animi innouatores collimant, vt nempe regimen redigatur ad populum, vt non ſolùm Monarchia, ſed etiam Ariſtocratia profligetur. Huiuſmodi non fuiſſe nec primam, nec rectam, nec poſſibilem Eccleſiæ gubernationem, libro ſuperiore demonſtrauimus ex iis quæ vel Suauis affirmat. Nomen *Eccleſiæ* cunctis fidelibus eſſe commune, non habetur ex vſu ſolius antiquitatis in præſentia abolito; imò verò propugnatur à nobis tamquam Fidei dogma aduerſus recentiores hæreticos in Synodo Conſtantienſi damnatos. Quemadmodum tamen, ſicut Ariſtoteles obſeruat, nomine Ciuitatis comprehenditur interdum quidem vniuerſa ciuium multitudo, interdum verò primaria tantùm pars, quæ dominatur, & quæ Senatus eſt; ita pariter *Eccleſiæ* nomen non ſemper fideles omnes ſignificat, ſed aliquando ſumitur pro parte præcipua ac dominante, quæ Clerus eſt; nonnumquam verò arctiùs pro ſolis ſupremis Magiſtratibus, qui ſunt Epiſcopi. Iam quod attinet ad piam illam animi affectionem, quâ vellet Suauis, vt per Eccleſiaſticos prouentus pauperum indigentiæ primo loco ſubueniretur; libenter ab eo exquirerem, an ſibi eſſet exploratum, in aliqua Republica, aut quouis alio tempore, ſubuentum illis fuiſſe largiùs quàm Romæ ſub Pontificum Chriſtianorum dominatu. Omitto in præſentia pauperes voluntarios, cuiuſmodi ſunt tot Religioſorum millia, qui vitam ſuſtentant eleëmoſynis, quàm naturâ ſuâ incertis tam certis, ob numquam exhauſtam piorum diuitum liberalitatem: ſubſidia tantùm conſidero, quæ neceſſariam egeſtatem tolerantibus tribuuntur; nimirum Noſocomia, Xenodochia, expoſitorum infantium Pædotrophia, mendicorum orphanorum Confugia, puellarum diſperſarum Gynecæa, egentium Clericorum Semi-

Digitized by Google

Seminaria, dotes virginibus dotis expertibus destinatas. Vnicum Nosocomium, quod S. Spiritus in Saxia vocant, fundos possidet, qui fortasse quater centies centenis scutorum millibus, vulgò quatuor millionibus æstimantur. Hæc autem omnia, quæ his operibus impenduntur, simul accepta, paulò forsitan minora sunt certis prouentibus, quos decerpit Romanus Pontifex non modò ex profana ditione, ære alieno extracto; sed simul etiam ex iis quæ iure Pontificio vniuersa Ecclesia illi confert. 1547.

5 Oblatret iam, si potest, Suauis, aut quilibet ipsius vice in Romam, in eius Præsules, in eiusdem regimen, quasi in auaras erga pauperes manus. Reticeo quotidianas huius Vrbis eleëmosynas, quæ alendo summo Principi satis forent. Quamquam autem pia hæc liberalitas auctior Romæ quàm in aliis vrbibus, quippe quæ Ecclesiæ Regia est, & Ecclesiasticis diuitiis locupletissima; tamen in locis omnibus, qui Religionem sacrasque leges Romanas amplexantur, hæc pauperum subsidia tam copiosa suppetunt, quà per certos reditus, quà per arbitrarias collationes, vt reliquas omnes antiquas recentesque Respublicas stupore simul ac rubore possint afficere. Verùm quia quantauis ad id largitas adhibeatur, numquam illa cunctorum indigentiam exæquat, operæpretium reor, falsitatem quamdam pietate laruatam patefacere, quam Suauis speciosè circumfert, dum per astum insinuat, primam ac potiorem partem Ecclesiasticorum prouentuum erogandam, & felicibus olim temporibus erogatam fuisse in pauperes, non in ministros. Ego verò ex aduerso contendo, idipsum felici Reipublicæ statui, & tum Dei, tum naturæ institutis maximè repugnaturum. Hanc rem semel accuratè perpendamus.

6 Quinam fontes paupertatis sunt? profectò quinque, Luxus, Crapula, Delictum, Inertia, Infortunium: Luxus quidem & Crapula, quia rem familiarem profundunt; Delictum & Inertia, quia alterum in causa est vt bonis meritò spoliemur, altera eadem custodire negligit & acquirere; Infortunium, quia eas affert calamitates, ob quas huius vitæ bona fortunæ bona dicuntur, & quæ palàm faciunt, in illis bonis certum præmium virtuti debitum minimè collocari: priores tamen quatuor fontes frequentiores sunt humanæ inopiæ scatebræ; vnde plerumque verum est scitum illud, Suæ quemque fortunæ fabrum esse. Quapropter inter inopes vix decimus quisque reperietur, cuius inopia ex ipsius, vel ex maiorum culpa profecta non sit; neque frænum vllum fortius cohibet indomitam hominis appetentiam, ne in cuncta vitia prolabatur, quàm illa

1547. illa turpis egeſtas, quæ à ſingulis aut in ſeipſo, aut in ſua progenie formidatur. Neque pariter alius acutior ſtimulus quàm hic hominem incitat ad laborem, adeò ipſi & moleſtum ſimul & neceſſarium. Hinc fabulata eſt Antiquitas, Iouem de humano genere fuiſſe benemeritum, eiq́ue Iouis nomen à iuuando inditum, quia cùm per primam Saturni ætatem inculta tellus cibum proferret, & flumina vino fluerent, Iupiter hanc naturæ prodigentiam arcuit, ac per indigentiam induxit ſolertiam, quæ ingenia exacuit, cunctarumq́ue artium parens fuit. Iam verò ſi adhuc in homine hic paupertatis horror, vel ſibi vel ſuis poſteris imminentis, ſatis non eſt ne tam multi ſubſtantiam ſuam profundant in vitia, ne leges flagitiosè perfringant, ne patriæ inutiles otio contabeſcant; quid fieret, vbi certâ & affluente rerum copiâ cunctorum inopiæ conſultum ſcirent?

At inquies. Num propterea miſericordia depellenda, & obdu- 7
randus animus aduerſus inopem mendicitatem? Auertat Deus. Oſtenſum abundè eſt, nec vlli regioni, nec vlli terrarum Orbis regimini id magis aduerſari quàm Romæ, Romanæq́ue gubernationi: tantùm affirmo, meram fore ſeu malitiam ſeu ſtultitiam, ex eo Romam veluti minùs piam damnare, quòd ibi cunctis pauperibus prompta, copioſa, certa ſubſidia non ſuppetant; atque ita ſtatuo: Extremæ cuidam indigentiæ largè conſulatur, liberalis exhibeatur commiſeratio quibuſdam infortuniis aut citra culpam, aut non citra excuſationem ingruentibus; ſimul etiam inopiæ, cui adnectitur imbecillitas, quæ alia quædam maior inopia eſt; perinde ac virium firmitas, quædam eſt diuitiarum poſſeſſio eò ſtabilior, quò minùs conſpicua, quippe interior: ceterùm præſtantiſſima eleëmoſyna ea eſt, quæ cuique opitulatur ad excolendum fructuosè fundum quemdam ſibi à natura conceſſum, hoc eſt manus; efficitq́ue, vt eas adhibeat edendis operibus, Diuinæ gloriæ publicæq́ue vtilitati conducentibus. Hac ratione conſulitur egeſtati, fouetur induſtria, patriæ bonum promouetur, & horror aduerſus paupertatem tamquam in laboris ſociam retinetur.

Pergit porrò Suauis deplorare, *id quod anteà egenis ſeruiebat, opu-* 8
lentis poſteà impenſum fuiſſe; & onera, quæ priùs miniſteria & munia adminiſtrationis animarum appellabantur, in primis in rei profanæ compendia fuiſſe conuerſa, & beneficia poſteà nuncupata. Aut per hæc Suauis redarguit recentes Chriſti cultores, quaſi minùs religioſos quàm veteres; aut hac poſitâ hominum conditione, morem Eccleſiæ carpit. Si reprehenſio recentes Chriſtianos petit, hæc mihi reſponſio

ſatis

Digitized by Google

satis esset, huic malo Pontificem mederi non posse, cùm sibi regendi 1547.
sint homines quales Deus ac Natura procreant. Sed addo præterea: si hoc ille significare voluerit, eum falsa scienter affirmasse. In Suauis Vita nónne scriptum legitur, [a] illum dicere solitum, Christianorum labes non recèns, sed cum Ecclesia ipsa fuisse exortas? Libet hîc mihi afferre verba quæ illic Suaui tribuuntur: *Ecclesias ab Apostolis institutas, eorumq; præsentiâ ac sermone instructas, non caruisse suis maculis: id perhiberi ab Apostolo Epistolâ tum ad Galatas tum maximè ad Corinthios datâ. Quod ad charitatem spectabat; alios adhæsisse Petro, alios Paulo, alios Apollo, per schisma ac manifestam Christi diuisionem: quod spectabat ad dogmata; fuisse qui mortuorum reditum ad vitam negarent: quod ad concordiam; apud infidelium tribunalia lites agitatas: quod ad mores; fornicationem fuisse vel idolorum cultoribus inauditam: quod ad ritus; Cœnam Domini migrasse in conuiuia, vbi alius esuriebat, alius ebrius erat: eam tamen agnosci ab Apostolo tamquam veram Ecclesiam, & Corpus Christi.* Sic ille differere consueuerat, si credimus eius Achati, qui Suauis veluti herois cuiusdam vitam descripsit. Quisquis autem aliquid ex historiis delibauit, haud ignorat, antiquos Ecclesiasticos non minùs de veteri Adamo quàm recentes habuisse.

[a] Pag. 241. & 242.

9 Similitudo Ecclesiæ, seu vetusta tempora, seu recentia spectentur, videtur explicari posse mercatoris exemplo, qui olim sub initio negotiationis paucos quosdam nummos aureos habebat, aliquanto plures argenteos, & longè plurimos æneos. Aurei conspicui erant, adeoque, tametsi pauci, notiores; paulò minùs argentei: ænei, quantumuis ampliori numero, forè ignoti, quia & omnino pauci erant, & ob vilitatem ad se oculos perinde ac pretiosi non trahebant. Verùm vbi mercator ditescere cœpit, & opibus superfluere, quodlibet nummorum genus proportione quadam excreuit; atque ita ænei ob immensam copiam notabiles euasere. Nónne igitur desiperet, qui affirmaret, huiusmodi mercatorem in paupertatem delapsum, quod priùs tota illius pecunia ex auro erat, nunc verò æris affluentia suppetit? Idem planè Christianis accidit, ac præsertim Ecclesiasticis: in Ecclesia primæua pauci numerabantur, atque ex his paucis erant aliqui imbecilli, Fidemque abiurabant, alij exiles viribus modicæ virtutis; atque horum omnium fama obliuione contabuit. Erant denique nonnulli virtutis egregiæ, qui proinde ad nostra tempora celebres perstitere. Amplificata subinde Ecclesia est in multa centena millia myriadum: in his, perinde vt in reliquis humanis rebus, excellentia rara est, extra numerum defectus: num idcircò Ecclesia viluit? quin multis partibus excelluit. Enume-

Digitized by Google

1547. rentur tot centena capitum millia, quæ in vtroque ſexu induuntur ſacco, nudis in aſſeribus cubant, emendicatis menſarum reliquiis victitant; à nuptiis, à fortunis, à quouis vel mediocri commodo obſtricta votis arcentur; tota ſunt vel in Dei laudibus, vel in Dei contemplatione, vel in iuuandis proximis propter Deum. Enumerentur tot ſtrenui viri ex religioſis Ordinibus, quibus ſumma votorum ac poſtulationum eſt, ex hoc mundo ante mortem decedere, ac per incredibilem malorum colluuiem barbarorum ferociæ obuiàm ire, ſub aliis ſiderum motibus vni animarum lucro Chriſti causâ inhiantes; & obſeruemus, an parem huic heroicæ virtuti copiam quodcumque ex anteactis ſæculis ſimul oſtentet. Innumerabilis religioſorum Sacerdotum manus Eccleſiaſtica miniſteria nunc exercet, non modò ſolis alimentis contenta, quemadmodum per felicia illa tempora factum narrat Suauis; ſed etiam magna ex parte ipſius alimenti incerta; ſolumque certa, nonniſi tam anguſtum ſibi fore, vt ne mancipiis quidem citra querelam ſufficeret. Quòd ſi præter hos alioſque, ſeueriſſimo religionis ſtudio præſtantes, complures etiam conſpiciantur, qui ſpiritus cum corpore coniunctionem præ ſe ferant, & quantum per Dei legem ſibi licet, huiuſce vitæ bona cupiant: ſi etiam alij non pauci magis afficiantur iis quæ cernuntur, quàm iis quæ creduntur, Chriſti tamen cultui ſeruiant, cùm anteà Mars & Iupiter colerentur; quique plus minúſve in obſequium Chriſti ſuas cupiditates coërcent, cùm anteà vnica agendi norma voluptas, fluxæque vitæ vtilitas eſſet; num adeò ætati noſtræ ſuccenſendum eſt? Ex vniuerſa ſæculorum regionumque vaſtitate producatur, ſi adeſt, immenſa alia religioſorum miniſtrorum multitudo, quæ ob reuerentiam creditæ à ſe Diuinitatis, expectationemque bonorum ſenſibus latentium, tantum aduerſus naturæ cupiditates pugnauerit, quantum Catholicorum Clerus.

Sed fac auctas nunc eſſe hominum corruptelas; num idcircò, quod ſecundo loco propoſueram, accuſanda Eccleſia eſt, ſi quod Deus in Teſtamento veteri præſtitit, imitata, humanæ ſe accommodet infirmitati, eam terrenis etiam præmiis alliciat ad ſubeundos ſacræ militiæ nexus, eiuſdemque labores obeundos? Nimis profectò laborat in ambiguo Suauiana incuſatio, in præſentia per ſacra miniſteria temporarium potiſſimè, non æternum quæri. Quidnam, cedo, potiſſimum in bello eſt, ſtipendiúmne, ac prædæ militum, an Reipublicæ defenſio? Nemo non dicet, ſi miles ſpectatur, plerumque ſtipendium ac prædas eſſe; ſi magiſtratus, qui militem conſcribunt, Reipublicæ bonum. Exprobrandum igitur magiſtratibus,

Digitized by Google

tibus, quòd amplis ſtipendiis duces alliciunt, quòd prædæ direptio- 1547.
niſque ſpe milites extimulant ad hoſtium regiones expugnandas? Natura ipſa hanc nos prudentiam docuit, quæ homines nedum ad alia honeſta proſequenda, ſed ad vitam ſuſtentandam delectatione ciborum inuitat. Itaque ſi hominum conditio eiuſmodi eſt, vt bonorum adſpectabilium remuneratio plurimùm ipſos excitet ad eos perferendos labores, qui proſunt aliis, vt à ſenſibus remota ſibi comparent vera bona; egregium ſanè prudentiæ Religioniſque conſilium fuit, in Eccleſia tot centena prouentuum millia per vniuerſam Chriſtianæ gentis amplitudinem ſtatuiſſe, ad eorum tantummodò miniſtrorum mercedem, qui ad animarum cultum ſalutemque procurandam incumbunt.

11 Diſputationibus omiſſis, rem in opus deducamus. Sedeat Romæ Pontifex Religionis vel maximè ſtudioſus, cuiuſmodi multos extitiſſe per ſingula ſæcula nemini licet inficiari: conetur hic cuncta Sacerdotia abolere, & ſacra munia redigere ad miniſteria fructu carentia, idne poterit reipsâ perficere? Negabit quicumque non deſipit. Cur igitur vituperabitur quiſpiam, ſi quod fieri nequit haud præſtet? Sed progrediamur: finge homines hac in re aſſentiri Pontifici; num Diuinæ gloriæ id proderit? Delapſum illicò deplorabimus eum ordinem, à quo pendent Religionis exercitatio, cognitio, & conſeruatio. Atat præſtantiores illi ſufficerent, qui nunc numero, ſicut diximus, non pauci, ſolo pietatis amore ſeruiunt Eccleſiæ. Imò potiùs hi quoque deficerent. Hac ſimilitudine res perſpicua erit: Soli ſpiritus in animantibus vitæ functiones exercent: quid igitur, inquiet aliquis, craſſi tot humores proſunt? Plurimum enimuerò: his ſublatis nec formarentur quidem ipſi ſpiritus, neque conſeruarentur. Ita planè contingit in re propoſita: huiuſmodi præſtantium Sacerdotum cohortem nonniſi vel Religioſorum Ordines, vel Clericorum Seminaria ſuis in palæſtris & formant & perficiunt; hæc verò neutiquam perdurarent inter mortales, niſi dirigerentur, fouerentur, alerentur, in concordia atque officio continerentur à Præſulibus Eccleſiam moderantibus, qui nequeunt, vel, ſi libeat dicere, nolunt ad eam vitæ ſeueritatem redigi; ſed auctoritate, prudentiâ, opibus, plurimoque etiam ſtudio Religionis ornati, has Eccleſiaſticæ perfectionis palæſtras planè ſuſtentant. Et niſi iiſdem Præſulibus Clerici non regulares ſubiicerentur, quos præmiis poſſent afficere, & à quibus emolumenta ſimul & potentiam ſibi pararent; profectò neque facultas vlla, neque auctoritas ad ipſos rediret, ad regulares conſeruandos, niſi Catholicorum vniuerſitas

Digitized by Google

1547. tantam præmiorum copiam cerneret, ad quæ pro ſuo cuique gradu licet aſpirare, per ſingularis pietatis, peculiariſque cultus Diuini profeſſionem ſibi ſuiſve comparanda: corruptæ naturæ repugnantia vſque adeò inualeſceret, vt nec propagaretur, nec aleretur tam communiter amor Religionis, quo deinde inuitantur & multi ad Religioſos Ordines ſuſcipiendos, & ferè omnes plus minúſve ad eoſdem tutandos. Enimuerò ſi rectè res diſpicitur, omnes huiuſce Reipublicæ partes aliarum aliæ mutuò indigent. Si atheum eſt, exiſtimare vnius muſcæ corpus naturale caſu fuiſſe compactum; nónne atheum erit exiſtimare, ciuile corpus Eccleſiæ caſu compingi?

Quorſum igitur ex obſcuriſſimo antiquitatis fundo, Commenda- 12
rum Vnionumque Sacerdotiorum, quas vocant, originem expiſcari? Harum inſtitutio, pro eo ac Suauis fatetur, bona eſt habita; ſed executio, prout in cunctis humanis rebus, interdum malè proceſſit. Verumtamen ſpectatâ ſingulorum, qui Sacerdotia cum reſidendi onere poſſident, operâ, quâ prauus hic bonorum inſtitutorum vſus culturam animorum fraudauerit, eius loco repoſuit Deus frequentia vbique terrarum agmina Religioſorum: quos tametſi populus carpit, ſeu libidine iudicandi damnandique eminentiores, ſeu quia faſtigium virtutis, quam ipſi profitentur, non attingunt; amat tamen, ac veneratur: quod ſanè in communi populi ſenſu animaduertere licuit, cùm actum eſt de ipſis amouendis vel ab iis cœnobiis, in quibus hominum infrequentia, ac prouentuum tenuitas diſciplinæ nitorem minuebant. Ex alia verò parte hæc opulenta Sacerdotia, ex multis in vnum coaleſcentibus quandoque conflata, præcelſiores Antiſtites ſuſtentant, qui ſiue ſanguinis ſiue gradus excellentiâ tamquam templi columnæ ſunt. Neque quiſquam hîc putet vindicari à me diſtributionem, quæ vbi perperàm fit, hominum certè non legum vitium eſt. Sed inter hæc vitia, quæ reuerà nonnumquam accidunt, mihi neutiquam perſuadeo, veram eſſe profuſam illam conceſſionem, quam Suauis nullo producto teſtimonio Clementi VII. affingit poſtremo Pontificatus anno. Nec equidem crediderim, ab vllo Theologorum fuiſſe Romæ traditam enormem illam ſententiam, quæ illis adſcribitur à Suaui quaſi communis doctrina, nimirum, Cùm alimenta Eccleſiaſtico conſentanea, hominis gradu metienda ſint, & Cardinales Regibus æquiparentur, nullos ipſis prouentus, qui regiam dignitatem non excederent, eſſe ſuperuacaneos. Ita ſanè ratiocinaretur, qui ſine rationis vſu ratiocinaretur; perinde quaſi Eccleſia Chriſti doceret, diuitias in ea exiſtimatione

matione ſuprà quàm par ſit habendas eſſe: quæ exiſtimatio non Ariſtotelis ſolùm doctrinæ, ſed cuiuis Ethnicorum tolerandæ Reipublicæ aduerſaretur; dignitatem ſcilicet magiſtratuum vbertate prouentuum, cultuſque magnificentiâ metiendam; in quibus Purpurati Patres, qui ſupra quoſcumque Principes Regibus minores habentur in honore, infra priuatos proceres, adeoque infra opulentos mercatores non rarò cernuntur. 1547.

13 Multa coarctemus in pauca. Quò tandem euadit huiuſmodi pietatis ardor aduerſus Sacerdotia pinguiora? Inſurgunt Suauis amici, Eccleſiæ reformatores, hoc eſt hæretici, vociferantur in hanc corruptelam, eradere illam ſtudent, ac multas prouincias occupant. Quid de Sacerdotiis iuri Pontificio ereptis? num fortè ad ſtatum redigunt aureæ illius ætatis, à Suaui commendatæ, qui vel *ipſas* laudes detorquet ad inſtrumenta nequitiæ? num cuncta conuertunt in pauperum ſubſidia, & neceſſaria miniſtrantium alimenta? Nihil minus. Auferunt ſaltem Vniones & Commendas perperàm inductas, atque ad priſtinam inſtitutionem reuocant, & reſidendi neceſſitatem? Nihil ſanè: quin potiùs per ſacrilegum latrocinium in fiſcum dominantium abſorbent tum pinguia tum tenuia Sacerdotia, tum quæ poſſeſſoris manſionem apud ſe exigunt, tum quæ non exigunt; Regularium reditus, ac denique quidquid fidelium pietas Chriſto Chriſtique cultui addictum voluit: cùm tamen ante iſtos ſtudioſos Eccleſiæ reformatores ea omnia partim in alimenta ſacrorum miniſtrorum, partim in præmia Eccleſiaſticorum de Eccleſia benè merentium, ſeu certè (ea pars malè diſtributa) in populorum emolumenta inſumeretur. Hoc pacto egregij Suauis heroës collabentem adminiſtrationem Eccleſiæ repararunt. Videamus porrò quid in hac Seſſione, quæ tandem perfecti poſtmodum huius operis tenue quoddam ſpecimen fuit, attulerit remedij Synodus, cui adeò Suauis obtrectat.

14 Ac primò quidem, vt inpoſterum rei conſuleret, tam fortem aggerem huius corruptelæ curſui oppoſuit, ne videlicet Sacerdotia, quæ ſuapte naturâ manſionem exigunt poſſidentium, copularentur aut commendarentur, niſi neceſſitas cogeret, vt centum iam annos firmus adhuc perſiſtat.

Deinde quod etiam ad præteritum ſpectat, à ſingulis abſtulit poſſeſſionem plurium quàm vnius Eccleſiæ Cathedralis, quocumque tandem nomine obtinerentur; quod etiam in Cardinalibus obſeruatum eſt.

Tertiò, in minoribus Sacerdotiis poteſtatem Epiſcopis fecit ex-

Digitized by Google

1547. pendendi legum laxamenta, per quæ à singulis fuerant impetrata, ex præscripto Synodi Lugdunensis: ac prætereà etiamsi ea ritè impetrata comperissent, eisdem iniunxit, vt idoneos vicarios constituerent, quibus congruentem prouentuum partem attribuerent, ne animarum procuratio, & Ecclesiarum cultus vllo pacto negligerentur.

Quartò, si hæ Sacerdotiorum coniunctiones non essent ad vitam possidentis, sed perpetuæ, Episcopis commisit, vt cunctas eorum concessiones, à quadraginta annis habitas, in examen reuocarent; & quamuis reipsâ in opus deductæ fuissent, eas abrogarent, vbi compertum esset, illas aut falsò probato, aut vero occultato impetratas.

Postremò sanciuit, vt quæ infra quadraginta annos concessæ fuerant, quæve imposterum concederentur (cùm Pontificiam potestatem circumscribere nec vellet nec valeret, fierique posset, vt eiusmodi rerum conditiones contingerent, in quibus laudabiliter concederentur, quemadmodum de ipsorum primæua institutione Suauis fatetur) coram Ordinario examinarentur, accitis iis quorum interesset: atque vbi causis rationi consentaneis illa neutiquam niterentur, eorum concessio tamquam per dolum extorta reiiceretur.

Lenia ne hæc remedia, an eiusmodi habenda sunt, vt ea ne 15
sperasset quidem quispiam rerum humanarum peritus, gnarusque quàm arduum sit ea, quæ facta iam sunt, reuocare? Quòd si antiquiora Synodus repetiisset, non tantum emendationis, quantum perturbationis intulisset Ecclesiæ, neglecto tot prudentium Legislatorum documento, qui publicæ quietis gratiâ vsucapiones præscriptionesque induxerunt, & comprobarunt. Quanti verò sit, multo-
b Lib. 2. rum annorum possessiones, tametsi minùs iustè quæsitas, non perturbare, grauiter disputat[b] Marcus Tullius in celebri de Officiis opere, qui non dissimili causæ assignat tum Spartanæ Reipublicæ casum, qui secum totius Græciæ ruinam traxit, tum Romanæ perturbationem, quæ Gracchos illius inquieti consilij auctores pessumdedit; ac insuper prudens ea in re Arati Sicyonij factum laudat, cùm expulso Nicocle tyranno, reuocatisque in patriam sexcentis ciuibus iam exulibus, comperit, eorum agros in aliorum possessionem ante quinquaginta annos dominantis tyranni iussu deuenisse. Res ciuiles, contrà ac naturalibus vsuenit, vetustate inualescunt: Natura quippe mutationibus conseruatur, Respublica labefactatur.

CAPVT

CAPVT X.

1547

Quæ ad restituendam disciplinam Synodus agitauerit; & quantum in iis libertatis Pontifex concesserit.

1 HÆ quas diximus leges non absque sententiarum varietate perlatæ sunt. Aliqui ex Patribus, sicut narrauimus, auctores erant, vt integrum emendationis negotium prudentiæ Pontificis committeretur, in cuius manu coniungebantur & auctoritas calami ad quascumque leges constituendas, & potentia virgæ ad earum obseruantiam promouendam. Verùm Hispani vnà cum aliis vrbanè obsistentes obiiciebant, id planè non in reuerentiam, sed in offensionem prudentiæ ipsi Pontifici cessurum, perinde ac si Synodum conuocasset ad rem peragendam (sicut ex Diplomate constabat) cui cùm Synodus impar esset, solus ipse potuisset debuissetque per suas leges consulere.

2 Id nactus Suauis, obseruansque in quibusdam Legatorum [a] litteris mentionem fieri, nescio cuius Pontificij Diplomatis, quo satius illi putarunt sibi vtendum non esse, statim diuinationis aleam arripit; affirmatque, Paulum, vt accepit agitatum in Synodo fuisse de ea re Pontifici committenda, spe communis Patrum consensus allectum, festinasse Diploma conscribere, quo ad se disciplinæ reparationem auocabat: sed Legatos, intelligentes in eam sententiam plerosque non ituros, satius habuisse, ne animos exulcerarent, non euulgare Diploma. Nihil profectò seu minùs verum seu minùs verisimile dici potest. Cæsare ac Germanis vrgentibus Synodus coacta fuerat; qui mulcendis nouatoribus intenti, emendationi morum auidè inhiabant, doctrinæque sanctiones auersabantur; adeoque harum cum illa coniunctionem ægrè deuorauerant. Iam verò sperandúmne erat, disciplinæ leges in Pontificem reiectum iri, ac si Concilium non extaret, illudque tantummodò apertum perstiturum ad odiosam definitionem dogmatum conficiendam?

a Ad Farnesium Cardin. 11. Februar. an. 1547.

3 Diplomata igitur, seu litteræ tunc à Pontifice ad Legatos missæ, præter eas quas memorauimus, duæ omnino fuere: alteræ ab initio anni superioris de vniuersa morum emendatione conscriptæ; non quibus ad se simpliciter eam auocaret, prout Suauis affirmat, sed quibus per singula capita ordinabat, adeoque Synodo præibat, ostendens præire se in illa Concilium, non ab eo trahi. His tamen litteris Legati nequaquam vsi sunt, existimantes, illas nec necessitati nec communi voto satis fore per ea quæ complectebantur:

(etenim

1547. (etenim futuris dumtaxat prospiciebant, præsentibus haud medebantur) simulque arbitrati, modum illum scribendi minùs placiturum; quandoquidem Pontifex indicasset, modicam existentis Concilij à se rationem haberi, cùm eo inconsulto tantum opus edidisset, cuius gratiâ nominatim Concilium indictum fuerat. Quapropter Paulus[b] in vtraque parte ipsorum consilio adhæsit, eamque rationem iniit, vt Diploma illud, salutaribus aliis legibus auctum, ipsius Concilij iudicio committeret. Huiusce Diplomatis habetur mentio in quadam responsione Legatis nomine Pontificio reddita, & à Suaui recitata, quod posteà narrabitur: ea verò potuisset Suauem sui lapsus admonere, cùm in allata responsione sermo sit de huiusmodi Diplomate, non tamquam de quadam vniuersali illius negotij auocatione ad Pontificem, sed tamquam de lege, quæ sigillatim consuleret incommodis per Episcopos adnotatis, & per Legatos cum Pontifice communicatis. Verùm illi ne ita quidem posteà amplificatum Diploma vulgandum seu proponendum Patribus censuere.

b Litteræ Maffei ad Ceruinum, 23. Martij 1546.

c 17. Februarij.

Alteræ Pontificis litteræ, per quas videbatur vtrique capiti satisfieri, 23. Februarij datæ sunt, vbi plena concedebatur Synodo facultas reuocandi seu restringendi Sacerdotiorum coniunctiones, vel perpetuas, vel ad tempus, eaque adhibendi remedia, quæ plerique Patrum opportuna existimassent: simulque addebatur, Tametsi Principis beneficium deceat esse mansurum; non idcircò fuisse mentem Pontificum, qui ea concesserant, vt animarum procuratio negligeretur, eosdemque voluisse, vt concessiones per nequitiam aut ambitionem impetratæ, dicerentur extortæ potiùs quàm obtentæ.

Hoc pariter vti Diplomate noluerunt Legati, ne Fæsulano aliisque nouum argumentum suppeditarent oppugnandi huiusmodi facultates à Pontifice Synodo impertitas, quasi non incrementa, sed detrimenta propriæ ipsorum iurisdictionis. Cautè tamen obseruarunt in eo genere id quod Pontifex[d] ipsis commendauerat, se videlicet optare, vt quamquam in huiusmodi Diplomate valdè amplæ facultates Synodo concederentur abolendi coniunctiones Sacerdotiorum, etiam ab eius Nuntiis auctoritate Pontificiâ constitutas, abrogandique ipsis eam potestatem in posterum; ea tamen pars auctoritatis obstringendi manus suis administris sibi relinqueretur; se verò id breuî perfecturum pro rerum opportunitate, perinde ac dè Cardinalium Ecclesiis egerat: atque ita reipsâ Præsides effecere, vt nulla de Nuntiis in Decreto mentio haberetur. 4

d Litteræ Farnesij ad Legatos, 25. Februar. 1547.

In eadem Epistola ad Legatos Româ responsum est alij dubitationi, 5

Digitized by Google

tioni, An vnà cum hæreticis opinionibus ipſarum auctores eſſent damnandi: & placuit non damnare; ſed obſeruarent Legati mandata ipſis iam tradita, & à nobis commemorata. Ea ſiquidem damnatio, cui opus erat vt reo dies diceretur, ac de crimine legitimè quæreretur, moram longiorem afferebat; cùm tamen ad ſinceritatem Fidei tuendam ſatis eſſet venenatos latices Chriſtianis indicare, è qualicumque tandem vena profluerent. 1547.

6 Adhæc, quoniam Epiſcopi recuperationi iuriſdictionis ſuæ ſummoperè inhiabant, cuius ingentia vulnera cenſebantur immunitates multis Clericorum Collegiis collatæ, eaſque de medio vniuersè tollere meditabantur (qua de re ardentiùs efficaciuſque aliàs actum eſt, quemadmodum videbimus) exiſtimauit Pontifex, ſi tot nobiles Eccleſiaſticorum Cœtus antiquis ipſorum priuilegiis ſpoliaret, [e] rem fore plenam querelæ ac turbæ; Epiſcopos verò, qui in ea cauſa iudices ſimul ac litigatores erant, viſum iri vtilitatem potiùs litigatoris, quàm iudicis æquitatem ſequi: quod mox comprobauit euentus, cùm ſtatim poſt habitam Seſſionem [f] adfuere Tridenti Procuratores ab vniuerſæ Germaniæ Capitulis miſſi, qui enixè poſtularunt, vt illorum immunitates illæſæ perſiſterent. Nihilominùs Pontifex Synodo poteſtatem fecit, vt de huiuſmodi etiam immunitatibus id quod expedire videretur, ipſa decerneret.

e Litteræ Farneſij ad Legatos, 5. Februar. 1547.

f In Cœtu generali, 8. Martij 1547.

7 Equidem dum longam rerum ſeriem, quæ tunc à Patribus agitabatur, perluſtro, ſatis mirari non poſſum, cur incuſetur Pontifex, quaſi Patribus libertatem non permiſerit. Etenim quamquam ille Concilio tamquam rector ac moderator præeſſet, in primis tamen dogmatum negotium in Patrum iudicio repoſuit, eoſque ſolùm ſtudio & obſeruatione Romanorum Theologorum adiuuit; non in aliud quidpiam peculiari voluntatis propenſione patefactâ, niſi vt variæ Scholaſticorum ſententiæ inuiolatæ perſtarent, ne citra neceſſitatem, vllius Scholæ in Eccleſiam ſtudium læderetur; ſed potiùs, vt Catholicorum animi aduerſus hæreticos in vnum coaleſcerent. Solùm ardenter quidem, ſed extra vim curauit, vt ab ea quæſtione remouerentur, Vtrùm Epiſcoporum manſio ſuis in ſedibus eſſet iuris Diuini; quæ pariter agitatur inter Catholicos, & quæ, ſi Suaui credimus, ſolidis haud nititur fundamentis, quâ parte detrimentoſa Pontifici exiſtimari poterat. Secundò, quod ad leges ſpectabat, ſtuduit ille quidem interdum, pro eo ac profano cuiuis Principi, quin etiam priuato Antiſtiti licebat, ne quid æquo grauius ſanciretur; quâ in re hominum conuentus, & maximè noui, peccare conſueuerunt: ſed numquam eò deuentum eſt, vt plerique

Digitized by Google

1547. Patrum legem conderent, quam Pontifex impediret: libertas verò publicos inter conſeſſus obloquendi in ipſius facta, atque etiam in ipſius poteſtatem, eiuſmodi fuit, quam in neminem reliquorum Principum aûſi fuiſſent exercere; nec vmquam viſa eſt alio coërceri fræno, quàm monitis correctionibuſque verborum.

Sed ſtilum ad narrationem reuocemus. Denuò diſputatum eſt 8
in Synodo, An, quod anteà inſinuauimus, in reliquis legibus eſſent Cardinales nominandi. Id Legati diſſuadere, recenti Diplomate adducto, quo Cardinalibus conſultum erat in articulo manſionis apud ſuas ſedes, & Eccleſiarum multiplicatione; atque hinc oſtendere, à Pontifice per ſeipſum illis leges imponi. Verùm quia humana conſilia ſpecioſis vndique rationibus abundant, ex hoc ipſo Guillelmus à Prato Epiſcopus Claramontanus argumentum traxit ad oppoſitum perſuadendum, [g] potiùs par ipſis eſſe imitari Pontificem, qui non indecorum Cardinalium dignitati putarat, nominatim illos in memorato Diplomate comprehendere: moderatiores tamen Patres abſtinendum ab ea nominis expreſſione cenſuere, ſatis eſſe rati, ſi generalibus dicendi formulis idem conſequerentur; multumque intereſſe intelligentes, Cardinales diſertè coarctari per legem, quæ ab ipſorum Principe ſanciretur, aut quæ à cœtu Præſulum ipſis minorum præſcriberetur.

g In vltima Congregatione generali, 2. Martij, vt in Actis.

Plurima Suauis narrat, tum ab Aula Romana ſcripta, tum ab 9
Epiſcopis dicta: ex quibus nihil verum comperio, niſi inter ea quæ ſcripta ſunt, reſponſionem quamdam, à Pontifice per litteras Ardinghelli Cardinalis redditam, [h] per ſingula capita de variis morum emendationibus, quas multi Patres propoſuerant, & Præſides Paulo ſignificarant; atque inter ea, quæ dicta fuerant, querimoniam in Rodulfum Cardinalem, qui Vicentinæ Eccleſiæ præerat, ab hæreticis quadamtenus tunc corruptæ, & ab eadem aberat, Calaguritano proclamante, Eccleſiam illam non modò paſtoris præſentiâ id temporis indigere, ſed paſtoris eiuſmodi qui Apoſtolum ageret. Ex quo primus Præſidum [i] opportunè Patres admonuit, vti corruptelas generatim incuſarent, neminem nominatim perſtringerent, ne boni publici ſtudium in contumeliam degeneraret. Non tamen omiſere Legati id ad Pontificem ſcribere, eique ſimul inſinuare, admonendum Rodulfum, vt praui exempli offenſionem remoueret.

h 17. Febr. 1547.

i In Cœtu generali, 8. Februarij.

Cetera quæ Suauis recenſet, quò humaniùs iudicem, nec eum 10
temerarium inuentorem exiſtimem, mihi perſuaſerim, ea contenta fuiſſe arcanis illis libellis, qui rebus recenter geſtis referti, per ſingulas hebdomadas prodeunt ex vrbibus quentum fœcundio-

Digitized by Google

cundioribus :. qui libelli vt aliquod obtineant pretium, sine labore 1547.
inuestigandæ, seu facultate comperiendæ veritatis, miris, maledicis, sed semper falsis opplentur. Quare qui velit historiam ex illis conficere, exempli gratiâ de rebus Aulæ Romanæ, profectò eiusmodi historiam exhiberet iucundiorem quacumque fabularum texturâ imperitorum curiositati, quacumque satyrâ sapidiorem malignorum appetentiæ; sed simul magis ridiculam quacumque nugarum congerie peritorum iudicio. Id verò tunc potissimè Tridenti accidebat: nam hæreticorum inuidia quocumque ingenti pretio mercabatur ea scripta, quæ vel ipsorum improbos animos vellicabant, vel contrariæ factioni infamiam inurebant. Ego verò prætermissâ mendaciorum singularium confutatione, quod perinde infinita res esset, ac falsum ipsum infinitum est, breuiùs iuxta ac vtiliùs solam veri narrationem prosequar.

CAPVT XI.

Disciplinæ leges paratæ in septimam Sessionem.

1 POst longa mentium linguarumque consilia plerique conuenere de quibusdam legibus, non tam præcelsæ seueritatis, vt nimis arduus esset assensus, vnico saltem gradu à præsenti morum statu conficiendus; memores, eas plantas, quæ intra diem matureſcunt, intra diem pariter arescere. Idcircò iniquè se gerit Suauis, dum contendit ostendere, per ea remedia non satis morbo consultum fuisse, oblitus, ea tamquam emendationis initia, non tamquam metam præscribi, iisdemque de rebus ferè omnibus constitutas posteà leges alias efficaciores amplioresque in posterioribus Sessionibus: quod si non aliunde, ex margine certè impressi Concilij debuerat illi in memoriam reuocari.

2 In quindecim capita partitæ sunt, & in proëmio particula proposita, *Saluâ semper Sedis Apostolicæ auctoritate. Quod*, inquit ille, *à quouis homine, quantumuis stolido, intellectum esset quónam spectabat; nec indè quidquam colligi, nisi obstinatam in retinendis corruptelis pertinaciam, dum de illarum remedio agebatur, earumdem causis retentis.* Rei exitus hominem mendacem euincit: eas enim omnes leges postmodum Aula Romana seruauit, & hodie adhuc seruat; nec illibatam habere Pontificiam potestatem perinde erat, ac retinere causas damnatarum corruptelarum, magis quàm homini manus conseruare perinde sit, ac criminum causas retinere. Et sanè huiusmodi exceptio necessaria fuit, omissâ promulgatione Diplomatis, quo Pontifex

Digitized by Google

1547. ad eas constituendas leges facultatem concedebat, prout in proxima Sessione actum fuerat. Aliter enim visum esset, à Synodo leges Pontifici præscribi, quibus non solùm eius Aula corrigeretur, sed potestas minueretur. Operæpretium igitur erat, per eam exceptionem palàm fieri, sanctiones illas erga Pontificem, dirigendi non præcipiendi vim habere. Hanc verò conuenientiam similiter agnouere Patres qui Synodo finem imposuerunt, cùm ea & Episcoporum & Nationum frequentiâ magis florebat, cumque ex concordi testificatione amplissimam libertatem obtinebat, iterùm ab ipsis appositâ post disciplinæ leges memoratâ particulâ, quæ sacrosancti illius ædificij esset quasi fundamentum simul & fastigium.

Certatum est in earum sanctionum textura, vt, quantum fieri potuit, Decretis Conciliisque superioribus inniterentur; cùm per maiorem venerationem excipiatur, minoremque repugnantiam custodiatur id quod veterum legislatorum auctoritate nititur, quodque in eam redire possessionem videtur, vnde à recenti corruptela deiectum fuerat. Hic erat sanctionum tenor: 3

Ad Cathedralium Ecclesiarum regimen nullus, nisi ex legitimo matrimonio natus, & ætate maturâ, grauitate morum, litterarumq; scientiâ, iuxta Constitutionem Alexandri III. quæ incipit, CVM IN CVNCTIS, & habetur in titulo de Electione, *in Concilio Lateranensi promulgatam, præditus assumatur.* 4

Nemo, quacumque etiam dignitate, gradu aut præeminentiâ præfulgens, plures Metropolitanas, seu Cathedrales Ecclesias in titulum, siue commendam, aut alio quouis nomine, contra sacrorum Canonum instituta, recipere, & simul retinere præsumat: cùm valdè felix sit ille censendus, cui vnam Ecclesiam benè, ac fructuosè, & cum animarum sibi commissarum salute regere contigerit. Qui autem plures Ecclesias contra præsentis Decreti tenorem nunc detinent, vnâ quam maluerint retentâ, reliquas infra sex menses, si ad liberam Sedis Apostolicæ dispositionem pertineant: aliàs infra annum dimittere teneantur: alioquin Ecclesiæ ipsa, vltimò obtentâ dumtaxat exceptâ, eo ipso vacare censeantur. 5

Inferiora beneficia Ecclesiastica, præsertim curam animarum habentia, personis dignis & habilibus, & quæ in loco residere, ac per se ipsos curam ipsam exercere valeant, iuxta Constitutionem Alexandri Tertij in Lateranensi, quæ incipit, QVIA NONNVLLI, *& aliam Gregorij X. in generali Lugdunensi Concilio, quæ incipit,* LICET CANON, *editam,* quæ in sexto Decretalium ponitur in titulo de Electione, *conferantur: aliter autem facta collatio, siue prouisio, omnino irritetur, & ordinarius collator pœnas Constitutionis Concilij Lateranensis, quæ incipit,* GRAVE NIMIS, tit. de præbend. *se nouerit incursurum.* 6

Quicum-

Digitized by Google

7 *Quicumque de cetero plura Curata, aut aliàs incompatibilia beneficia* (hoc nomine appellantur à Canonum peritis ea, quorum coniunctio in vno eodemque capite à iure improbatur) *recipere aut retinere in posterum præsumpserit, siue per viam vnionis ad vitam, seu commendæ perpetuæ, aut alio quocumque nomine & titulo, contra Constitutionem Innocentij Tertij, quæ incipit,* DE MVLTA, tit. de præbendis, *priuatus existat.* 1547. Hoieda in Tractatu de incompatibilitate & compatibilitate beneficiorum, in præfatione, num. 9.

8 *Quicumque plura beneficia hoc pacto repugnantia ex dispensatione possidentes, hanc exhibere compellantur ab Ordinario, iuxta Constitutionem Gregorij Decimi in Concilio Lugdunensi, quæ incipit,* ORDINARII, tit. de Officio Ordinarij, in sexto Decretalium.

9 *Vniones perpetuæ examinentur, eâ quam suprà memoranimus ratione.*

10 *Beneficia Ecclesiastica Curata, quæ Cathedralibus, Collegiatis, seu aliis Ecclesiis, vel Monasteriis, beneficiis, seu Collegiis, aut piis locis quibuscumque perpetuò vnita reperiantur, ab Ordinariis locorum singulis annis visitentur: qui sollicitè per idoneos Vicarios illis prouideant, deputatâ pro stipendio tertiâ parte fructuum, maiori vel minori, ipsorum arbitrio super certa re assignanda.*

11 *Locorum Ordinarij Ecclesias quascumque, quomodolibet exemptas, singulis annis visitare teneantur, auctoritate Apostolicâ prouidentes, vt curæ animarum, & reparatio cultusq; Ecclesiæ nihil patiantur, non obstantibus quibuscumque priuilegiis & consuetudinibus ab immemorabili tempore præscriptis.*

12 *Ad maiores Ecclesias promoti munus consecrationis infra tempus à iure statutum suscipiant, & prorogationes vltra sex menses concessæ nullis suffragentur.*

13 *Non liceat Capitulis Ecclesiarum, Sede vacante, infra annum à die vacationis, ordinandi licentiam, aut litteras dimissorias concedere, ex cuiuscumque priuilegij aut consuetudinis vigore, nisi illi, qui beneficij Ecclesiastici recepti seu recipiendi occasione arctatus fuerit: si secùs fiat, Capitulum contraueniens Ecclesiastico subiaceat interdicto; & sic ordinati, si in minoribus Ordinibus constituti fuerint, nullo priuilegio clericali, præsertim in criminalibus gaudeant; in maioribus verò ab executione Ordinum, ad beneplacitum futuri Prælati sint ipso iure suspensi.*

14 *Facultates de promouendo à quocumque non suffragentur, nisi habentibus legitimam causam, ob quam à propriis Episcopis ordinari non possint, in litteris exprimendam; & tunc non ordinentur nisi ab Episcopo in sua Diœcesi residente, aut pro eo Pontificalia exercente, & diligenti præuio examine.*

15 *Præsentati, seu electi, vel nominati * quibuscumque Ecclesiasticis personis, etiam Sedis Apostolicæ Nuntiis, ad quæuis Ecclesiastica beneficia non insti-*

* Sic dicendum est, non autem, *à quibuscumque*, vt ostendit tum ratione, tum correctione exemplari Fagnanus c. *Accepimus.* de ætate & qualitate, n. 31.

1547. *instituantur, neque admittantur, etiam prætextu cuiusuis priuilegij, seu consuetudinis, etiam ab immemorabili tempore præscriptæ, nisi fuerint priùs à locorum Ordinariis examinati, & idonei reperti. Et nullus appellationis remedio se tueri possit, quo minùs examen subire teneatur. Præsentatis tamen, electis, seu nominatis ab Vniuersitatibus, seu Collegiis generalium studiorum exceptis.*

In exemptorum causis seruetur Constitutio Innocentij Quarti, quæ incipit, 16 VOLENTES, tit. de priuilegiis, in sexto Decretalium, *edita in Concilio Lugdunensi, & in causis ciuilium mercedum, & miserabilium personarum, Clerici sæculares aut regulares extra monasterium degentes, quomodolibet exempti, etiamsi certum iudicem à Sede Apostolica deputatum in partibus habeant, conueniri, & iure medio ad soluendum debitum cogi possint coram locorum Ordinariis, tamquam ab eadem Sede delegatis, & ita pariter in cunctis aliis causis ciuilibus, si iudicem deputatum non habuerint.*

Curent Ordinarij, vt hospitalia ab ipsorum administratoribus fideliter 17 *ac diligenter gubernentur, formâ seruatâ Constitutionis Concilij Viennensis, quæ incipit,* QVIA CONTINGIT, tit. de religiosis domibus, *quam sancta Synodus nunc innouat simul cum omnibus derogationibus in ea contentis.*

CAPVT XII.

Sessio septima.

IN formandis Canonibus & Decretis nihil labori pepercere, vt 1
præscripto die Sessio celebraretur. Singulis ferè diebus manè Theologi coram Ceruino, Iuris Canonici Consulti coram Montano conueniebant: pomeridianum tempus generalibus congressibus impendebatur; vbi quidquid in peculiaribus agitatum fuerat, exponebatur simul & expendebatur: eiusmodi autem constans labor ad postremum vsque ante Sessionem diem continuatus; quo die Canones ac Decreta perfecta ac stabilita sunt, paucis repugnantibus, iisdemque planè, qui in ipsa Sessione contradixerant, quemadmodum narrabitur.

Deuentum itaque ad opus die 3. Martij, rem Diuinam solemni- 2
ter celebrante Andreâ Cauco Archiepiscopo Corcyrensi. Latina concio desiderata est, quòd Martiranus S. Marci Episcopus, cui munus illud impositum fuerat, adeò ob anni temporum intemperiem premebatur raucedine, vt ne vocis quidem sonum edere posset. Id refert Suauis tamquam ex Actis petitum, sed gemino illustrat commento.

Alterum est: Deperditam Martirani vocem obtentum quem- 3
dam

Digitized by Google

dam fuisse; sed reuerà puduisse Præsulem publicam in lucem prodire, ob nescio quas offensiones in conuentibus paulò antè à Legatis acceptas. Merum putum inuentum, pro eo ac deducere licet ex Actis, ex Diariis, ex monumentis, vbi hac de re planè nihil: neque suspicari fas est, id ibi consulto prætermissum, cùm è contrario legantur ibidem plurima inter Patres dissidia, plurimæque à Legatis in ipsos habitas obiurgationes, & à me non omissas; qui nolui vera dissimulare, quamuis mihi molesta, & à Suaui non adducta, qui vera diuinare nequiit, quamuis sibi periucunda. Imò etsi in eo quod narrat fuisse relatam in Acta hanc deficientem Martirani vocem ceu causam prætermissæ Latinæ orationis, ille neutiquam mentiatur; non tamen possum in animum inducere, fuisse ab eo Acta perlecta, ratus non eò impudentiæ hominem prolapsum, vt si rerum gestarum fuisset ex Actis conscius, tam animosè reliqua *commentus ac mentitus* fuisset, etiam in eo, quod in rem suam non cedebat. *Mihi* potiùs persuadeo, compertum illi fuisse, id in Actis contineri ex arcanis narratiunculis rerum Tridentinarum, quæ sicuti alibi insinuauimus, spargebantur ad alendam malignitatem, emungendasque Germanorum hæreticorum crumenas. 1547.

4 Altera Suauis commentatio est: Se priùs admiratum, quî fieri posset, vt in tanta Episcoporum ac Regularium frequentia nemo adesset, cui suppeteret animus ad supplendum Concionatoris destinati locum; posteà pronuntiasse, Omissam huiusce rei memoriam in Actis, certo esse documento, tunc minimè cogitatum fuisse, ventura quandoque tempora, quibus illius Cœtus actiones censendæ essent pares Apostolorum Actis, cùm in vnum congregati, aduentum S. Spiritus opperiebantur. Quantum verba sonant, verum loquitur: nec ea tempora vmquam venêre; cùm perspicuum sit, Apostolos excelluisse diuinitus subitariâ facultate dicendi, & quouis idiomatum genere; at verò Patres ac Theologos Tridentinos oratione vti non potuisse, nisi pro mensura laboris studiique suscepti, & facultatis à natura sibi concessæ, quod similiter in Nicæno, cunctisque Oecumenicis Conciliis euenit. Quod si prætereà significare Suauis intendit, tunc Patres haud existimasse venturum esse tempus, quo actiones omnes eorum, qui in Concilio aderant, in veneratione habendæ essent, tamquam numeris omnibus absolutæ, & æquè sanctæ ac actiones Apostolorum in vnum conuenientium, & sancti Spiritus aduentum præstolantium; profectò neque pariter hic dies vmquam illuxit, cùm ex innumeris monumentis tum priuatis tum publicis constet, ab iis Patribus, Apostolorum in auctoritate

Digitized by Google

1547. ritate ſucceſſoribus, non item paribus in ſanctitate, plura non citra noxam patrata fuiſſe. Quod ſimiliter nouum non eſt in Tridentina Synodo, ſed in cunctis itidem accidit quotquot vmquam Eccleſia celebrauit. Atque hac de re ſatis ſit omnium loco legere, quæ S. Gregorius Nazianzenus de prima Conſtantinopolitana Synodo memoriæ tradidit.

Sin autem Suauis inde conficit, tunc opinatos haud fuiſſe, venturam vmquam ætatem, quâ Cœtus ille magnâ veneratione colendus eſſet, næ is mendosâ vti argumentatione mihi videtur. Quòd nemo tot inter Antiſtites, tot inter priuatos Theologos, qui tandem totius in Europa ſapientiæ flos erant, & quorum Opera typis edita, ſacræ etiam eloquentiæ præſtantiâ clarent, fuerit auſus ad eam panegyrim imparatus dicere, veriùs in eo colligitur ſumma de tanto theatro exiſtimatio. Sanè ſi è minori ſuggeſtu dicendum fuiſſet, illorum plurimi conſcendiſſent. Quis ignorat, Oratoris timorem oriri è reuerentia in auditorem, & ex Rhetorum præſcripto etiam à non formidante formidinem ſimulari, vt vel eâ exiſtimationis ſpecie beneuolentiam aucupetur. Neque arbitror ſibi quempiam perſuaſiſſe, Senatum, aut populum, aut exercitum Romanum in paruo fuiſſe pretio, vbi legerit apud Suetonium, [a] Auguſtum, quamuis regnatorem, & artibus dicendi excellenter excultum, auſum numquam fuiſſe verba illis facere, niſi ex meditato, & ex ſcripto. Huc accedit, quòd habitæ ad Synodum conciones ſtatim euulgabantur per omnes Chriſtianorum prouincias, ac malignæ Septemtrionis cenſuræ ſubiacebant, longeque maligniori futuri quandoque Suauis. Quin etiam concepta ſolùm, & non edita ea Martirani oratio extat in Actis: quamobrem temerarium fuiſſet acutiſſimis inuidentiæ oculis exponere opus extemporale, & cum eo non priuati modò, ſed publici nominis exiſtimationem.

[a] Cap.47. in Vita Auguſti.

Omiſſo itaque in ea ſolemnitate ſermone, propoſiti Canones, ac pleno conſenſu probati, qui reparationem diſciplinæ continebant. Quinquaginta nouem ſuffragia citra exceptionem habuere, reliqui Canones, cum aliqua exceptione tredecim ſuffragiis recepti ſunt: quæ exceptiones in eo ſitæ erant, ſeu quòd aliqui vellent nominatim Cardinales apponi (id per ſchedulas petiere Pacenſis, Aſturienſis, Oſcenſis, Calaguritanus, Claramontanus) ſeu quòd quidam titulum ſæpè memoratum poſcerent, nimirum aliqui ex nominatis, ſimulque Portuenſis, Boſſenſis, Fæſulanus, Lancianenſis, Stabienſis, & Mitilenenſis; ſeu quòd poſtularent, ne quid inferretur præiudicij Ordinariæ Epiſcoporum iuriſdictioni, cùm iuberentur agere tamquam

Digitized by Google

quam Sedis Apostolicæ delegati : & in hanc sententiam iuere Senogallienſis & Fæſulanus. Denique ex paucis quibuſdam Hiſpanorum, quos nominauimus, optabant alij vt in exemptos efficaciùs ageretur ; alij, vt duo ſimul obtinere ſacerdotia, quibus animarum cura connecteretur, vni eidemque Sacerdoti liceret. 1547.

6 Affirmat Suauis, *Audita à Legatis Patrum verba tamquam voces hominum, qui nil amplius poſſent quàm halitum exhalare.* Iniquiſſima planè accuſatio eſt, de eo conqueri quod & fit, & fieri oportet in cuiuſcumque Senatus adminiſtratione : perinde ac pariter iniquum eſt, quòd ſententia non dicam plurium, ſed ſex partium, ſententiæ partis ſeptimæ anteferatur. Præterquam quòd niſi oculos ſibi datâ operâ eruiſſet (quod de illo veteri Philoſopho ſcribitur) non poterat non intueri Suauis libertatem aliter agendi Legatis ademptam, cùm ipſis Diplomate Pontificio fuiſſet præſcriptum, vt in deciſionibus ſuffragia plurium ſequerentur : idque tam longè abfuit quòd ipſis eſſet arbitrarium, vt in proxima ſuperiori Seſſione, quoniam dubitabatur an à pluribus abſolutè comprobarentur Decreta, res ad duos ferè menſes fuerit prorogata, eo conſilio, vt Decreta illa mutarentur ; nec habita pro legitimis fuerint, donec concordi omnes ſententiâ conuenere de legitima illorum per plures ſuffragatores ſanctione. Poſtremo loco deſignatus futuræ Seſſioni dies vigeſimus primus Aprilis, hoc eſt feria quinta poſt octauum à Paſchate diem, Stabienſi ſolùm renuente, cui certæ diei præſcriptio minimè probabatur. Vſque adeò ſententiæ à ſe conceptæ quiſpiam amator eſt, vt eam parere cupiat ad vitam etiam inutilem atque deſpectam.

CAPVT XIII.

Colonienſis Archiepiſcopatu priuatus. Contagioſus Tridenti morbus : & tranſlatio Synodi ſermonibus agitata.

1 INterea Cæſar calore famâque victoriæ vſus, ſententiam Pontificis in Hermannum Colonienſem Archiepiſcopum, hæreſis & contumaciæ reum, exequi voluit, eò miſſis duobus cum poteſtate viris, qui Rodulfum eiuſdem Eccleſiæ Adiutorem illi ſufficerent. Hermannus inuiſus clero, multiſque popularium odioſus, nec animi nec virium ſatis habuit, quibus Caroli potentiæ obluctaretur. Cedere itaque coactus, in Vandenſem familiæ ſuæ ditionem ſeſe abdidit, ad obſcurum & ignobile ſenium conterendum. Suauis hæreticorum encomiaſtes, Hermanni generoſum animum hîc ef-

Digitized by Google

1547. fert laudibus; quippe qui commiseratione commotus, ne suos populos innocentes bello diuexatos cerneret, suâ se dignitate abdicauit. Enimuerò huiusmodi generositas erit pariter in eo commendanda, qui præsidio destitutus arcem dedat; & liberalitas in eo, qui in latrunculorum ludo aduersarij victoriâ præuisâ, pecuniæ iacturam anteuertens, eam spontè largitur. Ceterùm, si Hermannus (quod pro certo Suauis ponit) resistere valuisset, sibique induxisset in animum, se per eam rituum Religionisque mutationem Christi Euangelio conformare, non certè generosum, sed proditorem animum gessisset, dum suum gregem deseruisset, suorum subditorum seu periculum seu perturbationem temporariam æterno ipsorum exitio prætulisset.

Hi prosperi rerum successus adhuc alios feliciores portendebant, 2
nisi casus obuenisset, qui supra triennium Concilij progressus interrupit, simulque inter Cæsarem ac Pontificem pernicioſas atrocesque dissensiones exciuit, quæ diutiùs stilum distrahent ad argumentum longè diuersum à Fidei definitionibus, ac morum legibus. Sed antequam Historiam prosequar, par est vt fabulam refellam. Narrat Suauis, à Pontifice, sollicito tum ob Cæsaris potentiam, tum ob Galli morbum immedicabilem, tum etiam ob Tridentinorum Patrum postulata, missum Tridentum cum litteris, ad fidem suis dictis faciendam idoneis, nobilem quemdam Montani familiarem; iussumque, antequam Sessio haberetur, delitescere, posteà verò confestim Legatis iniungere, vt quacumque obtentâ specie Synodum illicò Bononiam transferrent; quo peracto Oenipontem contenderet. Addit, ad huiusmodi denuntiationem ipso die Sessionis redditam, hæsisse Ceruinum animo consternatum; sed Montanum illo animosiorem, commendato Pontificis iussu, suasisse Collegæ, vt vnà secum rem nauiter exequeretur. Captatâ proinde opportunitate ex morbo, qui tunc ibi grassabatur, fortasse ob propinquorum bacchanalium crapulam contractus, pestilentiæ rumorem ab illis disseminatum fuisse, remque ex destinato perfectam.

Expingi simulacrum non poterat ipsi rei dissimilius. Ac primò 3
quidem, quidnam inter Pontificem duosque Legatos sibi addictissimos suspicionis irrepsisset, ob quam arcanum illud celare ipsos vellet, concreditum eodem tempore homini cuidam priuato ex alterius Legatorum familia; præsertim cùm opus tandem esset Legatorum fidei committere tum arcani custodiam tum operis perardui effectum.

Secundò, recentes adhuc erant in Pauli memoria, & eiusdem quere-

Digitized by Google

querelis ad Cæsarem missis, illius horribiles minæ in Ceruinum iactæ, si vmquam absque iussu Pontificis id tentasset: quo pacto igitur Paulus Ceruinum, & suam pariter in eo dignitatem vellet exponere tanto discrimini, demandatâ ipsi curâ, vt summum Principem quasi auctoritate propriâ tam grauiter irritaret? 1547.

Tertiò, quænam loci opportunitas erat Oeniponti, in vrbe Cæsareæ ditionis, vt eò tanti arcani sequester mitteretur? Quid ibi rei erat Montani Aulico? Prætereà quî fieri potuit, vt huiusce viri nomen Tridenti visi, & mox Oenipontem transgressi, in obscuro vel ipsum Suauem latuerit? At exquiret quispiam, cur aut ipse, aut fabulator cui ipse fidem habuit, nomen arbitratu suo non affinxit? Scilicet quia fortasse de singulis hominibus quos nominasset, reuinci facilè potuisset; cùm tamen enuntiatio quæ negat, quantumuis vera, nisi adiunctis coarctetur, ex Iurisconsultorum effato probari nequeat.

Habetur etiam ex Massarelli ephemeride, Legatos die quinto Martij, hoc est biduo post mandatum, ex narratione Suauis Româ redditum, significasse Pontifici, exortum morbum, ab eoque petiisse, quid sibi, nisi is cessaret, agendum esset. Neque id in speciem dictum suspicari licet: nam potiùs omnino celanda fuisset illos hæc Epistola, ne ij qui ad trahendam moram efflagitabant, vt priusquam quidquam decerneretur, Pontifex fieret de rebus certior, iustius obtenderent, admonito iam Pontifice, eiusque mandatis exquisitis, haud licere Legatis Patribusque decernere, nisi Pontificis responsum breuî reddendum opperirentur.

Ad hæc, in arcana Epistola Ceruini ad Farnesium [a] vnà cum Legatorum litteris communibus missa, Decretum de translatione eo die confectum significantibus, hæc habentur: *Quid Deus de hac Synodo statuerit, ex communibus litteris cognosces; de quo nihil aliud affirmo, nisi merum Dei opus, planeq; miraculum id fuisse.* Quæ scribendi formula cùm Pontificio mandato Legatis dato Synodi transferendæ minimè conueniret; præterquam quod ex variis arcanis litteris mihi perspectis, quibus Legati de hoc Decreto Pontifici rationem reddunt, quemadmodum infrà narrabo, quacumque luce clarius liquet, illum rei conscium non fuisse. [a] 11. Martij 1547.

Prætereà si Pontifex per eos dies id moliri voluisset, quodnam importunius consilium inire poterat, quàm ab ea legationis cura vacationem Montano concedere? [b] & tamen eam illi concesserat statim ac Sessio fuisset celebrata, successorem pollicitus. Quare Montanus Præsidum primus, & quà liber eâ sollicitudine, & quà certus, [b] Litteræ Farnesij ad Ceruinum, 5. Februar. 1547.

Digitized by Google

1547. certus, ſibi amplius Tridentini cæli aſperitatem, Principiſque ibi dominantis aculeos tolerandos non eſſe, ſe planè difficiliorem geſſiſſet in ſua legatione abſoluenda, per eius exitum iram potentiſſimi Cæſaris ſibi concitaturus.

[c] Habetur in Epiſtola Veralli ad Farneſium, 14. Aprilis infrà citanda.

Perge porrò. [c] Comperio, ab ipſo Cæſare, cui credibile eſt hæc certiùs explorata fuiſſe quàm Suaui, tranſlationem non quidem Montano, ſed Ceruino imputatam: cumque acerbiſſimè de Pontifice quereretur, nullam de homine cum huiuſmodi mandatis miſſo mentionem feciſſe; ſed ſolùm, haud ſe vero ſimile exiſtimaſſe, rem tanti momenti à Legatis patratam abſque Pontificis voluntate.

Poſtremò: Num Legati vbi hæc tam expreſſa diſertè mandata accepiſſent, ea incerto vrnæ arbitrio commiſiſſent, nullâ priùs ſeu per ſuarum ſententiarum pondus, ſeu per ſuorum conſiliorum impulſum patefactâ in ſe propenſione ad alterutram partem, donec ab ipſis Hiſpanis interrogati ſunt; neque pariter retectâ facultate Synodi transferendæ, multò antè ipſis à Pontifice traditâ, donec in ſolemni Seſſione Patres ſupra duas tertias partes in ea re conſenſerint, ignari huiuſce facultatis, cuius ignoratio multorum ſuffragia, ſicut conſtabit, Decreto ſubtraxit? Et quod liquidius appareret, ſi res ita fuiſſet, Num Legati voluntatem vmquam præ ſe tuliſſent, non niſi quod pluribus placeret perficiendi, animumque paratum oſtendiſſent ad ibidem cum reliquis perſiſtendum? & poſtquam in vno cœtu rem euicerant, alteriúſne incerto arbitrio, mutationi obnoxio, ſpontè commiſiſſent, ac poſteà rurſus ſolemni Seſſionis ſuffragio, optimè gnari quàm ſedulò Cæſariani contrà niterentur? Quapropter tantum abeſt, quòd Legati iuſſi fuerint id quocumque modo perficere, vt è diuerſo maluerint iteratò rem exponere futuro ſuffragio, cum incommodo non communicatæ Patribus notitiæ, & cum periculo reuocationis, quàm aut palàm facere traditam ſibi Româ facultatem, adhuc incerti de maioris partis conſenſu, aut Decretum firmare, ritu ſummè conueniente non ſeruato. Atque id verè cunctis ſuperioribus mandatis Pontificis conſonabat, in hoc argumento à me perlectis & iam allatis.

Suauis tamen omni probatione deſtitutus, nulloque nixus teſtimonio, ne Adriani quidem ſcriptoris, à Paulo III. tam alieni, audet rem huiuſmodi per eam confidentiam affirmare, perindè ac ſi mandatum illud Legatis ipſe detuliſſet.

Rei veritas ſic ſe habet. Tridenti lethalis morbus increbuerat, 4
qui ægros malignis puſtulis commaculans, inſolitis funeribus indicia contagionis in corporibus, & corruptionis in aëre præferebat.

Quod

Digitized by Google

Quod eo maiorem incussit Synodo metum, quò mors propiùs ac- 1547.
cessit: nam tertio post Sessionem die Caputaquensem extinctum à morbo viderant, & paulò anteà supremum Minorum Præsidem, & aliquot etiam inter Legatorum familias. Vnde cùm timor mortis supra reliquas affectiones homini dominetur, ad profectionem animum conuertêre: auctaque festinatio ex eo est, quòd vicinis in locis sparso contagij rumore iam agebatur de interdicendo Tridentino commercio, adeoque de intercidenda euadendi spe. Ingens ob eam rem Præsides incessit cura, ratos numquam sibi obuenturam opportunitatem nec faciliorem nec æquiorem aliò deducendi Concilij; quod arbitrabantur Ecclesiæ securitati conferre, quemadmodum ostensum est. Et prætereà intelligebant, si ibi persisterent, fieri non posse, vt ibidem alij detinerentur Patres præter Cæsarianos, compeditos Caroli metu, contagionis metum superante: proinde *Concilium aut* pro soluto habitum iri cum Ecclesiæ dedecore ac *detrimento*; aut, si adhuc integrum censeretur pro eo ac Cæsariani contendissent, euenturum fuisse, vt cùm in iis quæ decernerentur viuente Pontifice, tum in iis quæ possent contingere eo decedente, rerum omnium arbitrium penes Cæsarem foret. Eapropter primo insurgente metu, [d] à Pontifice mandata per litteras petiere quid sibi agendum esset, vbi morbus perseueraret; sperabantque spatium sibi ad ea præstolanda futurum. Verùm animaduerso postea imminente commercij interdicto, multorumque Episcoporum discessu, non impetratâ à Præsidibus veniâ, sicuti Suauis autumat, sed aliquibus quidem eam postulantibus, cunctis neutiquam obtinentibus, sicut ipsi posteà ad Conuentum generalem retulerunt; [e] & insuper cognoscentes, plures alios retineri non posse, statuerunt exequi mandata Pontificis satis recentia, ac iterata, [f] per quæ imponebatur sibi Synodi translatio, vbi & plerique consentirent, & ipsi graue aliquod incommodum Sedi Apostolicæ impendens animaduerterent; cuiusmodi rebatur futurum, si Concilium permansisset compactum ex membris, quæ mentis & cordis loco Cæsarem haberent. Mea, quæ subsequetur narratio, firmissimis nititur testimoniis, tum ex Actis à Massarello, qui Synodo à secretis erat, priuato suæ voluntatis impulsu conscriptis, quæ cum aliis non vulgaribus Commentariis Nicolaus Ludouisius Princeps, quamuis illorum honestissimè tenax, mihi tamen, tam piæ causæ opitulaturus, liberaliter deprompsit; tum ex Actis legitimis in Arce Romana asseruatis.

[d] 5. Martij 1547. ex Diario Massarelli.

[e] 9. Martij.

[f] Ex Ceruini litteris ad Maffeium, 23. 26. & 29. Martij 1547.

5 Præsides igitur adiectis ad rem animis, quò solidiori fundamento

1547. In secunda parte Actorum Trident. sedente Paulo III. & in secundo volumine signato A. in cuius calce est narratio translationis, missa à Concilio Bononiæ ad Pontificem.

insisterent, de morbo grassante peritos primùm consulere. Duo ibi aderant externi viri, arte medicinæ præstantes, alter Balduinus Balduinus Bargensis, Montani Medicus familiaris, alter Hieronymus Fracastorius Veronensis, medicus à Concilio sibi delectus, qui in ea facultate quemuis suorum æqualium famâ superabat. [g] Quin fertur Carolus Cæsar, duodecim antè annis Italiam ingressus, cùm Pescheriâ transiret, quò multis ex prouinciis egregij quique partim obsequij partim curiositatis studio confluxerant, nullâ alterius cuiuspiam habitâ ratione, in vnum Fracastorium à Madruccio monstratum, cohibito inter solem ac puluerem gressu, oculos intendisse. Hi ambo Medici vnà consensere, deprehendi in eo morbo & contagionis indicia, & luis præsagia, incalescente postmodum aëre eruptura; periculum verò nobilibus & delicatis viris maximè minitari. Quare Fracastorius est contestatus, cùm ad medendum febribus, aliisque consuetis morbis, non autem pestilentiæ, eò accessisset, missionem se petere, munusque deponere.

g In Vita Fracastorij, præfixa eius Operibus.

6 Hoc posito, Legati in consessu diei nonæ Martij, post dictas sententias de dogmate Eucharistiæ, quod expendendum susceperant, rem ad Patres retulerunt; adieceruntque, duodecim Episcopos iam profectos, alios veniâ non petitâ, alios negatâ: sed prætextâ vitæ tuendæ necessitate plures viam adornare, eosque ægrè à se tantisper retentos, dum de re Conuentum generalem edocerent. Duo proinde se denuntiare: primum, nolle se vllius consilij Patribus auctores esse, sed exequi quod pluribus placuisset; alterum, se ad omnia quæque præterquam ad Synodi dissolutionem descensuros: à qua, quantum arbitror, abhorrebant præcipuè, ne munimento valido nudarentur aduersus omnem peculiaris Synodi molitionem; quandoquidem ita nec liceret Episcopis Germaniæ in suæ nationis Synodum coire, dum ad Oecumenicam adhuc extantem vocabantur; neque fas erat, vt Fidei morumque causæ, quæ apud supremum illud Tribunal agitabantur, in alio interim minori conuentu legitimè deciderentur.

7 Pacecus, cui dum vterque Cæsaris Orator aberat, atque etiam Madruccius, qui paulò antè oppidum sui nominis Madruccium adierat, rei Cæsareæ procuratio incumbebat, [h] memor, in litibus solertiam possessoris in mora captanda sitam esse, respondit: Id quod in deliberationem adducebatur, negotium esse ex grauissimis ac difficillimis omnium quæ geri possent; in quibus videlicet rerum temporisque conditionibus, & quo pacto Concilia transferri debeant: sibi exploratum nondum esse, an planè liceret id agitare incon-

h Ex litteris Ceruini ad Masseium, 20. Martij 1647.

Digitized by Google

inconsultis Pontifice ac Cæsare, cuius postulatione atque operâ 1547.
Concilium fuerat Tridenti coactum. In summa, fateri se inscitiam suam, vt qui eâ eruditione non polleret, quâ posset improuiso sententiam ferre quid in huiusmodi conditionibus ius postularet: proinde existimare se æquum esse, vt aliquot dierum spatium sibi aliisque concederetur ad rem accuratiori studio ac meditatione perpendendam. Vbi verò opus esset repentino responso; videri sibi nihil moliendum, nisi compertâ priùs Pontificis ac Cæsaris voluntate. Giennensis opinionem ij qui eiusdem factionis erant, & ex aliis duo vel tres amplexati, omnes numero fortasse quindecim; reliqui censuere celeriter periculo consulendum. Vt legitima foret profectio, satis esse pestilentiæ non experimentum modò, sed suspicionem, quæ potis erat finitimorum communicatione ipsos priuare, sine qua fieri non poterat, vt ampliùs Tridenti degerent. Reuocandum in memoriam, anno superiore, eò quòd duo tantùm Roboreti in oppido Tridentinæ ditionis pestilentiâ obiissent, fuisse tam seuerè interdictum vndique commercium, vt quidam ex Patribus maturè ex ea vrbe egressi hospitium impetrare nequierint, adeoque sub dio pernoctare graui cum vitæ discrimine coacti fuerint. Variarunt tamen sententiæ, quodnam esset ineundum consilium: alij suspensionem proponere, alij abeundi facultatem cuilibet concedendam, alij translationem in propinquam sedem, alij eamdem, sed expectato priùs Pontificis consensu. Pacecus animaduersâ communi ad discessum propensione, quo aggerem in tempore opponeret, petiit rursus, vt deliberatio prorogaretur: & Montanus libenter assensus est, quò postridie suffragia ex meditato lata maiorem & auctoritatem & firmitudinem præferrent. Qua in re vehemens cupiditas, inimica semper rei quam intendit, plures in errorem inducit, dum ob immoderatam festinationem imponendi ædificio fastigij, parietes extruunt adeò debiles, vt non tam domicilio seruiant, quàm ruinæ.

CAPVT XIV.

Alter generalis congressus, in quo de translatione deliberatur.

1 POstridie igitur manè accitis in vnum Patribus Montanus dixit: Se vnà cum collega varias proximi cœtus sententias volutasse, & inter eas sibi minimè probari sententiam suspensioni fauentem: id enim reipsâ tacitam Concilij solutionem fore, per quam iis fructibus Ecclesia fraudaretur, quos tunc decerpebat, quos-

Digitized by Google

1547. quoſque longè copioſiores ſperabat ab ea Synodo, tot laboribus iam coacta: neque ſibi magis probari permiſſum ſingulis arbitrium abeundi, cùm in id tot Patres auidè ferrentur, vt omnium planè diſceſſus eſſet reuerà ſecuturus. Quapropter ſi Tridentum, pro eo ac plures cupiebant, deſerendum eſſet, optimum ſibi videri ſi aliò Concilium deportaretur: in hoc tamen plurimam loci rationem habendam; quippe qui eiuſmodi eſſe oportebat, vt illuc ex improuiſo commigrantes haud difficulter exciperet; vt nimis inde remotus non eſſet, tum ob Patrum eò aduenientium, tum etiam ob Germanorum commoditatem, qui erant aduocandi; vt domiciliis alimentiſque abundaret; ac demum aëris ſalubritate polleret. Has omnes conditiones oſtendit Bononiæ vnicè conuenire, adeoque eam collocandæ Synodi aptiſſimam ſedem eſſe.

Ex oppoſito Pacecus diſſerüit: Feſtinanter ſe percurriſſe quæ de 2
Conciliorum tranſlatione ſcriptores ſentiant: ab iis in ſola Pontificis auctoritate illam reponi; proinde non ſatis à ſe percipi, quo pacto Legatis liceret per ſeipſos in quæſtionem tractationemque nedum in opus illam deducere. Cuinam in comperto non eſſet, quanto labore per Cæſaris, aliorumque Chriſtianorum Principum induſtriam ea Synodus coaluerat? adeò vt poſt conuocationem, & Legatorum, ac ſuum pariter acceſſum cum aliis Epiſcopis, neceſſe fuerit plures menſes otiari, antequam Synodus quaſi nauis in anchoris progrederetur. Quàm indignè laturos Principes illos Religionis ſtudioſos, fructus ex tot laboribus expectati iacturam per eam intempeſtiuam profectionem? Quin communem vniuerſo Chriſtiano generi futuram indignationem, cùm tam præcipitis commotionis cauſam nemo perſpiceret. Vnicum qui obtrudebatur titulum, eſſe febres lethales, quæ rubris puſtulis contagionem nuntiabant; ſe tamen à Curionibus reſciuiſſe, pauciſſimos eo morbo extinctos: in S. Petri Paræcia, ſatis populo referta, ab ineunte menſe nonniſi duos occubuiſſe, alterum infantem, hydropicum alterum: tota in vrbe infra quadraginta homines ægrotare, & inter eos vix quinque ex morbo ſuſpecto decumbere: licere Concilio id pernoſcere, aliquot Patribus deſtinatis qui rem explorarent: parum moueri ſe teſtificatione duorum externorum Medicorum: Tridentinos Medicos longè aliter ſentire; qui tametſi à Fracaſtorio rogati, eius ſententiæ ſubſcribere recuſarant. Verùm vtcumque eſſet, haud licere de loco ad locum aſportare Concilia, niſi Patribus in id vnanimi ſuffragio conſpirantibus, quemadmodum Iacobatius Cardinalis docebat, qui recèns de Concilio ſcripſerat. Id in præſentia non

Digitized by Google

non contingere, seque inter alios dissentire, nec solâ voce, quæ sta- 1547.
tim obmutescit, repugnare velle, sed scripto, quod semper loquitur; adeoque suam hanc sententiam libello committere, vt perpetuæ posterorum memoriæ traderetur. Postremò nihil innouandum adiecit, nisi perspectâ priùs Pontificis ac Cæsaris mente, quos dubitandum non erat, illius sacrosancti Senatus excidio numquam consensuros.

3 Huic Giennensis orationi breuiter responderunt Legati. Ceruinus dixit: Quod exteri medici testificabantur, extra dubitationem esse, eorumque dictis ob sapientiam ac libertatem longè maiorem auctoritatem tribuendam, quàm indigenarum testimonio: Synodum non alia de causa Tridenti fuisse celebratam, nisi vt allicerentur Germani: quæ ratio euanescebat, quando Protestantes posteà in duobus Conuentibus pronuntiauerant, se illam pro legitima non habere, planeque recusare ibi interesse; Catholici verò quà belli impedimento, quà hæreticorum metu, suam absentiam excusarunt: tunc verò vel maximè spem ipsorum aduentus excidere, cùm pestis quæ in Germania grassabatur, prohibebat accessum. Nec sibi temperare potuit, quin adderet (sinceriore fortasse animo, quàm prudenti) alias quoque rationes suppetere, quæ translationem suadebant. At Montanus rem à capite redorsus respondit: Frustrà in dubium vocari numerum extinctorum, cùm recenter defossa & complanata vrbis cœmeteria cernerentur, ne magnus tumulorum numerus illatorum cadauerum multitudinem palàm faceret; ad id pariter, ab illo qui præerat, silere in posterum iussa in funeribus templorum æra, & noctu decedentium corpora clàm efferri, quò his artibus ignoratum discrimen segniùs vitaretur: Tridentinos vulgaris notæ medicos cum Fracastorio, ea in arte per Italiam facilè principe, minimè conferendos: præterquam quòd satis constaret, medicos Tridentinos voluisse illius scriptum suis etiam nominibus confirmare, nisi efficacia quorumdam studia ipsos ab eo consilio retraxissent: nihil obstare, quòd mandata Pontificis non præcederent; idcircò fuisse ab illo subrogatos Præsides, qui ipsius absentis partes agerent, quique cum plerisque Patrum res decernerent, quod potissimum agendum erat in casibus inopinatis, moræque intolerantibus. Quod assumebatur, Conciliorum translationibus necessarium esse vnanimem deliberantium consensum, nec legum effatis, nec scriptorum auctoritate, nec rationum fundamentis inniti: ad summum, id opinari fas esse, cùm translatio pro mero arbitratu citra necessitatem intenderetur. Ceterùm quænam æquitas

Digitized by Google

1547. perſuadeat, vt vnius pertinaciæ liceat vniuerſum Eccleſiæ Senatum inter mortis fauces detinere?

Ita primus Legatorum. At mirabitur fortaſſe quiſpiam, nihil ab 4
eo reſponſum propoſito conſilio, vt aliqui deſignarentur Epiſcopi, qui rei veritatem explorarent, & poſteà ad Senatum referrent. Sed id, quantum arbitror, omiſſum fuit, quia nec reiici conſilium verâ prolatâ ratione poterat, quin indignatio ac tumultus excitarentur, omnium fide in ſuſpicionem vocatâ; nec ſuſcipi abſque incommodo ac periculo, cùm veriſimile videretur, Patres ad id ex omnibus nationibus æquè deſignandos, adeoque Hiſpanos Cæſari addictos, Luſitanos Regi obtemperantes cum Cæſare coniunctiſſimo, Gallos, qui Regiæ voluntatis ignari in ancipiti verſabantur, & Italos, quorum multi vel Carolo ſubiecti erant, vel Diœceſes illi ſubiectas obtinebant. Atque vtut res haberet, ingentis vaſis aquæ turbandæ paucæ turbidi liquoris guttulæ ſatis ſunt. Quare in comprobandis rebus, ac teſtibus ſeligendis tarditas ac diſſenſio interueniſſent, adeoque iudicium ſine cunctatione perfici non poſſet; quâ effectum eſſet, vt interim aut finitimi commercia prohiberent, ac proinde obſtructus ad profectionem aditus abeundi conſilium obtruncaret; aut Cæſar de propoſito edoctus, denuntiationibus mandatiſque violentis obſiſteret. Idcircò opportunius exiſtimatum, vt ſuam quiſque conceptis vocibus, quas interior animi notitia ſuggerebat, de re propoſita ſententiam ferret.

Pacecus, animaduertens aciem aliorum quæ attulerat argumen- 5
torum, Præſidum reſponſionibus hebetari, per illud rurſus obſtitit, quod adhuc integrum videbatur; ſubiecitque: Cùm à Canonum peritis Conciliorum tranſlatio tamquam propriæ Pontificis auctoritati tribuatur, inde confici, id Legatorum iuriſdictioni minimè communicari; adeoque niſi peculiaris ad illud facultas à Pontifice impetraretur, generalem ſatis non eſſe. Cum Paceco conſenſere præter duos ij omnes, qui in proximo ſuperiore cœtu cum ipſo conuenerant, quorum plures, vt perpetuam ſuorum erga Cæſarem ſtudiorum teſtificationem haberent, ipſis ſchedulis ſuam ſententiam protulerunt: præſertim verò Pacenſis conatus eſt fuſiùs oſtendere, Concilium nonniſi Tridenti Germanorum causâ eſſe continuandum; & ipſius continuationis neceſſitatem adduxit, quòd pauca Fidei dogmata ſtabilita fuerant, & pauciora de moribus Decreta: horum verò magnam congeriem coaceruauit, quæ à Synodo conficienda eſſent, & quæ fieri & quæ non fieri poſſent accumulans promiſcuè, quò faciliùs ſplendidis rerum imaginibus

ſpem

Digitized by Google

ſpem ac ſtudium minùs experientium ineſcaret, exemplo chimicorum, eorumque qui theſauros inquirunt edoctus, cùm promiſſi boni magnitudo animum allicit, ingens auiditas tenuitatem veriſimilitudinis menti obtegit. Denuntiabant denique huiuſce ſententiæ propugnatores, vbi ceteri abſque cauſa diſcederent, ſe quidem perſtituros, & vnà ſecum auctoritatem Synodi permanſuram. 1547.

Sed Cicala Albengenſis Antiſtes, & Pighinus Aliphanus, alter Cameræ Apoſtolicæ, Romanæ Rotæ alter Auditor, exiſtimarunt ſui eſſe muneris, quippe à Pontifice miſſi tamquam Canonum conſulti, obnuntiationes in Legatorum auctoritatem obiectas infringere. Admonuerunt proinde, obligationem non abeundi à Sede quam Pontifex Conciliis conſtituit, abſque ipſius voluntate deficere, vbi profectionis cauſa cunctis innoteſceret, & periculum mora crearet. Quod periculum à pleriſque tunc adeò imminens cenſebatur, vt reliquos ſtimularent ad pergendum celeriter in Templum, ibique Seſſionem ſimul celebrandam, ſimul profectionem ſolemniter decernendam. Quod hinc timidioribus placebat, vt diſcrimen euaderent; hinc Hiſpanis haud diſplicebat, vt ex præcipiti feſtinatione factum poſteà improbaretur. Verùm nec aſſentiebantur Legati, qui volebant non tam feſtinare, quàm diſceſſum cohoneſtare; nec Pacecus, magis eius impediendi cupidus, quàm vituperandi. Ita nonnumquam duo contrariis intenti finibus in eo conueniunt, quod ex diuerſo reſpectu vtrique conducit, cùm id, quod alteri prodeſt, non ſemper alteri noceat.

CAPVT XV.

Octaua Seſſio, in qua Concilij tranſlatio Bononiam decernitur.

1 INdictâ igitur Seſſione poſtridie manè vndecimo Martij, demandarunt Legati Seuerolo, quippe Concilij Promotori, vt legitimè cognoſceret de morbi contagio, & imminente cæli corruptione. Conuenientibus manè in ſacram Ædem Patribus ornatu Pontificio indutis, poſt ſolemnes cærimonias ac preces, Montanus breuiter proſecutus eſt ea, quæ ſuperiore biduo dicta fuerant: præcipuè verò confirmauit, ſe vnà cum collega æquè paratum tam manſioni quàm diſceſſui, pro eo ac pleriſque Patrum collibuiſſet. Deinde quò rei veritas magis conſtaret, vrgente etiam Paceco recitata ſunt medicorum teſtimonia, & non ſolùm teſtium dicta, ſed interrogationes: qui teſtes & plurimi erant, & multiplicis condi-

Digitized by Google

1547. tionis, Cœnobitæ, Clerici, laici, externi, indigenæ. Summa testificationum hæc habebat: Ex aliquo iam tempore ortas in ea vrbe pestilentes febres, corpora rubris pustulis maculantes, hoc est, quemadmodum Fracastorius explicabat ex Galeni definitione, contagiosas, & plerumque lethales. Eo morbo multos continenter extingui; vnde singulis diebus ad Paræciæ S. Mariæ Maioris cœmeterium bina, terna, & quaterna cadauera deferri, idque proportione aliis in Paræciis contingere, nec parciùs in agro Tridentino huiusmodi morbum sæuire: eo peremptum credi Caputaquensem Antistitem, Generalem Minorum Obseruantium, ministrum vnum præterea è familia Madruccij Cardinalis, & alterum Cerui-ni Legati mensæ præfectum. Si quis euasisset, huic instar stolidi mentem hebescere, quod planè Salutiarum Episcopi famulo acciderat: eam luem in dies ingrauescere, eâdemque tunc laborare alterum cærimoniarum Magistrum, ac plures quàm anteà interire. Tridentinis medicis vsque adeò artem & animum defecisse, vt eam curationem defugerent, timentibus, ne accedente mox æstu morbus in certam pestilentiam erumperet. Ad primam illius suspicionem in locis circa Tridentum interdictum iri hominum communicationem, adeoque mercimonia & commeatum; vnde fieret, vt in illa montium sterilitate fames æquè ac pestilentia stragem ederet: Fracastorium, dum coram scriba publico suum priuatæ testificationis chirographum recognosceret, hæc adiecisse: *Iureiurando affirmo, ne centum quidem in dies singulos aureorum acceptâ mercede me adhuc per mensem Tridenti moraturum; & qui commorabitur, ipsum commorationis pœnitebit.* Perpendatur, an ea loquendi ratio in viro tam eximiæ existimationis referenda fuerit, sicut Suauis autumat, ad morem medicorum, qui student pretium artis extollere morbi cui mederi debeant magnitudine.

Post hæc proposuit Montanus Decretum deducendi Bononiam 2
Concilij, eâ conceptum formâ, quæ plerisque Patrum in proximo conuentu placuerat, & huiusmodi planè fuit: *Placétne vobis decernere, & declarare, de huiusmodi morbo ex præmissis, & aliis allegatis ita manifestè & notoriè constare, vt Prælati in hac ciuitate sine vitæ discrimine commorari, & in ea idcircò inuiti minimè retineri possint, & debeant? itemq; attento recessu multorum Prælatorum post proximè præteritam Sessionem, & attentis protestationibus aliorum complurium Prælatorum in congregationibus generalibus factis, hinc omnino timore ipsius morbi abire volentium, qui iustè detineri non possunt, & ex quorum discessu Concilium vel dissolueretur, vel ex paucitate Prælatorum bonus eius progressus*

greſſus impediretur; & attento etiam imminenti periculo vitæ, & aliis cauſis per aliquos ex Patribus in ipſis congregationibus allegatis, vtpote notoriè veris & legitimis; placétne vobis ſimiliter decernere, & declarare, pro conſeruatione & proſecutione ipſius Concilij, ſecuritate vitæ ipſorum Prælatorum, Concilium ipſum ad ciuitatem Bononiæ, veluti ad locum magis paratum, ſalubrem, & idoneum, pro tempore transferendum eſſe, & ex nunc, transferri, & ibidem Seſſionem iam indictam, ſtatutâ die, vigeſimâ primâ Aprilis, celebrandam eſſe, & celebrari; & ſucceſſiuè ad vlteriora procedendum, donec Sanctiſſimo Domino noſtro, & ſacro Concilio expedire videbitur, vt ad hunc, ſeu alium locum, communicato etiam conſilio cum inuictiſſimo Cæſare, Chriſtianiſſimo Rege, & aliis Regibus ac Principibus Chriſtianis, ipſum Concilium reduci poſſit, & debeat? 1547.

3 Obiecit Pacecus, teſtes ritu legitimo minimè interrogatos, cùm Seuerolus nullum ad id mandatum accepiſſet à Patrum cœtu, in quo multi poſtularant, vt Epiſcopis ea cura demandaretur. Præterea, fuiſſe à teſtibus affirmatum id quod ipſi ignorabant, quodque rei euidentiâ falſi conuincebatur: nec denique Patres, qui partem oppoſitam tuebantur, ad id vocatos. In externorum medicorum iudicio minus auctoritatis ineſſe, quàm in iudicio indigenarum, Tridentinum cælum, corporumque habitudinem longè meliùs callentium. Multorum Patrum diſceſſum ex eiuſmodi domicilij tædio, non ex metu diſcriminis euenisſe, quod ſæpiùs etiam ſuperioribus menſibus contigerat. Proinde productas ad transferendam Synodum cauſas deficere; nec ſatis etiam ſuffragiorum haberi, quippe ex Conſtantienſi Concilio duæ tertiæ partes ad id obtinendum requirebantur. Poſtremò vbi tandem demigrandum eſſet, nequaquam eundum Bononiam, ſed ſolùm in aliam Germaniæ vrbem, cùm ex prouincia in prouinciam tranſmittere non liceret. Se igitur ſuadere, vt potiùs Seſſio prorogaretur, adeoque Patres & aliquod laborum laxamentum caperent, & ſpatium ad animos eo metu, quamuis vano, releuandos.

4 Paceco reliqui Hiſpani aſſenſerunt. Turritanus amplificauit, quàm copioſa ſpei meſſis in herba ſuffocaretur eâ Synodi migratione, dum Cæſaris victoriæ obſequium vniuerſæ Germaniæ pollicebantur: paratum ſe quidem offerre ad tranſlationem comprobandam, vbi auctoritate Pontificis illa haberetur; ſed hac deficiente, quamquam oppoſita ſententia capitum numero vinceret, longè ampliùs eamdem vinci pondere rationum, adeoque ſententiam ſuam, quippe honeſtiori cauſæ patrocinantem, ſecundùm Canones antehabendam. Aſturienſis præter hæc affirmauit, Synodum

Digitized by Google

1547. Bononiæ liberam non futuram. Ceteri illarum partium conuenere in eleuando periculo, in proponenda conuenientia, vt tum Pontificis tum Cæsaris voluntas expectaretur, in pernegando, id Legatis absque certo Pontificis mandato licere.

Contrariam sententiam efficaciter propugnauit Sarracenus Archiepiscopus Materanus, cuius vincula cum Cæsare ex familiæ clientela, ex Diœcesis subiectione, ex grati animi virtute, ex accepta illo nominante Tiara, eo firmiorem reddebant illius sententiam, animi propensioni reluctantem. A Seuerolo, dixit is, testes legitimè interrogatos, vt qui Promotoris munus sibi à Concilio iniunctum obiret, adeoque nouâ delegatione non egeret. Porrò nec ab eo, nec ab aliis, quantum comperio, quidquam responsum ad prætermissum aduersæ partis accitum: fortasse quòd animaduerterent, eam exceptionem per se cadere absque vllius impulsu; cùm in Conciliis partes litigantium inter se non adsint, sed solùm discordes sententiæ, quod in cunctis Senatibus contingit, adeoque nullam partium in ius vocandam. Tum id, quod omnis huiusmodi oppositiones dissoluit, in medium adduxit; nimirum, in re manifesta, qualis ea erat, testibus opus non esse. Auctoritatem Tridentinorum medicorum nequaquam æquiparandam Fracastorij auctoritati, quem ob singularem viri sapientiam atque integritatem Synodus sibi medicum delegerat, stipendioque conduxerat; id verò muneris concorditer illi commissi abundè esse, vt eius sententia de curanda Patrum valetudine esset cuiuscumque iudicio præferenda. Verùm vbi de quauis alia translationis causa dubitari posset, satis superque esse, id maiori parti, hoc est, rerum arbitræ comprobari: Constantiensis Concilij Decretum, duas partes tertias ad id requirentis, is aliique secum aiebant ab vltimo Lateranensi abrogatum. De qua abrogatione nihil verè ibi extat; vnde suspicor locutum fuisse Materanum de eo, quod in memorato Concilio Lateranensi habetur de prærogatiua Romani Pontificis supra Concilia, & quo reuocabatur Decretum quoddam Constantiensis, in Sessione quinta editum ante Pontificis electionem, & ab eo posteà neutiquam confirmatum; quo Decreto videtur oppositum sanciri: atque in hoc posteà nititur, quæ Sessione trigesimâ nonâ statuuntur, vbi reuerà de translatione non agitur; sed obstringitur Pontifex ad conuocandum Concilium in loco, quem proximè præteritum Concilium designasset, & non alibi, nisi manifestæ necessitatis causâ à duabus tertiis Cardinalium partibus comprobatâ: ita tamen, vt si hoc acciderit, illud congreget in alio loco eiusdem nationis, ad quam locus iam

iam præscriptus spectabat, nisi eadem necessitas id prohiberet. Verùm non exigit ea Synodus duarum tertiarum partium suffragia, ad migrationem ex necessitate aliò habendam; quin paulò pòst ad cauenda schismata videtur disertis verbis id in potestate maioris partis collocare. Vtcumque res habeat, expeditiùs respondit Thomas Campeggius Feltrienſis Episcopus, Concilia alterum alterius legibus haud obligari, adeoque id quod in Constantienſi stabilitum fuit, posse in Tridentino maiori sententiarum numero deleri. Quamquam hæc omnia responsa superuacanea euasere, cùm supra duas tertias partes suffragia translationi consensissent. 1547.

6 Thomas Caselius Episcopus Britonorienſis, vt morbi probationem è tot Patrum discessu deductam confirmaret, obseruauit, id neque tædio domicilij, neque animi relaxationi tribui posse; propterea quòd illorum aliqui viri, studio litterarum laboriqúe addictissimi, cuiusmodi erant Bituntinus & Motulanus, numquam per aliam occasionem inde pedem extulerant.

Philippus Archintus, Salutiarum Antistes, ac Romæ Pontificis Vicarius, Turritani responsionem confutauit, opinantis, præposse minorem numerum, si meliorem causam promoueat: nam, aiebat ille, non agi tunc de relinquendo Tridento hilaritatis aut commodi gratiâ, adeoque cautiorem partem potiorem etiam existimandam.

7 Omittendam haud putauerim Marci Vigerij Senogallienſis Episcopi sententiam, tum ne hominis pietas meritâ laude fraudetur, tum vt appareat, quantum à vero aberrauerit Suauis, dum inter aduersantes translationi illum connumerat, eaque de causa ceu ingratum Pontifici à Montano castigatum affirmat. Quod satis patet, an potuerit à Montano committi, qui in ea tota causa & numquam Pontificis vtilitatem intermiscuit, & semper propensum animum præ se tulit ad maioris partis sententiæ obsecundandum. Itaque Vigerij sententia fuit huiusmodi: Videri sibi, Synodum transportandam, propterea quòd necessarium id putabat: sed ad conciliandos contradicentium animos, atque ad consilij societatem adducendos, satius ducere, ita Tridento Patres decedere, vt simul iureiurando se obstringerent, eódem redituros, vbi Romano Pontifici, atque ipsi Synodo in rem Christianæ Reipublicæ id videretur: quod si satis non esset ad schismatis periculum euitandum, Tridenti potiùs mortem oppetendam, quàm cum vitæ incolumitate vnitatem Ecclesiæ in discrimen adducere. Sensa planè digna viro, qui Apostolorum dignitate successor, eorumdem charitatem imitari vellet. Verumtamen vnitatis seruandæ potestas non in singulis, sed in

1547. in omnibus inerat; ſuffragium verò à ſingulis proferendum erat, poſitis diſcordibus ſententiis, quas in cunctis reliquis inueniebat.

Nec longè à Vigetio receſſit Balthaſar Limpus, Carmelita, Portuenſis in Luſitania Epiſcopus, qui cùm anteà varius fuiſſet in congreſſibus, profeſſus tunc eſt, ſe paratum ad vtrumque conſilium, dummodò res concorditer procederet. 8

Agathenſis Epiſcopus Gallus, nondum quidquam certi apud ſe ſtatuiſſe affirmauit. Cumque hominem vrgeret Pacecus, ne perſiſteret in ancipiti, cupidus fortaſſe in illius ſuffragio nationis integræ auctoritatem ſibi adiungendi, Auditor Apoſtolicæ Cameræ oppoſuit, cuique fas eſſe veterem formulam vſurpare, *Non liquet.*

Poſtquam ſinguli protulere ſententias rationibus conueſtitas, 9
iuſſus eſt Maſſarellus ſuffragia colligere, vt eorum numerus haberi poſſet. Ex quinquaginta ſex Patribus, qui tunc aderant, triginta octo tranſlationem ſine exceptione comprobarunt, quatuordecim noluerunt, iiſque omnes, præter Fæſulanum, Cæſari addicti: duo dubitanter, duo per conditionem locuti ſunt. Verùm præter triginta octo, quibus migratio probabatur, nonnulli ex refragantibus affirmarunt, ſe illi conſenſuros, vbi voluntas Pontificis acceſſiſſet.

Hoc in numero Legatorum ſuffragia non erant, qui ſententiam 10
nondum dixerant. Id Pacecus ex arte geſtum interpretatus, vt periculum vtrimque imminens ſubterfugerent, & adductus in ſpem rei perturbandæ, vbi Præſides ad apertam ſuffragationem adigeret, ab iis petiit, vt ipſi pariter, quippe Senatus Principes, ſuam ſententiam promerent. Reſpondit Montanus, ſe morem illi geſturos, ſed aliquid eſſe ſibi quod præmittendum putarent. Id erat: Eorum pleroſque qui tranſlationi repugnabant, cauſatos fuiſſe peculiaris facultatis defectum, vtpote ad rem peragendam, quæ ad Romani ſolùm Pontificis ius pertinebat; multos tamen pronuntiaſſe, ſe conſenſuros, ſi hæc facultas adeſſet. Iam verò, quò ſpecies omnis ad non parendum Decreto prorſus amoueretur, cunctique cognoſcerent, quàm ſolerter ipſe cum collega ſtuduiſſet, vt Concilij libertas integra præſtaretur, intelligerent Patres, huiuſcemodi facultatem minimè deſiderari, ſed eam à Pontifice ſibi legationis initio impertitam, quà rebus omnibus, quæ poſſent accidere, conſultum foret: verùm hactenus à ſe conſulto reconditam, ne Patres ſententiam ſe rogatos putarent de re non ipſorum, ſed Præſidum poteſtati commiſſa. Proinde ſi liberet, Diploma recitaretur. Quod illicò recitatum eſt; planeque inde conſtitit, quò meliùs, ſi quid accidiſſet, conſeruationi commodiſque Concilij proſpiceretur, tribus Legatis,

Digitized by Google

gatis, aut etiam duobus, vbi tertius abesset vel impediretur, auctoritatem tribui illius quocumque opportunum ducerent deportandi. Ea res lætitiæ pluribus fuit, quòd ipsorum & promouebantur vota, & cohonestabantur sensa: nonnullis ad recipiendam animi tranquillitatem plurimum valuit, sublatis vtrimque nutantibus rationum momentis, vnde incerti animi eò vsque pependerant: aliis perturbationem attulit, serò intelligentibus, quàm intutum sit iis armis obtegi, quibus ab alio repente nudari possint: omnibus autem admirationis non modicæ fuit, quo pacto Legati inter disputationum æstus huiusmodi clypeum validissimo aduersariorum telo numquam opposuissent. Decretum igitur confectum est, & die postero parata profectio Bononiensis: quæ quidem vrbs in tam dubia fluctuum agitatione à quibusdam tamquam securitatis portus expetebatur, à quibusdam tamquam naufragij scopulus exhorrebatur. 1547.

CAPVT XVI.

Suauis in narratione falsitas, in ratiocinatione vitia.

1 ANtequam progrediamur, par est hîc paululùm in Suauis erratis, prauisque animaduersionibus subsistere. Quod spectat ad errores; narrat is, facultatem aliò deducendæ Synodi à Pontifice Legatis traditam, in primo cœtu nono die Martij recitatam fuisse, ac posteà quæ diximus dissidia subsecuta. Et tamen constat ex Actis, nonnisi vndecimo in ipsa Sessione, & post dictas sententias & collecta suffragia patefactam. Inter Patres profectionem auersatos numerat Marcum Vigerium Senogalliensem, & Claudium à Guische Mirapicensem Episcopum: sed in hoc pariter ab Actis reuincitur; præterquam quòd Claudius tunc non Mirapicensis, sed [a] Agathensis Antistes erat. Affirmat, inter eos qui translationem laudabant, nullum ex Cæsari subditis fuisse, nisi Michaëlem Sarracenum Materanum Archiepiscopum; cùm tamen præterea fuerint ex Mediolànensibus Catalanus Triuultius Antistes Placentiæ, Hieronymus Vida Albæ, Ludouicus Simonetta Pisauri, Philippus Archintus Salutiarum; & ex Neapolitano regno Thomas Caselius Britonorienſis Episcopus, & Hieronymus Seripandus summus Augustinianæ familiæ Moderator: quod si Cæsari subditum appellat non eum qui suorum natalium, sed possessæ Diœcesis ratione Cæsari subiectus erat, consensere ex his Antistes Miletanus, Isernienſis, Minoritanus Aliphanus, & Bellocastrensis.

[a] Mirapicensis fuit designatus 17. Augusti, vt ex Actis Consistorialibus.

Digitized by Google

1547. Scribit: Tametsi Diploma videretur obsignatum 22. Februarij 2
anni 1545. à multis tamen recentius creditum, & per eam occasionem missum; argumento ad id credendum desumpto à facultate ibi concessa; vt nempe duobus Legatis liceret rem exequi, si fortè tertius præpediretur aut abesset, idque planè tunc accidit, nimirum absente Polo. Etenim *Videbatur*, inquit, *si Diploma die ipsi apposito fuisset signatum, quamdam vaticinij speciem id fuisse.* Et paulò post, hoc ipsum quod obiecerat nequaquam dissoluens, adiicit, *Se nihilominùs ex suis notis conficere, Diploma per eam occasionem haud confectum, sed ante biennium; missum verò ad Legatos non statim ac signatum est, sed solùm decimo octauo mense antequam id euenerit, hoc est Augusto mense anni* 1545. Enimuerò hic homo æquè peccat differendo, ac mentitur narrando. Quod spectat ad primum: Num fortè Diuino afflatu erit opus, vt in mentem veniat, posse ex tribus hominibus vnum aut abesse, aut impediri? Cuinam compertum non est, quotidiano vsu consuli huiuscemodi casibus, & in Principum iussis, & in priuatorum mandatis? ac insuper Suauem non animaduertisse, seu quicumque fuerint qui huiusmodi suspicionem inuexere, in Diplomate generali demandatæ legationis, eadem die quâ pariter hoc Diploma subscripto, & in secunda Sessione promulgato, cui tres ipsi Legati interfuere, eâdem formulâ huic euento fuisse consultum? Quin reticere non libet: Cùm subiisset cogitatio, fieri posse vt bini ex Legatis eodem tempore impedimento aliquo
[b] 6. Martij 1545. tenerentur, paucos intra dies aliud illis Diploma traditum, [b] à quo facultates omnes superioribus litteris Apostolicis contentas vni etiam soli conferebantur, vbi solus ille non impeditus interesset. Suspicor tamen, hoc postremum Diploma vnicè arcaneque concreditum fuisse Ceruino, cui Paulus maximè fidebat; nam ex pluribus epistolis coniicio, ignoratum id Montano fuisse. Et sanè Diploma concessæ potestatis Synodi transferendæ simulare non potuit diem, qui verum suum natalem præcederet; cùm inscribatur formula, *De consilio & consensu Cardinalium:* adeoque, si licuisset aliquibus ex Purpuratis testificari, illud in Senatu à Pontifice id temporis minimè propositum, Diplomatis certè fides simul & auctoritas fuissent in dubium reuocatæ.

[c] In Commentariis mihi communicatis à Sereniſſimo Principe Etruriæ Leopoldo: habeturque mentio in adductis litteris Sfortiæ Cardinalis ad Legatos, 4. Augusti 1546. & in eorum responsis, 9. Augusti.

Rursus verum quidem est, mense Augusto venisse ad Legatos Di- 3
ploma cum potestate Synodi aliò deportandæ; sed non hoc de quo loquimur Diploma; nec eo mense Augusto quem refert Suauis, nimirum anni 1545. sed Kalendis Augusti anni 1546. [c] per occasionem, quam suo loco memorauimus, quòd Patres belli formidine

discess-

Digitized by Google

discessum meditabantur. Hoc verò Diploma tametsi eam exponeret quam diximus Concilij transferendi causam, periculum videlicet discessus ob belli metum; quamcumque tamen aliam causam generatim complectebatur, quæ idonea censeretur; sed in reliquum minùs latè patebat, quàm primum illud quo vsi fuere. Cùm enim hoc posterius misisset Pontifex, non quemadmodum superius, cùm exceptione, ne illo extra necessitatem & repentina discrimina vterentur, sed eâ gratiâ, vt confestim in opus illud deducerent, eas apposuit conditiones, quas ad ipsum exequendum exigebat; nimirum, vt ex Legatis duo saltem consentirent tertio deficiente, & cum ipsis maior Episcoporum numerus: nolebat siquidem Pontifex, vt eâ occasione antiquius Diploma, quod latius erat, vulgaretur. Verùm huiusmodi Diplomate, quo tempore acceptum fuit, Præsides ob allatas ibi rationes vsi non sunt: at verò in præsentia non quidem illud, sed alterum antiquius produxerunt, eò quòd illud recentius videbatur conscriptum potissimè ob militare periculum, quod iam euanuerat: quapropter vt omnem controuersiam amputarent, ostenderentque rationem habitam communis sententiæ, à voluntatis obsequio, non à vi necessitatis profectam, alterum magis amplum & absolutum protulere. 1547.

4 Narrationis disputationisque prauitati respondet in Suaui iudicij peruersio. Confidenter hic pronuntiat: *Illud celari non poterat, & omnibus offensioni erat, quòd ex eo Diplomate Concilij seruitus apertè conspiceretur. Etenim si Legatis licebat discessum Tridento cunctis simul Patribus imperare, eosq; pœnarum censurarumq; denuntiatione compescere, dicat, quæso,* inquit, *quicumque sciat, aut possit, quænam erat illa libertas quâ fruebantur?* Nosse peruelim (id quod pariter aliàs distinxi) an ij quos tam vehementer offensos narrat Suauis, nomine libertatis intellexerint supremum dominatum nulli prorsus obnoxium, quo pacto polyarchia quædam appellatur libera; an potiùs electionem nullâ vi coactam, nec vllo impedimento coërcitam, quâ ratione priuatorum ciuium acta libera nuncupantur. Si supremum dominatum intellexere, næ istis expectandum non fuerat hoc tempus, vt in eam offensionem inciderent. Nónne passim constabat, haberi Romæ pro errore, communique Theologorum ac Iuris Canonici peritorum sententiâ damnari opinionem, affirmantium Concilium Romano Pontifici haud subiacere, non posse ab illo conuocari, transferri, ac dissolui pro sua prudentia, vt qui nullum in eo iudicem præter Deum agnoscit? De hac autem absoluta iurisdictione Pontificis, tamquam Ecclesiæ gubernandæ necessariâ, sæ-

Digitized by Google

1547. piùs abundè diſſeruimus. Neque Concilij Patres id in controuerſiam adduxerunt, nec ſibi arrogarunt, aut petierunt huiuſmodi ſchiſmaticam libertatem: quin Hiſpani, qui audentiores videbantur, ſæpiùs conteſtati ſunt, ſe vitam profuſuros ad tuendam ſupremam Sedis Apoſtolicæ auctoritatem: quòd ſi quando res geſtas improbarent, numquam poteſtatem denegarunt. Profectò niſi hæc Patribus inſedisſet exiſtimatio, cùm Pontifex neque militarem neque ciuilem poteſtatem Tridenti obtineret, potuiſſent impunè repugnare; & quodcumque Diplomatis aut cenſuræ vinculum à non legitimo Præſide iniectum, impar illis continendis fuiſſet. Conceſsâ igitur hac Pontifici ſupra Concilium poteſtate; ac proinde nec cuiquam inferatur offenſio, nec debita Synodo libertas lædatur, quòd cùm ipſe præſens adeſt, eidem liceat illud cogere, vt aliò ſe conferat; haud pariter credendum erit offenſioni obnoxium, nec libertati, quâ Concilia frui debent, oppoſitum, ſi quando Pontifex ipſe non adeſt, ſed ſuo loco Legatos ſubrogat, hanc vnà cum reliquis facultatem illis tribuat, vtpote repentinis caſibus neceſſariam. Quemadmodum recta gubernandi ratio poſtulat, vt Rex quilibet ampliſſimam facultatem ſuis Proregibus impertiat, & quilibet Princeps ſuis adminiſtris, quos ex plenâ poteſtate *Plenipotentiarios* vocant, citra vllam per hoc ſubditorum offenſionem, vnde ſeruitutem ſuam quodammodò conquerantur. Quòd ſi nomine libertatis iſtius ſonat, quod ſecundo loco poſuimus, ei ſcilicet, qui Principi ſubiectus eſt, eiuſque imperio cogi poteſt, reipsâ ex Principis permiſſu licere pro ſua libera electione agere; tam abſurdè affirmatur ex eo, tamquam ex violatione libertatis, poſſe quemquam offendi, vt ibi potiùs conſpicua & illibata libertas appareat. Præſides cùm in membranis tam amplam auctoritatem obtinerent, tam coarctatam in communi charta obtinebant, vt inter tot externi belli diſcrimina, tot inteſtina diſſidia, tot grauiſſima Eccleſiæ pericula, numquam ipſis licuerit eâ vti, niſi frequentioris partis ſuffragia conſenſiſſent: quod reuerà ſignificabat, auctoritatem obtineri ad obtemperandum, non ad imperandum Concilio. Atque iiſdem inter extremæ neceſſitatis anguſtias ne liceret quidem eam in medium proferre ad hoc emolumentum conſequendum, ne videlicet dum poteſtas lateret, voluntas langueſceret: ſed oportuit, vt quid Patres ſentirent, priùs opperirentur: poſt quorum ſententiam promulgatio ſibi traditæ poteſtatis non valuit ad oſtendendam ſeruilem Synodi conditionem, quin valuit ad non ſeruilem: ſimulque demonſtrauit, id à Pontifice concedi, quod ex oppugnatorum ſententia ſtatuere Synodo non licebat

cebat Pontificis iniussu, ne inde paucorum repugnantia pleroſque aduerſus quàm & ſentirent & vellent, in peſtilentiæ carnificina conſtringeret. Si omnes qui imperant, poteſtate quâ ſubditis imperant, per æquitatem circumſpectionemque vterentur, nihil ſanè dubitandum eſſet, quin regium imperium, quod ſuâpte naturâ vt filios, non vt mancipia ſubditos habet, liberorum regimen foret, quâ planè voce filios in familiis Latini præſeruis appellant. Tunc Reipublicæ adminiſtratio optima eſt, cùm in eo qui præeſt, auctoritas coërcendi maxima, ipſius vſus minimus eſt. 1547.

CAPVT XVII.

Legatorum, multorumque Patrum Bononiam acceſſus. Aulæ Romanæ, ac Pontificis de tranſlatione iudicium. Animadueſiones & conſilia à Legatis ſcripta.

1 TRidento Legati diſceſſere die duodecimâ Martij, S. Gregorio ſacrâ, quâ planè biennium [a] ab eorum aduentu explebatur. Bononiam aduenere tardiùs citiúſve quotquot ſententiâ conuenerant: ac Tridenti pariter ſubſtitere, qui vt ſubſiſteretur auctores fuerant, præter Fæſulanum; [b] qui cauſatus apud Montanum inopiam itineri imparem, tacitè ſe comitem ipſis obtulit. Verùm aſperiùs vehementiuſque quàm par erat hominem Legatus excepit, eum acturum conſultiùs, ſi Bononiam pergeret, priorem contumaciam purgaturus: quo ille perterritus, aliquamdiu cum Cæſarianis ibi ſubſtitit, vt aliquo patrocinio niteretur: interim à Polo ac Rodulfo Cardinalibus amicis ope imploratâ, effectum per eos eſt, vt [c] datis humaniter litteris, à Farneſio Bononiam inuitaretur; quibus ille confirmatus eò perrexit.

[a] Aduenere Tridentum 13. Martij 1545. ex Diario.

[b] Colligitur ex Epiſt. ad Ceruinum, ab eius adminiſtro Romæ 26. Martij 1547.

[c] 26. Iulij, ex Diario.

2 Agathenſis ac Portuenſis vt medium in dicenda ſententia, perinde in reipsâ tenuerunt. Alter, qui ſtatim Rege nominante Agathenſem Eccleſiam in Mirapicenſem commutauit, Tridento abiit, nec Bononiam petiit, ſed Ferrariam, mandata præſtolaturus eiuſdem Regis: quo per eos dies vitâ functo, eiuſque ſecundo filio Henrico, qui Patri ſucceſſerat, harum rerum nondum conſcio, Epiſcopus non ante menſem Septembrem vnà cum Gallicis Oratoribus adire Bononiam iuſſus eſt. Eodem tempore [d] Portuenſis acceſſit, qui initio precibus Hiſpanorum victus Tridenti permanſerat; ſed mox duobus è familia ſua Tridentino morbo correptis, & ex his altero intra triduum ſublato, fugam potiùs arripuit, quàm diſceſſit: ita conſilium, de quo verbo dubitauerat, facto comprobauit.

[d] Ex Apologia Epiſcopi Feltrienſis pro tranſlatione, quæ extat in Volum. Actorum in Arce Romana, ſignato lit. A. in fine.

Digitized by Google

1547. Intereà delati Romam nuntij, quò minùs opinati eo fecundiores sermonum in ea vrbe, in qua cùm omnes capaces supremi principatus sint, omnes saltem de ipso ferre sententiam amant. Aulici [e] mediocris notæ, quando mediocritas tum oculorum tum mentium suspicionis vmbris perstringitur, Deo grates agere, & Legatos celebrare, quòd Apostolicam Sedem iis damnis exemissent, quæ multorum Episcoporum arrogantia moliebatur, commorantium in ditione illius profani Principis, qui supra ceteros cum iurisdictione Pontificia pro veteri æmulatione contendit. E contrario Hispani indignati, quòd inuitis suæ gentis Episcopis, suoque Rege planè insciò, id simul & statutum fuerat & peractum: accusare Cervinum, quem omnium auctorem existimabant; nihil ab eo fieri potuisse seu pernicioſius Pontifici, cuius ingens studium ostentabat, seu Cæsari conducibilius: etenim cùm Pontifex eam incuriam erga Cæsarem præ se ferret, eum pariter à cura tuendæ Pontificiæ auctoritatis liberauerat, adeoque iam integrum Carolo erat cum Protestantibus concordiam inire, eas solùm conditiones complexuro, quæ suam potentiam proueherent. 3

[e] Ex amicis litteris Româ ad Cervinum, 19 & 26. Martij 1547.

Pontifex vbi primùm de suborta lue ex Legatis cognouerat, iniunxerat Romano cœtui, ad negotia Concilij à se destinato, vt hac de re deliberaret. [f] Hic verò ex plurium sententia censuerat consilium dandum esse Pontifici, vt Legatorum iudicio obsecundaret; nimirum, vbi morbus discrimenque perduraret, & Patres profectionem vellent, Synodus Bononiam deduceretur: sed postridie de iis quæ Tridenti gesta erant, certior factus Pontifex, quod à Romano cœtu statutum fuerat occultauit, ne tum ipse, tum ipsius Consiliarij non modò rei gestæ, sed ne voluntatis quidem sententiæque participes Cæsarianis viderentur. De quo arcanis notis à fratre Montanus fuit admonitus. Verumtamen noluit Paulus suorum Legatorum aut existimationem aut nomen minuere, facti comprobatione in Aulæ conspectu dubitationi relictâ: quin in Purpuratorum Senatu [g] sanctionem commendauit ceu necessariam, prudentem atque legitimam. His vniuersus Senatus assensus est, tribus exceptis, qui fuerunt ex Hispanis Burgensis & Corienſis, ex Italis verò Sadoletus, apponentes, oportuisse rem priùs cum Cæsare communicari. Tum commotior respondit Pontifex, rem ritè peractam, nec opus fuisse quidquam amplius expectari, duos ipsos annos Germanis frustrà expectatis. Cumque Corienſis nescio quid obiecisset, eum Pontifex admonuit, eius Ordinis viros ab humanis affectionibus purgatiores esse debere. Hæc publicè Paulus, satis gnarus, si 4

[f] In Diario Massarelli, 27. Martij 1547.

[g] 23. Martij 1547. ex litteris amicis ad Legatos, & ex Diario Massarelli, 27. Martij.

Legati

Legati tam potentis aduersarij accusationibus indignationiq́ue expositi à se desererentur, numquam sibi ampliùs ex suis administris fidem constantiamq́ue reposcendam. 1547.

5 Sed animo non æquè ac vultu res illi probata, turbas prospicienti ex eo motu futuras. Quare quietis auidus, in quam consilio, ingenio, multoq́ue magis ætate decrepitâ ferebatur, nec plenam ex euentu lætitiam cœpit, nec planè Legatis assensus est, [b] qui sine suo peculiari mandato, potiùs veteri ipsorum voto, quàm suis moderatioribus sensis obsequi voluissent. Hinc per Maffeium ipsis significauit, eam migrationem duos intra menses sibi futuram fuisse gratiorem, per duas interim Sessiones reliquis necessariis ad Fidei dogmata morumq́ue restitutionem sanctionibus confectis; tum verò non modò transferri, sed absolui Synodum potuisse: neque videri sibi, ex præsenti Concilij statu adeò festinandum fuisse, cùm in duabus postremis Sessionibus omnia ex Apostolicæ Sedis reuerentia ac dignitate digesta ac stabilita cernerentur. Ipsis etiam querimoniæ Giennensis indicatæ sunt, qui suis litteris affirmatæ luis falsitatem persuadere studuerat, & Cæsaris postulata efficaciter obtrudere, vt confestim Synodus Tridentum reuocaretur.

[b] Ex litteris memoratis ad Ceruinum, & ex responsione ad Maffeium, 26. Martij 1547.

6 Ad hæc Ceruinus: [i] Se quoque præoptasse, vt translationis occasio in tempus opportunius incidisset, hoc est, subsidiis indigentiæ rerum per Synodum plenè collatis; sed res fortuitas pro sua voluntate componere, solius esse Diuinæ potentiæ: elicere quod possit optimum ex iis quæ casu accidunt, humanæ prudentiæ partes esse: ad ferendum ea de re ac etiam de ceteris iudicium, æquam legem non habendam, vt mala & incommoda inde dumtaxat profecta perpendantur. Sed vt res cum opposita sibi re conferatur, obuersetur cuiusuis animo, quò tandem Sedes Apostolica deuenisset, vbi Legati Synodo Tridenti interessent, ex iis tantùm conflata capitibus, quæ mortis metum, simulq́ue Decreta ab vniuerso Concilio solemniter promulgata Cæsaris gratiæ posthabebant; & vbi ab ipsis penderent legum omnium sanctio, & cuiuscumque pro Concilio nouæ stationis electio, Legatis nil repugnare ausuris absque nota ademptæ Concilio libertatis. Si superiores Sessiones prosperè processerant, non idcircò secundo vento iter habitum, & sine remigum arte. Quin detectum fuisse, nec in vno tantùm ex Patribus, ingenium turbulentum, procellas moturum, nisi maior frequentia illi obstitisset. Verum quidem esse, Præsides diserta Pontificis iussa minimè præstolatos: sed neque militum Tribunos imperium Principis præstolari, vbi cum longè maiore discrimine regnum vniuersum

[i] Ex duabus litteris ad Maffeium, 23. & 26. Martij 1547.

Digitized by Google

1547. sum vnico prælio committitur. Si supra biduum cunctabatur, scribebat ille, nonnisi Cæsarianorum agmen Tridenti fuisse permansurum. Cùm igitur Legatis diserta lex adesse non possit, in mentem ipsis veniisse Romani Iurisconsulti documentum, cùm huiusmodi lex non adest, normam ex regulis generalibus esse sumendam, & ex legibus, quæ in similibus rebus constitutæ iam sunt. Numquam reuocata fuisse mandata sibi vniuersè tradita deferendi aliam in sedem Concilij ex plurium sententia, vbi graue aliquod detrimentum impendere Sedi Apostolicæ animaduerterent: atque in simili ingruentis metus conditione, ob armorum propinquitatem, huiusmodi peculiarem facultatem iussionemque fuisse Legatis à Pontifice transmissam. Hoc posito, cuncta posteà tam legitimè peracta, vt ne ipsi quidem Hispani quod opponerent quidquam haberent. Quæ Romam Gienneńsis scripserat ad eleuandam opinionem morbi, inania esse: præter legitima testimonia à seipsis producta, & à Patribus comprobata, rem in dies confirmari nouis multorum funeribus, & periculosis eorum ægrotationibus, qui Concilij causâ Tridenti aderant, quorum syllabus in Ceruini litteris habebatur. Hinc verò effectum, vt Venetiis non Tridentum modò, sed ager Tridentinus ob suspicionem contagij vitanda promulgarentur. Quod spectabat ad medicos Tridentinos, posse à Legatis eorum iudicia de morbi contagione produci; sed nolle tunc iis vti, ne cuiquam citra emolumenti publici necessitatem damnum inferrent. Factum igitur haud improbandum, atque id sibi purgandis satis esse.

Sed neque pariter dolendum: quandoquidem Synodus, si vellet Pontifex, Bononiæ locabatur; vbi nollet, facilè posse dilapso morbo Tridentum reduci; adeoque Cæsarem accepti à Paulo beneficij loco ducturum id, quod, nisi hoc euenisset, in pretio non fuisset. Quamquam de huiusmodi reditu, quantum ipse arbitrabatur, lentè agendum esset; perinde atque in rebus ceteris magni momenti, quas in nostra potestate sit agere, non item posteà reuocare. Proinde vbi Pontifex eò propenderet, facturum pro sua prudentia fuisse, si priùs Legatos, aut vnum ex iis coràm audiuisset. Multa paginæ concredenda non esse, multa calamo exprimi non posse. Intereà videri sibi, neque cautius neque honestius posse Cæsari responsum reddi, quàm si significaretur, Concilium, vti suâ sponte Tridento discesserat, ita par esse vt suâ sponte regrederetur. Proinde Cæsar Antistites, qui substiterant, Bononiam mitteret, ibique reditum legitimè decernendum curaret; qui Patribus suaderi faciliùs posset iniectâ spe conciliandæ Germaniæ, vbi eadem priùs promulgatas 7

à Con-

Digitized by Google

à Concilio Tridentino sanctiones ipsius ope complecteretur: ita 1547.
ostensum iri, incommoda loci, nauatæ operæ fructu compensari. Hoc dato responso & moræ beneficium adepturum Pontificem, & vbi conditiones acciperentur, duo summi pretij commoda consecuturum; nimirum, vt Cæsariani Bononiensem, & Germani Tridentinam Synodum legitimas agnoscerent. Addebat Ceruinus: Ad augendam Bononiensis Concilij dignitatem ac nomen, tria plurimum conductura: primum, si multorum Præsulum ipsi fieret accessio, quibus Cæsarianorum absentia compensaretur, Synodique maiestas auctior foret: alterum, si Pontifex, modò id valetudo permitteret, Bononiam veniret, menses aliquot ibi moraturus; cùm id interesset inter summum in terris luminum Principem, ac summum in Cælo, quòd hic minora lumina disiicit, ille congregat; quod si per senium haud ipsi liceret, futurum tamen vsui, si per famæ rumorem id futurum vulgaretur. Postremum, si, cùm præcipua Fidei dogmata iam fuissent statuta, de reliquis id temporis non ageretur, ceu de re Cæsari minùs grata; & vnicè daretur opera morum reparationi, vt ab eodem expetitæ, & Christianis populis acceptissimæ; cùm faciliùs inducerentur homines ad comprobandum ceu legitimum tribunal illud, cuius sanctionibus ceu salutaribus gaudent.

CAPVT XVIII.

Postulata Cæsaris, ac responsa Pontificis. Tres Legati pro rebus Anglicis lecti.

1 HÆc Ceruini consilia in tempore accepit Pontifex; qui non solùm ea secutus est, missis ad Synodum pluribus Episcopis doctrinâ præstantibus, suique futuri itineris famâ excitatâ, sed etiam ex eiusdem sententia datis ad Cæsaris postulata responsis. [a] Etenim cùm delatæ Romam fuissent præferuidæ Caroli litteræ, vt Concilium priorem ad sedem regrederetur, responsa differre ampliùs haud licebat. Rei peractæ nuntios acceperat Cæsar quatriduo pòst, [b] decimo sexto videlicet Martij; nec nisi quatuor horas cunctatus, velocem cursorem ad Ioannem Vegam suum Romæ Oratorem impulerat, vt omni conatu celerem Synodi reditum curaret; ratus tum dignitati suæ conuenientius, tum facilius regressui impetrando, si pateret, Tridenti rursum Synodum conspici per eos primos dies, cùm abiisse nondum videretur, nec Bononiæ nouam agere personam cœpisset, nec præterea Pontifex auctoritate suâ

[a] Litteræ Maffei ad Ceruinum, 4. Maij 1547.
[b] Ex litteris ad Ceruinum memoratis, & ex Epist. Farnesij ad Verallum, 5. Aprilis 1547.

Digitized by Google

1547. rem confirmasset. Hæc tam festinata tabellarij missio impedimento fuit, ne per eumdem potuerit Nuntius litteras Romam mittere; adeoque pariter effecit, vt aliquanto tardiùs responsum redderet Pontifex, præstolaturus dies aliquot clariorem de Caroli sensis notitiam ex sui ministri calamo, quàm ex alieni voce. Peruenerant tamen [c] ad Legatos, quippe viciniores, Veralli litteræ viâ consuetâ, quibus querelæ petitionesque Cæsaris exponebantur: [d] nec ab illis dilata responsa, & vtrarumque litterarum exempla Romam transmissa. Intereà in Romanis conuentibus ad res Concilij destinatis tametsi variarent sententiæ de rebus iam gestis, conuenerunt tamen de agendis in posterum. Moronus translationem commendauit, eamque Dei potiùs quàm hominum opus prædicabat; cùm enim Legati recto studio, probabili causâ, & ritu legitimo rem peregissent, opportunum non esse eam perpendere, sed tueri. Quapropter cùm Vega, rogatus vt scripto traderet adductas à Cæsare causas pro reponendo Tridenti Concilio, illas nonnisi voce summatim exponeret, [e] remisso antequam responderetur ad Cæsarem tabellario; decretum est, vt alter ad Nuntium tabellarius mitteretur die quinto Aprilis, datis litteris in eam quam subiiciemus sententiam, quibus studebat & mentem Cæsari deuincire, & voluntatem mulcere. Addebatur, hæc fuisse à Vega proposita: Displicuisse Cæsari Concilij migrationem, vtpote se inconsulto habitam, & non leui detrimento futuram expeditionis progressibus, Religionisque concordiæ in Germania: Synodi securitatem ad Cæsarem tamquam Ecclesiæ Patronum pertinere; hanc verò, dum ea Bononiæ degeret, à se præstari non posse.

[c] Diarium Massarelli, 23. Martij.
[d] Ibidem 29. Martij.
[e] Totum extat in Epistola Farnesij ad Verallum, 5. Aprilis 1547.

Erat ad primum responsio: Peractum id pariter Pontifice inscio: 2
euenta inopinata & vrgentia ita ferre: Paulum etiam ægrè tulisse, non absolutam Tridenti Synodum, vbi eam adeò fructuosè progredi experiebatur, tum Fidei dogmatis, tum disciplinæ legibus magna ex parte sancitis. Quæ illata expeditioni incommoda tamquam certa ponebantur, haud eiusmodi videri, ob causas à Legatis Verallo præscriptas. Quod si Cæsar ea incommoda vera esse perspiceret, sperari, eum pro sua prudentia æqui bonique consulentem id quod Diuinâ voluntate contigerat, virtute ac studio Religionis quâ pollebat, huiusmodi damna reparaturum; præsertim verò subiecturum Ecclesiæ partem illam Germaniæ, quam Deus ipsi iam subiecerat. Offerre Pontificem & suo & Concilij nomine quidquid huic operi conduceret, & à Cæsare proponeretur. Cùm Synodus sponte suâ Tridento discessisset, & per suffragia supra duas tertias partes; si

nunc

Digitized by Google

nunc inuita illic poneretur, perinde futurum fuisse, ac si ipsi auctoritas tum in rebus gestis tum in agendis detraheretur, eademque eâ libertate spoliaretur, quam illi Pontifex illibatam seruauerat vel in iis quæ sibi incommodum peperissent, suamque Aulam reformassent. Præterquam quod per eas temporis conditiones id nullo pacto effici posset, dum adhuc morbus grassabatur, quo nuper alter ex Asturiensis familia oppressus obierat, alter ex comitatu Portuensis, qui propterea confestim inde discesserat. Verumtamen vbi Synodus eò regredi pro sua libertate decerneret, vel aliò commigrare, Pontificem consensurum, eoque libentiùs quòd id Cæsari gratum fore intelligebat. Sed ad hoc ipsum peragendum, opus in primis esse, vt ibi Synodus integra coalesceret, vbi legitime translata fuerat; eódemque Patres, qui Tridenti substiterant, se conferrent: ab his verò quà propositis à Cæsare rationibus, quà propriâ ipsorum auctoritate, fortassis vnà secum collegas pertractum iri; sed reuerà, si sincerè loquendum esset, demandatum illis fuisse, pro eo ac ferebatur, ne Tridento decederent, quod rationi haud consentaneum videbatur; ostendebatque, eos Patres, eamque vrbem libertate non frui. Bononiæ sedem minimè reiiciendam ceu suspectam, cùm inusitatum non fuerit, sæpiùs Romæ fuisse celebrata Concilia; & præterea vrbs illa ditionibus Cæsari studiosis vndique cingeretur, & pro ciuium humanitate plurimum ibi commodi expectandum esse. Quin vbi Cæsar id è Republica duceret, sperari posse & ipsum & Pontificem eò conuenturos ad confirmanda quæ Synodus euertendæ hæresi, & Ecclesiæ confirmandæ vtilia statuisset. Quòd Cæsar affirmabat, sui esse muneris tutari Concilium, intelligendum esse, vbi necessitas cogeret, Patresque id exigerent; quod tunc minimè contingebat, præsertim cùm Paulus in medio semper perstitisset, communis parentis munere constanter perfunctus, vnde nulli nationum de Pontifice ac Pontificiis vrbibus suspicio inesse poterat. Cæsarem demum oraret Nuntius, vt fidem abrogaret maleuolentium susurris, qui cuperent in dubium reuocare Pontificis beneuolentiam, tot publicis priuatisque nexibus obstrictam Cæsari; sibique persuaderet, si quando alicui Cæsaris postulato minùs indulgeret Pontifex, id vel ex necessitate ob inopiam virium, vel ex Religione ob animi persuasionem, non ex voluntate ob amoris defectum oriri. 1547.

3 Sub idem tempus Legatus ad Cæsarem destinatur, cuius missio multò antè in Senatu Vaticano 25. Februarij decreta fuerat: [f] sed ad rem aliam pertractandam, vt nimirum Angliæ reconciliatio post

[f] In Actis Consistor. & in Epist. Massei ad Ceruinum, 25. Februar. 1547.

1547. Henrici Octaui mortem quæreretur. Tres itaque ob eam causam designati: ad Carolum Franciscus Cardinalis Sfondratus, illi subditus atque intimus: ad Regem Galliæ Hieronymus Cardinalis Capiteferreus, eidem pariter Regi gratiosus, apud quem Nuntium gesserat: & in Angliam tertius, nominandus à Pontifice (qui in animo suo Polum statuerat) pro eo ac illi regno opportunum animaduerteret. Incidêre posteà Francisci Regis obitus, & Concilij translatio; cuius nec inscius obiit Rex, nec 21. Martij, sicut narrat Suauis; sed incertus animi illam probaret nécne, & 31. illius mensis occubuit. [g] Quare perstitit quidem de Legatis mittendis sententia, sed alia ipsis præscripta sunt. Iussus est primo loco Capiteferreus [h] Pontificis tristitiam Regi ex patris obitu significare, assumptam Regni Coronam gratulari, & ad pacem cum Cæsare ineundam eum cohortari; sed acriùs conniti, vt illius animum nondum occupatum sibi conciliaret. Iniunctum rursus Sfondrato, vt adiret Germaniam, nomine quidem eamdem pacem cum Rege nouo Galliæ promoturus, sed reipsâ potiùs concordiam cum Pontifice in rebus Concilij curaturus. Ne tamen Legati dignitas minùs honestæ repulsæ obiiceretur, dum Cæsaris ira feruebat, iussus est lento gradu procedere. [i] Interim verò peculiaris epistola super ea re ad Nuntium missa, adiectis mandatis, vt eam Carolo legeret, & ab eius responsis eliceret, an esset admissurus Legatum: cùm in comperto sit, quodcumque medicamentum, quamuis per se conducibile, vbi reiiciatur à stomacho, non ægro mederi, sed morbum exasperare.

g Vide Spondanum anno 1547.
h Mandata scripta in volumine Vaticani Tabularij.
i Profectus est 6. Aprilis: ex epistola eo die scripta ab amico Ceruini.

CAPVT XIX.

Indignatio Cæsaris ob repulsam, eiusque iratius cum Verallo Nuntio colloquium.

VLmæ degebat Nuntius [a] apud Cæsarem, cùm hæc mandata Pontificis ipsi delata: quare illum confestim adiit, coramque priorem epistolam recitauit. Gliscebat in dies grauior indignatio Caroli ob Concilij translationem, quod à nonnullis etiam Madruccio imputabatur, qui post Patrum discessum, seu vocatus seu sponte suâ, dispositis mutatisque equis cursoribus ad Cæsaream Aulam conuolarat; atque, prout hominum iudicia in peius feruntur, & vnusquisque creditur ad ea summa aspirare quæ assequi possit, non defuit qui suspicaretur, permolestam illi accidisse Synodi migrationem, quòd futurum speraret, vt si Sedes vacasset,

a Extant omnia in epistola Veralli ad Farnesium, 14. Aprilis 1547. quæ est in volumine Archiuij Vaticani.

1

Digitized by Google

set, electio Pontificis in vrbe sua, adeoque suo in capite haberetur. 1547.
Vtcumque id fuerit (nam sapiens illa Philosophi obseruatio, Falsa esse interdum probabiliora veris, parum in iudiciis popularibus adhibetur) vbi non subsequuntur mala, nec eorum pericula præcessisse putantur; sed timor aut ex simulatione aut ex socordia natus creditur: quemadmodum è conuerso, vbi mala sequuntur, fiducia aut ex cæcitate aut ex temeritate profecta. Cùm itaque innotesceret Cæsari, quàm cupidè Pontifex ac Legati translationem appetiuissent, cumque eam posteà peractam cerneret, obtento ab illis periculo quod paulatim defluxit, & innocentem exitum tandem habuit; mirum non est, quòd primò quidem suspicaretur, deinceps verò crederet quasi periculum pictum; eoque magis, quòd rem ille procul aspiceret, vnde verum à simulato ægrè discernitur.

2 Duo Caroli animum altè feriebant: alterum, quòd intelligeret, Germanos specioso prætextu eam Synodum reiecturos, vt quæ alibi quàm in loco per ipsorum Comitia constituto celebraretur; ac proinde à concepta spe decidebat redigendæ Germaniæ ad Religionis concordiam, adeoque ad pacis Imperiique vnitatem. Quamquam posteà satis constitit, hanc spem habuisse plus frondium quàm radicum; cùm in comperto fuerit, nec Protestantes, tametsi subactos, voluisse vmquam præteritis Tridentinis Decretis obtemperare, neque posteaquam Synodus Tridentum repetiit, animum induxisse ad eam suscipiendam & adeundam. Alterum erat, obiecta quædam species sui contemptus. Etenim cùm anteà tot annos Concilij celebratio prorogata fuisset, vt de loco qui Cæsari probaretur conueniret, nunc repentè asportatum inde fuerat, & in sede, cui numquam ille consenserat, collocatum, idque ne ipso quidem conscio, & in suo penè conspectu. Enimuerò Principes vti reuerà priuatos nonnisi veneratione præcellunt, ita eius detrimenta, quasi principatus rapinas, ægrè ferunt.

3 Ad primum itaque litterarum tenorem, quas Nuntius recitare cœperat, Carolus illius linguæ peritus quâ Principes vtuntur, intellexit, tandem ad vrbanam repulsam negotium deuenturum, quâ simul à se iniqua peti reuerenter ostenderetur. Hinc irâ correptus, vix audito procœmio interpellauit: Se non arbitrari translationem ignaro Pontifice transactam; numquam hunc voluisse vt Tridenti Synodus absolueretur, seque non verbis credere, sed solùm factis, quæ voce numquam fallente loquuntur. Tum verò quia existimabat Ceruinum, qui vulgò Cardinalis sanctæ Crucis appellabatur, illius machinæ architectum, in voces quò ieiuniores, eò ferM 3 uentiores

1547. uentiores minacioresque prorupit; nimirum, Cardinalis S.Crucis rem confecit. Cumque subiiceret Verallus, necessarium id fuisse, ne Synodus dissolueretur, satiusque esse eam Bononiæ, quàm nusquam haberi; defensionem reiecit, dicens, Se probè nosse, falsam rei causam adduci. Sed vrgente ipsum Nuntio, quà testibus quà multò magis exemplo Patrum Tridento diffluentium, nec habuit Cæsar quod opponeret, nec voluit assentiri; & siluit, non acquieuit.

Dein, cùm recitaretur ex litteris, par non esse Pontifici, vt quæ 4
Synodus statuerat, ipse abrogaret, subdidit: Pontificem agere pro suo arbitratu, cùm ipsi libebat; iis verò, qui Tridentino Concilio obedientiam iam spoponderant, iustam adesse causam, ne Bononiensi obtemperarent. Et per indignationis æstum ad hæc verba progressus est: *Synodus non deerit, quæ cunctis satisfaciat, & omnia corrigat: Pontifex senex est peruicax, & vult Ecclesiam perdere.* Hîc Nuntius suas esse partes duxit rogare Cæsarem, vt animo reputaret, non posse peruicacem dici Pontificem, qui toties & in tot rebus grauissimis Cæsari gratificatus fuerat, eumdemque, quòd senex esset, futura prospicere, ac nolle permittere vt se viuente Ecclesia pessum iret. Nihil tamen acriùs commouit Cæsarem, quàm Veralli argumentatio, vrgentis, Episcopos Bononiam profectos, eò suâ sponte perrexisse; at qui Tridenti substiterant, nonnisi Cæsaris imperio ibi retineri; idcircò hos, non illos libertate carere. Tunc more summorum Principum, qui dum conuincuntur, videntur sibi de fastigio dignitatis excidere, exclamare cœpit: *Abi Nuntie, nolo hac de re disceptare: Atrebatensem alloquere.* Ad id quod scribebatur de tuto Bononiæ domicilio, ob æqualem in Principes beneuolentiam Pontificis, opposuit commotior: Pontificem nonnisi verbis in medio sistere; sed eius consilia à Deo subuerti, Galliæ Regis mortem indicans. Postremo litterarum capiti, vbi dicebatur, fuisse Romæ sæpiùs celebrata Concilia, ipsumque Cæsarem inuitari à Pontifice ad ea quæ opus essent communi consilio statuenda, imperiosè respondit, iturum se Romam ad Concilium habendum, quando collibitum sibi foret. Postremò Verallus, recitatis aliis de Legati missione litteris, animaduertit Cæsarem haud abnuere; quippe qui bellum minabatur, quò sibi per pacem satisfieret, optimâ sanè ratione vincendi sine sumptu ac labore bellandi.

CAPVT

Digitized by Google

CAPVT XX. 1547.

Fides publica à Pontifice data cuicumque Bononiam acceſſuro. Legatorum ſtudia, vt eò Præſules traherentur. Nona Seſſio ibi celebrata, ſanctionibus ad ſecundam Iunij prorogatis.

1 POntifex ad abolendam ſuſpicionem, quam poterat quibuſdam incutere ciuilis quam exercebat Bononiæ dominatio, vigeſimo nono Martij diploma vulgauit, quo narrabatur, honeſtis neceſſariiſque de cauſis à Synodo in S. Spiritu legitimè congregata commigrationem Tridento ad eam vrbem ſuæ ditionis fuiſſe decretam; proinde Pontificio nomine ſecuritatem publicam quibuſcumque ad continuandam Synodum eò confluentibus offerri, commodam præterea hoſpitalitatem ſponderi, libertatem *abeundi*, atque omnis moleſtiæ ſibi, famulis ac bonis, cuiuſuis noxæ titulo, immunitatem. Legatis quoque impoſuit, [a] vt omni ope eorum Patrum, qui Tridenti priùs aderant, celerem aduentum curarent. Id autem facilè obtinuere Præſides ferè ab iis omnibus, qui vel morbi metu inde diſceſſerant, vel tranſlationi ſuffragati in Venetam ditionem diuerterant; alij vt ſacratioris hebdomadæ functiones exercerent in Eccleſiis, quas ibi obtinebant, alij vt animum ex toleratis laboribus recrearent: non tamen ita facile ab iis, quibus integra res non erat, ſicuti nec voluntatis libertas, cùm ex illis quidam ſuorum Principum opperirentur mandata, cuiuſmodi erat Gallus, [b] qui Ferrariâ id Legatis ſignificauit, & etiam Luſitanus; quidam verò adire vetarentur, cuiuſmodi erant Cæſariani.

[a] Apparet ex litteris Ceruini ad Maſſeium, 14. Aprilis 1547.

[b] Ex eadem Ceruini Epiſtola.

2 Hi à Legatis inuitati ſunt litteris duodecimo Aprilis conſcriptis, [c] ſententiâ quidem concordibus, non item verborum texturâ: in ea nec litteræ omnes inter ſe ſimiles erant, quod Montano probabatur, nec omnes diſſimiles, quod Ceruino placebat; ſed pro eo ac vſuuenit in opinionum diſſidiis inter æquales, medium conſilium initum, & litteræ quadruplici formâ conſcriptæ. Exponebatur in his, peruenisse Bononiam Patres, ibique perhumaniter habitos: eadem ipſis ſponderi, quibus certò ac liberè fruerentur; ſimulque inuitari, vt ad celebrandam præſcripto die Seſſionem accederent. Porro Concilij tabellarius, qui litteras deferret, legitimè deſignatus eſt: hæ verò priùs cum autographo, quod apud Maſſarellum manſit, collatæ coram teſtibus, deinde coram iiſdem clauſæ obſignatæque tabellario traditæ ſunt; [d] qui eas pariter, accerſitâ teſtium fide, ſingulis qui aduocabantur Patribus Tridenti reddidit: ſed hi reſpondere

[c] Ex Diario Maſſarelli, & copioſius ex Actis Concilij in Arce Rom. in volumine notato A. in quo habentur cuncta infrà recenſenda, vel in hoc, vel in ſequenti libro, geſta aut Bononiæ aut Romæ, de controuerſia tranſlationis.

[d] In Diario, 27. Auguſti 1547.

Digitized by Google

1547. dere ausi non sunt; quin aliqui ne resignare quidem eas voluere absque Oratoris Toletani permissu. [e] Is quo tempore translatio peracta est, Romæ degens, ad primos rei nuntios iussus fuit à Cæsare [f] nimis tardo consilio Tridentum regredi; & equis cursoribus Bononiâ iter faciens, [g] se per Aulicos apud Legatos excusauit, quòd ipsos inuisere per festinationem sibi non liceret. Hic itaque vbi Tridentum peruenit, illis Patribus nomine Cæsaris indixit, vt ibi persisterent: qui posteà [h] simul conuenerunt; sed in conuentu quid statuerint, incompertum mihi est, nisi vt à quibusuis functionibus, quæ Synodum saperent, abstinerent, ne schisma oriretur.

[e] Extat in Apologia Episcopi Feltrienſis.
[f] In Actis in Arce sancti Angeli Romæ.
[g] Primo Aprilis, ex Diario.
[h] 4 Aprilis, ex Actis in Arce S. Angeli.

Errat quidem Suauis dum hasce litteras refert quasi minaces & imperiosiùs sonantes, & dum eas imprudentiæ Montani tribuit, & dum post habitam Sessionem datas enarrat.

3 At verò Theologi, peculiarium Sacramentorum, quæ nondum expensa fuerant, ac præcipuè Eucharistiæ ac Pœnitentiæ, examen Bononiæ prosequebantur. Pontifex interim [i] Legatis significauerat, se redditis ipsorum responsionibus de translationis euentu acquieuisse, simulque laudare consilium definitionibus supersedendi, nauandæque solùm operæ mõrum legibus, quippe passim gratioribus. Addebat, Galliæ Regem, verentem fortasse ne quid à Concilio detrimenti caperent Gallicanæ Ecclesiæ priuilegia, procliuiorem suspensioni futurum, quæ Montano pariter probabatur. [k] Sed refellebatur acriter à collega, quippe quæ specioſam ansam præbuisset Germanis ad suæ nationis Synodum conuocandam. Conspicatus posteà Pontifex, Bononiensi Concilio nec Episcopos nec Oratores vllius Catholici extra Italiam Principis interesse, adeoque peculiaris magis quàm Oecumenici speciem præferre, retardanda potiùs Decreta censuit, quàm minùs decorè ac splendidè promulganda; accedentibus præsertim precibus Didaci Mendozæ Oratoris Cæsarei, qui Vegæ successerat ad Siciliæ regimen transgresso, vt ea saltem haberi Cæsaris ratio videretur antequam ad Concilij functiones redirent, quæ haberi non potuerat antequam Patrum migratio sanciretur. Id ergo Pontifex per peculiarem tabellarium Patribus imperauit; adiecitque, ne interim tamquam legitimam translationem declararent, sed Sessio tantummodò prorogaretur.

[i] Diar. Massarelli, 5. Augusti.
[k] Ex Epistola ministri Farnesiani, 24. Martij 1547. & Dandini Nuntij in Gallia ad Cerninum, 4. Maij 1547.

4 Itaque die 19. Aprilis vniuersi Patres conuenerunt in Aulæ ædium Campeggiorum, vbi primus Legatus degebat: ex quorum familia Thomas Feltrienſis Episcopus celebrem translationis apologiam edidit. [l] Ibi proposuit Montanus: Cùm socij omnes nondum coaluissent, nec res tractandæ satis fuissent expensæ, tum ob sanctio-

[l] Habetur in volumine Actorum, vt dictum est.

Digitized by Google

sanctiorum dierum ferias, tum ob podagram, quæ dies plurimos ipse laborabat, opportunum videri, si opus prorogaretur in quintam feriam post Pentecosten, nimirum in diem secundum Iunij, retentâ per Concilium ipsis facultate protrahendi restringendique præscripti temporis, etiam in generalibus congressibus; ita tamen, vt solemni Sessione præstituto die 21. Aprilis neutiquam omissâ, in ea ipsa prorogatio decerneretur. Id omnibus probatum; ac postridie iterato consessu exemplum Decreti recitatum, quod pariter cunctis placuit. In priori cœtu solus Aloysius Lipomanus Antistitis Veronensis coadiutor censuit, in contumaces seuerè animaduertendum. Habita postmodum est statuto die [m] Sessio in Æde S. Petronio dicata. Solemniter sacrificauit Sebastianus Leccauela Noxiensis Archiepiscopus; peroravit Ambrosius Catharinus Minoritanus Episcopus: interfuere præter Legatos sex Archiepiscopi, duo de triginta Episcopi; extra quos sententiam suam scripto misere morbo præpediti Philippus Archintus Salutiarum Episcopus, & Camillus Mensuatus Satrianus Antistes, & eius vrbis Moderator. Interfuere pariter quatuor Mendicantium Ordinum summi Præsides, & Abbas Cassinensis. Bononiæ tunc aderant, & inde postero die profecti sunt duo Legati, [n] Germaniam Galliamque petituri, qui cum Concilij Legatis tradita sibi mandata communicare, eademque ex eorum consilio opportunius componere potuerunt: interim mortalium animis altè suspensis, in pluuiámne salutis; an in fulmen calamitatis esset hæc nubes eruptura. 1547.

[m] 21. Aprilis 1547.

[n] Ex Diario Massarelli.

Digitized by Google

HISTORIÆ CONCILII TRIDENTINI LIBER DECIMVS.

ARGVMENTVM.

PROPOSITA *ab Oratore Mendoza consilia de reponendo Tridenti Concilio, à Pontifice quidem accepta, non item à Cæsare. Eiusdem in Germania victoriæ. Decima Concilij Sessio, in qua Decretorum promulgatio in diem 15. Septembris dilata. Quæ fuerint agitata apud Cæsarem à Legato Cardinali Sfondrato. Aduentus Bononiam Præsulum Oratorumque Gallorum. Cædes Petri Aloysij Farnesij, & Placentia à Cæsarianis occupata. Altera Sessionis ad incertum diem prorogatio. Litteræ ab Ecclesiasticis, qui aderant Augustanis Comitiis, ad Pontificem datæ ad impetrandum Synodi reditum in Tridentinam vrbem, & responsa ipsis reddita. Missus cum mandatis Cardinalis Madruccius à Cæsare ad Pontificem. Ceruinus Romam accersitus. Quæ cum Cæsare Sfondratus egerit de Placentia. Prior Mendozæ in Senatu Vaticano contestatio, ac reddita illi responsio, deliberatione ad Synodum Bononiensem reiectâ. Litteræ super ea re à Synodo ad Pontificem scriptæ, earumque summa significata ab ipso in responsis ad Mendozam. Habita à Fisci Cæsarei Procuratoribus contestatio in Bononiensi Concilio, & quid ipsis responsum. Iterata Mendozæ contestatio in Purpuratorum Senatu; & altera Pontificis prolixa responsio, translationis causâ*

ad

Digitized by Google

ad se auocatâ, & suspenso interim Concilij progressu. Pontificis diplomata ad Bononienses ac Tridentinos Patres, per quæ vtrique iussi Procuratores ad causam dicendam legare. Illorum obsequium, horum excusatio. Suspicio de Cæsarianis, cum Parmæ ac Bononiæ insidiantibus. Cæsaris postulata vt ad se mitterentur Legati, cum facultate componendæ vsque ad Concilium Religionis. Oppositæ Regis Galliæ postulata. Libellus, inscriptus Interim, *à Cæsare in Comitiis promulgatus; hæreticis tamen, non Catholicis præscriptus.*

CAPVT PRIMVM.

Quid Orator Mendoza egerit, vt Tridentum Synodus reduceretur. Victoriæ Cæsaris in Germania. Turbæ Neapolitanæ.

1 CONSILIVM à Patribus cautè susceptum de protrahendis Decretis, vulgarium hominum iudicio, quàm ad vicina pericula animo deficientium, tam perspicaciâ carentium ad præuidenda remota, imbecillitas animi visum est; [a] eiusque culpa Farnesio adscripta, qui vt Cæsaris beneuolentiam siue aucuparetur, siue retineret, suis officiis generosam Pauli constantiam fregisset. Ea verò suspicio fouebatur singulari necessitudine, arcanisque colloquiis inter Farnesium & Mendozam: & tamen euentu patuit, consilia in Cæsarem procliuiora, futura fuisse pariter opportuniora. Nec omittebat Mendoza Christianæ gentis incommoda præsagire, quibus grauida ea discordia tumescebat, nouæque reconciliationis formas proponere: quibus etsi primò repugnaret Pontifex [b], monueritque Oratorem, Petro non Cæsari à Christo dictum, *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam*, ac terga confestim verterit, tandem assensus est, atque hæc [c] Sfondrato adhuc fortasse iter habenti dedit mandata. 1547.

[a] Ex litteris amicis ad Ceruinum Româ, 27. April. & 15. Iunij 1547.

[b] Ex Diario, 2 Maij.

[c] 30. Maij. Et litterarum exemplar Sfondrati est penes auctorem.

2 Fuisse ab Oratore propositum ex se quidem, sed cum spe non modica Cæsarei consensus, vt Episcopi, qui Tridenti subsiterant, Bononiam pergerent: ibi dogmatum decisio suspenderetur, vt Synodus parata esset Tridentum repetere, idque geminâ conditione, quam vtramque & Pontifex exigebat, & Mendoza probabat. Altera erat, vt priùs Cæsar Germanos adigeret ad præterita Tridentina Decreta suscipienda, & ad parendum futuris. Altera, vt simul

Digitized by Google

1547. consuleretur detrimentis, quæ inde Sedes Apostolica pati posset; nimirum, vt denuntiaretur, quemadmodum per litteras Nuntio Poggio significatum est, [d] occumbente Romano Pontifice, quamuis Concilium apertum perstaret, successoris electionem ad Purpuratos Patres pertinere. Quoniam autem in pactis anno superiore sancitis Cæsari pollicitus fuerat Pontifex, se alio modo compensaturum quidquid ille petierat de vendendis Hispanicorum Cœnobiorum prædiis, secundùm ea quæ suo loco narrauimus; voluerat Pontifex quasi æquale venditioni pretium illi concedere quatuor centena scutorum millia, ex Hispanicorum templorum sacrariis colligenda: sed ea concessio aliquamdiu à Cæsarianis ampliora flagitantibus accepta non est; posteà verò eam iisdem petentibus, existimarat Pontifex se promissione solutum, ob violatas à Cæsare fœderis pactiones, de quo alibi diximus. Nihilominùs ad leniendam Cæsaris acerbitatem missum fuit à Paulo diploma concessionis tum in Germaniam ad Legatum, tum in Hispaniam ad Nuntium; iniunctumque alteri vt illud exhiberet, alteri vt eius executionem curaret.

d 1. Iunij 1547.

Spes erat, facilè id temporis posse Cæsarem conditioni subiiciendæ Concilio Germaniæ satisfacere, cùm Protestantes iam subegisset, insigni de illis victoriâ reportatâ, quâ Fredericum Saxoniæ Septemuirum captiuum duxit, ipsius ditionem occupauit, ac Philippum Lantgrauium Hassiæ in potestatem acceperat, libertatem illi pollicitus, sed absque vlla certi temporis præscriptione. Et in hoc turpiter errat Suauis, qui Capiteferrei legationem Pontificis formidini assignat ob auctam ex recenti victoria Cęsaream potentiam, adeoque intenti, vt aduersus prævalida eius arma clypeum in Gallia sibi fabricaret: quod tam bellè veritati consonat, vt ex opposito Legatus Româ discesserit 6. Aprilis; [e] prælium verò 24. eiusdem mensis commissum fuerit. 3

e Primum constat ex Diariis, & ex adductis litteris: alterum ex Diariis, & tunctis historiis.

Eodem tempore graues Neapoli tumultus coorti, quòd ibi regij sacræ Inquisitionis tribunal, perinde ac in Hispania, statuere tentabant. Quapropter populus, eius metu correptus, producto priuilegio, quo cautum erat ne nouis tribunalibus subiicerentur, tumultuari cœpit, certus, apud se nolle aliam iudicij formam in eo genere admittere, nisi veterem & Ecclesiæ consuetam. Ex Neapolitanis itaque ferè quinquaginta millia aduersus Proregem arma cœperunt, Romanumque Pontificem amplis promissionibus ad sui patrocinium sollicitarunt: [f] qui tamen pio simul ac prudenti consilio nihil sibi mouendum censuit, intelligens, per eius temporarij 4

f Vide Adrianum lib. 6.

Digitized by Google

rarij regni factam sibi accessionem, periclitaturum fuisse id temporis 1547.
vniuersum sacræ dominationis imperium, cui temporaria potentia aduentitia est, nec, nisi sacræ fundamento nitatur, diutiùs duratura. Vnde eò minùs verisimile est id quod nonnulli scriptores, & ipse Andreas ab Auria de Paulo Tertio suspicati sunt; nimirum ab illo, eiusque filio Petro Aloysio, fuisse Genuensi Fliſci coniurationi fomentum admotum; cùm experimento constiterit, à Paulo quindecim annorum spatio, quibus imperauit, sæpiùs quidem inita in Turcas & hæreticos fœdera, atque ingentes armorum argentique suppetias fuisse collatas; numquam tamen in Catholicos ensem eductum; præterquam quòd cùm cæso Petro Aloysio captus esset Apollonius, qui à secretis illi fuerat, & quædam cum eo arcanorum characterum notæ interceptæ, vt ex iis eliceretur ecquid ille Genuensis coniurationis fuisset particeps, ecquid cum Rege Galliæ transegisset, quò Mediolanum inuadenti opem ferret, nihil ibi repertum est, quod Cæsaris administri proferre possent, pro eo ac libenter protulissent, vt deformem speciem lenirent, quam ea cædes & vrbis occupatio præferebant. Verùm siniſtra de rebus alienis persuasio herba quædam est, quæ supra reliquarum conditionem radices & agit & retinet in animis, absque probationum alimento: hæc verò tam noxij fruticis prærogatiua in corrupta natura fundatur, quæ mortales extimulat vt malum perpetrent, adeoque patrationem verisimilem reddit, extimulat vt malum sibi inuicem optent, adeoque optationis speciem repræsentat.

CAPVT II.

Sessio decima, vbi Decreta ad medium Septembrem prorogata.

1 INterim Patres Bononiæ nihil otio indulgêre, tum in solemnibus cærimoniis exercendis, vt omnibus palàm fieret, per eas speciosas functiones Concilium adhuc viuere; tum in priuatæ solertiæ curis, quibus auctoritas foueretur, statimque pro rerum opportunitate prodiret in lucem.

2 Quod ad cærimonias attinebat: [a] decretum est, vt quemadmodum Tridenti fuerant iusta funebria solemniter persoluta Pannoniæ Reginæ, Hispaniique Principis coniugi, ita Bononiæ par honor defuncto Galliæ Regi haberetur, iniectâ tantisper morâ, dum à Rege illius filio peractas patri funeris exequias innotesceret. Simul etiam iucundiorem alteram solemnitatem destinarunt, quâ Deo grates agerentur, ederenturque publicæ lætitiæ signa pro reportata

[a] In Cœtu 18. Maij, ex Diario, & volumine Actorum, signato A.

1547. à Carolo de hæreticis victoria; [b] in quo præter pietatis cultum, beneuolentiæ sensa in Cæsarem significabant, & intrepidum præ se ferebant animum inter incrementa potentiæ illius Principis, qui se aduersarium ipsis profitebatur; quod consilium Ceruinus pariter Paulo suggesserat. [c]

b Prima functio fuit 20. Maij, secunda 22. ex Diario.

c Litteræ Ceruini ad Maffeium, 7. Maij 1547.

Quod ad peculiares Concilij curas spectabat: selecti ex Episcopis 3
fuerant Materanus, Vasonensis, Veronensis, Bituntinus, & Aliphanus, qui peculiarem operam impenderent, tum ad eos qui aberant eò pertrahendos, tum ad eos qui aderant ibi retinendos. Nec ipsis deerat Pontifex, [d] subministrato pecuniæ subsidio, quo & illorum aduentus, & horum mansio iuuaretur; vt qui probè intelligebat, in ciuilibus cunctis dissensionibus eam partem apud plerosque potiorem haberi, quæ numerosior est. Concordi studio Decreta Sessioni proponenda parabantur; cùm existimarent, siue ibi Fidei morumque sanctiones ferendæ essent, siue non ferendæ, oportere Canones in promptu habere, rectè perpensos atque expolitos, ita vt nihil ad eos promulgandos deesset, nisi ipsa promulgatio. Etenim non modò id conducebat, vt maiori cum dignitate, minorique cum tædio tempus exigeretur, fieretque saltem compendium laboris alibi impendendi; sed etiam ne Bononiensi Synodo posset otium exprobrari, vtque potiùs in publicas obtrectationes offenderet, qui Christianæ Reipublicæ eius laboris fructum impediuisset. Eâ verò solertiâ res agebatur, vt dum pars altera absoluta, altera dumtaxat adumbrata esset: hoc enim pacto erat integrum Synodo, eam partem quam perfecerat, vbi vellet, depromere; hinc verò ea perfectionis absolutio quæ alteri deerat, dilationem cohonestare poterat, vbi emolumenti publici ratio eam suaderet: adeoque vulgò prudentiam cum timiditate confundenti haud patefieret, moram illam alienæ repugnantiæ concedi. Perfecta igitur erant de sacrosancta Eucharistia Decreta, quippe de argumento Tridentinâ trutinâ iam expenso, [e] ac proinde eiusmodi, quod seiunctorum tunc à corpore Patrum consensione firmaretur. Præter hæc de Sacramento Pœnitentiæ, [f] haud parum fuerat Bononiæ laboratum.

d Ex Diario, per ea tempora.

e Litteræ Ceruini ad Maffeium, 7. Maij 1547.

f Ex Diario, 30. Maij.

Et sanè prorsus à vero discrepat quod Suauis tradit, infrequentiam ibi Theologorum in causa fuisse, ne res expeditiùs discuterentur. Etenim comperio, vni confessui [g] sexaginta ex quauis natione, alteri septuaginta Theologos interfuisse. Præcipuè verò accessit ex Germania Petrus Canisius Societatis Iesu, vir rebus, seu scriptis ac gestis æquè [h] clarus. Nec certè Bononiensis commoratio sterilis fuit, [i] perinde ac illis visa est, qui fructum ipsius nonnisi post

g 30. Aprilis, & 2. Augusti, ex Diario.

h Ex Diario, 6. Maij 1547.

i Quæ acta exstant in volumine in Arce Romana signato A. & etiam videri possunt in libro à Seripando relicto, cui titulus, *Parrago*,

multos

multos annos, & in alio solo conspexissent. Illic enim solertissimo studio perpensæ continenter sunt cunctæ definitiones, pluresque ex morum legibus, Tridenti postea stabilitæ, ac de vtrisque sententiæ, quæ in cœtibus dictæ sunt, summatim exquisitissimè sunt collectæ, & in Acta Concilij legitima relatæ: & reuerà optimum succum continent eruditionis, earumque rationum, quæ singulis in argumentis afferri possint. Inter cetera illud memoriâ dignum est, disputationem, [k] quæ posteà Pio sedente adeò in Concilio claruit, de potestate seu conuenientia reddendi irrita matrimonia clandestina, Bononiæ fuisse cœptam per opinionum discordiam, illi non imparem quæ ad exitum Synodi Tridenti contigit, cùm etiam Bononiæ ferè bifariàm in ea controuersia sententiæ discissæ fuerint. 1547.

k Litteræ Massarelli Bononiâ ad Ceruinum Romæ, 15 Octobris 1547.

4 Dum res ita se haberet, iussi à Pontifice Legati supersedere, præstolaturi responsa Cæsaris ad ea quæ Mendoza proposuerat, Sessione vsque ad medium circiter Augustum dilatâ. Sed quoniam Pontifex tunc vel maximè studebat libertatem auctoritatemque Concilij integram seruare, opus erat, vt idem consilium Patribus probaretur. His itaque conuocatis [l] hæc Montanus disserüit; Sessionis diem iam instare, adeoque deliberandum, an placeret promulgari Decreta: vtrimque rationes suppetere: impelli quidem ad ea promulganda, quòd grauissimum Eucharistiæ dogma iam in promptu esset, quodque anteacta Sessio sine fructu cessisset. Proinde si hæc pariter fructu careret, haud parum Synodi dignitati detractum iri; quæ dum ostenderat se sibi diffidere, aliis animos adderet ad ipsam oppugnandam. At oppositas rationes longè validiores videri: posse quidem edi Canones de Eucharistia, at de reparatione disciplinæ nihil. Agendum in ea esse de incommodis, quæ auctoritas Episcoporum patitur, à profanis Principibus, & Regularium Ordinibus illata; id autem ad id vsque temporis effici nequiisse, dum nemo ab illis delegatus aderat, & ex his duo summi Moderatores ob necessarias suorum Ordinum functiones decesserant. Et tamen fuisse Tridenti constitutum, vt Fidei doctrina, morumque emendatio, duæ veluti rotæ, sic æquè procederent, vt hunc veluti currum aptè deferrent. Id verò tunc vt cùm maximè inuiolatè seruandum, cùm credi poterat, Concilium in vrbe Pontificia coactum, ab afflatu Pontificis magis regi. Ad hæc habendam esse singularem quamdam Cæsaris rationem, qui adhuc tranflationem ritè peractam negabat: & non modò reliquos suæ ditionis Antistites Bononiam non mittebat, sed Tridentinos ipsorum collegas eò se conferre vetabat. Habendam pariter noui Galliæ Regis rationem, cuius ibi nec Episcopi

l Ex Actis in Diario, 1. Iunij.

nec

1547. nec Oratores aderant: sperandum operâ vtriusque Legati, quos Pontifex miserat, non Regem solùm, sed etiam Cæsarem breui pernotum iri, vt Synodum suis Episcopis augeret, suisque Oratoribus decoraret.

Hæc rationum pondera cunctorum animos inclinarunt, præter 5
Benedictum Nobilium Episcopum Aciensem, qui Decretum super Eucharistiâ omnino promulgandum putabat; à qua sententia nec in ipsa Sessionis actione recessit. Futuræ Sessionis dies remotior est destinatus quàm qui per mandata Pontificis proponebatur, hoc est decimoquinto Septembris; quò certius foret, absque ope nouæ prorogationis, quæ futura fuisset parum decora, ante eam diem perfectum iri tum Bononiæ Decretorum formam, tum ea quæ Romæ & in Germania tractabantur. Adiecta tamen facultas est coarctandi protrahendique temporis vel extra Sessionem. Atque hæc omnia publicè posteà stabilita sunt in Sessione solemni 2. Iunij, in qua post sacrificium peractum ab Olao Magno Archiepiscopo Vpsalensi, decretum est, vt interim æquè doctrinæ ac morum emendationis opus continuaretur: in hac etiam Sessione duorum Patrum, quibus morbi causâ accedere non licuerat, admissa suffragia.

Plurimum existimationis accessit Synodo Bononiensi ex aduen- 6
tu Ambrosij Pelargi Dominicani, quem suprà laudauimus: hic priùs Rodulfi recentis Septemuiri Colonienſis, posteà Treuirensis Procurator [m] interfuit. Et quamuis ad indignationem Cæsaris declinandam, procurationis tabulæ pridie quàm translatio haberetur, signatæ legebantur; satis tamen in aperto erat, Pelargum his neutiquam vsurum fuisse, absque recentibus suorum Principum mandatis. Nec ita multò pòst superuenit Episcopi Labacensis in Austriaca ditione Procurator, [n] Patrum sententiam quæsiturus de septem articulis, de quibus in Carniolia Prouincia fuerat decertatum. Sed plus lætitiæ attulit is, qui Dandino in Gallia Nuntio à secretis erat. [o] Hic Romam ab ipso Nuntio, & Capiteferreo Legato missus, dum Bononiâ transiret, sollicitudinem dispulit, ad eam vsque diem ab incomperta mente noui Regis incussam: nuntiauit enim, ab illo tredecim insignes Episcopos ad Bononiense Concilium destinatos; [p] eumdemque clarè professum, à se illud acceptum ac defensum iri, promissâ in matrimonium Horatio Farnesio Castri Duci, & Octauij fratri, Dianâ ipsius Regis nothâ: quod coniugium à Pontifice anteà quæsitum, vt suspicionem amoueret à Gallo, propter Octauij cum Carolo coniunctionem, tunc libenter confectum est, vt inde

Cæsar

m 17. & 21. Iunij, ex Diario.

n Iulij 21. ex Diario.

o Peruenit Bononiam 23. Iunij, ex Diario.

p 24. Iunij, ex Diario.

Digitized by Google

Cæsar intelligeret, non defutura Pontifici præsidia, si ab illo aut de- 1547.
sereretur, aut premeretur.

7 Præterea [q] in eius vrbis, nobilitate doctrinâque florentis, primario templo ex Episcopis ac Religiosis Ordinibus viri sapientissimi frequentes conciones habebant de rebus Theologicis; ac præcipuè de infusione iustitiæ, de qua plures menses cum plausu concionatus est coram eo inclyto conuentu Dominicus Stella, è S. Dominici familia Episcopus Salpensis, & mox Lauellensis, ac demum Iustinopolitanus. Nec segniùs digerebantur capita reliquorum Sacramentorum, & in primis Pœnitentiæ; de qua disputatum est acriter, an Christus, vti Sacramentum ipsum instituerat, ita pariter illius exercendi tempus statuisset: An etiam, vt satis erat interdum Confessionis votum, ita pariter satis esset votum contritionis ad iustitiam accipiendam, votumque satisfactionis ad pœnæ remissionem. Similiter de Sacramento Eucharistiæ quæsitum accuratè fuerat, an tantumdem gratiæ ei conferretur, qui vnam tantum, quantum ei, qui vtramque simul Sacramenti speciem susciperet: atque ob sententiarum varietatem decretum fuit, nihil decernendum, quæstione opinantium libertati relictâ. Sed ea de re vt celebrior, ita feruidior disputatio reuixit aliâ tempestate, quod suo loco exponetur.

[q] Vide Diaria eius ætatis.

Pari sedulitate disciplinæ leges concinnabantur; [r] tum quæ spectabant ad ea Sacramenta administranda, quorum declarabantur dogmata; tum quæ ad alia obstacula remouenda, quibus Episcoporum mansio suas apud Ecclesias præpedibatur; præcipuè verò ad reuocandas superiores concessiones retinendi simul plura Sacerdotia curis animarum obnoxia. Hinc Suauis calumnia reuincitur, affirmantis, emendationis negotium, vtpote odiosum Pontifici, intermissum à Concilio, vbi in vrbe Ecclesiastica fuit collocatum. Equidem satis intelligo, huic homini, studenti non vera scribere, sed iniqua persuadere, satis fuisse, vt id rei verisimilis speciem præ se ferret. Næ iste nimis abiectè de iis sensit, qui eius scripta lecturi essent; nam homines ingenio haud hebetes facilè animaduertent, numquam fuisse Pontifici vel magis necessarium, vt emendationis Decreta à Synodo sancirentur, quàm cùm id videbatur omnino situm in suo arbitratu, vel nutu, adeoque opportunius, quàm cùm ipse cultrum manu tenebat, quo quantum, vbi, & quo pacto vellet, resecaret.

[r] Ex Diario, 11. Iunij 1547.

[s] Ex Diario, præsertim 26. Iunij.

Digitized by Google

1547.

CAPVT III.

Quæ Sfondratus in Germania egerit, & quæ Romam scripserit.

PEr hæc tamen res parabatur in lucem publicam proditura, vbi 1
seu per dissidium, seu per concordiam effectrix causa ad inducendam materiæ formam admoueretur. Spes aderat, legatione Sfondrati discordias sedatum iri, ob datam ipsi facultatem conueniendi eâ ratione, quam Mendoza excogitarat: sed longè alius à concepta spe rei exitus fuit. Legatum primò audiit Cæsar Bambergæ,[a] vbi substiterat, Augustam ad celebranda Comitia transiturus. Ille post gratulationem de reportatis victoriis aggressus est rem insinuare, cuius gratiâ priùs fuerat instituta legatio, Britannicam scilicet expeditionem; tametsi haud ignarus repulsæ, quam acceperant Nuntius, cùm Pontificis nomine idipsum proposuerat, & Parpalia, à Polo ea de causa missus ad Cæsarem. Dixit nihilominùs Legatus: Quamquam quo tempore ipse proficiscebatur, Cæsar bello Germanico esset implicitus; sibi tamen iniunctum à Paulo, ne prætermitteret tam egregium opus proponere, cùm speraret Pontifex, Cæsari ante accessum Legati, victoriam de hæreticis à Deo concessum iri, adeoque opportunitatem expeditionis Anglicæ capessendæ, sicut postea euenerat. Cæsarem, ab Anglo læsum tum sanguinis tum dignitatis violatione, tum etiam ob eam causam Religionis mutatione, haud posse à Legato credi ex animo dixisse, Nolle se huiusmodi labore implicari. Respondit Carolus; Suis in Germania rebus plus à se curæ deberi, vbi post relatam victoriam multum adhuc laborandum superesset ad victoriæ fructus decerpendos; cùm præsertim haud ritè secum actum fuisset, dum alienâ gratiâ ipse ducem egerat (indicans repudiatam à Paulo fœderis continuationem) ac demum sibi satietatem esse bellandi. Legatus accepto diserte repulsæ tenore, fastidio iràque permixtæ, quæ repulsas præteritas confirmabat, censuit, officia sibi minimè impendenda causæ insperabili, sed eam silentio commisit, sicut ipse Farnesio significauit, & sicut postmodum ex pleno eius litterarum commentario constat. Quare commentitium est quidquid insuper addit Suauis de iis, quæ super ea re apud Cæsarem à Legato acta fuerint, ea benignè de more interpretatus, non quasi adipiscendæ Britanniæ gratiâ, sed Cæsaris implicandi. At ex altera parte, ea quæ verè Sfondratus egit, & nos memorabimus, aut supinâ aut inuidâ taciturnitate idem inuoluit.

[a] Litteræ Sfondrati ad Farnesium Card. Bambergâ, 7. Iulij 1547.

Secun-

Digitized by Google

2 Secundo loco Legatus curandam Concilij vnitatem proposuit; 1547.
ostendens, quàm illa necessaria & dignitati & vtilitati Ecclesiæ foret: ac in medium protulit temperamenta sibi Romæ submini-
strata, ibique Mendozæ probata. Ad hæc Cæsar: Bellum à se non humanâ ambitione, sed Diuinæ causæ studio susceptum fuisse, eiusque rei luculenta in dies testimonia proditura. Huiusce piæ voluntatis suæ præmia à se agnosci miros inopinatosque progressus, quibus arma sua Deus prouexerat: non posse in Germania Religionem componi, nisi repositio Tridenti Concilio; quod sibi perspicuum erat, compluribus præsertim hæreticis eâ promissione reconciliatis. Se nihil dubitare, id esse in potestate Pontificis; præsertim si verum erat quod Pontifex affirmabat, se inscio Synodum fuisse translatam, adeoque vanescere omnem speciem, quâ ad translationem tuendam obstringeretur: obtentam translationi causam, hoc est morbi suspicionem, præterquam quòd ea legitima non fuerat, iam omnino cessasse. Id nisi fieret, præuideri à se in grauissima incommoda offensum iri, sed omne detrimentum in culpæ auctorem casurum.

3 Rogauit Legatus, ne tantum Cæsar pietati suæ tribueret, vt aliter de aliena sentiret; neque par esse, neque fieri posse, vt Synodus regrederetur Tridentum, vbi Patres inuiti degebant, nisi ingens aliquod Religionis emolumentum eorum reditum honestiorem facilioremque redderet. Illud igitur, quod cum Mendoza conuenerat, amplectendum; vt nimirum priùs Germani & præterita illius Synodi Decreta reciperent, & futuris se subderent: quod etiam in ipsius Cæsaris decus redundaret, tamquam in auctorem reuocati Tridentum Concilij cum tanto Ecclesiæ honestamento atque compendio. At Cæsar, qui nolebat promissis acquiescere ab incerta conditione pendentibus, dixit, Ea non ad expediendam rem, sed ad subterfugiendam proponi; cùm in comperto esset, obstacula non defutura in conuentu Cæsareo, ne res progredi posset. Hîc verò ex vna parte Legatus obiicere, Quænam foret indignitas, si Concilium quasi per vim Tridentum repelleretur in gratiam Germanorum, atque iidem posteà illud contemnerent, plures ipsum oppugnantes, omnes absentes, vt iam contigerat. Ex altera Cæsar contendere, Quidquid tandem euenisset, eam vnicam viam superesse, quâ posset Pontifex apud Deum hominesque suam causam probare.

4 Denique Legatus institit, vt certè interim recentis fauore victoriæ Germaniam ad Synodi superiora Decreta excipienda & seruanda compelleret; ita palàm futurum, ipsum Dei causâ militasse, ac

Digitized by Google

1547. viciſſe. His repoſuit Carolus; Se probè noſſe, Legatum plenè documentis inſtructum aduenisse: at nolle aliud repetere, niſi ſuo ſe muneri haud defuturum in eo quod poſſet Religioni prodeſſe; ſed optare pariter, vt ſuo quoque munere alij fungerentur. Tum Legatus, Idem, ait, eſſe Pontifici propoſitum: quapropter cùm de re nihil inter ſe diſcreparent, ſed de modo rei conficiendæ opportuniore, ne grauaretur Cæſar id maturè perpendere, gnarus, Oratorem Mendozam, adeò huiuſmodi negotiorum peritum, propoſitis conditionibus acquieſcere. At contrà Cæſar: Haud mirum videri, Mendozam decipi potuiſſe; nec ſibi ad id longiore meditatione opus eſſe, de quo verè ſe magis quàm de bello cogitaſſe affirmabat.

Legatus acceptis tam ieiunis, tam acerbis, tam obſtirmatis reſponſis ad ſingula quæ protulerat, conſilium cepit, quo aut Cæſar cogeretur ſpem aliquam melioris exitus præbere, niſi animum tam obduratum gereret, quàm verba prodebant; aut à Cæſare omni ſpe ſibi præciſâ, virtutem atque conſtantiam in Legato proferret, vitato inutilis inuiſæque moræ dedecore. Idcircò, *Quando*, inquit, *Auguſte Cæſar tam obſtinatè reſpondes, ſatius duco haud ampliùs Maieſtati tuæ exhibere moleſtiam, tuâque pace abeundi veniam poſcere.* Ad inexpectatam quam ille petierat abeundi veniam, frigidè Cæſar; Id liberum eſſe Legato. Hic verò vrgere non deſtitit, ſubdens, Infructuoſam illic moram haud ſibi opportunam videri. Carolus, qui ſperauerat apud Legatum in mandatorum calce ampliora reſidere quàm quæ prima pagina in primo congreſſu de more præferat, ſenſit ſe ex improuiſo eâ perſuaſione fraudatum; cupienſque non tam citò negotium abrumpere, ſed ſimul ſollicitus tuendæ dignitatis, ſubiecit, Poſſe Legatum ea de re maturiùs cogitare. Hic verò, Se cogitaturum; ſed Cæſarem precari, ne graue illi eſſet rem quoque ſecum perpendere. Atque hic colloquij finis. De pace cum Gallia nihil inſinuauit Legatus; tum quòd Pontifex idoneus conciliandæ cum aliis pacis ſequeſter minimè videretur, cùm eam ſecum conciliare non poſſet; tum quòd Gallicus Orator ad illam tranſigendam exſpectabatur. 5

Hæc tam propera diſcedendi venia, quam Sfondratus petierat, Romæ illaudata: [b] præterea ob reiectas à Cæſare conditiones, quas Mendoza probauerat, Legatus reprehenſus, quaſi haud plenè rationes protuliſſet, cùm eas in litteris de congreſſu cum Cæſare haud recenſeret. Verùm ille, quod ſpectabat ad veniam abeundi, ſuam cauſam ſuſtinuit, affirmans, id vnum emolumenti ab illo colloquio decerptum. Quod ſpectabat ad alterum, mirari ſe, quòd metiren- 6

[b] Litteræ Sfondrati ad Farneſium, vltimo Iulij 1547.

tur

tur quæ in prolixo congressu pluribus dissertа fuerant, compendiariâ vnius pagellæ narratione. Sed vbi opus spei artificis non respondet, semper peccatum quæritur in instrumento; & quemadmodum superiorum causarum effecta nonnisi inferiorum vitio corrumpuntur, ita Principum consilia nonnisi ministrorum inertiâ in irritum recidere posse creduntur. Quare quantæ in ministro sapientiæ est, in rebus prosperis ne se venditet, de solertia sua parcè loqui; tantæ pariter in aduersis prudentiæ est, vt se purget, referre pluribus quidquid actitauerit, sustinuerit, tentauerit, cogitauerit. 1547.

7 Legatus vnà cum rei à se gestæ narratione significauit quid ipse sentiret; id temporis opportunum non esse Bononiæ Synodum retineri, quòd Italicorum Præsulum frequentia, & exterorum raritas, Prouincialis, non Oecumenicæ Synodi speciem præ se gerebat: quòd eamdem Patrum numerus addictorum Pontifici, eorumque statio in Pontificia ditione suspectam populis reddebant, cùm controuersiæ tunc feruescentes, ferè omnes Apostolicam Sedem peterent, quod non contigerat, cùm ab Ecclesia Concilia Romæ fuerant celebrata; adeoque exempla non commodè aptari. Etenim cùm Cæsar eam Synodum palàm auersaretur, timendum esse, ne pro Imperij amplitudine in schisma prorumperet; nihil autem corpori magis esse lethale, quàm diuisionem membrorum. Postremò, quia Carolus & iratus & victor, tametsi abhorreret à schismate, posset aliâ ratione negotium facessere, atque ita secum disserere: Quæ ad Religionem spectant, in Comitiis agenda non sunt, sed in Concilio, quod Bononiæ habetur, nec inde dimoueri potest: cùm autem huiusmodi Concilium cunctis extra periculum metumque sit oporteat, ego verò Protectoris Ecclesiæ partes agam; meum est cum exercitu ipsum adire, ac tutum reddere. Proinde suadere se, vt per Diploma Synodus intermitteretur, in quo apposita esset hæc causa, A Comitiis, seu proximis seu iam inchoatis, spem fieri, ob Cæsaris victorias redituram ad Ecclesiæ sinum Germaniam, adeoque exitum priùs expectandum, quàm ad dogmatum morumque sanctiones progrederentur.

8 Hæc Romam Legatus: non tamen omnem mouere lapidem omittebat, si posset per Augustanum Cardinalem, Albanum Ducem, Cæsariscque Confessarium, viros Apostolicæ Sedi propitios, auctiores conditiones obtinere. Verùm quò hi Religionis studio præstabant magis, impensiusque Sfondrati petitionibus fauebant, eò vehementiùs iidem instabant, vt Tridentum Synodus remigraret; quoniam cùm alia ipsis non obuersaretur componendæ Eccle-

Digitized by Google

1547. siæ ratio, eam vel tamquam certam existimabant, vel tamquam vnicam, quamuis dubiam, tentare cupiebant. His permotus Legatus, rationum momenta litteris ad Maffeium[c] datis, qui Pontifici in negotiis Principum à Secretis erat, Romam perscripsit; contestatus, malle se obtrectationes hominum sua verba iniquè interpretantium subire, quàm experiri conscientiæ morsus, suum silentium infidelitatis notâ damnantis; Cæsarem in efflagitando Tridenti Concilio inflexibilem esse. Si opponebatur, Id nonnisi eiusdem Concilij consensu mouendum; ab eo pro certo poni, id à Pontificis nutu pendere. Si postulabatur, vt Patres, qui Tridenti substiterant, ad delendam contumaciæ labem Bononiam peterent; responsionem esse, id facilè quidem effectum iri, vbi certò priùs de futuro Decreto constaret: verùm nonnisi ad interponendam moram idipsum profuturum, cùm Episcopi Tridenti degentes nullam Synodi functionem haberent, adeoque nihilo magis reos censendos, quàm reliquos pariter absentes. Hîc verò nosse lectorem haud pigeat, hoc Sfondrati dictum Concilij Legatis Româ indicatum verbis mutilis ac flexiloquis, hoc est, *Tridentinos Patres haud magis quàm reliquos reos esse putandos*, intellectum ab illis fuisse, quasi diceret, *Reliquos Patres Bononiam profectos*. Atque vti huiusmodi sententiæ comprobatio longè abhorrebat à calamo Pontificij Legati, ita bilem illis commouit, acerbisque eorum confutationibus reiecta est. Adeò in epistolis negotia pertractantibus nulli rei magis quàm claritati studendum est.

[c] Epist. ad Maffeium, vlt. Iulij 1547.

Pergebat Sfondratus: Si adduceretur superior inutilis mora Concilij, duos annos impensa Tridenti ad Germanos præstolandos; reponi ab illis, variasse rerum conditiones, ex quo victoria Caroli Catholicos belli curis exsoluerat, hæreticis verò contumaciæ arrogantiam ademerat. Si Tridento reluctabantur quasi loco non libero, videri Cæsarianis euinci contrarium ex tot Decretis illic habitis contra Cæsaris votum in dogmatum negotio, & tamen ab eodem toleratis. Postremò, si verebantur, ne Synodus in huiusmodi vrbe collocata posset res nouas moliri siue in deligendo Romano Pontifice, vbi Sedes vacasset, siue in ipsius auctoritate coarctanda per disciplinæ reparationem; idem rationum robur militasse pariter, & non iuuisse, cùm primùm Synodus Tridenti posita est; nec minùs etiam militare vbi persisteret Bononiæ, modò plenâ libertate frueretur: nihilominùs offerre Cæsarem hac in re quidquid securitatis opus esset. Ex altera parte, si Bononiæ Concilium absolueretur, enumerabat Sfondratus pericula superioribus litteris exposita. 9

Varia

Varia demum proponebat consilia, sed per speciem studij potiùs quàm comprobationis, cùm in singulis difficultatem obseruaret; relinquens proinde, vt Pontifex ex huiusce modi sumptionibus conclusionem pro sua prudentia deduceret. 1547.

10 At Paulus, vti Sedis Apostolicæ studiosus recusabat Tridentum rursus amandare Concilium absque certo aliquo Ecclesiæ commodo & cohonestamento; ita pacis appetens facilem se ad [d]medium aliquod consilium ostendebat, cuiusmodi esset, Synodum Ferrariam adducere, cuius dominus ob Mutinæ Rhegiique Principatum erat in Cæsaris clientela. Cæsariani verò non tam Bononiæ infensi erant, quia Pontifici obtemperabat, quàm Tridenti cupidi, quia erat opportuna Germaniæ, & fortassis [e] tuendæ dignitatis curâ solliciti: non intelligentibus sæpè Principibus, summam ipsorum dignitatem in vna subiectorum populorum felicitate sitam. Per eos dies Pontificem iam decrepitum grauis morbus inuasit; qui quò propinquius periculum minabatur, eò maiorem trepidationem incussit, si fortè vacante Sede Oecumenica Synodus inter Germanos extaret in ea rerum hominumque conditione; neque in hoc satis cautionis haberi posse à Cæsare videbatur.

[d] Litteræ Sfondrati ad Farnesium, 1. Augusti 1547.

[e] Sfondrati ad Farnesium litteræ, 10. Augusti 1547.

11 Ex altera parte glisscebat in dies in animo Caroli abalienatio à Pontifice [f] ob Gallicas Horatij Farnesij nuptias, Purpuramque in Henrici Regis gratiam Guisio traditam: & quod Paulus æqualitatem, mediique constantiam appellabat, Cæsar coniunctionem, fœderisque nexum interpretabatur. Quapropter vt in morbis pertinacibus quædam naturæ motio expectatur, quæ opportuno remedio viam monstret, ac sternat; perinde tunc quiddam lucis commodique sperabatur ad ineundam concordiam ex aliquo euentu Comitiorum, quæ [g] ineunte Septembri Religionis potissimùm gratiâ Cæsar inceperat. Sed quo pacto laudatus ille Philosophus apud Aristotelem notauit, tempus non magis mereri doctissimi quàm indoctissimi notam, cùm ipsum æquè scientiæ atque obliuionis auctor sit, ita non minùs idem ingentium turbarum conciliator quàm concitator est; quippe quod per suas vicissitudines quandoque mortales in concordiam reuocat, sed non minùs quandoque extra omnem concordiæ aleam præcipitat; quod in iis quæ narramus elucet. Idcircò à tempore beneficium præstolari, prudentiæ quidem est, cùm aliunde peti nequit; at cùm solertia id nobis offert, ignauiæ.

[f] Litteræ Sfondrati ad Farnesium, vltimo Iulij; & ad Masseium, 7. Augusti 1547.

[g] Litteræ Sfondrati ad Farnesium, 6. Septembr. 1547.

CAPVT

Digitized by Google

1547.

CAPVT IV.

Sensa Bononiensium Legatorum. Præsulum, Oratorumque Gallorum aduentus. Ceruini defensio. Cædes Petri Aloysij Farnesij. Placentia à Cæsarianis occupata.

HÆc de iis quæ gerenda erant. Sed quod ad gesta spectabat, cùm è Sfondrati Veralliq́ue litteris, ac Mendozæ dictis compertum esset, à Carolo simulatam putari causam Tridentini morbi, ad amouendum Concilium productam; nihil prætermisere Legati, quo facti sinceritatem comprobarent: ac Ceruinus præcipuè, haud ignarus, in se potissimùm, quasi operis fabrum, Cæsaris indignationem conuerti, culpam à se remouere studuit, missis litteris, quarum hæc summa: Se non semel obstitisse dissolutioni Concilij; quæ tunc maximè fuisset irreparabilis, nisi turbinis impetus in translationem deflecteretur, quod liquidò constabat ex festinato duodecim Episcoporum discessu. Meram esse calumniam, hos à se fuisse compulsos; cùm in mentem prudentis viri cadere non possit, Legatos, vbi translationem molirentur, passuros fuisse, se tot suffragiis fauentium sibi Patrum, cùm vel maximè his opus erat, priuari; præterquam quòd inter duodecim homines patriâ studioq́ue diuersos res ipsa adeò celari non potuisset, quin eam ex alicuius ore Cæsariani elicuissent. 1

Interea haud omittebat Ceruinus admonere [a] Pontificem, Concilium otiari non posse, seu ipsius dignitate spectatâ, seu inopiâ Italicorum Patrum, quibus ad diutiùs ibi commorandum pecunia defuisset. Si Tridentum reduceret, præterquam ipsis volentibus, nec priùs auditâ reliquorum Principum Christianorum sententiâ, perinde ac per translationis Decretum statutum fuerat, eos tam acerbè exulceratum iri, vt funesti cancrænarum exitus essent pertimescendi. Minus sibi malum videri, [b] si (quod proponebat Sfondratus) vel apertè vel tacitè suspenderetur, dummodò ea Patrum cohors Tridento decederet: id aliâ ratione obtineri non posse, nisi vtriusque partis Episcopis Romæ accersitis, vbi Pontifex causam diiudicaret, cuius est lites de Conciliis cognoscere; quod actum est, cùm Paulus Samosatenus Antiochenum oppugnauit. Credendum non esse, Hispanos aduocanti reluctaturos: vtcumque contingeret, abundè fecisse, qui suas partes explesset. 2

[a] 21. Iulij, ex Diario.

[b] 21. Iulij, & 3. Septemb. ex Diario; & epistola Ceruini ad Massarium, 23. Iulij 1547.

Verùm nondum Pontifex ad suspensionem propendebat, quippe nec opportunam Ecclesiæ, nec Cæsari satis futuram; quia vsque adeò 3

adeò cupiebat illius Synodi auctoritatem, & in ea Sedis Apostolicæ dignitatem [c] tueri, vt habuerit in animo se Bononiam conferre, & Legatos super eo consuluerit; [d] sed ab his dissuasum, ratis præsentiam Pontificis in huiusmodi rerum conditionibus, seruitutis potiùs quàm honoris speciem Synodo præbituram. 1547.

[c] Ex Diario, 24. Augusti.

[d] Litteræ Legatorum ad Farnesium, 27. Augusti, ex Diario.

4 Aliunde tamen Concilio decus accessit. Promissa Regis Galliæ matureſcere iam cœperant aduentu Gallici Oratoris Claudij Durfei [e] nono Septembris, & cum eo Aquensis Archiepiscopi, & Episcopi Mirapicensis, qui omnes iussu Regis, sicuti memorauimus, Tridentinæ Synodo interuenerant. At contrà Cæsar ignominiæ sibi ducens, Concilium à se reiectum suis probari, effecit, vt Pelargus à Treuirensi [f] Septemuiro Bononiâ reuocaretur. Nec cessabat vrgere Mendoza, vt Sessio differretur, idque non per solemnem Sessionis actionem, prout anteà bis actum fuerat, ne delicatior irati Principis stomachus inutili ostentatione commoueretur; sed per consessum priuatum, pro ea quam Patres sibi seruauerant potestate. Et sanè consentiebant Legati tum dilationi, [g] vt Gallicorum Antistitum, qui nondum aduenerant, frequentiam præstolarentur; tum priuato consessui, quòd ea vanæ solemnitatis iterata ostentatio grauitati dignitatique detrahere videbatur. Cumque Pontifex idem sentiret, primò quidem vtrumque Legatis præcipit, adiectâ conditione, [h] Vbi aut nondum accessissent Galli, aut tam recenter, vt cum ipsis de habendis sanctionibus satis agi non potuisset. Posteà verò cùm Perusiam adiisset comitante Mendozâ, variaque consilia suggerente, Farnesij Cardinalis litteræ per peculiarem tabellarium ad Legatos delatæ sunt, [i] quibus absolutè, nec ampliùs sub conditione, id iniungebatur: sed tum prioribus mandatis, quæ conditionem requirebant, tum posterioribus, quæ rem absolutè imperabant, adiectum est, opportunum censeri, vt ad ampliorem libertatem retinendam, ac citra necessitatem reuocandi Decreti semel editi, ad incertum diem prorogatio sanciretur.

[e] Ex Diario.

[f] 23 Augusti, ex Diario.

[g] Litteræ Legatorum ad Farnesium, 3. & 6. Septemb. ex Diario.

[h] Litteræ Maffei ad Legatos, 30. Augusti 1547.

[i] 6. Septembris Assisio missæ, ex Diario, 7. Septembris.

5 Dum hæc gerebantur, res accidit, quæ Italicam quietem concussit. Die decimo Septembris viri quidam nobiles Placentini Petro Aloysio Farnesio interfecto arcem occuparunt, & ad libertatem conclamarunt. Rei nuntium postridie Legati accepere, [k] eò magis anxij, quòd Octauius Farnesius, primus ex Petri Aloysij liberis, ab ea ditione aberat, qui [l] ante triduum Bononiâ transierat, è Germania, vbi Cæsari militauerat, Romam regressus. Miserunt igitur Parmam Ioannem Angelum Mediceum, Archiepiscopum Ragusinum, qui aliâ tempestate, conditione & appellatione mutatâ,

[k] Ex Diario, 11. & 12. Septembris.

[l] 7. Septembris, ex Diario.

Digitized by Google

1547. Pius Quartus Pontifex Maximus appellatus est, quique id temporis erat Bononiæ gubernator, seu potiùs Prolegatus Moroni, Romæ Pauli accitu degentis: sed postea Legati, constanti Parmensium fide intellectâ, confestim recuperandæ Placentiæ negotium dedere Mediceo, militum delectu per Flaminiam ac Bononiensem agrum imperato, & communicatis cum Ferrariæ Duce consiliis. Verùm biduo pòst nuntiatum est, Ferdinandum Gonzagam, Mantuani Ducis patruum, & Mediolani rectorem, pluribus priuatis causis Farnesiorum familiæ infensum, [m] suis militaribus copiis Placentiam ingressum: vnde maior Legatis incessit sollicitudo, adeoque delectus militum studiosiùs continuatus. Interim Octauius propere Româ reuersus, [n] habitoque cum Legatis colloquio Parmam perrexit, quam in fide continuerant Comes Sanctæ Floræ eius sobrinus, Sfortia Pallauicinus, qui Comitis sororem, eiusdemque Octauij pariter sobrinam in matrimonium duxerat, & Alexander Thomasonus Interamnensis, militiâ egregius.

[m] Vide Adrianum lib. 6.

[n] Ex Diario, 15. & 16. Septembris.

Non tamen per eos dies Synodi [o] cœtus quidquam refrixerunt: 6
sed perinde ac si pacis tranquillitate fruerentur, sedulò feruescebant. Hîc equidem ambigo, risu ne an indignatione Suauem excipiam, dum narrat, prorogatam Sessionem, eiusque priuatim prorogandæ modum, fuisse mœroris significationem propter Petri Aloysij cædem, adeoque prætermissas eo nomine & solemnem Sessionem, & reliquas Synodi functiones, ne illarum causâ geminis per hebdomadam epistolis mœrenti Pontifici molestiam augerent: cùm potiùs ex legitimis tabulis compertum sit, Legatos plurimis ante Farnesij infortunium diebus, & ex sententia sua, & ex mandato Pontificis, rogante Mendozâ, prorogationem priuato ritu habendam decreuisse, & actiones posteà Concilij, rebus semper cum Pontifice communicatis, ne vnâ quidem hebdomadâ fuisse interruptas. Sed fortasse Suauis, vir nempe misericors, haud fieri posse putauit, vt Pauli, Patrumque animis, ictu miserabilis nuntij consternatis, liberum esset rem prosequi; adeoque extra omnem falsitatis metum fidenter id sumpsit, quod non alio, nisi natiuo sui animi atramento legerat exaratum.

[o] Constat ex Actis & Diario.

CAPVT

Digitized by Google

CAPVT V.

1547.

Dilata ad incertum diem Sessio. Lusitani aduentus. Quæ Sfondratus de Placentiæ rebus egerit cum Cæsare.

1 GEneralis cœtus die 14. Septembris [a] conuenit, in quo relatas à Legatis prorogandæ tum priuatim tum ad incertum diem Sessionis causas, quas memorauimus, omnes Patres, etiam Gallicis Episcopis & Oratore consentientibus, comprobarunt. Post duos dies Antonius Helius, ex Aula Pontificis, eius Diploma Ceruino detulit, quo Placentiæ Legatus destinabatur. Etenim cùm initio solam Petri Aloysij cædem, conclamatamque libertatem Paulus accepisset, quod in Placentinis aduersos Farnesiorum dominationi animos ostendebat, Ecclesiasticæ saltem ditioni illos restituere nitebatur. Et sanè cùm à coniurationis auctoribus, qui per primum facinoris æstum vano libertatis nomine populum concitarant, ciues publicum in consilium conuocati fuissent, & ostensum ipsis fuerit, [b] alicuius sibi Principis imperium subeundum, quippe qui suis viribus diffidebant, fuit qui proposuit, in Ecclesiæ potestatem redeundum; atque in hanc sententiam [c] ab ipsa ciuitate, factum excusante, ad Pontificem per certum cursorem litteræ datæ. Sed mox sententia subiiciendi se Cæsari potior fuit, tum quòd omnes qui conspirauerant, eorumque fautores, à Paulo tamquam ab ipsis læso abhorrebant; tum quòd, Cæsarianis eorumdem ope iam arce potitis, non ampliùs aderat deliberandi libertas.

2 Post hæc ab Octauio & Gonzaga pauca quædam hostiliter acta. Verùm tempestas ob pluuiam bello incommoda, multoque magis commeatus vtrimque inopia, præter quædam responsa Octauio à Pontifice, & Gonzagæ à Cæsare reddita, suasere, [d] vt vsque ad noua vtriusque Principis mandata induciæ haberentur: datâ interim facultate Comiti sanctæ Floræ, ac Sfortiæ Pallauicino (quibus Gonzaga iacturam minitatus fuerat rerum omnium quas in Cæsaris ditione obtinebant, nisi Farnesium desererent) ipsius partes impunè sequendi. Ceruinus itaque destinatam legationem non iniit; de qua Farnesio Cardinali scripserat, ad rem nauiter peragendam opus esse natiuâ ingenij in eam propensione; se verò ad rem bellicam nihil planè [e] propensum, quippe à cura Ecclesiastica longè diuersam. Quare Synodi negotium est prosecutus, vbi frequentes habebantur cœtus, & quò [f] Lusitanus Episcopus Portuensis, ad id vsque temporis, sicut indicauimus, hæsitabundus, sui Regis iussu tandem aduenit.

[a] Ex Diario, 14. Septembris.

[b] Adrian. lib 6.

[c] Constat ex responso, quod Pontifex dedit 25. Augusti, Alfonso Deltio Cæsaris ministro: & ex Commentariis Farnesij Cardinalis, Nuntio Bertano traditis, posteà citandis. Atque hæc omnia habentur in monumentis Borgheſiorum.

[d] Placentiæ firmatæ sunt 7. Octobris, ex Diario 9. eiusdem mensis.

[e] 16. Septembris 1547.

[f] 15. Septembris, ex Diario.

Digitized by Google

1547. Farneſiorum infortunium non minorem Germanico Legato 3
quàm Bononienſibus ſollicitudinem intulit: tum quia ſibi videbatur, tamquam vices Pontificis apud Cæſarem gerenti, debita in re tam graui officia cum eo Principe eſſe obeunda; & tamen nondum quidquam à Paulo commonitus, eiuſque voluntatis ignarus, neſciebat quænam ſibi verborum cautior forma eſſet vſurpanda: tum quia perſpiciebat, eo nouo ictu animos omnino diſciſſum iri, præciſis texturæ ſuæ filis, cùm concordia ex ipſa voce cordium coniunctionem ſonet. Dum his fluctuabat curis Sfondratus, ipſum [g] Epiſcopus Atrebatenſis Granuellani filius adiit; affirmanſque rem omnem inſcio Carolo contigiſſe, litteras Gonzagæ recitauit, ſcribentis, ſe priùs facti minimè conſcium, poſteà à coniuratis ciuibus fuiſſe accerſitum, vt eam vrbem nomine Cæſaris quibuſdam adiectis conditionibus obtineret; inuitantibus conſenſiſſe, ne quid turbulentius, quod impendebat, Italiam inuaderet: rogare proinde Cæſarem, ne rem à ſe geſtam damnaret, neque certum conſilium caperet, antequam certum hominem audiret, à ſe mox ad eam rem allegandum. Nec dubitauit reſpondere Legatus, Placentiam illicò reſtitutam, lydium lapidem futuram, quo Cæſaris ſinceritas & innocentia in ea illata Pontifici iniuria comprobaretur.

g Litteræ Sfondrati ad Farneſium, 17. Septembris 1547.

Elapſo biduo, cùm ſolemni Sacrificio intereſſet Legatus cum 4
Cæſare, quem diu graui laborantem morbo adire non potuerat, hic ſuâ ſponte, vultu ad mœſtitiam compoſito, dixit, ad Sfondratum conuerſus: Sibi grauiter patratum facinus doluiſſe, cùm interfecti Ducis, tum Pontificis causâ, & præſtolari miſſum à Gonzaga nuntium, à quo plenè de re doceretur. Legatus cùm longiori aptum colloquio tempus non eſſet, ſubiecit; Moneri à ſe atque orari Cæſarem, vt ea conſilia pro rerum conditionibus caperet, quæ animi ſui magnitudinem, æquitatem, ac probitatem decerent: ſibi nihil à Pontifice adhuc iniunctum, ſed pro ſui animi ſenſu longiorem cum Atrebatenſi habuiſſe ſermonem, quem Cæſari ab eo relatum arbitrabatur. Carolus per conſuetas Principibus reſpondendi formas reſponſo vacuas adiecit, Atrebatenſem numquam ſecum dum ægrotaret, de negotio collocutum; eo tamen audito rebus conſultum iri: atque ita digreſſi.

Paulò pòſt adfuit Gonzagæ miniſter; [h] & Granuellanus Legato 5
ſignificauit, rem geſtam his rationibus excuſari: Gonzagam nonniſi iam re confectâ conſcium coniurationis fuiſſe; receptam poſteà à ſe Placentiam, ſibi oblatam à ciuibus; ne ſi reſpueretur, Gallo ſe dederent: conuentum in pactionibus, ne ampliùs ea vrbs Farneſiorum

h Ex litteris Sfondrati ad Farneſium, 21. Septembris 1547.

Digitized by Google

rum aut Ecclesiæ dominatui subiiceretur. Legatus litem inutilem euitaturus, dixit: A se quidem occultam Gonzagæ culpam non quæri, sed vrbem, quæ palàm erat in Cæsaris potestate, & quæ omni planè iurè debebatur genero filiæ, ac nepotibus ipsius Cæsaris, aduersus quos nullus poterat obtendi color, nulla suspicio. Tum respondente Atrebatensi, Cæsarem, quæ conuenirent acturum, sed mirum esse, à Pontifice nondum quemquam huius rei causâ missum; reposuit Sfondratus: Partes potiùs fuisse Cæsaris, à quo vrbem occupatam constabat, huiusmodi fungi officio apud Pontificem & læsum & spoliatum, quo sui sinceritatem animi declararet. Iuratus affirmauit Granuellanus, id planè agitatum; sed nondum peractum, quòd Gonzagæ minister expectaretur, qui rerum statum exponeret: si enim Cæsar quemquam allegasset ad Pontificem, verendum erat, ne, Placentinis in suspicionem actis, subiretur discrimen alicuius perturbationis, vtrique Principi æquè perniciosæ. Tunc liberè Legatus hæc reddidit: A Cæsare, eiusque administris pro certo poni, rectè sincereque hac in re Cæsarem agere; sed non item à ceteris credi: rei summam, cui nihil apponi posset, ad hoc redigi: Vbi ea vrbs restitueretur absque tergiuersationis mora, seu recompensationis negotio, sinceram illam Cæsaris voluntatem legitimè comprobatum iri: inde pariter orituram inter Pontificem & Cæsarem eam animorum coniunctionem, quæ forsitan anteà non extiterat, & cum optima spe ingentis emolumenti, & vtrique Principi, & Christianæ Reipublicæ prouenturi. Quòd si Placentia minimè redderetur, perspicuum fore, qui mala crediderant, vera credidisse, idque summo incommodo rei tum sacræ tum profanæ futurum. Atque hæc de Placentiæ rebus. 1547.

6 De Synodi temperamento, quod Mendoza Perusiæ suggesserat, vt nimirum vtraque Episcoporum cohors Ferrariam aut Vicentiam conueniret, ibique leges aliquot concorditer ederent disciplinæ reparandæ necessarias, dixit Atrebatensis: Exitum Sessionis celebratæ seu prorogatæ priùs expectandum; indicauitque optima fuisse Româ perscripta de Farnesij Cardinalis opera ad Pontificem leniendum. Sed reuerà [i] consilia à Farnesio & Mendoza, concordiæ pacisque cupidine suscepta, alioquin implicata erant & ardua, adeoque Cæsarianis minimè accepta. Hi verò Comitiorum exitum præstolabantur, à quibus in comperto erat, disertè postulatum iri, vt Synodus Tridentum reuocaretur. [k] Inde Ioannes Figueroa missus est à Cæsare in testificationem doloris ad Octauium Farnesium, & mox ad Pontificem. Cùm autem Atrebatensis Sfondrato

i Litteræ Sfondrati ad Farnesium, 21. Septemb. 1547.

k Litteræ Sfondrati ad Farnesium, 23. Septemb. 1547.

Digitized by Google

1547. drato communicasset narrationem Gonzagæ, quâ se initæ conspirationis ignarum, sicuti narrauimus, ostentabat; ille ratus, rem sibi dissimulandam non esse, subiecit: Ex variis litteris è Mediolanensi Prouincia non ad se, sed ad alios scriptis haberi, pridie quàm facinus patraretur, fuisse Laudi, Cremonæ ac Papiæ milites & arma parata; de cetero rem illius iudicio à se permitti, sed de his frustrà disceptari: rei cardinem, sinceræ mentis testificationem, amicitiæ vinculum, in Placentiæ restitutione sita esse. Idem monuit, vt per eiusdem sententiæ tenorem loqueretur Sfortia Pallauicinus, ab Octauio ea de causa Legatus ad Cæsarem. [1]

[1] Peruenit 28. Septemb. vt ex epist. Sfondrati ad Farnesium, ex qua constant quæ sequuntur.

Ac primùm quidem Aula Cæsaris non mediocri fortunæ beneficio tribuit tam præclaræ vrbis sine vllo impendio accessionem. Verùm posteà perpensum est, multarum rerum pretium anticipatum persolui, multarum post habitam aliquamdiu possessionem, sed cum fœnore: numquam Pontificem quieturum, nisi eo quod suum erat, recepto: Principes Italicos, quippe sollicitos, Gallicos, quippe æmulos, tam honorificum nomen æquitatis Ecclesiæque iuuandæ minimè neglecturos: sapidos omnes cibos haud semper nutrire, multos concoqui non posse, & in maciem solui: potissimum Principum robur in contentionibus, ad subditos sibi promptos habendos, & reliquos sibi addictos, esse honestatem causæ; & tamen hanc inhonestissimam conspici: tamquam latronem dilaceratum fuisse legitimum dominum, cui Cæsar filiam suam in nurum dederat; de quo multæ quidem suspicionum vmbræ à Cæsarianis pingi poterant, sed nihil solidæ offensionis tangi: occupatam vrbem, ante trigesimum penè annum ab ipso Carolo Ecclesiæ redditam per initas pactiones, quando Ecclesiasticorum armorum ope Mediolanensem Principatum recuperauit: eamdem retentam legitimo successori, eius filiæ coniugi, qui Carolo tot in bellis tam egregiè militauerat. 7

Hæc animis agitata, Cæsari ac prudentioribus consiliariis, illius lucri gratiam eleuabant: sed mortalibus graue semper est, ne strenulâ quidem quantulacumque acceptâ, restituere; idcircò aliquod inde compendium existimationis vtilitatisque conquirebant: existimationis quidem, volentes vrbem à Cæsare sponte restitutam videri, eius recuperatione nonnisi per Caroli clementiam à Paulo tentatâ; vtilitatis verò, mussitantes, potiorem esse conditionem possidentis: qui petit, oportere vt ab altero leges accipiat; adeoque aliquam in rebus publicis compensationem præstolabatur à Pontifice, in quem vnum suspicionis dissensionisque causas regerebant; 8

cùm

Digitized by Google

cùm alioqui Farneſios, Ducem & Cardinalem, in rem Cæſaris benè ſe geſſiſſe faterentur. 1547.

9 Reuerſus itaque Carolus è venatu, cui recreandi animi gratiâ poſt morbum parum temporis inſumpſerat, vno eodemque die [m] Legatum & Pallauicinum audiit. Legatus prior ingreſſus expoſuit: Etſi nullæ ſibi poſt Placentiæ turbas eſſent allatæ Pontificis litteræ; ſe tamen ſuggerere Cæſaris prudentiæ, eam eſſe vel maximè conſpicuam opportunitatem, per quam ipſe deberet animi ſui præſtantiam cunctis nationibus palàm facere. Hîc verò poſuit ob oculos illatam à Mediolanenſi Gubernatore iniuriam, Octauij Farneſij merita, & dolorem infligendum Pontifici. Cæſar excuſato Gonzagà reſpondit, Se in loco filij Octauium amare, idque in rebus ad eum tantummodò ſpectantibus oſtenſurum; ſed minimè ſibi videri maiorem à ſe habendam rationem Octauij, quàm à Paulo haberetur: indicans, per ea quæ Pontifex egerat, nihil ſe ad iuuandum Octauium ſtimulari. Tum Legatus apertiùs inſit: Sæpiùs à Cæſare hæc indicata; adeoque haud ſibi prætermittendum in tam graui rerum momento, ipſi reuocare in memoriam non modò reiectas à Pontifice innumeras opportunitates grauiter lædendi Cæſaris, ſed etiam, ſubductis ritè rationibus, expenſam in ipſius commodum maiorem prouentuum partem, ſui Pontificatus ſpatio acceptorum: atque huiuſmodi ſuppetiis potiſſimùm referendam abſolutam illam dominationis vim, quâ denique in Germania potitus fuerat: præterquam quod quidquid pariter in Italia Cæſar poſſidebat, ope Sedis Apoſtolicæ poſſideri; cui proinde plus quàm reliqui Cæſares ipſe debebat. His nihil à Carolo reſponſum. Dein inſinuauit Legatus; Si hæc amarities, adeò rationi diſſentanea, in animo Pontificis relinqueretur, rem Chriſtianam perturbatum iri, & in primis Concilium, quod maximo in diſcrimine verſabatur. Sed reſpondente Cæſare, Priuatas res haud publicis permiſcendas; adiecit ille, Alteras alteris influere, cùm ab iiſdem cauſis pendent, quæ ſunt Beneuolentia ac Fidentia inter Principes, aut aduerſæ animorum affectiones. Demum Cæſar, Se nihil, ait, reuerentiæ obedientiæque, ſemper à ſe in Apoſtolicam Sedem præſtitæ, defuturum; curaturumque, quantum in ſe erat, in iis Comitiis quæcumque Religionis emolumenta, remque omnem Pontifici ac Legato communicaturum: de Placentia nihil adhuc apud ſe ſtatuiſſe, rei tamen conuenienter & æquè conſulturum. Legatus accepto reſponſo tam ieiuno ac tam languido, vt robur animumque præferret, per has quaſi obuolutas minas, nec reuerentiâ vacuas, ſermonem abſoluit:

[m] 2. Octobris, ex litteris Sfondrati ad Farneſium, eodem die.

Cæſar,

1547. *Cæsar, quando nihil adhuc apud te statutum habes, equidem moneo, vt illud statuas, quod non solum honestum, sed citum sit; aliter necessarium opportunumq; remedium haud conferetur.*

Statim post Legatum Sfortia Pallauicinus ingressus sermonem habuit, mixtum breuibus sed acerbis in Gonzagam querelis,& prolixis officiosisque precibus erga Cæsarem. Eædem illi quæ Legato redditæ obscuræ responsiones, sed dubiâ quâdam luce aspersæ: adiecit enim Cæsar, nolle se Placentiæ causâ cum Pontifice dissidere. Verùm huiusce postremæ spei scintillæ mox elanguerunt frigidæ responsionis iniectu, quam vtrique [n] Granuellanus reddidit Hispanico scripto huius sententiæ: *Postquam Cæsar audiuit quæ sibi Legatus, ac posteà Sfortia Pallauicinus, de cade Petri Aloysij Ducis, ac de re Placentina exposuerunt, omnibus perpensis iterùm respondet: Facinus sibi displicuisse Pontificis causâ, ac præcipuè Farnesij Cardinalis, Octauij Ducis, & Margaritæ filiæ. Verumtamen vt rebus opportunè consulatur, oportere non modò causas expendi à Cæsare, quibus adductus Gonzaga ea peregerit, & ex altera parte necessitudines nexusq; cum Farnesiis; sed etiam auctoritatis Cæsareæ, & quietis Italicæ rationem haberi. Vbi verò de his omnibus plenè cognouerit, rem cum Pontifice communicandam. Interim se Gonzagæ mandaturum, ne quid vltrà moueat, modò idem ex altera parte præstetur; præsertim cùm inaudierit, tam intra quàm extra Italiam res nouas tentari: quod tamen ait Cæsar nolle se credere, cùm ob ea quæ Farnesius Cardinalis Oratori suo Romæ spoponderat, tum ob supplices modos, quos Octauius in ipsum Cæsarem præ se tulerat. Vbi verò aliter agi resciret, haud omissurum rebus opportunè prospicere.* Ita qui præpollet viribus, iniuriæ sibi vertit, cùm eas in ipsum adhibent alij, vel vt ius suum vindicent; nec patitur, vt quispiam à se iustitiam nisi tamquam beneficium postulet.

[n] Ex litteris Sfondrati ad Farnesium, 7. Octobris 1547.

CAPVT VI.

Litteræ Præsulum Ecclesiasticorum Germanicorum ad Pontificem de reuocando Tridentum Concilio. Madruccius Romam à Cæsare missus, eique tradita mandata. Ceruinus Bononiâ Romam accitus.

INter alia, quæ Cæsar è turbis Placentinis sperauerat, illud erat, inde scilicet inescare Pontificem ad Synodum Tridenti reponendam; totusque in eo defixus, curauerat vt hoc ipsum Ecclesiastici Ordinis viri, qui Comitiis intererant, clàm & inscio Legato, ea de re posteà cum ipsis conquesto, adeoque non coniunctis more

more collegij, Pontificem efflagitarent; [a] sed per eum tenorem, qui sub mellè supplicis petitionis aculeum minacis contestationis intentaret. Hæc fuit summa. 1547. [a] 14. Septembr. 1547.

Compertas esse Pontifici Germaniæ calamitates, ob Religionis dissidia adeò tumultibus cædibusque perstrepentes, vt si non aliunde, certè ex armorum fragore trans Alpes exaudiri potuissent. Minimè dubitari, malis omnibus obuiàm iri potuisse opportunâ tempori adhibitâ medicinâ. Et sanè pro ea quam ipsi obtinebant Germanicarum rerum hominumque experientia, se semper vnanimes existimasse, ope Oecumenici tantùmmodò Concilij funestam illam serpentemque flammam posse restingui: hinc pro sua in Rempublicam Ecclesiasticam fide, in pluribus Ordinum conuentibus Cæsarem precibus fatigasse, vt ad illud ab Apostolica Sede obtinendum auctoritatem suam impenderet. Semper pariter expetiisse, vt huiusmodi Synodus in Germania celebraretur; idque non priuati commodi gratiâ, sed quò faciliùs confluerent ij, quorum id plurimum intererat, & quorum præsentia plurimum etiam rei conducebat, quibusque sacræ profanæque rei administratione occupatis, non libebat inter eas procellas à clauo recedere: fuisse tandem impetratum, vt post indictas frustrà Mantuam ac Vicentiam, & post superuacaneam perniciosamque cunctationem, conuocaretur & aliquamdiu continuaretur Tridenti Concilium, adeoque in finibus Germaniæ, pro eo ac enixè postulatum fuerat, sed procul ab ipsa, ob interpositas Alpes, ac veriùs in Italia. Hinc factum esse, vt paucis, vel nullis ex Germanicis ibi licuerit adesse, nec per se nec per suos internuntios, cùm præsertim in illis prouinciis bellum periculosissimum arderet, ex ipsis Religionis controuersiis exortum, cuius terror, ac militum excursiones viam omnem adeundi Tridentum præcluserant. Postremò, virtute fortunâque Cæsaris conspirantibus, ac manifesto Diuinæ opis præsidio temerariis hostium conatibus perfractis, meliorem spem affulsisse: sed cùm sibi quisque suadebat, sublatâ malorum origine, cuncta pristinam ad quietem reditura, factum esse in portu naufragium, seu translato, seu, prout alij loquebantur, diuiso Concilio (hic verò Suauis ad Apostolicæ Sedis inuidiam additâ voculâ, tenorem mentitus, dicit, *seu potiùs diuiso*) quod falcis instar non enatum modò lolium, sed futura in posterum praua semina excidere debuisset.

2 Pergebant per tragicas deplorationes oculis subiicere graues ærumnas, quas in Religione, fortunis, commerciis, ac regimine septem ac viginti annos Germania tolerauerat. Iam si Apostolicæ

1547. Sedis auxilia nunc deesſent, ſpem omnem occaſuram, ruituraſq́ue res omnes in atrociorem quàm anteà malorum alluuionem. Proinde quàm intimis poſſent precibus ab eo ſe petere, vt Tridenti Synodum reponeret, cuius lux Religionis tenebras, procellaſq́ue diſcordiæ diſſiparet; quibus diſiectis Germania ſe cæloq́ue dignos fructus pròferre poſſet. Si Pontifex ipſorum poſtulatis, non ſolùm æquis ſed neceſſariis, annuiſſet, ſe illi promptè obſecuturos quidquid Pontifex aggredi vellet, tum ad pacificandam curandamq́ue Germaniam, quæ vti ægrior, ita maiori magiſq́ue ſollicitâ curatione indigebat; tum ad vniuerſam Eccleſiam aptè componendam. Sin, quod auerteret Deus, abnueret; quid ipſis amplius conandum, quónam confugiendum, à quo expectandum aut flagitandum auxilium, niſi ab Apoſtolica Sede, quam humani generis Redemptor ſupra firmam petram aduerſus omnes inferorum impetus collocarat? Reputaret itaque Pontifex, vbi ipſorum preces, Germaniæq́ue pericula, quæ nullam patiebantur moram, nihil impetrarent, quantum cladis expectandum eſſet: ideoq́ue tempeſtiuè rebus conſuleret, ne, dum Sedes Apoſtolica in eo negotio nimiùm cunctaretur, alia inirentur conſilia, aliâque ratione cauſa dirimeretur. Hîc verò conſuetis obſequij amoriſq́ue formulis epiſtola claudebatur.

Huic Pontifex haud ita citò reſpondit. Cùm enim ad ipſum Cæſar deſtinaſſet Madruccium, & vtrique Principi gratum, & rerum Concilij ſcientiſſimum, nihil certi ſtatuere poterat, niſi tam egregio Internuntio priùs audito: interim per Sfondratum moram priuatim excuſauit apud illum Ordinem; qui excuſationem admiſit, [b] ſed immobilis in voto perſtitit recuperandi in vrbe Tridentina Concilij. 3

[b] Litteræ Sfondrati ad Farneſium, 25. Decemb. 1547. & 8. Ianuarij 1548.

Madruccij miſſio ita ſe habuit. Perſuaſerat in Ordinum Comitiis Cæſar hæreticis [c] Principibus, & mox aliquanto difficiliùs liberis Ciuitatibus, *vt ſe ſubderent* (huiuſmodi erant verba) *Decretis Concilij Tridenti celebrandi, quippe in vrbe nec admodum Germanis incommoda, nec ab aliis nationibus meritò recuſanda; in quo Concilio agenda res erat ex ſacrarum Litterarum Patrumq́; doctrinâ: ſe verò tamquam Eccleſiæ Patronum polliceri effecturum, vt plenam loquendi libertatem, tutum ibi domicilium, & abeundi ſecuritatem obtinerent ij etiam, qui Confeßionem Auguſtanam tuerentur: eò pariter per ſeipſos, aut, vbi præpedirentur, per Procuratores idoneos affuturos Epiſcopos Chriſtianarum omnium prouinciarum, præcipuè verò Germaniæ, cuius gratiâ Concilium illud in primis habebatur.* Hic libellus ad Comitia priùs relatus, [d] dein ab Atrebatenſi communicatus Legato, haud ipſi placuit; tum quia 4

[c] Litteræ Sfondrati ad Farneſium, vltimo Octobris 1547.

[d] Litteræ Sfondrati ad Farneſium, 21. Octobris 1547.

nulla

Digitized by Google

nulla fiebat Sedis Apostolicæ mentio; tum quia eiusdem Sedis nondum quæsito consensu tam fidenter Concilium spondebatur. Sed de primo responsum est, eam apertam mentionem fuisse prætermissam, ne in verborum litigia impingeretur, cùm satis esset tacita mentio, illis verbis inclusa, *ex Patrum doctrina*: ad alterum dixere, ea de re iam fuisse statutum. [e] 1547.

[e] Litteræ Sfondrati ad Farnesium, 17. Nouemb. 1547.

§ His ita decretis, Septemuiri non solùm Catholici, sed etiam hæretici, die quâdam quasi ex improuiso Legatum adiere, conuiuæ non inuitati, singularem ipsi reuerentiam præferentes. Induxerat Carolus in animum, per hæc Comitiorum Decreta in manu sibi repositam summa sua cum dignitate tum Religionis concordiam in Germania, tum restitutionem Concilij in vrbe Tridenti; nec eam posse à Pontifice denegari, quin is Germanicæ reconciliationis turbatorem se proderet. Idcircò hæc Madruccio tradita [f] mandata: Ipsum *ad Pontificem* à Cæsare mitti, quippe virum adeò & Pontificis studiosum, & earum rerum peritum. Exponeret Pontifici, tum Cæsaris tum fratris Romanorum Regis nomine, Dei ope supra omnem humanam spem effectum, vt cuncti Principes Ordinesque Germaniæ subiicerent se iudicio Concilij, quod Tridenti celebraretur: & quamquam in maximam ea de re difficultatem offensum esset super auctoritate, quam in Concilio Apostolica Sedes exerceret, vtpote alteri parti suspectam; tamen haud consensisse Cæsarem, huiusmodi subiectionem quocumque modo coarctatam conditionibusque circumscriptam, sed liberam & absolutam futuram. Proinde Madruccius vtriusque Principis, Ordinumque Germanicorum nomine rogaret Pontificem, vt Concilium Tridenti reponeret, absolueretque; quod is effecturum se spoponderat, quandocumque huiuscemodi Synodo Germania se submitteret, sicut in præsentia se paratam exhibebat: cùm Cæsar minimè dubitaret, Pontificem maximè gauisurum ob factam sibi & Ecclesiæ auctoritatis accessionem; nec neglecturum tam egregiam redintegrandæ Christianæ Reipublicæ, reparandæque iacturæ, quam Petri Sedes passa fuerat, opportunitatem, tantâ auri vi, tot incommodis, tam graui etiam vitæ discrimine coëmptam à Cæsare: ac præstiturum hoc pacto Pontificem, quod semper obtulerat quà suâ quà suorum Nuntiorum ac Legatorum linguâ. Quod si perficeret, pro certo haberet, numquam destiturum Cæsarem suo perfungi munere in sacrosancta Fide ac Sede Apostolica prouehenda, pro eo ac sæpiùs promiserat. Sin autem id Pontifex recusaret, quod credere nolebat Cæsar, satis ipsi futurum excusationis apud Deum, apud Pontificem, apud omnes mortales,

[f] Profectus est 6. Nouembris & 18. vt constat ex epistola Sfondrati ad Farnesium eâdem die missa: ad eum fuere mandata, quæ subscripta leguntur die 10. & extant in libro mandatorum apud Archiuium Vaticanum.

Digitized by Google

1547. cùm quod in se erat præstitisset ad remouenda tam grauia Religionis incommoda, quæ Pontifex pro sua prudentia sanè prospiciebat, quæque ab Oratoribus ipsius Cæsaris sæpiùs fuerant illi proposita, atque à Pontificiis Legatis in Germania sub eorum oculos imminentia perspecta fuerant.

Cumque animaduersum esset, donec negotium Concilij decerneretur, opus esse, res Fidei in illis prouinciis aliquâ ratione ordinari, nec ibi quisquam adesset cum Pontificia ad id peragendum potestate, peteret à Pontifice, vt viros eâ instructos facultate delegaret, quò interim malis, quantum fieri posset, occurreretur. Exponeret pariter Pontifici, quidquid ipse Madruccius Germaniæ saluti necessarium in morum correctione cognouerat. Quoniam autem petitioni reuocandi Tridentum Concilij fuerat nonnumquam à Pontificiis obiectum, huiusmodi Synodum, si Pontifex occumberet, conaturam fortasse nouam sibi electionem Pontificis arrogare; Cæsarem profiteri, suam semper fuisse mentem, nonnisi Romæ ac more consueto Pontificem eligendum, prout ius postulabat, fidemque Cæsaream obstringere ad id obseruandum. Et quamuis sperandum esset, superfuturum Concilio Pontificem, eiusque fructus collecturum; tamen quidquid eueniret, curaturum Cæsarem, vt nonnisi vir sanctissimæ grauissimæque dignitati par sufficeretur: hæc promissa, quò magis rei cautum esset, à Romanorum Rege, designato successore Cæsaris, si fortè is obiret, firmatum iri. 6

Suauis dum hoc postremum refert, primò per falsam facti narrationem, deinde per falsam interpretationem mirificè peccat. Quod ad factum pertinet, longè aberrat à vero, narrans in mandatis haberi, considerandum, ac statuendum esse, si contingeret Concilio extante Sedis Romanæ vacatio, num à Synodi Patribus, num à collegio Cardinalium esset Pontifex eligendus. Profundæ dein interpretationis Suauianæ additamentum est, voluisse Cęsarem in memoriam Pauli reuocare ætatem decrepitam, mortisque propinquitatem, adeoque ipsum commonere, ne posteris suis tam formidabilis inimicitiæ hereditatem relinqueret. At hæc commentatio discordat à contextu, cùm initio illius capitis dicatur, sicuti narrauimus, huiusmodi difficultatem de noui Pontificis electione, si Paulus moreretur permanente Concilio, fuisse Cæsarianis sæpiùs obiectam à Pontificiis (quod verissimum est, & ex plurimis Historiæ nostræ locis colligi potest) atque ad eam difficultatem diluendam, cautionem à Cæsare oblatam fuisse: in qua pariter considerabatur, 7

Digitized by Google

batur, æquè fieri posse, vt Carolus præmoreretur, dum ad consulendum rebus in eo euentu, adiecta fuerat Ferdinandi Regis obligatio. 1547.

8 Sed reliquam mandatorum partem expediamus. Habebatur in illis: Si Madruccius difficilem ad opus adeò Religioni necessarium experiretur Pontificem, post impensa simul cum Oratore Mendoza quàm maxima possent officia, publicam, quantum liceret, ea de re fidem acciperent, atque aut in Senatu, aut per aliam pro ipsorum arbitratu formam, monerent Cardinales, Principum Oratores, alioſque illustres viros publico munere præditos, vt cunctis innotesceret, nihil suarum partium, Diuini honoris, reique Christianæ causâ fuisse à Cæsare prætermissum. Quòd si Pontifex, quod minimè credendum erat, iuberet Patres Bononiæ aliquid agere Tridentinæ remigrationi aduersum; Orator protestationem ex formula traditi seorsim scripti adhiberet.

9 *Bononiâ* Madruccius iter habuit, ibique cum Octauio Farnesio *collocutus.* [g] Dein exeunte Nouembri Romam ingressus, mandatorum exemplar Pontifici tradidit, quod perinde erat, ac per quietem contestari, antequam per strepitum contestaretur. Verùm Pontifex, quò de responsione consultiùs deliberaret, Ceruini monitum amplexus erat, ne quidquam, nisi priùs vno ex Legatis audito, certi statueret. Ceruinum ergo iusserat, antequam Madruccius perueniret, mutatis equis [h] cursoribus ad se contendere. Is verò die 9. Nouembris salutatis Patribus, pollicitus est, vti semper Tridenti ac Bononiæ corporis animique neruos intenderat ad sacrosancti Cœtus commoda dignitatemque procuranda, perinde se Romæ conaturum: sperare suam absentis moram haud diuturnam fore: eos interim rogare, ne in laboribus tepescerent, atque vt vtriusque Legati auctoritatem & amorem agnoscerent in Montano, qui manebat. Multi cùm per eam occasionem repeterent memoriâ valetudinis detrimenta, quæ Ceruinus sub inclementia Tridentini cæli perpessus fuerat, indefessam assiduitatem in publicis priuatisque congressibus, vigilias in doctrinæ studio, meditationis solertiam in emendatione morum promouenda, in componendis discordiis dexteritatem, in consiliis excogitandis prudentiam, recti tuendi studium, vim animi quâ potentioribus obstiterat, firmitatem in periculis contemnendis, quarum virtutum præstantiâ secundus quidem gradu, sed primus operâ Concilium congregarat, sustinuerat, defenderat, nobilitarat, & auxerat, eum quasi corporis illius animam agnoscebant; adeoque perinde ac in animæ à corpore seiunctione, eius discessum lacrymis prosecuti sunt.

[g] 17. Nouembris, ex Diario.

[h] Litteræ peruenere Bononiam 8. Nouembris, ex Diario.

Digitized by Google

1547. Romæ Pontificem ac Farnesium Cardinalem [i] multò constantiores nactus est, quàm cum Collega sibi persuaserat. Et Pontifex quidem vel in primis cum Madruccio colloquiis prævalidum præ se tulit non animi solùm, sed corporis robur, quod ipsum animi robori firmitatis æstimationisque plurimum conciliabat. Fortis tamen esse, non pertinax volebat: quapropter Sfondratum & Montanum consuluit, quid Madruccio respondendum putarent. Ac Montano, quippe propiori, Cæsaris mandata, quæ narrauimus, communicauit; significauitque, multos ex Patribus, in eam rem Romæ delectis, ad suspensionem propendere: quemadmodum fieri consueuit in arduis vtrimque quæstionibus, in quibus minùs incommodi existimantur consilia media; tametsi nonnumquam, quæ sunt in agendo media, sint extrema in nocendo. Patrum cœtus, qui ad ea negotia Romæ habebatur, valdè numero imminutus erat, cùm Ceruinus in vrbem peruenit. [k] Nam Sfondratus in Germania morabatur, Moronus ob turbas Placentinas, & ad aliquid opis Synodo ferendum, fuerat à Pontifice missus ad suam legationem Bononiensem, ac breui temporis spatio duos religiosissimos; eosdemque doctissimos Vaticani Senatores illi cœtui mors abstulerat, Sadoletum & Badiam: quare ad tres Purpuratos redactus erat, Bartholomæum Guidicciorum, Marcellum Crescentium, ac Reginaldum Polum. Ex his primus, qui cum vbertate doctrinæ seueritatem planè Catonianam in se coniunxerat, Synodum, quidquid tandem obstaret certaminis, Bononiæ peragendam putabat; duo reliqui periculosum si cederet, periculosum si obsisteret Pontifex, arbitrantes, Legatorum consilium repudiabant; sed neque aliud à se excogitatum promebant: de suspensione disputabant, potiùs vt aliquid dicerent, quàm vt firmarent. Siquidem plerique ministrorum, iuxtà ac medicorum, sæpè abstinent à consiliis periculosis proferendis, quòd interdum sibi ipsi consulere tutius est, quàm Principi, aut ægroto; quibus nullum experiri consilium, quamuis periculo obnoxium, aduersus imminentem ex graui malo perniciem, maioris certè periculi est.

[i] Litteræ Ceruini ad Collegam, 26. Nouembris 1547.

[k] Litteræ Ceruini ad Moronum, 27 Nouembris 1547.

CAPVT

Digitized by Google

CAPVT VII. 1547.

Sfondrati ac Montani sententia de Cæsaris postulatis, ac de Concilio.

1 SFondratus quoque duabus, quas Romam miserat, breuibus dissertationibus discrimina potiùs vndique minitantia, quàm remedia proponebat. Si Concilium, aiebat, Tridentum remigraret, numquam satis cautum prouisumque futurum fuisse, ne ipsum aut in Sedis vacatione nouam sibi electionem arrogaret, aut ne etiam viuente Pontifice, in reformandæ disciplinæ negotio manum extenderet ad eum suis legibus subiiciendum, quem ipsi Christus Principem constituerat: hinc graue schismatis periculum prospici, spectatâ Cæsaris potentiâ, animisque inter illum ac Paulum inuicem irâ percitis: at eadem instare discrimina, Concilio Bononiæ persistenti, quod ceu irritum oppugnaretur à Cæsare, enixuro, vt aliud, siue Oecumenicum siue proprium nationis, coiret, cui pariter pro Cæsarei dominatus amplitudine studia plurimorum fauerent. Loco denique consilij, futuris rebus prospicientis, præteritarum rerum reprehensionem apponebat, per eam dicendi rationem, quæ sine fructu ingrata Principi, ostentationem sapientis ministri potiùs quàm fidem sonat. Dolebat neglectum fuisse, cuius ipse auctor fuerat, consilium; ne videlicet tam disertè probaretur à Pontifice translatio, vt ad inde recedendum nullus ipsi pateret aditus, vbi Reipublicæ ratio id postularet. Ita Sfondratus.

2 Montanus inspectis Cæsaris mandatis, suspicatus est, illius consilium esse, [a] Pontificem, eiusque Senatores cunctationis reos constituere, ob quam cogendæ Synodi auctoritas ad se deuolueretur; sed obseruauit hoc ipsum omissis aliis rationibus haud vim habere, dum non de Synodo nondum orta, sed de iam enata atque adulta agebatur, & cui in ipsum Cæsarem potestas inerat: quare cùm ea suâpte sponte sedem mutasset, penes Cæsarem non erat, vbicumque libuisset, eam collocare, inuitis Synodi Patribus, Romano Pontifice, ceterisque Principibus Christianis; inter quos Christianissimus Rex [b] ipsam Bononiæ comprobarat, aliis atque aliis eò missis in dies Episcopis; perinde atque suæ nationis Cardinales Romam continenter legabat, qui Pontifici aduersus omnem Cæsarianorum conatum adessent. Neque quoniam hæretici Concilium Tridenti vellent, satis causæ esse cur eò retruderetur, tot Patribus Catholicisque Principibus reluctantibus. Itaque si præscripta Madruccio manda-

[a] Variæ Montani litteræ ad Cerusium, 11. & 25. Nouembris, 1. 6. & 7. Decembris 1547.

[b] Constat ex Diariis Bononiensibus, & ex Actis Consistor. illorum mensium.

Digitized by Google

1547. mandata solùm priuatim fuissent Pontifici reddita, sicut ad id vsque temporis contigerat, auctor erat, vt priuatim ac leniter rescriberetur iteratâ laudabili responsione, ac semper anteà visitatâ Pontifici, nolle se adimere Concilio manendi discedendive quò liberet libertatem. De translatione an legitima fuisset, cùm in Cæsareis mandatis nihil haberetur, nouam defensionem haud adducendam; quod cœtus etiam Romanus laudauerat. [c] Sin autem Cæsariani ad publicam contestationem progrederentur; certum illis diem destinandum, quo Senatum adirent, responsionem accepturi: eam verò ibi ipsis reddendam prævalidam, clarisque rationibus confectam; quibus etiam adiiceretur, aduersus quemlibet quacumque dignitate conspicuum, qui Patres ab adeundo Concilio præpediret, pœnas à iure statutas expetitum iri; quandoquidem iurisconsulti ea de re admodum seuerè loquebantur, ne Cæsare quidem excepto. Ceterùm nullâ planè conditione huiusmodi regressioni indulgendum: si namque Tridentina statio priùs credita fuerat periculosa; longè deinde periculosior censebatur, postquam Placentinus tumultus Caroli animum in Pontificem patefecerat.

[c] Litteræ Cerulni ad Montanum, 8. Decembris 1547.

Et eo firmiùs huic sententiæ Legatus inhærebat, quòd in generali conuentu, cùm de plurium Confessariorum restringendis priuilegiis ageretur, idque re priùs ad Sedem Apostolicam delatâ; quidam ex transmontanis Episcopis dixerat, opus non esse, vt quidquam ad Sedem Apostolicam referretur, nam ipsa per se Synodus plenissimam potestatem à Christo proximè sibi collatam obtinebat. Tum verò Legatus cùm præuideret, non defuturos Patres, qui auctoritatis Pontificiæ studiosi, essent acriter responsuri; & gnarus, huiusmodi quodammodò pilas, cùm in duriora incidunt, resilire, cùm in molliora, langueſcere, ore ad grauitatem composito dixit: Deo grates agendas, quòd potestas illi Concilio non deesset, cùm Ecclesiam certus indubitatusque Pontifex regeret, cuius nomine ipse Legatus, etsi eo indignus gradu, Synodo præerat: ceterùm Patres documento Sceuolæ iurisperiti parerent; *Respondendum esse iis quæ proponuntur, non quæ adducuntur.* Atque hoc pacto Pontificiæ simul auctoritati, simul ne quid turbaretur, consultum est. Quapropter, aiebat ille, cùm huiusmodi ingenia vel inter Bononienses Patres, ac Bononiæ conspiciantur, quid timendum Tridenti tot inter capita variis Principibus addicta, & vbi pariter eò confluerent Protestantes, qui se in eam libræ lancem imponerent, quam aptam cognoscerent ad Pontificiæ auctoritatis æquipondium? Neque sibi suspensionem probari; quippe quæ quamdam speciem præ se ferret, quasi Conci-

Digitized by Google

Concilij & emendationis odio illi Pontifex consensisset: præterquam quod tunc semper esset Cæsarianis integrum, reposcere Tridenti Synodum; Pontifex verò validissimo exarmatus responso causari amplius non posset, Synodum persistere, ac proinde ipsi de seipsa statuendum. Postremò, suspensionem Cæsarianis metum excussuram, ne si res in asperiorem discordiam ruerent, interfectores Petri Aloysij ad Concilium accerserentur, tamquam sicarij ac proditores; quod crimen grauissimè supra reliqua plectitur à Iure Canonico; adeoque legitima quæstio super ea causa haberetur in quosdam Cæsaris administros, sed inferiores Gonzagâ, in quem, tantum scilicet virum, tam immane facinus cadere credendum non erat. Hinc porrò pergebat: Neque se pariter acquiescere Bononiensis Concilij retentioni; tum quia Bononiæ quoque ingenia bile turgida, sicut indicatum fuit, ipse compererat; tum quia morositas *otij nec* honesta nec diuturna esset futura. Vbi verò ad legitimam *iurisdictionis* actionem deueniretur, exploratum sibi esse, Hispanici fisci Procuratores ibi degere, qui solemni obnuntiatione intercederent; [d] ac proinde verendum esse, ne contestationi tanti Principis, qui ferè omnia posse propter victorias tunc credebatur, multi Episcoporum succumberent, quà opinione, quà metu, quà vtilitate compulsi. Consultius sibi videri, si regresso Bononiam Ceruino, referretur ex improuiso ad Patres de transportando Romam Concilio; cui rei facilè consensuros verisimile erat: atque his ita peractis, Pontificis conditionem honestiorem potioremque futuram; Cæsaris verò, suspicionibus & curis obnoxiam. 1547.

[d] Ex Diario, 5. Nouembris.

4 Quod in altero mandatorum capite Madruccio iniungebatur, vt interim peteret missionem Præsulis, qui rebus Religionis in Germania consuleret, donec à Concilio statuerentur; videri id sibi vel maximè tempori consentaneum, suumque in eo consilium esse, vt ea de causa Legatus destinaretur ipse [e] Madruccius, laudis auidus, & iamdiu cupientissimus huiusce legationis; quâ delinitus, beneficij canalis instar, repulsam præcipui postulati minùs amaram ad Cæsarem deferret. Posse illi adiungi duos Antistites, alterum Iuris Pontificij, alterum Theologiæ peritum; ita tamen, vt eorum, quæ ipsi agitarent atque arbitrarentur, confirmatio esset integra penes Pontificem.

[e] Constat ex dissertatione à Madruccio ad Pontificem missa an. 1545 & ex variis literis Tridentinorum Legatorum.

5 Tertio pariter Cæsaris postulato, de reformandis moribus in Germania, plenè satisfaciendum. Hæc fuit Montani sententia: cuius posterior pars eius animum ostendit omni maleuolentiæ labe purgatum ex illatis à Madruccio offensionibus, seu id naturæ bonitati,

Digitized by Google

1547. seu prudentiæ moderationi tribuendum: tametsi in huiusmodi rerum conditionibus quispiam illius consilij auctor nonnumquam est, quod non bonum sibi videtur, vt bonus ipse videatur.

CAPVT VIII.

Rei Placentinæ offendicula. Prima in Senatu contestatio Mendozæ. Pontificis responsio.

IN spem Cæsariani venerant, sicut insinuauimus, retentâ sibi Placentiâ, magnetem pariter penes se retenturos ad Pontificis animum quantumuis ferreum pertrahendum. Sed in summorum Principum ingeniis maiorem vim obtinet animi elatio quàm lucri cupiditas; magisque iniuriæ dolore illa attolluntur, quàm spe recuperationis flectantur. Et sanè animaduersione dignum erat, in vtraque Aula vno concordique sermone Principes vti; sed sermone huic contrario, inter eos tamen concordi, vti pariter Oratores. Nam in Germania [a] Legatus, simul & Fabius Mignanellus Lucerensis Antistes, ad eam rem peculiaris Nuntius, Placentiæ restitutionem vrgebant; quippe quòd ab animo Pontificis suspiciones dissiceret, efficeretque, vt is fidentiùs in vrbe Cæsari subiecta Synodum restitueret. Mendoza pariter arte consimili Farnesium Cardinalem hortabatur, ad enixè curandum, vt Pontifex in Concilij negotio Cæsari satisfaceret, quò hic placatior molliorque ad reddendam Placentiam flecteretur. Verùm vti neuter Principum sterilis spei frondes præsenti pretio commercari volebat; ita vtriusque responsio concors erat, [b] non esse priuatum cum publico, cum sacro profanum permiscendum. Granuellanus aiebat, [c] Fuisse Cæsarem valdè progressum, dum & facinus sibi displicuisse, & Octauium loco filij à se haberi significauit. In reliquum, huiusmodi restitutionis consilia esse apud Principes omnium grauissimà, adeoque paucos intra dies de his satis maturè deliberari non posse. Quare Mignanellus & Pallauicinus, ea de causa ad Cæsarem missi, [d] alter ad Pontificem, ad Octauium alter rediere. Sub idem tempus Pontifex Madruccij postulata delectis [e] Cardinalibus recognoscenda proposuit, eorumque sententiam à Principe Purpuratorum in Senatu recitari iussit, quæ fuit huiusmodi: [f] Collaudandam Cæsaris pietatem, quòd Protestantes ad suscipienda Concilij Decreta compulisset, vnde spes melior de ipsorum salute concipi posset. Sed quo-

[a] Constat ex variis Sfondrati litteris ad Farnesium, & ex vnis ad Massеium, 5. Nouembris 1547.

[b] Ex litteris Sfondrati ad Farnesium, 3. Nouembris 1547.

[c] Ex Sfondrati litteris ad Farnesium, 31. Octobr. 1547.

[d] Prior sub exitum Nouembris discessit 1547. vt constat ex epist. Sfondrati, 2. Decembris. Alter Kal. Ian. 1548. ex epist. Sfondrati ad Farnesium, 8. Ianuarij.

[e] Ex litteris Farnesij ad Poggium Hispaniæ Nuntium, 17. Decembr. 1547. & ex sententia Cardinalium, quæ extat in Arch. Vaticano.

[f] 9. Decembris 1547.

Digitized by Google

quoniam ij Concilio Tridenti celebrando obsequium offerebant, ideoque vt illic reponeretur Cæsar efflagitabat, posse ad ea responderi, translationem ab ipso Concilio liberè peractam, adeoque ad eiusdem libertatem pertinere, Bononiæ degere, aut Tridentum reuerti. Ab eodem pariter pendere id quod secundo loco à Cæsare postulabatur, vt nimirum morum reparatio absolueretur, de qua Concilium multa statuerat. De missione Præsulum, qui rationem viuendi, quod ad Fidem spectabat, in Germania vsque ad exitum Concilij componerent, posse Cæsari fieri satis. Postremò ad id quod Cæsar pollicebatur, relicturum se Cardinalibus liberam Pontificis electionem, si fortè adhuc permanente Concilio ea esset habenda: quamquam rationes adeò validæ, perspicuæ ac veteres sacro Collegio suffragarentur ad Romanum Pontificem eligendum, vt in controuersiam reuocari non possint; tamen agendas Cæsari grates de optima in eum ordinem voluntate. 1547.

2 His à Principe Senatus recitatis, Pontifex Madruccium, qui aderat, percontatus est, Satius ne putaret, exquirendas tunc Cardinalium sententias super iis, quæ selecti à se Patres scripto protulerant, an in alium Senatum reseruandas, quò accuratiores haberentur. Ille à Pontifice petiit vt supersederet, quia Mendozæ alia quædam supererant Pontifici & Cardinalibus exponenda. Id autem eo consilio à Madruccio actum est, vel vt parata contestatio Pontificem nanciscerentur, Collegij comprobatione minùs instructum, & Collegium minùs disertè Pontificis sensis addictum; vel, quemadmodum Ceruinus [g] suspicabatur, vt per iniectam moram plures ex Bononiensibus Patribus officiorum studiis ad se alliceret.

3 Dein in proximo Senatu, intra quinque dies habito, petiit obtinuitque Mendoza, vt ipse publicè audiretur; [h] & se contestaturum significauit: atque eo petente reliqui Principum Oratores à Pontifice aduocati. Ibi modesto, sed feruido vibratoque sermone necessitatem exposuit reportandi Tridentum Concilij, & cunctationis detrimenta. Quamuis autem sæpiùs Pontifex eum interpellaret, Rem non sibi, sed aliis imputandam, hoc est Patribus Tridenti commorantibus, qui nolebant, seu veriùs vetabantur Bononiam adire contumaciam purgaturi, ac de Synodi loco cum reliquis consulturi; tamen iussit postremò per hominem, qui sibi à secretis erat, publicè responderi, se cum suis Cardinalibus pro rei grauitate deliberaturum, & in sequenti Senatu responsa redditurum; cunctis interim qui aderant admonitis (pro eo ac Ceruinus præmonuerat) ne quis obnuntiationem orationemque Mendozæ publicis tabulis,

[g] Litteræ Ceruini ad Montanum, 9. Decembr. 1547.

[h] 14 Decembris, in Actis Consistorial. & fusiùs ex epist. Farnesij ad Episcopum Mutinensem, & ex Diplomate ad Synodum Bononiensem, 16. Decembris.

Digitized by Google

1547. nisi post auditam responsionem firmaret: quâ datâ, liceret cuique pro suo arbitratu legitimum de vtraque simul testimonium dicere. Egresso Oratore, Cardinales sententiam à Pontifice statim rogati, conuenere, causam ad Bononienses Patres referendam, eorumque arbitrio committendam, [i] quod Pontifex misso per cursorem Diplomate perfecit. Interea Madruccius, conspicatus rem in offensionum salebras agi præcipitem, cùm sacræ dignitatis, tum accepti à Paulo beneficij memor, noluit tam grauis dissidij ministrum agere. Româ itaque profectus, Mendozam turbidæ contentionis actorem reliquit.

[i] 26. Decembris, vt suprà.

Hæc Suauis dum narrat, sæpissimè in errorum luto volutatur. 4
Ait, Madruccium in Senatu 9. Decembris retulisse Cæsaris mandata; à Pontifice redditum responsum, voluntate Cæsaris collaudatâ, captoque ad deliberandum spatio: posteà verò Madruccium, cùm per varia cum Paulo colloquia frustrà tentasset illum ad bonum aliquod consilium adducere, mandatis Mendozæ traditis abiisse. Ea omnia, aduersus quàm narrat, euenere. Madruccius multò ante diem nonum Decembris, & non in Senatu, sed priuatim in cubiculo, iis quæ suæ legationis erant Pontifici expositis, mandata Cæsaris scripto exhibuerat; quæ à Paulo ad Montanum transmissa, Bononiam peruenere vltimo Nouembris, sicuti notauimus. In Senatu 9. Decembris præter recitatam delectorum Cardinalium sententiam, petitamque à Madruccio dilationem rogandi sententias in proximum Senatum, nihil actum est. Madruccius nequaquam ante posteriorem hunc Senatum discessit, sed posteà, & post priorem quam retulimus Oratoris contestationem. Hanc præterea scribit habitam à Mendoza per opportunitatem publici Senatus, in quo Purpura Guisio tradita est, eiusque functionis gratiâ eò accedere cuicumque licet. At Guisius iam antè, die 24. Octobris in publico Senatu Purpuram susceperat; [k] Mendozæ verò contestatio in secretiori Senatu 14. Decembris excepta est, quò ille vnà cum reliquis Principum Oratoribus consulto fuit admissus à Pontifice. Addit, ibi responsum fuisse Mendozæ, velle Pontificem rem Bononiensi Synodo communicare, eiusque rationes audire: & tamen nihil aliud tunc ab eo responsum, nisi se deliberaturum: ac posteà, Oratore digresso, ex Purpuratorum sententia statuit cognoscere, quid Patres Bononienses sentirent. Sed nostrum iter prosequamur.

[k] Ex Actis Consistorial.

Missum itaque à Pontifice die decimo sexto Decembris ad Mon- 5
tanum Diploma, ad illum decimo octauo peruenit. In eo enarratis singulis, quæ ad id vsque temporis euenerant, iubebatur Legatus rem

Digitized by Google

rem omnem ad Patres referre, qui ſententiam ſuam quàm celerri- 1547.
mè Pontifici ſignificarent. Viſum erat Montano, iam tum cùm ex litteris Ceruini [l] reſcierat, à delecto Cardinalium cœtu id conſilij Pontifici datum, illud plenum eſſe diſcriminis: nec enim perinde ſibi præſtò erant Patrum ſuffragia, ac Suauis affirmat: quin expertus in quibuſdam ea fuerat turbulenta, minuſque obſequentia, ſicuti memorauimus; ob quæ ſibi in animum induxerat, Concilium Romam neceſſariò eſſe deportandum. Et ex altera parte ſatis intelligebat, in ea vt cùm maximè deliberatione ſibi iis agendi rationibus opus eſſe, quæ famæ oculis obuerſantes, nullam ſeu technæ ſeu violentiæ ſpeciem præ ſe ferrent. Præuidebat etiam ſolertiſſima Cæſarianorum ſtudia, qui æqualis circumſpectionis fræno minimè cohiberentur; ac facilè exiſtimabat, alios ſplendidâ componendæ Germaniæ ſpe allectos, alios metu prævalido commotos ſiue publico ſiue priuato irritandi Cæſaris, qui Chriſtiani orbis duabus tertiis partibus imperitabat, & tunc potentiâ, virtute ac fortunâ inſuperabilis credebatur, remigrationi conſenſuros. Quamuis autem id quod anteà ab ipſo eiuſque collega potiſſimùm obiectum fuerat Pontifici, eſſe nimirum arbitrio Synodi rem committendam, purgatum foret ſi Patres de reditu conuenirent: tamen in eo etiam euentu præuidebat ille non ſolùm quædam ex iis incommodis, quorum causâ reditum pertimuerat; ſed nouum prætereà grauiuſque, poſitis recentibus ob tumultus Placentinos offenſionibus, videlicet, reſtitutum iri Tridenti Concilium non Pontificis voluntate, qui huiuſmodi beneficio Cæſarem recuperaret, ſed Epiſcoporum ſuffragio: qui vti ſibi perſuaſiſſent, rem Pontifici moleſtam, gratam Cæſari à ſe peractam; perinde ab altero ceu læſo & indignato alienarentur, & ad alterum ceu per ipſos voti compotem, ac patronum accederent: adeoque fore, diſputabat ille, vt tum vtriuſque Principis animi infenſiùs quàm anteà diſſiderent; tum Carolus, ob imperium quo ex fraterno iure vrbe Tridentinâ potiebatur, & ob clientelam Patrum qui Tridenti perſtiterant, quique illuc redierant, & Germanorum quos eò mitteret, Concilij arbiter euaderet. Hunc ipſe metum Ceruino [m] ſignificauit, vbi primùm ita de ſenſis delecti Romæ conuentus innotuit: ſed collega reſponderat, ab ipſo pariter conuentu periculum animaduerſum; illi tamen fortiter, quippe neceſſariò, occurrendum. Aliter enim, vbi Pontifex ſe haud indifferentem proderet, ſed litigatorem, æqui iudicis in ea cauſa exiſtimationem perdidiſſet. Adeò qui cunctis præeſt, æqualem ſe cunctis præbeat neceſſe eſt; ita vt quodcumque graue peri-

[l] Litteræ Ceruini ad Montanum, 8. & 9. Decembris 1547.

[m] Ex litteris Ceruini ad Montanum, 11. Decembris 1547.

Digitized by Google

1547. culum pro leui habeatur, præ illa in alteram partem propensione, quæ euertit auctoritatem; cùm ab ea propensione in ordine litigatoris redigatur is, qui per auctoritatem, ac vocem illam, *Nos*, speciem in se potestatemque integræ Reipublicæ præfert.

CAPVT IX.

Cœtus Bononiæ habiti de Cæsaris postulatis; & responsa per litteras Pontifici reddita.

POstridie quàm Diploma Bononiam peruenit, Legatus ad generalem consessum Patres conuocauit; ibique recitari iussit mandata Cæsaris Madruccio tradita, sententiam selectorum Cardinalium, à reliquis etiam in Senatu comprobatam, quâ solùm spectabatur, redeundum nécne Concilio esset Tridentum, ac Diploma Pontificium in eamdem sententiam ad se perscriptum. Addidit, Suas sib. videri de more partes esse, vt in rei tam arduæ deliberatione proferret in medium quæ opportuna censeret, quò ipsi pleniùs edocerentur. Hîc verò ea proposuit, quæ reipsâ illi à Ceruino [a] per litteras insinuata comperio: Hinc non modicam rationem reconciliationis Germanicæ, ac postulatorum Cæsaris, Ferdinandi Regis, reliquorumque Germaniæ Ordinum habendam esse: hinc verò de illius Concilij dignitate ac futurorum exemplo cogitandum. Cunctis, siue præsentibus siue absentibus, exploratum esse, quâ necessitatis vi, quâ sinceritate, libertate, potestate Synodus fuisset translata: adhuc tamen multos Episcopos Tridenti permanere, non sine graui Concilij despectu; vtpote qui & promulgato coram ipsis Decreto, & litteris, quibus posteà communi nomine fuerant accersiti, obtemperare noluerint: quare ne ad posteros perniciosum hoc exemplum transmitteretur, æquius videri, esse contumacibus adeundam agnoscendamque legitimam Synodum, quàm Synodo eò commigrandum, vbi contumacium turmæ persisterent. 1

Secundò, Protestantes polliceri quidem celebrando Tridenti Concilio se submissuros, sed de celebrato nihil loqui: idcircò oportere rem dilucidè explicari, planeque stabiliri, ne in nouam contentionem reuocanda essent præsertim Decreta doctrinæ, quippe iam à Catholicis vbique recepta, & quæ suapte naturâ semel legitimè pronuntiata ac firmata, semper certa sunt ob certum sancti Spiritus assistentis afflatum, adeoque sine Fidei iniuria non ampliùs in deliberationem adducenda. Tertiò, spondere quidem Protestantes, se Christianæ Synodo consensuros, sed neutiquam explicare quid eo nomi- 2

[a] 8. Decembris.

Digitized by Google

nomine ab ipsis intelligeretur; & murmur exaudiri, eos assensuros Concilio populari, non autem Concilio pro vetustissimæ Ecclesiæ consuetudine ex Episcopis conflato. Expromerent ergo sua promissa disertis verbis, quæ in varias sententias flecti non possent, ne Synodus non tàm ab illis acceptata quàm delusa videretur. Quartò, Tridenti libertati Concilij tutissimè consulendum, siue Patres sigillatim siue vniuersè spectarentur, adeoque nec ibi degere, nec inde proficiscì vetandos esse. Quinto loco, in mandatis à Madruccio expositis indicari, Synodum diutiùs protrahendam; quod rationi consentaneum haud videbatur: idcircò dandam operam, vt constaret Patribus, integrum sibi fore Synodum claudere atque absoluere, quandocumque opportunius visum esset. Hæc Patres perpenderent, haberentque simul præ oculis Deum, Christianorum salutem, Concilij dignitatem, & pia Pontificis vota reconciliandæ Germaniæ, ac Cæsari, quantum fieri posset, gratificandi; proferrentque ingenuè sententias, quas aura S. Spiritus ipsis afflaret. 1547.

3 Interfuere huic cœtui duo Gallici Regis Oratores, quadraginta octo partim Archiepiscopi partim Episcopi, præter Antistitem Mirapicensem, qui morbo detentus suam sententiam scripto miserat; ac præterea sex Religiosorum Ordinum summi Præsides: atque in his omnibus pauci numerabantur, qui Pontificia in ditione seu patriam seu Diœcesim haberent. Omnes in sententiam iuere dictis Montani concordem, sex exceptis. Hi fuere Braccius Martellus Episcopus Fesulanus, Angelus Paschalis Dalmata Motulanus, qui Tridentum remigrandum censuere, modò libertati Concilij cautum foret, nullâ ceterarum rerum habitâ ratione; Balthasar Limpus Episcopus Portuensis in Lusitania, & Galeatius Florimontius Sinuessanus Aquini Antistes, qui reditum laudarunt, dummodò Decreta iam habita in controuersiam haud reuocarentur; Richardus Patus, Wigornensis in Anglia Episcopus, qui dixit, opportunam sibi reuersionem videri, ceterùm à se rem Legato permitti; & Aluarus Quadrius Antistes Venusinus, Hispanus, qui solus à sua natione illic adfuit, & absolutè regrediendum censuit. Quapropter pronuntiauit Legatus, litteras, per quas Pontifici responderetur, pro maioris partis sententia dictandas, & in proximo conuentu recitandas.

4 Postridie, [b] peracto ad opem S. Spiritus implorandam sacrificio ab ipso Legato, litterarum [a] exemplar, quas vnà cum Massarello formarat, recitatum, & Patrum exquisitæ sententiæ. Ij qui pridie rem probauerant, iterùm assensere: ex iis qui non probauerant, Wigor-

[b] 20. Decembris.
[a] Ex Actis, 19. & 20. Decembris.

1547. Wigornienſis aliorum auctoritatem ſecutus, litteras citra omnem exceptionem comprobauit; Portuenſis & Aquinus optabant, vt reditus Tridentum offerretur, vbi quæ litteris exigebantur, apertiùs declararentur; Motulanus tam celerem, tamque diſertam reſponſionem improbauit, ſed eam conſultiùs digerendam, aut magis ambiguam reddendam putabat; Feſulanus ac Venuſinus remigrandum abſolutè cenſuere. Multi poſteà minutiora quædam in verbis, vt aſſolet, obſeruarunt: ſed tandem conuenere, vt libera eſſet Legato eorum mutatio, rei tamen ſummâ retentâ.

Poſtero itaque die [d] litteræ Romam miſſæ ſunt, latino ſermone, 5 ac Legati nomine, cui pariter Pontifex Diploma ſcripſerat. Cùm autem crederetur, has litteras communicandas eſſe Cæſarianis, renarrata ibi fuerant tum ea quæ Diplomate continebantur, tum quæ Patribus Montanus propoſuerat: ſententiarum verò ſummam fuiſſe: In primis laudari à Synodo Paſtoralem Pontificis curam, ſimulque Cæſaris erga Religionem ſtudium, ac pro ipſius ſacrique Imperij proſperitate preces ad Deum fundi: tum vtrumque ab ea rogari, vt boni conſulerent, quidquid in ea cauſa reſponſum eſſet, ſibi in animum inducentes, omnia ad incolumitatem pacemque Chriſtianæ Reipublicæ curandam prolata eſſe. Quamquam triennij iam ſpatio Patres in Concilio grauia corporis animique, ac rei familiaris incommoda toleraſſent, ob quæ durum videbatur, Tridentinos labores iterùm ſubire, cùm potiùs Concilij exitus ſperandus erat; ita iam expenſis digeſtiſque rebus, quarum causâ conuocatum fuerat, vt nihil amplius deeſſe videretur, niſi ſolemnis in Seſſione Decretorum promulgatio: tamen inter Patres adeſſe neminem, qui vt religioſo Pontificis ac Cæſaris ſtudio, & inclytæ nationis Germanicæ commodis ſeruiret, Tridentum regredi recuſaret, & grauiora inſuper ibi perpeti; ſi modò, dum ſola Germania curaretur, non ipſa Eccleſia vniuerſa per eam fortaſſis intempeſtiuam migrationem, & id temporis & in poſterum, manifeſtis perturbationibus exponeretur.

[d] 21. Decembris 1547.

Hîc quinque rerum capita ante Synodi profectionem ſtatuenda, 6 à Montano perpenſa, & à Patribus probata, neruoſis concinniſque formulis apponebantur. In primo capite de Tridentinorum Patrum ad Bononienſes acceſſu, illius conuenientia ſimul & facilitas oſtendebatur, vtpote qui ab vnico Cæſaris nutu pendebat; proinde ſe id enixè ab eo petere: in ceteris quatuor, facilitate prætermiſſâ, vt quæ non æquè ac in primo capite patebat, ſolùm neceſſitas ante oculos ponebatur: reliqua verò, quæ vſui erant ad conſeruandam

Digitized by Google

dam Pontificis Sedisque Pontificiæ auctoritatem, ad auferendam quouis tempore schismatis materiam, ad fouendum Christianissimi Regis, reliquorumque Principum erga Concilium beneuolentiam ac fauorem, in Pontificis prudentia reponi. Profitebantur denique, vbi ea capita intra iusti temporis spatium haud satis firmata & explicata fuissent, velle Synodum, sibi liberum esse, res iam agitatas ac perpensas sancire, atque pro diuini Spiritus afflatu progredi. Huiusmodi responsionem censuisse Patres Cæsari reddi posse à Pontifice, & ex huiusmodi sententia eas litteras à Legato exaratas fuisse, easdemque confirmatas à cunctis Patribus denuò interrogatis, præter quatuor, quorum duos disertè repugnasse (Portuensis & Venusinus indicabantur) duos reliquos eas sub quibusdam certis conditionibus laudasse, Fesulanum ac Motulanum, significabant. Verùm hæc ipsa oppositio in Concilij dignitatem cessit, cùm Decreti auctoritas per eam examinis libertatisque declarationem augeretur, per obsistentium numerum haud minueretur. 1547.

CAPVT X.

Responsa à Pontifice Mendozæ reddita in Cardinalium cœtu; & per litteras, Germaniæ Ecclesiasticis.

1 HIsce litteris [a] Romam perlatis, & rem vrgente Mendozâ [b] quò ad Senarum Præfecturam rediret, vnde ad hoc negotium iussu Cæsaris Romam aduenerat, Pontifex haud exspectato Senatu, qui ob Natalitias ferias cogi non poterat, die S. Stephano sacrâ, per opportunitatem consueti Cardinalium accessus ad Pontificium sacellum, eorumdem cœtum habuit, ac Synodi responsionem ipsis communicauit. Dein ex illorum sententia postridie manè, confluentibus pariter in sacellum Pontificis Cardinalibus ad anniuersariam S. Ioannis memoriam celebrandam, iterùm Pontifex similem cœtum coëgit, ad quem accersito Mendozâ, per eum qui sibi à secretis erat, in hanc sententiam verba fecit: Illi extemplò responsurum fuisse Pontificem; sed cùm Orator coram Cardinalibus quæ habebat in mandatis exposuisset, satius existimasse, illorum sententias explorare, quod eo ipso die præstiterat. Enarrauit deinde susceptum consilium Synodi consulendæ; celeritatem in eo adhibitam; vt Oratori satisfieret Diploma conscriptum; quæ Concilij Præses gesserat, & quæ Patres respondissent de quinque capitibus, antequam quidquam moueretur, declarandis; quæ Pontifici pariter & Purpuratorum collegio rationi consentanea visa erant,

[a] 24. Decembris, ex epistolis Ceruini ad Montanum, eodem die.
[b] Litteræ Ceruini ad Montanum, 21. Decembris 1547.

Digitized by Google

1548. erant, ac Decretis Patrum superiorumque Conciliorum consonantia. Quod spectabat ad Pontificem, summoperè sibi cordi esse Germaniæ salutem; quod omnibus, sed præ ceteris ipsi Cæsari compertum erat ex luculentis plurium annorum testimoniis. Paratum esse ad omnia boni Pastoris munera continuanda, cùm sibi persuaderet, à Cæsare, à Rege eius fratre, & ab inclyta Germanorum natione, non aliâ ratione ea postulari, nisi quatenus peragi possent absque dissidio ac perturbatione; sed potiùs per pacem concordiamque reliquarum nationum, & illæsâ Concilij atque Ecclesiæ libertate.

Post hæc respondit Pontifex ad epistolam, quam retulimus, ab 2
Ecclesiasticis ad Augustana Comitia coëuntibus scriptam. Suauis huiusce respondendi moræ conscius, sed nescius allatæ multò priùs à Pontifice per suum Nuntium excusationis, sicuti notauimus, de suo homo ingeniosus, confingit, Paulum, indignatum ob epistolæ clausulam, quæ speciem minacis denuntiationis præferebat, statuisse apud se, nihil rescribere; verùm cùm audito Mendozâ pertimuisset ne apertè Cæsarem abalienaret à se, induxisse animum, responsum reddere, ne eos pariter Antistites à se deiungeret. Hæc fuit responsionis sententia: Commendari à se ipsorum studium in suis prouinciis componendis, & Ecclesiæ reconciliandis: eam sibi curam iam inde à sui Pontificatus initio infixam animo hæsisse: multa illius argumenta fuisse à se prodita; præcipuè verò ipsam electionem Tridentinæ vrbis, vbi Synodus collocaretur: quæ sedes ceteris quidem nationibus erat incommoda, sed vni Germaniæ propinqua & accommodata; eoque missis semel atque iterùm suis Legatis, nulli sumptui peperciisse. Atqui, si post indictam postremò Synodum quindecim iam menses, tametsi nondum in iis regionibus belli tumultus obstaret, nemo ferè è Germania neque per se neque per Procuratorem illuc accesserat, & tamen ex alicuius aduentu patere aceessum constabat; id non esse imputandum Pontifici, sed ipsis dumtaxat, qui etsi propinquiores quàm reliqui, non solùm eò se conferre, sed excusationem mittere neglexissent. Interim tamen à non contemnenda frequentia Præsulum, ex remotioribus prouinciis adeuntium, fuisse iam per plurium concordiam multa decreta, quæ Fidem declararent, moresque componerent, plerisque recentium hæreticorum impiis doctrinis confutatis. Hinc palàm fieri, semper in Pontifice eam curam medendi Germaniæ viguisse. Quòd si biennio post indictam postremò Synodum inde discesserat, id iniussu suo, & si liberet credere, ne se quidem conscio eue-

Digitized by Google

euenisse. Verumtamen cùm extra controuersiam sit, legitimo Concilio potestatem inesse conferendi se quò sancti Spiritus afflatus vocat, præsertim sui conseruandi causâ, iustam, nisi contrarium probetur, adeoque ratam eam translationem à Pontifice habendam esse: & quamquam ab ea pauci quidam dissentirent, standum tamen iis, quæ longè maior Patrum frequentia statuisset; neque propterea discissum existimandum esse Concilium, quòd nonnulli adhuc Tridenti degerent, recusarentque Bononiam adire, cùm Concilium vna quædam res sit atque indiuidua. Non illud in sede vel nimis Tridento remota, vel incommoda domicilio, vel aditu periculosa constitisse. Nihil obstare loci securitati imperium, quod Ecclesia Romana ibi obtinebat, cùm ab eadem non Fidem modò, Religionemque, præter alia bona, Germania perinde ac ceteræ nationes accepisset, sed in primis sacri Imperij dignitatem, ac tot egregia maternæ beneuolentiæ pignora. His accedere, finitimas Bononiæ ditiones in fide & clientela Cæsaris cunctas esse. 1548.

3 Iam verò, vt ad litterarum postulata rediret: A se quidem seriùs quàm optauerat rescriptum, sed cunctationis causam Madruccij missionem à Cæsare, ad eamdem rem pertractandam, fuisse: non enim licuerat Pontifici quidquam certi respondere, nisi auditis priùs ac expensis iis quæ Cæsar in eamdem causam protulisset. Breuiter posteà narrabantur quæ transacta fuerant cum Madruccio ac Mendoza, atque redditi huic responsi exemplar mittebatur: ex eo responso perspicerent, quænam dubia superessent priùs dilucidè declaranda, quàm de Tridentino reditu decerneretur: optari simul, & expectari per eam occasionem, eorum æquitatem, amoremque veritatis ac iustitiæ; seque ipsos hortari, vt pro veteri eorumdem consuetudine, Ecclesiæ paci procurandæ, veræque Fidei luci in Germania restituendæ studerent: Bononiam ipsi, vel ipsorum procuratores adirent, siue ad continuandum ibi Concilium, siue, vbi ea sedes minùs idonea censeretur, ad nouum in ea re consilium capiendum.

4 Ad ea, quæ vltimo litterarum loco significabantur, scilicet verendum esse, ne si nimiùm in eo Sedes Apostolica cunctaretur, alia inirentur pro ea causa consilia, respondebat: Se quidem aduersa omnia formidaturum fuisse, si agnosceret, à se quidquam verè prætermissum ex iis quæ adeò sui muneris erant, cùm in ea Sede fuisset à Deo constitutus, vt vniuersi Christiani gregis, ac potissimè deerrantium ouium saluti prospiceret. Verùm quòd nihil ipse huic operi defuisset, liquidò patere ex adhibitis à se curis, quas suprà expo-

Digitized by Google

1548. fuerat, & quæ apud Christiani nominis nationes in comperto erant. Quapropter tum re ipsâ per se spectatâ, tum animo & ad eorum grauitatem ac moderationem, & ad Cæsaris sapientiam pietatemque conuerso, suspicari se non posse, eorum quemquam non rectam viam, ipsorumque vestigiis dignam probaturum. Quòd si tamen aduersus Apostolicæ Sedis auctoritatem consilia susciperentur, se profectò non eum esse, qui prohibere posset, quò minùs in illam, tamquam in domum aliquam descenderet pluuia, inundarent flumina, irruerent venti; cùm retineret memoriâ, ea cuncta euentura, perinde ac summus illius Domus Architectus, iam tum cùm iaceret fundamenta, prædixerat: non tamen posse ipsius ruinam dissolutionemque pertimescere, satis gnarum, eam supra firmam petram esse fundatam: timere se potiùs iis, & illorum vicem dolere, qui minimè deterriti veteribus ac nouis quorumcumque hominum exemplis, qui per varios conatus, grauiaque à Deo inflicta supplicia, in eam domum cœperant impetum facere, in huiusmodi consilia ibant præcipites; mallentque manifesto periculo cum totius Ecclesiæ perturbatione seipsos obiicere, dum euertere conabantur Diuinum ædificium quacumque ætate oppugnatum, numquam expugnatum ab impiis, quàm in vna eademque domo, & in pulchritudine pacis concorditer cum Pontifice viuere, à quo semper fuerant inuitati, & tunc maximè inuitabantur. Se proinde eos hortari, vt hæc præstarent, atque à suis conuentibus consilia his aliena, nullique profutura procul haberent; id verò pro Fide ac pietate, quam semper ipsi præ se tulerant, in præsentia sibi polliceri. Ita nempe blandè temperamus iniectas in magnos viros nostri Diuiniique supplicij minas ob imminens ipsorum facinus, dum profitemur retineri nos ab agnita in illis probitate, ne illud admittendum putemus.

CAPVT XI.

Quæ Fisci Cæsarei administri in Bononiensi Concilio contestati sint, & quid ipsis responsum.

HÆc velitationes dici possent, præ grauioribus conflictibus 1
postea exortis, quorum se mendosissimè conscium Suauis ostendit. Ceruinum ipse vnà cum collega inducit in generalem quemdam congressum Bononiæ habitum postridie Idus Ianuarias; eo scilicet tempore, quo Ceruinus duobus antè mensibus Bononiâ discesserat: ac planè proximâ superiori hebdomadâ [a] Pontifex in Senatu statuerat, vt quamuis ille Romæ degeret, Legati mu-

[a] 9. Ianuarij 1548. ex Actis Consistor.

nus

nus retineret : nec ad Synodum regressus est, nisi vigesimo secundo Ianuarij; quod ex Diario & Actis constat. Sed erratum Suauis ortum ex eo duxit, quòd ipse solam contestationem mox recensendam legerit, quæ de Legatis plurium numero loquitur, vtpote in Aula Cæsaris confecta, ac multò anteà Procuratoribus tradita: quod itidem ignorans Suauis, iterùm labitur, narratque, à Cæsare, postquam is de redditis Mendozæ responsis factus est certior, hos fisci Procuratores Bononiam ad contestandum missos fuisse; cùm reuerà hi multò anteà illuc peruenerint, sicuti alibi memorauimus, hoc est quinto Nouembris; [b] eorumque facultas à Cæsare Augustæ subsignata 22. Augusti cernatur, adeoque supra quatuor menses antequam Mendoza Romæ responsionem accepisset. Ex quibus clariùs semper patet, à Suaui nec Acta Concilij, nec ephemeridas, neque plenè litterarum volumina fuisse lustrata, sed sub luce maligna, tenuis alicuius insinceræque notitiæ historiam ab eo conscriptam. 1548.

b Constat ex Diariis Massarelli, & ex epistola Legatorum, eodem vesperi scripta; & ex variis litteris Montani ad Ceruinum, postquam abierat.

2 Carolus itaque cognitis quæ Mendoza gesserat, hos Procuratores iussit ad contestandum progredi. Etenim satis intelligebat, obiectas Tridentinæ reuersioni difficultates esse insuperabiles; cùm exploratum sibi esset, Protestantes, nonnisi per vim ad eam obsequendi generatim Concilio rationem adductos, adhuc sub illis vocibus, *Concilij liberi, Christiani ac legitimi*, idipsum intellecturos quod semper intellexerant, ac declarauerant in responsionibus ab iisdem aliàs redditis, cùm solutas habentes manus, linguam quoque soluere fidenter poterant; præsertim verò, quòd peruicaciter reiiciebant promulgata iam Decreta de libris Canonicis, de peccato Originali, de Iustificatione, ac de Sacramentis, quibus Decretis ipsorum hæresis funditus euertebatur; adeoque in ea quam diximus declaratione, disertis verbis locuti sunt de Concilio Tridenti celebrando, non de iam celebrato. Quamobrem Cæsar acceptis primis responsionibus, Oratori suo Romæ traditis, [c] quòd scilicet eius postulatio ipsius Concilij sententiæ committeretur, præuidit huiusmodi conditionem quæsitum iri, quam ipse minimè præstari posse pernoscebat; vnde eò illi molestior erat, quò magis rationi consentanea videbatur, spectatis veterum Patrum doctrinâ, & certâ Ecclesiæ veracitate; quippe simul spe voti, simul communi in ea causa fauore excidebat: imò Pontifex, animaduerso huiusce clypei robore, nihil habuit antiquius, quàm ne quidquam illi detraheret. Idcircò quamquam non æquè firma sint Conciliorum Decreta, quæ ad morum disciplinam, ac ea quæ ad Fidei definitiones spectant; tamen, vt ostenderet recipi à se quod in se erat, ea omnia

c Litteræ Sfondrati ad Farnesium, vltimo Octobris 1547.

Digitized by Google

1548. quæ Synodus vel cum Aulæ ſuæ incommodo ſtatuerat paulò anteà in eo poſtremo cœtu, quem *Gratiæ ſignaturam* vocant, [d] velle ſe illa ſeruari profeſſus eſt; iniunxitque Pontificiarum Conceſſionum Præfecto, quem *Datarium* appellant, vt ea quemadmodum inceperat exequeretur. Ex altera parte, cùm Patres Cæſari denuntiarent, niſi intra iuſtum temporis ſpatium quinque capita iam propoſita declararentur, ad reliqua Decreta ſe progreſſuros; volebat Cæſar minis ſaltem, metuque ſchiſmatis cohibere, ne id conficerent quod exiſtimationi ſuæ minùs conduceret, ſuique conſilij texturam diſcinderet. Itaque ad minacem conteſtationem, maximum veluti tormentum, per ſui fiſci Procuratores in Concilio, & in Senatu per Mendozam rurſus explodendum, ſe conuertit.

[d] Litteræ Ceruini ad Montanum, 21. Decembris 1547.

Aderant Bononiæ huiuſce rei causâ Franciſcus Vargas Caſtellani fiſci Procurator, & Martinus Soria Velaſcus; qui ad generalem conuentum [e] 16. Ianuarij habitum accedentes, vt ibi audirentur poſtularunt. Res ad ſuffragia deducta, à pleriſque Præſidi commiſſa. Is verò, ne in ſe ac Pontificem, cuius mandatis regi credebatur, inuidiam repulſæ conuerteret, homines admiſit. Illi exhibuere Concilij ſcribæ, ac mox recepere, tradita ſibi mandata, [f] in quibus habebatur: Cùm Cæſar Religionis & Eccleſiæ causâ conteſtari cogeretur aduerſus quoſdam, qui ſe Legatos Apoſtolicos nuncupabant, & aduerſus quemdam Præſulum conuentum Bononiæ congregatum, qui Concilij nomen prætendebat; id verò per ſeipſum efficere ob locorum diſtantiam minimè poſſet, duos, quos iam nominauimus, Procuratores ſuos ad id ipſum exequendum à ſe fuiſſe conſtitutos. Inſtiterunt poſteà, vti ſcribæ ac teſtes, quos ipſi adduxerant, admitterentur: verùm Procuratoribus abire iuſſis, ſuper ea quoque petitione Patres ſententiam rogati, inter ſe diſcordarunt: alij id ipſis, quippe quod nihil officeret, indulgendum putabant; alij plures repugnabant, adducto Senatus Pontificis exemplo, quò numquam exteri ſcribæ teſtéſve admittuntur, ne fides tam auguſti conuentus ſuſpecta videretur; idem in Concilio ſeruandum, eoque maiori auctoritatis cuſtodiâ, quò acriùs impugnabatur per eam actionem, quâ ſibi veri Concilij dignitas adimebatur. Decretum eſt, vt ea deliberatio biduo prorogaretur, quò Patres qui aberant, acciti ſententiam ferrent: cùm enim res improuiſo contigiſſet, cœtus ille non admodum frequens fuerat. Sed Procuratores eam reſponſionem per Materanum ac Naxienſem ipſis redditam reiecerunt, acriter efflagitantes, vt eo die audirentur. Alia ſunt agitata conſilia: ac demum quia in eo pariter magna pars Patrum rem in

[e] Ex Actis, & ex litteris Montani ad Farneſium, 17. Ianuarij 1548. Mandata Cæſaris Procuratoribus data, eorumque conteſtatio, extat in volumine Inſtructionum in Arch. Vatic.

[f] Data 22. Auguſti an. 1547.

Legato

Legato reponebat: is verò prudentiæ documentum rebatur, à mole- 1548.
sto agendi modo erga Principes cautissimè abstinendum, vbi abstinere ab opere ipsis molesto nefas est, Procuratorum testes ac scribas admisit; ita tamen, vt his minimè liceret quidquam seorsim in acta legitimè referre, sed solùm id vnà cum scribis Concilij facerent. Itaque bini scribæ & quini testes vtrimque sunt admissi.

4 Ac primo quidem à Concilij scriba recitata est nomine Concilij huiusmodi cautio: Tametsi nullo iure cogerentur Patres Cæsaris Procuratores audire, vt qui mandato Cæsareo ad quemdam minimè legitimum Episcoporum conuentum, non ad verum illud & Oecumenicum, legitimoque congregatum Bononiæ Concilium missi fuerant; tamen ne vmquam obtendi posset, non fuisse illic omnibus liberam accedendi loquendique facultatem, placere Synodo, vt audirentur: velle tamen, vt per hoc nec ipsi, nec ipsorum dicta factáve comprobata censerentur, nec quidquam iuris ademptum Concilio, quo minùs sua Decreta prosequeretur, nec vlla iuris facta Cæsari accessio. Vargas petiit, vt fide publicâ constaret, nonnisi eâ interpositâ cautione fuisse sibi permissum scribas ac testes adducere; mox illum, sicut ipse appellabat, conuentum hortatus est, vt ad ea, quæ dicturi erant, animum adiiceret, ac Cæsari satisfaceret: & incommoda, quæ, si aliter fierent, impendebant, proposuit, professus, nihil à se mandatis à Cæsare acceptis adiectum iri. Atque vt ille orationem orsus est hisce verbis, *Adsumus hîc nos legitimi Cæsaris Procuratores*, ita Montanus interpellauit; *Adsum hîc ego pariter verus Legatus veri & indubitati Pontificis, & adsunt hi sanctissimi Patres Concilij legitimi & Oecumenici, coacti translatiq; legitimè ad Dei gloriam, & Ecclesiæ bonum.* Tum à Concilij Promotore, & à Præside cautiones iteratæ sunt; ac deinde Vargas mandata Cæsaris tradidit Massarello, qui Synodo à secretis erat, eâque altâ voce recitauit. Posteà ab altero Procuratore Martino Velasco prolixâ contestatione perlectâ; vbi renarrato Cæsaris studio, quo tum apud superiores Pontifices, tum apud Paulum semper contenderat, vt malis publicis remedium per sacrosanctam Synodum admoueretur, dicebatur, delectum fuisse ad eam habendam Tridentum, quippe vrbem Ordinum Comitiis ac Principibus comprobatam, simulque liberam, & cunctis nationibus commodam: tum translatio tamquam præcipiti consilio facta, rationi minimè consentanea planeque irrita incusabatur. Recensebantur noua Cæsaris apud Pontificem postulata, initumque à Pontifice consilium, quod à cœtu Bononiensi acceperat; quodque subdolum, vanum, captiosum, &

à Roma-

Digitized by Google

1548. à Romano Pontifice repudiandum dicebatur; & tamen ab illo ſuſceptum: imò in litteris Bononiam miſſis, atque in reſponſione Cæſari reddita eam ſeiunctionem, adeò Chriſtiano generi perniciosam, tranſlationem fuiſſe appellatam, illum verò non legitimum conuentum, Synodum Oecumenicam; tantumque illi auctoritatis tributum, quantum ipſi Epiſcopi, & ij, qui ſibi titulum auctoritatemque Legatorum Apoſtolicorum aſſumebant, eidem cœtui arrogauerant. Poſt hæc rationes fusè afferebantur, quas aliàs memorauimus, aduerſum Concilij migrationem; cùm præſertim ad vrbem in media Italia, & in Pontificis dominatu ſitam Patres veniſſent: quæ ſedes cùm poſſet meritò ab omnibus recuſari, ſelecta videbatur non ad proſequendum, ſed vel ad obtruncandum, vel ad pertractandum ipſorum arbitratu Concilium. Cùm itaque & proprium & vetus Cæſarum munus eſſet Eccleſiæ patrocinari, & Carolus Quintus ad eam in ſuis ditionibus reformandam, Germaniamque componendam, Concilium Tridenti ſpopondiſſet, paratum ſeſe offerre, tamquam obſequentem Eccleſiæ filium illi parere; adeoque præſentes ibi Epiſcopos rogare, vt Tridentum redirent: id verò recuſari non poſſe, cùm & ipſi & Pontifex morbi prætenti ſuſpicione ſublatâ reditum ſæpiùs exhibuiſſent, modò Proteſtantes huiuſmodi Synodo ſe ſubiicerent, quod iam illi præſtabant. At ſi Patres abnuerent, ſe Cæſaris Procuratores eius nomine denuntiare, illorum profectionem Tridento, omnemque ſubſecutam actionem irritam eſſe. Eos Epiſcopos, vtpote à Pontificis Romani nutu pendentes, ac de rebus Germanicis parum edoctos, non poſſe leges illi nationi accommodatas ſancire: reſponſionem, quam Patres Pontifici reddiderunt, fuiſſe fuco ac figmentis plenam, & nullâ ratione nixam. Vtcumque res cederet, ſtatuiſſe apud ſe Cæſarem, calamitates propulſare, quæ culpâ negligentiâque Pontificis, & illius non legitimè coacti cœtus Eccleſiæ imminebant.

Reſpondit Legatus: Quæ à Procuratoribus allata fuerant contra ſuam collegæque dignitatem, contra legitimam tranſlationis rationem, & de ſecuritate ac libertate Tridentina, vera non eſſe; Deum ſe huiuſce rei teſtem appellare, eiuſdemque rei certas probationes in tempore exhibiturum. Se atque collegam ſuum veros eſſe Apoſtolicæ Sedis Legatos; Cæſarem, quòd Cæſareæ Maieſtatis pace diceretur, eſſe filium, non arbitrum aut magiſtrum Eccleſiæ: à ſe igitur ipſum rogari, vt mutato conſilio illi Synodo faueret, eiuſque perturbatores reprimeret, memor, huiuſmodi homines, quacumque dignitate præditos, pœnis grauiſſimis ſubiacere. Verùm quid-

quid

quid tandem contingeret, & quicumque ipsis terror obiectaretur, numquam se libertati dignitatique Synodi & Ecclesiæ defuturos; quin se vnà cum Patribus paratissimo animo martyrium potiùs subituros, quàm consentirent exemplum induci, quo laicorum potestas vim inferret Concilio, eique libertatem adimeret. Sed quoniam Procuratorum libellus fuerat prolixior, redirent quarto pòst die responsum accepturi; quod si tunc illi non adessent, nihilominùs responsum in lucem publicam prodituram. Voluit tamen Montanus, etiam ex prudentiorum consilio, per hæc quæ diximus verba responsum tunc reddere, quia [g] præuidebantur Procuratores minimè redituri, quippe quibus satis erat mandata Cæsaris expleſse: ac reuerà postridie manè discesserunt. Porrò cùm satis intelligeret Legatus, longè laxiorem ab auribus dari veniam linguæ, quàm ab oculis calamo; vbi opus fuit in publicas tabulas ea quæ dixerat referre, multa resecuit ex iis, quæ per æstum sermonis protulerat, præcipuè verò quidquid contemptum aut aculeum in Cæsarem præ se ferre videretur. Etenim in huiusmodi pugna quidquid oppugnantem lædit, debilitat non confirmat oppugnati defensionem. 1548.

[g] Litteræ Montani ad Farnesium, 17. Ianuar. 1548.

6 Cùm autem Patres consultiùs pleniusque se responsuros recepissent vigesimo mensis die, responsionis exemplar elaborauit Legatus; de quo die decimâ nonâ diu deliberatum est: & pro eo quod euenire solet inter varia hominum ingenia, animorumque affectiones in re tam lubrica, cunctæ ferè syllabæ obiectis difficultatibus agitatæ sunt. Quare id consilij initum est, vt aliquot Episcopi ex variis nationibus legerentur, qui studerent pro sententiis quas audiuerant responsum componere, ac posteà referrent. Verumtamen hi postmodum reputarunt, sibi cum potentiori rem esse; adeoque posse verba singula causæ potiùs officere quàm prodesse, quod & illi seu causam seu colorem nouæ indignationis præberet, & vulgo, semper ad obtrectandum prono, argumentum censuræ, quâ vel modestiam vel prudentiam carperent: non deesse alios agendi modos, non minùs quidem efficaces, sed minùs periculosos, quia minùs solemnes, quibus causam suam in luce publica tuerentur. Quapropter post accuratam quatuor horarum deliberationem, concordes in hæc breuissima dicta responsionem coarctarunt: *Sacrosancta Synodus, cuius auctoritas ac potestas legitima in dubium reuocari non potest, respondet: Cùm ea omnia quæ tuo nomine exposita nobis sunt, ab omni ratione dissentiant, simulq; pio & Catholico inuictissimi Cæsaris animo repugnare videantur, sibi certò persuadere, ea vel absque mandato Cæsaris, vel ab eo ipso perperàm de rebus edocto fuisse profecta: atque ita mandauit*

1548. *tibi significari, non tamen resiliri à cautionibus, quas in Cœtu diei decimæ sextæ huius mensis adhibuit.* Hæc eadem responsio post exquisitum examen, in generali conuentu, die vicesimâ habito, comprobata est: ac denuò post meridiem Patres omnes conuenere, vt eam Cæsaris Procuratoribus redderent: sed illos vsque ad noctem frustrà ibi præstolati, omnia referri in Acta per scribas iusserunt, & quòd per Concilium non steterat, quò minùs promissa responsio redderetur. Tantum studij vel summi mortalium impendunt ad eos conficiendos colores, quibus ipsorum causæ tamquam æquæ populorum oculis depingantur, cùm intelligant, quemadmodum populus reipsâ cuiusuis Principis potentia est, ita pariter cuiuslibet Principis iudicem esse.

CAPVT XII.

Ceruini reditus. Datum à Legatis Pontifici consilium Synodi suspendendæ. Iterata à Mendoza in Senatu contestatio.

BIduo planè post habitum cœtum de quo diximus, rediit Bononiam [a] Ceruinus, quem denuò per litteras consuluit Pontifex [b] ob nouas rerum conditiones. Perspectum satis erat, continuationem Synodi cum ea indignati Cæsaris repugnantia perinde futuram, ac si Ecclesia quasi sub ardenti Sirij meridie irrigaretur, vnde non alimentum, sed vstionem traheret. Concilium diutiùs otiosum, tamquam rem, quam fieri nec posse nec debere constabat, semper Legati vituperauerant. [c] Idcircò, cùm delecti Romæ Consultores solùm censuissent, multos Patrum Bononiâ vocandos esse ad Pontificem de rebus edocendum, Legati animosiora consilia, quæ aliàs significauerant, declinantes, & longè alia mentis acie pericula schismatis tunc impendentia, quàm priùs remota, spectantes, suspensionem suadebant: aliâ ratione, aiebant, numquam subtractum iri Cæsari titulum, quem obtendebat, expetendi in vrbe Tridentina Concilij, quippe ibi semel legitimè conuocati, nec vmquam, prout ipse contendebat, inde legitimè digressi. Quod si fortè eâ positâ suspensione idem Cæsar vrgeret, Ecclesiæ opus esse Concilio, cuius conuocationem vbi negligeret Pontifex, munus illius conuocandi ad se deuolui; statim hunc lapidem amotum iri, præcisâ extemplò à Pontifice suspensione, & Synodo vel Bononiæ repositâ, vel Romæ coactâ. Quoniam autem Mendozæ demandatum fuerat, vt Senis Romam remigraret ad acriorem in Senatu contestationem iterandam; Pontifex pariter Legatos consuluit de responsione

[a] 22 Ianuar. ex Actis & Diar.
[b] Litteræ Maffeij ad Ceruinum, 23. Ianuar. 1548.
[c] Litteræ Ceruini ad Maffeium, 26. Ianuar. 1548.

Digitized by Google

sponsione reddenda: qualis verò fuerit ab illis proposita, mox narrabimus. Actio Mendozæ diem septimum post habitam Bononiæ contestationem transgressa non est, nimirum statim ac ille rem ibi gestam resciuit. 1548.

2 Sacrum itaque Senatum Orator adiit; [d] productoque Cæsaris mandato longam de scripto orationem recitauit, huius sententiæ: Cùm esset Respublica Christiana miseris modis diuexata, contaminata Religio, mores corrupti; cumque vniuersa penè Germania ab Ecclesia desciuisset, Carolum V. Cæsarem, vt simul muneri suo, simul Ordinum Imperij postulationibus satisfaceret, primùm petiisse à Leone, posteà ab Adriano, dein à Clemente, ac denique à sedente nunc Pontifice Paulo Tertio Concilium Oecumenicum, vnicum quasi portum, quò iactata procellis Ecclesia se recipere consueuerat. Hinc eo stimulante fuisse demum conuocatum Concilium Mantuæ, ac posteà Vicentiæ: sed neutram illarum vrbium fuisse eiusmodi, in quam Præsules ex tot ac tam variis nationibus commodè ac libenter confluere potuissent. Posteà verò, volente Cæsare, consentientibus reliquis Principibus Christianis, ac petente Germaniâ (in cuius gratiam potissimè Synodus cogebatur à Pontifice, qui iam inde vsque à Ratisponensi conuentu Germanis concesserat, vt ea in ipsorum regione celebraretur) Tridentinam vrbem selectam fuisse, vt quæ ab omnibus agnoscebatur sedes ad id maximè opportuna ac tuta, Italiæ finitima, in Germania sita, & à Gallia Hispaniaque haud certè remotissima. Tum recensuit electionem missionemque Legatorum, qui primi omnium venerant, accessum Oratorum Cæsaris, atque illius primæ conuocationis interruptionem. Dein secundæ conuocationis mentionem fecit, ob quam variarum nationum Antistites ab extremis terrarum partibus laboriosum iter arripuerant: primasque Synodi actiones memorauit, quibus & sancita dogmata, & disciplinæ leges latæ fuerant. Progressus hinc est ad belli narrationem à Cæsare suscepti, conscio & adiuuante Pontifice, vt ij, qui rationibus allici non potuerant, armorum viribus compellerentur. Adiecit: Cùm remissè fuisset admota manus tam necessariæ adeoque efflagitatæ morum emendationi, dum firma spes erat, adituros Synodum in obsequium Cæsaris eos ipsos, qui hactenus eam repudiarant; ab illis qui se Legatos nominabant, ac pro Legatis gerebant, non conscio, sicut ipsi affirmabant, Pontifice, quæsitis coloribus, modo præcipiti, iisque solùm sequentibus qui Pontifici peculiariter adhærebant, decretam fuisse, ac reipsâ peractam translationem, Italicis dumtaxat Patribus,

[d] 25. Ianuar. 1548. ex Actis Senatus & Concilij. Contestatio extat præcipuè in Bibliotheca Barbarinorum.

1548. tribus, aut iis qui Ecclesias in Italia obtinebant, comitantibus: obstitisse immaturo ac periculoso consilio multos Episcopos Religionis studiosos, palàm contestatos, velle se Tridenti permanere. Intereà dum Patres qui secessérant, Bononiæ morarentur, illustri victoriâ debellatos à Cæsare hostes fuisse, ac Germaniam pacatam. Tum anteà tum posteà innumeris petitionibus ab illo omnem operam adhibitam, vt Tridentum reuerteretur Synodus, cui se subdere Germani in Comitiis Augustæ postremò coactis absque vlla exceptione statuerant. Rogatum fuisse Pontificem à Cæsare per Maddruccium Cardinalem, ipsumque Mendozam, vt eam opportunitatem complecti vellet suæ Diuinæque gloriæ adeò promouendæ, adeoque opitulandi Reipublicæ Christianæ: atque vt eadem Bononiæ significarent, iniunctum fuisse Cæsaris Procuratoribus: si verò ipsorum postulationes repulsam ferrent, aut res diutiùs protraheretur, iussos eosdem à Cæsare, eius nomine in publico conuentu contestari, translationem iniustam fuisse, ac res inde secutas aut secuturas, esse ac fore præter ius attentatas, irritas, & tamquam infectas.

Postquam Cæsaris administri eius mandata perfecerant, voluisse 3
Pontificem Bononiensium Patrum sententiam opperiri, quæ suscepto translationis consilio concors erat, nimirum captiosa, grauissimisque Religionis & Ecclesiæ incommodis plena; & tamen palàm fieri, eius Sanctitati eam probari, tum indito honorifico *Translationis* nomine illi malè ominatæ secessioni, tum appositio in litteris & ad Montanum & ad Cæsarem scriptis, Bononiensi conuentui titulo *Synodi Oecumenicæ*. Fuisse redditam Cæsari à Pontifice responsionem, quæ nihil decerneret, & negotium dumtaxat protraheret, non legitimam, fallacem, à re alienam, ac simulationis refertam. Hinc iudicasse Pontificem in causa grauissima, de qua nondum ritè cognouerat; hinc verò distulisse medicinam, seu veriùs negasse iis qui maximè illius egebant, quique hactenus recusauerant, & tunc exquirebant. In altero ex his capitibus habitam à Pontifice fidem vilissimis testibus, & inter se discordibus; & in altero fidem Cæsaris, Regis Romanorum, Tridentini Cardinalis, ac tot etiam Principum in dubium reuocatam. Pergebat mala commemorare, quæ ob Synodorum translationem solet Ecclesia perpeti; atque ante oculos ponere leuitatem falsitatemque causarum, ob quas dicebat eam Synodum Tridento abductam fuisse. Proferebat in medium, tamquam illius actionis vitium, quòd Cæsar de ea nihil priùs fuisset admonitus; & tamen eius consensum, tamquam Oecu-

Digitized by Google

Oecumenicarum Synodorum Patroni, necessarium fuisse. Spretum à Legatis id quod à multis opponebatur, vti scilicet Cæsari ac Pontifici res priùs innotescerent: horum sententiam meruisse contrariæ anteferri, quippe & saniorem, & pluribus nationibus communem. Vbi tamen opus fuisset Concilio sedem mutare, oportuisse in propinquam aliquam vrbem deduci, intra eamdem illam prouinciam, in qua, & cuius causâ fuerat congregatum: nullam excusationem suppetere, quâ ea Bononiam migratio defendi posset, hoc est, in vrbem in media Italia, & sub dominatione Sedis Apostolicæ collocatam, adeoque in loco qui numquam Germanis probaretur: vnde certò præuideri poterat, aut Concilium dissoluendum, aut ab illis paucis rem omnem ipsorum arbitratu statuendam. Cùm itaque Cæsaris munus esset, quo iam inde ab Imperij sui primordiis perfunctus fuerat, Ecclesiam communem parentem tueri, & illæsam omni iacturâ seruare, simulque curare tranquillitatem Germaniæ, quæ præcipuum Imperij membrum est, eamque in veterem Religionem reducere; similiter Hispaniæ regnis, ac tot præterea suis ditionibus consulere, quod nonnisi repositio Tridenti Concilio perfici poterat; cumque hoc ipsum vniuersa Germania efflagitaret, & ipse semel iterumque à Pontifice supplex petiisset; denuò pro eo ac obsequentem filium decebat, & quâ debebat precum submissione, eius Sanctitatem obtestari, vt in id per Iesu Christi viscera consentiret; iuberet Bononienses Patres Tridentum reuerti: quod ipsi recusare non poterant, vt qui ad id peragendum sese obstrinxerant, vbi falsæ luis suspicio euanuisset: quod ipse pariter Pontifex sæpiùs Cæsari per suos Nuntios Legatosque promiserat. Iam ferè ab anno desiisse illic, si quæ tamen vmquam fuerat contagio: iam paratam esse Germaniam, adeoque omnes timoris causas disiectas; atque ex altera parte accessisse liberam absolutamque professionem ab vniuersa illa inclyta regione obsequendi Concilio. Quòd si fortè Pontifex his repulsam daret (quod nimiùm dedeceret bonum Christianæ Reipublicæ Gubernatorem, & probum Christi Vicarium) Orator religiosissimi Cæsaris nomine, post varias admonitiones denuntiationesque, ex Euangelij præscripto, & priuatim & publicè interpositas, etiam in illo sacrosancto Senatu coram Principum Oratoribus, & post contestationem in Bononiensi conuentu à Cæsareis Procuratoribus habitam, iterùm tandem protestabatur, memoratam translationem seu profectionem irritam & iniustam fuisse; adeoque quidquid post eam fuisset hactenus actum, aut ageretur in posterum, nullius auctoritatis esse & fore; per id 1548.

Digitized by Google

1548. verò diſcordias ali, & excidium Eccleſiæ imminere: eos qui ſe ibi Legatos appellabant, & paucos Epiſcopos illis adiunctos, quorum plerique à Pontificis nutu pendebant, eiuſmodi roboris non eſſe, qui grauiſſimis in cauſis Religionis ac diſciplinæ poſſent Decreta condere vniuerſo Chriſtiano Orbi, ac præſertim Germaniæ, cuius ſanctiones moreſque parum exploratos habebant. Conteſtari ſe pariter, reſponſum à Pontifice redditum nec rectum nec legitimum fuiſſe, neque cauſæ conſentaneum, ſed depictum, ſplendideque fucatum ad deludendum: Pontifici, non Cæſari imputanda vniuerſa incommoda, quæ inde iam obuenerant, aut eſſent obuentura: Cæſarem omni vi ac ſtudio iturum obuiàm tempeſtatibus, quas præuidebat ex culpa incuriaque Pontificis Eccleſiæ impendere; nec vmquam omiſſurum illius tutelam, ſed omnem curam ac ſolertiam adhibiturum, quæ ſibi vt Regi atque vt Cæſari conuenirent, pro eo quod ipſi permiſiſſent Iura, Decreta, Conſtitutiones, Leges, S. Eccleſiæ Patres, & Chriſtiani orbis vniuerſi conſenſio. Poſtremùm ad Cardinales orationem conuertit, & omni Cæſaris iuri præcauens, vbi rem Pontifex neglexiſſet, ipſis etiam, ſi fortè deſides eſſent, eadem denuntiauit. Dein adiectis formulis, quas legum periti ſalutares vocant, omnes qui aderant ceu teſtes rogauit, eunctoſque adſtantes ſcribas iuſſit rem omnem in Acta referre.

Me non fugit, à nonnullis ſcriptoribus recentioribus affirmari, 4
Mendozæ dicta in Pontificem ac Bononienſes Patres à Ioanne Petro Cardinali Caraffa per Apoſtolicam eloquentiam fuiſſe reiecta, quod à Religionis ſtudio, à conſtantia, à facundia illius viri veriſimilitudinem trahebat; ſed huiuſce rei, adeò ſuopte ingenio memorabilis, altum habetur ſilentium, tum in pleniſſima narratione illius celebris facti in Senatus Acta relati, tum in litteris Maffeij, quibus Legato Ceruino exactiſſimè rem perſcribit: quin etiam non ſilentium modò rei geſtæ illic haberi, ſed planè repugnantiam, dici poteſt; cùm in laudatis monumentis pro certo habeatur, auditum Oratorem fuiſſe à Pontifice & Cardinalibus magnanimâ quâdam patientiâ, & abſque vlla interpellatione. Quare nimis alienum videretur à ſuſcepto conſilio, quo me obſtrinxi ea ſolùm enarrandi, quæ mihi liceret legitimis validiſque probationibus palàm facere, ſi litigaturus cum Suaui, fuiſſem auſus huiuſmodi facinus viro mearum partium attribuere. Diſſeruit itaque à nemine interpellatus Mendoza Cæſaris nomine, quæ iam retulimus. Apud ſe quiſque reputet, quo impetu, tot ac tam variis auditoribus in ea Aula coactis, quæ omni terreno loco ſuperior eſt, animos concuſſerit

serit tam stupens tonitru, quod (si fari licet) à terrestris Iouis dex- 1548.
tera fulmina stringente micabat.

CAPVT XIII.

Responsum iussu Pontificis redditum in Senatu secundæ Mendozæ contestationi.

1 OPtimè norat Pontifex, subitariam meditatæ offensionis vltionem non esse virilis animi, sed perturbati: sic enim relinquitur aduersario præstantissimum telum, quod consilium est. Quare patienter Oratoris dicta audiit. [a] Tum per Blosium Palladium (hic Blasius vocabatur; sed voluit pro eo concinnitatis studio, quo id temporis litterati flagrabant, nomen suum elegantiùs recudere) qui Pontifici à secretis erat, & Fulginatum Episcopus, Legato Cæsaris indixit, vt ad proximè futurum Senatum responsionem accepturus accederet. Interim Legatorum sententia [b] ad Pontificem delata est, suadentium, vt in causa translationis partes iudicis minùs inuidiosas, maioriſque apud Cæsarem venerationis, sibi potiùs assumeret, quàm litigatoris; Legatis verò ac Patribus Bononiensibus tuendæ rei à se gestæ curam relinqueret: per ea, & per Synodi cessationem aliquid voto Cæsaris indultum iri: quippe mos Principum est, nolle causâ omnino decedere, ne palàm fiat, aut neglectum ab ipsis ius, aut se ab aliis neglectos fuisse. Vt Pontifex eo consilio posset vti, mirificè profuit reperta ratio, quæ suaderet, Pontificis in ea causa iudicium à Cæsare non recusari, nec ab eodem litem Paulo intentatam fuisse; adeoque licere in responsione simul Mendozæ factum, ceu temerarium, liberiori maiestate redarguere, simul Pontificiam dignitatem à Cæsaris oppugnationibus illæsam seruare, quibus tametsi iniustis, ob oppugnatoris celsitatem debilitari potuisset.

[a] Acta Consist. 23. Ianuarij & 1. Februarij.

[b] Litteræ Legatorum ad Maffeium, 26. Ianuar. 1548.

Kalendis itaque Februariis Senatum ingressus Mendoza contestatus est, [c] eò se aduenisse vt Pontifici obtemperaret, nullâ tamen obligatione constrictum: nolle se per eam actionem quidquam detractum iri Cæsari, seu ipse Legatus seu Procurator Cæsaris spectaretur. Responsionem quinquaginta fermè paginis constantem, à Polo Cardinali [d] dictatam, Palladius recitauit, cuius summa hæc fuit:

[c] Litteræ Maffeij ad Ceruinum, 1. Februar. 1548.

[d] Litteræ Maffeij ad Ceruinum, 13. Ianuar. 1548.

2 Magnum Pontifici ac Pontificiis Senatoribus fuisse mœrorem incussum ab ea contestatione, quam Cæsaris nomine Legatus protulerat: sed posteà Cæsaris mandatis accuratiùs perlectis (hæc eâdem

Digitized by Google

1548. dem die data erant, & in eamdem sententiam, ac illa quæ fisci Procuratoribus tradita fuerant, & nos paulò antè retulimus) non mediocri inde solatio eosdem affectos. Putari, haud difficulter hunc ipsorum mœrorem persuaderi Mendozæ, cùm credibile esset, illum quoque dum contestaretur, iuxtà ac qui grauissimum onus baiulat, fuisse mœroris participem; præterquam quòd innotuerat, à multis Iuris primariis Cæsari addictis per preces & lacrymas rogatum Oratorem fuisse, vt ab huiusmodi actione abstineret. Vim illam doloris ex eo profectam, quòd considerabatur, tales contestationes ab iis adhiberi, qui vel se ab Ecclesiæ obedientia iam subtraxerunt, vel in hoc ipso nutant; quâ suspicione non posse Pontificem non angi, Cæsaris tam amantem, concordiæ tam studiosum. Fuisse per immensam gloriam subactos à Cæsare perduelles, qui à se, quique à Deo desciuerant, & Protestantes sese appellabant: ad id opem tulisse Pontificem supra vires ærarij sui, & per auxilia, quæ per se amplissima, ipsâ etiam opportunitate amplitudinis suæ prærium superauerant, victoriamque pepererant. Quare cùm vel maximè non solùm à pio, sed à grato Cæsaris animo plena remuneratio expectabatur ad Apostolicæ Sedis decus ac præsidium, tunc animum Pontificis acerbè commotum, quòd cerneret, ipsum belli finem aduersus hostes, initium esse contestationum aduersus Pontificem, spinis ab ea vinea collectis, à qua vuas præstolabatur.

At verò solatium, quod posteà ex mandatorum lectione superuenerat, inde ortum habere, quòd ibi obseruatum erat, à Cæsare traditam non fuisse Mendozæ facultatem litis in Pontificem mouendæ, sed coram Pontifice in Patres Bononienses, vtpote in conuentum, quem ipse non legitimum existimabat; adeoque causam deferri à Cæsare ad Pontificem, tamquam ad Conciliorum & Ecclesiæ supremum Iudicem: neque contra Pontificem contestandi potestatem in mandatis contineri, nisi ad summum vbi Pontifex illius causæ cognitionem nollet admittere; quod non modò non euenerat, sed ne ipsa quidem controuersia adhuc ad Pontificem delata fuerat. Perspicuum igitur esse, Oratorem mandati fines fuisse transgressum; cuius mandati hîc verba rursus à Palladio recitata. Etenim modestissimus Cæsar, cùm se læsum à Legatis & Episcopis Bononiam profectis arbitraretur, non aliud Oratori suo iniunxerat, nisi vt ad Pontificem sacrumque Collegium eos deferret: Oratorem autem hoc iudicio prætermisso, petiisse tamquam de iure, vt nullâ priùs habitâ causæ cognitione, ipsi Legati ac longè maior pars Tridentinorum Patrum damnarentur, dum contenderat, illorum 3

Decre-

Digitized by Google

Decretum pro irrito habendum, quasi à partium studio, non à ratione profectum: quo exemplo nihil præteritis Conciliis repugnantius, nihil futuris pernicioſius foret. Multò conuenientius fuiſſet, vt minor pars, quæ Tridenti remanſerat, ſi arbitrabatur Synodum perperàm fuiſſe tranſlatam, excuſationes ſuas querelaſque ad Pontificem mitteret; quas ille perpendiſſet, perinde atque nunc volebat huiuſmodi articulum perpendere, ob æquiſſimum pij Cæſaris poſtulàtum, eâ ſinceritate & æquitate, quæ poſteà à Palladio exponeretur. Poſſe itaque ab Oratore perſpici, quàm meritò Pontifex, Cardinales, omneſque viri probi lætarentur, quòd ſe ſolutos cernerent eo metu, quem conteſtationis ſonus ipſis incuſſerat: proinde grates Deo agendas, qui, dum Cæſar ſeditioſis conſiliis obſidebatur, illi adeò ſuâ ope præſtò fuerit, vt non modò is non conſenſerit, ſed in rectam viam pedem flexerit; ex quo etiam Oratori ſui Principis gratiâ lætitiæ cauſam ſuppetere. Quod verò ad ipſum Oratorem attineret, gaudendúmne ſibi an dolendum, ipſius iudicio permitti. Hoc poſito, nihil amplius opus eſſe conteſtationem confutare, quippe irritam. Verumtamen quoniam quæ per eam opponebantur, ſi fuiſſent ſilentio prætermiſſa, poſſent à multis vera credi, cum graui animarum detrimento; iuſſiſſe Pontificem, vt earum ſaluti conſuleret, illis diſtinctè reſponderi. 1548.

4 Vniuerſam conteſtationem eò tendere, vt nimirum Pontifex negligens, Cæſar diligens in celebrando Concilio oſtenderetur. Si Oratoris argumenta ſolùm Cæſaris ſedulitatem ſpectaſſent, nihil aliud reſponſum iri, niſi gratulandum Eccleſiæ, Deoque gratias perſoluendas, quòd adeò ſtudioſus Religionis Cæſar ipſi concederetur: Pontificis mentem non eſſe, ex obſcurata virtute Cæſaris ſibi lucem augere, quod inuidi foret; nec optare, vt illius pietas minor effulgeret, cùm quotidie preces Deo funderet, vt illuſtrior redderetur. Verùm in eo, quod Mendoza iactauerat de Pontificis incuria in vrgenda Synodo, ne grauaretur Cæſar potiùs audire: Quemadmodum Pontifex erat ætate antiquior, ita in hac pia voluntate antiquiorem Cæſare fuiſſe, cùm eam ſemper oſtendiſſet adhuc Cardinalis, ac ſupra ceteros ſuis deceſſoribus ſignificaſſet: quod teſtari poterant præcipuè Cardinales, illius temporis ſibi collegæ. Huiuſmodi voluntatis veritatem & efficaciam, ſtatim ac eam Sedem aſcenderat, fuiſſe à ſe comprobatam, cùm id negotij primum omnium apud Principes promouiſſet, nullâ vmquam opportunitate prætermiſsâ, quam varia rerum euenta ſubinde obtuliſſent. Si Mantua ac Vicentia deſtinatæ Concilio ſedes in irritum ceſſerant,

Digitized by Google

1548. id Pontifici neutiquam imputandum. Sex ipſos menſes ab eo Legatos ſuos Vicentiæ detentos, eódem per litteras aduocatis omnium prouinciarum Epiſcopis, miſſiſque eam ob cauſam Nuntiis ſingulatim ad omnes Principes: nec infectæ rei euentum, harum vrbium conditionibus adſcribendum, quaſi minùs fuiſſent idoneæ, vt eò variæ nationes confluerent; cùm in comperto ſit, eàs potiùs ob locorum commoda regionumque vbertatem Tridento longè præſtare. Alias fuiſſe cauſas; ac præſertim bellum inter Chriſtianos Principes, potiſſimum ſcilicet Concilij obſtaculum: qua in re Pontificis ſtudium illius conuocandi eò magis ſtudio Cæſaris præcelluerat, quòd hic, dum ſponte vel inuitus tot annos huiuſmodi bellis Chriſtianos populos obuoluerat, celebrandæ Synodo viam obſtruxerat: è contrario, Pontificem ad pacem perpetuò cohortatum, numquam arma mouiſſe, quæ vel minimum tam pium opus obturbarent; numquam à ſtatu inter partes medio receſſiſſe; numquam cum vllo præterquam cum ipſo Cæſare fœdus iunxiſſe in eo bello, quod ſupra cetera videbatur viam Concilio conuocando ſternere, vt, ſicuti Mendoza ſuâ denuntiatione affirmarat, ij quos rationum efficacitas haud permouerat, per vim cogerentur.

Non eſſe diutiùs inſiſtendum comparationibus, quæ ſemper inuidiam pariunt, minuſque conueniunt, cùm ad laudem pietatis ſpectat; quæ tandem, quæcumque ſit, tota Deo tribuenda eſt. Sed quando ad expendendam nouam Pontificis induſtriam Orator ipſum compulerat, ſatis eſſe, vt is animo reuolueret res à Pontifice per eos annos, quibus Eccleſiam adminiſtrarat, geſtas, ac famæ notas, atque in iis ipſius animum, Religionis ardentem ſtudio, facilè perſpectum iri; cùm ferè nullus præterierit annus abſque noua Nuntiorum Legatorúmve miſſione, vt vbi quid affulſiſſet ſpei ex armorum interuallis, Synodi negotium repeteretur, & ad id ipſum ſtabilis concordia perficeretur. In quo Pontifex tam ardenter ſe geſſerat, vt ingraueſcentium annorum pondus ipſum minimè retinuerit ab imponendo ſibi ipſi non ſemel harum legationum labore. Verùm quia nihil Orator de iis accuſauerat quæ tranſlationem præceſſerant, nec in ea pariter de Pontifice, quippe illius ignaro, conqueſtus fuerat, ſed de Legatis, qui eam ipſo inſcio peregiſſent, ſuaſque de Pontifice querimonias ordiebatur ex eo, quòd hic Epiſcopos qui Tridenti ſubſtiterant læſiſſet, dato Concilij nomine cœtui Bononienſi; animaduerteret, par itidem præiudicium (ſi appellandum ita erat) factum æquè fuiſſe & à Cæſare & ab ipſo Oratore, poſtulantibus, vt Pontifex Concilium reuocaret Tridentum, cùm id non

non posset de alio Concilio intelligi, nisi de tunc iam coacto Bononiæ: neque reprehendendum esse Pontificem, quòd cùm iudex esset, Concilium appellaret conuentum illum, inquo de ea dignitate litigabatur: liberum esse iudici, ante latam sententiam voces adhibere ab reliquis vsitatas; & reliquos planè omnes hoc pacto loqui, Concilium fuisse Bononiam translatum. Quin cùm eam partem tueri Legati ac maior Patrum numerus viderentur, haud licere iudici pendente causâ eos eo titulo spoliare: propterea quòd in re dubia maior pars etiam sanior censenda erat, cùm præsertim Legati collatam sibi à Pontifice facultatem habuissent Concilij transferendi. Vtrùm autem id legitimo ritu peractum fuerit, penes Pontificem iudicium esse, relictâ interim cœtui nominis possessione. 1548.

6 Iam verò quòd Orator dixerat, id effectum à Patribus Pontificiis addictis: caueret certè, ne, dum Tridentinos tamquam Pontifici non addictos laudaret, id in ipsis laudaret vnde schismata oriri solent: quod si addictos eos intelligeret, qui iure vel iniuriâ Pontificias partes tuerentur, nullos à se agnosci homines sibi addictos; siquidem non alias nisi parentis erga filios partes sibi retinebat, nec vlla de Pontifice controuersia in Concilio ad eam vsque diem orta fuerat. Non aliâ ergo ratione illos sibi addictos velle, nisi quâ ipsorum conscientia ac libertas, quam Legatis supra reliqua commendauerat, minimè læderetur. Argumentationem, quasi inexpugnabilem adductam à Mendoza, non valere; nimirum, excusari non posse Pontificis negligentiam in procuranda salute Germaniæ, quandoquidem Concilium Trideti retentum recusabat, pro quo Cæsar ac Romanorum Rex preces fuderant, & cui Protestantes se submittere pollicebantur. Numquam id absolutè fuisse repudiatum à Pontifice, dummodò cum earum prouinciarum emolumento, & sine aliarum offensione fieret. De hoc ipso se posteà dubitasse, superiorum annorum exemplo permotum, cùm semel atque iterùm Concilium illic indixisset, Legatis ad postulantis Germaniæ vtilitatem eò missis, nec vllus ibi ex Germanis Antistes, sed soli paucorum Procuratores adfuissent; cuius rei testis oculatus laudari poterat ipse Mendoza, vt qui vtrâque vice tamquam Orator Cæsareus illic interuenerat: ac primâ vice tum ille tum ipsius collegæ noluerant Præsidum patientiam imitari, frustrà iterùm atque iterùm ab his rogati vt ibi remanerent, quò ipsorum exemplo ceteri pertraherentur. Alterâ verò vice compertum esse Mendozæ, quàm diuturnam moram perpeti oportuerit, antequam opus inchoare-

1548. tur; & quo pacto tandem inceptum fuerit ab Episcopis aliarum nationum magis distantium, sed absque Germanis.

At nunc adduci, ob Cæsaris victorias, subiectionemque Protestantium, alias esse temporum conditiones. Ad hæc in primis opponi posse: Si Protestantes sinceris animis sese Ecclesiæ submittebant, coarctandum ab illis non esse Concilium certo loco: Legem veterem hoc in genere laborasse, sancto Spiritu nondum affuso, vt nonnisi in sola Hierosolyma offerre liceret sacrificia; sed in Lege gratiæ, S. Spiritus præsentiam ad vnam tantummodò ciuitatem se neutiquam restrinxisse: & quamquam morbus Germaniam inuasisset, posse tamen vbique locorum de curatione deliberari. Quod si secùs foret, inter Danos etiam, inter Gothos, inter Bohemos ac Britannos, non minùs ægrotos, esset Synodus celebranda. Consuesse Ecclesiam pro sede huiusmodi conuentuum, locum statuere commodum non accepturis, sed præscripturis medicinam, quemadmodum superiorum Conciliorum exempla monstrabant. Ex huiusmodi præscriptione loci à Germanis habita adimi ceteris debitam libertatem; ipsis verò auctoritatem minimè debitam eligendæ Concilio stationis arrogari. 7

Verùm hæc dicta esse, non quò Germaniæ apta illa gratificatio negaretur; sed solùm quò palàm fieret, rem non versari in statu denegatæ iustitiæ, cui hæc extrema remedia contestationis in Pontificem adhibenda essent. Ceterùm se minimè recusare, in eo Germaniæ votis indulgere: sed non posse quidem absque manifesta calumnia responsum à se redditum Cæsaris petitionibus, appellari *non legitimum, subdolum, alienum à proposito, simulationibus plenum*; quemadmodum Orator dixerat: quibus accusationibus responderetur, si capita rerum quas arguebant explicarent, eorumque probationes proferrent. Sed cùm illæ solùm generatim loquerentur, nihil aliud posse ex aduerso reponi, nisi vt adiiceretur animus ad vetustissimam Ecclesiæ consuetudinem, ipsorumque Cæsarum sanctiones; obseruareturque, an ipsis consonarent nécne, vt in Concilio dogmata iam stabilita in controuersiam minimè reuocarentur, vt priuati homines ad ius suffragij non admitterentur, vt loci capitumque libertati abundè consuleretur. 8

Adiecisse Mendozam, Cuncta mala euentura Pontificis negligentiæ tribuenda; Cæsarem verò apud se statuisse illis occurrere, susceptâ pro sui muneris gradu Ecclesiæ tutelâ. His responderi, Pontificem, quantum sibi ope Diuinâ liceret naturæ imbecillitatem sustinere, numquam commissurum, vt in tanti momenti mu- 9

nere

Digitized by Google

nere negligentiæ locum ſineret: quod ſi aliter accidiſſet, quando- 1548.
quidem ſepties in die cadit iuſtus, minùs ſibi de ſua negligentia dolendum eſſe, vbi ea vigilantiam Cæſaris exacueret ad opitulandum Eccleſiæ, dummodò id efficeret eâ ratione quam expoſuerat Orator, hoc eſt, quatenus intra legum Eccleſiaſticarum fines Patrumque præſcripta ſe contineret. Id ſi præſtaret, huiuſmodi conteſtationibus in poſterum opus non fore, cùm ſperaret Pontifex, ſuam incuriam numquam eò progreſſuram, vt adiutus ipſe induſtriâ Cæſaris in eo quod ad diuerſum ipſius munus pertinebat, eumdemque finem ſpectaret, Chriſtianæ Reipublicæ ſaluti per ſummam tranquillitatem non conſuleret. Illud vnum ſupereſſe, cuius intra limites ſi ſe cohibuiſſet Orator, nec fuiſſet ſibi mandata tranſgreſſus, nec tot ſermonibus offenſionibuſque tam copioſam materiam præbuiſſet (id erat conteſtatio coram Pontifice aduerſus Legatos & Epiſcopos, qui ſub Concilij nomine Bononiæ morabantur) eam conteſtationem ex Cardinalium ſententia à Pontifice admitti cum formula conſueta, *Si & in quantum ex iuris præſcripto admittenda eſſet, & non aliter; nec idcircò Legatis Patribuſq; Bononiæ congregatis aliquid detractum intelligeretur.* Prætereà cùm per eam conteſtationem multæ fuiſſent allatæ rationes, irritam & iniquam tranſlationem affirmantes, quæ certè expendendæ erant; & cùm vellet Pontifex omnem operam impendere ad conſeruandam vnitatem Eccleſiæ, & connectenda eiuſdem membra cum Capite, quod eſt Ieſus Chriſtus, cauſam illam integram ad ſe auocare, vt eam plano modo, & abſque forenſi ſtrepitu recognoſceret in Senatu, audiretque de illa referentes quatuor Cardinales, ex variis nationibus delectos, Bellaium Epiſcopum Pariſienſem (non autem Cardinalem Pariſium, ſicut ait Suauis) Burgenſem, Creſcentium, & Polum; inhibitis intereà Legatis, aliiſque primariis viris cuiuſuis conditionis, grauiſſimarum denuntiatione pœnarum, ne quid noui eâ cauſæ cognitione pendente mouerent intentarentque, quod eidem cognitioni aduerſaretur: iiſdem etiam Legatis, & vtrique Epiſcoporum cœtui ſimilium interminatione pœnarum præcepiſſe, vt ad ſe mittendos curarent aliquot ex ipſis Patribus, probitate litteriſque præſtantes, qui depoſitis animi offenſionibus ſuas ſententias exponerent: cunctos pariter, quorum ea res intererat, admonere, vt intra menſem ab hoc indicto Decreto aut per ſe aut per delegatos viros adeſſent coram Pontifice, & ſuas quiſque rationes plenè proferret. Ne quid verò detrimenti Germania interim pateretur, offerri à Pontifice Nuntios Legatóſve, qui præſentem aliquam curationem eidem

Digitized by Google

1548. prouinciæ adhiberent, vbi intelligeret, id conditioni temporum accommodatum, & Cæsari Germaniſq́ue gratum futurum. Abſoluto iudicio, ſi tranſlationem vel irritam vel iniuſtam comperiſſet, curam omnem auctoritatemq́ue impenſurum, vt Synodus Tridenti reponeretur. Vtcumque res accideret, nulli defuturum officio, vt inclytam ſibiq́ue dilectiſſimam Germaniæ nationem ad Eccleſiæ vnitatem reduceret, priſtinumq́ue dignitatis ſplendorem ipſi reſtitueret, quod votis omnibus precabatur à Deo.

His à Bloſio recitatis, Mendoza pro recentiorum ſũperſtitione 11
in iudiciariis cautionibus, ex vano etiam traducta ad eas cauſas, quæ nullum præter Deum in cælo, & vim in terra iudicem habent, nouam conteſtationem interpoſuit, quâ ea quæ dicta fuerunt negauit, & ſui Principis ius inuiolatum prætendit. Ad hoc breuiter reſponſum eſt, Tædio affici ex his Pontificem; non quòd moleſtè haberet illæſum ſeruari ius omne, quod fortaſſe Cæſari conueniret, cùm eius non eſſet mentis, vt quidquam ipſius rationibus detraheretur: ſed æquum eſſe, vt Orator pariter libenter ferret, Pontificis, Sedis Apoſtolicæ, ac ſacri Senatus iura inuiolata perſiſtere ab eius iteratis obteſtationibus, quibus ſatis erat, aptè fuiſſe reſponſum coram eo iiſdemq́ue ſcribis ac teſtibus, qui priori ipſius conteteſtationi interfuerant. Ceterùm quæ à Bloſio perlecta erant ea non eſſe quæ Mendozæ comprobatione indigerent, poſſéntve eiuſdem inficiatione labefactari.

Hæc quam retulimus reſponſio, tantâ ſilentij æquabilitate in oribus, quantâ ratiocinationis varietate in mentibus accepta eſt; in quibus vel ſingula diuerſas interpretationes habuere, aliquas litterarias, ſed plures myſticas, pro more imbecillarum mentium, quæ fictitiam vmbram ſibi conflantes, volunt in quouis plano profunditatem inuenire. Vix tamen fuit, qui Pauli prudentiam defraudarit egregiâ laude, tum quia ſimul ſua quæcumque arma neruosè tractauerit, ſimul moderamina inculpatæ adeoq́ue plauſibilis defenſionis ſeruauerit; tum quia ex ipſo libello accuratiſſimo tanti accuſatoris eruerit firmam rationem, quâ nixus, tamquam illi ſuperior, iudicis perſonam aſſumpſerit, non autem ad vilem duramq́ue rei conditionem ſe abiecerit.

CAPVT

Digitized by Google

CAPVT XIV. 1548.

Diplomata Pontificia ad Legatos Bononienſes, & Patres Tridentinos. Proditionis ſuſpicio Bononiæ. Senſa Cæſaris poſt redditum à Pontifice reſponſum Mendozæ.

1 POſt habitum Senatum varia per dies quindecim reconciliationis conſilia cum Oratore agitata, ſed fruſtrà: quare is Româ diſceſſit primo ſacrorum Cinerum [a] die. Atque hinc orta eſt cunctatio Diplomatum, quæ Bononiam ac Tridentum Pontifex miſit; tametſi eam alteri cauſæ Suauis referat. Poſtridie igitur huius profectionis [b] perſcripſit ordinatim ad Legatos Pontifex quidquid cum Oratore actum fuerat; adiecitque: Quamquam ipſe cuperet, vt quamprimum Synodus abſolueretur; tamen ne iuſtitiæ deeſſet, opus ſibi eſſe eam cauſam cognoſcere, quod celeriter perfecturus erat. Proinde ipſis demandabat, vt legitimas tranſlationis tabulas ad ſe mitterent; ſimulque Patres hortabatur, vt ex ipſis tres minimùm Epiſcopos ad ſe legarent, qui communi nomine actæ tranſlationis rationes exponerent. Intereà Synodus, eò quòd vetabatur quidquam noui tentare pendente lite, à ſolemnibus actionibus [c] abſtinuit. [d] Quamobrem primo Quadragenarij ieiunij die haud ſolemniter de more litatum. Anceps fuerat Pontifex, an Legatos ipſos accerſeret, qui ampliore auctoritate cauſam tuerentur: ſed præterquam quòd modico, nec ſatis benè compacto Concilij corpori neceſſaria ſaltem dignitas ac prouidentia capitum agnoſcebatur, ea cuſtodum vigilantia alioquin etiam opportuna Bononiæ exiſtimata eſt, cùm ſuboluiſſet, res ibi nouas agitari, vt vrbs illa Cæſari traderetur, [e] aut eo Bentiuoli reuocaretur; ob quam ſuſpicionem duo viri nobiles in vincula coniecti ſunt, & quingentorum militum præſidio vrbs communita.

2 Scripſit quoque Pontifex Diploma ad Epiſcopos Tridenti degentes, [f] in quo dicebat: Quemadmodum nullum ipſe remedium efficacius ad curanda Eccleſiæ vulnera ſperauerat, quàm Oecumenicum Concilium, eamque ſibi ſpem auxerant proſperi Tridenti progreſſus; ita nullam ſibi grauiorem perturbationem incuſſam, quàm à diſſenſione inter Epiſcopos, dum decretâ à pleriſque Patrum tranſlatione Bononiam, reliqui eò ſe conferre cum aliis recuſauerant; cùm inde prænoſceret eas moras, eaſque diſcordias, quæ ab huiuſmodi diſſidiis progigni ſolent. Tum de ipſis conquerebatur, quòd Concilium Bononiam ſecuti non fuerant, aut certè coram

[a] 15. Februarij, ex Diario die 21.

[b] 16. Februarij.

[c] Diarium, 15. Februarij 1548.

[d] Huius ſuſpenſionis, à Pontifice in Senatu ſtatutæ ante ipſius publica reſponſa, certiores facti ſunt Legati ac Patres primis litteris.

[e] Ex Diario, 22. Februar. 1548.

[f] Pontificis literæ ſæpiùs ſcriptæ ad Epiſcopos qui Tridenti remanſerant, eorumque reſponſa: exſtant, præterquam in Actis, in vno ex libris Inſtructionum ſpectantium ad Concilium, in Archiuio Vaticano.

Digitized by Google

1548. coram se causas non perduxerant, propter quas arbitrarentur nec se obligari, nec translationem esse legitimam. Eos citra omnem excusationem in alterutro cum publica offensione peccasse: & quamuis in omnes ea caderet obligatio, multò tamen maiori Pacecum Cardinalem vrgeri ob suæ dignitatis eminentiam, quæ eum longè arctiùs Pontifici obstrictum reddebat: doluisse sibi, quòd ea iura, quæ ipsi sibi inesse crediderant, translationi aduersantia, priùs à Cæsare quàm ab illis audiuerit. Narrabat breuiter quæ in Senatu ob eam causam peracta fuerant à Cæsare in Legatos Patresque Bononienses, & causæ cognitionem ad se auocatam. Existimasse hactenus, translationem ritè habitam fuisse ex præsumptione legitima, famaque communi; nunc vero quando id in controuersiam deducebatur, susceperum se partes integri Iudicis, paratamque ipsorum rationibus excipiendis aurem habiturum. Id à se tribui meritis inclytæ nationis Hispanicæ, tanto in Sedem Apostolicam studio flagrantis; ipsorum pariter virtuti concedi, de quorum probitate, doctrina, egregiisque laboribus præclara semper audierat. Proinde eos hortabatur, vt tres saltem ex ipsis ad se venirent, exposituri quidquid translationi obiiciendum putassent.

Dum hæc à Pontifice gerebantur, rei notitia peruenit ad Cæ- 3
sarem, cuius animo consilium à Paulo susceptum non displicuit. Etenim quò solertiùs quæri videbatur, ne contestatio à Cæsaris voluntate profecta censeretur, eò ampliorem haberi rationem de ipsius nomine palàm erat, maioremque in Pontifice curam, ne sibi aduersarius ab hominibus crederetur; & ex altera parte vibratum à se telum in manus sibi rediisse videbatur, quod iterùm retorqueri posset, cùm in ipsius semper esset potestate, id quod suo nomine Mendoza peregerat, etiam aduersus Pontificem ratum habere. Verùm cùm Cæsar in Paulo maiorem quàm opinatus fuerat firmitatem experiretur, cumque animaduerteret, illum nullo minarum terrore adductum iri ad reponendum ibi Concilium, vbi ipse restitui iubebat potiùs quàm petebat, apud se statuit, satis sibi fore, si Bononiæ Synodus minimè continuaretur; ostendens interim se animi pendentem, pronumque ad contestationem ratam habendam; [g] adeoque eam vtilitatem decerpens, quam affert bellica fistula manu prætenta, nondum explosa. Significauit itaque [h] Sfondrato, velle se quæ contestatus fuerat Mendoza, rata profiteri, & ad Concilium legitimum prouocare: sed Tridentinus interpositis hortationibus suis Romam scripsit, non parum esse Cæsarem delinitum, adeoque sperare se, illum sibi temperaturum, modò Synodus, simul-

que

g Diarium, 22.& 23. Februar. 1548.
h Litteræ Sfondrati ad Farnesium, 8. Februar. ex Diario, 1. Martij 1548. & litteræ Maffeij ad Legatos, 24. Februar. 1548.

Digitized by Google

que iudicium translationis suspenderentur, nullâ Episcopis Tridentinis illatâ molestiâ: satis enim in comperto erat Cæsari, in illius causæ iudicium nihil amplius à suis produci posse, quàm quod toties per priuata colloquia productum fuerat; nec à Pontifice damnatum iri in Senatu, quod tam sæpè in priuatis colloquiis ipse comprobauerat; cùm inter omnes iudices ille nobis vel maximè suspectus sit, qui se contra nos sentire semel declarauerit: nulla siquidem animi affectio tantum dominatur in homine, quantum præteriti iudicij sui quidam veluti paternus amor atque complexus. 1548.

CAPVT XV.

Lecti Bononiæ Episcopi Pontificem adituri: & Hispanorum, qui Tridenti perstiterant, responsio.

1 ACcepto Bononiæ Pontificis Diplomate, [a] Legati, conuocatis Patribus, responsum Mendozæ redditum, ac tenorem Diplomatis recitari iusserunt. Omnes consensere, agendas Pontifici grates esse: sed quod spectabat ad causam, censuit Fesulanus, eam minimè defendendam, sed consentiendum remigrationi Tridentum. Portuensis illam agendi rationem improbauit; dixitque, eam esse artem innectendæ moræ: debere potiùs à Pontifice aliquot ex Patribus Romam vocari ad morum emendationem ex ipsorum sententia statuendam; quo pacto palàm faceret, illam à se non subterfugi, sed pro sua virili parte promoueri: idque verbis aculeatis expressit, nihil animaduertens, à medico frustrà præscribi pharmacum, quamdiu ab eo curari ægrotus recusat. Abricensis & Nouiomensis hanc inducendæ causæ rationem improbarunt, [b] ne Synodus officeret iuri suo, dum alium superiorem iudicem agnoscebat. Idem Armacanus, sed modestis verbis exposuit; cui nihil à Legatis responsum: nam quantò validiores Bononiæ quàm Tridenti manus habebant, tantò illis arctiùs ligabantur; cùm sibi quisque persuaderet, in certaminibus ab illo iniuriam inferri, qui eam facere potis est. Verùm erga duos alios, qui audaciùs & per speciem contestantium verba fecerant, visum est, silentium aut comprobationem quamdam aut imbecillitatem animi futurum fuisse; ac proinde vtrumque monuerunt, quà per seipsos ac publicè, quà per eum, qui Synodo à secretis erat, ac priuatim, quasi Ecclesiæ censuris esse implicatos, quas Pontifex non obtemperantibus inflixerat. Lusitanus quoque ob iacta minùs reuerenter in Pontificem verba fuit obiurgatus. Quapropter hi tres se à proximo cœtu abstinuere,

[a] 25. Februar. ex Diario, 26. Februarij.

[b] Diarium, 26. eiusdem mensis.

1548. nuere, ac duo priores apud eumdem, qui à secretis erat, mentem suam explicarunt; Se quidem voluisse illibata seruari iura Concilij quæcumque ea forent; non tamen obsistere mandatis Pontificis, cui parendum esse censebant. Nec eorum excusationes reiectæ sunt; perinde ac vsuuenit, cùm certa criminis demonstratio nocet iudici, & alterius pœna detrimentum illi non emolumentum affert.

Huius legationis delectus plurium Patrum suffragio in Præsidi- 2
bus repositus. Hi verò primo loco [c] designauerunt Filolium Aquensem Archiepiscopum; qui annorum morborumque pondere missionem suam excusauit, per consuetum reuerentis repulsæ modum, vbi quis à maioribus eligitur; cùm fortasse nollet is inconsulto suo Rege apertam litem cum Hispanis suscipere: idque eò proniùs crediderim, quòd comperio, à Gallicis Oratoribus fuisse variis nominibus subtractos illi delectui cunctos reliquos eiusdem nationis, causantibus, par non esse, vt ad translationem defendendam seligeretur, qui aut illi non interfuerat (cuiusmodi erant ij qui posteà superuenerant) aut qui anceps nutauerat in sententia, qualis fuerat Miropicensis; adeoque excepto Filolio nemo supererat eligendus è Gallicis. Itaque ceteri, quos Præsides proposuerant, & Patres comprobauerant, fuere Ioannes Michaël Saracenus Archiepiscopus Materanus, Thomas Campeggius Episcopus Feltrienſis, Aloysius Lippomanus Episcopus Motonensis, idemque Veronensis Adiutor, Philippus Archintus, Ioannes Baptista Cicala, & Sebastianus Pighinus Episcopus Salutiarum, Albergensis & Alifanus. His additi sunt Hugo Boncompagnus, *Abbreuiator*, vt vocant, & Hercules Seuerolus, Concilij Promotor, qui omnes Romam celeriter adiere.

[c] 26. 27. & 28. Februar. ex Diario.

Nec ibi multò pòst reddita sunt [d] Tridentinorum Patrum re- 3
sponsa: qui cùm statuissent Tridento non discedere, modestissimas quasque religiosissimasque formas exquisiere, quibus hanc suam mentem Pontifici exponerent; adeoque integra epistola contexta fuerat vocibus ac sententiis submissionem, pietatem charitatemque spirantibus, cum eo aculeo, inter ceteros maximè penetrabili, quo pungimus, cùm sine aculeo repugnamus, quasi non ob æmulationem, sed ob conscientiam. Sigr[illa]cabant, Pontificium Diploma Religionis studio ac mansuetudine plenum, animumque Apostolicum redolens, à se fuisse compertum; ipsos verò semper studuisse per omnem animi demissionem illi obsequi: hinc effectum, vt iidem Tridenti persisterent, cùm translationem eo inscio collegæ decreuerunt; in quo optauissent, ne religiosissimus Cæsar pariter negligeretur: illic permansisse, quia reliqui professi fuerant eódem reuer-

[d] Data 23. Martij 1548.

Digitized by Google

reuersuros, statim ac malæ contagionis suspicio desiisset, ac præsertim vbi Germani Concilio obsequi vellent; perinde ac alterum citò contigerat, alterum paulò pòst perfectum fuerat tum ab egregia virtute Cæsaris, quâ bellum gesserat, tum ab illustri pietate, quâ fructum victoriæ ad Dei gloriam conuerterat. Argumento quod sibi obiectabatur, nimirum oportuisse, vt vel cum reliquis Bononiam irent, vel significare Pontifici causas cur translationem reiicerent; respondere, se retentos fuisse ne abirent, ab iisdem causis, quas illi Decreto iam obiecerant, cùm Tridenti conficeretur. Ne autem Sanctitati suæ eas causas exponerent, excusari à persuasione quam habuerant, ipsas scilicet scripto à se traditas, & in Acta relatas, Pontifici fuisse perscriptas à Legatis; adeoque non ex modica, sed ex ingenti reuerentiâ se abstinuisse ab accessu ad Pontificem, ne ipsi molestiam suis postulationibus exhiberent. Si venisset vmquam in mentem, id ipsi gratum futurum fuisse, quam porrò difficultatem obiici potuisse, quâ ab eo officio retardarentur? Ad alia longè maiora obsequia se Apostolicæ Sedi obstrictos agnoscere, tamquam ipsius antiquissimos filios, qui numquam Patrem deseruerant, quique citra inuidiam non modò reditum iuniorum aberrantium, hoc est Germanorum, exoptabant, sed obuiàm ipsis procedebant, vt eos inuitarent, & Parenti felicem illum, quem sperabant nuntium gratulabantur. Si Cæsar ipsos eâ postulatione anteuerterat, Pontificem à se rogari, vt in animum induceret, id non ipsorum impulsu, sed suâ sponte ab eo factum, arbitrato, hoc ad Ecclesiæ Patronum pertinere, simulque excito ab ardenti studio adnectendæ nobilissimæ nationis Germanicæ reliquo corpori Catholico, & sub capitis obedientia reponendæ. Dolere se non mediocriter, quòd ipsorum commoratio Tridenti multis, vt Pontifex significauerat, offensioni fuisset; sed sibi purgandis satis esse, huiusmodi offensionem non à se datam; sed ab aliis captam, cùm etiam non paucos discessus collegarum offendisset. Laudes, quibus ornabantur à Pontifice, ipsius benignitati, non illorum merito referendas; à se verò accipi tamquam stimulos, vt easdem verè promererentur; eo tamen excepto, quod spectabat ad Hispanicam nationem, quæ reuerà in Fide obseruantiâque erga Christi Vicarium semper excelluerat, in quibus neque se degenerasse sibi videri; neque à culpa solùm, sed à culpæ suspicione procul abesse. Sperare se à Pontificis bonitate, pietatis affluentiam nulli sibi fraudi futuram, nec meritum in crimen abiturum. Hîc equidem mihi à risu temperare nequeo, dum Suauis, censor ille seuerus, tum Bituntini in Rhetorica, tum Con- 1548.

1548. cilij in Grammatica latinam formulam, *Ne nobis fraudi sit*, vertit Italicè, *Che non ci sia ascritto a fraude*, hoc est, Ne nobis adscribatur fraudi.

Pergebant orare Pontificem, quando Concilij meta pax erat, ne 4
se ad litigandum adigeret. Eam causam aut ipsorum esse propriam, aut Dei. Si propria, se paratos iniuriam pati potiùs, quàm inferre: si Dei, prout re ipsâ erat, quem Patronum optari posse Dei Vicario præstantiorem? Abscinderet proinde Pontifex omnem iudicij telam, Tridento Concilium restitueret, quod tamquam vnicum Christianæ gentis remedium linguis omnium acclamabatur: ab illo reliquum gubernationis suæ cursum summa cum laude, maximeque decenter, pro ea quam gerebat personam celsissimam, fuisse peractum; ipsis persuaderi non posse, eumdem sibi defecturum in actu postremo, in quo plausus non intra momentum, sed per æternitatem excitandus erat. Ne illi graue foret pro sua singulari humanitate æquo animo excipere, quæ paucis ipsi proposuerant; cùm certi essent, si fortè multi maiori cum peritia Sanctitatem suam alloquerentur, neminem certè ipsis amantiùs ac reuerentiùs locuturum. Verumtamen eos sibi non vsque adeò arrogare ex illius benignitate, vt in animo esset de eo differere, quod tantum Pontificem deceret, sed solum de eo, quod inde sperabatur.

In hisce litteris vt ea saltem exterior reuerentiæ species placebat, 5
quâ contemptus apertus declinabatur; ita facta à dictis discrepantia visa sunt. Etenim sicuti Patres Bononiâ Romam missi opponebant, aliud erat translationi, dum eius deliberatio pendebat, obstitisse; aliud, non obtemperasse posteà maioris partis Decreto, quod Præsides pro legitimo declarauerant: si aduersus hoc obtineri à se ius aliquod existimabant, debuisse aut illi parere, donec irritum iudicaretur, aut saltem intercedere, & prouocationem coram Iudice legitimo prosequi: [e] nullam aliam extare promissionem de redeundo, nisi tenorem Decreti in profectione habiti, quo multæ conditiones requirebantur, ac potissimè noua Patrum deliberatio. Huius excusationis simulationem ex eo deprehendi, quòd eam non adduxerant, cùm à Patribus Bononiensibus per litteras fuerant inuitati, vt eò conuenirent, Conciliumque continuarent; quin ne responso quidem illos dignati fuerant. Quòd omittatur defensio, cùm alioqui iudicis sententiæ obtemperatur, modestiæ sanè ac tolerantiæ tribui posse; sed quod Decretum legitimi Magistratus detrectetur, simulque recusetur apud superius Tribunal causam dici, vel iuris diffidentiæ vel Tribunalis despicientiæ tribuendum.

[e] Litteræ Legatorum ad Farnesium, 4. Aprilis 1548.

CAPVT

1548.

CAPVT XVI.

Acta in causa translationis, quæ cum Cæsare egerit Ardinghellus. Prosper Sanctacrucius missus in Galliam Nuntius.

1 ITa differebant Patres Bononienses, à Synodo Romam delegati, quos Pontifex in Senatu [a] audiuit ore Archiepiscopi Materani, vtpote dignitate præcipui, loquentes. Promotor verò Seuerolus legitima translationis Acta Pontifici dederat. Hi quidem benigno responso accepto, spe ac laude mixto, agere iussi cum Cardinalibus, quibus id negotij datum fuerat. Legati verò [b] vetiti sunt interesse vel iis Patrum congressibus, qui Synodi functionem redolerent; adeoque priuatim ab ipsis audiebantur, absque consueta Episcoporum assistentium frequentia, minores Theologi, quibus consilij non iudicij ferendi ius erat. Nec ita multò pòst reuersus est Iulianus Ardinghellus è Germania, [c] quò missus à Pontifice fuerat, vt simul ea de re, simul de Placentiæ restitutione ageret. De hoc postremo bonam spem retulit; libenter scilicet auditum iri, si quem Pontifex ad Cæsarem mitteret, qui cum eo conueniret de vrbe vel restituenda (adiectis tamen quibusdam cautionibus) vel compensanda. Quod spectabat ad alterum, nuntiauit, Cæsarem id temporis de Patrum reuersione Tridentum taciturum, dummodò neque pariter Bononiæ Synodus progrederetur, & Romæ translationis iudicio Pontifex supersederet; interim verò in Germaniam Legati mitterentur cum amplissima facultate, quam tredecim capitibus Cæsar explicauerat, vt hæreticos conciliarent, nationique satisfacerent. Quod vbi conficeretur, Concilio non ampliùs opus fore, adeoque omnem de loco disputationem desituram. De huiusce modi postulato Legatorum sententia hæc fuit.

[a] 22. Martij, vt in Diario 26. & 29.

[b] Ex Diario, 26. Martij.

[c] Ex Diario, 29. Martij, & ex mandatis acceptis à Sanctacrucio, 28. Aprilis.

2 [d] Cæsari negari non posse id, quod Pontifex in responsione Mendozæ reddita solemniter promiserat; tamen nonnisi vnicum mittendum Legatum, cùm omnis æqualitas æmulationis contentionisque sit ferax: Sfondratum ipsum posse designari, qui illic aderat, illarum rerum ingeniorumque peritum; duo illi Præsules consiliarij adderentur. Primo loco proponebatur Hieronymus Verallus Archiepiscopus Rossanensis, qui annos plurimos ibi Nuntium egerat: secundo Pighinus, qui in Concilio præclarè se gesserat. Quod spectabat ad facultates, singula capita sunt expensa cùm à Legatis Bononiensibus, tum à Cardinalium cœtu, quem Pontifex ad hæc discutienda Romæ constituerat, adiecto præstantium Theologorum

[d] Ex Diario, 28. Martij, & 14. Aprilis.

1548. rum consilio. Quid in singulis illi perpenderint, notitiam afferret, lectori tædio potiùs quàm emolumento futuram; cùm parum prosit, minusque delectet prolixa earum rerum lectio, quarum modicus postmodum fuit effectus. Hoc vnum commune prudensque consilium haud reticuero: Legato facultates pro ipsius arbitratu liberè haud committendas, ne, quando cuicumque petenti negaret iis vti velle, aut maleuolus aut austerus videretur; sed eius prudentiæ conscientiæque iniungendum, vt eas tunc exerceret, cùm id opportunum forè intelligeret.

Iam Pontifex hanc legationem decernere habebat in animo, 3
[e] Ex Diario, 19. Aprilis 1548. cùm [e] reclamantes Gallici Regis ministri, nonnullos ex Purpuratis Patribus, ad deliberandum de hoc negotio selectis, in suam sententiam traxerunt; significaruntque Pontifici, per eam artem aspirare Cæsarem ad plenum Germaniæ dominatum, vt posteà ad opprimendos Galliæ Regem ac Principes Italicos vires conuerteret: huius consilij manifestum argumentum esse Placentiam ab eo recèns occupatam: si ergo in iis quæ postulabat, illi satisfieret, vinculum non concordiæ, sed seruitutis Christianæ Reipublicæ contextum iri. Non tamen existimauit Pontifex, per hæc politicæ prudentiæ scita, satis se subtractum oneri procurandæ omni studio animarum salutis. Ad Regem Romanorum nouum Nuntium delegit Prosperum Sanctacrucium Episcopum Chysamensem, Romanæque Rotæ duodecimuirum, eique tradidit (si Commentario credimus, eius Vitæ summam continenti, qui ab eodem scriptus fuit, sed non absolutus, quique in meas manus deuenit) occulta quædam mandata, vt nimirum ageret in itinere cum Guillelmo Bauariæ Duce, qui non minùs quàm Paulus arbitrabatur malè sibi repensas fuisse suppetias Cæsari subministratas, cupiebatque sibi socios ascisceré potentiâ ac dignitate pollentes ad eius amplitudinem deprimendam, quam & potestate nimiam, & reapse immoderatam putabat. Verùm hoc semen à Nuntio iactum, in tenebris arcani profundi, & sub terra sine germine delitescens, ob celerem Pauli mortem numquam in lucem prodiit. Quod de illius Nuntij missione constat,
[f] 18. Aprilis 1548. solum est, varia illi data fuisse documenta [f] ad reconciliandos Bohemos hæreticos, agendumque cum Cæsare de responsionibus ab Ardinghello delatis; sed commissum pariter illi fuisse, vt Bononiâ
[g] Litteræ Sanctacrucij ad Maffeiū Bononiâ, 4. Maij 1548. transiret, nec solùm habita mandata Legatis [g] aperiret, verùm etiam, vbi opus foret, ea de ipsorum consilio reformaret: quòd ita planè accidit. Etenim cùm is iuberetur Cæsari significare, in iudicio de translatione nihil esse supersedendum, vt ex Cæsaris voto

senten-

Digitized by Google

sententia protraheretur: quoniam tametsi in eo pergerent, ipsa tamen causæ grauitas diuturnitatem postulasset; animaduertebant Legati, per ea fateri Pontificem, rem esse arduam & ambiguam, atque inde colorem excusationemque aduersariis præberi. Vbi verò eidem mandabatur, vt affirmaret Cæsari, in eius gratiam Pontificem lentiùs acturum in continuanda Bononiæ Synodo; aduerterunt Legati, quemadmodum sibi persuadet Princeps, potiri se priuilegio cunctas voces dubias in rem suam interpretandi; ita homini cum eo loquenti diserte promendum id quod præstare intendit, cum ea significationis subtractione, vt etiamsi dictis suis omne accedat incrementum, cuius sit capax interpretationis amplitudo, non tamen suprà quàm intenderat, obligationem contrahat. Quod Nuntius Pontificis nomine deferebat, aiebant illi, non tamquam propensionem animi arbitrariam acceptum iri, sed tamquam promissionem irreuocabilem; neque tamquam paucarum hebdomadum, sed tamquam multorum mensium cunctationem: consultius dici posse: Optare Pontificem Cæsari satisfieri; verùm vndique se coarctari, cùm Præsules, Galli præcipuè, rei confectionem vrgerent, ante oculos ipsi positis suarum Ecclesiarum ex Episcoporum absentia detrimentis. Denique de Legatis in Germaniam mittendis iubebatur Nuntius respondere, quò celeriùs voto Cæsaris obsecundaretur, Præsules missurum Pontificem: quod iam nunc præstitisset, nisi tam multa, quæ à Cæsare in eorum facultatibus petebantur, consilium deliberationemque longiorem requirerent. Iam verò quoniam ea legatio à Madruccio ardenter expetebatur, illius cupiditate ab eodem cohonestatâ non tamquam ab ambitione, sed à studio Religionis profectâ, cùm affirmaret se, quippe Germanum Principem, gratiosiorem, adeoque potentiorem apud suam nationem futurum; datum fuerat negotium Nuntio, vt lento pabulo spem nutriret, insinuando, posse id perfici, vbi Sfondratus discederet, & res Germaniæ felicem propiùs exitum portenderent: in præsentia retineri Pontificem, quò minùs ipsum delegaret, ab increbrescente fama, quòd is destinaretur à Cæsare in Hispaniam, vt eius filiam in Germaniam deduceret, vnà cum Archiduce Maximiliano, fratris Romanorum Regis primo filio, cui fuerat desponsa. Etenim Paulus nec volebat præcidere Madruccio hanc spem, quæ arctissimo aliorum animos innectit vinculo; nec in opus eam deducere, ne tam suspecta negotia ministro committeret Cæsariano magis quàm suo. Sed hac in re placebat quidem Legatis Bononiensibus id quod intendebatur; ea verò per quæ id ipsum quærebatur, minimè 1548.

1548. nimè placebant: illa siquidem quasi sub conditione promissio poterat in absolutam resolui, vbi Sfondrati reditus accidisset, & reconciliationis tractatio incaluisset: obtentam speciem itineris Hispanici auferri posse per tabellarium, qui Madruccium iturum negaret: huiusmodi lac à fallaci spe propinatum, quandoque acrius acessere in stomacho magnorum virorum vbi deludantur, perinde ac fortassis euenerat in diuortio Regis Britanni. Cautius sibi videri, si nullo ea de re verbis Pontificis responso reddito, solùm significaretur Madruccio Farnesij Cardinalis nomine; Cùm adhuc de re ipsa deliberandum esset, ad conditionem designandi Legati descendi non posse, induceret vtique in animum, dum Farnesius Romæ degeret, sedulum illi Procuratorem minimè defuturum. Nec indignum relatu fuerit, Nuntium, ob huius postremi capitis mutationem, nouum exemplar à Pontifice petiisse, ne si forte necesse foret vetus producere, restrictiora videretur afferre cum suo suique negotij detrimento, quàm quæ tradito sibi scripto continebantur. Semper quippe homines auersantur eiusmodi administrum, qui quantum sibi per Principem licet, ipsis conferre detrectat, instar vitiosi canalis, in quo pars aquæ à fonte sibi commissæ deperdatur.

CAPVT XVII.

Ceruinus iterùm à Pontifice accitus. Galliæ Regis conatus. Libellus appellatus Interim, *à Cæsare in Comitiis discussus, & promulgatus.*

HIs tamen mandatis occlusum aditum Legatus sensit, cùm in primo ad Carolum accessu mutata omnia nactus est; [a] nimirum in Comitiis Augustanis promulgatum à Cæsare [b] libellum, qui hominum ora mentesque repleuit, *Interim* nuncupatus; propterea quòd in eo præscribebatur quidquid interim vsque ad futuri Concilij Decreta credendum esset. Continebat hic libellus præcipua capita, quæ per recentes controuersias agitabantur, viginti sex articulis digesta. Quis illius fuerit auctor, incertum est: sed ipsum Cæsari obtulerunt nonnulli [c] Principes, qui vel nimiâ pacis cupiditate hallucinati, vel quæstionum ad Religionem spectantium imperiti, spem cum eodem Cæsare conceperant, fore vt in vna eademque doctrina possent hæretici cum Catholicis concordare. Illum Cæsar recognoscendum dederat tribus viris sacrarum Litterarum scientiâ insignibus, Iulio Flugio, cui paulò antè Nauburgensem Ecclesiam à Lutheranis occupatam restituerat, Michaëli

[a] Est in Diario, 21. Maij 1548.
[b] 15. Maij 1548.
[c] Vide Bzouium, anno 1548. num. 5. & seq.

Digitized by Google

chaeli Sidonio, Moguntini Suffraganeo vt vocant, probo vtrique Catholico, & Ioanni Agricolæ Islebio hæretico, Septemuiri Brandeburgici concionatori, sed æquè ac ipsius Dominus concordiæ cupientissimo. In pluribus articulis, ac potissimùm in iis quæ de Sacramentis agebant, ea doctrina Lutheranorum erroribus aduersabatur, in aliis verò contexta erat formulis ambiguis, quas liceret vtrique partium pro re sua interpretari. Quare hi tres delecti, post diuturni studij laborem retulere, quidquid in libello continebatur, dummodo sanâ interpretatione exponeretur, doctrinæ Catholicæ haud repugnare, excepto Sacerdotum coniugio, & vsu Calicis apud laicos: quæ duo ibi ita permittebantur, [d] vt reuerà tamquam licita minimè probarentur; sed dicebatur: Cùm difficillimum compertum esset, Sacerdotes à ductis vxoribus seiungi, & experimento constaret, aliquot populos ab Eucharistia suscipienda sub vtraque specie abduci non posse, vtrumque tolerandum esse, donec Concilium decerneret id, quod Ecclesiæ magis profuturum putasset. Ex his quæ delecti viri retulere, spes successus in Carolo aucta. Quapropter auctoritate Cæsareâ vulgatus fuerat in Comitiis libellus; non ita tamen, vt eius obseruantia præscriberetur, sed vt Principum qui aderant sententia exploraretur. Sfondrato etiam libellum [e] communicauerat Cæsar, vt auctoritate Pontificis illum firmaret. Neque hic prætermiserat multorum studium adhibere tum Romæ tum Bononiæ; [f] vbi Legati Catharino præsertim ac Seripando in eo vsi sunt, & iudicium bifariàm diuisere. Pars altera continebat articulos Tridenti iam definitos; ac de iis censuere nonnisi adhibitas ab eodem Concilio formulas in libello apponendas: altera ad res nondum sancitas spectabat, ac de iis varias notas edidere, quibus libelli tenorem corrigebant, vbi id opus esse videbatur. Ad deliberandum de hoc libello, eâque tam perturbatâ rerum congerie, Ceruinus denuò fuit à Pontifice Romam vocatus, [g] atque vt festinaret, dispositis equis vti iussus.

1548.

d Cap 26. num. 17. & 19.

e Litteræ Sfondrati ad Farnesium, 11. Aprilis 1548.

f Fuit missus Romam 12. Maij 1548. vt in Diario.

g Iussio peruenit Bononiã 16 Maij; & Ceruinus discessit 17. vt in Diario.

3 Et sanè Pontifex adeò contrariis inter se ventis agitabatur, vt mirum omnino sit, quo pacto tam annosa ratis nec cederet nec mergeretur. Crescebant in dies inter Cæsarem ac Pontificem suspiciones offensionesque: nam Caroli nomine solemniter fuerant confirmatæ cum Placentinis pactiones, Farnesiis ac Pontifici noxiæ; de quibus cùm Sfondratus conquerebatur cum Granuellano, is culpam reiicere conatus est in ipsam necessitatem, quam conditio temporis afferebat, indicans suspiciones erga Gallos super Mediolanensi principatu. Verùm præter hæc Camillus Vrsinus, ad Parmæ custo-

Digitized by Google

1548. diam missus, [h] scripsit, detectas à se Cæsarianorum ad eam quoque vrbem occupandam clandestinas molitiones; & ipse Gonzaga, [i] Mediolani Gubernator, quibusdam bonis beneficiariis Montanum spoliauerat, quæ ad ipsum, vtpote Ticinensem Episcopum, pertinebant. Obtentui erat, quòd volebat Mediolanensis Senatus recognoscere sententiam iam Romæ prolatam, quæ Hieronymum de Rubeis, illius vrbis Antistitem adhuc viuentem, ob grauissima crimina ab ea Sede deiecerat. Pro rei causa afferebatur in medium; Cùm ea Sedes huiusmodi bona possideret iure beneficiario, à Mediolani dominis concesso, ad Carolum, tamquam ad supremum illius Principem, spectare, de eorum prouentibus quæstionem exercere. Sed reuerà post tot annos ea suscitata fuere ob aduersantem studiis Cæsaris Montani legationem; adeoque propositum erat, eos redditus Hieronymo restituere, cuius familia Parmæ præpollens partes Cæsaris sequebatur: ac re ipsa postmodum omnes illius Ecclesiæ prouentus sequestratione Senatus Montano sunt ablati, vt Hieronymo redderentur, quasi eius criminibus haud satis legitimè comprobatis, nullis idoneis causis ea damnatio niteretur. Qua in re non potuit quispiam seu prouidentiam mortalium non ridere, seu varietatem non admirari, qui animo reputauerit, eumdem Montanum, adeò inuisum summo inter Christianos Principi, à quo tot Purpurati & Patriâ & clientelâ pendebant, conscendisse posteà Petri Sedem; atque in ea collocatum vsque adeò mentem mutasse, vt Hieronymum de Rubeis, qui ipsum Episcopatu spoliauerat, legitimè redintegrauerit, & in gratiam Cæsaris Concilium Tridenti reposuerit, & pro re Placentina & Parmensi cum eodem belli societatem iunxerit aduersum Gallos.

[h] Diarium, 9. Maij 1548.

[i] Diarium, 8. Iunij 1548. & plurimæ litteræ Montani ad Cerui-num de hac re, præsertim 8. Iunij 1548.

Vt ad Pauli acta redeamus. Propè iam is erat, vt Cæsari per missionem Legati ab eo expetitam satisfaceret, cùm litteræ Nuntij superuenere, quibus à Rege Galliæ denuntiabatur; [k] Cùm ea omnia, vt ipse affirmabat, ad Christianam Rempublicam opprimendam tenderent, vbi Pontifex ad ea præstanda animum induxisset, extemplò reuocaturum se Bononiâ Oratores & Præsules; quod si aliter fieret, patrocinaturum se Concilio & Apostolicæ Sedi, suorum imitatione maiorum. Nec Pontifex, demulcendo Regi intentus, poterat eam moræ suæ causam Cæsari promere, quin ipsum acerbiùs exulceraret; cùm grauis iniuriæ loco habeatur, vbi id quod petitur, petitori in hostis gratiam negatur. Nactus itaque Pontifex tam implicatos vndique nexus, existimauit illud saltem vnicum sibi adfore temporis, quod omnia soluit, adiumentum; nec induxit 4

[k] Diarium, 16. Maij 1548.

in

in animum, Cæsarem ad memorati libelli promulgationem [l] progressurum tam citò, & absque permissu vel suo vel suorum administrorum, quos ille flagitauerat; quandoquidem Comitia nondum ad exitum recessumque consuetum vergebant. Et Legatus ipse iam scripserat, [m] ita se sperare; ex eo præsertim, quòd Catholici Principes in responsione ad propositum libellum Cæsarem verbis paulò acerbioribus pupugerant, quasi vellet veterem Religionem mutare: vnde hic indignatus, in suspicionem venerat, per eos Principes, ac præcipuè Guillelmum Ducem Bauariæ, pacificationi obstacula conquiri, quò & tutiores ipsi ab illius armis, hac arte distractis, & potentiores tamquam partium Principes forent. Quamobrem Carolus subiungi iusserat, mentem suam non fuisse, vt per eam libelli propositionem Catholici suis è ritibus remouerentur; sed solùm vt palàm fieret, ad quas tandem conditiones laici Septemuiri, & quidam alij Principes Protestantes deuenirent. 1548.

[l] Litteræ Farnesij ad Poggium, in Hispania Nuntium, 15. Iunij 1548.

[m] Litteræ Sfondrati ad Farnesium, 11. Aprilis 1548.

5 Legatus tamen illi considerandum obiecit; Tametsi ea libelli propositio, legitima illius comprobatio non esset, quæ ad Cæsarem non spectabat, sed quædam ad tempus permissio; tamen animaduertendum esse, multa in eo libello malè sonare, ac frequenter adhiberi formulas parum sinceras & ambiguas; quippe qui compactus fuerat ad inducendam conformationem quamdam in extima potiùs verborum specie, quàm in intima animorum sententia. Ibi concedi Sacerdotibus, vt in coniugio persisterent: quod quamuis non Diuinâ, sed Ecclesiasticâ lege ipsis interdictum sit; non posse tamen eam legem laicâ potestate relaxari; multoque magis, quòd huiusmodi lex saltem de coniugiis post Sacerdotium contrahendis, omni memoriâ vetustior erat apud Ecclesiam non Latinam modò, sed etiam Græcam, adeoque Apostolica traditio numquam interrupta. Concedi laicis in Eucharistiæ susceptione vsum Calicis, contra multarum Oecumenicarum Synodorum sanctionem. Vtcumque foret, nolle sibi, Sfondratus aiebat, arrogare iudicium de tanti momenti causis, sed à Romano Pontifice delectisque ab eo viris expectandum.

6 Cæsar animaduersâ morâ & cautione Pontificis in comprobando libello, impatientiùs ferebatur studio sanciendæ concordiæ, cuius spem firmissimam tum ipsi tum Legato faciebat Bucerus, [n] qui fide publicâ fretus eò venerat, & apud Septemuirum Brandeburgicum morabatur. Ratus itaque Cæsar est, & conscientiæ suæ & Catholicæ parti se consulturum quorumdam emendatione locorum, [o] quæ plurimum offensionis inferebant, adiectoque proœmio in

[n] Litteræ Sfondrati ad Farnesium, 11. Aprilis 1548.

[o] Litteræ Sfondrati ad Farnesium, 26. Maij 1548. & Diarium, 12. Iunij.

Digitized by Google

1548. hanc sententiam: Suam veterem voluntatem componendi Religionis dissidia in Germania confirmabat; affirmabatque, id sperari non posse, nisi per Synodum Oecumenicam, quæ denique paucis antè annis vt Tridenti coaleſceret, ipse impetrauerat; posteà verò cunctos nouæ religionis asseclas spopondisse illius se Decretis subiecturos. Pergebat: Consulendum interim esse tam pernicioſis controuersiis: huiusce rei gratiâ à viris præstantibus, Religioniſque studioſis, delatam ad se fuisse hanc doctrinæ formam, de qua fortasse vtraque pars vsque ad Synodi sanctiones conuenire posset: cumque eam viris Diuinarum Litterarum scientiâ præditis diſpiciendam tradidisset, illos existimasse, eam doctrinam sanâ interpretatione explicatam Catholicæ Fidei haud repugnare, præter Sacerdotum coniugia, & Calicis promiscuum vsum; in reliquum posse illàm concordiæ prodesse, quemadmodum Cæsar quoque pro temporum conditione censebat. Itaque perſistentibus omnibus in proposito adhærendi Concilio, vbi illud promoueretur atque absolueretur, se interim hortari Catholicos, vt suis in ritibus perseuerarent; eos verò qui noua dogmata secuti fuerant, vt communem ipsi pariter Religionem complecterentur, aut certè illius libelli tenorem seruarent. Et quoniam ibi in quodam [p] capite sermo erat, vt tollerentur cærimoniæ, per quas superstitio facilè induci posset; Cæsarem sibi reseruare potestatem eas declarandi, & cuncta reliqua, quæ in dubitationem veniſsent, dissoluendi.

p Cap. 26. num. 6.

Hoc Cæsaris Decretum potiùs non improbatum quàm comprobatum in Comitiis fuit, & non tam voce quàm silentio. De eo magis hæretici quàm Catholici conquerebantur; tum quòd lex æqua cunctis non esset, tum quòd tot in rebus cogerentur suam doctrinam deserere. Quare non ipsi minùs quàm Catholici commentariis per typos in lucem editis libellum [q] acriter confutarunt. Sanctacrucius Nuntius, qui aliquot ante dies peruenerat, nonniſi post horam à Decreti promulgatione [r] à Cæsare admissus fuit. Idcircò frigidè expoſuit quæ in mandatis habuerat; adiecitque, missionem ad illius libelli negotium fuisse præcipuè destinatam, quo iam promulgato, eam sine fructu vanescere. Cæsar factum excusauit, causatus Comitia diutiùs protrahi non potuisse. Cùm autem Nuntius verba iecisset de re Placentina, pro eo ac Ardinghellus cum Carolo egerat, hic interpellauit dicens, Priùs res publicas componendas quàm priuatas, cuiusmodi erat Placentina, quæ ad Farneſiorum familiam spectabat. Cumque sibi visus esset à Nuntio aliquid perstringi, subdidit, ratione quadam iram maiestatem-

7

q Auctores qui interim impugnarunt tum hæreticos tum Catholicos, vide apud Spondanum, anno 1548. num 7.

r Litteræ Nuntij ad Montanum, 16. Maij 1548. & Diarium, 21. Maij.

que

que ſpirante, Nihil actum à ſe, niſi quod probum & Catholicum Principem decuiſſet. Dura quidem, ſed conſueta Legatorum conditio eſt, qui ad expoſtulandum cum potentioribus Principibus ab inferiore mittuntur, vt ob malè facta ipſi małedicta recipiant. 1548.

CAPVT XVIII.

Narrationes animaduerſioneſque Suauis, de rebus à Pontifice in hoc negotio geſtis, expenſæ.

1 NArrat Suauis, Pontificem, cùm proſpiceret illius libelli promulgationem vti Catholicis ſimul ac hæreticis moleſtam, ita pernicioſam non Apoſtolicæ Sedi, ſed ipſi Cæſari fore, ne ipſum indè retraheret, illi leuiter obſtitiſſe; ſed ſimul retinendæ poſſeſſionis gratiâ, ne profana poteſtas Religionis leges ederet, mandaſſe Legato, vt callidè Cæſari ſignificaret, perſuaſum eſſe Pontifici, eam libelli promulgationem fuiſſe meram permiſſionem Lutheranis factam, quâ cohiberentur, ne in deterius ruerent; quemadmodum prudentis Principis eſt minùs malum ad euitandum maius permittere; nullâ tamen varietate ſeu credendi ſeu viuendi Catholicis conceſsâ: nihilominùs futurum fuiſſe opportunum, expreſſam huiuſce rei declarationem haberi. Inſuper refert, iuſſum à Pontifice Legatum, cum bona Cæſaris venia, antequam libellus promulgaretur, inde diſcedere, ne rem præſentiâ ſuâ ratam faceret: atque hæc omnia ab eo peracta.

2 Nihil in his dicit, quod primo intuitu ſimile vero non appareat; ſed nihil dicit quod verum ſit. Vt ordiar à poſtremo: non modò Legatus non diſceſſit antequam *Interim* promulgaretur, ſed 26. Maij; adeoque vndecimo poſt promulgationem die ſcripſit ad Farneſium prolixis litteris multa quæ perpenderat ſuper libelli tenore; & quinto Iunij reſcripſit illi Farneſius, quàm grauiter ea de re Pontifex cum Mendoza conqueſtus fuerat. Ex quibus, & ex ſimilibus querimoniis ad Hiſpaniæ Nuntium ſcriptis, [a] conſtat pariter partem alteram falſam eſſe, hoc eſt, Pontificem rem (prout reuerà erat) quaſi meram permiſſionem interpretatum, indicaſſe per Legatum Carolo, eam ſibi non improbari. Si Legatus in hanc ſententiam nomine Pontificis fuiſſet Cæſarem allocutus, quînam potuiſſet Paulus extemplò tantum querelarum effundere? Si verò Cæſar hanc Legati indulgentiam penes ſe habuiſſet, quid cauſæ erat, cur nouo Nuntio vſque ad promulgationem libelli acceſſum negaret? Quis non intelligat id actum à Carolo, quia gnarus contra-

[a] 13. Iunij, vt ex Archinio Barbarorum.

Digitized by Google

1548. riæ in Pontifice voluntatis, præuidenſque, à Nuntio promiſſum iri celerem Præſulum quos ille poſtularat aduentum, adeoque petendam interim ab eodem æquam moram, voluit illius certaminis moleſtiam declinare? Prætereà quid erat, cur poſteà Cæſar tot apud Pontificem excuſationes congereret, & non potiùs conſenſum à Legato ſibi ſignificatum proferret?

Nec plus veri continet tertia pars: nimirum, arte Pontificis effectum eſſe, vt libello permiſſionis non comprobationis ſpecies appingeretur. Si res ita contigiſſet, egregiam ſanè laudem eiuſmodi ars merita eſſet, nec ego Paulum eâ detraudarem: ſed iam narraui, Sfondratum vſque ab initio ſcripſiſſe, [b] id ipſum fuiſſe à Cæſare reſponſum iis, quæ Catholici Principes obiectarant. Poſtremò, quòd ait Suauis, languidè Pontificem libelli promulgationi obſtitiſſe; quæro, quidnam amplius conari potuiſſet Pontifex, quàm ad eam retardandam Nuntium cum certis mandatis mittere, polliceri Præſules quàm celerrimè cum opportunis facultatibus, quas Cæſar petierat (tametſi Galliæ Rex, vnicum Pontificis columen tot inter impulſus Cæſareæ potentiæ, repugnabat) atque intereà tam frequenti, tam ſollicito ſtudio expendendam curare libelli doctrinam, vt animaduertens Cæſarem illius percupidum, poſſet illi tolerabilem aliquam eius emendationem proponere? Vbi Pontifex ad eam impediendam aut imperioſiùs aut ſeruentiùs ſe geſſiſſet, quidnam illi ſperandum fuiſſet præter diminutionem per contemptum auctoritatis ſuæ? Num illi deerant exempla tum Clementis, qui dum prævalida ſubſidia Cæſari ſubminiſtrabat, eumdem retinere non valuit ab infauſta Religionis pace in Ratiſponenſi conuentu; tum etiam ſuiipſius, qui dum adhuc diffidentia inter ipſum & Carolum non tam altè animos occuparat, Decreta Spirenſia vel inuitus inſpexerat, ad quæ corrigenda coactus pro munere fuerat, publicas litteras paternis obiurgationibus miniſque plenas ad eum ſcribere? Cuiuſnam futura efficaciæ eâ temporum conditione putari poterant vetita Pontificis apud Cæſarem, qui, ſi profana ſpectentur, illi Placentiam ademerat; ſi Sacra, ſolemniter prouocari iuſſerat ad legitimum Concilium de Pauli negligentia, ac de eo cœtu, quem Paulus pro Concilio habuerat, per tam minacem denuntiationem? Verùm miſera profectò in hoc Pontificum conditio eſt: illis tamquam Religionis ſupremis arbitris obtrectant hæreticorum ſectæ; illis ob auctoritatem Eccleſiaſticam profana potentia, ob ditionis æmulationem finitimi Principes obloquuntur; illis aulici ſubditique innumerabiles infenſi, quia numquam ſaturi ob ingluuiem inexplebilem,

3

[b] 11. Aprilis 1548.

explebilem, passim oblatrant: ac ne post mortem quidem eorum facta, prout euenit ceteris dominantibus, tuentur ij qui sub illorum ditione degunt, cùm hoc partium studium illis adimat conditio illius Principatus, qui vnicus inter Monarchicos est nec iure nec consuetudine per successionem deferendus; adeoque ipsorum nomen historicorum calumniis sic expositum manet, vt nullum planè eo magis impetitum magisque destitutum supersit. Hinc est quòd Prudentius Sandouallius Pompeiopolitanus Antistes, etsi Regium chronographum sese nuncupat, affirmare ausus est, Synodum à Paulo Bononiam Tridento fuisse traductam, vt aduersus Carolum Petri Aloysij cædem vlcisceretur. Sed scriptor hic videtur mihi ex iis quæ aut ipse legit, aut accepit ab aliis, perinde tractationes conflare, vt à somnio ex imaginibus in vigilia conspectis visa conflantur. Exemplum sit. Velascum & Vargas tamquam duos Oratores Cæsareos inducit, qui coram Paulo contestarentur Bononiæ, vbi Pontificem Aulamque id temporis adfuisse comminiscitur. Quodnam crassius patentiusque mendacium? Et tamen Fama, numen illud à terrenis heroibus adoratum, idolum quoddam est etiam ex huiusmodi nugis compactum: sed reuerà ita compactum est in fluxis sui corporis partibus, quæ integro viuente mutantur; non item in solidis permanentibus, per quas idem viuens subsistit, cùm mendacij sit defectio, veritatis perennitas. 1548.

Digitized by Google

HISTORIÆ CONCILII TRIDENTINI LIBER VNDECIMVS.

ARGVMENTVM.

CONSILIA *Pontificis de libello* Interim. *Fœdus ab eo cum Gallis agitatum, sed non confectum. Leges ad Clerum Germaniæ reformandum, à Cæsare in Comitiis latæ. Legatio Bononiensis ob Gallorum suspicionem Morono adempta, & Montano demandata. Capita de Translatione Synodi examini Romæ proposita, sed lentè discussa. Spes recuperandæ Placentiæ, at irrita. Cuiusuis nationis Episcopi Romam accersiti ad disciplinam restituendam; inter quos aliquot ex iis qui Tridenti degebant vocati, eorumque excusationes. Concilij suspensio. Synodus Prouinciæ Moguntinæ, eiusque Decreta de Imaginum ac Sanctorum cultu. Dissensio Parmæ causá inter Pontificem & Octauium orta. Obitus Pontificis. Montani creatio, qui Iulius III. nominatur. Res Pontificatus initio ab eo gestæ, & præsertim Parma Octauio Farnesio restituta. Consilium ab eo susceptum Synodi Tridenti reponendæ; & quo pacto Galliæ Rex ad id inducatur. Conuentus Augustanus Concilio vniuersè se subiicit. Nauata à Pontifice opera, ne Cæsar Parmæ possessionem Octauio turbet; variaque consilia ad id proposita, sed repudiata. Indicitur Tridenti Concilium. Octauij sollicitudo ob Cæsarianorum minas: & quæ cum Gallis agitat. Studium Pontificis ad ea impediendà, sed frustrà. Idem Pontifex à Cæsare incitatus ad arma oppo-*

opponenda, & quare ad minus malum euitandum permotus. Electio, & accessus Præsidum ad Concilium. Eius inchoatio. Transitus Tridento Hispaniarum Principis, & Bohemiæ Regis. Adueniunt Oratores Cæsaris, multi Antistites, & Ecclesiastici Septemuiri. Belli initium, & euenta. Duæ contestationes, Regis Galliæ nomine in Senatu habitæ. Litteræ & contestationes ab eo ad Concilium scriptæ, & quo pacto ibi exceptæ. Sessio duodecima celebratur Kalendis Septembribus. Prorogatio Decretorum vsque ad futuram Sessionem, die vndecimo Octobris indictam.

CAPVT PRIMVM. 1548.

Varia consilia de iis, quæ à Pontifice agenda essent post libelli Interim *promulgationem. Agitatum cum Gallo fœdus. Nuntij missi Dandinus in Galliam, Bertanus in Germaniam.*

1 DICI vix potest, quantum animorum motum excitauerit libelli *Interim* promulgatio. Etenim primo aspectu creditum plerumque est, arrogatam sibi fuisse à Cæsare auctoritatem in rebus Fidei, eamdemque exercitam in comprobandis doctrinis erroneis, & quæ sensis Ecclesiæ recentisque Concilij Decretis repugnarent. Quare hoc nomine de his conquestus est Farnesius apud Hispaniæ Nuntium, [a] vt eadem significaret Philippo Caroli filio, virisque primariis illius religiosissimæ nationis. Imò Episcopus Ambiliatensis more desperantis Montano [b] dixerat, actum esse de re Christiana. Pontifex tam opportunis remediis comparandis, quàm inutilibus effundendis querimoniis intentus, rem cum animo suo volutabat, & peritiorum sententias exquirebat.

[a] 13 Iunij 1548.

[b] Litteræ Montani ad Ceruinum, 7. Iunij 1548.

2 Ac primò quidem super Concilio Gallici Oratores Bononiæ commorantes, rerum publicarum experti, adeoque à specioſa temeritate non illecti, supra ceteros collimarunt, prout constitit ex euentu. Legatum itaque monuerunt, incassùm expectari celebrem & fructuosam Synodum, vbi obsisteret qui potiori parti Christiani orbis dominabatur. Proinde opportunum esse, vt à Pontifice legitima declararetur translatio, quò ne coloratum quidem ius Cæsari supereſſet ad continuandam Tridenti Synodum, perinde quasi haud legitimè inde digressam; posteà verò vsque ad commodiora tempora Concilium suspenderetur.

Digitized by Google

1548. Montanus in ipso æstu Germanicæ nouitatis ampliùs exarserat, 3
[c] regressusque in veterem sententiam suam, auctor erat, vt actâ Bononiæ Sessione, responsio promulgaretur (in promptu iam illa erat, clàm à Catharino peracta[d]) contestationi ab Hispani fisci Procuratoribus habitæ: tum verò huiusmodi sententiæ Decretum ederetur: Ob contumaciam repugnantiamque multorum opus esse, Synodum Pontificis præsentiâ communiri ac regi: cùm autem is & ob grauissimum ætatis pondus, & ob alia insuperabilia impedimenta nequiret Româ discedere, decerni à Synodo, vt ipsa Romam contenderet. Etenim, aiebat Legatus, per eam Episcoporum infrequentiam, inter tam validas oppugnationes fieri non posse, vt seu Bononiæ seu in alia qualibet vrbe Concilium retineretur, & specie splendidum, & sanctionibus generosum, multoque minus, vt oppositus ille cœtus Tridento diuelleretur. Vnicum id temporis locum ad expedienda sacræ militiæ arma Romam esse, vbi Pontificis maiestas, Purpuratorum splendor, publicorum Oratorum præsentia, multorumque Episcoporum interuentus, qui variis in ea Aula muneribus fungebantur, Cæsarianorum absentiam supra modum compensatura fuissent, suique fulgoris repercussu Tridentini cœtus oculos perstrictura; adeoque venerationem terroremque incussum iri cuicumque potentiæ, Decretis ac censuris quæ ibi aut ederentur aut cuderentur. Suspensionem videri sibi imbecillum consilium, & obnoxium, pro eo ac sæpiùs obseruatum est, popularibus calumniis, quasi Pontifex nollet Concilium, quia morum emendationem nollet. Verumtamen animaduertens, suam hanc sententiam ne à Gallicis quidem Oratoribus foueri, cœpit pedem referre, [e] eorum consilio, de quo diximus, comprobato; cum hac tamen cautione, vt Pontifex Patres aliquot Romam accerseret ad reformandam disciplinam, & interim cuncta Tridentina Decreta de rebus Fidei disertè confirmaret, refractariis anathemate perculsis. Sed cùm feruidi planè esset ingenij, plus acuminis quàm firmitatis obtinebat; vnde sæpiùs mutatâ sententiâ, ad eam quæ sua magis erat, & ardentior, [f] reuertebatur.

Ceruinus satius existimabat inhibitionem tolli, vt ita [g] Bononiensis Synodus in suam possessionem rediret, in cœtibus aliisque functionibus solemniter celebrandis, adeoque Patres iucundiùs honestiusque ibi consisterent; non tamen ad Sessionis celebrationem veniretur, donec lapis omnis fuisset motus ad Cæsarem conciliandum; præsertim [h] quia nihil firmum extrui poterat in ope Gallorum. Nam cùm actum fuisset de fœdere cum Henrico ad communem 4

[c] Litteræ Montani ad Ceruinum, 21. Maij 1548.
[d] Litteræ eiusdem ad eumdem, 31. Maij, & 16. Iunij 1548.
[e] Litteræ Montani ad Ceruinum, 24. Maij 1548.
[f] Eiusdem litteræ ad Ceruinum, 31. Maij, & aliæ.
[g] Constat ex Montani litteris ad Ceruinum, 7. Iunij 1548.
[h] Extat in variis litteris ac Diariis, præcipuè 5. Iunij 1548. & in Historiis illorum temporum.

Digitized by Google

nem defensionem ineundo, is, decrepitâ Pontificis ætate obseruatâ, noluit tam attrito nauigio se committere; proinde magnam depositæ pecuniæ vim pro vadimonio deposcebat. 1548.

5 Hæc tum de Concilio, qui summæ auctoritatis erant, meditabantur. Quod verò ad libellum *Interim* spectabat, multi suadebant, vt Præsules, quos Cæsar flagitauerat, in Germaniam mitterentur, quibus facultas simul inesset illius libelli in formam tolerabiliorem redigendi. Verùm Moronus, & prudentes aliqui ex Bononiensibus Episcopis, dispecto attentiùs [i] illius tenore ac procœmio, censuerunt, cùm in eo esset mera quædam indulgentia, seu potiùs quædam restrictio, quæ Lutheranos coarctabat, haud expedire Pontifici, dum ea de re nimiùm laboraret, maiorem auctoritatis suæ offensionem illic agnoscere, quàm reuerà esset, idque insperato successu; nec iniungendum esse Nuntiis, vt libellum corrigerent: sicut enim confectus fuerat, quò à Protestantibus exciperetur; ita numquam purgari adeò poterat, vt ne quid hæreseos redoleret. Quare si Pontificij manum admouissent, nihil aliud effectum iri, nisi vt cum auctoritate Pontificis liceret lutherizare.

i Litteræ Montani ad Cerninum, 14. Iunij 1548.

6 Dederat Paulus veniam post promulgatum libellum Sfondrato redeundi à legatione; [k] cùm reputaret, post legationem prudenter quidem, sed non feliciter ab aliquo ministro gestam, inter hunc, & Principem, apud quem diu fuit, eiusque Magistratus, inuicem crassiorem quemdam sanguinem ingenerari, qui ineptus planè est ad fiduciam, ad beneuolentiam, ad spem nutriendam, præcipua in rebus agendis instrumenta; ideoque opportunius esse, alterum illi subrogare, in quo saltem æmulatio animi affectiones præsagiret, dissimiles iis quæ in altero displicuerant, & quicum Principis administri, qui sibi haud satisfactum ab altero querebantur, mutuæ gratificationi studerent, ne cunctis morosos se proderent. Non tamen discessit Sfondratus nisi circa Idus Iulias, aduentum Nuntij sibi suffecti præstolatus. Hic erat Petrus Bertanus Episcopus Phanensis, non Paulo solùm, sed Carolo acceptus, idemque Madruccio, sicuti narrauimus, acceptissimus. Is verò adeò cautus fuit suspicionis euitandæ, vt Bononiâ iter faciens, festinatione prætentâ [l] ne Montanum quidem inuiserit, haud ignarus, quàm alienis ab eo animis essent Cæsariani: qua de re acriter Legatus cum Farnesio conquestus est, ratus, per id adimi sibi existimationem in conspectu Concilij, cùm vel maximè opus erat vt in honore haberetur, quò imminentem illius dissolutionem auctoritate præpediret.

k Litteræ Farnesij ad Sfondratum, 5. & ad Poggium, 13. Iunij 1548. Bononiam peruenit 16. Iulij, ex Diario.

l Ex Diario, 19. Iunij 1548. & ex litteris Montani ad Cerninum, eodem die.

7 Fuit quoque missus in Galliam Hieronymus [m] Dandinus Episco-

m Litteræ Farnesij ad Poggium, 13. Iunij 1548. & ad Sfondratum, 5. eiusdem.

Digitized by Google

1548. pus Imolensis, nomine quidem vt Horatij Farnesij coniugium cum Regis filia conficeret, sed reuerà multò magis, vt de rebus Concilij fœderisque transigeret: is verò eadem de causa, quâ Bertanus, à suspecto comitatis officio penè abstinuit, cùm ocreatus, & campestri habitu vix cursim salutarit Legatum, qui ea de re & cum eodem & Romæ conquestus est; eoque iracundiùs, quòd Dandinus, cùm primùm ad Aulam accessit, in illius familiam cooptatus, [a] posteà eiusdem ope, simul ac propriæ virtutis solertiâ, ad ampliora gradum fecerat; cùm acerbius nihil contingat, quàm ab eo contemni, qui nobis conditione subiectus, & beneficiis obnoxius fuit: quo palàm fit, nimis nos in æstimatione prolapsos & in patrocinio deceptos. Verumtamen ille posteà Pontificio solio admotus, breuî eorum vtrique Purpuræ honorem largitus est, à quibus debito fuerat honore fraudatus; cùm animaduerteret, non despicatui, sed cautioni id fuisse vertendum, amaretque tunc in ministris eam animi firmitatem, quâ ne superiorum quidem rationem haberent, vt supremo nauiter obsequerentur.

[a] Ex litteris Dandini ad Episcopum Pharnensem, apud Cæsarem Nuntium, 10. Februar. 1550. in volumine litterarum quod auctori communicauit Hercules Dandinus, Dandini Cardinalis heres.

Antequam Bertanus publicè destinaretur Nuntius, [b] Mendoza 8
Pontificem prolixè allocutus, suâ quasi sponte ipsum hortatus est, vt in Germaniam Legatos mitteret, qui, vt idem arbitrabatur, aliquid commodi essent allaturi. Ad hæc Pontifex: Mirum planè esse, post *Interim* promulgationem id sibi proponi, cùm obstructus illorum operæ aditus videbatur. Et per eam occasionem questus est, id accidisse postquam Sanctacrucius Nuntius illuc peruenerat, cum promissis Pontificis eò mittendi Præsules, ad illa negotia delegandos, & quo tempore nullâ Cæsar premebatur necessitate stabiliendi Decreta, vt Comitia absolueret; quippe diu posteà perstiterant, & adhuc perstabant. Dein vota Patrum Bononiensium significauit, qui ægrè ferebant, diutiùs non in Concilio, sed in quodam exilio commorari; enixeque postulabant, vt ipse in translationis causa sententiam ferret, ac certè aut manus aut pedes ipsis solueret. Tum expostulauit, dum ipse tantam Cæsaris rationem haberet, tam malè sibi repensum esse, spei Ardinghello factæ in re Placentina operibus minimè respondentibus: nec satis roboris esse responsioni à Carolo redditæ, non priùs priuata quàm publica componenda; cùm Placentiæ restitutio non priuatim ad Farnesiorum familiam, sed publicè ad Sedem Apostolicam, imò ad præsentem rerum publicarum statum pertineret: sibi nihil magis hactenus nocuisse, quàm quòd nimiam in recto Cæsaris animo fiduciam collocasset; nam alioqui non incurrisset communem reprehensionem, quòd ea omi-

[b] Litteræ Farnesij ad Sfondratum, 5. Iunij 1548.

sisset

sisset consilia, sibi ab omnibus insinuata, quibus iam tum aut Placentiam recuperasset, aut certè Parmam eiusque ditionem extra periculum collocasset. 1548.

9 Post huiusmodi colloquium Pontifex Bertanum misit. At verò Suauis sui commenti operâ audet ea coniungere, quæ in aliorum monumentis coniuncta non sunt. Dicit, Bertanum missum fuisse ob leges quasdam à Cæsare propositas Comitiis die 14. Iunij, ad Ordinem Ecclesiasticum reformandum; cùm reuerà Bertanus Nuntij munere functurus, die nono [p] Româ discesserit. Impositum Nuntio fuit, vt de cunctis capitibus, quæ Mendoza significarat, cum Cæsare ageret; ac potissimùm specularetur, num locus foret Præsulum missioni, quam Cæsar petierat, cum dignitate ac fructu; cùm Legatorum munus non magis in linguæ quàm in oculorum opera situm sit; nec magis in iis exponendis quæ à suis Principibus demandantur, quàm in iis quæ à se visa sunt, ad eosdem Principes referendis.

[p] Litteræ Farnesij ad Poggium, 13. Iunij: & Diarium Massarelli die 17. vbi apparet, eo die Nuntium Bononiâ transisse.

CAPVT II.

Leges ad Clerum reformandum à Cæsare in Comitiis promulgatæ. Legatio Bononiensis Montano commissa. Articuli de translationis causa propositi.

1 CArolus admotis iam manibus negotio Religionis, in eo conuentu rem à se perfici posse sperauit, & quamdam Ecclesiasticæ [a] disciplinæ correctionem proposuit: quæ ea planè est, quam suprà indicauimus à Suaui commemoratam, quæque ab eo tamquam optima commendatur; simulque adiicitur, eamdem Romæ non displicuisse, nisi ex eo, quòd absque Pontificis auctoritate confecta esset, eique relaxandarum legum vsum coarctabat. Re ipsâ veritas quasi flamma quædam est, quæ vtcumque recondere sinu studeas, per os tamen translucet. Hanc disciplinæ emendationem affirmat Suauis fuisse sanctissimam, & ex altera parte Romæ non displicuisse, nisi quatenus Princeps laicus in rebus Religionis & supra Sedem Apostolicam exercebat potestatem. Igitur Romæ sensa tyrannica non sunt, nec bono publico perniciosa, quod Suauiani voluminis scopus est: sed probantur Romæ leges optimæ, dummodò pulchro corpori haud desit anima, quæ in legibus legitima potestas est. Et sanè quia huiusmodi defuit anima, ea Cæsarea sanctio, quamquam posteà simul cum *Interim* promulgata fuisset secunda Iulij in recessu Comitiorum, fuit veluti partus emortuus, adeoque ita vt numquam viueret nata est.

[a] 14. Iunij, vt in Diario.

Digitized by Google

1548. Contigit interim, quemadmodum passim increbuit fama, vt Gallici Cardinales, quorum operâ fœdus inter Regem ac Pontificem ad defensionem mutuam agitabatur, Paulo proponerent, [b] in rem non esse, quòd in tanta auctoritate ac vicinitate Moronus perstaret, Cæsari & ortu & affectu obnoxius. Quamobrem induxit Pontifex animum, vt illi sufficeret in legatione Bononiensi Montanum Cardinalem, eò in Gallos propensiorem, quò durius habitum à Cæsarianis; eâdemque operâ fiebat, vt per eam accessionem prouentus, [c] supta ea quæ ipsi pendebantur ex legatione Concilij, compensaretur iactura reddituum Papiensium, quos ei Gonzaga interceperat. Verùm quò subsidium aliquod Morono suppeditaretur, quod simul esset rei benè gestæ luculentum testimonium, [d] portionem aliquam prouentuum, quos Concilij legatio Montano conferebat, & aliquam etiam ex iis fructibus Pontificiæ, vt vocant, *Datariæ* eidem Morono attribuit. Quin reuerà hic veniam deponendi muneris petierat: & Pontifex, [e] (siue id verum fuerit, siue obtenderit suauitatis gratiâ, euitandæque offensionis studio) negauit illud fuisse postulatum à Gallis, & eiusdem in gesto Magistratu operâ collaudatâ, se festinasse professus est, vt successori Papiensem iacturam compensaret. Moronus verò non mediocrem præ se tulit lætitiam, quòd voti compos iam esset, vel ex animo, vel quia in ictibus huiusmodi, aduersus quàm in plagis corporis, qui se vulneratum fatetur, malum auget; qui se intactum simulat, minuit. 2

Non modicam inferebat Pontifici sollicitudinem translationis causa: nolebat enim vel intempestiuâ sectione illam potiùs exulcerare, quàm decidere, vel quasi per ignauiam metumque in silentio destituere. Quare vt eam agitatam haberet, posset que honestiùs, quandocumque liberet, absoluere, curauit, vt à delectis Cardinalibus in quindecim capita eius cognitio partiretur: [f] quorum singulis, constat ex Actis, doctissimè fuisse responsum à Patribus, qui Bononiâ aduenerant. De his & ceteris omnibus inter Pontificem cœtumque Tridentinum agitatis, quæ summatim recensebimus, nullam Suauis notitiam præ se fert. Nos planè hîc omittemus minutim referre ea capita, adiectasque eorum singulis rationes, vt à lectoribus eam molestiam arceamus, quam afferunt disputationes probationesque earum rerum, quæ disputationem respuunt, & probatione non indigent; cùm in quæstionem trahi non possit, licere Oecumenicæ Synodo cum duabus tertiis suffragiorum partibus, cum auctoritate Legatorum, peculiarem ad id facultatem à Pontifice obtinentium, cum iteratis consiliis, cum iurato peritorum hominum 3

[b] Ex Diario, 26. Iunij.

[c] Ex Diario, 20. Iunij, & ex litteris Farnesij ad Ceruinum, 23. Iunij: & ex Actis Consistor. 23 Iulij.

[d] Ex Diario, 16. Iulij.

[e] Litteræ Ceruini ad Moronum, 4. Iunij, & 6. Iulij 1548. & Massarelli Bononiâ ad Ceruinum, 19. Maij, & 20. Iunij, ex Commentariis Ceruinorum.

[f] Diarium, 29 Iunij.

Digitized by Google

minum testimonio, & ob imminens cunctisque notum vitæ periculum, ex vno in alterum locum commigrare; quod exemplis recentibus tum Concilij Papiensis sub Martino, tum Ferrariensis sub Eugenio confirmabatur. Quapropter Cæsar ipse, intelligens causam sustineri non posse, illam perpetuo supprimere somno studebat, ne eamdem cerneret decretâ adeoque inhonestâ morte occumbentem. Proposuit igitur Bertano, [illum] per sex menses ea lis agitaretur, atque interim Concilio supersederent, [g] missis in Germaniam seu minoribus Præsulibus, seu Purpuratis, cum facultatibus aliàs exponendis. Pontifex verò, Episcopis ex omni natione Romam accersitis, morum emendationem constitueret. 1548.

g Diarium, 1. Augusti 1548.

4 Huiusmodi responso accepto, Montanus censuit [h] rem esse conficiendam. Etenim nisi aliqua ratio excogitaretur, quâ posset cum dignitate recedi, Cæsar adeò processerat, vt opus foret cum illo, quasi per quamdam monomachiæ speciem congredi: in quo præter publicam offensionem, periculum etiam extitisset (amissâ iam opportunitate ea peragendi quæ primus translationis æstus ferebat) quò pleniùs Cæsari satisfieret, facultates excipiendi reconciliandique hæreticos, & schismaticos amplissimas concedendas, suprà quam vmquam à quocumque Pontifice concessæ fuissent, quidquid seuerior cautio quorumdam Theologorum opponeret. Sed præter eas, aiebat ille, tunc à Cæsare quasdam alias facultates peti numquam vsurpatas, inter quas erant quæ certè delegari non possent, vtpote Iure Diuino soli Pontifici reseruatæ: eas quidem concedere non licere, sed neque eas negare tutum esse tam feruido tamque valido petitori. Proinde satius esse, rem committi iudicio Præsulum, qui ad formandas disciplinæ leges erant vndique conuocandi, quorum consilio repulsa & venerabilior & tolerabilior redderetur.

h Litteræ Montani ad Ceruinum, 14. & 25. Augusti.

5 Quod spectabat ad ministrorum missionem cum facultatibus quas diximus; existimabat, quamquam si Præsules mitterentur, minus foret dispendij, Cardinales tamen præferendos, quippe & honorificentiùs, & fortassis efficaciùs rem acturos; adeoque ad eam missionem suadebat inter illos vnum ex Concilij Legatis seligendum, ostendens id Ceruino conuenire, non sibi, quem negabat ad id muneris idoneum esse, non virtutum modò, sed virium egestate. Non tamen temeraria fortasse fuerit suspicio, eum speraisse, in se, vtpote antiquiorem, casuram electionem ad tam præclaram prouinciam, quâ Pontifici simul ac sibi posset Cæsaris beneuolentiam recuperare; cùm apud Principes in more sit, ad sustentandam promouen-

1548. mouendamque ministrorum fidem, velle vt is reconciliationis sequester sit, qui ob fidem ac studium fuerat offensionis administer. Verùm de causa translationis ille frequenter monuit; vt si tractatio cum Cæsare protraheretur, [i] ne absque decisione ea causa penderet, vel saltem absque occulta Pontificis declaratione, solis Legatis patefacta; ne, si vacaret interim Sedes, Cæsari supereſſet vlla tituli ſpecies, affirmandi Concilium Tridenti perſiſtere, & ad ipſum Pontificis electionem pertinere: quod tamen consilium perfici non poterat, niſi per inacceſſum arcanum, ne Cæſar irritaretur ad prouocationem proſequendam, quam ſuo nomine Mendoza interpoſuerat (& cuius confirmandæ poteſtatem fuiſſe illi traditam exploratum erat, ita tamen [k] vt nonniſi in quibuſdam conditionibus eâ vteretur) & res in ſchiſma prorumperet. Sed de hoc poſtremo conſilio infrà loquemur.

[i] Litteræ Montani ad Ceruinum, 1 Nouembris 1548. & 14. Aprilis, & 8. Iunij 1549.

[k] Conſtat ex litteris Farneſij ad Nuntium Galliæ, in volumine Burghesiorum, cui titulus eſt: *Paulus III. Littera Farnesij Cardinalis.*

Quod ſpectat ad aliam conſilij partem, eò Pontifex propendit, 6
vt Cæſari per delegationem, quam optauerat, ſatisfaceret; ſed in eo firmus, quòd illi per Sanctacrucium ſignificarat, Præſules, non Purpuratos elegit: [l] fortaſſis etiam, ne cogeretur altè Madruccium offendere, ipſo poſthabito. Itaque deſignauit Bertanum tunc ibi Nuntium, Lippomanum Veronenſis adiutorem, & Pighinum, ad Ferrentinatem Eccleſiam paulò antè tranſlatum; qui duo inter eos erant, quos ad propugnandam tranſlationem Synodus Romam legarat.

[l] Vltimo Auguſti, vt in Actis Conſiſtor.

Hîc verò Suauis grauiter labitur, dum narrat, Nuntios haud 7
miſſos à Pontifice cum facultatibus quas Cæſar flagitarat, hoc eſt, confirmandi ſaltem ex parte quæ ipſe ſtatuerat in Comitiis; ſed cum aliis, Pontificis dignitati opportunis, videlicet, ampliſſimas venias abſolutioneſque indulgendi, quippe ad eius auctoritatem in illis regionibus ſuſtinendam maximè accommodatas. Ignorauit ille, huiuſmodi ampliſſimas facultates iteratis Cæſaris petitionibus fuiſſe impetratas, qui tredecim capitibus diſtributas poſtulauit; & hac in re inter Pontificis Conſiliarios variaſſe ſententias, reputantes, non aliunde magis eleuari prohibitionum reuerentiam, & horrorem ſcelerum, quàm ex remiſſionum facilitate, quæ beneficium in maleficium penè conuertunt: quidquid autem indulgeretur aberrantibus, vt in viam reducerentur, iuſtitiæ nomine poſtulatum iri ab iis, qui ne veſtigium quidem deflexerant. Quare tametſi Romano in cœtu plerique tandem ad benigniora deuenerint, vt tanta perditorum multitudo ad bonam frugem quâcumque ratione alliceretur; tamen non modò nihil profuſum eſt per prodigentiam ſponte exer-

Digitized by Google

exercitam ad obsequij aucupium; sed in duobus capitibus ex tredecim, pro quibus Cæsar institerat, Nuntiis denegata facultas est. Hæc fuerunt, ne aut Religiosis professis per vllum laxamentum permitterent coniugium; de quo obseruatum fuerat, [m] plurimorum sæculorum spatio quatuor dumtaxat huiusce relaxationis, professis Religiosis factæ, exempla reperta; ex iis verò tres post susceptos liberos ad cellam reuersos: aut sinerent Ecclesiarum fundos, à laicis iam occupatos, retineri. Pollicitus tamen est Pontifex, se in vtroque capite clementer acturum, vbi in peculiaribus rerum conditionibus honestam causam agnosceret. Nec solùm de his facultatibus Cæsariani conquesti non sunt, prout Suauis affirmat; sed Bruxellis cum lætitia exceptæ fuere, sicuti Farnesius significauit Hieronymo à Correggio, in mandatis paulò pòst ad illum missis, [n] cùm ad Cæsarem suo nomine, rei Placentinæ causâ, ipsum legauit. Idem quoque luculenter testantur litteræ Pighini Nuntij ad Ceruinum, [o] in quibus narrat, Cæsarem, eiusque administros, recensitis facultatibus fuisse contentos, solumque cupiisse, vt Nuntij eamdem potestatem aliis delegarent, quò tolleretur suspicio, quasi spe inani lactarentur, donec Placentini negotij exitus cerneretur: & in eo pariter conuenere. 1548.

[m] Mandata Nuntiis tradita extant in volumine ex citatis in Archiuio Vaticano.

[n] Extat in Bibliotheca Ducum Vrbinatium.

[o] Bruxellis, 26. Ianuar. 1549. inter Commentaria Ceruinorum.

8 Verùm Suauiana interpretatio Diplomatis, quo facultates memoratæ continebantur, nos ad Historiæ seriem interrumpendam compellit. Scribit, illud Diploma multorum sermonum causam fuisse, in primis, quòd haberetur in procœmio, inter vrgentes Ecclesiæ turbas Pontificem solatio affectum fuisse ex promissionibus per Petri Sedem à Christo exhibitis, maximè verò, *postquam ipse Oecumenicæ Synodi remedium admouerat. Perinde quasi* (obseruat Suauis) *non alio Ecclesia fundamento niteretur, nisi Pontifice, & sexaginta Patribus Tridentinis.* Et tamen vt sexaginta illi Patres Pontificis auctoritate cogerentur, tot Comitia fuerant celebrata, tot itinera ad Reges suscepta, tot prolixæ rerum tractationes per vniuersum Christianum Orbem habitæ: & tamen illorum sexaginta Patrum Decreta ab eo collecta tantum Ecclesiam illustrarunt & confirmarunt, quantum ne ipsa quidem inuidia possit inficiari: & tamen ea Christianorum pars, quæ nòluit in ipso, & in illis sexaginta Patribus inniti, Ecclesiam conflauit adeò discordem, adeò deformem, adeò belluis consimilem, vt vnicuique videre licet. Si Christo ars fuit, per paucos piscatores Orbem terrarum, idolorum cultorem, ab impia superstitione ad Fidem reuocandi; certè ars ipsi non defuit, per sexaginta Episcopos Christianum Orbem ad meliorem frugem reducendi.

Digitized by Google

1548. ducendi. Quin etiam, amotâ quacumque Dei supra naturæ ordinem molitione, in profanis pariter principatibus paucorum è capitibus pendet populorum innumerabilium seu tranquillitas seu perturbatio.

Dein adiicit, Ingenti fuisse arrogantiæ adscriptam facultatem, 9
Reges ac Principes ad honores, ad famam, ad dignitatem pristinam reuocandi. De hoc argumento haud equidem hîc disputandum puto. Reuoluantur Historiæ Ecclesiasticæ, consulantur Theologi, Canonumque periti.

Pergit narrare, Contradictionem fuisse obseruatam in potestate fi- 10
deles absoluendi à iuramentis illicitis, cùm hac absolutione illi non egeant. Par etiam fuerat, vt censores isti repugnantiæ notam inurerent Iudicum sententiis, quando hominem criminis accusatum hi tamquam innocentem absoluunt: siquidem innocens nullo criminis, luendæque noxæ vinculo ligatur, à quo absoluatur oporteat. Vnicuique in promptu responsio erit, ipsam sententiam, quâ accusatus declaratur innocens, absolutionem vocari. Ita pariter cùm per legitimam potestatem declaratur, opus iureiurando promissum esse illicitum, per idipsum soluitur iusiurandum. Præterquam quòd interdum etiam ex hominibus iuramenta extorquentur iniuriâ, hoc est fraude, vel minis; quorum obseruatio cùm sit licita ex parte iurantis, ad eam præstandam obstringitur apud Deum, quippe testem ab homine suæ promissionis appellatum: sed æquitas postulat, vt eo nexu ab illo qui Dei locum obtinet, homo soluatur.

Ineptius est quod de altera contradictione Suauis subdit, quæ 11
continebatur in concessione calicis, ad eos coarctata, qui credunt Ecclesiam non errare, dum eumdem calicem laicis negat: *Quo enim pacto*, inquit ille, *fieri posset, vt quispiam crederet, & postulare huiusmodi prohibitione dissolui? Nimirum eâdem ratione quicumque alicuius legis relaxationem à Principe poscit, eum tacitè arguit erroris in ea lege sancienda. Quicumque priuilegium petit, vel vt in priuata sua domo sacrificium celebretur, vel vt ante præscriptam ætatem sacros Ordines suscipere possit, existimet necesse est, in huiusmodi prohibitionibus Ecclesiam deerrasse.* Enimuerò Dialecticam vsque ad Suauis ætatem ignoratam! Quænam interuenit repugnantia ex vna parte, in credendo Ecclesiam non errare, dum hæc vniuersè prohibet; & ex altera, in petendo peculiari quodam legis laxamento, quo alicuius hominis vel prouinciæ pietati propensionique satisfiat?

Postea quasi summè ridicularìam depingit conditionem, quæ 12
præscripta fuit in absoluendis cœnobitis, qui claustra sui Ordinis deseruis-

Digitized by Google

deseruissent, nimirum, vt religiosâ veste interiùs amicirentur; *Perinde ac si*, inquit, *regnum Dei quidam esset habitus, seu vestimenti forma: quæ si palàm non appareret, saltem necesse foret vt clàm interiùs gestaretur.* Hæreticorum mos est, hanc vestium colorumque distinctionem deridere, perinde quasi in profano pariter Principatu ea cum fructu ac dignitate neutiquam vsurparetur; & quasi vestis ipsa luculentum ac perpetuum monumentum non esset, tum gerentibus tum spectantibus, propriæ cuiusque professionis. Quod si secùs, cur inter omnes hominum nationes conuenit virilium muliebriumque indumentorum discrimen? Iam verò quando agebatur, vti transfugæ ad Ecclesiæ gremium suauiter reducerentur; quò humanæ imbecillitati consultum foret, indulgebatur Regularibus apostatis, vt neque nexibus, qui sibi visi fuerant intolerabiles, denuò sese obstringerent, neque admissi iam sceleris publicam quodammodò exprobrationem inuerent: adeoque exigebatur, vt occultam quamdam afflictationem obiurgationemque secum ferrent in huiusmodi habitu & colore, qui quotidie ab ipsis & surgente & cadente luce conspiceretur. Quisquis hoc deridiculo habebat, satis comprobabat id quod Sapiens de risus domicilio nos edocet. 1548.

13 Risum potiùs meretur Suauis, qui narrat id quod ignorat. Exemplo sint quæ hîc subiicit: *Quamquam festinè fuissent Nuntij designati; eorum tamen profectio in annum proximum dilata est, eò quòd Cæsari haud placuerat ratio in mandatis appositа ipsi assistendi, eiusq; sanctionibus auctoritatem impertiendi.* Et tamen mox perspicient nostri lectores, [p] Nuntios confestim Româ profectos; Pighinum verò Bononiâ transiisse non seriùs quàm decimo septimo à sui designatione die; eiusque litteræ extant paulò pòst in Germaniâ conscriptæ: discrepantia verò promissarum facultatum post Nuntiorum aduentum orta, non ex causa à Suaui probata, sed ex alia, quàm palàm faciemus, extitit.

[p] Apparet ex iis, quæ in margine citabuntur.

14 Ad rerum ordinem redeamus. Peractâ ex voto Cæsaris Nuntiorum missione, duo reliqua per Bertanum à Carolo postulata difficiliùs perfici poterant. Suspensioni [q] non perinde Rex Galliæ assentiebatur, ac eam ipsius Oratores Bononiæ suaserant; cùm ei videretur, dum Synodus extabat, eam à Cæsare spectari quasi nubem quamdam, vnde sibi procellam formidaret, si vela ipse expanderet aurâ fortunæ potentiæque turgentia. Quin pollicitus iam Rex suos Præsules Romam mittere [r] ad deliberandum de reparatione disciplinæ, simul apud Nuntium questus erat, Synodum in gratiam Cæsaris otiari. Cui responsum fuit, Potiùs otiari in gratiam pacis

[q] Litteræ Montani ad Ceruinum, 22. Septembris 1548.

[r] Diarium, 29. Septembris.

Digitized by Google

1548. concordiæque communis, quæ in ipsius etiam Regis commodum redundabat. His itaque sensis à Rege patefactis, haud licebat Pontifici, post missos eo cunctante Nuntios in Germaniam, cunctis illius votis obsistere; sic enim & maximum fulcimentum amitteret, & simul Principes doceret, rationem pertrahendi ad sua vota Pontificem eam esse, quâ Cæsar vtebatur; idque eò magis, quòd Gallus [f] hominem sibi à secretis ad Pontificem legarat, qui fœderis negotium vrgeret: & eâ tempestate spectatis Italiæ rebus, maiori ob propinquitatem Gallus habebatur in pretio, cùm iam in Subalpinam regionem descendisset, magna tunc ex parte ab eo possessam, [t] quò cum Rege collocuturus Ferrariæ Dux se contulerat. Pontifex verò vt Parmam in tanto rerum tumultu retineret, [u] cum Guisio Cardinale iam eò deuenerat, vt ipse postulatam pecuniam Lugduni deponeret, aboleretque abusus iurisdictioni Ecclesiasticæ aduersantes in Prouincia, in minori Britannia, in Delphinatu, in Sabaudia, & Pedemontana ditione; hoc pacto rem etiam sacram eo fœdere promouente, adeoque declarationem sumptumque Pontificis cohonestante, qui vicissim, quò Gallum securiorem redderet, haud recusabat beneficiarium ius in Parmæ Principatum ab Octauio in Horatium Castri Ducem, nouumque Regis generum transferre; Castri verò Ducatum aliaque per compensationem Octauio tradere. Id autem nolebat reipsâ præstare, nisi post depositam Romæ à Galliæ Rege pecuniam, adiunctamque simul cùm ab eo tum ab Heluetiis Gallo adhærentibus adstipulationem, ne priùs arma Cæsaris in se prouocaret, quàm vallum extruxisset. Cùm igitur suspensioni Concilij, quam Cæsar expetebat, Rex obstaret, non poterat Pontifex in huiusmodi rerum conditionibus, vt alteri satisfaceret, alteri displicere. In alia verò parte, à Cæsare proposita vnà cum suspensione, hoc est in disciplinæ legibus statuendis, Cæsariani promissis minimè responderunt, sicuti palàm fiet.

Perrexerunt interim sollicitè Nuntij: & quoniam in Germania 15
fuerat typis vulgata Germanorum Ecclesiasticorum epistola ad Pontificem pro restitutione Tridentini Concilij, & Mendozæ contestatio, quæ duplicis in Pontificem libelli speciem ostentabant; iniunctum est, vt Bononiæ typis impressæ vicissim ederentur, quasi ad preces defensionemque Synodi illuc transgressæ, responsiones illis redditæ, alteri per Diploma, [x] alteri in Purpuratorum Senatu: & plurima illarum exemplaria Pighino tradita, qui primus è Nuntiis in viam se dederat, vt ea opportunè distribueret, nec per ostentationem, quasi irritaret, nec per formidinem, quasi causæ diffideret.

Is

[f] Diarium, 23. & 27. Augusti, & 1. Septembris.

[t] 12. & 16. Augusti.

[u] Cuncta extant in literis Farnesij ad Galliæ Nuntium, an. 1548. in Archiuio Burghesiocum.

[x] Diarium, 18. & 23. Iulij, 3 & 4. Augusti, & clariùs 19. Septemb. 1548.

Digitized by Google

16 Is Tridento iter faciens, [y] nactus est Hispanos Antistites, maximo laborantes tædio ob diuturnam & inutilem commorationem in tam iniucunda statione, rerumque omnium indigente. Iter per Germaniam prosecutus, tenuem quamdam [z] exterioremque speciem *Religionis* animaduertit, per vim à victoriis edictisque Cæsaris inductam, sed animos hæreticos vt cùm maximè. Proinde Sacra sine auditoribus celebrabantur, & vix erat, qui facultatum vsum à Nuntiis posceret, aut illos, prout mos est, blandiùs exciperet. Hinc satis liquebat, omnem operam, præter eam quam ferrum impenderet, irritam casuram. At verò quod spectabat ad controuersias cum Cæsare de Concilio, [a] vbi primùm ad Aulam accessit, in spem aliquam concordiæ venit; longeque maiorem in suis litteris [b] Bertanus significauit, præ se ferente voluntatem Cæsare, vt Tridentini Præsules, certè eorum aliquot Romam adirent, morum emendationem adiuturi. Sed difficultatem [c] simul offendit in Diplomatibus Nuntiorum, quòd ibi facultates non pro eo ac optauerat explicabantur. Quapropter eos monuit, opus esse, vt antequam quidquam agitarent, Diplomata reficerentur. Interea verò perrari erant, [d] quibuscum eorum potestas exerceretur. Volebat potissimùm Cæsar, vt per Diploma declararetur, relaxationes concedendas vim habituras vsque ad futuri Concilij sanctionem. [e] Ad quod respondit Pontifex, Postulato se assentiri non posse; hoc enim pacto indicasset, Concilium auctoritate sibi antecellere, ac ius habere ratas vel irritas suas concessiones reddendi: satis esse Cæsari, quòd ipse proximè superiori experimento cognouerit, haud se difficilem præbuisse in complectendis, super huiusmodi rebus, Patrum sententiis; vsque adeò, vt ipsis facultatem tribuerit à se concessa reuocandi. Tandem post menses aliquot [f] Diplomata hoc modo fuerunt composita: In arbitrio Nuntiorum reponi [g] temporis contractionem, quo duraret permissio Eucharistiæ sub vtraque specie sumendæ, & similes; ita tamen, vt vltra exitum Concilij eas impertiri non possent: atque ita dabatur Cæsari, vt illas ad id vsque temporis Nuntiis largiri liceret. 1548.

17 Sed ne his quidem permotus est Carolus, vt Tridentinos Episcopos Romam mitteret. Quare augebatur in Montano suspicio, eam esse cohortem quamdam Tridenti detentam, vt occumbente Pontifice ingens aliquod moliretur; adeoque suum vetus consilium promouebat, nimirum, vt Pontifex scripto legitimè testaretur, causam translationis à se assumptam fuisse, lentiusque agitatam, ne quæ schismatis ansa præberetur; sed ex senij grauitate vereri se, ne causæ

[y] Eius litteræ Tridento ad Ceruinum, 1 Octobris 1548.
[z] Pighini litteræ ad Ceruinum, 11. Octobris, 6. Nouembris, & 26. Decembris 1548. Augustâ.
[a] Litteræ Pighini ad Ceruinum, 13. Decembris 1548.
[b] Litteræ Montani ad Ceruinum, 14. Februarij 1549.
[c] Eædem Montani litteræ.
[d] Diarium, 20. Nouembris 1548.
[e] Litteræ Montani ad Ceruinum, 24. Aprilis 1549.
[f] Litteræ Montani ad Ceruinum, vltimo Iunij 1549.
[g] Litteræ Farnesij ad Bertanum, 26. Aprilis 1549. in dicto volumine Burghesiorum.

Digitized by Google

1549. finem mors anteuerteret, ac proinde, ne quod ad arcendum ſchiſma ſuſceperat, ſchiſma excitaret. Itaque quò longius huiuſmodi periculum arceretur, ſe declarare, cùm ex Actis, tum ex aliis certis argumentis, ſibi compertum eſſe, tranſlationem ritè peractam fuiſſe, eamque tamquam legitimam denuntiare, ab omnibus recipiendam, grauiſſimaſque cenſuras detrectantibus intorquere. Verùm contrà Ceruinus admonuit, cunctatione opus eſſe; cùm res tam occultè peragi non poſſet, quin pluribus quàm tribus innoteſceret: [h] vnde timendum erat, ne patefacta pernicioſos motus cieret. Præterquam quòd haud ſolidum animaduertebat fundamentum illius ſuſpicionis, quæ Montanum angebat, rapiebatque in tam violenta conſilia; quandoquidem Cæſar ipſe in mandatis Madruccio traditis, ac Paulo exhibitis, declarauerat, electionem Pontificis, etiam perſiſtente Concilio, ad Cardinalium collegium pertinere. Quare tum ea de cauſa, tum quia eius Præſules Tridentini numquam quidquam per Concilij ſpeciem agere auſi fuerant; tum etiam quia ceteri Antiſtites ac Principes Bononienſem Synodum comprobarant, ſperandum Cæſari non eſſe, in eo euentu prætextum vllum creandi in vrbe Tridentina Pontificis, niſi talis, qui à fidelium pietate venerationis & obſequij loco inſectationem abominationemque tamquam ſpurius experiretur: cùm ingentia turbarum molimina minimè ſuſcipiantur, vbi nec rerum ſpecies ſupperit ad ius perſuadendum, nec ſine hac perſuaſione robur eſt ad rem conficiendam.

[h] Litteræ Ceruini ad Montanum, 15. Iulij 1549.

CAPVT III.

Noua de Placentiæ rebus agitantur conſilia, ſed ſine fructu.

HOc pacto controuerſia de Concilio neque componebatur, nec in apertum diſſidium ruebat. Sperauit, ſicuti diximus, Cæſar Placentiâ quaſi hamo Pontificem ad ſua vota pertrahere: ſed ex aduerſo, Placentiæ occupatio ſuſpicioſiorem Paulum reddidit ad introſpicienda Caroli conſilia, adeoque difficiliorem ad illius poſtulata. Tamen vel ipſi Pontificis clientes exiſtimabant, eam in illo cautiorem lentitudinem profectam eſſe à recuperationis cupiditate, ſuæque familiæ amore, quò iuſtæ indignationis impetus frangeretur: atque hæc erat Montani opinio, & aliquorum Præſulum Concilij ſtudioſorum. Sed qui apud Pontificem aderant, atque ad penitiora conſilia admittebantur, intelligebant; Principibus in contentionibus, quò reuerà prudentes ſint, opus eſſe

1

vt

Digitized by Google

vt se timidiores haberi patienter tolerent, quales posteà forent; ita se gerentes, si reipsâ eorumdem potentia tanta esset, quantam vulgus opinatur: ad quam opinionem, basim scilicet Principatus, sustinendam, necesse est, experimentum declinent, vt falsò credi possit, ingentes in ipsis vires esse, exiguum animum. Pontifex itaque maluit rem per negotium agitare, quippe magis Ecclesiastico Principi consentaneum, minusque periculosum; adeoque Iulium Vrsinum misit ad Cæsarem, quo res Placentina potissimùm, itidem ac Patribus, quos memorauimus, res Concilij, præcipuè nitebatur. Vrsinus verò, iuxtà ac reliquis vsu venit, quà proprij voti lenocinio, quà verborum generalium blandimentis inescatus, quibus sagaces Principum administri primis in congressibus vtuntur, [a] Romam rediit, & rem propè confectam retulit: sed huiusmodi spei res quæ gerebantur in Italia minimè responderunt. Etenim paulò post [b] Moroni profectionem, Catalanus quidam, illi sanguine coniunctus, iussu Pontificis in Æliam arcem coniectus est, quòd ipsi imputabatur, fuisse molitum, Bononiam per fraudem Cæsarianis tradere: & eadem de causa nonnulli quoque tamquam proditionis participes capti sunt, & à Montano Romam missi. Et Gonzaga (ex iis quæ innotuerunt) in familiaribus de Placentia sermonibus ceu nugas deridebat sparsum de illius restitutione rumorem, [c] & tamquam vanum Vrsini ad eam transigendam reditum in Germaniam: affirmabatque, nihil planè ea de re sibi fuisse significatum à Cæsare; & tamen se pro certo credere, ne deterrimam quidem illius vrbis pinnam [d] se inconsulto à Cæsare redditum iri.

1549.

[a] Ex Montani litteris ac Diario, 24. Martij 1549.

[b] Litteræ Farnesij ad Montanum, in Diario, Idibus Septemb. 1548. & in eodem Diario, 18. 27. & 30. Octobris.

[c] Litteræ Montani ad Ceruinum, 8. Iunij 1549.

[d] Ita loquebatur, quamquam Placentia verè pinnas non haberet.

2 Ac sane his administri dictis facta Principis consonabant. Iam priùs cœperat Carolus sua promissa infuscare, Pontificiis Nuntiis admonitis, se, vt [e] & conscientiæ suæ quieti, & publicæ famæ consuleret, ne quid cum Imperij detrimento agere videretur, cupere summatim noscere, quonam iure vrbem illam Sedes Apostolica sibi arrogaret. Quæ prompti ac beneuolentis animi significationibus posteà conspersa Vrsino persuaserant, reuerà exoptare Cæsarem Pontifici ac genero gratificari, adeoque satis illi factum iri quocumque titulo colorato, nedum firmis fundamentis nixo. Sed Pontifex longè sagacior huic petitioni obsistere conatus fuerat, optimè gnarus, iudicia de iure ditionum semper esse turbida ac diuturna, adeoque ei qui rem non possidet incommoda, multoque magis, cùm eiusdem possessor obtinet iudicis potestatem. Quapropter nolebat sibi adimi beneficium à legibus inductum per remedia possessoria: proinde causabatur, suam sibi pacificam veteremque possessionem

[e] Totum extat in responso Pontificis ad Martinum Alonsum Deltrium, posteà offerendo; & fusiùs in variis litteris Farnesij ad Bertanum, præsertim 26. Aprilis 1549. in citato volumine Burghesiorum.

Digitized by Google

1549. sionem sufficere, vt ante quodcumque iudicis examen adempta ipsi ciuitas redderetur. Verumtamen cùm hinc Cæsar instaret, declararetque, nolle per ea vel iudicij formam inducere, vel vlli partium id fraudi esse; hinc Pontifex consideraret, sibi litem habendam cum aduersario, Magistratus apparitoribus haud obnoxio, vi potiùs quàm suasionibus eò adductus est; sed adiectâ simul contestatione, id præstari tantummodò, vt Cæsar de re doceretur, non item vt res posteà ministrorum cauillationibus subiaceret. Quamobrem protulit quoddam caput illius fœderis, quod anno 1511. cum Iulio II. initum fuerat; vbi fœderati conuenerant, vt eorum singuli quod ad ipsos iure spectabat, & à Gallis tunc possidebatur, id sibi acquirerent; atque ob eam pactionem à Sfortia & Cæsare Mediolanum, à Pontifice verò Parmam & Placentiam illis inspectantibus & consentientibus recuperata fuisse: cumque ex occasione interregni Pontificij eas vrbes intercepisset Sfortia, fuisse statim nouo Pontifici ab eo restitutas. Protulit præterea eiusdem vrbis cessionem, Pontifici disertis verbis habitam à Maximiliano, paterno Caroli auo, proximeque in Imperio decessore, cum assensu Regis Catholici, qui eiusdem Caroli auus maternus fuerat: ac denique pactionum capita cum Leone solemniter ab ipso Carolo firmata anno 1521. quæ tanto fuerant emolumento Cæsari & Imperio, quanto Mediolanensis ditionis recuperatio. Sed quoniam exemplaria tantùm harum tabularum à Nuntiis Pontificiis delata fuerant, Mendoza, qui Senis Romam Cæsaris iussu subinde ventitabat, petiit, impetrauitque, vt legitimæ à se tabulæ inspicerentur.

Verùm his omnibus præstitis, regresso in Germaniam Iulio Vrsino responsum fuit nomine Cæsaris [f] à Granuellano, Madruccio, ac Petro Soto, qui Caroli confessiones excipiebat: Cùm perlecta ac perpensa fuissent, quæ Pontifex Cæsaris administris produxerat, compertum haberi, [g] nec Ecclesiæ, nec iis qui in possessionem missi fuerant, quidquam iuris competere in Parmæ Placentiæque dominium; à Cæsare tamen missum iri Martinum Alfonsum Delrium è sua familia, qui rebus idoneum temperamentum afferret. Nec huius aduentus diu prolatus; qui huiusmodi sententiam exhibuit: [h] Nondum legitimè apparet ius vllum, quo duæ illæ vrbes Ecclesiæ deberentur; multoque clariora in vtramque Imperij iura reperiri. Argumenta ad hoc comprobandum ab eo scripto non afferebantur: sed quantum aliunde colligitur, [i] & quod satis esse potest vt id quasi delibetur in alterius argumenti narrationibus, in eo potissimùm sita erant, quòd pro certo ponebatur, eas vrbes ante Maxi-

3

[f] Ex litteris Montani ad Ceruinum, 22. Augusti, & ex Diario, 26. Iunij 1549.
[g] Ex litteris Dandini ad Sanctacrucium, 9. Iulij 1549.
[h] Signatur 12. Iunij.
[i] Indicatur in lib. 7. Adriani, & fusiùs in epist. Farnesiad Bertanum 1549. in monumentis Burghesiorum.

Digitized by Google

Maximilianum fuisse membra Mediolanensis Principatus, & nullo pacto ad Apostolicam ditionem pertinuisse, cùm legitimæ donationes antiquiorum Cæsarum minimè producerentur, quæ ab Apostolica Sede prætendebantur. Maximilianum Cæsarem successoribus *suis* nocere neutiquam potuisse: pactiones verò Caroli cum *Leone iis* verbis fuisse conceptas, quibus Pontifici permittebatur quidem occupatio ac possessio earum vrbium quæ tunc in Gallorum potestatem deuenerant; nouus tamen titulus illius dominij *non* addebatur. Insuper eodem scripto Cæsaris nomine offerebatur, eumdem saluis Apostolicæ Sedis & Imperij iuribus, de quibus posteà ritè cognosceretur, daturum Octauio gratuito munere, & vbi is Parmam etiam Cæsari traderet, quadraginta scutorum millia, ex regno Neapolitano[k] singulis annis percipienda. Ad quam pecuniæ summam Parmæ simul ac Placentiæ prouentus numquam peruenerant. 1549.

[k] Apparet in scripto Episcopi Aquilani ad Cæsarem, quod est in Archiuio Burghesiorum.

4 Verebatur Paulus, ne per ea concordiæ negotia, inter se ac Cæsarem agitata, tepesceret in Rege Galliæ studium fœderis secum iungendi, fortasse suspicaturo, eius fœderis fragorem ac speciem adhiberi ad augenda Pontifici conditionum commoda, eumque cum Cæsare denuò coniungendum; adeoque quidquid ab ipso Rege cum Pontifice agebatur, non effecturum vt Regis aduersarius dominia deperderet, sed vt amicos reciperet. Quare studuerat semper Pontifex Henrico suadere, ea à se tractari, ne se alienum ostenderet à pacifica suarum rerum recuperatione; id verò vsui etiam ipsi Regi futurum fuisse, qui eâ ratione labori ac dispendio armorum parceret, vt Parmam tutaretur, & Placentiam Farnesiis sibi addictis recuperaret; sed verè nullam deprehendi bonæ spei verisimilitudinem. Ac de serie causæ subinde illum docebat, iis semper ob oculos positis, quæ Regi plurimum suspicionis ingererent de non sincero Cæsaris animo. Verumtamen quemadmodum nulla inter plantas est seu magis ad germinandum, seu minùs ad arescendum procliuis, tametsi parum ferendis fructibus assueta, quàm Spes; ita fieri potuit, vt aliquas radicum fibras in Pauli animo egerit, quamuis ille cauerit, ne quid germinis ex illa appareret in iis quæ cum Henrico agebat. Certum est, cùm ea quæ diximus responsa Cæsaris ad ipsum Paulum delata sunt, ratum se ab eo grauiter offensum, planeque delusum; maluisse tamen per grauitatem quàm per iracundiam verborum, indignationem animi præ se ferre, mutuo scripto Cæsari in hanc sententiam[l] reddito: Multò se libentiùs responsionem omissurum fuisse, si absque suæ Sedisque Apostolicæ damno id sibi licuisset;

[l] 25. Iulij 1549. in monumentis Burghesiorum, & extat impressum in 3. tomo litterarum ad Principes.

1549. cuisset: sed cùm ad hoc se compulsum sentiret ab exhibiti Cæsariani scripti sententia, id præstiturum pro eo quod deceret & modestiam suam; & gradum in quo fuerat à Deo collocatus; nec ea omnia quæ possent, sed tantùm quæ satis essent, repositurum. Nolle igitur se repetere atrox & execrandum facinus Placentinum, neque litteras, quibus postmodum ea ciuitas ad se scripserat, velle ipsam in Ecclesiæ obsequio persistere, neque vim à Cæsaris administris ad vrbem occupandam illatam, nec amplas iteratasque promissiones per plura tempora, pluribusque suis Nuntiis factas. Proinde, vt ad ea solùm, quæ Martinus Alfonsus postremâ legatione detulerat, responsionem contraheret, compertum esse Cæsari, ipsum Paulum vti citra omnem obligationem, ita citra omne sui iuris detrimentum, vt illi gratificaretur, exhibuisse quasdam probationes iuris quod in Placentiam obtinebat Ecclesia: satisfactum fuisse Mendozæ, cupienti authenticas tabulas inspectare; nec ab eo posteà quidquam illis obiectum. Hinc mirum videri, quòd iactabatur, nihil legitimi iuris pro Ecclesia apparere. Placere Pontifici, mentem Cæsaris non esse, vt Sedis Apostolicæ iuri quidquam detraheretur; ceterùm se Deo vniuersoque hominum generi diiudicandum relinquere, an oblatæ conditiones honestæ, adeoque admittendæ essent, an eidem Sedi, quin toti Christianæ Reipublicæ summum detrimentum illaturæ. Quare ne Apostolica Sedes aliique læderentur, se illud vrgere, quod Cæsar ipse in memorato scripto à se promissum fatebatur, nimirum, redditurum se Placentiam Ecclesiæ, vbi cognosceret, eam illi iure deberi. A se proinde, quàm vehementissimè posset, rogari Cæsarem, vt Deum suamque conscientiam iterùm consuleret, agnosceretque, eam vrbem Apostolicæ Sedi debitam, nec ipsi fas esse plurimas ob causas eam retinere. De Parma nihil aliud quid responderet occurrere, nisi eam ad Ecclesiam tum iis omnibus nominibus quibus Placentia, tum etiam aliis peculiaribus spectare. De postrema parte, in qua sermo erat de recognoscendo quâ decebat ratione tum Ecclesiæ tum Imperij iure, vti Pontifex numquam anteà recusauerat; ita neque in posterum recusaturum quidquid animaduerteret è Diuina gloria & Christiana re fore; eumdemque sperare, Cæsari quoque tamquam Ecclesiæ aduocato, eiusmodi sensa diuinitus afflatum iri, quibus nollet auctoritati iurisdictionique Sedis Apostolicæ ac Pontificis obices opponere.

Ita sibi temperauit Pontifex in eo ictu, quo ipsius sanguis, ditio ac dignitas petebantur, nullâ vsus violentiâ, minisque anathematis, quas

quas comminiſcitur Suauis; quin haud vmquam interciſa ſunt concordiæ fila. Cùm autem animaduerſum eſſet, ſtatuiſſe Cæſarem retinere Placentiam, ſimulque verbis ac factis Parmæ inhiare, noua ratio fuit excogitata, quâ vtrique partium ſatisfieret, ac proſpiceretur, relictâ Cæſari vtrâque eâ vrbe, quarum acceſſio Mediolanenſem Principatum mirificè muniebat;& earum vice receptâ ab Apoſtolica Sede, atque Octauio Farneſio, eiuſque poſteris, Senenſi vrbe, ſeiunctâ à Cæſaris ditionibus, & cum Eccleſiæ terris coniunctâ. Senenſis namque Reſpublica valdè fluctuabat, cui Cæſar plurimum pecuniæ, plurimumque curarum impendebat, perpetuâ nouarum rerum ſuſpicione ſollicitatus: & Pontifex ſpem habebat, Florentiæ Ducem in idem conſpiraturum; quippe qui mallet eam vrbem cernere in poteſtate Farneſiorum Principum, & potentiâ minorum, & quibuſcum affinitas agitabatur, quàm habere prope ſe Rempublicam bellicoſam, ac ſemper alicui Regum addictam. Fuit itaque iniunctum Bertano, vt aliquid ſuâ quaſi ſponte inſinuaret; eâ planè ratione, quâ ſolent miniſtri oſtendere ſimul ac negare, vocem quam edunt eſſe à quadam ſuperiori mente in ipſorum orta delapſam; cùm ita ea, quæ ab ipſis proponuntur, tantum ſimul auctoritatis & cautionis obtineant, quantum ſatis ſit & ad negotium inducendum, & ad repulſæ dedecus minimè ſubeundum. Verùm ſeu Pontificis obitus, ſeu aliud impedimentum, illius tractationis ſemen ſuffocauit. 1549.

CAPVT IV.

Noua Pontificis ſtudia, vt omnis nationis Præſules Romam pertraheret ad diſciplinam reparandam; & ſuſpenſio Concilij.

1 POſtrema Pontificiæ reſponſionis verba ad id ſpectabant; quod ſimul cum amara Placentinæ reſtitutionis repulſa retulerat Vrſinus de inexorabili [a] ſuper Concilij negotio Cæſaris voluntate; adeoque quamuis bonam ſpem ſæpiùs feciſſet, tamen cùm ad rem deuentum eſt, numquam paſſus fuit ſuos Præſides Tridentinos Romam petere ad Eccleſiæ diſciplinam componendam cum ceteris aliarum nationum Epiſcopis, ſed intolerandas conditiones ſemper interiecerat; [b] præſertim verò duas: altera erat, Ne diſciplinæ leges habendæ, libello *Interim*, Clericique Germanici emendationi in Comitiis promulgatæ repugnarent: altera, Vt Pontifex palàm faceret, aduenturos eoſdem Præſules vt peculiares Epiſcopos, non vt Synodi Patres, quo tranſlationem tacitè pro irrita

[a] Diarium, 2. Iulij, quo die Vrſinus rediens è Germania tranſiit Bononiâ.

[b] Ex litteris Farneſij ad Bertanum, 11. Septembris, inter ſcripturas Burgheſiorum, in iam dicto volumine.

Digitized by Google

1549. fuisset confessus. Hæ autem conditiones propositæ videbantur, non quò impetrarentur quasi sperabiles, sed quò rei tractatio præcideretur quasi inuiolabiles; nec interim vlla ex parte Cæsareæ promissionis mutatio patefieret. Itaque Pontifex adiecit animum ad alia consilia, quæ nec minùs efficacia euaderent, quia nimis mitia; nec pernicioſa, quia nimis aspera. Statuit minas in Tridentinum conuentum periclitari; quæ tamen non per iactantiam Patribus insultarent, sed solùm eos moderatè commonerent: eademque operâ duo euitarentur incommoda, quæ Cæsar obiecerat, dum nec illos nominatim ad morum emendationem vocabat; nec vniuersos, sed eorum paucos: ex quo pateret, eos tamquam peculiares Antistites fuisse accersitos.

Id vt conficeret, hanc iniit rationem. Paucis antè diebus quàm 2
Martino Alfonso responsa redderet, duas misit epistolarum formas;
[c] alteram ad quatuor Episcopos Tridenti degentes, [d] alteram ad quatuor ex iis qui Bononiæ morabantur. Tridentini fuere Pacecus Cardinalis Episcopus Giennensis, Petrus Tagliauia Archiepiscopus Panormitanus, Franciscus Nauarrus Episcopus Pacensis, & Ioannes Berardus Diaz Calaguritanus: Bononienses verò, Olaus Magnus Archiepiscopus Vpsalensis Gothus, Sebastianus Leccauela Archiepiscopus Naxiensis Græcus, Ioannes Hangestus Episcopus Nouiomensis Gallus, Richardus Patus Episcopus Vigorinensis Anglus; habitâ in horum accitu ratione, vt eiusmodi viri conuenirent, qui & pari virtutis præstantiâ, & varietate nationum destinatum consessum nobilitarent. Illis exponebat Ecclesiæ statum, & conditiones consilio subsidioque indigentes: proinde cùm sibi satis non esset cum solo Purpuratorum Senatu de rebus deliberare, multorum Antistitum optare sententias: quapropter eos inuitabat, obstringebatque sanctæ obedientiæ præcepto, vt intra quadragesimum diem ad se accederent; qui libenter auditurus erat quidquid ipsi ad publicum emolumentum suggessissent. Missus Româ fuit vnus ex Ordine Ecclesiastico ad id designatus, qui singulis Patribus, quos recensuimus, suam cuique epistolam solemniter traderet: quod ille præstitit, priùs Tridenti, posteà in regressu Bononiæ.
[e] Bononienses confestim obsecuti sunt: Tridentini non ante vigesimum primum diem responderunt, interim mandata Cæsaris præstolati. Tum eorum responsio talis fuit: Exceptas à se quâ par erat reuerentiâ fuisse litteras Pontificias, nec se aliud flagrantiùs exoptasse, quàm primo temporis momento illi parere: sed eidem esse compertum, se ipsius iussu eò conuenisse, vt in Synodo ibi coactâ vniuer-

[c] 18. Iulij 1549.
[d] Tridenti producta sunt 4. Augusti, & Bononiæ 12. vt in Diario, 12. Augusti 1549. & in Actis citati voluminis.
[e] Diarium, 12 & 16. Septembris, & 25. Augusti, præter Acta.

Digitized by Google

vniuersæ Ecclesiæ bono consulerent: à se illic expectari reuersionem Concilij compositis controuersiis, tamquam in Sedem maximè opportunam, à quo inceptum iam Religionis negotium ad exitum perduceretur: nec præterea latere Pontificem, quo in statu versaretur causa quæ ipsos Tridenti detinebat, adeoque plura de ea loqui nec necessarium neque opportunum videri. Proinde illum rogabant, ne grauaretur ipsos excusare, quòd in huiuscemodi rerum conditionibus se Romam non conferrent. 1549.

3 Hoc responsum Mendoza detulit; [f] qui cum Pontifice questus est Cæsaris nomine, quòd eiusmodi epistolæ ad eius Præsules Tridentinos ipso inscio scriberentur. Et hoc idem conquestus erat ipse Cæsar apud Bertanum verbis iracundis: Mendoza verò lenibus formulis vsus est; seu quia prudens minister irati domini mandata mitigauerit, seu quia Principum priuilegium sit inter se mutuo collatum, vt ipsi clariùs cum aliis, alij submissiùs cum ipsis colloquantur. Verùm acerba Cæsaris cum Bertano colloquia, si minùs imitari Romæ illius administri, certè vulgare voluerunt. Respondit his querimoniis Paulus; Se potiùs credidisse, habiturum sibi grates Cæsarem, quòd eos Episcopos, & eâ formâ vocasset. Etenim cùm ipse multò anteà statuisset vniuersam morum correctionem, adeò ab omnibus nationibus, & à Cæsare in primis expetitam, Romæ perficere: cumque ab eo multa rursus noua & grauissima obiecta fuissent, tum quæ ad illius futuræ emendationis tenorem, tum quæ ad accessum illuc Patrum Tridentinorum, ab ipso iam promissum, spectabant; voluisse conuentum Episcoporum Romam conuocare, vt de tam arduis implicitisque rebus deliberatio haberetur: quod superiores Pontifices in causis longè minoribus vsurparant. Id autem putauerat suæ de Tridentinis Patribus existimationis argumentum fore, si pari numero, eademque Diplomatis formâ hi cum Bononiensibus vocarentur. Et quânam ratione id à se præteriri potuisse, præsertim cum Paceco, qui præter Purpuram munus peculiaris Consiliarij ac Senatoris Pontificij obtinebat? Cæsarem potiùs meritò expostulaturum fuisse, vbi ad tam graue consilium ipsius Præsules ex tam propinquo loco neutiquam fuissent accersiti. Hæc ille Mendozæ. Et ratus, per eam significationem, quam posteà Nuntio Bertano communicauit, abundè à se facti rationem redditam, conceptam in se persuasionem prætendit, quasi Cæsar sibi satisfactum putaret; adeoque liceret sibi citra illius offensionem mandata iterare: quod & præstitit per alias [g] litteras, Tridentinorum excusationibus reiectis; non quia obtemperaturos speraret, animad-

[f] Litteræ Farnesij ad Bertanum, 11 Septembris 1549. apud Burghesium in laudato volumine.

[g] Datæ fuerunt 18. Septembris.

Digitized by Google

1549. uertens, eos censere eiusmodi se metu constringi, vt in illis rerum conditionibus humanâ lege cum tanto discrimine minimè tenerentur; sed quia, si taceret, videretur excusationem admittere, nec posset eum Episcoporum cœtum apud fideles in inuidiam vocare, seu tamquam in legitimum Principem contumaces, seu certè tamquam non legitimo Principi mancipatos.

Ceterùm duo ille apud se statuerat. Alterum, eam quam diximus Patrum manum omnino Romam aduocare; tum quò seipsum purgaret apud Christianas nationes, adeò emendationis cupidas, adeò procliues ad suspicandum illam à Pontifice declinari; tum quò per tam illustrem conuentum dissolueret vel fugaret infaustum illud phænomenon Tridenti conflatum, quod instar cometæ pauidos ac suspensos Christianorum oculos ad se trahebat. Alterum, suspendere Synodum: quoniam si eo perpetuo languentem sopore detineret, querelarum causam Episcopis, detrimenti Ecclesiis, despectus orbi Christiano præbuisset; & collapsâ quâcumque propinquâ spe rei conficiendæ, labebantur etiam causæ illius iacturæ tolerandæ, ad maiora bona breuî consequenda. Huc accedebat, quòd cùm Romæ leges disciplinæ statuendæ essent ex præstantiorum Patrum sententia, non poterat absque dedecore apertum extare Concilium, veluti ignarus ignobilisque spectator eorum, qui ipsius partes exercerent. Quare Pontifex Montano demandandum curauit, [h] vt hic Patres dimitteret: quod ille die 17. Septembris perfecit; simulque significauit, Pontificis mentem non esse, vt eo tempore Synodus continuaretur, sed vt Decreta de restituenda disciplina Romæ conficerentur. 4

[h] Litteræ Farnesij ad Montanum, 13. Septembris, quæ Bononiam peruenere 17. vt in Diario & Actis.

Iam verò quis æquæ mentis homo poterit vllo veritatis in pretio Suauis historiam habere, dum illum conspicit non modò in profundis tenebris inuolutum, tum de negotio conuocandorum Romam Antistitum, ob reparandæ disciplinæ causam, tum de mutuis litteris inter Pontificem & Tridentinum conuentum; sed dum etiam deprehendit suspensionis inscium, vnaque temerarium in eo pronuntiando quod plenè ignorat, de rebus tanti momenti ad historiæ suæ propositum? Etenim per admirabilem confidentiam narrat, Concilium vsque ad obitum Pauli Bononiæ perdurasse; tunc autem profecto ad Vaticana Comitia Legato, Episcopos quoque ad suam quemque Ecclesiam abiisse. Et tamen anteà Synodum à Pontifice fuisse suspensam, Patresque dimissos, non modò id temporis palàm innotuit, & in Acta legitima relatum fuit; [i] sed in Diariis recensetur, quorum exemplaria per plurimorum manus circumferuntur, 5

[i] Per hanc suspensionem finis imponitur voluminis signato A, sæpiùs producto.

Digitized by Google

runtur, & nos consultò sæpiùs protulimus, aut Actorum loco, aut vnà cum ipsis, tamquam monumenta, lectorum notitiæ magis exposita. Quis pariter eiusdem improbitatem non abominabitur, dum ipse varia commemorans propria Prouinciarum Concilia, habita per eos annos in Germania, & inter reliqua Moguntinum, quod vel ipse confitetur Tridentini doctrinam solerti curâ secutum in rebus ab eo definitis, in reliquis verò communiorem Scholasticorum sententiam; ac posteà obseruans ibi in capite 41. 42. & 45. quædam ineſſe verba non admodum peritè dicta de Imaginum ac Sanctorum veneratione, inde colligit, *Ex hoc patere, quàm differrent inter se per ea tempora opiniones Præsulum Catholicorum in Germania ab opinionibus Aulæ Romanæ, & ab vsu quotidiano, qui post Tridentinam Synodum inductus est.* In primis, cur potiùs inde contrariam consecutionem non elicit de perfecta concordia Moguntini cum eo quod posteà Tridenti sancitum est de reliquis omnibus innumeris grauissimisque dogmatibus? Cur non commemorat, iam vsque ab hæresis Lutheranæ natalibus celebrata fuisse & in Germania Synodum Colonienſem, & in Gallia Senonenſem; prodiisse varias censuras ab Academiis, Parisiensi, Louaniensi, Coloniensi, atque ea omnia consonasse cum doctrina, quæ posteà Tridenti firmata est; quod palàm ostendit, in Fide Catholica nec vllam fuisse nec esse posse varietatem? Quod verò spectat ad duos illos articulos, quis erit adeò iniquus rerum æstimator, qui non intelligat, à Moguntina Synodo peculiari vsurpata fuisse alia verba, sed non tradita alia dogmata ab iis quæ Romæ tradebantur, & quæ postmodum concordi Germanorum aliarumque nationum consensu Tridenti stabilita sunt? Noluit Moguntina Synodus imaginibus cultum abrogare, nisi qui saperet idololatriam, à Tridentina pariter damnatus, & quo ethnici profitebantur, venerati se in simulacris sensu carentibus intimam aliquam diuinitatem. Ostendit etiam, adhærere se probabili inter Scholasticos opinioni, quâ putant exteriorem tantummodò venerationem ad imaginem referri, interiorem verò ad eum quem imago repræsentat: quod ibi cap. 42. declaratur, dum præcipitur, rudem populum esse admonendum, *ne censeat ipsas imagines adorari, aut fiduciam in eis vllam poni*; vbi pars posterior priorem interpretatur. Cuius sententia absque dubio non erat, vt sacris imaginibus cultus exterior adimeretur, sed interior; quippe qui solus per vsitata documenta apud rudem populum dirigi potest, cùm ad exteriorem excludendum aliis dicendi formulis opus fuisset: idque ex eo confirmatur quod posteà præscribitur: *Adhibitis in consilium Theologis,* 1549.

&

1549. *& Christianarum antiquitatum scientißimis æquè ac peritißimis viris, tollendam aut mutandam esse aliquam imaginem, cùm videretur populus illius figuræ rationem habere, aut ipsi tribuere existimationem quamdam diuinitatis: atque efficiendum, ne populus fiduciam collocet in ea corporea effigie, quasi Dei & Sanctorum potentia obstricta sit ad beneficia concedenda per illius operam, & non aliter.* Hoc igitur, & nihil amplius est, quod ab eo Concilio de sacris imaginibus interdicitur.

Ad Sanctorum cultum accedamus. Capite 45. habetur: *Sanctos esse honorandos non eo qui vni Deo debetur cultu, sed eo societatis & dilectionis cultu, quo in hac vita sancti homines à nobis ritè coli possunt; illos tamen tantò deuotiùs, quantò securiùs post incerta omnia superata, quantò etiam fidentiore laude prædicamus iam in vita feliciore victores, quàm in ista adhuc vsque pugnantes.* Quæ verba tametsi omnino circumspecta sint; tamen si sinceriùs explicentur, nec à Romanis nec à Tridentinis Decretis discrepant. Mens autem eorum verborum constat ex illius capitis exordio: *Doctrinam magno totius Ecclesiæ consensu iam inde ab initio receptam, & quasi per manus traditam, retineri in Ecclesiis nostris omnino volumus, & Sanctos, &c.* Porrò hæc doctrina, quasi per manus tradita de cultu Sanctorum, ea est, quam veluti plurium sæculorum abusum inueteratum nouatores incusant, & quam è diuerso tradunt concordes Scholastici, & Roma simul ac Tridentum complectuntur. Hanc itaque, & non aliam, sequi Concilium Moguntinum intendit. Atque hæc ad vindicandam illius conuentus existimationem dicta fuerint; cùm alioqui nouum non sit, proprias nationum singularum Synodos interdum errare: quòd si hoc non accideret, frustrà Oecumenicæ cogerentur. Id verò Pontifices dicendum sæpiùs Germanis curarunt, sed non absolutè, *Res Religionis in propria vnius nationis Synodo tractari non posse*; quod Suauis ipsis adscribit: perinde ac si Romæ non esset, qui veterum Ecclesiæ annalium vnam aut alteram paginam euoluisset. Sed de hoc alibi disserui, cùm ostendi, omnem Synodum cuiusuis nationis propriam, de iis Religionis controuersiis haud efficacem futuram fuisse ad sedandas conscientias, sed solùm nouo schismati aditum aperturam: perinde ac chirurgus laxatum os ineptè consarcinans, ægrotum non curat, sed ipsi nouæ molestiæ causa fit, nouæque fracturæ. Ad narrationem regredior. 6

CAPVT

Digitized by Google

CAPVT V.

1549.

Sermones de ſuſpenſione Concilij.

1 SVſpenſionis conſilium viſum eſt Montano debile ſimul ac periculoſum, [a] perſiſtente adhuc Tridenti Cæſarianorum cohorte, necdum prolatâ ſententiâ de legitima tranſlatione, adeóque de non extante ibi Concilio. Cùm autem Pontifex ſe procliuem oſtendiſſet ad id palàm declarandum, Mendoza verò præmonuiſſet, vbi id fieret, ſe acriùs proteſtaturum; Montanus [b] in libello varia conſilia propoſuerat, plus quidem minúſve periculis obnoxia, ſed cuncta vehementia: ac multò ægriori fuit animo, [c] cùm reſciuit, conſilium de cœtu Romæ deſtinato pariter elanguiſſe. Etenim cùm per eos dies in dyſenteriæ morbum ſenex Pontifex inciderat, à medicis ad captandam Viterbienſem auram ſibi familiarem, quâ recrearetur, miſſus eſt: quod cauſa fuit, vt moleſtiorum operum cura & cogitatio ſeponerentur. Sed confeſtim ad ea Pontifex animo rediit, & ad Epiſcopos Bononiâ profectos litteras dedit, vt paratis animis, quandocumque aduocarentur, [d] ad opus conficiendum redirent.

[a] Diarium, 17. Septembris, & 3 Octobris 1549.

[b] Libellus à Montano ad Ceruinum miſſus 12. Septembris 1549.

[c] Litteræ Montani ad Ceruinum, 14. Septembris 1549.

[d] Diarium, 26 Septembris.

2 De reliquo, conſilium ne progrederetur ad pronuntiandam de legitima tranſlatione ſententiam, non Pauli, eiúſve nepotis ſingulare fuit, ſicuti quidam opinabantur, ſed commune Senatoribus ad ea negotia deſtinatis, [e] quemadmodum poſteà Archiepiſcopo Materano Ceruinus teſtatus eſt. Cauſa verò huiuſce conſilij ea fuit, quòd Pontifici ſatis virium ad validius certamen non inerat. Spes Gallicarum partium in dies defluebat, propterea quòd Henricus, cùm in irritum concidiſſet arcana quædam in Gonzagam (vt aſſolet) conſpiratio, cuius fiducia in Pedemontanam ditionem illum traxerat, Galliam extemplò repetiit: [f] vertitque conſilia & vires ad Scotiam defendendam, Anglorum tunc armis petitam, molientium ſic adigere Mariam, adhuc puellam ac pupillam, ad nuptias cum Eduardo Rege ineundas; quâ potentiæ acceſſione longè formidabiliores forent Gallis, ſuis antiquis ac finitimis æmulis. Contrà verò Henricus illis obſiſtere conabatur, cùm ob rem ipſam ſollicitus, tum cupidus ex concepta iam ſpe coniungendæ Mariæ, quæ Ghiſiorum ſibi clientium ſororis filia erat, cum ſuo Delphino: quod poſtmodum euenit. Ad aliam itaque expeditionem diſtractus, in qua pariter vtilitas cum Religione copulabatur, & à qua tamen eum remouere Pontifici non licebat, numquam deponendam Ro-

[e] Diarium Maſſarelli, qui Romam peruenit 8. Nouembris 1549.

[f] Vide Adrianum lib. 7. & litteras Farneſij ad Galliæ Nuntium, in monumentis Burgheſiorum.

Digitized by Google

1549. mæ pecuniam curauit: quin ſemper difficilem ſeſe præbuit in iuriſdictione Eccleſiaſtica per ſuas prouincias redintegranda. Quapropter Pontifex, vſque ab initio veritus ne hac viâ inſiſtens, ſolum quo nitebatur fatiſceret, numquam vtrumque pedem in eo fixerat: ac proinde cùm Henricus Taurinum acceſſit, Paulus illi obuiàm celeriter miſſo Bartholomæo Caualcante, [g] apud Regem gratioſo, ipſum rogaturo, vt Apoſtolicæ Sedi ac Farneſiis patrocinaretur, adiectâ excuſatione, quòd nullus ex nepotibus iuſtas ob cauſas id muneris obiiſſet; iniunxit ſimul, vt de Synodo rebuſque cum ea connexis, ob oculos illi poneret neceſſitatem, quâ Pontifex cogebatur ad ſatisfaciendum poſtulatis Cæſaris; qui ex eo paratum animum præ ſe gerebat ad edictum *Interim* ſupprimendum, deſiſtendumque ab incepto aduerſus tranſlationem. Eumdem etiam Caualcantem iuſſit operam dare, vt Regem pertraheret ad conſentiendum ſuſpenſioni, quam Cæſar quærebat. Et quamuis poſteà Caualcantis oratio nequaquam ſatis fuiſſet ad Regem permouendum, non tamen ab inito conſilio Paulus receſſit, continuatis interim apud Henricum Nuntij ſtudiis. Itaque dum Rex cuperet, [h] vt miſſio Præſulum in Germaniam omnino negaretur, minitatus, ſicuti ſignificauimus, ſe ſuos Epiſcopos Oratoreſque Bononiâ reuocaturum; Pontifex illi expoſuerat, Tot animarum ſalutem à ſe honeſtè non poſſe deſtitui: id ſe fuiſſe pollicitum per reſponſa primò reddita Mendozæ de rebus à Madruccio poſtulatis; quæ reſponſa & coràm & conſentiente priùs Senatu, & præſertim Gallicis Cardinalibus, data fuerant: Mendozæ à Cæſare imperari, vt acceptâ huiuſmodi repulsâ, conteſtationem eius nomine ratam haberet; quod hominum oculis aliquem ſpecioſæ rationis colorem offudiſſet: Præſules in Germania Regis conſiliis haud obfuturos; quin potiùs per opportunitatem ſignificaturos Catholicis Germaniæ Principibus ſocietatem firmatam, ad quemcumque Chriſtianorum Principum contra violentiam Cæſaris propugnandum; adeoque diminutâ ab eorum vocibus per illas regiones de Cæſare formidine, eiuſdem pariter potentiam diminutum iri. Nec Regi dubitandum eſſe, pro eo ac oſtendebat, ne eâ ratione, ſi Sedes vacaſſet, electio in Germania tentaretur: nam ob eamdem etiam cauſam volebat Pontifex inferiores Præſules illuc mittere, non Purpuratos, vt Purpuratorum minor numerus, vbi res accideret, iis in locis à Cæſare cogi poſſet. Si Gallici Patres Bononiam deſererent, cauſam potiùs Cæſaris per id foturos; cùm ita patefieret, nullam ex exteris nationibus conſentire Concilio, nec tamquam Oecumenicum illud agnoſcere; ac proinde

[g] Data ipſi in mandatis extant in Vrbinati Bibliotheca.

[h] Omnia ſunt in litteris citatis Farneſij ad Galliæ Nuntium.

Digitized by Google

inde adactum iri Pontificem ad ipsum Tridento restituendum, quò famæ satisfieret. 1549.

3 His commotus rationibus Gallus, de memorata in Germaniam missione cum Pontifice haud questus fuerat: numquam tamen destiterat suspicionem sollicitudinemque ob eam, & ob Ardinghelli, ac posteà ob Vrsini missionem præ se ferre. Sed illa Pontifex excusarat, causatus haud sibi licere ea officia prætermittere, quibus palàm fieret, à se expeti pacem reconciliationemque pro eo quod communem parentem decebat; simulque luculentiùs pateret iniqua Cæsaris causa, atque iniecta sibi necessitas ad minùs sedata consilia capessenda. Se quidem, si quodcumque aliud spectaretur, satis intelligere, huiusmodi officia esse irrita, adeoque ob expectationem incerti quasi exitus illorum officiorum, retardandum non esse fœderis negotium; se verò cum Rege subinde communicaturum ingenuè quidquid à Cæsare elicuisset. Verumtamen cùm Pontifici spes seu tepefaciendi Cæsaris, Bononiense Concilium auersantis, seu inflammandi Regis ad armatum patrocinium, minus procederet, suum apud animum statuit, nullam id temporis pronuntiare sententiam, cui posteà executor deesset; semper sibi retentâ potestate ad eam progrediendi, cùm id rerum conditiones persuaderent. Nec interim omisit consilium Præsules Romam conuocandi per vocabulum, minus quàm Synodus Carolo inuisum, eorumque interuentu atque auctoritate deprimendi, & vbi vellet, condemnandi tenuem cœtum Tridentinum. Qua de re intelligebat, sententiam sibi honestiorem futuram, quia laudabiliorem & efficaciorem; cùm faciliùs, & ex causa magis conspicuæ necessitatis effici posset, ne Synodus extaret Tridenti Cæsare solùm nolente, quàm vt extaret Bononiæ Cæsare inuito. Profectò egregiè sapiunt Principes, vbi exemplum sibi petunt ab eo quod videre est in agentium terrestrium maximo, hoc est in Natura; quæ si quidquam efficiendum suscipit suis tunc viribus superius, aut nihil, aut monstrum, aut abortum facit.

CAPVT VI.

Offensiones ob Parmam ortæ inter Pontificem & Octauium Farnesium. Pauli mors, & successoris electio.

1 DVm hisce curis Paulus agitabatur, aliæ ex improuiso accessere adeò acerbæ, vt præ tristitia illum extinxerint. Mortis certè genus iis frequentissimum, quibus tamquam beatis mortales inuident. Per hæc postrema tempora voluebat in animo

Digitized by Google

1549. Pontifex, ne Parmam quidem Octauio concedere. Si enim cum Gallo societatem iunxisset, inter pactiones habebatur, quemadmodum insinuauimus, vt ea vrbs magni momenti Regis, non aduersarij genero traderetur: sin autem fœdus non coaleſceret, volebat Pontifex Parmæ [a] simul & Placentiæ iura cum Eccleſiæ ditione coniungere, & Octauio Camerinum, adiectâ aliquâ pecuniæ vi, reſtituere. Ad id Paulus adducebatur, quia Sotus, qui ſacras Cæſaris confeſſiones audiebat, [b] Bertano Nuntio acriùs ſignificauerat, vrbes illas, vbi etiam ad Imperium haud pertinerent, ſub Sedis Apoſtolicæ dominatione conſtituendas, neque quidquam iuris ad Farneſiorum familiam in eas ſpectare; ratus fortaſſe, illas à Cæſare fuiſſe Pontifici ita conceſſas, vt eidem poſteà non liceret eas abſque Cæſaris conſenſu diſtrahere: atque hæc eadem ſenſa Martinus Alfonſus inſinuare iuſſus. [c] Quamobrem Pontifex ſignificandum Cæſari curauit, vti recto animi conſilio vrbes illas in peculiaris domini poteſtate collocarat, eodem itidem Sedi Apoſtolicæ ſe redditurum. Intelligebat ſiquidem, eâ re peractâ ſe fidentiùs & agere & loqui poſſe, profeſſum, Eccleſiæ ſtudio, non familiæ emolumento ſe moueri. Et iam Eccleſiæ nomine Camillus Vrſinus Parmam tenebat, qui ſatis illam communierat aduerſus aggreſſionem ferri; [d] & auri inſidias depulerat: nec putabatur Gonzaga tam facilè vrbem illam armis petiturus, dum Pontificio nomine ſeruaretur.

Verùm Octauius intoleranter dolens, ſe non ſolùm à ſocero, ſed 2
etiam ab auo ſpoliari; & arbitratus, non poſſe à Paulo ſibi adimi, quod iure beneficiario acceperat, per mutuum videlicet contractum, Româ improuiſo diſceſſit, tentauitque primùm vt ab Vrſino in vrbem tamquam dominus reciperetur, vel certè tamquam Eccleſiæ Vexillifer. Sed ea petenti Vrſinus reſtitit, cauſatus, vrbem à ſe cuſtodiri Pontificis iuſſu, nec ſibi licere abſque diſertis eiuſdem mandatis alterum ſeu dominum agnoſcere, ſeu moderatorem excipere. Dein repentinam vrbis occupationem Octauius molitus eſt: eam quippe priuatim ingreſſus, in domum Sanuitalium Camillum ad cœnam vocauit, vbi meditabatur ipſum retinere, ſuorumque fautorum conſpirantium ope vrbem arcemque occupare. At Camillus morbo ſimulato retia cautè declinauit. Quare Octauius triſtem mœſtitiam ſpirans vrbem reliquit, arma comminatus.

Indignatio primùm ac ſollicitudo ob Octauij ſeceſſionem inceſ- 3
ſit Pontificem: [e] poſteà de rebus ab eo tentatis admonitus, ſibique ducens dedecori omnem opinionem ſupergreſſo, planeque intolerabili, quòd iunior nepos voluntatem ſuam tamquam legem minimè

[a] Vide Adrianum lib.7. & epiſtolam Farneſij ad Bertanum, 27.Iulij, in memorato volumine Burgheſiorum.

[b] Litteræ Montani ad Ceruinum, 8. Iunij 1549.

[c] Litteræ citatæ Farneſij ad Bertanum.

[d] Vide Adrianum lib.7.

[e] Diarium, 14.Octobr.

Digitized by Google

mè veneraretur; & per litteras, & per Montanum ad id Bononiâ missum, illi reditum Romam imperauit. Sed imperium detrectauit Octauius; quin desperatione compulsus, opem à Gonzaga imploraut, vt Parmâ potiretur. Ille qui libenter vires impendisset, vt per nomen & ius Octauij Ducis potentiam augeret, respondit: Cùm ipse Cæsaris ministrum ageret, non posse nisi in illius commoda quidquam aggredi. Proinde se illi opem allaturum, modò vel Parma in Cæsaris potestatem rediret, ipsi Octauio honestâ aliquâ compensatione tributâ; vel saltem Cæsaris nomine vrbs ab illo retineretur. Dux conditioni assensus non est; sed ad fratrem Cardinalem scripsit, se illi assensurum, nisi Pontifex suam sibi vrbem restitueret. Hæ litteræ à Farnesio Cardinali communicatæ sunt Paulo, cui rationes omnes consanguinitatis, amorisque, quibus cum Octauio connectebatur, despectus illius plagam illito tamquam toxico infecerunt; adeoque ea denuntiatio, perinde ac venenatus anhelitus in præcordia immissus, animi defectionem extemplò attulit, dum simul mentis oculis obuersabantur hominum sermones, in quos offensurus esset, quando sibi non ampliùs Carolus Cæsar minitabatur, sed ipsius subditus, ipsius nepos, & cuius gratiâ se minimè continuerat, quin ea gereret, quæ præuiderat non modicum suæ gloriæ detrimentum; & qui contra se agitabat arma illa in fœdus vocare, quæ sui filij sanguine adhuc madebant. Recepto spiritu Pontifex, intelligens post animi defectionem mox vitam defecturam, Senatum [f] Purpuratorum habuit, hortatusque eos est ad Ecclesiam pro virili iuuandam, datâ ipsis facultate, vt se adhuc superstite simul conuenirent, curarentque ea quæ in rem fore putarent: & seu iustitiæ seu sanguinis amore commotus, statuit in eo extremo vitæ vergentis articulo Parmam Octauio restituere; atque ea de re Diploma ad Vrsinum deferre iussit Marcum Antonium Elium, sibi à secretis, & tunc Polæ Episcopum. Verùm Vrsinus siue studio Sedis Apostolicæ permotus, siue minis Octauij exulceratus, primùm suspicionem falsitatis præ se tulit, cùm aliud Diploma huic contrarium recèns accepisset: dein rei veritate compertâ, sed Pauli morte simul auditâ, dixit, ad reuocandam deliberatam voluntatem Pontificis, corporis mentisque sanitate firmi, satis non esse tumultuariam eiusdem moribundi, & fortasse non integræ mentis iussionem. 1549.

[f] Diarium Massarelli Romam reuersi, 9. Nouembris 1549. & Acta Consistor. eodem die.

4 Obiit Paulus III. decimo Nouembris die anni 1549. postquam annos quindecim sederat: clarissimæ memoriæ Princeps; vt qui vrbem Romam non ornauerat modò, sed penè ad vitam reuocauerat;

Digitized by Google

1549. uerat; quippe cuius vix ille cadauer direptione deformatum nactus fuerat. Ecclesiasticam ditionem bellis priùs deuastatam restauraverat: Senatum Vaticanum viris ætatis suæ longè præstantissimis cohonestauerat: arma sæpiùs mouerat aduersus Christi hostes, Catholico sanguine à se numquam respersa: inchoauerat, diuque promouerat Concilium, ex obstaculis perarduum, ex rebus in eo agitatis amplissimum, & ad reparandam disciplinam prævalidum inter reliqua, quæ vmquam in Ecclesia coaluissent. Immoderato suam erga stirpem amore se hominem prodidit; de reliquo heroïs nomen apud Ecclesiam meritus est.

Per interregnum mandata Vrsino tradita de Parma Octauio red- 5
denda, Purpuratorum Collegium confirmauit: sed Vrsinus, ratus Farnesij Cardinalis potentiâ id extortum fuisse, non tam è voluntate quàm ex reuerentia collegarum, quorum plerique infra illum tunc erant seu conditione seu ambitione, cuius affectionis est, hominem imperio in omnes inhiantem, omnibus mancipare; alia verò consilia eum susceperturum, qui postmodum ad Pontificatum euectus, nihil ab ipso timendum, sibi nihil sperandum putaret, respondit, excusatione prætentâ; Cùm ipse iussu vnius Pontificis Parmam teneret, non posse nisi alterius Pontificis imperio illam deserere: quem Vrsini rigorem iuuenilibus Octauij in ipsum minis plerique adscripserunt. Id verò potest cunctis exemplo esse, animi offensionem haud declarandam in eos Principis administros, à quibus conscientiæ honorisque studio repulsam accipimus; huiusmodi siquidem declaratio ad duriora posteà inferenda ipsos prouocat aut securitatis curâ, aut priuatæ vltionis cupidine.

In Pontificiis illis Comitiis, æquè ac in aliis non paucis, patuit, 6
quàm fallax eorum consilium sit, qui Principes per obsequia sibi adnectendos, vel non alienandos à se per repugnantiam putant, vt ad Pontificatum ascendant. Suum quisque induxisset in animum, Montanum translationis auctorem, assertoremque constantissimum, atque hoc ipso nomine à Cæsarianis Papiensi Episcopatu spoliatum, à Romano semotissimum fore, non solùm ob Cæsarianæ factionis potentiam, sed quia Farnesius Cardinalis non sine imperitorum admiratione, sui commodi curâ iniuriæ stimulis antehabitâ, se Cæsarianis adiunxerat, & inter hos Mantuano Cardinali, illius fratri, quem paternæ cædis auctorem agnoscebat. Et tamen Montanus is fuit, qui in Comitiis leuiores quàm reliqui difficultates nactus sit. Post tertium mensem septimo Februarij Pontifex renuntiatus est, vel Cæsarianis Hispanisque Cardinalibus suffragantibus,

tibus, præter Gonzagam, Pacecum, Madruccium, & Cueuam, qui eum iam Pontificem adspectantes, ad pedis oscula procubuerunt, veniamque popoſcerunt; quam non ore tantùm, ſed animo Pontifex dedit, quemadmodum facta prodidere, ſplendidiora fortaſſe quàm prudentiora. Etenim Papienſes Inſulas arbitrio Mantuani permiſit, g facultate in ipſius gratiam conceſsâ, vt eas Hieronymus de Rubeis rurſus indueret. Ferdinando prætereà, eiuſdem Cardinalis fratri, & à quo ſuæ Sedis prouentibus exutus fuerat, quatuor ſcutorum millia largitus eſt ex poſthumis Cardinalis Rauennatis reliquiis. Cùm autem Madruccius decem ſcutorum millia ab ærario Apoſtolico ſibi repoſceret propter ſumptus erogatos, ac detrimenta ob Concilium Tridentinum in vrbe ſua celebratum accepta; tametſi ne obolum quidem vel à Paulo, vel eo demortuo à Cardinalium collegio impetraſſet, Iulius ab eo in Concilij congreſſibus publicè offenſus, & in Comitiis à Sede Pontificia pro viribus reiectus, ſtatim duplo maiorem quàm poſtulabat pecuniam illi conceſſit. Quæ admirabilia quidem ſunt, ſed infra vulgi exiſtimationem, in homine, qui eò potentiæ conſcendit, vbi reconciliatio non animi prauitati, quin ſolùm magnitudini adſcribi poteſt. 1550.

g Ex Diario Maſſarelli, initio Iulij III. Pontificatus, à quo inter eos qui ſibi à ſecretis erant, adſcriptus eſt.

CAPVT VII.

Res à Iulio primùm geſtæ in Parmæ reſtitutione, in ſignificatione erga Principes ac ſubditos beneuolentiæ, & in miniſtrorum delectu.

1 SI noui Pontificis electio politicorum expectationem fefellit, haud certè minus prima eius & conſilia & facta falſum futuro Principatui præſagium protulere. In eo ſiquidem patuit, illos, qui aliis dominantur, variæ rerum ſuccedentium conditioni ſeruire, aduerſus ea in quæ ipſorum propenſio feratur. Ac primò quidem gratæ voluntatis ſenſa in homines de ſe benè merentes, ſolliciti paſtoris ſtudium in curanda concordia, ac paternam in ſubditos charitatem præ ſe tulit. Grati animi ſpecimen dedit in ipſo ſuæ electionis articulo, Iulij III. nomine ſibi adſcito, ob merita in ſe collata à poſtremo huius nominis Pontifice; quippe qui per dignitatem Purpuræ, quâ Antonium Montanum ipſius patruum exornarat, viam nepoti aperuerat ad longè maioris faſtigium dignitatis. Sed luculentius grati animi ſpecimen exhibuit familiæ Pauli III. & Farneſij Cardinalis, è quibus vniuerſa ipſi amplitudo proximè defluxerat. Etenim a cùm in Comitiis inter ea rerum capita, quæ vnuſquiſque

a In Diario Maſſarelli, initio Pontificatus Iulij, & in mandatis Roſſetto in Galliam miſſo traditis, vt infrà.

1550. quisque Cardinalium sibi seruanda iureiurando pollicetur, si Pontifex eligatur, sancitum esset, Parmam gratiâ Italiæ quietis esse restituendam Octauio Farnesio iure beneficiario, & postremo Pauli præscripto; nouus Pontifex non solùm promisso stetit, Hieronymo Saulio Archiepiscopo Barensi, & Bononiæ Prolegato ad id misso, sed quò res ad exitum perduceretur, de suo viginti scutorum millia persolui iussit Camillo Vrsino, [b] qui fuisse à se expensa in ea vrbe custodienda, nec inde se discessurum, nisi priùs eâ redditâ sibi pecuniâ, contestabatur; cui tunc soluendæ Octauius non erat, ex præsentis argenti penuria. Prætereà traditâ eidem Vrsino, prout ipse poposcerat, amplissimæ cautionis syngraphâ pro cunctis ad vrbem custodiendam sumptibus, eam in his omnibus curam adhibuit, eaque mandata tam feruidè, tam impatienter, tam iteratò perscripsit, vt quasi non de reddenda, sed de acquirenda vrbe res ageretur.

[b] Variæ litteræ Dandini ad Saulium, 1550.

Ad hæc Pontifex missis ad Carolum V. Petro Toletano, [c] qui 2
cum Burgensi, eiusdem familiæ Cardinali, Comitiis interfuerat, & ad Henricum II. Rossetto Abbate, & intimo sibi cubiculario, qui officiosos creationis suæ Nuntios afferrent, [d] enixè imposuit, vt vtrique Principi Farnesios commendarent impensiùs quàm si ipsius Iulij consanguinei forent; simulque vt testarentur & apud Cæsarem, quantum erga ipsum studij in Cardinali & Octauio; & apud Regem, quantum in Horatio Pontifex per annos plurimos semper perspexisset. Et quoniam existimabat sublatum se ad Pontificiam Sedem potissimè Gallorum operâ, qui Polum excluserant, ad Solij penè gradus à Cæsarianis ac Farnesio Cardinali prouectum; ipsum verò, quem alienum rebantur à Cæsare, strenuè promouerant, primis statim diebus voluit [e] luculentam habitæ à se gratiæ testificationem edere. Quapropter cùm in publico Senatu obedientiam Iulio profiteretur regio nomine Claudius Durfeus per consuetam orationem ab Episcopo Nouiomensi habitam, quorum vterque vnà cum Iulio Bononiensi Concilio interfuerant, cumque responsum de more reddidisset Blosius Palladius, qui ab epistolis Pontificiis erat; Pontifex honorificâ præter morem grati animi significatione hæc ipse verba subiecit: *Ad ea quæ Secretarius noster respondit, hoc volumus addere, quod quantum ipsi Christianissimo Regi tum publico tum priuato nomine debeamus, nullo vmquam tempore dissimulabimus, nec vmquam vllo officiorum genere Maiestati suæ non ostendemus.*

[c] 17. & 20. Februar. in Diario, sub die 16.

[d] Litteræ Dandini ad Innocentium Montanum, postea Cardinalem, 23. Februar. 1550.

[e] Diarium Massarelli, 26. Martij 1550.

Iam verò pacis studium, præter Parmam, de qua diximus, hac 3
etiam de causa [f] restitutam, confestim ille patefecit, non solùm dato negotio

[f] In mandatis ad Rossettum.

Digitized by Google

negotio duobus, quos ab eo missos nominauimus, vt illos Principes ad id cohortarentur, & præcipuè Toletano, [g] vt in Aula Cæsarea concordiam inter Farnesios & Gonzagas curaret; sed etiam adhibitis quibusuis beneuolentiæ intimæque fidentiæ argumentis erga Cæsarem, quicum simultatis periculum ex euentis præteritis propiùs imminere videbatur. Et sanè de Cæsaris voluntate ipsa Comitia multum nubis abegerant ab animo Iulij, tum in eo quod ad communem Ecclesiæ rem, tum in eo quod ad ipsum Iulium priuatim pertinebat. Si Ecclesiæ res spectetur, iam à nobis narratum est, quo pacto, dum is legatione fungebatur, induxerat in animum, velle Cæsarem, vt nouus Pontifex in Germania vel Tridenti crearetur, eademque de causa illic retinere eam Episcoporum manum, simulque contendere, adhuc ibi Synodum persistere: atque hæc persuasio adeò insederat in animo Iulij, vt quibusdam litteris ad Ceruinum ea de re conscriptis, perinde quasi fides sibi vera vaticinanti non haberetur, alteram se Cassandram nominabat. Posteà tamen perspexerat, mentis esse non malignæ solùm, sed vulgaris, de aliorum voluntate deterrima quæque tamquam verisimillima sibi persuadere: quod si hoc esset, quisque vno verbo sagacitatem edoceri posset. Compererat itaque rem aliter se habere, cùm animaduerteret, à Cæsare, nihil prorsus noui moliente, statim missum fuisse Pacecum Tridento ad Comitia Vaticana. Quod spectabat ad se priuatim, existimarat proximis superioribus annis Cæsarem sibi maximè infensum, vtpote translationis auctori; & de illius Principis voluntate exutum se prouentibus Ecclesiæ suæ à Gonzaga credebat: sed vbi ad rem ventum est, experimento comperit, multos Cæsarianorum sibi fuisse suffragatos; vnde collegit, alios priuato consilio, non mandato Cæsareo sibi aduersatos. Quod plurimùm confirmarunt argumenta lætitiæ, quæ Bertanus Nuntius [h] retulit à Cæsare & ab Aula Cæsarea, tunc Bruxellis degente, ob eius electionem conceptæ. Etenim quemadmodum vbi quidpiam nobis molestum accidit, aliud contrariis præditum conditionibus exoptamus; ita postremæ inter Paulum & Carolum offensiones Caroli animum stimulabant ad expetendum Pontificem omnino dissimilem, cuiusmodi Iulius censebatur, vt qui patentiore animo erat, ingenio magis flexibili, consiliis planioribus, affectu quò ad iram in verbis proniori, eò pariter ad reconciliationem procliuiori, antequam iracundia in facta prorumperet. Idcircò Iulius amicitiæ cum Cæsare viciſsim cupidus, plurima largè proposuit [i] ad componendam Placentiæ controuersiam; & inter alia, vt per tolerantiam

1550.

[g] Constat ex mandatis.

[h] Diarium, 7. Martij.

[i] Mãdata Pighino Nuntio tradita, 1. Iulij 1550. Hæc Iulij mandata extant apud auctorem, & in multis Bibliothecis Romæ.

Digitized by Google

1550. reciprocam, ſaluo vtriuſque partis iure, ambo conniuerent; ac proinde Cæſar Placentiam, & Octauius Parmam tamquam Pontificis beneficiarius teneret, offenſiones omnes amouerentur, & Farneſio Duci loco Placentiæ quidam certi reditus tribuerentur. Vt hanc animi propenſionem in Cæſaris clientes, ſimulque manſuetudinem in ſubditos ſuos palàm faceret, vix renuntiatus Pontifex, Mendozâ Oratore ſolùm petente, Aſcanium Columnam in gratiam recepit, [k] redditis illi cunctis oppidis, honorumque ornamentis, quæ per annos plurimos Paulus abſtulerat. Ea tamen in re imbecillis potiùs animi notam, quàm laudem clementis à quibuſdam accepit; propterea quòd Aſcanius, dum Sedes vacabat, reipsâ quæ ſibi adempta fuerant, per vim receperat; adeoque cedere potiùs quàm condonare Pontifex videbatur. Verùm cetera à Iulio geſta in hoc etiam de ipſius mente nihil ambigi ſinunt. Nam ſimili clementiâ vſus fuit erga Vrſinorum familiam, abſoluto Farſenſi Abbate, quem Paulus tamquam perduellem damnauerat; non tamen Abbatiâ reſtitutâ, quâ fas non erat priuari Cardinalem S. Angeli, cui deceſſor illam conceſſerat: adempta etiam à Paulo oppida [l] Rudolfo Baleonio, aliiſque primariis ſubditis, reſtituit.

[k] 17. Februarij, vt in Diario.

[l] Vide Adrianum, lib. 8.

Iam verò cùm huiuſmodi cernerentur eius Pontificatus initia, quis in mentem induxiſſet, paulò pòſt eum in Italia, & quidem contra Farneſios arma moturum? Et ſanè vſque adeò Iulius ſeuerum ac martialem animum non præ ſe tulit, vt potiùs [m] lenitatem iucunditatemque pluſculùm amare videretur, non rarò ad menſam Pontificiam inuitatis maioris notæ Cardinalibus, præcipuè in hortis, quorum deliciis mirificè oblectabatur: quod fortaſſe profanis Principibus laudi verteretur, tamquam ingenij comitas & amœnitas; ſed in Iulio ob principatus quem adminiſtrabat ſanctitatem, & propinquum grauitatis exemplum in Paulo conſpicuum, indolis nimis delicatæ, minuſque ad Pontificium decus compoſitæ ſpeciem habuit. Verùm id quod eius Pontificatus primordia decolorauit, prima Purpura fuit, quâ ſtatim induit adoleſcentem, Innocentium nomine, tàm obſcuris natalibus, vt etiam nunc Famam lateant. Quæ in hòc partim ex tabulis, partim ex veterum hominum narratione elicere potui, hæc ſunt: Dum Iulius Placentiæ Legatus præerat (non Bononiæ inferioris Præſulis conditione, ſicuti Suauis narrat) puero, qui ad ſe menſæ accumbentem feſtiuiùs ventitabat, animum beneuolenter adiecit, eumque ſolertiori eſſe ingenio ratus, pietatis ergò de ſuo alendum, ſtudiiſque imbuendum curauit. Is cùm in litteris humanioribus quadamtenus profeciſſet, oblectatus

[m] Diarium, in primis menſibus.

ex

ex eo herus, sibique plaudens, quòd suâ quasi perspicaciâ plantam eximiam, adhuc minutulam & in luto, discreuisset, maiori in puerum beneuolentiâ incaluit, quâ illum prosequebatur veluti sui iudicij prolem, cuius filij pluris quàm corporis soboles æstimantur. Eoque paulatim amor excreuit, vt à Balduino Montano fratre Innocentium adoptari iusserit; quam adoptionem falsò refert Suauis habitam fuisse post initum Pontificatum: imò in Diariis Massarelli, qui à secretis Concilio fuit, habetur, Innocentium, à Legati fratre iam adoptatum, in quodam pastorali dramate personam egisse[n]. Iulius itaque potestatem adeptus eligendi Patres in Senatu, antequam vel illustrium Præsulum merita remuneraretur, vel certè viros sibi consanguinitate coniunctos proueheret, quasi quodam beneuolentiæ fascino abreptus, Innocentium, ad eam vsque diem à se detentum in Bagnariæ pago, itinere vnius diei ab Vrbe semoto, inter Purpuratos [o] adsciuit, nondum fortasse septemdecim ætatis annos explentem, & annuo duodecim millium scutorum prouentu locupletauit. Verùm vt eam electionem cohonestaret, [p] ad Senatum primò verba fecit, studium Religionis spirantia, de Comitiorum quam meditabatur ordinatione; proposuitque, velle se tum veteres Canones instaurare, tum nouas adiicere pœnas in abusus inductos. Deinde de conferenda Innocentio Purpura sermonem habuit, prætentâ suæ familiæ indigentiâ, & aliorum consanguineorum ineptitudine, atque ad id collegij consensum in sui gratiam postulauit. Cui beneficio [q] posteà eam reddidit Innocentius ingratam remunerationem, quâ, iudice euentu, beneficio affecti prauitas iudicium datoris damnat. Etenim prout vsuuenit hominibus, abiecti ob generis sordes animi, præferuidæque ob iuuentutem cupiditatis, qui honores immodicos sibi collatos ad exaturandas potiùs libidines, quàm ad nutriendas virtutes impendunt, in varias confestim corruptelas prolapsus est; ob quas oportuit, vt subsecuti Pontifices modò eum leniùs castigarint, modò acerbiùs punierint, honoris claritudine in dedecus versâ. Verùm tametsi Iulius cognomen suum, dignitatem & commoda illi contulisset; non tamen id temporis rerum administrationem commisit, admoto ad subleuandas Ecclesiasticæ gubernationis curas Fabio Mignanello Luceræ Antistite, atque ad arcana Pontificia Hieronymo Dandino Episcopo Imolensi, quorum vtriusque virtus comperta sibi fuerat, dum apud Reges sæpiùs hi Nuntios agerent, aliisque grauissimis muneribus perfungerentur. Proprius enim sui cuiusque amor, ceteris affectionibus superior, sæpè efficit, vt qui alterum plus merito amat, non ideò ei

1550.

n 2. Martij 1549.

o Variæ Dandini litteræ ad Innocentium, & antè, & ipso electionis die.

p 30. Maij.

q Litteræ Maffei Cardinalis ad Ceruinum, 30. Maij 1550. inter tabulas Ceruinorum.

Digitized by Google

1550. plus merito fidat: & quamquam immoderatus, summa quoque illi appetat conferatque; non tamen æquè hallucinatus, summa quæque de illo sibi persuadeat.

CAPVT VIII.

Toletanus & Rossettus à Iulio missi ad Cæsarem & ad Galliæ Regem, ad reponendum Tridenti Concilium: & rationes quæ id Pontifici suasere.

SVmmoperè optabat Cæsar, vt Concilium Tridentum reduceretur, incitatus ad id & honoris stimulis ob tam iteratos publicosque conatus, quibus rem promouerat, & Religionis vtilitatisque studio, quòd inde tranquillitatem Germaniæ, tametsi dubitanter, speraret. Suauis dum hæc recèns agitata commemorat, in errata plurima statim impingit. Dicit in primis, rem postulari cœptam à Cæsare per Ludouicum Auilam, magnum Alcantaræ Commendatarium, ad exhibendum Iulio obsequium obedientiæ legatum. [a] Sed Auila ea de re ne verbum quidem; sed intra gratulationis & obsequij officia se continuit. Pontifex verò ante huius aduentum eam quam diximus spem generatim Cæsari fecerat, sicuti liquet ex mandatis Toletano traditis, ad Cæsarem misso ab initi Pontificatus die. Addit, Iulium posteà, acriùs ad id vrgente Mendozâ, statuisse in suo priuato Concilio, se in Cæsaris gratiam rem peracturum; sed re celatâ, destinasse cœtum Purpuratorum Patrum, qui ferè omnes erant Cæsaris studiosi, vt eorum deliberatio quò ipse vellet deflecteretur, admixtis etiam nonnullis ex sibi intimis, qui reliquos in officio continerent. Cuncta hæc non solùm aduersantur iis quæ Suauis narrat de aperto Iulij ingenio, sed etiam facti euidentiæ. Etenim cœtus ille conflabatur ex iis Cardinalibus, [b] quibus anteà constabat, cùm Romæ res expendebantur postremâ [c] Pauli ætate, præter Ceruinum graui præpeditum morbo, ob quem non longè abfuit quin è vita decederet, & posteà coactus fuit Româ discedere. 1

Res igitur hoc pacto contigit. Iulius vix Pontifex constitutus, misit, quemadmodum exposuimus, Petrum Toletanum [d] & Abbatem Rossettum, [e] quorum vterque Pontificiis Comitiis interfuerat, illum ad Cæsarem, hunc ad Henricum, vt grates illis agerent, ac præsertim Gallo, propter collatam ab eorum administris operam ad ipsius electionem promouendam: super qua eos ipsos quos miserat, testes vocabat, qualinam animi & moderatione & demissione 2

a Extat in mandatis, Triuultio in Galliam Nuntio traditis.

b Diarium, 19. Aprilis 1550.

c Diarium, 13. & 23. Martij.

d 17. & 20. Febr. ex Diario.

e Litteræ Dandini ad Innocentium Montanum, 23. Febr. 1550.

Digitized by Google

sione se ipse gessisset, nullâ vsus diligentiâ, quæ sibi viam sterneret; 1550.
sed rebus omnibus in Diuino consilio repositis, paternam vtrique Principi beneuolentiam offerebat, ac per intimum animi sensum ad pacem cohortabatur, vnicum afflictæ Ecclesiæ leuamentum. Proinde velle se ad illam componendam vires omnes impendere ad extremum vsque spiritum, nec sibi etiam illius causâ quidquam parsurum. Sed quoniam intelligebat, Regi Galliæ minime probatum iri Parmam à se Octauio restitutam, quòd Horatio illam cuperet; *præter* redditam Romæ rationem rei à se gestæ Cardinalibus Ferrariensi & Guisio, eiusdem etiam rei causas Regi per Rossettum exposuit, quæ erant iusiurandum in Comitiis habitum, rei æquitas, Sedis Apostolicæ leuamen à sumptibus ac sollicitudine custodiæ, euitanda inter duos fratres Farnesios simultas, subtrahendus bellis Italicis fomes, & abradendus color, quem Cæsar obtendebat ad eam occupandam, quòd alienum ab Horatio animum gereret. Hinc verò per Toletanum Cæsari professus est, in rebus, quæ ad Fidem, ad Religionem, ad pacem tranquillitatemque Christianæ Reipublicæ, adeoque ad processus confectionemque Concilij pertinebant, offerre se amplè Cæsari eam voluntatem, eamque parati animi alacritatem, cui nihil quod ab illo desideraretur addi posse putabat, dummodò Cæsar suas quoque partes expleret in iis quæ ad ipsum spectarent, quemadmodum Pontifex sperabat, & quædam remouerentur obstacula, quæ ope Cæsaris facilè tolli poterant.

3 Intereà [f] fuit ex Cæsarianis, qui quasi de se voculas quasdam apud Pontificem iactitaret, gratissimam Carolo futuram anteactam Pontificis creationem, modò res vnica componeretur, hoc est, Concilij negotium. Cui pari sermonis priuati specie respondit Pontifex, Concordes in eo futuros, vbi modò sinceritati suæ Cæsar pari sinceritate responderet; & inter se facilè conuenturos, modò Concilium celebrandum esset ad Fidem Catholicam tuendam ac promouendam, ad euertendos hæreticos, & ad Cæsaris Cæsareæque ditionis emolumentum, non autem ad Sedem Pontificiam deprimendam, cuius patrocinium, non minùs quàm Cæsareæ dignitatis, cordi futurum Cæsari Pontifex rebatur; & esse quædam, quæ ipse in tempore Carolo insinuaret, non ad interiicienda, sed potiùs ad amolienda impedimenta, per amicam inter se atque ipsum communicationem consiliorum, coniunctionemque vtriusque voluntatis. Ex quo responso coniectura desumpta est à quibusdam, habere Pontificem in animo cum Cæsare de Concilio paciſci. Sed Iulius, re compertâ, Carolo posteà significandum curauit [g], huiusmodi homines

[f] Extat in mandatis Pighino traditis.

[g] A Pighino Nuntio, vt extat in mandatis.

1550. mines quid rei esset Concilium, & quam in eo potestatem obtineret Pontifex, neutiquam intelligere.

Post hæc, priuatim iactitata à Cæsaris studiosis, & à Pontifice, 4 mandata Cæsarea Oratori Mendozæ ad medium [h] Aprilem Romam delata sunt, vt restitutionem Synodi in vrbe Tridentina vrgeret acerrimè. Ac statim res à Pontifice Purpuratorum cœtui commissa, cum quibusdam rerum capitibus expendendis. Interim accersierat ille Pighinum è Germania, [i] quem plurimi faciebat, vt ab eo de rerum præsenti statu fideliter ac recenter edoceretur; eumdem tamen remissurus: quod & præstitit, relictis illic tantisper Lippomano & Bertano. Res vbi in deliberationem venit, mutasse speciem visa est ab ea, quam superstite Paulo præferebat. Etenim duo quæ tunc obstabant potissimùm, & in eo versabantur, quòd periculum immineret contentionis inter Concilium & Collegium de nouo eligendo Pontifice, adeoque schismatis; quodque reuocari posset in dubium, num legitimè fuisset translatio per auctoritatem Pontificiam peracta, iam de medio sublata videbantur: alterum quidem non solùm quia non ampliùs res erat cum Pontifice senectute confecto, & cui obitus ante Concilij exitum immineret, sed ob sinceram Caroli mentem, satis tandem super ea re compertam: alterum, quia Hispanienses Episcopi Paceco inde profecto Tridenti non perstiterant, adeoque nullam ampliùs perseuerantis ibi Concilij persuasionem præ se gerebant; ac proinde cunctis tunc in comperto fuisset, illud denuò à Pontifice ibi reponi; quod nec Iulij nec Pauli auctoritati quidquam officeret. Ex altera parte, inter capita à collegio stabilita, & à Iulio tum in Comitiis tum post Comitia iureiurando affirmata, [k] Concilij celebratio continebatur. Et quà ipsi Nuntij è litteris Germaniæ, quà Romæ Pighinus voce, illius necessitatem identidem inculcabant, non modò ad eos reconciliandos qui iam desciuerant (quod difficillimum apparebat cùm ob Principes, direptarum Ecclesiarum prouentibus irretitos, tum ob subditos, effrenatæ licentiæ voluptatibus mancipatos) sed ad eos retinendos qui permanserant incorrupti, quique his illecebris, & prosperâ peccandi licentiâ inuitati, iam penè nutabant. Accedebat, potiùs graui futurum Pontificiæ auctoritatis detrimento, si euanesceret Synodus per eam translata, ac posteà & retenta & suspensa ob tot obiectas à profana potestate denuntiationes; præterquam quòd cùm hæc eadem potestas sibi arrogasset legum sanctionem in rebus Religionis, donec futuri Concilij Decreta prodirent, alia non suppetebat ratio, quâ tam graui occurreretur incommodo, nisi vt reipsâ Conci-

[h] Diarium, 19. & 22. Aprilis.

[i] Extat in mandatis Toletano.

[k] Cuncta extant in dissertatione, à Pontifice in Galliam ad Regi persuadendum missa, 11. Iulij, vt in Diario.

Digitized by Google

Concilium haberetur. Perpensum pariter fuit, si Pontifex & Purpuratorum collegium post solemnia Cæsaris Germaniæque postulata, quibus Poloniæ Rex, ceterique penè cuncti fideles consenserant, desidiam ad celebrandam Synodum præ se ferrent, speciosam Cæsari ansam porrectum iri ad explendas per se potestatis Ecclesiasticæ partes. 1550.

5 Porrò si Concilium esset habendum, nonnisi Tridenti celebrandum censebatur. Primò, quoniam vbi vellent Bononiæ reponere, *vel aliò* conuocare, opus erat, priùs causam decidere à Paulo auocatam ad se, & numquam diremptam, de legitima translatione; quæ cùm peracta ac posteà sustentata semper fuisset ab ipso Iulio, tunc Synodi Legato, putaretur ab omnibus relabi in iudicem suspectum, animique præoccupati in lite, vbi agebatur de comprobando aut damnando tam conspicuo opere, cuius ipse præcipuus auctor. Secundò, si relictis rationibus factum ipsum spectaretur, ipsi etiam Galli fatebantur, numquam euenturum, vt Oecumenica Synodus coalesceret, vbi Carolus tot regnorum dominus haud assentiretur; illi verò de communi Germaniæ sententia vrbs alia minùs incommoda Tridento, minusque reliquis nationibus suspecta minimè probabatur. Oportere igitur Synodum Tridenti constitui.

6 Hoc posito duæ supererant conditiones formandæ. Altera, Consensus Henrici Regis, sine quo in comperto erat, Synodum nec vniuersalem, nec rei Christianæ conducibilem euasuram, quin potiùs semen nouarum in Gallia turbarum. Quapropter [l] tum ob eam causam, tum ob singularem beneuolentiam, quâ Pontifex erga Regem vtebatur, per Guisium Cardinalem iam inde ab initio pro certo confirmarat, nihil se illo inconsulto de Concilio decreturum. Altera erat certa aliqua agendi ratio stabilienda, quæ posteà in Synodo seruaretur, ne res in sollicitudines morasque præteriti conuentus recideret. Dum hæc Romæ per animorum adhuc propensionem, non per firmatum propositum agitabantur, Cæsar [m] indictis iterùm Augustæ Comitiis 24. Iunij, vt priùs ibi res componeret, quàm Germaniæ terga verteret, Mendozæ operâ celerem responsionem à Pontifice ardenter petiit; significauitque, se alia in Comitiis capturum consilia, pro eo ac Pontifex petenti sibi assensu dissensuque responderet. Tum Iulius abruptâ cunctatione Nuntium ad Cæsarem misit eumdem Pighinum, quem [n] Sipontinum Archiepiscopum pronuntiarat, cum responsis quæ mox afferemus, reuocatis Lippomano [o] & Bertano, quippe Italiæ opportunis; eodemque tempore Nuntium ad eadem transigenda legauit ad Regem Galliæ Triuul-

[l] Extat in mandatis Triuultij Nuntij.

[m] Indicantur in memoratis mandatis, & habentur fusius in dissertatione postea missa.

[n] 30. Maij, vt in Actis Consistor.

[o] 1. Iulij, ex Diario.

Digitized by Google

1550. Triuultium Antistitem Tolonensem. Atque ita impositâ Iulio Pontificali tiarâ, non iiuncta difficultas est Tridentinæ remigrationi Concilij per creationem Pontificis illi aduersantis, sed adiecta facilitas per amotionem Cardinalis pari & auctoritate pollentis, & auersatione repugnantis.

CAPVT IX.

Mandata duobus Nuntiis tradita, præsertim de Concilij negotio.

HÆc Nuntiorum missio eò tendebat, vt ex vna parte Rex 1
Galliæ induceretur ad libenter assentiendum Synodo Tridenti celebrandæ, & ne eam Pontificis gratificationem erga Cæsarem ægrè ferret: atque vt ex altera parte permoueretur Carolus ad amplectendam eam rationem conuocandi Tridentum Concilij, quæ Pontifici & Gallo satisfaceret.

Quò igitur primum perficeretur, curatum est, vt ab Henrici animo suspiciones dispellerentur, quas illi nominis existimatio, æmulatio, ac priuata ipsius vtilitas ingerebant. Quod ad existimationem spectabat, nauiter illi ante oculos ponebatur, Pontificem ipsius honori consuluisse, & per amicitiam, quam pollicitus fuerat, nihil ipsum celasse, neque quidquam nisi priùs eius sensis exploratis egisse. Atque ad hanc rem in memoriam reuocabantur quæ Iulius super eo negotio subinde cum Guisio & Durfeo disseruerat, quæque per Nuntium ordinarium Regi significanda curauerat. Ad æmulationem abstergendam, studiosè ostensum est, non impelli Pontificem ad id agendum ab importunis Cæsaris postulatis, sicuti à quibusdam Regi fuerat insinuatum, sed à studio Religionis, ac publica necessitate, aliis etiam Principibus, & cuiuis fidelium ordini satis perspecta. Prætereà rationes à nobis anteà productæ afferebantur; & quantum oneris apud Deum atque homines Pontifex subiturus esset, si, dum in tanta perturbatione Germaniæ Catholici simul & hæretici Tridentinæ Synodo se subdere pollicebantur, ipse illic eam celebrare pertinaciter recusaret. At priuata vtilitatis obstacula, quæ difficillimè perfringi solent, ea tunc etiam erant, quæ difficillimè diiici possent; cùm probè nosset Henricus, sibi detrimento futurum quidquid Carolo emolumento foret; illi verò futurum emolumento id quod tam flagranter efflagitabat. Verumtamen vt à Rege ea persuasio remoueretur, quædam ratio subtilior est adhibita.

Insinuabatur, esse quidem è re Cæsaris postulare, non item obti- 2
nere Concilium; vbi enim id denegaretur, speciosum illi colorem affun-

Digitized by Google

affundi, hæreticis per concordiam satisfaciendi citra Catholico- 1550
rum querelam; adeoque ab vniuersa Germania obsequium ipsi atque beneuolentiam tamquam Domino præstitum iri. At contrà, impetrato Tridenti Concilio, vt ipse tum famæ suæ, tum Catholicorum, qui sibi opem ad bellum tulerant, rationem haberet, necessario adactum iri ad hæreticos cogendos, vt ij quam ipse spoponderat subiectionem exhiberent; quam compertum erat ab illis summoperè refugi, ne sibi manus exinanirent rapinis Ecclesiæ restitutis, eaſdemque Ecclesiæ legibus illigarent. Quare aut obtemperaturi erant inuitis animis, ac rabie tumentibus, quam intus coquerent, dum per quamlibet occasionem effunderent; & ita Cæsarem suspicionibus implicitum, metuque agitatum distenturi: aut per apertam contumaciam recalcitrarent, eum adigentes ad arma contra ipsos mouenda; & in vtroque euentu vires illum deficerent ad molestiam aliis, ac præsertim Gallis inferendam. Accedebat, quòd extante Concilio nequaquam liceret Cæsari pacem obturbare, ne in Germaniæ conspectu idem Concilium obturbaret, quod ad Germanis gratificandum à se curatum ostentabat, quodque ipsius pacis gratiâ habebatur. At verò si repulsam in eo à Pontifice retulisset, & viribus validior, & à memoratis rationibus liberior, adeoque formidabilior futurus esset. Dempto Cæsaris commodo, nullum amplius in Tridentina statione incommodum Regi supereſſe, cùm inter conditiones ea esset primò statuenda, ne agitarentur in Synodo regnorum negotia, neque Ecclesiæ Gallicanæ priuilegia in controuersiam vocarentur; sed aliæ res Ecclesiasticæ, cunctis communes, vnde Gallia nihil posset detrimenti capere. Mox referebantur reliquæ conditiones à Pontifice Cæsari propositæ, quas opportuniùs, de Pighini legatione dicturus, protinus explicabo.

3 Iniunctum itaque Pighino fuit, vt primo loco exponeret Cæsari; Cùm amicitia Principum magna ex parte pendeat ab administrorum opera, per quos ipsorum sensa communicantur, ab eo Pontificem petere, vt nihil ille scriptum dictumque de ipsius Pontificis mente crederet, nisi acceptum à Pighino, cui vnicè ipse fidebat. Deinde communicatis iis quæ iam agitata fuerant, & à nobis alibi recensita, offerebatur Cæsari Concilium Tridenti hoc pacto celebrandum: Curaretur, vti Rex Christianissimus illi faueret, Galliique Antistes adesſent; ex quorum absentia pro nouo lucro nouæ iacturæ periculum adiret Ecclesia; nec meliorem fructum ea Synodus vniuersalis tandem pareret, quàm vt prodiret in peculiarem ac propriam vnius nationis; præterquam quod vbi amplissimi illius

1550. regni Episcopi deessent, iis qui nomen Concilij auersabantur, eius contemnendi occasio præberetur. Ad Gallum adducendum nihil accommodatius fore, quàm si intellexerit, nihil ibi agitandum quod ipsi detrimentum inferret: aliter enim nemo sinceræ mentis non cognosceret, non esse cur Gallus faueret conuentui in Austriaca ditione collocando. Quòd si spectarentur tum Italicorum Antistitum egestas ac molestiæ, quas cuncti in Tridentino domicilio & experti & detestati fuerant, tum Legatorum Pontificiorum, & Concilij dignitas, opus esse eo rerum omnium apparatu, vt præteritum otium ac morosa cunctatio euitarentur, quæ possent in perniciosam & indecoram dissolutionem prolabi. Proinde par esse, vt in illis Comitiis denuò stabiliret Cæsar firmiter Protestantium subiectionem, per legitimas tabulas ab ipsis exhibendam. Vbi id ab illis recusaretur, Concilio ampliùs locum non esse, sicuti aliàs opus fuerat, ad eorum contumaciam declarandam: sed cùm iam contumaces essent, superesse, vt in eos Cæsar armorum vim exerceret, ne in controuersiam adducerentur & recentis & veterum Conciliorum Decreta. Confidere Pontificem, vt quemadmodum ipse ea in re voluntati & emolumento Caroli studebat, ita Carolum Apostolicam suam auctoritatem à Deo sibi collatam tuiturum; vt si qui vmquam in Concilio, vel neglecto Religionis studio, vel ignoratione veritatis, contraria molirentur, Cæsar æqui boniq́ue faceret, Pontificem rebus opportunè consulere. Addebantur præterea alia mandata, aliaq́ue proponenda consilia, quæ iam indicauimus, vt controuersiæ Parmenses componerentur.

Suauis indicat quidem hæc mandata à se perlecta; sed quantum 4
potest caliginis affundit ad infuscandum Pontificiæ pietatis dignitatisq́ue candorem. At maiori quodam liuore simulationem quamdam Pontifici appingit: nimirum, cùm is existimaret, eam mandatorum notitiam honori suo conducturam, effeciſſe, vt Iulius Cæsar Cananus, sibi à secretis, ea per speciem amicitiæ suis familiaribus communicaret, atque hac ratione peruulgarentur. Verùm id nimis veritati dissimile deprehendetur ab iis qui mandata Triuultio præscripta lustrauerint; in quibus vt Regi persuaderetur, Synodum in vrbe Tridentina nec vtilem nec acceptam Cæsari futuram, tam exilis de proba mente Cæsaris existimatio, tam tenuis erga eiusdem potentiam animi affectio depromitur, vt ea quidem ad pertrahendum Galli consensum per arcanum colloquium idonea fuerint; non tamen quæ manarent in vulgus, vtpote ad iustam indignationem Cæsarem irritatura. Enimuerò arduum est fictas narrationes

rationes contexere, cùm opus sit ad innumeras circumcircà partes prospectum intendere; aliter enim improuisa verisimilitudo aliunde detegitur, quæ deridendum exhibet inuentum simul & inuentorem. 1550.

CAPVT X.

Quæ duo Nuntij egerint; & in Cæsare de Parmæ negotio difficultas.

1 SVccedere iam res videbantur. Nam ex parte Galliæ, vbi arduitatis timor erat, via plana reperta est, [a] ob amoris Pontificij apud Regem fiduciam, cuius natura est, persuadere vt in bonam partem trahatur, quod alioqui dubiæ foret interpretationis, & consensus iis præbeatur, quæ dubiæ forent deliberationis. Quod ad Pighinum [b] spectabat, extra dubitationem erat, cùm is adeò expetitam responsionem deferret, Cæsarem quoque, sicut euenit, pari animi alacritate responsurum. Granuellanus itaque expensis vnà cum Cæsare conditionibus, quas Pontifex postulabat, probauit quidem in iis quæ ad Gallum pertinebant, vti Pontifex ad assentiendum Concilio illum adduceret; non tamen vti ad id sua officia Cæsar impenderet: esse partes Pontificiæ auctoritatis alios ad Concilium conuocare, Cæsareæ verò Concilio fauere, suasque ditiones eius Decretis subiicere. Sed hac speciosâ excusatione adductâ veriorem omisit, hoc est, Cæsaris officia obfutura potiùs quàm profutura.

a Diarium, 12. Augusti 1550.

b Diarium eodem die: & epistola Pighini ad Dandinum, 15. Augusti 1550.

2 Festinato Concilij exitu affirmauit longè magis opus esse Cæsari quàm Pontifici, cùm in comperto esset, quò diutius Synodus perduraſſet, eò diutiùs fixum iri Carolum in Germania, quippe satis gnarum, tantam nec ampliorem spem fructus inesse Concilio, quantum ipse è propinquo vigoris caloriſque eidem afflaret; & ex altera parte suam ibi diuturnam commorationem ipsius valetudini & regnorum commodis obfuturam. Expeditiorem rationem sibi videri, si Pontifex de sententia virorum sapientiâ studioque Religionis præstantium Diplonia conficeret, vniuersam morum emendationem complectens; quod vbi comprobaretur in Synodo à Patribus Pontifici ac Cæsari obsequentibus, quantum illi suffragiorum opus esset minimè defuturum: dogmata verò, aiebat ille, partim iam fuisse sancita, partim per susceptos à Tridentinis Patribus labores adeò discussa ac digesta, vt postrema illorum absolutio breuis temporis opus euaderet. Atque ex his animaduertit Nuntius,

Digitized by Google

1550. aliam tunc ac priùs esse Cæsarianis de morum reparatione sententiam. Etenim cùm anteà nihil aliud pressius inculcassent, contendentes vt ea esset præcipuum & quasi vnicum opus Concilij, dum per eam Germaniæ turbas componendas putabant; postea experimento docti perspexerant, illius freti procellas ex eo coortas, quòd supra litora exundare contenderet, adeoque vbi ea coarctarentur, non ipsum per tranquillitatem quieturum, sed tempestatem acriùs sæuituram. Vnde compertum iam erat, ne mitiores quidem disciplinæ leges anteà latas posse inter eos animorum æstus ad vsum perduci. Præterquam quòd perspiciebant sagaces illius æstimatores, multò plus reformandum in moribus ciuitatum Cæsareæ quàm Pontificiæ ditionis. Quamquam aliâ dein tempestate, mutatis denuò rerum conditionibus, priora sensa renata fuerint, quemadmodum historiæ decursus lectoribus palàm faciet.

Quò Protestantes ad parendum Concilio adigerentur, censuere 3
curandum, vt omnes Germaniæ Ordines continuationem Concilij in vrbe Tridentina à Pontifice flagitarent, quò arctiùs obstringerentur ad ea seruanda, quæ ipsis postulantibus fuissent decreta. Denique ad id quod Pontificiam auctoritatem spectabat, Granuellanus respondit, Cæsarem præter studium Religionis non modò eam propugnaturum ad rependendam Iulio beneuolentiam, sed quia Pontificiæ auctoritatis abiectio Cæsareæ pariter imminutio fuisset; significans duo per se verissima ab experientia patefieri: alterum, quantùm effrænata licentia facilitasque mutandæ Religionis populos excitet ad parem in ciuili administratione libertatem, eos edocens habere despicatui quasi imaginariam atque inanem quamcumque potestatem, quæ honesti reuerentiâ non vitium terrore nitatur; alterum, quò sustineatur veneratio ac stabilitas Religionis, vnum ipsius Caput vniuersale & aspectabile esse agnoscendum; dedignante nimirum humanâ superbiâ diutiùs venerationem seruare erga id quod à pluribus neglectum videt, nec mortalium mente, vtpote quæ sensibus clauditur, aliam viuidam imaginem admittente, nisi quæ sibi à sensibus subiiciatur. Affirmauit insuper, patere quantum Imperatoriæ auctoritati detraxisset permissa prædicantibus libertas; sed eam nonnisi per armorum vim amplius coërceri posse. Et sanè imbecillitatis humanæ tum in cognoscendo tum in agendo vitium est, quòd non facilè morbus dignoscatur, dum facilè medicina pararetur, nec antè sit compertus, quàm insanabilis.

Haud parem animi propensionem nactus est Nuntius ad res Par- 4
menses. Duæ in Aula Cæsarea inhæserant sententiæ: altera Sena-

tus

tus Mediolanensis; eam videlicet vrbem vnà cum Placentia [c] apertè ad Cæsarem pertinere: altera Gonzagæ, existimantis, in magno semper discrimine versaturam Mediolanensem ditionem, dum ex vno latere obsideretur agro Pedemontano tunc occupato à Gallis, Austriacorum Monarchiæ æmulis implacabilibus; ex altero Parmâ à Farnesiis possessâ, qui cùm se læsos spoliatosque putarent, erant ipsi pro hostibus putandi. Ideò Nuntio responsum est, [d] optare Cæsarem, eam causam Iure decerni; quod ius vim sonabat, quippe quæ tamquam dextera est, quæ Ius non tantùm robore munit, sed ratum facit. At quemadmodum inter priuatos sufficit iuri vis per minas intentata, & paucorum satellitum; inter Principes vis necesse est in opus deducta, & ingentium copiarum.

1550.

[c] Vide Adrianum lib. 8.

[d] Ex Pontificis responso ad Pighinum, 14. Octobr. 1550. infrà referendo.

CAPVT XI.

Apparatus Pontificis ad morum emendationis, & Concilij Diploma. Res Parmæ ac Placentiæ iterùm agitatæ; & Concilium indictum.

1 POntifex his acceptis responsis, adiecit confestim animum Diplomati, ad reformandos mores conficiendo. Demandata priùs cura Massarello, [a] qui erat à secretis Concilio, & tunc Pontifici operam dabat in principalibus litteris conscribendis, vt res in eo genere propositas Concilio, sed ab eo non sancitas, in ordinem digereret; ac posteà Cæruino & Polo, suis olim collegis, Romam ad id accersitis, & Morono Germanicarum legationum perito, à quibus vnà cum reliquis varia consilia [b] habita sunt, & sæpè in frequenti Senatu sententiæ dictæ. Quin etiam in eo decretum fuit, vt singulis hebdomadis bis térve coram Purpuratorum antiquissimo ea de re Patres differerent, & semel coram Pontifice. Sed semper illud ipsum tandem compertum est, quod Paulum toties ab huiusmodi consilio perficiendo dimouerat; nimirum, inter tot ac tantas quæ tunc feruebant cupiditates ac suspiciones, legem omnem ad restituendos mores látam incursuram in reprehensiones prauasque interpretationes communitatis, nisi legislatorem ageret ipsa communitas. Plures quoque conuentus [c] habiti sunt ad concinnandum Diploma Concilij, ad cuius festinationem Pontificios extimulabat [d] Cæsar, itineris Hispanici cupidus; tametsi propinqua hiems spem omnem ademisset Synodi cogendæ, donec per tempora commodiora liceret. Sed interim sollicitudinem non modicam ingerebat Parmense negotium; ex quo tamquam è quodam

[a] In Diario, 28. Septemb. 1550.

[b] In Actis Consistor. & Diariis, 3 & 23. Octobris, & 28. Nouembris 1550.

[c] Diarium, 23. Octobr. & 9. 12. & 13 Nouembris 1550.

[d] In litteris Pighini: & indicatur in Diario, 8. Octobr. 1550.

Digitized by Google

1550. cæco Vesuuiano igne poterat repentinum aliquod incendium erumpere.

Pergebat Iulius singularem in Farnesios amorem præ se ferre, 2
[e] adeò vt dies aliquot diuerterit in vtrisque Alexandri Cardinalis ædibus, tum in alteris, quas patrimonij iure possidebat, tum in alteris, quæ Procancellarij nomine ad eum spectabant, & per insolitum honoris exemplum ibidem Senatum habuerat. Huius igitur beneuolentiæ gratiâ, simulque vt eam familiam retineret, ne Cæsari ferrum iugulo intentanti Gallicum clypeum opponeret, adeoque quietem Italiæ, cogendæque Synodi consilia perturbaret, quamquam Alexander Cardinalis extra vrbem in amœnioribus propè locis degeret, eum de singulis quibusque certiorem reddebat Pontifex, quæ in earum tractatione rerum contingebant, [f] pollicitus se numquam Parmæ Farnesiisque defuturum: atque ex altera parte apud Cæsarem summo studio contendebat, vt res ad concordiam perduceretur. [g] Quare accepto à Cæsare quod retulimus responso, per Pighinum reposuit, Post orbem conditum ægrè adduci posse exemplum litis inter supremos duos Principes, nulliqué communi arbitro subiectos, quæ in alio præterquam in Martis tribunali fuerit dirempta: si Iurisconsulti Mediolanenses manifestum ius in eas vrbes Cæsari tribuebant, nihilominùs idem ius Pontifici tribui à Iurisperitis Romanis. Opportunius itaque nihil videri quàm propositam tolerantiam: hanc vtiliorem Cæsari fore, cùm per eam aliquo modo spolij vitio purgato, eius possessioni honestior species obtenderetur: Octauium Farnesium non esse tantæ potentiæ Principem, qui Cæsaris ministris tamquam arma illaturus metum incuteret; præsertim vbi non solùm caueretur ne nouæ munitiones excitarentur, sed iam constructæ inter Parmam & Placentiam, vrbes inter se satis distantes, destruerentur. Ad hæc Iulius hortabatur. Verùm vbi Cæsar, si oblatis acquieuisset, pacificam perpetuamque Placentiæ possessionem sibi firmasset, datâ ab ipso repulsâ omnia & Reipublicæ & Religionis negotia sibi peruertit; effecitque vt non solum ipse Parmam non acquisierit, sed vt satius tandem duxerit Placentiam restituere.

In Comitiis itaque propositum Germanis fuit, vt se Concilio 3
subderent: & quoniam formæ, quâ res proponenda erat, apponebatur, *Concilium Tridenti continuandum*, Nuntius, cui fuit ostensa, illi repugnauit, [h] ne translationi legitimæ officeretur: quare aliæ voces adhibitæ sunt. Mauritius nouus Saxoniæ Septemuir Concilium postulauit, quod à Pontifice minimè penderet, & in quo Confessionis

[e] Diarium, 30. Iulij, & 8 Augusti 1550.

[f] Diarium, 14. 16. & 18. Septembris 1550.

[g] Litteræ ad Pighinum, 13. Octobris 1550.

[h] In litteris iam dictis Pighini.

Digitized by Google

1550.

festionis Augustanæ sectatores suffragij iure potirentur: quod reiectum fuit,[i] quippe Decretis superioris conuentus contrarium. Alij tum Catholici tum Protestantes absolutè consenserunt. [k] Proinde Cæsar subiectionem Germaniæ Pontifici exhibuit: hic verò promulgauit in Senatu Diploma, quod ipse integrum dictauit,[l] *de Concilio Tridenti resumendo*, indicendoque Kalendis Maiis.

Narratur à Suaui, huiusce Diplomatis verba displicuisse Cæsari, [4] virisque Catholicæ Religionis studiosis, quippe verba quæ (pro eo quod ipse hîc indicat, & alibi confirmat) continuationem Tridentini Concilij apertè significabant, adeoque spem omnem Protestantibus adimebant præterita Decreta iterùm expendendi; quâ spe demptâ eò conuenturi non erant. Præterquam quod, ait ille, nimis dilucidis grauidisque formulis ostentabatur, velle Pontificem Synodo præsidere: subditque, Oratorem Mendozam tentasse, sed frustrà, vt ea mitigarentur. Nihil horum mihi compertum est: imò compertum est, alteram partem haud veram esse, alteram haud similem veri. Verum non est, haberi verba in Diplomate, quæ continuationem sonent; sed ea Suauis appingit, vt in lectorum animos per insidias irrepat hæc persuasio, ortam scilicet litem inter Carolum & Paulum, ab huius successore fuisse Cæsari adiudicatam: eius rei gratiâ, quasi ad horum ius vindicandum, Cæsar contenderat, per tot solemnes actiones translationem tamquam irritam oppugnans; ideoque, sicuti anteà narrauimus, voluerat continuationis vocabulum adhibere, cùm in Comitiis rem proposuit, quod opportunè fuit à Nuntio reiectum; neque vspiam ea vox in Diplomate reperietur, sed, *resumere, & prosequi*. Verum neque verisimile est, Cæsarem & Catholicos ægrè tulisse, quòd Pontifex in suo Diplomate disertis verbis vsus fuerit, seu pro certis sumendo, & ab omni quæstione subducendo firmata Decreta; seu affirmando, suum esse indicto Concilio præsidere. Quod spectat ad primum, nónne cùm ipse, tum ipsius decessor, tot publicis libellis etiam per typos impressis idipsum semper declarauerant? Quid porrò? Nónne Cæsar ipsis per suas contestationes & Bononiæ & Romæ habitas, typisque vel ab hæreticis vulgatas, continuationem superioris Synodi efflagitarat? Quod spectat ad alterum, quænam præsidendi Concilio prærogatiua prænuntiabatur futura per hoc Diploma amplior eâ, quæ per Pauli Diplomata pronuntiata fuerat, eiusque ætate in Concilio exercita? Si ergo Cæsar in iteratis petitionibus ac denuntiationibus, quas narrauimus, commendarat semper, comprobaratque Synodum Tridenti iam habitam, adeoque eius formam ibi seruatam; quo pacto ipsi,

vel.

i Bzouius anno 1550.
k 14. Nouembris 1550.
l Litteræ Dandini ad Nuntium Venetiis, 18. Octob. 1550.

Digitized by Google

1550. vel aliis, à quibus ij libelli & editi & celebrati fuerant, mirum videri poterat, Concilium hac ratione fuisse à Pontifice indictum? Sed postquam hoc Opus primùm in lucem prodiit, certò cognoui, hoc ipsum vt falsi speciem præ se ferebat, perinde reuerà falsum esse; cùm in volumine litterarum Dandini, qui à secretis erat Pontifici, compererim, à Iulio Diplomatis promulgationem Romæ, eiusque per typos editionem, fuisse tantisper retardatam, dum illud à Cæsare legeretur, & in Germania vulgaretur; ipsum verò Diploma [m] per alias Pontificias litteras ad Carolum delatum, prætermisso huiusmodi litterarum officio erga reliquos Germaniæ Principes, eò quòd per illud Diploma suspensum Concilium resumebatur, non aliud conuocabatur: [n] & reipsâ neque Diploma vulgauit, nec typis dedit, donec factus est certior à Pighino, id Cæsari probari, [o] qui subinde in Comitiis illud promulgari iussit [p].

m Litteræ Dandini ad Nuntium apud Cæsarem, 17. Decemb. 1550.
n Litteræ Dandini ad Martinengum, Nuntium apud Romanorum Regem, 3. Ianuar. 1551.
o Ex litteris Dandini ad Nuntium apud Cæsarem, 27. Decembris 1550.
p Ex Dandini litteris ad eumdem, 23. Ianuarij 1551.

Progreditur Suauis: Cùm euulgasset Pontifex Cæsare inconsulto illius tenoris Diploma, vulgatum fuisse vicissim à Cæsare 13. Februarij anno 1551. Comitiorum Decretum, quod communiter Pontificio Diplomati in omnibus sui partibus opponi putabatur. Mirum sanè scriptorem! non illi veniebat in mentem, paulò antè, dum ipse Comitiorum Decretum referret, dictum à se fuisse, haberi in eo Decreto, *Cunctos Imperij Ordines tum superioribus tum præsentibus Comitiis statuisse se Concilio subdere, adeoq; Cæsarem egisse cum Pontifice, & ab eo impetrasse, vt Synodus Tridenti reponeretur Kalendis Maiis anni futuri: quo à Pontifice præstito, & perlectâ ac propositâ conuentui conuocatione, æquum esse in eadem sententia persistere, vt cum ea, quâ par est obedientia, Concilium præstolentur, eiq; interfint?* Quânam igitur ratione huiusmodi Decretum, cùm ex opinione communi, tum ex rei veritate, poterat in cunctis sui partibus opponi Pontificio Diplomati, quando illic Cæsar imperabat, vt omnes acquiescerent Synodo à se anteà impetratæ, & per illud ipsum Diploma à Pontifice indictæ? Sed oppositiones hasce commentitias singulatim consideremus. 5

Quas ille affert, ad tres rediguntur. Duæ priores sunt: *Hic vult Concilium dirigere; ille curare vult, vt omnia ordinatim ac legitimè fiant.* In quonam sita est oppositio, in reipsa, an in modo? Profectò non in re: nec enim eo Diplomate præcipiebatur, cuncta ordinatim legitimeque non peragi, nec ferri sententias secundùm sacras Litteras, & Patres. Hæretici porrò id abnuebant, qui, neglectis Patrum auctoritate atque interpretationibus, contendebant ad sacras dumtaxat Litteras rem coarctandam, pro ipsorum libidine explicatas. 6

Neque

Digitized by Google

Neque pariter diffidebant in modo, perinde quasi & Pontificium Diploma, & Cæsareum Decretum sibi munus tribuerent dirigendi Concilij: siquidem volebat Pontifex illud dirigere, sed tamquam illius caput & Præses; quæ dignitas in ipso à Decreto Cæsareo agnoscebatur per ea verba, quòd Cæsar à Pontifice Synodi conuocationem impetrarat; cùm in aperto sit, inferioris esse impetrare, superioris conuocare Concilia: ex altera parte Cæsar per Decreti verba, quæ ab ipso Suaui recitantur, declarabat, velle se Synodi curam gerere, tamquam *Ecclesiæ sanctæ aduocatum, & Conciliorum defensorem.* Quis autem nesciat, aduocatum neque Principem neque iudicem esse, sed ministrum? Nouum fortasse, Pontificioque Diplomati contrarium erat, quòd Cæsar Concilij securitati, prosperoque successui opem suam commodaret? 1550.

7 Postrema, quam recenset Suauis, discrepantia talis est: *Hic vult continuare; ille verò vult, vnicuique licere pro sua conscientia res proponere.* Hanc vocem, *continuare*, iam ostensum est potiùs fuisse à Cæsare expetitam, sed à Pontifice repudiatam. Verùm quod attinet ad recipienda iam sancita Decreta, præter ea quæ paulò antè memorauimus, an non ipse Suauis refert, in Comitiorum Decreto affirmari, impetrasse Cæsarem à Pontifice, vt Tridenti Concilium reponeretur? Ipse igitur fatebatur, Concilium reuerà Tridenti fuisse; nihil enim, vbi non fuit, vmquam reponitur; adeoque comprobabatur, præteritas sanctiones Tridentinas per non minorem auctoritatem confectas fuisse, nec minùs firmas ac legitimas habendas esse quàm futuras. Nec, *posse res proponere pro conscientia*, idem significat, quod posse aduersus præteritas definitiones proponere. Quin etiam id perinde fuisset, ac aduersus Fidem Catholicam, adeoque contra conscientiam proponere.

Sed oportet ad Parmenses controuersias aliquantulùm diuertamus, à quibus res Concilij plurimùm pependerunt; cùm microcosmus æquè ac megalocosmus compositum quoddam sit è spiritu & corpore, vbi quamuis spiritus princeps præsit, tamen in agendo plurimùm seruo alligatur.

Digitized by Google

1550.

CAPVT XII.

Alia à Pontifice agitata ad rem Parmensem Placentinamque componendam; & dissidia inter Iulium & Farnesios hinc exorta.

SOllicitudo non modica Farnesios incesserat, ob ius quod sibi tribuebat Cæsar, & ob machinationes, quas moliebatur Gonzaga. Quapropter Octauius in carcerem [a] coniecerat Ioannem Franciscum Sanseuerinum, suspectum arcanæ communicationis cum Cæsarianis, qui proinde acriùs exulcerabantur. Iulius anxiè cupiens hanc scintillam extinguere, per quam Christiana Respublica maximo incendio inuolui posset, Bertanum peculiaris Nuntij nomine ad Cæsarem misit; iniunxitque vt illum edoceret, quantum ipsi conueniret huiusmodi litem componere, [b] quantumque disconueniret Pontifici quod Mendoza proposuerat, hoc est, vt Iulius vtramque vrbem iure beneficiario traduceret ad Cæsarem, qui vectigal Ecclesiæ penderet: Beneficiarios, qui viribus omnino præpollerent, non aliud nisi nomine tenus subditi munus exercere, quod ex regno Neapolitano liquebat: Purpuratorum collegium numquam illi rei consensurum: per id iustitiam violatum iri, non sine offensione cunctorum Principum, & eorum potissimè, quorum Italiæ res intererant: Cæsari ad Mediolanum tuendum Parmâ opus non esse; nam Placentia quoddam claustrum, catenamque prævalidam ex vno latere cum Cremona & Pado, ex altero cum Ligusticis montibus continuabat. Esse quidem Parmam haud parum opportunam Cæsari ad alios oppugnandos, cùm in præsentia veluti propugnaculum Mutinam, Rhegium ac Bononiam tegeret: proinde cunctos Italicos Principes intentiùs eò spectaturos; non quidem quòd ab ipso Carolo, cuius optimæ menti fidere poterant, tunc sibi metuerent, sed in posterum ab incertis successorum affectibus. Quare Pontificem, si eam alienæ ditionis, Italiæ quasi clauem, dexteræ adeò potenti traderet, in grauem & culpam & infamiam incursurum. Tria itaque proponebat: 1

Aut mutuam tolerantiam, de qua egimus, amotis quibusuis quæ offenderentur obstaculis, & Farnesiis auctoritate Cæsaris cum Gonzaga conciliatis: Aut vt Octauius vtramque vrbem acciperet ab vtroque Principe, pariqué iureiurando clientelam vtrique profiteretur; excepto, si alter alteri arma moueret: vt Cæsar arcem Placentinam, vrbisque custodiam quoad libuisset retineret; vt vrbi illi 2

[a] Diarium, 6. Septembr. 1550. & mandata Camaiano tradita, vt infrà.

[b] Mandata illi data 27. Ianuarij 1551.

Digitized by Google

illi gubernator nonnisi Cæsari acceptus imponeretur; nec Octauio commorari Placentiæ liceret: Aut vt per conditiones anteà memoratas Octauius supremum Parmæ dominum solum Pontificem, Placentiæ verò solum Cæsarem agnosceret pro eo tempore, & saluis vtriusque iuribus. Percupere Pontificem, vt sibi quamprimùm aliquid disertè responderetur, cùm certus esse non posset, se in officio contenturum eos Principes iuuenes, mœstitiâ oppressos, & de Cæsaris animo pænè desperantes: esse sibi compertum, non deesse illis acutos stimulos, quibus vel homines maturiores minusque irritati præcipites agi possent. De ipsorum fide, vbi firmaretur concordia, dubitandum non esse; præsertim adiectâ Pontificis & sacri Collegij auctoritate, & Octauio paratum animum gerente, vnà cum coniuge & Alexandro filio ad ea quæ Cæsar præscriberet domicilia subeunda. Impositum quoque Bertano fuit, vt si Cæsar nulli fideret temperamento, dum Farnesij ex propinqua Parmæ possessione ius in Placentiam meditabantur; adeoque stimulus aderat inimicitiæ ac perturbationis, illi offerret, Pontificem, vbi Cæsar omne ius in Parmam Farnesiis concederet, ipsi Cæsari beneficiario iure traditurum Placentiam, cuius prouentus aliqua saltem ex parte alibi Farnesio compensaretur à Cæsare. 1550.

3 Ac meritò quidem affirmabat Pontifex, se diutiùs certum esse non posse, in officio Farnesios contenturum. Importunè contigit, vt per viam Bertanus in morbum incideret; [c] adeoque complures dies de eo nihil audiretur. Quamobrem Farnesij, quibus conscijs missus hic fuerat, & postulata delaturus, quippe illorum familiæ studiosus, spem in eius opera collocatam abiecerunt: atque vti extremi timoris est ad extrema ausa compellere, Octauius, cùm videre sibi videretur ingruentem in momenta cladem, ac horribilem illam metamorphosim, è Principe in priuatum, ad consilia se flexit Horatij, [d] qui studio & affinitate Gallus, omnem familiam ad Gallorum factionem trahere contendit; ratus non solùm Octauij, sed suam pariter dominationem firmatam iri, cuius ditionem Castrensem potuisset sibi iure repetere Octauius maior natu, si quando eis bonis spoliaretur, quorum loco eam Horatio cesserat; nec minùs etiam ratus, vbi tamquam galea familiam tutaretur, fore pariter vt eamdem tamquam caput regeret.

c In mandatis Dandino traditis, ad Cæsarem missio, infrà citandis.

d Vide Adrianum lib.8.

4 Vbi hæc consilia suboluere Pontifici, mirum in modum agitatus est. Voluebat ille animo: aut ipse Octauij inceptum progredi sineret, aut illi repugnaret. Si progredi sineret, numquam Cæsarem inducturum in animum, id inconsulto Iulio peragi, iis præsertim

Digitized by Google

1550. spectatis, quæ tum ante Pontificia Comitia, tum in ipsis euenerant, & beneuolentiâ, quam is in Regem Galliæ profitebatur: proinde dissolutum iri animorum coniunctionem, quam adeò studiosè idem quæsierat, & in qua pacis ac Religionis spes vnicè nitebatur. Præterquam quòd obtentus Cæsari præberetur, quo citra notam auiditatis, aut violatæ reuerentiæ, posset Parmam aggredi, & in ea non ampliùs vexillum & clientem Ecclesiæ, sed exteros suos hostes inuadere; vnde necesse foret Pontifici, vrbem suam spectare à duobus maximis Principibus bello petitam, quorum alteruter illâ potiretur, supremo in eam iure Ecclesiam spoliaret, apertumque in ditionem Ecclesiasticam aditum obtineret. Sin è contrario Octauij consiliis obsisteret, quidquid per inermes sententias censuraſque oppositisset, tum à Cæsare tamquam fictum, tum ab aliis tamquam debile despectum iri: si arma in Henricum moueret, ea certè & perturbationem Concilio, & inimicitiam Pontifici cum Principe supra ceteros sibi coniuncto allatura; se verò arduis ac periculosis tricis implicatura, & nouis etiam tributis impositis, quæ bellum, insaturabile illud monstrum, perpetuò deuorat, in extremam calamitatem redactum iri Ecclesiasticam ditionem, tot iam vectigalibus oppressam, exhausto iam ærario ob ingentes sumptus quà ad Concilij sustentationem, quà ad suppetias expeditionis Germanicæ collatas, quà ad Parmæ custodiam, quà ad interregni functiones, & quà etiam ad largitiones, quibus Iulius sui Pontificatus initio, benefico magis animo quàm prudenti vsus fuerat; adeò vt paulò antè in Senatu disseruerit de aliqua excogitanda suaui [e] ratione, quâ ordinariæ indigentiæ consuleretur.

[e] 3. & 20. Octobr. 1550. in Actis Consistorialibus.

Statuit igitur, Petrum Camaianum, suum intimum cubicularium, celeriter Parmam mittere: [f] qui Senis iter faciens, cuncta quæ sibi fuerant in mandatis tradita Mendozæ tunc ibi degenti communicaret, vt suspicionem quamdam de Pontificis animo in Cæsarianis abstergeret, opinantibus iam illum nouis Farnesiorum molitionibus conniuere. Mandata Camaiano perscripta hæc fuerant: Sanseuerinum liberandum curaret, vbi ex non certis suspicionibus esset in vinculis: ob oculos Octauio poneret rationes suprà memoratas, propter quas haud fas erat Pontifici permittere vt ille Gallos acciret, & ab ipsis stipendia caperet, præcipuè [g] cùm is Ecclesiæ esset Vexillifer, & supremus armorum Præfectus, cum annuo triginta millium scutorum stipendio; atque id Farnesio interdiceret, denuntiatâ commissæ perduellionis pœnâ: ab eodem exigeret, vt super ea re per syngrapham sibi cautum foret. Demonstraret Farnesiis, quas in

[f] 16 Febr. vt est in mandatis, & Diario,

[g] Litteræ Dandini ad Pighinum, 18. Febr. 1551.

Digitized by Google

in ærumnas se præcipites agerent, si[b] Carolum V. hostiliter offenderent, qui extemplò & Octauium, & vtrumque Purpuratum Farnesium cunctis prouentibus tum profanis tum Ecclesiasticis, ab illis in ipsius ditione possessis, spoliaturus esset, & æquam speciem habiturus ad expugnandam Parmam arma inferendi, ab irato Gonzagæ brachio administrata, quibuscum Pontifex adigeretur, & vt contumaciam plecteret, & ne vrbem Ecclesiæ aliis occupandam relinqueret, suas omnes vires tam profanas quàm sacras consociare. Atqui si Octauius ea consilia abiiceret, posse illum meliora sperare per patrocinium Pontificis, de iis rebus sollicitè agentis cum Cæsare, qui cum Farnesiis cognatione, cum Pontifice reuerentiâ & amicitiâ coniungebatur: at vtcumque res cederet, Pontificem illi non defuturum. Quod si Camaianus nequiret Octauium alio modo flectere, [i] offerret illi Parmensis Principatus loco Camerinensem, prouentu potiorem, agro ampliorem, & ab externis tutissimum: redditâ enim Pontifici Parmâ, nec Cæsarem nec Gonzagam stimulatum iri iis suspicionibus, quæ ad præoccupandam aggressionem eos incitabant. 1551.

[b] Extat in mandatis Dandini.

[i] Est in mandatis Nuntio traditis.

Verùm Octauio, inspectis Cæsarianorum dictis factisque, videbatur in obiecta spe niti non posse: & quod ad permutandum Principatum attinebat, censuit ex Parmæ in Camerini possessionem non tam dominationis transitum esse, quàm casum; quare non difficiles modò, sed surdas aures præbuit cohortationibus Camaiani. Sunt qui tradunt, cùm Octauius angustiis, quibus premebatur, Pontifici expositis opem ab illo imploraſſet, Iulium obtentâ ærarij inopiâ respondisse, quâ posset ratione sibi consuleret: ex quo Farnesius interpretatus est tacitam quamdam veniam sibi datam muniendi se quacumque posset, atque id ipsum Camaiano vt se purgaret causatum: sed nulla hac de re fit mentio in commentariis, qui ad meas manus peruenere.

6 Pontifex, cognito per Camaiani [k] litteras obfirmato Farnesij animo, infra supremi Principis dignitatem existimauit, si minister ipsius apud contumacem clientem diutius moraretur. Quare statim regredi Camaianum iussit; ita tamen, vt antè tria Diplomata traderet coram testibus, quibus posset: vnum Octauio, quo is vetabatur per irrogatam patratæ perduellionis pœnam, & per bonorum omnium proscriptionem, exterum militem in Parmensem ditionem admittere: aliud Paulo Vitellio, cui præcipiebatur, vt non obtemperante Farnesio confestim abiret: tertium Cardinali S. Angeli, per quod reuocabatur Romam ad suum exercendum mu-

[k] Litteræ Dandini ad Camaianum, 17. Febr. 1551.

Digitized by Google

1551. nus summi Pœnitentiarij. Sed certè duo priora vt inermia, ita nec formidata.

Nec faciliores Henricus porrexit aures Nuntio, [1] Pontificis nomine illum retrahere connitenti: quin ipsi accidit quod ei contingere solet, qui alicui præcipuum adiumentum suppeditauit ad dominatum obtinendum, amplissimamque sibi remunerationem ceu debitam præstolatur, ideoque ob mediocrem se malè acceptum putet; qui odiosus euadit, ac tandem hostis. Rebatur Henricus, sibi gratias potiùs à Pontifice habendas, quòd ipse vellet Parmam illi suis viribus vindicare ab occupatione minis à Cæsare intentata, quam Placentiæ iam peregerat. Credidit proinde, Iulium per ingratam aduersum se propensionem in Cæsarem, restitisse Oratori suo id ipsi Romæ offerenti. Idcircò acerbè respondit, vulgauitque encyclicam epistolam, quâ cunctis Episcopis Galliæ denuntiabat, vt per sex menses ad suam quisque Ecclesiam reuerteretur, quò earum incommoda obseruarent, seque ad celebrandam peculiarem Gallicæ nationis Synodum compararent. Sed iniuria æstuanti animo illata id efficit, quod æstiua pluuia, quæ densis è nubibus minitabunda aut leniter instillata calorem auget, nec nisi vbertim profusa tepefacit. Potiùs itaque Iulium, quippe feruentis ingenij, ira quàm metus inuasit; non tamen tantum ille concepit iræ, quin studuerit bellum declinare, toleranter ea passurus quæ Parmæ mouebantur, dummodò id bonâ Cæsaris pace sibi liceret: sed vbi necesse foret cum altero inimicitiam suscipere, statuit adhærere Carolo, vt qui in profanis Italiæ rebus, & in sacris Germaniæ Christianæque Reipublicæ, potentior Gallo erat; quique nihil Pontificem facto læserat, cùm Henricus in vrbem Ecclesiæ se inuito penetrasset. Ita planè res habet: beneficij dulcedo, quo quis ab altero ad principatum euectus est, in bilis amaritiem corrumpitur, vbi ille qui nunc beneficium contulit, tam imperiosè se gerit, ac si habuerit in animo mancipium, non Principem reddere. 7

[1] Est in dictis Dandini mandatis, & in epistola eiusdem ad Bertanum, 16. Maij 1551. & in aliis eiusdem litteris.

CAPVT XIII.

Concilij Præsides designati: admonitio Pontificis ad Octauium Farnesium denuntiata: Dandinus ad Cæsarem, & Ascanius Corneus ad Henricum missi.

POntifex inter suæ ditionis curas Concilij negotium haud 1
omisit. Ideò in Senatu 4. Martij [a] illius Legatum destinauit (cùm adhibere Ceruinum non liceret, nimis à Cæsare in hisce rebus alienum) Marcellum Cardinalem Crescentium Romanum,

[a] Acta Consistor.

in

in quo vti egregiam doctrinam prudentiamque agnoscebat, perinde singulari illum amicitiâ complectebatur; adeoque iisdem de causis ab eo Legatus Bononiensis fuerat paulò antè delectus, hoc est, per ea dubia tempora ditionis Ecclesiasticæ custos. [b] Collegam illi non addidit, tum quò sumptibus ærarij Pontificij parceret, tum quòd existimabat, æqualem in supremis arbitris auctoritatem esse perturbationibus obnoxiam: ipsi tamen adiecit, qui consilio & decori essent, duos Præsides ex ordine Episcoporum, & in Concilij functionibus, & in Germaniæ negotiis iam expertos, omniqué virtutis laude conspicuos, Sebastianum Pighinum Sipontinum Archiepiscopum, & Aloysium Lippomanum Veronensem Episcopum, [c] alterum ab Aula Cæsaris, alterum ab Ecclesia Veronensi per litteras accitum: atque hac fortasse ratione crediderat, decus simul & solatium allatum iri vniuerso Episcoporum ordini, suspicionibus agitato in superiori Synodi conuentu, ne quid ipsis Sedes Apostolica derogatum vellet, cùm iidem nunc cernerent, se ad Præsidum sedem ab illa promotos. 1551.

[b] Diarium, 9. Martij.

[c] Diarium, 9. Martij.

2 Per eosdem dies libello publico [d] Octauium admonuit: in quo expositis iis omnibus, quæ per litteras ac missos homines cum eo Pontifex egerat, ne ille præsidiarios milites vllius externi Principis Parmam induceret, eidem denuò interdicebat, indictâ tum Parmæ iacturâ, tum perduellionis pœnâ, ne in posterum id faceret, tentarétve. [e] Et quamquam spes melior de illius obsequio à Polano Episcopo apud eum degente indicaretur, nec Pontifex desisteret rem agitare cum Farnesio Cardinali, [f] qui & animi studio & vtilitatis respectu Cæsari addictus credebatur; tamen animaduertens nec Octauium Cæsarianorum minis appetitum continere se posse, quin Gallorum præsidio se muniret, neque Gallos opportunitate illectos sibi temperaturos, quin equum ex veteri apologo, prætenso eius defendendi titulo, conscenderent, voluit animum suum Cardinalibus aperire, & operam cum Cæsare coniungere. Primum præstitit in Senatu; [g] ad quem retulit, apud se statuisse, ad obtemperandum sibi eos armis adigere, quos interdicta non mouerant, simulque Concilium Kalendis Maij resumere. Decreuit ad alterum conficiendum, vt sequestro vteretur, in quo nec fidem, nec prudentiam, nec rerum peritiam desideraret; ipsum Pontificiis secretis Præfectum ad Cæsarem misit, hoc est Dandinum, quem nonnisi remotis arbitris cum eo colloqui iussit. [h] Communicauerat cum Carolo Iulius quæ suæ

[d] Diarium, 5. Martij 1551.

[e] Diarium, 11. Martij.

[f] Diarium, 2. & 30. Aprilis.

[g] 6. Aprilis, ex Diario.

[h] In mandatis illi traditis 30. Maij.

Plurima monumenta spectantia ad Dandinum & Iulium, cui hic à secretis fuit, quæ infrà citabimus, extant apud Herculem Dandinum, qui ea mihi communicauit.

Digitized by Google

1551. suæ fidei concrediderat Cardinalis Ferrariensis, fuisse acerbè conquestum Regem per litteras tum ad se datas, tum ad Turronium Cardinalem, tum ad Termesium Oratorem Regiũ apud Pontificem, quòd vellet Iulius ipsum præpedire, ne tam præcipuam vrbem Italicam, adeoq; Ecclesiasticam, tueretur aduersus iniustam Cæsaris aggressionem, cui par erat, vt quilibet bonus Princeps obsisteret, potissimùm verò Pontifex, quippe supremus Parmæ dominus; & Galliæ Rex, quippe Caroli æmulus, & agger vnicus in Europa ad coërcendum impetum turgidioris Hispanæ potentiæ. Præterea, sibi non licere deesse Farnesiis præsenti ope, qui sub ipsius clypeum confugerant, & ad quorum tutelam fidem suam obstrinxerat. [i] Proinde purgarent priùs apud Pontificem sincerum in hisce rebus animum Regis, eique obsequentis filij reuerentiam exhiberent; sed posteà, si opus foret, palàm facerent, vbi Pontifex tam iniqua de causa Italiæ pacem obturbaret, Regem coactum iri, vt pro sua fide ac dignitate se gereret. Adiecit Cardinalis, inter se duosque collegas conuenisse de occultandis Henrici mandatis, donec innotesceret quid Ascanius Corneus, qui Parisios nondum peruenerat, transegisset: interim tamen voluisse, tamquam studiosum Pontificis famulum, vt ad ipsum id lucis præuerteretur; simulque per obsequentem audaciam eum admonere, magnam esse summorum Principum prudentiam, potiùs subditorum noxas dissimulare, quàm vires in subditos experiri per incertam aleam periclitantis dignitatis. Huic agendi normæ sæpiùs se conformasse tum Iulium II. tum Leonem, tum etiam Clementem erga ipsius Octauij Cardinalis parentem Alfonsum, à quo auersum animum gesserant; & tamen bellum haud in rem suam cessurum prospicientes, dissimulasse: ita pariter gessisse Paulum cum Vrbinatium Principe, quem Venetorum patrocinio munitum cernebat; nec aliter agi à Cæsare cum suis in Germania beneficiariis. Significandum insuper Carolo curauit Pontifex, quosdam & fideles & prudentes è suo Consilio sibi proposuisse, si Farnesios inter admonitiones, anathemata ac sumptus, quasi per lentam torsionem macerandos relinqueret, ob quæ priùs graues, posteà intolerabiles subditis euasissent, nec minùs oppressos ponderoso iugo Gallorum, qui patronorum nomine ingressi, dominorum inde potestatem exercere voluissent, adductum iri ad petendam quasi beneficij loco Pontificis & Cæsaris gratiam, per eas conditiones, quibus tunc impetu iuuenili, & immensis aliorum pollicitationibus elati, aures obstruebant. Non faciliorem modò rationem, sed certiorem terminandi cum æmulo certaminis esse, absque suo incommodo æmulum

[i] Litteræ Dandini ad Bertanum, 10. Maij 1551.

Digitized by Google

lum defatigare; nec vllam bellandi artem ad victoriam magis con- 1551.
ducere, quàm si festinatio vincendi coërceatur. Verùm ea consilia vt animum Iulij, tum ingenio tum sui principatus commodo ad quietem pronum, allexerant, ita bellicosos Caroli spiritus, assuetosque plerumque è bello decus & emolumentum victoriæ sibi decerpere, nihil planè commouerant.

3 Quamobrem in noua Dandini missione ad Cæsarem hæc illi summatim præscripta sunt: Ostenderet Carolo, in iis quæ Pontifex egerat, candidissimam animi sinceritatem; quâ virtute quàm plenè gloriabatur, tam erat studiosè de ea sollicitus: Rediget in memoriam, explicaretque quidquid ad eum vsque diem de re Parmensi actum esset: Exponeret, fuisse Pontificem supra quàm credi posset exacerbatum ob Henrici atque Octauij despectum; & vbi hic ad obsequium pacificum, quod planè desperabat, redigi non posset, certum sibi ac statutum esse eamdem vnà cum Cæsare aleam subire; ipse, quippe viribus validior, ac belli peritior, iudicium ferret, satiúsne foret statim ad vim apertam erumpere, an dissimulatione vti, & adhibere dumtaxat obiurgationes, sententias, & anathemata, tamquam necessaria id temporis, ne per silentium permissio argueretur. Tum quæ ad alteram partem spectabant, exponeret; Esse bellum instar labyrinthi, quem cuique semper ingredi licet, sed ingresso non semper egredi: ab eo sumptus absorberi existimatione priùs conceptâ maiores; & fortasse tunc Cæsari tantum pecuniæ non suppetere: timeri posse noua Turcarum molimina, quibuscum Galli, aut animo conficiendi aut specie deterrendi, fœdus agitabant: nec minùs pertimescendam grauem aliquam cladem Concilio, cui pax necessaria videbatur. Si huic bello Cæsar adiiceret animum, haud posse ad aliquid fructuosius in Germania vires conuertere, vbi res nondum plenè compositæ; quod fortâsse illud erat, quod Gallus intendebat.

4 Demandatum est etiam Nuntio, vt Cæsarem consuleret de die reponendi Concilij; an opportunius esset rem ad Septembrem protrahere, tum quia interim noua messis subleuasset annonæ caritatem, quæ tunc premebat Italiam, & Præsules ab itineris sumptibus deterrebat; tum quò lux certior affulgeret de indicta peculiari Synodo Gallicæ nationis, contra quam esset decertandum Tridenti. Hæc Dandino mandata.

5 Sed redditis responsis à Cæsare, de Gallis sollicito, & in Octauium irâ succenso, [k] se ad bellum propendere, oblatis amplè conditionibus; Pontifex perhonorificæ significationis officium erga Regem

[k] In mandatis datis Ioanni à Monte Politiano, misso ad Cæsarem 22. Iunij, apud Burghesios.

1551. gem Galliæ præmittendum duxit. Ad illum itaque misit Ascanium Corneum sororis filium, [1] militari iam tum virtute præstantem, & qui posteà inter illustriores Italiæ Duces bellicos supremus castrorum magister fuit in vniuersa Christianorum classe, quæ de Othomanno insignem illam victoriam ad Naupactum reportauit. Documenta Iulius Ascanio tradidit Regi communicanda, & priuata quædam monita illis adiecit. Documenta bifariàm diuisa Parmam & Concilium complectebantur: prior pars inculcabat, vt Regem edoceret; Positâ beneuolentiâ Pontificis, deinctoque regiis officiis animo, quem vel in ipso Senatu professus fuerat, & amore singulari, quem erga Farnesios exercuerat, fieri non posse, vt è Cæsaris hominumque mentibus ea persuasio euelleretur, quâ putarent, Gallos fuisse Parmam ingressos, eisque portas à Farnesiis patefactas, manum porrigente Pontifice; quæ persuasio & dedecus sibi & turbas afferret: hæc tum regiis administris Romæ, tum Regi coràm per Nuntium fuisse proposita. Sed præterea, cùm summoperè cuperet Pontifex cum illo amicitiam retinere, ea de causa nunc sororis suæ filium ad ipsum legare. Quod à Regiis ministris adducebatur, nimirum, à Gallis inferri pedem in Parmam ne inferrent Cæsariani, omnino tolli, oblato pro Parma Camerino. Rogaret proinde Regem Ascanius, vel vt Octauium ad obsequium erga supremum ipsius Principem induceret, vel suæ illum libertati relictum aduersus supremum ipsius Principem minimè tueretur. Consideraret Henricus, Octauij pertinaciam pernicioso futuram exemplo tot reliquis Ecclesiæ Beneficiariis. Regem ipse blandè commoneret, noluisse Cæsarem, tametsi malè secum actum à Paulo putaret, armatum patrocinium præbere Ascanio Columnæ, quamuis hic, ex familia de Cæsare tam benemerita, à Pontifice fuisset oppidis spoliatus. Conducibilius Regi fore, si Pontificis beneuolentiam illibatam, adeoque Parmam seruaret, quàm si Octauium ac Parmam adeptus Pontificem amitteret, cui necesse foret & suas & alienas vires impendere ad Ecclesiæ vrbem recuperandam. Vbi Rex ad hæc neutiquam flecteretur, eum certè rogaret, vt æqui bonique faceret, si Pontifex, inuocatâ Cæsaris ope, suum in Parmam ius defenderet, ac pro certo Rex haberet, Pontificem nonnisi de Parma cum Gallis certaturum, & fœdus cum Cæsare coniuncturum.

[1] Vide Adrianum lib.8.

Alterâ documentorum parte iubebatur Ascanius Regem cohor- 6
tari ad fauendum Tridenti Concilio, suis Oratoribus eò missis; simulque ad declarandum, suæ mentis non fuisse, vt per edictum suis Episcopis illuc accessum prohiberet; admoneretque, à Christiano

stiano Principe nec quidquam deterius contra Deum, nec Ecclesiæ 1551.
pernicioſius committi posse, quàm Oecumenicę Synodi progressum turbari, hoc est, efficacissimi adiumenti inter ea omnia quæ ad incolumitatem Ecclesiæ Deus instituit. Hæc in documentis.

7 *Monita* priuatim Ascanio data, duo fuere. Alterum, vt se citò expediret, neque pateretur detineri se verbis ambiguis, donec Parmenses messem matureſcentem collegissent. Alterum, ne Gallis assentiretur, si quid agitarent de obligando quasi per acceptum pignus Pontifice; quod vt violentum, perinde nec ex animo factum, nec diuturnum foret: satis illis esse debere amorem candoremque præteritum, [m] quem in Pontifice experti fuerant.

8 Ac prudenter quidem præmonuit Pontifex, cunctationem à Gallo quæsitum iri, quò [n] Parmensibus commoditas metendi colligendique fruges pararetur. Etenim postquam opera data est, vt per egregia humanitatis argumenta, sed spe generatim adiectâ, Ascanius sopiretur, Rex animaduertens, eum ad discedendum paratum, ita per libellum respondit, mandatis Pontificis ipsi ostensis; A se ad Pontificem certum hominem allegatum iri. Hic Monlucius fuit, qui posteà famâ inclaruit, tum ob Senarum defensionem, eo ipsi honestiorem quò magis improsperam, tum ob relicta posteritati monumenta rerum in militia ab eo gestarum. Is Romam venit, sed nihil ea de re cum Pontifice est collocutus; quin ab eo interrogatus, excusationem prætendit, quam infrà narrabimus. Scilicet semper Principes lentè procedunt in adimenda alij Principi spe; valido quippe nexu, quo sibi vinctum detinent eum qui conditione liber est, & quo nexu qui vincitur, rarò solers est suis se manibus exoluere.

[m] In mandatis Montis Politiani.
[n] Vide Adrianum lib. 8.

CAPVT XIV.

Accedunt Præsides ad Concilium, & quo ordine ac ritu. Celebratur Sessio, prorogatis ad Kalendas Septembres Decretis.

1 HÆc discordiæ cum Gallis indicia non retardarunt Iulium, sed potiùs impulerunt ad Synodum aperiendam. Itaque destinauit iterùm Concilij secretis Massarellum, [a] virum & peritum & probatę fidei; eumque iussit mutatis equis eò festinare, [b] & Bononiâ transeuntem agere cum Crescentio Legato ibi commorante, eique significare; Si per responsa Cæsaris ad Dandinum haberetur, velle Carolum absque dilatione Synodum inchoari, Legatus Tridentum pergeret; sin mallet Cæsar ob Germanorum commodum cunctari, Bononiæ persisteret: sed Synodi per duos Antistites

[a] 15. Aprilis, ex Diario.
[b] Vide Diarium, die 18.

Digitized by Google

1551. Præsides initium fieret die præscripto. [e] Hanc Iulius aperitionem volebat, tum quia superiore experimento compertum erat, eam esse velut postremum æris campani sonum, quo edito ij qui aduocantur, iter aggrediuntur; tum quia Synodo Oecumenicâ iam apertâ, fas non erat, à Gallis propriam suæ nationis conuocare. Idcircò in Senatu [d] 24. Aprilis publicas supplicationes indixit, ad Dei opem pro Synodi felicitate poscendam: iussitque omnes Episcopos, qui tunc Romæ aderant numero octoginta quatuor, [e] Tridentum conuenire.

[e] In Actis Consistorialibus.

[d] Diarium.

[e] Diarium. Et hæc & Acta Tridenti vsque ad suspensionem, & Præsidum discessū, extant in volumine Actorum legitimorum in Arce S. Angeli Romæ, cui titulus, *Acta Concilij sub Iulio III.* vbi sunt dicta Theologorum in conuentibus. Et hoc volumen est geminatum: alterum signatum littera E, alterum F. & in secundo plura quàm in primo continentur.

Crescentius cùm ad Massarelli aduentum nondum de Cæsaris 2
mente à Dandino fuisset certior factus, id temporis nihil mouit. Sed Pontifex mutato consilio honestius duxit, si Concilium per Legati præsentiam aperiretur. Interim Dandinus in reditu iter habens Tridento 4. Aprilis, palàm ibi fecit, cupere Carolum, vt res lentè progrederetur, ob causas quas memorauimus. Legatus itaque Tridentum peruenit die 29. cui obuiàm ad secundum lapidem processere Madruccius Cardinalis, Archiepiscopi & Episcopi qui aduenerant, non plures quàm tredecim, ferè omnes Cæsari addicti. Laurentius Platanus Belga Legatum ac Præsides excepit Latinâ oratione Madruccij nomine, cui ab epistolis erat, quâ Madruccius, laudato Pontificis consilio, se suamque vrbem offerebat, vt illius sacrosancti Conuentus commodis deseruiret. His Latinâ pariter oratione, grati animi sensa depromente, respondit Antonius Floribellus Mutinensis, qui Legato à secretis erat. Prouecti ad proximum vrbi templum, viatorum amictu deposito, Pontificalem induerunt. Hic Franciscus Vargas, Cæsarei fisci Procurator, litteras protulit commissæ sibi à Cæsare procurationis ac potestatis; tum per verba ad reuerentiam benevolentiamque composita omnem Cæsaris operam ad Concilij commoda obtulit, fusisque Pontificis, Legati, ac Præsidum laudes, simulque Cæsaris ex ea conuocatione lætitiam est prosecutus. Ad quæ Legatus grauiter ac reuerenter respondit. Conscensis iterùm equis ingressi sunt vrbem bini, Legatus & Madruccius, tum duo Præsides, ac deinceps reliqui Antistites. In ipso vrbis ingressu ab Ordine Ecclesiastico ac populo exceptus est festiuè Legatus, & sub vmbella ad ædem principem, atque inde, cærimoniis pro more peractis, promulgatâque noxarum indulgentiâ, ad domicilium deductus est. Eodem die Tridentum peruenit Franciscus Toletanus, ad Concilium Orator à Cæsare designatus.

Dubitatum est, Madruccio an Præsidibus potior sedes debere- 3
tur: de quo Massarellus petente Cardinali ad Pontificem scripsit. Interim verò Madruccius offensionis vitandæ gratiâ antehabitus; tametsi

Digitized by Google

tametsi Legatus optasset, [f] vt prius quid imperaret Pontifex expectaretur: [g] quod prudentius fuisset consilium; cùm posteà ex Pontificis mandato mutatione opus fuerit. Siquidem præscriptum est, vt *in functionibus* quæ ad Synodum non spectarent, Madruccius præcederet; in iis autem quæ Synodi essent, siue Sessiones, siue conuentus, [h] tres Præsides vnà considerent, æquè ac quando tres Legati aderant; Madruccius verò Sedem propriam haberet decorè ornatam, & ab Episcopis sepositam. Præterea Legatus iussus est extra vrbis portam ire obuiàm Hispaniæ Principi illac breui transituro, cùm Dynastarum iureiurando Rex iam fuisset renuntiatus; eumdemque ad dexterum latus collocatum ad ædes comitari, ibi tamen ab equo non desilire. 1551.

[f] Diarium, 30. Aprilis, & 1. Maij.
[g] Epistola Legati ad Dandinum, infrà proferenda.
[h] Diarium, 20. Maij.

4 Habitus fuit primus Patrum congressus pridie Kalendas Maias, atque in eo propositum, vt die postero Synodus aperiretur; sed simul eius processus ad Kalendas Septembres prorogaretur. Etiam in hac prima, eaque non grauissima deliberatione, permisit Deus, vt maior illius noui conuentus libertas quàm concordia cerneretur. Cunctis inchoatio Synodi & prorogatio generatim probata, vt Germanos præstolarentur. Sed ea dilatio plerisque iusto longior visa est, cùm eorum complures sex ibi annos exegissent, & ex iis annis quatuor in otio post translationem, inuitati sæpiùs à Paulo vt adirent Bononiam, opusque cum collegis, qui discesserant, prosequerentur; ibi tamen Cæsaris voluntate retenti, adeoque vehementer cuperent rei finem imponere, & ad suas Ecclesias re fessi stabili remeare. Plerique igitur in Ioannis Fonsecæ Stabiensis Episcopi sententiam iuere, vt nimirum ad incertum diem fieret prorogatio, quò posset quàm citissimè tolli: sed Pighius, duorum Præsidum primus, opportunè monstrauit, huiusmodi moram haud interfici vt Synodus duraret, sed vtilem, imò necessariam esse, vt eo temporis interuallo Protestantes accederent, ad quorum recuperationem ea noua conuocatio potissimùm tendebat. Scite se, hanc esse voluntatem Cæsaris, cui nuper ipse Nuntius adfuerat; neque minùs eo spatio opus esse vt reliqui conuenirent, qui cùm annonæ caritate tum belli suspicionibus detinebantur. Denuò igitur dicta sententiæ: & Saluator Alexius Turritanus Archiepiscopus, qui primâ vice sententiam suam haud protulerat, quòd prius alios audire voluisset, tametsi Præside oppositum suadente, Fonsecæ sententiam probauit; causatus, si ratio haberetur de contumacium & hæreticorum commodis, longè maiorem habendam de commodis obsequentium & Catholicorum; neque committendum, vt ij inter

1551. ter infinitæ procraſtinationis incommoda macerarentur. Sed è contrario Fonſeca, aliique cum eo ſententiam mutauere: & hæc in conſeſſu vicit. Quare poſtridie celebrata eſt vndecima Concilij Seſſio.[i] Solemne ſacrificium fecit Legatus, qui Sacerdotio initiatus, tunc primùm Sacris operatus eſt: Latinam concionem habuit Sigiſmundus Fedrius Franciſcanus cognominatus à Directa. Maſſarellus duo Pontificis Diplomata recitauit; alterum de reſumendo Tridenti Concilio, alterum de Præſidum electione: tum Archiepiſcopus Turritanus è ſuggeſtu inchoationis Decreta propoſuit, quæ concorditer accepta. Per eos dies ac deinceps acceſſerunt ad Synodum[k] Epiſcopi primarij ſatis frequentes. Hîc verò conuentus non habebantur ad expendenda rerum argumenta, tum quia plurimum laboris operi impenſum fuerat Tridenti priùs, poſteà Bononiæ, tum quò palàm fieret, Germanos non ad ſolemnia tantùm, ſed ad rem ipſam etiam expectari; cùm pleriſque videatur, in ſummis conuentibus maius opus confici in conſiliis quàm in Decretis faciendis.

i Litteræ Legati ad Dandinum, 1. Maij 1551. inter Ceruinorum monumenta.

k Ex Diario.

CAPVT XV.

Hiſpaniæ Principis, & Bohemiæ Regis tranſitus Tridento. Plures Regum Oratores, & tres Septemuiri Eccleſiaſtici aduenium. Et duodecima Seſſio.

NE rerum ſeries interrumpatur, libet vnà proſequi, quæ ibi euenere vſque ad duodecimam Seſſionem, quæ nouum Synodi exordium cenſeri poteſt. 1

Pridie Nonas Iunij eò peruenit Philippus Hiſpaniarum Princeps, è Germania redux, quem Romanorum Regem renuntiandum, Ferdinando ſucceſſurum, propoſuerat Carolus; Ferdinando autem, ſi aſſentiretur, Imperij conſortium offerebat, quemadmodum duo ſimul Cæſares olim imperauerant. Sed Ferdinandus cauſatus eſt, non poſſe quidquam à ſe ſtatui, abſente Maximiliano filio, iam Bohemiæ Rege conſtituto, & Caroli genero, cuius loco tunc Hiſpanias moderabatur. Idcircò Maximilianus, relictâ ibi coniuge, properè Germaniam repetiit, obfirmato ad obſiſtendum animo; ſatis gnarus, Germanos magis ad ſe propenſos fore, quippe nationis eiuſdem Principem, minùs formidabilem, atque apud ipſos commoraturum. Eo igitur refrigeſcente conſilio, Philippus in Hiſpaniam reuerſurus iter habuit Tridento[a]. Nec ab re facturum me putauerim, ſi breuiter expoſuero, qui ritus in honoribus illi habendis ſeruati ſint, cùm id & illuſtrium ſcriptorum recentium exemplum mihi perſua-

a In Diariis à 6. ad 9. Iunij.

Digitized by Google

persuadeat, & communis nostri temporis mortalium vsus, qui tanti faciunt speciosa huiusmodi officia, vt interdum eorum causâ summa negotiorum molimina perturbentur, præcidanturque commercia inter eos, quos arctissimis vinculis natura connexuit. Quare si perinde notitiarum ac monetarum pretium ab hominum æstimatione dependet, ea certè negligenda non sunt tamquam tenuia vt legantur, quæ maxima habentur vt fiant. 1551.

2 Legatus ac Patres Concilij ad sagittæ iactum ex vrbis porta obuiàm Philippo processere; Præsides eum ex equis amplexati sunt, reliqui Præsules desilientes eius dexteram osculati: hinc breuia vrbanitatis verba inuicem dicta. Tum Philippus multum institit in iis officiosè petendis, quorum repulsam volebat, hoc est, vt potiorem locum Legatus teneret. Equitauit medius inter duos Purpuratos, antecedentibus Proceribus, & Episcopis subsequentibus. Ad arcem vsque deductus est, vbi à Madruccio exceptus hospitio, Patres dimisit equis insidentes.

3 Postridie Legatum inuisit, qui obuiàm illi occurrit extra suarum ædium limen. Paulùm ibi commoratus, inde vnà cum eodem Legato ac Madruccio ad insulam in Athesi perrexit, tercentos ferè passus ab vrbe remotam; vbi Madruccius ligneâ domo constructâ, eademque aulæis aureis, picturis ac statuis insigniter exornatâ, conuiuium opiparum exquisitis harmoniæ modis conditum parauerat. Philippus, duo Purpurati, & Sabaudi Principis filius, qui Hispanum comitabatur, pari gradu mensæ adsedere; reliqui Proceres, nobilesque complures in inferiori subsellio. Post epulum, Germanorum more choreæ ductæ, inter quas Philippus ipse saltauit: dein ludicra certamina commissa, quibus plura (in Ludouici Ariosti recentiore tunc poëmate descripta) heroum facinora exhibebantur. Die postero Legatus inuisit Philippum, qui perhonorificè illum excepit, testatus, Cæsarem parentem suum ne vitæ quidem parsurum, vt Pontifici deseruiret. Die 9. tandem discessit, cunctis illum præter Præsides comitantibus.

4 Paucos post dies eò Maximilianus [b] Bohemiæ Rex accessit, qui repetebat Hispaniam, vxorem inde deducturus. Hic festinantis, adeoque priuati more iter habebat; quamobrem illi obuiàm haud processum: Legatus ipsum inuisit, & ipse pariter Legatum. Elapso triduo, inde profectus est vnà cum Tridentino, qui Mantuam vsque comes illi adfuit, cùm & familiâ & Episcopatu in ditione Ferdinandi illius parentis esset. [b] 12. Iunij.

5 Dum hi Principes Tridento transibant, Moguntini Septemuiri Nun-

1551. Nuntius eò peruenit, qui illius absentiam excusaret, vtpote neces-
c 10. Ianuar. anni 1551. sariam ob necessariam eiusdem in sua Diœcesi præsentiam post diu-
turnam in Comitiis moram; iaddiditque, Procuratorem ab eo de-
legatum iri, iisdem ac à reliquis Septemuiris Ecclesiastreis delega-
rentur. Verùm à Legato rejecta excusatio est, respondente, eos ob-
stringi per se adesse, quando Synodus in eo loco ceteris incommodo
coacta fuerat in gratiam commoditatemque Germanicæ nationis. Nec
d Diarium, 18. & 20. Augusti anno 1551. ea repulsa in casum recidit, cùm postea & idem d Septemuir, & Tre-
uirensis interuenerint. Coloniensis vt se proximè accessurum osten-
deret, domicilium illic sibi ornandum curauit. Confluxere quo-
que plures Antistites è Cæsaris ditionibus, eiusque noui Oratores,
e 13. Iulij. e qui fuerunt Hugo Comes à Montefortu, Imperij nomine, & paul-
o post duodecimam Sessionem Guillelmus à Pictauia, Belgicarum
f 2. Septembris. Prouinciarum Legatus f, pluresque eiam Oratores à Ferdinando
g Diarium, August. & Septembr. missi aduenere g.

Pridie Kalendas Septembris cœtus generalis habitus est; vbi cùm 6
adessent duo Septemuiri Archiepiscopi, rogati sunt vt in Aulam
proximam concederent, donec de ipsorum loco deliberaretur: qui-
bus digressis, proposuit Legatus, vt supra reliquos Præsules collo-
carentur; cui assensere Archiepiscopi Septemuiris antiquiores;
dummodò præmitteretur denuntiatio, nihil inde iuris sibi ac suc-
cessoribus detrahi. Quapropter duo Archiepiscopi missi sunt, Se-
ptemuiros ad conuentum deducturi: hi verò de habito decreto
edocti, gratis actis redierè, & pro eo quod statutum fuerat, supra ce-
teros Præsules qui non præsidebant collocati sunt, aliquantulum
ab illis seiuncti, & in subselliis honestioribus quàm communia, è re-
gione Cæsarianorum Oratorum. Ibi statutum est, vt postridie in-
dicta Sessio celebraretur; in qua altera pariter Sessio die vndecimâ
Octobris ad Decreta pronuntianda indiceretur. Postero igitur die
solemniter celebrauit Balthasar Eredia Archiepiscopus Turritu-
nus: concione tunc omissâ, Massarellus Præsidum nomine breuem
paræneſim de viuendi ratione recitauit. Producta comprobataque
sunt Oratorum Caroli ac Ferdinandi legationis mandata; sanci-
tumque est, vt in proxima Sessione ageretur de articulis Eucharis-
tiæ, ac de obstaculis, quæ supererant, ne Episcopi suas apud Sedes
residerent.

Adfuit deinde Iacobus Amiotus, à Rege Galliæ missus cum epi- 7
stola, cuius inscriptio erat: *Sanctissimo in Christo, & obseruandis sum-
mopere in Christo Tridentini conuentus Patribus.* De ea excipienda plu-
rimùm est disceptatum: sed eius tenor & opportunitas, quò res me-
liùs

liùs lectoribus inintelligat, me commonent, vt ab initio repetam quæ inter Pontificem & Henricum contigêre; cùm in narratione, iuxtà ac in nauigatione, opportunius iter non semper sit quod rectius est, & expediat quandoque à portu quò tendimus recedere, quò via certior ad ipsum teneatur. 1551.

CAPVT XVI.

Duplex Galli contestatio in Senatu, varia negotiorum bellique euenta ob Parmæ controuersias.

1 ANtequam Ascanius Corneus ad Galliæ Regis Aulam peruenisset, statutum iam tandem fuerat à Rege coniugium inter Dianam filiam, & Horatium Farnesium, [a] ad eam vsque diem suspensum. Remissus etiam fuerat à Rege Horatius Parmam ad confirmandas ibi cum fratribus pactiones. Ascanio, sicuti diximus, spes generatim facta est, adiectumque, mentem Regis per Monlucium Pontifici pleniùs patefactum iri. Interim Gonzaga conspicatus, negotium studiosè protrahi, vt per eam moræ opportunitatem Parmenses commeatum sibi colligerent, Brixellium occupauit, [b] Ferrarienſis Principis oppidum, cuius vtile dominium tunc erat penes Cardinalem Principis fratrem, & Gallicarum partium in primis studiosum, quâ commodus dabatur aditus ad necessaria quæque Parmam conuehenda. Hinc Monlucius excusationem apud Iulium prætendit, quasi Rex eâ rei nouitate irritatus priorem concordiæ voluntatem abiecisset. Nec vllum etiam tum erga Octauium adhibere diligentiam omisit Pontifex: cumque is promissum quo se Regi prius obstrinxerat obtenderet, Iulius eum vetuit, addito per Diploma quod memorauimus præcepto, dein commonitorio libello: ostenditque, posse his vti tamquam honestissimâ resiliendi causâ. Simul etiam & persuadere studuit, quando Gonzaga vltra verborum minas nondum progrediebatur, opportunum non esse, vt se in terrorem sumptusque coniiceret. Spopondit insuper, si quid aduersus eum pararetur, se illi Parmæque, non solùm ope, sed prælentiâ, si opus esset, adfuturum.

2 Nihil tamen per eas adhortationes effectum est. Etenim quemadmodum satis animaduertit Iulius, ac Cæsari significauit, nec Octauius, Gonzagæ minis vehementer agitatus, se vnquam tutum putasset, nisi valido protectus thorace; neque Rex post auxilia Octauio promissa destitisset vnquam ab incepto, ne suæ fidei perpetuò existimationem adimeret apud Italicos Principes; cùm in

[a] Cuncta extant in mandatis Pontificio Quæstori datis, ad Cæsarem missо, & Camaiano ad Florentiæ Ducem, & Monlucio in reditu in Galliam, & Achilli Grassio, Nuntio Veneto, 27. Augusti 1551. apud Burghesios; præter litteras Dandini infrà citandas.

[b] 1. Maij, ex Adriano lib. 8. & fusiùs in litteris Dandini.

Digitized by Google

1551. hominum negotiis nimis noxia iactura sit, si adulterina veluti moneta habeantur nostræ pollicitationes, quæ sunt vnicum huiusmodi mercaturæ instrumentum. Eapropter reuersus in Galliam Horatius, pactiones suo ac trium fratrum nomine 27. Maij firmauit,

c Pactiones extant apud Burghesios.

[c] pollicitus, Octauium Regi militaturum in qualibet expeditione, præterquam aduersus Sedem Apostolicam, consensurumque, vt Gallicus miles Parmam, aliasve suæ ditionis arces ingrederetur. Rex vicissim pollicebatur suam opem, quâ Parmam tueretur aduersus cuiuscumque impetum, conductis regio stipendio mille & quingentis peditibus, ac ducentis equitibus: & si ea vrbs oppugnaretur, maiora præsidia sub Gallicis præfectis, sed constituto supremo ductore Paulo Vitellio, qui Octauij locum teneret, & à Rege stipendium acciperet. Præterea si Farnesiis Cardinalibus adimerentur à Cæsare prouentus, quos in illius ditionibus hi possidebant, illos à Rege compensatum iri. Aliæ simul conditiones adiectæ, quibus ad stabilem erga Regem clientelam obstricti Farnesij, vetabantur per aliquot annos iniussu Regis cum Cæsare conuenire.

Intelligebat Pontifex, vnicam sedandæ procellæ rationem futuram fuisse, si Farnesiis simul satisfieret, simul Regi adimeretur suspicio, velle Cæsarem in Italia suum imperium augere. Quare statim ac rem cognouit, ad Octauium misit Alexandrum Cardinalem eius fratrem, ac deinde Ioannem Angelum Cardinalem Mediceum Farnesiis consanguineum, qui cum Verallo ac Maffeio à Paulo paucis ante obitum mensibus Purpurâ insignitus fuerat, quique inter primos tumultus ab eodem Paulo ad Parmæ custodiam Bononiâ missus, vbi Prolegatum, sicuti narratum est, agebat; ac tandem Cardinalem Sanctæ Floræ, Octauij sobrinum, qui omnes suo nomine plurima pollicerentur. 3

[d] Litteræ Dandini ad Io. Baptistam Montanum à S. Laurentio, 30. Maij 1551.

Verùm suæ mentis intimè conscium, eiusque interpretandæ in primis arbitrum misit Bononiam Dandinum, [d] Pontificiis epistolis Præfectum, qui eâdem operâ & quæ bello opus essent pararet, & de pacis conditionibus ageret. Nec Octauius illi se amplius omnino difficilem ostendebat; seu id ex animo faceret, suas angustias ac periculum conspicatus, ne vnà cum fratribus liberisque exutus bonis desereretur; seu id simularet, vt hostes deluderet, donec Parmenses frumenta collegissent, pro eo ac ipse postea suadere [e] Gallo conatus est, [f] conquesto quòd [illegible] iniussu suo agitasset. Quamobrem vt res conficeretur, cohortante etiam Ferrariæ Duce, qui flagranti semper & numquam defesso studio pacem promouit, Dandinus ipse Parmam accessit, exceptus ab Octauio per summam erga Pontifi- 4

[e] Retulit Ferrariæ Dux Dandino, quod legitur in huius epistola ad Pontificem, 19. Augusti 1551.

[f] Litteræ Dandini ad Pontificem, 10. & 12. Iunij 1551.

cem,

Digitized by Google

cem, cuius ille personam agebat, reuerentiam. Octauius Camerino minimè contentus, poscebat præterea Ciuitatem Nouam, non ignobile Piceni oppidum, & aliquos pecuniarios reditus cum aliis emolumentis. In hæc omnia largior Dandinus fuit, tum quòd ea sibi pretium angustum videbantur præ acquirenda Parma, & communi quiete; tum quòd gnarus erat, se in iis sui Principis voluntati conformari. Conuentum itaque fuit, vt à Pontifice mitterentur ad Octauium Diplomata à Senatu comprobata, quò rebus cautius foret, per quæ iure beneficiario is Camerinum possideret; ac præterea, vt ipsi, & posthæc filio, Ciuitatis Nouæ regimen concederetur, adiectâ etiam ex Pontificiis prouentibus octo millium scutorum in annos singulos pensione: Cæsar verò eidem eiusque fratribus permitteret, vt liberè retinerent quidquid in ipsius ditionibus possidebant; simulque ipsi liceret diuendere quæ habebat in regno Neapolitano; aliquid insuper pecuniæ ad militem dimittendum suppeditaretur. 1551.

5 Petebat Octauius, tamquam præcipuam conditionem, vt dum ipse Diplomata cautionesque præstolabatur, Pontificiæ copiæ in Castro Franco continerentur, Cæsareæ verò vltra Tarum; affirmans, vbi iam sibi impetus ac damnum fuissent illata, atque ab hostibus collata signa in Gallos auxiliares suos, haud ampliùs concordiam sibi honestam futuram.

6 Ex altera parte Dandinus, suspicatus id arte agi quò temporis spatium ad messem colligendam daretur, postulàbat vicissim, vt sibi ab Octauio interim cautum esset, vel vrbe depositâ in potestate viri sinceræ erga vtramque partem fidei, vel arce traditâ Cardinali Sanctæ Floræ, vel datis idoneis obsidibus. Sed recusabat Octauius, & scripto dumtaxat se obligari consentiebat; ita tamen, vt hoc ipsum lateret, donec res conficeretur. Dandinus haud acquiescendum putabat illi conditioni, quâ fœderati rem ipsam inceptarent, Octauius verò scriptum exhiberet, quod apud homines Magistratus viribus haud subiectos tantum valet, quantum vult qui scriptum exhibuit. Quare ad deliberandum de re Cardinales Camerarium & Mediceum, simulque Alexandrum Vitellium, & Archiepiscopum Saulium Prolegatum in consilium vocauit. Omnes conuenere, fidendum scripto quod Octauius obsignasset, datâ Principis fide: atque ita si promissa violarentur, obtulit Camerarius quinquaginta scutorum millia de suo soluenda, totidem alia Vitellius; centum millia Saulius, Mediceus verò quidquid rei familiaris habebat, & præterea iacturam gratiæ Pontificiæ, quam inæstimabilem putabat. Ea de re certior factus Io. Baptista Montanus, qui erat in ca-

1551. ſtris, illorum ſententiam comprobauit, adiecitque, vbi Octauius induxiſſet in animum vrbem arcemve deponere, ſeipſum obſidem in illius poteſtatem iturum. His peractis, per certum hominem à Camerario ad Octauium delata reſponſio, cùm vellent ij quatuor viri, quos nominauimus, apud Ioannem Baptiſtam Montanum ſe obſides conſtituere.

Verumtamen ſubiratum animum præ ſe tulit Octauius ob quam- 7
dam pecoris prædam, ab iis abactam qui erant Fidentiæ, quæ Burgum S. Donnini vulgò dicitur; & quia Gonzaga ad Tarum acceſſerat, iamiam traiecturus: negauitque, à ſe ſyngraphum conſcriptum iri, niſi priùs illatum damnum compenſaretur, & Gonzaga ſubſiſteret. De reparanda iactura pecoris, quæ ne centum quidem aureis æſtimabatur, facilè conuenere Pontificij. Quapropter Camerarius, cuius fidem ac ſingulare in Sedem Apoſtolicam ſtudium in tota huiuſce negotij ſerie ſummis per ſuas litteras laudibus Dandinus apud Pontificem extulit, celeriter Octauium adiit, oblato damni pretio, vnaque pollicitus, effecturum ſe, ne Cæſariani progrederentur. Quamquam autem Farneſius multa opponebat; tamen Camerarius eò cum Octauio rem perduxit, vt hominem ad Gonzagam miſerit, qui negotij ſtatum nuntiaret, rogaretque ipſum vt ſiſteret: ſed miſſus nuntius tranſgreſſas iam flumen copias offendit, & paruulum oppidum Nocetum nomine occupatum. Quamobrem Octauius tantum indignationis ſeu concepit, ſeu ſimulauit, vt illicò rei tractationem abruperit. Neque quidquam valuit, quòd Gonzaga obtulerit Noceti reſtitutionem, capti non Cæſaris ſed Pontificis nomine, & militum trans flumen reditum. [g] Superuenere Diplomata, ſanctioneſque Pontificis, perinde atque Octauius poſtularat, in Senatu vnanimis ſuffragiis comprobata, [h] & per ampliſſimam & legitimam formam: ſed ille diſertè reſpondit homini, qui miſſus à Camerario de iis certiorem eum fecit, ac ſubinde alteri, quem Mediceus Cardinalis miſerat iuſſu Pontificis, ægrè ſibi ſubtrahentis ab ore dulcedinem illam concordiæ, quam certà quadam ſpe delibauerat: Mirari ſe ea ſibi proponi, numquam inter ſe ac Pontificios firmiter conueniſſe: [i] ad primam aggreſſionem fuiſſe à ſe omnem concordiæ anſam abruptam: hoſtes ſe trans flumen reciperent, ſubditos ſuos illatis omnibus detrimentis releuarent, & poſteà denuò negotium exordirentur. Nondum Pontifex neglexerat alterum argumentum, de quo nuper eſt facta mentio, vt concordiæ pateret aditus, & ad eam Octauius adduceretur bonâ Regis Galliæ pace, à cuius auctoritate illum pendentem, &

cuius

g Litteræ Dandini ad Pontif. 12 & 15. Iunij, ad Mediceum Cardin. 17. Iunij 1551.
h 20. Iunij, vt in Actis Conſiſt. 1551.
i Litteræ Dandini ad Ferrariæ Ducem, 22. Iunij 1551.

Digitized by Google

cuius viribus confisum animaduertebat. Id autem erat, si ab Henrici animo suspiciones abraderentur de intentis à Cæsare incrementis: quare quò per maiorem dignitatem suam, Gallorumque securitatem rem gereret, effecit, vt Cæsar suis litteris ipsum rogaret (saluo quodcumque tandem esset Romani Imperij iure) se obstringeret, vbi pactio firmaretur, ad retinendam Parmam Sedis Apostolicæ nomine; Pontifex verò Regi spondebat, à se vrbi custodem, nulli addictum factioni, impositum iri, qui iuraret se illam Ecclesiæ seruaturum, nec vlli vmquam concessurum. 1551.

8 Verùm Octauius reuerà pellem sibi potiùs detrahi, quàm Parmam consensisset, ratus id & dignitati suæ indecorum, & posteritati perniciosum. Et Galli promissæ fidei deesse nolebant; quin affectabant splendidos illos titulos, quibus oppresso subuenientes, & datæ fidei seruantissimi prædicarentur; reipsâ ne spinam illam Cæsaris infixam lateri paterentur auelli. Farnesij Cardinales Româ recesserant, Alexander Vrbinum, ad illius vrbis Principem, sororis suæ virum, vnde posteà Florentiam se contulit, humaniter ibi exceptus ab eo Principe, qui alioqui Pontifici beneuolus, ad eam expeditionem suppetias tulerat; [k] & Ranutius, S. Angeli Cardinalis dictus, Venetias contenderat. Quamuis autem Cæsariani cuperent, vt à Iulio compellerentur aut ad Romam repetendam, aut ad Cæsaris ditiones adeundas; haud æquum ille censuit eâ vti violentiâ; quà pastoris ac parentis charitate detentus, quà memor illius dicti, *Oderis tamquam amaturus*.

k Litteræ Dandini Bononiâ ad Cosmum Ducem, & ad Pontificem.

9 Dum hæc agitabantur, magnoperè Iulius conquestus fuerat de circumlatis ad Episcopos Galliæ regiis litteris, in quibus de Synodo propria Gallicæ nationis agebatur; atque in Senatu [l] sexto Aprilis expostulauerat, Regem insimulans quasi Oecumenicæ Synodi perturbatorem, ob huiusmodi priuatam Synodum indictam, & ob concussam in Italia pacem. Quapropter Henricus ad se purgandum iniunxit Paulo Termesio, quem Claudio Durfeo Oratori suo Romæ suffecerat, vt secretum Cardinalium Senatum adiret, rituque legitimo regiam mentem exponeret. Id autem ab eo præstitum est 7. Iulij; [m] sed priuatâ ac reuerenti loquendi formâ, tametsi ante eam diem aliqua fuissent commissa in bello certamina. Libellij quem legit & exhibuit Orator, hæc fuit summa: Resciuisse Regem per ingentem animi molestiam querelas, quæ apud venerabilem illum Senatum in se iactæ fuerant, quasi vellet peculiarem totius Galliæ Synodum cogere in contemptum Oecumenicæ Tridenti promulgatæ. Mirum sibi supra modum videri, cùm ipse à primis vsque

l Extat in contestatione Pauli à Termes, Gallici Oratoris; & in Diario Massarelli.

m In volumine mandatorum in Archiuio Vaticano.

1551. que annis studuisset hereditarium Christianissimi nomen factis explere, nunc in eo sacrosancto consessu fuisse deturpatum, perinde quasi potestatem in Religionis negotio sibi arrogasset. Numquam antea in Regis suspicionem venisse, Ecclesiæ & vniuersæ Christianæ gentis Principem, communem parentem, iudicem incorruptum, veritatis ac Principum patronum, velle munus tam nobile, assumptâ accusatoris personâ, deponere, nullâ priùs admonitione benignè præmissâ: non id promerita esse & ea subsidia quæ ipse obtulerat Paulo, difficillimo Sedis Apostolicæ tempore, & fauorem, à se solo inter Principes præstitum, in gratiam Pontificiæ auctoritatis, Synodo Bononiam translatæ, & quæ bello tam diuturno, tam constanti, tam prospero sustinuerat, quò Religionem in Gallia & in Scotia tueretur: numquam in animum incidisse Regi, vt proprium totius sui regni Synodum conuocaret.

Rem ita contigisse. Cùm Rex graui cum animi dolore cognosceret serpentem per suas ditiones hæresim, inter alia admota remedia, fuisse à se admonitos Episcopos, vt per opportunitatem sacri Quadragenarij ieiunij suas Ecclesias inuiserent, quæ opus ibi essent, expenderent, paratique forent ad Oecumenicam Synodum adeundam. Sed quoniam animaduertebat Rex, eos in obeundo suo munere desides esse, scripsisse ad Metropolitanos, diligenter obseruarent Episcopos, qui suo defuissent officio, vt in proprio nationis Concilio ex iuris præscripto punirentur. De cetero huiusmodi Concilium numquam indictum fuisse, nec voluisse Regem eo nomine significari totius Galliæ Concilium; sed solùm intendisse, vt in singulis prouinciis conuentus cogerentur, quos sacri Canones Synodos Prouinciales appellant, & quorum frequentiam præcipiunt; cùm tamen hi annos plurimos in Gallia non sine pietatis detrimento fuissent intermissi: nec vnquam cogitasse Regem quidquam moliri aduersus Apostolicam Sedem & Oecumenicum Concilium, cuius bono non modò vires, sed ipsam vitam impendere non dubitabat: iam vsque ab initio ea Nuntio fuisse à Rege significata per Cardinalem Lotharingum, & nunc iterùm eadem per Oratorem exponi vniuerso Senatui. Satis patere, in Italia pacem abrumpi, & arma suscipi cum perturbatione Concilij: qua in re constare, Regem, si prouocaretur, eò se per inæstimabilem animi molestiam descensurum. 10

Inaudisse Henricum, peiorem in partem trahi, quòd ipse amicitiam cum Octauio exerceret: sed à Pontifice, sacroque Collegio se poscere, vt rem probè dispicerent, quò statuerent, num ipse quidquam 11

quam in eo ipsorum indignatione dignum commisisset. Fuisse sibi 1551.
significatum ab Octauio, difficulter se posse Parmam tueri, vrbem magni momenti Ecclesiasticæ ditioni, & Italicæ libertati, adeoque à se pecuniæ subsidia ab eodem Octauio fuisse flagitata, affirmante, se non ausum id à Pontifice poscere; quia cùm ob alia innumera beneficia illi esset obstrictus, per eam petitionem importuni sibi notam extimescebat. Subuenisse illi Regem, subsidij continuationem pollicitum, quemadmodum pecuniam suppeditarat ad eiusdem vrbis defensionem Pontifici Paulo, ac posteà Apostolicæ Sedi, dum vacabat, numquam repetitâ pecuniâ, quam illi mutuam dederat. Non licere modò, sed præcipi cuicumque homini Christiano, alienæ indigentiæ opitulari: nihil pactos, nihil molitos Farnesios, quod Apostolicæ Sedi, subiectioniq́ue boni clientis officeret: non inductum Parmam exterum militem, non regimen inuersum. Reputaret Pontifex & Collegium, an tam laudabile facinus commereret, vt propterea vniuersa Christiana Respublica peruerteretur.

12 Quò Rex sincerum rectumque animum suum luculentiùs probaret, offerre se, vbi Cæsar Placentiam, & quidquid in agro Placentino ac Parmensi occupauerat, Ecclesiæ relinqueret, idem de Parma ab Octauio effectum iri, dummodò ritè cautum foret, hæc omnia penes Ecclesiam ita permansura, vt numquam abalienari possent. Præterea polliceri Regem, se Parmæ defensionem omissurum, si Pontifex suis illam viribus, prout opus esset, tuendam susciperet, sponderetque, numquam se illam aliis concessuram; ac Farnesiis, quæ passi fuerant damna compensaturum. Quòd si Pontifex iis quæ proponebantur reiectis arma capesseret, Regem haud degenerem suis maioribus animos exciturum in amicis suis sociisque defendendis. Ipsis insuper ob oculos ponere, perturbatâ publicâ tranquillitate, quæ cuicumque Concilio necessaria est, nec sibi nec Episcopis suis licere ad Synodum conuenire; ac proinde se contestari, hæc & quæcumque alia mala res Christiana pateretur, sibi neutiquam imputanda; neque tamen propterea in quouis euentu velle Regem ab obedientia Apostolicæ Sedi debita se subtrahere. Demum Orator Pontificem demissè rogabat, vt ea contestatio publicis tabulis committeretur, redderetuŕque posteà responsio, quò ea de re Christianos omnes Principes edoceret.

13 Hæc contestatio (cùm ad eam vsque diem in vtraque partium & voluntas & spes concordiæ vigeret) etsi habita in Senatu, extrà tamen haud effluxit, itidem ac altera subsecuta contestatio mox recensenda, ibidem habita de Synodi rebus, quod pariter Sanuis notat,

1551. tat, à quo etiam hæc reuelandæ ratio egregiè seruari videtur: intentus enim ad eleuandam Principum iudicio Pontificiam auctoritatem, semper illam quasi ab eorum pedibus conculcatam depingit; adeoque perpetuam in ipsos satyram contexit, dum illius contemptores eos effingit, quod ipsi tamquam turpem impietatis notam abominantur. Is itaque referens secundam contestationem, quam afferemus, & quæ priorem hanc complectebatur, nullam tamen facit mentionem siue obsequij quod ibi Rex professus est in Apostolicam iurisdictionem, siue religiosi animi, sibi calumniæ vertentis, veluti parum Religionis studioso, quòd aliqua de se fuisset suspicio, quasi propriam Gallicæ nationis Synodum conuocasset. Sed parum foret id præterire silentio, nisi pro certo poneret, etiam illius cogendæ voluntatem in Rege fuisse, & hanc ipsam voluntatem promulgatam: cùm ex aduerso liqueat, id meram fuisse suspicionem, ex ambiguitate verborum, tametsi non temerè profectam. Etenim, [a] quemadmodum posteà Pontifex factum excusans affirmauit, regiæ ad Episcopos litteræ ita sonabant; nec Lotharingi apud Nuntium declaratio ad delendam opinionem offensionemque publicam satis erat: & reuerà verba conflantur aëre, scripta solidissimè perseuerant; præsertim cùm Henricus eas litteras Romam etiam misisset ad Antistites Galliæ ibi degentes, atque etiam ad Archiepiscopum Auenionensem, vrbis scilicet Pontificiæ Antistitem: Pontifex verò hoc ipsum, tamquam minus malum, patienter tolerauerat; perinde ac etiam passus est euocatos à Rege Româ fuisse Gallicos Præsules, & præterea Cardinales Ferrariensem ac Turnonium.

[a] In mandatis Grassio datis, Nuntio ad Venetos.

Sed ad contestationem regrediamur. Cùm ea fuisset plusimâ reuerentiâ in Pontificis auctoritatem condita, & in arcano proposita, minimè opportunum visum est, illud responsi genus ipsi reddere, quod in apologiam degenerat, hoc est, scribendi formam vix à conuitij mendacitate seiunctam, adeoque plus habentem ad exasperandum acrimoniæ, quàm ad purgandam causam efficaciæ. Potiùs cuiusque erat, aliqua ex iis temperamentis, quæ ibi proponebantur à Rege, in opus deducere: sed omnia vt auditu speciosa, ita factu ardua cernebantur. Placentiæ restitutio non amplius sperabilis erat, ob Caroli repugnantiam toties declaratam: Parmæ deditio duabus conditionibus adnectebatur, quarum alteram Rex, alteram Octauius numquam expletam proclamassent. Non enim potis erat Pontifex vrbem illam tam validè communire, vt satis tutam aduersus Cæsarem arbitraretur Henricus; nec eius loco ea rependere Octauio, quibus ipsi satisfieret. Cùm igitur ita lis componi non posset, 14

vt

vt omnes acquiescerent, existimabat solerti prudentiâ Pontifex, minus inter mala futurum in perturbanda tum pace tum Synodo, si bellum à se moueretur. Etenim dum ipse ferrum educeret, ferrum illis eripiebat, à quibus & ferociùs tractaretur, & seriùs reponeretur. Præuidebatur quippe, vbi Pontifex quiescceret, Cæsar, multò impatientiùs ferens Parmam tunc ab Henrico quàm priùs ab Octauio occupatam, arma suo nomine illaturus in Regem, Pontifici simul diffidens, quasi illius moliminis particeps; adeoque bellum sæuius debacchaturum, vnde Synodus euaneseceret. Contrà verò, si Iulij nomine arma stringerentur, accedente solùm per auxiliares copias Cæsare, pacem inter vtrumque Principem haud violatum iri; nec arduum fore, quòd aliqua ineundæ concordiæ Pontifici cum Rege aperiretur via; atque solos Gallos vt summùm Concilio id temporis defuturos. Ad hasce rationes, rem Christianam vniuersè spectantes, accedebant propriæ Sedis Apostolicæ, quæ in commune omnium commodum etiam redundabant; eo quippe dumtaxat pacto periculum euitabatur; ne Parma in potestatem Cæsaris deuolueretur cum Ecclesiæ iactura, cunctorumque Principum querimonia. Huiusce rei ratio erat, quòd cùm liceret Cæsari sua arma cohonestare tamquam Ecclesiæ commodata, adeoque communem inuidiam ac notam turbatoris auidique Principis declinare, hoc planè nomine rem gerebat; ac proinde [o] per syngrapham promiserat, vt Parma si caperetur, in manu Pontificis permaneret. 1551.

[o] Diarium, 18. Maij anno 1551.

15 Igitur ad arma deuentum. [p] Imperator exercitus erat Gonzaga, Pontificiis copiis præerant Io. Baptista Montanus, & Vincentius Nobilius (ille ex Balduino Pontificis fratre, hic ex eiusdem sorore nepos) Camillus Vrsinus à Nomento, Alexander Vitellius, & cum Legati potestate Mediceus Cardinalis, frater Marchionis Meleniani, qui Cæsarei exercitus sub Gonzaga Legatus erat. Gallorum copiæ Mirandulam conuenerant, quibus Galeottus Picus Gallicarum partium imperitabat. Illic aliquid pugnatum est, prospero Pontificiorum [q] successu. Ex altera parte Horatius Farnesius cum regio milite Bononiensem agrum vastauerat: [r] Pontifex verò illi ademerat vrbem ac ditionem Castri, [s] de quibus ingens erat Iulio sollicitudo, tum ob Romæ propinquitatem, tum ob oræ maritimæ opportunitatem, quâ Galli, aliique ab ipsis sollicitati appellere potuissent. Verùm prudentia [t] atque obsequium Hieronymæ Vrsinæ à Petiliano, quæ Horatij mater erat, & tunc principatum illum administrabat, cùm prohibuisset ne armis Pontificiis obsisteretur, Iulium adduxerat, vt solâ possessione militari contentus,

[p] Adrianus lib. 8. & Diarium, 30. Maij 1551.

[q] Diarium Massarelli Tridenti, 18. & 21. Iulij 1551.

[r] Diarium, 17. Iunij.

[s] Diarium, 1. Iulij.

[t] Litteræ Dandini ad Cardinalem Decanũ Bononiâ, 11. Iulij 1551.

1551. tus, Hieronymæ reditus, ciuilemque administrationem relinqueret.

Vbi Rex armis rem geri, exciſamque concordiæ ſpem accepit, 16
alteram huiuſce ſententiæ conteſtationem Vaticano Senatui ſuo nomine exponi iuſſit: Cùm ad aures Regis Chriſtianiſſimi peruenisſet, in eo ſacro Collegio quaſdam opiniones diſſeminari de tutela Octauij Farneſij à ſe ſuſcepta, quæ in diſſidiorum ſemina conuerti poſſent, ſedulò curauiſſe, vt per Paulum Termeſium Oratorem ſuum, in eo Senatu totius rei à ſe geſtæ ratio redderetur. Hîc verò ſuperioris conteſtationis capita recenſebantur: ſed quamquam Rex hæc aliaque plurima ſinceræ voluntatis ſuæ, honeſtæque cauſæ argumenta efficacia protuliſſet; Pontificem tamen, cuius munus fuiſſet rixam omnem inter Principes Chriſtianos extinguere aut temperare, maluiſſe bellum ciere, quo tota mox Europa conflagratura erat, omniſque ad Concilium aditus præcludendus. Ex quo patere, per nouam illam conuocationem, vniuerſæ Chriſtianæ Reipublicæ bonum nequaquam ſpectari, ſed eam ex peculiari cum quibuſdam conuentione fuiſſe habitam, quorum priuato commodo Synodus deſeruiret, demptâ reliquis interueniendi contradicendique poteſtate.

* Extat in volumine inſtructionum in Archiuio Vaticano.

Palàm id fieri ex tota ſerie conſiliorum Pontificis; qui cùm po- 17
tiùs diuexatam Eccleſiam releuare deberet, tam leui de cauſa rem Chriſtianam perturbabat, nouis procellis Petri nauiculam exponebat, & noua odiorum ſemina inter Chriſtianos Principes iaciebat: petere proinde Regem à Pontifice ac Patribus Vaticanis, vt æquì conſulerent, quòd ipſe conteſtaretur, ſe non poſſe ſuos Epiſcopos ad Concilium mittere Tridentum, quò propter bellum nec liber nec tutus erat acceſſus; adeoque Concilium non vniuerſale, ſed peculiare futurum, non ſtudio totius Eccleſiæ reformandæ, ſed voluntate quibuſdam Principibus gratificandi; & inpoſterum huiuſmodi Synodi Decretis ſubditos ſuos nequaquam obſtrictum iri. Regem iis vſurum præſidiis, quibus Chriſtianiſſimi maiores ſui aliique vſi fuerant, à iure conceſſis; libertatem Eccleſiæ Gallicanæ defenſurum: diſertè tamen Regem profiteri, nolle ipſum Apoſtolicæ Sedis obedientiæ ſubiectionique ſe ſubducere (vbi Suauis ab hiſce vocibus abhorrens, ipſarum loco *obſeruantiam* ponit) quin conaturum id agere, vt in dies dignior Chriſtianiſſimi titulo cenſeretur; ſeque interim ad feliciora tempora reſeruare, quibus Pontifex Diuino actus afflatu arma deponeret, turbidoſque animi ſui motus ſedaret. Horum omnium, bonâ ipſorum pace, publicum teſti-

testimonium petere, & certa responsa, reliquis Principibus communicanda. 1551.

18 Haud censuit Pontifex hæc solemnia scriptorum certamina inter se ac Regem Romæ vulganda, quandoquidem nec ab ipsis pariter Gallicis ministris ea vulgabantur: nec poterat ipse aliquam dignitatis iacturam non pati, si non quod ad æquitatem, certè quod ad auctoritatem spectabat, quacumque tandem ratione in ea scena personam litigatoris præferret. Ex altera parte, ne silentium Regi ac Præsulibus Galliæ seu malæ causæ confessio, seu nationis abalienatæ despicientia videretur, responsionem Henrico & Episcopis Galliæ communicandam confici iussit.* Ibi querebatur initio Pontifex, se tam irreuerenter habitum in contestatione, cùm Sedes Apostolica tam egregiis ornamentis beneficiisque Galliam decorasset, & cùm plurima priuilegia, quæ difficulter ac longi temporis spatio Franciscus Rex, de Ecclesia optimè meritus, obtinuerat, eiusque obitu iam defluxerant, Iulius vix in Sede collocatus vnico die cuncta Henrico confirmauerat: non tamen ideirco paternam charitatem nec spem abiici à Pontifice recuperandæ in Rege mutuæ filij beneuolentiæ; proinde nolle se aculeos retorquere, sed allatis rationibus simpliciter responsa reddere.

* In monumentis Barberinorum. Et extant etiam varia exempla in volumine instructionum in Archiuio Vaticano.

19 De rebus Parmensibus esse in comperto, quantâ Pontifex æquitate se gesserat, quà suppeditatis exhibitisque subsidiis necessariis Octauio, quà eo cohibito ne in eam vrbem Pontificiam externas vires induceret cum Italiæ perturbatione, oblatis illi largis promissionibus per tres amplissimos Cardinales Farnesium, Sfortiam & Mediceum, ipsi sanguine coniunctos, qui honor non nisi Regibus exhiberi solet; quà exercitâ in ipsum Regem eximiâ amoris honorisque significatione, misso ad eum Legato Ascanio Corneo sororis suæ filio, viro strenuo ac præclaro: ex his autem nihil à Pontifice præter verba reportatum; adeoque noxam vnicam, cuius ipse reus apud mortales audiebat, esse, quòd se diutiùs deludi passus fuisset: splendidum nomen quod sibi Rex assumebat, quasi opitulantis oppresso, satis excusationi non esse: non omnem opem, etiam iusto possessori collatam, licere, nisi adsint conditiones, quas Iuris ratio, vsusque Gentium exigunt tum in ipsis hominibus, tum in tempore, loco, ac modo: nec pariter sufficere quòd iactabatur, illius armis Ecclesiæ nomine Parmam defendi; cùm certum esset, si petiisset Ecclesia eò suas copias inducere, portas custodire, aliaque militaris præsidij munia ibi exercere quæ Galli exercebant, petitionem ridiculam visum iri: proinde non alium nisi vanum dominij titulum

Digitized by Google

1551. lum Ecclesiæ seruari, aduersus quàm leges Iuris beneficiarij postulant, vbique Gentium notæ.

Dein de Concilio: Et quod ad obstacula belli spectabat, ne possent eò Præsules conuenire, in primis respondebatur: Vbivid ita foret, Regi esse adscribendum, qui vrbem Ecclesiæ ingressus pacem turbabat. Deinde, quò nubem omnem cogitati discriminis Pontifex difflaret, offerebat cunctis Episcopis publicæ securitatis litteras, tam à se quàm à quocumque Christiano Principe amplissimè concedendas. Porrò nimis futile videri quod opponebatur, ob denegatam pertinaciter ab vnica prouincia præsentiam posse derogari auctoritati Concilij, cunctis nationibus ad cunctarum vtilitatem indicti, imò expetiti, atque adiuti singulariter ab ipsius Regis parente: quare imitaretur potiùs Henricus inclytos maiores suos, qui per obsequia in Romanos Pontifices Christianissimorum cognomentum adepti fuerant. Absque graui noxa nequaquam ab eo posse Gallos Præsules detineri, qui reliquis cunctis Oecumenicis Concilijs magna cum auctoritate interfuerant, & cum eadem Tridentino interfuturi essent. Tum Regem hortabatur & obsecrabat Pontifex, ne se abripi sineret gloriæ proferendique dominatus lenocinio, ad iuueniliter cupideque quidquam agendum; nec potentiæ suæ, aut imbecillis viribus Ecclesiasticæ dictionis nimis fideret, memor, maiora Imperia (quod Deus ab ipso auerteret) concidisse; & interdum magis debili quàm potenti fauere homines Deosque. Postremam hanc vocem libuit mihi recitare, ne dissimularem vitium, quod tunc in Pontificiarum etiam litterarum Præfectis perdurabat; cùm illius ætatis exculti litteratores confunderent præstantiam loquendi ad veterum Latinorum ac Ethnicorum formam. Postremò Episcopos Galliæ commonebat, vt enixis precibus à Rege veniam adeundi Concilij ab eo impetrare contenderent; aliter & dignitati Ecclesiæque plurimùm defuturos.

Redditáne hæc responsio fuerit Regi, antequam inter ipsum & Concilium ea acciderint quæ mox afferemus, nobis planè non liquet. Vtcumque res habuerit, iam appetente Sessionis die, Turnonius Cardinalis, qui Venetias secesserat, iniunxit Iacobo Amioto, Abbati Bellosanensi, qui postea Antifiodorensis Episcopus fuit, vt afferret redderetque Patribus Tridentinis epistolam, eâ quam retulimus inscriptione signatam: quæ sanè facta non aliud probant, nisi vt inde vulgi ora pabulum sumant; sæpè magis famelica rerum de quibus loquantur, quàm quibus vescantur.

y Extat in Actis Arcis S. Angeli, & in epistola scripta ab eodem Iacobo ad Moruillerium, Venetiis 8. Septembris 1551. impressa anno 1613. cum aliis scripturis, præsertim Gallicis: qui liber à nobis non semel citabitur.

CAPVT

Digitized by Google

CAPVT XVII.

1551.

Henrici II. litteræ Concilio redditæ, & quid ibi tunc actum.

1 AMiotus cum duobus publicis scribis, secum adductis ex ædibus Turnonij Cardinalis, & homine Gallo, quem sibi Pataruij adiunxerat, Tridentum biduo ante Sessionem peruenit: & quamquam omni studio cauisset, ne res emanaret, eam tamen famæ sagacitas iam odorata fuerat; adeò vt cùm vrbem aliis comitantibus ingrederetur, interrogatus sit, quisnam ex ipsis ad contestandum aduenerit. Die Sessionis manè, peractis de more cæremoniis, is accessit ad Præsides, detulitque litteras, dicens illas à Rege Christianissimo scriptas fuisse ad ipsos reliquosque vniuersos Patres Concilij causâ congregatos. Legatus priuatim legens inscriptionem, ad collegas ait: *Hinc patet, nos à Rege non despici:* dein eam altâ voce à Massarello recitari iussit. Sed illâ audità, statim exorta est in Patribus perturbatio, quòd in titulo, *Concilij* loco haberetur *Conuentus*. Amiotus (quod Suauis referre neglexit) eam vocem in eum qui Regi ab epistolis erat reiecit; addiditque, in iis quæ à se proponenda erant, modò appellari *Conuentum*, modò *Concilium*, modò etiam *Consessum*; nomen autem *Conuentus* frequens esse apud Latinos, nec apud eos malè sonare. Propositum illi fuit à Legatis, quando ita erat, peteret ipse, vt litteræ absque fraude detrimentoque Synodi legerentur. Sed Amiotus respondit, hanc sibi facultatem à Rege minimè datam, sed iniunctum dumtaxat, vt eas exhiberet; at verò vbi eas Patres legissent, & mandata legationis accepissent, eos nihil in litteris offensuros, quod sacrosanctum illum cœtum parui penderet. Hispani, quorum maior erat frequentia, conclamarunt, excipiendas non esse litteras, in quibus Oecumenicum Concilium inscribebatur *Conuentus*, aut certè Patrum sententias exquirendas. Sed Præsides ea de re priuatim deliberandum dixere; & ita per semihoram in Templi sacrario habita deliberatio: illic maior pars dignioris sententiæ adhæsit. Etenim tum Præsides, tum Madruccius, tum vterque Septemuir, & Oratores Cæsaris censuere, Regem neutiquam exasperandum contemptu repudiatæ legationis: & Comes à Monteforti, Cæsaris Orator, libertate Germanicâ eò progressus est, vt si secus fieret, se contestaturum affirmaret. Promotor itaque Concilij in huiusmodi modum Gallo respondit: [a] *Doctissime vir, sacrosancta Synodus censuit legendas esse Regis Christianissimi litteras, raras, in malam partem ab eo non accipi vocem illam,*

[a] Contestatio in Actis est aliquantò prolixior in Amioti epistola, sed eadem est summa.

1551. *lam, Conuentus: quod si forte aliter acciperetur, conteſtatur habendam eſſe pro nulla.*

Hucuſque nolui multa Suauis errata minutiora notare, quæ oſtendiſſent hominem tantummodò parum conſcium rerum geſtarum; ad id verò patefaciendum, quantum arbitror, opus non eſt probationibus ſupra eas quæ hoc habentur volumine. Silentio id circò præterij quod is dixerat, in hac Seſſione locum Tridentino Cardinali datum Epiſcopis Præſidentibus ſuperiorem; futuram Seſſionem fuiſſe indictam die 9. Octobris; ſecundam Regis conteſtationem, cuius ipſe tenorem profert, habitam fuiſſe per Paulum Termeſium. Errata, quæ monimentorum Actorumque lectione reuincuntur: ſed reipsâ leuia ſunt, & quæ ob varias rerum geſtarum narrationes nonnumquam in accuratiores hiſtoricos irrepunt. Sed in præſentia impunè abire non ſinam palmare illius mendacium, in quo ſimul noſtri Suauis & legentis negligentia, & comminiſcentis audacia, & calumniantis malignitas palàm fiunt. Affirmat ille, ex eo quòd Præſides vnà cum Oratoribus, ſeorſim ab Epiſcopis, inter ſe decreuiſſent, Regis litteras eſſe legendas, poſteà verò reſponſionem Concilij nomine, Patribus haud antèà communicatam, reddi iuſſiſſent, prudentes viros fuiſſe plurimùm oblocutos; cùm inde appareret, non modò quorum ductu res Concilij adminiſtrarentur, ſed quinam nomine *Concilij* intelligerentur. Hîc verò plura conglomerat, quibus prudentes illi à Suaui laudati refellebant varias ab ipſo recitatas Pontificiorum reſponſiones ad prædicta quæ opponebantur. 2

Iam verò quî fieri poterat, vt hæc iactitata tunc fuerint, quando palàm res contrariè contigit; ita vt Præſides quidem à populo, qui in templum conuenerat, ſeceſſerint, ſed vnà ſecum Epiſcopos Oratoreſque aduocarint? Ad redarguendam falſitatem narrationis Suauianæ ſatis mihi foret adducere Acta legitima, Romæ in arce Ælia repoſita. Verùm vt inſuper oſtendam, Suauem impudenter fuiſſe mentitum, quippe qui ne libellos quidem typis editos, cunctorumque manibus tritos, attentiùs legere ſuæ ſaltem cautionis gratiâ ſtuduerit, à quibus mendacij conuinci poterat, teſtis mihi ſit ipſa Amioti epiſtola, quæ rem geſtam commemorat, & per typos vulgata eſt: in ea hæc habentur: *Adnotandum eſt, vnà cum Epiſcopis ſeceſſiſſe pariter Cæſarij Oratores.* Cæſaris, inquit, non etiam Romanorum Regis, quia eius Orator vnus ex Epiſcopis erat, nimirum Fredericus Nauſea Viennenſis Antiſtes. Mox idem Amiotus ibidem refert, concredita ſibi fuiſſe ab Epiſcopo Verdunenſi, quæ in eo ſecreto 3

Digitized by Google

creto seceſſu dicta, & hoc pacto à ſe reſcitum, duos Archiepiſcopos Septemuitos ſuaſiſſe, vt litteræ aperirentur, & Regis nuntius audiretur. Quin illud ipſum, quod Suauis narrat à Moguntino dictum publicè in templo, antequam ſecederent, hoc eſt, *Si has Regis litteras recuſatis audire, quo pacto Germanos Proteſtantes, qui nos appellant Concilium malignantium, audietis?* ab eo cordato Principe non illic coram populo prolatum eſt, ſed in ſecreto cœtu in ſacello, cui tamquam vnus ex Patribus ille interfuit; id verò Verdunenſis narratione legitur Amioto ſignificatum: cuius epiſtola cùm iam typis impreſſa fuerit cum aliis Commentariis ad Concilium ſpectantibus in libro Gallico vſque ab anno 1613. adeoque non viuente ſolùm Suaui, ſed multis annis ante vulgatam illius Hiſtoriam; cumque etiam compertum ſit ex aliis minutulis rebus, quæ ibi continentur, & ab eo narrantur, epiſtolam illam ab ipſo viſam fuiſſe, miror equidem tam oſcitanter ab eodem inſpectam, vt ſumma rei faſtigia minimè perceperit. Sed fortaſſe quòd is cæcutiret Diuinæ fuit prouidentiæ, quæ non ſinit in narratione ad Religionem pertinente vultum integrum fraudis obtegi laruâ, ne inſontes qui eum ſpectant, decipiantur; ſontes verò qui eam induunt, impunes abeant. Idcircò voluit, vt vaferrimus inuentor, cuiuſmodi Suauis erat, in errores pueriles laberetur, quò perſpicuum fieret, ea quæ ille à viris prudentibus illius temporis dictitata comminiſcitur, cùm innixa deprehendantur interdum euentis, quæ reipsâ non contigerunt, & de quibus oppoſitum tunc conſtabat, cuncta eſſe libros commentitios, & tabulas adulterinas. 1551.

4 Hac redditâ à Promotore Concilij reſponſione, reſignatæ lectæque ſunt litteræ, quarum hæc erat ſententia: Exiſtimaſſe Regem, decere ſingularem obſeruantiam ſuam, maiorumque ſuorum in Eccleſiam, ſumque egregium ſtudium in Patrum ordinem, eiſdem ſignificare, quânam causâ cohibitus nullum è ſui regni Epiſcopis mitteret ad eum conuentum celebrandum, qui à beatiſſimo Pontifice Iulio Concilij nomine indictus fuerat; cùm præſertim ſciret, alienum eſſe ab ipſorum integritate ac prudentia, quemquam temerè damnare, cuius rationes poſteà cognitæ comprobatione dignæ cenſerentur. Pro certo habere Regem, Patres ab omni partium ſtudio remotos fore; proinde ſe ipſis vti velle tamquam arbitris honorariis, eoſdemque amanter obteſtari, vt quæ ſignificabat, non tamquam ab aduerſario aut alieno profecta exciperent, ſed tamquam à Primogenito Eccleſiæ filio; in qua appellatione & tuenda ac promerenda ſe ipſis polliceri, diuinæque confiſum beneficentiæ

1551. certiæ certò credere, numquam se defuturum. Alacri paratoque ipsum animo ferri ad suorum proauûm virtutem imitandam; non tamen dum oppressis opem ferebat, iniuriasque propulsabat, velle se charitatem in Ecclesiam, eorumque obseruationem quæ decernerentur deserere, modò cuncta ordinatè legitimeque peragerentur.

In hisce litteris nulla inerat Amioti mentio; nec ipsi proponendæ rei sententia communicata fuerat, cùm obsignatus ad Turnonium Cardinalem litterarum fasciculus delatus ex Gallia fuisset, quindecim antè diebus in villa Regia, quæ Fons bellæ aquæ dicitur, concinnatus. Quare Amiotus anceps confususque hæsit. Verumtamen magistrâ necessitate petiit à Massarello libellum, qui obsignato fasciculo continebatur; cumque clarâ voce recitauit, sic exorsus: *Hæc sunt sanctissimi Patres, quæ Rex Christianissimus post susceptum agri Parmensis patrocinium, postq; intestini belli metum excitatum, iussit exponi ac denuntiari beatissimo Pontifici Iulio sacroq; Collegio.* Hîc verò quæ in Senatu Vaticano dicta fuerant, iisdem non verbis, sed sententiis recensuit. 5

Post hæc ita Promotor respondit: [b] *Sacrosancta, Oecumenica, & generalis Synodus, in sancto Spiritu legitimè congregata, intendens consulò, maturè, & adhibitâ causæ cognitione respondere in publica Sessione, prout à te peractum est, & rei qualitas postulat, te admonet, vt ad eamdem Synodum omnino accedas, huiusmodi responsionem auditurus excepturusq; in proxima futura Sessione, quæ die vndecimâ appetentis Octobris habebitur. Quòd verò Christianissimus Rex affirmat in suis litteris, esse in vrbe Tridentina Concilium, acceptat, ac libenter admittit: non tamen te admittit tamquam legitimam personam in rebus à te dictis, nisi si & in quantum de iure debent. Et nihilominùs contestatur, nullum generari præiudicium Concilio, eiusq; processui ex quibuscumque à te gestis. Atque interim scribas omnes publicos vetat tibi, aut cuicumque huius rei gestæ tabulas tradere nec nisi additis responsis, quæ tibi reddere parata est Synodus die præscripto, nec sine sui scribæ subscriptione; aliter contestatur irritas fore.* 6

[b] Hæc responsio relata in Acta legitima Arcis Romanæ, differt solùm in quibusdam ex accidente à litteris Amioti.

Deinde Legatum adit Amiotus, prætermissumque à se reuerentiæ officium excusauit, quòd scilicet antequam rem incepisset, ipsum non inuiserat, vt suo Principi obsequeretur. His Legatus repositi, Sibi pariter excusationem deberi, quando vt suo Principi deseruiret, Regi obsistere adigebatur; significans militem, quem tamquam Bononiensis Legatus comparabat. Cetcrùm indicauit, commotum bellum sibi non probari, sed non destitisse per litteras suo fungi munere; sed litteras carere voce ad responsiones refellendas: si Romæ fuisset, sibi persuaderi, eas turbas se præpediturum fuisse. 7

Digitized by Google

fuisse. Ita Legatus; seu quòd reuerà id sibi in animum induceret, ex ea fiducia quam de sua quisque suadela concipit; seu quòd vellet beneuolentiam sibi aucupari, ostentato beneficio per eam conditionem, quæ iam ampliùs expleri non poterat. 1551.

7 Amiotus publicam contestationis fidem à Massarello petiit: sed nihil obtinuit, cùm destinatus responsioni dies expendendus esset, quo vnà cum responsis coniuncta, & ab eis quasi correcta vulgaretur. Quapropter ille Venetias rediit, vt noua ibi mandata caperet à Turnonio. Sed interim Rex die tertio Septembris edictum quod memorauimus promulgauit, in quo reipsâ idem declarabat de obstaculo iniecto suis Episcopis (prout ipse significabat) studiosè à Pontifice per excitatum bellum, ne Concilium adire possent: nec vllum internuntium, qui Sessionis die responsum acciperet, mittendum curauit; quemadmodum, cùm Amiotus rem proposuit, edixit, nullam à se responsionem peti. [c] Sed denuntiatum illi fuit, velle Patres eam ipsi reddere, tametsi ab illo non peteretur. Hoc interest inter responsa, quæ petitioni, & quæ oppositioni redduntur; altera libentiùs redduntur silentio, quippe quod rem negat absque repulsa, sæpè eam danti molesta, quia is per illam odiosus redditur sese inclinanti: in alteris, quamuis prolixa, semper manca videntur verba, nisi vis ingens prudentiæ ingentem anxietatem temperet, quâ quisque ardet magis bonam causam prætexere quàm habere.

[c] Ex litteris Amioti.

CAPVT XVIII.

Expenduntur quæ Suauis obseruat in actionem Iulij, & Concilij integritatem.

1 SVauis pro suo instituto, quo priscos graues viros suarum recentium satyrarum auctores facit, plura comminiscitur, ab illis tum Pontifici tum Concilio obiecta.

Ac primò quidem; *Indignius visum esse, posteros Pauli, qui pro libertate Italiæ adeò desudauerat, fuisse destitutos.* Profectò huic homini nihil odiosius Romano Pontifice mentis oculis obuersatur: & quoniam viuus Pontifex verius est Pontifex quàm demortuus, vt viuentem vituperet, demortuum commendat; quamuis eumdem, qui extinctus est, maledictis dehonestauerit, dum viuentem descripsit. Quot liuidæ obtrectationis aculeis studuit idem Suauis Pauli Tertij famam impetere? Quàm acerbis morsibus ipsum dilacerauit ob amorem in suos, ac potissimùm ob traditas illis Parmam ac Placentiam? Quæ non affirmat de ipsius auiditate, quâ pro illis Mediolano

1551. inhiauerit? Oblatum Cæsari fuisse à Paulo ingentem thesaurum, societatemque aduersus quemcumque, parato quidquid in suis subditis inesset succi coniungere, eumdemque Cæsarem, vt sibi Christianum orbem subiiceret, adiuuare? Petri Aloysij cædes, Placentiæque occupatio, quamdiu Paulus de iis querebatur, ab omni Suauis reprehensione fuerunt immunes: nunc verò cùm alius Pontifex Pauli stirpem exagitat, satis illud ipsum est, vt Paulum in cælum euehat, ceu de Italia optimè meritum, planeque dignum gratâ remuneratione, ipsius posteris tribuendâ.

Nolo hîc ingredi iudicium de huiuscemodi belli conuenientia. 2
Sed Iulius nequaquam in animo habuit deserere posteros Pauli, quibus confestim restitui Parmam iussit, redditâ idcircò de suo magnâ pecuniæ vi Camillo Vrsino, tributisque Octauio duobus in menses singulos scutorum millibus, præter mille alia pro peculiari stipendio. Semper etiam impensè instituit Cæsari, vt pacificam Parmæ possessionem relinqueret penes Octauium, cui de Cæsarianis sollicito obtulit se vel suâ præsentiâ, si opus foret, eam defensurum. Controuersia in eo fuit, quòd Octauius Gallorum auxilia tunc acciuit, cùm Pontifex haud necessaria existimabat; simulque animaduertebat, perinde fore si Parma ipsis reseruaretur, ac si Iani templum in Italia patefieret: arma verò ad minus Reipublicæ incommodum intulit, tametsi maius ipse pateretur incommodum, sicuti ostensum est. Nec ea argumentatio quantum coloris, tantumdem formidinis habet: Si Pontifex Carolo Placentiam occupanti molestiam haud inferebat, cur inferret Henrico Parmam defendenti? Aliud sanè est arma ciere ob aliquod damnum, decessoris ætate iam illatum, ab eoque toleratum; aliud verò, nouum, sibique illatum regnanti detrimentum pati. Lex ipsis etiam priuatis permittit, vt ea, quibus spoliati sunt per vim, illicò à spoliatore præripiant, non item, iniectâ morâ. Pacis perturbator inter homines habetur, quicumque rerum nouarum causâ bellum mouet. Præterquam quòd ipsa occupatæ Placentiæ toleratio Regem non incitabat ad arma, quæ ne Paulo quidem superstite commouit; sed tolerantia nouarum rerum Parmensium prænoscebatur, ad bellum Cæsarem commotura. Ac demum Pontifex Parmæ causâ non Gallum aggrediebatur, sed beneficiarium suum, tamquam contumacem, cùm regius auxiliaris tantùm esset: contrà verò ad recuperandam Placentiam necesse erat, vt Iulius Cæsari nominatim bellum inferret.

Pergit obloqui Suauis, aliquos existimasse, cupere Pontificem, 3
vt inter Cæsarem & Henricum bellum erumperet ad obturbandum

Conci-

Digitized by Google

Concilium. Et tamquam de suo addit, Certum esse, frequentioribus efficacioribusque postulatis sollicitatum à Pontifice Cæsarem vt arma capesseret, quàm Regem vt rem componeret. Sed alterum quidem vnum est ex iniquissimis iudiciis, quæ mentis seu distortæ seu malignæ temeritas ferre possit; alterum est euidentissimum mendacium, maximeque repugnans illorum temporum monumentis. 1551.

4 Atque vt de priori loquar; Num fortè Iulio deerant aliæ declinatiores viæ, quibus Concilium subterfugeret? Nónne poterat per honestissimam speciem Cæsari respondere, velle se prosequi iam inductum Romam translationis iudicium, nec obnoxiam æqualium posterumque dubitationi relinquere æquitatem & suam simul & Pauli, à quo purpurâ ornatus fuerat, in opere tam memorabili? Præterea, quis Iulium coëgerat ad Henrici consensum tam sedulâ persuasione eliciendum, sicuti vidimus, cùm sibi certum esset, suâ sponte numquam consensurum Concilio in Austriaca ditione? Quando igitur Pontifex noluit tam faciles inire rationes declinandæ Synodi, an in rem suam posteà futurum fuisset, spem illius perturbandæ tam caro mercari, hoc est, suscepto bello tam arduo, dum ærarium exhaustum erat, simulque expositâ periculo suâ vniuersâ stirpe; & quidem periculo non ad speciem, sed eiusmodi, vt ipse breuî in extincto fratris filio familiæ suæ radicem præcisam aspexerit? Quid plura? nónne Suauis ipse narrauit, Iulium eousque fuisse progressum, vt per Ascanium Corneum Galliæ Regem monuerit, nihil à quouis Principe iniuriosius Deo posse admitti, quàm Oecumenici Concilij progressibus obsistere? Dein verò, cùm Verallum eidem Regi Legatum mitteret, vt ad concordiam illum adduceret, nónne inter cetera argumenta, quibus eum alliceret, vsus est potissimè* beneficij magnitudine, quo Ecclesia fuisset affecta, si repetita iam Synodus continuaretur?

* Mandata Veralo tradita, 13. Octobr. 1551. apud Burgheſios.

5 Quod spectat ad alterum: Quid non molitus est Iulius, vt controuersiam componeret? Præter adhibita ab illo officia per Oratorem Gallicum, per Ferrarienſem ac Turnonium Cardinales, & præter ea quibus Regem per Nuntium sollicitauit, an non sororis filium ad eumdem legauit? an non remisit in Galliam Monlucium cum iteratis precibus, ampliſque promissis? nónne tot suos Nuntios & Cardinales ad Octauium misit, qui cum eo agerent, antehabitâ, prout ipse dicebat, charitate dignitati? Num in Senatu non obtinuit Purpuratorum consensum iis quæ postulauerat, missis ad Octauium Diplomatibus, & paratus auferre ad id perficiendum

Digitized by Google

1551. à Ioanne Baptistâ fratris filio Camerinum, cuius ei dum viueret administrationem concesserat? Iterùm verò post accensum bellum, & ante dissolutum Concilium, nónne legationem ad Regem obire iussit Verallum, vt pacem peteret, & per amplas conditiones offerret, [b] modò pro Sedis Apostolicæ dignitate Octauius Parmâ secederet? Ex altera parte, quæ apud Cæsarem ad bellum declinandum non tentauit? an per Dandinum tot illi rationum momenta non proposuit, quibus suadebat, vt in præsentia remitteret supercilium, præstolaturus opportuniora tempora, cùm ab aliis tricis libera manus foret? an non denuntiauit, se nonnisi quadraginta scutorum millia [c] posse suppeditare, tametsi postmodum iactâ aleâ necesse illi fuerit longè maiorem argenti copiam impendere? Verùm quidem est, Henrico & Octauio oblata recusantibus, Iulium, Cæsaris postulationibus compulsum ad bellum, optauisse, quò dignitati simul ac securitati consuleret, citas validasque suppetias, quibus res prosperè cederet.

[b] Extat in mandatis Verallo traditis.

[c] In mandatis Riccio traditis.

Post pauca, rationes profert Suauis, ob quas Galli negabant se 6
obstrictos iri futuris Decretis illius Concilij. Ex his vna erat, quantum ipse scribit; Quamquam Antistites Galliæ minimè opus haberent, per ditionem Pontificiam iter facere vt Tridentum accederent; oportere tamen vt per subiectas Cæsari terras transirent. Sed cur silentio præterit responsum quod reddebatur, nimirum, inter Regem ac Cæsarem haud bellum geri; nec satis esse impediendæ itineris & commercij securitati initam à Cæsare societatem cum Pontifice, cuius nomine bellum habebatur? Num fortè ignorabat Suauis, an vmquam ipsius ætate inter duos Reges bellum geri quisquam dixerit, quâ tempestate Gallo fœdus inerat aut cum Batauis, aut cum Sabaudo, in Hispaniæ Regem pugnantibus? Nónne ipse pernouit, id temporis libera ac tuta fuisse alterius Regis subditis ingressum mansionemque in alterius ditione, atque inter eos continuatas mutuas legationes, ceteraque amicitiæ & affinitatis officia?

Verumtamen si Suauis in ea se continuisset narranda ratione, quâ 7
Galli tunc verè vsi sunt; quamuis responsionem illi redditam omisisset, vnius quidem partis studiosus, sed non mendax fuisset. Audet sapientissimo Parisiensi Senatui sententiam imputare, tam ipsius doctrinæ quàm Religioni repugnantem. Huiusmodi sententia est, Eos, qui cunctis Ecclesiasticis conuentibus, adeoque Conciliis etiam Oecumenicis non interfunt, tametsi non legitimè præpediti, eorum sanctionibus non obligari. Quod non modò tolleret ab Ecclesia Monarchiæ regimen, perinde ac vellent hæretici; sed ferè etiam,

pro

Digitized by Google

pro eo ac vetuſtiore ac rudiore mundi ætate viuebant homines, quamcumque communitatis ac Reipublicæ formam: quo quid magis incompoſitum, magiſque contrarium ſacris Litteris, traditionibus, hiſtoriis Eccleſiaſticis, gubernationi fidelium, & ipſius rationis lumini excogitari poteſt? Aliqua mihi gens proferatur, modò in extremam barbariem non degeneret, quæ ita legibus communique regimine ſoluta vitam exigat. Quando vnquam non modò Conſiliario, ſed planè diſcipulo Pariſienſi potuit ſub ſpecie veritatis in mentem cadere, licere cuicumque vel notæ minoris Epiſcopo ſibi hierarchiam quamdam propriumque per ſe mundum conſtituere? Num fortè id vnquam à Gallis aut in Prouinciarum aut in Diœceſeon Synodis vſurpatum eſt, ita vt eſſet alteris in cuiuſuis Epiſcopi, alteris in cuiuſuis rectoris poteſtate, non intereſſe, & ex hoc Decreta communia nolle recipere? Suauis ad rem ſuam plures auctores congerit, ſed nec loca nec verba producit; egregiâ quippe arte, ne poſſit falſi redargui. Sed ne ita quidem ſibi ſatis conſuluit. Profert ipſe in medium S. Gregorium, dicentem, neque Canones Concilij Conſtantinopolitani ſecundi, neque primi Epheſini ab Eccleſia Romana fuiſſe receptos. Concedatur hîc quod falſum eſt; de quo mox: interrogo: An eos fortè illa non recepit, quia iis Synodis non interfuit? Id profectò affirmari nequit ſaltem de primo Epheſino; illi certè interuenit Romana Eccleſia, illi aſſenſa eſt; [d] illi præfuit Cæleſtinus Romanus Pontifex per S. Cyrillum, ipſius Legatum. Verum igitur non eſt, S. Gregorium (etiamſi pro vero ponatur) ea dixiſſe, quæ refert Suauis fauere ſententiæ, ad quam firmandam ab eo producitur; nimirum, cuilibet Eccleſiæ, quæ alicui Synodo non interuenit, liberum eſſe eius ſanctiones recipere vel recuſare. Sed verum adhuc eſt, per hoc ipſum quod hîc narrat Suauis, totam eiuſdem molem ab eo imprudenter conuelli. Etenim cùm Eccleſia Romana & interfuerit laudato Concilio, & illius Canonibus ſanciendis aſſenſerit, non alia de cauſa potuit ipſi licere eos non recipere, niſi quia Concilia ab ipſa accipiunt, non ſuper ipſam obtinent poteſtatem. Quare niſi Legatus, qui eius nomine ibi adfuit, diſerta habuerit mandata de iis omnibus quæ ibidem declaranda ac ſtatuenda ſunt, ſemper illius Concilij Decreta pendent ſuſpenſa, donec à Sede Apoſtolica habeantur rata, quemadmodum Bellarminus oſtendit; quod reliquis inferioribus Eccleſiis minimè conuenit. At ſi quando quarumdam arbitrio permiſſa eſt ſancitarum legum acceptatio (quod tamen de dogmatis Fidei, quæ fuerint ab Oecumenicis Synodis pronuntiata, numquam permiſſum) id ex eo fa-

1551.

[d] Vide Bellarm. lib. 1. de Conciliis.

Digitized by Google

1551. ctum est, quòd cùm illæ non per contumaciam abfuissent, nec explicatum ipsis esset, an eiusmodi leges iis Diœcesibus conducerent, quarum rectores auditi non fuerant, hæc lenis agendi ratio sponte suscepta est, ne scilicet illis legibus nisi pro ipsarum sententia ac voluntate obstringerentur. Verùm hanc vniuersalem potestatem Conciliis Ecclesiæ denegare, perinde est ac ipsam Ecclesiam esse Ecclesiam denegare: Ecclesiæ quippe nomen non aliud, nisi *Conuocatorum congregationem*, adeoque regimen commune significat; simulque affirmare, regimen à Christo institutum, esse omnium, quibus homines vtantur, deterrimum.

8 Iam verò, tametsi quæ disseruimus vera sint omnia; tamen in iis accidit, quod Aristoteles tradit in Logica, Falsas interdum esse positiones præmissas, ex quibus oritur vera conclusio. Etenim S. Gregorius in primis de Ephesino primo contrarium affirmauit ac ipsi Suauis appingit. Scripsit ille quidem [e] ad Anastasium Antiochenum Antistitem, vt emendatum eius Concilij exemplar conquireret, aut se curaturum vt illud Româ mitteretur; adiecitque, ad se Constantinopolim peruenisse deprauatum quoddam exemplar, in quo inter pronuntiata Catholica inserebantur multa Pelagij ac Cælestij documenta, quæ ea Synodus confutarat. At verò de Constantinopolitano primo, non de secundo dixit aliquando S. Gregorius, [f] illud ab Ecclesia Romana comprobari in Macedonij damnatione; sed vsque ad id temporis, *Eius*, inquit, *Canones & Acta non habuit, nec accepit*. Et suborta difficultas est, non de lege aliqua ad Ecclesiæ tribunalia moresque reformandos edita, sed de Canone tertio, vbi proximus post Romanum Episcopum Constantinopolitano locus tribuitur; quod opponi videbatur & superiori Ecclesiæ consuetudini, & Concilij Nicæni sanctionibus. Quamobrem [g] diu varij Pontifices repugnarunt, donec ob studium pacis vsu receptus est, tacitoque Romanæ Sedis consensu; posteà verò diserta comprobatione Innocentij III. in Synodo Lateranensi. De reliquo scribit idem sanctus Gregorius [h] ad Theodolindam Longobardorum Reginam, temerè dictum à quibusdam fuisse, Romanam Ecclesiam à prioribus quatuor Conciliis recessisse. Vnde autem ea fuerit orta suspicio, mox de altero capite acturi dicemus.

e Lib. 7. ind. 2. epist. 47.

f Lib. 6. epist. 31.

g Vide Historiam ipsius Concilij in editione Romana Concil. general. sub Paulo V.

h Lib. 12. epist 7.

9 Quod igitur attinet ad Constantinopolitanum secundum, in eo sita erat difficultas, quòd ibi damnati fuerant Theodorus Mopsuestenus, Iba, & Theodoretus, inter quos alius quidem ante suorum errorum damnationem accusationemque iam obierat; alius videbatur in quadam epistola, in qua tamquam historicus eos errores referebat,

Digitized by Google

rebat, præferebatque simul animum redeundi ad vnitatem Eccle- 1551.
siæ, ipsos reuocasse; eaque propter ad hanc vnitatem à Chalcedo-
nensi Concilio admissus fuerat, postquam illic dogmata ad Fidem
spectantia fuerant constituta. Huic igitur damnationi trium homi-
num, quos nominauimus, priùs habitæ à Iustiniano Imperatore,
Vigilius [i] Pontifex obstiterat acriter, cùm videretur Chalcedonen-
sis Synodi dignitas per eam eleuari, nec profano Principi fas esse
suam ad hæc auctoritatem extendere: mox animaduerso schisma-
tis periculo, assensus est. Posteà nouum è suo consensu exortum
schisma conspicatus, cùm res ad Fidei dogma non pertineret, ite-
rùm pedem retraxit, adeoque recusauit huic Synodo Constantino-
politanæ consentire: & cum eo complures ex Catholicis conuene-
re, dum è conuerso alij Catholici eidem Synodo adhærebant. At-
que in ea controuersia pars vtraque Catholicorum memorata Chal-
cedonensis Synodi auctoritatem propugnabat; Vigilius quidem,
eiusque assecłæ, quoniam ab illa hi tres in vnitatem Ecclesiæ rece-
pti fuerant: aduersarij verò, quoniam horum trium commentarij
hæreses continebant, ab eadem Synodo condemnatas. Verùm hæc
posterior sententia tandem vicit. Quare secunda Synodus Constan-
tinopolitana, cui noluit interesse Vigilius, & quæ idcircò anteà
Oecumenica & legitima non fuit, posteà vel ab ipso vel à succesſo-
re Pelagio comprobata, vim auctoritatis quæ ipsi deerat accepit.
Hinc tamen inter fideles schisma profectum, opponentibus Euty-
chianis, ceterisque in Chalcedonensi proscriptis, ab ea Synodo Ro-
manam Ecclesiam discessisse, dum Constantinopolitanam secun-
dam probabat. Itaque S. Gregorius pluribus in locis [k] huiusmodi
repugnantiæ vanam speciem dissipat, ostenditque, quod spectabat
ad doctrinam, duas illas Synodos concordare in refellendis trium
memoratorum hominum erroribus: id verò luculentiùs quàm ali-
bi declarat scribens [l] ad Constantium Mediolanensem Antistitem,
vbi obseruat, dissidium non in dogmatibus verti, sed in hominibus,
de quibus actum fuerat in Chalcedonensi, post firmatam integrè do-
ctrinam; ac proinde controuersiam non esse de articulo Fidei, &
qui ad Ecclesiæ auctoritatem nulli obnoxiam errori spectaret. Ve-
rumtamen quò eam remoueret offensionis occasionem, quæcum-
que tandem ea foret, satius duxit, vt ipsius litteræ, quibus ea Syno-
dus [m] comprobabatur, minimè vulgarentur, ac de illa sermones pas-
sim non haberentur.

Narrat denique Suauis, Romæ tolerari non potuisse, quòd vellet
Rex in Pontificem bellum gerere, simulque profiteri, eamdem à se
in

[i] Vide rationes & euenta apud Baronium annis Vigilij Papæ, præsertim à 546. ad 553.

[k] Lib. 1. epist. 24. lib. 2. ep. 36. lib. 3. epist. 4. lib. 7. ep. 53. lib. 12. ep. 7.

[l] Lib. 3. epist. 37.

[m] Vide laudatam epistol. 37. & Seuerinum Binium in Notis Vitæ S. Gregor.

Digitized by Google

1551. in Sedem Apostolicam reuerentiam retineri, cùm Sedes Apostolica nihil aliud nisi Pontifex Romanus sit. Quod subdit ille, Gallos fuisse inficiatos, adductis ex opposito quibusdam veterum Pontificum dictis, qui Sedem Apostolicam *suam Dominam* appellarunt[a].

[a] Stephanus III. relatus in Canone 4. dist. 79. dicens: *Hæc sacrosancta Domina nostra Romana Ecclesia.*

Enimuerò nemo fuit Romæ adeò crassæ Mineruæ, qui sibi persuaserit, idem prorsus esse Romanum Pontificem, & Apostolicam Sedem; cùm potissima sit humanæ rationis notio, de vna eademque re duas contradictiones veras esse non posse: & tamen mutatur Pontifex, Sedes Apostolica non mutatur, sed semper eadem est; quin ea remanet, & reuerentiæ contemptusque capax est, omni etiam Pontifice vacua. Et quidem consueuere Pontifices affirmare, se vitam ac sanguinem profusuros, & asperrima quæque in se passuros ad eam Sedem tuendam. Quare mirum non est, si *Dominæ suæ* titulum illi tribuant, cùm seipsos generatim nuncupent *Seruos seruorum Dei.* Pari quoque ratione idem non sunt Cæsar & Sedes Cæsarea, Respublica & Senatores qui Rempublicam administrant: ac proinde posset quispiam odio prosequi nominatim Pontificem, Cæsarem aut Senatores, & simul amare Sedem Apostolicam, Sedem Cæsaream, ipsam Rempublicam, eorumque Principatuum amplitudinem promouere. Sed quod idem esse Roma contendit, est vtriusque auctoritas; cùm alia non sit Sedis Apostolicæ auctoritas, alia Pontificis: adeoque non potest simul excuti obedientia erga Pontificem, quatenus Pontifex est, repudiato Concilio quod ille conuocauerit, & retineri obedientia in Apostolicam Sedem: quâ pariter ratione nemo potest Cæsari, quatenus Cæsar est, nolle obsequi, & simul obsequi Cæsareæ Sedi, neque contumaciam exercere in Decreta Senatus, & simul in obsequio Reipublicæ persistere. Quisquis hæc legat, nobis ignoscat velim, si huius scriptoris sophismata, parum illa quidem credibilia, sed nimis credita, nos adigunt ad exercendas elenchorum potiùs quàm historiæ leges. Verùm si huius exercitatio nobilior est ad mentem veritate informandam, illorum ars magis est necessaria ad eradendam ab ea falsitatem; quemadmodum semper plus necessitatis habet se malis purgare quàm bonis perficere. 11

HISTO-

Digitized by Google

HISTORIÆ CONCILII TRIDENTINI

LIBER DVODECIMVS.

ARGVMENTVM.

PATRVM *labores ad decimamtertiam Sessionem parandam. Examen, eorum, quæ Suauis scribit. de primordiis & progressibus Iurisdictionis Ecclesiasticæ, de appellationibus, & degradationibus quas vocant. Sessio decimatertia. Emendationes & definitiones de Eucharistia in Sessione promulgatæ; responsiones que ad obiecta Suauis. Quatuor articulorum prorogatio, vt Protestantes audirentur; ac fides publica securitatis illis data. Accessus ad Synodum Oratorum Septemuiri Brandeburgici, qui eius nomine obedientiam offerunt. Responsio, in Sessione reddita superiori libello Galliæ Regis. Sessio decimaquarta de Sacramentis Pœnitentiæ, & Extremæ Vnctionis. Mendacia super his, & errata Suauis. Disciplinæ correctiones ibi pariter confectæ; & quæ Suauis de illis disputat. Transitus Bohemiæ Regis. Aduentus ad Synodum Legatorum tum Ducis VVirtembergici, tum quarumdam liberarum Ciuitatum Protestantium, tum etiam Septemuiri Saxonis. Vehemens controuersia, sed dirempta, de ratione quâ essent illi admittendi atque accipiendi. Enormia eorum postulata. Sessio decimaquinta, vbi Decretorum sanctio illis petentibus est prorogata; & amplissimæ securitatis tabulæ iterùm Protestantibus concessæ.*

Digitized by Google

1551.

CAPVT PRIMVM.

Parata à Patribus Fidei Decreta ad futuram Seßionem. Varie confutantur, minorum Theologorum & Epiſcoporum diſputationibus à Suaui imputata.

HÆC euentuum ſeries animos in ancipiti quadam & curioſa de Concilij progreſſibus expectatione ſuſpendit. Hinc enim eorum, qui conuenerant, frequentia & dignitas, ſimulque deliberata voluntas ex vmbra ad ſolem prodeundi, ingentia quæque pollicebantur: hinc verò ſolemnes Gallici Regis obnuntiationes, proximique belli tumultus, dubitationem iniiciebant, ne ratis hæc aduerſæ procellæ impetu abrepta in ſyrtes impingeret. 1

Proximo Seſſioni die [a] Theologis traditi fuere articuli exagitandi. Octauo Septembris [b] cœptæ ſunt proferri ſententiæ. Omnium primi dixere Didacus Lainius, & Alfonſus Salmeron, Pontificij in Concilio Theologi: deinde Ioannes Arza, Cæſareus pariter Theologus, & ſuo ordine ſubinde reliqui, & plurimi & illuſtres. Magni laboris non fuit Canones ad definiendum concinnare: adhibita quippe Bononiæ cura res aptè digeſſerat; & ea quæ hîc ſancienda erant, haud perinde ſe habebant ac Iuſtificationis articulus, à veteribus Conciliis parum explicatus, breuiterque perpenſus ad id vſque temporis à Scholaſticis; ſed firmanda erant Euchariſtiæ ceterorumque Sacramentorum dogmata, de quibus abundè locuta fuerant Concilium Lateranenſe ſub Innocentio, Conſtantienſe, & poſtremò Florentinum, & à Scholaſticis copioſè diſputatum in 4. Sententiarum, conuenientibus inter ſe de iis cunctis capitibus, in quibus agitabatur damnatio nouæ doctrinæ, quam commenti fuerant Zuinglius, Lutherus, & alij eorum aſſeclæ, qui in nouandi genere ambitioſè ſtuduerant ſe inuentores diuerſarum hæreſum venditare. Articuli ergo trutinæ expoſiti hi decem fuere:

[a] Ex Actis.
[b] Ex Diario, 8. Septembris.

In Euchariſtia non eſſe reuerà corpus & ſanguinem, neque diuinitatem D. N. Ieſu Chriſti, ſed tantùm vt in ſigno. 2

Exhiberi in Euchariſtia Chriſtum; ſed ſpiritualiter tantùm manducandum per fidem, non autem ſacramentaliter.

In Euchariſtia eſſe quidem corpus & ſanguinem D.N. Ieſu Chriſti, ſed ſimul cum ſubſtantia panis & vini: ita vt non ſit tranſubſtantiatio, ſed vnio hypoſtatica humanitatis, & ſubſtantiæ panis & vini: ita vt verum ſit dicere: Hîc panis eſt corpus meum, & hoc vinum eſt ſanguis meus.

Eucha-

Digitized by Google

Eucharistiam institutam esse ob solam remissionem peccatorum. 1551.

Christum in Eucharistia non esse adorandum, neque festis venerandum, neque in processionibus circumgestandum, neque ad infirmos deferendum: & eius adoratores esse veros idololatras.

Non esse reseruandam Eucharistiam in sacrario, sed statim consumendam, & præsentibus dandam: & aliter facientes abuti hoc Sacramento. Neque licere, vt quis seipsum communicet.

In hostis, seu particulis consecratis, post communionem remanentibus, non remanere corpus Domini, sed tantùm ibi esse dum sumitur, non autem ante vel post sumptionem.

De Iure Diuino esse, sub vtraque specie etiam populum & paruulos communicare: & propterea peccare eos, qui cogunt populum alterâ specie vti.

Non contineri sub altera specie quantum continetur sub vtraque; neque tantum sumere communicantem sub altera specie quantum sub vtraque.

Solam Fidem esse sufficientem præparationem ad sumendam Eucharistiam: neque ad id confessionem esse necessariam, sed liberam, præsertim doctis. Neque teneri homines ad communionem in Paschate.

Post singulos articulos hæreticorum loca apponebantur, vnde illi deprompti fuerant, & interdum ij qui hæreticos impugnantes id affirmabant ab aduersariis dictum.

3 Hæc in dicendis sententiis ratio Theologis fuit præscripta:

Vt illæ è sacris Litteris, ex Apostolicis traditionibus, ex Conciliis approbatis, ex Constitutionibus, ex auctoritate summorum Pontificum, è SS. Patribus, ex communi Ecclesiæ Catholicæ consensu colligerentur;

Brevitatem seruarent, & à quæstionibus superuacaneis & inutilibus, atque à proteruis contentionibus abstinerent:

Vt primus dicendi locus daretur Theologis à Romano Pontifice, secundus à Cæsare missis; post eos Clericis non Regularibus, pro acceptæ laureæ antiquitate; & postremò Regularibus, prout cuiusque Ordini deberetur.

4 Equidem hîc non omittam artem quamdam à Suaui sæpiùs vsitatam lectoribus detegere. Hic semper nauus & industrius ad Catholicorum dogmatum firmitatem debilitandam, varias refert peculiares opiniones Thomistarum & Scotistarum in iis explicandis effatis, de quibus vtrique conueniunt: & quoniam huiusmodi variæ opinationes in certis dogmatibus explicandis semper dubiæ sunt, validisque oppositis argumentis obnoxiæ, quorum vi per tot sæcula Scholæ in contraria sunt distractæ; conatur ille persuadere, ab vtriusque doctrinæ sectatoribus fuisse laboratum, vt peculiaris

Digitized by Google

1551. ipsorum sententia pro vera ab Ecclesia declararetur, adeoque vt in Concilio ceu Fidei articuli stabilirentur non solùm quæ Deus reuelasset, sed quæ homines cogitassent. Profectò vel maximè alienum ab eorum Patrum mente id fuit, quemadmodum licet cognoscere non modò ex Actis, in quibus quod spectat ad eam de qua scribimus tempestatem, habentur affatim minorum etiam Theologorum sententiæ; & tamen nihil extat ex iis quæ Suauis confingit, sed ex ipsis definitionum verbis, quæ omnia adeò sunt circumspecta, vt interdum Patres religiosiùs anxij fuisse videantur in exquirendis verborum formulis, remotis ab omni specie labis cuicumque Theologicarum classium inferendæ: atque hac de causa nihil decretum fuit de modo, quo Christus in Sacramento præsens est, nec de gratia, æqualisne illa, an maior infundatur homini Eucharistiam sub vtraque specie recipienti, præ illo qui sub vna tantùm specie eam sumit, nec de aliis huiuscemodi controuersiis.

Dein exponit ille pro suo more aliquid obiectum articulis posteà firmatis: alienam tamen personam induens dicit, Aliquibus ex illis Theologis minimè placuisse, vt statueretur tamquam Fidei pronuntiatum, Christianos obligari ad suscipiendum in Paschate Sacramentum Eucharistiæ; cùm planè nouum sit, sanctionem Ecclesiæ tamquam dogma Fidei declarari. Sed res ita contigit: Quidam, ceu Ioannes ab Ortega Franciscanus Hispanensis Theologus, à Carolo missus, dixit, articuli oppositi proscriptioni adiiciendam esse explicationem aliquam; quandoquidem præceptum non Diuinum, sed Ecclesiasticum erat. Quidam etiam, ceu Ambrosius Pelargus Dominicanus, Septemuiri Treuirensis Theologus, ob eamdem rationem censuit, articulum esse schismaticum potiùs quàm hæreticum: sed reliquus confessus anathemate damnandum putauit; in quod posteà omnes conuenere: & meritò quidem; nam si viueret Suauis, qui quod obiectum est, non quod responsum, narrat, ac proinde aduersi argumenti vim comprobare videtur, eum percontarer; nonúmne sit, in illum tamquam in hæresis suspectum agi, qui ferè numquam diebus festis Sacrificio interfit, qui feriâ sextâ & Sabbato carnibus citra necessitatem vescatur? Absque dubio id nouum non est: at ea suspicio in quo nititur? in eo planè, quòd dubitetur an hic verè credat ea legitimè fuisse sancita, eùm eadem alioqui tam sint obseruatu facilia, vt ipsorum violatio, præsertim assidua, nequeat adscribi violentiæ cupiditatis, quæ conscientiæ retinacula perrumpat. Quod si huiusmodi reus fateatur, se credidisse ea licitè committi, hæresis profectò damnabitur. Quo autem iure, quando

ea

ea cuncta opera legem violant non Christi, sed Ecclesiæ, quæ noua dogmata per Fidem credenda reuelare non potest? Sed quid facilius, quàm percipere, huiusmodi hæresim in ea persuasione sitam esse, quâ putetur, non fuisse à Christo traditam Ecclesiæ potestatem eas leges condendi, quæ potestas in sacris Paginis, Apostolicisque traditionibus continetur? siquidem perspicuum est, vbi potestas huiusmodi admittatur ab eo qui legem violauit, cùm ab eodem dubitari non possit, an reipsâ latæ fuerint leges illæ; neque pariter dubitatum iri, liceat nécne sibi ea patrare. Porrò certum est, Deum in reuelanda potestate à se Ecclesiæ tributa præcipiendi ea, quæ ad salutem profutura arbitretur, voluisse, vt in Ecclesia non hæc tantummodò vniuersalis auctoritas crederetur, quæ sola credita parum conduceret ad fidelium opera dirigenda; sed ea quoque peculiaris auctoritas ad ea peculiaria præcepta, quæ reipsâ fuerunt ab Ecclesia imposita, & diuturno fidelium consensu recepta. 1551.

6 Præterea dum Suauis narrat, Præsides indixisse Theologis, sicuti memorauimus, eorum sententias auctoritate Scripturarum ac Patrum esse firmandas; addit, Italis hoc doluisse, perinde quasi hoc pacto ipsorum Theologiæ, in Germanorum Belgarumque gratiam, dedecus conflaretur. Verùm in hoc ipso confingendo non occurrebat Suaui, huiusmodi normam ad expendendas doctrinas non potuisse nouam accidere, quippe eam priùs vsurpatam in argumento peccati Originarij, Iustificationis, & in Religionis articulis anteà sancitis? An non meminerat, aut ignorabat, tot in ipsis fuisse producta sacræ Scripturæ, Patrum & Conciliorum testimonia, vt multis opplendis voluminibus suffecissent? Non in memoriam recurrebat, inter eruditissimos viros in consessu præterito fuisse Hieronymum Seripandum, & Ambrosium Catharinum ex Italis? Num fortè antiquitatis Ecclesiasticæ ignari inter Italiæ filios duo illi Purpurati Aleander & Contarenus, qui paulò anteà in eo negotio desudauerant? Præterea cur tantum tunc Septemtrionalibus tribuit, vt Hispanorum oblitus sit, inter quos aderant Synodo Melchior Canus, tam vberis & tam selectæ eruditionis Theologus, quàm clarè liquet ex aureo ipsius libro *De locis Theologicis*, & duo suprà laudati Lainius & Salmeron, quorum posterior ex iis quæ copiosè scripsit, ostendit quàm multa legerit; prior verò non dubitauit affirmare, se nullum è scriptoribus in Concilio producturum, in cuius vniuersis voluminibus verba singula non lustrasset? Sed quoniam in præsentia laus eruditionis in Germania Galliaque plurimùm floret, tunc verò Gallici Theologi Synodo non interuenerant, idcircò studet Suauis

1551. comminiſci quidquid minuat exiſtimationem Italiæ, quæ Catholicæ Religionis, eiuſque ſummi Præſidis regia eſt: nempe impius pariter in vtramque parentem, quarum altera ipſum regenerauerat, altera generauerat: quaſi poſteà non idem conſpexerit ætate ſuâ vtramque illarum mirificè irradiatam duobus illis eruditionis Eccleſiaſticæ luminibus Baronio & Bellarmino, natis in Italiæ ſinu, & inter Eccleſiæ Senatores adoptatis. Ceterùm quis ambigat, abſolutâ Theologiâ opus eſſe ad Diuina oracula intelligenda, & lectione ſacrorum interpretum, quippe qui peculiari luce diuinitus illuſtrantur, & ſimul ratiocinationis operâ, quæ pariter lumen quoddam eſt à Deo nobis traditum, vt in rem noſtram illo vtamur in cunctis rebus, quæ nobis à Deo proximè aperteque ſeu per naturam demonſtratæ, ſeu per Dei verbum reuelatæ non ſunt. Hinc videmus, tam frequenter ac feliciter fuiſſe lumen illud ab antiquis Patribus adhibitum in ſuorum temporum hæreticis refellendis. Quoniam verò humanæ mentis imbecillitas idonea plerumque non eſt ad ſublimem in vtroque ſimul ſtudio gradum obtinendum, hinc fit, quòd cœtus habeantur, in quibus, pro eo quod Ariſtoteles in Politicis obſeruat, ex multis mediocribus excellens quiddam confletur. Quemadmodum in diuitiis contingeret, ex collata in vnum pecunia centum ciuium mediocriter locupletium; ſeu, vt ſimilitudinem ab eodem Philoſopho propoſitam producamus, cuiuſmodi erant in epularum copia publica conuiuia, in quæ plurimi, ſed modicum quiſque, ſymbolum conferebant. Eapropter in Synodis Oecumenicis, quò multi Theologi confluunt, quamuis plerique non omnibus abſoluti numeris, cùm alicui ad ſpeculanda ſubtiliora acumen deſit, alij copioſa lectionis ſupellex, & alius in alio doctrinæ genere penuriam patiatur; conficitur tamen quædam veluti Zeuxis Helena, quia ab eorum vnoquoque ea pars operi confertur, quæcumque & quantulacumque illa ſit, quæ in ſingulis ſingulariter excellit. Ecquid tandem ipſe Oceanus eſt, niſi plurimarum aquæ guttarum congregatio?

CAPVT

Digitized by Google

CAPVT II. 1551.

Varia disputata & expensa à minoribus maioribusque Theologis de articulis Eucharistiæ; ac præcipuè de præmittenda ante illius sumptionem peccatorum confessione.

1 PRolixum ac laboriosum foret, minutim referre quæ à tot Theologis producta sunt: aliquam eorum particulam indicare, satis erit ad ea recensenda, quæ per illud examen confecta sunt. Sanè in eo statutum est, vt fieret partitio capitum, quæ memorauimus, in illa quæ de communi sententia erant absolutè damnanda, & in illa, ad quæ damnanda videbatur aliquâ declaratione opus esse.

In priori classe fuerunt primum, tertium, quintum, sextum (demptâ eâ parte, quæ mox recitabitur) septimum & octauum; in altera continebantur quæ subsequuntur.

2 Secundum, in quo dicebatur: *Exhiberi in Eucharistia Christum, sed spiritualiter tantùm manducandum per fidem, non autem sacramentaliter. Iste articulus* (reponimus hîc & continenter deinceps verba confecti breuiarij) *videtur ferè omnibus vt superfluus omittendus, tum quia continetur in primo articulo, tum quia sacramentalis sumptio à nemine hæreticorum negatur. Quidam etiam admonuit, hunc articulum esse hæreticum, & damnari deberi sub his verbis:* Non exhiberi Christum sacramentaliter, nisi exhibeatur spiritualiter; *& dicit habere auctorem Oecolampadium.*

3 Quartum, id est: *Eucharistiam institutam esse ob solam remissionem peccatorum: Quia, vt aliqui dicunt, illa dictio,* solam, *non asseritur ab hæreticis, & absque ea dictione articulus iste esset Catholicus, cuperent illam silentio præteriri à Synodo. Multi verò contrà senserunt, & vellent omnino eum damnari, remanente dictione* solam, *siue* præcipuè.

4 Illa pars sexti articuli, in qua dicitur: *Non licere, vt quis seipsum communicet: Placeret aliquibus, vt damnaretur sub hac forma:* In nullo casu, etiam necessitatis, etiam Sacerdoti celebranti, licere vt quis seipsum communicet. *Quidam etiam admonuit, esse considerandum, quod aliqui Doctores dicunt, non licere laico, etiam in casu necessitatis, seipsum communicare; sed tutius esse abstinere, & sumere Eucharistiam in voto.*

5 Nonum: *Non contineri sub altera specie, quantum continetur sub vtraque; neque tantum sumere communicantem sub vna specie, quantum sub vtraque.*

Prima pars huius articuli ab omnibus iudicatur damnanda, intelligendo eam

Digitized by Google

1551. *eam quoad Sacramentum: secunda verò pars ab aliquibus non censetur haretica, intelligendo eam de gratia, cuius plus aiunt percipi à communicante sub vtraque, quàm sub vna. Quamplures contrà senserunt. Aliqui cuperent ita formari articulum, vt in eo non fieret mentio de gratia, sed tantùm de Sacramento, vt scholastice disputationes fugiantur.*

Inter Theologos, qui putabant plus gratiæ conferri sumenti Eucharistiam sub vtraque specie quam sub vna solùm, compertio in Actis fuisse Melchiorem Canum, Antonium Vglioa Franciscanum Hispanienſem (qui arguebat, vti Sacerdos maiorem obtinet dignitatem, duplicique obstringitur mandato, itidem decere vt duplici gratiâ donetur) & Sigisinundum Fedrium eiusdem Ordinis. 4

Decimum: *Solam fidem esse sufficientem præparationem ad sumendam Eucharistiam; neque ad id confessionem esse necessariam, sed superfluam, præsertim doctis: neque teneri homines ad communionem in Paschate. Prima & tertia pars huius articuli fuit ab omnibus simpliciter damnata: secunda verò sub dubitatione dimissa: quoniam quidam dicebant, confessionem non esse necessariam ad dignam Eucharistiæ sumptionem, habitâ copiâ Confessoris, vbi esset conscientia peccati mortalis; sed sufficere contritionem cum voto confessionis faciendæ tempore suo: & ideò non esse damnandam partem huiusmodi. Alij autem dicebant, confessionem simpliciter necessariam, ac per hoc partem illam esse vt hæreticam damnandam. Tertij verò vt erroneam, scandalosam, & ad manifestum animarum interitum perducentem, ac indignæ sumptioni Eucharistiæ ostium aperientem (vt quotidiana probant exempla) eam damnandam asserebant.* 5

In monumentis legi, huiusce articuli damnationi obstitisse Melchiorem Canum, testificantem, huiusmodi doctrinam fuisse traditam à Caietano, ab Adriano Sexto, & à Roffensi, in articulo decimo sexto aduersus Lutherum; à Petro Paludano, à Richardo, super quarto Sententiarum, distinctione decimaseptimâ, à Theophylacto in prima ad Corinth. cap. 11. à Ioanne Chrysostomo Homil. 18. in c. 10. ad Corinth. & à Panormitano in c. *De Ordine*, tit. *De celebr. Miss.* Quâ opportunitate lectores moneo, cùm à me testimonia referuntur vt ab aliis producta, mihi propterea non esse animum affirmandi, allatos scriptores loqui secundùm eorum sententiam, qui ipsos adducunt. Professus est tamen Canus, se in ea sententia non esse, quando illi contraria colligebatur ex Ecclesiæ traditione; eademque erat Eusebij opinio lib. 6. cap. 15. Historiæ Ecclesiasticæ de Philippo Augusto, & Nicephori in Historia tripartita lib. 6. cap. 25. & S. Cypriani in lib. 3. Epistolarum, in libello *De lapsis*, & in libello *De dogmatibus Ecclesiasticis*, cap. 13. & Vgonis lib. 2. *De Sacramentis*. 7

Esse

Esse igitur damnandum articulum, sed non tamquam hæreticum; 1551
id verò quonam pacto, & quâ formâ, ad sanctæ Synodi prudentiam spectare.

8 Fusiùs sermonem habuit Martinus Olauius, Augustani Cardinalis Procurator, dicens, arbitrari se, præmittendam noxarum exhomologesim, ob varios abusus qui oriebantur ex licentia, quam oppositæ sententiæ sectatores sibi arrogabant; nolle tamen, vt id ceu necessarium statueretur.

Ambrosius Pelargus censuit adiiciendum, *habitâ Confessarij copiâ*. Opinationi Caietani omnino adhæsit Reginaldus à Genua Dominicanus. Franciscus Villarua è S. Hieronymi familia Hispanus, Archiepiscopi Granatensis Theologus, existimauit, huiusmodi obligationem non ex Diuino mandato, sed ex laudabili Ecclesiæ consuetudine profectam.

9 Collectæ in breue compendium sententiæ, responsioneſque minorum Theologorum, Patribus communicatæ fuere die 17. Septembris, & vigesimoprimo in congressibus generalibus sententiæ ab illis proferri cœptæ. Sed anteà æquum duxit Legatus quædam monere, vt suæ conscientiæ satisfaceret.

Sibi minimè videri, in nouo articulo quidquam definiendum, æqualísne an maior gratia impertiretur ei, qui vtramque speciem præ illo qui vnicam solùm acciperet; propterea quòd complures Doctores inæqualitatem habebant pro vera, & Concilio satis erat hæreses prohibere, in quo plurimum adhuc operæ supererat, scholasticis quæstionibus relictis. Præterquam quòd nec etiam opportunum fuisset, vt ad inæqualitatem propenderent, ne fieret laicorum in Sacerdotes commotio, quasi fraudarentur ab ipsis eâ maiori gratiâ, quæ duarum specierum susceptioni tribuitur.

De decimo: Vtrùm antequam Eucharistia sumatur, necesse sit peccata confiteri; cùm vtrimque multi grauissimique scriptores adsint, videri sibi, positionem allatam simpliciter reiiciendam, statuendumque, vt vnusquisque, antequam Eucharistiam sumeret, obligaretur omnino ad noxas confitendas: vbi enim aliter fieret, magnum periculum adiretur; idque tamquam dictum in scandalum trahens damnabatur. Nihil tamen se dubitare, quin Patres ea essent consilia suscepturi, quæ Christianæ Reipublicæ prodessent plurimùm.

10 His dictis, Tridentinus, cui dicendi proximè ius erat, articulos damnauit: sed vnà suasit, denegandam non esse Germanis, etiam Catholicis, vtriusque speciei sumptionem; plurimis ex

Digitized by Google

1551. communi bono rationibus adductis, quas alibi referemus, vbi hac de re sub Pio IV. ex professo consilium habitum est. De nono articulo censuit, nullam de gratiæ æqualitate aut excessu mentionem faciendam. Et supra decimo, qui spectabat ad culpas ante Christi Corporis sumptionem Confessione expiandas, auctor erat, vt adderetur, *habitâ Confessionis copiâ*, aut saltem in voto.

11 In eamdem ferè sententiam locuti sunt duo Septemuiri, qui, sicuti dictum est, iam accesserunt, & Episcopi Zegabriensis ac Viennensis, Regis Romanorum Oratores. Verùm Archiepiscopi Turritanus & Granatensis, & summus Augustinianorum Moderator, existimarunt plus gratiæ conferri per sumptionem vtriusque quàm vnicæ speciei. Reliqui ferè omnes aut in contrariam abierunt, aut simpliciter eam quæstionem omittendam affirmarunt. Tandem ita potior sententia fuit, in vtraque sumptione gratiam æqualem recipi: sed simul satius duxit, omnem ea de re mentionem prætereundam.

12 Quod verò in articulo decimo spectabat ad obligationem confitendi peccata, priusquam Eucharistia perciperetur, magna fuit inter Patres opinionum varietas, perinde atque inter minores Theologos fuerat. Sed plerique arbitrati sunt, eam antecedentem confessionem ita esse necessariam, vt tamen opinio contraria notam hæresis haud acciperet.

13 Nouem itaque Patres ex doctioribus primariisque delecti sunt, qui Decreta conficerent; & quod attinebat ad postremum caput, hisce verbis Canon ab illis concinnatus fuerat: *Si quis dixerit, solam Fidem esse sufficientem præparationem ad sumendum dignissimum sanctissimæ Eucharistiæ Sacramentum, anathema sit. Et, ne hoc Sacramentum indignè, atque ideò in mortem & condemnationem sumatur, statuit & declarat ipsa sancta Synodus, illis, quos conscientia peccati mortalis grauat, necessariò præmittendam esse Confessionem Sacramentalem. Si quis autem contrarium docere, prædicare, vel pertinaciter asserere, seu publicè disputare præsumpserit, eo ipso excommunicatus existat.*

14 Forma Canonum ad Patres relata est Kalendis Octobris, & die sexto conuenere ad dicendas sententias; quæ à singulis proferebantur, iis exceptis, qui Canones confecerant, cùm ipsorum esset, sui operis rationes solùm adducere, si quid ab aliis obiectum fuisset. Quoniam igitur quibusdam vox illa *publicè* displicebat, Cornelius Mussus Episcopus Bituntinus respondit, appositam eam fuisse ad euitandam populi offensionem; priuata siquidem de eo disceptatio interdicta non erat. Alij alia aut adiicienda aut mutanda censebant, huic vel illi sententiæ fauentes; præsertim verò multi cupie-

Digitized by Google

cupiebant memoratam particulam, *habitâ Confessarij copiâ.* 1551.

15 In reliquis Canonibus, quod in eo consessu, meo iudicio, maioris momenti fuit adnotatum, illud est, cùm tertius Canon ita fuisset conformatus: *Si quis dixerit, sub qualibet specie, & sub qualibet ipsius parte non contineri totum Christum, sit anathema*; Ioannem Æmilianum Hispanienſem, Tudætanum Antistitem, monuisse, vt adiiceretur, *factâ separatione*: siquidem variabant sententiæ, an Christus esset sub qualibet particula hostiæ integræ: atque ita effectum est. Et quamuis exemplari posteà reformato Turritanus opponeret, per adiectas voces indicari, id ante separationem verum non esse; ac proinde vt illæ delerentur deposcerent Constantienſis ac Stabienſis; quin etiam Lancianenſis vellet, vt amplians particula etiam apponeretur: his tamen omnibus restitit Bituntinus, qui vnus è selectis Patribus erat; admonuitque, solas hæreses esse damnandas, non item Scholasticorum sententias definiendas. Quod libentiùs refero, quia Doctor aliquis tradidit, magis ad Fidei dogma pertinere, totum Christum esse sub qualibet particula ante separationem quàm post, & iis vocibus *factâ separatione* idem significari, quod *etiam factâ separatione.*

16 Cùm itaque Canones à delectis Patribus reconcinnati fuissent, is qui ad Confessionem spectabat, ita propositus est: *Et ne tantum Sacramentum indignè, atque ideò in mortem & condemnationem sumatur; statuit & declarat ipsa sancta Synodus, illis quos conscientia peccati mortalis grauat, quantumcumque etiam se contritos existiment, habitâ copiâ Sacerdotis, necessariò præmittendam esse Confessionem Sacramentalem. Si quis autem contrarium docere, prædicare, vel pertinaciter asserere, seu etiam publicè disputando defendere præsumpserit, eo ipso excommunicatus existat.*

17 Verumtamen propositâ quam attulimus formâ simul cum doctrinæ Decretis, quæ Patres designati contexuerant in generali cœtu 9. Octobris, Turritanus censuit Canoni adiiciendum: *Nisi adsit ingens necessitas*: Stabienſis hanc aliam appendicem poposcit, *quando scandalum non vetet*: alij verò has illásve restrictiones optabant, quæ omnes haud satis à reliquis comprobatæ; solùm vox illa *Sacerdotis* in vocem *Confessarij* est permutata, quam Iacobus Naclantus Episcopus Clodienſis proposuit; propterea quòd non inest cuilibet Sacerdoti confessionis audiendæ potestas. Et quamquam Mussus, quippe vnus ex delectis Patribus, responderet, vocem *Sacerdotis* loco *Confessarij* vsurpari à Synodo Constantienſi; ea tamen cautio à Clodienſi adducta comprobationem obtinuit: &, quantum arbitror, ratio fuit, ne crederetur huiusmodi obligationi locus esse,

Digitized by Google

1551. quando adesset Sacerdos, tametsi non præditus auctoritate absoluendi hominis, qui ad sacram mensam accedit. Quamobrem cùm & is & alij Canones ac Decreta à designatis Præsulibus emendata fuissent ex postrema Patrum censura, Canonis nuper allati tenor, pro eo ac legitur in præsentia, probatus est. In Decretis formandis Natura imitanda est in informatione viuentium, quæ omnem musculum, omnemque fibram summa cum ratione disponit: quamuis enim ea sint parum speciosa, semper tamen sunt plurimum operosa.

CAPVT III.

Expenduntur Suauij effata de primordijs progressibusque iurisdictionis Ecclesiasticæ.

IN reparandæ disciplinæ negotio decretum fuit, vt continuare- 1
tur submotio obstaculorum, quibus Episcopis mansio in suis sedibus præpediebatur: inter ea potissimum esse illi affirmabant exercendæ iurisdictionis impedimentum. Hinc Suauis occasione captâ, originem progressumque iurisdictionis Ecclesiasticæ longâ digressione prosequitur; in qua more suo multa pronuntians, nihil probans, instar oraculi tria persuadere, & in lectorum animis imprimere conatur.

Primum est: Episcoporum auctoritatem in controuersiis dirimendis sine consensione tum Presbyterij ex clericis conflati, tum deinde generalis cuiusdam, etiam laicorum, conuentus, ortam esse ex ignauia populorum, ab huiusce curæ onere abhorrentium, & ex ambitione Præsulum huic auctoritati inhiantium. 2

Secundum: Huiusmodi iurisdictionem principio fuisse voluntariam cuicumque, qui eorum iudicio se sponte committeret, posteà verò ex Cæsarum Principumque succedentium priuilegio factam esse necessariam, &, sicuti loquuntur Iurisconsulti, *coactiuam:* quam postmodum ipsi Ecclesiastici adeò confirmarunt, vt eam sibi arrogent, nihil ferè ab ipsis Principibus pendentem, & à Christo sibi proximè collatam. 3

Tertium est: Romanum Pontificem, Ecclesiâ sub iugum actâ, 4
ad se per tyrannidem abripuisse quidquid Episcopi mille & trecentorum annorum spatio sibi acquisierant, *constituto in medio ciuilis regiminis alio regimine, quod à ciuili non penderet, aduersus quàm quisquis, qui de regimine scripserit, fieri vmquam posse cogitauerit.*

Duo sunt, quæ Suauis stylo præcipuè fauent. Alterum, quòd po- 5
pulares

Digitized by Google

pulares opiniones disseminet. Etenim populi mens cùm ab vtilitate magis moueatur quàm à ratione, vti quam nec æstimat, neque percipit, verum putat quidquid sibi conducibile videtur, probatione minimè quæsitâ. Mihi verò, ad veritatem contrariam efficaciter digneque stabiliendam, opus foret aliud volumen contexere, in quo congererem quæ tot illustres viri de industria ea de re disputarunt. Alterum est, quòd non modò Suauis non cauet ne vllum lædat, sed intendit multos lacessere, & rem Christianam perturbare. Proinde quidquid ipsi libuit, proferre licuit, cùm id animo agitaret, vt ipsius libri ducturi essent vitam quasi grassatorum, qui se non abstinent ab eo, quod ipsis odia proscriptionesque variis in regionibus pariat, cùm satis illis sit, per eas excurrere non tamquam hospites, sed tamquam hostes. Contrà verò quod mihi proposui, est pax Christianorum; nollemque & ipsos hæreticos vulnerare, sed conciliare, nisi quantum eorum vulneratio necessaria est vel ad iustam defensionem, vel ad Catholicos ab ipsorum aggressionibus vindicandos. Multò odiosius mihi est, inuidiosas disputationes ingredi de profana potestate, cuius dissensionem à sacra inter maximas calamitates enumero, quas pati possit Ecclesia, hoc est corpus illis membris compactum, quorum Christus est caput: quâ planè ratione accideret corpori naturali, in quo dextrum ac sinistrum brachium inter se concertarent, seque inuicem percuterent. Satis itaque mihi est eam tueri veritatem, quam extra omnem controuersiam omnes Catholici fatentur, prætermissis aliis ambiguis lubricisque quæstionibus. 1551.

6 Ac primò quidem de iurisdictione Episcoporum, è communitate Fidelium haud pendente, alibi contra Suauem fusè disserui; adeoque satis hîc habeo, ea breuiter in lectoris memoriam reuocare: cùm homo sit animal adeò dominandi cupidum, adeoque obtemperandi impatiens, nullo pacto fieri potuisse, vt Episcopi viribus inermes in suis cunctis Diœcesibus, vniuersisque Christiani Orbis regionibus populos inducerent ad seipsos spoliandos, prout Suauis comminiscitur, possessâ iurisdictione, nisi compertum fuisset omnibus, id rectæ administrationi necessarium esse. Atque hoc concesso, duæ consecutiones extemplò dimanant: altera, ita fuisse ab ipso Christo constitutum; nisi velimus nobis persuadere, abeo fuisse quamdam formam regiminis inductam quæ perdurare non posset, ac proinde cogerentur homines in omni plaga aliam præstantiorem ordinare. Secunda consecutio est, vnumquemque hoc regimen inuertere molientem seditionis flabellum esse, & conniti

Digitized by Google

1551. Christi cultoribus adimere administrationem illam, quam non in vno alteróve loco, sed in cunctis Christianæ Reipublicæ oris illi vniuersi tamquam necessariam & putarunt & receperunt, eamdem ipsam tredecim iam aut quatuodecim sæcula, si Suaui credimus, exercentes. Porrò quòd potior Episcoporum cura sit animarum cultura, quàm fori administratio, vsque adeò certum & omnibus in confesso est, vt licuisset Suaui suo labori parcere in petendo huius rei testimonio ab ætate atque auctoritate Augustini; breuiori itinere potuisset sistere in Bernardi ætate, iis productis, [a] quæ ad Eugenium Pontificem ille scripsit, quando iam Ecclesiastica hierarchia tum ad minores tum ad maximum Pontificem relata, eâdem ratione, etiam secundùm Suauis chronologiam, quâ in præsentia, administrabatur. Quin planè ne vno quidem passu suam extra ætatem vagatus, per eos annos quibus Romæ adfuit, si conciones vmquam in Apostolico palatio habitas excepisset, de hoc ipso à sacris Concionatoribus Præsules sæpissimè admonitos audiuisset: & cuicumque oculorum acies adest, licet hanc ipsam doctrinam sæpiùs repetitam legere in plurimis concionibus, quas ætate nostrâ in hac vrbe egregij viri & ex aliis & ex hoc meo Ordine habuerunt, typisque vulgarunt. At eam non omnes opere præstare haud diffiteor: sed parum emineret Episcoporum dignitas, si eo sisteret in gradu, quò vel omnes vel plerique peruenirent. Sed quid mirum, quando ne simplicis quidem Christiani longè inferiora officia ab vllo homine sanctimoniâ prædito exercentur, quin crebris quotidie labeculis inspergantur? Permittamus Platoni ideas; ad opus ipsum accedamus. Singuli eruditione præstantes, variis regionibus & ætatibus mentis ob oculos sibi propositis obseruent, num siue in alia religione, siue in Christiana, per diuersam regendi rationem tantum subsidij attributum ac reuerà suppeditatum nanciscantur animarum culturæ, pietatis alimento, suaui morum emendationi, quantum in Religione Catholica, & in regimine quo ea hisce temporibus administratur? Quisquis hac Reipublicæ formâ contentus non est, næ is aut insanus aut deceptor est. Denique suo quisque reuoluat animo, quæ litium confusio, quæ sententiarum iniquitas Ecclesiam peruerteret, si causæ diiudicandæ essent per suffragia, non quidem à minutioris notæ clericis, sed, pro eo ac Suaui liberet, à turba imperita, ad expendendas rationes inepta, suisque cupiditatibus mancipata.

Eadem argumentandi ratio mihi præstò erit in altero capite iurisdictionem Præsulum spectante, si cum laicis componatur. Etenim 7

cùm

[a] Lib.1. de Consider. cap. 5. & epist.256. cuius initium est, *Non est laus.*

Digitized by Google

cùm antiquiores Episcopi armatis legionibus instructi non fuerint 1551.
ad profanos Principes violenter opprimendos, quin sæpiùs illorum iniuriis velut inerme signum appetiti; quonam pacto Christiani Principes, ingenio tam diuersi, per tot annorum seriem, Episcopis potestatem vnanimes tam amplam permisissent, nisi planè intellexissent aut ipsis à Christo fuisse impertitam, aut certè ad populos rectè gubernandos conducibilem? & vbi alterutrum verum sit, hostis est communis vtilitatis, quicumque odio certi alicuius Principatus, huius regiminis euersionem cum publico detrimento molitur. Neque hîc opus est aliam ingredi quæstionem, an Episcopis iurisdictio in causis, non Ecclesiasticis modò, sed etiam ciuilibus eorum qui se Deo manciparunt, & non solùm ad eorum corpora, sed ad ipsorum etiam substantias pertinentibus, tribuatur seu proximè ab ipso Christo, seu per legitimam sanctionem à Christi Vicario, seu ex pia concessione Christianorum Principum, quam firmarit, irreuocabilemque reddiderit consuetudo, ac vetustissima Ecclesiæ possessio, pro eo ac variant auctorum sententiæ. Certum illud est, nec per vim ab Episcopis illam extortam fuisse, nec furto sublatam; cùm in comperto sit, præter plurimas veterrimorum Pontificum Constitutiones, id apertè sancitum de causis criminosis à quatuordecim Conciliis, quà Oecumenicis, quà Prouincialibus, admodum vetustis; in primis à Chalcedonensi,[b] & maximo & celeberrimo, sexcentis triginta Episcopis conflato, & Cæsarum auctoritate nobilitato: quæ Concilia cum aliis innumeris testimoniis recensentur in erudito commentario [c] à Romana Rota anno 1607. typis edito. Quod autem spectat ad iurisdictionem in Ecclesiarum bona, consuli possunt Synodus [d] tertia Romana, à Symmacho Pontifice habita iam ante mille supra centum quinquaginta annos, à Gratiano [e] relata, aliæque complures Prouinciales, præter generalem atque insignem Lateranensem sub Innocentio III. [f] quibus sanctionibus adeò solemnibus, adeoque per varias regiones iteratis, Principes laici opere obstitissent, si voluntate dissensissent. Atqui ex opposito eas sibi probari professi sunt, cùm in suis Academiis stipendia persoluerint Magistris Iuris Canonici, in quo sanctiones illæ continentur.

b Canone 9.

c Pag. 102. & multis sequentibus.

d Cap. 3. & 4.

e 12. q 2. cap. *Non licet.*

f Cap. 44.

8 Nec aliâ pariter ratione mihi opus est ad diluendum quod tertio loco est obiectum de suprema Romani Pontificis iurisdictione: sed remissis lectoribus ad ea, quæ Aleandri voce disserui [g] in Wormatiensi conuentu, abundè mihi sit percontari, Quanam magicâ vi Romani Pontifices vniuersum Christianorum genus adeò fascinarunt, vt illud inermes sibi subiecerint, cunctis Episcopis ad sibi obsequen-

g Lib.1.c.25.

Digitized by Google

1551. sequendum, cunctisque Principibus ad ipsos tamquam Christi Vicarios venerandos vsque ad osculum pedum pertractis? quonam amuleto tam Diuinam potestatem tot sæcula inter tantam hominum rerumque varietatem sibi conseruarunt, quibus ad eam retinendam inuitis aliis vires neutiquam suppetebant? Enimuerò si S. Augustinus existimauit, terrarum Orbis conuersionem ad Fidem absque miraculis miraculorum maximum futurum fuisse, & satis efficax ad nostræ Fidei veritatem comprobandam; multò prodigiosius miraculum, longeque efficacius ad comprobandam legitimam Romanorum Pontificum auctoritatem existimasset, hanc ipsorum auctoritatem per Christianas nationes amplificatam; si contra veteris Ecclesiæ mentem, & sine manifesto rationis titulo contigisset. Etenim in gentium ad Christum conuersione complures viri morum sanctitate venerabiles, dum Religionem legibus honestissimam promulgabant, aduersus sectas belluarum ritu viuentes, & ab ipso rationis lumine damnatas decertarunt; & antequam Fidem stabilirent, innumerabiles ex illis secures cruceque passi sunt. E contrario, si res, de qua loquimur, perinde contigisset ac eam Suauis colorat, Pontifices, tametsi eorum multi virtute non præcellentes, sine huiusmodi certamine obtinuissent hanc amplissimam supremamque iurisdictionem, diminutâ simul & sacrâ Episcoporum & profanâ Principum potestate, quarum vtraque rationi dissentanea nequaquam videbatur, sicuti saxorum adoratio.

Superest, vt postremo Suauis dicto respondeam, affirmantis, Hoc 9
regimen Ecclesiasticum minimè pendens à ciuili, in cuius medio positum est, ne cogitatum quidem fuisse ab vllo scriptorum, qui de hominum regimine vmquam egerint. Ita est: antiquorum siquidem sapientum mens progressa non est ad multa longè demissiora, quàm sit Diuinæ sapientiæ Ecclesiam instituentis œconomia. Exempli gratiâ: Nequaquam credidere, per vestigia nostris plantis aduersa posse homines ambulare, aut sub æquinoctiali circulo vitam ducere: nunc verò Hispani nautæ illorum Philosophiam irrident. Sed quoniam postquam res cernitur in opus deducta, facilius est causam inuenire cur possibile sit, quod priùs fieri non posse censebatur. Si Plato aut Aristoteles hac nostrâ ætate superstites forent, experirentur, admissâ etiam hac immunitate sacræ gubernationis à profana, nullum esse nec vmquam fuisse Reipublicæ regimen ciuilius, cultius, nobilius, honestius imperio Ecclesiastico. Sic meâ quidem sententiâ ratiocinarentur: Duplex esse genus præstantiæ, adeoque subiectionis; alterum auctoritatis, alterum roboris: nec posse regi-

men

Digitized by Google

men diu probè persistere, quin in tyrannidem degeneret, si hæc 1551.
vtraque præstantia in vno eodemque capite copulentur. Auctoritatis præstantia residet in Principe, in Senatoribus, in Togatis: præstantia roboris in Populo, in Rusticis, in Militibus. Solet autem præstantia roboris, auctoritatis præstantiæ se subdere, quamdiu rectè moderateque auctoritas exercetur; ac proinde, si quis ex robustioribus contumacior euadat, à reliquis numero potentioribus coërcetur, legitimam potestatem vindicantibus. Sin autem contingat, vt auctoritas subditos opprimere moliatur, qui sic robore præpollent, ad eam infringendam conspirant; atque huiusmodi conspiratio, & obluctantis roboris formido, validum quoddam iustitiæ præsidium est in animis dominantium.

10 Idem porrò inter Sacram Profanamque potestatem vsuenit. Sacra quidem si spectetur, auctoritas suprema est: ad ipsius quippe reuerentiam profani Principes sese inclinant, ab eaque tum sibi tum suis subditis normam accipiunt ad altissimum hominis Christiani finem prosequendum. Profana è diuerso, si robur spectetur, suprema est, cùm eius nutui legiones arcesque subdantur. Dum Ecclesiæ potestas intra recti fines se continet, meritò à profana formidatur: nam si non semper, saltem sæpè populorum veneratio, quâ Religionem colit, subditos concitat aduersus profanum Principem sacræ potestati insultantem. Contrà verò, si Præses Ecclesiasticus auctoritate suâ per iniuriam aduersus laicorum potestatem abuti vellet, à populis, veneratione in detestationem commutatâ, desereretur, adeoque non ampliùs emineret, sed contempta iaceret: atque huiusmodi temperamentum vtrique potestati conducit. Hinc enim cuicumque prudenti Principi non molestum, sed gratum esse debet, se fræno quodam coërceri, ne præceps agatur quò furor effrænatæ potentiæ homines trahit: quod frænum non prodest solùm ne charitatem in Deum hominesque, sed etiam ne Principatum amittat; quippe qui remoto pariter sacræ auctoritatis obstaculo, diutiùs cum petulantia perstare non potest: simul etiam hoc eodem fræno populi longè validiùs obsequio Principis obstringuntur; eaque propter multò minùs coniurationum seditionumque inter Principatus Catholicos efferbuit, quàm in iisdem regionibus, cùm ibi ethnicorum superstitio aut hæresis dominata est. Hinc verò dum sacri Præsides intelligunt, ipsorum potentiam, quantum attinet ad vsum, populorum veneratione vniuersam inniti, commonentur, vt eam venerationem morum integritate sibi conseruent, seque ab omni eo, quod immoderationem violentiamque præ se ferat, prorsus

1551. sus abstineant. Huc accedit ad Principis cautionem, quòd ciuitatum ei subiectarum Præsules plerumque seliguntur ex familiis ditioni suæ subiectis, iiqúe vel ab ipso ad Tiaras nominati, vel eidem gratiosi; quodque reliqui omnes Ecclesiastici cum eo pariter connectantur pluribus humanis nominibus, originis, accepti beneficij, vtilitatis: adeoque ab eorum seu vi seu voluntate nihil sibi metuendum est, nisi vbi palàm à Deo ipse desciuerit: quin etiam ipsorum operâ, qui sunt pacis studiosi, & auctoritate pollentes, ceteri bellicosiores insolentioresque in quiete atque officio continentur. Hinc pariter euenit, molestiam Principibus non exhiberi à potestate, quam summus Pontifex in illorum ditionibus obtinet: hæc enim similiter inermis est, & homines Ecclesiæ mancipati, qui tandem ab ea maximè pendent, validissimis vinculis clientelæ profano Principi obstringuntur; adeoque non nisi manifestâ conscientiæ lege compulsi, ad illi repugnandum conuenient. Summi verò Pontifices, vtpote orti priuatis natalibus, professione togati, ætate frigentes, plerumque eorumdem Principum studiis euecti, modicæ minimeque hereditariæ ditionis possessores, rarò inducunt animum ad suscipienda seu continuanda vasta, inquieta & periculosa consilia. Quamuis autem hæc omnia, perinde ac reliqua moralia, & quæ pendent ab humani arbitrij varietate, nec omnino certa in cunctis euentibus confluant, nec vim obtineant ineluctabilem ad permouenda cuncta ingenia, vt proinde interdum profani Principes impetum quorumdam Episcoporum, aut per ferociam quorumdam Pontificum molestiam aliquam experti sint; tamen quis adeò desipiat, vt arbitretur procul arcendum, tamquam pernicioſum, quidquid interdum nocet; tametsi verisimilior & frequentior sit eiusdem vtilitas? Id ita si foret, oporteret vt Principes suos milites exarmarent, præsidiaque dimitterent, ob exempla multorum dominantium, qui à suis præsidiariis oppressi & sceptrum & vitam perdiderunt.

Hæc igitur rationum momenta sunt, ob quas tot iam sæcula per- 11
durat id quod Suauis autumat, à priscis de regendi forma scriptoribus tamquam possibile numquam fuisse cogitatum: nec solùm perdurat, sed tria parit ingentia adiumenta ad mortalem etiam felicitatem. Vnum est, maxima & in primis amica inter Principes nationesque communicatio: cùm per alia tempora, & in aliis sectis conspiciamus, à singulis ferè principatibus singulos per se quasi mundos constitutos, exteris vix non ignoratis, aut notis ferè tamquam hostibus, non tamquam suis ciuibus, vnam humanam Rempublicam conflan-

Digitized by Google

conflantibus; quod rectæ hominum constitutioni, finiq́ue à Natura intento tantum repugnat, quantum Aristoteles considerat, [b] obseruans non alia de causa hominem ab illa generari alienæ opis indigum, & sibi ipsi minimè sufficientem, nisi quòd mutua iindigentia commercia contrahat societatemq́ue, per quam communes fiunt singulis hominibus merces, notitia, vires ab vniuerso mortalium genere possessæ, & vnamquamque regionem locupletet tot salutaribus iucundisq́ue naturæ fructibus, tot præclaris industriæ inuentis, tot miris arcanisq́ue rerum cognitionibus, quot immensa omnium locorum ingeniorumq́ue varietas progignit. Hæc itaque societas, ac veluti fœdus multarum inter se nationum, quantumuis inuicem longè distantium ac diuersarum, mirificè colligatur & extenditur ob coniunctionem, quâ cunctæ Christianæ nationes in vno eodemq́ue Ecclesiæ Capite nectuntur. 1551.

[b] Primo Politicorum.

12 Aliud emolumentum est, quòd adsit sequester quidam concordiæ inter Principes Christianos, ad cuius & officium & commodum pertinet eam curare, quò Christiana Respublica sibi obtemperans sit validior aduersus infideles, aut contemptores, aut hostes auctoritatis suæ; & cui tamquam communi parenti possint Principes iniuriæ vlciscendæ ius commotiq́ue animi sensa condonare.

13 Tertio loco prodest, quia principatus quidem extat eiusmodi legibus institutus, vt qualiscumque sit in iis custodiendis infirmitas, quicumque homo, qui litteris vitæq́ue probitate tamquam dignus commendetur, polliceri sibi possit, non quidem semper pro mensura meriti (cùm id extra cælestem Rempublicam neutiquam sperandum sit) sed semper longè supra fortunæ suæ conditionem se prouectum iri. Qui sanè ad virtutem stimulus, nec est nec vmquam fuit adeò validus in quouis alio post orbem conditum principatu.

14 Si rationes hasce perpendisset Suauis, non eo deuenisset audaciæ, vt rerum ciuilium tam fidenter Aristarchum ageret, ratus, tot Principes, tot Senatus, tot Nationes tam longo annorum curriculo mentis impotes fuisse, dum se ad inermis cuiusdam Sacerdotis pedes sponte prosternerent. Admiratio, ignorationis filia, sed fortunata est, quia mentem excitat ad ignotas causas nouorum effectuum perscrutandas: verùm hanc vtilitatem confert, modestè pro certo ponens, huiusmodi causas reuerà esse non eorum quæ sciri possunt, immensitatem coarctans inter angustias intelligentiæ suæ, vnde sibi persuadeat id, cuius causam nequit attingere, temerè contingere.

Digitized by Google

1551.

CAPVT IV.

Discutiuntur ea quæ scribit Suauis de morum legibus, in Sessione decimatertia latis; tum quod ad Appellationes spectat, tum quod ad Degradationes quas vocant.

SVauis vbi doctrinas tam erroneas tamque seditiosas præmisit aduersus Ecclesiæ, Episcoporum ac Pontificis iurisdictionem, refert, à Patribus agnita fuisse duo præcipua, quæ in illius vsu peccabantur: alterum ex parte Præsulum, qui exiguâ charitate, ac ratione minimè paternâ iurisdictionem administrabant; alterum ex parte subditorum, qui per varia effugia se illi subducere studebant. Cùm autem ageretur de adhibendis remediis priori vitio, quod, ait ille, alterius erat origo, Patres mordet, quòd non nisi conflato cohortantibus verbis Decreto rebus consuluerint. Profectò nisi istius hominis nequitia cæcitasque non ex inscitia, sed ex liuore orta in comperto mihi esset, tamquam rerum ciuilium imperitissimus, inter eos qui de illis scripsissent, à me despiceretur. In primis, quâ febri autumnali correptus tam stolidè somniauit, ex tenuitate charitatis Præsidum in iudicando oriri, vt rei ab illis damnati latæ in ipsos sententiæ se subtraherè connitantur? Num fortè nouum est adagium, Cunctis iustitiam, sed aliena in domo placere? An fortè probatur reis Calliclis apud Platonem [a] sententia, Iustam pœnam optandam esse à sontibus, veluti salutarem medicinam; adeoque probi patroni partes esse, vt in amicos sontes inuehatur, quò ipsis huiusmodi beneficium comparet; vtque idem inimicorum nocentium defensionem suscipiat, quò illi eodem priuentur? Num fortè clerici flagitiosi S. Caroli Borromæi sententiis acquieuerunt, quòd ille sanctimoniæ exemplar esset; an potiùs ausi sunt prouocare, non inquam ad Romanum Pontificem, sed ad vim, ad nefas, explosis in eum bellicis fistulis, à quibus diuinitus illæsus perstitit? Porrò in causis ciuilibus, quæ huiusmodi charitatem in reum non postulant, sed solùm vt sua cuique ratio tribuatur, num fortè negligunt homines efficacitatem iustitiæ omni ope declinare? Natiua horum malorum origo inter mortales, est inordinatus sui ipsius amor, qui cupiditatis illecebrâ cuique persuadet ius pro se stare, & vtilitatis consilio quemlibet compellit ad damna, quamuis iusta, subterfugienda. 1

Secundo loco libenter documentum aliquod à Suaui didicissem; quânam aliâ ratione Episcopi, aut quilibet Magistratus, ad omnibus absolu- 2

[a] In Gorgia.

Digitized by Google

absolutam numeris charitatem adduci possint, nisi per admonitionem & cohortationem. Si hanc ille rationem nactus fuerat, cur eam non proposuit patriæ suæ Senatui, qui, vtpote communis boni studiosissimus, absque dubio & illam excepisset, & eius quasi thesauri inuentorem præmiis affecisset? Num hic homo docendus erat, duas esse mensuras, aut potiùs dicamus, duas normas virtutis? Altera, quæ *medium rei* dicitur, certa quædam norma est, & immutabilis, tametsi conditiones hominum permutentur; cuiusmodi est quæ Iustitiæ commutanti tribuitur: altera, quæ non rei sed *rationis medium* appellatur, norma quædam est incerta, minimeque manifesta, quippe à ratione pendens, à qua variè constituitur pro varietate innumerabilium conditionum, ob quas id in altero homine & cum altero laudabilior fit, quod alteri vituperatione dignum accideret; atque hac normâ reliquæ, præter Iustitiam, virtutes vtuntur. Iam verò, quis nesciat, præter eos qui ne pictam quidem moralem scientiam oculis vmquam vsurparunt, huiusmodi virtutibus certam & immutabilem normam non aptari? Norma vnica in re nostra est Præsidis probitas ac prudentia; adeoque aliter Reipublicæ prospici non potest, quàm si optimi Præsides deligantur, quantum & fallacia iudiciorum in electoribus, & inopia exactæ virtutis in eligendis, & munerum copia in Republica permittunt: deinde verò si inter illos afficiantur præmio qui benè, tolerentur qui mediocriter, puniantur qui malè Rempublicam administrant. Quid igitur, inquiret aliquis, prosunt admonitiones illæ cohortationesque, quas velut expertes cuspide Concilium adhibuit? Prosunt, vt intelligatur, quam agendi rationem expetat Synodus in iis quos hortatur ac monet; cùm animus adeò ferreus nulli sit, vt monitus quid à se Deus homineſque deposcant, aliquatenus non moueatur, tum ad Diuinam indignationem, tum ad humanam vituperationem euitandam. 1551.

3 Post hæc Suauis per consuetam sibi artem, inductâ Ioannis Gropperi personâ, differit de altera corruptela, hoc est de impedimento sacræ iurisdictionis, ob effugia cauillosque prouocantium subditorum. Hîc etiam ansam arripit ad insinuandum lectorum animis id quod ipse potissimùm intendit, vt cuncta videlicet Ecclesiæ administratio ad Democratiam redigatur; affirmans, apud veteres consueuisse appellationes ab Episcoporum sententiis à Clericorum cœtu recognosci: sed aduersus huiusmodi potestatem in Ecclesiasticis conuentibus paulò antè satis est disputatum. Pergit deinde improbare facilitatem prouocandi, à iure Pontificio concessam, quâ in re

1551. obseruandum est, per lenitatem Canonum curatum fuisse, vt multis in rebus iudicia à Legum ciuilium solemnitate aut seueritate, redirent accederéntve ad simplicitatem & æquitatem pristinam Iuris Gentium aut Naturæ. Exemplum huiusce rei peti posset ex eo, quòd minorem testium numerum ad efficaciam testamentorum Canones requirant; quòd vim obligandi restituant pactionibus, tametsi nullâ causâ conuestitis; quòd potestatem rei suæ recuperandæ concedant contra possessorem malæ fidei, quantouis tempore eam possederit; quòd sufficientis probationis virtutem tribuant, aduersus quemlibet in causis ciuilibus, propriæ confessioni, quamquam extra iudicium emissæ; & quòd alia huiuscemodi constituant. Porrò quoniam pro Iure Gentium, cui per Legem ciuilem haud derogamus, videatur licere à quauis sententia quâ grauamur prouocare, adeoque nequaquam cogatur litigator in vllo causæ capite ab vnius dumtaxat hominis arbitrio, ignorantiæ animique perturbationi subiecto, pendere; hinc effectum est, vt vbi lex Cæsarea prouocationem negat à sententiis quæ *interlocutoriæ* appellantur, hoc est, latis de articulis incidentibus, & tantisper dum primaria causa decidatur, Canones huiusmodi seueritatem ad primæuam lenitatem retraxerint, prouocationemque ab omni Decreto quo grauaremur indulserint. Posteà, cùm in hominibus cauillationes excrescerent, atque animaduerteretur (ex eo quòd illi hac benignitate abuterentur, quæsito per varios colores titulo prouocandi ante latam sententiam, atque ita condemnationem præuerterent euitarentque) nimiùm coarctari ordinariorum Iudicum iurisdictionem, simulque flagitiorum impunitatem laxari, id per Tridentinam Synodum, quemadmodum narrauimus, moderatum.

His quæ dixit nondum contentus Suauis, ictu gemino petit obli- 4
què hanc prouocandi libertatem; inuisam sibi, tum quia ipsi displicet quidquid placet Ecclesiæ, tum quia conducit eadem ad dignitatem Pontificis, cuius Curia prouocationum causâ euadit tandem supremum causarum Tribunal. Alter ictus est, quod in Monachorum Ordinibus rectè constitutis appellationes interdicantur; aut vbi ad hoc perfectæ virtutis fastigium peruentum non est, saltem ad iudices extra Ordinem prouocare non liceat: *quod cùm ex eo quod cernitur, conferat ad rectam eorum Ordinum administrationem retinendam, idem sanè præstaret publico Ecclesiæ regimini, vbi prouocationes intra eamdem prouinciam continerentur.* Alter est, quòd iure communi haud permittitur ad supremum proximè prouocare, intermediis tribunalibus prætermissis: id verò esset obseruandum.

De

Digitized by Google

5 De priori, Deo grates agendæ, quòd Suaui Regularium instituta 1551.
semel comprobantur: sed quando? cùm eorum comprobatio potest ab ipso retorqueri ad vniuersæ Ecclesiæ instituta improbanda; quatenus verò eadem illi seruiunt ac prosunt, semper hæc detestatur tamquam regiminis Ecclesiastici turbamenta & incommoda. At quorsum est hæc comparatio? Num fortè in animum hic induxit, conducibile futurum fuisse, vniuersum ordinem Clericorum per legem cogi ad eam perfectioris vitæ seueritatem, cui multæ religiosæ Familiæ sponte se mancipant? an illi præscribenda esset psalmodia per Cassinatium assiduitatem, maceratio corporis per abstinentiam Minimorum, & strictiorum Franciscanorum austeritatem? & omissis legibus rigidioris virtutis, quibus hic vel ille Religiosorum Ordo se subiicit, in iis sistamus, quæ sunt cunctis communia; an nihil proprij possidendum, an in rerum vsu, in munerum domicilijque conditionibus omnia moderatoris arbitrio committenda? Sapienter in Euangelio consilia secernuntur à præceptis: & ea quæ consiliorum libertati relicta, vtilissima planè sunt, quia feruentem paucorum charitatem excitant ad Deum sibi demerendum, dum ea complectuntur: si ad mandatorum necessitatem redigerentur, essent pernicioſa, quia communi hominum tepori occasionem peccandi præberent, dum ea violarent. Num Suaui non recurrebat in mentem, heroëm sui poëmatis, hoc est Lutherum, affirmasse, legem Diuinam, etiam Christianis omnibus communem, inobseruabilem esse, acriusque detestari tamquam irritas, & quæ custodiri nequeant, Religiosorum leges, tametsi coarctatas ad eos paucos homines, qui talem viuendi rationem sponte sibi selegerunt, quique post periclitationem diuturni tyrocinij, perpetuam illius obseruationem Deo promiserunt? Numquámne hic legit quæ tradidit S. Thomas [b], Ex vi solemnis professionis, in quauis religiosa familia dissolui quodcumque votum operis maximè laudabilis atque asperrimæ pœnitentiæ, ob grauitatem perpetuitatemque huiusce ligaminis? Itaque si homines quorumdam Ordinum Regularium sponte se abdicant eo remedio, quod à lege conceditur aduersus iniurias, quas quandoque patiuntur aut ex praua iudicis intelligentia, aut ex auersa eiusdem voluntate; quis erit tam emotæ mentis, vt idem remedium vniuerso Clero adimendum existimet? Quin paucis illis Ordinibus, quos indicat Suauis, idcircò tolerabile id accidit, quòd & rariora delicta, & mitissimæ pœnæ sunt, præ eo quod Ecclesiasticis non Regularibus contingit: verumtamen ne hoc quidem satis foret, nisi certè iis qui damnati sunt, liberè liceret per compendiariam

[b] In 4. distinct. 38. q. 1. art. 4. quæstiuncula 4.

extra

1551. extra iudicium formam iura ſua deducere ad Romana tribunalia, quæ, ſi quid minus æquum ſibi ſuboluerit, executionem ſententiæ retardant.

Verùm non poſtulat Suauis, vt omnis iudiciaria prouocatio interdicatur; quamquam id ab ipſo commendetur, veluti faſtigium benè conſtituti regiminis in quibuſdam Monachorum familiis: ſatis illi eſt, ſi vſurpetur à Clero, quod Regularium Ordinibus commune eſt; nimirum, vt extrà prouocare vetitum ſit. Age iam, ab iſto Solone legem petamus; & Regularium ſanctiones ad non regulares Clericos traducantur. Negant illi, prouocationes extrà habendas: ſed extra quem locum? num fortè extra prouinciam? Minimè quidem; cùm liceat ab omni prouincia prouocare aut ad Præſidem Ordinis ſupremum, aut ad conuentum generalem, qui ſummus & communis vniuerſæ familiæ iudex eſt: extra Ordinem profectò interdicitur. Et non animaduertebat Suauis, idem plane interdici Clericis non regularibus, quibus non licet extra ipſorum Ordinem, hoc eſt, ſiue ad Laicos, ſiue ad Regulares prouocare? Enimuerò erubeſcendus error eſt, quòd is prohibitionem confuderit, prouocandi ad Iudicem externum cum prohibitione prouocandi ad locum externum; perinde quaſi peruulgata non ſit apud legiſperitos de priuilegio legis vnicæ diſtinctio pertrahendi de loco ad locum, aut de foro ad forum. 6

Sed inſuper obſeruandum eſt aliud latens vitium Suauiani ſophiſmatis: Præter prouocationem Regularibus conceſſam ad Iudices proprij Ordinis, adeſt illis facultas prouocandi pariter ad Romanum Pontificem, non item ad inferiores Epiſcopos, quia Regulares illis minimè ſubiiciuntur. Sed nuſquam reperire eſt, quod poſtularet Suauis, vt ſcilicet vetetur ſubditus prouocare ad tribunal ſupremi ſui Moderatoris, niſi fortè ex aliquo peculiari priuilegio, quod idem ſupremus alicui prouinciæ conceſſerit. Atque vt tandem excutiamus quidquid eſt ambiguitatis, quâ ſeu ignorantiâ ſeu nequitiâ Suauis hanc rem obuoluit, animaduertendum ſupereſt: quamquam cunctis Ordinibus prouocatio ad ſummum Pontificem, ſicuti diximus, permittatur; quibuſdam tamen ab ea in cauſis criminoſis effectum ſententiæ haud ſuſpendi, itidem ac neque ſuſpenditur in ſententiis latis, ac dynaſtis beneficiariis Pontificiæ ditionis. Sed hæc nimis dura lex eſt, quòd homo priùs plectatur capite, aut ad tranſtra ligetur; poſteà verò declaretur, iure an iniuriâ fuerit lata ſententia. Cuinam venire in mentem poterit, vniuerſo Clericorum Ordini tantum iugum tolerabile futurum, hoc eſt, vt ſit in 7

abſo-

Digitized by Google

absoluta minoris cuiuspiam Vicarij potestate tot innocentium & honestorum capitum clades? Nónne videmus, vix eam legem tolerari, quæ è Suauis sententia immensa laxitas est? Profectò satis ille nouerat, cùm esset ab Ecclesia constitutum, vt in certis quibusdam causis & articulis prouocatio executionem sententiæ minimè retardaret, profanos Principes in amplissimis regnis, tametsi fateantur in causis Ecclesiasticorum sibi potestatem non inesse, rationem relaxandi hos cancellos adinuenisse (quam tamen approbare *mihi* animus non est) ratos ipsi naturæ iuri conuenire, vt aliquod perfugium adsit ad pressuram Iudicum ante executionem declinandum; adeoque vt quacumque damnati rei postulatione, ipsi Principes cogant tribunal Ecclesiasticum acta causæ ad suos Iurisconsultos deferre; & si ab illis citra iudicij formam Principi denuntietur, reum aliquid iniqui perpessum, cogant iudicem supersedere, donec alius legitimus iudex superior causam recognoscat. 1551.

8 Hinc sanè licet coniicere, an fieri posset, an etiam opportunè fieret, vt vel omnino, vel modo quo executio non retardatur, adimantur Ecclesiasticis prouocationes ad suprema tribunalia, quibus cùm summa insit veneratio, summa doctrina, summa incorruptio, inest pariter reo summa securitas ne reus grauetur, summumque solatium, quod in humana Republica inueniri possit. At verò de eo quod Suauis existimat inconueniens, vt nimirum liceat ad supremum Iudicem statim ac proximè prouocare; cupiissem vt amicè mihi significaret, adeóne exactè compertas habuerit leges omnium Rerumpublicarum municipiales, vt posset fidenter affirmare, id in Ecclesiastico foro vnicè vsurpari. Vtcumque tamen res habeat, non certè singulare, quin potiùs commune est omnibus regiminum classibus, vt suum quæque proprium aliquem ritum obtineat. Enimuerò qui extra perturbationem ratiocinabitur, haud reprehendendum putabit, quòd cùm tandem ad tertiam causæ cognitionem Romana tribunalia sint adeunda, sit penes arbitrium prouocantis, formam iudicij contrahere, & ad secundam eò confugere, prætermissâ ad Metropolitanum circuitione, adeoque itineris incommodis, sumptuque multiplicatione vitatis. Quòd si Tridentini Patres id aliquo pacto pernicioſum comperissent, nihil eos prohibebat quin id abolerent; quemadmodum cum longè maiori Aulæ Romanæ detrimento cauerunt, ne primæ causarum cognitiones ad illam deferrentur, quæ multò frequentiùs contingunt, maioriſque sunt ponderis quàm secundæ.

9 Ab appellationibus gradum facit Suauis ad ritum expungendi

1551. Clericos ab albo Ecclesiastico, quem ritum *degradationem* vocant, arreptâ occasione recensendi quæ Tridenti decreta sunt ea de re, ne difficultas illius ad opus deducendæ nefariis Clericis esset munimini. Hîc verò ab initio narrationem originis & causarum orditur, vnde ritus ille manauerit; simulque insinuat, obliquè voluisse Patres illum depingere ad vulgi captum, quasi quid ab ipsa rei natura requisitum, vt liceat Iudici laico legitimè pœnam infligere Clerico delinquenti: sed subiicit, omnia alia ab iis cognita, qui rei medullam introspiciebant; quoniam Clericorum character est immutabilis, nec externo illo ritu deleri potest.

Vbinam vmquam conspicatus hîc est vel tenue vestigium, quòd 10
Ecclesia vellet insinuare, *degradationem* exigi ex natura, vt Clericus fori priuilegium amittat? Qui characterem obtinet quatuor minorum Ordinum (positâ communiori sententiâ, affirmante eos esse Sacramenta, adeoque characterem ab ipsis imprimi) nónne, si velit, gradum facit ad statum iurisdictionemque laicorum, ibique subiacet cuiuis pœnæ absque illo solemni degradationis ritu? Et priscis temporibus nónne idem in Subdiaconis contingebat, cùm Ecclesiasticâ lege nondum illi Ordini mutatio status, nuptiarumque facultas interdicta fuerat? Nónne apertè docuit[c] S. Thomas, & post ipsum celeberrimæ Angeli[d] & Syluestri[e] Summæ, id quod veluti arcanum detegere Suauis intendit, nimirum, in Clericis eo ritu expunctis characterem permanere? Sed hac in re aliam Suauis artem deprehendo: haud ille affirmat, ritum illum tamquam aliquid rem ipsam constituens existimatum à vulgo fuisse, sed tamquam necessarium. Iam verò si nomine necessarij intelligit omne illud, sine quo aliquid fieri non licet, siue lege naturali, siue diuinâ arbitrariâ, siue saltem humanâ id prohibeatur; profectò iis qui rei medullas penitus introspexere, non minùs quàm vulgo huiusmodi persuasio fuit, cùm de hac doctrina conueniant doctissimi Cæsarei ac Pontificij Iurisconsulti, ac tribunalia summorum Principum Catholicorum; propterea quòd nefas esset, huiusmodi ritum, ab Ecclesia per vetustam comprobatamque consuetudinem præscriptum, negligi ac prætermitti, sicuti pariter reliquas Ecclesiasticas leges ac traditiones.

c 3. parte art. 1. quæst. 82.
d Verbo *Degradatio*, num. 39.
e Eodem verbo, n. 9. quæst. 7.

Quod verò deinde admiretur: Si satis est vnus Episcopus ad ho- 11
minem in album sacræ militiæ referendum, vnum similiter Episcopum satis non esse ad expungendum indignum, perinde est, ac si demiraretur, quo pacto cùm à Pontifice siue à Cæsare multi obtinuerint facultatem laureæ litterariæ deferendæ, aut nothis legitimæ

Digitized by Google

timæ prolis beneficia impertiendi, iis omnibus non insit æquè potestas auferendi collatam lauream, concessamque legitimi filij prærogatiuam ab eo, qui accepto priuilegio indignus euaserit. Quin potiùs eadem in re poterat è diuerso admirationi esse Suaui, quòd idem ille numerus Episcoporum, qui sufficit ad expungendum reipsâ Clericum, [f] quod *Degradationem actualem* vocant, de qua infrà, non sufficiat ad eumdem in gradu pristino reponendum, tametsi morum emendatione correctum; sed hoc Romano solùm Pontifici reseruetur. Oportebat compertum illi fuisse, multa, cuiusmodi sunt iura beneficiaria, & primarij tituli, tamquam singularia quædam beneficia à Principe dumtaxat posse concedi; sed eadem in pœnam flagitiorum per minores etiam iudices abrogari posse: alia è contrario, communia quippe beneficia, ab inferioribus quoque distribui; at eorumdem abrogationem in adeò turpem notam abire, & ob Reipublicæ bonum oportere cum opinione tam grauis pœnæ coniungi, vt meritò maior auctoritas ad possessorem his spoliandum requiratur. Ita non quicumque potest militarem cingulum tradere, eumdem auferre potest: non quisquis ad Religiosam professionem admittere aliquem, eumdem è Cœnobij claustris eiicere tamquam inemendabilem potest. Propterea Canones illum Episcoporum numerum requirebant ad Sacerdotem gradu amouendum, quo & intelligeretur, quantâ maturitate ad horrendum illud supplicium Ecclesia procederet, & per illius functionis solemnitatem horror etiam actionis maiestate exaugeretur: sed cùm posteà fuisset animaduersum, eâ lege fiduciam potiùs quàm terrorem scelestis afferri; propter difficultatem, quæ in locis plurimis occurrebat in tot Episcopis conuocandis, vnde retardabatur pœna, & interdum, prout accidit in dilatione, declinabatur, decretum est, vt solemnitate diminutâ, vsus facilior redderetur. Atqui si per hasce populares argumentationes, quas passim Suauis disseminat, liceat in ludibrium vertere apud vulgus leges consuetudinesque regiminum; nulla profectò Respublica ab huiusmodi irrisionibus immunis erit, cùm ipsa Naturæ, hoc est Diuinæ sapientiæ opera, fucatis pariter rationibus ab acuta veterum Sophistarum temeritate aut damnata aut derisa comperiantur. 1551.

[f] Can.1.& 2. dist.50. & Syluest. verbo *Degradatio*, quæst.9. num.11.

Digitized by Google

1551.

CAPVT V.

Parata Decreta de morum emendatione, per Sessionem decimamtertiam confirmanda.

CAuillationibus Suauis confutatis, ad Historiam redeo, non defensurus amplius, sed narraturus quæ ad reparandam disciplinam statuta fuerunt. Hæc vnanimi deliberatione in octo capita partita sunt.

In primo dicebatur: *Vt iuxta proximæ Sessionis Decretum Episcopi in commissis sibi Ecclesiis eò libentiùs residerent, quò faciliùs & commodiùs sibi subiectos regere, & in vitæ ac morum honestate continere possint; illud eos admonendum censet, vt se Pastores, non percussores esse meminerint, atque ita præesse sibi subditis oportere, vt non in eis dominentur, sed illos tamquam filios & fratres diligant; elaborentq́, vt hortando & monendo ab illicitis deterreant; ne, vbi deliquerint, debitis eos pœnis coërcere cogantur: quos tamen si quid per humanam fragilitatem peccare contigerit, illa Apostoli est ab eis seruanda præceptio, vt illos arguant, obsecrent, increpent in omni bonitate & patientia: cùm sæpè plus erga corrigendos agat beneuolentia quàm austeritas; plus exhortatio quàm comminatio; plus charitas quàm potestas. Sin autem virgâ opus fuerit, tunc cum mansuetudine rigorem, cum misericordiæ iudicium, cum seueritate lenitatem adhibendam esse, cùm sit diligentis ac pij simul Pastoris officium, morbis ouium lenia primùm adhibere fomenta; post vbi morbi grauitas ita postulat, ad acriora & grauiora remedia descendere. Sin autem nec ea quidem proficiant illis submouendis, ceteras saltem oues à contagionis periculo liberare. Cùm igitur rei criminum plerumque ad euitandas pœnas, & Episcoporum subterfugienda iudicia, querelas & grauamina simulent, & appellationis diffugio Iudicis processum impediant, ne remedio ad innocentiæ præsidium instituto, ad iniquitatis defensionem abutantur; statuit, In causis visitationis & correctionis, habilitatis & inhabilitatis, nec non criminalibus, ab Episcopo, seu ab illius Vicario generali, ante definitiuam sententiam, ab interlocutoria, vel alio quocumque grauamine non appelletur: neque Episcopus, aut Vicarius appellationi huiusmodi tamquam friuolæ deferre teneatur; sed eâ, ac quacumque inhibitione ab appellationis iudice emanatâ, nec non omni stylo & consuetudine, etiam immemorabili, contrariâ non obstante, ad vlteriora valeat procedere; nisi grauamen huiusmodi per definitiuam sententiam reparari, vel ab ipsa definitiua appellari non possit.* 1

In secundo: *A sententia Episcopi, vel ipsius Vicarij generalis, in criminalibus, appellationis causa, vbi appellationi locus fuerit, si Apostolicâ* 2

aucto-

auctoritate in partibus eam committi contigerit, Metropolitano, seu illius 1551.
etiam Vicario generali; aut si ille aliqua de causa suspectus foret, vel ultra duas legales dietas distet, seu ab ipso appellatum fuerit, vni ex vicinioribus Episcopis, seu illorum Vicariis, non autem inferioribus Iudicibus committatur.

3 In tertio: *Reus, ab Episcopo, aut eius Vicario in spiritualibus generali, in criminali causa appellans, coram iudice, ad quem appellauit, acta primæ instantiæ omnino producat: & iudex, nisi illis visis, ad eius absolutionem minimè procedat. Is autem à quo appellatum fuerit, intra* XXX. *dies acta ipsa postulanti gratis exhibeat; alioqui absque illis causa appellationis huiusmodi, prout iustitia suaserit, terminetur.*

4 In quarto: *Cùm difficile sit adhibere omnem Episcoporum numerum, quem Canones ad homines, ob atrocitatem criminum, è sacris Ordinibus deponendos requirunt; si quando autem interuenire possent, eorum residentia intermitteretur, statuit, vt Episcopo per se, vel illius Vicarium contra Clericum, in sacris Ordinibus constitutum, etiam ad illius condemnationem, nec non verbalem depositionem* (post quam scilicet reus laico Iudici haud traditur) *& per seipsum etiam ad actualem degradationem* (quâ præstitâ statim redditur) *ab ipsis Ordinibus & gradibus Ecclesiasticis, in casibus, in quibus aliorum Episcoporum præsentia, in numero à Canonibus definito, etiam absque illis procedere liceat: adhibitis tamen & in hoc sibi assistentibus totidem Abbatibus, vsum mitræ & baculi ex priuilegio Apostolico habentibus, si in ciuitate aut Diœcesi reperiri, & commodè interesse possint: alioquin aliis personis in Ecclesiastica dignitate constitutis, quæ ætate graues, ac iuris scientiâ commendabiles existant.*

5 In quinto: *Vt Episcopus apud Ecclesiam suam residens, de surreptione & obreptione gratiæ, qua super absolutione alicuius publici criminis vel delicti, de quo ipse inquirere cœperat, aut remissione pœnæ, ad quam criminosus per eum condemnatus fuerit, falsis precibus impetratur, per seipsum, tamquam Sedis Apostolicæ delegatus, etiam summariè cognoscat, ipsamq; gratiam, postquam per falsi narrationem, aut veri taciturnitatem obtentam esse legitimè constiterit, non admittat.*

6 In sexto: *Quoniam subditi Episcopo, tametsi iure correpti fuerint, falsa illi crimina obiicere solent, vt quoquo pacto possint ei molestiam exhibeant; ne is vexationis timore ad inquirenda & punienda delicta segnior reddatur, & gregem sibi creditum relinquere cogatur; statuit, ne Episcopus, nisi ob causam, ex quâ deponendus siue priuandus veniret, etiamsi ex officio, aut per inquisitionem, seu denuntiationem, vel accusationem, siue alio quouis modo procedatur, vt personaliter compareat, nequaquam citetur, vel moneatur.*

Digitized by Google

1551. In ſeptimo: *Ne teſtes in cauſa criminali ad informationem, vel indicia, ſeu aliàs in cauſa principali, contra Epiſcopum, niſi conteſtes, & bonæ conuerſationis, exiſtimationis & famæ fuerint, recipiantur; & ſi odio, temeritate aut cupiditate aliquid depoſuerint, grauibus pœnis mulctentur.* 7

In octauo: *Cauſæ Epiſcoporum, cùm pro criminis obiecti qualitate comparere debeant, coram Pontifice Maximo referantur, ac per ipſum terminentur.* Homines quippe arbitrantur, quemadmodum in corporum, ita in Magiſtratuum ordine, firmitatem à corruptione immunem in ſummo ſitam: & præterea eo tolerabilior euadit ictus, quò venerabiliori manu nobis incutitur. 8

CAPVT VI.

Decreta de Sacramento Euchariſtiæ ad eamdem Seſſionem parata.

HÆc de morum reparatione. Quantum ad doctrinam ſpectat, optarant Patres vnà eademque Seſſione complecti duo Sacramenta quæ ſubſequebantur Baptiſmum & Confirmationem, de quibus Pauli tempore actum in Concilio fuerat: ſed argumentum nimis amplum nacti, duabus illud Seſſionibus deſtinarunt; quarum prior de Euchariſtia tantummodò ſtatueret. 1

Procœmio habebatur: *Synodum hoc iam inde à principio habuiſſe in votis, vt ſtirpitus conuelleret zizania errorum & ſchiſmatum in doctrina Fidei, vſu & cultu Euchariſtiæ, quam alioqui Saluator noſter in Eccleſia ſua tamquam Symbolum reliquit eius vnitatis & charitatis, quâ Chriſtianos omnes inter ſe coniunctos & copulatos eſſe voluit. Itaq; ſanam & ſinceram de Euchariſtiæ Sacramento doctrinam tradere, quam ſemper Catholica Eccleſia ab ipſo Chriſto, eiuſq; Apoſtolis, atque à Spiritu ſancto, illi omnem veritatem in dies ſuggerente, edocta retinuit, & ad finem vſque ſæculi conſeruabit; atque omnibus interdicere, ne ea aliter credere, docere aut prædicare audeant, quàm vt eſt hoc præſenti Decreto explicatum atque definitum.* Et capita quidem fuere octo.

Primò decernit: *Poſt panis & vini conſecrationem, Chriſtum verum Deum atque hominem, verè, realiter, ac ſubſtantialiter ſub ſpecie illarum rerum ſenſibilium contineri: neque enim hæc inter ſe pugnant, vt Saluator ad dexteram Patris in cælis aſſideat, iuxta modum exiſtendi naturalem; & vt multis nihilominùs aliis locis ſacramentaliter præſens ſua ſubſtantia nobis adſit* (Abſtinere Synodus voluit eâ quæſtione, quæ inter Aquinatis & Scoti ſectatores agitatur, vtrùm idem corpus diuinitus poſſit pluribus in locis eo collocationis modo, quo in vno per naturam eſt, collocari.) *ea exiſtendi ratione, quam etſi verbis exprimere* 2

vix

Digitized by Google

vix possumus, possibilem tamen esse Deo, cogitatione per Fidem illustratâ, assequi possumus, & constantissimè credere debemus: ita enim maiores omnes nostri, quotquot in vera Christi Ecclesia fuerunt, qui de sanctissimo hoc Sacramento disseruerunt, apertissimè professi sunt, hoc tam admirabile Sacramentum in vltima Cœna Redemptorem nostrum instituisse, cùm post panis viniq; benedictionem, se suum ipsius Corpus illis præbere, ac suum Sanguinem, disertis ac perspicuis verbis testatus est: quæ verba à sanctis Euangelistis commemorata, & à diuo Paulo posteà repetita, cùm propriam illam & apertissimam significationem præ se ferant, secundùm quam à Patribus intellecta sunt; indignissimum sanè flagitium est, ea à quibusdam contentiosis & prauis hominibus ad fictitios & imaginarios tropos, quibus veritas carnis & sanguinis Christi negatur, contra vniuersum Ecclesiæ sensum detorqueri: quæ tamquam columna & firmamentum veritatis, hæc ab impiis hominibus excogitata commenta, velut satanica, detestata est, grato semper & memore animo præstantissimum hoc Christi beneficium agnoscens. 1551.

3 Secundò: *Saluator noster discessurus ex hoc mundo ad Patrem, Sacramentum hoc instituit, in quo diuitias Diuini sui erga homines amoris velut effudit, memoriam faciens mirabilium suorum; & in illius sumptione colere nos sui memoriam præcepit, suamq; annuntiare mortem, donec ipse ad iudicandum veniat. Sumi autem voluit Sacramentum hoc, tamquam spiritualem animarum cibum, quo alantur & confortentur viuentes vitâ illius, qui dixit: Qui manducat me, & ipse viuet propter me: & tamquam antidotum, quo liberemur à culpis quotidianis, & à peccatis mortalibus præseruemur. Pignus præterea id esse voluit futuræ nostræ gloriæ, & perpetuæ felicitatis: adeoq; symbolum vnius illius corporis, cuius ipse caput existit, cuiq; nos, tamquam membra, arctissimâ Fidei, Spei, & Charitatis connexione adstrictos esse voluit, vt id ipsum omnes diceremus, nec essent in nobis schismata.* Huic capiti quintus Canon respondet, quo interdicitur, ne quis dixerit, *Vel præcipuum fructum sanctissimæ Eucharistiæ esse remissionem peccatorum, vel ex ea alios effectus non prouenire.*

4 Tertiò: *Commune hoc quidem est sanctissimæ Eucharistiæ cum ceteris Sacramentis, symbolum esse rei sacræ, & inuisibilis gratiæ formam visibilem: Verùm illud in ea excellens & singulare reperitur, quòd reliqua Sacramenta tunc primùm sanctificandi vim habent, cùm quis illis vtitur; at in Eucharistia ipse sanctitatis auctor ante vsum est: nondum enim Eucharistiam de manu Domini Apostoli susceperant, cùm verè tamen ipse affirmaret corpus suum esse quod præbebat. Et semper hæc Fides in Ecclesia Dei fuit, statim post consecrationem verum Domini nostri corpus, verumq; eius sanguinem sub panis & vini specie vnà cum ipsius anima & Diuinitate existere: sed corpus quidem sub specie panis, & sanguinem sub vini specie, ex vi verbo-*

Digitized by Google

1551. *verborum; ipsum autem corpus sub specie vini, & sanguinem sub specie panis, animamq; sub utraque, vi naturalis illius connexionis & concomitantiæ, quâ partes Christi Domini, qui iam ex mortuis resurrexit, non amplius moriturus, inter se copulantur: Diuinitatem porrò, propter admirabilem illam eius cum corpore & anima hypostaticam vnionem. Quapropter verissimum est, tantumdem sub alterutra specie, atque sub vtraque contineri: totus enim & integer Christus sub panis specie, & sub quauis ipsius speciei parte; totus item sub vini specie, & sub eius partibus existit.*

Quartò: *Quoniam Christus corpus suum id quod sub specie panis offerebat, verè esse dixit; ideò persuasum semper in Ecclesia Dei fuisse, idq; nunc denuò Synodum declarare, per consecrationem panis & vini, conuersionem fieri totius substantiæ panis in substantiam corporis Christi Domini nostri, & totius substantiæ vini in substantiam sanguinis eius; quæ conuersio conuenienter & propriè à sancta Catholica Ecclesia Transubstantiatio est appellata.* 5

Quintò: *Nullum dubitandi locum relinqui, quin omnes Christi fideles latriæ cultum, qui vero Deo debetur, huic Sacramento in veneratione exhibeant. Neque enim ideò minùs esse adorandum, quòd fuerit à Christo Domino vt sumatur institutum: nam illum eumdem Deum præsentem in eo adesse credi, quem Pater æternus introducens in Orbem terrarum, dicit: Et adorent eum omnes Angeli. Declarat præterea, piè ac religiosè inductum morem, vt singulis annis peculiari quodam & festo die hoc Sacramentum singulari veneratione ac solemnitate celebraretur, vtq; in Processionibus reuerenter & honorificè illud per vias & loca publica circumferretur: æquissimum enim esse, vt Christiani gratos & memores testentur animos erga Redemptorem, pro tam ineffabili & planè Diuino beneficio; ac sic oportuisse victricem veritatem de mendacio & hæresi triumphum agere, vt eius aduersarij* (Lutherus indicatur, qui ad Valdenses scripsit, Nihil sibi in Romana Ecclesia magis displicere, quàm solemne Dominici Corporis festum) *in conspectu tanti splendoris, & in tanta vniuersæ Ecclesiæ lætitia positi, vel debilitati & fracti tabescant, vel pudore affecti & confusi aliquando resipiscant.* 6

Sextò: *Consuetudinem asseruandi in sacrario Eucharistiam adeò antiquam esse, vt eam sæculum etiam Nicæni Concilij agnouerit. Porrò deferri ipsam Eucharistiam ad infirmos, & in hunc vsum diligenter in Ecclesiis conseruari, præterquam quòd cum summa æquitate & ratione coniunctum est, tum multis in Conciliis præceptum inueniri, & vetustissimo Catholicæ Ecclesiæ more esse obseruatum; adeoq; hunc morem omnino salutarem, & necessarium retinendum statuit.* 7

Septimò: *Laudat illa Apostoli verba formidinis plena: Qui mandu-* 8

cat

Digitized by Google

cat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit, non diiudicans corpus Domini. Quare communicare volenti reuocandum est in memoriam eius præceptum: Probet autem seipsum homo. Ecclesiastica autem consuetudo declarat, eam probationem necessariam esse, vt nullus sibi conscius peccati mortalis, quantumuis sibi contritus videatur, absque præmissa Sacramentali confessione ad sacram Eucharistiam accedere debeat. Quod à Christianis omnibus, etiam ab iis Sacerdotibus, quibus ex officio incubuerit celebrare, hæc sancta Synodus perpetuò seruandum esse decreuit, modò non desit illis copia Confessoris. Quòd si, necessitate vrgente, Sacerdos absque præuia confessione celebrauerit, quamprimùm confiteatur. Quæ postrema verba nonnulli, sed pauci, nec primæ notæ Theologi, per admonitionem non per præceptum dicta interpretantur. 1551.

9 Octauò: *Quoad vsum, rectè & sapienter à Patribus tres rationes Sacramentum accipiendi distinctas fuisse. Quosdam sacramentaliter dumtaxat id sumere, vt peccatores: alios tantùm spiritaliter, illos nimirum, qui voto propositum illum cælestem panem edentes, fide viuâ, quæ per dilectionem operatur, fructum eius & vtilitatem sentiunt: tertios sacramentaliter simul & spiritaliter, qui se priùs probant, & instruunt. In sacramentali autem sumptione semper in Ecclesia Dei morem fuisse, vt laici à Sacerdotibus communionem acciperent. Sacerdotes autem celebrantes seipsos communicarent. Demum paterno affectu obsecrat, vt omnes & singuli, qui Christiano nomine censentur, in hoc vnitatis signo, in hoc vinculo charitatis, in hoc concordiæ symbolo iam tandem conueniant, atque hæc sacra mysteria Corporis & Sanguinis credant & venerentur.*

Huic capiti respondent Canones octauus, nonus & decimus, quibus interdicitur, *ne quis dicat cum Oecolampadio, aut Zuinglio, Christum in Eucharistia exhibitum spiritualiter tantùm manducari, & non etiam sacramentaliter & realiter: aut neget cum Luthero, omnes & singulos Christi fideles vtriusque sexus, cùm ad annos discretionis peruenerint, [a] teneri singulis annis, saltem in Paschate, ad communicandum: aut cum iisdem dicat: non licere Sacerdoti celebranti seipsum communicare.* Aliis etiam capitibus alij Canones respondent; sed cùm in iis nihil aduertendum succurrat, hic à nobis omittuntur. Studemus quippe, ne vmquam à lectore nostris paginis gratis donandum sit temporis pretium, cuius pecuniæ donum semper cum vitio, mercatura cum virtute.

[a] Lib. de Confess. c. 3. & in Visit. Sanon. cap. de Euchar.

Digitized by Google

1551.

CAPVT VII.

Obiecta, quæ Suauis refert aduersus recitatas definitiones.

ANtequam hinc digrediar, libet expendere aduersus recen- 1
sitas doctrinas obiecta, quæ in officina Suauis recèns cusa, ab ipso de more vulgata sunt perinde quasi antiquis typis Germanicis olim edita.

Refert, visam fuisse Synodum sibi contradicere, dum ex vna parte dicebat, conuersionem corporis & sanguinis Christi vix posse verbis exprimi; ex altera, propriè & conuenienter appellari posse *Transsubstantiationem.* si enim hoc verum est, iam illa proprium suum nomen obtinet, quo conuenienter exprimi possit. Deo grates agamus, quòd hostes Concilij, vt ipsum impugnent, arundines stringere pro hastis cogantur. Nónne à cunctis Patribus affirmatur, æterni Verbi productionem esse ineffabilem? vinculum, quo Christi humanitas copulatur cum Deo, esse ineffabile? Et tamen quis Catholicorum negauerit, alteram verè proprieque appellari *æterni Filij generationem*; alteram, *vnionem hypostaticam seu personalem?* Quid porrò? Deum ipsum nónne Fides docet esse ineffabilem? & tamen verè ac propriè multas illi voces aptamus. Quòd dicatur res quæpiam vocibus exprimi non posse, non idcircò significatur, nullam esse vocem, quæ illi verè ac propriè conueniat. Etenim quidquid mente concipitur, per quædam eius attributa, seu ex vsu scholarum prædicata concipitur, quæ illi verè proprieque attribuuntur, nec simul coniuncta alij rei præter ipsam conueniunt. Quòd si hoc non esset, verè dici non posset, rem illam concipi, sed vel aliam rem, vel quoddam multarum rerum genus; non autem rem illam singularem. Huiusmodi porrò congeries attributorum vti simul coniuncta concipitur, perinde simul coniuncta potest exprimi voce aliquâ vel priùs vsurpatâ, vel recèns innouatâ; cùm aliud voces non sint, nisi signa vocalia conceptionis editæ in mente: sed inexplicabilis dici res solet, cùm de illa neque proprium & indiuiduum conceptum habemus, qui naturam ipsius proximè attingat, quin nobis necesse sit eius imaginem componere multis quasi coloribus, quos ab aliis rebus mutuos accipimus: neque illius rei varia attributa nobis nota eiusmodi sunt, vt mens ipsa suo lumine, & ex notitia aliarum rerum, quas experimento didicit, intelligere valeat, quînam fieri posset vt ea inter se copulentur. Huiusmodi attributa sint exempli gratiâ in Verbi generatione, quòd illud Verbum

Digitized by Google

Verbum Filius sit, & tamen haud inferius minusque antiquum Patre; & in eiusdem Verbi cum homine coniunctione, quòd duæ sint perfectæ naturæ in vna persona; in Deo, quòd sit extra omnes temporis, loci ac perfectionis limites. 1551.

2 Hac itaque ratione dicitur à Concilio, vix explicari posse vocibus conuersionem substantiæ panis in substantiam Christi; propterea quòd neque simplicem quemdam propriumque illius conceptum habemus, neque possumus intelligere, adeoque nec aliis explicare per verba quæ intelligentiæ satisfaciant, quo pacto vera sint quæ per Fidem de ipsa conuersione credimus; cuiusmodi sunt, vnam totam substantiam in alteram totam conuerti, nullâ communi materiâ remanente, nullis priùs inductis qualitatibus, & vnico temporis momento: hoc tamen non impedit, quin appelletur propriè & aptè *transsubstantiatio*. Etenim quemadmodum dicitur *transfiguratio*, cùm corpus ab vna in alteram figuram migrat; *transformatio*, cùm eadem materia ab vna in alteram formam transit: ita eâdem proportione seruatâ in formando vocabulo, Scholastici, ac postmodum Ecclesia in magno Lateranensi Concilio, *transsubstantiationem* nuncuparunt eorumdem accidentium ex vna integra in alteram substantiam transitum: quòd si istiusmodi vocum nouarum inuentio propter rerum nouitatem singularesque conditiones cunctis artibus liceat, potissimùm verò Philosophiæ ex Ciceronis [a] admonitu; quantò magis Theologiæ licebit, quæ supra ceteras disciplinas res tam nouas ac singulares tradit?

[a] Lib. 3. de Finibus.

3 Verùm quæ sequitur accusatio, mihi acriùs bilem cieret, nisi bilem extingueret aspernatio. Ait: Cùm affirmatum in Synodo fuisset, post benedictionem Christum dixisse, id quod Apostolis porrigebat, suum esse corpus; *statuebatur aduersus omnes Theologos, & Ecclesiæ Romanæ opinionem, verba consecrationis non esse illa*, Hoc est Corpus meum; *quoniam affirmat Synodus, post consecrationem ea verba fuisse dicta*. Proh vecordem hominem! Vbinam habetur in Concilio, *post consecrationem?* Suborta quidem mihi fuisset dubitatio, miserum hominem offendisse in aliquod Concilij volumen peruersis typis impressum, nisi idem ipse anteà scripsisset, à Concilio dici, *post benedictionem*. Dissimulare non libet, fuisse multorum & illustrium quidem Theologorum sententiam, qui putauerint, Christum non aliam benedictionis formam adhibuisse supra panem ac vinum præter ipsam consecrationem: sed Gabriel Vasquez [b], vir æquè diligens ac eruditus, refert, ætate suâ vix quempiam reperiri, qui retineret in Scholis eam opinionem, à se confutatam validis argu-

[b] 3. part. disp. 196. cap. 1.

Digitized by Google

1551. mentis, decerptis ex Euangelij verbis: aduersus quam scripsit posteà recentior Thomista[c], sat famâ notus, pro venerandi Magistri sui defensione conatus ostendere, verba Concilij huic rei minimè repugnare. Sed hæc omnia causæ nostræ parum interfunt. Profectò non poterat citra grauem errorem Suauis Concilio alteram pro altera vocem tribuere, & hinc posteà argumentum erroris in doctrina in ipsum deducere.

[c] Ioannes à S. Thoma Comment. in 1. part. in approbatione doctrinæ S. Thomæ disp. 2. art. 3. ad propos. 8.

Minus absurdi præfert quod inde obiicit: Non satis probari, 4
adesse Christum in Eucharistia ante vsum, per rationem à Synodo allatam; nimirum, quia Christus dum eam porrigeret, & antequam à discipulis eadem susciperetur, dixit, illud suum esse corpus; cùm ipsa porrectio quædam actio sit spectans ad vsum. Verùm huiusmodi ratiocinatio Suauis, Lutherum propugnantis, si animo sincero consideretur, potiùs patefacit, quàm imbecillo fundamento nitatur hac de re illius hæresiarchæ commentum. Etenim si nomine *vsus* comprehendit omnes actiones antecedentes quæ ad vsum diriguntur, ita vt dum Eucharistia porrigitur, & antequam suscipiatur, iam adsit sub illis speciebus corpus Christi, contingere potest, vt is, cui porrigitur, eam non suscipiat; adeoque verum sit, Christi corpus ibi extra vsum fuisse, cùm verè dici non possit, hominem, qui Eucharistiam non suscepit, illâ vsum fuisse. Præterea ignotum nobis est, à quanam actione hic vsus omnino inchoëtur, & quando status huiusce vsus esse desinat; adeoque ignotum foret, quando ibi adorandum sit corpus Christi, quandò ab ea adoratione abstinendum. Lutherus cum suis has inter angustias obsessus diu abiit in diuersa, ac tandem, [d] sicuti alibi narrauimus, scripsit ad Simonem Wolferinum[e]: Quò inextricabiliores difficultates euitarentur, dicendum esse, manere ibi corpus Christi ab initio precationis Dominicæ, per totum tempus quo fideles commodè sumere Sacramentum possunt.

[d] Lib. 3. cap. 1.

[e] 29. Iulij 1543. in 4 tom. operum Lutheri.

Hic tamen vallus stramineus est. Ac primò quidem, cùm ignota 5
sit huiusce temporis mensio, consequens erit, vt si quis aliquanto seriùs ad sacram mensam accesserit, dubitare debeat an illud temporis spatium elapsum sit, & an Christi corpus an crustulum accipiat. Quod cùm frequenter possit contingere, palàm est, huiusce modi institutionem nec vmquam verisimilem, neque Christo conuenientem fuisse, Ecclesiæ pietate atque vtilitate spectatâ. Perge, posco: Vbi iam ad aliquod temporis interuallum hoc in Eucharistia inter cetera Sacramenta singulare concedatur, nimirum eam esse Sacramentum, & in seipsa complecti sanctitatis causam ante vsum,

&

Digitized by Google

& etiam interdum vſum non ſubſequi; quid obtendi poteſt, quod 1551.
vetuſtiſſimam impugnet traditionem Eccleſiæ, agnoſcentis ibi Chriſti præſentiam eo toto tempore quo vſus adhiberi poteſt, hoc eſt, donec ipſæ Sacramenti ſpecies ſuperſunt? & quo rationis momento initium præſentiæ Chriſti affigitur precationi Dominicæ, & non potiùs extremo abſolutæ conſecrationis momento? Primum itaque fundamentum voluit verè Synodus confirmare per allatam rationem, videlicet, eſſe ibi Chriſti corpus antequam proximè & reipſa Euchariſtiæ vſus exerceatur: quod inter omnia Sacramenta ſingulare eſt, & initio à Luthero negatum. Quin his planè verbis propoſitus ad cenſuram fuit Patribus in Concilio ſub Paulo articulus die 3. Februarij anno 1547. allato Cochlei teſtimonio, id tamquam Lutheri ſententiam oppugnantis in libro quem hac de re ille ſcripſit. Atque hac primâ poſitione firmatâ, probè intellexerunt Patres, nihil ſupereſſe difficultatis de ſecunda, nimirum, remanere ibi corpus Chriſti, donec Sacramenti ſpecies perſiſtant.

6 Poſt hæc non omnino ſultè animaduerſa, labitur Suauis in quaſdam ineptias, ſcribitque: *Notabatur etiam tamquam locutio valdè impropria, quæ vſurpabatur in quinto doctrinæ capite, dicens, huic Sacramento Diuinum cultum deberi. Etenim certum eſt, nomine Sacramenti non intelligi rem ſignificatam atque contentam, ſed ſignificantem & continentem; adeoq; melius in canone ſexto id fuiſſe correctum, vbi dicitur, adorandum eſſe Dei Filium in hoc Sacramento.* Equidem perſpicio, hunc hominem excurriſſe nonnumquam per Theologiæ ſpatia, numquam tamen ibi ſedem fixiſſe. Erubeſcendam certè imperitiam in eo, qui de hiſce rebus auſit ſcribere! Nomen Sacramenti aliquando accipitur laxiùs, & denotat omne ſignum rei ſacræ & arcanæ; aliquando ſtrictiùs, & more Scholarum, prout coarctatur ad ſeptem Sacramenta in lege noua à Chriſto inſtituta, & importat ſignum efficiens gratiæ, cum aliis conditionibus, quas hîc recenſere non attinet. Itaque gratiæ, non corporis Chriſti ſignum eſt Sacramentum, ſi accipiatur ſub hac ſignificatione Scholaſticorum, ſub qua de ipſo loquitur Tridentinum, & ſub qua Florentinum ex inſtituto doctrinam tradidit. Ac certè quidem caput quintum huiuſce Seſſionis ſatis erat, vt reminiſceretur Suauis, notiſſimam Sacramenti deſcriptionem, à Petro Lombardo traditam [f], *illud eſſe formam viſibilem inuiſibilis gratiæ.* Res igitur quam Sacramentum, quatenus Sacramentum, ſignificat, non eſt Chriſti corpus, ſed gratia. Sed adhuc verum eſt, ne quid diſſimulem, conſiderari à Theologis [g] in quolibet ex ſeptem Sacramentis tria: *Id quod dumtaxat eſt Sacramentum*; ſumentibus tunc

[f] In 4.diſt.1.

[g] Mag. in 4.Sent.diſtinct.22. S.Thom.3.p. qu.84.art.1.

Digitized by Google

1551. nomen hoc laxiori, de quo diximus, ac generica significatione, hoc est id quod ibi significat rem quamdam occultam sacram, quodque ab alia re ibi minimè significatur; atque huiusmodi, exempli causâ, sunt verba. *Id quod dumtaxat res est*; nimirum, res illa sacra occulta, quæ ibi significatur, quæque ibidem aliam rem non significat: & hæc, vt exemplo vtamur, est ipsa gratia. *Id denique quod simul est Sacramentum & res*; quia simul significat rem quamdam aliam occultam sacram, & ipsum est pariter res quædam occulta & sacra, quæ ibi signo manifestiori significatur; id verò in Eucharistia dicunt Theologi esse corpus Christi, quod gratiam significat, & per verba ac species Sacramenti significatur. Sed ex his omnibus nequaquam arguitur, corpus Christi esse rem significatam, si spectetur integrum Sacramentum, acceptum proprio strictoque vsu huius vocabuli; & non potiùs ipsum esse signum eius quod significare dicuntur septem Christianorum Sacramenta, hoc est gratiæ. Imò cùm à Christo pronuntietur, suam carnem esse cibum, & suum sanguinem esse potum, cumque communiter affirmetur à SS. Patribus, Eucharistiæ Sacramentum esse cibum & potum; necessariò conficitur, corpus & sanguinem Christi non esse rem ab hoc Sacramento distinctam. Quòd autem Christus in Sacramento contineatur; si Suauis Aristotelem legisset, didicisset ab eo duplicem continendi rationem: alteram per quam res continetur, & distinguitur ab eo quod ipsam continet, cuiusmodi est aqua in vase: alteram, quâ res quæ continetur, idem quadamtenus est cum eo à quo continetur, quemadmodum partes in toto. Hac posteriori ratione continetur Christus in Sacramento, cùm hoc sit quoddam confiatum ex corpore Christi, & accidentibus, per quæ idem conflatum sensibile redditur; ac de ipso verè dici potest, esse formam speciemque *visibilem inuisibilis gratiæ*, secundùm Magistri definitionem, quam attulimus, à Concilio vsurpatam. Iam verò vel maximè compertum est, quò totum quoddam adoratione latriæ sanctè colatur, satis esse, si qua illius totius pars eum cultum mereatur. Nónne huiusmodi adoratione totum Christum veneramur, tametsi secundùm humanam naturam sit ille creata quædam res, quæ tali cultu digna non est, nisi quatenus inest in eo toto, quod diuinitatem etiam continet? Cur igitur hoc similiter Sacramentum nobis adorandum non erit, quod totum quoddam est, ex corpore Christi tamquam ex præcipua parte conflatum?

Postremò: *Notata*, inquit, *pariter fuit vox illa in tertio anathemate:* 7
Totum Christum contineri sub singulis cuiusque speciei partibus, separatione
factâ.

Digitized by Google

factâ. Etenim ex eo videtur necessariò deducendum, non esse totum in singulis partibus, etiam ante diuisionem. Enimuerò præclaram argumentationem! Quidam Episcopus, cuius mentionem fecimus, dubitationem aliquam præ se tulit, ne quis hoc pacto dictum illud interpretaretur; & tamen reliqui omnes tantam è contrario claritatem animaduerterunt, vt existimarint maiori lumine opus non esse. At quòd affirmet, id videri necessariò deducendum, inauditæ cuiusdam analyticæ argumentatio est. An quoniam tamquam hæreticus damnatur, qui rem quamdam affirmat in certis quibusdam conditionibus, ex eo necessariò colligetur, rem illam extra tales conditiones falsò affirmari? Exemplo sit: Si dicamus hæreticum esse, qui neget Baptismi characterem manente vitâ permanere; an hinc per necessariam consecutionem concludemus, falsam esse maximè communem Theologorum sententiam, characterem illum post mortem pariter permanere? Posset vt summum argui: *Ergo non erit hæresis manifesta, si negetur, Christum esse totum sub singulis partibus ante diuisionem:* de quo suprà disserui. Sed quid stultius, quàm arguere, tamquam verum definiri, quidquid tamquam hæresis non damnatur? Præterea quàm crassæ inscitiæ soboles est hæc admiratio super huiusmodi ratione definiendi, quâ vtitur Synodus Tridentina, quando ea legitur cum iisdem planè verbis apud Florentinam in celeberrima Catechesi Armeniis tradita? Sicuti aquæ omnes per se dulces pontum ingressæ displicent gustui; ita cunctæ doctrinæ, tametsi per se optimæ, ab hac Synodo exceptæ, displicent Suaui. 1551.

CAPVT VIII.

Quorumdam articulorum prorogatio ad Protestantes audiendos. Securitas fide publicâ illis concessa: & quæ de vtraque re Suauis considerat, expensa.

1 PAr esse videbatur ad perficiendum opus, explendumque argumentum doctrinæ, statuere, quid esset credendum de necessitate Eucharistiæ sub vtraque specie sumendæ. Sed cùm Protestantes nondum accessissent, Monfortius, Orator Cæsaris, petiit, vt hac saltem decisione Patres supersederent. Fuerat semper plurium Catholicorum persuasio, desiderio spem alentium, posse ad veterem Fidem qui aberrauerant reuocari, vbi aliqua, quæ præstari possent, indulgerentur; & potissimùm duo, laicis vsus Calicis, & Sacerdotibus matrimonium. Propositum id fuerat ab eo vsque tempore, quo Campeggius & Aleander Clementis ac Pauli nomine

hæc

1551. hæc Religionis negotia in Germania agitarant, pro eo quod suo loco à nobis enarratum est. Postremùm verò Cæsar in libello, *Interim* vocitato, vtrumque Protestantibus ad futurum vsque Concilium permiserat: quippe leges, quarum obseruantiam diffiderat per auctoritatem suam obtenturum, & quarum relaxationem confiderat à Concilio se postmodum obtenturum. Tribus verò Nuntiis subinde in Germaniam petente Cæsare missis à Paulo cum ampla facultate, inter ceteras hæc etiam potestas cum opportunis restrictionibus conditionibusque tradita est, sicuti suprà memorauimus. Quapropter consideratâ Caroli victrice potentiâ, oblatâque bis ab integro Ordinum conuentu subiectione Concilio, fore sperabatur, vt si Protestantibus in duobus hisce capitibus satisfieret, Germaniam in Religionis concordiam restitui posse. Et quamquam aliud esset, præcisè negare, vsum Calicis non celebrantibus Diuinâ lege interdici; aliud verò, ipsum iisdem prohiberi Ecclesiasticâ sanctione: dubitabatur tamen, ne, quidquid super ea re definiretur, vmbris agitaret eos populos, ingenio suspicioſos, remoueretque à fidentia adeundi Concilij. Idcircò Patres, tametsi cum aliqua sententiarum discrepantia, censuerunt hac vtendum indulgentiâ, suspensis pariter quibusdam aliis articulis, qui huic videbantur affines. Quare recensitis Decretis huiusmodi declarationem adiecere:

Eadem sancta Synodus errores omnes, qui super hoc sanctissimo Sacramento repullularunt, tamquam vepres ex agro Dominico euellere, ac omnium fidelium saluti prospicere cupiens, quotidianis precibus Deo omnipotenti piè oblatis, inter alios, ad hoc Sacramentum pertinentes articulos, diligentissimâ veritatis Catholicæ inquisitione tractatos, plurimis accuratissimisque pro rerum grauitate disputationibus habitis, cognitis quoque præstantissimorum Theologorum sententiis, hos etiam tractabat: An necessarium sit ad salutem, & Diuino iure præceptum, vt singuli Christi fideles sub vtraque specie ipsum venerabile Sacramentum accipiant. Et: Num minus sumat, qui sub altera quàm qui sub vtraque communicat. Et: An errauerit sancta mater Ecclesia, laicos, & non celebrantes Sacerdotes, sub panis specie dumtaxat communicando. Et: An paruuli etiam communicandi sint. Sed quoniam ex nobilissima Germaniæ prouincia ij qui se Protestantes nominant, super his ipsis articulis, antequam definiantur, audiri à sancta Synodo cupiunt, & eam ob causam fidem publicam ab illa postularunt, vt ipsis tutò huc venire, & in hac vrbe commorari, ac liberè coram Synodo dicere, atque proponere quæ senserint, & posteà, cùm libuerit, recedere liceat: sancta ipsa Synodus, licet magno desiderio eorum aduentum multos anteà menses expectarit; tamen, vt pia mater, quæ ingemiscit, & parturit, summoperè id desiderans,

derans, ac laborans, vt in iis, qui Christiano nomine censentur, nulla sint 1551.
schismata; sed, quemadmodum eumdem omnes Deum & Redemptorem agnoscunt, ita idem dicant, idem credant, idem sapiant, confidens Dei misericordia, & sperans fore, vt illi in sanctissimam & salutarem vnius Fidei, Spei Charitatisq; concordiam redigantur, libenter eis in hac re morem gerens, securitatem & fidem, vt petierunt, publicam, quam saluum conductum vocant, quoad se pertinet, eius, qui infrascriptus erit, tenoris dedit atque concesit: & eorum causâ definitionem illorum articulorum ad secundam Sessionem distulit; quam, vt illi commodè interesse possint, in diem festum Conuersionis Diui Pauli, qui erit vigesimâ quintâ die mensis Ianuarij anni sequentis, indixit. Illudq; præterea statuit, vt in eadem Sessione de sacrificio Missæ agatur, propter magnam vtriusque rei connexionem: interea Sessione proximâ de Pœnitentiæ & extremæ Vnctionis Sacramentis tractandum. Illam autem die festo Diuæ Catharinæ virginis & martyris, qui erit vigesimâ quintâ Nouembris, habendam esse decreuit, simulq;, vt in vtraque materiam reformationis prosequatur.

3 Per libellum verò securitatis concedebatur omnibus, quantum ad ipsam Synodum spectabat, *Vt de iis rebus, quæ in ipsa Synodo tractari deberent, omni libertate conferre, proponere & tractare, ac ad ipsum Oecumenicum Concilium liberè & tutò venire, & in eo manere, & commorari, ac articulos, quot illis videretur, tam scripto quàm verbo offerre, proponere, ac cum Patribus, siue iis qui ab ipsa S. Synodo delecti fuerint, conferre, & absque vllis conuitiis & contumeliis disputare, nec non, quando illis placuerit, recedere possint & valeant.* Præterea, *Vt si pro maiori libertate ac securitate eorum, certos tam pro commissis, quàm pro committendis per eos delictis, iudices deputari cuperent, illos sibi beneuolos nominarent, etiamsi delicta ipsa quantumcumque enormia & hæresim sapientia fuissent.*

4 Narrat Suauis, obstupuisse Protestantes, vbi senserunt affirmari à Concilio, ipsos optare, vt de quatuor tantummodò memoratis articulis audirentur; cùm sæpiùs declarassent in Comitiis, nolle se vllam ex anteactis definitionibus accipere, sed velle vt de integro super omnibus audirentur. Disputare mihi non libet, an huiusmodi stupor fuerit verus in animis, an simulatus in linguis, quamuis illum Suauis deprompserit ex sibi consueto, & à se commendato archiuio, nempe à Ioanne Sleidano[a]. Certum est, immeritò obstupuisse. Toties Romani Pontifices & voce & scripto Cæsari pronuntiauerant, nolle se in dubitationem reuocare decisiones iam habitas: id enim idem fuisset, atque concedere, Ecclesiam falli posse, adeoque ante disceptationem hæreticis palmam tradere. Cæsar verò, Ecclesiastici, & plena Comitia, post eam declarationem

[a] Lib.23. initio.

Digitized by Google

1551. Pontificum, vehementer ab iis Pontificibus Concilium efflagitarant, eiq́ue vniuerſæ Germaniæ obſequelam obtulerant. Non poterant igitur obſtupeſcere Proteſtantes, quòd ipſi crederentur animum paratum gerere ad conſentiendum articulis iam ſancitis; niſi obſtupeſcerent, quòd ipſorum conſenſus, duobus in conuentibus præſtitus, vanus quidam & abs re prolatus ſermo non crederetur. Quam autem ob cauſam Orator Cæſaris tam ardenter cupiiſſet ſanctionis moram, ſi poſt confectas etiam abſentibus Proteſtantibus deciſiones, locus nouo examini Decretorumq́ue retractationi patuiſſet? Num ignoramus, à Cæſare ima & ſumma commota, vt Concilium quaſi quamdam Germaniæ malaciam impetraret; miſſoſq́ue poſteà tres ſuos, duoſq́ue fratris Oratores, præter Madruccium Cardinalem, totq́ue Præſules ſibi addictos? & inducemus in animum, hos omnes caſu conueniſſe in poſtulanda prolatione quatuor dumtaxat capitum quæ retulimus, ſi nouiſſent, futurum opus fuiſſe ad reconciliandam in Fide Germaniam, vt non hæc ſolùm quatuor agitarentur, ſed reliqua omnia denuò pertractarentur?

Addit, fidei publicæ formam viſam fuiſſe admodum captioſam, cùm in ea diceret Synodus, id concedi, *quantum ad ſe ſpectat. Siquidem nemo eſt, qui ab altero quidquam petat, niſi quantum ad ſe ſpectat concedere, & non amplius.* Rabidam enimuerò carpendi libidinem! Primò quidem oportebit, vt Iuriſperiti hanc à Suaui regulam addiſcant, captioſas admodum eſſe tabulas, vbi conditio in iis exprimatur, quæ iam tacitè intelligebatur. Ipſi namque huc vſque docuerunt, potiùs per huiuſmodi conditionis diſertam appoſitionem, actorum naturam non variari. Secundò, admodum captioſus habendus erit, qui cùm integrum alicuius rei dominium haud obtineat, illud non abſolutè promittit, ne ſibi arroget ius quo caret, nec id ſpondeat quo præſtando non eſt; ſed adiicit: *quantum ad ſe ſpectat:* quin potiùs ea promiſſionis ratio apud homines ſinceræ ac fidelis laudem obtinet. Fingamus, à Concilio fidem publicam abſque ea limitatione datam: exclamaſſet profectò Suauis, arrogaſſe ſibi Concilium hoc fucato colore abſolutam in aliena ditione poteſtatem; cùm accidere poſſet, vt ij quibus ea ſecuritas concedebatur, flagitium aliquod Tridenti patrarent, cuius puniendi facultas legitima pertineret vel ad Madruccium (qui vt eius Epiſcopus, ita beneficiarius Princeps erat) vel ad Ferdinandum, qui ſupremo iure Tridento dominabatur. At è conuerſo, dum ea poſita fuit reſtrictio, *quantum ad Synodum ſpectat*, cùm par eſſet, modeſtiam

ſtiam ibi agnoſcere, perſuadere conatur, id actum eſſe, vt aditus pateret Romano Pontifici, quo poſſet incolumi ſuâ Synodiq́ue dignitate agere quidquid vtriuſque commodo conduxiſſet. In egregiam verè dignitatem, & incomparabile commodum vtriuſque ceſſiſſet huiuſce fraudis patratio: præſertim cùm id temporis nullus extaret hæreſiarcha, è cuius morte hæreſis interitus ſperari poſſet. ſed ex eo ſumma totius Germaniæ deteſtatio expectanda eſſet; quandoquidem in comperto erat, à Concilio Legatoq́ue hac in re nihil agi, ignaro & inconſulto Pontifice: ac proinde fidei publicæ tabulæ ab illis datæ perinde habebantur, ac ſi à Pontifice datæ fuiſſent. Præterquam quòd vbi Proteſtantes confirmationem Pontificiam deſideraſſent, tabellarius Romam miſſus metum omnem abſterſiſſet. 1551.

6 Diſſertationem ſuam locupletat, obſeruans, id quod agitabatur de iudicum delectu ad cognoſcenda delicta commiſſa ſeu committenda, quæ ſpectarent ad hæreſim, viſum fuiſſe quoddam rete ad quempiam incautum captandum. Hoc profectò rete aranei opus eſt, quod planè animal à quouis flore venenum haurit, & ex ſuis viſceribus retia extrahit? vir nemo cordatus periculi retia hîc deprehendet, ſed ſecuritatis laxitatem. Certum eſt, à Germanis neutiquam poſtulatum iri abſolutam quamdam omnium hæreticorum facinorum impunitatem; cuiuſmodi foret, in myſterium Diuinæ Triados concionandi, aut Hoſtiæ conſecratæ in lutum publicè proiiciendæ: nec apud homines vmquam auditum eſt, idem eſſe fidei publicæ ſecuritatem, quod effrænata licentia maximè enormium quorumcumque ſcelerum, omni ſupplicio immunis. Quæ cùm ita ſint, quodnam maius per fidem publicam tutamen Proteſtantibus tradi poterat, quàm vt pro iis etiam criminibus, de quibus aliquis dubitare potuiſſet, verbiſne generalibus comprehenderentur, ipſi eos iudices ſuo arbitratu ſibi ſeligerent?

7 Sed accuſationi quæ ſequitur, quid reſponſi ſuppetet? *Vel ipſi*, inquit, *pædagogi deridebant, quòd verbum principale pluſquam centum quinquaginta vocibus diſtaret ab initio ſententiæ.* Itaque publicæ tabulæ, acta, iudicia, edicta, priuilegia, & quidquid ad forum pertinet, ſecundùm pædagogorum regulas, & apud ipſorum tribunal diiudicanda; & quod ab illis tamquam elegans belleq́ue concinnata periodo clauſum non cenſebitur, deridiculo habendum. Quænam arrogantia magis in comico planè pædagogo exhiberi poſſet? Licebat obſeruare Suaui, an ipſius patria, nobilitate iuxtà ac ſapientiâ inſignis, in ſolemnibus Magiſtratuum iuſſionibus eam ſcribendi nor-

Digitized by Google

1551. normam sequeretur: exceptiones longè maiores inuenient pædagogi in eruditionibus Iurisperitorum, in subtilioribus Mathematicorum, in profundioribus Scholasticorum, quin etiam in Patribus, quos præcipuè veneramur, atque adeò in ipsis adoratis sacrarum Litterarum paginis. Aliàs egimus de huiusmodi formulis consuetis, ac propriis cuicumque præcelsæ Curiæ in legitimis tabulis; & quantæ prudentiæ sit, elegantiæ solius gratiâ ea non mutare. Verùm quo animo Suauis audebat pædagogorum iudicium appellare, homo in Latino & Italico sermone adeò rudis? Et is, qui puerilitèr peccat, dum Latina verba perperàm interpretatur, quemadmodum in hisce libris sæpiùs ostendimus; Italicè verò tam abiectè ac tam licenter scribit, quantum ex ipsius stylo in hoc ipso apertè deprehenditur? An non memoriæ infixum erat, cùm ipse quasdam pro patria dissertationes esset euulgaturus, vsque adeò rudem & incultum in vsu sermonis fuisse visum, vt decretum fuerit alterum deligere, à quo illius sensa, detracto rusticitatis situ, quadamtenus exponerentur; pro eo ac refert non quidem maleuolus quispiam, sed ipsius encomiastes, qui eiusdem Vitam diuini veluti hominis conscripsit? Sed Historiam prosequamur.

CAPVT IX.

Sessio decimatertia. Septemuiri Colonienſis, ac Oratorum Brandeburgenſium in Concilium acceſſus. Reſponſio ſuperioribus Regis Galliæ litteris reddita.

Die itaque vndecimo Octobris, iam Sessioni præscripto, habita ea est, auctâ solemnitate tum ex accessu tertij Septemuiri Ecclesiastici, nimirum Colonienſis, cui pridie aduentanti obuiàm extra vrbem processerant omnes Concilij [a] Præsules; tum ex legatione alterius Septemuiri laici, qui erat Brandeburgicus, Augustanæ professioni addictus. Rem sacram fecit Ioannes Baptista Campeggius, Episcopus Maioricensis; Latinam verò concionem de laudibus Eucharistiæ Turritanus Archiepiscopus: & quæ iam memorauimus Decreta de Fidei ac disciplinæ rebus promulgata sunt. 1

[a] Diarium Cærimoniarum Magistri, die 11. & 12. Octobris 1551.

Christophorus Strasius Iurisconsultus, primus Brandeburgensis Orator, Latinum sermonem habuit copiosum, in quo verbis admodum perspicuis, si cutiliquebit, sui Principis obedientiam subiectio- 2

iectionemque obtulit. [b] Patres per Promotoris responsionem significarunt, Synodo placuisse summoperè facta ab Oratore verba, præsertim vbi nomine Septemuiri obedientiam pollicebatur. Hîc non omittit Suauis dentes in Synodum exerere risu quodam mordaci, quasi quod alius non offerebat, ipsa fuisset stipulata. Num in Oratoris potestate non erat, si quid minus obtulisset, id explicare, simulque oppugnare immoderatâ stipulatione; cùm præcipuè Strasius Iuris Ciuilis scientiâ esset instructus, & in huiusmodi cautionum palæstra exercitatus? At libétne Suauis malitiam contrectare? 1551.

[b] Sleidanus initio lib. 13. & fusiùs in Actis in arce Æliа, vbi relata sunt mandata Septemuiri, Oratio Strasij, & responsio Synodi.

3 In primis vbi Orator Latinas voces adhibuit, *obsequia & seruitia*, quæ cunctis compertum est quid sonent apud Latinos, earum loco ponit *reuerentiam*. Leuiculum id est. Appellabatur in oratione Brandeburgici, *Sanctissimus Dominus noster Iulius Tertius, Summus Pontifex sacrosanctæ Romanæ vniuersalis Ecclesiæ*. Qui tituli ab Oratoribus tributi Pontifici, ad verbum consonabant iis, qui in mandatis Septemuiri continebantur, hoc est, *Sanctissimo in Christo Patri & Domino, Domino Iulio Tertio, fauore Diuinæ clementiæ Summo Pontifici, sacrosanctæ Romanæ & vniuersalis Ecclesiæ Domino nostro gratiosissimo*: Nónne fuissent abundè huiusmodi verba ad legitimum Præsidem declarandum, cui à cunctis Christianis obedientia deberetur in iis, quæ tum ipse, tum Concilia ab eo coacta & comprobata statuissent? ac de ipsa nominatim Tridentina Synodo, cuiusmodi erat sermo in ipso libello legationis illius? Dabatur in eo facultas Oratoribus interueniendi huic Oecumenico Tridentino Concilio. Dum itaque Septemuir Tridentinum Concilium tamquam Oecumenicum agnoscebat, quid ambigui supererat, quò minùs debitam illi obedientiam proficeretur? Denique, vt discernatur an Synodi responsio in huiusmodi obedientia acceptanda, fuerit quædam rei haud promissæ stipulatio, clausulam orationis, cui responsum est redditum, recitemus: *Neque verò dubitare debet sancta Synodus, Principem Electorem Illustrissimum omnia quæ sanctæ Synodo placitura sunt, sanctè, sincerè, vt Principem Christianum, & obedientem filium Ecclesiæ Catholicæ decet, obseruaturum, defensurum; & hæc omnia ex authentico eius mandato sancta Synodus percipere potest.* Num hic sermo vrbanam reuerentiam, an obsequentem subiectionem præ se fert? Et sanè ne Sleidanus quidem, apud quem veritatis cortina Suaui personat, huiusmodi subiectionem Concilio oblatam à Brandeburgico in dubium vocat; nec potest inficias ire Suauis, eam hoc in loco à se attentè perlectam, dum planè nihil prætermittit ab illo scri-

1551. ſcriptore ſibi arripere, quod poſſit ſplendorem huiuſce legationis Concilio affuſum contaminare; obtendens, ad eam officij demiſſionem progreſſum Septemuirum, quò remoueret obſtacula à Catholicis ac Pontifice obiecta Frederico filio, quem Magdeburgenſes Canonici illius Eccleſiæ Archiepiſcopum nominarant. Quî ergo fieri poterat, ne Suauis animaduerteret, inter ſe pugnare ea duo, quæ ad eleuandam huius obſequij dignitatem coniungebat; & quæ tamen duo quaſi contraria venena vim ſuam inuicem refringebant? videlicet, per eam obſequelam Septemuirum ſtuduiſſe Pontificis conſenſum elicere, quò ad prænobilem illam Sedem ipſius filius eueheretur; ſimulque negaſſe Concilio obedientiam, quam illi vniuerſa Germaniæ Comitia ſpoponderant, inanemque tantummodò veluti vrbani officij fumum offudiſſe, perinde ac cum Rege Perſarum ageretur?

Sed his nondum ſatur Suauis, adhuc odio furit in Romanum 4
Pontificatum; neque cohibere ſe poteſt, quò minùs ab hypotheſi ad theſim deſcendat, inductâque ſcenâ & actoribus pro ſua libidine, reſponſa per ironiam confingit ad Synodi defenſionem, quibus obiecta, quæ diximus, diſſoluerentur: *Id moris eſſe Eccleſiæ ſanctæ Romanæ; ac proinde cùm Patres Concilij Carthaginenſis ad Innocentium Primum ſcripſiſſent, fuiſſe à ſe damnatos Cæleſtium & Pelagium, rogantes, vt ipſorum declarationi ſe conformaret, illum reſpondiſſe, adiectis laudibus, quòd veteris traditionis & Eccleſiaſticæ diſciplinæ memores cuncta repoſuiſſent in ipſius arbitrio, à quo debent omnes addiſcere, quis abſoluendus, quis damnandus ſit. Et ſanè*, ſubiicit Suauis, *ſcita quædam ratio hæc eſt, quâ fiat vt homines id ſilentio loquantur, quod verbis proferre nolunt.*

Næ huic homini animus fuit, vt ſcriberet lectoribus à ſtudio lit- 5
terarum auerſis, ad ſpeculandum ineptis, qui nec euentuum veritatem explorarent, nec diſſertationum probabilitatem expenderent. Quod ſpectat ad euentum, Concilij Carthaginenſis litteras ita colorat, quaſi Concilij Patres ad Innocentium tamquam ad inferiorem ſibi, nedum æqualem, ea ſcripſerint: nec memorat, eumdem ab illis cohoneſtatum *Domini* titulo, ſæpiùs iterato; quo nomine nec illius nec alterius Synodi Epiſcopi ab Innocentio viciſſim ornantur: neque narrat, confirmationem ab eo Patres hiſce verbis petiiſſe: *Hoc itaque geſtum, Domine Frater, ſanctæ Charitati tuæ inſinuandum duximus, vt ſtatutis noſtræ mediocritatis, etiam Apoſtolicæ Sedis adhibeatur auctoritas.* Quæ loquendi ratio palàm facit, integram illam Synodum vnà ſcripſiſſe ad Innocentium tamquam ad ſuperiorem Pontificem.

Obſer-

Digitized by Google

6 Obſeruandum prætereà eſt, haſce litteras fuiſſe ab illis Patribus ad Romanum Pontificem delatas per Iulium Epiſcopum, ſicuti ex reſponſis conſtat; qui potuit coràm amplè declarare ſenſa ſubmiſſionis ab illis exhibitæ, quæ breuiter indicabantur ſcripto, & pro certis habebantur. Ceterùm quiſnam mente validus ſibi perſuaſerit, Innocentium, niſi hunc celſitatis gradum in Eccleſia iam tenuiſſet, illum fuiſſe ſibi temerè arrogaturum per eam reſponſionem, cum periculo publici dedecoris ſubeundi? cùm præſertim haud potiretur id temporis Romanus Pontifex opibus & prouinciis, quas nunc poſſidet, vnde ſibi reuerentiam communiret. Neque ſolùm illius Concilij Patribus hic reſpondet, pro certo ſumens eorum obſequium ac ſubiectionem erga Romanam Eccleſiam, ipſam verò nuncupans matrem, magiſtram, ac moderatricem omnium Eccleſiarum; ſed per eamdem ſupremi Principis formam alteris litteris Mileuitani Concilij reſcribit, quas idem Epiſcopus Iulius ad ipſum detulerat, & cuidam peculiari epiſtolæ quinque Epiſcoporum, inter quos erat S. Auguſtinus, & quibus reddi nolebat reſponſa à ſe vtique Concilio tradita. Et quiſquam inducet animum, eos egregios Antiſtites, & Auguſtinum potiſſimè, ſilentio tranſmiſſuros fuiſſe, ſi conſpexiſſent, aduerſus Chriſti ſanctiones priuatum Romæ Epiſcopum (qualem hæretici vnà cum Suaui ſupremum Pontificem depingunt) auſum fuiſſe tyrannidem in Eccleſiam exercere? Neque ad hos Patres dumtaxat, ſed ad Toletanam Synodum in Hiſpania, ad Epiſcopum Rotomagenſem in Gallia, & Conſtantinopolim, atque ad omnem Chriſtianæ gentis locum ſcripſit Innocentius per ſupremi Præſidis auctoritatem: & tamen neminem nacti ſumus ex illius ætatis Epiſcopis, ſanctitate doctrinâque præſtantibus, Eccleſiaſticæ dignitatis ſummoperè ſtudioſis, atque humanæ poteſtatis, quantumuis præcelſæ, contemptoribus, qui auctoritatem Innocentij arguerit arrogantiæ; ſed potiùs qui eumdem venerati fuerint, eiuſque reſponſa velut oracula ſuſceperint. Atque vt id breuiter confirmemus, non ſolùm S. Auguſtinus tribus illis epiſtolis Romani Pontificis haud repugnauit; ſed nominatim eas protulit, commendauitque in epiſtola 47. ab ipſo ad Valentinum ſcripta. Et magnus S. Auguſtini diſcipulus, S. inquam Proſper, aduerſus auctorem Collationum cap. 41. loquens de quadam epiſtola à Zoſimo Innocentij ſucceſſore ſcripta, de qua ob temporum iniuriam nihil hodie ſupereſt, præter quædam apud ſcriptores fragmenta, ita de Romano illo Pontifice verba facit: *Africanorum Conciliorum Decretis ſententiæ ſuæ robur adnexuit, & ad impiorum detrunca-* 1551.

Digitized by Google

1551. *truncationem gladio Petri dexteras omnium armauit Antistitum.* Quo pacto omnium Antistitum, nisi eorum omnium fuisset caput, sed vnus quidam ex Episcopis aut Primatibus? Clariùs in Chronico ad annum 420. idem S. Prosper hæc scribit: *Concilio apud Carthaginem habito ducentorum ac septemdecim Episcoporum, ad Papam Zosimum Synodalia Decreta perlata, quibus probatis, per totum mundum hæresis Pelagiana damnata est.* Ea verba, *per totum mundum*, obseruentur pendentia à comprobatione Zosimi Pontificis. Quæ verba ritè fuerunt expensa à doctissimo Gallicorum Episcoporum conuentu, habito anno 1653. coram Iulio Cardinali Mazzarino, supremo Christianissimi Regis Ludouici XIV. administro, per occasionem diplomatis ab Innocentio X. editi in quinque opinionum capita Cornelij Iansenij Iprensis Episcopi, sicuti liquet ex Actis illius conuentus: qui Præsules idcircò litteris, grauitatem, Religionis studium, summissionemque spirantibus,[e] ad Pontificem scriptis, eius definitiones ceu Spiritus sancti voces acceperunt. Id verò leuiter tetigisse mihi satis sit, ad refellendam calumniam, quam ornatu ioculari Suauis in orchestram de more deducit. De cetero, Pontificis Romani eminentia, quocumque tempore Ecclesiæ perspecta, eam obtinet luculentiorum testium eruditorumque propugnatorum copiam, vt insipientiæ mihi verteretur, si ad argumentum adeò iam perpensum diuerterem. Ad operis mei seriem regrediar.

[e] Datis 15. Iulij, an. 1653.

Postremo loco in ea Sessione, Regis Galliæ libello, de quo suprà diximus, responsum est. Etenim quemadmodum Henrici consilium fuerat, vt is non tam legationem exhiberet Concilio, quàm apologiam generi Christiano; eaque propter posteà neminem miserat, qui reddendam statuto die responsionem acciperet, quòd illam non habere cupiebat, præuidens, per eam suæ oppositam apologiæ, ipsius neruos labefactatum iri; ita ex aduerso Synodus sollicitè studuit responsum etiam non audienti reddere, vt illud posteà vniuersus orbis audiret. Hæc autem eius summa fuit: *Mirum in modum gauisam fuisse Synodum in præterita Sessione, tum ob recentem Episcoporum, Principum, & Septemuirûm qui conuenerant frequentiam, tum ob honorificas legationes Cæsaris ac Ferdinandi, suorum regnorum Bohemiæ & Hungariæ nomine; tum etiam quòd per litteras ex Polonia & Lusitania nuntiabatur, ab illis pariter religiosissimis Regibus missionem suorum Oratorum parari. Eadem pia Christianissimi Regis officia fuisse Synodum sibi pollicitam: cùm enim adeò clarerent Gallorum Regum in Ecclesiam Catholicam merita, & ipse Henricus nihilo minor suis maioribus haberetur seu pietate in Deum, seu studio Religionis, seu animi magnitudine; spes erat, eum* 7

tutelæ

Digitized by Google

tutelæ firmissimæ illi Concilio futurum. Sed cùm ibi Regis nuntius adfuis- 1551.
set cum ipsius litteris ac libello, ab eorum tenore grauem molestiam ac sollicitudinem fuisse Patribus incussam; non quòd ea plurimum reuerentiæ erga sacrum illum Conuentum non continerent, sed quia difficultas inde obiici visa est, vnde auxilium sperabatur. Verùm, etsi propter quasdam causas, pranasq; opiniones Regis animus exulceratus appareret; non tamen idcircò abiici à Synodo spem, quam in Deo, Oecumenicarum Synodorum summo Præside, & in suarum actionum, animorum finiumq; conscientia collocabant, ab ipso Rege perpensis iis, quæ ipsius dignitas postulabat, & quorum Christiana Respublica indigebat, amantissimas Patrum cohortationes minùs rectis aliorum consiliis prælatum iri. Tum ampla necessitas exponebatur, quæ ad celebrandam Synodum vrgebat Ecclesiam: *Patres eò conuenisse, non vt commodis alicuius terreni Principis seruirent, sed omnium Principum Principis, qui Christus est. Id palàm fieri ex præteritis ipsorum Actis, idemq; confirmandum ex futuris. Neque fieri posse, vt dum Rex per eam honoris existimationisq; significationem ad ipsos scriberet, suspicarentur tam indignam de ipsis opinionem ab eo concipi. De bello Parmensi se minimè dubitare, quin Pontifex optimam suorum consiliorum rationem esset redditurus. Quoad ipsos pertinebat, nihil sibi optatius esse, quàm tranquillitatem atque concordiam: sed ob peculiarem controuersiam, publicum tanti momenti bonum minimè prapediendum; cùm Episcopi, qui Concilium adituri erant, nec ad arma tractanda, nec ad bellum gerendum essent idonei, ac viæ pariter tutæ paterent, atque in ea vrbe cuncti quiete plurimâ fruerentur. Meritò suspicari Gallos non posse, quin ibi in dicenda sententia plenam habituri essent libertatem; quandoquidem compertum erat, consensisse Patres, vt priuato Regis nuntio liceret quidquid sibi libuisset exponere, cunctis patienter intentoq; audientibus. Quòd si Galliæ Antistites (quod minimè credendum erat) suo deessent officio per absentiam rationi dissentaneam, non ideò Concilio dignitatem auctoritatemq; Oecumenici defuturam. Fuisse illic primò legitimè coactum, deinde legitimè repositum: Ecclesiam Christi, instar eiusdem tunicæ inconsutilis, vnam atque indiuiduam esse. Quod autem ad eam partem spectabat, in qua minitabatur Rex, quædam remedia se adhibiturum, à suis maioribus vsurpata: Synodum sibi persuadere non posse, ea esse illius intima animi sensa, vt quod ob validissimas causas inclyti eius decessores abstulerant, velit ipse renouare cum tanta Ecclesiæ perturbatione, cum tam fœda sui nominis macula, cum iactura beneficiorum omnium, quæ maiores ipsius & ipse pariter acceperant tam copiosè & à superioribus & ab viuente Pontifice. Par esse, vt Rex animo recoleret, si à quouis mortalium, quæcumque is agat, communi vtilitati sunt conformanda; longè arctiùs eâ obligatione teneri Principes; quippe consti-*

1551. *tutos à Deo in tam celso gradu non ad priuatam ipsorum, sed ad publicam omnium vtilitatem. Admonebantur denique Episcopi Galliæ officij sui erga summum Pastorem Concilium indicentem, & erga collegas suos, à quibus eò inuitabantur; ac Regi proponebatur parentis pietas, qui missis & grauissimis Episcopis, & præstantissimis Oratoribus, in eadem vrbe illam Synodum promouerat.* Hac ratione studuerunt Patres in hisce responsis eam moderationem seruare, quàm difficilem tam conducibilem in controuersiis cum Principibus, reuerentiæ ac libertatis, beneuolentiæ & correctionis.

CAPVT X.

Decreta de Sacramentis Pœnitentiæ & extremæ Vnctionis ad decimamquartam Sessionem parata; & super his errata Suauis.

FVtura Sessio quò die præstituto celebraretur, plurimum impensum est curæ iis, quæ opus erant expediendis, cùm experientiâ compertum esset, impensam temporis conceptâ priùs opinione semper ampliorem euadere. In libello qui singulis tradebatur, hæreticorum articuli de Sacramentis Pœnitentiæ & extremæ Vnctionis exscripti erant, vt examini subiicerentur: inde iacta sunt fundamenta ad sententias statuendas. 1

Articuli de Pœnitentia erant huiusmodi:

Pœnitentiam non esse propriè Sacramentum, ad reconciliationem pro relapsis post Baptismum à Christo institutum; nec rectè à Patribus secundam tabulam post naufragium appellari: sed Baptismum verè esse ipsum Sacramentum Pœnitentiæ. 2

Non esse tres Pœnitentiæ partes, Contritionem, Confessionem & Satisfactionem: sed duas tantùm, terrores scilicet incussos conscientiis, agnito peccato, & fidem conceptam ex Euangelio, vel absolutione, quâ credit quis sibi per Christum esse remissa peccata. 3

Contritionem, quæ paratur per discussionem, collectionem & detestationem peccatorum, non præparare ad gratiam Dei, nec remittere peccata; sed potiùs facere hominem hypocritam, & magis peccatorem, eamq; contritionem dolorem esse coactum, & non liberum. 4

Confessionem sacramentalem secretam Iuris Diuini non esse: nec apud antiquos Patres ante Concilium Lateranense eius factam fuisse mentionem; sed publicæ tantùm pœnitentiæ. 5

Enumerationem peccatorum in confessione non esse necessariam ad illorum remissionem, sed liberam: & tantùm hac ætate vtilem ad erudiendum pœni- 6

pœnitentem, & consolandum; & olim fuisse ad satisfactionem canonicam imponendam: nec necessarium esse, confiteri omnia peccata mortalia, vtpote occulta, & quæ sunt contra vltima duo Decalogi præcepta: sed neque vllas circumstantias peccatorum, quas homines otiosi excogitarunt: velleq; omnia confiteri, esse, nihil relinquere Diuinæ misericordiæ ignoscendum; imò neque licere confiteri venialia. 1551.

7 *Confessionem omnium peccatorum, quam Ecclesia faciendam præcipit, esse impossibilem, traditionemq; humanam, à piis abolendam: neque confitendum esse tempore Quadragesimæ.*

8 *Absolutionem Sacerdotis non esse actum iudicialem, sed nudum ministerium pronuntiandi & declarandi, remissa esse peccata confitenti, modò credat se esse absolutum; etiamsi non sit contritus, aut Sacerdos non seriò, sed ioco absoluat: imò etiam sine confessione peccatoris Sacerdotem eum absoluere posse.*

9 *Sacerdotes non habere potestatem ligandi & soluendi, nisi Spiritus sancti gratiâ & charitate sint præditi. Et non eos solos esse ministros absolutionis; sed omnibus & singulis Christianis esse dictum: Quæcumque solueritis super terram, erunt soluta & in cælo. Quorum verborum virtute absoluere possunt peccata, publica quidem per correptionem, si correptus acquieuerit; secreta verò per spontaneam confessionem.*

10 *Absolutionis ministrum, etsi contra prohibitionem Superioris absoluat, verè nihilominùs absoluere à culpa, & coram Deo: ideò casuum reseruationem non impedire absolutionem: nec Episcopos habere ius eos sibi reseruandi, nisi quoad externam politiam.*

11 *Totam pœnam & culpam simul remitti semper à Deo; satisfactionemq; pœnitentium non esse aliam, quàm fidem, quâ apprehendunt Christum pro eis satisfeciſſe: ideoq; satisfactiones canonicas quondam, exempli causâ, vel disciplinæ, vel probandi fideles causâ fuisse à Patribus institutas, & in Concilio Nicæno exortas; numquam autem ad remißionem pœnæ.*

12 *Optimam pœnitentiam esse nouam vitam, pœnisq; temporalibus à Deo inflictis minimè satisfieri; sed neque voluntariè susceptis, vt ieiuniis, orationibus, eleëmosynis, & aliis bonis operibus non præceptis à Deo, quæ supererogationes vocantur.*

13 *Satisfactiones non esse cultus Dei, sed traditiones hominum, doctrinam de gratia & vero Dei cultu, atque ipsum beneficium mortis Christi obscurantes: & fictiones esse, quòd virtute clauium æterna supplicia in pœnas temporales commutentur, cùm illarum non sit munus pœnas imponere, sed absoluere.*

Sequebantur quatuor de postrema Vnctione articuli, ij nimirum:

14 *Extremam Vnctionem non esse Sacramentum nouæ Legis à Christo institutum,*

1551. *tutum, ſed ritum tantùm acceptum à Patribus, aut figmentum humanum.*

Extremam Vnctionem non conferre gratiam, neque remiſſionem peccatorum; ſed neque alleuare infirmos, qui olim per gratiam curationum ſanabantur: atque ideò eam cum primitiua Eccleſia ceſſaſſe, ſicut & gratiam curationum. 15

Extremæ Vnctionis ritum & vſum non obſeruari ab Eccleſia Romana iuxta B. Iacobi Apoſtoli ſententiam: ideoq; eum mutandum eſſe; poſſeq; à Chriſtianis abſque peccato contemni. 16

Extremæ Vnctionis miniſtrum non eſſe ſolum Sacerdotem: Presbyteroſq; Eccleſiæ, quos B. Iacobus adducendos ad infirmum vngendum hortabatur, non eſſe Sacerdotes ab Epiſcopo ordinatos, ſed ætate ſeniores in quauis communitate. 17

De fundamentis, ſupra quæ ſtabiliendæ erant ſententiæ, idem repetebatur, quod ante præcedentem Seſſionem iniunctum fuerat; nimirum, vt ea forent ſacræ Litteræ, Apoſtolicæ traditiones, Concilia comprobata, Conſtitutiones auctoritateſque Romanorum Pontificum, ac SS. Patrum, & Eccleſiæ conſenſio. Etenim non modò in cunctis Fidei ſanctionibus loca maximè propria atque intima ſunt, quæ ab auctoritate petuntur; ſed præcipuè in rebus, quæ tunc tractabantur, de Sacramentis, in aperto erat, cuncta pendere ab arbitraria Dei inſtitutione, nullâ ferè humanæ ratiocinationi relictâ operâ, quæ certas ipſa per ſe conſecutiones conficeret. 18

Tria deinde cuncti admonebantur; Vt breuiter verba facerent; Vt inutiles quæſtiones præciderent; Vt in proteruis contentionibus haud perſiſterent. Monita ſanè numquam ſatis inculcata, vbi diſputationis argumenta perampla ſunt, & qui diſputant, ſubtilioris ingenij. In eodem libello dicendi ordo præſcriptus, paucis adiectis ad ea quæ in anteacta Seſſione fuerant ſtatuta, hoc eſt, vt primus ad diſſerendum locus daretur Theologis à Pontifice miſſis, tum iis qui à Cæſare, dein qui à Regina Maria, Belgij moderatrice; poſteà verò iis, qui cum Septemuiris erant: quintus locus Clericis non Regularibus pro ſuſceptæ laureæ tempore; poſtremus Regularibus, pro Familiarum antiquitate.

In fine memorati libelli indicebantur diebus ſingulis conſeſſus bis habendi, quibus horæ tres matutino, totidem pomeridiano tempore inſumerentur.

Suauis per haſce veritates ſibi viam ſternit ad aperiendum ſuis calumniis aditum. Scribit præſertim, *Ab ea præſcriptione deducendi conſecutiones ex illis quinque locis iam recenſitis, nec dicendi prolixitatem, nec vanitatem quæſtionum fuiſſe ſublatam; quin potiùs ad maiores abuſus occaſio-* 19

Digitized by Google

occasionem præbitam. Nam si more Scholastico locuti essent, saltem in argu- 1551.
mento perstitissent, & integra dissertatio seria fuisset ac severa: sed hac nouâ dicendi ratione, quam positiuam vocant (quæ vox Italica est, à simplici vestitu, absque superuacaneo ornatu) in ineptias dilabebatur. Prætermitto, hunc loquendi modum in ea Sessione minimè cœptum præscribi; sed eumdem prorsus in superiore seruatum, sicuti ibi narrauimus. Ad rem ipsam accedamus. Consuetum apud Philosophos effatum est, Rectum esse regulam obliqui; sed ob contrariam, non ob consimilem rationem, propterea quòd obliquum intelligimus id quod recedit à recto. Ita planè distorta Suauis affectio: pro regula quâ quidquam comprobet improbétve, rectam Synodi mentem habet: quamdiu res tractandæ auctoritatis simul ac rationum trutinam, adeoque Scholasticum dicendi modum postulabant, illam tamquam sophisticam, vanam & commentitiam ipse derisit: vbi Synodus peculiares ob causas iniit rationem agendi, quam *positiuam* appellant, & quam idem anteà desideratam à se indicabat; Scholastica suos ob oculos in seriam ac seueram, altera in seminarium ineptiarum transformatur. Sed ea profectò ineptiarum origo Suauis animo fuit, qui voluit adeò stultè ipsius etymon excogitare, de quo longè veriùs quàm paulò antè idem ipse dixerat de fide publica, Protestantium securitati à Concilio data, licere ea verba proferre, *Vel ipsi Pædagogi id irridebant.* Quo pacto misellus homo tam fœdè lapsus est, vt illam etymologiam ex Italica voce deduxerit *vestitus positiui*, hoc est simplicis, & absque superuacaneo ornatu?

20 Suâ confisus audaciâ se persuasurum putauit, adeò indubitatam Lutheri sententiam esse, quâ dixit, à Scholastica Theologia nonnisi superuacaneum ornatum adiici Positiuæ, vt voluerit *positiuæ Theologiæ nomen* inde deduci. At verò quàm magno Scholastica sit in pretio, & ob validissimum adiumentum, & ob vtilissimam lucem ad propugnanda atque intelligenda Fidei mysteria, nemo est qui nesciat, nisi volumina Doctorum omnium Catholicorum aduersus hæreticos recentes ignoret. Quonam pacto Suauis libido sui fellis vndique in Ecclesiam euomendi prohibuit, ne ipsius memoriæ recurreret vetustissima & cunctis obuia distinctio legis *naturalis & positiuæ*; cùm hæc posterior ita nuncupetur, quia obligatio quam affert, in ipsius rei immutabili natura non fundatur, sed in sanctione scripta, & posita pro arbitrio siue Dei siue Magistratus humani? Profectò secundùm hanc significationem vsurpatum est hoc vocabulum *legis positiuæ* à S. Thoma in prima secundæ,

1551. quæſt. 95. art. 4. ante quadringenteſimum annum; atque eodem pacto dicitur *Theologia poſitiua* ea quæ reſtringitur ad conſideranda quæ ſcripta & poſita ſunt in ſacris voluminibus; non autem ſpeculatur rationes in rerum naturis infixas, & non poſitas ab hominum voluntate, qualia ſunt ſcriptorum dicta, & quas vnà cum ſacris teſtimoniis ſibi adhibet Scholaſtica Theologia: quin etiam Italicum idioma, à quo Suauis tamquam ab originario fonte hanc vocem *poſitiua* inſcitè deriuat, illam verè traxit à Latino, eademque apud veteres eſt in vſu, non ſecundùm ſignificationem, quam illi Suauis tribuit; [a] ſed ſecundùm eam, quâ vſi fuerunt Iuriſperiti, & S. Thomas à nobis laudatus. Contrà verò, loquendi formula, quâ Itali *poſitiuum* nominant veſtitum, modico ciui non Proceribus conuenientem, recens eſt, & inducta pariter habito ad linguam Latinam reſpectu; ſed per analogiam, ductam ab alia ſignificatione illius vocis apud Latinos, hoc eſt à veterum Grammaticorum vſu, qui nomina adiectiua diuidunt in poſitiua, comparatiua, & ſuperlatiua; quemadmodum liquet non modò ex Donato, S. Hieronymi magiſtro, ſed ex Palæmone, quem Tiberio æqualem Suetonius narrat, adeoque plura ante ſæcula quàm ſermo Italicus exiſteret: quia verò nomina poſitiua in hac triplici claſſe ſignificationem minùs nobilem ac ſublimem ſortiuntur; hinc deducta eſt metaphora ad veſtes, aliamque ſupellectilem, quæ nihil ſupra communem conditionem excedunt.

[a] Vide Vocabularium Italicum Florentinæ Academiæ, & allata ibi teſtimonia.

E Grammaticis erratis progreditur Suauis ad hiſtorica mendacia, 21
& exponit lectoribus rationem, quâ Theologi ſententias pronuntiarunt; vtiturque vocibus adeò indecoris, perinde ac ſi cœtus ille ſolùm ex quibuſdam nugatoribus, nullius doctrinæ, plurimæque arrogantiæ coaluiſſet; & quaſi nunc cum admiratione paſſim non voluerentur Opera Melchioris Cani, Alfonſi Salmeronis, Ruardi Tapperi, Alfonſi de Caſtro, præter Ioannem Gropperum, Iacobum Lainium, Ambroſium Pelargum, alioſque complures viros doctiſſimos, qui Synodo per id tempus interfuere, miſſi alij à Pontifice, alij à Cæſare, alij ab eius ſorore Maria Regina, Belgium moderante, alij à florentiſſimis Religioſorum Ordinibus & Academiis, & alij ſecum adducti ab Imperij Septemuiris, aliiſque præclariſſimis Epiſcopis. Sed ridiculum planè eſt, quòd vbi illum integrum cœtum tam vilè tam contemptim habuit, paulò pòſt varios ex eodem conuentu inducit, ſubtiliora quæque & abſtruſiora promentes, quæ illis ſuccurrant aduerſus ſingulos Canones iam digeſtos: tum verò ſibi eſſe in pretio Theologorum ſapientiam oſtendit.

Digitized by Google

dit. Proinde, si Suaui credimus, cùm illi ad comprobandas Catho- 1551.
licas doctrinas, ac posteà in Concilio sancitas, loquebantur, Apuleij metamorphosim subibant; cùm eisdem doctrinis aduersari volebant, formam pristinam resumebant.

22 Atque eo vsque prolabitur eius audacia, vt affirmare non vereatur, nihil penè aliud ad rem prolatum, quò probaretur, Pœnitentiam esse Sacramentum, nisi Concilium Florentinum. Fierine potuit, vt illa Synodus, in qua de hoc dogmate cum Latinis Græci conueniebant, tametsi ab Ecclesia Latina supra quingentos & septuaginta annos seiuncti, aut temerè, & sine fundamento hunc articulum pronuntiauerit, aut omnis de huiusmodi fundamenti notitia tam citò, nimirum paulò post annum centesimum, euanuerit? Fierine potuit, vt etiam fortuitò, & sine grauibus apertisque rationibus, per Academias euulgatis, in eamdem doctrinam conuenirent quinto antè sæculo Magister Sententiarum, S. Thomas, & vniuersa Schola, alioquin adeò diuisa, vbicumque quæstionis dubitatio concertationibus locum dedit? Quin etiam cùm probationes adeò validæ, adeoque cunctis manifestæ suppeterent, quî potuit fieri, vt in tanto & tam selecto conuentu, cunctorum ingeniis hæ prorsus laterent? Profectò memoriâ retinuissent ea saltem verba Euangelij, vt quæ in eodem Decreto tunc confirmato legebantur. Sed insuper quo pacto accidit, vt ex illis nemo viderit definitionem Lucij III. Romani Pontificis, quæ habetur in cap. *Ad audientiam*, sub titulo, *De hæreticis*, trecentis ferè annis ante Florentinum Concilium scriptam, & à quouis Pontificij iuris mediocriter perito perlectam? Igitur nemo aderat tot inter eruditos viros, cui vmquam occurrerit illud S. Ambrosij dictum; [b] *Cur baptizatis, si per hominem peccata remitti non licet? in Baptismo enim vtique remissio peccatorum omnium est: neque interest, vtrùm per Pœnitentiam, an per Lauacrum hoc sibi ius datum Sacerdotes sibi vindicent; idem in vtroque mysterio est?* Nemini verba illa Chrysostomi de Sacerdote: [c] *Neque enim solùm cùm nos regenerant, sed etiam posteà condonandorum nobis peccatorum potestatem obtinent?* Et illa alia, [d] vbi formulis tam honorificis confert auctoritatem Sacerdotis cum Regia, eamque illi præfert; quoniam etsi Rex vestium splendore, soliique maiestate, vnde profert sententias, antecellat; *Tamen* (sic ille disserit) *Rex rerum terrenarum administrationem sortitus est, nec vltra potestatem hanc præterea quidquam habet auctoritatis. Verùm Sacerdoti thronus in cælis collocatus est, & de cælestibus negotiis pronuntiandi habet auctoritatem. Quis hoc dicit? ipse cælorum Rex: Quæcumque ligaueritis super terram, erunt ligata & in cælis;*

[b] Lib.1. de Pœnit.cap.7.

[c] Lib.3. de Sacerdotio.

[d] Homil.5. de Verbis Isaiæ.

Digitized by Google

1551. *cælis; & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cælis. Quid cum tanto honore conferri posset? à terra iudicandi principalem auctoritatem sumit cælum: nam iudex sedet in terra, Dominus sequitur seruum, & quidquid hic in inferioribus iudicarit, ille in supernis comprobat?* Nemini, quæ sanctus Augustinus ad Honoratum ita scribit: [e] *An non cogitamus, cùm ad istorum periculorum peruenitur extrema, nec est potestas vlla fugiendi, quantus in Ecclesia fieri soleat ab vtroque sexu, atque omni ætate concursus, aliis Baptismum flagitantibus, aliis reconciliationem, aliis etiam pœnitentiæ ipsius actionem, omnibus consolationem, & Sacramentorum confectionem & erogationem?* Magnum enimuerò infortunium illorum Doctorum fuit, qui, cùm è tam remotis terrarum Orbis regionibus eò conuenissent, de rebus adeò grauibus disceptaturi in tam augusto theatro, vbi tanti ponderis res agebatur, post impensum ad id diuturni studij laborem, nequaquam offenderint in hæc & alia plurima testimonia sanè pernota, quibus probatur, pœnitentiam esse Sacramentum delens peccata, & gratiam conferens, adeò vt præter Florentinæ Synodi testimonium non nisi paleas attulerint, sicut Suauis narrat, dum campus triticeis frugibus abundabat.

e Epist. 180.

Sed veram rei narrationem prosequamur. Consueuerant interesse Theologorum congressibus Oratores Septemuiri Brandeburgensis, qui post Cæsareos considebant; interuenere pariter Ducis Wirtembergensis Oratores priuatim, antequam legationis litteras protulissent, vt agendi rationem inspicerent, audirentque fundamenta doctrinæ; tum etiam Macarius Chiensis Thessalonicæ Archiepiscopus, Græco ritu initiatus, cui post Latinos Archiepiscopos sedes data; verùm vt ad confessum admitteretur, exegerunt ab illo Patres disertam Fidei Catholicæ & obedientiæ erga Romanum Pontificem professionem, vtpote qui à Constantinopolitano Patriarcha schismatico institutus fuerat. 23

Ingens equidem volumen conficerem, si vellem hîc recensere vel ea dumtaxat, quæ cum sententiis ibi dictis, testimoniisque productis, tum à minoribus tum à maioribus Theologis, in Acta compendio relata sunt. Sibi quisque meritò persuadere potest, quidquid eximij de hoc argumento apud controuersiarum de Religione scriptores extat, id omne ab egregiis illis viris fuisse productum: quædam magis singularia perstringam, quibus palàm fiat seu sententiarum discrepantia in consiliis ante Sessionem habitis, seu Patrum mens in aliquo Decreto.

Didacus Lainius, qui primo loco inter minores Theologos sermonem habebat, damnans posteriorem secundi articuli partem, dixit: 24

Digitized by Google

xit: Sacramento esse necessaria pœnitentiam, timorem, dilectionem, contritionem, absolutionem. Dilectionem pariter tamquam necessariam enumerauit Iacobus Ferrusius Hispanus, Segouiensis Episcopi Theologus, & per hoc eumdem articulum improbauit, causatus, solis terroribus minimè contineri dilectionem, quæ absolutè necessaria est, cùm Christus pronuntiauerit: *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum:* &, *dilexit*, inquit, per præteritum, quia dilectio remissionem anteceſſit. Et Apostolus: *Tristitia quæ est secundùm Deum* (hoc est, interpretabatur Ferrusius, secundùm Deum dilectum) *operatur pœnitentiam in salutem.* Et cap. 2. ad Romanos: *Benignitas Dei vos adducit ad pœnitentiam.* Vnde S. Augustinus ait: *Absque amore gratia non datur.* Idcircò exigebat is ante omnia primam quamdam, vt vocant, motionem in Deum, ad quam significandam ea Scripturæ verba dicerentur: *Conuerte nos Domine ad te.* &, *Ego sto ad ianuam, & pulso: Vos semper Spiritui sancto restitistis.* &: *Extendi manum meam, & non fuit qui adspiceret.* Posteà verò actum Fidei, vnde scriptum erat: *Accedentem ad Deum oportet credere.* &, *Sine fide impossibile est placere Deo.* Hinc oritur, aiebat ille, in homine peccatorum detestatio, assurgitque in spem animus, & amoris initium habetur; inde verò primam gratiam Deus infundit: qui tamen amor naturalis non est, sed à Diuina gratia efficitur; tametsi naturalis amor ad id etiam conferat. Ita Ferrusius. 1551.

25 At Melchior Auosmedianus, tunc Pacensis Episcopi Theologus, posteà verò, regressus ad Pij Concilium, Guadicensis Episcopus, dixit, Priùs nos propter pœnæ metum dolere, dein propter Deum; posteà verò, aiebat, peccata confitemur. Et Bernardus Colloredus Dominicanus, Foroliuiensis Episcopi Theologus, tamquam necessaria numerauit timorem, detestationem ac fidem, ex qua spes oriatur, & ab hac dilectio. Eiusdem sententiæ fuit Franciscus Contreia ex Ordine Minorum Obseruantium. Et reuerà, quantum ex Actis coniicio, Theologorum mens erat, vt error hæreticorum damnaretur, tamquam inhonestum improbantium pœnæ timorem; non item vt ferrent sententiam de Scholastica quæstione, an huiusmodi timor non solùm absque Contritione animi perfecta (de quo controuersia vix fuit, sicuti patebit) sed etiam absque eo quòd vllus excitetur amor imperfectus, sufficiat ad peccatorum remissionem in Sacramento. Id verò clarè liquet ex ipsa probatione Concilij, quâ huius articuli doctrinam firmat capite quarto; nimirum, Niniuitarum pœnitentiam ex timore profectam ipsis profuisse; cùm certum esset, eo tempore, quo Sacramentum Pœnitentiæ adhuc non exta-

Digitized by Google

1551. bat, eam formidolosam pœnitentiam minimè sufficisse per seipsam ad peccatum delendum; sed vim tantummodò habuisse ad impetrandam nouam gratiam, cuius ope adiiceretur charitatis affectus, quem omnes necessarium fuisse fatentur ante nouam legem ad iustitiam recipiendam.

In Patrum conuentu id pauci attigerunt. Aliquod dumtaxat ve- 26
stigium comperio opinionis negantis necessitatem amoris, in iis quæ Granatensis disputauit. At verò Ioannes Æmilianus, Hispaniensis Tudetanus Antistes, extremum oppositæ sententiæ tenuit: hoc est, opus esse Contritione perfectâ; nec tamen hinc argui, per Sacramentum peccata non remitti, quippe quæ Sacramentum iam inuenit remissâ præeuntis Contritionis efficacitate: siquidem, aiebat, ipsa Contritio id præstat virtute Sacramenti, cuius votum in ea continetur.

Præterea oportet scire, posteà Decretis doctrinam complexis verba hæc fuisse adiecta: *Illam Contritionem, quam Theologi Attritionem vocant, quòd imperfecta sit, & solùm vel ex turpitudinis peccati consideratione, vel ex gehennæ & pœnarum metu, qui seruilis timor dicitur, concipiatur, si voluntatem peccandi excludat, & dolorem qualemcumque de commissis delictis exprimat, statuit hæc sancta Synodus, & declarat, non solùm non facere hominem hypocritam, & magis peccatorem (vt quidam blasphemare non verentur) verùm etiam sufficere ad Sacramenti huius constitutionem, ac donum Dei esse, & Spiritus sancti impulsum verissimum, non adhuc quidem inhabitantis, sed tantùm mouentis, quo pœnitens adiutus, cùm sine aliquo dilectionis in Deum motu esse vix queat, viam sibi ad iustitiam munit, & per eum ad Dei gratiam facilius impetrandam disponitur.* Sed laudatus Episcopus monuit, falsò dici, huiusmodi dolorem sine amore vix vmquam concipi posse: quod autem hæc Attritio satis esset Sacramento constituendo, ita vt homini attrito deleantur peccata Absolutionis superuenientis vi, variare auctorum sententias, adeoque id esse tollendum: quamobrem Decretum, sicuti nunc exstat, reformatum est, & prout à nobis referetur.

Canon quoque paratus fuerat, vbi damnabatur, quisquis nega- 27
ret, Contritione, quâ pœnitens Diuinâ gratiâ per Christum cooperante dolet de peccatis propter Deum, cum proposito confitendi & satisfaciendi, remitti peccata. Sed Balthasar Eredia Calaritanus Archiepiscopus admonuit, cùm ea esset Caietani & Adriani sententia, damnandam non esse.

Nec parum disceptatum, quâ ratione actus pœnitentis declarandi essent partes Sacramenti, nihil ob id perstrictâ Scoti sententiâ, cui

Digitized by Google

cui neque pariter officere voluerat Synodus Florentina: ac postremò ea ratio fuit adhibita, quæ habetur in capite tertio doctrinæ, & in Canone quarto, & quas afferemus. 1551.

28 Reliqua etiam per singulas partes sæpiùs expensa sunt, tam accuratè, vt fidem superet. Atque inter cetera contigit, vt post censuras notasque minorum Theologorum Legatus iterùm Patres cohortatus fuerit ad breuitati studendum, illius necessitate patefactâ [f]; sed simul contestatus, id cuiusque arbitrio liberum relinqui: & quò festinaretur, proposuit, vt ex dictis censuris & adnotationibus Decreta Canonesque doctrinæ conformarentur, quæ postmodum ad superiorem consessum, sed sine anathemate, & cum dubitatione referrentur. Assensere Tridentinus, Septemuiri, & complures Archiepiscopi; sed Petrus Guerrerus Archiepiscopus Granatensis, vbi ex ordine dicendum ipsi fuit, acriter repugnauit, cùm animaduertisset, potiora interdum à Patribus quàm à minoribus Theologis obseruari; ac proinde manum operi non imponendam, nisi exacta consultatio præcessisset, & absque periculo vitiosæ operis formæ. Quoniam verò quidam alij, celeritatis studiosi, aliter sentiebant, res vrnæ commissa; in qua paria vtrique suffragia numerata, hoc est, viginti quatuor ex vtraque partium, excepto Archiepiscopo Græco, qui nonnisi per interpretem dicta percipiebat, nec ferebat sententiam, & Calaritano, qui pendens animi fuit. Quare rursus, plurimis hinc & isthinc rationibus adductis, noua suffragatio habita est, & vicit Granatensis opinio. Vsque adeò seruabatur illæsa Patrum libertas contra Legati sensa vel in modicis rebus, & arbitrario statuendis; tantumque curæ impendebatur iis deliberationibus, quibus Suauis nititur fidem adimere, quasi coactis atque neglectis.

[f] In Cœtu generali, 5. Nouembris.

Per hoc prolixum & accuratum examen, duodecim ibi rerum capita stabilita, quibus doctrina traderetur, & nouemdecim Canones, quibus errores proscriberentur. Nouem priora capita, quibus priores quindecim Canones respondent, agunt de Pœnitentia; decimum ac duodecimum caput, quibus postremi quatuor Canones conformantur, de extrema Vnctione loquuntur. Proœmium huiusmodi fuit: *Quamuis in Decreto de Iustificatione multus fuerit de Pœnitentiæ Sacramento, propter locorum cognationem, necessariâ quâdam ratione sermo interpositus; tanta nihilominùs circa illud nostrâ hac ætate diuersorum errorum est multitudo, vt non parum publicæ vtilitatis retulerit, de eo exactiorem & pleniorem definitionem tradidisse; in qua demonstratis & conuulsis, Spiritus sancti præsidio, vniuersis erroribus, Catholica veri-*

1551. *tas perſpicua & illuſtris fieret, quam nunc ſancta hæc Synodus Chriſtianis omnibus perpetuò ſeruandam proponit.*

Primum verò caput erat: *Si in regeneratis omnibus gratitudo erga* 29
Deum eſſet, vt iuſtitiam, in Baptiſmo, ipſius beneficio & gratiâ ſuſceptam, conſtanter tuerentur; non fuiſſet opus, aliud ab ipſo Baptiſmo Sacramentum ad peccatorum remißionem eſſe inſtitutum. Quoniam autem Deus, dites in miſericordia, cognouit figmentum noſtrum; illis etiam vitæ remedium contulit, qui ſeſe poſteà in peccati ſeruitutem & dæmonis poteſtatem tradidiſſent, Sacramentum videlicet Pœnitentiæ; quo lapſis poſt Baptiſmum, beneficium mortis Chriſti applicatur. Fuit quidem Pœnitentia vniuerſis hominibus, qui ſe mortali aliquo peccato inquinaſſent, quouis tempore ad gratiam & iuſtitiam aſſequendam neceſſaria, illis etiam qui Baptiſmi Sacramento ablui petiuiſſent, vt, peruerſitate abiectâ & emendatâ, tantam Dei offenſionem cum peccati odio & pio animi dolore deteſtarentur. Vnde Propheta ait: Conuertimini, & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus veſtris: & non erit vobis in ruinam iniquitas. Dominus enim dixit: Niſi pœnitentiam egeritis, omnes ſimiliter peribitis. Et Princeps Apoſtolorum Petrus, peccatoribus Baptiſmo initiandis pœnitentiam commendans, dicebat: Pœnitentiam agite, & baptizetur vnuſquiſque veſtrûm. Porrò nec ante aduentum Chriſti Pœnitentia erat Sacramentum, nec eſt poſt aduentum illius cuiquam ante Baptiſmum. Dominus autem Sacramentum Pœnitentiæ tunc præcipuè inſtituit, cùm à mortuis excitatus, inſufflauit in diſcipulos ſuos, dicens: Accipite Spiritum ſanctum: quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta ſunt. Quo tam inſigni facto, & verbis tam perſpicuis, poteſtatem remittendi & retinendi peccata ad reconciliandos fideles, poſt Baptiſmum lapſos, Apoſtolis, & eorum legitimis ſucceſſoribus fuiſſe communicatam, vniuerſorum Patrum conſenſus ſemper intellexit: & Nouatianos, remittendi poteſtatem olim pertinaciter negantes, magnâ ratione Eccleſia Catholica tamquam hæreticos exploſit, atque condemnauit. Quare verißimum hunc illorum verborum Domini ſenſum ſancta hæc Synodus probans & recipiens, damnat eorum commentitias interpretationes, qui verba illa ad poteſtatem prædicandi verbum Dei, & Chriſti Euangelium annuntiandi, contra huiuſmodi Sacramenti inſtitutionem falsò detorquent.

Secundum: *Ceterùm hoc Sacramentum multis rationibus à Baptiſmo* 30
differre dignoſcitur: nam præterquam quòd materiâ & formâ, quibus Sacramenti eſſentia perficitur, longißimè diſſidet; conſtat certè, Baptiſmi miniſtrum iudicem eſſe non oportere, cùm Eccleſia in neminem iudicium exerceat, qui non priùs in ipſam per Baptiſmi ianuam fuerit ingreſſus. Quid enim mihi, inquit Apoſtolus, de iis, qui foris ſunt, iudicare? Secùs eſt de

dome-

Digitized by Google

domesticis Fidei, quos Christus Dominus lauacro Baptismi, sui corporis membra semel effecit. Nam hos, si se posteà crimine aliquo contaminauerint, non iam repetito Baptismo ablui, cùm id in Ecclesia Catholica nullâ ratione liceat, sed ante hoc tribunal, tamquam reos, sisti voluit: vt per Sacerdotum sententiam non semel, sed quoties ab admissis peccatis ad ipsum pœnitentes confugerint, possent liberari. Alius est præterea Baptismi, & alius Pœnitentiæ fructus. Per Baptismum enim Christum induentes, noua prorsus in illo efficimur creatura, plenam & integram peccatorum omnium remissionem consequentes. Ad quam tamen nouitatem & integritatem per Sacramentum Pœnitentiæ, sine magnis nostris fletibus & laboribus, Diuinâ id exigente iustitiâ, peruenire nequaquam possumus: vt meritò Pœnitentia laborioſus quidam Baptismus à sanctis Patribus dictus fuerit. Est autem hoc Sacramentum Pœnitentiæ lapsis post Baptismum ad salutem necessarium, vt nondum regeneratis ipse Baptismus. 1551.

31 Tertium docet: *Sacramenti Pœnitentiæ formam, in qua præcipuè ipsius vis sita est, in illis Ministri verbis positam esse: Ego te absoluo, &c. quibus quidem de Ecclesiæ sancta more preces quædam laudabiliter adiunguntur: ad ipsius tamen formæ essentiam nequaquam spectant, neque ad ipsius Sacramenti administrationem sunt necessariæ. Sunt autem quasi materia huius Sacramenti ipsius pœnitentis actus, nempè Contritio, Confessio, & Satisfactio. Qui quatenus in pœnitente ad integritatem Sacramenti, ad plenamq; & perfectam peccatorum remissionem ex Dei institutione requiruntur, hac ratione pœnitentiæ partes dicuntur. Sanè verò res & effectus huius Sacramenti, quantum ad eius vim & efficaciam pertinet, reconciliatio est cum Deo, quam interdum in viris pijs, & cum deuotione hoc Sacramentum percipientibus, conscientiæ pax ac serenitas cum vehementi Spiritus consolatione consequi solet. Hæc de partibus & effectu huius Sacramenti sancta Synodus tradens, simul eorum sententias damnat, qui pœnitentiæ partes, incussos conscientiæ terrores, & fidem esse contendunt.*

32 Quartum est de Contritione: *Contritio,* inquit, *quæ primum locum inter dictos pœnitentis actus habet, animi dolor ac detestatio est de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cetero. Fuit autem quouis tempore ad impetrandam veniam peccatorum hic Contritionis motus necessarius; & in homine post Baptismum lapso ita demum præparat ad remissionem peccatorum, si cum fiducia Diuinæ misericordiæ, & voto præstandi reliqua, coniunctus sit, quæ ad ritè suscipiendum hoc Sacramentum requiruntur. Declarat igitur sancta Synodus, hanc Contritionem, non solùm cessationem à peccato, & vitæ nouæ propositum & inchoationem, sed veteris etiam odium continere, iuxta illud: Proiicite à vobis omnes iniquitates vestras, in quibus præuaricati estis, & facite vobis cor nouum, & spiritum nouum. Et certè qui illos Sanctorum*

1551. *rum clamores consideraverit: Tibi soli peccavi, & malum coram te feci: Laboravi in gemitu meo, lavabo per singulas noctes lectum meum: Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ: & alios huius generis, facile intelliget, eos ex vehementi quodam anteactæ vitæ odio, & ingenti peccatorum detestatione manasse. Docet præterea, etsi Contritionem hanc aliquando charitate perfectam esse contingat, hominemq; Deo reconciliare priusquam hoc Sacramentum actu suscipiatur; ipsum nihilominus reconciliationem ipsi Contritioni sine Sacramenti voto, quod in illa includitur, non esse adscribendam. Illam verò Contritionem imperfectam, quæ Attritio dicitur, quoniam vel ex turpitudinis peccati consideratione, vel ex gehennæ & pœnarum metu communiter concipitur, si voluntatem peccandi excludat cum spe veniæ, declarat non solùm non facere hominem hypocritam, & magis peccatorem, verùm etiam donum Dei esse, & Spiritus sancti impulsum, non adhuc quidem inhabitantis, sed tantùm mouentis, quo pœnitens adiutus, viam sibi ad iustitiam parat: & quamuis sine Sacramento Pœnitentiæ per se ad iustificationem perducere peccatorem nequeat; tamen eum ad Dei gratiam in Sacramento Pœnitentiæ impetrandum dispanit. Hoc enim timore vtiliter concussi Niniuitæ, ad Ionæ prædicationem plenam terroribus, pœnitentiam egerunt, & misericordiam à Domino impetrarunt. Quamobrem falsò quidam calumniantur Catholicos scriptores, quasi tradiderint, Sacramentum Pœnitentiæ absque bono motu suscipientium, gratiam conferre: quod numquam Ecclesia Dei docuit, nec sensit: sed & falsò docent, Contritionem esse extortam & coactam, non liberam & voluntariam.*

Quintum erat: *Ex institutione Sacramenti Pœnitentiæ iam explicata,* 33
vniuersa Ecclesia semper intellexit, institutam etiam esse à Domino integram peccatorum confessionem, & omnibus post Baptismum lapsis iure Diuino necessariam existere: quia Dominus noster Iesus Christus, è terris ascensurus ad cælos, Sacerdotes sui ipsius Vicarios reliquit tamquam Præsides & Iudices; ad quos omnia mortalia crimina deferuntur, in quæ Christi fideles ceciderint; quò, pro potestate clauium remissionis aut retentionis peccatorum, sententiam pronuntient. Constat enim, Sacerdotes iudicium hoc, incognitâ causâ, exercere non potuisse, nec æquitatem quidem illos in pœnis iniungendis seruare potuisse, si in genere dumtaxat, & non potiùs in specie ac sigillatim sua ipsi peccata declarassent. Ex his colligitur, oportere à pœnitentibus omnia peccata mortalia, quorum post diligentem sui discussionem conscientiam habet, in confessione recenseri, etiamsi occultissima illa sint, & tantùm aduersus duo vltima Decalogi præcepta commissa, quæ nonnumquam animum grauius sauciant, & periculosiora sunt iis quæ in manifesto admittuntur: nam venialia, quibus à gratia Dei non excludimur, & in quæ frequentius labimur, quamquam rectè & vtiliter, citraq; omnem præ-

sumptio-

Digitized by Google

sumptionem in confessione dicantur, quod piorum hominum vsus demonstrat; taceri tamen citra culpam, multisq; aliis remediis expiari possunt. Verùm, cùm vniuersa mortalia peccata, etiam cogitationis, homines ira filios & Dei inimicos reddant; necessum est, omnium etiam veniam, cum aperta & verecunda confessione, à Deo quærere. Itaque dum omnia, quæ memoriæ occurrunt, peccata Christi fideles confiteri studeant, procul dubiò omnia Diuinæ misericordiæ ignoscenda exponunt. Qui verò secùs faciunt, & scienter aliqua retinent, nihil Diuinæ bonitati per Sacerdotem remittendum proponunt. Si enim erubescat ægrotus vulnus medico detegere quod ignorat, medicina non curat. Colligitur præterea, etiam eas circumstantias in confessione explicandas esse, quæ speciem peccati mutant, quòd sine illis peccata ipsa nec à pœnitentibus integrè expendantur, nec iudicibus innotescant; & fieri nequeat, vt de grauitate criminum rectè censere possint, & pœnam, quam oportet, pro illis pœnitentibus imponere. Vnde alienum à ratione est, docere, circumstantias has ab hominibus otiosis excogitatas fuisse, aut vnam tantùm circumstantiam confitendam esse, nempe peccasse in fratrem. Sed & impium est, Confessionem, quæ hac ratione fieri præcipitur, impossibilem dicere, aut carnificinam illam conscientiarum appellare: constat enim, nil aliud in Ecclesia à pœnitentibus exigi, quàm vt, postquam quisque diligentiùs se excusserit, & conscientiæ suæ sinus omnes & latebras explorauerit, ea peccata confiteatur, quibus se Dominum & Deum suum mortaliter offendisse meminerit. Reliqua autem peccata, quæ diligenter cogitanti non occurrunt, in vniuersum, eâdem confessione inclusa esse intelliguntur: pro quibus fideliter cum Propheta dicimus: Ab occultis meis munda me Domine. Ipsa verò huiusmodi confessionis difficultas, ac peccata detegendi verecundia, grauis quidem videri potest, nisi tot tantisq; commodis & consolationibus leuaretur, quæ omnibus, digne ad hoc Sacramentum accedentibus, per absolutionem certissimè conferuntur. Ceterùm, quoad modum confitendi secretò apud solum Sacerdotem, etsi Christus non vetuerit, quin aliquis in vindictam suorum scelerum, & sui humiliationem, cùm ob aliorum exemplum, tum ob Ecclesiæ offensæ ædificationem, delicta sua publicè confiteri possit: non est tamen hoc Diuino præcepto mandatum, nec satis consulitè humanâ aliquâ lege præciperetur, vt delicta, præsertim secreta, publicâ essent confessione aperienda. Vnde cùm à sanctissimis & antiquissimis Patribus, magno vnanimiq; consensu secreta confessio Sacramentalis, quâ ab initio Ecclesia sancta vsa est, & modò etiam vtitur, fuerit semper commendata; manifestè refellitur inanis eorum calumnia, qui eam Diuino mandato alienam, & inuentum humanum esse, atque à Patribus in Concilio Lateranensi congregatis initium habuisse, docere non verentur: neque enim per Lateranense Concilium Ecclesia statuit, vt Christi fideles confiterentur, 1551.

quod

1551. *quod iure Diuino necessarium & institutum esse intellexerat; sed vt præceptum confessionis saltem semel in anno, ab omnibus & singulis, cùm ad annos discretionis peruenissent, impleretur. Vnde iam in vniuersa Ecclesia cum ingenti animarum fidelium fructu obseruatur mos ille salutaris confitendi, sacro illo & maximè acceptabili tempore Quadragesimæ: quem morem hæc S. Synodus maximè probat, & amplectitur tamquam pium, & meritò retinendum.*

Sexto: *Circa ministrum huius Sacramenti, declarat sancta Synodus,* 34
falsas esse, & à veritate Euangelij penitus alienas doctrinas omnes, quæ ad alios quosuis homines, præter Episcopos & Sacerdotes, Clauium ministeriam perniciosè extendunt, putantes, verba illa Domini; Quæcunque alligaueritis super terram, erunt alligata & in cælo; & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cælo: & Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt: ad omnes Christi fideles indifferenter & promiscuè contra institutionem huius Sacramenti ita fuisse dicta, vt quinis potestatem habeat remittendi peccata, publica quidem per correptionem, si correptus acquieuerit, secreta vero per spontaneam Confessionem cuicunque factam. Docet quoque, etiam Sacerdotes, qui peccato mortali tenentur, per virtutem Spiritus sancti in ordinatione collatam, tamquam Christi ministros, functionem remittendi peccata exercere; eosq; præuè sentire, qui in malis Sacerdotibus hanc potestatem non esse contendunt. Quamuis autem Absolutio Sacerdotis, alterius beneficij sit dispensatio; tamen non est solùm nudum ministerium, vel annuntiandi Euangelium, vel declarandi remissa esse peccata; sed ad instar actus iudicialis, quo ab ipso, velut à Iudice, sententia pronuntiatur: atque ideo non debet pœnitens adeò sibi de sua ipsius fide blandiri, vt etiamsi nulla illi adsit Contritio, aut Sacerdoti animus seriò agendi & verè absoluendi desit; putet tamen se propter suam solam fidem verè & coram Deo esse absolutum: nec enim fides sine pœnitentia remissionem vllam peccatorum præstaret: nec is esset nisi salutis suæ negligentissimus, qui Sacerdotem ioco se absoluentem cognosceret, & non alium seriò agentem sedulò requireret. Ex hisce postremis verbis coniicere potest quisquis ea legerit, haud esse expunctam sententiam Catharini, aliorumque Theologorum, opinantium, Sacramento, quò ratum sit, sufficere in ministro voluntatem seriò agendi, & obesse tantummodò iocum, quem Sacramentum suscipiens cognoscere possit. At de hoc Sessione quintâ satis.

Septimum erat: *Quoniam natura & ratio iudicij illud exposcit, vt* 35
sententia in subditos dumtaxat feratur; persuasum semper in Ecclesia Dei fuit, & verissimum esse Synodus hæc confirmat, nullius momenti Absolutionem eam esse debere, quam Sacerdos in eum profert, in quem ordinariam aut subdelegatam non habet iurisdictionem. Magnoperè verò ad Christiani

populi

Digitized by Google

populi disciplinam pertinere, sanctissimis Patribus nostris visum est, vt 1551.
atrociora quædam & graviora crimina non à quibusuis, sed à summis dumtaxat Sacerdotibus, absoluerentur: vnde meritò Pontifices Maximi pro suprema potestate sibi in Ecclesia vniuersa tradita, causas aliquas criminum graviores suo potuerunt peculiari iudicio reseruare. Neque dubitandum est, quando omnia, quæ à Deo sunt, ordinata sunt, quin hoc idem Episcopis omnibus in sua cuique Diœcesi, in ædificationem tamen, non in destructionem, liceat pro illis in subditos tradita supra reliquos inferiores Sacerdotes auctoritate, præsertim quoad illa, quibus excommunicationis censura annexa est. Hanc autem delictorum reseruationem, consonum est Diuinæ auctoritati, non tantùm in externa politia, sed etiam coram Deo vim habere. Verumtamen piè admodum, ne hac ipsa occasione aliquis pereat, in eadem Ecclesia Dei custoditum semper fuit, vt nulla sit reseruatio in articulo mortis: atque ideò omnes Sacerdotes quoslibet pœnitentes à quibusuis peccatis & censuris absoluere possunt: extra quem articulum Sacerdotes cùm nihil possint in casibus reseruatis, id vnum pœnitentibus persuadere nitantur, vt ad superiores & legitimos iudices pro beneficio absolutionis accedant.

36 Octauum huiusmodi: *Quoad Satisfactionem, quæ ex omnibus Pœnitentiæ partibus, quemadmodum à Patribus nostris Christiano populo fuit perpetuo tempore commendata, ita vna maximè nostrâ ætate, summo pietatis prætextu impugnatur ab iis, qui speciem pietatis habent, virtutem autem eius abnegarunt; sancta Synodus declarat falsum omnino esse, & à verbo Dei alienum, culpam à Domino numquam remitti, quin vniuersa etiam pœna condonetur. Perspicua enim & illustria in sacris Litteris exempla reperiuntur, quibus, præter Diuinam traditionem, hic error quam manifestissimè reuincitur. Sanè & Diuinæ iustitiæ ratio exigere videtur, vt aliter ab eo in gratiam recipiantur, qui ante Baptismum per ignorantiam deliquerint; aliter verò, qui semel à peccati & dæmonis seruitute liberati, & accepto Spiritus sancti dono, scienter templum Dei violare, & Spiritum sanctum contristare non formidauerint: & Diuinam clementiam decet, ne ita nobis absque vlla satisfactione peccata dimittantur, vt occasione acceptâ peccata leuiora patrantes, velut iniurij & contumelioſi Spiritui sancto, in graviora labamur, thesaurizantes nobis iram in die iræ. Proculdubiò enim magnoperè à peccato reuocant, & quasi fræno quodam coërcent hæ satisfactoriæ pœnæ, cautioresq; & vigilantiores in futurum pœnitentes efficiunt; medentur quoque peccatorum reliquiis, & vitioſos habitus, malè viuendo comparatos, contrariis virtutum actionibus tollunt. Neque verò securior vlla via in Ecclesia Dei vmquam existimata fuit ad amouendam imminentem à Domino pœnam, quàm vt hæc pœnitentiæ opera homines cum vero animi dolore frequentent. Accedit ad hæc, quod, dum satisfaciendo patimur*

1551. *pro peccatis, Christo Iesu, qui pro peccatis nostris satisfecit, ex quo omnis nostra sufficientia est, conformes efficimur; certissimam quoque inde arrham habentes, quòd si compatimur, & conglorificabimur. Neque verò ita nostra est satisfactio hæc, quam pro peccatis nostris exoluimus, vt non sit per Christum Iesum: nam qui ex nobis tamquam ex nobis nihil possumus, eo cooperante qui nos confortat, omnia possumus: ita non habet homo vnde glorietur; sed omnis gloriatio nostra in Christo est, in quo viuimus, in quo meremur, in quo satisfacimus: facientes fructus dignos pœnitentiæ, qui ex illo vim habent; ab illo offeruntur Patri; & per illum acceptantur à Patre. Debent ergo Sacerdotes Domini, quantum spiritus & prudentia suggesserit, pro qualitate criminum, & pœnitentium facultate, salutares & conuenientes satisfactiones iniungere: ne, si fortè peccatis conniueant, & indulgentiùs cum pœnitentibus agant, leuissima quædam opera pro grauissimis delictis iniungendo, alienorum peccatorum participes efficiantur. Habeant autem præ oculis, vt Satisfactio, quam imponunt, non sit tantùm ad noua vitæ custodiam, & infirmitatis medicamentum; sed etiam ad præteritorum peccatorum vindictam & castigationem: nam claues Sacerdotum non ad soluendum dumtaxat, sed & ad ligandum concessas, etiam antiqui Patres & credunt & docent: nec propterea existimarunt, Sacramentum Pœnitentiæ esse forum iræ vel pœnarum; sicut nemo vnquam Catholicus sensit, ex huiusmodi nostris satisfactionibus vim meriti & satisfactionis Domini nostri Iesu Christi vel obscurari, vel aliqua ex parte imminui. Quod dum Nouatores intelligere volunt, ita optimam Pœnitentiam nouam vitam esse docent, vt omnem satisfactionis vim & vsum tollant.*

Nono: *Docet, tantam esse Diuinæ munificentiæ largitatem, vt non* 37
solùm pœnis sponte à nobis pro vindicando peccato susceptis, aut Sacerdotis arbitrio pro mensura delicti impositis, sed etiam, quod maximum amoris argumentum est, temporalibus flagellis à Deo inflictis, & à nobis patienter toleratis, apud Deum Patrem per Christum Iesum satisfacere valeamus.

Inde Synodus accedit ad doctrinam de Sacramento extremæ 38
Vnctionis tractandam. Procœmium huiusmodi est: *Visum est sanctæ Synodo, præcedenti doctrinæ de Pœnitentia adiungere ea quæ sequuntur de Sacramento extremæ Vnctionis: quod non modò Pœnitentiæ, sed & totius Christianæ vitæ, quæ perpetua pœnitentia esse debet, consummatiuum existimatum est à Patribus. Primùm itaque, circa illius institutionem, declarat & docet, quòd clementissimus Redemptor noster, qui seruis suis quouis tempore voluit de salutaribus remediis aduersus omnia omnium hostium tela esse prospectum, quemadmodum auxilia maxima in Sacramentis aliis præparauit, quibus Christiani conseruare se integros, dum viuerent, ab omni graviore spiritus incommodo possint; ita extremæ Vnctionis Sacra-*

mento

Digitized by Google

mento finem vitæ, tamquam firmissimo quodam præsidio, muniuit. Nam 1551.
etsi aduersarius noster occasiones per omnem vitam quærat & captet, vt deuorare animas nostras quoquomodo possit: nullum tamen tempus est, quo vehementiùs ille omnes suæ versutiæ neruos intendat ad perdendos nos penitus, & à fiducia etiam, si possit, Diuinæ misericordiæ deturbandos, quàm cùm impendere nobis exitum vitæ prospicit.

39 Caput primum sic habet: *Instituta est sacra hæc Vnctio infirmorum, tamquam verè & propriè Sacramentum noui Testamenti, à Christo Domino nostro, apud Marcum quidem insinuatum, per Iacobum autem Apostolum, ac Domini fratrem, fidelibus commendatum ac promulgatum. Infirmatur, inquit, quis in vobis: inducat Presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei saluabit infirmum: & alleuiabit eum Dominus; &, si in peccatis sit, dimittentur ei. Quibus verbis, vt ex Apostolica traditione, per manus accepta, Ecclesia didicit, docet materiam, formam, proprium ministrum, & effectum huius salutaris Sacramenti. Intellexit enim Ecclesia, materiam esse oleum ab Episcopo benedictum: nam Vnctio aptissimè Spiritus sancti gratiam, quâ inuisibiliter anima ægrotantis inungitur, repræsentat; formam deinde esse illa verba: Per istam vnctionem, &c.*

40 Secundum: *Res & effectus huius Sacramenti illis verbis explicatur: Et oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus: &, si in peccatis sit, dimittentur ei. Res etenim hæc gratia est Spiritus sancti: cuius Vnctio delicta, si quæ sint adhuc expianda, ac peccati reliquias abstergit; & ægroti animam alleuiat, & confirmat, magnam in eo Diuinæ misericordiæ fiduciam excitando: quâ infirmus subleuatus, & morbi incommoda ac labores leuiùs fert; & tentationibus dæmonis, calcaneo insidiantis, facilius resistit: & sanitatem corporis interdum, vbi saluti animæ expedierit, consequitur.*

41 Tertium demum huiusmodi: *Quod attinet ad præscriptionem eorum, qui & suscipere & ministrare hoc Sacramentum debent, haud obscurè fuit illud etiam in verbis prædictis traditum: nam & ostenditur illic, proprios huius Sacramenti ministros esse Ecclesiæ Presbyteros: quo nomine, eo loco, non ætate seniores, aut primores in populo intelligendi veniunt, sed aut Episcopi, aut Sacerdotes ab ipsis ritè ordinati, per impositionem manuum Presbyterij. Declaratur etiam, esse hanc Vnctionem infirmis adhibendam, illis verò præsertim, qui tam periculosè decumbunt, vt in exitu vitæ constituti videantur: vnde & Sacramentum exeuntium nuncupatur. Quòd si infirmi post susceptam hanc Vnctionem conualuerint, iterùm huius Sacramenti subsidio iuuari poterunt, cùm in aliud simile vitæ discrimen inciderint. Quare nullâ ratione audiendi sunt, qui contra tam apertam & dilucidam Apostoli Iacobi sententiam docent, hanc Vnctionem vel figmentum esse*

1551. *humanum, vel ritum à Patribus acceptum, nec mandatum Dei, nec promissionem gratiæ habentem: & qui illam iam cessasse asserunt, quasi ad gratiam curationum dumtaxat in primitiua Ecclesia referenda esset: & qui dicunt, ritum & vsum, quem S. R. E. in huiusmodi Sacramenti administratione obseruat, Iacobi Apostoli sententiæ repugnare, atque ideò in alium commutandum esse: & denique, qui hanc extremam Vnctionem à fidelibus sine peccato contemni posse affirmant: hæc enim omnia manifestissimè pugnant cum perspicuis tanti Apostoli verbis. Nec profectò Ecclesia Romana, aliarum omnium mater & magistra, aliud in hac administranda Vnctione, quantum ad ea quæ huius Sacramenti substantiam perficiunt, obseruat, quàm quod beatus Iacobus præscripsit. Nec verò tanti Sacramenti contemptus absque ingenti scelere, & ipsius Spiritus sancti iniuria esse posset.*

Canones subsequuntur, qui reipsâ eiusdem doctrinæ summa compendiaria, & interdum quædam ipsius explicationes sunt, formamque hæreses damnantium obtinent. Verùm Suauis quieto narratoris munere me frui non sinit, vt qui Diuinum hoc Confessionis tribunal odio habet, fortasse quoniam in eo plus quàm in reliquis dominetur hæc ipsius capitalis inimica, Veritas.

CAPVT XI.

Expenduntur quæ Suauis Theologis Tridentinis obiecta scribit de potestate reseruandi quædam peccata ad superius Tribunal: de verbis, Quæcumque ligaueritis: *de pœnis à Confessario imponendis; & de externo huius Sacramenti signo.*

SVmmatim colligit Suauis quæ memoratis capitibus continebantur; sed adeò eneruatè, vt prætermisso rationum succo, & maiestatis pietatisque colore, eorum imaginem perinde conformet, ac corporis effigiem vmbra, quæ falsa quidem dici non potest, sed tamen deformis apparet, etsi corpus formosum sit. Posteà varia confingit à Theologis Concilij obiecta superioribus articulis, dum ad eas promulgandas consilium habebatur. 1

Primo loco dicit, Louanienses & Colonienses nequaquam consensisse, vt Fidei dogma declararetur quod spectabat ad reseruanda superiori Tribunali quædam peccata, opponentes, à SS. Patribus hac de re nullam fieri mentionem: Durandum, qui fuerat Pœnitentiarius, Gersonem Parisiensem Cancellarium, & Caietanum Cardinalem omnes docuisse, non peccata, sed censuras esse Romano Pontifici reseruatas: apud veteres scriptores nihil haberi de reseruandis

Digitized by Google

seruandis nisi publicis delictis; eam reseruandi rationem à laudato Parisiensi Cancellario improbatam fuisse; atque *ab hæreticis dici, illam ad aucupium pecuniæ inuentam, perinde ac etiam in sua morum emendatione Campeggius affirmarat; ex quo illis ansam porrigi ea obiiciendi, quæ nec diluissent Theologi, nec diluere potuissent.* 1551.

2 De his ac de reliquis, quæ Suauis comminiscitur, referens disputationes super huiusce Sessionis Decretis, nullum in Actis indicium; sed solùm habetur, Abbates Cassinates monuisse, hac de re varia esse opinamenta: posse iure peccata reseruari, sed parcè id agendum, & omnino absque vlla solutione pecuniæ. Et sanè si Theologi huiusmodi res obiecissent, facilè promeruissent contemptum illum quo Suauis eos excipit, & quem ipse, quippe verus obiectorum auctor, iustè meretur. Quod spectat ad veteres Patres; numquam tam fidenter pro comperto sumpsissent eruditi illi sapientesque Theologi, numquam eos de reseruatis criminibus disseruisse. Non ita censuit doctissimus Melchior Canus [a], qui illi Sessioni interfuit; nec alius præclarus Doctor eiusdem Ordinis & ætatis Dominicus Sotus [b]. Profectò vt Origenis locum omittamus, homil. 10. in lib. Num. ab illis productum, qui dubius admodum est, extant prævalida testimonia in epistola Cypriani [c]: tamen quia hæc possent intelligi non de intima reconciliatione peccatoris cum Deo, sed solùm de exteriori cum Ecclesia, incertum pro vero concedamus Suaui. Sed rei nostræ quid officiebat? nónne in comperto nobis est, non modò in Ecclesia primæua licuisse cuiuis Sacerdoti quemlibet à peccatis absoluere; sed, si Nauarro credimus [d], huiusmodi libertatem perduraſſe vsque ad tempora Vrbani Secundi, à quo fuit interdicta? num propterea in dubitationem vocabant Louanienses & Colonienses Theologi, an ea prohibitio, de qua nulla est mentio apud antiquos Patres, irrita fuerit? Et an contra Conciliorum & consequentium Pontificum dicta, & contra consuetudinem Ecclesiæ fas in præsentia sit cuicumque ex Sacerdotibus, iuxtà ac ipsi Parocho, noxas absoluere? Satin' fortè non erat, vt quæ potestas reseruandarum noxarum ad Romanum Pontificem videretur pro certa & indubitata poni ab Innocentio [e] Tertio vsque ab ipsius ætate, à qua quadringenti quinquaginta anni iam sunt elapsi? Satis non erat, quòd Ecclesia tot sæcula eam vsurpasset? Non satis erat aperta ratio; nimirum, si supremo Pastori licet singulis Sacerdotibus, tametsi potestatem vniuersalem per Ordinis collationem acceperint, iurisdictionem, quod spectat ad homines, coarctare; quidni liceat quantum ad causas?

[a] In relatione Pœnit. art. 5.
[b] In 4. Sentent. dist. 18. q. 2. art. 5.
[c] 16. & 17.
[d] Cap. *Placuit*, de Pœnit. dist. 1. num. 1. & sequentibus.
[e] In sermone Natalium Principum Apostolorum.

Digitized by Google

1551. At verò Durandi, Gersonis & Caietani doctrinam minimè per 3
tantum errorem ij sapientes viri protulissent, satis gnari, nequaquam ab illis in dubium adduci Romani Pontificis potestatem in reseruandis sibi aliis criminibus, præter ea, quibus affigitur anathema; sed negari, Pontifices reipsâ id præstare, adeoque existimari, nonnisi absolutionem à censuris vere Pontifici reseruatam. Ceterùm & Durandus & Caietanus affirmant, reseruari sibi ab Episcopis multa delicta, quæ censuris haud puniantur; neque hanc in iis reseruandis potestatem inficiantur. Quod verò ait Suauis, ab illis Theologis adiectum, veteres scriptores nonnisi de reseruandis publicis criminibus fuisse locutos, non certè ij, quemadmodum confundit Suauis, publica cum exterioribus confudissent. Non est in more positum, noxarum merè interiorum absolutionem reseruari; quippe quæ nec offensioni nec perturbationi sunt per opus scelestum ac pernicioſum bono Reipublicæ statui: quare cùm eiusmodi noxæ non indigeant hoc alioqui tam duro reseruatæ absolutionis fræno, fuit opinio Maioris ac Soti, hanc, tamquam rationi dissentaneam, aut ratam non esse, aut certè non licitam. Verùm de hoc locus agendi non erat: Concilij namque definitio in ipso genere sese continet; statuitque, vt in hominum adiumentum, non in perniciem, peccata reseruentur. Atque, vt paucis loquar; Nónne animaduertebat Suauis, quàm insipienter, adeoque quàm dissimiliter à vero differentes induceret tam admirabiles viros? Etenim rei cardo in eo vertebatur, vt palàm fieret, quo pacto Pontifex Sacerdotibus, ex Ordinis dignitate vniuersam absoluendi facultatem obtinentibus, illius exercendæ vsum posset restringere, cùm ex eadem ratione in Eucharistia conficienda Sacerdotum potestatem coarctare non posset. Tum semel ostensâ huiusmodi potestate in Pontifice ex firmissima causa, quam retulimus, à Concilio producta, difficultas haud supererat, seu plura seu pauciora, seu hæc seu illa reseruarentur, nisi quantum id spectaret ad prudentiam; de qua certè, non de potestate differit Parisiensis Cancellarius, & quam etiam respicit Concilium, dicens, vt *ad ædificationem*, *non ad destructionem* ea reseruentur: ac proinde Romani Pontifices non nisi delicta quæ anathemate puniuntur, sibi reseruare soliti sunt; simulque Episcopis & Regularium Præsidibus restringit libertatem ea sibi reseruandi.

Porrò hæreticorum calumniæ, quòd peccata reseruentur ad pe- 4
cuniarium aucupium, tantum aberat quòd dilui non possent, pro eo quod Suauis comminiscitur pronuntiatum à linguis adeò prudentibus, vt illæ facili negotio euanescerent per interdictionem, ne quis

Digitized by Google

quis quidquam pretij persolueret, vt absolutionem à reseruatis criminibus impetraret; perinde vt à Campeggio in suis de disciplina sanctionibus vetitum est, qui numquam dixit, ad pecuniarum aucupium peccata reseruari, sicuti Suauis pro certo ponit: sed in capite nono, vt Sacerdotibus confessiones excipientibus occluderetur via ad studendum pecuniarum potiùs quàm animarum lucris, dum grauium noxarum reos huc illucque magno pecuniæ famæque dispendio mitterent, statuit, vt omnibus Confessariis liceret laicos absoluere à delictis Episcopo reseruatis, exceptis hæreticis, homicidis, & anathemate perculsis; nullâ tamen de clericis mutatione habitâ: prohibuitque, ne absolutionis gratiâ quidquam præter voluntariam eleëmosynam acciperetur. Iam verò si scriptor hic de Campeggij libello, per typos vulgato, & inter Concilia generalia ac prouincialia inserto, ausus est tam perfrictâ fronte mentiri, ipsumque mendacium linguis tantæ auctoritatis appingere, ob conceptam ab eo spem, plerosque lectorum rei veritatem minimè indagaturos; quam ab eodem fidem seruari credendum est in monumentis abditis & arcanis? 1551.

5 Fas etiam sibi ducit confingere, *eosdem Colonienses Theologos improbasse damnatam in Canone decimo interpretationem Christi verborum: Quæcumque ligaueritis, &c. cùm ea sic diserte & expresse fuisset interpretatus Theophylactus*; *vt proinde ea damnatio aduersariis gaudio futura esset.* Porrò Theophylactus nec tantâ inter Patres antiquitate, nec tantâ in Ecclesia auctoritate est, vt damnatum ipsius dictum magno gaudio affecturum fuisset hæreticos; quin ille verè schismaticus fuit, cùm in cap. 3. S. Ioannis, ad ea verba, *Qui è supernis venit*, &c. contumelioſis verbis inuectus sit in Latinam Ecclesiam, docentem, Spiritum sanctum à Filio etiam procedere. Quid tamen si Theophylactus contraria prorsus narrationi Suauianæ scripserit? Interpretatio damnata per decimum Canonem à Concilio est, quòd verba Christi apud sanctum Matthæum, [f] *Quæcumque ligaueritis*, &c. & apud S. Ioannem, [g] *Quorum remiseritis*, &c. non spectent ad solos Sacerdotes, sed ad cunctos fideles, adeoque cuique liceat remittere peccata seu publica per obiurgationem, cui pœnitens acquiescat, seu occulta per voluntariam ipsius confessionem. Age iam, quantum huic damnationi repugnet Theophylactus excutiamus. Is vbi ea dicta S. Ioannis [h] exponit, ita differit: *Dicendum autem, quòd & potestatem quamdam & donum spirituale dedit eis Christus, non vt mortuos suscitent, & virtutes faciant, sed vt remittant peccata: ideò & subdit, Quorum remiseritis peccata*, & quæ sequuntur. Ad quosnam re-

[f] Cap.18.
[g] Cap.20.
[h] Cap.20.

fert

1551. fert Theophylactus pronomen illud, *eis*, quibus ea Christi verba dicta fuerint? illicò declarat: *Vide insuper Sacerdotum dignitatem, quòd Diuina sit; Dei enim est remittere peccata: sic igitur illi honorandi sunt vt Deus; nam quamuis indigni sint, quid hoc? Diuinorum bonorum ministri sunt, & gratia operatur per eos.* Poterátne clariùs ab eo explicari posterius hoc testimonium à Concilio productum eo Canone, & potestas, quæ ibi traditur tamquam ad Sacerdotes coarctata? Verum quidem est, ea alia verba ibidem à Concilio pariter producta, quæ habentur cap. 18. S. Matthæi, *Quæcumque ligaueritis super terram*, intelligi à Theophylacto de venia, per quam priuatas iniurias homo quilibet condonare potest; & hanc veniam, ait ille, sequitur in cælo peccatorum condonatio, eâ fortasse ratione, quâ hominum tribunalia faciliùs delicta condonant, postquam reus ab eo quem læsit veniam impetrauit. Verùm hæc interpretatio, tametsi minùs propria, minusque litteraria, ea certè non est, quæ à Concilio damnatur: damnatur enim, sicut anteà vidimus, quicumque affirmarit, ea duo Euangelij testimonia ita dirigi ad omnes fideles, vt singuli possint absoluere à peccatis siue publicis per publicam obiurgationem, cui peccator acquiescat, siue ab occultis per voluntariam confessionem, quam peccator faciat. At verò ab huiusmodi sententia Theophylactus tantum abhorret, quantum ostendit non modò eius declaratio verborum S. Ioannis, à nobis suprà allata; sed quod ipse scribit super eodem cap. 18. S. Matthæi, illic post adductam iam expositionem verborum, *Quodcumque ligaueritis, &c.* pergit proxima verba interpretari: *Quoties peccauerit in me frater meus, & remittam ei?* & ea sic expendit: *Addit, in me si peccauerit; nam si in Deum peccauerit, non ego, qui idiotes & priuatus sum, possum ei remittere, nisi fortè Dei Ordinem habens Sacerdos.* Quo igitur pacto poterat in mentem Colonienſium Theologorum cadere, per eam damnationem, à Synodo tam expensis verbis confectam, posse Theophylactum peti?

Quod obiectum tertiò dicit Suauis à Theologis Colonienſibus, 6
est super iis quæ ibi sancita sunt de iniungendis à Confessario pœnis; narratque illos contraria disseruisse: potestatem ligandi non intelligi ab antiquis Patribus potestatem irrogandi pœnas peccata confitentibus, sed imperandi vt à Sacramentis abstinerent: & præterea iisdem Theologis visum esse, aliquid de pœnis publicè irrogandis dicendum fuisse, quæ ex Magno Gregorio sunt Iuris Diuini; & nisi in vsum reuocarentur, saltem respectu hæreticorum & publicè delinquentium, numquam Germaniam liberatum iri.

Nolo

7 Nolo hîc obiectare Suaui laudatum ab eo nuper Theophylactum, qui ad 16. S. Matthæi caput explicat, poteſtatem clauium traditam Apoſtolis & Epiſcopis ſucceſſoribus ligandi atque ſoluendi, eſſe poteſtatem ſoluendi per indulgentias, & ligandi per iniunctas pœnas; ſiquidem Theophylactus, vt qui nonniſi poſt decimum ſæculum vixit, nomen antiqui Patris non eſt meritus: ſed opinor inter veteres Patres Suauem agnouiſſe S. Gregorium, qui ſupra mille annos floruit, & ab eo adducitur hac in re. Profectò dum ille librum ſecundum Regum interpretatur, ſic ait[i]: *Afflictio pœnitentiæ ad delenda peccata idonea eſt, cùm Sacerdotis fuerit iudicio imperata, cùm ab eo, pœnitentium actis diſcuſſis pro modo criminis, omus eis decernitur afflictionis.* Obſeruetur, tamquam certam à Gregorio poni in Sacerdote auctoritatem imperandæ afflictationis ei qui ſuas noxas confitetur, pro earum menſura, ſimulque huiuſcemodi afflictationi attribui peculiarem vim ad ipſas delendas; quæ vis nonniſi ab inſtitutione Diuina conferri poterit: nec Deus de hoc præcipit, præterquam in duobus iam productis Euangelij teſtimoniis. Sed abſque dubio non expungetur ex antiquorum numero Magnus Leo, æqualis Chalcedonenſi Concilio, adeoque eâ viuens tempeſtate, quâ ex Lutheri etiam ſententia Eccleſia incorrupta perſtabat. Hæc igitur in epiſt. 91. ad Theodorum ſcribit: *Mediator Dei & hominum hanc Præpoſitis Eccleſiæ tradidit poteſtatem, vt & confitentibus actionem pœnitentiæ darent, & eoſdem ſalubri ſatisfactione purgatos, ad communionem Sacramentorum per ianuam reconciliationis admitterent.* Ecce quâ ratione poteſtas ligandi, ex ſententia veterum Patrum, erat Sacramentorum interdictio, hoc eſt, pœnæ irrogatio, cum obligatione, ne, priuſquam pœnitentia expleretur, accederetur ad Sacramenta: quæ tamen obligatio nec omnes vniuersè afficiebat, nec ab ipſa natura huius Sacramenti neceſſariò exigebatur, quod eruditè Bellarminus plurium veterum Synodorum teſtimoniis demonſtrat. Verum eſt, etiam hac in re, ſicut & in reliquis, ſeuerum fuiſſe Cyprianum, adeoque pro ſua huiuſcemodi ſeueritate in Sermone *De lapſis* arguens quoſdam, qui rogatu Chriſtianorum, in carcere commorantium ad ſubeundum martyrium, ad Eccleſiæ communionem admittebant pœnitentes aliquos, antequam iniunctas ſibi pœnas expleſſent, ita loquitur: *Contra Euangelij vigorem, contra Domini ac Dei legem temeritate quorundam laxatur incautis communicatio, irrita & falſa pax, periculoſa dantibus, nihil accipientibus profutura; non quærunt ſanctitatis patientiam, nec veram de ſatisfactione medicinam.* Quapropter dubitandum non eſt, quin veteres Patres

[i] Lib.3.

1551.

1551. cognouerint, eam facultatem præscribendi pœnas pœnitentibus, esse in Ecclesia & in Sacerdotibus ex institutione Christi & Euangelij, & eorumdem verborum quæ Concilium affert. Sed Suauis aberrat, re à peculiari ad vniuersale traductâ. Vna ex irrogatis pœnis erat abstinentia Sacramentorum ad aliquod tempus, siue nullâ aliâ præceptâ pœnâ, siue donec peccator præceptæ satisfeciſſet: hinc ille in errorem lapsus, Colonienses inducit dicentes, non aliam à sanctis Patribus intelligi potestatem ligandi, nisi eam quâ Sacramentorum vsus prohiberetur.

Aliud pœnitentiæ genus publicas pœnas complectebatur, quæ 8
frequentiores quàm in præsentia ab Ecclesia veteri adhiberi solitæ: & Suauis eorumdem Colonienſium personam agens affirmat, à S. Gregorio eas creditas esse Iuris Diuini, confundens Ius Diuinum, quod Ecclesiæ concedit potestatem eas imponendi cùm opportunas censuerit, quod S. Gregorius testatur, & verissimum est, cum commentitio quodam Iure Diuino, quo Ecclesia ad eas semper imponendas obstringeretur, quod S. Gregorij mentem numquam subiuit. De cetero, cur illæ in vsum reuocatæ non fuerint, Suauis idem hoc suprà considerauit, cùm Puccium Cardinalem induxit id Adriano Pontifici, piæ seueritatis studioso, dissuadentem; quòd videlicet, dum recentes hæreses ex cupidine laxitatis, & vinculorum impatientiâ pullulabant, anguſtiarum acceſſio vtilis medicina non esset.

Vult postremò Suauis, postulatum à Colonienſis Academiæ Theo- 9
logis fuisse, vt exteriori aliquo certo signo huius Sacramenti materia decerneretur; aliter quippe numquam aduersariorum obiecta dissolui posse. Atqui peccatorum confessio num fortè certum signum exterius non est? quid obiici ex aduerso poterit, non inquam insolubile, sed dignum vt soluatur? Quòd si vellet hanc confessionem ad peculiarem aliquam signorum rationem, cuiusmodi essent voces, & illæ quidem certæ, redigere; vellet vtique eam coarctare suprà quàm instituit Christus, qui mutis etiam hoc beneficium impertiri non dedignatus, satis habuit, si exhiberentur ea quæcumque peccati & intimi doloris signa, quæ vel naturæ vel hominum vsu percipiuntur, & quæ aliis legitimis actis sufficerent iure naturali, sublatoque solemni ritu, quem ius humanum præscribit. Aliter exigi pariter posset ad materiam Eucharistiæ panis quidam, vinumque certum ac peculiare, verbi causâ album potiùs vinum quàm rubrum, & panis potiùs azymus quàm fermentatus. Itaque cuiuscumque Sacramenti materia iis finibus circumscribitur, qui à Christo præ-

Digitized by Google

præscripti sunt, quique aut ex verbis Euangelij, aut Ecclesiæ traditione declarantur: eos verò fines nec relaxare neque coarctare fas est. Medium, in quo sistit virtus per legis custodiam, non alio inuenitur circino, nisi legislatoris voluntate. 1551.

CAPVT XII.

Alia expenduntur obiecta à Suaui Theologis Franciscanorum de materia & partibus huius Sacramenti, à Synodo numeratis; & de Absolutionis significatione, ibi pariter explicata; & obiecta Ambrosio Pelargo de Sacramenti eiusdem institutione: ac denique examinatur quod affirmat Suauis de auctoritate à Legato vsurpata.

1 MOx ad ea, quæ Theologi ex Franciscanis obiecerint, descendit Suauis, narratque, in recitatis Decretis duo illis supra modum displicuisse. Alterum erat, tres pœnitentis actus, quos memorauimus, appellari materiam Sacramenti, cùm ipsis videretur materia esse debere res à ministro admota suscipienti. Ad id respondeo: Nec potuisse illis displicere quod Synodus non dixerat; non enim eos actus Synodus *materiam* appellauit, sed *quasi materiam* Sacramenti; ac proinde potiùs hoc pacto Scoti sententiam confirmauit, illos nimirum verè materiam non esse, nec remanere de eo disputandi locum, cùm Eugenius IV. & cum eo Florentina Synodus in Decreto ad Armenios eamdem loquendi rationem vsurpasset. Verisimilius videri posset, displicuisse Franciscanis id quod Suauis hîc confundit tamquam idem ac definitionem, de qua dictum est, videlicet, affirmasse Concilium, hos pœnitentis actus esse partes Sacramenti, cùm Scotus voluerit esse quidem necessarias conditiones (in quo recedit ab hæresi recentiorum) sed non partes. Non desunt tamen egregij Franciscani Doctores, qui student Magistri sui opinionem explicare ceu communi sententiæ haud repugnantem: & inter alios Andreas Vega, qui præcipuus è Scotistis Concilio interfuit, etiam in erudito volumine quatuor antè annis edito de Decreto Iustificationis, quod in Sessione sexta promulgatum fuerat, ita sententiam Scoti exposuerat, vt in solis vocibus discrepantia esse posset, sed in re veritati ea consonaret; ita nimirum, vt Scotus non inficietur, hos actus esse partes Sacramenti quocumque modo, sed partes, eius naturam constituentes; cùm eas posuerit solùm partes, vti Scholæ loquuntur, *integrales*. Nos verò

Digitized by Google

1551. iam vidimus,quàm circumspectè se gesserit Synodus erga Scoti opinionem, dum capite tertio, & canone quarto memoratos pœnitentis actus non Sacramenti sed pœnitentiæ partes nuncupauit: eodem capite tertio explicauit,eatenus eos appellari pœnitentiæ partes, quatenus ex institutione Diuina necessariæ sunt in pœnitente ad integritatem Sacramenti, & ad plenam absolutamque peccatorum remissionem.

Porrò patentiùs se prodit nequitia Suauis in adducendis rationibus aduersus id, quod hac in re statutum est in Concilio, prætermissis silentio solutionibus, etsi admodum compertis ac validis. Franciscanorum nomine obiectat huic articulo parem Baptismi rationem, cui contritione opus est; nec tamen propterea illam Sacramenti partem esse. Sed quis è Theologicis tyronibus responsionem non didicit? quandoquidem haud omni Baptismo contritio est necessaria, sicuti videre licet in infantium Baptismo; vnde liquet, eam illius partem non esse, sed solùm exigi, antequam infundatur gratia, in eo, qui voluntariè peccauerit ex lege communi, noxam scilicet voluntariè contractam non condonari, donec illa desinat esse voluntaria, quod efficitur per pœnitentiam, quantum ad præteritum spectat: quantum verò ad futurum,per propositum; quæ duo continentur in contritione, siue perfecta ea sit, siue imperfecta, quæ alio nomine Attritio nuncupatur. Contrà verò numquam euenire potest, vt Pœnitentiæ Sacramentum plenè suos effectus producat, prout rectè Synodus loquitur, absque recensitis actibus pœnitentis. 2

Alterum quod Franciscanis displicuit, si Suaui credimus, erat Concilij definitio, quâ affirmabatur, à Sacerdote verè pœnitentem absolui, & non potiùs declarari absolutum ex vi antegressæ contritionis. Id Suauis verisimile censuit, quòd sibi persuaserit, à Franciscanis sustineri,Contritione perfectâ opus esse in Sacramento, adeoque tali, quæ statim & ante absolutionem peccata deleat; cuius opinionis fuit S. Bonauentura, Magistrum Sententiarum in hoc secutus. Sed nec eiusmodi res vera fuit, cùm is, qui Tridenti vnicus id defendit, Franciscanus non fuerit, idemque ita defenderit, vt verum pariter esset, remitti à Sacramento peccata,sicut indicauimus: nec Franciscani meritò id ægrè tulissent, quando non modò præcipuus illorum Doctor Scotus contrariam sententiam tradiderat, sed opinio Magistri & S. Bonauenturæ iam videbatur aduersari verbis Florentini, vbi dicitur, *Effectum huius Sacramenti esse absolutionem à peccatis.* Nec Tridentinum vti poterat aliâ dicendi 3

formâ,

Digitized by Google

formâ, magis erga huiusmodi opinionem circumspectâ, dum volebat producere tamquam propriè dicta illa Euangelij verba, quibus ceu basi nititur hoc Sacramentum, & quæ ab hæreticis ad metaphoricam significationem detorquebantur; verba, inquam, per quæ committitur Sacerdotibus potestas ligandi atque soluendi. Etenim vbi fuisset permissa interpretatio, per quam *soluere* significet *declarare aliquem priùs iam solutum fuisse*, æquè potuissent admitti reliquæ omnes translatæ ac minùs propriæ interpretationes. Quare quingenti & ampliùs anni fluxere, ex quo Richardus Victorinus [a], Theologus eximiæ alioqui pietatis ac modestiæ, tam absurdam censuit eam sententiam, quam nondum adeò præclari Doctores, eò quippe recentiores, comprobauerant aut improbauerant, vt, quamuis tunc declarationes laudatarum Synodorum haud præcessissent, sibi temperare non potuerit, quin eam irrisione magis quàm impugnatione dignam appellauerit. 1551.

[a] Lib. de potestate ligandi atque soluendi, cap. 2.

4 At quis infortunatum Suauem decepit, pellexitque ad credendum, ac tam fidenter affirmandum, *hanc opinionem esse complexos omnes Scholasticos Theologos, eandemq; S. Hieronymi apertam sententiam esse?* Inter Scholasticos, præter duos antiquissimos, Richardum & Vgonem, eiusdem & ætatis & patriæ, enumerare mihi licet ex aduerso S. Thomam & Scotum cum immenso asseclarum exercitu. De S. Hieronymo nosse peruelim, quibus impressum typis Hieronymi Opera Suauis peruoluit, vt in eis nancisceretur, quod in communibus typis numquam reperiri potuerit? Sed hîc per insolitam charitatem Suauis responsionem refert à Decreti propugnatoribus redditam: *Absolutè pro hæretico non damnari eum, qui diceret, Absolutionem esse quamdam declarationem, quòd peccata sint remissa; sed quòd peccata sint remissa ei, qui certò credat sibi esse remissa; quo sola sententia Lutheri comprehenderetur: sed Franciscanis eâ responsione haud satisfactum, affirmantibus, vbi de hæresi agitur, oportere dilucidè loqui, nec vbique præstò futurum qui hanc declarationem proferret.*

5 Si sensa Concilij fuissent, cuiusmodi ea Suauis depingit, iure optimo maiorem sermonis claritatem illi Theologi expetiissent; sed oppositum ex eius verbis colligitur: sic enim ait [b]: *Docet quoque, etiam Sacerdotes, qui peccato mortali tenentur, per virtutem Spiritus sancti, in ordinatione collatam, tamquam Christi ministros, functionem remittendi peccata exercere; eosq; prauè sentire, qui in malis Sacerdotibus hanc potestatem non esse contendunt. Quamuis autem Absolutio Sacerdotis alieni beneficij sit dispensatio; tamen non est solum nudum ministerium vel annuntiandi Euangelium, vel declarandi remissa esse peccata; sed ad*

[b] Cap. 6.

1551. *inſtar actus iudicialis, quo ab ipſo, velut à Iudice, ſententia pronuntiatur.*

Iam verò, quæ Spiritus ſancti virtus, ipſis in Ordinis Sacramento collata, opus foret ad declarandum dumtaxat, pœnitentem eſſe cum Deo reconciliatum? Nónne liquet, dubitationem in eo ſitam eſſe, quo pacto poſſit quempiam reconciliare cum Deo is qui inimicus Dei eſt, atque idcircò Synodus cauſatur virtutem S. Spiritus Sacerdotibus per Ordinem impreſſam, & ex deperdita Dei gratia non deperditam? Perge porrò: quâ ratione alieni beneficij diſpenſatio, foret mera accepti iam beneficij declaratio? Denique an perſpicua ea verba non ſunt, *non eſſe id nudum miniſterium declarandi remiſſa eſſe peccata?* Qui S. Bonauenturam defendunt, non hoc ex paleis ſcutum contexunt: dicunt potiùs, eius opinionem haud prorſus reiici, propterea quòd ipſa antegreſſa reconciliatio ponitur ab eo tamquam profecta non ex vi ſolius Contritionis, quod affirmabat Petrus ab Oſma, damnatus diſertè à Sixto Quarto, & tacitè poſteà à noſtro Concilio; ſed ex vi voti, quod in Contritione includitur, huius Sacramenti ſuſcipiendi; adeò vt ſuperſit in peccatore, quamuis perfectè contrito, obligatio peccata confitendi: & præterea, quia ipſe affirmat, in ipſo abſolutionis actu remitti aliquod debitum eouſque perſeuerans, hoc eſt, partem pœnæ temporariæ, quæ poſt condonationem æternæ adhuc debetur, & gratiam ſanctitatis infundi. Hæc ſunt, quibus S. Bonauenturæ opinio vtcumque defenditur: quæ vbi ſatis eſſe non videantur, non propterea Doctor hic, tam eximiæ ſeu ſanctitatis ſeu gloriæ, iacturam vllam famæ patietur apud cordatos viros, quibus compertum eſt, alios quoque ex vetuſtiſſimis ſanctiſſimiſque Doctoribus in erratum aliquod lapſos, reiectum poſtmodum ab Eccleſia, aut cùm Semiarrianos Semipelagianoſque damnauit, aut cùm cuicumque mendacio culpæ notam inurit, aut cùm declarat, Beatos clarè Deum intueri, aut cùm alia definit ac ſtatuit. Quin tribuere priuato homini numquam errandi prærogatiuam, idem eſſet ac derogare priuilegio, quod Chriſtus Vicariis ſuis tamquam proprium impertiuit. 6

Nec minorem in Dominicanos calumniam Suauis exercet, vbi Ambroſium Pelargum, Septemuiri Treuirenſis Theologum, inducit dicentem, *ea Domini verba, Quorum remiſeritis, &c. à nullo fortaſſe Patrum exponi de inſtitutione Sacramenti Pœnitentiæ, ſed ab aliis de Baptiſmo, ab aliis de condonatione peccatorum, quocumque tandem modo ſuſcipiatur: proinde ſi ad ſolam Sacramenti Pœnitentiæ inſtitutionem reſtringerentur, proſcriptis tamquam hæreticis iis qui aliter exponerent, commodiùs ad oppugnandum aditus aduerſariis laxaretur.* 7

Prior

8 Prior huiusce dicti pars numquam à tam eruditi viri labiis potuit elabi; neque sistere potuisset in mente cuiusuis, quamquam imperitissimi, in eo theatro, vbi iam pro hoc Sacramento copiosè producta fuerant vniuersæ antiquitatis testimonia. Quòd enim ex his multa extant reipsâ satis clara, memoratis verbis innixa, palàm fit tum ex iis quæ breuiter in medium protulimus, tum ex aliis plurimis quæ sacrarum controuersiarum scriptores congesserunt. Multò minùs potuit Pelargus partem alteram affirmare, qui & Decreti tenorem legerat, & mentem Concilij callebat, quæ nec ea fuit, nec vmquam ea visa est, vt vellet illos proscribere, qui recensitis Euangelij verbis aliquam aliam sententiam tribuerent, institutioni huius Sacramenti in illis habitæ minimè repugnantem: quare quòd quispiam eadem sic explicet, vt simul de hoc loquantur, simul de facultate Sacerdotibus tradita, tamquam ministris ordinariis Baptismi, quid tandem is peccat? & quis ab ipso tam commodus ad oppugnandum aditus aduersariis reseratur? in quanam inquam Dialectica traditum est, affirmationem vnius, esse alterius diuersi sed non contrarij inficiationem? 1551.

9 Diiudicet qui hæc perlegerit, an quæ Suauis opponit aut ab aliis obiecta, aut verius ab ipso conficta, huiusmodi fuerint, ob quæ ad permouendum consessum, ne ea non magni æstimaret, & ad non retrahendam eorum causâ manum à perpensis declarationibus, opus fuerit, vt Legatus eam adhibuerit auctoritatis violentiam, quam illi Suauis apponit: quæ videlicet vt ab aliis Legatis hactenus vsurpata non fuerat, præsertim in dogmatibus, quemadmodum distinctè ostensum est; ita multò minùs à Crescentio fuisset tentata, dum ibi aderant tres Septemuiri, & tot præterea insignes Germaniæ Præsules, qui passi non fuissent vim inferri nationis suæ Theologis; cùm plerique Episcoporum essent subiecti Cæsari, perpauci Pontifici, quod patet ex ipsorum Catalogo, in primis Concilij voluminibus anno 1564. Antuerpiæ impressi. Et tamen Suauis affirmare coactus est, maiori suffragiorum numero statutum fuisse, ne quid mutaretur. Illud etiam adùertatur, oportuisse rationem haberi Oratorum Septemuiri Brandeburgensis, & Ducis Wirtembergæ, qui tunc aderant, & oculati testes esse potuissent vniuersæ Germanicæ nationi huiusce in agendo violentiæ. Nos autem suprà perspeximus, à Pontifice adeò fuisse expetitam Protestantium in Concilio frequentiam, vt hac solùm spe & hac promissione ductus, voluntatem decessoris ac suam pariter reuocauerit, reposito Tridenti Concilio. Quo pacto igitur voluisset Protestantium contumaciam.

Digitized by Google

1551. ciam munire tam forti clypeo, cuiusmodi fuisset Doctorum, Præsulum, Oratorumque Germanorum testificatio, quâ palàm fieret, illic haud libenter audiri, quicumque vsque ad postremum sanctionis firmandæ momentum aliquid validum obiiceret, simulque doctiorum monita, ne per minimam quidem animaduersionem perpensa, in irritum cadere? Quòd aliquanto seuerius Crescentius agebat, illud erat, vt nimirum inutiles dicentium digressiones præcideret, caueretque, ne disceptationes in altercationes degenerarent.

Vt ad huiusce capitis finem deueniam, illa mihi confutanda su- 10
persunt, quæ de extrema Vnctione Suauis commemorat. Ea sunt: In primo capite huius argumenti Patres ad hoc selectos posuisse, à principio Sacramentum hoc fuisse à Christo institutum, S. Marci sexto; sed posteà quemdam ex Theologis animaduertisse, Apostolos id temporis nondum fuisse Sacerdotes, quippe qui ante cœnam vltimam sacris initiati non fuerant; adeoque cùm declararet Synodus, huius Sacramenti ministrum esse Sacerdotem, durum ac periculosum fuisse visum: hinc necessariò colligi, voluisse Christum eo toto antecedente temporis spatio hanc legem relaxare, eisque extra Ordinem hanc potestatem illius administrandi tribuere: quamobrem placuit, vt vox *institutum* in vocem *insinuatum* commutaretur; quæ, admonente Suaui, inconditè ibi apposita est, æquè ac fragmentum non benè contextum reliquo panno.

Hæc narratio duas obtinet conditiones egregias, quas in huius 11
scriptoris mercibus sæpiùs experimur. Primò, vt ex legitimis monumentis ea reuincatur falsitatis: prætereà, vt ei quoque, qui de reipsa edoctus intimè non esset, incredibilis accidat. Dixi, eam ex legitimis monumentis falsitatis reuinci: etenim in cœtibus minorum Theologorum, habitis 21. & 22. Octobris, adeoque integro ferè mense antequam Canones & Decreta formarentur, quod opus nonnisi post initium Nouembris inchoatum est, non vnus dumtaxat, sed plures ex Theologis obseruarunt, huiusmodi Sacramentum non institutum, sed adumbratum atque insinuatum fuisse per ea quæ habentur in sexto capite S. Marci, perinde ac planè Synodus declarauit. Hi verò præsertim fuere Iodocus Raueſtein, Louaniensis Theologus, à Maria Regina missus, & Sigismundus Fedrius à Diruta, Præses Minorum in Vmbria, Tridentini Cardinalis Theologus. In prima itaque forma Patribus proposita die 16. Nouembris hæc erant verba: *Docet sancta Synodus, extremam hanc infirmorum Vnctionem verè & propriè noui Testamenti esse Sacramentum, à Christo quidem Domino institutum; per Apostolos verò, qui (vt apud Marcum legitur)*

Digitized by Google

gitur) oleo vngebant ægrotos, & sanabantur, delineatum & insinuatum; 1551.
per Iacobum autem Apostolum, ac Domini fratrem, cap. 5. suæ Canonicæ epistolæ fidelibus commendatum atque promulgatum fuisse.

12 Addidi, incredibile id suâ sponte videri vel iis qui factum non callerent; quoniam tametsi quidam ex Patribus, non admodum antiquis, & quidam ex Theologis, arbitrati fuissent, vnctionem, de qua S. Marcus cap. 6. & S. Iacobus cap. 5. agunt, eiusdem esse naturæ; nihilominùs Magister Sententiarum ritè discrimen animaduertit, dum affirmans hoc Sacramentum iuxtà atque reliqua fuisse institutum à Christo, & à S. Iacobo tantummodò promulgatum, nullum ex laudato S. Marci testimonio argumentum traxit; quemadmodum neque pariter traxerunt ad hoc comprobandum ante illum Hugo Victorinus, & post eumdem Alensis, S. Bonauentura, aliique Scholastici. Quin S. Thomas in eo articulo Magistri, quæstiunculâ suâ tertiâ, articulo primo, rationem reddit, cur Euangelistæ huius Sacramenti non meminerint; adeoque pro certo ponit, non fieri de illo mentionem apud S. Marcum eo loco, cuius minimè quidem oblitus fuerat, cùm paulò pòst dixerit; *Tamen de vnctione olei Marcum sexto capite loqui.* Ex quo liquet, illum haud existimasse eam vnctionem tamquam huius Sacramenti vsum, sed tamquam illius præludium ac figuram, eâ planè ratione quâ Concilium sentit. Quapropter verisimile non est, voluisse Concilium, nullâ Patrum insignium auctoritate nixum, & absque consensu, imò aduersus consensum Scholasticorum, ad huiusmodi definitionem procedere, & ab vnius tantùm Theologi, inter tot sapientissimos viros, animaduersione fuisse retractum. Obseruandum etiam est, Dominicum Sotum, qui Concilio interfuerat cùm Decretum de *Iustificatione* confectum est, & cùm Sacramentorum argumenta digerebantur, haud prætermisisse idipsum reliquis in memoriam reuocare; quemadmodum videmus ab eodem fuisse consideratum in suo Commentario super quarto Sententiarum. Addo, opinionem id negantem non persuaderi solùm ex eo, quòd Apostoli nondum essent Sacerdotes, cùm S. Marcus refert vnctionem ab illis exercitam; sed quia huiusmodi vnctio, quantum indicat Euangelium, sanitatem tantùm corporis, & ita quidem vt numquam falleret, ægris restituebat: neque ad mortis periculo proximos coarctata erat, sed ad cæcos, ad claudos, & ad omnes ægrotos extendebatur; & etiam quia, quantum ex narrationis tenore licet coniicere, infidelibus quoque & nondum Baptismo lustratis, adeoque Sacramenti non capacibus, sanitas conferebatur. Quòd autem aptè ea vox *insinuatum* apposita

c In 4. distinct 23. q. 1. art. 1.

1551. fuerit, difficile intellectu non est: quin è contrario, si affirmasset Synodus, Sacramentum illud fuisse institutum à Christo in eo S. Marci loco, opus non erat aliam promulgationem quærere, postquam Christus è terris abiit; cùm satis fuisset, quòd is Apostolis promulgasset, & in Euangelio scriptum, ac traditionibus propagatum haberetur: atque ea de causa numquam nominat Concilium huiusmodi promulgationes de reliquis Sacramentis. Sed quia huius Sacramenti institutio in Euangelio non est, & quidam è scriptoribus in animum sibi induxerant, fuisse non à Christo, sed à S. Iacobo institutum, quod repugnabat superiori Concilij definitioni in Sessione septima; eapropter consultò dictum est, fuisse *insinuatum*, hoc est adumbratum atque indicatum à Christo in eo sancti Marci loco. Quare S. Iacobus posteà non instituit, sed promulgauit id quod à vero inuentore atque auctore fuerat illi demandatum & iniunctum: quo pacto etiam dicimus, Sacramenta noui Testamenti fuisse in veteri insinuata & figurata. Mihi planè videtur accommodari Suaui, in tot Concilij impugnationibus ab eo congestis, id quod responsum est animoso cuidam litteratori, qui centum contradictiones in spectatissimo scriptore à se repertas gloriabatur: *Hoc est* (illi reposuit veteranus qui aderat magister) *centum loca à te minimè intellecta.*

CAPVT XIII.

Leges de disciplina à Synodo paratæ; & malignæ Suauis animaduersiones.

HÆc de dogmatibus: Canones de morum emendatione, sicuti in eorum procœmio dicitur, potissimè dederunt operam, vt obstacula remouerentur, in quæ incurrebant Episcopi in coërcendis vitiis Ecclesiasticorum, è quorum disciplina tum ob auctoritatem, tum ob rationem, tum etiam ob exemplum, reliquorum omnium fidelium disciplina pendebat. Id confectum est, partim explicatis superioribus disciplinæ legibus, quas (prout ingeniosæ licentiæ mos est) complures subtilibus interpretationibus callidisque consiliis debilitare conabantur, partim nouis etiam legibus Decreto adiectis: alia quoque rebus aliis conducentia stabilita. 1

Primo capite hæc prohibentur: *Cùm honestius ac tutius sit, debitam Præpositis obedientiam impendendo, in inferiori ministerio deseruire, quàm cum Præpositorum scandalo graduum altiorum appetere dignitatem;* 2

ei,

Digitized by Google

ei, cui aſcenſus ad ſacros Ordines à ſuo Prælato, ex quacumque cauſa, etiam ob occultum crimen, quomodolibet, etiam extraiudicialiter fuerit interdictus; aut qui à ſuis Ordinibus, ſeu gradibus, vel dignitatibus Eccleſiaſticis fuerit ſuſpenſus, nulla contra ipſius Prælati voluntatem conceſſa licentia de ſe promoueri faciendo, aut ad priores Ordines, gradus & dignitates, ſiue honores, reſtitutio ſuffragetur. 1551.

3 Capite ſecundo: *Quoniam nonnulli Epiſcopi Eccleſiarum, quæ in partibus infidelium conſiſtunt, Clero carentes, & populo Chriſtiano, cùm ferè vagabundi ſint, & permanentem Sedem non habeant, non quæ Ieſu Chriſti, ſed alienas oues, inſcio proprio paſtore, quærentes, dum per hanc ſanctam Synodum ſe Pontificalia officia in alterius Diœceſi, niſi de loci Ordinarij expreſſa licentia, & in perſonas eidem Ordinario ſubiectas tantùm exercere prohibitos vident, in legis fraudem & contemptum, quaſi Epiſcopalem Cathedram in loco nullius Diœceſis ſuâ temeritate eligunt; & quoſcumque ad ſe venientes, etiam ſi ſuorum Epiſcoporum ſeu Prælatorum litteras commendatitias non habeant, clericali charactere inſignire, & ad ſacros etiam Presbyteratus Ordines promouere præſumunt: quo plerumque fit, vt minùs idonei, & rudes, ac ignari, & qui à ſuo Epiſcopo tamquam inhabiles & indigni reiecti fuerunt, ordinati, nec Diuina officia peragere, nec Eccleſiaſtica Sacramenta rectè valeant miniſtrare: Nemo Epiſcoporum, qui Titulares vocantur, etiamſi in loco nullius Diœceſis, etiam exempto, aut aliquo Monaſterio cuiuſuis Ordinis reſederint, aut moram traxerint, vigore cuiuſuis priuilegij ſibi de promouendo quoſcumque ad ſe venientes pro tempore conceſſi, alterius ſubditum, etiam prætextu familiaritatis continuæ commenſalitatis ſuæ, abſque ſui proprij Prælati expreſſo conſenſu, aut litteris dimiſſoriis, ad aliquos ſacros aut minores Ordines, vel primam tonſuram promouere ſeu ordinare valeat. Contrafaciens, ab exercitio Pontificalium per annum; taliter verò promoti, ab executione Ordinum ſic ſuſceptorum, donec ſuo Prælato viſum fuerit, ipſo iure ſint ſuſpenſi.*

4 Capite tertio: *Epiſcopus quoſcumque ſuos Clericos, præſertim in ſacris conſtitutos, abſque ſuo præcedenti examine, & commendatitiis litteris, quacumque auctoritate promotos, licet tamquam habiles ab eo à quo ordinati ſunt, probatos, quos tamen ad Diuina officia celebranda, ſeu Eccleſiaſtica Sacramenta miniſtranda minùs idoneos & capaces repererit, à ſuſceptorum Ordinum exercitio ad tempus, de quo ei videbitur, ſuſpendere, & illis, ne in altari, aut aliquo Ordine miniſtrent, interdicere poſſit.*

5 His morum correctionibus ſuum addit commentariolum Suauis; ac primò quidem Eccleſiam incuſaturus, Concilium imprudens commendat: dum enim mala, quæ id temporis dominabantur, exaggerat per collationem cum præſenti ſtatu, admoti remedij

Digitized by Google

1551. vtilitatem commonstrat, quamquam cupidus etiam illius efficaciæ extenuandæ. Refert, à prudentioribus fuisse compertum, esse leuioris commodi eas sanctiones, quando Præsides vetuerunt ibi nominari priuilegia Pontificis, aut summi Pœnitentiarij; quæ nisi diserte nominentur, de sententia sacri Iuris Consultorum numquam habentur pro irritis, nec genericis sanctionibus coarctantur: sed nihilominùs Episcopos necessitate compulsos acquieuisse. Num existimabimus, Episcopos, si primâ vice Tridenti coalescentes (tametsi potentiâ & auctoritate longè minùs validi) tam acriter in rebus multò minutioribus obluctabantur, quemadmodum huius Historiæ series pluribus in locis ostendit, nunc, cùm aderant Septemuiri & Germanici Præsules (quæ natio libertatem spirat, & candorem adamat) consensuros fuisse apertis oculis, vt seruiliter deluderentur per remedia fallacia, mereque specioſa? Vbinam affirmant Canonum periti, quando priuilegia reuocantur, aut coarctantur, nomine generico priuilegij ea quæ à summo Pœnitentiario seu Pontifice concessa sunt non inuolui, cùm ex vna parte cuncta fiant auctoritate Pontificiâ, & ex altera, res ipsa sit huiusmodi, vt ipsi, & non alij, ea possint largiri? Nónne Iuris effatum omnibus notum est, Legem semper in ea sententia accipiendam, in qua nec vana sit nec inutilis? Sed euentus sit nobis arbiter, & obseruemus, an post huiusmodi prohibitionem ea quæ priùs summus Pœnitentiarius aut Pontifex concesserunt, vim vllam retinuerint in rebus hîc vetitis, vsúsve perstiterit ea in posterum concedendi? Ad narrationem.

Capite quarto habetur: *Omnes Ecclesiarum Prælati, qui ad corrigendos subditorum excessus diligenter intendere debent, & à quibus nullus Clericus per huius sanctæ Synodi statuta, cuiusuis priuilegij prætextu, tutus censetur, quò minus iuxta Canonicas sanctiones visitari, puniri & corrigi possit; si in Ecclesiis suis resederint, quoscumque seculares Clericos, qualitercumque exemptos, qui aliàs suæ iurisdictioni subessent, de eorum excessibus, criminibus, & delictis, quoties & quando opus fuerit, etiam extra visitationem, tamquam ad hoc Apostolicæ Sedis delegati, corrigendi & castigandi facultatem habeant: quibuscumque exemptionibus, declarationibus, consuetudinibus, sententiis, iuramentis, concordiis, quæ suos tantùm obligent auctores, ipsis Clericis, ac eorum consanguineis, cappellanis, familiaribus, procuratoribus, & aliis quibuslibet, ipsorum exemptorum contemplatione & intuitu minimè suffragantibus.* 6

Capite quinto: *Cùm nonnulli, qui sub prætextu, quòd super bonis & rebus, ac iuribus suis diuersæ eis iniuriæ ac molestiæ inferantur, certos iudices per litteras conseruatorias deputari obtinent, qui illos à molestiis* 7

&

& iniuriis huiusmodi tueantur ac defendant, & in possessione, seu quasi, bonorum, rerum, ac iurium suorum manuteneant, & conseruent, neque super illis eos molestari permittant, eiusmodi litteras in plerisque contra concedentis mentem in reprobum sensum detorqueant: idcirco nemini omnino, cuiuscumque dignitatis & conditionis sit, etiamsi Capitulum fuerit, conseruatoriæ litteræ cum quibuscumque clausulis aut Decretis, & quorumcumque iudicum deputatione, quocumque etiam alio prætextu, aut colore concessæ, suffragentur, ad hoc vt coram suo Episcopo, siue alio superiore Ordinario, in criminalibus & mixtis causis accusari & conueniri, ac contra eum inquiri & procedi non possit: aut quo minùs, si quæ iura ei ex cessione competierint, super illis liberè valeat apud iudicem ordinarium conueniri. In ciuilibus etiam causis, si ipse actor extiterit, aliquem ei apud suos conseruatores iudices in iudicium trahere minimè liceat. Quòd si in iis causis, in quibus ipse reus fuerit, contigerit, vt electus ab eo Conseruator ab actore suspectus esse dicatur; aut si qua inter ipsos iudices, Conseruatorem & Ordinarium, controuersia super competentia iurisdictionis orta fuerit, nequaquam in causa procedatur, donec per arbitros in forma iuris electos, super suspicione aut iurisdictionis competentia fuerit iudicatum. Familiaribus verò eius, qui huiusmodi litteris conseruatoriis tueri se solent, nihil illæ prosint, præterquam duobus dumtaxat, si tamen illi propriis eius sumptibus vixerint. Nemo etiam similium litterarum beneficio vltra quinquennium gaudere possit. Non liceat quoque Conseruatoribus iudicibus vllum habere tribunal erectum. In causis verò mercedum, aut miserabilium personarum, huius sanctæ Synodi super hoc Decretum in suo robore permaneat. Vniuersitates autem generales, ac Collegia Doctorum, seu scholarium, & regularia loca, necnon hospitalia actu hospilitatem seruantia, ac Vniuersitatum, Collegiorum, locorum, & hospitalium huiusmodi personæ in præsenti Canone minimè comprehensæ, sed exemptæ omnino sint, & esse intelligantur. 1551.

8 Hoc pariter Decretum non præteritur à Suaui absque asteriſci sui luce. Narrat, Episcopis cupientibus deperditam ipsorum iurisdictionem recuperare, maiorem regulâ visam fuisse exceptionem, dum tot ac tam amplæ communitates eâ immunitate fruebantur; sed Legatum, re ad Pontificem perscriptâ, fuisse ab eo vetitum, ne hunc articulum mutaret, quippe aliàs expensum Romæ: par enim erat, vt auctoritas Apostolicæ Sedis per has immunitates, præsertim Regularibus fauentes, sustineretur. Haud equidem inficior, vnum ex emolumentis, quæ Regularium immunitas secum fert, in eo situm, quòd auctoritatem Sedis Apostolicæ sustineat secundùm institutionem Christi, & Ecclesiæ bonum: cùm in comperto sit, omne Monarchiæ regimen, quò se illæsum tueatur, opus

Digitized by Google

1551. habere in singulis prouinciis aliquo prævalido præsidio eiusmodi subditorum, qui Principi per se ac perpetuò illic dominanti nequaquam subiiciantur. Verùm præter hoc ad huiusmodi immunitatem impertiendam aliæ faciunt efficacissimæ rationes, à nobis suprà commemoratæ, [a] vbi oportuit aduersus Suauem de hoc argumento differere. Atque hoc satis de conuenientia huius priuilegij, cùm à principio concessum est. Quod autem ad eius conseruationem, & in Regularium Ordinibus, & in aliis enumeratis Conuentibus; firmissima apertissimaque ratio est, ne tanta hominum caterua, qui vbi conspirarent, vniuersæ Reipublicæ terrorem incuterent, irritaretur per eam sensus acerbitatem, quam affert noua subiectio sub insolito perpetui Præsidis dominatu: & hac de causa nouimus esse Medicorum ac Politicorum documentum, ingentem humorum tametsi putrescentium congeriem, nec naturali nec ciuili in corpore commouendam. Quapropter existimo, nec si Pontifex quidem Episcopis offerret vltrò, subiecturum se ipsorum iurisdictioni Cœtus omnes ab illa immunes, Episcopos, qui Religionis studio ac prudentiâ præcellerent, ob publicam priuatamque quietem, ne id fieret precibus intercessuros.

[a] Lib. 5. cap. 17.

Sexto capite: *Quia etsi habitus non facit Monachum, oportet tamen* 9
Clericos vestes proprio congruentes Ordini semper deferre, vt per decentiam habitus extrinseci, morum honestatem intrinsecam ostendant. Tanta autem hodie aliquorum inoleuit temeritas, Religionisq; contemptus, vt propriam dignitatem, & honorem Clericalem parui pendentes, vestes etiam publicè deferant laicales, pedes in diuersis ponentes, vnum in diuinis, alterum in carnalibus: propterea omnes Ecclesiasticæ personæ, quantumcumque exemptæ, quæ aut in sacris fuerint, aut dignitates, personatus officia, aut beneficia qualiacumque Ecclesiastica obtinuerint, si, posteaquam ab Episcopo suo, etiam per edictum publicum moniti fuerint, honestum habitum clericalem, illorum ordini ac dignitati congruentem, & iuxta ipsius Episcopi ordinationem & mandatum non detulerint, per suspensionem ab Ordinibus, ac officio & beneficio, ac fructibus, redditibus & prouentibus ipsorum beneficiorum; necnon si semel correpti, denuò in hoc deliquerint, etiam per priuationem officiorum & beneficiorum huiusmodi coërceri possint, & debeant, Constitutionem Clementis V. in Concilio Viennensi editam, quæ incipit: QVONIAM, *innouando, & ampliando.*

Hîc opponit Suauis, per eam Clementis V. Constitutionem in- 10
terdici solùm genus quoddam vestium virgatarum, ac verficolorum, quæ nostrâ ætate non sunt in vsu, adeoque in rem non fuisse eam hîc renouari. Sed omnino homines odio habiti instar aquæ

sunt,

Digitized by Google

sunt, in qua res obiectæ, quamuis reuerà rectæ sint, apparent sæpè 1551.
distortæ. Num hîc legere potis non erat, adduci à Concilio Clementis Constitutionem, quantum attinet ad pœnam ab illa inflictam, adiectis his vocibus, eam *innouando, & ampliando?* quam rogo vim obtinet hoc verbum, *ampliando?* Per illam Constitutionem præscriptæ sunt pœnæ iis, qui propriis quibusdam laicorum vestibus, in Gallia eâ tempestate consuetis, vbi Viennense Concilium celebratum est, vterentur: sed hoc ipsum peractum fuit ex vniuersali quadam ratione initio Constitutionis apposita, per hæc verba: *Quoniam qui abiectis vestibus proprio congruentibus Ordini alias assumere, & in publico portare rationabili causâ cessante præsumit, professorum illius Ordinis prærogatiuâ se reddit indignum, præsenti Constitutione sancimus, &c.* Cùm igitur ea ratio in quacumque propria laicorum veste, quam sibi Clericus assumeret, æquè valeret, Tridentinum ad omnia huiusmodi vestimenta pœnas Clementinæ sanctionis traducit.

In capite septimo habetur: *Cùm etiam qui per industriam occiderit proximum suum, & per insidias, ab altari auelli debeat, quia suâ voluntate homicidium perpetrauerit; etiamsi crimen id nec ordine iudiciario probatum, nec aliâ ratione publicum, sed occultum fuerit, nullo tempore ad sacros Ordines promoueri possit, nec illi aliqua Ecclesiastica beneficia, etiamsi curam non habeant animarum, conferri liceat; sed omni Ordine ac beneficio, & Officio Ecclesiastico perpetuò careat. Si verò homicidium non ex proposito, sed casu, vel vi vim repellendo, vt qui se à morte defenderet, fuisse commissum narretur; quam ob causam etiam ad sacrorum Ordinum, & Altaris ministerium, & beneficia quæcumque, ac dignitates iure quodammodò dispensatio debeatur; committatur loci Ordinario, aut ex causa Metropolitano, seu viciniori Episcopo, qui nonnisi causâ cognitâ, & probatis precibus, ac narratis, nec aliter, dispensare possit.*

11 Hîc etiam Suauis occasionem arripit Ecclesiæ Latinæ carpendæ, in qua locus datur relaxationibus legum, quibus vetantur homines sacris initiari, quod ligamen *irregularitatem* nominant: has verò relaxationes puro aliarum à Latina Ecclesiarum regimini ignotas affirmat. An Suauem non pudet cum aliis Ecclesiis Latinam conferre? Et vsque adeò cæcutit, vt non videat partem Christianæ gentis, quæ ab Ecclesia Latina secessit, ab eaque non pendet in præsentia, cadauer esse, quin minus quàm cadauer, quando non modò spiritum Ecclesiæ non retinet, sed ne figuram quidem? absque disciplina, absque litteris, absque coniunctionis vinculo, absque rituum firmitate, absque verâ pietate cultorum? Et huiusmodi hominum consuetudines contendit hic obiectare aduersus maiestatem, disciplinam,

1551. plinam, ſanctimoniam Eccleſiæ Latinæ? Vbinam hic didicit, eam rectè adminiſtrari Rempublicam, vnde indulgentia & venia ſemper exulent?

Pergit dicere, remedia, quibus cautum erat ne clericis homici- 12
dis huiuſmodi relaxationes facilè indulgerentur, imbecilla fuiſſe, propterea quòd ſemper erat integrum Pontifici, per varios modos his Decretis derogare; adeoque ad augendum pretium ipſarum relaxationum, non adminuendum numerum profuturum. A Deo dumtaxat validiora remedia ſperanda ſunt; cunctis enim humanis legibus poſſunt homines derogare: quin Diuinis etſi derogare non poſſunt, poſſunt tamen repugnare, & impunem earum violationem permittere. Sed quicumque ſibi perſuadet, hanc relaxationum facilitatem reipsâ poſt Concilium perſiſtere, Romam adeat, petatque, vt homicidio voluntario per inſidias patrato lex, de qua diximus, relaxetur, & abſque dubio ſuam hanc perſuaſionem abiiciet.

Capite octauo: *Quia nonnulli, quorum etiam aliqui veri ſunt Paſto-* 13
res, ac proprias oues habent, alienis etiam ouibus præeſſe quærunt, & ita alienis ſubditis quandoque intendunt, vt ſuorum curam negligant: quicumque, etiam Epiſcopali præditus dignitate, qui alienos ſubditos puniendi priuilegium habuerit, contra Clericos ſibi non ſubiectos, præſertim in ſacris conſtitutos, quorumcumque etiam atrocium criminum reos, niſi cùm proprij ipſorum Clericorum Epiſcopi, ſi apud Eccleſiam ſuam reſederit, aut perſonæ ab Epiſcopo deputandæ interuentu nequaquam procedere debeat; aliàs proceſſus, & inde ſecuta quæcumque, viribus omnino careant.

Capite nono: *Quia iure optimo diſtincta fuerunt Diœceſes & Paro-*
chiæ, ac vnicuique gregi proprij attributi Paſtores, & inferiorum Eccleſiarum Rectores, qui ſuarum quiſque ouium curam habeant, vt Ordo Eccleſiaſticus non confundatur, aut vna & eadem Eccleſia duarum quodammodò Diœceſum fiat, non ſine graui eorum incommodo, qui illi ſubditi fuerint: beneficia vnius Diœceſis, etiamſi Parochiales Eccleſiæ, Vicariæ perpetuæ, aut ſimplicia beneficia, ſeu præſtimonia, aut præſtimoniales portiones fuerint, etiam ratione augendi cultum Diuinum, aut numerum beneficiatorum, aut alia quacumque de cauſa, alterius Diœceſis beneficio, aut Monaſterio, ſeu Collegio, vel loco etiam pio, perpetuò non vniantur, Decretum huius ſanctæ Synodi ſuper huiuſmodi vnionibus in hoc declarando.

Capite decimo: *Regularia beneficia, in titulum Regularibus profeſſis* 14
prouideri conſueta, cùm per obitum aut reſignationem, vel aliàs illa in titulum obtinentis vacare contigerit, Religioſis tantùm illius Ordinis, vel iis qui habitum omnino ſuſcipere, & profeſſionem emittere teneantur, & non aliis, ne veſtem lino lanâque contextam induant, conferantur.

Suam

Suam hîc fabulam Suauis adnectit, tentatam à Regularibus fuiſ- 1551.
ſe recuperationem Abbatiarum, vt vocant, quibus ipſi antiquitus fuerant exuti, & nunc Clerici non Regulares tamquam commendatis fruebantur, atque in eo Epiſcopos illis ſuffragatos eſſe; ſed Præſides, conſpicatos id Romanæ Curiæ obfuturum, in adeò tenue temperamentum deueniſſe. Fingine quidquam poſſit vel populo incredibilius? Regulares, qui Romanæ Curiæ patrocinio tantoperè indigebant vt aduerſus plurium Epiſcoporum poſtulata ipſorum priuilegia ſuſtinerentur, rem moliri adeò pernicioſam Romano Senatui, qui huiuſmodi prouentibus deſtitutus, alimentis deſtitueretur! Præterquam quòd ſperandum numquam fuiſſet, in eo Chriſtianos Principes conſenſuros, penes quos facultas eſt certos homines nominandi, quibus tam multi tamque opimi prouentus tribuantur. In fine Operis patebit, duriſſimum obſtaculum, in quod aliquo in regno Synodus offendit ne ibi reciperetur, fuiſſe modicum illud quod hac in re ad redintegrationem Regularium ipſa ſanciuit. Ex altera parte Epiſcopi, quorum multi huiuſmodi bona poſſidebant, aliique complures, ſperare poterant ſe per Purpuram ea conſecuturos, quâ humanâ vtilitate ducti, Regularium conatus promouiſſent? *Humanâ*, inquam, *vtilitate*; hac enim decempedâ Suauis ſententias metitur. Quod ſpectat ad rationes Diuinas, liquidò patet, quantam id in Eccleſia perturbationem excitaret. Quod autem ille blaterat, initum temperamentum parum profuiſſe, quia diſtributa iam fuerant ea omnia Regularium bona, quæ per commendationem dari potuerant; palàm facit, eum prorſus oblitum tot Cœnobia & Regularium domos opulentiſſima, quibus illi vbique terrarum vel in præſentia potiuntur.

15 Capite vndecimo: *Quia Regulares, de vno ad alium Ordinem tranſlati, facilè à ſuo Superiore licentiam ſtandi extra Monaſterium obtinere ſolent, ex quo vagandi & apoſtatandi occaſio tribuitur: nemo, cuiuſcumque Ordinis Prælatus, vel Superior, vigore cuiuſuis facultatis, aliquem ad habitum & profeſſionem admittere poſſit, niſi vt in Ordine ipſo, ad quem tranſfertur, ſub ſui Superioris obedientia in clauſtro perpetuò maneat; ac taliter tranſlatus, etiamſi Canonicorum Regularium fuerit, ad beneficia ſæcularia, etiam curata, omnino incapax exiſtat.*

16 Capite duodecimo: *Nemo, cuiuſuis dignitatis Eccleſiaſticæ, vel ſæcularis, quacumque ratione, niſi eccleſiam, beneficium, aut capellam de nouo fundauerit & conſtruxerit, ſeu iam erectam, quæ tamen ſine ſufficienti dote fuerit, de ſuis propriis & patrimonialibus bonis competenter dotauerit, ius patronatus impetrare aut obtinere poſſit aut debeat. In caſu autem*

1551. *tem fundationis aut dotationis, huiusmodi institutio Episcopo, & non alteri inferiori reseruetur.*

Capite decimotertio: *Non licet Patrono, cuiuscumque priuilegij prætextu, aliquem ad beneficia sui iuris patronatus, nisi Episcopo loci Ordinario, ad quem prouisio seu institutio ipsius beneficij, cessante priuilegio, iure pertineret, quoquo modo præsentare; aliàs præsentatio ac institutio forsan secuta, nullæ sint & esse intelligantur.*

Postremò indicebatur, die 25. Ianuarij, præter capita iam designata, agendum pariter esse de Ordinis Sacramento, & disciplinæ leges continuandas. Id sibi Synodus proposuerat: sed certa futuri notitia in arcano dumtaxat Diuinitatis archiuo seruatur, cuius clauiger in terris nemo.

CAPVT XIV.

Sessio decimaquarta. Argumenta contra doctrinam Fidei, Teutonum hæreticorum nomine à Suaui producta.

PLura hîc à Suaui narrantur de Pontificis mente, arcanisque inter ipsum ac Legatum negotiis; quæ cùm solâ testificatione hominis, toties temeritatis malignitatisque conuicti, nitantur, ne refelli quidem operæpretium erit. Sessio præscripto die, S. Catharinæ virgini ac martyri sacro, celebrata est. Litauit solemniter Franciscus Manriquius Aurienſis Antistes; Latinam Orationem habuit Episcopus S. Marci. 1

Scribit Suauis, Canones in Germania fuisse typis vulgatos, & quæ hæretici Germani obiecerint, refert; sed per eam studij propensionem, quam scripturæ cuiuspiam auctor præ se ferre solet, cùm eam ipse consuetâ sibi ratione recitat, dum alienam mentitur.

Primum quod opponitur est: Cùm reliqua Sacramenta per aliquam veteris Testamenti figuram essent adumbrata, mirum videri, fuisse institutum à Christo Sacramentum Confessionis, cuius nullum ibi vestigium appareat. Satis mihi sit aduersus id S. Ioannis Chrysostomi testimonium, in quo agnoscitur tum similitudo inter vmbram huiusce Sacramenti, quæ habetur in veteri, & corpus eiusdem, quod est in nouo, tum corporis supra vmbram præstantia. Sic ille lib. 3. de Sacerdotio disserit: *Corporis lepram purgare, seu veriùs dicam, haud purgare quidem, sed purgatos probare, Iudæorum sacerdotibus solis licebat: at verò nostris Sacerdotibus non corporis lepram, verùm animæ sordes non dico purgatas probare, sed purgare prorsus concessum est.* Hæc autem figura in veteri Testamento extans Confessionis Absolutionisque, 2

Digitized by Google

lutioniſque, quæ per hoc Sacramentum fit, præcipuè fuit obſeruata à Ioanne Fonſeca Epiſcopo Stabienſi, cùm in generali confeſſu hac de re verba fecit. 1551.

3 Alterum obiectum eſt: In Euangelio non exprimi ſingulatim obligationes omnes actioneſque huius Sacramenti. Quis id inficiatur? Sed ſi continerentur in Euangelio clarè ac diſtinctè omnes Fidei articuli, vix vmquam inter Chriſtianos hæreſes extitiſſent. Neque pariter Diuinæ Triados myſteria tam ibi diſertè traduntur, vt per tot ſæcula neceſſe non fuerit ad ea declaranda plura Concilia conuocari. Hinc patefit neceſſitas confugiendi quoque ad Dei verbum non ſcriptum, quod eſt traditio, & ad interpretem vtriuſque Diuini verbi, errori haud obnoxium, qui eſt Chriſti Vicarius.

4 Tertia cenſura eſt: Cùm hoc Sacramentum conſtitutum fuerit in eo Redemptoris verbo, *Quorum remiſeritis, &c.* per ipſius formam potiùs verbum *remitto* quàm *abſoluo* adhibendum fuiſſet. Reſponſio in promptu eſt. Efficaciæ Sacramenti alterutra vox ſatis erat, ſicut notat præcipuè Cardinalis Lugo, [a] meus olim magiſter: ſed poſterior ab Eccleſia præſcribitur; cui ſi alteram præferret Sacerdos, peccaret. Præſcriptionis verò ratio eſt, quia Eccleſia & Synodus huius inſtitutionem Sacramenti agnoſcit non ſolùm in allatis S. Ioannis verbis, ſed etiam in illis S. Marci, *Quodcumque ligaueritis*, &c. *Et quodcumque ſolueritis*, &c. vt paulò antè Suauis ipſe diſſerüit: quocircà mirum non eſt, ſi ab Eccleſia in ritu formulæ indictum ſit verbum *ſoluendi* aut *abſoluendi*; quandoquidem illud & continetur in altero ex locis Euangelij productis, & ſignificantiùs exprimit iudicialem actionem, quæ in hoc Sacramento exercetur.

[a] In diſp. 12. de Pœnit. ſect. 6.

5 Quarto loco opponit: Si per ea verba collata fuit Sacerdotibus poteſtas non modò abſoluendi, ſed etiam ligandi, ab hac poſteriori alterum Sacramentum conſtituendum fuiſſet, vel certè idem, cum ineuitabili neceſſitate proferendi hanc formulam, *Ego te ligo*, quemadmodum ob priorem poteſtatem neceſſe eſt hanc formam proferre, *Ego te abſoluo*.

Cur aliud non ſit Sacramentum, exercitium ligandi, aliud exercitium abſoluendi, perſpicuum eſt. Ligatio per ſalutarem pœnam impoſitam, eſt actio ſubſequens actionem ſoluendi, quæ per Abſolutionem fit, à qua ritè peracta alterius actionis efficacia Sacramentalis pendet. Cur autem ad iniungendam ſalutarem pœnam illæ certæ voces, *Ego te ligo*, neceſſariæ non ſint, ſi ſermo fiat de quadam neceſſitate, quam omnino exigat Confeſſionis natura, ratio pariter in aperto eſt; quoniam, ſicuti diximus, huiuſmodi neceſ-

Digitized by Google

1551. sitas nec similiter ex ipsa natura Confessionis exigitur in verbis Absolutionis, sed iis vti debemus, ne ritus ab Ecclesia præscriptus violetur. Quod si vltrà quæratur, quare Ecclesia certa verba præscripserit Absolutionis formulæ, & ad pœnam imponendam satis habuit, vt quæuis adhiberetur formula, modò eamdem significationem haberet: conuenientia huius rei est, propterea quòd Absolutio præcipuum quoddam ac potioris momenti est in hoc Sacramento; adeoque maior illi debetur solemnitas, maiestas, ac formæ præstantia; atque hinc etiam Latinè pronuntiatur. Pœnæ verò impositio, quæ iam constitutam Sacramenti essentiam inuenit, minoris est pretij: cumque pœnitenti, quamuis rudi, esset explicandum, quænam ipsi satisfactio imponeretur, necesse fuit vt illum Sacerdos vulgari ipsius idiomate alloqueretur, eâque verborum formâ, quam ad eiusdem captum magis accommodatam censeret, vt onus impositum leuius redditurum.

Vrget quintò: Obligationem omnia peccata distinctè confiten- 6
di, perperàm colligi ab iudiciaria, quam Christus tradidit, potestate ea remittendi aut retinendi: ab eo siquidem discreta non sunt duo genera peccatorum, alterum quod remittendum, alterum quod retinendum esset; sed solùm duas hominum classes, alteram pœnitentium, quibus cuncta peccata remittuntur, alteram non pœnitentium, quorum omnia retinentur; & idcircò distinxit, *quorum*, & *quorum*.

Quî fieri poterat, vt è Suauis memoria fugerent Christi verba, in eo S. Matthæi loco toties adducto, *Quæcumque ligaueritis super terram, erunt ligata in cælis; & quæcumque solueritis super terram, erunt soluta in cælis?* Verùm tametsi nulla esset alia distinctio, nisi pœnitentium, & non pœnitentium; nónne tunc etiam necesse foret, peccata distinctè cognosci, quò simul cognosceretur, an eum, qui seipsum accusat, illorum verè pœniteat, an is animum paratum gerat ad occasiones proximas euitandas, aliasque salubres medicinas accipiendas, quamuis amaras, quæ sibi à Sacerdote præscriptæ fuerint?

Sextum quod obiicit, fallacia est ad vulgus decipiendum: hoc 7
est, Apostolos, rerum cælestium peritissimos, & parum humanæ subtilitatis curiosos, ignorasse, per quasnam conditiones species variaret: *Si verò Aristoteles huiusmodi speculationem non induxisset, id adhuc ab hominibus ignoraretur. Et tamen ex eo Fidei articulus ad salutem necessarius confectus est.*

Enormis in vocum ambiguitate peruersio! Percontor, num ante Aristo-

Digitized by Google

Aristotelem, cùm Solon in suis legibus noluit supplicium vllum 1551.
præscribere parricidio, ne suis ciuibus declararet illud posse committi, compertum erat, conditionem hanc, quòd parens necaretur, efficere, vt alia sceleris esset natura, quàm simplicis homicidij? an quando tanta orta est disputatio, absoluendus necne Orestes esset ob cædem matris, quamuis adulteræ, & quæ suum coniugem illius parentem fraude malâ interfecerat, ideoque memoriæ proditum est, illum cælo vindice in furorem actum, tantum obstrepuissent scenæ propter cædem in alio quàm in matris capite perpetratam? Idem dico de Oedipodis incestu & homicidio, tametsi minimè voluntariis, ob quæ fertur ille seipsum regni & oculorum iacturâ sponte mulctasse. Omnino quæ natio tam rudis fuit, quæ non discreuerit tamquam crimina diuersæ rationis mendacium sine periurio, & cum perjurio, furtum rei profanæ, aut sacræ, cædem priuati ciuis, aut Principis, concubitus cum aliena, aut cum filia? Potuit quidem Aristoteles vocabula *Conditionum* ac *Specierum* inducere (quod neque pariter verum fuit, cùm ille ea iam in medio posita nactus, ac super iis fuerit philosophatus, non ipsa fabricauerit) sed res, quam voces illæ significant, naturæ vi in animis insculpta est. Potuit etiam Aristoteles distinguere ac discriminare eas conditiones, ob quas ex notione communi variant aut non variant species; quod reipsa nec ab eo peractum est, sed potiùs à subsecutis rerum moralium indagatoribus. Ceterùm rudis quædam notitia notabilis discriminis inter crimina, in his vel illis conditionibus patrata, mediocris cuiusuis ingenij negotium est: neque mens Concilij fuit, præcipere pœnitentibus, vt exquisitam quamdam philosophantium subtilitatem adhiberent ad exprimenda peccatorum discrimina; sed solùm, vt eas exponerent conditiones, quæ pro communi hominum existimatione efficiunt, vt noxa in aliam naturam migrare censeatur, alioqui notabilis turpitudinis nomine signetur; adeò vt si vellet seruus illius noxæ veniam ab hero suo, vel subditus à Principe impetrare, haud sibi ex impetrata venia satis cautum putarent, vbi de illa noxæ conditione ipsos celassent. Quòd si adhuc pœnitens tam crassæ mentis sit, vt ne hanc quidem communem notitiam pertingat, satis est, vt is explicet id quod nouit, adiutus à Confessario; nec aliâ præterea obligatione constringitur: quod neutiquam admitteretur ad acceptæ veniæ firmitatem in humano foro, cui multò minùs inest clementiæ quàm Diuino.

8 Septimum est: Cùm agnouisset Synodus in Confessario personam iudicis, *inconstantiam quamdam videri, eos damnare qui dicerent,*

1551. *Absolutionem esse nudum ministerium pronuntiandi; cùm perspicuum sit, aliud non esse munus iudicis, nisi pronuntiare innocentem hominem qui talis est, nocentem qui deliquit: at verò Iudicis metaphora non patitur, vt dicatur, delinquentem hominem ab eo iustum reddi; quod adscribitur Sacerdoti.*

Debuerat hic scriptor non obliuisci, interfuisse illi Synodo primarios Christiani Orbis Iurisconsultos, & inter reliquos huiusmodi fuisse duos Præsides Crescentium & Pighinum; adeoque par fuerat, vt lentiùs progrederetur ad eos damnandos, tamquam in errorem prolapsos in iis vocibus, quarum scientiâ potiebantur. Obseruandum est, duplex esse Iudicum genus: quidam rationes, quibus litigatores nituntur, simpliciter declarant; alij, tamquam beneficium aliquod Principis exequentes, ius aliquod conferunt, quod ante latam ab ipsis sententiam non extabat. Hi verò posteriores, sunt Iudices illi, quibus committitur vt cum causæ cognitione possint tamquam à Principe delegati venias, relaxationes, aliaque huiuscemodi concedere. Dixi, *cum causæ cognitione*; quia in hoc distinguitur secundùm Legis peritos is, qui *merus* executor ab illis nuncupatur, ab eo qui dicitur *mixtus*. Alter merè commissa exequitur, alter causam priùs cognoscit, & an insint in ea conditiones illæ quas Princeps exigit; quibus agnitis sententiam fert, simulque beneficium impertit. In hoc Iudicum genere est Confessarius, à quo non quisquis id ab ipso petat, cæco impetu est absoluendus; sed ij quos ipse nouerit ad id paratos, pro eo ac postulat Christi lex, iustitiæ simul & clementiæ temperationem complexa. Atque idcircò etiam dicitur à Synodo, relictos à Christo *Sacerdotes suos Vicarios, vti Iudices, & vti Præsides:* cùm Præsidum munus sit, non solùm cognoscere ac declarare aliorum rationes, sed recognoscere beneficia in illos à Principe directa, vt ea impertiant aut non impertiant, pro facti conditionibus quæ voluntati concedentis consonent aut dissonent. Porrò quòd auctoritatem Confessarij obtineant non merè declarandi, sed constituendi homines reconciliatos Deo, colligit Concilium à verbo *remittere*; idque obseruauit S. Ioannes Chrysostomus in loco iam laudato, dicens, à sacerdotibus Iudæorum solùm comprobari, fuisse hominem leprâ mundatum; at verò à Sacerdotibus Christianis reipsâ animos leprâ purgari; & in hanc sententiam reliqui Patres loquuntur. Non igitur inconstantia in Concilio, sed ignorantia in Suaui fuit, qui existimauit repugnare cuicumque Iudicis conditioni, nouum ab eo ius tribui homini, qui illud non habebat.

Octauo

Digitized by Google

9 Octauo loco vehementer inuehitur in rationem quamdam à Synodo addúctam pro explicatione peccatorum, ſecundùm ſpeciem ac numerum habenda: nimirum, vt Confeſſarius congruentem illis pœnam iniungat; quod ab eo tripartitò impugnatur. Primò, quoniam reipsâ leues pœnæ pro grauiſſimis criminibus imponuntur: deinde, quia Synodus ipſa declarauit, ſatisfieri etiam poſſe per alia opera, & per ærumnas, quas Deus infligit, patienter toleratas: tertiò, quia Confeſſario comperta eſſe non poteſt menſura pœnarum huius vitæ, quæ metiatur debitum pœnarum in purgatorio luendarum, ab hoc vel illo peccato contractum; quocircà per diſtinctam peccatorum omnium cognitionem non redditur idoneus ad præſcribendam ſatisfactionem æqualem. 1551.

10 Sed quod ſpectat ad primum; Multorum Confeſſariorum lenitas culpâ non vacat, niſi quando pœnitentis imbecillitas illis ſuaderet, eſſe hominem alliciendum, cùm primò reſipiſcit, per remedia leniora. De reliquo conſtat, à Synodo verbis grauiſſimis [b] Sacerdotes retrahi ab hac pernicioſa clementia, ne ipſi quoque alienæ culpæ participes euadant. Quare è quorumdam Sacerdotum vitiis norma petenda non eſt ad æſtimandum pœnæ debitum in eo qui peccata confitetur: præcipuè verò cùm ipſi exerceant partes iudicis ſimul & medici, ſæpè diuerſo generi, diuerſæque frequentiæ criminum, diuerſa pariter afflictationum remedia eſſe magis accommodata cognoſcunt. [b] Cap.8.

11 Hoc poſtremum ſatis foret ad diluenda quæ ſecundo ac tertio loco ſunt obiecta. Sed inſuper quod ſpectat ad alterum, quamuis verum ſit, poſſe pœnitentem aliis modis ſatisfacere, quid inde conficitur? Nemo ignorat, liberum non eſſe reo certam pœnam ſibi à Præſide inflictam in remiſſione recuſare, quamuis æquale opus ſibi faciendum ſuſcipiat; alioqui liceret pœnitenti nolle pœnam ſibi vllam imponi à Confeſſario, vt qui mallet integrum in purgatorio debitum ſoluere. Prætereà laborioſa opera, quæ à Sacramento dependent, peculiarem vim ob merita Redemptoris obtinent, & ex *opere operato*, ſicuti Scholæ loquuntur, adeoque multò ampliùs per ea ſatisfit, quàm per alia ſimilia à pœnitente ſponte ſuſcepta: ac proinde ipſius in lucrum cedit onus acceptandi exercendique pœnas, pro criminis grauitate præſcriptas.

12 De tertio, certum eſt, definiri non poſſe à Sacerdote, quodnam opus ex vi Sacramenti peractum ſatis ſit delendo integro debito per hæc aut illa peccata contracto; ſed certum etiam eſt, exercendum ab eo pariter eſſe hac in re iudicium ex quadam prudentiæ normæ, infli-

Digitized by Google

1551. inflictâ pœnâ grauiori cùm grauiora sunt crimina, quantum corporis animique robur in pœnitente patiatur: & in re dubia par est, ad mitiorem partem se flectat, ne Sacramento tam necessario tamque arduo difficultatem augeat: præterquam quòd non modica satisfactionis pars est ipse pudor, quo quis erubescit dum seipsum accusat, aperitque eam sui criminis conditionem, cuius conditionis interdum magis quàm ipsius criminis illum pudet. Hoc autem est quoddam mulctæ genus, quod si culpam non adæquat, cuicumque tamen culparum generi ac numero semper aptatur, nimirum rubor ille coram vno homine, loco publicæ infamiæ, quâ iustè posset à Deo puniri, tametsi æternum supplicium condonaret. Quantum verò vtilitatis conferat ad morum probitatem hæc distinctæ Confessionis necessitas à Christo præscripta, vt venia impetretur, euiteturque inferorum miseria; quantum roboris habeat tum ad coërcendos homines à variis flagitiis, ex timore illius præuisi ruboris, tum posteà ad emendandos ope Sacerdotis aberrantium mores, ad expurgandos à prauis animorum affectionibus, ad reuocandos in viam salutis, falsi sunt ipsi hæretici, cùm operam dederunt, vt per humanam legem eam institutionem reponerent, postquam illam per Diuinæ legis contemptum abrogauerant. Sed frustrà id moliti: vt enim soli Deo ad eam excogitandam adfuit sapientia, itidem eidem vni adfuit potentia, quâ efficeret vt eam homines & communiter acciperent, & faciliter tolerarent. Opus enimuerò quod antiquis omnibus legislatoribus fieri numquam posse visum fuisset; quippe eorum nemini accommodantur ea verba S. Augustini Deum alloquentis, quæ tam absurda Pelagio sonuerunt: *Da quod iubes, & iube quod vis.* Sed iter prosequamur.

CAPVT XV.

Aduentus Oratorum Ducis VVirtembergici, & Septemuiri Saxonis. Eorum postulata in Cœtibus generalibus. Sessio habita 25. Ianuarij anni 1552. in qua fides publica securitatis Protestantibus rursus data, & articulorum decisio illis petentibus prorogata.

ILlicò post Sessionem conuersa opera est ad concinnandos de re- 1
bus destinatis Canones pro Sessione futura: & Suauis infeliciter
mendax, quia immemor, narrat quod hauserat è suo Sleidano[a]: a Lib. 23.
Quamquam Canones de quatuor articulis prorogatis parati multò anteà

anteà in promptu essent, denuò fuisse in quodam peculiari conuentu ad incudem reuocatos, perinde ac si nihil ad id vsque temporis agitatum de illis fuisset; cùm tamen paulò anteà idem retulisset, Legatum iugi oratione Patres cohortatum, ne res semel ab ipsis firmatas, etsi nondum promulgatas, ad trutinam repeterent, atque ea de causa recusasse examini subiicere nouas difficultates, quamuis ponderosas, quas Theologi Louanienses & Colonienses, Franciscani & Pelargus protulerunt; idque, ne huiusmodi exemplo nixi Protestantes eò venturi, aggrederentur ipsi quoque obstinatas & importunas disputationes. Quo pacto igitur tam repentè Legatus ac Synodus sensa voluntatemque mutarunt? 1552.

2 Quin tunc planè maior fuisset adhibenda circumspectio à Suaui prætexta, ne Protestantibus, Catholicorum exemplo, ad recognoscenda iam Decreta animus adderetur. Tridentum accesserant Oratores, quos nominauimus, Ducis Wirtembergensis, simul etiam alij hæreticarum Vrbium liberarum, ac præsertim Argentorati, cuius nomine adfuit Ioannes Sleidanus, de quo toties facta mentio, descripsitque res consuetâ [b] sibi fide, animique sinceritate; quem posteà secutus est Suauis, sed nouis fabulis adiectis. Breuî etiam expectabantur Mauritij Saxoniæ Septemuiri Legati, qui paulò pòst aduenere. Ac satis quidem iam vsque ab initio patuit, ab huiusmodi Oratoribus spem concordiæ non afferri, cùm animum illius cupidum nec ipsi gererent, vt qui Præsides inuisere noluerunt, ne Pontificiam auctoritatem in iis agnoscere viderentur; & in comperto esset, illos adesse paratos ad indicendum potiùs bellum tamquam aduersarios, quàm ad offerendum obsequium tamquam subiectos. Verumtamen id contingebat, quod in pluribus euentis huius Historiæ notauimus, scilicet necessarium videri, vt hæc veritas, in ipsius causa à prudentibus præuisa, reipsâ palàm fieret populo; qui non minùs in spe quàm in metu nimius est, & sæpè irritum agitatæ optatæque concordiæ exitum adscribit potiùs suorum asperitati quàm hostium improbitati. Quamobrem Pontifex iniunxit Præsidibus, vt, antehabitâ maiestati charitate, deuorarent quidquid à Protestantibus insolentius ageretur, & ad omnia illorum postulata, etsi minùs conuenientia, sese flecterent, dummodò id sine iactura Religionis & Ecclesiæ fieri posset: numquam parenti esse dedecori insaniam filij tolerare, quò reuocet ad sanam mentem. Quòd si Paulus III. passus fuerat Pontificium Nuntium perrexisse ad hæreticos, subiturum apud eos repulsas atque contemptus; multò magis arrogantes eorundem petitiones, agendique [b] Lib. 13.

1552. rationes, cùm ipsi domum nostram adirent, esse tolerandas.

Fuit qui spem conceperit, eorum duritiam mitigatum iri per excelsæ dignitatis conciliatorem. Etenim per eos dies [e] transiit Tridento, Germaniam repetens, Bohemiæ Rex, Ferdinandi filius, cum Caroli V. filia in matrimonium ducta. Eius ingressus quàm maximâ potuit pompâ etiam militari celebratus: ad quingentos passus extra vrbem obuiàm Patres iuere. Equitauit medius inter Crescentium & Madruccium, à quo domi splendidissimè exceptus. Regina in lectica sequebatur: in reliquum iidem adhibiti ritus, quos in superiore illius transitu memorauimus. Verùm non ampliùs quàm triduum ibi Rex commoratus, nihil de negotio confecit; sed illud promouentibus Cæsaris Oratoribus, concordiæ cupientissimis, hinc Wirtembergenses ac Saxones adducti sunt, vt suas legationes exponerent in domo Legati coram Cœtu generali, habito 24. Ianuarij, pridie quàm Sessio celebraretur: hinc verò Legato persuasum est, vt ipse pateretur anteà omitti ab ipsis debitum ipsius inuisendi officium. Sed priùs quàm id fieret, Cæsariani Prætidibus significarant Oratorum Protestantium postulata, de quibus maturè deliberatum fuerat in cœtu pridie coacto, ne improuisa illorum petitio perturbationem afferret, & pro concordia discordiam irreparabilem redderet. 3

[e] 13 Decembris, extat in Diar. Mag. cæremon. præter Acta.

Illic etiam propositum est nomine Pontificis, vt ei Patres suam sententiam significarent, confirmanda nécne esset electio habita (quod alibi indicauimus in transitu) à Canonicis Halberstadiensibus & Magdeburgensibus, quâ Fridericum, Septemuiri Brandeburgici filium, sibi Episcopum postulabant: ab illis Canonicis hoc consilium fuisse susceptum, quò se præpotenti Duce munirent contra vires finitimorum Protestantium: Fridericum iureiurando spopondisse, se Fidem Catholicam sustentaturum; & à Paulo III. per missum hominem confirmationem petiisse, sed Pontifice priùs demortuo, dein Sede vacante, nihil confectum; nunc denuò idem à Iulio petere. Ex opposito obiici minorem ætatem, quæ vicesimum quartum annum non excesserat; conditionem parentis, qui hæresi in vsu Calicis & coniugio Sacerdotum adhæserat; & prætereà Decretum Concilij, vetantis in vno eodemque capite plures Episcopatus. Ex altera parte animaduertendum, neminem ausurum fuisse eas Ecclesias adire, tam potenti competitore aduersante: quare nisi illi concederentur, eas destitutum iri. His etiam postulatis preces Cæsaris Regisque Romanorum fauere. 4

Sententiis variatum est. Tridentinus, Septemuiri, & complures alij 5

Digitized by Google

alij Archiepiscopi ad concessionem proni erant. Granatensis, & quamplurimi eum secuti, temporis spatium ad deliberandum petiere. Alij vnam, non duas Ecclesias Friderico tribuendas putabant. Ita nihil eâ die confectum. Die postero idem in deliberationem rediit; sed huiusmodi conditionibus temperatum: 1552.

Vt adiungeretur Friderico earum Ecclesiarum administrator tantisper, dum is legitimam ætatem expleret, ac suam religionem moresque experimento comprobasset.

Vt adiret Concilium, eique vsque ad exitum interesset, & eiusdem Decreta se seruaturum iuraret. Hoc pacto denique res proposita, etsi variè oppugnata, maiori suffragiorum numero comprobata est.

6 At non ita Patres fuerunt ancipites, cùm primùm Oratorum Wirtembergensium Saxonumque postulata præsensere; sed confestim id consilij ab illis susceptum, quod posteà, pro eo ac narrabimus, effectum est.

Manè Wirtembergenses, vt qui priùs quàm Saxones venerant, admissi, suæque confessionis formâ traditâ Massarello, petierunt, vt in Religionis controuersiis designarentur iudices indifferentes; cùm Pontifex & Episcopi Pontifici obsequentes, in quos agitabatur lis, esse iudices in causa propria minimè possent. Et quædam alia breuiter adiecerunt ex iis, quæ fusiùs à Saxonicis exposita in ipsorum legatione referemus. Dimissi sunt à Conuentu, simulque ipsis significatum, deliberaturos Patres super iis quæ illi proposuerant, & responsa suo tempore reddituros.

7 Eodem die, pomeridianis horis [d], Mauritij Saxoniæ Septemuiri Oratores auditi. Hunc titulum hi adhibuere erga Patres: *Vos amplissimi & reuerendissimi Patres, & vestræ amplissimæ dignitates & præstantiæ.* Sic Latine locuti. Quod ad rem attinet, eædem planè fucatæ rationes ab illis iteratæ sunt, quibus Protestantes quamcumque Synodum reiecerant, quæ legitimè coacta, & non schismatica fuisset, & quibus tam Pontifex quàm Cæsar adeò frequenter apertè repugnarant: nimirum postulata ad quinque capita redigebantur.

[d] Refertur ad verbum in Diario Magistri cærimon. præter Acta.

8 Primum erat huiusmodi: Eo obtentu, quòd securitas tradita per fidem publicam haud sufficeret, quodque Concilium Constantiense decreuisset, præstandam non esse fidem publicam reis ob crimen Religionis; aliam ab ipsis peti, eâ formâ, quæ Bohemis à subsecuto Basileensi Concilio data fuerat. Qua in re sciatur oportet, falsum esse quod hîc dicitur, huiusmodi Decretum à Con-

1552. stantiensi Concilio fuisse conditum. Decretum fuit, per fidem publicam hæreticis concessam à profanis Principibus, haud obstringi Iudices Ecclesiasticos, ad quos pertinet de his causis iudicare; adeoque laicorum Magistratui obseruatâ ex parte sua securitatis fide, nihil vltrà præstandum: verùm Ecclesiastico Magistratui, qui fidem non dederat, integrum esse suo fungi munere. Quocirca Saxonum petitio nitebatur quâdam calumniâ, perinde quasi Concilia docerent, fidem publicam haud esse seruandam; eratque studiosè quæsita cauillatio in eo securitatis libello, qui ab ipso Concilio illis legitimè traditus fuerat. At verò Suauis, minutarum alioquin ineptiarum narrator, obuoluit silentio verum tenorem Constantiensis Decreti, & vt ob oculos imperitorum hanc Ecclesiæ labem relinquat, & ne fidem malam detegat, quâ Protestantes agebant. Verè tamen idem obseruat, eorum petitionem eò tetendisse, vt quædam sibi conducibilia obtinerent, quæ se quæsituros ex verbis Basileensi formulæ similibus arbitrabantur.

Sed à Patribus, quantum assequi coniecturâ possum (nam in Actis de hoc perpauca) respondebatur, fidem publicam Basileæ fuisse Bohemis datam in Sessione quarta, hoc est, eo tempore quo Synodus erat à Pontifice seiuncta atque schismatica, adeoque illam haud mereri, vt ad exemplum Concilio legitimo adduceretur: præterea, nec in illa formula contineri capita, quæ Protestantes affirmabant ac flagitabant, quæ præcipuè duo erant; Ne Religionis controuersiæ nisi per sacræ Scripturæ testimonia iudicarentur; &, Vt hæretici ius suffragij ibi exercerent. Nam quod spectabat ad primum, in eo securitatis libello hæc erant verba: *Lex Diuina, praxis tum Christi, tum Apostolica, tum Ecclesiæ primitiuæ, vnà cum Conciliis, Doctoribusq; fundantibus se veraciter in eadem, pro verissimo & indifferente iudice admittentur.* Quod totum æquè admittebatur à Patribus Tridentinis, sed non item cum iis interpretationibus, quas addebant Protestantes; quasi foret in ipsorum arbitratu, diiudicare an recentis Ecclesiæ praxis ab antiqua discordaret, an hæc illáve Synodus, hic an ille Doctor verè niteretur huiusmodi fundamentis. Quod autem ad secundum spectabat; in Concilio Basileensi numquam Bohemis concessum fuerat ius ferendæ sententiæ, sed solùm facultas *differendi ac disputandi cum charitate ac modestia.* Quæ verba non sonant ampliorem auctoritatem eâ quam obtinent minores Theologi in rebus discutiendis. Scire pariter operæpretium est, in eo Basileensi libello cautum fuisse Bohemorum indemnitati, etiam nomine Romani Pontificis. Sed de hoc noluerunt quidquam mu- 9

tire

tire Protestantes: quod à Suaui narratur quidem, sed omissâ causâ. Ea erat: Quoniam si Protestantes nomen Pontificis expressum in securitatis libello voluissent, per eam occasionem Patribus petenda fuisset ab illo facultas, eaque in publicæ fidei tabulis apponenda; & ita eâdem operâ à Concilio profitendum, sibi non inesse potestatem obligandi Pontificis: & ex altera parte, tametsi Pontificis nomen omitteretur, omnem suspicionis nebulam abstergebat Legati Nuntiorumque Pontificiorum subscriptio, quorum facultates patebant ampliſſimè. 1552.

10 Secundo loco postularunt Oratores, vt parata iam articulorum decisio protraheretur ad Theologorum aduentum, qui à Saxone breuî mittendi erant de his disceptaturi, & quibus nondum accedere licuerat, fidem publicam cuiuscumque expertem periculi desiderantibus.

11 Tertiò, vt recognoscerentur, ac denuò in disputationem reuocarentur vnà cum Saxonicis Theologis, quæ ad eam vsque diem decreta fuissent Confessioni Augustanæ aduersantia. Hæc fuisse Augustani Conuentus sensa, cùm Imperij totius nomine continuatio Tridentinæ Synodi intermissæ postulabatur: Nouam hanc trutinam necessariam esse, quòd ipsorum Principi innotuisset, iis articulis, præsertim de Iustificationis negotio, multa errata non leuia contineri, per sacras Litteras redarguenda: Huiusmodi capita statuenda esse Christianarum omnium nationum calculo, quarum Antistites superioribus Decretis haud interuenerant; & his absentibus, eam Synodum peculiarem conuentum, non Oecumenicum Concilium appellandum. Ad hæc Patres: Si aliquorum absentia post indictum Concilium satis esset ad abrogandam illi auctoritatem Oecumenici, liberum cuicumque esset eam impedire; & vix ex tota antiquitate produci posset Concilium, de quo id ipsum quoquo modo in controuersiam adducere non liceret: hoc verò maximè opponi posse Tridentino Conuentui, cùm integra natio Gallorum abesset. Ceterà, quînam fas esset Oratoribus affirmare, eam fuisse Augustani Conuentus sententiam, quando is disertè petierat continuationem Concilij Tridenti? Id quod numquam fuit, minimè continuari: igitur ab vniuersi Imperij Ordinibus existimatum fuisse Concilium Oecumenicum, non peculiarem quemdam cœtum, cœtum illum, qui Tridenti habitus fuerat Paulo sedente, quique memorata Decreta pronuntiarat.

12 Quarto loco postulabant, vt cùm quædam ex controuersiis, potissimùm de Romano Pontifice, agerentur, meminissent Patres sanctionum

Digitized by Google

1552. ctionum Concilij Constantiensis ac Basileensis, in quibus statuitur, vt in causis Fidei, & in iis quæ ad ipsum Romanum Pontificem spectant, ille Concilio subiiciatur. Instabant igitur Saxonis nomine Oratores, vt primo loco id à Patribus Tridentinis declararetur, perinde ac à Basileensibus Sessione secundâ; adeoque iuramento soluerentur ij, qui Pontifici fuerant obligati, quamquam eo soluti iam essent habendi ex iis quæ laudatæ Synodi definierant. Hæc postulatio impellebat Concilium in scopulosum illud fretum, cuius metu Clemens, & Cardinales ab eo delecti, Cæsari in Belgio significarant, per huiusmodi conuentum maius discrimen noui schismatis quàm spem concordiæ allatum iri, quemadmodum suo loco exposuimus[e]. Et à Cæsare id temporis responsum fuit, Pontificis Romani, quippe supremi Præsidis, esse, res in Concilio agitandas præscribere, ac propterea seditiosam illam disputationem vitari posse. Quod ad concordiam attinebat, exploratam sibi satis esse pertinaciam hæreticorum; proinde à se non peti Synodum, quò hi reuocari possent ad frugem, sed quò vniuersæ Ecclesiæ proscriptione punirentur. Quod mihi libuit hîc recensere, vt lector intelligat, lentè processisse Pontifices ad hanc conuocationem, non per fictos & emendicatos colores, sed ob validissimas rationes, exitu comprobatas.

[e] Lib. 3. cap. 5.

Tam callidæ petitioni plura Præsides opposuere, sed duo præci- 13
pua. Alterum, cùm semper Lutherus, eiusque factio Concilium Constantiense tamquam irritum ac sacrilegum detestati fuissent, quippe qui præcipuas opiniones suas ab eo damnatas conspexerant; cumque tunc vt maximè Lutherani obfirmati refellerent tot illius Decreta certæ significationis & efficaciæ, alienum ab omni ratione videri, nunc ab ipsis proferri veluti diuinum Oraculum quoddam illius Decretum dubiæ intelligentiæ, & neutiquam confirmatum à Martino Pontifice, cuius confirmatio tantùm extenditur ad Fidei dogmata ibi aduersus recentes hæresiarchas sancita. Alterum fuit, cùm ad habendum legitimè Concilium exigerent Oratores Christianarum nationum omnium interuentum, certè niti non posse Basileensi, ad quod infringendum coacta fuit Synodus tam ampla, tam nobilis nationum concursu, cuiusmodi fuit Ferrariensis, ac dein Florentina, quam posteà comprobauit Ecclesia.

At è conuerso studebant Oratores cohonestare petitionem suam, 14
quæ alioqui supra modum rationi dissentanea videbatur, quando non tam pugnam quàm deditionem ante pugnam efflagitabat. Hinc rationem adducebant, semper ab hæreticis decantatam, &

anteà

anteà à Wirtembergensibus productam; cùm essent de Romano Pontifice multa corrigenda, eidem Iudicem agere non licere. Sed reponebatur à Patribus: Hanc argumentationem quò magis popularem, eò vitiosiorem esse; vtpote quæ si semel admitteretur, omnem Monarchiam deleret, cuius regimen postulat, vt Princeps ipse sibi sit lex, nec alium iudicem præter Deum & publicam infamiam reformidet. Quod si hoc admittitur in hereditariis Principatibus quò maiora bona decerpantur, quæ secum fert auctoritas suprema coniuncta cum vnitate perfecta; quantò potiori iure id admittendum in principatu per suffragia collato, & in quo senex eligi solet, & iam diu probatus? Accedebat, ex eodem argumento, si penitus introspiciatur, confici pariter, nullum aliud rectæ gubernationis genus posse subsistere; cùm omnes tandem ad supremum Magistratum sint redigendæ, siue is vno dumtaxat, siue pluribus constituatur, qui Magistratus leges simul det & accipiat. Perpenderent proinde non modò Principes, an domi suæ huiusce doctrinæ vsum admitterent, sed etiam politici; nam eo admisso, posset ne Principatus vllus persistere, nisi fortè vniuersa populi fæx in eo dominaretur? 1552.

15 Probè intellexerant Oratores, declarationem, quam ipsi postulabant à Synodo, vt nimirum ea Pontifici superior pronuntiaretur, agnosci à prudentibus rerum æstimatoribus idoneam esse non quidem ad componendas, sed ad multiplicandas controuersias: Pontifex quippe vicissim contrarium declarasset; nec fieri poterat, vt tertius in terra supremus Iudex inueniretur. Quare ad alia magis immoderata magisque absurda petenda progressi sunt, conati persuadere, vbi potuisset impetrari à Pontifice vt ab eo huiusmodi iuramenta relaxarentur, ingentem ex hoc plausum Concilio excitatum iri, saltem apud imperitos, auctâ in omnium animis securitate, simulque existimatione illius libertatis, quæ legitimo Concilio opus est. Sed hoc diluebatur; nimirum, si huiusmodi iuramenta vim habebant, & res ibi agitandas complectebantur, etsi Pontifex legitimus erat in omni causa Episcoporum iudex, illa iuramenta frustrà relaxatum iri, cùm ante ipsa præcessisset obligatio seruandi quidquid per eadem iuramenta firmatum fuerat; hac verò obligatione Episcopos à Pontifice solui non posse, vt qui nec arbiter nec dominus erat prærogatiuæ suæ, à Christo institutæ; adeoque nec eiusmodi prærogatiuæ officere poterat: sin autem hæc iuramenta vel inania haberentur, vel res quæ tunc agebantur haud complectentia, incassùm pariter laxationem peti.

Postremo loco Oratores eas Diuini obsequij publicæque salutis conte-

1552. conteſtationes adiecere, quæ ſunt vocabula communia ingentium malorum æquè ac bonorum auctoribus: habitæque ab ipſis orationis exemplar ſcriptum tradidere. His per communia verborum officia, perinde atque Wirtembergenſibus, reſponſum eſt.

Dimiſſis Oratoribus, manſere Patres in conſeſſu cum Cæſaris ac 16
Ferdinandi Oratoribus, quos audacter mendax Suauis affirmat huiuſmodi conſeſſibus haud ſolitos intereſſe, cùm oppoſitum Acta Concilij perpetuò teſtentur. Illic, pro eo quod ſtatutum fuerat in congreſſibus priuatis, & cum Conciliatoribus, & inter Epiſcopos habitis, decretum eſt, vt extrema omnia, quoad fieri poſſet, indulgerentur. Narrat Suauis, in conſiliis, in quibus hac de re deliberatum eſt, Legatum ſemper immobilem in contraria ſententia perſtitiſſe; ſed animaduerſo prævalido aliter opinantium impetu, cùm illum inhibere non poſſet, tacuiſſe. Quod vnicuique perſpectum eſt, quo pacto concordet cum iis, quæ hîc ſcriptor ſuprà ſtuduit obtrudere ad exaggerandam Legati potentiam in verſandis aliorum conſiliis ac ſuffragiis, & eleuandam Concilij libertatem.

Patres itaque conſenſere, vt deſtinatæ ſanctiones de Miſſæ ſacri- 17
ficio & Ordinis Sacramento differrentur, quibus de rebus in cœtibus Theologorum & Patrum expenſâ iam fuerant capita proſcribenda; tum etiam excuſi Canones & Decreta, ſed nondum ad generalem conuentum relata. Simul etiam iniunctum, vt interim alia pararentur de Sacramento Matrimonij, ne cunctatio otium ac tædium pareret, vt poſteà Synodus pari feſtinatione poſſet abſolui, adeoq; Paſtores Eccleſiis, & Eccleſiæ Paſtoribus reddi. Statutum præterea eſt, vt nouæ tabulæ ampliſſimæ fidei publicæ Proteſtantibus exhiberentur, in quibus, ſublato diſertè quocumque obice, per Decreta Conſtantienſis & Senenſis Synodi illato, ipſa penè verba Baſileenſis apponerentur, præſertim de cautionibus ſecuritatis; quod obſeruare licet vtraſque tabulas comparatè legentibus, in laudatis Conciliis impreſſas; omiſſis tamen verbis, quæ, ſicuti memorauimus, in Baſileenſibus tabulis explicabant rationem ſeruandam in diiudicandis controuerſiis. Quamquam enim ea verba ad optimam ſignificationem tunc fuiſſent appoſita; tamen animaduertebatur, moliri Proteſtantes inextricabilis litigij telam ex illis texere, clypeumque conſtruere aduerſus cuiuſcumque Iudicis poteſtatem, præterquam elinguis, qui nec reſpondere poſſet, nec pronuntiare. Atqui ſi liceret hoc pacto controuerſias decidere, non alio opus eſſet in Republica Iudice præter legem.

Poſtremò, ne per verba honorifica rei vtilitas impediretur, ſtatu- 18
tum

tum fuit, vt ante congressum solemnis contestatio pronuntiaretur, quæ in Actis extaret, & legitur in nonnullis Concilij exemplaribus impressa; vt nimirum Decreto quodam Sessionis secundæ renouato, ob quoscumque homines, etiam ab iis delegatos, ac libellos admissos, qui essent eiusmodi, vt admitti non deberent secundùm ius aut consuetudinem, & etiam ob permissionem ferendi suffragij, vel etiam per verbum *Placet*, nihil vmquam intelligeretur detractum iuri ac dignitati præsentis Concilij, seu cuiuscumque futuri, cùm iis in operibus pacis tantummodò & vnitatis ratio haberetur, modis omnibus honestis conuenientibusque quæsitæ. 1552.

Postero die, vigesimoquinto Ianuarij, decimaquinta Sessio habita est, nouem Episcoporum, qui superuenere, accessione factâ. Sacrificium peregit Nicolaus Maria Caracciolus Catanensis Antistes: Latinè concionatus est Ioannes Baptista Campeggius Maioricensis Episcopus. Promulgata in ea fuere duo Decreta de prorogatione, & publicæ securitatis libello, quæ suprà memorauimus. De posteriore non est operæ quidquam amplius referre. De priore, verbis grauitate ac pietate permixtis, huiusce moræ ratio reddebatur, quòd scilicet expectarentur Theologi Protestantium, quorum nomine postulatum id fuerat, simulque celerrimus illorum aduentus promissus: cùm sperandum esset, eos tandem Ecclesiæ iudicio acquieturos, exoptatamque concordiam Christianis populis reddituros. Sic interdum par est, vt qui publicam personam gerunt, deceptos se credi sinant vanâ quâdam spe, ne maligno deprauati desiderio credantur: vulgus quippe quos in se sentit affectus, eosdem in sapientes traducens, existimat id vnumquemque opinari futurum aut non futurum, quod ipse appetit aut abhorret.

Digitized by Google

HISTORIÆ CONCILII TRIDENTINI

LIBER DECIMVSTERTIVS.

ARGVMENTVM.

LEGATIO *Veralli Cardinalis in Galliam. Missio Episcopi Montis Falisci Tridentum, & Camaiani ad Cæsarem. Euentus belli. Mors Joannis Baptistæ de Monte. Armorum cessatio ad duos annos à Pontifice statuta, & postea à Cæsare confirmata. Septemuirûm Tridento discessus. Sessio prorogata. Lis inter Oratores Regum Lusitaniæ ac Romanorum. Expeditio Protestantium, & Concilij suspensio. Fuga Cæsaris Oeniponto. Legati Crescentij obitus. Concordia Passauiensis inter Cæsarem & Protestantes. Varia belli euenta in Germania, & Belgio. Quæ Pontifex cum Cæsare per Achillem Grassium, & cum Henrico per Prosperum Sanctacrucium egerit. Legatio Dandini Cardinalis ad illum, & Capiteferrei ad hunc, pacis componendæ gratiâ. Tumultus Senensium. Mors iuuenis Britanniæ Regis; & sororis Mariæ Catholicæ successio. Secreta illuc missio Joannis Francisci Commendoni, dein legatio Poli; eiusque obstacula tandem amota. Coniugium Anglicanæ Reginæ cum Philippo Caroli V. filio. Moronus ad Augustana Comitia Legatus, & Antonius Augustinus ad nouum Britanniæ Regem Nuntius. Pontificis mors. Successio Marcelli II. breuisque illius exitus. Senarum deditio. Pauli IV. creatio. Britannia ad Catholicam Religionem*

Digitized by Google

gionem conuersio. Britannici Oratores excepti. Datus Hiberniæ regni titulus. Promotus ad Purpuram Carolus Carraffa, eiusque conditiones. Augustana Comitia, eorumque sanctiones de Religione. Suspiciones inter Pontificem & Cæsarem, auctæ ex iis, quæ Romæ acciderant Sfortianis & Columnensibus. Septem Cardinales creati. Regna omnia à Carolo in filium translata. Occultum fœdus inter Pontificem & Galliæ Regem. Inducie confectæ inter hunc Regem, & Cæsarem, & Philippum Regem. Hac de causa Pontificis querimoniæ. Legationes Carraffæ in Galliam, & Rebibæ in Belgium. Variæ dissidij causæ inter Pontificem & Neapolitanum Proregem. Solemnis denuntiatio à Pontificij fisci Procuratore in Senatu habita in Cæsarem & Philippum Regem. Oratoris Cæsarei Romá profectio. Pax absque fructu agitata inter Pontificem ac Proregem. Arma à Prorege illata, & loca prope Romam ab eo occupata. Res in Gallia à Carraffa transactæ. Eius reditus cum suppetiis, & cum Rebiba Legato. Concordia Octauij Farnesij cum Hispano, à quo ei restituta Placentia. Armorum suspensio inter Pontificem ac Proregem, sed infectá pace.

CAPVT PRIMVM.

Belli euenta. Legatio in Galliam Veralli. Cooptati in Purpuratorum Senatum Patres. Missio Episcopi Montis Falisci Tridentum; & posteà Petri Camaiani ad Cæsarem.

1 NECESSARIVM arbitror, inter sacrarum rerum seriem profani aliquid intermiscere; quando pro humana imbecillitate, tametsi in effectis naturæ res terrenæ ita cælestibus subiectæ sint, vt nullo pacto quidquam in illas influant, è contrario in mortalium negotiis ab alteris altera mutuò pendent; nec homines ita conuersos ad cælum attollunt oculos, quin pedibus terræ insistant. 1552.

Cœpta iam fuerat à Pontifice ac Cæsare[a] armorum tractatio prosperi successus auspiciis: nam non modò Cæsariani in conflictu captiuos abduxerant Andalottum, Memorancij Gallici Comestabilis generum, itemque alios duos Proceres, à Rege Galliæ ad hoc bellum missos; sed multis oppidis in agro Parmensi potiti, agrum vni-

[a] Vide cuncta apud Adrianum, lib. 8.

Digitized by Google

1551. uersum vastauerant, & in vrbem penuriam ac terrorem intulerant. Quare Octauius nouos inter subditos, modicequè viribus instructus, vrbis defensioni penè diffidebat, cùm Petrus Strozzius, Regis Galliæ miles, celeritate, Gonzagæ & Marignano priùs incredibili, posteà admirabili, suorum militum ingentem globum adduxit, Parmæque intulit, deluso insequentium hostium conatu. Id autem non minùs dominationem Farnesiis, quàm existimationem Strozziis confirmauit.

Mirandula quoque armis Pontificiis ac Cæsareis obsessa est, 2
quippe subiecta Principi Farnesiarum partium, & vnde commeatus Parmensibus suppeditabatur. Sed ibi pariter res, quæ prosperè cœptæ fuerant, conceptâ iam spe in deterius inclinarunt. Pontifex iactâ per bellum aleâ, expertusque necessitatem sumptus in campo longè maiorem quàm in palimpsesto subduxerat, angebatur inter angustias ærarij, & molestiam deterendæ gloriæ, cuius erat appetentissimus, subditorum plausu iam excitatæ, deterendæ inquam per imposita onera, quæ sunt vel maximum odij popularis irritamentum. Itaque oppigneratis gemmis omnibus, sumptum eousque suppleuerat: [b] atque, vt fœderatis vsuenit, de Cæsarianis conquerebatur, quòd ij pecuniâ armisque promissa subsidia nequaquam explerent. Hinc verò Cæsarianis necesse erat, confinium frontem ad Subalpinam Italiam à Gallis possessam præsidio munire, vnde finitimo Mediolanensi Principatui formidabilis armorum impetus imminebat: ipsi quoque eam auri penuriam patiebantur, quæ plerumque magis premit ampliores principatus; vtpote quibus necessitas est ad illud plures in partes diffundendum, quemadmodum sæpè vastiora corpora maiori vitalium spirituum inopiâ ad exercendas vitæ functiones laborant.

[b] Extat in secunda instructione, tradita Camaiano, 10 Octobris 1551. inter monumenta Burghesiorum.

Vexabatur adhuc Pontifex Cæsaris postulatis. Hic enim non pri- 3
uata commoda, sed communis boni prouidentiam aduersus hostium consilia professus, à Iulio per Ioannem Manriquium nouum Oratorem petierat, vt ad opponendas æquales vires tot Cardinalium cohorti, Gallis natione seu factione addictorum, octo in sui gratiam Senatui adscriberet, quatuor disertè explicandos, & quatuor generatim nominandos, & in sinu reponendos; qui prout opportunitas suaderet depromerentur. Negauit Pontifex petitioni se posse assentiri: libenter quidem duobus inter eos, qui à Carolo nominabantur, se Purpuram collaturum, nimirum Poggio ac Bertano, Nuntiis apud Cæsarem, illi in Hispania, huic in Germania; sed in tertio, qui erat Petrus Tagliauia Archiepiscopus Panormitanus,

Digitized by Google

tanus, vti sanguinis claritudinem morumque probitatem agnoscebat, ita plus doctrinæ desiderabat. Prætereà cùm id temporis ille Concilio inter Præsules præstantissimos adesset, existimabat Pontifex, si Purpuram illuc ipsi mitteret, in reliquis inuidiam animique amaritiem excitum iri, quemadmodum in Paceci electione olim contigerat; quamuis Pacecus is esset, qui antequam Conuentum adiret, legendus vulgò noscebatur. Quæ ratio Pontificem retrahebat, ne Pighinum Præsidem, tametsi charum sibi, summoque in pretio habitum, ad eam ibi dignitatem eueheret; cùm præsertim sibi suboluisset, non deesse ex Septemuiris ibi degentibus, qui ad eumdem honoris gradum aspiraret; nec sine acerbo rubore toleraſſet, se collegæ minoris notæ fuisse posthabitum. Sed præ reliquis abhorrebat à quarto, qui erat Hydruntinus Archiepiscopus, quòd eius nomen in causa Religionis ad Cardinales Fidei Quæsitores delatum fuerat: atque hac de re comperio, [c] post tertium annum, cùm Pontifex vnum Cardinalem in tempore nominandum in gratiam Cæsaris retinuisset in sinu, ab eo per Ferdinandum Vegam denuò ipsum Archiepiscopum fuisse propositum, sed incassùm. 1551.

[c] Ex litteris Moroni ad Polum, in Belgium, 19. Martij 1554. in syllabo litterarum Poli, posteà citando.

4. Prosequebatur Pontifex, postulationem Cæsaris, vt tot Purpuræ seruarentur in sinu, acerbissimam futuram fuisse Senatui Purpuratorum, nec se tam facilè consensum omnium consecuturum, sine quo mos non erat tot simul capita in sacrum Collegium adscribi; sibi, quippe nouo Pontifici, non adesse perinde obsequentia Cardinalium studia, ac illi qui Senatoribus à se creatis præsidet. Accedebat necessitas aliis Principibus gratificandi, cuiusmodi erat Ferdinandus Rex, qui dignitatem illam petebat Georgio Martinusio, ex Ordine S. Pauli primi Eremitæ [d] Episcopo Varianensi. Hic anteà alumnus, deinde supremus administer Ioannis Regis, ac posteà defensor filij pupilli, & vxoris viduæ, fœdus anteà cum Turca nexuerat; sed tandem eisdem persuaserat, vt se Ferdinando concederent; eidemque pacificam possessionem non Pannoniæ solùm, sed etiam Daciæ simul obtinuerat: quamquam, prout mirabiles contingunt rerum humanarum conuersiones, idem Ferdinandus paucis post impetratam illi Purpuram mensibus, tamquam singulari tum de se tum de Ecclesia benemerito, per eam festinationem, [e] vt solus ipse promotus fuerit, non expectatâ proximâ ceterorum electione; idem, inquam, Ferdinandus, eo nomine quòd occultissima Georgij cum Turca molimina fuissent detecta ad Daciam sibi Turcarum auxiliis occupandam, eumdem per insidias necari iussit, sicuti erit infrà narrandum. De hoc etiam homine videre est,

[d] In Actis Consistor. 30. Iulij 1539. cùm propositus fuit Episcopus Varianensis, legitur nominatim Monachus S. Pauli primi Eremitæ.

[e] 12. Octobris 1551. vt in Actis Consistor.

Digitized by Google

1551. quantæ fuerint auctoritatis ea, quibus innititur Suauis, qui S. Basilij Monachum illum describit, aduersus quàm in Actis Vaticani Senatus habetur. Narrat etiam, ei fuisse concessam Purpuram ob Cæsaris nominationem à Ferdinando ipsi impetratam: at ex opposito, sicut retulimus, Pontifex in documentis biduo antequam is eligeretur Nuntio traditis, inter alias excusationes, cur Cæsari postulatis obsecundare omnino non posset, adduxit, à Ferdinando Rege se premi ad Martinusium promouendum. Sed ad responsa Pontificis reuertamur.

Addebat ille, peti quoque à Republica Veneta, vt in Purpuræ 5
distributione aliquis etiam e suis filiis ornaretur. Ac postremò, sibi quidem videri æquum non esse, vt in ea electione omnes Aulæ suæ Præsules benemerentes remuneratione vacui præterirentur; qui, vbi se præ externis exclusos cernerent, in eam desperationem deciderent, quæ operosæ virtuti necessarium alimentum subtrahit. Optabat præterea Iulius, quoad posset, eam Præsulum Cæsarianorum electionem protrahere, quò minùs obstructam semitam haberet ad concordiam cum Rege Galliæ, à se maximoperè expetitam. Etenim præuidebat, per illud opus irreuocabile, Regis commodis dissentaneum, aures regias obduratum iri ad quemlibet de pace sermonem. Sed opus videbatur, vt ea cunctationis ratio cautiùs insinuaretur, ne Carolo insideret altiùs ea suspicio, quam is à se de Iulio in continuatione fœderis parum constante conceptam, nimiùm sanè præ se ferebat, adeoque ne tepesceret in suppetiis ministrandis; tametsi reuerà per hanc ipsam suspicionem ille magis in opere incaluit: quippe magis sollicitè submittuntur auxilia in eas artes, quarum deditio magis timetur.

His itaque curarum motibus agitatus Pontifex, statuit Galli ani- 6
mum denuò pertentare. Vt autem ratio exhiberetur, quâ posset Rex in vota Pontificis sese flectere, illibatâ sui nominis existimatione, cuius anxietudo solet interdum humani generis felicitatem vnà cum Principum concordia præpedire, Legatum ad eum misit, pacificationem cum Cæsare in sui gratiam petiturum. Is fuit Verallus Cardinalis, vir ad huiusmodi negotia experimento probatus: quod pariter vsui erat Iulio, ad publicæ quietis studium ostendendum, vt posteà, vbi fortè res non succederet, minùs grauatè onera tolerarentur, vtpote iniecta ab inflexibili aduersariorum peruicacia, non ab inquieto Principis ingenio. Visum est Iulio, huic legationi alteram adiungere ad Cæsarem, quâ simul concordia inter ipsum & Henricum transigeretur; atque ad eam obeundam selegit Carpen-

Carpensem Cardinalem, Carolo prorsus addictum. Simul etiam, quòd haberet in animo Bononiam petere, quò propinquior [f] & bellum & Concilium foueret, promptiorque esset ad Tridentum adeundum, ad Cæsarem coràm alloquendum, & ad ineundum cum illo consilium, per quod Ecclesiæ bono tum in sacris tum in profanis consuleretur, de Cupis Cardinalem, inter Purpuratos antiquissimum, Romæ Legatum nominauit. 1551.

[f] In secundis documentis Camaiani infrà citàdis, & in epist. Dandini Bononiâ, 12. Septemb. 1552. ad Crescentium Legatum.

7 Sed ne quid Cæsari ea Gallicana missio suspicionis iniiceret, voluit Iulius Camaianum, de quo dictum est, ad illum expeditè legare, qui tradita Verallo mandata ipsi aperiret: per ea verò [g] iniungebatur Legato, ne vllâ ratione assentiretur, vt Parmæ Octauius remaneret. Iniunctum simul Camaiano fuerat, vt Cæsarem edoceret, eam legationem fuisse decretam, quò charitatem paternam Pontifex testaretur, sed cum tenui successus spe, pro animi habitudine quæ cernebatur in Gallo: Iulium verò ad repulsàm, quam penè certam opinabatur, apud se firmiter statuisse bellum prosequi pro virili; ac propterea conaretur Nuntius vrgere Cæsarem ad opem copiosè ac festinatò ferendam. Iussus pariter fuerat causas in medium proferre, quibus Pontifex repugnantiam excusabat, ne expetitam Cæsari Purpuratorum electionem indulgeret. Posteà ægrotante Iulio, ideoque Camaiani profectione dilatâ, consilia pariter mutata sunt. Nam [h] increbrescente Romæ terrore ex Turcicæ classis fama, visum est necesse fore, vt Princeps adesset in Regia, vnde subditos animaret, periculisque prospiceret; maximè verò, [k] quòd posteà Cæsar significauit Camaiano, se nihil morari illud iter Pontificis, quo ipse obstringeretur ad iter pariter suscipiendum Bononiam, quò Iulium alloqueretur: neque similiter molestiam præ se tulit ex Verallo in Galliam legato, qui ob huiusmodi dubitationem iussus fuerat in via subsistere: [k] & in diuturnam quartanam delapso Carpensi, euanuit ipsius ad Carolum legatio, quæ ad speciem potiùs erat quàm ad opus.

[g] In documentis Verallo traditis, 3. Octobr. 1551. in scripturis Burghesiorum.

[h] In secundis documentis Camaiano traditis, 12. Decembris 1551. apud Burghesios: & in epistola Dandini ad Martinengum, Nuntium apud Regem Romanorum, 26. Octobr. 1551.

[k] Litteræ Dandini ad Gonzagam Bononiâ, 7. Nouemb. 1551.

8 Quod ad Purpuratorum creationem spectabat, Cæsar, auditis Pontificis rationibus, [l] Camaiano respondit, id in ipsius iudicio à se reponi. Quare Iulius 20. Nouembris tredecim Purpuratos creauit. In quo plura peccat Suauis; vnum quidem leuius, sed manifestum: Protractam rem à Pontifice fuisse, aduersus quàm anteà statuerat, vsque ad consuetum tunc tempus Natalis Domini; & tamen libri, in quibus dies cooptationis Purpuratorum in Senatum notantur, etiam per vulgi manus circumferuntur. In reliquis fraude malâ peccat. Dicit: Cùm in Senatu id temporis duo de quinquaginta Cardinales

[k] Litteræ Dandini ad Io. Bapt. de Monte, 20. Octobr. 1551.

[l] Litteræ Dandini suprà citati ad Gonzagam.

Digitized by Google

1551. dinales numerarentur, visam fuisse nimiam prodigentiam tanti numeri appendicem, contrà quàm eorum temporum mos ferret; sed à Pontifice eo fuisse nomine fucatam, vt æquâ lance Gallorum factio libraretur. Verumtamen, quod spectat ad numerum, nec is nimius fuit, nec ij qui adlegebantur tales, vt Collegium vnanimi consensu eos non exceperit[m]; cùm per eam coaptationem donati præmio viderentur præstantissimi maximeque benemeriti Præsules, qui tunc Aulam Pontificiam cohonestabant. Huiusmodi erant Sarracenus Archiepiscopus Materanus, Riccius, Bertanus, Mignanellus, Poggius, Cicala, Dandinus tunc Bononiâ Romam accitus,[n] & ab armorum administratione ad litterarum præfecturam: ij planè viri, quorum rebus honorificè gestis, quà dum Nuntios agerent apud Reges, quà dum in Concilio desudarent, hæc historia passim illustratur: Iacobus Puteus, Princeps inter Duodecimuiros Romanæ Rotæ, quam doctis decisionibus locupletauit, simulque Barensis Archiepiscopus; Aloysius Cornelius, Magnus Cypri Commendator, in gratiam Reipublicæ Venetæ: reliqui etiam similibus animi dotibus fuere conspicui. Quod ad alterum attinet, causa quam Pontifex protulit, cur Collegium augeret, alia planè fuit ac Suauis comminiscitur, cùm in sinu potiùs quàm in ore illam habere oportuisset, ne Regem, quicum pacem cupiebat, exulceraret. Sed dixit,[o] sibi opus esse Romæ prudentibus fidelibusque consiliariis, quandoquidem complures è Cardinalibus inde aberant, alij vt profanis Principibus obsequerentur, per id Rege Galliæ indicato, alij ex contumacia, per hoc Farnesiis perstrictis, alij vt suis in sedibus residerent.

[m] In Actis Consistor.

[n] Diploma Pontif. ad Dandinum, 20. Nouemb. 1551.

[o] In mandatis Episcopi Montis Falisci, 25. Nouemb. 1551. apud Burghesior.

Non ita mentitur Suauis, dum narrat, Pontificem excusandum 9
se curasse per Episcopum Montis Falisci, quem Tridentum mittebat, apud Crescentium Legatum, quòd eâ vice illi gratificari nequierat in promouendo Saulo, eius Prolegato Bononiensi, & ab eodem vehementer commendato; simul etiam demissâ quodammodò maiestate, blandiùs indulgente cuidam appetentiæ, in illius præcelsi Purpurati animo conceptæ altioris fortunæ, cui molestiam inferre poterat tot nouorum electorum & forsitan competitorum cooptatio: per eumdem indicasse, se significaturum cunctis Cardinalibus, quos ipse in Senatum adlegisset, quænam illis ratio habenda esset de Crescentio Cardinali sibi percharo, tum se viuente, tum posteà se demortuo. Mira sanè denuntiatio in eiusmodi conditionis Principe, cui nullus sermo tam odiosus esse solet, quàm de successore. Verum pariter est quod narrat Suauis tum de gratiis Ponti-

Digitized by Google

Pontificis nomine ab Episcopo actis tribus Septemuiris Archiepiscopis, ob ipsorum erga Synodum pietatem, tum de gratificationis promissionibus: at non ita cum veritate concordat, quod idem scribit de iis, quæ Iulius Pighino significari iussit. Ea reuerà hæc fuere: [p] Læto esset animo; quia in ipsius causa iam conclusum erat, & poterat absque noua partis interpellatione sententia proferri. Quibus verbis indicabat Pontifex Purpuræ collationem, quam in sinu clausam Pighino seruauerat, cùm reliquos Purpuratos renuntiarat, declarandam vbi primum à Synodo eum accessisset, quod paucis posteà mensibus effectum est. [q] Enimuerò Iulius in Principatu collocatus, egregius remunerator fuit illorum laborum, quorum, Legati munere defunctus, spectator in Concilio fuerat. Etenim præter alia exempla, quæ iam retulimus, ac deinceps referemus, haud ita multò pòst Catharinum promouit à tenui Ecclesia Minorensi ad nobiliorem opulentioremque Consensem, cùm ea ex obitu Crescentij vacauit. Et quod mirum videri posset, Braccio Martello, qui quasi turbo perpetuus voluntati auctoritatique Legatorum, & menti commodisque Pontificis obluctatus fuerat impetu tam immoderato, quantus pluribus in locis patefactus est, haud se difficilem præbuit in commutanda paupere sede Fæsulana, Camaiano concessa, in Aletinam, amplam ac diuitem, magis in eo recti animi, quàm vehementiorum operum habitâ ratione: quod inter reliqua innumera argumenta apertè commonstrat, Concilij Patribus non solùm in dicenda sententia non defuisse libertatem; sed nihil obfuisse licentiam quin præmiis afficerentur. 1551.

[p] In Actis Concilij sub Iulio, vbi ponitur hæc Cardinalium creatio, dicitur creatus etiam Pighinus, sed à Pontifice seruatus intimè, alio tempore declarandus; ideoque cum Præsulis habitu tunc in Synodo manfisse.

[q] 30. Iulij 1552. vt in Actis Consistorialibus.

10 Ex Veralli responso multa concordiæ spes affulsit, cùm Rex animum præ se ferret assentiendi, vt Octauius Parmâ decederet triplici conditione:

Vt conueniens illi compensatio tribueretur: Vt Pontifex per firmam cautionem securum redderet Regem, nec Parmam in Cæsaris potestatem ituram, nec se cum Cæsare societatem initurum in ceteris cum ipso Rege controuersiis.

De prima conditione: [r] Insistebat Pontifex iis, quæ ipse priùs obtulerat, à nobis exposita. De secunda, exhibebat ad vadimonium suam Senatusque Vaticani sponsionem, eamdemque Cæsaris syngraphâ confirmatam, in qua pollicebatur, si Parma recuperaretur, eam in Ecclesiæ potestate futuram, saluo tamen vtriusque partis iure. Offerebat insuper Iulius, ad eam custodiendam, virum nobilem, & neutri partium addictum à se impositum iri, qui fidem suam iureiurando obstringeret, eam vrbem se Sedis Apostolicæ no-

[r] Legantur secunda mandata Camaiano tradita.

Digitized by Google

1551. mine ſeruaturum; ſimulque aduerſus vtriuſque Principis molimina defenſurum. De tertia, Henrico abundè cautum dicebat, præter obligatam à ſe fidem, per tot beneuolentiæ ſuæ pignora, quæ Rex acceperat; quin affirmabat, nulli ſe labori incommodoque parſurum, vt communem pacem componendam curaret.

Is erat rerum ſtatus, cùm Pontifex exeunte Decembri Camaianum ad Cæſarem iterùm miſit. Verùm cùm auctor huius Hiſtoriæ, ob dierum propinquitatem non animaduertiſſet anteà, duas fuiſſe Camaiani miſſiones, in leuem aliquem lapſum incidit, qui tamen nihil officit Operis propoſito, in editionibus Italicis. Summa mandatorum, quæ ſecundo loco dederat, ad duo capita redigebatur: 11

Alterum, Vt Cæſarem edoceret de iis quæ Verallus acturus erat; eidemque demonſtraret, vbi aduerſus Gallum belli cauſa ceſſaret, rationi conſentaneum omnino futurum, vt concordiam Pontifex redintegraret.

Alterum, Vt vbi pax non ſuccederet, inſtaret Carolo ad armorum continuationem vrgendam, eamdemque interim ſtrenuè proſequendam, occluſis auribus callido pellacis ſpei ſono; cùm apparatus armorum ſit efficaciſſimum inſtrumentum non minùs ad pugnam declinandam, quàm ad victoriam reportandam.

CAPVT II.

Concordia inter Pontificem & Gallum iterùm agitata. Joannis Baptiſtæ à Monte obitus. Armorum ceſſatio firmata. Septemuirûm Tridento diſceſſus. Seſſio prorogata. Aduentus Oratoris Luſitani, eiuſque cum Oratoribus Ferdinandi contentio.

1552. QVàmquam initio Gallus[a] ſe libenter aſſenſurum oſtenderet, 1
vt Octauius Parmam deſereret; tamen obſtaculum aut offendebat aut opponebat in triplicis propoſitæ conditionis negotio. Cumque illi proſperè cederet Parmæ ac Mirandulæ propugnatio, incepit paulatim ad pactiones ſibi auctiores animum adiicere; non per odioſam ſpeciem, quaſi debitas illas exigeret, ſed per modeſtiorem formam, quaſi Pontificem cohortaretur ceu beneuolus conſultor, & obſequioſus rogator. Ad hoc tranſigendum [b] deſtinatus à Rege eſt Turnonenſis Cardinalis, præcipuus Gallicarum partium in Italia rector, qui Venetiis, ſicuti diximus, morabatur. Is verò ſecuritatis tabulas à Pontifice petiit: ſed illi reſponſum eſt, Huiuſmodi Purpurato tabulis haud opus eſſe; tamen non

[a] Totum exſtat in octauo Adriani libro.

[b] Litteræ Dandini Româ ad Verallũ, 26. Decemb. 1551. & 8. Ianuarij 1552.

tam

Digitized by Google

tam ad ipsius securitatem quàm ad speciem dignitatis, Abbatem 1552.
Rossettum, Pontificis Cubicularium, qui eum deduceret, missum iri titulo Commissarij, vt vocant. Atque ita effectum est. Turnonius itaque vt Romam peruenit, vrgere denuò Pontificem cœpit, ne recusaret, ab Octauio Parmam retineri, oblatis in reliquum amplis conditionibus. Et, ad augendum suæ mercis pretium, animabatur à cupiditate, quam agnoscebat in Pontifice, illius emendæ. Ægrè patiebatur ex altera parte Iulius, à Gonzaga non modò remissiùs geri bellum, sed frequentes commeatus, qui per ditionem Mediolanensem, à se Cæsaris nomine administratam, & per Mantuanam, illius fratris filio subiectam, Parmam importabantur (eò protracti à magnete omnium pellacissimo, id est, ab illecebra certi & ingentis lucri) nequaquam impediri. Ex altera parte angebatur ob vicinam classis Turcicæ excursionem; timebatque, ne sibi, quasi maiestatis tenaciori, vitio verteretur apud Deum & apud homines, quòd exactam sui clientis obedientiam erga se, communi subditorum quin & Christianorum saluti prætulisset.

2 Cœpit igitur aurem præbere illi conditioni, sine qua parum is sperabat quidquam confectum iri. Actum proinde est de armorum suspensione, quæ Pontificis dignitatem illæsam seruaret suprà quàm pacis nomen effecisset; sed quæ sensim postmodum pax euaderet. Interim Octauius in Parmæ possessione maneret; cui exacto biennio liberum esset stabilem cum Ecclesia concordiam sancire, ab omni erga Regem obligatione soluto: Traderetur duobus Farnesiis Cardinalibus Castrensis Principatus, qui pro ea prudentiæ lege, quæ cuique præcipit odisse tamquam amaturo, à Pontifice per eiusmodi moderationem occupatus fuerat, vt Farnesianos administros reliquerit, rem ciuilem & œconomicam curaturos, impósito solùm ad res bellicas administrandas Rodulfo Baglionio: Ne illic plus militum quàm ad solum præsidium haberetur: Vt Rex simul & Octauius sponderent, nullam per ea loca illatum iri molestiam aut Pontifici, aut etiam Cæsari, vbi vellet ad eas pactiones accedere: Vt Rex boni filij partes erga Pontificem expleret, sineretque Ecclesiastica negotia è suo regno Romam adire. Hic erat agitatæ concordiæ modus.

3 At verò Cæsar, tametsi distractus motibus, quos ei Protestantium arma minabantur, adeoque virium impotens ad exteras expeditiones, Pontificem omni studio dehortabatur, ne huiusmodi pacta conficeret. Idem pariter vrgebat Io. Baptista Montanus, Pontificis fratris filius, armorumque supremus Præfectus, qui iuuentâ feruidus,

1552. uidus, magniq́ue plenus animi, militarium artium ſupra modum appetens ac peritus, & in iis laborum diſcriminumq́ue contemptor, nihil ardui ac formidabilis egregiâ ſanè virtute declinabat, & per illius belli exitum ſibi ſingularem nominis gloriam ardentiſſimè cupiebat. Quare cùm per ætatem nequiret ille ſpecioſum ab honeſto diſcernere, ad magnificam quidem, ſed inconſideratam denuntiationem progreſſus erat; Vbi patruus ſuo muneri defuiſſet, non idcircò ſe illi adhæſurum, ſed militiam tamquam Cæſaris militem proſecuturum. Quæ denuntiatio Pontificem in anguſtias redigebat: ſed ab eiuſmodi anguſtiis per infortunium longè moleſtius liberatus eſt Iulius. In conflictibus ad Mirandulæ obſidionem quò plus virtutis, eò minus cautionis Montanus oſtenderat: quapropter in grauia proximaq́ue pericula ſe coniecerat, non ſatis diiudicans, quanti referat Principis, hinc priuati militis, hinc ſupremi Ducis vita, adeoq́ue quàm inæqualis vtrique cura impendenda ſit ex recta fortitudinis norma; quæ, ſicuti virtutes reliquæ, à Prudentia regitur. Vnde Pontifex ſummâ ſollicitudine illum admonendum curauerat, [c] prænuntians, ſi quid ferale accidiſſet, eius mortem exitum belli cum hoſtium emolumento futuram: nolle profectò ſe ex obſidione Mirandulæ adeò lugubrem fructum decerpere. Sed ardens iuuenis, qui gloriæ caput deuouerat, & illi gloriæ, quæ idolum quoddam eſt ex aura populari conflatum, non lux ſincera è ſapientum comprobatione coalita, neglexit quaſi imbellia, tenerioris patrui monita, è prudenti Principis meditatione profecta. Quare in quodam cum hoſtibus congreſſu per ſingularem virtutem in arma corruens, & alieni ſanguinis cupidior quàm æſtimator ſui, hoſtibus ignotus, multis datis acceptiſq́ue vulneribus, extinctus cecidit. Eius poſteà cadauer plurimorum capitibus conſtitit, tum interfectoribus illud ſibi auidè affectantibus, tum Pontificiis, qui dedecore iràque inflammati ipſum defendere ac vindicare conſtanter voluerunt. Id cauſæ fuit, quòd Pontifex ceſſationem ab armis tranſegerit, ſuis confeſtim iuſſis ab omni hoſtili vi propè Parmam ac Mirandulam ſe abſtinere; conceſſâ tamen Cæſarianis certo dierum interuallo facultate, in munitiones à ſuis relictas ingrediendi. Verùm, ſiue quòd horum milites eò miſſi tyrones eſſent & inexperti, quemadmodum cauſatus eſt Pontifex, [d] ſiue quòd Pontificiis haud placeret vt illi proprio tunc nomine depugnantes, ac fœderis vinculis ſoluti, rem fortiùs agerent, quemadmodum Cæſariani affirmarunt; nec ingreſſus in munimenta circa Mirandulam, nec obſidionis continuatio ipſis proſperè ceſſit. Quamobrem cùm poſteà

c Litteræ Dandini, nomine Pontificis, ad Io. Bapt. Montanum, Româ, die 12. Ianuarij 1552.

d In mandatis Epiſcopo Montis Faliſci datis, miſſi ad Cæſarem poſt Parmenſem concordiam.

Digitized by Google

poſteà concordia, de qua diximus, inter Pontificem & Cardinalem Turnonium Regis Galliæ & Octauij nomine [e] ad biennium ſtatuta fuiſſet, relictâ Cæſari ad eam accedendi libertate, ipſe pariter illam comprobauit, ſtatimque inter Cæſarianos [f] atque inter Octauium Galliqúe adminiſtros par armorum ſuſpenſio firmata eſt. Pontifex verò ſequeſtrum ſe geſſit, [g] vt Cæſar Farneſios in gratiam reciperet, quibus, pro humanorum fœderum infirmitate, humanorumque conſiliorum fallacia, ex hac ipſa concordia (quæ tunc rebus Henrici Regis adeò accommodata, adeoque apta ad fouendam alienationem ab Hiſpanis, coniunctionemque cum Gallis videbatur) orta poſtmodum opportunitas eſt ſe arctiùs cum Hiſpano coniungendi; cùm ab eo non pacificam modò Parmæ poſſeſſionem obtinuerint, ſed propè deſperatam iam reſtitutionem Placentiæ, ſicut infrà patebit. 1552.

[e] 25. Aprilis in Commentariis apud Burgheſios.
[f] 29. Maij in monumentis apud Burgheſios.
[g] In mandatis Epiſcopp Montis Faliſci datis, vt in ſcripturis apud Burgheſios.

4 Intereà Proteſtantium Oratores, [h] quippe qui Tridentum acceſſerant, non vt concordarent, ſed vt obturbarent, primùm ampliſſimis publicæ fidei ad ſecuritatem tabulis haud præ ſe tulere contentos: dein cùm concionem habuiſſet Ambroſius Pelargus ſuper Euangelio de zizaniis, dixiſſetque, nonnumquam hæreticos, ne deteriora moliantur, eſſe tolerandos, altius conclamarunt, perinde ac ſi fuiſſet ille auditores cohortatus ad fallendam in ipſos fidem; ſed cùm publica fuiſſet concio, nec auditorum teſtimonia ad querelam firmandam poſſent adducere, expoſtulare cœperunt, prorogationis tempore parari Canones de Sacramento Matrimonij, quod ipſorum Theologis non expectatis, nec re cum ipſis communicatâ, agendum non erat. Satis in aperto patebat expoſtulationis iniquitas, cùm in more numquám fuiſſet expectari ne integras quidem nationes Catholicorum ad digerendos articulos propoſitos, qui, donec promulgentur, tamquam opus adumbratum non perfectum habentur: quin ſæpiùs euenerat, vt ad extremam vſque horam non leuis in ipſis mutatio habita fuerit. Verumtamen qui poſtulanti ſatisfacere percupit, non tam poſtulati æquitatem conſiderat, quàm poſtulantis firmitatem. Quapropter Cęſariani balbutientes, cum Camaiano loquebantur, [i] non auſi cunctationem expoſcere, ſed illius deſiderium præ ſe gerentes: & eodem modo ſuper diſciplinæ emendatione agebant; ad quam voluiſſent vt Synodus plenè animum conuerteret, ne tempus ad expendenda dogmata ſupereſſet: quæ argumentum erant tam odioſum, quàm emendatio gratum Proteſtantibus; vt qui in alteris hæreſes ſuas damnatas conſpiciebant, in altera Catholicorum corruptelas.

[h] Vide Adrianum lib.8. & Parutam lib.vltim. primæ partis.

[i] Litteræ Camaiani ad Maſſarellũ, 22. Febr. 1552.

Digitized by Google

1552. Posteà pro consuetudine Principum, qui molestas sibi res ab 5
aliorum ministris gestas incusant, quasi profectas ex vtilitate priua-
ta, non è Domini commodo, cœperant Cæsariani mussitare, à
Crescentio, diuturnioris procul ab Vrbe moræ impatiente, agi festi-
nantiùs quàm maturiùs negotia Concilij, nimiumque auctoritatis
in iis discutiendis adhiberi. Sed hoc ne suspicari quidem licebat,
quemadmodum alibi ostensum est. Etenim ex ipso Sleidani cal-
k Lib.23. culo k, Synodo tunc aderant, præter Tridentinum, ac tres Præsi-
des, septuaginta duo Episcopi; ex iis verò vigintiquinque erant His-
panienses, octo Germani, duo è Sardinia, quatuor è Sicilia, & vnus
o ex Pannonia, qui omnes numero quadraginta Cæsariani erant; ex
reliquis viginti duobus Italis maior pars obstricta Cæsari, quà fa-
miliæ clientelâ, quà subiectione Diœceseos: & inter minores
Theologos, numero quadraginta duos, continebantur vigintiquin-
que Hispani, & duodecim Belgæ. Hoc pacto à Sleidano enumeran-
tur. Et quamquam numerus maior esset, quàm Sleidanus recenset,
tum Episcoporum, qui reipsâ aderant septuaginta octo, præter Ab-
bates, summosque Regularium Ordinum Præsides, tum etiam mino-
rum Theologorum, qui sexagenarium explebant numerum; tamen
in vtrisque ij qui Cæsari addicti erant, eâdem seu parum diuersâ
proportione reliquos superabant. Sed, sicut hoc etiam posito ve-
rum est, à Cæsarianis ea fuisse in Legatum iacta; ita discrepat à ve-
ro, Cæsarem per solemnium denuntiationum minas contendisse, vt
Pontifex procrastinationem imperaret, adeoque illum à festinatio-
ne deterruisse, quemadmodum Suauis affirmat, adiiciens, posteà
fuisse missum ad hanc rem à Carolo certum hominem Romam ac
Tridentum; nescit tamen illius nomen, pro more impostorum,
qui ne conuincantur, generatim narrant. Et sanè Iulius, cui neque
Rex Galliæ per denuntiationes metum incusserat, neque anteà Ca-
rolus V. tunc victor, & cùm ille adhuc in Purpuratorum esset or-
dine; multò minùs in præsentia huiusmodi denuntiationibus cessis-
set, dum Cæsarem conspicabatur aduersâ laborantem fortunâ, at-
que tunc vt cùm maximè Pontificiæ opis indigentem, anxiumque
ne ille cum aduersario Rege coniungeretur. Ac palàm quidem fe-
cit Iulius hanc sui fiduciam aduersus Caroli sensa, non solùm in
concordia, quam narrauimus, cum Gallo, sed in suspensione Syn-
odi, de qua mox dicemus.

l In cœtu 18. Martij, ex Diario Magistri cæremoniarum. Res ita se habuit: Cùm Cæsar blandè se gessisset, rogauisset- 6
que Synodum, vt reliquorum Protestantium accessum præsto-
laretur, l Pontifex ac Patres consensere prorogandæ Sessioni,
quæ

Digitized by Google

quæ [m] fuerat indicta 19. Martij, vsque ad Kal. Maias: ad quod etiam iuuit discessus Tridento Septemuiri Treuirensis, ob armorum rumorem [n], quamquam per speciem ægræ valetudinis; quod postea [o] imitati sunt duo reliqui Septemuiri, apertè professi, se ad suas ditiones tuendas proficiscì, at simul polliciti, se redituros vbi primùm ea suspicio desiisset. 1552.

[m] Acta Arcis Æliæ, 16 Februar. & 12. & 13. Martij. [n] 16. Febr. in dicto Diario. [o] 21. Martij ex eodem Diario.

7 Hos inter euentus Pontifex, per grauem indignationem & querelam habitam in Senatu, [p] nuntios excepit violentæ necis Martinusio Cardinali illatæ, non solùm specie atrocis, sed etiam deturpatæ à fama, semper potentioribus inuida, & miseris fauente, ad enormia quæque consiliorum molimina res reuocante: perinde quasi Ferdinandus Rex per horrendum illud ingrati animi scelus aspirasset ad occupandum ingentem thesaurum, qui pro vulgi opinione, falsa postmodum comperta, penes Martinusium erat; atque ad subterfugiendum graue onus annuæ pensionis, quâ octoginta millia scutorum illi soluerentur, eidem promissæ ad pristina ipsius promerita compensanda. Sed hæc nimis abhorrebant tum à Christiana pietate, & ingenita Ferdinando æquitate ac mansuetudine, cui potiùs vitio vertebatur, quòd frigidiori studio fontes reprimeret, quàm quod voluntario scelere in insontes sæuiret; tum etiam ab eiusdem vtilitate, cui conducibilis sanè fuisset, ad nouum & adhuc nutans sceptrum confirmandum, illius hominis vita, qui Ferdinando illud tradiderat, si cum auctoritate fides etiam in eo perstitisset; atque ita planè hic rumor lentâ quidam, sed certâ temporis luce falsus detectus est.

[p] 18. Ianuarij 1552. in Actis Consistorialibus.

8 Intereà quò populari se infamiâ liberaret Rex, prolixum libellum, scriptum ad Franciscum Villaquium Episcopum Raabensem, suum [q] in Hungaria Proregem, vulgauit, vbi exacta rei gestæ ratio reddebatur: quam magis adhuc legitimè purgandam curauit apud Pontificem, à quo ipse in ius accitus fuerat, delegatis hominibus ad rem pro iure inquirendam. Quare paucos post dies auditâ Romæ Regis defensione, seiuncta ipsius causa in Senatu fuit [r] ab eorum causa, qui Cardinalem interfecerant: cumque neutiquam probaretur ea cædes à Rege demandata, ipsum extra culpam esse iudicatum est. Posteà interfectores Romam venerunt, & absolutionem honorificè impetrarunt; in qua admissum facinus Christianæ Reipublicæ salutare declarabatur, sicut ipse Suauis indicat. Verùm quemadmodum in coniurationibus contingere solet, vt numquam ipsarum textura credatur, cùm ante exitum earum tela præciditur, ita in hominum opinione scriptorumque narratione incerta semper stetit

[q] Apud Bzouium anno 1552. [r] 12. Februarij, in Actis Consistorialibus.

Digitized by Google

1552. ſtetit innocentia ſeu proditio Martinuſij. Non tamen hæc opinionum varietas dignum excuſatione Suauem reddit, dum ipſe; tamquam certæ communique omnium perſuaſioni, adhæret illi; quæ Regem magis onerat velut iniquum in cæde patranda, & Pontificem velut imbecillum in abſolutione indulgenda; cùm ipſe probè nouerit id quod ſcribit Paulus Paruta Reipublicæ Venetæ Chronographus, adeoque peritiſſimus earum potiſſimè rerum, quæ ad Turcam ſpectabant, de quo Senatus ille vel maximè ſollicitus id temporis erat. Hic igitur inter Italicos ſcriptores [f] egregius, non ſinceritatis minùs quàm ſcriptionis candore, nec pietatis quàm prudentiæ luce, citra omnem dubitationem affirmat agitatam ab interfecto Martinuſio proditionem.

[f] In vltimo libro primæ partis.

In iis quæ pariter ad Ferdinandum attinent, accidit interim Tri- 9
denti alia quamuis longè leuior perturbatio. Cùm illuc Luſitani Regis Oratores die 5. Martij peruenisſent, quorum primus Iacobus de Silua è regio erat Conſilio, ſecundus Iacobus Gouea Theologus, tertius Ioannes Paez Iuriſperitus, controuerſia de loco inter eos & Regis Romanorum Oratores coorta eſt. Quamobrem die 19. Martij diu id expenſum, tum à Patribus vnà cum ipſis Oratoribus, quorum ſinguli pro re ſua rationes plurimas adducebant, tum poſteà ſeorſim à ſolis Patribus. Statutum poſtremò eſt, vt eâ vice primus Luſitanus Orator inter Epiſcopos è regione Præſidum ſedem haberet, ibique legationem ſuam atque obedientiam exponeret, dum Oratores Ferdinandi in Legati Conclaui morarentur. Id ita effectum. Tum dimiſſis Oratoribus, ab eo qui à ſecretis erat perlecta eſt reſponſio iam parata, illis reddenda, cui per verbum *Placet* aſſenſum ab omnibus: dein ipſis reuocatis ab eodem recitata. Sed cùm adhuc lis perſtaret de loco in aliis ſeu cœtibus ſeu Seſſionibus obtinendo; & Præſides ac minores Patres pro concordia fruſtrà laboraſſent, eius deciſio in Pontificem reiecta: &, quemadmodum in quibuſdam monumentis comperi, Epiſcopus Zagabrienſis, vnus ex Ferdinandi Oratoribus, hac de re Romam ſcripſit ad quemdam Pontificium adminiſtrum; commendauitque ſui Principis rationes, eumdem rogans, vt exemplum aliquod in ſuam rem ſuppeditaret, curaretque ſibi propitiam Pontificis ſententiam, ſiue Ferdinandus ſpectaretur tamquam Romanorum ſiue tamquam Pannoniæ Rex; qui titulus efficacior videbatur, quippe regni non ſpe, ſed re ab eo poſſeſſi: & illius quidem regni nomine legatione is Epiſcopus fungebatur. Sed reſponſum eſt Româ [t], poſt adhibitam diligentiam deprehendi, veterem eſſe controuerſiam, nec vnquam deciſam,

[t] 3. Aprilis 1552.

ciſam, quod ad ſacellum Pontificium ſpectabat; atque in Concilio Conſtantienſi fuiſſe generatim præſcriptum eumdem ritum inter Oratores, qui in ſelectioribus Eccleſiæ officiis Romæ coram Pontifice ſeruabatur: proinde nolle Pontificem nondum auditis partibus quidquam decernere. Videri, faciliùs rem poſſe componi, ſi Oratores Ferdinandi, vti qui erant Epiſcopi, in Epiſcoporum ordine, ſed ſupra ceteros ſederent; Luſitanus verò, quippe laicus, inter Oratores laicos locum haberet. Vbi per hoc haud fieret ſatis, aliud cum Tridentinis Patribus conſilium excogitarent. 1552.

Lis nec diiudicata nec compoſita perſtitit vſque ad 24. Aprilis diem, quo generalis conſeſſus habendus erat, non quidem in Legati domo, vbi ex lethali tunc morbo is decumbebat, ſed in templo. Quare cùm & pro dignitate & pro more Oratores omnes adeſſe deberent, conuentum eſt (quod & præſtitum fuit tum eo die, tum proximâ, ac deinde ſequenti die 27. quibus conuentus habiti, & ſimiliter die poſtero 28. quo Seſſio ſexta & poſtrema ſub Iulio celebrata eſt) vt Oratoribus Luſitanis locus daretur è regione Cæſareorum Oratorum, hoc eſt, ad dexteram ante Præſidum ſedes, vbi ſedere iam conſueuerant Septemuiri Eccleſiaſtici, è Synodo tunc profecti; Oratores verò Ferdinandi ſubſellia tenerent ad ſiniſtram prope Cæſareum, editâ priùs à Præſidibus publicâ ſolemniq́ue declaratione, id fieri per eam dumtaxat occaſionem, conſentientibus partibus quietis gratiâ, & nihil inde detrahendum illarum ſeu cuiuſlibet alterius iuri; & ne quid oriretur detrimenti ex prærogatiua, in ſolemni ſacrificio Seſſionis die conſuetus pacis ac thuris honor nulli Oratorum fuit exhibitus; rei verò peractæ legitimam teſtificationem, die 5. Maij ſignatam à Præſidibus, Luſitani voluerunt. Sed hæc poſteà euenere, tametſi narrata ſint hoc loco, vt rei totius ſeries vnico proſpectui ſubiiceretur: cùm Hiſtoriæ imitanda ſæpè ſit quorumdam ſpeculorum conditio, in quibus varia inter ſe diuiſa in vnam imaginem coaleſcunt.

Digitized by Google

1552.

CAPVT III.

Legati morbus. Arma à Lutheranis mota. Cæsaris ac Tridenti discrimina. Multorum Antistitum discessus. Synodi suspensio. In eam contestatio quorumdam Hispanorum Patrum. Legati obitus.

IAm verò par est ad incepta nos regredi. Paucos intra dies incidit in morbum Legatus: [a] & vti mos est, Magnatum ægrotationes adscribi semper animorum ægritudini, perinde ac si in ipsis, aduersus quàm in reliquis hominibus vsuenit, non animus ex corpore, sed corpus semper ex animo tantum pati posset; ita creditum est, morbum ab eo fuisse contractum ex ægrimonia, quòd Synodus se duce progressus haberet improsperos, & contra præceptam spem, quin propinquæ solutionis indicia præ se ferret. Neque hîc negauero quod narrat Sleidanus, tametsi à Spondano probabili coniecturâ reiectum tamquam scriptoris apertè maligni narrationem, à nullo reliquorum auctorum confirmatam; nimirum, Crescentio pridie quàm æger decumberet, vesperi fuisse visum ingentem ac nigrum canem, toruis oculis: quare accitis duobus cubiculariis ab eo impositum, vt illum abigerent, quem idem sub propinqua mensula latere affirmabat; sed diu conquisitus huiusmodi canis nusquam repertus est, nisi in heri phantasia, in qua referunt permansisse ad ipsam donec viueret perturbandam: haud, inquam, factum negauero; nam in iis quæ apud me sunt monumentis [b], id verè narratur. Leuis tamen peruersæque mentis est, argumentum deducere æternæ vindictæ illi viro infligendæ, ex oculorum præstigiis, quas consuetas nouimus iis qui ob humores lethali corruptioni proximos hallucinantur. Quamobrem maiori cum grauitatis laude Suauis hanc rem neglexisse, quàm Sleidanus aut supra verum amplificasse, aut supra verisimile interpretasse visus est. 1

Ægrotante Legato primas partes Pighinus exercebat: tunc verò accidit, vt explosi Protestantium cuniculi in Cæsarem impetum fecerint. Mauritius Septemuir, & iniuriæ sibi ducens numquam impetratam libertatem Philippi Lantgrauij, soceri sui, qui se Carolo dederat, acceptâ fide de carcere non perpetuò futuro, & dedecori sibi vertens Cæsaris scomma, quo respondebatur, nullam diuturnitatem esse perpetuam, conspiratione initâ cum pluribus Germaniæ Principibus ac Rege Galliæ, arma mouit: & cùm facilè præsidium externorum vincatur, vbi ciuium animi possidentur, leui negotio 2

[a] 25. Martij, ex Diario Magistri cærimoniarum.

[b] Diarium Magistri cærim. qui huic euentui adfuit, & eum narrat sub 25. Martij.

Digitized by Google

gotio Augustam, propensione Lutheranam, occupauit. Dein fœderatorum exercitus Oeniponto minitatus est, vbi Cæsar degebat, adeoque Tridentum etiam vrbem propinquam deterruit: vnde multi Episcopi non solùm Itali, sed Hispani fugam arripuere, tametsi Oratores Cæsaris omni studio eleuare pericula niterentur; & Carolus post aliquam titubationem statuisset haud Oeniponto discedere, ne sui metus confessione animum perduellibus adderet, & famam hostilis potentiæ, fortissimam inter bellicas machinas, roboraret. Sed Madruccius, nolens per attenuatum verbo periculum re ipsum augere malo suo, & sollicitus, ne vrbi suæ aut maius esset præsidium ad propellendas, aut minus illicium ad prouocandas Protestantium aggressiones, Pontifici significauit [c], tutam ab fœderatorum impetu eam mansionem se polliceri non posse. Quapropter Pontifex, re in deliberationem vocatâ in cœtu Purpuratorum [d] die 15. Aprilis, ex eorum sententia Concilij suspensionem decreuit, & in eodem cœtu ad Collegium retulit, quæ de induciis cum Turnonensi egerat. 1552.

[c] Adrian. lib. 8.

[d] In Actis Consist.

3 Contrà Cæsariani in Tridentina vrbe vel maximè abhorrentes ab ea interruptione Synodi, quæ tot ipsorum curis laboribusque confecta tantæ spei basis erat, denuò obstrepuere, perinde ac in huiusmodi occasionibus consueuerant: & quoniam interdum ipsa imbecillitas acuit ad minas, significarunt, velle se in eo negotio extrema quæque tentare. Quocircà Præsides, quippe inferioris Ordinis Præsules, ausi non sunt confestim mandata exequi; sed Pontificem monuerunt, [e] permoleſtam Patribus futuram fuisse suspensionem, Pontificio Diplomate indictam absque vlla auctoritate ac voluntate Concilij; ac proinde se satius duxisse, memoratum Diploma non depromere, sed curare vt ipsa Synodus id consilij per se susciperet. At Pontifex nihil amplius cunctandum rescripsit, & [f] à se minas huiusmodi planè despici. Vt autem per spei stimulum suaue simul & efficax acumen adderet, mandato significari Pighino iussit, vbi ille in Concilio præsidere desineret, incepturum in Vaticano Senatu considere. Sed hæ litteræ nihil effecerunt, quippe re ante ipsarum aduentum confectâ. Etenim prospecto id temporis non cogitatione solùm, sed pænè oculis è Tridenti turribus imminente discrimine, & ineuitabili Patrum ac Theologorum fugâ, priùs generalis conuentus habitus est [g], in quo ex plurimorum suffragio, ac præcipuè Tridentini, Episcopi Zagabrienſis, pro Ferdinando Rege Oratoris, & Archiepiscopi Granatensis, consilium suspensionis, infrà scribendæ, susceptum est; ac posteà die 28. Apri-

[e] Acta in Arce S. Angeli, 15. Aprilis 1552.

[f] Litteræ Camaiani ad Massarellum, 1. Maij 1552.

[g] 24. Aprilis 1552.

Digitized by Google

1552. lis celebrata fuit Sessio, solemniter ad aras litante Michaële à Turre, Episcopo Cenetensi, ibique decantato extra ordinem Euangelio S. Ioannis, *Modicum iam non videbitis me, & iterùm modicum, & videbitis me*, &c. ceteriſque ritibus adhibitis præter concionem, Episcopus qui Sacrum celebrabat, hoc Decretum recitauit.

Sacrosancta Oecumenica & generalis Tridentina Synodus, in Spiritu sancto legitimè congregata, præsidentibus in ea Reuerendißimis Dominis, Sebastiano, Archiepiscopo Sipontino, & Aloysio, Episcopo Veronensi, Apostolicis Nuntiis, tam eorum proprio, quàm Reuerendißimi & Illustrißimi Domini Marcelli, tituli sancti Marcelli S. R. E. Cardinalis Crescentij Legati, ob aduersam eius grauißimam valetudinem absentis, nomine, non dubitat Christianis omnibus patere, hoc Concilium Oecumenicum Tridentum primò à Paulo felicis recordationis conuocatum & collectum fuisse: deinde à sanctißimo Domino nostro Iulio III. efflagitante Carolo Quinto Augustißimo Imperatore, ea præcipuè de causa fuisse restitutum, vt Religionem in multis orbis partibus, & præsertim in Germania, in diuersas opiniones miserabiliter distractam, in statum pristinum reuocaret; abusus & mores Christianorum corruptißimos emendaret, cumq; ad hoc agendum quamplurimi Patres, nullâ laborum suorum periculorumq; habitâ ratione, è diuersis regionibus alacriter confluxissent; reliquum strenuè, magno fidelium concursu, feliciterq; procederet, ac spes esset non leuis, illos Germanos, qui eas nouitates excitarant, in Concilium venturos, & sic animatos, vt veris Ecclesiæ rationibus vnanimiter acquiescerent; lux denique quædam rebus affulsisse videretur, caputq; attollere inciperet profligata anteà, & afflicta Respublica Christiana: hi repentè tumultus, ea bella hostis generis humani versutiâ exarserunt, vt Concilium velut hærere, ac suum cursum interrumpere, satis incommodè cogeretur; spesq; omnis vlterioris progressus hoc in tempore tolleretur: tantumq; aberat, vt sancta Synodus Christianorum malis & incommodis mederetur, vt multorum mentes, præter sui animi sententiam, irritaret potiùs quàm placaret. Cum igitur ipsa sancta Synodus omnia, & præcipuè Germaniam, armis ardere & discordiis videret, omnes ferè Episcopos Germanos, præsertim Principes Electores, suis consultum Ecclesiis è Concilio abiisse; decreuit tantæ necessitati non reluctari, & ad meliora tempora reiicere, vt Patres, quod eis nunc agere non licet, suis omnibus prospectum ad suas Ecclesias regredi valerent; ne diutiùs vtrobique inutili otio conterantur. Atque ita, quoniam sic temporum conditio tulit, huius Oecumenici Concilij Tridentini progressum per biennium suspendendum fore decreuit, prout præsenti Decreto suspendit: eâ tamen lege, vt, si citiùs pacata res sit, ac tranquillitas pristina reuertatur, quod sperat Dei Optimi Maximi beneficio non longo fors spatio futurum, ipsius Concilij progressus 4

ſus eodemmet tempore ſuam vim, firmitatem vigoremq; habere cenſeatur. 1552.
Sin autem (quod Deus auertat) peracto biennio prædicta legitima impedimenta non fuerint ſubmota; quamprimùm ceſſauerint, talis ſuſpenſio eo ipſo ſublata eſſe intelligatur, ac ſuus vigor & robur Concilio ſit reſtitutum, & eſſe intelligatur, ſine alia noua Concilij conuocatione: accedente ad hoc Decretum conſenſu & auctoritate Sanctitatis ſuæ, & ſanctæ Sedis Apoſtolicæ.

5 De hoc Decreto conuenere reliqui omnes, præter duodecim ex Hiſpanis, qui ſolemnem conteſtationem illi oppoſuere. Inter eos Ioannes Bernardus Dias Epiſcopus Calaguritanus æquè ſuſpenſioni ac prorogationi obſtitit: non ita reliqui vndecim. Hi fuere Saluator Alepus Archiepiſcopus Turritanus, Ioannes Salazarius Epiſcopus Lancianenſis, Aluarus à Quadra Epiſcopus Venuſinus, Petrus Acugna Auellaneda Epiſcopus Aſturienſis, Ioannes Fonſeca Epiſcopus Stabienſis, Franciſcus Nauarra Epiſcopus Pacenſis, Michaël Puchius Epiſcopus Elvenſis, Ioannes Æmilianus Epiſcopus Tundenſis, Martinus Ayala Epiſcopus Gadixenſis, Aluarus Moſcoſus Epiſcopus Pampilonenſis, & Petrus Poaz Epiſcopus Ciuitatenſis. Eorum conteſtatio hæc fuit:

6 *Cùm hoc ſacrum Oecumenicum Concilium, ante tot annos à toto Chriſtiano Orbe deſideratum, tantis laboribus procuratum, tandem Tridenti ad extirpandas hæreſes, tollenda ſchiſmata, reformandos mores, pacemq; inter Chriſtianos Principes componendam, fuerit conuocatum; neque poſt eius conuocationem fuerit adhuc ſatisfactum nedum omnibus, ſed nec plenè alicui ex cauſis propter quas conuocatum eſt, præſertim reformationi neceſſariæ abuſuum, vnde mala omnia, quibus vexatur Eccleſia, & orta eſſe, & confoueri apertum eſt. Nos infraſcripti Archipiſcopus & Epiſcopi, noſtrarum conſcientiarum teſtimoniis compulſi, huic Decreto ſuſpenſionis Concily cum omnibus in eo contentis circumſtantiis & conditionibus, tam quoad ſubſtantiam eius quàm quoad formam, contradicere decreuimus, prout de præſenti contradicimus & repugnamus: tum quia cauſa ſuſpendendi, quæ in eo aſſignantur, bella ſcilicet & Germaniæ tumultus (quos breui ſedatos iri ac componi vel in ipſo Decreto ſperari dicitur) non vſque adeò videntur vrgere, vt ſit propter eas ita à Concilij proſecutione ceſſandum, ſaltem in his quæ ad reformationem attinent: quinimò ad ſedandas Principum diſcordias aptiſsima viſa eſt Concilij conuocatio, ſubindeq; proſecutio & continuatio. Tum etiam, quia dicta ſuſpenſio magis diſſolutionis quàm iuſtæ, moderatæ, aut neceſſariæ ſuperſeſsionis ſpeciem præ ſe ferre videtur. Neque enim, etſi cetera difficultates deerint, quas timere nos docuit experientia, tam celebris Prælatorum conuentus ex tam diuerſis remotiſq; prouinciis ha-*

1552. beri facilè poterit; nec deerunt impugnatoribus Catholicæ Ecclesiæ occasiones & rationes ad serenda alendaq; bella atque discordias, quibus huius Concilij, cuius nomen apud eos est tam odiosum, reassumptionem impediant, ac ludificentur, quod nunc eos conari, variisq; rationibus tentare videmus; si præsertim viderint, conatus huiusmodi prosperè eis cedere, nosq; eò adegisse, vt ab incepto opere cessauerimus. Praterea deterret nos ingens scandalum, certaq; hæresum propè confirmatio, quam ex tali & tam diuturna suspensione nedum ipsis Ecclesiæ aduersarijs, sed & Catholicorum plerisque orituram esse manifestum est; cùm Dominica castra, publicamq; causam deserere non aliâ ratione magis quàm persecutionum metu, laborum impatientiâ, &, quod petius est, causæ ipsius, & Diuini auxilij desperatione opinabuntur; cùm tamen in tuto loco, ab omni bellica iniuria remoto, sedisse nos viderint, vbi aliàs, cùm non minus periculosa bella gererentur, nihilominùs ipsa Synodus fiducialiter in Diuino hoc opere perseuerauerit, quod profectò inficiari nec nos ipsi possumus. Cùm itaque è manibus nostris repetendæ erunt animæ, quæ perituræ sunt per subtractionem huius salubris atque vnici remedij, aliisq; de causis conscientias nostras mouentibus, huic Decreto non expressè contradicere non possumus, imò & contradicimus, &, quantum possumus, absolutè repugnamus. Ne tamen omni consilio non consentiendi rationem quærere videamur, néve abhorrere credamur à suaui rerum dispositione, cùm & nos difficultatis temporum, recessusq; Prælatorum Germanicæ nationis ferè omnium, rationem aliquam habendam esse non improbemus, petimus, vt sequens viam, quam hactenus tenuit atque seruauit hæc sancta Synodus, Sessionem ad proximas Kalendas Maij indictam, ad moderatum aliquem terminum proroget, diemq; declaret, qui ipse ita pro homine interpellet, vt alia conuocatio, declaratio aut intimatio minimè sit expectanda, quominus ad hunc locum Concilij omnes Prælati conuenire & possint & teneantur. Addentes nihilominùs, quòd si infra dictum declarandum terminum prædicta impedimenta cessauerint, curet Sanctitas sua Prælatos omnes ad prosecutionem Concilij reuocare, quos interim ad proprias Ecclesias remeare, si libeat, licebit. Vltima verò Decreti verba, quibus commendatur Decretorum huius sanctæ Synodi obseruatio, placerent vtique, si absque his verbis (quatenus ad eos de iure spectat) publicetur: quæ litium occasio esse videntur & seminarium. Quæ quidem omnia ita & non aliter fieri petimus, & protestamur: quòd si secùs fiat, nullum nobis, nec sanctæ Synodo præiudicium fieri quouis tempore, tam propter huius Decreti suspensionis publicationem, quàm ob quemcumque alium actum factum vel faciendum, attentatum vel attentandum per quascumque personas contra huius Oecumenici Concilij auctoritatem & potestatem, Conciliorumq; Oecumenicorum omnium. Petimus insuper à Synodi huius Notario, vt hanc

nostram

nostram schedulam contradictionis, attestationis, ac protestationis, inter Acta Synodi, vnà cum hoc Decreto inserat, indeq; ipse, vel aly, nobis vnum vel plura authentica instrumenta exhibeant. 1552.

7 Hæc contestatio reliquorum neminem à priori sententia retraxit. Nam quod ad primam partem spectabat, iidem ipsi qui contradicebant, prorogationis necessitatem fatebantur, multòque magis eam fassi fuerant plures ex ipsorum collegis ac ciuibus per quamdam discessus speciem, qui fugam præ se ferret. Hoc posito, biennij spatium rebus consentaneum agnoscebatur ab iis, qui ratiocinatione, non cupiditate, spem futuræ tranquillitatis ad id necessariæ metiebantur. Quod si ea priùs euenisset, prospectum iam fuerat vt illicò Synodus restitueretur: nec dubitandum erat, quin vbi illa videretur opportuna, à Pontifice, iisdemque Principibus, qui priùs eam legendam curauerant, reuocaretur. Ex altera parte, si iidem Principes secùs putassent, quæcumque certa conuocatio fuisset præsenti Decreto indicta, in irritum caderet.

Quod verò attinebat ad ea verba, quæ postremâ parte continebantur, *in quantum ad ipsos de iure spectat:* vel ea prætermittenda silentio erant, eo animo, vt tamen subaudirentur; & idem litium seminarium perdurasset, nimirum ad quem & quousque de iure spectaret efficere, vt quæ Synodus decreuerat, obseruarentur: vel eorum Antistitum sententia erat, vt non modò sonus, sed etiam significatio huiusmodi verborum excluderetur, adeò vt ad singulos absque vllo discrimine earum sanctionum plena executio pertineret; & cui latere potuisset, quantum confusionis perturbationisque in Ecclesiam inde manaturum aduersus omnium Canonum sanctiones, omniumque Conciliorum voluntatem?

8 Quemadmodum nullum in terris bonum damno aliquo vacat, ita nullum malum alicuius commodi expers est: nimirum, grauiores ærumnæ leuiorem breuioremque nunc reddidere controuersiam de suspensione, quàm sedente Paulo de translatione. Tunc bonum nocuit, scilicet ingruentis luis cessatio, quæ causa fuit, cur reluctantes Episcopi illic persisterent, quæ animos ipsis suppeditauit ad perpetuò impugnandam tamquam simulatam causam profectionis, à reliquis priùs peractæ; Cæsari verò speciosum fucum, ad huiusmodi creditum ius per se ac per alios firmiter sustinendum. Ex aduerso in præsentia malum profuit, quia periculis crescentibus contestatio contraria factis euasit; quandoquidem illius auctores paulò pòst suæ saluti discessu consuluere. Neque vllam timiditatis notam mereri potuit ea Togatorum manus, quòd se discrimini subduxerit, quando

1552. quando vel ipse Carolus V. qui ad eam vsque diem hostibus inter mortales summè formidandis pectus semper aduersum obiecerat, necesse habuit suis subditis perduellibus terga ostendere, ne pristina ipsius fortitudo in temeritatem abiret, & ab ipsis captiuus cum Imperij Christianique nominis pernicie abduceretur. Etenim prævalido Clusiæ transitu à Protestantibus occupato, ille per offusas intempestæ noctis tenebras Oeniponto discessit, [h] infirmâ valetudine, lectica vectus, quem maior comitatus pars equorum penuriâ pedes in ea repentina rerum perturbatione secuta est: nec ille se tutum habuit, donec Villacum oppidum Carinthiæ peruenit, finitimum Foroiulij, sub Veneta ditione. Quin illic etiam ex milite collecto, quà vt Cæsar honorificè exciperetur, quà vt fines munirentur, nouum metum concepit Carolus, in suspicionem adductus ab exorto, quamuis falso, rumore fœderis inter Venetos ac Protestantes initi. Paucis horis post Cæsaris discessum Oeniponto, illuc Mauritius ingressus, qui [i] intactis ciuium bonis ac Ferdinandi (qui pacis potiùs amicus quàm hæresis inimicus putabatur) hostiliter depopulatus est quidquid ibi habebant Cæsar, Augustanus Cardinalis, & Hispani, nomina Protestantibus infensissima, quòd primus illatarum illis cladium auctor, alter consiliarius, postremi executores fuissent.

h Vide Paruam in postremo lib. primæ partis, & fusiùs Adrian. lib 9.

i Vide Spondanum, an. 1552.

Has inter turbas ministri Pontificij ab huiusmodi angustiis ad 9
tam subitariam profectionem compulsi sunt, vt cum eorum quibusdam, nisi Madruccius necessaria ad viaticum suppeditasset, malè actum esset. Crescentius, etsi oppressus morbo, [k] vt in mortem potiùs quàm in hostem incideret, per Athesim Veronam deportari se iussit, vbi intra triduum [l] decessit; atque eius cadaueri Romam delato is honor redditus est, qui virtuti etiam in cineribus soluitur.

k Diarium Magistri cærim. 7. Maij 1552.
l Acta in Arce Æliæ, 25. Maij.

Suauis affirmare nihil veretur, in Aula Romana duos Nuntios 10
fuisse acriter obiurgatos, quòd in Decreto Synodus Christianos hortata esset, vt ea quæ fuerant à se sancita seruarent, non priùs requisitâ Pontificis confirmatione, quâ deficiente sanctionum pariter efficacia deficiebat, ex doctrina quæ Romæ traditur: & addit, fuisse qui diceret, & Nuntios, & Episcopos qui consenserunt, ea de causa in censuras prolapsos. Enimuerò quemadmodum à veteribus amor cæcus depictus fuit, ita pariter odium cæcum depingendum videretur; nisi quòd fortasse cognouerint id quod posteà S. Thomas notauit, vim omnem odij, itidem ac cuiusuis animorum affectionis, non aliud reuerà esse, nisi intermixtum quemdam amorem. Nónne [m] Antuerpiensibus typis impressum legitur? nónne Suauis ipse narra-

m Synodus cum citatis scripturis fuit impressa Antuerpiæ an. 1564.

Digitized by Google

narrauit, fuisse in eo Decreto requisitas consensionem auctoritatemque Pontificis & Apostolicæ Sedis? 1552.

11 Tam palmaris mendacij confutationi par est adiiciam solutionem eiusdem calumniæ. Cur, inquit ille, disputandi locus negabatur Protestantibus aduersus Decreta iam constituta in Concilio, si ea certa & extra falsitatis aleam non erant, donec à Romano Pontifice confirmarentur? In promptu ratio est: Quia reipsâ confirmabantur, pro eo ac Pontifex de illis edoctus subinde per suas litteras ad Præsides ea comprobabat, & edenda per typos curabat, variisque adiectis significationibus confirmabat: & vbi cetera deessent, eadem ipsa responsa, quà Cæsaris Oratoribus voce, quà Carolo Germanisque Ecclesiasticis scripto reddita à Paulo & Iulio, postulantibus, ne res sancitas in controuersiam ampliùs reuocarentur, efficacis comprobationis vicem subiissent. Quamquam in fine Synodi, quò solemnior firmiorque memoria rerum omnium in fastis Ecclesiæ supereſſet, prudenter & à Synodo postulata, & à Pontifice prolata fuerit vniuersalis ac diserta illarum confirmatio, sicuti suo loco scribemus, cùm haud nouum sit, eamdem actionem iteratis comprobationibus confirmari ad cautionis vbertatem, ac maiestatis accessionem; eo sanè pacto, quo magnifico ædificio maior columnarum numerus apponitur, quàm illi sustinendo sufficiat. Quemadmodum Angelorum est præstantia, qui famulis non indigent, famulis carere; sed hominum, quibus illi sunt opus, suprà quàm indigeant, iis abundare: ità vniuersè rebus, quæ fulcimentis non egent, præstantiæ vertitur, fulcimentis vacare; sed rebus, quæ fulcris indigent, eis suprà quàm indigeant abundare.

CAPVT IV.

Variæ Suauis calumniæ de Synodi dilatione, susceptoque à Pontifice Syriæ Patriarcha, reiectæ.

1 SEd nondum Suauis cauillos euasimus. Is ad carpendum Pontificem obseruat in primis, suspensionem Synodi, tametsi ad duos annos statutam, decem posteà perdurasse. Verùm hic auctor (quod alibi notatum est) vitium præ se fert maximè dissentaneum homini, artem quam exercet Suauis profitenti, hoc est mendaciorum textori, vitium inquam obliuioſi. Quo pacto exciderat è memoria quod paulò antè narrauerat, spatium biennij fuisse sub conditione præscriptum, si obstacula interim desiissent; nimirum, inter Christianos Principes discordiæ? Licebat ipsi animaduertere

1552. ex ipsa historiæ à se conscriptæ serie, an vllam pacis auram respirauerit Christiana Respublica vsque ad postremos Henrici Secundi dies, & Pij IV. Pontificatum, quo tempore statim susceptum perfectumque consilium est Synodi reuocandæ.

Præterquam quod omittendum non est, cùm Concilium ad id 2
vsque temporis Cæsar ac Germani suis officiis auxiliisque curassent, semel iterumque congregassent, ac sustinuissent in posterum complures annos, eius restitutionem illis displicere cœptam. Etenim Carolus, [a] qui anteà Synodum, veluti componendæ Germaniæ instrumentum, optauerat, spe huiusmodi fructus iam abiectâ, alteque in ipso vulneratâ à perduellibus Germanis eâ inuicti Principis existimatione, quam per tot heroica facinora sibi construxerat, perpetuam quamdam auersionem concepit in Teutonicum nomen; nec æquis planè oculis aspicere poterat quempiam illius nationis, quasi obscuratæ suæ gloriæ monimentum. Vsque adeò, vt non modò numquam posteà Germaniam repetierit, sed parum aut nihil operæ Germanicis negotiis impenderit, & iam tum apud se statuerit, se Imperio abdicare, & in fratrem illud transferre; tametsi obsisterent & Comitia, & ipse Ferdinandus, qui satis intelligebat, accessionem splendidi syrmatis iacturâ fortissimi maximeque necessarij clypei sibi constituram. Similiter quoque Germani, mutatâ sententiâ, in apertam à Concilio alienationem conspirarunt. Hæretici, qui ab eo semper in sinu ablorruerant, ipsumque petierant solâ spe non obtinendi, & interim retardandi per eam petitionem impetum aduersarum virium, iam harum depositio metu, apertè reluctabantur, ne rursus eam officinam restitutam aspicerent, in qua ipsorum proscriptio cudebatur. Catholici magna ex parte ab opinione dejecti, quòd per Synodum exoptata concordia comparanda esset, Concilium formidabant tamquam nouarum emendationum angustiarumque tribunal. Quamobrem opus fuit, vt Pontifices aduersâ aquâ nauigarent, vt ad portum adducerent nauigium illud, quod in anchoris substiterat, onustum remediis, infirmo Ecclesiæ corpori saluberrimis.

[a] Hæc omnia continentur in relatione Delfini Nuntij in Germania ad Caraffam Cardinalem, Pauli IV. ex fratre nepotem, apud Burghesios.

Subiicit hîc Suauis, à Iulio, quò specie quadam populis satisfieret, cœtum feruidè destinatum fuisse eo nomine, vt mores reformarentur; sed illicò euanuisse. Sæpiùs his responsum à nobis est, vniuersali morum reparationi, vt res benè succederet, vniuersali consultatione consensuque opus fuisse; atque idcircò à multis Pontificibus eam tentatam extra Concilium, à nullo confectam. Et tamen negari non potest, inter eos certè aliquos fuisse Religionis stu- 3

dioſis-

diosissimos, cuiusmodi potissimùm Adrianus Sextus, & Paulus Quartus fuere. Quin vbi quispiam res in hoc genere gestas absque liuore perpenderit, animaduertet, alios quoque Pontifices ab hisce correctionibus neutiquam abhorruisse, cùm tot ac tam graues deprehendantur, quæ ipsis consentientibus, quin etiam extimulantibus, sancitæ sunt in Concilio ætate Pauli Tertij, Iulij, ac Pij: & tamen probè intelligebant, ob quamdam honestatis publicæ rationem, minùs se liberos futuros ad Synodorum legibus frequenter derogandum, quàm emendationibus, ipsorum voluntate ac potestate constitutis. 1552.

4 Irridet posteà Suauis, quasi artem Pontificis ad compensandam apud opinionem vulgi vanâ quadam specie dissolutionem Concilij, iacturamque Germaniæ, quòd Syriæ Patriarcham in Synodum exceperit, qui illius nationis nomine obedientiam Pontifici deferebat: quam artem pariter ille adscribit Paulo Tertio, qui cum Patriarcha & quibusdam Episcopis Armeniæ similiter egit. Affirmat etiam, eodem actus odio, inanem huiusmodi speciem Præsulum Græcorum ab Eugenio Quarto Basileensi Synodo fuisse oppositam. Sed vt ab hoc postremo reordiamur; Si accessus ipsius Constantinopolitani Imperatoris cum suo Patriarcha, & compluribus suorum Præsulum ac Theologorum, inanis species ac fucus est, nesciuerim profectò, quidnam solidi ac subsistentis nomen promereatur. Quod spectat ad exhibitum à Syro Patriarcha obsequium, sedente Iulio (& idem valet in Armenios, sedente Paulo) num fortè satius erat, illum reiici, & suo nomine, & legitimis litteris eorum populorum, qui Nestoriano schismati diutiùs adhæserant, ad vnitatem Ecclesiæ remigrantem? Extat [b] in Actis Vaticani Senatus eiusmodi litterarum sententia, in quibus tum Ecclesiastici, tum laici nationis illius, obedientiam Romano Pontifici profitentur; ab eodem confirmari Patriarcham suum Simonem Sulahanum S. Basilij Monachum petunt; & vnà cum eo regressuro idonei viri missionem flagitant, qui de Fidei rebus ipsos edoceat. Extat etiam ibidem apposita Fidei professio, quam in Senatu Purpuratorum habuit idem Patriarcha: rei verò series & occasio plenius exponitur in Annalibus [c] Ecclesiasticis illius ætatis. Dum verò Suauis Romanam Aulam deridet, quòd mirificè lætata fuerit Syri aduentu, eique conuersionem illam ceu minùs constantem exprobrat, caueat profectò ne palàm faciat, derisores Romæ esse pariter Cæli derisores; in quo, ex Christi testimonio, *magnum est gaudium super vno peccatore pœnitentiam agente*; tametsi eorum plerique postmodum relaban-

[b] 20. Febr. 1553.

[c] Vide Bzouium in anno 1553.

Digitized by Google

1552. tur in crimina. Reuocemus in memoriam ingenioſam S. Thomæ doctrinam; ab eo, qui pium conſilium à quopiam ſuſceptum inficiatur eſſe opus Dei, quia diu non perdurat, Manichæorum impietatem comprobari, quæ Deum rerum tantummodò corruptionis expertium, non item corruptionis capacium, auctorem facit. Si huiuſmodi dubitationibus, & his inconſtantiæ exemplis commoti Pontifices ſe difficiles præbuiſſent in amanter excipiendis iis qui ad Eccleſiæ ſinum accurrunt, haud certè Chriſto fuiſſent adepti tam vaſtam orbis partem in America, aliiſque regionibus recèns detectis; quæ ſanè adeptio à Romana Sede coëmpta eſt perpetuâ ingentis pecuniæ, præclariſque ſanguinis profuſione, non alio recepto ibi emolumento ex illis barbaris ad Fidem conuerſis, præter adiectos Deo cultores, & cælo ciues. Quiſquis ad has irriſiones cauendas, tamquam prudentiæ normam ſtatueret, nihil vmquam agere cum irriti euentus ac deperditi laboris periculo, duas artes, quæ humanæ vitæ ſunt cardines, eliminaret, agriculturam & mercaturam.

CAPVT V.

Concordia firmata in conuentu Paſſauienſi inter Cæſarem ac Proteſtantes. Varia bellorum euenta. Quæ Pontifex apud vtrumque Principem egerit per Achillem Graſſium, & Proſperum Sanctacrucium.

1553. QVo tempore Proteſtantes ad opprimendum Cæſarem arma ſuſtulerant, Henricus Rex ab illis accitus, qui cum eo fœdus anno ſuperiori iunxerant, ſed occultè, vt ante tonitrui ſtrepitum fulmen feriret, ſplendidos libellos ad arma ſua coloneſtanda vulgauerat; ſimulque validis copiis Cæſaris ditiones inuaſerat, ac priùs Lotharingiam, Cæſaris beneficiariam, occuparat, miſſo in Galliam illius Principe puello, & in ſuam poteſtatem redactis Metis, Tullo & Veroduno; progreſſuſque in Germaniam, quam ſpe iam deuorauerat, breuî expertus eſt, ab eis, qui aſſertam Deo ac [a] legitimo Principi fidem violant, eam fœderato minimè ſeruari. Proteſtantes cœperunt magis ſibi timere ab amico præpotenti, ob ingentis exercitus robur, ingentiſque regni propinquitatem, quàm ab hoſte imbecillo, ob inopiam parati militis, & longinquitatem hereditariæ ditionis. Eapropter vix inducto concordiæ negotio inter eos ac Cæſarem, ad Regem de re futura quaſi præterita ſcripſerunt, affirmantes, controuerſias iam eſſe compoſitas; proinde ſe Regi

[a] Vide Paruta m vltimo libro primæ partis, ac Spondanum, anno 1552.

Regi gratias agere ob ſuppeditata ab eo ipſis arma, quorum ampliùs haud indigebant. Henricus, tametſi à præcelſa ſpe deiectus, adeoque nec opinato dolore perculſus, magnanimâ moderatione reſpondit, Lætari ſe ob decerptum ſuâ operâ ab amicis fructum; & vbicumque res poſtularet, paratum ſe fore ad Germaniæ libertatem ſuis viribus promouendam. Poſteà quoque paſſus Oratorem ſuum, Epiſcopum Tituacenſem, inductum fuiſſe à Proteſtantibus, propriæ vtilitati ſeruientibus, in quamdam pacificationem Regi minimè decoram; in qua dicebatur, Cùm Regi ius non eſſet ſe immiſcendi negotiis Imperij, illi permitti, vt priuata iura, quæ ſibi eſſe crederet, Mauritio exponeret, per illum Cæſari referenda. Atque, vt hîc paucis indicetur huiuſce tragicæ commotionis exitus, Galliam ille repetiit, armis à Regina Maria, Belgium moderante, in eum commotis; viditque ſtatim contra ſe militantem in exercitu Cæſaris Albertum Brandeburgicum, qui præcipuus auctor fuerat, vt Germaniam Henricus ingrederetur. Et quamquam obſidio Metenſis Carolo non ſucceſſerit; ſucceſſit tamen illius copiis expugnatio per vim, atque incenſio Tarauannæ, [b] ac poſteà Hedini, arcium præualidarum. Et ſanè bellum illud per ſummam Regis proſperitatem inceptum vbique, & in agro Pedemontano, & in Lotharingia, & in Germania, & in mari, captis [c] vel ante portus Hiſpaniæ citerioris Cæſareis triremibus, infauſtè poſtmodum ceſſit, depulſis è Senenſi ditione Gallis, & infelici expeditione Guiſij, Paulo Quarto ſuppetias ferentis: neque peractum eſt, niſi cum gemina Hiſpanorum victoria, ad S. Quintinum, & ad Grauelingam; vnde ipſis pax vtiliſſima parta eſt. Nec maius ex eo motu commodum ſibi traxerunt præcipui illius auctores Albertus & Mauritius. Prior ingenio vel maximè inquieto ſe aſſenſurum negauit concordiæ Paſſauienſi, quam infrà recitabimus, direptionemque bonorum Catholicorum & Eccleſiaſticorum potiſſimè proſecutus eſt; ob quam accitus ad Cæſarem poſt Metenſe obſidium, & ad ea reſtituenda damnatus, in maiorem & aduerſus alterum contumaciam, & aduerſus alteros rabiem præceps abiit. Quare cùm ægrè ferret Mauritius hominis ſuperbiam, quâ ſolus ille communi concordiæ à ſe compoſitæ, & à reliquis Imperij Principibus acceptæ, reluctabatur, habitis à Cæſare mandatis, iunctiſque cum Ferdinando viribus, Alberto bellum intulit; qui victus in prælio, coactus eſt extorris in Gallia diem claudere, ab eo Rege, à quo paulò antè defecerat, exceptus. Nec ea victoria minùs funeſta victori accidit; quippe lethaliter confoſſus tormentariæ fiſtulæ pilâ, intra biduum extin-

1553.

[b] Vide Spondanum initio anni 1553. & diſtinctiùs litteras Dandini tunc Legati apud Cæſarem Bruxellis.

[c] Narrantur hæc in mandatis à Iulio III. datis Legato in Galliam Capiteferreo, poſteà referendis.

1553. extinctus est absque prole, Augusto fratre in Septemuiratu illi suffecto post aliquam contentionem, diremptam ex concordia cum Ioanne Friderico anteà Septemuiro, ac posteà captiuo apud Cæsarem; à quo dignitate spoliatus in priori cum Protestantibus bello, ac tandem libertati redditus est, quemadmodum breuî narrabimus. Huiusmodi præmium adepti sunt concitatores illius in Religionem procellæ, tametsi victores. Verùm hinc & Religio & potentia Cæsaris grauissima & irreparabilia detrimenta passa est. Nec defuit qui diceret, voluisse Deum ipsi Carolo palàm facere, illum à se puniri vel Ecclesiæ suæ damno propter immoderatam auiditatem Parmæ occupandæ. Ne in arcana Diuinæ prouidentiæ, & in iura certaminum inter Principes ingrediamur, certum est, si Carolus Iulij monitis, quæ memorauimus, auscultasset, pacificus Germaniæ dominus euasisset, suis viribus ad Fidem redactæ, eamque veluti pietatis ac fortitudinis suæ trophæum Christi Vicariis, & Austriacis Principibus hereditariam reliquisset: sed hominem in summa felicitate sibi moderari, esset celsius felicitatis fastigium supra conditionem humanam.

Iam verò nos tempus monet, vt nostræ narrationis seriem resumamus. Ferdinandus pacis appetentissimus, adeoque Protestantibus haud inuisus, cùm primùm hæc arma erupere, ad Pannoniæ custodiam morabatur; illinc verò festinanter, & ab Aprilis initio fuit accersitus à Cæsare, tametsi permagno suo incommodo, propter ingentes Turcarum eo anno progressus. Is itaque post multa itinera & colloquia, operâ etiam Ducis Bauariæ generi sui, celebrem concordiam composuit, initam in conuentu Passauiensi[d]; quæ simul cum pace Norimbergensi, de qua mentionem fecimus anno 1532. appellantur à Protestantibus duplex libertatis suæ columna. Illic inter Imperij Principes de rebus publicis deliberantes præcipuè conuenit, vt Philippus Lantgrauius liberaretur, atque vt Mauritius cum decem bellatorum millibus Ferdinando militaret in Hungaria aduersus Turcam. Ea tamen pactio nulli planè fuit emolumento[e]. Anni siquidem tempus, & arma Turcica eousque progressa fuerant, vt ampliùs rerum iacturæ impediri non potuerint. Sponte quoque liberauit Cæsar Ioannem Fredericum, Saxoniæ iam Septemuirum, de quo sæpiùs dictum est. Huic in tumultuaria Oeniponto profectione obtulerat Carolus libertatem; sed ille eâ recusatâ Cæsarem sequi maluit. Quâ in re non magis generosè idem se gessit in speciem quàm re prudentem, intelligens, hac solùm viâ dignitatem Septemuiralem amissam à se recuperari posse,

[d] Præter alios auctores relatio Delfini Nuntij ad Caraffam Cardinalem, nepotem ex fratre Pauli IV. anno 1557.

[e] Vide Adrian. lib. 9.

Digitized by Google

posse, si per varias fortunæ vices Cæsar Mauritium, in quem dignitatem illam transtulerat, superasset, puniturus hoc pacto ingratum alterius animum, & alterius fidem remuneraturus. Ceterà non poterat Ioannes Fridericus, quidquid euenisset, de sua libertate ampliùs dubitare, quandoquidem & eam Cæsar obtulerat, & ipse in eo sui Principis infortunio magnanimà repulsà recusauerat. 1553.

3 In rebus Religionis, quæ potissimùm ad nos pertinent, de duobus capitibus conuentum est. Prius erat, vt neutri è duabus partibus, quarum alteri *Religionis veteris*, alteri *Confessionistarum* nomen indictum (cùm hi nollent aut inuisum nomen *Hæreticorum* sibi accipere, aut splendidum *Catholicorum* aliis tribuere) molestiam inferre alteri Religionis causâ liceret. Atque hoc pacto finem habuit Decretum *Interim*, quod tam obstrepenti crepitu erumpens, minimum durauit, minus confecit. Adiectum illi capiti fuit, vt Cæsareum tribunal vtrique partium indifferenter ius diceret. Alterum erat, vt intra sex menses noua Comitia celebrarentur, in quibus decerneretur, quonam ex quatuor modis controuersiæ Religionis componi possent; an Concilio Oecumenico, an proprio vnius nationis, an colloquio, an Cæsareo conuentu.

4 Non interfuit ipse Carolus huic concordiæ, adeoque quamquam ille Philippum liberasset, aliasque pactiones expleuisset, prorogatâ dumtaxat ad aliquod tempus Comitiorum conuocatione, & quamquam cuncta Cæsaris nomine spopondisset Romanorum Rex; tamen ratus, id ceteris à se rebus glorioſissimè gestis dissonare, numquam se illi consensisse professus est. Vnde accidit, vt in eius fratrem fama fuerit oblocuta, vtque Paulus Quartus ob eam inter alias causas semper recusauerit Ferdinandum vt Cæsarem agnoscere, ac ratum habere: sed cui comperta erat Ferdinandi erga Carolum insignis reuerentia, & quantum Carolo diffiderent Protestantes, quibus tunc ob res prosperas elatis perdifficilè satisfieri poterat, ne suspicari quidem licebat, aut alterum Cæsaris nomine fuisse pollicitum quod in mandatis non haberet, aut alteros pacificationi consensisse, mandatis Cæsareis non inspectis. Quare vnicè poterit Carolum excusare imperiosa illa necessitas, cui omnis humana potentia subiecta est.

5 Nihil fuerat à Pontifice prætermissum, quo Cæsarem ab huiusmodi angustiis liberaret; idcircò duos Nuntios festinè legarat post inducias Parmenses ad concordiam inter vtrumque Principem transigendam, Prosperum Sanctacrucium, Romanæ Rotæ duodecemuirum, qui posteà donatus est Purpurâ, ad Henricum, & Achillem

1553. lem Grassium, Montis Falisci Antistitem, ad Carolum. Demandatum est Sanctacrucio, vt certum redderet Regem de sincera Pontificis reconciliatione, quæ tametsi suspensionis temporariæ nomen haberet, perpetua pax reipsâ futura erat; simulque commoneret, quàm pariter opportuna foret inter ipsum Regem ac Cæsarem pacificatio: cùm enim per eorum discordias incrementa caperent Turcæ atque hæretici, non Fidei solùm, sed gentis Catholicæ hostes tantum sibi locorum ac ciuium acquirebant, vt iis coërcendis, ab ipsorum posteà potentia pares aggeres extrui non possent: offerebatque seipsum accessurum ad eam rem componendam, vbi ambo Principes eò propenderent. Grassio iniunctum, vt nomine Pontificis grates ageret Cæsari, quòd is Parmensem concordiam comprobasset: & post breuem eorum quæ ipse in iis negotiis egerat rationem expositam, significaret id quod apud Henricum, sicuti modò diximus, vrgebat de pace; ad eamque faciliùs perficiendam, quod in eo erat ipsum hortaretur. Et quemadmodum Pontifex viuido promptoque pollebat ingenio ad rationes in re qualibet excogitandas; ita plurimis argumentis multa illi suadebat, opportuna quieti prosperitatique communi. Tria præsertim hęc erant: Vt Bressellum Ferrariæ Duci restitueret; cùm id non æquitatis tantùm, sed etiam prudentiæ ratio postularet, ne abalienaret à se pollentem viribus in Italia Principem, sibi clientem, & qui in bello præterito neutri parti addictus fuerat. Vt libertatem redderet tribus nobilibus Gallis, quos suprà nominauimus, captiuis apud Cæsarianos sub primos armorum motus; cùm id & generosi esset animi, & planè laudabile, neque Cæsari quidquam officeret. Vt amicè se gereret cum Farnesiis, redderetque Octauio ditiones, & Cardinalibus Sacerdotiorum prouentus, quos in regno Neapolitano possidebant. Qua in re insinuabat Pontifex, si Farnesij Gallis indigere desinerent, desituram pariter Gallorum in ipsos clientelam, vbi amicum in tutela Cæsaris perfugium nanciscerentur; quod posteà verum comprobauit euentus. Ac sanè notandum est, Aristotelem in incomparabili illo Rhetoricæ tractatu docuisse, Quemadmodum in genere demonstratiuo argumenta ab honesto, & in iudiciali à iusto; ita in deliberatiuo ab vtili esse petenda.

CAPVT

Digitized by Google

CAPVT VI. 1553.

Dandini legatio ad Cæsarem, & Capiteferrei ad Regem Galliæ, communis pacis gratiâ. Aliæ legationes in Italia ad sedandos Senarum tumultus. Obitus adolescentis Angliæ Regis. Controuersiæ de successione; quæ in Mariam sororem deuenit.

1 CVm in Nuntiorum linguis minus efficacitatis esset, & in dies magis & arma & iræ inter Carolum & Henricum exasperarentur, cum totius orbis perturbatione, & inæstimabili Religionis detrimento, voluit Iulius adiumenta noua experiri per legationem duorum [a] Cardinalium, qui eorum Principum, ad quos mittebantur, negotia optimè callebant, iisdemque erant in primis gratiosi. Hi fuere Dandinus, qui secretioribus epistolis Pontificis præerat, ad Cæsarem destinatus, & Capiteferreus ad Regem Galliæ. Vtrique impensè mandauit [b], vt exponerent in vtraque Aula, à Pontifice nullum aliud nisi communis Parentis commodum spectari, nullâ habitâ consanguineorum ratione, quibus nec optabat nec accepturus vmquam erat à Principibus beneficium vllum; cùm ipse sibi videretur obstringi ab incrementis Turcarum & hæreticorum, vt impenderet quidquid gratiæ apud Catholicos Principes reperisset, in Ecclesiæ non in familiæ emolumentum. Quin obiurgari suauiter Sanctacrucium Nuntium iussit, quòd de huiusmodi commodis per suas litteras sæpiùs mussitasset; vetuitque, ne vmquam in posterum his sermonibus os aut aures reseraret: idemque per Dandinum exponi mandauit Episcopo Atrebatensi, qui inter Cæsaris ministros supremam auctoritatem exercebat. Nec minus ipse recusauit, tamquam contrarium suo conciliatoris officio, id quod Sanctacrucius suâ sponte transegerat confeceratque cum primariis Galli ministris, & cum ipso Rege; vt nimirum hic suas vires impenderet, quibus Pontifex Senas occupatas, & Ecclesiasticæ ditioni coniungeret [c]: cui Cæsar & Italici Principes minus repugnassent, quàm vt ea vrbs in Gallorum potestatem veniret; Rex verò, diminutâ æmuli potentiâ, hereditariam maiorum gloriam auxisset, auctâ Sedis Apostolicæ ditione. Ea Iulij repulsa Sanctacrucio accidit permolesta, pro eo ac euenire solet, cùm è sublimi spe laudis ac remunerationis exciditur; adeoque pro communi hominum consuetudine, qui amaritiem inopinatam vlciscuntur, eam per verba aspergendo illius nomini qui ipsis degustandam ingessit, hanc Pontificis austeritatem adscripsit pusillanimitati, à curis alienioris,

[a] In Senatu 3. Aprilis 1553. vt in Actis Consist.

[b] Mandata vtrique data 11. & 14. Aprilis, apud Burghesios.

[c] In Vita Sanctacrucij, ab eo Latinè scripta, quæ nunc est in manu Marcelli Cardinalis Sanctacrucij.

Digitized by Google

1553. nioris, quàm quæſtuum appetentioris. Fuit itaque iniunctum Legatis à Iulio, vt pacem ita proponerent: Superuacaneum videri, vt ſummæ prudentiæ vtriuſque Principis oſtenderetur; quantum illa commodi, quantum laudis in eo rerum ſtatu ipſorum vtrique allatura eſſet. Sed quoniam huiuſmodi notitia interdum non ſufficit, cùm ſincerus ac fidus inter partes ſequeſter deficit, huius ſe operam offerre: atque vt rem vrgeret, ſignificauit Henrico, eſſe notiſſimum vel inter priuatos effatum, inter duos pacem componi non poſſe, niſi percuſſor & ſuperior aliquid indulgeat læſo ac ſuccumbenti. Percuſſorem & ſuperiorem eſſe Henricum ob tot tantaſque plagas variis in regionibus Cæſari ſimul inflictas; proinde oportere ab ipſo aliquid exhiberi, quo alteri ſatisfieret: perpenderet pariter, quò pacto Cæſar, tametſi tantum iuris amoriſque haberet in Senas, eamque vrbem ſibi clientem & addictam tam diuturnâ impensâque curâ ſeruaſſet, ſpondebat tamen ab ea recedere, vbi Rex pariter ſuum inde militem reuocaſſet.

Ad hæc aliaque plurima, quæ ſubſequentur, intelligenda, ope- 2
ræpretium erit cognoſcere, [d] Senenſes fuiſſe pertæſos Hiſpanicæ adminiſtrationis ſub Mendoza, perinde quaſi is per ſpeciem curandæ quietis vellet ipſos ſeruitio premere. Et reuerà notabatur homo ille nimiâ ſuperbiâ, ob quam Pontificem quoque grauiter irritarat, ſatellitum Præfecto Romæ ex leui cauſa verberato. Cæſar itaque his de rebus certior factus, haud ita multò pòſt Mendozam reuocauit: ſed interim, quemadmodum ſpecies cùm extra ſuas partes (Indiuidua Dialectici dicunt) non ſit, nec amatur ipſa, nec habetur odio, niſi harum partium causâ: [e] ita Senenſes erga Mendozam malè affecti, iam cœperant Hiſpanorum vniuersè adminiſtrationem odio proſequi. Quo animaduerſo ſtatuerat apud ſe Mendoza, ab eorum dentibus ſibi cauere, iniecto arcis fræno, quam extruebat. Senenſes verò innatæ libertatis ſolliciti, eiecerant præſidium Hiſpanicum, ac Florentinum cum Hiſpanis coniunctum, & illius ſtructuræ miniſtros; cùm tamen in eiuſdem operis demolitione ſimul abiicerent, aduerſus quàm intendebant, ſuam optatiſſimam libertatem. Vt Hiſpanos itaque deturbarent, ad conſuetum Gallorum antidotum confugerant. Quocircà magnis turbis in Italia, & prope ditionem Eccleſiaſticam excitis, Pontifex ſub earum initia Legatum ad Senenſes miſerat Mignanellum Cardinalem, ipſorum ciuem, vt illas componeret, productis in collegio exemplis [f] Leonis, aliorumque Pontificum, qui conſimili legatione Senenſes cohoneſtauerant. Poſteà rebus exacerbatis duos deſignauit Legatos, alte-

[d] Vide præcipuè Adrianum lib. 9. & Cinum in Vita Coſmi Florentiæ Ducis.

[e] Vita Sanctacrucij, & epiſtola Dandini ad Capiteferreum, 6. Auguſti 1552.

[f] In cœtu Conſiſtor. 13. Auguſti 1552. vt in Actis Conſiſt.

Digitized by Google

[g] alterum Cardinalem Sermonetæ nuncupatum, intimum Gallis, qui Ferrarienſem Cardinalem ac Termeſium, Gallicæ factionis duces, ad quietem adduceret; alterum Corneum Cardinalem, ſuæ ſororis filium, Aſcanij fratrem, Hiſpano militantis, ad Florentiæ ducem, vt is quoque pacis conſilia ſuſciperet. Prætereà Pontifex ipſe Viterbium acceſſit, vrbem [h] Senenſibus finitimam, Romæ cuſtodiâ demandatâ Cardinali de Cupis tamquam Legato, ſimulque Vrbinatium Duci, qui à Pontifice conſtitutus fuerat ſupremus Eccleſiaſticæ militiæ Præfectus, cum annuis triginta ſcutorum millibus pro ſtipendio. [i] Sed his omnibus nihil effectum eſt, quin Senenſes nimia libertatis ſollicitudo in ſeruitutem protraheret, & in Gallis nimia Senenſis propugnationis auiditas iter aduerſariis ſtrueret eius vrbis occupandæ. 1553.

[g] In Senatu 15. Maij 1553. vt in Actis Conſiſt. mandata verò extant in monumentis Burgheſiorum.

[h] Decreuit id in Senatu 2. Iunij 1553. in Actis Conſiſt.

[i] Extant in mandatis Nuntio Delfino datis, infrà citandis.

3 Nihil pariter Pontificis adhortationes Regem permouêre, ne in æmulo imitaretur immodicam illam præſentis proſperitatis fiduciam, quæ hunc è ſuperiori ad inferiorem conditionem deiecerat. Quamobrem reſponſio Henrici fuit, [k] Se paci conſenſurum, nullis nouis conditionibus ineundæ: vbi etiam ipſe Cæſari ſatisfaceret, non proinde ſtabilis concordiæ ſe certum futurum; idcircò ſatius ſibi videri, nihil à ſe peculiare offerri, ſed audire quid alter poſtularet. Cæſar è conuerſo, virtuti, potentiæ ac fortunæ ſuæ minimè diffidebat, quarum ei adhuc fauentes vires per eos dies feliciter expertus erat in expugnatione tum Teruanæ, ſtatim à ſe incenſæ ac deſtructæ, tum poſteà Hedini, [l] in cuius defenſione ictus globo cecidit Horatius [m] Farneſius Henrici gener, ac poſteà multi viri nobiles captiui ſunt adducti. Quare egreſſo cum ingentibus copiis Regi [n] Cæſar occurrere geſtiit, ſed à ſuo ſeiunctus exercitu, vt qui tam grande corpus non erat, cui tantum caput congrueret. Verùm paucos intra dies abſque vllo memorabili ſucceſſu Rex ad Galliæ confinia receſſit, & Cæſar Bruxellas. Interim Carolus ad oſtentationem maioris animi in maiori diſcrimine, tenui conditioni ſibi oblatæ prægrandi poſtulatione reſpondit. Ea fuit; Vt quidquid occupatum fuerat, Imperio, Ducibus Lotharingiæ ac Sabaudiæ, & ſibi pariter in Belgio, reſtitueretur: vt ſubderetur Octauius Farneſius plenæ obedientiæ Sedis Apoſtolicæ: remouerentur militiæ Gallicæ ab agro Senenſi; ſibi verò compenſarentur illata in mari damna, à tempore quo Orator Gallus apud ſe morabatur, nec ſibi bellum indictum erat, cum aliis pactionibus, in negotij proceſſu à ſe promendis. Quibus ſanè vt Galli acquieſcerent, opus erant duæ immanes in acie clades, quales planè multos poſt annos Hiſpani infli-

[k] Extat in reſponſo Cæſaris ad Dandinum, anno 1553.

[l] 19. Iulij 1553. vt in Diario Magiſtri cærimon. & Legati, & fuſiùs in duabus eius litteris 20. Iulij ad Montanum Card. & ad Pontificem.

[m] 16. Iulij eodem anno.

[n] Litteræ Dandini ad Pontificem, ad Legatum Galliæ, & alios, 2.16. 20 & 26 Septemb. 1553.

Digitized by Google

1553. xere. Quare tunc non alia responsio Gallorum fuit, quàm negotij per silentium præcisio. Pontifex Legatos reuocauit°: siquidem eorum vtrique alterum suffecit, ob ea quæ mox contigere, & longam sed non ingratam à nobis narrationem deposcunt.

° Dandinus discessit Bruxellis 9. Octob. vt in Diario iam dicto.

Tot inter motus, Catholicis & Ecclesiæ pernicioſos, vnus accidit amplissimi emolumenti, videlicet Britannici sceptri mutatio. Obiit Britanniæ Rex Edoardus sextâ Iulij anno 1553. & sextodecimo ætatis suæ, extinctâ cum eo virili prole Henrici Octaui, eodem die, quo ille multis antè annis vitâ spoliarat in odium Religionis Thomam[p] Morum. Edoardus, ad id incitatus à Ducé Nortumbrienſi, qui ipsius iuuentam regebat, eò pacto successionem regni disposuit, quo studuerat Dux vt in suam sobolem illud deuolueretur, fucatâ ambitione obtentæ Religionis, quæ adeò formosa res est, vt ab illius vmbra decorem sibi quærant facinora deterrima, eiqúe infensissima. Henricus Edoardi pater duas habuit sorores: ex his Margareta, natu maior, Iacobo Quarto Scotiæ Regi nupsit, cuius stirps hac nostrâ ætate Britanniæ sceptrum obtinuit. Minor natu Maria, priùs in matrimonium data Ludouico XII. Galliæ Regi, posteà Carolo Brandono, Anglo Dynastæ. Filia ex hoc secundo coniugio suscepta, Franciſca nomine, virum habuit. Henricum Graium, Dorcheſtriæ Marchionem, qui operâ Nortumbrienſis ad Ducatum Suffolcenſem nuper ascenderat. Porrò cùm ex his parentibus fuissent ortæ tres filiæ, neptes ex consobrina Edoardo Regi, dum adhuc essent virgines, Dux Nortumbrienſis, simulatque animaduertit Regem lento morbo ad mortem delabi, effecit vt vno eodemque die duæ minores cum duobus ex primariis Proceribus matrimonio iungerentur; maiorem verò natu Ioannam Gilferdus ipsius filius quarto loco genitus vxorem duceret. In ea conatus ille est regni diadema collocare: quare ægrotantem Edoardum cohortatus est, vt id testamento constitueret. Ad hoc consequendum, necesse erat Regi persuaderi, id ipsum & rationi consentaneum esse, & ad eum spectare. Quod ad primum attinebat, excludendæ anteà erant duæ Regis sorores, illi à patre ordine suffectæ, & progenies Margaretæ Scotorum Reginæ & Edoardi amitæ. Margaretæ obiectabatur, quòd esset extera; duabus Regis sororibus ambiguitas legitimorum natalium, & dubitatio quin eam Religionem expellerent ex Anglia, quam Edoardus induxerat. Maria siquidem, Catharinæ Aragonenſis filia, & in Henrici testamento ad hereditatem secundo loco vocata, maternam Fidem sequebatur; quæ fundamentum ipsi erat, vt proles verè legitima, adeoque legitima heres

[p] Vide Spondanum, & allatos ab eo auctores, anno 1553.

4

&

& indubitata coronæ Britannicæ haberetur. Minor, Eliſabetha, tertio loco à parente vocata, ducebat ortum à Bolena, cuius coniugium multis de cauſis irritum cenſebatur, & cuinam adhæreret Religioni incertum erat. Has itaque ob rationes poſitâ iam omnium, quas nominauimus, excluſione, tamquam rationi conſentaneâ; vt alterum Regi perſuaderetur, nimirum, ineſſe illi poteſtatem eligendi ſucceſſoris, in medium afferebatur, memoratam ſubſtitutionem ab Henrico habitam cum auctoritate Ordinum, fuiſſe pupillarem, & non fideicommiſſariam, adeoque eam euanuiſſe ex eo die, quo è pupilli conditione Edoardus exceſſerat. 1553.

5 Poſtquam Dux Regem pertraxit ad inſtituendam regni heredem Ioannam nurum ſuam, id confirmandum curauit ſubſcriptis multorum Procerum nominibus, qui cum ea, eiuſque viro, ſeu ſanguine ſeu aliis vinculis erant coniuncti: ſed rem vſque ad Regis obitum occultauit; poſteà verò vt eam iidem ipſi Proceres exequerentur, operam dedit. Ioanna ſui iuris tenuitatem animaduertens, nonniſi ſubinuita permiſit ſe Reginam acclamari, deduciſque ad breuem ac tragicam ſolij ſcenam. Sed populus in Mariæ regnum conſpirauit, vtpote cui & ſubtiliores rationes & ſpecioſiores fauebant. Subtiliores quidem, cùm probè intelligerent periti, nullam patris actionem ſatis futuram fuiſſe illi eo iure ſucceſſionis ſpoliandæ, quod ipſi, tamquam vero legitimoque matrimonio procreatæ, ſecundùm regni leges debebatur. Diuortium Henrici à Catharina, tamquam omni iuſtitiæ contrarium, non à Catholicis modò, ſed ab ipſis hæreticis fuiſſe improbatum. Addebant, vbi etiam Ordinum conceſſio Henrico præſtita tum libera tum legitima fuiſſet, per eam illi facultatem tradi, vt poſitâ ambiguitate, quænam ex tot ipſius nuptiis eſſent legitimæ, de regni ſucceſſione ſtatueret, pro eo ac ipſe opportuniùs arbitraretur; ac proinde maiorem in eo auctoritatem non fuiſſe vocandi primo loco Edoardum, quàm illi Mariam ſubſtituendi: poſitâ verò in Henrico eâ poteſtate, de ipſius voluntate liquere, cùm eius teſtamentum non de ſubſtitutione pupillari loqueretur, ſed adhiberet verba abſoluta, & quæ ſucceſſioni ex fideicommiſſo conuenirent. Atque vtut res eſſet, etiamſi Henrici conſtitutio cenſeretur & vim habuiſſe pro Edoardo, & in Edoardo iam deſiiſſe; cùm hic tamen parem Ordinum conceſſionem haud obtineret, nequaquam per eam derogari poſſe iuri quod legitimè deuoluebatur in ſororem natu maiorem, ſucceſſioniſque, ex iis quæ diximus, capacem. Ita per legalis doctrinæ ſcita diſſerebatur. Magis quoque Mariæ fauebant rationes aliæ vulgò intellectæ ac ſpe-

Digitized by Google

1553. cioſæ. Etenim populi frequentia, cui ſumma, vbi velit, ineſt potentia, his intimis legum momentis omiſſis, pati non poterat, in dubium reuocari primam ſobolem Anglici Regis ac Catharinæ, quam ſingulari reuerentiâ ſemper coluerat, & aduerſus naturæ ordinem, paternamque voluntatem, Ioannæ in remoto gradu tranſuerſariæ poſthaberi. Itaque dum abſens Londino Maria fluctuabat animo, an ſibi in Galliam exuli eſſet capienda fuga, an Angliæ ſolium conſcendendum, ad ipſum euecta eſt populari conſenſu. Dux Suffolciæ proditor denuntiatus; Nortumbrienſis verò cum infelici nuru Ioanna coniectus in vincula. Hic vt perduellis capite mox damnatus, Religionis errores abiurauit, & in patibulo populum eſt cohortatus ad Fidem Catholicam excolendam, expellendamque hæreſim, eiuſque concionatores tamquam publicorum omnium malorum ſemina. Ioannæ ſexus & cognatio à clementi Mariæ animo tunc commiſerationem impetrarunt; verùm haud multò pòſt nouis excitis tumultibus, detectiſque ad eam attollendam machinis, oportuit vt extremo ſupplicio regni tranquillitatem firmaret: cùm in Principis quidem poteſtate ſit, quippe vindicis, publici reo criminis parcere; non tamen, quippe publici medici, peſtilenti membro indulgere.

CAPVT VII.

Curæ Poli ac Pontificis, vt Angliam ad bonam frugem redigerent. Legatio ea de cauſa Polo deſtinata. Ioannes Franciſcus Commendonus occultè à Dandino Legato ad Reginam miſſus: & quid ille egerit, & ad Pontificem retulerit. Obices obiecti Polo per viam à Cæſare: idcircò titulo eius legationis mutato, duobus Legatis Pacis conciliatoribus Polus ſuffectus.

HAud cunctanter noua Regina propenſionem animi pateſecit ad reſtituendam Religionem Catholicam, recuſato titulo, quo Eccleſiæ Anglicanæ caput nuncuparetur, repoſitiſque Romanis ritibus, tametſi pedetentim ac ſuauiter, pro eo quod curandæ populari corruptioni expedit. Potiſſimè verò Henrici cum Bolena connubium irritum eſt declaratum, perinde ac Mariæ ac matris decus poſtulabat, vt in hac veræ vxoris, in illa legitimæ filiæ dignitas agnoſceretur; idque reipsâ, non autem fictione, nec beneficio Canonum, in bona fide parentum innixo, quod pariter in Eccleſiæ Pontificiæque ſententiæ dignitatem redundabat. Sed antequam hęc eueni-

Digitized by Google

euenirent, visum est Apostolicæ Sedi, vt rei opportunitati suâ adhibitâ industriâ obsecundaret. Degebat id temporis Polus [a] Marguzzani, in salubri loco supra Benacum, seu curandæ valetudinis causâ, seu studio litterariæ solitudinis, seu quò se ab Aula subduceret, postquam in ea inter Pontificalium Comitiorum æstus nunc ad summa nunc ad ima diu iactatus fuerat. Ibi auditâ nouæ Reginæ assumptione, statim succensa illi spes est spectandæ suæ Britanniæ in Fidem pristinam restitutæ, cuius rei semper desiderio conflagrarat; atque ea de causa ad Pontificem misit [b] Vincentium Parpaliam nobilem Pedemontanum, Abbatem S. Solutoris, familiarem suum, cum litteris nuntiisque, quibus ad negotium illud suscipiendum Iulius inflammaretur. Euentus verisimilitudinem considerabat tum ex argumentis per ratiocinationem deductis, tum ex effectis experimento comprobatis. Priora nitebantur coniunctione, quâ nectebantur Mariæ ius ad regnum, & auctoritas Pontificis: posteriora cernebantur in constanti Mariæ animo, quo in seipsa Catholicam Religionem illæsam seruarat eâ tempestate, quâ vsque adeò ea Religio insectationibus petebatur, vt huiusmodi criminis nomine vel quidam ex illius familia in carcerem coniecti fuerint. Ex opposito ponderabat, eam schismati consensisse; at excusationem habebat, propterea quòd nemo Anglorum illi obluctari ausus fuerat post abscissa capita Thomæ Moro, ac Fischerio Cardinali. Concludebat, difficultatem maximam, in quam erat offendendum, sitam in iis esse, qui bona Ecclesiastica arripuerant, adeoque suarum euersionem fortunarum à regni conuersione formidarent: sed optimum esse consilium, illis, quoad fieri posset, indulgere; cùm satius Ecclesiæ foret, temporaria huius vitæ bona, quàm cum bonis temporariis æternam simul animarum salutem amittere. Opportunum videri, si Pontifex rem sedulò aggrederetur per duos Legatos, Belgicum & Gallicum, qui darent operam, quâ vterque Princeps omni ope atque industriâ, missisque priuatis nuntiis ad Reginam, rem promouerent: eos sperandum esse nequaquam ab illa reiectum iri, quemadmodum regij administratores reiecerant. Denique suam ipsius operam offerebat, quantum Pontifex arbitraretur eam vsui futuram, vbi quid clarius certiusque innotuisset. 1553.

[a] Cuncta extant in libello litterarum ad Polum à 9. Augusti ad 1. Nouemb. 1554. qui seruatur in Archiuio S. Inquisitionis Romæ, & auctori ab Albitio Cardinali communicatus est.

[b] 6. Augusti.

2 Sed Iulio tot stimulis haud opus erat. Edoardi obitu, Dynastarumque contentione vix acceptis, antequam Poli litteræ ad se deferrentur, ex consensu Senatus [c] ad eum scripserat, ipsius prudentiam consulens, quid profuturum putaret in illius regni motibus ad opitulandum animarum saluti. Posteà verò de successione Mariæ

[c] 1. Augusti 1553.

Digitized by Google

1553. riæ factus certior, ex communi pariter Purpuratorum ſententia Po-
d 5 Auguſti 1553. in Actis Conſiſt. lum Angliæ Legatum pronuntiarat [d]; quippe qui cùm propter regij ſanguinis decus, tum propter virtutis conſpicuæ famam, patriæ iacturis ad Religionem ſpectantibus poſſe conſulere credebatur: atque hac de re alteras litteras ad illum ſcripſerat, eodem planè die, quo Polus memoratam epiſtolam ſuper eo negotio ad Pontificem dederat. Quare qui Poli litteras Romam ferebat, cùm prope Bononiam illi occurriſſet is quem Pontifex ad Polum miſerat, regreſſus eſt. Polus acceptis epiſtolis, iterùm Romam legauit Abbatem S. Solutoris [e], ſignificauitque, ſe quidem eo Legati munere perfunctum;
e 11. Auguſti. ſed ſatius ſibi videri, vt antequam auctoritas Pontificia diſcrimini exponeretur, per hominem priuatum animi tentarentur; atque ad
f 12. Auguſti 1553. eam rem eò miſit Henricum Peningum [f], familiarem ſuum, cum litteris præſertim ad Dandinum Legatum, & ad Antonium Bonuiſium negotiatorem in Anglia, atque ad ipſam Mariam. Dandinus perpensâ rei grauitate ac difficultate, ratus eſt neceſſarium, vt vir aliquis legeretur Peningo ſpectabilior, ſed ſimul citra omnem pompam, & præſtanti ſolertiâ præditus, qui ſibi inter clauſtra aditum aperiret, & ex caligine lucem cieret.

Inter ceteros egregios viros, quos ſecum Dandinus adduxerat, 3
g Quod ſpectat ad Commendonum, eſt in eius Vita calamo ſcripta ab Antonio Maria Gratiano, qui fuit illi à ſecretis, ac poſteà Epiſcopus Ameliæ, ſcripſitque hiſtoriam Cypri. Eſt etiam in epiſtola Dandini ad Pontificem, quem per ipſum Commendonum ab Anglia reuerſum miſit, ſignaturque 29. Auguſti 1553. aderat Ioannes Franciſcus Commendonis Venetus [g], Pontificis cubicularius, qui primâ iuuentâ ſe in Iulij notitiam inſinuauerat per quædam concinna Epigrammata ab ipſo confecta de celebri Iulij Villa, quæ id temporis, inſtar cuiuſdam Parnaſſi, poëtarum omnium Muſas excitauerat. Sed Pontifex, homo acutus, cùm carmina Commendonis legeret, prædixit, eorum auctorem virili poſtmodum ætate maiora carminibus præſtiturum. Eapropter ad grauiora ſtudia ipſum compulit, & in ſuam familiam adſciuit; poſteà verò ad Vrbinatem Principem miſit, ad aliqua tranſigenda negotia, exitu non pœnitendo. Delibatâ per hæc Commendonis indole, Dandinus, qui Iulio è ſecretis primas agebat, illum ſecum ad Belgicam legationem, ſicuti dictum eſt, adduxerat. Nec iuuentæ flore ſpes fructus fefellit, quos hic ætate maturiore protulit, vt conſtabit ex hac hiſtoria, cuius ipſe amplam & honeſtiſſimam partem occupabit, adeò vt laboris præmium Senatoriam dignitatem acceperit, à ſe non mediocri auctoritate ac decore ſub variis Pontificibus exercitam. Huic itaque Dandinus negotium quàm occultiſſimè commiſit, nullis ipſi mandatis traditis, quò liberum illi foret, dum res inſtaret, conſilium capere à conditionibus, quæ præuideri non poſſunt: ſolùm generatim iniunxit, vt quàm maximè poſſet vera exploraret,

ploraret, &, si aditum nactus esset, Reginam alloqueretur, hortareturque ad regnum cum Deo & Ecclesia reconciliandum. Verùm quoniam necesse erat, per ignotos homines, nominique Catholico ac Pontificio infensissimos, Commendono rem gerere, munire se statuit arcano tam recondito, vt nulli hominum pateret, nisi Iacobo Sorantio, Londini Veneti Senatus Oratori, cui is commendabatur à Marco Antonio Amulio, eiusdem Reipublicæ tunc apud Cæsarem Bruxellis Oratore; de cuius cooptatione in Purpuratum Senatum suo loco in historia quam scribimus dicendum erit. Hi duo Veneti Oratores egregio Religionis studio, cum auctoritate solertiaque coniuncto, mirum in modum pium illud opus promouerunt, perinde vt Legatus Dandinus Pontifici testatus est. Itaque Commendonus Bruxellis profectus, solus ac taciturnus Grauelingam perrexit, vrbem maritimam, vnde in Angliam commodè traiicitur. Ibi duos sibi famulos selegit, regionis ac linguæ peritos, quibus sui causam itineris simulauit esse quædam implicita nomina, sibi relicta à patruo suo mercatore, Londini demortuo. Angliam ingressus, non licentiam solùm, sed violentiam hæreticorum adhuc dominantem aspexit; Reginam verò eorum obsidione cinctam, à quibus per speciem obsequiosæ custodiæ cuique extero accessus ad ipsam prohibebatur. Et summa præcipuè suspicio erat de Pontifice & Cæsare: ab altero mutationem religionis, restitutionemque bonorum, quæ Ecclesiis diripuerant, sibi metuebant: ab altero, nuptias Mariæ sobrinæ suæ cum Philippo filio, adeoque externi Principis dominatum. Inter has angustias offendit Commendonus, Cælitum ductu, in Ioannem Lium, nobilem Anglum catholicum, qui vt in Fide persisteret, exilium è patria Eduardo regnante passus fuerat; & dum in Italia moraretur, amicitiam consuetudinemque contraxerat cum Commendono, vt sponte propenso (quod viuidæ indolis iuuenes assolent) ad familiaritatem nectendam cum ingenuis aliarum nationum viris. Posteà reuerso in patriam Lio, cum Aulæ mutatione ipsius quoque fortuna variauerat, adeò vt ex interioribus Mariæ domesticis numeraretur. Quare Commendonus, tentato priùs homine, eidemque illâ simulatâ personâ quam reliquis simulabat, nactusque in amico pristina Religionis sensa, veterisque familiaritatis fidem, quâ multa ipsi de præsenti rerum Aulæque statu patefecit, haud est veritus illi aperire quid moliretur. Itaque eius operâ, tametsi perdifficiliter, ad Reginam accessit. 1553.

4 Non perinde difficilem Mariæ animum, atque accessum ad eius colloquium expertus est; quin illius aduentu mirificè gauisa, eique

Digitized by Google

1553. rem sedulò tegendam commendauit, & spem prosperi successus fecit, donec per speciem liberandę ciuitatis à militiæ onere, seipsam ab obsidione liberauit, quâ splendido custodiæ nomine claudebatur à suis; cœpitque clàm agitare cum Cæsare memoratum coniugium, & per illud virium societatem, quâ ipsa posset domi timorem aliis incutere, pati non posset. In hisce rerum conditionibus, accito ad se Commendono epistolam suo scriptam ad Pontificem chirographo tradidit, in qua pollicebatur, se suumque regnum in Fide atque obedientia Romanorum Pontificum futura, addens, aliqua suo nomine coràm Commendonum illi expositurum. Quæ illi exponenda committebantur, hæc erant: A se in Comitiis abrogatum iri, quidquid patre ac fratre imperantibus Religioni auctoritatique Pontificiæ noxium statutum fuerat, missis Romam Oratoribus, qui Regni nomine præteritorum criminum veniam peterent. Optare se, vt Pontifex eam veniam omnibus liberaliter indulgeret, & ibi Legatum designaret Polum Cardinalem, qui huiusce veniæ, reique sacræ restituendæ ministeret foret. Sed [h] antequam opus inciperetur, expectandos esse vel molliores populorum animos in Apostolicam Sedem, cuius nomen hostili odio apud illos erat, vel magis edomitos à Regina, cui tunc obsequium quasi sponte & precariò exhibebant, semper & in ore & in animo Elisabetham sororem habentes, quò ætate minorem, eò maiorem ingenio, & ipsis in Religione concordem.

h Colligitur ex epist. Pontif. ad Polum, 21. Septemb. 1553.

Cum his mandatis Commendonus Londino discessit post quindecim dierum moram, postridie quàm Northumbriæ Dux supplicio affectus est. Sed præ ceteris iniunctum illi obstrictum religione silentium de acceptis mandatis, præterquam cum Pontifice ac Polo, adeò vt nulli patefaceret, se fuisse cum Regina collocutum. Reuersus Bruxellas Commendonus, equis cursoribus Romam conuolare à Legato iussus, diu noctuque festinans, perpaucos intra dies eò peruenit, tametsi opus illi fuerit aliquantulùm diuertere, quò Polum alloqueretur. Substiterat Polus in eodem vbi priùs degebat oppido, supra Benacum, certius aliquid præstolaturus de mente tum Cæsaris, per cuius ditiones sibi iter habendum cernebat, & à quo Reginam plurimum pendere compertum erat, tum ipsius Reginæ, ad quam legabatur. Ad Cæsarem ipse præmiserat Antonium Floridibellum, [i] qui sibi à secretis erat, quò sobrinæ successionem in regnum, & hinc opportunitatem gratularetur, quæ Carolo ad patrocinandum ibi Religioni offerebatur, simulque destinatum Legati sibi munus significaret; ipsum verò Floridibellum optimè instruxit

i 21. Augusti 1553.

ad

ad ea diluenda, quæ fortè obiecisset Cæsar huic legationi, quasi im- 1553.
maturæ; quod in eo situm erat, vt illi poneret ob oculos, hinc Angliæ populos procliues in Religionem videri, pro eo quod ostenderant, delato Catholicæ Reginæ sceptro; hinc verò cùm cogenda essent Ordinum regni Comitia, in quæ cuique licet suas referre rationes, ob quas in antegresso regimine se grauatum existimet, grauissimum Sedis Apostolicæ detrimentum futurum fuisse, si nemo aduersus schisma illius nomine causam egisset. Quapropter etiamsi Poli in Britanniam accessus nondum opportunus agnosceretur, opus tamen fore, vt ipse ad confinia saltem adesset, vt à Comitiis mitti possent, qui secum de negotio agerent. Cum eodem litterarum ac documentorum tenore paulò pòst ad Mariam misit [k] Michaëlem Trochmertonum: inde septem diebus elapsis, septimâ Septembris Commendonus ad Polum peruenit, ipsumque res à se gestas edocuit. Polus epistolam ad Pontificem deferendam ipsi tradidit, eadem necessariæ celeritatis sensa expromentem. Interea antequam Commendonus Romam perueniret, illinc ad Polum rediit [l] Vincentius Parpalia, ab ipso, vti narrauimus, eò missus, retulitque, à Pontifice in eius prudentia omnino reponi vt pergeret sisterétve, vt legatione suâ fungeretur aut supersederet: & in hanc rem tria Diplomata tradidit, vnum ad Cæsarem, alterum ad Henricum, tertium ad Reginam; simul etiam mandata cum facultate indulgendi quidquid illa saluti populorum profuturum censeret. Professus pariter est Pontifex, à se nonnisi animarum lucrum quæri.

[k] 28. Augusti 1553.

[l] 14. Septembris 1553.

6 Indicauerat Polo Commendonus nomine Dandini Legati (id quod clarius posteà [m] perscriptum ipsi fuit à Floridibello) optari à Cæsare illius legationis prolationem, siue quòd, vt ille affirmabat, acerbus adhuc Britanniæ status esset, atque ita conformatus, vt ab intempestiuo Legati Pontificij accessu perturbaretur potiùs quàm componeretur; siue quòd, sicuti rumor fuit, in suspicionem Cæsar venerit, inde obstaculum iniectum iri nuptiis, quæ agitabantur inter Mariam ac Philippum, ad quas Carolus vehementer propendebat, quamuis illa & prouectiore esset ætate, trigesimum octauum annum attingens, & valetudine imbecilliore. Vsque adeò in Principum coniugiis politicæ rationes naturalibus præualent. Quamquam [n] Carolus, spectatâ fortasse illius copulæ verisimili sterilitate, animum initio præ se tulit agitandi pro seipso eas nuptias, narrans Dandino Legato, in vrbe ex quatuor colloquiis à se habitis cum Henrico Octauo, hunc, dum Maria nouennis adhuc erat, penè statuisse eam Carolo nuptui dare, licet posteà ab eo consilio deflexerit.

[m] Montibus 7. & 8. Septemb. 1553.

[n] Litteræ Legati Dandini ad Pontificem, vltimo Iulij 1553.

Digitized by Google

1553. flexerit. Sed dein Carolus ratus forsitan est, ætatem suam grauem, suamque tenuem valetudinem neque consentaneam neque optabilem nouellæ sponsæ futuram. Porrò dubium erat, ne Polus non modò tamquam Anglus adhæreret communi Anglorum sententiæ, externorum dominatum auersanti, sed etiam penè riualis peculiarem obicem iniiceret. Cùm enim varia cum indigenis coniugia fuissent Reginæ proposita, inter eos Polus quoque vocitabatur, quippe Religione concors, sanguine regius, virtute inclytus. Nec destiterat Regina idipsum Commendono indicare, eum percontata, an existimaret Pontificem ad id legem Polo relaxaturum, cùm is nondum Sacerdos sed Diaconus esset, extarentque huiusmodi relaxationum exempla ingentis alicuius emolumenti gratiâ. Quocircà labitur Suauis, dum scribit, tunc Polum nullo sacrorum Ordinum initiatum fuisse: quin vniuersè huius tam memorandi euentus quamdam potiùs malignam lucem, quàm claram notitiam præ se fert. Verùm Regina contracto posteà metu ex vicina æmulorum Gallorum potentia, inter quos & Britannos varia intercedebant dissidia, animum adiecerat eiusmodi sponso, qui dum ab ipsa prodote regnum acciperet, eidem ingentes Monarchiæ vires pro dotis additamento conferret.

Commendonus die 11. Septembris Romam ingressus, Pontifici 7
rem aperuit. Hic præ lætitia effusis lacrymis cum illo conuenit, vt ad promissi silentij custodiam exponerentur Collegio nuntij quos ipse tulerat, tamquam ab aliis delati, & non ex ore Reginæ profecti. Coacto statim Senatu, dum id quod sibi licebat ad Purpuratos referret, seu memoriæ diffisus, seu ministro honorem allaturus, improuiso Commendonum acciuit, iussitque rem gestam exponere. Hic primùm, vtpote iuuenis, & cui satis animi nondum erat, coram tam venerabili theatro voce ac gestu trepidare cœpit. Sed hæc ipsa trepidatio gratiam posteà loquenti conciliauit, cùm ita plenè concinneque verba faceret, vt ea trepidatio non ex imbecillitate, sed ex modestia agnosceretur enata. Difficultatem Pontifex nactus est, [a] in decernenda cum Cardinalibus Poli legatione, cùm rem integram ipsis communicare vetaretur. Verumtamen ne hoc quidem fidele silentium satis fuit, quò minùs euulgatâ postmodum rerum notitiâ, & non simul euulgato adhibitæ cautionis modo, eâque ad aures Reginæ perlatâ, ab ea commissi arcani violator Commendonus crederetur: id per suas litteras [b] conqueſta cum Polo. Hic verò numquam prætermiserat hinc ad Mariam scribere, & in Belgium ad Cæsarem, ad Dandinum Legatum, & ad Nuntium Camaianum, hinc

[a] Apparet ex memoratis Pontif. litteris ad Polum, 21. Septemb. 1553.

[b] 29. Octobris 1553.

Digitized by Google

hinc Romam ad Pontificem, varioſque Cardinales Religionis ſtudioſos, ac præcipuè ad Apoſtolici Palatij Magiſtrum, de quo infrà exponemus, neceſſe fore, vt ipſe vel in Anglia, vel ad eius fines adeſſet, quo tempore prima Comitia celebrarentur. Difficultas tamen ambiguitaſque negotij effecere, vt in primo Pontificio Senatu ſpatium temporis ad deliberandum vſque ad futuram hebdomadam poſtulatum fuerit. Conuenerunt poſteà vno animo [1] Pontifex & Cardinales; Cùm tanta humorum cruditas cerneretur, ſceptrumque in illius probæ Reginæ manu adeò vacillans, non eſſe per eam feſtinationem aut tam ingentia cœpta labefactanda, aut Mariæ nouas turbas excitandas, adeoque amittendi regni diſcrimen creandum. Proinde præſtolaretur Polus, antequam progrederetur & ſe Legatum euulgaret, Reginæ voluntatem ac ductum; interim verò, quò poſſet honeſtâ ſpecie illuc appropinquare, Legatus ad Carolum & Henricum pergeret ad pacem componendam, euocatis è Belgio Dandino, & è Gallia Capiteferreo. Ita quò grandia quædam conſilia deliteſcant, quæ odorati liquoris inſtar ſimul ac deteguntur euaneſcunt, oportet interdum non tam homines quàm munia perſonari. 1553.

[1] 18 Septembris 1553.

CAPVT VIII.

Proficiſcitur ad nouam legationem Polus. Reſponſum Reginæ Dilingam ipſi delatum. Nouum hoc munus Cæſari ingratum, qui Polo denuntiat, vt ſiſtat in via. Varia Poli ſtudia apud Cæſarem adhibita, præſertim per Petrum Sotum, cuius operâ honorificè admittitur. Pergit in Galliam. Duræ pro pace conditiones à Gallo quæſitæ. Quæ Pontifex cum Ferdinando interim egerit Religionis causâ in Germania.

1 ACceptis nouæ huius legationis Diplomatibus à Pontifice, Polus extemplò in viam ſe dedit [a]. Et vbi Tridentum attigit, Kalendis Octobris Peningi litteras accepit, qui cum Regina clàm collocu[illegible], cupientiſſimam Poli nactus erat, adeò vt affirmaret, ſui regni dimidio id ſe coëmpturam fuiſſe. Adiecerat tamen, eo tempore à ſe timeri tumultus hæreticorum, nimiâ & rabie & ſuperbiâ formidabilium: non poſſe ſe obedientiam Eccleſiæ ritu legitimo profiteri ante Comitia, & hæc ante inaugurationem ſuam haberi non poſſe. Proinde ſe à Polo petere, vt per conceſſam ab ipſo relaxationem legis liceret ſibi Coronam ſuſcipere, ante-

[a] Litteræ Poli ad Flotidibellum, 28. Septemb. 1553.

Digitized by Google

1553. quam debitum Sedi Apostolicæ obsequium redderet; & quò salua conscientia id à se fieret, voluit vt Peningus per cursorem id à Legato celeriter postularet, quò ante solemnem diem reuerteretur; [b] quod reipsa contigit. Cauerat illa, ne in iureiurando, per quod sibi solemniter obedientia promittebatur, quidquam contineretur aduersus Pontificis dignitatem supremam; simulque affirmauerat, schismaticum titulum, hoc est, Ecclesiæ Anglicanæ caput, à se haud assumptum iri, etiamsi alia tria regna per illum sibi comparare potuisset.

b Apparet ex documentis, quæ Peningus parauit vt Pontificem edoceret, ad quem à Polo missus est 21. Octobris Dilingæ, vt infrà.

Prolixas ad Reginam litteras [c] sermone Anglico scripsit Polus, 2 quibus ostendebat, & quàm arctè grati animi lege ipsa teneretur obsequi generosè Deo tam sibi propitio, & quantum prodesset ad firmandum sibi regnum, si Pontificiam auctoritatem in eo restitueret. Huic aduersantium numerum tantum non esse, quantus videbatur. Etenim ex tribus Ordinibus, Ecclesiasticum nonnisi iniurias ac rapinas à schismate accepisse; Popularem; loco tenuissimi census, qui S. Petro priùs soluebatur, innumeris oneribus oppressum fuisse: inter Nobiles solùm quosdam esse Ecclesiasticis prædis locupletatos; sed hos præ ceteris omnibus paucos numerari in Magistratibus, quos possidebant à Reginæ beneficentia pendentes, atque huiusmodi, vt aliâ ratione facilè conciliari possent. Ipsam denuò rogabat, vt importunam illam trepidationem excuteret, eamdemque remoueret ab animo Cæsaris, quem ipse interim adire parabat alterius legationis suæ nomine.

c 2. Octobris Tridento.

Perrexit itaque Polus, [d] misso in Galliam Abbate S. Solutoris 3 cum litteris ad Regem, ac Regis Pontificisque administros, per quas illos de hoc suo nouo munere edocebat. Atque vt idem Cæsari exponeret, Floridibello iniunxit. Ipse per viam substitit aliquantulùm Dilingæ, quæ Augustano Cardinali parebat, vt securitatis tabulas opperiretur, à Duce Wirtembergico, aliisque Dynastis hæreticis concedendas, quorum ditiones attingere opus erat. Illic eum nactus est Peningus [e], è Britannia regressus, attulitque epistolam, quam illi per summam beneuolentiam ac religionem suâ manu Regina perscripserat [f]; ita tamen [illegible]t singula in voce Peningi reponeret. Rei summa hæc erat: Vt Polus pedetentim accederet [g] Bruxellas; Reginam verò cum eo acturam per litteras, quas illi ab Atrebatensi Episcopo deferendas curaret, quò tutiùs perueniret.

d Cuncta apparent ex memoratis litteris.
e 20. Octobris 1553.
f Signata 7. Octobris 1553.
g Apparet ex litteris Poli, 21. Octob. & ex documentis, quæ Romam Peningus attulit.

Dandinus à legatione sua, vt diximus, reuocatus, in Italiam re- 4 uertebatur [h]; nactusque per viam Polum, eius nouam legationem mini-

h Omnia apparent ex epist. Floridibelli ad Polum, 15. Octobr. & ex epist. Poli ad Pontificem, 21. Octobris 1553.

Digitized by Google

minimè gratam Cæsari futuram prædixit; idque posteà confirmatum fuit à Floridibello, qui vbi primùm id Atrebatensi Episcopo nuntiauit, vidit illum molestâ quadam admiratione commotum dixisse: Nihil priùs ea de re à Pontifice significatum Cæsari: quînam pacem sperari posse per vnicum Legatum, quando nihil confectum fuerat à duobus, qui iam reuocabantur? Eam legationem velamen esse legationi Anglicanæ prætentum: proinde de ea vehementer conquesturam Reginam, quæ tunc ab huiusmodi rerum specie abhorrebat, quippe & suo & publico bono contraria; se verò probè nosse, à Regina id fuisse Cardinali declaratum. 1553.

Verumtamen is iter prosecutus, paucis intra ditionem Wirtembergensis Ducis, à quo securitatem transitus acceperat, leucis confectis, obuiàm habuit Ioannem Mendozam (non Didacum, sicuti Suauis narrat) qui Cæsaris epistolam [i], fidei conciliatricem, & nuntios illi detulit; [k] Cæsarem ob grauissimas causas, quas Pontifici significarat, haud opportunum ducere ipsius accessum ad Aulam: idcircò poscere vt vel ibi vel in alio itineris loco sisteret. Causæ postmodum à Mendoza sunt expositæ, & cum iis quas retulimus consonabant; sed addebatur prætereà, Oneri futurum Cæsaris famæ, si per vnius Legati missionem hic Cæsarem priùs adiret, adeoque ostenderet, componendæ pacis difficultatem in illo sitam, ad quam amoliendam Legati operâ opus esset. Aliquid etiam de Reginæ coniugio quasi in transitu tetigit, ostendens, illud esse ante reliqua omnia conficiendum, & cum extero contrahendum, quò contentio amoueretur inter indigenas, quibus intolerabile foret, se illi subiici, quem anteà cum æqualitate status & æmulatione animi spectabant. Qua de re Polus sibi temperans parcè dixit, Res esse dignas, quæ plurimùm expenderentur. Sed non ita sibi temperauit in dissimulando aculeo illius sibi indictæ moræ, questus id fieri per Sedis Apostolicæ indignitatem: cùm ipse iuberetur à Pontifice progredi, haud videri, quo pacto posset alterius Principis voluntate consistere: satius esse, si Cæsar absque velamine loqueretur, ac palàm faceret repugnantiam erga ipsum nominatim, quàm erga Pontificiam legationem generatim. Studuit Mendoza eam ab illo suspicionem euellere, quod ad ipsum nominatim spectabat; proposuitque vt lentè pergeret, & Leodij subsisteret. Sed Polus maiori sibi dedecori futurum duxit, si tam propè Aulam accessisset, & illic posteà fores quasi pulsans, & ingressum non impetrans moraretur. Præterquam quòd ipsi videbatur ibi subiectior fore, vbi integrum sibi non esset ad Reginam, quandocumque vellet, sese conferre.

[i] Sub 15. Octobris.
[k] Cuncta extant in litteris, & documentis à Polo Romam missis, 27. Octob. per alium nuntium Peningum reuocante, qui erat in via.

Digitized by Google

1553. ferre. Quare maluit Dilingæ manere: ibi verò paulò pòst à Montano Cardinali per litteras accepit mandata[l]: Cùm Pontifici probabiles rationes adductæ fuissent à Cæsare de ipsius mora, ne vltrà pergeret quamdiu eius accessus haud opportunus Cæsari videretur. Quamuis autem Abbas S. Solutoris nactus fuisset in Gallia[m] animorum propensionem vt eò Polus accederet; per Belgium posteà hic regressus, animaduertit id displicere Cæsari, non amplius consentienti vt Polus ab Henrico suam legationem inchoaret, quod fortasse vereretur, ne illinc rectà in Britanniam ille pergeret.

l Litteræ Montani ad Polum, 28. Octobris 1553.

m Quod sequitur extat in litteris plurimis, & Commentariis in litterarum libello.

Equidem enarrare plenè non possem, quàm impenso studio, quantâque solertiâ Polus curauerit ea repagula soluere, prolixis admodum neruosisque litteris per idoneorum hominum missiones ad Cæsarem, ad Reginam & ad Pontificem. Sed efficacissimam ad id Petri Soti operam expertus est. Hic sacrarum Cæsaris Confessionum olim auditor, tutius posteà duxerat saluti animæ suæ curam illius deponere, à qua innumerabilis animarum numerus pendebat. Quare ad priuatas exercitationes secedens, nobile iuuenum Seminarium Dilingæ administrabat: qui posteà Concilio sub Pio Quarto interueniens, amplæ de se laudis materiam historiæ nostræ suppeditabit. Is itaque ea de causa Bruxellas se contulit cum litteris Poli ad Cæsarem; ac tandem eius cohortationibus commotus Carolus, remisso ad Polum vrbano responso, eius admittendi inuitandique ad Aulam voluntatem præ se tulit. Sed vera causa, quæ Soti operam adiuuit, quantum arbitror, fuit, quoniam firmatum iam, etsi nondum euulgatum, fuerat connubium inter Philippum & Mariam. Etenim epistola à Cæsare ad Polum scripta est 22. Decembris; & Pontifex in litteris, quibus Cæsari congratulabatur, narrat, ab eius Oratore id sibi fuisse communicatum Kalendis Ianuariis. Summa conditionum erat: [n] Si liberi ex iis nuptiis susciperentur, in Angliam & materna bona secundùm regni leges succederent: sicuti in regna & bona paterna succederet Carolus, priùs Philippo genitus; ita tamen, vt ditiones inferioris Germaniæ ac Burgundiæ primo inter mares, qui fuissent à Maria geniti, deberentur; & vbi mares deficerent, primæ inter feminas genitæ, dummodò in Anglia, aut in Germania, & de memorati Caroli consilio nuberet. Si Carolus, eiusque posteri deficerent, succederent in cunctos Philippi Principatus filij ex eo nouo matrimonio suscepti, secundùm eorum Principatuum leges. Vt Philippus & Maria vicissim admitterentur ad honores administratio-

n In libello epistolarum Dandini, in exitu anni 1553.

Digitized by Google

ſtrationemque vtriuſque ditionum. Vt Philippo fas non eſſet leges conſuetudineſque Anglicanas mutare; Mariam ab Anglia, niſi id petentem, abducere, & gemmas regnique theſauros aſportare. Vt Anglia neque rectâ nec obliquâ viâ ſe bello implicaret inter Cæſarem & Regem Galliæ. Quin vt obſtringeretur Philippus ad curandam pacis continuationem inter Angliam & Galliam: eſſet tamen ipſi liberum, Cæſari parenti opem ferre viribus aliarum ditionum, quas tamquam patrimonium obtinebat. Statutis igitur hoc pacto nuptiis, patuit aditus ad Cæſarem Polo. Miſſus illi obuiàm eſt honoris causâ Sabaudiæ Dux, qui tunc apud Cæſarem morabatur, à Gallis magna ex parte ſuo principatu ſpoliatus. Mox à Cæſare Legatus perhonorificè exceptus eſt. 1553. 1554.

7 Poſteà aliquid in Anglia tumultuatum[o], firmati coniugij causâ. Cæſar verò animum præ ſe tulit admodum indifferentem ad [p] recedendum, cùm, vt affirmabat, nonniſi Religionis nationiſque Anglicæ beneficio conſenſiſſet. Sed Regina ſibi obſequentium ope ſeditioſos edomuit. Interim Polus Galliam petiit, ſuo Pacificatoris munere functurus. Verùm tametſi perblandis modis exceptus ab eo Rege, quem (ſicuti tunc ipſe affirmauit, & ſicuti viſus eſt facto confirmaſſe) pœnituit Poli Pontificatui obſtitiſſe, non potuit tamen vnguento facundiæ ſanare tam profunda laceræ Chriſtianæ Reipublicæ vulnera, & ad quæ curanda opus erat immensâ ſanguinis poſtmodum eluuione, effuſi duobus in conflictibus, qui tandem veri pacificatores fuere. Solùm itaque impetrauit Polus, vt Cæſaris petitionibus, per Dandini litteras in Gallia communicatis, ſicuti narrauimus, Rex [q] aliquid reſponderit: ſed eiuſmodi reſponſum fuit, vt ſpem concordiæ abiiceret potiùs quàm attolleret.

o Omnia exſtant in memorato litterarum libello.

p Litteræ Poli ad Moronum, 9. Febr. 1554.

q In litteris Montani ad Delfinum Nuntium, 13. Aprilis 1554 & fuſiùs in libello litterarum Poli.

8 Intereà de coniugio Mariæ cum Philippo Pontifex certior factus ab Oratore Cæſareo, exhibenda Cæſari conſueta honoris & beneuolentiæ officia curauit, quæ vnà cum vrbanitatis ſignificatione negotio prodeſſent. Quapropter Nuntium ad illum miſit [r] Hieronymum Mozzarellum Dominicanum, quem ex Apoſtolici Palatij magiſterio [s] ad Conſenſem Archiepiſcopatum, fruſtrà eius lacrymis obſiſtentibus, promouerat. Vacauerat ea Sedes ex obitu Catharini, ſummâ exiſtimatione viri, per annos quos vixit, ſed per opera quæ ſcripſit, minore; cui fortaſſe communis de ipſis opinio minùs fauit, quia ille in iiſdem communem aliorum opinionem minoris fecit: ſed in certaminibus cum hæreticis, functionibuſque Concilij nemini ſuorum æqualium aut collegarum plauſu ceſſit. Nouo igitur Archiepiſcopo demandatum eſt, vt firmatum coniugium

r In Senatu 23. Octobris 1554. vt in Actis Conſiſtorialibus.

s 11. Decemb. 1553. in Actis Conſiſt. Extant cuncta in mandatis Nuntio traditis, 29 Ianuarij 1554. in monumentis Burgheſiorum.

Digitized by Google

1553. Cæsari gratularetur, ac posteà certum illum redderet de Poli Car-
1554. dinalis integritate: eius virtutem eam esse, vt nulla rerum mortalium vtilitas à præscriptis per Pontificem mandatis, Religionisque bono eum dimouere posset. Postremò, vt ad pacem denuò cohortaretur; ad quam etiam promouendam Ferdinandum Regem stimulauit per nouum Nuntium Zachariam Delfinum, Episcopum Pharensem, & aliâ tempestate Cardinalem.

s Mandata sunt illi tradita 1. Decembr. 1553. in Burghesiorum monumentis.

Iniunctum quoque Delfino est, vt quàm maximo posset studio præpediret in proximis Comitiis incommoda Religioni imminentia ab iis quæ statuenda illic erant ex Passauiensi concordia, simulque aliud inchoatum à Pontifice opus Regi commendaret. Nimirum Iulius, vt eam Germaniæ partem seruaret quæ integra adhuc erat, & eam quæ defecerat recuperaret, illorum armorum opem animo volverat, quæ sibi propria habet Ecclesia, id est, virtutem atque doctrinam. Idcircò Collegium Romæ condiderat, in quo vtrâque imbuerentur complures illius nationis iuuenes bonæ indolis, qui postmodò in patriam regressi, & curandis Ecclesiis, habendisque concionibus admoti, quasi ossa neruique præualidi Catholici illius corporis euaderent. Huius Collegij, quod suo sumptu alebatur, curam demandauit S. Ignatio Loiolæ, tunc viuenti, Fundatori Societatis Iesu, ab eodem Pontifice per amplum Diploma confirmatæ: cuius institutio, quippe ad erudiendos adolescentes directa, ad habendas missiones inter infideles, & generatim ad animarum salutem iuuandam, visa ipsi est illius Seminarij culturæ mirificè accommodata. Et quamquam primordia tunc fuerint modica, iuxtà atque prima quamuis ingentium plantarum virgulta esse solent, illud posteà opus in eam amplitudinem, quam videmus, excreuit Regiâ, & Apostolicâ liberalitate Gregorij XIII. qui fortasse his togatis militibus Religionem in Germania non minùs propugnauit, quàm religiosa Austriacorum potentia sagatis; quemadmodum arces, pro quibus certatur hoc in bello, non aliis penetrabiles armis sunt, nisi rationibus & exemplis. Hæc tulit mandata Delfinus Nuntius in Germaniam.

CAPVT

Digitized by Google

CAPVT IX. 1554.

Poli reditus ad Cæsarem, parum acceptus ob ea quæ ab Henrico proposita refert. Eius propensio vt ipse reuocaretur, Pontifici significata, sed ab eo reiecta. Mariæ Reginæ pia studia. Obiecta Polo obstacula, & adhibitæ ab eo curæ vt in Angliam admitteretur. Missus à Philippo ad Polum Nuntius: & quæ agitata sunt de modo accedendi, & facultatibus. Inuitatur tandem, & excipitur perhonorificè.

1 IAm verò vt nostram narrationem à Germania in Belgium & Angliam reuocemus, rediit Polus ab Aula Gallicana ad Cæsaream cum immodicis Henrici Regis postulatis, quæ Cæsari visa sunt æquis auribus absque nota dedecoris haud toleranda. Quare Legato respondit: Quandoquidem non aliud secum afferebat, fuisse satius si procul abiisset. [a] Hæc verba interpretatus est Polus, quasi Cæsari eius commoratio displiceret; & in suspicionem incidit, ne per tabellarium à Carolo Romam missum ipsius reuocatio poscceretur: idcircò litteras dedit, quibus à se optari indicabat, vt illinc reuocaretur. Sed longè alia Pontifici mens fuit, & cum Ioanne Francisco Stella, quem Polus Romam legarat, pluribus accensisque verbis locutus, [b] ostendit, hero suo deperdendam non esse in tam egregia opportunitate eam constantiæ laudem, quam integro vitæ curriculo sibi comparauerat, ac potissimè tum initio amissâ patriâ, patrimonio, & consanguineis, Religionis gratiâ, tum posteà non amissâ tranquillitate animi, tametsi delabentem à se vidisset Vaticanam Tiaram, iam quasi possessam potiùs quàm speratam. Gloriam quâ è Comitiis Purpuratorum Polus absque Vaticanis Infulis egressus fuerat, centies eiusmodi Infularum decus fuisse supergressam. Eam proinde ne offuscaret, deterritus nutibus hominis semiuiui (Carolum significabat morbis attritum) sed viriliter perseueraret in conquirendo triumphorum glorioſissimo, quos posset Senator Apostolicus reportare, dum Ecclesiam patrio regno, patriumque regnum Ecclesiæ restitueret. Se quidem credere, Diuinâ prouidentiâ effectum, vt Pontificale diadema à Poli fronte remoueretur, quò illam seruaret optabiliori illustrioriqúe coronæ, quam ipse consequi nequiisset, si aliæ, quas adeptus non est, eum quasi in carcerem inclusissent, quemadmodum Pontificem suam in regia includebant. Ne calumniarum argumentum præberet obtrectanti-

[a] Litteræ Poli ad Pontificem, Bruxellis, 14. Aprilis 1554.

[b] Litteræ Stellæ ad Polum, 28. Maij 1554.

Digitized by Google

1554. bus, ipsum permoueri à suis, quibus spes futuri in eo Pontificatus adhuc viuebat: vt ita cautè se gereret, ne abalienaret à se Cæsaris animum, à quo vt ipse anteà promotus fuerat, ita sperabatur in posterum euectum iri.

Huiuscemodi aculei plus ad vlcerandum quàm ad stimulandum 2
Poli animum valuere, qui, quantum coniicio, desiderio magis rei conficiendæ quàm difficultate mouebatur. Sed vndique indicia obuersabantur, quòd Cæsar cuperet ab eo negotio illum arcere: ipse verò minùs indecorum fore Sedi Apostolicæ rebatur, si ab ea reuocaretur, quàm si ab aliis repelleretur; maiusque operæpretium, si res alij cum fructu, quàm sibi per titulum infecundum committeretur. Ferebatur, [e] inualuisse apud Cæsarem suspiciones in Polum, quòd eius sororis filius iuuenili libertate improbasset Dilingæ Reginæ consilium, se ac patriam externo viro subiiciendi; qui iuuenis tamen cum laude suam operam Mariæ impenderat aduersus seditiosos eam ob causam tumultuantes. Alter ipsius sororis filius secesserat ab Anglia, hoc nomine quòd eas nuptias auersaretur; & in Galliam venerat ad auunculum, à quo propterea procul à se depulsus fuerat.

Quin ipsi Polo imputabatur, eum Dilingæ in publica mensa in 3
illud coniugium oblocutum; quod verum (vt ipse scripsit) non erat: sed verum erat, eum abstinuisse, ne promeret quod sentiebat, idque duplici de causa: Primò, quia nondum apud se statuere poterat, conducerétne an officeret affinitas illa; & fortassis existimabatur magis officere Cæsari, id sibi oneris suscipienti, quàm Reginæ, subditis minùs obsecundanti. Deinde quia minimè consentaneum videbatur muneri suo (cui omnium beneuolentia conquirenda erat, quò omnium animas lucraretur) si professus esset, id sibi consilium probari, quod multos offensurum in comperto erat. Sed Pontifex, qui nuptias iam sancitas videbat, cupiebatque ne quid Polo ad opus conficiendum obstaret, illum cohortatus est, vt nollet in rem ineuitabilem conari; quin potiùs alacrem animum præ se gereret in eo, quod Diuino consilio tribuendum erat, & ex quo emolumentum elici poterat si probaretur, detrimentum si improbaretur. Sed in id ante acceptas huiusmodi cohortationes iam se flexerat Polus, [d] scriptis studiosissimis gratulationis litteris ad nouum Regem & Reginam, atque exhibito vtrique animi sui vsquequaque obsequio. Vicissim Regina continua reuerentiæ in Apostolicam Sedem argumenta præstabat: præcipuè verò cùm in Anglia multæ vacassent Ecclesiæ, dignos viros illis præficiendos nominauit, datisque ad Pontificem [e] litteris, ab eo confirmationem petiit, quam

[e] Omnia constant ex plurimis litteris memorati libelli, ac præsertim ex litteris Aloysij, Priuli socij Poli, ad Moronum, 3. Iunij 1554. & ex epistola Poli ad Montanum, 4. Aprilis 1554.

[d] Quæ extant in dicto litterarum libello.

[e] 25. Aprilis 1554.

Digitized by Google

quam reipsâ obtinuit, Polo[f] ad id sequestro vsa. Etenim, quamquam Polus pro accepta iam facultate eos ratos habuisset, idemque erga vnum ex iis quos instituerant schismatici Reges, egisset; non deerat tamen, qui reuocaret in dubium, an legitimè id fieret, eò fortasse, quòd nondum legationis possessionem iniisset. 1554.

[f] In Actis Consistorialibus, 6. Iulij 1554.

4 Nec ad eam ineundam adhuc aditus Polo patebat, tametsi omnem ipse conatum impenderet & scriptis ad Reginam litteris, & admotâ operâ Bartholomæi Carranzæ è Dominicana Familia, qui multo apud Philippum Regem in honore erat, quique Archiepiscopus posteà Toletanæ Ecclesiæ præfuit; de quo pluribus in locis mentio habenda erit. Quamobrem ad ipsum Regem prolixam tandem epistolam scripsit, [g] mixtam submissâ reuerentiâ & Apostolicâ libertate, adeò eloquentem ac succi plenam, vt ancipiti fuerim animo, an integram in hoc opus referrem. Eodem tempore apud Cæsarem impensiùs institit, intellexitque, difficultatem in eo versari, vt ij qui bonis Ecclesiasticis potiti fuerant, certi forent se ab illo molestiam haud passuros. De quo Legatus Pontificem docuit [h], Paulò pòst responsum accepit ad ea quæ Philippo Regi scripserat, delatum à Simone Renardo, qui munus obibat Aimontij, Oratoris Cæsarij apud Philippum ac Reginam eius coniugem. Allatæ litteræ fidem nuntio conciliabant: addebant præterea, voluisse Polum prolixis & inflammatis litteris adhibere stimulos sponte currenti, Regemque cohortari ad ea, ad quæ potuisset ac voluisset Rex alios cohortari. Summa rerum, quæ linguæ nuntij commissæ fuerat, tria complectebatur.

[g] Ex Cœnobio Dilingæ, 21. Septemb. 1554.

[h] Litteræ Poli ad Pontificem, 13. & 14. Octobris 1554.

5 Vt primò exploraretur, An Polus [i] satis haberet, si per eos dies, absque insignibus, titulóque obstrepente ac multis molesto Apostolici Legati, Angliam ingrederetur; cùm alioquin ipse acceptus esset regno, offerretque illi tamquam Cardinali Rex honorificum in omni genere occursum, reseruatâ tamen sibi facultate assumendi posteà nomen munusque Legati tempore opportuniore.

[i] Litteræ Poli ad Pontificem, 23. Octobris, & ad Peningum ac Moronum, 28. Octobr. 1554.

Secundò, An ille animo proposuisset, per seipsum suas facultates exercere, an priùs rem omnem communicare cum ipsis Regibus.

Tertiò, Opus fore, vt earumdem facultatum amplificationem à Pontifice obtineret. Cùm enim per eas potestas illi fieret [k], dandi veniam lapsis, relaxandi legem Sacerdotibus reipsâ coniugatis, ita tamen, ne ampliùs ad aras operarentur, nec Sacerdotiorum titulos retinerent; & cum aliis conditionibus, remittendi ob legitimam causam prohibitionem robustiorum escarum diebus abstinentiæ destinatis, & alia etiam indulgendi, facultas similiter impertiebatur

[k] Fuerunt signatæ 8. Martij, & luculentiùs 29. Iunij 1554. & extant in dicto epistolarum libello.

Digitized by Google

1554. transigendi & componendi super bonis ablatis; quæ loquendi forma suspicionem mouebat eorum possessoribus, ne illic tribunal assurgeret, quo omnes in ius vocarentur. Quapropter existimabat Rex, publicæ quietis gratiâ oportere vt à Pontifice potestas Legato tribueretur etiam liberaliter donandi. Quod si Legatus censeret, eam facultatem sibi absque dubio concessum iri, liceret ipsi profectione illam præuertere; sin autem dubitaret, satius esse eam operiri.

Respondit Polus ad primum: Tametsi diuturna mora postulasset saltem, vt eius existimatio resarciretur amplissimâ quâuis honoris significatione in primo ipsius accessu: tamen, quò se cum pia Pontificis voluntate conformaret, optantis vt illius regni saluti quàm facillimâ posset ratione consuleretur, satis sibi futurum ingressum aliquanto minùs splendidum quàm deberetur. Tres à se personas geri; sui ipsius priuatam, Pontificij Oratoris, & maximè spectabilem Apostolici Legati. Proinde haud se recusaturum ingredi secundâ personâ contentum, omissâ tertiâ. Ad alterum: Semper se in animo habuisse, nihil agere Rege ac Reginâ inconsultis; & hanc esse pariter Pontificis mentem, se compertum habere. Ad postremum: Præter eas peculiares facultates, esse apud se Pontificium Diploma, quo ipsi concedebatur generatim, vt ageret quidquid earum animarum saluti conducturum putasset; cùm vellet Pontifex, vt in eo Diplomate contineri intelligeretur id etiam, quod suâpte naturâ peculiarem sui mentionem postularet: idque se ratum habiturum Pontificio nomine Iulius pollicebatur. Quo Diplomate gauisus admodum est regius Nuntius, eiusque exemplum Philippo communicandum petiit; affirmans, id si priùs innotuisset Regi, leuiores breuioresque difficultates obstituras fuisse. 6

Adiecit Polus, curaturum se, vt disertè sibi ea facultas à Pontifice conferretur, sibique certum esse, non aliud ab Anglia optare Pontificem, nisi Angliæ salutem, & nullam præterea temporariam vtilitatem. Contestatus tamen ipse Legatus, numquam se assensurum pactione contrahendi cum iis quos ad Ecclesiæ sinum esset adducturus; cùm id nec eorum saluti, qui adducerentur, conducibile foret, nec eius dignitati, qui illum exciperet, decorum; sed post liberam conuersionem exhibiturum se omnibus amantissimam maximeque paternam largitatem. Pontificius Nuntius, qui huic colloquio interfuit, vltra Legati dicta progressus, quamcumque ex parte Pontificis liberalitatem spopondit, adeò vt regius Orator se plenè contentum ostenderit. 7

Qui

Digitized by Google

8 Qui porrò addidit, Postremam mandatorum partem sibi explendam supereſſe; nimirum, ſuorum Regum nomine offerre Polo Cantuarienſem Archiepiſcopatum, primariam in Anglia Sedem, quæ ob cauſam alibi memorandam vacare debebat. Ad id, actis vt par erat gratiis, Legatus reſpondit: Cùm ipſe Pontificis miniſtrum agerèt, ſe ſui iuris non eſſe in re vlla excipienda ſibi profutura; præterquam quod ſe minimè decuiſſet, de priuato quopiam commodo ſuo agere, antequam publicum legationis ſuæ negotium eſſet confectum. 1554.

9 Statim ac Romæ compertum eſt Cæſaris votum, vt Poli facultates amplificarentur; non expectatâ Regis filij ſignificatione, ampliſſimæ conceſſæ ſunt, [l] vniuerſi Senatus Vaticani conſenſu. Comprobatum pariter in eodem Senatu [m] fuerat à Pontifice, quippe ſupremo domino regni Neapolitani, vt Carolus illud in Philippum tranſmitteret; quod ſponſi dignitati decorum viſum eſt, ne minorem quàm ſponſa honoris titulum obtineret.

[l] Ex litteris Montani ad Polum, 5. Octobris 1554.

[m] 23. Octobris 1554.

10 Verùm antequam de facultatum incremento reſponſa Pontificis peruenirent, cunctæ legationis difficultates ita ſubmotæ fuerant in Anglia, vt tandem Regina ad Polum remiſerit [n] Sacerdotem, qui à ſacello ipſi erat, cum effectricibus fidei litteris, quibus breuiter exponebat, à Rege in Conſilio confectum fuiſſe negotium de ipſius diu expetito aduentu, & de reconciliatione illius regni cum Eccleſia Catholica. Iam verò cùm litterarum volumen à me ſæpius adductum hîc finem habeat, res, quæ ſuperſunt, non adeò planè mihi liquent; ſed, quantum colligitur ex vita Poli, ſcripta à Ludouico Beccatello, illius tunc familiari, ac poſteà Raguſino Archiepiſcopo, non meri Oratoris, ſed Legati perſonam gerens ille perrexit: ac primò quidem ſuperioribus in eum edictis reuocatis, inde duobus primariis Dynaſtis obuiàm miſſis, denique in primo Londinum ingreſſu ad Thamiſis ripam exceptus eſt ab ipſo Rege; qui cuidam ex Angliæ Proceribus, admirabundis quòd Rex homini ſibi ſubdito obuiàm iret, reſpondit, Se Legato Pontificio obuiàm ire. Poſteà oportuit multa componere, vt Angliæ reditus ad obſequium Eccleſiæ ſtabiliretur. Poſtremò confectis omnibus, & conuocatis Ordinibus die S. Andreæ dicato [o] in Aulam Reginæ, aſſiſtente Legato, longam orationem habuit magni regni Cancellarius, dixitque Polum eſſe Angelum Angliæ; cuncti verò qui aderant, hæreſim ſolemniter execrati, ſummo Pontifici obedientiam ſpoponderunt, cui Rex obſequentiſſimam epiſtolam ſtatim ſuâ manu ſcripſit, quæ in Pontificio Senatu foribus patentibus eſt perlecta; atque ob eam rem

[n] 3. Nouembris 1554.

[o] Anno 1554.

Digitized by Google

1554. rem? Romæ ſolemnes Deo perſolutæ ſunt grates per Pontificium cum toto Senatu ſacrificium, per publicas ſupplicationes, per vniuerſalia ieiunia, per pleniſſimum Iubileum. Legatus, tametſi fremente in ipſum inuidiâ ob Religionis reiq́ue Politicæ cauſam, in magna ſemper auctoritate perſtitit, & ipſius conſilio, ampliſſimâque facultate, quam illi dederat auxeratq́ue Pontifex, pro eo ac Reges coniuges poſtularant, contaminati Paſtores ab Eccleſiis eiecti ſunt, eorumq́ue loco Catholici, Religioniſq́ue ſtudioſi ſuffecti, qui Orthodoxæ Fidei causâ exilia ſpoliationeſq́ue paſſi conſtanter inſectationis tempore, ſe Tiaris dignos oſtenderant. Fortunæ vices, quæ opplent admiratione mortales! ſed immeritò in eiuſmodi orbe, in quo rerum variationes adeò crebræ ſunt, & inconſtantia adeò naturalis, vt nihil planè admirabilius eſſe deberet, quàm ſtabilitas.

? 14. Decembris 1554 in Actis Conſiſtor. & fuſiùs in epiſtola Montani, poſtridie ſcripta ad Archintum Nuntium Venetiis.

CAPVT X.

Noui tumultus Senenſes. Legatio Moroni ad Auguſtana Comitia. Miſſio in Angliam Antonij Auguſtini Nuntij. Pontificis mors.

1555. MInùs proſperè res aliis in regionibus euenerant, quod Anglicæ felicitatis dulcedinem Pontifici eripuit. Nec procul, ſed in Italia, & ad ſuæ ditionis oſtia tumultus ac paratam ſtragem ſpectabat. Senenſium æſtus, ſpe quietis abiectâ, in dies ferueſcebant. Iulius aſſiduo ſtudio pactionem inter Cæſarianos Galloſq́ue iam firmarat, quâ [a] vtrique ſua ipſorum arma retraherent, ciuiliſq́ue adminiſtratio illius principatus eſſet penes Ceruinum Cardinalem, probitate ac prudentiâ ſatis ſpectatum, illiſq́ue ciuibus acceptum; quippe virum nobilem ex Monte Politiano, vrbe ſitu proximâ, & ditioni Senenſi aliàs adnexâ. Sed Ferrarienſis Cardinalis variis artibus tamdiu partium ſubſcriptionem protraxerat, vt Hiſpanorum exercitus iuſſu Cæſaris coactus fuerit inde diſcedere, oram maritimam regni Neapolitani defenſurus aduerſus formidatam aggreſſionem Turcicæ claſſis. Quocirca Pontifex decreuerat Ceruini virtutem impendere alteri negotio, hominis propenſioni magis accommodo; ſcriptiſq́ue ſuo chirographo litteris eum Romam acciuit [b]. Nec ipſe ab re putauerim, aliquot illarum periodos hîc apponere, in quibus, velut in cryſtallo, ſincera cuiuſuis acies ſinceram Iulij mentem de reformandis Eccleſiaſticis animaduertet. *Hîc*, inquit, *Epiſcoporum infinitus eſt numerus, & quæ ad morum reparationem ſpectant, magis quàm in præſentia profligata eſſe non poſſent. Noſtrum foret*

[a] Vide Adrianum lib. 11. & 12.

[b] 22. Auguſti 1555.

Digitized by Google

foret votum, vt saltem quinque aut sex capitibus admodum necessariis, magnique momenti, consuleretur; ac posteà per dies singulos ea paulatim admouerentur remedia, quæ Dei afflatus suggereret. Cogimur proinde te hortari, rogare, atque obstringere, vt huc quàm citissimè poteris, quod tuo fiat commodo, conuoles; nec tempus aduentus tui citra Kalendas Octobris coarctamus, nec vltra Kalendas Nouembris producimus. Nostræ conscientiæ testimonio certus omninò sis, non minùs te promeriturum in nauanda nobis opera ad hanc rem aliasque grauissimas, quæ in horas singulas occurrunt, quàm in Ecclesia tua curanda; quam scimus tuâ præsentiâ satis respirasse, & quæ poterit, etiam te absente, relictis à te mandatis idoneis perfrui. Sed ob varias difficultates Diploma, ad consulendum illis capitibus destinatum, confici non potuit, [e] nisi prope Iulij mortem: in quo Diplomate Comitiorum Pontificalium, Clerique emendatio continebatur; ita vt ne illo quidem solemni ritu illud firmare per tempus licuerit, quo adipsi parendum obstringerentur Cardinales, aliique Ecclesiastici, seu in interiori seu in exteriori foro, quemadmodum vacante Sede pronuntiauit [d] selectus cœtus illustrium Iurisperitorum, quem Collegij mandato percontatus fuerat Caraffa, Purpuratorum antiquissimus. 1555.

e In mandatis traditis Antonio Augustino, Auditori Rotæ, misso ad Regem Angliæ Nuntio, 30. Ianuarij 1555 infra adductis.

d Acta Consist. 25. Martij, & 3. Aprilis 1555.

2 Sed reuertente ad Senensium turbas stylo; Hispanorum discessus, nondum confirmatis pactionibus propositis, qui Gallorum commodis peropportunus visus est, ipsis in ea ditione eladem attulit. Potentiâ siquidem superbientes, Florentiæ Ducem, Cæsarianarum partium, in insula Iluæ ipsorum armis lacessitum, ad implorandam Cæsaris opem compulere: quare validas adducens copias Marchio Melenianus, ad confligendum coëgit Petrum Strozzium Gallorum ducem, eumque prælio vicit. Deinde cinctas obsidione Senas fame coarctauit. Contigit interim, vt Ascanius Corneus, sororis Pontificis filius, & Cæsaris miles, [e] illectus simulatæ proditionis technâ ad Clusium occupandum, eò malè cautus accesserit; sed cùm fucata fraus fraudem tegeret, captus est, & in Galliam missus; vnde postmodum à Rege Pontifici redditus, sed adiectâ obligatione, vt tamquam Regis captiuus apud eum detineretur. Hæc erant ad id vsque temporis armorum euenta.

e Litteræ Montani ad Delfinum, vltimo Martij, & 23. Aug. 1554.

3 Quamquam autem eo finitimo bello Pontifex valdè agitaretur; tamen multò acriùs à remoto Germaniæ, quàm à propinquo Etruriæ incendio adurebatur, cùm ipsi obuersarentur animo & superiora infortunia, & noua pericula Religionis, ob imminentia Comitia Augustæ celebranda, vt ibi decerneretur, quisnam ex quatuor modis in Passauiensi concordia numeratis opportunior esset ad con-

Digitized by Google

1555. trouersias Fidei componendas. Quamobrem quò in tam arduo grauique negotio possent Nuntio Delfino mandata suppeditari magis & assidua & idonea, Ceruinum, qui ad breue tempus Ecclesiam suam repetierat, [f] eo animo ipse reuocauerat, vt illi curam præcipuè demandaret prospiciendi rebus Religionis, iniungendique variis longinquis administris quæ ab ipsis essent agenda.

[f] Litteræ Montani ad Delfinum, 25. Augusti 1554.

Cùmque postulatum esset à Cæsare [g] vt ad Comitia aliquis designaretur Legatus, Pontifex primò renuit, ob causas quas infrà recensebimus; sed vrgente Romanorum Rege, propterea quòd in eo conuentu de grauissimis Religionis rebus deliberandum erat, quæ tanti Ministri Pontificij præsentiam postulabant; pollicitoque, se absque illius Legati consensu nihil confecturum (quod aut ignorauit, aut celauit Suauis) Legatum mittere induxit animum; delegitque Moronum Cardinalem, virum exercitâ prudentiâ, expertum Germaniæ, eidemque perspectum, quippe qui diu Nuntium egerat apud ipsum Ferdinandum, & simili conuentui Ratisponæ interfuerat, cùm ibi Constantius adesset Legatus. 4

[g] In variis litteris Montani ad Delfinum, & in mandatis traditis à Iulio Antopio Augustino, infrà adducendis.

Simulatq; Pontifex hanc electionem, petentibus Carolo ac Ferdinando, habuit, ire iussit Antonium Augustinum Hispanienſem, Romanæ Rotæ Duodecimuirum, ad Philippum Regem & vxorem Mariam Nuntium, qui grates ipsis ageret [h] ob reditum regni Britannici ad Ecclesiæ Catholicæ sinum, simulq; proponeret, rationem vnicam illius in Fide retinendi fore, si aberrantibus quodcumq; apud exteros perfugium occluderetur, quod compositâ cum Gallis pace obtineri potuisset: illud eò studiosiùs à se inculcari tum Cæsari tum ipsis, quòd in præsentia vir maximæ auctoritatis pollicebatur, in eo euentu Henricum Regem votis Pontificis, ipsorumque Principum, consensurum in eo quod ad Turcam reprimendum, opprimendosque hæreticos in Religionis vtilitatem pertineret. Ac vir ille de se obtulerat, vt in arcem Æliam ipse conjiceretur, capitisque pœnam lueret, vbi quod pollicebatur non succederet. His addere iubebatur Nuntius, numquam omisisse Pontificem adiicere animum ad morum emendationem, cunctis exemplo futuram; sed rem duplici de causa diutiùs protractam, & propter Ecclesiasticorum repugnantiam ne corrigerentur, & propter vim & iniquam potestatis vsurpationem, quam laici Magistratus aduersus Ecclesiæ ius exercebant. Priori parti consuluisse tandem Pontificem in pluribus præcipuis capitibus per Diploma iam digestum, breuî promulgandum; posteriori opus esse, vt Principum pietas auctoritasque prospiceret. In eo Diplomate viros Ecclesiasticos reformari, ducto initio à Romani 5

[h] Extant in eius mandatis, 30. Ianuarij 1555.

Digitized by Google

mani Pontificis creatione, vsque ad infimum ipsorum gradum. Et quamuis oportuisset eas sanctiones conficere, quæ possent in quacumque regione ad opus deduci; tamen multis rebus fuisse consultum, quæ præsertim in Ecclesiis Hispanicis ad bonum regimen, rectamque viuendi rationem spectabant. Vbi verò illud Diploma satis non esset, præstò esse Pontificem ad ea omnia adiicienda, de quibus commoneretur, dummodò vicissim abusus laicæ potestatis abolerentur. Ac potissimùm querebatur, quòd illius potestatis operâ compluribus Hispaniæ Episcopis subiicerentur Canonicorum Collegia, seu, vt vocant, Capitula, quæ per titulum quo fuerant condita erectáve, seu per possessionem omni memoriâ antiquiorem, eximebantur: non mediocri illarum Ecclesiarum perturbatione; quandoquidem suauior adhiberi poterat medela corruptelis ab ea immunitate profectis, per sanctiones in Concilio statutas, & per alias quæ opportunæ censerentur. 1555.

6 Destinatum pariter fuisse à Pontifice in gratiam Cæsaris Moronum ad Augustana Comitia Legatum; tametsi Pontificis animo non parum renitente, quòd de rebus Religionis agendum esset in conuentu ex Ecclesiasticis ac laicis, ex Catholicis & hæreticis conflato, cui tam monstroso spectaculo indecorum videbatur adesse Pontificium Legatum: tamen indulsisse Pontificem ipsorum postulationibus, duo pro certis assumentem. Alterum, complures ex præcipuis Principibus per seipsos Comitiis interuenturos ad grauia Decreta conficienda, non autem per procuratores, tenui cum auctoritate ad modica sancienda, inter quos pro dignitate Legatus Apostolicus minimè interfuisset. Alterum, nihil omnino ibi statuendum aduersus auctoritatem Ecclesiæ, Patrum, Conciliorum, præsertim verò aduersus Tridentinas sanctiones, quod in Religionis vniuersæ perniciem redundasset. Hæc iniuncta Augustino mandata in Angliam proficiscenti eodem tempore, quo Moronus in Germaniam[i].

7 Sed vix peruenerat Moronus, cùm Romam Iulij obitu reuocatus est. Decessit Iulius 23. Martij, Pontificatus anno sexto, & ætatis septuagesimo, ex cibi defectu; [k] quemadmodum sæpè accidit, vt bona fortunæ, eis qui affluentiùs illa possident, plurimùm posteà in vsu deficiant, deficiente ipsis arte iis bonis vtendi, & crescente inconsideratâ appetentiâ morbum insanabilem vsquequaque sanandi: cuius rei exemplum aliquod simile ætate nostrâ conspeximus. Euenit igitur, vt dum Iulius acutis obstinatisque podagræ doloribus torquebatur, sperauerit illam fame enectum iri: cumque

[i] Tradita illi Crux, 13. Februar. 1555. vt in Actis Consistor.

[k] In Vita iam memorata Prosperi Cardin. Sanctacrucij.

Digitized by Google

1555. ingens Iulij corpus, ac prætualidus ſtomachus cibatu plurimo indigerent, eoque vſa fuiſſent, ille in vtroque genere ſubinde ipſum adeò attenuauit, vt attenuauerit ſimul, ac demum poſt menſem tam importunæ dietæ vitalem calorem extinxerit. Ita luctus argumentum euaſit Iulius, cùm in ſumma eſſet expectatione,& ſuæ & priuatæ publicæque lætitiæ,ob ſolemnem legationem, quam Rex Angliæ adeum miſerat ad obedientiam ipſi exhibendam; quæ legatio tribus Oratoribus conſtabat, nomine ſcilicet Eccleſiaſticorum, Dynaſtarum, & Popularium. Altero ante poſtremum vitæ diem [1] Collegium aduocauit, eique ditionis Eccleſiaſticæ procurationem commiſit.

[1] 22.Martij 1555. vt in Actis Conſiſtorialibus.

Mediocri natus genere fuit Iulius, ſed ingenio pluſquam mediocri ad excogitandum præſtantiora, quàm ad inſiſtendum excogitatis. Per multos gradus ad ſupremum eniſus eſt; & præter minora munia interfuit Lateranenſi Concilio, & in eo ſolemniter perorauit. Fuit Archiepiſcopus Sipontinus, & bis Romæ gubernator, & etiam Apoſtolicæ Cameræ Auditor. Quo tempore Roma direpta eſt, ipſe cum aliis obſes victoribus datus, graue diſcrimen ſubiit ignominioſæ necis inter barbaram militum auaritiam. Iam Cardinalis, præcipuis ditionis Eccleſiaſticæ prouinciis præfuit, ſuamque ſapientiam animique conſtantiam illuſtrauit diuturnâ turbidâque Concilij præfecturâ. Tener in amore, celer ad iram, ſed non minùs celer ad eam deponendam quàm concipiendam: ſuopte ingenio patens, ſed latens quantum vellet, ex arte: pronus ad laxamenta, ſed æquè etiam ad negotia. Documenta miniſtris ad alios Principes legatis in eius Pontificatu tradita, quæ plerumque ab eo dictata ſunt, perinde ac omnes penè magni moliminis litteræ, ingenij ſubtilitatem præ ſe ferunt, prudentiæque de politicis rebus præſtantiam, nec minùs boni publici Religioniſque ſtudium; ſed quædam formulæ in illis plus efficacitatis quàm maieſtatis præferunt, quæ abſolutæ grauitatis ac moderationis defectum arguunt. Benefico fuit animo, ſed interdum abſque delectu; dignioribus quidem ſine præmio nequaquam præteritis, ſed ſimul etiam minùs dignis beneficio affectis. Suum ſanguinem deamauit, variis Purpuris inter conſanguineos diſtributis, quorum aliqui honorem meruiſſe poſteà cenſeri poſſunt, quem cùm obtinerent haud merebantur: præſertim verò in Nobilio Cardinali tenera ætas admirationem addens ſanctimoniæ, viſa eſt decus addere, non minuere dignitati. Sed præ ceteris vnum extra conſanguinitatem ſuam amauit, euexitque, nec anteà nec poſteà dignum, qui fuit Innocentius de Monte. §

Digitized by Google

Monte. Abstinuit à transferendis in suos Apostolicæ Sedis bona: vnde Ascanio Corneo solùm quoad viueret donauit pagum prope Perusiam;& germano fratri Balduino,itidem quoad viueret,Camerini Principatum concessit, qui posteà à Iulij successore, compensatis aliunde prouentibus, ablatus illi fuit. Fama est, ab hoc germano fratre [m] ad extremum vsque extimulatum fuisse, vt cunctis suis posteris iure beneficiario Principatum illum concederet; sed Pontificem à liberis Ceruini consiliis fuisse retentum. Multò magis abhorruit ab ineundis nexibus cum summis Principibus, quibus consanguineos extolleret. Tantummodò à Duce Florentiæ, patriæ suæ domino, Montis sancti Sauini beneficiarium ius accepit in fratre, impotens sibi temperandi ab ea voluptate, quâ suos adspiceret in illis dominantes, inter quos educati fuerant æquales. Par quædam illecebra illum postremo ætatis anno traxit ad stabiliendum coniugium [n] inter Fabianum filium nothum, sed vnicum fratris, demortuo Ioanne Baptistâ, & filiam Cosmi ducis, quæ postmodum Alfonso Ferrariæ Duci nupsit; quod in Senatum retulit, [o] contestatus, nihil inde detrimenti passuram Rempublicam Christianam. Eius Pontificatus parum gloriæ in memoria posterorum obtinuit ob infelicem expeditionem Parmensem, ob dissolutionem Concilij, & ob Passauiensem concordiam. Hæc omnia repensa videbantur Angliæ recuperatione, si quid tamen aut præter flores ille collegisset,aut si ex ea fructus diuturnior Ecclesiæ prouenisset. Æstimatione tenui, nec maiore beneuolentiâ mortuus est. Etenim quædam illius libertas ac familiaritas, quæ ipsi priuatam gerenti personam amorem inter æquales conciliauerant, in excelso posteà Principis gradu venerationem minuere; sine qua dote cùm Princeps minùs in seipso bonus censeatur, minùs pariter amari solet. Nihilominùs, vt mea fert opinio, hæc de illo existimatio fuit iniqua: ipsius quippe vitia maiora quidem ad speciem erant quàm virtutes, sed non fortasse ad pondus. Nempe honor quoque, perinde atque cetera mortalium bona, præter verum bonum vnicum, quod est probitas, in arbitrio fortunæ situm est.

1555.

[m] Bzouius anno 1555. & alij scriptores illius temporis.

[n] Litteræ Montani ad Delfinum Nuntium, 13. Aprilis 1554.

[o] 6. Aprilis 1554.

Digitized by Google

1555.

CAPVT XI.

Electio Marcelli Secundi. Senarum deditio. Res à nouo Pontifice gestæ. Citus eius obitus. Mira Pauli Quarti creatio.

IN Pontificio interregno à Purpuratorum Collegio Leoninæ ciuitatis Legatus confirmatus, [a] adeoque Comitiorum custos constitutus est Ascanius Corneus; idque non sine aliqua Procerum aduersantium contentione, quòd is esset Regis Galliæ captiuus, & Cæsaris miles, ac proinde minimè capax illius curæ, vti perquàm honorificæ, ita perquàm suspectæ. Quare Collegium ad huiusmodi obstacula dissoluenda declarauit, ipsum, quod spectaret ad hoc ministerium per quod securè Christi Vicarius eligeretur, à cunctis memoratis nexibus liberum esse. 1

In Comitiis vires Gallorum spem fecerant ascendendi Ferrariensi Cardinali, ipsorum antesignano, cui & ob familiæ potentiam, & ob animi dotes alij fautores non deerant. Quapropter Cæsariani, studentes ab hoc discrimine se subducere, ad eiusmodi Purpuratum oculos conuerterunt, cui plausus communis faueret, adeoque facilis esset ascensus. Talis Ceruinus erat, à quo nec eos retrahebant superiora Comitia, quibus illum excluserant, neque acerbæ in ipsum denuntiationes, horrendæque minæ vel à Cæsare profectæ, vel Cæsaris nomine delatæ, quas variis in locis memorauimus. Etenim existimabant, in animo sapienti ac moderato, à summis beneficiis, bonique communis rationibus hebetari appetitum vltionis ob acceptas offensas. Sed quia virtus egregia, nisi in otio iacuerit, necesse est vt semper aliquam in se maleuolentiam, seu per offensionem, seu per dissensionem, seu per æmulationem exciuerit, multi Cardinalium Ceruino obstitere, ac præcipuè (quod mirabile visum est) ex Gallis, vel vt spem sustinerent Ferrariensis Ceruino potissimùm aduersantis, [b] vel certè ob consuetam quamdam mortalium animis propensionem ad abhorrendum ab eo quod æmulus appetit. Verumtamen cùm suffragiorum numerus ei repellendo satis non esset, paulatim ipsi quoque cum reliquis conuenere de Ceruini electione, quæ concorditer habita est nono Aprilis. Noluit is suum Marcelli nomen mutare: in quo Suauis, tamquam in re vel maximè inusitata, ridiculus est, dum arcanas rationes comminiscitur; cùm tamen paulò anteà Adrianus Sextus idem egisset Cæsarei Oratoris hortatu, ob excellentiam Pontificum, quibus idem nomen fuerat, sicut exposuimus. Id verò Marcellus Secundus ex 2

simili

[a] In Actis Consistor. 23. 24. & 26 Martij 1555.

[b] In epistola Farnesij ad Tiburtium eius ministrum in Gallia, 14. Maij 1555.

Digitized by Google

simili pietate erga memoriam inclyti Pontificis ac Martyris eiusdem nominis imitari voluit. Risu pariter excipienda sunt Suauis commenta de Pontificum superbia, quam illis propter huiusmodi consuetudinem appingit. Cuinam experientiâ magis quàm ipsi compertum erat, plurimis Cœnobitarum, summam animi demissionem profitentium, idem esse consuetum? Et sanè ab animi demissione, non à superbia videri potest hæc consuetudo originem duxisse; quod obseruat Baronius[c], & colligitur ex Epitaphio Sergij Quarti in Basilica Lateranensi: hic enim Pontifex, qui dicitur in conditionis mutatione primus omnium nomen quoque commutasse, anteà Petrus appellabatur; vt proinde verisimile sit, id ab illo factum, quòd ausus non fuisset in ea Cathedra nomen gerere tanti Apostoli, qui ab ipso Christo, tamquàm illius fundator & sui Vicarius, electus fuerat. 1555.

[c] Anno 1009. & 1012.

3 Dein multa refert à Marcello tum gesta tum cogitata, quà vera, quà falsis immixta, quà commentitia; sed per eiusmodi artem, vt si non hominem improbum depingat, quod ex concordi opposita fama se persuasurum desperabat, describat certè magis aucupantem optima quæ fieri non possunt, quàm bona consectantem quæ fieri possent; & quasi minus solertes pictores imitantem, qui rerum imagines non à naturalibus, sed ab imaginariis formis mutuantur. Mihi satis foret simplex inficiatio, vbi nulla probatio producitur, & vbi viri grauitas nullum suspicioni leuitatis aditum relinquit.

4 Verùm silentio præterire non placet, quàm citò eius moderatio ac circumspectio patuerit in danda repulsa cuidam postulationi, alioqui nimis flexanimæ ac speciosæ, quæ suis finitimis, ac penè ciuibus profuisset. Cùm eâ tempestate Senenses ad extrema essent redacti, sperarentque se opem impetraturos à futuro Pontifice, pro eo ac noui Principes consueuerunt splendida quædam amplecti molimina ad miseris opitulandum; idcircò deditionem protraxerant, non sine Cosmi Ducis sollicitudine. Quapropter statim ac Marcellus Pontifex creatus est, [d] propinquæ & quasi eidem patriæ confisi, eius opem imploratunt; ipse verò satis gnarus, si vellet vt ciuem patriæ suæ se gerere, non posse Christianæ Gentis parentem agere, eos cohortatus est, vt seruirent tempori, minusque duras conditiones à victoribus sibi conquirerent. Quare, compositâ statim concordiâ, Monlucius Senis egressus est, eoque Cæsariani cum Florentinis ingressi.

[d] Vide Adrianum lib. 12. in fine.

5 Pergit Suauis describere in Marcello magnam quamdam genethliacæ artis fiduciam, quâ sibi summum Pontificatum, de eo palam

1555. làm locutus, & in ipso posteà diuturnitatem, rerumque, quas apud se digesserat, successum spopondisset; in quibus ab inopinato vitæ exitu illicò se delusum agnouerit. Sed in hoc pariter mendacij reuincitur à teste luculentissimo, hoc est, ab vniuersa Marcelli vita anteacta, quæ impensa summis summarum rerum negotiis, ipsius ætate in Christiana Republica agitatis, in quolibet curriculi sui vestigio nonnisi prudentiam, maturitatem, animique soliditatem ostendit: atque in narrationibus, de breui ipsius Pontificatu editis, ne vna quidem vocula deprehenditur, quæ hanc in eo laudem offuscet. Præterea ad oppositum comprobandum mihi plurimum conferet epistola viri egregij, & Marcello in primis familiaris, hoc est Seripandi, ad Archiepiscopatum Salernitanum anteà promoti, ab eo ad Camaianum Fæsularum Episcopum scripta, complorante tam chari Principis mortem, quæ paulò antè contigerat. In ea epistola [e] is narrat: Cùm sæpiùs intento animo res à Ceruino Cardinali gestas recoluisset, hanc secum ratiocinationem habuisse: Si Ceruinus ad Pontificatum adspirabat, & simul ita se gerebat, omnium mortalium hebetissimus erat: si apicem illum ascendere hic curabat studio virtutis, non tam homo erat, quàm Angelus humanâ specie indutus. Illi nimirum eâ ætate quadrabat, quod olim de Catone dicebatur: *O te felicem Marce Porci, à quo nemo audet quidquam inhonestum petere.* Atqui post longissimam cum Ceruino familiaritatem quo pacto potuisset ita ratiocinari Seripandus, si palàm ille, vt pro certo Suauis assumit, per astrologicas obseruationes Pontificatum sibi prædixisset? Sed quando in hoc argumento versamur, haud reticuero aliud præsagium, quod certè, si reuerà contigit, omnino verax euasit, nec aspectum cælestium corporum auctorem habere potuit; cùm illi arti ne ipsius quidem celeberrimi professores tantum arrogent, sed spirituum cælestium vocem.

[e] 9. Maij 1555. impressa in tertio volumine litterarum Principum.

[f] 9. Aprilis 1555. Ludouicus Firmanus, Cærimoniarum Magister, in [f] ephemeride 6
sua narrat, die nono Aprilis manè cùm Patres in Comitio simul essent coacti ad consuetam suffragationem habendam, ipse verò ad ianuam persisteret pro suo munere, quò accerseretur ad electionem legitimis tabulis excipiendam si opus foret, affirmatum sibi à collega fuisse, hanc à se prædictionem auditam; nimirum, quarto post incepta Comitia die Pontificem creatum iri, eumque nominatim Ceruinum; sed paucos dies superstitem fore: quod vbi verum esset, electionem eo planè die, qui erat quartus, euenturam. Posteà verò cùm è sacello Patres egrederentur nullo electo, se collegæ dixisse, vanum fuisse præsagium: sed ad eiusdem diei vesperam, cùm Cerui-

Digitized by Google

Ceruinus fuisset electus, eiusque mors breui subsecuta, verax à se fuisse agnitum vaticinium. Porrò compertum mihi est, quàm facile consuetumque sit, suo cuique arbitratu præsagia de rebus præteritis comminisci; tamen præterire non libuit hanc narrationem, quæ ob appositas conditiones, figmenti speciem haud mihi præ se fert. 1555.

7 Duo verè Suauis memorat: Alterum, prima Pontificis consilia fuisse de prosequendo emendationis negotio: nam ad id statim Purpuratos aliquot Patres destinauit, quibus à successore posteà idem munus confirmatum. [g] Alterum, à Marcello, propter assiduos sanctioris Hebdomadæ labores, supra sui corporis sed non animi vires, morbum fuisse contractum, qui apoplexiæ ictu illum perculit, extinxitque postremo die Aprilis, eiusque Pontificatus vigesimo-secundo.

g Acta Consist. 29. Maij 1555.

Peculiare de ipso elogium hîc non attexam; quoniam cùm vltrà mihi non suppetat memoriâ dignum, quàm quod sparsim & prolixè de illo scripserim, magis id ostentationi meæ, quàm legentium vtilitati conduceret. Solum hîc adnotauero, eum certè felicem appellari posse, quod spectat ad famam, ex hoc ipso quod infelicitas visum est; quandoquidem ægrè potuisset æquare operâ sublimem opinionem à se relictam eorum, quæ, si vixisset, reipsâ perfeciisset.

8 Electioni Marcelli haud interfuerat Farnesius Cardinalis, vt qui post bellum Parmense numquam voluerat Romæ commorari, & in sua legatione Auenionensi degebat, tametsi [h] à Iulio inuitatus, & pingui oblato prouentu, & honorificâ administratione. Sed auditâ Pontificis morte, & ad Comitia profectus, nouum Pontificem nactus est, operâ potissimùm Cardinalis S. Angeli, fratris sui, & Cardinalis Sanctæ Floræ sobrini creatum, à quo singulari beneuolentiâ, largisque promissionibus exceptus est. Referebat Farnesius ex Gallia Regis Henrici litteras ad Gallicarum partium Purpuratos, Polo Cardinali propitias, qui ob consuetudinem in memorata legatione cum Rege, eius beneuolentiam sibi compararat, præter id, quod ab ipso Farnesio suis apud Regem officiis pro eodem Polo peractum erat: vnde Marcello demortuo sperauit, se huiusmodi litteris rem promoturum. Sed in reliquis illarum partium Cardinalibus offendit animos [i] non mediocriter alienos, præcipuè verò in Bellaio Gallicæ nationis antiquissimo, & in Ferrariensi factionis principe, affirmantibus, sibi graues ex aduerso suppetere rationes Regi significandas; adeoque opus esse, vt responsum opperirentur, & interim electionem protraherent, donec reliqui Galli Purpurati perue-

h Extat in dicta epistola Iulij III. ad Ceruinum.

i Extat in epistola Farnesij Card. ad Tiburtium ministrum suum, Parisiis 11. & 14. Maij 1555.

1555. peruenirent, ipsorum partem corroboraturi. Eâ re Farnesius incredibiliter commotus est; tum quòd præpediretur Poli creatio, cuius desiderio supra modum flagrabat, tum quòd intelligeret, ea omnia dirigi ad eumdem Ferrariensem promouendum, pro quo in ipso Comitiorum ingressu commendationes efficacissimæ ab Henrico Rege superuenêre. Ipse verò suum apud animum maximè ab eo abhorrebat, propter eas rationes, quibus quilibet Cardinalium remoueri posset, ne in Petri Sede Italicum principem tam potentis familiæ collocaret: quæ plus etiam virium apud Farnesium habebant ex consueta inter similes æmulatione, & inter finitimos discrepantia. Idcircò per suum in Gallia ministrum studuit Henrico demonstrare, fieri non posse, vt Estensis eligeretur: prænoscere se, in tres tantummodò Purpuratos Collegium propensurum. Vnum ex his esse Polum, eumque communi iudicio dignum agnosci, ac præsenti rerum statui accommodatum, sibique optimum videri; nec esse repellendum à Gallis quòd à Cæsarianis prouehebatur, cùm *in* comperto esset, neminem renuntiatum iri Pontificem, cui altera solùm pars suffragaretur. Alterum esse Caraffam, Senatus Principem, in quem inclinare Bellaium, quia (interpretabatur ille) in Principatus prærogatiua ipsi succederet; alij verò, quia decrepita illius ætas spem ipsis successionis in Pontificatu faceret. Verùm tametsi Caraffa beneuolum erga se animum præ se gereret, sibique esset consanguinitate coniunctus; à se tamen haud censeri Apostolicæ Sedi per ea tempora idoneum, neque pariter Regis commodis, ob consanguineorum multitudinem, qui subiecti erant Cæsari, qui per eos beneficiis à se affectos noui Pontificis amicitiam consequi potuisset: de illo nihilominùs rationem habendam. Tertio loco Moronum nominabat, cui tamen obiectabatur animus Cæsari prorsus addictus. Hactenus certas adduxi notitias, erutas è volumine litterarum Alexandri Cardinalis Farnesij, quod mihi Hieronymus Cardinalis Farnesius nunc viuens communicauit, postquam hæc mea Historia primò in lucem prodiit. Ingressi dein in Comitia Purpurati, quò adductus fuit à Farnesio [k] Ioannes Antonius Facchinettus, ipsi percharus, de quo sæpiùs habenda nobis erit mentio in rebus Concilij; quique post annum trigesimum sextum in aliis Comitiis electus Pontifex, Innocentij Noni nomen accepit. Porrò quæ posteà in Comitiis euenerint, per tabulas adeò authenticas mihi comperta non sunt. Legi tamen in quibusdam narrationibus, nec auctoritatis expertibus, nec veritati dissimilibus, detectam ibi fuisse à Farnesio, præter obstacula iam indicata, Collegij difficultatem

[k] Constat ex schedula Farnesij ad Pontificem, 8 Octobris 1555. aliisque plurimis eius litteris.

Digitized by Google

tatem in eligendo tunc Pontifice tam longinquo; Cæsarianos quo- 1555.
que haud ita promptos videri, ob recentem de Polo suspicionem, quam Cæsar præ se tulerat, eius itinere retardato: & quia Philippus, nouus, externus, & nondum satis firmus Angliæ Rex, haud sibi tutum fore putabat, si homini Anglo summa in Ecclesia potestas traderetur. Quapropter Cardinalis Sanctæ Floræ, Cæsarianorum antesignanus, adiecit animum Puteo promouendo, qui honoribus plurimis ac præmiis à Paulo, & amplioribus à Iulio affectus fuerat, & erat Cæsari acceptus, adeoque libenter ab eo admissus (tametsi natus in Gallia Narbonensi) ad Bariensem Archiepiscopatum in regno Neapolitano, nec priuatim Gallis omnibus non charus, quippe Gallus, quamuis publicè ab illorum partibus alienus quasi Cæsarianus. Ceteroquin in Iuris prudentia eminebat, ætate maturus, moribus commendabilis; & ipsa conditionis demissio gradus aptabat ad solium, cùm originis humilitas suspicionem arceret, eum ad consanguineos extollendos ardua moliturum.

9 Itaque Cardinalis Sanctæ Floræ eò rem deduxit, vt suffragatorum numerus qui satis esset, & Farnesius inter reliquos, quamuis tepidiùs, conueniret: adeoque tamquam de re peracta potiùs quàm peragenda sermo inter illos habebatur. Sed amici cuiusdam feruor Puteum à Solio depulit. Patres qui à Iulio creati fuerant, certo duce carebant: Montanus enim, qui primas partes egerat, quippe extra illius cognationem, & æstimationis expers, neque illos grati animi titulo obstringere, nec prudentiæ ductu ipsis præire potis erat. Ex altera parte, cùm conducat multitudini, quò validiores euadant, in vnum aliquo pacto coalescere, adeoque ab vno capite pendere, hanc prærogatiuam concedebant Corneo Cardinali, Iulij sororis filio, plurimisque dotibus exornato. Is itaque ardore iuuenili præferuidus, vt decus consequeretur in eo ad coronam euehendo, quem ipsius patruus ad Purpuram euexerat, dumque per illum æstum negotiosus Purpuratorum cubicula circumit, contigit vt in Farnesium offenderet. Hic diuturno assuetus imperio, consciusque, in sua esse potestate maiorem vrnæ partem, tam vehementi seu indignatione seu æmulatione succensus est, vt extemplò ad obturbandum successum exarserit.

10 Cùm igitur huiusmodi molimini alterum vellet opponere, potiùs vt id peruerteret, quàm vt hoc perficeret, incidit illi in mentem Caraffa Purpuratorum antiquissimus, Cæsaris subditus, tam Gallis gratus, quàm eisdem suspectus Puteus in Gallia natus, quamque suspectus erat Caraffa Cæsari, qui à possessione Archiepisco-

Digitized by Google

1555. patus Neapolitani diutiùs illum prohibuerat, donec tandem ea in re Iulio morem gesserat, quo tempore idem Iulius de Carolo plurimum merebatur ob incommoda belli ab ipso illius causâ susceptî; & postquam Pontifex declarauerat, se minimè ad id petendum moueri, quòd sibi probarentur in Caraffa rationes agendi (de quibus aut ex arte negotij, aut ex oppositione ingenij, litteras plurimæ reprehensionis plenas scribebat[l]) sed quà illius Ecclesiæ studio, quæ diu Rectore caruerat; & vbi à Cæsare id impetraretur, posset eò mitti qui & sacram & profanam ipsius rem aptè curaret, quà Apostolicæ Cameræ commodo, quæ hoc pacto prouentibus ad sustentandum Caraffam suppeditatis leuaretur. Per eam tamen occasionem, adhibitis beneuolentiæ formulis in suo quodam Diplomate, illum purgauit criminationis ad Carolum allatæ, quòd ipsi regnum Neapolitanum adimere, & sub Pauli Tertij dominatum pertrahere studuisset; affirmans, id incredibile videri de viro rebus sacris adeò defixo tum lectione tum contemplatione tum etiam actione. Verùm præter alienum Cæsaris animum ab electione Caraffæ, aliis quoque de causis eius electio longè aberat à verisimili; cùm in eo formidaretur ab omnibus quædam virtutis seueritas, nec ab experientia ciuilium negotiorum (ob vitæ solitudinem[m] ab ipso retentam, quantum sibi licuerat inter magnarum Aularum frequentiam, interque magnarum rerum negotia) nec à flexili ad alienum consilium ingenio ob proprij fiduciam temperata. Verumtamen intelligebat Farnesius, ab iis rebus à quibus valdè abhorretur, vbi propiùs tentari cernuntur, tametsi absque successus verisimilitudine, deterreri homines, ac moueri ad paciscendum, quò sollicitudine liberentur. Eapropter vt Cardinales, qui de euehendo Puteo conuenerant, ab incepto retraheret, statuit in sacellum à Paulo II. extructum Caraffam adducere, vbi noui Pontifices adorari solent. Et quamquam eum promotum iri minimè credidisset; prompto tamen erat animo ad ipsum promouendum, vbi res pronior manui quàm cogitationi succederet. Quandoquidem neque Reipublicæ Christianæ, neque suæ dignitatis ratio ipsum remordere poterat, quòd ad eum gradum euexisset Collegij maximè veteranum, illustrem natalibus, sacris litteris satis instructum, & venerabilem virtutis exemplo. Neque vtilitatis politicæ rationes eumdem quasi minùs prudentem damnare poterant, quòd sceptrum addidisset Purpuræ, à Paulo Tertio collatæ illi viro, cuius gratum erga se animum expertus fuerat ætate Iulij

l Litteræ Dandini ad Nuntium Pighinum, 30. Octobris 1550. & Nuntium Bertanum, 27. Maij 1551.

m De his quæ spectant ad propensionem, ac vitam solitariam Petri Caraffæ, remotam à profanis negotiis, videri potest epistola impressa Io. Matthæi Giberti, Datarij; qui refert, à Caraffa duas Ecclesias, Brundusinam & Teatinam, fuisse cum Religiosis claustris cõmutatas contemplationis desiderio: & narratio illorum Comitiorum, à sapienti calamo conscripta, in qua de eo dicitur: *Cùm ob vitam semotam, quam semper duxerat, cognosceretur non potuisse id quod publico regimini necessarium videtur.*

Digitized by Google

Iulij per certum ærumnosæ fortunæ experimentum. Iam verò quò sagacitas humana magis in dies delusa conspiceretur in tam ponderoso negotio, vbi cùm Vicarius destinetur Christo, ipse vult eius verus auctor & esse & videri, multi Purpuratorum adhæsere Farnesio; partim alienis cohortationibus impulsi, partim propriæ conscientiæ sensu erga viri probitatem, partim collegarum concursione, cùm plurimi confluerent, & satis ad rem conficiendam suffragiorum crederetur. Quare ex quadraginta octo, qui erant in Comitiis, cuncti ad Caraffam accessere præter septemdecim, qui in Aula, in qua Senatus à Pontificibus cogi solet, vnà concesserant, vt illi obsisterent; hi verò superabant tribus suffragiis (cùm electus seipsum adorare non posset) portionem, quæ ad impediendum satis; erantque & conditione præcelsi, & auctoritate prævalidi. Quare tum ea de causa, tum quia facilius est excludere quàm eligere, vbi multorum spes viget, successus adhuc ab omni probabili iudicio longè aberat. 1555.

11 Sed contigit, vt Otho Truxesius Cardinalis Augustanus, [n] summâ existimatione Præsul ob egregias dotes, & maximè inter Cæsarianos, tametsi manè indicasset cærimoniarum Magistro, Puteum eó die Pontificem renuntiatum iri; ac posteà cùm resciisset quid noui pro Caraffa tentaretur, in hæc apud eumdem verba prorupisset: *Quid agit Teatinus ille ambitiosus?* serò aliam sibi mentem iniectam senserit. Vnde expiatis per homologesim conscientiæ labeculis, postridie summo manè Sacris operatus longè maiori pietatis sensu quàm consueuerat, statim per eumdem cærimoniarum Magistrum Caraffæ significauit, se illi suffragaturum. Exemplum tanti viri reliquos qui Caraffam excluserant adeò commouit, vt alij mente mutati, alij animo consternati, eódem se flexerint. Contrà verò, qui ad Caraffam adorandum in sacellum conuenerant, quamquam plerique (seu potiùs omnes, vt idem [o] posteà narrabat) eum minimè cuperent, constantes perstitere. Fuit itaque electus & renuntiatus Pontifex die 23. Maij, eo planè die destinatum Christi Vicario in terra solium ascendens, quo die [p] Ascensio Christi ad paratum in cælo solium celebrabatur. Postquam autem nouus Pontifex, Patres non semel rogauit, vt assumendum sibi nomen proponerent, de quo numquam perinde ac numquam de occasione illius assumendi cogitarat; [q] tacentibus illis per modestiam, tandem vt ostenderet quàm memorem animum gereret in Paulum Tertium, à quo Purpuram acceperat, & in Farnesium Cardinalem, qui coronam ipsi compararat, Paulus Quartus appellari voluit.

[n] Omnia extant in Diario Magistri cærimoniarum, 22. & 23. Maij. 1555.

[o] Est in narratione Oratoris Nauageri ad Senatum Venetũ, an. 1557. apud Burghesios.

[p] In Actis Consistorialibus.

[q] In Diario iam laudato.

Digitized by Google

1555. Hîc multa de Caraffa congerit Suauis, vera falsis de more per- 12
miscens. Nos, ne molestiam lectoribus inferamus, singulis ab eius dictis ad exactam trutinam reuocatis, id affirmare possumus, Paulum Quartum generatim euasisse talem Pontificem, qualis agnitus fuit Cardinalis; hoc est, summo Religionis studio, sed non absolutâ prudentiâ præditus. Solùm fefellit plurimos, quòd nimio in consanguineos amore quasi fascino correptus fuerit, quorum conditio ea fuit, vt illius labes fouerit, virtutes eneruarit, atque eiusdem Pontificatum infaustum inglorioſumque reddiderit, prout in Operis nostri progressu patebit. Verùm, quemadmodum accidit iis Principibus, qui multa & ardua conficienda susceperè, vnde hinc sibi aduersas, hinc propitias amplas illustresque familias, Respublicas & regna habuere; ita tum laudibus, tum vituperationibus in ipsum Paulum abundarunt scriptores. Nos qui sustinemus causam Dei, cui falsitas, tametsi in bono & boni gratiâ, displicet, iam tum etiam cùm primò hoc Opus edidimus, medium tenuimus; hoc est (vti medium non veritatis minùs quàm virtutis plerumque domicilium est) verum, quod tamen medium homini, in altero extremorum ob animi affectionem hærenti, non medium videtur, sed opposito extremo propinquum: adeoque nec admirationis nec querelæ materia posteà nobis fuit, quòd quispiam narrationem nostram ægrè tulerit. Hinc verò non modò nulla in nobis commotio excitata est, sed ne oculis quidem auribúsve vsurpare voluimus minimam quamcumque particulam aduersæ cuiusdam obtrectationis. Si quà verò in hoc affirmando fictio inest, reos nos sistimus enormis mendacij; maculæ nimirum, quam supra mortem exhorremus, vti perspectum est cuicumque nos ipsi perspecti sumus. Multò etiam longiùs nostro abest ab animo, vt venerandæ memoriæ Pauli IV. luenda sit pœna alienæ feruidioris beneuolentiæ, vel vt nostrum hoc Opus in id vitij proruat, quod iniuriâ ipsi appositum est; quasi studiosè colligat illius Pontificis vituperationes, quarum ingens silua est apud tam multos scriptores, seu publicos seu priuatos, qui acriter in eum inuehuntur; atque omnino, vt ad castigandum nimis studioſum Pauli defensorem, cum Suaui impio calumniatore fœdus ineamus. Tantummodò quò fidem nostram apud lectores inuidiâ liberemus, cùm velimus res præcipuas repetere, quæ in facto oppugnabantur, hîc, siue in contextu siue ad marginem historiæ, crebriores aliquas validioresque probationes addemus. De conditionibus, rebusque gestis Pauli IV. præter peculiaria monumenta, quæ subinde proferemus, plurimum lucis exhausimus præsertim è duo-

Digitized by Google

è duobus Commentariis. Alter est plenissima narratio Bernardi Nauageri, Oratoris Veneti apud eumdem Paulum, qui postmodum à successore in Purpuratorum Senatum adscitus est, & vnus Præsidum, qui finem Concilio imposuerunt, constitutus. Hæc narratio exactam exhibet notitiam totius ferè illius vitæ vsque ad pacem cum Hispaniæ Rege compositam. Alter est accuratissima historia, calamo scripta, de bellis ab eo gestis, & de iis quæ ipsius consanguineis contigere, & ab amico nobis apprimè charo, dotibusque ingenuis instructo, dictata. Fuit hic filius celebris illius Iasonis Norensis, Petrus appellatus, qui in epistolis arcanis Clementi VIII. operam nauauit, & post eius obitum duobus Purpuratis, eius fratris ac fororis filiis, à secretis fuit. Is itaque, cùm ex quo primùm ad Aulam Romanam accessit, habuisset in animo huiusmodi Opus contexere, quippe de argumento maximè recente inter ea quæ digna memoratu euenere in Ecclesiastica ditione, ab ipsa conditione suorum munerum, suæque industriæ assiduitate adiutus, exquisita monumenta collegit, & cum aliis tabulis contulit: quibus benè instructus historiam conscripsit, pari narrationum sinceritate, animaduersionumque prudentiâ. Nos itaque quod ad nostrum negotium attinet, sæpiùs eâ vtemur in ea parte, vbi res ille per se testatur, non item in ea, vbi ducitur coniecturâ; cùm referre non liceat ceu peractum quod homo sapiens coniectauit, sed id quod homo verax enarrauit. Præterquam quòd eius testificatio, quâ parte illam sequimur, plerumque nobis comprobatur iisdem etiam tabulis, quibus ipse nisus est, quarum magna pars in nostras manus deuenit: cùm in hoc similes sint Physica in suis positionibus, & Historia in suis narrationibus formandis, quòd alteræ plurium effectorum, alteræ plurium dictorum collatione firmentur. 1555.

* Est apud Burghesios.

CAPVT XII.

Anglicani Oratores excepti. Regni titulus Hiberniæ inditus; & Suauis super eo mendacia. Carolus Caraffa euectus ad Purpuram; eiusque conditiones.

1 SEd antequam progrediar, ad aliquam me cogit moram Suauis narratio. Dicit is, cùm Romam peruenissent Anglicani Oratores primo die quo Paulus Quartus Pontificatum iniit, ab eo fuisse humaniter exceptos in Senatu publicè tunc primùm coacto; atque ad eorum Principum decus augendum, Hiberniam regni titulo nuncupatam, declaratâ potestate sibi à Deo factâ ædificandi

&

Digitized by Google

1555. & euellendi regna: cordatis hominibus, veram tunc rei causam ignorantibus, visum id fuisse speciem quamdam inanem; cùm planè non perciperetur quid eidem Regi dignitatis ex eo accederet, quòd plurium regnorum titulos per plures ditionis suæ partes obtineret, quandoquidem ipse Rex Galliæ ex eo solùm titulo cohonestatur magis, quàm si eius principatus in tot regios titulos in quot prouincias partiretur: prætereà illi tempori haud consentanea visa fuisse ea verba Pontificis, *Traditam sibi à Deo auctoritatem regna ædificandi & euellendi:* sed homines causæ conscios nequaquam id vanitati tribuisse, sed cuidam arcano Romanæ Aulæ consueto. Etenim cùm Henricus Octauus, postquam ab Apostolica Sede recessit, Hiberniam regnum constituisset, is verò titulus ab Eduardo, ac postmodum à Maria fuisset retentus; negabat Pontifex, ad vllum mortalium spectare, præterquam ad se, potestatem regij tituli concedendi: & ex altera parte durum videbatur, Mariam ad eum deponendum adigere, postquam ipsum nihil vltrà cogitatione progressa continuarat. *Quapropter* (pergit Suauis) *id temperamenti excogitauit, dissimulatâ rei ab Henrico gestæ notitiâ, quò possint homines credere, adhiberi titulum à Regina tamquam à Pontifice donatum, non tamquam à parente decretum.* Dein adiicit: *Ita sæpè Romani Pontifices id donarunt, quod auferre non possent à possessoribus. Hi verò ad contentiones euitandas, partim res proprias dono acceperunt, partim notitiam doni, iurisq; à donante sibi accepti, dissimularunt.*

Opplet admiratione mihi animum istius hominis impudentia, 2
& affirmantis id, cuius veritatem nec in re ipsa, nec in eius conditionibus cognoscebat, & adstruentis id, quod falsum esse non ignorabat. Vt à conditionibus exordiar: Oratores à Paulo excepti non sunt in primo Senatu ab eo publicè habito, qui conuenit trigesimo Maij[a], vbi obedientiam professus est Hercules Ferrariæ Dux; sed in altero 21. Iunij, in quo ipsi Oratores Anglici Regni nomine superiorum erratorum veniam petierunt, eamque impetrarunt, in Ecclesiæ sinum recepti. Neque tunc ad regiam dignitatem Hibernia euecta est, sed peractum id fuerat in Senatu secreto 7. Iunij: quod ita fieri opus fuit, quò liceret Oratoribus suos Principes tamquam Angliæ & Hiberniæ Reges nominare. Et sanè adscribi vanitati non poterat nouus ille titulus, quemadmodum nec vanitatis ea de causa notatus fuit Henricus Octauus. Nam eatenus Galliæ Rex vnico regio titulo contentus erat, quatenus vnicus ille amplissimum regnum complectitur: sed idem minimè contentus esset, exempli causâ, si vnius Aquitaniæ; neque Rex Catholicus, si vnius Castellæ

[a] Acta Consistorialia.

Digitized by Google

ſtellæ Rex nuncuparetur. Id enim ſignificaret, alias ipſorum ditiones, ab Aquitania Caſtellâve diſtinctas, regnorum prærogatiuâ haud potiri, vnde dominantium dignitas minueretur. Ita planè Angliæ contingebat, quæ alia eſt ab Hibernia, nec minus maiúſve regnum euadit, quòd hæc regnum ſit aut non ſit. 1555.

3 Sed quò progrediamur ad errores in re, & ad mendacia enormia ſuperiecta; vſque adeò falſum eſt, diſſimulatam à Pontifice fuiſſe notitiam regiæ nominationis, quam Henricus Hiberniæ fecerat, idque fuiſſe ignotum quoddam Aulæ arcanum, ex cuius ignoratione ea differerentur quæ Suauis comminiſcitur; vt Pontifex in Senatu per verba quæ coram Patribus pronuntiauit, & in Acta Vicecancellarius retulit, illius rei mentionem diſertè fecerit, dicens, Hiberniam inſulam, poſtquam Angliæ Reges operâ Sedis Apoſtolicæ eâ potiti fuerant, poſſeſſam ab ipſis fuiſſe mero nomine *Dominorum:* ſed poſtremùm ab Henrico Rege, qui ab Eccleſiæ Catholicæ vnitate, Romaniſque Pontificis obedientia iam deſciuerat, regium eius titulum ſibi arrogatum fuiſſe ſub ſpecie cuiuſdam legis, latæ à Conuentu illius inſulæ; & tum illum, tum eius filium Eduardum, qui ſe tamquam Angliæ Reges geſſere, Hiberniæ quoque Reges ſeſe appellaſſe. Nunc verò ab ipſo Pontifice eam Reginam conſtitui, ſaluo tamen quocumque iure, quod in illam aut Sedes Apoſtolica aut quiuis alius obtineret.

4 Sed fortaſſe reſpondebit quiſpiam Suauem defenſurus: Id totum confici potuiſſe occultè inter Pontificem & Cardinales, Mariâ conceſſionem minimè petente, nec rei conditionibus in Aulam vulgatis. Sed quid porrò, ſi adducta verba in publico Diplomate, eâdem die ſignato, fuiſſent exarata, & non motu proprio, ſed Philippo ac Maria poſtulantibus? Cui libuerit, illud videre licet impreſſum in Annalibus Bzouij[b]. Quînam igitur veritati conſonant quæ Suauis affirmat? Quo pacto Romæ tot ſermocinationes habebantur à cordatis viris, ſed veram cauſam ignorantibus? quo pacto id arcanum quoddam erat? quo pacto Pontifex diſſimulauit notitiam nominationis regiæ, quam Hiberniæ Henricus Octauus indiderat? &, quod pluris intereſt, quâ ratione poteſt excuſari turpe mendacium, quod ſcilicet id noui Paulus egiſſet, vt crederetur Maria huiuſmodi titulum gerere *tamquam à Pontifice donatum, non tamquam à parente decretum,* cùm id feciſſet eâdem ipſâ petente, quæ Pontificiæ conceſſionis vi illo potiri volebat? Quâ demum fide narrat Suauis, ea verba, *traditam à Deo fuiſſe Pontifici poteſtatem ædificandi & euellendi regna,* viſa fuiſſe tempori diſſentanea, ſi ne vſur-

[b] Anno 1555, num. 20.

Digitized by Google

1555. pata quidem fuere, adeoque nec in actis Senatus, nec in toto Diplomate vel ea vel illis similia leguntur?

Concusso tot rationibus huiusmodi fundamento, nolo citra opportunitatem moram trahere in effato vniuersali, quod ille desuper extruxit, *Id fuisse consuetum Romanis Pontificibus*; cum reliquis, quæ ab illo dicta recitauimus. Si peculiaria protulisset exemplа, tam valida forsitan euasissent, quàm id quod sermocinationibus argumentum præbuit. Enimuerò possessio donandi regij nominis penes Romanos Pontifices tam sæpè in Historiis apparet, vt eam referre, ob occasiones ex accidente profectas, vetemur à vulgata Philosophi doctrina, Ex accidente non esse quod frequenter est. Nec videmus apud ceteros Principes, eam esse supremæ suæ potestatis negligentiam, vt velint facilè ab aliena potestate concessum agnoscere id quod ad propriam ipsorum pertinet. 5

[e] Acta Consistorialia.

[d] Memorata Nauageri narratio.

In eodem Senatu Pontifex in Collegium cooptauit [e] Carolum Caraffam fratris filium (qui parum illi acceptus, dum esset in Purpuratorum ordine, videbatur; [d] quippe ingenio penitus militari, oppositoque patrui animo, penitus Ecclesiastico) simul etiam Bononiensem legationem tunc ipsi commisit, ac supremum in rerum administratione locum. Ea res adeò illi infelix accidit, vt planè dici possit, in Senatu, quem diximus, habitam à Paulo fuisse alieni creationem regni, euersionem sui. Erat Carolus postremus filius Alfonsi Comitis Montorij, Pontificis fratris: quare tenui addictus fortunæ ab ordine natalium, ad eius incrementa per laborum industriam aspirauerat. Educatus à prima iuuenta in Aula Pompeij Cardinalis Columnæ, militiæ postea S. Ioannis, Aulæque Petri Aloysii Farnesij nomen dederat. Tum sub Vastio & Octauio Farnesio Cæsari militauerat prioribus in Protestantes bellis, sed virtute maiori quàm fortunâ. Vnde digressus, Octauio Duci stipendia fecerat; ac tandem Regi Galliæ in bello Senensi, Petro Strozzio ductore, quod eò amplius ab ipso, eiusque patruo Cæsarem abalienarat. Cùm Paulus Petri Sedem ascendit, Carolus trigesimum octauum annum attigerat, iisque florebat dotibus, quæ cùm indifferentes ad optimum pessimúmve sint, prout cum virtute aut cum vitio copulantur, populariter virtutes dicuntur, & quæ patrui oculis, nimiâ beneuolentiâ infectis, Carolum dignum Purpurâ reddebant, acumen ingenij, linguæ dexteritas, animi vigor, manuum robur, gloriæ studium: ita tamen vt in hæc omnia magis appetentia quàm ratio dominaretur; ea præsertim appetentia, quæ cùm maximè pernicioſa sit, nobilissima videtur, insatiabilis videlicet 6

licet ambitio dominandi, à maiorum imaginibus stimulata, & à noua fortuna sollicitata; perinde quasi hæc non tam ingens illi donum, quàm ingens promissum elargita esset. 1555.

CAPVT XIII.

Thomæ Crammeri, Archiepiscopi Cantuariensis, damnatio, eiusque Ecclesia Polo tradita. Restitutio Prouentuum Ecclesiasticorum in Anglia. Augustana Comitia, eiusque Decreta de Religionis articulis.

1 POstquam Anglia cum Ecclesia vnitatem iniit, animum adiecit Pontifex ad medelam adhibendam morbis è schismate ibi contractis. Maximus inter Episcopos illius regni, superiori pestilentiâ infectos, inuentus est pessimus: is fuit Thomas Crammerus Archiepiscopus Cantuariensis, ac regni Primas, qui non hæreticus modò, sed hæresiarcha fuerat, ac posteà errores peruicaciter defenderat coram Pontificio Prolegato. Quare rélatâ sæpiùs eius causâ in Senatum, [a] à Puteo damnatus ibi fuit, non tiaræ solùm, sed capitis priuatione, per formam Ecclesiasticis tribunalibus consuetam; traditus nimirum profanæ Potestati, à qua flammis addictus est. Perpetuus illius Ecclesiæ administrator Reginæ nominatione Polus destinatus; [b] de quo habita est à Pontifice ornatissima commendatio, idemque in classe Cardinalium Sacerdotum constitutus, vnde Sacerdotis Ordinem tunc ipse suscepit. Qua in re, si Poli Vitæ credimus, à Beccatello eius familiari conscriptæ, errat Suauis, dum narrat, eum Sacerdotio initiatum quarto mense antequam Archiepiscopus crearetur. Quoniam autem Anglia schismatis tempore, sicut indicauimus, grauissimas bonorum Ecclesiasticorum direptiones passa fuerat, alias à priuatis, alias à Regibus patratas; hæ quidem largiùs à Regina reparatæ sunt; de illis satius visum est indulgentiùs agi, ne cuncti eorum direptores, signis nondum satis abactæ hæresis tam amplæ vtilitatis stipendio adscriberentur.

[a] 29. Nouembris, & 4. Septemb. 1555. vt in Actis Consistorial.

[b] 11. Septembris 1555. vt in Actis Consist. & in Vita Poli.

2 Dum Ecclesia crescebat in Anglia, augebantur in Germania eius iacturæ. Celebrata sunt Augustæ Comitia post memoratum Moroni Legati discessum [c]. Delfinus nuntius auditâ Pauli electione, successorem petiit, pro eo ac fieri solet, non impetrandi desiderio, sed modestiæ causâ, simulque vitandi periculi minùs honorificæ reuocationis. Responsum ei, vt Romam veniret ad edocendum Pontificem de iis quæ ibi agebantur; interim verò rem committeret Aloysio Lippomano Antistiti Veronensi illac transituro,

[c] Extant cuncta in dicta narratione Delfini ad Caraffam.

Digitized by Google

1555. cùm legaretur à Pontifice Nuntius in Poloniam, vt in Fide regnum illud contineret, in quod nimiùm iam vicinæ Germaniæ contagio prorepserat. Lippomanus igitur, vt Augustam peruenit, simulque Delfinus, iunctis officiis pro virili apud Regem institere, ne cui Religionis Orthodoxæ detrimento consentiret. Inde Romam profecto Delfino, Lippomanus obtulit Ferdinando prævalidum libellum, in quo demonstrabat, quæstiones Fidei non ad aliud, præter Apostolicam Sedem, Tribunal spectare: sed ominibus exitus improsperi animaduersis, satius duxit suum iter in Poloniam prosequi, quàm illic Pontificij administri personam agere, spectatorem earum Religionis iniuriarum, quibus efficaciter obsistere nequaquam posset. Ferdinandus oratione plurimâ cohortatus est Ordines ad vnitatem Fidei atque concordiam. Posteà cùm conspicaretur animos in eam parum procliues, nec auctoritate & consilio alicuius administri Apostolici quidquam conari posset, optimum duxit, repositum articulum, Quonam ex quatuor propositis modis res confici posset, in deliberationem haud vocare, sed in alia futura Comitia illum differre.

Intereà tamen grauissimis Religionis Catholicæ detrimentis as- 3
sensus est, sicut exponemus; non quidem perpetuò, sed vsque dum iniretur concordia. Rem is excusabat, causatus, diserta mandata se à Cæsare postulasse, eidemque suasisse pacem cum Gallo, quæ pariter à Maria Regina promouebatur, Poli adhortationibus stimulata: se quoque Cæsari ostendisse, hanc pacem telum vnicum fore ad perfringendam Protestantium peruicaciam; sed à Cæsare, loco mandatorum quæ ab illo expetebantur, ieiunè sibi fuisse responsum, Se & corpore infirmum, & bellis distractum, non posse Germaniæ rebus animum adiicere, adeoque in Ferdinandi arbitrio illas reponere. Eâ tempestate cunctas ferè Ciuitates, Principesque Germaniæ, per dissidia atque inimicitias inter se rixari ob controuersias seu Religionis seu rerum ciuilium, quod prouinciæ perniciem inferebat. Dum ipse Ferdinandus in Augustano conuentu morabatur, Principes Protestantes ex familiis potentissimis, ceu Saxoniæ, Brandeburgi, atque Hassiæ, Nauburgum conuenisse, quasi in oppositum conuentum; sibique significasse per litteras, velle se certum quoddam fœdus, quod hereditarium appellabant, inter se confirmare, vt quotiescumque opus foret, in vnum coalescerent, ac pace fruerentur: quod sonabat, vt dissiderent à Cæsare, eumque bello lacesserent, vbi in suæ sectæ licentia ab illo ipsis molestia infligeretur. Postremò ad se purgandum subdebat Rex, nihil à se actum

actum fuiſſe, præter comprobationem eorum, de quibus ſimul Catholici atque hæretici, Eccleſiaſtici atque laici conuenerant. Summa Decretorum in Comitiis fuit: 1555.

4 *Ne Cæſari, néve cuilibet Principi Catholico liceret inferre moleſtiam iis, qui Auguſtanam Confeßionem amplectebantur, propter ſanctiones eouſque ſtatutas, aut in poſterum ſtatuendas; neque hi viciſſim Catholicis, ſeu Eccleſiaſticis, ſeu laicis.*

Quicumque in Religione neutri ex nominatis partibus adhæſiſſet, à concordia excluderetur.

Nemini inter Imperij Ordines fas eſſet, vllum Principem, eiúſve ſubditum, ad ſuam propriam Religionem allicere, aut ſubditis contra dominum patrocinari; id verò illeſo iure earum ditionum, quibus ex antiquo iure liceret ſibi patronum eligere.

Si vtrorumuis ſubditi vellent vnà cum familiis aliò migrare, ac bona diuendere, ne vllis interdiceretur; ſaluo tamen iure dominorum in homines ſeruiles. cùm abundet Germania ſeruis glebæ addictis, vt loquuntur Iuriſconſulti.

Quod ſpectabat ad bona Eccleſiaſtica iam direpta, res in Paſſauienſi concordia reponebatur, per quam huiuſmodi cauſæ de præterito vſque ad futura Comitia ſuſpendebantur.

Ne iuriſdictio Eccleſiaſtica exerceretur in iis quæ ad præſentem concordiam pertinebant, ſed in reliquis, relictâ viris Eccleſiaſticis facultate exigendi quæ ipſis de more deberentur, dummodò ſiue per ſe, ſiue per Parochos eorum miniſteriis proſpiceretur, & conſuetæ ſuſtentationi noſocomiorum & ſcholarum: quod ſi oriretur hac in re controuerſia, præſcribebatur illius componendæ ratio per amicos conciliatores. In quo Eccleſiaſtici illi ſolùm iuri ceſſere, cuius vſus à Proteſtantium vi iam illis impediebatur, nimirum facultas exigendi quæ ipſis iure debebantur, & alia etiam exequendi in locis, in quæ ipſi iuriſdictionem ſacram, Proteſtantes verò ius profanum obtinebant.

Vt memorata concordia perduraret vſque ad eam, quæ vno ex quatuor modis conficeretur: quod ſi confici non poſſet, hæc firma perſisteret & inuiolabilis.

Vt hæc concordia ſeruaretur & inter nobiles, Cæſari nullo alio domino intermedio ſubiectos, & inter Ciuitates Imperij, vbi vſque ad id temporis vtraque Religio viguiſſet, adeò vt vtriuſque ſectatores pacificè inter ſe degerent.

Vt in tribunali Cæſareo ius omnibus diceretur, haud habitâ ratione vtrius Religionis eſſent.

Vt inſiurandum in poſterum poſſet concipi ex Paſſauienſi concordia, per

Digitized by Google

1555. *Deum & per Euangelium; cùm ea fuisset excogitata ratio, vt haberetur iusiurandum per res æquè venerandas Catholicis & hæreticis; hi verò non adigerentur ad iusiurandum cum inuocatione Sanctorum, quibus ipsi cultum negant.*

Declarauit quoque Ferdinandus, ne, qui iurisdictioni ciuili Ecclesiasticorum Principum suberant, illi subiacerent, perinde ac subditi laicorum, obligationi seruandæ Religionis quam Princeps coleret, seu regionis mutandæ.

Effecta huiusce concordiæ eo pernicioſiora in perpetuum euaſere, quo tunc conducibiliora viſa ſunt. Etenim Germani defatigati attritiqúe diſcordiis, hoc veluti opio per diuturnam quietem ſopiti ſunt; quod effecit, vt ea Decreta quaſi miſeriarum leuamentum duxerint, vtque ob horrorem nouorum certaminum per pigram ignauiam permitteretur Proteſtantibus longè maior licentia in exequendis rebus, quàm intenta fuiſſet in paciſcendis, & in propria verborum ſententia. Verùm quemadmodum accidit, vt falſa quædam medicamenta humorum fluxiones ſanare videantur, dum eas ad tempus retardant, ſed eaſdem poſteà violentiores reddunt, magiſque lethales; ita quies illa Germaniæ conſtitit populis aliâ tempeſtate diuturni laboris pretio, cum tanta mortalium ſtrage & pernicie, vt vel ipſa cogitatio perhorreſcat.

Qui Ferdinando, Bauariſque Principibus ſubdebantur, finitimorum licentiâ illecti, ſuis à Dominis petierunt, ne duriore quàm alij conditione premerentur, ſed vt ipſi quoque vitam agerent Eccleſiaſticarum legum obſeruatione ſoluti. Quibus reſponſum: Communem conditionem ex Decretorum tenore non eſſe libertatem, ſed obligationem ſubditorum adhærendi dominorum Religioni, aut abeundi. Rex autem anno ſuperiore per ſuas ditiones Catholicum [d] Catechiſmum vulgarat, cuius auctor fuerat Petrus Caniſius Neomagenſis, primus inter Germanos è Societate Ieſu, interdictis reliquis Catechiſmis, hæreticorum operâ corruptis ac diſſeminatis. Quæ opella, ſimulque breuis methodus ad Confeſſarios dirigendos, ſcripta à Ioanne Polanco eiuſdem Societatis, duo illic ſaluberrima quaſi alexipharmaca Religionis fuere; ſed ad arcendam ab integris membris cancrænam, non ad vlcerata reſtituenda, quibus nihil prodeſſe poteſt, niſi vigor potentiæ vitalis, & omnipotentis efficaciæ robur.

[d] Vide Spondanum, anno 1555. num. 3.

CAPVT

1555.

CAPVT XIV.

Commotio Pontificis ob Comitiorum Decreta. Inter eum ac Cæsarem suspiciones. Studia Caraffæ Cardinalis ad coniungendum cum Gallo Pontificem. Perturbationes Romæ coortæ, Sfortianorum & Columnensium causâ; vnde offensiones inter Paulum & Austriacos auctæ.

1 PRodierant Comitiorum Decreta exeunte Septembri: de quibus factus certior Pontifex, acerbissimè conquestus est cum Ferdinando Rege per Delfinum Nuntium, qui Româ ineunte anno 1556. ad suum munus pristinum exercendum reuersus erat. Rex verò cùm sibi videretur & in iis concedendis, quæ Catholicis officerent, ab aperta necessitate omnis à se nota procul arceri [a]; & in rebus sibi arbitrariis vel maximum Religionis studium à se fuisse præstitum, respondit per commotioris animi sensum quàm moderatum eius ingenium ferre consueuerat. Id etiam fortassis accidit, quòd iam apparerent in Paulo argumenta animi malè affecti in Austriacam familiam. Quod in causa erat, vt eius querimoniæ potiùs acciperentur quasi maleuolentis exprobrationes, quàm parentis correctiones. Quoniam autem Suauis aut Romanarum rerum parum conscius, aut prætermissis de industria iis quæ possent excusare Pontificem, bella inter Paulum & Philippum Regem recenset, omissis veris illorum principiis, & quasi profecta à Pontificis auiditate amplificandæ temporariæ dominationis; nos lectores nostros de iis compendio docebimus, ac per eam sinceritatem, quâ satis liqueat, mentis nostræ non esse verum obtegere aut fucare, sed in lucem proferre.

[a] Narratio Delfini ad Caraffam.

2 Interfuerat Paulus, iam tum virili ætate, Aulæ Ferdinandi Regis Catholici, magno illic & probitate & doctrinâ in pretio habitus. Scribitur, ægrotantem Regem proposuisse piorum doctorumque hominum cœtui, Licerétne sibi Neapolitanum regnum, consanguineis Aragonensibus ereptum, retinere: atque in eum cœtum Caraffam accitum, liberè quid sentiret protulisse, Regem scilicet ad restituendum obstringi; sed contrariam sententiam, reliquis comprobantibus, Regem secutum. Quamobrem à politicis (quippe assuetis in quocumque mortalium latentem sub studij velamine vtilitatis appetentiam credere) opinionem Caraffæ notatam fuisse quasi non à conscientia dictatam, sed ab odio externi in sua patria dominatus;

1555. natus; vnde effectum, vt post obitum Ferdinandi à Consilio remoueretur. Vtut hæc se res habuerit, cuius probationes auctoresque mihi non suppetunt, nec adeò propinqui tempore, nec tam certâ instructi notitiâ, vt eam fidenter affirmare ausim: in comperto est, Carolum Cæsarem, Ferdinandi nepotem, & in regnis successorem, tametsi Caraffam nominasset ad Brundisinum Archiepiscopatum, semper tamen præ se tulisse plus in eum æstimationis quàm fiduciæ. Is itaque quo tempore Roma direptionem passa est, rerum fluxarum pertæsus inde discessit, relictis Ecclesiis Brundusinâ ac Teatinâ, quas possidebat, secessitque cum aliquot sociis, pietatis studiosis, in Venetam ditionem, postquam cum iisdem Romæ fundamenta iecerat Ordini, ipsius causâ Teatinorum nuncupato, sicut alibi à nobis indicatum. Verùm inde reuocatus à Paulo Tertio, in Senatum adlectus est, grauissimisque curis Ecclesiasticis admotus; in quibus tenuem semper animi propensionem patefecit ad Caroli vel opera comprobanda vel postulata perficienda. Hinc enutritâ animorum alienatione eas difficultates expertus est, quas suprà narrauimus, ad ineundam Neapolitanæ Sedis possessionem.

Et sanè illius ad Pontificatum electio tam parum grata Cæsari accidit, vt Cardinali Sanctæ Floræ opus fuerit Ioannem Franciscum Lottinum, qui sibi erat à secretis, Bruxellas legare ad se apud Cæsarem purgandum, ostenso Cardinalis consensu, ægrè tandem expresso, post omnem impensam ab eo industriam ad rem perturbandam. Quòd si Cæsar non existimasset, maioris esse prudentiæ, magisque decorum palàm dissimulare præconceptam à se auersionem, subsecutamque molestiam, ob rem tanti ponderis peractam, quæ infecta fieri non poterat, fortasse grauiter succensuisset addictis sibi Cardinalibus, qui illum extulerant. Hic alienus Cæsaris animus, qui Pontifici compertus erat etiam ex ipsis mandatis, à Cardinali Sanctæ Floræ Lottino traditis, & ad eum fortè delapsis, animum Pauli, prout natura fert, vlcerabat aduersus Carolum, & ad eumdem exasperandum accedebant noui Cardinalis fratris filij irritamenta. 3

Rebatur is, malè se habitum à Cæsare, cùm in Germania non modò nihil consecutus fuisset ob impensos militiæ labores; sed etiam captus ab ipso vir vnus ex primariæ notæ Proceribus, [b] à quo ingens redemptionis pretium sperabat, à quodam Hispano per vim ipsi fuisset ereptus: qua in re nullum nactus in Aula Cæsaris sui iuris præsi- 4

[b] Vnum dicit Historia Noresij; multos relatio Nauageri. Sed prior concordat cum Caraffæ Cardinalis narratione in libello in Galliam missо, vbi enumerat omnes iniurias sibi illatas ab Hispanis, à me lecto, postquam hoc Opus scripsi, in tabulis quæstionis de illo habitæ sub Pio Quarto.

Digitized by Google

præsidium, damnatusque in litigio ab Albano, supremo Duce exercitus Cæsariani, Hispanum ad singulare certamen in regressu in Italiam prouocarat: sed ea de causa Tridenti iussu Cæsaris detentus fuerat; nec priùs libertati redditus, quàm prouocationi & cuicumque iuri suo cessisset. Posteà vero donatus à Paulo III. prioratu, vt vocant, Neapolitano, eius possessionem obtinere nequiuerat. [e] Vnde ad Gallorum partes transgressus, vt narrauimus, exilium tamquam perduellis sustinuerat. Hausit interim à Strozzio, sub quo Duce militabat, non minus animi Hispanis infensi affectiones, quàm militaris disciplinæ documenta. Ad hæc congerebat ille, per tragicum quasi modum, insidias, vt idem comminiscebatur, ab Hispanis paratas ad cædem tum patrui, [d] in gradu Purpurati, tum suam in vtraque conditione. Addebat his quoque Farnesium Cardinalem, cum ipsis id temporis supra reliquos omnes coniunctum auctoritate, amicitiâ & votis: siue id esset, quòd suspicio mixta odio credat etiam incredibilia; siue quòd mos sit molientis grauiter lædere, se grauiter læsum vulgare: sed vehementius quàm ira ex iniuriis, inflammabat Caraffam cupiditas sublimioris fortunæ.

1555.

[e] Adrianus lib.13.

[d] Horum trium facit mentionem Farnesius Card. in epistola, 30. Septemb. 1555. ad equitem Tiburtium, ministrum suum Parisiis; & in altera eodem die ad Cardinalem Ferrariæ.

Desperabat ille, patruum suum, rerum Ecclesiasticarum studiosum, quamuis sui sanguinis amantem, auulsurum amplum aliquem Principatum ab Ecclesiastica ditione in consanguineorum vtilitatem; nec aliunde optatam amplitudinem expectabat, quàm ab hostibus Hispanorum: quippe intelligens, pinguiores pactiones obtineri ab eo, qui quod non possidet pollicetur, donatque omnis iacturæ securus, & cum spe ingentis lucri. Gnarus itaque quàm impatienti siti regni Neapolitani flagrarent Galli, non minùs vt illud sibi acquirerent, quàm vt Hispanis adimerent, curas omnes Caraffa coniecerat ad fœdus in Hispanos ineundum: quod vbi pro voto succederet, maxima quæque consecuturus erat, eò sibi chariora, tum ex propensione tum ex ambitione, quòd in patria. Verùm Pontifex, tametsi magis sibi placeret Henricus Rex, qui seueris edictis iteratis Religionem in Gallia sustinebat, quàm Cæsar, qui per illa inopportuna Comitia eam in Germania debilitare ipsi videbatur, & in illum magis quàm in hunc procliuis esset & ingenio & grati animi impulsu; tamen ad arma capienda nondum satis inclinabat, haud nescius, Christi Vicarium, vbi profanis armis Christianos Principes infectetur, illicò à profanis armis illatis deiici ab auctoritate Patris ad æqualitatem partis, & sacrorum armorum, quibus diuinitus instructus est, aciem obtundi. Verumtamen sibi minimè temperabat, ne in minas prorumperet, quæ eum in quem intorquentur

Digitized by Google

1555. non tam feriunt quàm obarmant, veluti clypeus, quasi admonitum vt se muniat, seu veluti telum, quasi stimulatum vt præueniat. Sed quemadmodum sæpè ingentes motus à leuibus casibus excitantur; ita duo priuatis familiis euenere; quæ & Italiæ statum & Europæ Principes haud mediocriter perturbarunt.

Alterum ex his fuit, quòd [a] Carolus Sfortia, Insubriæ, vt dicunt, Prior, Cardinalis Sanctæ Floræ Camerarij frater, cùm Henrico Regi tribus suis triremibus operam nauasset, transitum ad clientelam Cæsaris moliebatur, quò reliquis se fratribus conformaret, præsertim post captas Senas, cuius agro finitima erant præcipua oppida familiæ Sfortianæ: atque ea de causa recesserat à Gallia. Sed facilis ipsi ratio non suppetebat ad triremes suas recuperandas, ob suspicionem iam de illo conceptam. Studuit igitur Sfortia persuadere, & reipsa persuasit Nicolao Alamanno, qui Regis nomine duobus nauigiis præerat, vt ea Centumcellas adduceret, vnde posteà melius refectæ Galliam repeterent. Iamque vt in eum portum triremes peruenerunt, clàm ad eas recuperandas intenti cum pluribus armatis illuc venere Marius Sfortia, & Alexander, Apostolicæ Cameræ Clericus, Caroli fratres, qui ad suspicionem amouendam ibi non adfuit. Hi amicè ab Alamanno admissi, triremes per vim ademerunt, tentaruntque eas aliò traducere; sed obstitit arcis Præfectus, sui muneris esse ratus, in portu Pontificio huiusmodi violentiam haud permittere. Ea de re admonitus Camerarius, celeriter Lottini operâ impetrauit, vt Ioannes Montorij Comes, maior natu frater Caraffæ Cardinalis, & cui Præfectus illius arcis parebat, illum per litteras iuberet duabus triremibus discessum concedere; siue ignorans, siue dissimulans vim Alamanno ductori Gallico illatam; eratque Ioannes animo vt mitiore, ita proniore in Hispanos quàm Cardinalis, quem ob ætatis prærogatiuam auctoritate pariter tunc superabat. Expletis ab arcis Præfecto mandatis, triremes illicò Neapolim adductæ sunt, traditæque Bernardino Mendozæ, qui pro Albano, Cæsaris copiis in Insubria tunc imperante, illic regimen exercebat. Confestim ministri Gallici acerbissimè conquesti sunt cum Pontifice ob iniuriam quam in Pontificio portu passi fuerant: is verò eâ auditâ, extra omnem modum commotus est, quippe qui de auctoritate sollicitus suopte ingenio, aures præterea oppletas habebat assiduis quærimoniis, quæ viginti annos iactitatæ per Aulam fuerant, seu ex vero seu ex inuidia, in Sfortianos fratres; cùm oblatraretur, eos numero complures, confisosque consanguinitati Pauli Tertij, ac posteà ipsorum operæ, quâ Iulius indiguerat in.

[a] Vide Adrianum lib. 13.

6

in diſſidiis cum Farneſiis, & lenitati indulgentis illius Pontificatus, numquam alij legi, niſi propriæ cupidini obtemperaſſe. 1555.

7 Quamobrem Paulus Quartus imperij habenas acceperat, certus frænandæ Procerum inuiſæ licentiæ generatim, nominatim verò Sfortianorum, à quibus eò magis auerſum ſenſim gerebat animum, quòd nouerat quæ ſibi Camerarius oppoſuerat. Montorij Comes cognitâ patrui commotione, rem ipſam palàm facere auſus non eſt; atque interim ad auertendum à ſe nimbum, facti ſpeciem mutare ſtuduit, vti mox dicemus. Quare Pontifex, grauiſſimis indictis pœnis, Alexandro ac Mario Sfortiæ præcepit, vt extemplò triremes reuocarent; idemque denuntiari iuſſit verbis vehementioribus Camerario, quaſi rei participi, fratrumque moderatori, eius excuſationibus repudiatis, cauſantis rem non à ſe, ſed à fratribus geſtam, haueſque non ampliùs Sfortianorum, ſed Mendozæ poteſtati ſubeſſe. Camerarius, ratus præferuidam Pontificis iram extinctum iri iniecto terroris frigore, eâdem nocte cœtum Procerum Cæſari ſtudentium domi ſuæ coëgit; in quo interfuit Sarienſis Marchio, Cæſaris Orator, & Comes Cincionius, Orator Philippi Regis ad obedientiam Pontifici exhibendam, Columnenſes, Cæſarini, aliique complures, opplentibus cubicula, ſcalas, & atria minoris notæ clientibus, famuliſque. Scribunt, illic fuiſſe qui per indignum contemptum Pontificem carperet, quique aliorum Pontificum, Proceribus infeſtorum, [f] calamitates minitaretur. Nec defuit, qui eius electionem tamquam non legitimam in dubium adduxerit. De his omnibus non confuſus modò rumor obſtrepuit Pontifici ex fama, verbiſque inſolenter iactis, multò magis à temeraria turba inter nocturna illa colloquia, quàm ab heris; ſed ferunt, eumdem fuiſſe diſtinctè edoctum à Burgenſi Cardinali, rato id ſui gradus partes eſſe; atque idcircò illum fuiſſe in Hiſpaniam reuocatum, & illic gratiâ excidiſſe.

[f] In epiſt. Farneſij Cardin. 24. Auguſti 1555. ad equitem Tiburtium, recenſentur hæ minæ à Marco Antonio Columna prolatæ.

8 Interea Comes Montorij epiſtolam à ſe ſcriptam ad arcis Præfectum recuperauit, eique alteram ſubſtituit ambigui tenoris, & ad ſe purgandum accommodatam, iniecto in Lottinum crimine, quòd & ſe & arcis Præfectum decepiſſet. Quæ fraus, ſi eâ tempeſtate Lottino diuturni ærumnoſique carceris cauſa fuit, alio tempore detecta auctori ſuo ſupplicium extremum attulit. Sed Pontifex habitâ Montorio fide, ſtatim in cuſtodiam coniici Lottinum iuſſit, eiuſque domino grauem ac proximam vltionem minatus eſt. Quare Sarienſis, vt Pontificem mitigaret, admiſſionem ad colloquium poſtulauit; eâque non impetratâ, Pontificias in ædes ſe contulit,

Digitized by Google

1555. affirmans, se de rebus grauissimis sui Principis acturum : sed aditu frustrà tentato, exclusus est. Is tametsi per æstum iniuriæ misso cursore de re Cæsarem monuerit, quasi in Oratore suo despectum : tamen sedatiore postmodum animo Mendozam cohortatus est, ne suum Principem laboriosis certaminibus implicaret, adeoque triremes remitteret. Sed Sfortiani, præuisâ etiam irreparabili illarum iacturâ si redderentur, obstiterunt, postulantes saltem pro conditione Lottini libertatem, cessationemque omnis in ipsos molestiæ. Hinc nouâ indignatione correptus Pontifex, perinde quasi cum æquali secum ageretur petitis pactionibus, non autem cum supremo Principe per exhibitam sibi obedientiam, Camerarium in custodia retinendum curauit; idque à Caraffa Cardinali parum honorificè peractum est, vt qui cùm Camerarium inuiseret, eumque ad relaxandum extra domum animum inuitasset, ad Æliam arcem deduxit, locum Caraffæ fatalem, ad dedecus longè illi grauius atque infelicius. Duo Sfortiani fratres inquisiti fugâ sibi consuluere. Incidit Cardinalis captiuitas ad exitum Augusti anno 1555. ac per eam opportunitatem arbitratus est Pontifex, cautum pariter sibi esse à Paulo Iordane Vrsino, illius familiæ Principe, & sub Hispani clientela educato. Cùm enim hic pupillus tunc esset, & sub Cardinalis Sanctæ Floræ auunculi tutela, is inter angustias carceris coactus est claues & arcanas tesseras arcium tradere, ab Vrsino possessas, in quas Pontifex custodes sibi fidos induxit.

Solertiorem censuit Pontifex adhibendam custodiam Columnensibus, in quos non solùm maiore suspicione, sed grauiori ferebatur iracundiâ. Etenim Camillo Columnio, qui memorato cœtui, [g] à Cardinali Sanctæ Floræ habito, interuenerat, imputabantur acerbissima verba in Paulum Romanosque Pontifices iacta, eratque is in armis strenuus, & ex animo Cæsarianus; quapropter ipse quoque in carcerem coniectus. Idem in Marco Antonio, sed frustrà, tentatum, vt qui spreto antiquo interdicto discedendi, iam secesserat. Huiusmodi autem interdicti hæc fuerat origo. Ascanius eius parens, post impetratam sibi redintegrationem à Iulio Tertio, in noua crimina inciderat; quippe qui in ius vocatus à quibusdam suis creditoribus, non modò vocationis executorem malè habuerat, sed funditus solo æquauerat quasdam ædes, quas actores Antij in eius oppido possidebant, certosque satellites ad illos interficiendos Romam miserat: quamobrem cùm accersitus à Fisci Procuratore ad causam dicendam se nequaquam sisteret, ad eius oppidorum priuationem deuentum est: sed in ipsa rei confectione Marcus Antonius eius

9

[g] Aliqua ex his à Pontifice in Columnenses gestis continentur in epistola Farnesij Card. ad Momorantium Comestabilem, vltimo Aug. 1555.

Digitized by Google

eius filius, cui cum parente veteres & numquam satis compositæ controuersiæ intercedebant, vim interposuit, eodemque tempore patrem oppidis spoliauit, ab eisque Fisci ministros procul habuit. Quod facinus, postremis Iulij mensibus toleratum, ne tot inter flammas Italiæ nouum excitaretur incendium, nec in iudicium adductum perbreui Marcelli Pontificatu, visum non est seuero Pauli animo perferendum. Quare primò per memoratam interdictionem Marco Antonio Romæ obstricto, ac posteà eâ violatâ inde profecto, monitoriæ tabulæ in parentem ac filium vulgatæ sunt. Prior absentiam excusauit, quòd Neapoli detineretur tumultus causâ in Samnitibus tentati: alter respondit, oppida fuisse à se deposita penes Didacum Mendozam, qui per Cæsareum Oratorem negauit licere sibi iniussu Cæsaris ea restituere: [b] interim verò Ascanius Paliano muniendo operam dabat. Itaque ij tamquam contumaces hereditariis ditionibus spoliati. 1555.

[b] Ex epistola Farnesij Cardinalis ad Equitem Tiburtium, 21. Septemb. 1555.

10 Ascanius etiam Corneus, & Iulianus Cæsarinus, Româ egredi vetiti. Neque suspiciones cautionesque hîc stetere: sed Pontifex sex cubicularios à se dimisit, ferè omnes ex primaria Neapolitana nobilitate, quos ipse sibi delegerat specioso nomine, vt famulatu nobilium vteretur; quin etiam Mutium Tuttauillam, qui Præfecti suæ custodiæ locum tenebat: imò, quod mirabilius visum, Comiti Populi, suæ sororis filio, generalem gubernationem armorum Ecclesiasticorum ademit, nec alia de causa, nisi quia eorum singuli seu familiis seu bonorum possessione Hispano essent subiecti, & animi affectione eidem addicti crederentur.

11 Iam verò dum in arce Camerarius detinebatur, & dum Pontifex tam feruidis suspicionibus irisque in Cæsarianos æstuabat, recenti adhuc obstrepente rumore moliminum, quæ nocturno illo ac seditioso conuentu aduersus Paulum fuerant agitata, permisit Caraffa Cardinalis è manibus opportunitatem elabi fœderis cum Gallo sanciendi. Itaque seu non satis habens cum Gallicis administris Romæ rem transigere, aut ipsis non confisus, virum nobilem è suis familiaribus occultè Parisios misit; qui expositis amplificatisque offensionibus illatis, multoque magis imminentibus, ob oculos Henrico poneret necessitatem ineuitabilem, quâ Pontifex compulsus erat (etiamsi controuersia de triremibus, in quo vtriusque Principis decus inuoluebatur, honorificè componeretur) vt vim vi repelleret: & cùm vis propria satis non esset, ad implorandam opem à Gallia, cui regno gloria defendendi Christi Vicarios, reprimendique Hispanorum violentiam, destinabatur. Vir ab eo le-

Digitized by Google

1555. gatus Hannibal Ruccellaius, fuit filius ſororis Ioannis Caſæ Archiepiſcopi Beneuentani, quem apud Venetos Nuntium reuocauerat Pontifex ad præfecturam arcanarum epiſtolarum; quippe virum in humanis litteris præſtantiſſimum, & non mediocriter eruditum etiam diuinis. Ferunt autem, cùm huic ſummam dignitatem in Senatu die poſterâ declarandam Paulus deſtinaſſet, eumdem à propoſito reſiliiſſe ex lectione carminum laſciuorum, quæ fuerant alio tempore à Caſa latinè conſcripta, rigidoque Pontifici ad auctoris perniciem ſub veſperam ſunt oſtenſa. Porrò tum Caſa, tum Ruccellaius, cùm Florentiâ egreſſi fuiſſent, auidiſſimi recuperandi ſibi patriam, & ipſi patriæ libertatem, idonei cenſebantur, vt alter calamo, alter voce eos motus in Italia cierent, qui in huiuſmodi centrum concurrerent. Conſultò Caraffa iniunxit, ſicuti diximus, Ruccellaio, vt quæ is Regi proponeret, à perſeueranti de triremibus diſcordia minimè penderent; cùm rem breuî componendam prænoſceret, prout contigit. Sfortia Comes Sanctæ Floræ, Camerarij frater, & familiæ Princeps, ob operam diu præſtitam Cæſari, de illo benemeritus, ſtatim atque conſtrictum in arce fratrem ſenſit, Albanum feſtinanter conuenit, propoſitâque impendente familiæ ſuæ ruinâ, obtinuit ab eo mandata ad Mendozam, vt nauigia Centumcellas reducerentur, vbi Alamanno ſunt reddita. Eâ re delinitus Pontifex, deprecante Collegio Cardinalem liberauit poſt vigeſimum à captiuitate diem, accepto priùs vadimonio trecentorum ſcutorum millium; iiunctâque ipſi mulctâ iacturæ redituum ac dignitatis, ſi Româ diſcederet, eodem poſteà in primo Senatu voce Pontificis ſeueriſſimè caſtigato. Tantum animi decrepito illi corpori ſuppetebat ad Principatus maieſtatem ſuſtinendam, ſi tanto animi robori par brachij robur reſpondiſſet.

CAPVT XV.

Graues Pontificis ſuſpiciones in Cæſarem & Hiſpanos; & fœdus idcircò ab eo cum Galliæ Rege compoſitum.

DVm animus Pontificis hoc præſtito ſibi obſequio ex parte 1
leniebatur, ob nouam offenſionem acerbiùs exulceratus eſt, cùm ipſi fuiſſet perſuaſum, venenum iuſſu Cæſaris parari Caraffæ Cardinali à quodam Nannio Abbate, miſſumque Romam fuiſſe Cæſarem Spinam, Calabrum hominem, ad eumdem necándum. Nannius coniectus in vincula, & ad quæſtionem vocatus, dixit,

Digitized by Google

dixit, se Neapoli missum ad Abbatem Bersegnum, res Albani cu- 1559
rantem. Iam verò per opportunitatem, quâ Bersegnus ad Albanum in Insubriam pecuniam attulerat, atque inde regressus Bononiâ iter habebat, captus ibi, ac Romam deductus est, litteris omnibus, aliisque arcanis scripturis interceptis; quæ cùm pleræque occultis notis essent exaratæ, curatum est, vt in apertam formam conuerterentur. Et quoniam inter vmbras conflantur spectra, & notæ quò sunt obscuriores, eò magis subiacent cuiuis absurdæ interpretationi; data est opera, vt varia ibi apparerent agitata à Cæsarianis ministris in Cardinalem, & ipsum Pontificem: multa super his summo occultoque studio acta formata, vnumque iudicium, vulgo *processum* vocant, nominatim fertur in Cæsarem fuisse confectum. Quæ posteà cuncta suppressa, tametsi Nannius & Spina, tamquam rei crimen confessi, fuerint morte multati. Quod proximo libro distinctius enarrabimus, vbi Caraffensium tragœdiam exponemus.

2 Hostiles hæ fraudes credibiliores euenere Pontifici, ex eo quod eius apud Carolum Nuntius scripserat. Auctoritatem pristinam obtinebat in Aula Cæsaris Antonius Perenottus, Episcopus Atrebatensis, Granuellani magni Cancellarij demortui filius. Inerat in eo mentis excellitas, sed non minor animi elatio: & quàm illa cuicumque vasto rerum molimini parem ipsum reddebat, tam hæc magis idoneum ad regimen despoticum quàm ciuile. Hic itaque vbi resciuit Cardinalem Sanctæ Floræ, & Camillum Vrsinum fuisse carcere inclusos, negatumque Oratori aditum ad Pontificem, conquestus apud Nuntium fuerat aduersus Paulum, eiusque fratris filios, loquendi formulis contemptum, minasque spirantibus, vsus potiùs iurgio quasi in subditum, quàm querimoniâ tamquam cum æquali. Id litteræ Nuntij deferebant: sed Aula per consuetas amplificationes adiiciebat, ex priuatis litteris Bruxellensibus innotescere, à Granuellano fuisse stimulatum Cæsarem ad arma inferenda Pontifici, eumque vniuerso profano dominio spoliandum; quasi numquam sibi tutum futurum esset regnum Neapolitanum, in cuius confinio tam auersi ac turbulenti animi Princeps imperaret.

3 Fidem tamen habuit Pontifex, pro senum ingenio, timidam ac suspicionsam tam atrocibus iniuriis, quæ sibi obtendebantur seu per fraudem seu per arma paratæ ab infenso Cæsarianorum animo. Quamquam, si res extra mentis perturbationem spectetur, cuinam venire in cogitationem potest, Carolum, qui tunc apud se statuerat iam-

Digitized by Google

1555. iamiam dominationi nuntium remittere, quod Octobri proximè subsecuto præstitit, seque piæ solitudini mancipare, conscientiam ac famam suam deturpare voluisse postremo facinore tam in se detestabili, tam arduo ad perficiendum, tam facili ad detegendum? Vnde complurium posteà fuit opinio, ea omnia à Caraffa Cardinali fuisse inuenta, qui per falsas narrationes, & innumera scripta, Pontificis mentem horrendis laruis oppleuerit, quò ipsum terroris impetu in perditissimæ desperationis consilia præcipitem ageret. Verumtamen rerum peritiores negant, Caraffam id temporis eo auctoritatis apud patruum, eoque potentiæ apud ministros fuisse progressum, vt posset arbitratu suo quibusuis fucatam pigmentis Pontificis oculis scenam obiicere. Quare simillimum vero est, deflexâ ab eo distortum in vsum suspiciosâ Pauli naturâ & ætate, quæsitisque vndique vmbris atque constipatis, falsi potiùs commentatoris quàm impostoris illum partes egisse; ministros verò Pontificios eidem obsecundasse, seu ipsos quoque deceptos (quippe non conscios totius texturæ, quæ non plenè atque vndecumque perspecta, rectè diiudicari non potest) seu veritos, ne si ipsi eas suspiciones negligerent, negligentes Pontificiæ incolumitatis crederentur.

Pontifex igitur animo agitatus, [a] accersiuit ad se complures ex 4
Purpuratis & Oratoribus, quos à partium affectione remotiores existimabat; & inter eos Anglicanum, Lusitanum, & Venetum. Coram ipsis conquestus, iniurias sibi à Cæsarianis illatas; purgatisque iis, quæ à se gesta fuerant, suscipiendæ à se vindictæ necessitatem ostendit. Mox, sicut aliqui rerum illarum scriptores tradunt, ad arcanum colloquium adduxit Auanzonum Gallicum Oratorem, cui plurimum fidebat, & Farnesium Cardinalem, summâ tunc apud ipsum & apud Gallos auctoritate; & cum iis quosdam ex sibi maximè intimis acciuit, præsertim verò Sylueſtrum Aldobrandinum, celebrem Iurisconsultum, & Clementis VIII. parentem, qui erat ex Florentinis exulibus, adeoque cupidissimus earum turbarum, quæ se suamque patriam libertati restituere possent; & præter eos Paulum Consiliarium, vnum ex tribus, qui simul cum Paulo Ordinem Clericorum Regularium instituerat, & quem posteà idem Paulus Pontificio cubiculo præfecerat. Illic denarrauit sæuissimas machinas in se ac fratris filios extructas; produxit litteras Nuntij, & quasdam partes ex iudiciariis actis: suam conditionem doluit, quòd cùm à Deo Christianorum parens fuisset constitutus, cerneret sua viscera aduersum se conspirantia, cogereturque aduersus sua viscera se ferro munire, non tam ad incolumitatem vitæ suæ,

[a] Litteræ Farnesij Cardin. ad equitem Tiburtium, 9. Octobr. 1555.

quam

Digitized by Google

quam communi tranquillitati libenter immolasset, quàm ad custo- 1555.
diam illius dignitatis, cuius non dominus, sed custos erat: ostenditque, suam spem in Christianissimi Regis potentia ac studio maximè niti. Dicunt, ab Oratore, prout in eiusmodi euentibus fieri solet, oblata Paulo fuisse regnum, Regem, cunctosque regios liberos, ad sanctissimum ipsius caput, Apostolicumque principatum tuendum; dein verò indicasse Pontificem, sperare se visurum breui alterum è regiis liberis in regno Neapolitano, alterum in Mediolanensi principatu dominantem; tum eos, qui accersiti fuerant, dimissos.

5 Addunt, à Caraffa Cardinali, moræ omnis impatiente, eosdem in propinqua cubicula Magistri Cærimoniarum adductos fuisse; digestisque ibi ruditer conditionibus, iiunctum Casæ, vt assiduus esset Auanzono, cui iam regia mens erat magna ex parte comperta, ad concinnanda scripturarum capita; quibus 13. Octobris confectis, subscripsit Pontifex, ac vicissim Orator Regis nomine, cui ad ea rata habenda quinquaginta dierum spatium concessum est; & ob Caraffæ Cardinalis festinationem missa in Galliam fuisse, antequam à Ruccellaio responsa sibi redderentur. Hæc rerum capita aliqua postmodum ex parte mutata, cùm denuò disertis Henrici mandatis rata sunt habita. Quare nos, vt narrationem perstringamus, quæ Operi nostro necessaria quidem est, sed incidens, minimeque ex præcipuis, rei summam in pauca colligemus, eâ formâ quæ postremò firmata est.

6 Vt Rex obligaretur ad Pontificem pro virili defendendum à quocumque vim inferente; nec eidem liceret copias, quas ad id misisset, reuocare, nisi Galliæ regnum hostis inuaderet: atque ad hoc se obstringebat ex sua bonitate ac pietate, per promissionem à quauis mutua conuentione minimè pendentem.

Vt inter Pontificem ac Regem fœdus intercederet, tam ad vim propulsandam quàm inferendam in Italia vniuersa, præterquam in ditione Subalpina (ne societatem iniret Pontifex aduersus Sabaudum) magnâ pecuniæ vi Venetiis depositâ, statutâque in iisdem capitibus collatione tum pecuniæ tum militiæ vtrique parti impositâ.

Vt acquisito regno Neapolitano, Pontifex in eius possessionem iure beneficiario immitteret vnum ex regiis filiis, qui Delphinus non esset, ibique perpetuò degeret; idque cum ingenti census annui accessione, cum amplo confinium laxamento, neque cum minori amplificatione sacræ iurisdictionis pro Sede Apostolica, & cum attributis etiam Caraffensium familiæ principatibus.

Digitized by Google

1555. Vt occupatus pariter Mediolanensis Principatus, vni ex minoribus Regis filiis traderetur, ad ibi similiter degendum obstricto.

Vt dum adhuc Regis filij minores essent, Pontifex acquisitis ditionibus moderatores destinaret.

Vt Octauio ductore, Florentiæ Duci arma inferrentur ad vrbes Etruriæ in libertatem vindicandas.

Vt esset in arbitratu Pontificis, aut illic aut in regno Neapolitano bellum inchoare; sed nullâ ratione in Insubria, ne adigerentur fœderati alias militum copias conscribere ad Romam tuendam.

Vt vtrique partium vetitum esset sancire cum aduersariis concordiam, absque alterius consensu.

Vt Venetis locus daretur ad accedendum fœderi: quidquid in Sicilia acquireretur ipsis attributo, & etiam Ferrariæ Duci, cum auctoritate Ducis supremi, aliisque oppidorum ac prouentuum emolumentis.

Dum hæc tractabantur Romæ, Rucellaius in Gallia rem age- 7
bat; vbi sententiis variatum. Momoransius Comestabilis, & Turnonius Cardinalis Henricum dehortabantur, ne fabricam extrueret supra labentem minimeque suffultum parietem, cuiusmodi erat Pontifex octogenarius, cui nullus ex magnis Italis Principibus adhærebat. Satius fore ad regni quietem, si stabilirentur induciæ cum Cæsare, quas tunc Regina vehementer vrgebat. Sed præpotuit contraria Guisij Ducis sententia, quippe conformis Regis animo, æmulatione inflammato erga victorias Caroli, Hispaniæque amplitudinem. Quocirca Romam misit Lotharingum Cardinalem, memorati Ducis fratrem, simulque Turnonensem coëgit eò sese conferre, vtpote antiquissimum, maximeque de recentioribus Italiæ rebus edoctum. Vterque verò pactiones Regis nomine signarunt 15. Decembris anno 1555. quibus pariter Pontifex subscripsit. Sed quò rei nucleus Aulam lateret, quando eius obtutibus assiduæ tractationis cortex subtrahi nequiuerat, curatum est, vt Lotharingus discederet, quasi pertæsus quòd nihil conficeretur, nauaturus in reditu operam ad inducendum Ferrariæ Ducem ac Senatum Venetum in idem fœdus. In quo falsus est Suauis, dum existimat Lotharingum ante pactionem Româ profectum: sed eius falsitatem excuso, cùm ea pactio adeò fuerit occultata, vt ne Farnesio quidem suboluerit, tametsi [b] extra modum sagaci, penitusque intento ad ea negotia inuestiganda, & vt clientibus, perinde notitiis locupleti.

[b] Colligitur ex duabus litteris à Farnesio Card.

Verum-

scriptis ad Octauium Ducem, alteris 14. Decembris 1555. adeoque pridie quàm fœdus firmaretur; alteris Rosulo postridie discessus Lotharingi; & ex aliis scriptis ad equitem Tiburtium, 28. Nouemb. 1555. paulò post accessum Lotharingi.

Digitized by Google

8 Verumtamen, [c] quamquam ille tantum amicitiæ atque auctoritatis obtineret priùs in animo Pauli, vt ipso nominante Casa scribendis secretioribus Pontificis litteris admotus fuerit, Saulius ad ærarij præfecturam, ambo per Pontificias litteras accersiti, aliique complures ad præcipua munera selecti, oblataque pariter eidem esset suprema rerum administratio; hæc tamen fauoris aura (pro eo ac vsuuenit apud Pontifices erga Purpuratos extraneos ac præpotentes) quò plenior, eò breuior fuit; difflata partim ab Aulæ inuidentia, in fertili solo senilis animi Pontificis suspiciones criminationesque proseminantis; partim ab æmulatione Caraffæ Cardinalis, qui censebat subtractum iuri quod sibi consanguinitas ac solertia vindicarent, quidquid potestatis concederetur alteri, qui sibi & munere & gradu minimè subiiceretur; partim etiam à Gallorum suspicione, quibus exploratum erat, [d] agitari assiduè à Cæsarianis reconciliationem cum Farnesiis per aliquam de Placentia pactionem; adeoque videbatur ipsis intutum, plantas serere in eo fundo, cuius recuperandi facultas penes aduersarios foret; præsertim cùm animaduerteretur, Farnesios haud ex animo, sed quasi necessitate compulsos consensisse expeditioni, quæ per eas pactiones inter Pontificem Regemq; Octauio Duci committebatur; quæque reipsâ erat, vt hic [e] Gallico suoque milite instructus, suppeditatoque clàm subsidio à propinquis oppidis Ecclesiasticis, per Castrensem ditionem in Senensem impressionem faceret, ad illius intermortuas Reipublicæ reliquias reuocandas in vitam, & Hispanos Florentinosque inde depellendos, dum Pontifex, antequam in apertam inimicitiam prodiret (priùs enim volebat apud ministros Principum rem necessitate cohonestare, intentis in se conspirationibus patefactis) sed solo nomine suspicionis ac securitatis, armatas copias sub Ducis Vrbinatium imperio destinabat in suo confinio, Neapolitanum regnum spectante, quibus Proregis suppetias Senensibus impediret. Qua in re videbatur fortasse Farnesiis in prima sibi acie dimicandum, exponentibus seipsos suasque ditiones finitimorum irritatorumque hostium aggressionibus, & absque iis armorum neruis, qui satis essent ad inuadendam prosperè tam validam monarchiam, quâ parte & possessione & munitione pollebat. Quare Octauius & Cardinalis sæpiùs hanc ægrimoniam Pontifici significarant, ipsum ab expeditione dehortati; adeoque cùm se parum procliues ostenderent, parum etiam beneuolentiæ fideique sunt assecuti. Huc accessit, quòd ij Pontificis administri, qui in Farnesij Cardinalis gratiam munera obtinuerant, ac potissimùm Casa, quò fortunâ tunc sibi fa-

1555.

[c] Epistola Farnesij Cardin. ad equitem Tiburtium, 17. Iunij an. 1555.

[d] Ex variis epistolis Farnesij Card. ad Octauium Ducem, præsertim ex quadam 14. Decemb. 1555. & ex altera ad equitem Tiburtium, initio Ianuar. 1556.

[e] Litteræ Farnesij Cardin. ad Tiburtium, 30 Septemb. 1555. & initio Ianuarij 1556.

Digitized by Google

1556. uente omnem noxiam clientelæ erga alios vmbram dispellerent, & verbis & operâ apud Paulum & Caraffam Cardinalem studiosam quamdam ostentationem Farnesiis contrariam præ se ferebant. Hinc factum est, [f] vt non modò celaretur Farnesio de Ruccellaij missione, sed eidem aperta remissæ beneuolentiæ indicia exhiberentur; & quamquam ipsi posteà, vtcumque passo primam personam in ea scena non agere, honorificus locus concederetur, adeoque grati ac beneuolentis animi reuerentia redderetur à Casa; tamen in extimo colore perstitit, negotiorum intima nequaquam subiit: quorum penetralia à Principibus aperiri non solent, nisi vel cui necessitas cogit, vel in ea conditione iacenti, vt possit quamcumque miseriam ab illorum ira timere, vel quamcumque prosperitatem ab illorum gratia sperare.

[f] Litteræ Farnesij Cardinalis ad Tiburtium, initio anni 1556.

CAPVT XVI.

Custodiæ militum à Pontifice statutæ. Purpuratorum creatio. Cuncta regna à Carolo Quinto transmissa filio. Inducie à Cæsare ac Philippo Rege cum Galliæ Rege compositæ. Pontificis ob eam rem querimoniæ. Legationes Caraffæ Cardinalis in Galliam, & Rebibæ in Belgium, & quibus cum mandatis.

POstremam abeundi veniam Lotharingus petierat à Pontifice; 1
qui voluit, vt ibi [a] adessent Caraffa Cardinalis, & Dux Montorij, dicens, Eos à se tamquam in Regis famulatum ipsi tradi, digesto inter illos denuò magno moliminum apparatu, quibus vere nouo & in Etruria & in regno Neapolitano Hispanos aggrederentur; cùm litteræ à Rege superuenerunt, hæc nuntiantes: Cùm ageretur inter Regios Cæsareosq; administros de commutandis captiuis, Cæsareos à Regiis petiisse, an in ipsis esset facultas ad inducias sanciendas; qua de re edoctum Regem respondisse, Eas posse ab illis confici, sed cum pactionibus priùs à se propositis, & à nobis recensitis: has verò esse, Ne de conditionibus sermo fieret, sed vtraque pars in præsenti rerum statu persisteret. Non licuisse Regi id negare quod aliàs obtulerat, quodque sibi adeò profuturum esset, quippe tranquillitati publicæ minimè aduersanti: sed ex altera parte se haud existimare, ab aduersarijs exceptum iri id quod tunc recusauerant, & tam graui sibi incommodo futurum esset. Lotharingus variè locutus est quid ipse de rei euentu sentiret: profectione tamen haud retardatâ, litteras Turnonio reliquit, communicandas Pontifici; qui, auditâ earum sententiâ, rem haud magni faciens respondit,

[a] Litteræ Farnesij Cardin. ad Octauium Ducem Rosulo, vbi excepérat hospitio Lotharingum, 11. Ianuarij 1556.

Digitized by Google

dit, Placere ſibi quod ageretur, magiſque placiturum, ſi armorum ceſſatio ſtabiliretur; videri tamen id ſibi optandum potiùs quàm ſperandum, dum altera partium iterum proponebat quod altera iam recuſauerat. Sed euentus eos docuit, quantæ ſit imprudentiæ in maximis negotiis, minus probabile cum minimè futuro confundere. 1556.

2 Lotharingo parum difficile fuit in itinere, Ferrarienſem Ducem, gloriæ & incrementi cupidum, & alienum ab Hiſpanis, in fœdus trahere. At Senatus Venetus per ſenſus moderatiores ſimul ac prudentiores repugnauit, Italicæ pacis, propriæque ſalutis amantior, nec ratus ſimilem vero expeditionis ſucceſſum. Intereà Pontifex, vt rubiginem è ſuis armis eraderet, ac ſecurior degeret, imperauit duodecim Romæ regionibus deſcriptionem & armiluſtrium generale ciuium ad militiam idoneorum, qui ad ſancti Petri forum numero octo millia conuenere tertio Nouembris. Octauo Decembris, poſt rem Diuinam in ſacello Pontificio ſolemniter habitam (quippe die Dominico Aduentus) centum nobiles Romanos in equeſtri ordine conſtituit ad ſui cuſtodiam, quorum ſingulis in Vaticano domicilia diſtribuit: ſed gnarus, haud minùs validæ cuſtodiæ Principi Senatores eſſe quàm milites, poſt alteram pactionum confirmationem ſeptem Purpuratos [b], pleroſque ſibi fidos, creauit. Hi fuerunt, vnus è ſuis regularibus Ioannes Bernardinus Scotus [c], deſtinatus priùs à Pontifice in eiuſdem diei Senatu Archiepiſcopus Tranenſis; vnus è ſuis familiaribus, Scipio Rebiba, Epiſcopus Mutulanus, & Romæ gubernator; vnus è ſuis conſanguineis, Diomedes Caraffa, Epiſcopus Arianenſis. Duo priores confeſtim virtutis luce detrimentum ex obſcuritate natalium, & penè nominum, in Aulæ plauſu ſuperarunt. Tertius eodem virtutis adiumento à ſe longè habuit odium, Romæ commune, in Caraffenſes Paulo viuente, immuniſque fuit à contumeliis communibus reliquorum Caraffenſium, Paulo demortuo. Cum his ſociauit egregium Iuriſperitum Romanum, Ioannem Antonium Capiſuccium, Rotæ Duodecemuirum, eiuſque collegam Gallum Ioannem Suauium Reomanum, priùs in eodem Senatu ad Prirapicenſem Sedem euectum, quæ obitu Claudij à Guiſca, ſæpiùs à nobis in actionibus Synodi laudati, vacauerat; & Hiſpanum, hoc eſt, Ioannem Siliceum, qui ex humillimo genere, virtute animi ac probitate ad munus Philippi Regis erudiendi, & ad Toletanum Archiepiſcopatum ſe ſuſtulerat. Germanicam denique nationem cohoneſtauit in Ioanne Groppero Colonienſi Decano, de quo mentionem habuimus in Comi-

[b] 18 Decembris, vt in Actis Conſiſtor. non autem 20. vt alij ſcribunt.

[c] Sic vocabatur, vt conſtat ex eius ſepulchro in Baſilica S. Petri, & ex libro eiuſdem profeſſionis.

Digitized by Google

1556. tiis Ratisponensibus; firmum sanè Fidei propugnaculum, tametsi valdè concussum, non minùs ab incusationibus domesticorum, quàm ab aggressionibus inimicorum; qui eâ Purpurâ se dupliciter illustrauit, & anteà, quia eius meritis à Pontifice destinata, & posteà, quia ab ipso ob modestiam recusata: sed posterior laus celebriorem quàm prior ipsum reddidit, quia inter homines singularior, quamuis fortasse reuerà non maior, quia non conducibilior hominibus. Nihil memoriæ proditum reperio de antegressis contentionibus inter Pontificem & Vaticanos Patres super hac Purpuratorum electione, quæ describuntur à Suaui; qui tamen electorum Patrum merita inficiari non est ausus. Quin potiùs dum in Senatus Actis conspicor eam electionem vnanimi Collegij consensu habitam, quod aliis Pontificibus, maiori & potentiâ & aliorum erga se beneuolentiâ quàm Paulus pollentibus, non successerat, magna mihi suppetit ratio, vt eas putem fabellas, à quibusdam nugiuendis compactas, qui arcanarum inuentione turbarum sibi victum quæritant, stipendia cauponantes exterorum curiositati seu credulæ seu malignæ. Enimuerò Pontifex tam rectà processit in ea Cardinalium electione, vt præferuidæ preces Henrici Regis, vnici tunc præsidij & sibi & suis, qui omnem pariter adhibuere conatum, ipsum adducere non valuerint ad S. Populi Episcopum vnà promouendum.

Vera sunt tamen quæ Suauis enarrare pergit [d] de perturbatione 3 Pontificis ob inopinatos Galliæ nuntios. Adiecerat ille animum penitus ad parandam militiam; & Kalendis Ianuarii anno 1556. in sacello per solemnes cærimonias [e] summum Ecclesiasticæ militiæ imperatorem creauerat Montorij Comitem; à quo ad eam vsque diem abstinuerat, quia propenso in Hispanos animo is sibi videbatur, adeò vt necesse fuerit Cardinali fratri se animi fideique vadem patruo dare. Paulò etiam pòst, duce Antonio Caraffa, ipsius pariter fratris filio, sed collatâ operâ Ascanij Cornei, occupatum fuit oppidum Montis belli, cum aliis pagis, vetus dominium Comitum Guidiorum, in Flaminia, quibus ob delictum exutus à Pontifice fuerat Ioannes Franciscus eorum Dominus; & in eodem Purpuratorum cœtu ea familia perpetuò priuata, atque idem Antonius [f] iure beneficiario donatus. Rediere quoque per eos dies è Gallia fœderis capita ab ipso Rege subscripta 18. Ianuarij. Cùm autem ad eam Aulam missus à Pontifice fuisset Antonius Sanseuerinus Summanus Dux, vir vt Hispanis infensissimus, itidem in destinatam expe-

d Quæ euenere in diffidiis inter Paulum & Hispanos, vbi non affertur à nobis peculiare testimonium, habentur aut ex Adriano lib. 13. & sequentibus, ex narratione Nauageri, aut distinctiùs ex historia manuscripta Noresij.

e Describuntur in Diario Magistri Cærimoniarum, eodem die.

f 27. Iunij anno 1556. in Actis Consistorialibus.

Digitized by Google

expeditionem acriter inflammatus, Ferrarienſi Principi diploma ſupremæ armorum præfecturæ detulerat. 1556.

4 Et iam vndique Pontificia familia martialem ardorem ſpirabat, cùm epiſtola Sebaſtiani Gualteri, Nuntij in Gallia, Sanctacrucio ſuffecti, frigidæ planè vim habuit, quæ ardorem illum vniuerſum in vanum triſtemque fumum diſſoluit. Tametſi Cæſar recuſauerat anno ſuperiore quæ propoſuerat Henricus; tamen rerum variatio ad varianda tunc conſilia ipſum impulit. Hinc enim poſſeſſionis ſuæ conditiones ille meliores fecerat Senarum deditione, ac depulſione Gallorum ex magna Corſicæ parte: hinc ingens, & nondum benè confirmata Britanniæ adeptio, veluti fructus quidam erat, quem educari oportebat placidâ quietis aurâ, & abſque ventis è confinio perflantibus. Proſpiciebantur auerſa Pontificis conſilia, quæ non aliunde niſi è Galliæ neruis vim trahere ad rem perficiendam poterant. Carolus & bonis mortalis vitæ ſatur, & de immortali ſollicitus, tranſtulerat in filium, idcircò accitum ab Anglia, die 25. Octobris Belgicam ditionem, & die 17. Ianuarij cuncta reliqua regna, ditioneſque hereditarias: & iam illic præſtò erat, vt Imperium ſimiliter fratri traderet in futuris Comitiis, in religioſum Hiſpaniæ angulum ſe recepturus: quod & proximo Auguſto re præſtitit, vt relictâ in homines dominatione, Diuinæ ſeruituti ſe vnicè manciparet. Quare conducibile filio exiſtimabat, ſi is tam vaſti oneris nouitatem viribus integris iuuenilium humerorum ſuffulcire poſſet, tam potentis aduerſarij bello minimè diſtractis. Quapropter re ante ſpeciem, & ſalute ante rumorem poſitâ, pactis à Gallo propoſitis aſſenſus eſt. Et ipſe tamquam Cæſar, Philippus tamquam ditionum hereditariarum Princeps, tertio Februarij conuenere cum Rege Galliæ de quinquennali armorum ceſſatione, ne commemorato quidem Pontifice (aduerſus id [g] quod Lotharingus, vbi ea fortè ſtabiliretur, anteà prædixerat) quippe qui nec alterius amicus, neque dum cum altero palàm fœderatus.

[g] Conſtat ex dictis litteris Cardinalis ad Octauium Ducem, Roſulo.

5 Primas de his confectis induciis litteras Romam ſcripſit Nuntius, nullâ ab ipſo Rege eiúſve miniſtris factâ illarum mentione Pontifici. Is & conſanguinei, à præcelſo ſuorum conſiliorum faſtigio ſe deturbatos intelligentes, relictoſque inermem prædam tam valido, tamque irritato aduerſario, attonitis ægriſque animis hæſere. Primum ipſis conſilium fuit, ad Summanum Ducem illicò ſcribere, vt ſi fœdus nondum eſſet irreuocabile, pro virili illud obturbandum curaret. Epiſtola Caraffæ Cardinalis nomine à Caſa dictata eſt, per eloquentiam & heri anxietudini, & ſcriptoris præſtantiæ,

Digitized by Google

1556. ſtantiæ, imò & affectui parem, quam Regi recitaret Summanus: ſicuti ille præſtitit, conſpicatus eius faciem rubore identidem ſuffuſam. Tantus eſt rationis nauiter expreſſæ vel in ſupremos Principes dominatus. Ibi quaſi deſperantis, adeoque liberiori modo exprobrabatur Henrico fides violata, quæ cunctos Italos edoctura eſſet, quantum valerent promiſſa Gallorum, & ipſam Italiam abſoluto Hiſpanorum arbitratui relictura. Dixiſſe non ſemel Pontificem Cardinali, ipſum ad fœdus concitanti: *Vbi ſtatuero in offenſionem Cæſarianorum incurrere, quid iſti tui Galli acturi erunt? Caue ne me poſteà deſerant, cùm eorum ope indiguero.* A Cardinali fuiſſe patruum deceptum, ac præcipitem actum, quòd ille fallaci ſpe minimè credideriſ, pactiones, quibus Rex Galliæ ſubſcripſiſſet, quoddam arundineum fulcrum futurum, ſubitò confringendum. Regem ſatis excuſari non poſſe, quòd ſemper dixiſſet Pontifex, à ſe pacem optari; cùm omnino in comperto eſſet, non aliam ex eius ore vocem egredi potuiſſe; neque pariter, quòd conditiones iam vſque ab anno ſuperiori à Rege fuiſſent oblatæ: iis ſiquidem à Cæſare tunc reiectis, nouiſque cum Pontifice initis à Rege pactionibus, alius rerum ſtatus euaſerat. Cùm autem cognoſceretur, rationum vim tunc fortiùs imprimi, cùm ad vtilitatis cutem exacuuntur, fuit in epiſtola propoſitum, etiam ſpectatâ vtilitatis menſurâ, conſtare, illas inducias eò minus Regi conuenientes, quò magis ipſi in rem ſuam facere videbantur: ſatis eſſe perſpecta Cæſari ea ſpecioſa Regis commoda; & tamen iis conditionibus conſenſiſſe cum tam grauiexiſtimationis ſuæ detrimento, proculdubiò non aliunde motum, quàm ab agnita ſuarum virium tenuitate, & alienarum magnitudine, vnde grauiores proſpiciebat in bello iacturas. Quo pacto igitur obſtiturum illum fuiſſe aggreſſionibus non Regis modò, ſed Pontificis, multorumque Italicorum Principum, qui ad tutamen gloriamque vindicandæ in libertatem communis patriæ conſpiraſſent? Per eam quinque annorum quietem Hiſpanos afflictas vires reparaturos, ſeque in Angliæ poſſeſſione confirmaturos: ab ipſis iugum impoſitum iri vniuerſæ Italiæ, vbi intereà oppreſſos Principes vita, potentia & virtus animi deficeret: tandem ferociores erupturos ad vlciſcenda illata à Gallis vulnera, eorumque ſanguine acceptam ignominiam detergendam.

Sed hebetes euaſerunt aculei, poſtquam inducia confectæ fue- 6
rant; de quibus poſteà Romam perſcripſerunt, quamuis ſerò, Regis miniſtri, adiectis excuſationibus, quas Pontificij iam præuiderant, & per memoratam epiſtolam reiecerant. Additum præterea eſt,

Digitized by Google

est, impensam ad id operam à Legato Polo, qui pristina secutus mandata, sibi à Iulio tradita, nec vmquam reuocata, existimarat se rem acturum non solùm in Christianæ Reipublicæ emolumentum, sed suo Principi gratam, Mariâ Reginâ ad id promouendum impulsâ, suæque operæ efficaciâ collatâ. Paulus itaque in eam sententiam venit, vt duos Legatos mitteret[h], Rebibam Cardinalem, & sibi ex diuturno famulatu fidum, & Carolo ac Philippo patriâ subiectum, ad hos duos Principes; Caraffam verò, quo magis ardui intimique negotij moles niti opus erat, ad Henricum. Prima ac publica demandata ipsis cura erat, vt temporarias inducias in pacem perpetuam conuerterent; quod vbi euenisset, Pontifex & meritum & beneuolentiam apud vtrumque sibi comparasset, & ab vtroque, vt mos est, vel saltem ab altero absque dubio in ea pacificatione tamquam amicus comprehensus fuisset, gloriam simul ac securitatem consecutus. Vbi autem id minus contingeret, altera Caraffæ occultissima iuncta mandata, vt ipse vocis præsentiæque vigore, iisque adiumentis, quæ sibi potuisset in Aula comparare, studeret Regem ad obseruandum initum cum Pontifice fœdus, inducias-que abrumpendas protrahere; cùm videretur Paulo id ob rationes iam adductas ab æquitate postulari. Quocircà duo Romæ habiti sunt commentarij litterarum, qui Pontificis iussu ad Legatum à fratre dabantur; alter ordinarius, & in Tabulario Pontificio seruandus, litteras continebat de primis publicisque mandatis; alter arcanus, & memoriæ minimè prodendus, vbi secundi generis occulta iussa claudebantur. Quod posteà in causa fuit, vt opponeretur Caraffæ, quòd is iniussu Pontificis Regem ad bellum incitasset. Id verò vnum est inter onera ministerij, ingentia atque abdita molientis, quòd interdum, vt quis suo Principi fidelissimus sit, oportet adire periculum, vnde aliâ ætate infidelis fuisse credatur.

1556.

[h] Declarati sunt 10. Aprilis anno 1556. & crucem accepere discessuri 11. Maij, vt in Actis Consistorialibus.

Digitized by Google

1556.

CAPVT XVII.

Mandata Rebibæ Legato tradita de Concilio, ac de pace. Palianum à Pontifice munitum; quod Albano displicet. Litteræ Hispanorum interceptæ. Suspiciones in Ascanium Corneum. Eius fuga, eiusdemque fratris Cardinalis captiuitas. Denuntiatio habita in Senatu à Fisci Procuratore in Cæsarem ac Philippum Regem. Discessus Oratoris Cæsarei. Alia inter Pontificem & Albanum agitata.

MAndata Rebibæ tradita ingens Religionis studium præ se 1
gerebant, sed imperiosius quàm mite, adeoque tempori minus accommodatum, minusque conueniens conditioni Pontificis, in quo non admodum emicabat is animus, rebus mortalibus omnino liber, qui necessarius est ad summos Principes deterrendos collatâ diuinitus potestate. Verùm vt in hoc Pauli Quarti causam haud sustineo, ita nequeo Suauis calumnias sine stomacho legere; perinde quasi Pontifex ageret de reformanda disciplina, habendaque Synodo, per fictionem & technas, sed cum animo ab opere prorsus alieno: quo nihil magis repugnans dici posset ingenio Pauli, eiusque perpetuæ agendi rationi, quæ huiusmodi desideria ac proposita omnino spirabat. Significabatur itaque in iussionibus Rebibæ traditis[a]: Cùm cerneret Paulus grauissima Religionis Christianæ detrimenta, existimare, non aliâ ope ea posse reparari, nisi Oecumenicâ Synodo, cui Pontifex interesset. Et quoniam ætas decrepita ipsum longius progredi non sinebat, eam à se destinari in Lateranensi Ecclesia, quam vniuersus Christianus Orbis plurimum venerabatur, & tot celeberrima Concilia nobilitarant. Romam, vrbis amplitudine, cæli clementiâ, annonæ copiâ, hospitalitate ciuium gratum cunctis eò confluentibus domicilium futuram. In hac Synodo Ecclesiasticos simul ac laicos esse primo loco reformandos; correctâ in illis morum corruptelâ, his verò vetitis, ne aduersus Diuina præcepta sacris se rebus immiscеant. Quandoque viros in summa dignitate constitutos, & qui se Christianos appellabant, petiisse à Pontifice per immoderatum ardorem, homineſque ad id legatos, res adeò deformes, vt ne audire quidem eas posset, nedum concedere.

[a] Hæc mandata, sunt apud Burghesios.

Huic inter alia incommoda prospiciendum à Concilio, debitis 2
Ecclesiæ & honoribus & iuribus restitutis. Pontificem in eo proposito

sito adeò defixum hærere, vt nihil inde eum remouere potuisset; atque ea præsertim de causa legationem illam esse institutam, quâ Rebiba cohortaretur duos maximos Principes, parentem ac filium, ad tam pium opus promouendum. Sed quia Concilium indigebat viris animo sincero, & ab affectionibus immuni, & affectio Principum in subditorum etiam animos solet permanare, propterea opus esse, vt inter Reges perpetua sinceraque pax firmaretur; aliter enim, persistente in ipsis vtilitatum finiumque dissidio, frustrà seu proponerentur seu decernerentur in Synodo ea quæ & conducibilia & accepta alteri partium, ab altera, tamquam sibi & noxia & molesta, recusarentur. Par igitur esse, vt Principes inter se reconciliarentur, sempiternas rationes temporariis anteferentes; animoque aduertentes, si grauis supplicij reus est qui vnum hominem interficit, quanto maius supplicium erunt subituri, qui tot stragibus cladibusque regnorum causam præbuissent. Nec satis esse Principi, si dicat, Pro se causæ rationem stare. In primis hanc rationem in Principum litibus implicatis semper dubiam videri: præterea, proprij iuris aliquid humani generis bono ac Dei obsequio concedendum; neque committendum, vt in virtute vincamur ab iis Ethnicis, qui ob tenuem solùm honestatis naturalis lucem cum capitalibus ipsorum inimicis pacem inierunt, & in apertum exitium pro incolumitate Reipublicæ se coniecerunt. Deberi Deo persolui hoc grati animi obsequium ab iis, quibus honorum dignitatumque opulentiam ipse profudit; Pontificem verò eò in maiorem spem erigi, quòd oblatum sibi fuerat publicè à Christianissimo Rege per Lotharingum Cardinalem in Senatu, se controuersias omnes in ipso Pontifice tamquam in supremo Iudice repositurum. Quapropter à se ad Henricum mitti Cardinalem, sui fratris filium, bonum illud promoturum, quicùm à Rebiba assidua rerum communicatio habenda esset. Barbarorum potentiam, periculumque imponendi ipsorum iugo cunctorum fidelium ceruices, eo vsque fuisse progressa, vt animo non solùm Christiano, sed etiam humano indignum esset, nec à Pontifice pro suo munere tolerandum, quòd fideles inter se bellum gererent. Proinde in eum, qui paci conficiendæ resisteret, suas à se, nullius potentiam formidante, pœnas inflictum iri & quæ ad sacram & quæ ad profanam potestatem spectarent, vt qui paratus erat tam honesta de causa alacriter mortem adire. Præseruido huiusce rei studio se moueri ad auellendum à se Rebibam, iamdiu sibi familiarem, & supra reliquos suæ mentis participem, satis gnaro, negotium ab illo eximiâ charitate ac prudentia transi- 1556.

Digitized by Google

1556. gendum. Sperare Pontificem, exceptum iri Legatum omni cultu & obseruantiâ ab iis, qui tametsi supremi Principes essent, erant tamen eius filij cuius ille personam gerebat. Vteretur is eâ, quam nos Christus docuit, salutatione, *Pax huic domui.* Cui voci, amorem spiranti, si animaduerteret minùs faustè responderi, nec eos, quibus salus nuntiabatur, illâ se dignos ostendere, nec ipsius verba auscultare, extemplò discederet, & ad Pontificem rediret, excusso in testimonium è pedibus puluere. Etenim qualescumque alij futuri essent (bonos certè à Pontifice sperari) ipsum quidem apud se statuisse ita se gerere, vt eumdem postea neutiquam pœniteret.

Eadem ferè publica mandata proportione Caraffæ tradita. Sed 3
is non tam celeriter, vt optabat, se in viam dedit; quoniam voluit secum adducere Petrum Strozzium, sub quo, sicuti diximus, militauerat, Reginæ sobrinum, & quàm in Aula Gallica pollentem gratiâ, tam Hispano nomini infensum, adeoque præualidum ad id quod intendebatur. Hic autem Strozzius hebdomadas aliquot insumpserat muniendis, quoad per subitas molitiones potuit, locis maritimis, Centumcellis & Antio: præsertim verò in formanda Paliani arce; quod oppidum, Columnensibus priùs vi ereptum, postea perculsis anathemate, eiusque dominio, [b] habitis priùs solemnibus Iudicij ritibus in Senatu, perpetuùm priuatis, in alio Purpuratorum conuentu [c] iure beneficiario traditum est Comiti Montorij, eiusque posteris maribus, fucatâ huius actionis specie, fœdâ in eiusmodi Pontifice, necessitatis colore; vt videlicet Ecclesiæ bona ab eo conseruarentur, qui posset & viribus & fide in Ecclesiæ obsequio ea retinere. Iussit itaque Pontifex firmam arcem Paliani extrui, specie quidem vt tutus esset ab aggressionibus Columnensium, sed reuerà, vt aduersus regnum Neapolitanum confinij frontem armaret. Hinc anxius Albanus, ad suam administrationem reuersus post inducias cum Gallo, in arma fortasse prorupisset ad opus impediendum, ni se veteranâ militiâ atque pecuniâ eneruem sensisset. Non tamen prætermisit omni studio ac celeritate, & militem per externas suppetias, & pecuniam per imposita intus vectigalia comparare. Vnde constitit, nisi fortuna, semper Caroli custos, in his rerum conditionibus retinuisset per inducias contrarium impetum coaliti in Italia fœderis, verisimiliter subuersum iri quidquid ab ipso & deinde à Philippo filio ibi possidebatur.

Sed ex altera parte Pontifex nihilo melius Albano in reliquis in- 4
structior erat, maiorique quàm ille ductorum penuriâ laborabat, cùm Cardinalis ac Strozzius abessent. Vndique tamen, quantum pote-

[b] 4. Maij anno 1555. vt in Actis Consistorialibus.
[c] 10. Maij.

Digitized by Google

poterat, confinia muniebat, adhibitâ eorum ducum operâ, quibus aut ipſe fideret, aut minus diffideret; & inter ceteros Velitrarum, multorumque circà locorum cuſtodiam demandarat Aſcanio Corneo, tamquam ſupremo equitum Magiſtro: qui tametſi ab initio ſuſpectus illi fuerat ob præſtitam diutiùs operam Cæſari, & ob incautas expoſtulationes, quibus ille publicè querebatur, moleſtias à Fiſco Apoſtolico illatas bonis ſibi à Pontifice auunculo conceſſis; tamen ob poſtremas in Æmilia expeditiones in gratiam amicitiamque Pauli redierat. Dum ſe Pontifex ad bellum parabat, pacis deſiderium præ ſe gerebat; quod forſan re ipſâ inerat, cùm frigefactus ſenectute ſanguis præſentibus inquieti Cardinalis ardoribus neutiquam inflammabatur. Quare vndecimo Iulij, conqueſtus in Senatu[d] de iam paratis ab Albano moleſtiis per arma palàm mota ad patrocinium Columnenſium, quibus anathema inflictum fuerat, ex conſilio precibuſque Collegij induxit Oratores Principum, eiſque affirmauit, prompto ſe animo eſſe ad Cardinales deſignandos, qui agerent de ineunda ratione pacificè viuendi. 1556.

[d] In Actis Conſiſtorialibus.

5 Sed fortuita offenſio in corpore iam malè affecto, iis quæ parabantur lenimentis vim ademit. Mos erat Oratori Cæſareo ad Neapolitanum Proregem mittere tabellarium, qui Terracinâ iter faceret. Contigit, vt quodam die hunc tabellarium oppidi rector conſpicatus fuerit peditem, carentemque iis inſignibus, quæ ſui muneris teſſera ſunt: & quemadmodum nihil grauius nocet ad arcana detegenda, quàm nimis affectata ſimulatio; ita hæc exquiſitior cautio à tabellario adhibita effecit, vt in malum quod euitare nitebatur incurreret. Etenim rector, cum Præfecto Pontificij cubiculi coniunctus ſanguine, adeoque rerum, quæ in Aula tunc agitabantur, haud omnino ignarus, arbitratus eſt, id quod erat, eam diſſimulationem quamdam eſſe technam ad arcanum aliquod obtegendum, quod tabellarius deferret. Quapropter hominem comprehenſum, eo liberiùs quòd is deſtitutus erat publicis inſignibus, quibus iure Gentium inuiolabilis redderetur, celeriter Romam miſit: ita tamen, vt intempeſtæ noctis tenebris ac ſilentio vrbem ingrederetur. Statim ac eò peruenit, à Præfecto Pontificij cubiculi confeſtim ad Paliani Ducem adductus eſt. Epiſtolam hic ſecum ferebat, implicatiſſimis notis arcanis ſcriptam ad Albanum à Garzia Laſſo de Vega, Romæ negotia Philippi Regis procurante. Hinc auctâ ob epiſtolæ obſcuritatem curioſitate ac ſuſpicione, cumque litteræ crederentur miſſæ à Ioanne Antonio Taſſio, tabellariis Cæſareis præfecto, Taſſius etiam in vincula coniectus eſt, vt ab eo lux

Digitized by Google

1556. aliqua eliceretur. Manè Orator Cæsareus de Tassij captiuitate factus certior, nesciusque quid euenisset tabellario, festinanter Pontificem adiit ad impetrandam Cæsarei administri libertatem. Sed infortunio accidit, vt Garzia Lassus in Oratoris comitatu ædes Pontificias ingrederetur; de quo Paulus admonitus, dum cum Oratore colloquebatur, iussit Garziam in arcem coniici. Nec rem anteà resciuit Orator, quàm digressus à Pontifice; ad quem posteà confestim accessum non impetrauit. Denique compertum est, arcanis illis notis cohortationem contineri, quâ impellebatur Albanus ditionem Pontificiam inuadere, dum tam infirmis præsidiis muniebatur.

Pontifex, animaduertens in Hispanis exteriorem speciem inte- 6
rioribus consiliis ipsius opprimendi respondere, metu simul irâque commotus voluit offensionem animi patefacere per solemnes minarum denuntiationes, seu quò deterreret, seu ne se deterritum ostenderet; iussitque adesse in Senatu 27. Iulij [e] Alexandrum Pallanterium, Fisci Procuratorem, Syluestrum Aldobrandinum, eiusdem Fisci Aduocatum, Ioannem Franciscum Binum Florentinum, vnum ex iis qui sibi erant à secretis, & Ioannem Sauum Gallum, ambos verò Collegij Clericos, & Sauum Cameræ insuper Scribam, qui omnes simul actum legitimum solemnemque confecere, Pontifici assistentibus Paulo Consiliario, cubiculi Præfecto, & Angelo Massarello, priùs Concilio, & tunc Collegio à secretis, qui ambo tamquam testes tabulis subscripserunt.

[e] Non 23. vt scribit Suauis. Extant omnia in Actis Senatus, & cum minutioribus conditionibus, in monumentis Burghesiorum.

Rem priùs præuisam credendum est: nam inter Purpuratos qui 7
Romæ degebant, nullum ex Hispanicnsibus adfuisse comperio. Rogauit Aldobrandinus Pontificem, ne grauaretur audire petitionem sibi scripto exhibitam à Pallanterio. In ea continebatur, Cæsaris ac Philippi Regis ministros, ac præsertim Albanum Philippi Prorege & locum Cæsaris tenentem, quædam apertè moliri aduersus ditionem Ecclesiasticam, ipsamque vrbem Romam; non solùm excipientes fouentesque patrocinio Columnenses, anathemate perculsos, ac læsæ Maiestatis damnatos, suppeditatâ ipsis pecuniâ, datisque ad bellum Ducibus, ac præcipuè quodam Aldano; sed paratis aggressionibus aduersus Pontificis oppida, & nouâ suæ Regiæ direptione. Non posse id contingere nesciis eorum Principibus: hoc verò ex legum præscripto probari coniecturis, quæ in eo euentu validissimæ erant; nimirum, tempus diuturnum, facta passim nota, graues sumptus, præter alia argumenta, quibus iidem Principes rei conscij comprobabantur, ex variis arcanis notitiis, quibus re cen-

sendis

sendis aptus locus tempusque non erat: ea omnia non opponi so- 1556.
lùm diplomati Pontificio, in Columnenses eorumque fautores vulgato, sed etiam missioni in possessionem regni Neapolitani (Inuestituram vocant) illis iure beneficiario concessæ, & ab ipsis iureiurando firmatæ, cuius regni supremum dominium ad Ecclesiam spectat. Proinde Fisci patronum à Pontifice petere, vt Cardinales ipse destinaret ad eam causam cognoscendam; & vbi Fisci Procurator res adductas comprobaret, declararet Pontifex, ab ea vsque hora memoratos ministros ac Principes incurrisse in pœnas omnes maioris anathematis, deperditæque regni beneficiarij possessionis, & honoribus ac ditionibus esse priuatos; absoluerentur à iureiurando subditi, eorumque dominia exponerentur tamquam legitimè acquirenda iis qui ipsa occupassent. Pontifex suâ voce petitionem admisit per consuetam formulam, *Si & in quantum*; dixitque, Quod spectabat ad Cardinales iudices destinandos, & quæ postulabantur exequenda, se Patres consulturum, eorumque auditâ sententiâ maturè responsurum.

8 Neque inter hæc, strepentiora quàm viuida, prætermittebat alia validiora. In epistola, quam diximus, Garziæ Lassi, varij nominabantur tamquam Cæsari addicti, & inter eos Ascanius Corneus. Vnde Pontifex nouis de eo suspicionibus correptus, hominem ad se accersiuit, vt eius excusationes audiret. Sed ille Pontificis impetum pertimescens, accessum suum, varia causatus, protrahebat; vnde aucta suspicio. Paulus itaque demandauit Papirio Capisucco, vt cum equitum turma Velitras peteret, & Ascanium custodiret. Id Corneus Cardinalis odoratus, celerrimè curauit, vt rei nuntius ad fratrem præcurreret; planeque is ad eum peruenit, cùm pariter Papirius ad Velitrarum portam aderat: quare eodem temporis momento hic per alteram ingressus est, ille per alteram erupit, quem Papiriani equites laxatis habenis insecuti sunt. Ascanius ad maritimam oram declinans, Antium contendit; ibique vti tamquam Pontificius ductor est agnitus, ita facile illi fuit persuadere, insequentes esse milites seditiosos, qui à se desciuerant: quocircà præsidiarij Antij milites in eos obuiàm egressi sunt; neque priùs detecta res est, quàm Ascanius cum vno solo comite cymbulæ ope in tuto fuit, quâ Neapolim vectus perhonorificè exceptus est ab Albano; qui per eum cognitâ ditionis Ecclesiasticæ imbecillitate, animo ad rem peragendam est auctus, eo acriùs Ascanio ad id stimulante, quòd Pontifex irâ succensus Corneum Cardinalem in Ælia arce concluserat, & vtrumque fratrem cunctis ipsorum bonis exuerat.

Sed

Digitized by Google

1556. Sed Albanus nondum viribus satis instructus, nec re suum apud animum omnino statutâ, partim ad obtinendam liberationem Garziæ Lassi, cui à Pontificis ferocia necem timebat, partim ad suam causam purgandam, Romam legauit Iulium à Tolfa, Comitem S. Valentini, cum variis ad Pontificem querelis: Omnes Cæsaris ac Philippi Regis studiosos ab eo malè habitos, ministros in carcerem coniectos, Oratorem despectum; in admonitoriis litteris ad Ascanium haberi, ipsum ad Sedis Apostolicæ hostes confugisse, adeoque Proregem, eiusque Principes huiusmodi hostes declarari. De postulato per Fisci Patronum habito, iniunctum non erat Comiti vt quereretur, tamquam de re seu non peracta, seu nondum comperta Proregi. 9

Eodem tempore Marchio Sariensis, Cæsaris ac Philippi filij Orator, cùm vtrumque acerbissimis litteris edocuisset iniurias, quas sibi & illorum vtrique illatas à Pontifice in variis functionibus arbitrabatur, responsa rebus propositis paria ab illis accepit. Quamobrem significauit, velle se à Pontifice poscere veniam aliò abeundi, ob negotia iussionemque suorum Principum; quo videbatur omne filum nouæ coniunctionis abscissum iri. Ea de causa Pontifex[f] postridie Kalendas Augusti conuiuas inuitauit duodecim Cardinales, factione ac natione varios, & cum ipsis Oratorem, nouumque Paliani Ducem, sui fratris filium. Post mensam dixit: Cùm inaudisset, Oratorem abeundi veniam petiturum, gratum sibi fore, si hic illi cœtui quæ cupiebat exponeret. Affirmauit Orator, Se ad id compelli à negotiis mandatisque suorum Principum. Et præter ea, quæ in Acta Senatus relata sunt, comperio in peculiaribus monumentis, causas ab Oratore fuisse patefactas, commemoratis per amaras fastosasque formulas iniuriis, quas in eos summos Principes Paulus intulerat. Singuli qui conuenerant, dixere, profectionem prohiberi non posse, sed rogandum eum esse, vt in iis rerum conditionibus aliquantulùm supersederet, si citra suorum Principum incommodum læsionemque obsequij id ei licuisset: quod negauit Orator ex mandatorum sententia sibi fas esse. Pontifex illum ac Ducem egredi iussit, quò liberiores sententias Patres proferrent: quæ denuò consensere, iure Gentium discessum negari non posse, sed solùm moræ petitionem iterandam. Eo itaque reuocato, per inopinatam humanitatem Pontifex veniam illi concessit quocumque vellet abeundi, simulque vota communia significauit. Tum Orator, actis pro venia gratiis, dixit, Se accepta mandata iterùm expensurum. Quod compertum est, fuisse ad speciem dictum, ne 10

[f] Extat in Actis Consistorialibus.

inur-

Digitized by Google

inurbanè per apertam repulsam humanitati Pontificis ille respon- 1556.
deret; non autem (quemadmodum alij obiecerunt) quòd mandata non priùs benè perpendisset: nam die postero Româ discessit. Iussit Pontifex totius colloquij seriem in tabulas referri à Puteo, qui tunc loco Farnesij absentis, quòd infra meritum secum agi putaret, vt narrabitur, Procancellarij munere fungebatur, ne posset vmquam Orator opponere, se violenter fuisse detentum. Vsque adeò per offensiones ac querelas excreuerat necessitas cautionum; quæ mutuarum suspicionum accusationumque tempore, minores esse non debent aduersum strepitus blaterantium hominum, quàm bellorum obsidionumque tempore, aduersum strepitus fulminantium tormentorum.

CAPVT XVIII.

Inutilia studia Comitis sancti Valentini Romæ, & Dominici Nerij Neapoli. Edictum à Prorege vulgatum. Pyrrus Loffredus ab eo ad Pontificem & Cardinales missus.

1 VT missioni Comitis sancti Valentini Pontifex responderet, simulque vt ex rei, actoris personam sumeret, vicissim miserat ad Proregem Dominicum Nerium Romanum, qui querimonias recitaret, de iniuriis conquereretur, & temperamenta proponeret. Retulit[a] etiam ad Collegium tum mandata sibi à Comite communicata, quæ memoratas querelas complectebantur, tum scriptam à se responsionem, vt eam Patres attentè dispicerent. Eius sententia erat: Regios nihil à Pontifice læsos, dum suos subditos ob grauissima ac patentia delicta puniebat; sed Pontificem vtique à regiis, dum subditis ab ipso damnatis ac perduellibus patrocinabantur. In Abbates Bersegnum & Nannum agi & inquiri, tamquam in Clericos, Pontificiæ iurisdictioni subiectos, ob læsæ Maiestatis crimina; præterquam quòd cùm Bersegnus captus fuerat, non amplius erat Albani minister. Similiter Garziam Lassum retineri ob ea quæ in ditionem Ecclesiasticam moliebatur; vnde ius Gentium læserat, quod seuerè id interdicit ministris vnius Principis apud alterum degentibus, vt ij liberè possint admitti: nec suspicione commercia impediuntur; quapropter opponere non licebat Garziæ Lasso, violari in se ius illud, cuius ipse violator fuerat. Cum Sarensi benignè actum satis superque: hinc enim negatus aliquoties accessus ad Pontificem, despectus appellari non poterat; cùm apud nullius Principis Aulam sit in more positum, vt Oratoribus

[a] 7. Augusti, vt in Actis Consistorialibus.

1556. ribus ostium ad Principem quacumque velint horâ patescat: hinc patienter dissimulatum cum eo fuerat, quòd leui de causa vnam ex vrbis portis imperiosè fregisset, dum ante lucem exortam clausa propter suspiciones custodiebatur. Expostulabat è conuerso Pontifex, quòd Prorex per declarationem inimicitiæ, edicto pœnas rigidissimas intentante, prohibuisset suis populis omne commercium cum hominibus Ecclesiasticæ ditionis. Præter hæc scripto reddita, ferunt Pontificem in colloquiis cum Comite verbis incompositis iracundius se gessisse, non seruato illius moderationis emolumento, quam pacato priùs animo cum laude retinuerat in concedenda Oratori venia discedendi.

Postremum quasi belli signum Proregi visus est ingressus in Senatum Fisci Procurator, satis gnaro, huiusmodi molestias non exhiberi Principibus in foro, non priùs destinatas in acie. Verùm animo recolens turpem speciem, quam præ se fert apud Christianorum oculos is qui Christi Vicarium inuadit, nouâ vsus est diligentiâ, tum ad maiorem æquitatem suæ causæ, quasi ad eam defendendam coactus, tum ad regerendum in Pontificem odium belli apud subditos & Cardinales. Propterea Pyrrum Loffredum nobilem Neapolitanum Romam misit, qui Pontifici exponeret; Per iniquissimam ignominiosissimamque petitionem à Fisci Aduocato habitam, admissamque à Pontifice in Senatu aduersus Cæsarem ac Regem Catholicum, eorumque ditiones, satis patefieri, quem ille animum gereret, & cuiusmodi clades illis Principibus moliretur. Proinde nihil ipsis aliud agendum superesse, nisi id quod à quolibet obsequenti filio præstaretur erga parentem, qui stricto telo ipsum peteret; hoc est, vt conetur è manibus illi ferrum eripere: ad id Cæsarem ac Regem per summam tristitiam, & vrgente adductos vi, deuenturos. Sed priùs Albanum, ob immensum desiderium, quo ipse eiusque Principes flagrabant se ab huiuscemodi motibus abstinendi, voluisse hanc postremi officij reuerentiam supra debitum persoluere, ab eiusque Sanctitate per infimas preces flagitare, vt inimici personam deponeret, & parentis resumeret; ac reuocatis offensionibus pacem in Christiana Republica foueret. Id vbi fieret, se polliceri, Cæsarem Regemque Catholicum, præteritas iniurias oblitos, personam obsequentium & amantium filiorum seruaturos. Dignaretur ipse ea quæ sibi significabantur, cum sacro Collegio communicare, concessâ Patribus facultate, quid apud se quisque sentiret liberè proferendi; à quibus verendum non erat, ne fidelia, pacifica & salutaria consilia esset accepturus. Alteram ad Collegium epistò-

epistolam deferebat Pyrrus, eiusdem ferè sententiæ: quâ insuper rogabantur Patres, vt Pontificem ad sensus æquitatis charitatisque pastoralis plenos inflectendum curarent. 1556.

3 Iubebatur Loffredus ad Pontificem & Cardinales litteras deferre, eosque ex Albani mandatis alloqui; ita tamen ne vltra quatriduum Romæ commoraretur, quocumque aut etiam nullo accepto responso. Sed Pontifex, quem iuuabat cunctatio, donec è Gallia rediret Caraffa, & cum eo aliquæ Gallorum suppetiæ, sicut dicemus, ob oculos illi posuit, fieri non posse, vt tam breui temporis spatio quidquam certi statueretur; cùm opus esset, vt Loffredus post colloquium secum habitum, Collegium inuiseret, & inde Pontifex sententias Patres rogaret, atque hoc pacto responsum eiusmodi redderet, quo iniretur aliquod vtrique acceptum temperamentum, cuius spem plurimam in eo excitauit: aliter illius aduentum habiturum fuisse speciem non pacificatoris, sed delusoris. Loffredus rationibus Pontificis illectus, & Proregis arcanum ignorans, morâ se inuerti permisit; quod non modicum attulit detrimentum tum Proregi, ob notam inde contractam, tum ipsi, ob ærumnam inde toleratam: relicto ministris documento, ne vmquam suo vtantur arbitrio contra ea quæ sibi disertis coarctatisque mandatis iniunguntur, multoque minùs, vbi nulla ipsis innotuit ratio; quam quia tunc animo metiri non possunt, oportet vt non exiguam credant, & fortasse maximam.

CAPVT XIX.

Bellum à Prorege illatum. Pontificis in Loffredum animaduersio. Quæ in Gallia Caraffa Cardinalis egerit. Eius reditus cum auxiliis, & Rebiba Legato.

1 QVarto Septembris coactis Cardinalibus coram Pontifice, recitatæ sunt [a] litteræ, quas ad Collegium Albanus dederat. Tum de negotio agitatum, ac varia de pacificatione sunt proposita. Sed postridie noctu nuntiatum est, Albanum, cum iustis copiis egressum Neapoli Kalendis illius mensis, inuasisse posteà in ditionem Ecclesiasticam, ac die quinto Pontem Coruum occupasse, minutum scilicet vestigium veterum Fregellarum, vbi Hannibalis impetus fuerat olim retardatus ac fractus; deinde verò Frosinonem, multâ pecudum abactâ prædâ. Pontifex vehementer inflammatus, confestim Patres coëgit, [b] fecitque de aggressione certiores. Dein coram ipsis accitum Loffredum percontatus est, quid-

[a] In Actis Consistorialibus.

[b] 6. Septembris anno 1556. in Actis Consistorialibus.

Digitized by Google

1556. nam acturus ille aduenisset. Respondit, Duas à se litteras Proregis allatas, alteras ad Pontificem, ad sacrum Collegium alteras, quò exortis dissidiis concordia inueniretur. Tunc Pontifex Loffredo patefecit iniurias sibi hostiliter illatas à Prorege, cui proditionem violatumque ius Gentium exprobrauit, quando armorum vi adoriebatur, quem idem ipse pacis tractatione sopiebat; sed Deum æquitati patrocinaturum, fraudemque puniturum: atque ita dimissum iussit in arcem adduci, vlturus in ministro Principis infidelitatem; ibique illum detinuit, donec posteà pacificatio inita est.

Interim Paulus magnis angustiis premebatur ob apparatus penu- 2
riam, nec minùs ob absentiam Caraffæ, cuius bellicosa indoles quàm parum apta ad pacificum regimen, tam necessaria erat ad armorum tractationem. Et ideò frequentibus tabellariis eius reditum sollicitarat; sed is, ne fructu vacaret, maturare non poterat. Hîc verò quò rerum gestarum summa eluceat, præstat paucis exponam lectorum oculis variam negotij scenam in Gallia à Caraffa transacti. Sunt qui scribunt, illum sub primum accessum fuisse nactum in Rege nimiam animi auersionem à pace, propensionemque ad bellum, vt qui cohortationibus tum Guisij Ducis, tunc in Aula in primis potentis, tum fratris Cardinalis, eò ab Italia reuersi, acriter stimularetur ad capessenda rursus belli molimina, ab altero sanciti, & alteri commissi. Quapropter Caraffam, omissis priorum mandatorum curis, detentoque Rebibâ, cuius legationem hoc posito prænoscebat nec conducibilem nec honorificam fore, institisse tantummodò ad ea conficienda, quæ per posteriora mandata imponebantur. Verùm, quantum colligo ex variis litteris arcanis, ad Paliani Ducem ab eo scriptis, res aliter euenit, & qualem ipsam comperio, talem paucis narrabo.

Secundaria hæc Pontificis mandata Caraffæ tradita nequierant 3
tam occulta delitescere, quin ea vsque ab initio Cæsar aut resciuerit, aut coniectauerit: sed, perinde ac vsuuenit in eo quod in tenebris acie vacillante conspicitur, non sine aliquo errore, ac præsertim, quòd illa mandata tamquam primaria atque vnica existimauerit. Quare accersito Oratori Veneto apud se degenti [c] dixit, Caraffam in Galliam pergere, specie vt pacem promoueret, animo vt ad resiliendum ab induciis Regem impelleret, fœdus cum eodem iungeret, cuius filio regnum Neapolitanum destinaretur, & vni ex Italicis Principibus Mediolanensis Principatus: concederentur Caraffæ Cardinali à Regina, Laurentij Medicei iam Ducis Vrbinatium filia, iura in illius ditionem, iisque spoliaretur qui tunc Vrbinatibus domi-

[c] Epistola Caraffæ Cardinalis ad Ducem Paliani è Fontebello, 13. Iunij 1556. apud Burghesios.

Digitized by Google

dominabatur: denique offerretur Venetis pars Siciliæ. Adiecit Cæsar, Hactenus eam Rempublicam se abstinuisse quò minùs secum coniungeretur, veritam, ne vniuersæ Italiæ dominatui Cæsar aspiraret. Id vt cautum foret, se illi offerre initurum cum ea fœdus ad meram defensionem, aliquot oppidis eidem traditis. Ea de re admonitus Caraffa, & cum Oratore Veneto in Gallia collocutus, negauit id quod falsum erat, & ad Vrbinatem spectabat; ac de reliquo dixit, An ea forent opportuna, in iudicio illius Senatus à se reponi; sed eiusmodi res armis confici belli tempore, non verbis inter inducias; nihil autem tentatum iri, nisi in Reipublicæ commodum, quacum ipse cum suis connectebantur, ob collatum ipsis ab eo Senatu Venetæ nobilitatis decus. Paulò pòst iactitari sensit, ex discrepantia super captiuorum redemptione, periculum esse ne dissoluerentur inducie: de quo periculo, quod spei, non periculi locum penes eum obtinebat, curiosè studuit certiorem se fieri. Sed eam spem euanidam comperit: etenim Cæsar quà desiderio quietis, quà generosi animi ostentatione, largitate plurimâ vsus fuerat. 1556.

4 Pacis itaque Conciliique negotium Regi proposuit Caraffa, & amplissima quæque ab eo retulit [d], remissâ pacificatione absolutæ Pontificis potestati, penes quem esset in Regis etiam detrimentum iudicare atque arbitrari: quippe quòd satis erat compertum Henrico, neque quod proponebatur acceptum iri à Cæsare, nec, si acciperetur, nisi in rem suam Pontificis iudicium processurum. Quod attinebat ad Concilium, placuit Regi consilium illius in Laterano celebrandi, Gallosque ibi Episcopos conuenturos vltrò pollicitus est. Caraffa tumidus his pollicitationibus, honoribusque sibi supra modum exhibitis, pro eo ac Principes solent in summis negotiis, profusi huiuscemodi monetæ, cuius in sumptum non exhauritur ærarium, persuadere sibi cœpit vim quamdam omnipotentem, agebatque dominantis in modum cum Oratore Cæsareo de pace: Debere Principes rationes suas Pontificem edocere, vt is ferret de iure sententiam, atque in hoc non modò illius suscipere consilia, sed obtemperare mandatis. Non tamen his tumidis vocibus commotus Orator, sed gnarus cupiditatis, quâ in pacem Carolus ferebatur, respondit, Cæsarem præstò esse; & quoniam potissima belli causa censebatur fuisse Mediolanensis Principatus, Cæsarem se suosque eo priuaturum, dummodò Rex vicissim occupatas terras aliis restitueret. Hæc omnia Caraffa Rebibæ Legato significauit, putans, quantum coniicio, illum Bruxellas peruenisse. Sed Rebiba secundùm accepta mandata lento gressu procedebat, præstolaturus priùs

[d] Duæ litteræ Caraffæ ad Paliani Ducem, altera è Fontebello 10. Iunij, altera ex Ossea 17. Iulij, apud Burghesios.

Digitized by Google

1556. lucem aliquam à Caraffa de negotij ſpe, ne pacem Cæſari proponeret, dum fortaſſe de inferendo illi bello ageretur in Gallia.

Priores Caraffæ Legati litteras ad eius fratrem, de parato Regis 5
animo ad pacificationem & Concilium in Laterano, recitari iuſſit
[e] Acta Conſiſtorialia, 27.Iunij. Pontifex in Senatu [e] à Bino, qui à ſecretis erat, eo planè die, quo ablata Guidiis in Æmilia oppida, Antonio Caraffæ beneficiario iure ibi conceſſerat: flagranſque deſiderio tam glorioſa cœpta perficiendi, ad Cardinalem reſcripſit, vt pro virili rem ad exitum perducendam curaret [f]: ſed vnà ſignificauit ſuſpiciones [g] moleſtiarum quæ ſibi parabantur ab Hiſpanis, qui eius deſpectum oſtentabant, fractâ Oratoris iuſſu vrbis portâ, fouebant apertè Columnenſes ad recuperanda ſibi per vim oppida iam proſcripta, & edicto ſeuero Neapolitani regni incolis commercia cum Pontificis ſubditis interdixerant. Quamobrem ipſe Venetias miſerat Antonium Sanſeuerinum, de quo diximus, ad tentandam denuò cum eo Senatu ſocietatem, adminiſtrum, quemadmodum reſpondit Cardinalis, nimis dein ſpecie conſpicuum, & parum reipsâ idoneum; qui demum à Senatu Veneto non alia retulit ad Pontificem conſilia, niſi vt quietem aleret, & communis parentis partes expleret. De rebus hiſce nouis ac ſuſpicionibus edocuit Regem Legatus, gradu facto ad poſteriora mandata, quæ in ſinu erant ſibi priora. Quare illi ſignificauit: Niſi Rex opem ferret Pontifici, hunc facilè deſertum iri quaſi prædam Hiſpanorum furori, ſuccenſo ex beneuolentia, quâ ſemper ſanctus ille ſenex Regem proſecutus fuerat. Paratum autem in Henrico animum animaduertit ad tuendum Pontificem, diſſoluendaſque tam æquâ opportunitate inducias, rato, nullâ generali pactione obſtrictum cenſeri membrum, ne ſubueniat capiti: porrò ipſos Hiſpanos induciarum eſſe violatores, dum ex Regis odio Pontificem diuexabant. Impulſus iam in hos ſenſus fuerat Henricus auctoritate atque eloquentiâ Cardinalis Lotharingi, qui magno ſibi dedecori ducebat, diſiectum in Gallia fuiſſe, fortaſſe ſuorum æmulorum operâ, quidquid ipſe in Italia confeciſſet. Itaque Rex vehementer cum Oratore Cæſareo conqueſtus eſt ob incuſſas Pontifici moleſtias, ſimileſque per ſuum apud Cæſarem Oratorem querimonias ad eum deferendas curauit, atque animos Caraffæ Legato addidit, oſtentâ tenuitate virium, quæ à Cæſarianis timeri poterant, ſuarumque ingentium fiduciâ, quas ipſe ſuppeditaſſet.

[f] Colligitur ex prædictis litteris Caraffæ ad Paliani Ducem, 27.Iulij.

[g] De his fusè in epiſtola Aldobrandini ad Caraffam, 21.Iunij 1556. apud Burgheſios.

Superuenere eiuſmodi nuntij, quibus ſimul Caraffæ Cardinalis 6
priuatum odium exulceratum eſt, publiciſque ad renouandum fœdus

Digitized by Google

dus tituli adiecti sunt. Priuatæ offensiones erant: Quoniam illum Rex nominauerat Ecclesiæ Conuensi præficiendum; quod cùm in Senatum Pontifex retulisset, Pacecus & Ioannes Aluarus Toletanus, ex Ordine Dominicano, Proregis patruus, qui à Sede Compostellana Cardinalis S. Iacobi appellabatur, multa de conditionibus Caraffæ in medium protulerant, ex quibus pastoralis lituus eius dexteram minus deceret: de quo factus ille certior, litteras ad fratrem misit in eos Purpuratos eorumque nationem, mero felle [h] conscriptas. Quod spectabat ad publica negotia, nuntiatum illi est, Neapoli à Cæsarianis transactum fuisse cum mercatoribus, vt ab his trecenta scutorum millia Columnensibus exhiberentur, cuius pecuniæ fundus erant terræ ab illis in eo regno possessæ: permitti Marco Antonio, vt is publicè militem conscriberet: breuiter, quidquid impulit Pontificem ad imperandum Fisci Procuratoribus accessum in Senatum. Ex quibus Legatus Regi suasit [i], non ex iure solùm, sed ex necessitate inducias esse perfringendas; quin fuisse iam perfractas ab Hispano, tot illatis paratisque iniuriis in Pontificem, qui cum Gallo amicitiam exerceret. Atque adiecto prorsus animo posterioribus mandatis, denuò cum Rege ratas habuit pactiones, parum à prioribus variantes, eum ad pactum depositum stimulauit, atque ad præsentis pecuniæ transmissionem, militumque suppetias.

1556.

h 24 Iulij 1556. est apud Burgheſios.

i Litteræ Caraffæ Card. ad Ducem Paliani, vltimo Iulij 1556. Parisiis, apud Burgheſios.

7 Interim Rebibæ Legato, [k] iam vsque Fraiectum ad Mosam progresso, biduo prope Bruxellas, denuntiatum est vt rediret. Ad hanc reuocationem colorandam vulgatum à Pontifice fuit, audiisse se, tradita à Philippo Rege mandata, vt Legatus retineretur; fortasse quò par esset compensatio suis clientibus, à Paulo carcere detentis atque vexatis. Suspicati sunt alij, cùm enitendum esset, vt & in Gallia frangerentur inducia, & in Italia Philippo arma inferrentur, reuocatum fuisse Rebibam, quòd legationis materia illi defecisset. Fieri non potuit vt Caraffa ita celeriter remigraret, ficuti Pontifex hæsitans ac trepidus postulabat. Patruo siquidem defendendo non minus opus erat illius præsentia in Gallia, quàm Romæ, vt ingentia promissa in facta deduceret: quod difficillimum factu est in Principum Aulis. Profectus ille tandem est Augusto exeunte, non ignarus, id executioni aliquid obfuturum; tamen pecuniam afferens, simulque mandata, vt Vasconum copiæ, quæ in Corsica morabantur, ad Romæ custodiam traiicerent, quod re factum est. Romam peruenere Legati circa Idus Septembris, excepti à Pontifice absque vllo solemni ritu, quippe infaustos ministros, & infausta tempora haud condecente.

k Narratio Nauageri.

CAPVT

1556.

CAPVT XX.

Varia oppida ab Albano occupata. Concordia agitata, sed frustrà. Accessus Romam Monlucij. Prorex insuper Tybure, Antio & Hostiâ potitus. Octauij Farnesij ad Hispanos transitus, & Placentia ipsi restituta. Armorum suspensio inter Pontificem ac Proregem ad decem, ac posteà ad quadraginta dies, sed absque pacis confectione, ad quam agitandam mittitur ad Philippum Regem Nuntius.

CAraffæ Cardinalis aduentus protrahi amplius non poterat, 1
vt incommodis prospiceret, terrorem leniret, rebusque quodammodo spiritum suppeditaret; cùm & grauis ætas Pontificis, & leuis experientia non bellicis modò, sed ne politicis quidem negotiis esset accommodata. Mediocris numero exercitus Albano erat, cùm duodecim militum millia parum excederet; sed virtute ac disciplinâ præstans, formidabilisque ob inflammatos ductorum animos, quorum plerique bellum pro se gerebant, seu quò erepta sibi bona recuperarent, seu vt illatas à Pontifice iniurias vlciscerentur. Cataphracti itaque Marco Antonio parebant, equites leuis armaturæ Comitem Populi summum Præfectum sequebantur, in quo arcta affinitas cum Paulo indignationem acuebat ob dedecus, muneris abrogatione, & exclusione ab ædibus Pontificiis sibi inflictum. Supremus castrorum Præfectus erat Ascanius Corneus. Tormentis bellicis præerat Bernardinus ille Aldanus, de quo à Fisci Procuratore mentio facta est. Arduum nequaquam fuit huiusmodi exercitui multa loca statim armis occupare, & omnia terrore concutere. Columnensium subditi, pro eo quod euenit ditionibus diu amanterque possessis ab aliqua familia, plerique sponte se antiquis dominis dedidere. Mox etiam ex bellici apparatus penuria coacta est hosti se tradere Anagnia, vrbs quæ situs præstantiâ, & collecti commeatus copiâ in pretio habebatur. Prorex ad eleuandam armorum suorum inuidiam, suspicionemque inter Pontificem & Cardinales ferendam, deditiones sacri Collegij nomine accipiebat, professus, paratum se esse ad ea loca vel ipsi Collegio, vel futuro Pontifici restituenda.

Pontifex eâ Proregis arte statim animaduersâ commotus, rem 2
in Purpuratorum generalem conuentum retulit: qui ea de causa indignationem præ se gerentes, Bellaium Gallum, Collegij Principem,

cipem, rogarunt, vt per litteras id grauiter conquereretur communi nomine cum Albano, quasi is schismaticos aut rebelles ipsos putaret, qui vellent acceptare quod ipsorum summo Principi ereptum erat. Hanc agendi rationem probari non posse illius Regi: ac præ ceteris de ea conqueri eius patruum, Cardinalem S. Iacobi; per cuius familiarem hæ litteræ missæ sunt Idibus Septembris, ac Albano redditæ dum Anagniam obsidebat. Illicò respondit Prorex Cardinalibus, agens grates, quòd se admonuissent vt ab iis abstineret quæ sui Principis pietati accepta esse non possent; bellum à se inuito illatum fuisse, ob rationes quas per Loffredum sacro Collegio significarat: proinde donec Paulus viueret, sibi opus esse, vt sub Regis patrocinio terras occupatas retineret. Sed quoniam sibi Rex constanter iniunxerat, vt eas restitueret quandocumque Pontifex decessisset, & in eo euentu regimen ditionis Ecclesiasticæ penes Collegium erat; idcircò voluisse memoratâ declaratione se obstringere ad eas ne paucos quidem dies illos retinendas, qui intercessissent vel vsque ad electionem noui Pontificis, vel vsque ad aduentum nouæ iussionis à Rege. Postremò preces iterabat apud Collegium, Collegiique principem, vt Pontificem ad æquiora magisque paterna consilia cohortarentur. 1556.

3 Hæc litterarum clausula, ac trepidatio quæ Romam incesserat ob captam postmodum Anagniam, quosdam è Vaticanis Patribus permouit, vt cum Pontifice eâ vterentur libertate, quæ adhiberi solet inter magna discrimina (quo tempore exulat adulatio) atque ob oculos illi ponerent necessitatem agitandæ concordiæ. His Paulus assensus, legauit decimosexto Septembris ad Proregem cum litteris Cardinalis S. Iacobi Thomam Manriquium Dominicanum, qui suspensionem armorum proponeret, quâ durante de pace transigeretur. Cùm autem Prorex suspensionem recusasset, sed propensionem ostendisset ad pacis negotium, vbi Pontifex constitueret Cardinales affectionibus vacuos, quibuscum homines à se ad id missi possent de re ipsa agere; Pontifex die postero illos designauit, accitis inter alios Paceco, Toletano, Caraffa & Rebiba, iam reuersis. Ad hunc cœtum misit Albanus vnà cum Manriquio Franciscum Pacecum, qui sibi à secretis erat, & quietem semper suaserat, adeoque idoneus ad eam stabiliendam videbatur, atque die vigesimo Septembris coactis Patribus apud Cardinalem S. Iacobi optatas conditiones exposuit.

4 Hæ erant: Vt Pontifex in amicitiam rediret cum Rege; cautionem illi daret, se numquam ipsi molestiam illaturum, nec fœdus in

1556. eum initurum; Regis ſubditos ac miniſtros, qui erant in cuſtodia, liberaret; & Marcum Antonium Columnam, & Aſcanium Corneum redintegraret.

Poſtridie illius diei reſponſum eſt: Cetera quæ proponebantur, deſperanda non eſſe; ſed abſolutionem Marci Antonij & Aſcanij, qui Pontificis erant ſubditi, ab eoque damnati ob alia ſummi ponderis crimina, & nihil ad Regem ſpectantia, adeò duram conditionem videri, vt nemo eam auderet deferre ad Pontificem; nec par eſſe, vt ea de cauſa communis tranquillitas ab Albano retardaretur.

Sed Prorex in poſtulato perſtitit. Et quamquam poſteà inter 5
ipſum & Caraffam Cardinalem de congreſſu habendo in Crypta ferrata vigeſimoquarto Septembris, conuentum eſſet, Caraffa tamen non adfuit, non ſine admiratione atque indignatione Proregis. Species impedimento prætenta hæc fuit [a]. Cùm ſtatutum fuiſſet vt vnà cùm Caraffa conuenirent Cardinalis S. Floræ, & Vitellius; prior ex his facultatem ſcripto ſibi dandam à Pontifice petiit, ne huiuſmodi ab vrbe digreſſio ſibi vmquam obiici poſſet in iudicio quaſi tranſgreſſio vetiti ſeueriſſimi, & violatio ingentis vadimonij præſtiti, quo à Pontifice obſtrictus fuerat ne Româ diſcederet, ſicuti narrauimus. Sed Paulus cautionem hanc recuſauit, & itineris negotium diſſolutum eſt: cuius rei cauſam afferebat Pontifex, quòd ea trium Purpuratorum miſſio ad Proregem nec honorifica gradui, nec à fraudibus tuta videretur. Sed fortaſſe Caraffæ operâ id effectum, qui deſperans, aut non cupiens Albanum reflectere ab iis poſtulatis, ad quæ inexorabilis erat Pontifex, timuit ne hoc infructuoſo colloquio Gallus repeſceret in ſuppeditandis auxiliis, ob ſuſpicionem animi in Pontifice vacillantis.

[a] Hiſtoria Noreſij, & narratio Naugeri.

Caraffa itaque per Cæſarem Brancaccium, qui his planè diebus 6
nouus Nuntius in Galliam miſſus fuerat [b], Regi honorem ſuum in vadimonium obtulit, vt ſecuro eſſet animo, Pontificem numquam Hiſpano fiſurum, nec fœderi defuturum, niſi priùs Rex ipſe defuiſſet. Quin verebatur, ne ipſa Thomæ Manriquij miſſio, quam impedire nequiuerat, noxias ſuſpiciones in Gallis excitaret, cùm tenuis quæque cauſa ſufficiat ad mortales retinendos, ne vehementius feſtinare laborent. Sed Siluanus, qui tunc aduenerat è Gallia, Caraffam eâ ſollicitudine liberauit, eum Regis nomine cohortatus, ad Hiſpanos verborum [c] lenocinio lactandos, donec parata iam auxilia peruenirent. Etenim huius accepti nuntij beneficio, integrum fuit Caraffæ Cardinali & adſcribere huic eidem conſilio ea quæ priùs acta fuerant per Manriquium, & alias poſteà pacis tractationes.

[b] Variæ litteræ Caraffæ Card. ad Brancaccium, Octob. ac Nouemb. anno 1556. apud Burghefios.

[c] Colligitur ex litteris Caraffæ ad Brancaccium, 23. Octobris.

Digitized by Google

nes inducere, ſecuro haud excitandi in Gallis aut obturbationem aut teporem per agitatam concordiam, vbi ea non conficeretur: vbi verò conficeretur, non amplius inſtabat neceſſitas Gallicarum ſuppetiarum; poteratque pax honeſtari harum cunctatione vltra Regis promiſſionem, & Pontificis indigentiam. Nihil interim ceſſabat Caraffa Gallos extimulare, victoriâ in procliui oſtentatâ, hoſtibus emunctis, regni Neapolitani & Etruriæ populis malè habitis, adeoque rerum nouarum percupidis, ſed ob anguſtias Romam prementes celeritate opus eſſe. 1556.

7 Et ſanè graues erant anguſtiæ; ſed grauiſſimæ appingebantur à ciuium perſuaſione. Quæ perſuaſio ſæpè in bello, tametſi falſa, vim obtinet veritatis; atque in vrbis populo, magna ex parte ſeu togatis ſeu plebeis conflato, & ex quiete imbecillo, arduitatem bellandi colorat parem abominationi bellandi. Aliquantulùm leuauit terrorem Monlucij aduentus cum aliquot cohortibus è Senenſi ditione: is quippe Dux erat, qui in obſidione, quam diu fortiterque ſuſtinuerat, nomen ſibi periti ſtrenuique defenſoris comparauerat; vnde populus, & fiduciâ huiuſmodi præſentis cuſtodis, & ſpe per hoc pignus adfuturi Gallorum auxilij, animum erexit.

8 Sed quis vellicari ſe ad pietatem non ſentiet à religioſo ſtudio quod præ ſe fert Suauis in carpendo Pontifice, quòd inter huiuſcemodi anguſtias ad cuſtodiendam vrbem, Religionis regiam, & ærarium theſauri, in vniuerſo terrarum Orbe ſanctiſſimi, Eccleſiaſtici etiam Ordinis operâ vteretur, iuberetque templum quoddam dirui, quò reliqua omnia tueretur? Perinde quaſi Canonum doctrinæ non conſonet, quòd vbi eiuſmodi neceſſitas ferat, [d] ſacrorum & hominum & ædificiorum priuilegio derogetur.

[d] Vide præſertim cap. 2. *De Immunitate Eccleſiarum*, ibique Doctores.

9 Nec ita multò pòſt quædam propinquæ iacturæ, & remotæ rerum vices, grauiùs populum deterruere, ac Pontificem perculere. Prorex Tybure potitus eſt, validâ vrbe prope Romam, & ad vires cum regno Neapolitano coniungendas opportunâ. Oppidum inter veteris Antij ruinas ad mare conſtructum, Neptunus à recentioribus appellatum, à Pontifice deſciuit, eiecto eius præſidio, & Columnenſibus antiquis dominis admiſſis: &, quod grauius inflixit vulnus, ſub regiorum poteſtatem concidit, tametſi multi ſanguinis pretio, arx Hoſtienſis, magni momenti locus, cùm in ea & Romæ propinquitas, & maris commoditas copulentur.

10 Sed plaga præ ceteris noxia, quamuis longinqua, fuit Parmenſis Ducis reconciliatio cum Hiſpano. Ex iis quæ ſuprà narrauimus, noſtris lectoribus inexpectatum non aduenier, in dies deueniſſe

Digitized by Google

1556. magis magisque minorem in Paulo teneram illam beneficij memoriam & reuerentiam ex accepta Purpura, quas Farnesio Cardinali Pontificatus initio præ se tulerat, cùm didicisset, quod breuî discitur scholâ, cum eo non amplius tamquam cum ductore, sed tamquam cum subdito se gerere. Quapropter Farnesius hanc scenæ conuersionem ægerrimè ferebat. Sed acrius pungebatur Caraffensium fastu, qui iam imperiosius cum omnibus agebant: nec saltem opimorum fructuum vtilitas decidentium foliorum splendorem compensabat; cùm Farnesius, quod pariter insinuauimus, cerneret in fœdere nec magni decoris munus, nec magni emolumenti conditionem Octauio fratri destinata. Hinc simul ægro erat in Gallos animo, à quibus vt ipse rebatur, diuturnâ spe lactatus fuerat, [e] & in postremis cum Hispano pactionibus nec ipse neque Cardinalis frater nominatim inclusus, quò Ecclesiastici prouentus, ab Hispanis detenti, ipsis redderentur; in quo ieiuniùs secum Galli, quàm cum Saluiano Gaddio, & Rudolfo Cardinalibus, ætate superiore se gesserant. Cùm itaque huiusmodi quasi stomachi malaciâ erga Gallos ac Pontificios Farnesius Cardinalis laboraret, cumque multò anteà iam præteriisset biennium, ad quod Octauij in Henricum Regem clientela pacta fuerat, ac præcipuum illius flabellum Horatius obiisset; incepere Farnesij animo reuoluere, tum Placentiam, tum reditus Ecclesiasticos ac profanos in vtriusque Siciliæ regno restitui sibi non posse, nisi ab illis qui ea obtinebant. Ex altera parte, quemadmodum contingit, vt in summorum Principum dissidiis mediocres auctiorem sibi conditionem nanciscantur, dum illorum singuli magnum sibi momentum existimant, ad vincendum in virium æquilibrio, quamcumque accessionem ab his sibi factam; Hispani & pronum ad rem transigendam animum, & largam ad paciscendum manum prætulere.

[e] Litteræ Farnesij ad equitem Tiburtium, 13. Maij 1556.

Negotio dederat initium Moronus, Farnesianus Purpuratus, qui 11
in supremis Comitiis Pontificiis Farnesium secutus, eius benefo-
lentiam redintegrarat, [f] simulque intimus, sicut dictum est, Cæsarianis. Is igitur posteà rem vrgere studuit missione [g] minùs speciosâ, adeoque magis operosâ, Gherij, qui sibi à secretis erat, ad Albanum, dum eodem tempore absque alterius in altero notitiâ idem agitabat Romæ cum Farnesio Garzias Lassus, [h] qui postmodum se Neapolim ad idem peragendum contulerat. Sed rei confectio, nominantibus Farnesiis, & Albano comprobante, sequestrem habuit [i] Hiero-

[f] Litteræ Farnesij ad Tiburtium, 23. Maij 1556.

[g] Litteræ Farnesij Cardin. ad Octauium, die non signato, cum parte epistolæ Gherij ad ipsum Cardinalem.

[h] Litteræ eiusdem ad eumdem, iam citatæ, & aliæ, 8. & 15. Aprilis 1556.

[1] Hieronymum Corregium, sæpiùs à nobis laudatum, Cæsaris subditum, & Octauij administrum [k]. 1556.

Quod spectabat ad pactiones [l]: Primò Hispani obtulerunt se Placentiam reddituros, ad tempus eius arce sibi retentâ, eamdemque vrbem recepturos per compensationem; aliquid spei porrigentes, eam compensationem fore amplam Senarum possessionem, quam nuper acquisiuerant, coniunctam Castrensi ditioni; simul etiam suspicionem Octauio iniicientes, si secùs foret, Placentiam fortasse per eas concordiæ pactiones Sabaudo concessum iri. Verùm recusantibus Farnesiis eam commodatæ potiùs quàm restitutæ vrbis conditionem, præstolaturis posteà compensationem pro potentioris arbitratu, agitata formataque sunt huiusmodi pacta: Vbi Octauius in clientelam Philippi Regis veniret, suumque filium Alexandrum primo loco genitum in Aulam mitteret, ibi educandum, recuperarent Farnesij non modò quidquid Ecclesiastici ac profani in Regis ditionibus possidebant, sed insuper Placentiam, retentâ sibi tamen ab Hispanis arce. Eapropter tradita vrbs est Octauio à Madruccio, in quo simul cum Pescario nitebatur eâ tempestate suprema cura negotiorum Cæsaris Regisque Catholici in Insubria. Ita per nec opinabilem fortuitarum conuersionum varietatem, delusâ politicæ ratiocinationis arrogantiâ, effectum est, vt adiumentum potissimum Farnesiis ad recuperandum Austriacorum patrocinium, simulque Placentiam, nec amor Cæsaris erga filiam foret, nec opera sibi à genero impensa, nec studia ad vtilitatem Ecclesiæ ac nepotis præstita à tanto Pontifice, quantus Paulus Tertius fuerat; sed quòd à Farnesio Cardinali euectus ad solium fuerit Pontifex Austriacorum aduersarius, qui eos in angustias redigeret; posteà verò quòd ipse Farnesius se ab eo Pontifice seiunxerit, suaque familiæ clientelam iis obtulerit, dum illâ vsque adeò indigebant, vt elegerint non solùm ipsam recipere, sed pretio tam ingenti coëmere.

12 Erat Farnesiis in animo, re adhuc pendente, conditionibus nondum firmatis, hanc inire concordiam (quod in ipsis erat) bonâ Pontificis Regisque Galliæ pace. Pontificis consensus pro necessario habebatur, vbi in pactiones veniret compensatio vrbis Ecclesiasticæ, qualis erant Placentia; adeoque proposuerant, in pacificationis initio huiusmodi consensum verbis obsequentissimis sibi deposcere: sperabantque Paulum haud negaturum, quandoquidem apertè nondum inimicitiam cum Hispano suscepperat, & intermicabant ex interuallo propinquæ serenitatis radij; cùm alioquin ea redintegratio, in se spectata, tam in supremi quàm in beneficiarij Domini

i Pars epistolæ Gherij.

k Farnesius Card. procuratorias litteras ad pactiones firmandas misit 2. Iunij anno 1556. vt in litteris per arcanas notas scriptis anonymo habetur, contentis in litterarum volumine iam dicto.

l Pars epistolæ Gherij, & litteræ Farnesij Cardin. ad Octauium, 8. & 15. Aprilis 1556.

Digitized by Google

1556. rem foret. Regi Galliæ se ostensuros arbitrabantur, emolumento ipsi futurum, si suas vires à Parmæ defensione liberaret, haberetque addictum sibi obstrictumque Principem Placentiæ possessorem: cùm Farnesij nondum vellent id temporis, saltem palàm, partem Hispanicam sequi. Supersedebant porrò statuere, tamquam in perardua quæstione, An vbi Rex Galliæ, eiusque ministri inflexibiles repugnassent, grata præteritorum beneficiorum, quæ à Gallo acceperant, memoria, metusque de futura eiusdem indignatione, essent ab ipsis antehabenda vtilitati legitimæ tam pretiosæ recuperationis. Neque Galli admodum dissensere; & Pontifex aliquâ ratione acquieuerat[m] Farnesiis, despondentibus, nullam se molestiam ipsi allaturos ex parte ditionis Castrensis, & Cardinalem S. Angeli Romæ quasi obsidem commoraturum[n]: sed reuerà Octauius quantum potuit consilij auxiliique clàm Hispano subministrauit; simulque obtulerat, se palàm eius clientelam professurum, obiecto capite cuicumque discrimini, dummodò id sibi Rex præciperet, non autem ab Hispanis ministris, quasi volens & in sui commodi gratiam alliceretur: quod tamen ipse conabatur etiam per vxorem suam, Philippi sororem, quæ iam in Belgium fratrem allocutura perrexerat, Regi persuadere, noxium æquè sibi ac Regi futurum. Verùm Farnesius Cardinalis contestatus fuerat, nolle se quidquam esse participem in eo quod esset Pontifici nociturum. Octauius denique, violentis Hispanorum postulationibus compulsus, tametsi ægerrimè id ferente ac supra modum formidante Cardinali fratre, se Hispanarum esse partium declarauit, armis proinde eo nomine illatis in Ferrariæ Ducem, cum Gallo ac Pontifice fœderatum[o]. Sed forte propitiâ, cùm id contigit, confecta pax est inter Paulum ac Philippum; quod Farnesios liberauit à concepto periculo ob formidabilem irritati Pontificis iracundiam. Sed hæc vltima aliquanto pòst euenere.

Solus itaque Ferrariæ Dux tunc in fœdere persistebat, idque palàm profitebatur[p]. Apud Venetos postulata Pontifex iteraverat, Nuntio illuc misso Commendono: sed nequiit eos vltrà permouere, quàm vt hominem, qui Senatui à secretis erat, ad Proregem legarent, eum cohortantes vt arma deponeret, simulque denuntiantes, Rempublicam denique haud passuram oppressionem abiectionemque Pontificis: quæ legatio ita priuata atque inermis, ad strepitum magis quàm ad ictum valuit. Quare eidem Venetorum internuntio, qui in reditu Pontificem inuisit, hic dixit, Velle se sacris interdicere, regnisque priuare Cæsarem ac filium; seu quòd ingenij fero-

[m] Totum apparet ex duabus litteris Farnesij Cardin. Parmâ ad Ardinghellum Bruxellas, 14. Augusti 1557.

[n] Id colligitur ex litteris Octauij, quæ sunt in volumine litterarum Farnesij Card. scriptis ad coniugem Bruxellas, 6. & 13. Februar. 1557. aliisque, absque die notato, & cum dissertatione de bello.

[o] Litteræ Farnesij Cardin. Parmâ ad Ardinghellum, 28. Septembris 1557.

[p] Litteræ supracitatæ Caraffæ ad Brancaccium, 23. Octobr. 1557.

Digitized by Google

ferocitas ea reuerà illi sensa suggereret, seu quòd gnarus, quanto stu- 1556.
dio Senatus ille Italicam quietem curaret, stimulare illum moliretur ad efficaciùs obsistendum tanto incendio quod imminebat: non tamen Venetus moderatam suam agendi rationem est prætergressus. Cùm itaque premerent angustiæ, & amici deficerent, denuò de induciis agi cœptum, S. Floræ, & S. Iacobi Cardinalibus sequestris. Et iam earum necessitas, non tam quidem aperta, sed nihilo minor quàm Pontificem, vrgebat Albanum, tum diminuto militum numero quà cædibus, quà fugâ, quà in tot occupatis oppidis muniendis dissipato, tum auctâ propter Autumnales pluuias discurrendi difficultate, & aliis accidentibus incommodis, quæ secum affert bellum, præsertim vbi hostili in agro geratur. Idcirco 19. Nouembris, post deditionem Hostiæ, in dies decem induciæ sancitæ, quibus Caraffa Cardinalis & Prorex subscripsere; & mox in colloquio, ab ipsis quinque horis habito in exercitus vtriusque conspectu, ad alios quadraginta dies prorogatæ, vulgatæque in Senatu 27. eiusdem mensis.

14 Traditum fuerat Caraffæ Cardinali diploma, cum ampla facultate componendæ etiam pacis, pro cuius conditione Senæ postulabantur Paliano permutandæ; perinde quasi facilius Hispanis non esset vrbem aliquam ex ditione Senensi Columnæ tradere, simulque à petitione desistere, vt huic ipsius oppida restituerentur, quàm Caraffensibus concedere compensationem, quæ tot partibus rem litigio subiectam excedebat. Respondit igitur Prorex, Auctoritatem sibi à Rege non esse pacis conficiendæ: tametsi reipsa eam haberet [q]; quemadmodum posteà Ruigomius Bruxellis Nuntio affirmauit. Sed Albanus satius duxit potestatis defectum simulare, quàm voluntatis auersationem patefacere. Et sanè accipi non poterat ab Hispanis ea conditio, quin Florentini Principis animus acriter percelleretur, post tantum operæ ab eo impensum expugnationi Senensi; & quin eo exemplo homines discerent, validum promeritum ad Principatum beneficiarium obtinendum ab Hispanis, esse, quòd ampliores ab ipsis Principatus armis adimere quispiam studuisset. Quapropter concordiæ negotium in Aula regia repositum; quò Pontificis nomine adiit Nuntius Federicus Fantuccius Bononiensis, Romæ Duodecemuir, & à Prorege Pacecus, qui sibi à secretis erat, missus est.

[q] Constat ex litteris Fantuccij, Nuntij Bruxellis, ad Caraffam Cardin. 13. Februarij 1557. apud Burghesios.

15 Sed cùm Fantuccius, antequam iter susciperet, ad Proregis colloquium venisset, Pontifex ex illius narrationibus comperit, inanem esse spem concordiæ ob repugnantiam Hispanorum, quâ ipsius firmis-

Digitized by Google

1556. firmissimis postulatis reluctabantur: ex alterâ verò parte illi animum erexerant nuntij copiarum, ventitantium è Gallia, Guisio ductore. Idcircò animum conuertit ad opportunè impendendum induciarum spatium comparandis vndique & militibus & pecuniis & amicis. Ad id misit Legati sui Sedisque Apostolicæ titulo Caraffam Cardinalem Bononiam, Venetias, & quocumque pergeret intra Italiam; ac post eius profectionem die Dominico, quarto Aduentus id retulit in generalem Cardinalium conuentum [r], adiectis causis, & præcipuè per hæc verba: *Vt ille qui acturus est de auxiliis Apostolicæ Sedi suppeditandis, non priuato solùm Pontificis, sed eiusdem Sedis nomine rem agat.* Hanc verò agendi artem visus est Paulus ab aduersario didicisse; adeoque, vbi Prorex æstimationem Pontificis eleuare studuerat, illum ab Apostolica Sede seiungens, is Pontificis æstimationem, cum diserta Sedis Apostolicæ coniunctione, augendam curauit. Quandoquidem res quælibet, quamuis maxima, in æstimatione decrescit, cùm breui duratura censetur: quemadmodum è conuerso res etiam mediocres grandescunt, cùm perpetuæ creduntur. Iis verò tantùm rebus in hoc mortalitatis domicilio datum est perpetuò viuere, quæ verè non viuunt, quippe non tam animâ informatæ, quàm animo conceptæ.

[r] 20. Decembris, vt in Actis Consistorialibus.

HISTO-

Digitized by Google

HISTORIÆ CONCILII TRIDENTINI LIBER DECIMVSQVARTVS.

ARGVMENTVM.

GALLORVM *aduentus duce Guisio, ad opem Pontifici ferendam. Obsidio Ciuitellæ ad Truentum, eiusque intra paucas hebdomadas remouendæ necessitas. Res gestæ à Marco Antonio Columna prope Vrbem: periculum ibi improuisæ occupationis. Gallorum clades ad S. Quintinum; ideoque Guisij, eiusque militum reuocatio in Galliam. Pax inter Pontificem & Philippum duplici conditionum genere sancita; quarum altera publica, altera arcana. Polus à legatione reuocatus, & Fidei causâ in ius vocatus. Moronus Cardinalis simili causâ in carcerem coniectus. Guillelmus Petus Purpurâ cohonestatus, Legatusque Angliæ designatus; sed repugnante Reginâ nihil effectum. Legationes Triuultij ad Henricum, & Caraffæ ad Philippum; sed hæc parum accepta. Carolus Imperio se abdicat. Dissensio Pontificis cum Ferdinando, negantis eum pro Cæsare admittere. Comitia Augustana, eorumque Decreta. Caroli V. obitus, & declaratio à Pontifice habita in illius exequiis. Mariæ Reginæ mors. Elisabethæ sororis successio; & noua Britanniæ seiunctio ab Ecclesia. Pulsi à Pontifice fratris filij, & qua de causa. Noua Gallorum clades ad Grauelingam, & pax inter eos Hispanosque composita. Infelix obitus Gallorum Regis. Mors Pontificis. Populi Romani furor in eius monumenta & familiam. Diuturnitas, variaque euenta Comitiorum Romæ. Electio Me-*

Digitized by Google

dicei Cardinalis, qui Pium Quartum se nominat; & Ferdinandum agnoscit tamquam Cæsarem. Eius cura restaurandi Concilij. Ecclesiastica iurisdictio in Hispania reparata, & Nuntij Reuerteræ petitio pro Caraffensibus. Hæreticorum conspiratio in Galliæ Regem. Huius ac Cæsaris difficultates de mansione Tridenti, aliisque conditionibus Concilij. Studia Regis Catholici ac Pontificis, ad impediendam propriam Gallicæ nationis Synodum, ibi destinatam à præcedente conuentu. Capitis supplicio Carraffenses plexi à Pontifice. De statione Concilij variis in vrbibus consilia habita; ac tandem Principum assensus de sede Tridentina. Diploma Pontificis, quo illic indicitur ad proximè futurum Pascha.

CAPVT PRIMVM.

Sua oppida à Pontifice recuperata. Aduentus Romam Gallicarum copiarum, Guisio duce. Quæ Ferrariæ Princeps agitauerit. Tribunal solemnis publicæ audientiæ à Pontifice institutum. Cardinalium creatio. Judices in Cæsarem ac Philippum Regem designati.

1557. ELAPSIS vnà cum anno 1556. induciis inter Pontificem & Hispanum, & in irritum delapsâ Fantuccij operâ, studio Paceci ab Albano missi, non ad auxilium sed ad obstaculum, fortunæ facies commutari visa est. Etenim distento Prorege in muniendis Neapolitani regni oppidis, adeoque deficiente regij militis violento illapsu in loca circa Romam occupata, breuî ad naturalem ipsorum statum rediere, tum ob populorum in Ecclesiam beneuolentiam, tum ob illius virium propinquitatem. Quare Strozzius non minores solùm pagos illicò recuperauit, sed Tybur, & Hostiam, tam malè defensam, vt eius custos capite Bruxellis mulctatus fuerit. Detinebatur Albanus ad sua curanda ob aduentum proximum Gallicorum armorum; quæ inducias in Belgio violauerant, prætentis variis Hispanorum molitionibus aduersus pactiones, iisque connumeratis in libello per typos impresso à Carolo Marigliacio, Archiepiscopo Viennensi in Gallia. Qua de re scripsit Fantuccius Nuntius, tantam admirationem indignationemque à Philippo Rege patefactam fuisse, vt iureiurando affirmarit, ensem à se haud reconditum in, donec

donec pœnituisset Gallos, eum violatis pactionibus fuisse ab ipsis eductum. Et propitiæ sortis fauor effecit, vt iusiurandum Rex impleuerit. Ineunte anno descendit valido cum exercitu in Italiam Guisius, peragratoque Pedemontio, à Gallis possesso, obstaculum non offendit, nisi audax magis quàm firmum Valentiæ; eâque confestim expugnatâ, iter habuit per ditionem Octauij Farnesij, qui nec resistere potis erat, nec quamuis cum Hispano reconciliatus, se illius asseclam hactenus declarauerat; quod ab illo per eam occasionem petierat Pescarius [a] Mediolani moderator. Sed ille ostensâ Madruccio aliisque Regis administris suarum virium, etiamsi cum Hispanicis hæ coniungerentur, imbecillitate ad ibi Gallicis copiis obsistendum, illis ob oculos posuerat, magis in rem Philippi Regis futurum, si daretur opera, vt exercitus tam validus longè recederet ab Insubria, tamquam ab inualido Hispanicæ ditionis membro; confirmato iterum clientelæ suæ declarandæ promisso, vbi ea declaratio sibi præscriberetur ab ipso Rege; qui posteà cautionem Octauij comprobauit, seu quia rationi consentaneam duxisset, seu quò eum contineret in fide ad futuras opportunitates, cui nihil magis conducit, quàm si animus contentus præteriti operis præ se feratur. Et iam Octauius [b] remisserat Henrico Regi torquem, Gallici Ordinis tesseram, tamquam nexum repugnantem obligationi, quâ obstringebatur ex possessione Nouariæ, aliorumque oppidorum in ditione Philippi Regis, dum inter vtrumque Regem bellum agebatur. Guisius itaque nemine obluctante 16. Februarij Rhegium Lepidi peruenit, obuiàm eunte cum suis copiis Ferrariæ Duce, cui Guisius, ex equo desiliens, imperatoriam totius exercitus virgam reuerenter detulit. 1557.

[a] Litteræ Octauij ad vxorem Bruxellis, suprà citatæ.

[b] Litteræ Octauij ad Cardinalem S. Angeli, 1. Ianuarij; & ad Regem Galliæ, 27. Ianuarij anno 1557.

2 Aderat illic Caraffa Legatus, qui Venetos dimouere nequiuerat à statu neutri Regum obstricto, quem cautè seruabant. Habito inter memoratos duces consilio de inchoando bello, fuit Gallorum sententia, Insubriam esse inuadendam, quæ tunc minùs armis instructa, quàm reliquæ Hispanorũ ditiones, sustinere haud valuisset impetum illius exercitus, assiduis vicinæ Galliæ suppetiis recreati, & à tergo communiti finitimo Pedemontio, proximisque terris Ducis Ferrariensis: qui consilio parum diuerso auctor erat, vt præuenirentur [c] aggressiones, quas ipse sibi inferendas prænoscebat ab Octauio; cuius inita cum Hispano societas, tametsi nondum faciem detexerat, eiusmodi tamen laruæ genere tegebatur, quæ notitiam intuentibus non adimit, velando scilicet, sed non celando. Caraffa toto animo intentus Vrbis Romanæ securitati, suam omnem operam ardoremque

[c] Litteræ Octauij ad vxorem Bruxellas, die minimè notato.

Digitized by Google

1557. contulit, vt regnum Neapolitanum bello peteretur, ad auertendum illius intumentis amnis cursum, cuius proximis vndis Pontificalis regia pœnè mersa periclitabatur: Gallis verò necesse fuit illi satisfacere, ob diserta Regis mandata, vt ad defensionem Pontificis vires impenderent, eiusque voluntati parerent. Tunc Ferrarienſis, conspicatus exercitum è suis ditionibus abeuntem, eas præsensit quasi prædam relinqui armis proximi Principatus Mediolanensis, Parmensis, & Etrusci, quibus aduersæ factionis Principes imperitabant. Eapropter expositâ Caraffæ & Guisio necessitate, quâ ipse cum suæ militiæ neruis ibi ad sui Principatus custodiam figebatur, exhibitisque amplissimis pollicitationibus commeatus, tormentorum, eorumque omnium, quæ possent expeditioni à se suppeditari; in reliqua demandauit Aloysio filio suas vices, qui posteà inter Purpuratos egregiè inclaruit. Cumque intueri cœpisset in ipsa re id quod anteà in abstracta quasi specie non satis exciderat, intellexit quàm arduum esset summum Principem sternere, adeò potentem, adeò cum Italis arctè connexum, & cui multò potior aderat conditio; bellandi videlicet domi suæ, quæ ab hostium fœderatorum validissimis regionibus tam longè aberat; & quantum propria sui ipsius discrimina, vbi res improsperè cederet, spem lucro superarent, si fortè victoriâ potiretur. Quare videbatur sibi leuitatis nota inuri posse, qui se commisisset nauigio tam malè instructo in pelago tam intuto. Statuit igitur Venetias adire, vt ibi persuaderet præteriti consilij sui rationes illi Senatui, cuius comprobatione se satis defensum fore putabat apud quoscumque iudices minimè temerarios. Nec multi negotij res fuit, honorifica responsa reportare ab eo sapienti Senatu, quippe facili ad excusandum iam factum, adeoque irreuocabile.

Guisius interim Romam venit, ibique tutelare quasi numen exceptus est. Trepidationem omnino dispulit à populo, qui ob res prosperè gestas in recuperandis circumcircà locis iam liberiori animo erat. Pontifex haud ignarus, à subditis ob duo potissimùm bona Principis curam efflagitari, quorum gratiâ dominanti colla submittunt, Pacem & Iustitiam, alterius defectum hostium iniquitati tribuens, studuerat egregiis alterius operibus sibi beneuolentiam comparare. Quamobrem in Senatu [d] 23. Ianuarij promulgarat, velle se ad publicum affatum singulis mensibus cunctos admittere, deducto ad cuiusuis homunculi aditum ostij velo; ita vt eadem in Aula Cardinales, Magistratuum Principes, ceterique Iudices ac ministri cuiuscumque tribunalis adessent, quò posset ipse simul de rebus actis edo-

[d] Acta Consistorialia, 23 Ianuarij 1557.

edoceri, simul illatis iniuriis consulere; indictis ad id inchoandum 1557.
die 27. & hora 19. quemadmodum effectum est, quadraginta quinque hominibus à Pontifice auditis. Verùm huiusmodi institutio, quippe laborioſa Principi, ab eodem inducta ob rationes extraneas, consanguineis molesta, & ministris formidoloſa extitit, formosus ad speciem modulus, non firmum ad diuturnitatem ædificium.

4 Firmiùs in eodem Senatu præscripta est à Pontifice anniuersaria solemnitas, per vniuersam Christianam Rempublicam celebranda, Cathedræ S. Petri Romæ 18. Ianuarij, quo die primùm in Ecclesia Romana Princeps Apostolorum consedit; professo id à se fieri ad coarguendos hæreticos, inficiantes Petrum Apostolum in ea vnquam vrbe fuisse[e]. Idque anno proximè sequenti confirmauit per Diploma in Senatu pariter decretum[f], eò priùs inducto Guillelmo Sirleto, tunc Protonotario Apostolico, qui dissertationem ibi recitauit, per quam magnæ auctoritatis testimoniis comprobabatur, S. Petrum fuisse Romæ commoratum, ibique martyrium perpessum. Nec diu fuit, quòd Pontifex nouum hospitem Aulamque hilarare voluit nouorum Cardinalium inauguratione.

[e] 15. Martij 1557. in Actis Consistor.

[f] 14. Ianuarij 1558. in Actis Consistor.

5 De qua falsò Suauis autumat, excusationem fuisse à Pontifice adductam, quòd ea non ex voto Regis plena haberetur, quia veterum Purpuratorum ingens numerus magnæ accessioni recentium obstaret; factamque etiam illi spem nouæ creationis, vbi quos in arce detinebat capite puniuisset. Cur ita, si ea Purpuræ largitio decem complexa est? si id temporis nonnisi vnus ex Cardinalibus detinebatur in custodia Fuluius Corneus, de cuius capitali supplicio numquam est cogitatum? Fuerunt Purpurâ insigniti eximiæ virtutis viri, Thaddæus Gaddius Florentinus, Cosentiæ Archiepiscopus, quo Pontifex in præcipuis administrationibus tunc vsus fuerat; Antonius Triuultius Mediolanensis, Tolonæ Præsul, & apud Venetos Nuntius; Virgilius Rosarius Spoletinus, Iscensis Antistes, Romæque Vicarius, qui ob integritatem ac prudentiam curis maximi momenti admotus est, cùm Pontifex fratris filios exegit; Laurentius Strozzius, Episcopus Bliterensis, cui præter animi virtutem, sanguinisque coniunctionem cum Galliæ Regina, suffragati sunt Petrus frater, & Guisius amicus intimus, tunc duo veluti Pontificis brachia; Michaël Gislerius Dominicanus, patriâ Alexandrinus, in Insubria Episcopus Nepetinus, & sanctæ Quæsitionis Commissarius generalis, qui posteà Pij V. nomine eluxit inclytus in Romana Sede, gratissimumque in Pauli memoriam animum gessit; Ioannes Bertrandus, electus iam ad Sedem Conuensem, & Regij sigilli

Digitized by Google

1557. custos in Gallia, doctrinâ & moribus spectabilis, atque ob Ecclesiasticæ iurisdictionis studium benemeritus, qui eodem anno Archiepiscopus Senonensis renuntiatus est; Clemens Dolera, ex Monilia, apud Ligures Franciscanorum supremus moderator, claruſque Theologus; Alfonsus Caraffa Neapolitanus, filius Marchionis Montibelli, adeoque Pontificij fratris nepos; Vitellotius Vitellus Tifernas, electus suæ patriæ Antistes, Clericus Apostolicæ Cameræ, qui postmodum munia præstantissima, & Apostolicæ Sedis summa negotia obiuit; Ioannes Baptista Consiliarius, Apostolicæ Cameræ Præses, frater Pauli, qui Pontificio cubiculo præerat.

Non defuit qui Paulum Quartum notaret, quòd dum tantam 6
seueritatem Ecclesiasticam profitebatur, dumque vt cùm maximè oportebat se veneratione munire, ad eam erga familiam suam animi teneritudinem prolaberetur, vt tam citò tertium Cardinalem Caraffensem crearet, qui annum ætatis duodeuigesimum nondum explebat, eique paucos intra dies[g] administrationem id temporis traderet Neapolitani Archiepiscopatus, eiusdemque titulum, vbi iam ad annum vigesimum septimum peruenisset, & sacris fuisset initiatus: quamquam beneficium illud in optimæ indolis iuuenem incidisset, qui, cùm reliqui Pontificij fratris filij expellerentur, meruit apud Pontificem in administrationis cura remanere; quique in succedentis Pontificatus seueritate, cùm graui mulctâ damnatus esset, pecuniæ subsidium à Collegio, & commiserationis à populo velut insons obtinuit. Verùm vtcumque super hoc ferre sententiam liceat, profectò in reliquis ad Purpuram selectis suam Pontifex laudem meritus est, quòd eam dignitatem nonnisi iis distribuerit, qui dotibus præstantibus claruissent, possentque cum Ecclesiæ emolumento præluceré: vsque adeò, vt efficacissimæ preces Henrici Regis, cuius opis indigentia, cuiusque promerita per eos dies tantum excreuerant apud Paulum, nonnisi vnicam Purpuram impetrare potuerint, & hanc post exquisitum examen de viri, qui commendabatur, præstantia; vt proinde Venetus Orator Nauagerus, qui tunc Romæ degebat, Pontificis animum admiratus in perneganda quadam legis relaxatione Momoransio Comestabili[h], quam complures Theologi tamquam licitam comprobabant; & dum studia petitoris potentissimi apud Henricum erant, velut cùm maximè Paulo necessaria, nec minus in resistendo eiusdem Regis precibus Purpuras deposcentis, scribere non dubitauit, ne vnam quidem à Pontifice impertitam fuisse eo postulante. Qua in re id inobseruatum nolo: Suauis, lynceus ille Romanorum Pontificum Momus, ferè

[g] 9. Aprilis 1557. in Actis Consistorialibus.

[h] In Actis Consist. cœtus Theologorum habitus in consessu Cardinalium, 22. Martij 1557 & epistola Caraffæ ad Nuntium Galliæ, apud Burgheſios.

Digitized by Google

ferè numquam ausus est hunc aliúmve Pontificem arguere de Cardinalium delectu, tamquam de re passim nota, falsisque obtrectationibus haud facile obnoxia, exceptâ interdum consanguineorum electione. Id verò patefacit, ne ab ipsis quidem aduersariis denegari posse huic Ecclesiastico Principatui fastigium quoddam præstantiæ supra reliquos, & fortasse ad emolumentum Reipublicæ efficacissimum, quòd scilicet in ipso supremæ dignitates exteriores, plerumque remuneratio sint dignitatis interioris; sed à sanguinis fascino ne Pauli quidem animus se illæsum præstitit. 1557.

7 Porrò quod maximè conspicuum reddidit nimium illum sanguinis æstum in admouendo iuniore fratris nepote tam inclytæ Ecclesiæ Neapolitanæ, illud fuit, quòd Paulus id egit in eodem Senatu, in quo alteri operi manus admouit; cui operi ea in illo maiestas necessaria erat, quæ ipsum supra conditionem humanam, quasi mortalitatis expertem, attolleret: ibi namque reuocauit Pontifex Polum Legatum, ceterosque omnes Nuntios & administros Apostolicæ Sedis, qui degebant in Caroli Quinti ac Philippi Secundi tamquam in hostium ditionibus, edito per hæc indicio, velle se aduersum duos illos tam eminentes Christiani Orbis Principes ad censuras regnorumque priuationem progredi; ac proinde proximâ feriâ quintâ sanctioris Hebdomadæ, in Diplomate consueto, quod abeo die suæ promulgationis dicitur *In Cœna Domini*, fuerunt à Pontifice peculiariter perculsi anathemate ij, qui suas terras Campaniæ oræque maritimæ occupassent, *quantumuis dignitate eminentes, etiam Imperatoriâ, & omnes Consiliarij, fautores, & assecłæ*; atque in sacrificio Pontificio feriæ sextæ consueta pro Imperatore precatio fuit omissa.

8 Iam Pontifex designauerat Iudices causæ in Carolum ac Philippum, in Senatu à Fisci Procuratore inductæ, [i] è variis selectis classibus: inter Cardinales Rebibam; inter Archiepiscopos Hannibalem Bozzutum Neapolitanum, Auenionensem Archiepiscopum, qui posteà à successore Pauli Purpurâ fuit ornatus [k]; inter meros Episcopos Ioannem Beroaldum, Episcopum Telesiæ; inter Protonotarios Guillelmum Sirletum Calabrum, modò à nobis laudatum, & qui posteà inter Purpuratos claruit: atque ij omnes Philippi Regis subditi fuere, vt cuique obseruare licet. His adiecerat Consultoris & Commissarij nomine Bartholomæum Camerarium Beneuentanum, & duos qui sibi à secretis erant, Floribellum & Massarellum, ac denique Pallanterium, quippe Fisci Procuratorem. Id tamen tunc credebatur non tam ad rem quàm ad speciem peragi,

[i] 12. Februarij 1557.

[k] 12. Martij 1565.

Digitized by Google

1557. peragi, ostentatâ nimirum Gallis certâ Pontificis voluntate aduersus Hispanicam Monarchiam, quò ab illis fluctuantis animi ambages suspicionemque discuteret, ne vererentur, vbi se in cursum dedissent, in medio postmodum curriculo per improuisam concordiam se à Pontifice desertum iri: sed subsecuta Pauli opera, quæ iam narrauimus, palàm fecere, Pontificem nequaquam simulare.

Profectò Hispani, obtendentes sibi ferendum non esse, suarum 9
ditionum pecuniam eò confluere, vbi eius vsus conuerteretur in soluenda stipendia militiæ aduersus ditiones suas, nec fidendum sibi esse in quouis causarum genere iudici, quamuis alioqui legitimo, tamen ipsis inimico; ad tam graues Ecclesiasticæ iurisdictionis plagas inferendas progressi erant, vt solùm post annos plurimos, etiam ætate Pontificis successoris, quamuis ipsis beneuoli, plurimo labore curatæ fuerint: exhibito hinc documento, bella inter Pontificem ac fideles Principes, tametsi religiosissimos, quàm pernicioſa sint Religioni, cuius fundamentum est, quòd Christus in suo Vicario agnoscatur; animus quippe hominis in materia sensibusque penè immersus, ægrè distinguit in vno eodemque capite personam quam gerit ab eo qui gerit; ita vt valeat ac velit eodem tempore alterum oppugnare, alteri subesse.

CAPVT II.

Studia Pontificis ad disiungendum ab Hispanis Florentiæ Ducem. Concessæ illi Senæ à Philippo Rege. Ciuitellæ obsidio à Guisio tentata, sed frustrà. Inter hunc & Montibellum discordia. Illius suspiciones ob agitatam pacem. Susceptum redeundi in Galliam consilium. Noui Romæ labores. Petus Purpurâ donatus, & Anglicana legatio illi destinata. Causæ inde remouendi Poli, & Reginæ Mariæ repugnantia.

GNarus Pontifex, quanti esset Italico cum Hispanis bello 1
Cosmi Florentiæ Ducis amicitia, studuit eam sibi conquirere, seu re, seu, vbi id nequiret, opinione; quæ pretiosus quidam fundus est non bellatoribus minùs quàm mercatoribus. Eapropter cœpit agitare de nuptiis inter illum & Henrici Regis filiam, misso ad id in Galliam Francisco Villa: vbi tam procliui Rex animo rem accepit, vt Archiepiscopum Viennensem legauerit, negotium cum Pontifice prosecuturum, quod esse iam confectum, Romæ ex arte vulgatum est. Sed Florentinus hanc artem in rem suam

arte

Digitized by Google

arte nouâ deducens, misit Ioannem Baptistam Ricasolum, Episco- 1557.
pum Cortonensem, acturum Pontifici grates, simulque significaturum, Quemadmodum summo sibi fuisset honori adeptio soceri Regis tam præcelsi, ita consilium seiungendi se à Rege Catholico eiusmodi esse, cui maturando multis diebus, multisque cogitationibus opus foret. Interim verò permisit, vt rei fama deferretur ad Philippum; qui perspectâ necessitate retinendæ sibi beneuolentiæ illius Principis, & Albani cohortationibus impulsus, statuit eum sibi deuincire, traditâ illi iure beneficiario ditione Senensi; adeoque inimicitia Pauli aduersus Hispanos, ipsis quidem Placentiam ac Senas abstulit, non tamen in rem Pauli, sed æmulorum.

2 Inter negotiorum tractationem arma pariter tractabantur. Quare circa Idus Aprilis Guisius Româ discessit; visumque est faciliorem expeditionem in regnum Neapolitanum fore per eam Samnij partem, quæ Asculo agroque Piceno est contermina: sed Gallorum cunctatio Proregi permiserat, tum vt sua oppida communiret, præsertim Ciuitellam situ validam, & in ea fronte positam; tum vt exercitum colligeret, viginti quatuor militum millibus conflatum, quicum Neapoli discessit, quo tempore Guisius Româ profectus est. Hic infelici consilio Ciuitellam obsedit. Sed vi frustrà tentatâ, ob Comitis Sanctæ Floræ, & Caroli Loffredi virtutem, vrbem propugnantium; biduo post illatam impressionem, hoc est decimoquinto Maij, coactus est ab aduentante hostium exercitu pedem referre; quod accidit tertiâ postquam ibi castra posuerat hebdomadâ. Cumque graues discordiæ (prout mos est inter duces in expeditionibus improsperis) subortæ fuissent inter Guisium & Montebellum, [a] iracundiæ impotentem, & immodicè liberum, cùm in eo bello vituperando, tum in præ se gerendo animo, sui natiui Principis, cui bellum inferebatur, studioso; denuntiauit Guisius, reditum se in Gallias meditari, præcipuè quia Ferrariæ Dux minitantem ditioni suæ hostem veritus, non filium modò reuocarat, sed opem à Guisio postularat. Quibus rationibus, addebat ille, compertum esse, clàm à Pontifice agitari cum Hispano concordiam; quod illi detexerat [b] Dux Summanus, Hispanis infensissimus, & conscius, aliquid ea de re petente Philippo fuisse propositum Caraffæ Cardinali à Fantuccio Nuntio, studente id illi persuadere tamquam decorum, quòd tunc liceret ipsi honestam pacem confi- cere, dum eductum stringebat gladium, & aduersarius eam postulabat: ex quo inter Summanum & Cardinalem simultas enata. Itaque vt inflammarentur tepescentes Galli, cautumque iis foret, mis-

[a] Extat in narratione Nauageri.

[b] Litteræ Caraffæ Cardin. ad Nuntium Brancacciũ, 18. Martij 1557. apud Burghesios.

Digitized by Google

1557. sus est ad Henricum vnà cum Petro Strozzio Ducis Paliani filius, vt ille suppetias impetraret, hic perseuerantiæ obses esset. Id verò [c] à Paulo minus durum minusque periculosum existimatum est, quàm alia vincula à Gallis petita; cùm pueri ætatula validus tamquam clypeus videretur, quo eum honestas aduersus omnem iniuriam communiret. Quod si id recusatum esset, petebant illi in vadimonium sibi tradi Perusiam, Anconam, & Centumcellas, præter nouam Cardinalium creationem pro ipsorum arbitratu. Adeò graue onus est potentioris auxilium.

[c] Litteræ Farnesij Cardin. ad Ardinghellum Bruxellas, Parmâ, Iulio mense, anno 1557.

Vulgatis Romæ & solutâ Ciuitellæ obsidione, & destinato Gallorum discessu ab Ecclesiastica ditione, intermissa trepidatio rursus exorta; quodque medicina videbatur, ipso morbo grauius euadebat. Etenim cùm ad custodiam accersirentur tria Heluetiorum millia, Pontifex quò stipendia solueret, vectigal imposuit die 18. Maij cunctis populis sibi subiectis, vt centesimam pretij partem bonorum stabilium singuli penderent; onus propemodum intolerabile, tum re facultatibus, tum denuntiatione animis subditorum. Quoniam autem dissensio inter Guisium & Montebellum Pontificem coëgerat vt hunc Romam reuocaret, eoque mitteret Paliani Ducem, tam frigidè administrabantur arma Ecclesiastica circa Vrbem, vt effluxerit per eam moram opportunitas, oblata ab inimici remotiore exercitu, amissas terras integrè recuperandi. Pontificij siquidem milites serius operi admoti pauca sunt adepti, & multa passi operâ Marci Antonij Columnæ, intenti per incredibilem virtutem ac solertiam nunc defendendis, nunc recuperandis suis oppidis. Guisius partim in agro Asculano, partim in Maceratensi commoratus, auxiliares copias Ferrariensi submini strabat, & mandata regia præstolabatur. Paulus populum conspicatus defessum, trepidum, tumultuantem, & pertæsum inquietis suæ, vt quæ tot ipsis ærumnas pepererat, & grauiores parturiebat, voluit nouum pacis desiderium ostendere; ad quod fortasse infortunia vrgentiaque discrimina eius animum inclinabant. Itaque in Senatu die 14. Iunij [d] suam hanc pacificam voluntatem viuidè significauit, rogauitque Patres, vt eam consilio & operâ promouerent. Nec à Philippo Rege contraria vota nutriebantur, * optimè gnaro, non minùs potentiori quàm imbecilliori pacem expedire: quippe si is iacturæ magis subiacet, ille maiori subiacet; simulque inuidia ac suspicio ad ineundam cum potentioris aduersario fœdus eos impellunt, qui alioqui medium tenent. Idcircò curauerat significandum Farnesiis, sibi iam reconciliatis, sed nondum alteri parti inimicis, gratum sibi fore, si nego-

[d] Extat in Actis Senatus, 14. Iunij 1557.

* Ex citata epistola Farnesij Card. ad Ardinghellum Bruxellas.

Digitized by Google

negotium illud capeſſerent. Quod præſtitere Octauius, & Farneſius Cardinalis, tunc Parmæ degentes, per Cardinalem Sancti Angeli, ipſorum fratrem Romæ commorantem. Nacti ſunt in Caraffenſibus procliues ad id animos, excuſantibus militares apparatus quos tunc habebant, miſſionemque pueri ad Henricum Regem, ne inermes ac deſerti iacerent, quamdiu Albanus nudatum in ipſos gladium intentaret. Quare reſponſum Regi redditum eſt, idoneam ad id facultatem cuicumque vellet impertiret. Verumtamen animoſa Cardinalis ſpes parum adhuc defloratа viſa eſt ab aduerſis Galli turbinibus, cùm cerneretur aſpirare per eam concordiam Senarum adoptioni, nuptiiſque inter ſuæ familiæ ſponſam & Alexandrum Farneſium. 1557.

4 In Senatu, quem diximus, aliud quoque ſtatuit Pontifex, quo putauit indemnitati Britanniæ ſe proſpecturum, facturumque ſatis illius Reginæ poſtulatis. Innotuerat Mariæ Poli reuocatio à legatione: quamobrem haud mediocriter commota fuerat, cùm Catholica Religio nondum adeò viuida effloruiſſet in iis regionibus; vt ſi tam ſolerti cultore deſtitueretur, periculum non eſſet, ne facile rurſum ſilueſceret: idcircò præpeditâ, ne ad Polum ſerperet, rei notitiâ, quò ipſum in bona fide contineret [f], Pontificem enixè rogauit, ne ob diſſidia inter ipſum ac maritum ſuum ille protraheretur in rem adeò pernicioſam tot populorum ſaluti, venerationique ſacrarum Clauium in illis Regnis. Peruenerunt ad Pontificem hæc Reginæ poſtulata, cùm planè illius impetus ab infelici rerum euentu aliquantulùm deſæuierat; adeoque facilius ad obſecundandum Reginæ ſe flexit, non tamen confirmatâ legatione Poli; cùm ſubortæ Paulo fuiſſent ſuſpiciones in Polum, tametſi falſæ, quaſi foueret hic in ſinu doctrinam aliquam minùs ſinceram: atque ob ſimiles criminationes ab illo in arce detinebatur Moronus Cardinalis, in quem accuſationes delatæ fuerant, quo tempore Paulus ante Pontificatum ſanctæ Inquiſitionis conuentibus intererat; quapropter, vtpote ardens ſtudio Religionis, & ſuſpicionibus credulus, iam tum acerbos in eum ſenſus præ ſe tulerat. Moronus verò, quamquam huiuſce rei conſcius, tamen ſiue hominis placandi gratiâ, ſiue fretus innocentiâ, electionem Pauli nauiter promouerat: atque id temporis à Lottino, qui Pontificalibus in Comitiis Cardinali Sanctæ Floræ famulabatur, prænuntiata ipſi fuerant hæc infortunia; quæ ſin minus ipſum combuſſerunt, eius tamen promeritorum flores adeò forſitan aduſſerunt, vt inde maximus fructuum erumpere numquam potuerit. Volebat itaque Paulus Morono Polum in com-

[f] Quæ hîc leguntur, extant in Vita Poli manuſcripta à Ludouico Beccatello eius familiari, ac poſteà Archiepiſcopo Epidaurio.

1557. muni æmulorum cauſa opponere, & in vtrumque eâdem operâ iudicium exercere.

Quare vt ſimul id perficeret, ſimul Reginæ gratificaretur, eo die 5
inter Vaticanos Patres adſcripſit, vnaque Legatum Angliæ conſtituit hominem Reginæ acceptum, ipſius quippe conſcientiæ moderatorem. Fuit hic Guillelmus Petus, ex Minoribus Obſeruantibus; qui cùm primùm Henricus Octauus inſanire cœpit, veritus non fuerat è ſuggeſtu per Apoſtolicam libertatem pronuntiare, Catharinam reuerà Regis coniugem eſſe. Hinc ob tam egregiam culpam in exilium pulſus, diu in Italia cum Polo vixerat: dein rebus Angliæ commutatis eò reuerſus, à Regina ſuam ad homologeſim excipiendam electus eſt. Dum illum Pontifex vtrâque dignitate exornaret, dixit, tum ex iis quæ ipſe per ſe nouerat, tum ex aliorum narrationibus, Eam in eo probitatem, eam prudentiam, eam doctrinam à ſe agnoſci, vt is & honore dignus, & oneri par eſſe videretur: haud oportere Polum, iam palàm reuocatum, & grauiſſimis de cauſis Romam accerſitum, iterùm confirmari. Sed cùm Petus decrepitâ eſſet ætate, & natalibus haud conſpicuis, Regina eam permutationem nimis Angliæ incommodam exiſtimauit; adeoque iterum à Pontifice petiit, ne Polum amoueret: criminationes illi obiectas niti non poſſe rebus ab eo geſtis antequam in Angliam acceſſiſſet; quandoquidem ab ipſo Pontifice laudibus tam præclaris ad Cantuarienſem Eccleſiam promotus fuerat: rerum ab eo poſteà geſtarum poſſe melius cognitionem committi Eccleſiaſtico Conſilio Reginæ, quæ quibuſuis aliis rationibus iuſtitiam fuiſſet prælatura: ſed antequam de illius noxa liqueret, plectendum non eſſe regnum vniuerſum, imò & Religionem ipſam, priuatione tam neceſſarij cultoris ad eam fœcundandam.

Quamuis Regina diplomata Pontificia ad Polum & Petum miſ- 6
ſa detinuiſſet, ſtuderetque rem occulere, aliquid tamen rumoris ad aures Poli concrepuit. Vnde depoſitis illicò legationis inſignibus, ad Pontificem miſit Nicolaum Ormanettum, ſuum Datarium, & aliâ tempeſtate Antiſtitem Patauinum, & in Hiſpania Nuntium, quò illi obſequentis animi obedientiam exhiberet. Pontifex hac Poli ſubmiſſione delinitus, conuerſuſque tunc ad Philippum ſibi conciliandum, vt mox narrabimus, ſuperſedere ſtatuit tantiſper, dum Caraffa Cardinalis, deſtinatus ab eo Legatus ad ipſum Regem, ea de re coràm ageret. Polus itaque continuauit non quidem nomine, externâque ſpecie, ſed verâ exiſtimatione ac prouidentiâ legationem vſque ad mortem, quæ paulò pòſt exponetur. Interim præ-

ſtat

Digitized by Google

ſtat vt repetamus quæ contigere Romæ, & in bello: quod vt aſperum, ſed neceſſarium nonnumquam inſtrumentum eſt ad honeſtam pacem conſequendam; ita horridum, ſed interdum neceſſarium argumentum eſt ad hiſtoriam texendam, de pacificis operibus ex inſtituto ſcribenti. 1557.

CAPVT III.

Neapolitani regni vectigal à Pontifice recuſatum. Aduentus Romam Heluetiorum. Palianum à Marco Antonio Columna obſeſſum. Prælium Eccleſiaſticis improſperum. Regis mandata Guiſio tradita, vt Pontifici opitulaturus aſſiſteret. Eius profectio Tybur, & Proregis Soram. Reportata ad Sanctum Quintinum ab Hiſpanis de Gallis victoria. Conditiones pacis propoſitæ à Cardinali Sanctæ Floræ, & à Prorege reiectæ. Eius conſilium Romæ improuiſo occupandæ, ſed irritum. Miniſtri Senatus Veneti & Ducis Florentini ad concordiam miſſi. Eorum operâ inter Caraffam Cardinalem & Proregem colloquium.

1 APpropinquante Principum Apoſtolorum feſto die, quo regni Neapolitani vectigal Pontifici pendi debet, obtulit Prorex per Cardinalem Sancti Iacobi, patruum ſuum, ſe debito ſatisfacturum, vbi Pontifex tributum acciperet. Idcircò generalis Purpuratorum conuentus habitus [a]. Cumque aliqui auctores eſſent vt acciperetur, ſed cum conteſtatione, & ita vt fraudi non eſſet deuolutæ ad Pontificem beneficiariæ regni poſſeſſioni, ridiculum aliis viſum eſt, quòd beneficiarius vllo pacto agnoſceretur is, qui reipſa terras ſupremi Domini occupabat, & in quem idem ſupremus Dominus tamquam in perduellem bellum gerebat: nullum conſpici detrimentum in repudiando tributo; quin potiùs maiorem dignitatem & ſecuritatem. Atque ita effectum eſt: ſed poſteà compoſitâ pace, opportunis cautionibus vectigal acceptum [b].

[a] Acta Conſiſtor. 19. Iunij 1557.

2 Paulò pòſt tria Heluetiorum millia Romam peruenere 20. Iulij. Neque Pontifex à quauis ſiue honoris ſiue amoris ſignificatione ſe abſtinuit, quò illos impelleret ad operam ſibi nauandam, amicorum ſollicitudine ſtrenuam, non mercenariorum incuriâ languidam. Quoniam autem Marcus Antonius Columna, poſt alia illata damna, meſſem circa Palianum prædatus fuerat oppido ad extremas anguſtias penuriamque redacto, eius recuperandi ardenter cupidus,

[b] Acta Conſiſtor. 25. Octob. 1557.

Digitized by Google

1557. non ſolùm ad emolumentum ſuum, ſed ad occupantium detrimentum eò Heluetij miſſi, vt vnà cum reliquis copiis Pontificiis conarentur hoſtem exultantem coërcere, & obſeſſorum anguſtias relaxare. Sed res eò deuenit, vt die 27. illius menſis commiſſo prælio, quamquam Heluetiorum virtus emicuiſſet, victoria penes Columnam fuerit; qui validius quàm glorioſius enſem in Eccleſiam vibrans, eum Diuino conſilio acuebat ignorans, vt exerceret poſteà in ampliori theatro, celſioriſque dignitate pro Eccleſia, renouatâ veterum triumphorum lætitiâ in ea vrbe, quæ tunc extimeſcebat ne ab eo recentium direptionum calamitas renouaretur.

Reſpirarunt à metu Romani aduentu Guiſij, qui Petri Strozzij 3
reditu acceperat à Rege mandata, vt aſſiſteret tutelæ Pontificis, cui nouæ & validæ ſuppetitiæ celeriter promittebantur. Quare Guiſius relicto Piceno Tybur acceſſit, vt quaſi aggerem Romæ prætenderet; & Albanus viciſſim cum ſuis copiis Soram ſe contulit, vt Columnæ auxilia ſuppeditaret.

In eo rerum ſtatu 23. Auguſti nuntij eiuſmodi Romam delati 4
ſunt, qui ſpem omnem deiecerunt; ſed animi celſitatem in Paulo, ſiue, vt aiebant alij, elationem deiicere non potuere. Nuntiatum enim eſt, collatis inter Hiſpanos & Gallos ſignis apud S. Quintinum, Veromanduorum olim, nunc Picardiæ oppidum, à Gallis immanem cladem acceptam. Hinc Rex neceſſitate compulſus Guiſium cum exercitu reuocabat ad ſe tuendum; permittebatque Pontificis arbitrio, vt cum hoſtibus quâcumque vellet ratione concordaret. Hunc lætiſſimum nuntium ab ipſis aduerſariis Prorex accepit. Etenim permiſſu Pontificis rem illi nuntiauit Cardinalis Sanctæ Floræ per Alexandrum Placidum, qui ſibi à ſecretis erat, & quaſi ſtrenas ab eo pacem petiit, iiſdem conditionibus oblatis, quæ Septembri proximè ſuperiori fuerant propoſitæ, cùm ille pariter fortunâ ſatis proſperâ vtebatur. Sed Prorex elatus tam felici rerum euentu, eas per contemptum & iracundiam repudiauit, conqueſtus cum Cardinali, quòd amorem in Regem profeſſus id ſibi conſilij daret. Quin aſſeuerauit, nolle ſe pacificationi conſentire, niſi Paulus erratum ſuum fateretur in ſtatuendo fœdere cum hoſtibus Regis Catholici, ſuamque iniuſtitiam in diuexandis hominibus Regi addictis; & niſi iiſdem omnem libertatem, honorem atque pecuniam reſtituiſſet. Pontifex è contrario affirmabat, Se priùs ad ſubeundam mortem, quàm ad hoc dedecus Pontificiæ Maieſtatis eſſe paratum.

Decreuerat Prorex ſilentio Romam accedere, eamque, quippe 5
impa-

Digitized by Google

imparatam ac deterritam, per noctis tenebras & soporem inuadere, 1557.
sperans improuiso impetu se illâ potiturum; & hac de causa post reiectas conditiones ad vrbem cum copiis appropinquauit quingentis propè passibus præmisso Ascanio Corneo, aliisque militum præfectis, vt propiùs explorarent, quis esset vrbis status. Sed aliis alia nuntiantibus, & iis qui auctoritate pollebant affirmantibus, vrbem vigiliis paratoque milite custodiri, noluit rem tantam aggredi.

6 Suauis, qui in hac vniuersa narratione tantummodò extimam rerum notitiam præ se fert, multisque in locis labitur, à me, quòd parum interfint, prætermissis, hîc affirmat, Albano rem prosperè cessuram fuisse, nisi defecisset illi animus; cuius defectui communiter adscriptum fuisse, quod ab incepto destiterit. Perinde quasi Momus iste de aliquo Tersite loqueretur, non de belli Duce, clarissimo inter eos qui sæculo superiori floruerunt, sæculo videlicet & in hac & ferè in quauis alia nobilium artium gloriâ nulli sæculorum secundo. Quînam ausus ille est narrare hanc opinionem tamquam communem, quando latere ipsum non poterat Commentarius Nauageri, qui tunc Romæ aderat Orator, quique, commemoratis variis ea de re sententiis, nihil scripsit de hac credita animi penuria, duasque præterea sententias refert, quas hîc apponemus? Id igitur quod reuerà Albanum ab incepto remouerit, dicunt aliqui fuisse pietatem; ne infamem Borbonij victoriam ipse renouaret. Potissimè verò, quoniam cùm apud se statuisset vrbem quidem occupare, quò Paulum suâ custodiâ coërceret, sed eamdem à direptione subtrahere, adeoque bina stipendia pollicitus militem astrinxisset, vt ab ea direptione se abstineret; cognouit Germanos conspirasse, ad prædæ vtilitatem datæ fidei iiunctoque vetito antehabendam: vnde pius imperator eo magis ab aggressione abhorruit. Nec equidem hanc illi laudem negauerim: sed alteram etiam rei causam comperio, quòd is consilium illud nimis obnoxium discrimini prudenter & ex vero existimauit; suspicatus fieri posse, vt fortis aliquis propugnatorum globus, quos propinquæ Strozzij & Guisij copiæ fortasse suppeditassent, iniquo in situ ipsum adorirentur, ibique stragem suorum ederent, cum existimationis conditionisque potioris iactura. Dixi non solùm *prudenter*, sed etiam *ex vero*; nam pro eo ac omnes Oratores sunt simul exploratores, Placidus, è Proregis castris regressus, exposuerat, obseruata à se fuisse quædam indicia memorati consilij: quapropter eâ nocte, quam rei tentandæ destinarat Albanus, & quâ suis à ducibus vrbis statum speculandum curauerat, verum fuit id quod Ascanius Corneus, aliique cum eo renuntiarunt,

Digitized by Google

1557. tiarunt, conſpici ſuſpicionis & apparatus argumenta: perpetuò ſiquidem ſunt actæ vigiliæ, & in armis militari diligentiâ perſtitum; & Caraffa Cardinalis paratas ſemper ac ritè inſtructas cuſtodias habuit, per vrbem ad lucem vſque in equo diſcurrens.

7 Iterum nec leuiter Suauis labi videtur, quaſi deſerto ante initam pacem Pontifice Guiſius diſceſſerit; cùm ex oppoſito is Romæ perſtiterit vſque ad 19. Septembris, quo die, ab inita concordia quinto, vrbem ingreſſus eſt Albanus Pontificem veneraturus; ea verò Guiſij mora haud modico fuit pactionibus emolumento, quemadmodum patebit.

8 Quare Pontifex intentus pacificationi, quæ ſibi citra iacturam ac dedecus quietem ac ſecuritatem pareret, ad operam Venetæ Reipublicæ conuertit animum; optime gnarus, quantum illa & communis & propriæ vtilitatis ſtudio pacem & ius Italiæ cuperet, ita vt nullius potentia Principis alteri aut eriperet ſuum, aut adimeret libertatem imperandi in ſuo. Ad id vſus eſt Pontifex Triuultio, quem paulò antè inter Purpuratos cooptarat, ſicuti dictum eſt, quique nondum Venetiis diſceſſerat. Ac planè Philippus Rex, veritus pariter, ne recens ad S. Quintinum victoria potuiſſet ob ſuſpicionem aduerſum ſe commouere Principes ſponte ſuâ neutrò propenſos, pluribus per eam ſibi auctis quàm occiſis hoſtibus, perinde ac in victoria Ticinenſi, aliiſque ſimilibus euenerat, ad eum Senatum legarat Franciſcum à Valentia, ex S. Ioannis equitibus, qui proſperum euentum prælij, ſimulque moderati animi ſui conſilium ſignificaret, nimirum, ſe ad amplificandam ditionem ſuam nequaquam aſpirare; quin tunc vel cùm maximè paratum ſeſe offerre ad reſtituendas Pontifici terras occupatas, vbi is per æquas pactiones ad quietem Italiæ conſpiraret. Idcircò ſtatuit Senatus Venetus ad id tranſigendum mittere Franciſcum Frumentum, vnum ex iis qui ſibi erant à ſecretis[t]. Nec minori ſollicitudine idem promoturus Auerardus Mediceus miſſus eſt à Florentiæ Duce, cuius nimirum interat teneras adhuc ſui Principatus radices tepore pacis fouere. Vtriuſque adminiſtri cohortationibus inexpugnabilis obſurdeſcebat Albanus, cui nimis abſonum videbatur, ſibi, illud virium fortunæque faſtigium ſupergreſſo, concordandum eſſe per æqualitatem conditionum, nullo ex reportatis victoriis excerpto fructu. Sed à conciliatoribus oſtenſum illi eſt, tunc hoſtem maximè formidabilem euadere, cùm idem ex victoris potentia ſimul ac duritia in deſperationem præceps ruit: in comperto eſſe, Pauli ingenium vehemens, & frangi neſcium: quâ rerum peruerſione perturbaret ditio-

[t] Vita Commendoni Card. manuſcripta ab Antonio Maria Gratiano.

Digitized by Google

ditiones Regis & Italiam, si, quod mussitabat, re conficeret, tutum in locum se conferens, & relictis custodiæ Gallorum, & præsentis adhuc Guisij, Româ & reliquis vrbibus Ecclesiastici principatus. Non esse putandum, id ex eo non futurum, quòd Pontifici pernicioſum illud ipsum agnoſceretur. Non ſemper homines prudenter agere: ſæpè commotionem animi & iracundiam potiſſimè quoddam eſſe furoris genus, quod homini tamquam ingens bonum proponit ingens detrimentũ, modò id vehementer lædentem lædat. Hæ rationes, adiecto robore & auctoritate ſequeſtrorum (qui ſi repulſam tuliſſent, poterant per ſuſpiciones alienari, ac tandem in aduerſarios commutari) Albanum pertraxerunt, vt ad colloquium cum Caraffa Cardinali veniret ad Cauas, oppidum Columnenſium, à Prorege occupatum. Eò igitur Caraffa ſe contulit octauo Septembris, Cardinalibus Sanctæ Floræ ac Vitellio comitantibus: cùm par eſſet, vt ille ſpiritus flammam extingueret, qui eam excitarat & aluerat. 1557.

CAPVT IV.

Duplex pactionum forma, altera publica, altera arcana, à Caraffa Cardinali ac Prorege confecta. Huius Romam aduentus, & quo pacto à Pontifice idem exceptus. Guiſij profectio. Legationes deſtinatæ, Caraffæ ad Philippum Regem, & Triuultij ad Henricum.

1 REi difficultas in cauſa Marci Antonij Columnæ vertebatur. Etenim Pontifex obfirmato erat animo, ne illum, alioſque ſubditos ſuos iam proſcriptos, pacificatio complecteretur. Albanus contrà ignominiæ ducebat Regi, ſi etiam poſt victoriam præcipuæ belli cauſæ omnino cederet. Poſt longam altercationem duæ pactionum formæ compoſitæ (quod ignorauit Suauis) altera publica, occulta altera, vtraque Pontifici nota; ſed occulta [a] vſque adeò ab illo diſſimulata, vt ne Vitellio quidem illius ſe conſcium indicare voluerit. Concordiam igitur inierunt Caraffa & Albanus, pro ampliſſimis facultatibus, quas Cardinali ſignarat Pontifex. [b] eodem die octauo Septembris, & Albano Rex 26. Iulij eiuſdem anni 1557. Pacta verò eam præ ſe tulerunt indemnitatem tum rei tum exiſtimationis Pontificiæ, vt ex ipſorum tenore, ſicuti Suauis ipſe fateri cogitur, nihil ille minus quàm bello victus videri potuerit. Tam forte formidatumque tegumen Pontificibus ſupereſt, tametſi ceterà indefenſis, S. Petri paludamentum; & vſque adeò falſus

[a] Fuiſſe vtrumque notum Pontificis, colligitur præter alia ex litteris Ducis Paliani ad Caraffam Cardinalem per eos dies, apud Pamphilios.

[b] Extant in monumentis apud Burgheſios, vbi etiam pactiones publicæ & arcanæ ſunt.

Digitized by Google

1557. ſus eſt deſpectus ille, quem idem Suauis in Chriſtianis Principibus erga Pontifices depingit, dum peculiaria quædam ac mutabilia eorum facta confundit cum vniuerſalibus duraturiſque deliberationibus, quæ ſunt veracia quaſi ſpecula, certò ac luculenter animum expromentia. Negari quippe non poteſt, præter ingentem officioſorum verborum demiſſionem, quâ cum Pontifice agunt potentiſſimi Principes, amplam iuriſdictionem, quæ ab ipſis ſuis in regionibus illi permittitur; ampliſſimam pecuniæ vim, quam inde ſinunt in eiuſdem Aulam confluere; ſummam reuerentiam, quâ ab eius oppidis occupandis abſtinent, & in quouis euentu ſummam facilitatem in iis reſtituendis, perſpicua eſſe argumenta cuiuſdam religionis, dignitatem in eo pluſquam humanam venerantis. Sed animaduertatur oportet, cùm iniuria nonniſi debiti violatio ſit, hinc fieri, vt vbi debitum agnoſcitur maximum, occaſioneſque illius explendi ſæpiſſimè accidunt, ibi mirum non eſſe, ſi frequentiùs inferuntur iniuriæ, quæ tamen deſpectum non arguunt, cùm longè frequentiora deprehendantur obſequia.

Patentium pactionum hæc fuit ſumma. Albanum exhibiturum 2
Pontifici & Apoſtolicæ Sedi ea obſequia, ad ſubmiſſionem animi atque obedientiam ſignificandam, quæ veniam gratiamque à Pontifice meritò impetrarent: & à Rege certum hominem miſſum iri, idem officium præſtiturum. A Pontifice, vtpote parente clementiſſimo, exceptum iri Regem tamquam probum & ſuum & Sedis Apoſtolicæ filium, cui communia reliquis Chriſtianis Principibus beneficia tribueret. Remiſſurum ſe nuntium Regis Galliæ fœderi, atque ſponſurum, ſe communem & æquè cunctis beneuolum patrem fore. Ex parte Regis Catholici Pontifici reſtitutum iri, deiectis nouis munitionibus, cunctas terras Sedi Apoſtolicæ ſeu proximè per ſe ſeu per alios ſubiectas, & ad eam vſque diem occupatas; ac viciſſim vtrimque redditum iri tormenta bellica. Ambos Principes pœnas omnes, ſiue ad profanum ſiue ad ſacrum forum ſpectantes, condonaturos cunctis hominibus & communitatibus, ſiue laicis ſiue eccleſiaſticis, ob quodque facinus, ex occaſione huiuſce belli commiſſum: declarari tamen, hoc articulo non comprehendi Marcum Antonium Columnam, & Aſcanium Corneum; quin eos permanſuros ſubiectos pœnis, in quas incurrerant, pro Pontificis arbitratu. Palianum, ſicut in præſentia ſe habebat, traditum iri Ioanni Bernardino Carbonio, vtrique partium fido, qui vtrique ſuam fidem iureiurando obſtringeret, ſponderetque ſe eas pactiones ſeruaturum, de quibus inter Cardinalem & Albanum ad ſuorum Principum

pum commoda conuenisset; quique præsidiarios milites, quantum 1557.
satis esset, communi sumptu illic retineret.

3 Hæc pactionum capita [c] delata priùs sunt à Marco Antonio, Polæ Antistite, ad Pontificem (qui in gratiam Farnesij Cardinalis scribendis de re principali epistolis illum admouerat iam vsque à primis initi Pontificatus diebus) [d] & ab illo priùs comprobata, ac posteà signata sunt, tamquam à testibus, à Cardinali S. Floræ, & ab Episcopo Aquilano, simulque à Proregis Cancellario legitimè subscripta. Sed præter hæc publica pacta, illa etiam arcana sunt confirmata, quorum conscium noluit Paulus se vlli detegere; quæque idcircò solâ præsentiâ, solâque subscriptione Cardinalis ac Proregis, & etiam Sacchetti, qui Caraffæ Cardinali à secretis erat, stabilita. Hæc pariter tam aptè concepta sunt, ad seruandam immunem ab omni detrimento ac dedecore Apostolicam Sedem, vt perinde sit, velle illorum notitiam inficiari in Paulo quasi ad ipsis consentiendum inflexibili, ac simul & veritatem & Pontificem lædere, quasi violatorem auctissimi illius debiti, quo ipse obstringitur per intentatam Diuinæ indignationis publicæque infamiæ pœnam, ad pacem cum suo grege sub quauis tolerabili conditione complectendam. Eorum summa fuit.

Vt Palianum aut à viro teneretur, cui pars vtraque fideret, aut ab eiusmodi Præfecto dirueretur, pro eo ac Regi placeret. Vt si dirueretur, numquam iterum munire ipsum liceret cuicumque possessori, donec præsenti Paliani Duci compensationem, cui acquiesceret, Rex ipse rependeret, idque vltra sex menses neutiquam protraheretur. Hoc autem non præstito, Carbonius memorato Duci Palianum ita dirutum traderet: quod si de compensatione discordia fuisset orta, res Republicæ Venetæ decidenda committeretur. Receptâ compensatione, concedendum esset à Duce oppidum ei quem Rex voluisset, dummodò inimicus aut Pontifici aut Apostolicæ Sedi non esset, nisi priùs veniam impetrasset. Quibus verbis hinc excludebatur Marcus Antonius; hinc liberum erat Regi, aliis eiusdem familiæ Palianum concedere.

4 Notat Suauis: *Hoc in bello armis Ecclesiasticis tum propriis tum auxiliaribus Deum parum fauisse.* Omninò quò hic homo Diuinæ prouidentiæ consilia in humanis euentis agnoscat, necesse est, huiusmodi euenta contingant Pontificibus infortunata; cùm ipse alibi in admirabili illa Catholicorum Heluetiorum victoria aduersus hæreticos, aliisque euentibus Religioni propitiis, huiusmodi ratiocinationes derideat quasi diuinationes temerarias impenetrabilium ar-

[c] Innotuisse Pontifici pactiones arcanas, probatur non solùm ex monumentis posteà citandis, præsertim cap. 5. num. 6. sed. ex summa Actorum pro defensione Caraffensium, quæ est apud auctorem; vbi hoc patet, & posteà solemni sententiâ Pij V. comprobatum est.

[d] Litteræ Farnesij Cardin. ad Equitem Tiburtium, 17. Iunij 1557.

Digitized by Google

1557. canorum. Atqui si libuisset illi agnoscere in hisce casibus Diuinæ prouidentiæ regimen, oportebat, vt inspiceret patrocinium erga Romanum Pontificatum, qui tot inter procellosa certamina perstitit semper illæsus: quandoquidem non modò in hoc Pauli bello, post tot infortunia consecutus tandem is est id, quod erat controuersiæ titulus, absolutam potestatem dominij Pontificij; & ne præpedirentur Pontifici manus, quò minùs proscriberet ac puniret beneficiarios suos, tametsi aliorum Principum obtectos tutelâ: sed calamitates ipsius Clementis Septimi, quamuis adeò tragicæ ac lamentabiles, nihil tamen offecerunt Pontificatui, cuius & potentia & maiestas statim reuixere in eodem Pontifice, à maximis inter Principes vt cùm maximè in reuerentia habito; eius verò oppressores visi sunt quasi Dei virga, quâ sontes verberantur, sed ipsa in ignem coniicitur, quando Transpergius Ferrariæ viscerum dolore confectus occubuit, antequam ad destinatum vrbis excidium peruenisset; Borbonius in eius ingressu extinctus est; Moncada non diu fuit, quòd maris fluctibus absorptus periit; & exercitus, prædator ille sacrosanctæ Vrbis, præda fuit contagionis, à qua stragem & excidium accepit, longè funestiora quàm quæ militibus terrisque Ecclesiasticis intulerat. Quare, quemadmodum Nauagerus sæpè à nobis laudatus refert, Cardinalis S. Iacobi Albanum fratris filium alloquens de non intentata ab illo Romæ interceptione, dixit: *Rectè quidem egisti fili, & ne id vmquam committas te hortor; ij enim, qui ex nostra natione postremâ vrbis direptione manus inquinarunt, pessum omnes abierunt.* Equidem, si huiusmodi animaduersiones legerem in Suaui, haud incusarem tamquam malignum eius animum, quòd effectum ab omnipotenti Prouidentia credidisset, vt vel inquies Pauli, vel consanguineorum ambitio optatam sibi ditionis accessionem aduersus Hispaniæ Sceptrum minimè obtinuerit.

Tres dein vno hiatu Suauis mordet, Albanum, Regem, & Pontificem, dum ait: *Albano, quamuis victori, fuit indignitas toleranda, vt Romam adiret, ad absolutionem Regis nomine & suo pariter accipiendam; cui non modico beneficio fuit, quòd humaniter acciperetur à Pontifice, tametsi per consuetum Maiestatis fastum.* Adeóne ignotæ erant huic homini non inquam Christianæ, sed morales leges, & in animis cuiusuis vel maximè barbaræ rudisque nationis insculptæ, vt nesciret, numquam filio probro verti, quòd se parenti submittat; nec parenti, quòd maiestatem erga filios exerceat (præsertim cùm eius demissio videtur esse deiectio auctoritatis) vitio ingenij fastuosi tribui, sed potiùs virilis animi virtuti? Ceterùm hîc in vniuersum non disputo,

an

Digitized by Google

an agendi ratio in Paulo factum necne præ se tulerit; sed in eo Prore- 1557.
gis accessu, quæ humanitatis officia, quos honores omisit Pontifex, quibus Albano responderet? Nónne in ædibus Pontificiis illum hospitio splendidè excipi à fratris filio iussit? Nónne in Pontificio sacello locum Cardinalibus proximum illi dedit? Nónne illum vnà cum vniuerso collegio conuiuam excepit, sedentem è regione Purpuratorum Principis? Nónne ad Albani coniugem per Matthæum Aquauiuam, Apostolicum Protonotarium, honorifico Nuntij nomine misit Rosam auream consecratam, donum summis dumtaxat ac benemeritis Principibus mitti solitum? cui coniugi constat Albanum scripsisse, sibi, tot præliorum discrimina experto, numquam animum vocemque defecisse, nisi cùm Pontificis conspectum adiit. Non tamen id contigit ex fastu maiestatis, quæ nullam habuisset vim ad Albanum Ducem deterrendum, virum heroico animo, & assueto consuetudini familiari potentissimi Cæsaris, ac maximè formidati: effectum id fuit ab occulta illius vi, quod est adoraturque in Pontifice tamquam Diuinum, quod nulla humana maiestas exæquat, nulla humana animositas non veretur.

5 Congressus hic inter Pontificem & Albanum, statim ac is vrbem ingressus est contigit, hoc est die 19. secundâ noctis horâ, coram viginti Cardinalibus, postquam eodem die manè Guisius discesserat, qui per varias separatim turmas exercitum præmiserat. Prorex autem adhibuit erga Pontificem formulas quàm maximè potuit demissionem subiectionemque significantes, suo suique Principis nomine. Postridie illius diei Senatus est habitus [e]; vbi Massarellus, qui à secretis erat, publica concordiæ capita recitauit, retulitque Albani verba ad Pontificem dicta. Ibidem statutum est, vt in facello Pontificio die proximo, qui S. Matthæo Apostolo sacer erat, res Diuina fieret ad agendas Deo grates, simul vniuersale Iubilæum ad id promulgaretur; ac denique, vt duo mitterentur Legati ad pacem inter duos Reges curandam, Caraffa ad Philippum, quò simul tenacius redderet vinculum reconciliationis inter illum & Pontificem, atque ad Henricum Triuultius, qui Tolonensem Ecclesiam in eo regno possidebat. Obtinuit Albanus à Paulo [f], per obsequiosas accommodataque preces, multorum liberationem, qui in arce Ælia detinebantur, quinque solùm ibi relictis, tribus Ecclesiasticis, nimirum Morono Cardinali, Episcopo Cauensi, ob sanctæ Inquisitionis causas; & Osio [g], qui anteà Datarius plurimâ apud Pontificem auctoritate, in graues posteà suspiciones apud illum inciderat; & duobus primariis Proceribus, hoc est, Comite Petiliani,

[e] Acta Consistorialia, 20. Septembris 1557.

[f] Litteræ Dandini Card. ad Capiteferreum Card. 25. Septemb. 1557.

[g] Vita Pauli scripta à Panuino, & literæ Farnesij Card. ad Equitem Tiburtium, 24. Augusti 1557.

Digitized by Google

1557. & Iulio Roboreo. Vsque adeò vel inter anguſtias ac diſcrimina belli, à quo Princeps ſuorum ſubditorum ſubditus reddi ſolet, Pauli ſeueritas intrepida perſtiterat, nihil verita viros, gradu, virtute, amicitiis, affinitatibus præſtantes lædere.

CAPVT V.

Mandata Triuultio, & Caraffæ tradita: vtriuſque profectio, & res geſtæ.

a Inter Commentarios Burghefiorum.

QVæ Triuultio mandabantur duo ſpectabant: a Vt Henrico 1
gratias ageret ob præſtita Pontifici beneficia, atque vt ad pacem ipſum cohortaretur. Ducebatur initium ab eo, quod ad vtrumque caput attinebat, Paulum videlicet memoriâ perpetuò retenturum promptam Regis voluntatem, Caraffæ Legato ſignificatam, componendæ pacis ex poſtulato arbitrioque Pontificis. Quoniam autem maleuolentium operâ Philippi Regis animus adeò fuerat abalienatus à Paulo, vt ipſum bello peteret; haud minus gratam à ſe memoriam ſeruatum iri ſubſidiorum, quæ à Rege Chriſtianiſſimo ipſe acceperat. Denique cùm Dei propitij ope tumultus hic ſubſediſſet, regredi Pontificem ad priora officia pacis inter vtrumque Principem ſtabiliendæ: ad quam vt Regem impelleret, in præſentia iiſdem ſtimulis vſus eſt, quos recenſuimus, data Rebibæ documenta narrantes. Nec Henricum ab eo remoueret vlla dubitatio, quò minùs ob caſus poſtremos pro ipſius dignitate pax conficeretur, cùm eius dignitas æquè ac propria Pontifici cordi foret. Hoc grati animi obſequium Deo redderet, à quo in tam præcelſo gradu fuerat collocatus, ac tam florenti prole circumſeptus: hoc exhiberet ſolatium Eccleſiæ, cuius Primogenitus erat; ac pro certo haberet, per nullam victoriam, nullumque triumphum, ſe tantum gloriæ tantamque bonorum, non cæleſtium modò ſed terreſtrium acceſſionem conſecuturum ab Omnipotente donorum largitore, qui Principatus diſpenſat, ac ſorti imperat.

Caraffæ quinque rerum capita præſcripta ſunt. Primum, Pax 2
communis, pro qua conficienda offerebat Paulus, ſuperato annorum pondere ſe Nicæam iturum, aut in alium locum, vtrique Regi opportunum, ibi de illa cum ipſis coràm acturum. Erat Paulus cupientiſſimus pacis, cùm ex ea ingens emolumentum ſperaret Chriſtianis populis, tum in re profana ob quietem, tum in ſacra ob Concilium; ſibi verò ſummam gloriam, ſummamque Philippi Regis beneuolentiam, quarum alteram obſcuratam cernebat, alteram exacer-

Digitized by Google

exacerbatam ob ea quæ contigerant. Secundum fuit, reuocatio ea- 1557.
rum sanctionum, quæ in Hispania Ecclesiasticam iurisdictionem læserant. Tertium, aduentus Poli Cardinalis, in quem acta iudiciaria conscripta fuerant; quorum partem secum Caraffa detulit, Regi eiusque ministris ostensurus, qui certi essent, in ea re iure agi, non ex animi commotione, pro eo ac maxima pars hominum existimabat. Ac sane in hac sinistra fama recensenda verax est Suauis, quippe qui libenter adhæret opinioni, quempiam magnæ notæ Ecclesiasticum tamquam insontem defendenti, cùm ex ea crimen infertur in superioris conditionis Ecclesiasticum, oppositum omnino agens ac ipse Polus egit[b]. Cùm enim hic viuidam apologiam ad sui defensionem dictasset, in qua multos aculeos interseri opus fuerat in Pontificem ipsi molestiam inferentem, iussissetque eam graphicè exscribi, delata illi est dum assideret ad ignem; quam tunc relegens pius Cardinalis, ardenti correptus studio immolandæ existimationis suæ in re tam acri, vt charitati ac reuerentiæ litaret, scriptum in flammas coniecit, illud fatus: *Non deteges verenda patris tui.* Neque ideò permisit Deus, vt Poli nomen minùs candidum, minusque glorioſum Ecclesiæ & posteritati superſit. E contrario Suauis, perpetuo studio infamandi summos Principes Ecclesiasticos, eorum quidem famam apud multos ambiguam reddidit, sed simul haud ambiguè seipsum infamauit.

[b] Vita Poli manuscripta suprà citata.

3 Et sanè tametsi tunc odium domi foriſque in Pontificem, communisque in Polum beneuolentia, excitasset in hominibus suspicionem quamdam de Paulo auersi potiùs quàm pij studioſique animi in ea causa; tamen qui vniuersam eius vitam oculo sincero perlustrat, animum de illo adeò iniquum sceleſtumque sibi persuadere non potest: cùm præsertim per eos annos sacræ Inquisitionis causæ tractarentur à Michaële Cardinali Ghislerio, qui posteà Pius V. fuit, cuius sanctissima integritas extra opinionum controuersiam est; atque huic tam incorrupto viro eam breui auctoritatem in eo tribunali Paulus adiecit, quæ numquam alij concessa[c].

[c] Acta Consistorialia, 8. Decembris 1558.

4 Neque acta conscripta Polum tantummodò incusabant; sed, sicut insinuauimus, Moronum altiùs quàm ipsum petebant, & præter eos Ægidium Foscararium Dominicanum, cui Mutinensem Ecclesiam Morónus resignauerat, & Thomam Sanfelicium, Episcopum Cauensem, olim Pauli Tertij in Synodo Commissarium, quem narrauimus ob minus tuta opinamenta, in articulis Iustificationis ab eo prolata, passum fuisse contumelias, quasi hæreticum ab alio Antistite habitum, quas impotenti iracundiâ vltus, tunc & munere

Digitized by Google

1557. munere priuatus est, & expulsus Concilio: hic per eos dies vnus erat ex quinque in arce detentis. Quare verum quidem est, Paulum IV. erga complures adeò spectabiles, religionis studio parum moderato se gessisse, formatis in eos publicis actis de crimine, in quo ad reum fœdandum titulus probationis expers satis est; non tamen animo hostili aut calumnioso: cùm præsertim dictitatæ causæ Pontificij odij in Polum, si res gestæ ritè expendantur, vim non habuerint pertrahendi ad vltionem adeò prauam ac peruersam ne irreligiosi quidem hominis animum, nedum religiosissimi Pontificis.

Quarto loco iniungebatur Caraffæ, vt curaret aduentum Peti 5
Romam, hoc nomine, quòd vellet Pontifex eius operâ vti in Concilio, morumque emendatione. Hîc autem obseruatione dignum est, Petum in traditis à Pontifice documentis semper appellari simplici Patris nomine, non item Cardinalis. Vnde conficitur, Suauem deerrasse, dum scribit, acceptam ab illo fuisse crucem & insignia Legati, sed ex animi demissione ab iis eumdem abstinuisse, Polo remissis: at è contrario verum esse quod ab aliis scribitur [d], ne Cardinalis quidem dignitatem, nedum Legati fuisse ab illo susceptam, propterea quòd Regina retinuerat diploma, quod vtramque illi simul deferebat: sed optari à Pontifice, vt is Angliâ exiret, quò saltem personam Cardinalis assumeret.

His quatuor publicis negotiis haud sibi temperauit Paulus, quin 6
adderet quintum, priuatam vtilitatem promoturus; &, quod mihi stuporem incutit, postulatis tam amplis, tam fidentibus, perinde atque Caraffenses regnum Philippo adepti fuissent, non adimere studuissent. Idcircò non modò imposuit Legato, vt nobilem aliquem principatum Duci Paliani à Rege poscceret, eumque libero dono concedendum, non ad rependendum Ducatum illum, vti pactiones sonabant, quarum scientiam dissimulabat: sed cùm decessisset è viuis Bona, Ioannis Galeatij Sfortiæ filia [e], & vidua Poloniæ Regina, adeoque deuenisset in Regis potestatem Barensis Ducatus, confestim misit Pontifex ad Caraffam Leonardum Cardineum, cum mandatis ad eum, vt illum fratri donandum curaret per eamdem liberi doni conditionem, simulque insignes ædes Neapoli Salernitano Principi iam proscriptas. In quibus omnibus eum iussit ita se gerere, vt à petitionibus abstineret; sed simul daret operam, quò à Rege illa suâ sponte sibi offerrentur. Quod autem ad Palianum spectabat, niteretur Caraffa persuadere Regi, opus esse, vt arce dirutâ (cui custodiendæ grauis erat Paulo sumptus medietas) oppidum penes Caraffam Ducem relinqueret, quo

neque

[d] Historia Anglicana manuscripta à Luca Wadingo, quæ refertur in Appendice Vghelli, in Vita Peti Card. apud Ciacconium.

[e] Totum constat ex mandatis, à Caraffa Card. traditis Episcopo Terracinæ, Romam misso, & ex responso ad eùmdem misso à Duce Paliani, & ex variis litteris inter duos fratres, quæ sunt in scripturis Burghesiorum; de quibus infrà.

Digitized by Google

neque addictior neque obsequentior Regi possessor posset ibi collocari. 1557.

7 Cum huiusmodi mandatis duo Legati profecti sunt ad Idus Octobris [f]. Nec de Triuultij legatione multa supersunt dicenda: Rex actis à Pontifice gratiis studiosissimâ reuerentiâ respondens, veterem suam propensionem ad concordiam confirmauit, modò Hispani ob recentem victoriam non superbirent, nec se aut viribus aut animo abiectum putarent. Interim verò per seuera supplicia [g] plectebat Religionis nouatores, qui è Caluini semente cœperant in eo regno aliquantò vberius confidentiusque pullulare.

[f] Caraffa 14. Octobris, vt in Diario Magistri cærimoniarum.

[g] Spondanus anno 1557. num.14.

8 Sed longè prolixior sim oportet in iis exponendis quæ Caraffæ euenere. Is vt ad Aulam peruenit [h], prima vrbanitatis officia penè venerationem ostentantia expertus est, quibus eo magis intumuit ventosâ spe, quasi hydropisi, quâ ambitiosa eius sitis ardebat. Percupiebat Rex sistere turbidum illum humorem, & patruo dominantem; eaque propter vt hominem sibi conciliaret, egressus obuiàm vsque ad Bruxellarum portam, latus illi dignius obtulit [i]. Et sacro Epiphaniæ die cùm eumdem ad regium sacellum inuitasset, Rex ipse ad eius hospitium accessit, vt secum in templum adduceret, eoque manè secum habuit in mensa, per inusitatum Hispanis Regibus honorificentiæ argumentum; & solemnibus ludis equestribus, aliisque magnificis oblectamentis illi voluptatem simul ac decus exhibuit: nec desiit per Atrebatensem Episcopum eidem significare immensam animi sui lætitiam, quòd fuisset cum Paulo reconciliatus, & tamquam paternæ beneuolentiæ pignus ipsius fratris filium ad se Legatum excepisset; quâ de re litteras quoque officiosissimas ad Paulum suâ manu scripserat. Sed facta vt ad primam trutinam deuenere, eorum pondus colori haud respondit. Ad pacem quidem singulariter pronum animum Rex præ se tulit, commendauitque Pontificis studium, quòd eâ ætate ad itineris incommoda se obtulisset. Quod ad se spectabat, nihil sibi gratius proponi posse, quàm vt pergeret simul ad quietem Christianæ gentis firmandam, simul ad inuisendum venerandumque caput ac parentem Christianæ Reipublicæ. Verùm id longi temporis negotium esse: nec posse sibi satis persuaderè, quin Rex Galliæ, simulato pariter animo ad pacem procliui, eâ vteretur morâ ad reficiendas ea recenti clade vires, & posteà pacificationis loco bellum sibi ferocius inferendum. De rebus nouis in Ecclesiasticam iurisdictionem per Hispaniam, scripturum se ad suos administros; & oportere nouum à Pontifice Nuntium eò mitti, quicum negotio prospiceretur. De Po-

[h] Solemniter est ingressus Bruxellas 13. Decembris, vt in Diario Magistri cærimoniarum.

[i] In eodem Diario, 13. Decembris 1558. & 6. Ianuarij 1559.

1558. lo cum Regina agendum; ad quam Legatus, probante Rege, fratrem misit Marchionem Montisbelli, qui suo nomine illam veneraretur, eique comitem addidit Hieronymum Nechisolam Veronensem, Teani Episcopum, è Dominicana familia [k], exercitum à Paulo in tribunali S. Inquisitionis, qui Reginam de causa doceret. Quod ad Petum attinebat, pariter in Regina reposuit; sed adiecit, ob grauissimam illius ætatem in eius opera spem collocari non posse. Ac reipsa, tum quòd vmbræ in Pontifice contra sinceram Poli fidem rarescebant, tum quòd repugnantia in Regina offendebatur, ne auelleretur à se aut alter quo ad publica Religionis negotia, aut alter quo ad priuatæ conscientiæ suæ regimen vtebatur, res lentè processit, ac tandem sopita est vsque ad obitum breuî subsecutum priùs Peti, deinde Poli. Quare in cunctis publicis negotiis steriles uniuersalesque responsiones Legatus retulit.

[k] De hoc Episcopo Magister cærimoniarum Legati, in Diario 1558. mense Nouembri.

Supererat res priuata, in qua Caraffæ non licuit patrui mandata 9
seruare. Etenim Cardineus Mediolano iter faciens, quò Albanus accesserat, ipsi causam itineris sui patefecit, confisus fore, vt is, quemadmodum poterat, ita vellet rei conficiendæ opem ferre. Quod non modò fuit in causa, vt re ab Albano ad regios ministros Bruxellas perscriptâ, & hoc ipso ad Cardinalem perlato, existimauerit hic se ad rem aperiendam cogi; sed etiam vt idem Albanus, qui suis oculis nouerat, quàm male de Rege meriti essent petitores, quantique pretij foret quod petebatur, ministros illos admonuerit, ne spem vllam facerent Caraffæ, nisi priùs se audirent, qui propediem Aulam aditurus erat. Quapropter prima ea de re responsa fuere, Albanum, vtpote de negotiis edoctum, esse expectandum.

De prioribus hisce rerum tractationibus Caraffa certiorem di- 10
stinctè reddidit Pontificem per Octauianum Reuertam, Episcopum Terracinæ, olim apud Heluetios Nuntium; qui statim rediit, retulitque Legato [l], velle Paulum, vt is insisteret incepto ad Barium obtinendum, vnaq; retinendum Palianum. Intereà peruenit ad Aulam Albanus, & proposito inter ministros Caraffæ postulato, cuncti omissâ deliberatione vehementer stomachati sunt ob Caraffensium temeritatem, dum tantum præmium non ob alia promerita, nisi ex tot illatis iniuriis, efflagitabant. Itaque quò pactionibus fieret satis per exhibitam iustam pro Paliano compensationem intra sex menses, adeoque è manibus Carraffensium oppidum extraheretur, pro eo ac firmiter in animo proposuerant, obtulerunt Cardinali Principatum Rossanensem, adiectis annuis scutorum decem millibus. Is verò, qui diademata somniabat, indignabundo despe-

[l] Data sunt mandata 5. Ian. 1558. & responsio Ducis Paliani est 18. eiusdem mensis, apud Burghesios.

Digitized by Google

deſpectu quod oblatum fuerat reiecit: Regij viciſſim, quò legitimè comprobaretur, ſeruari à ſe initum contractum, cuius vi Palianum à Caraffenſibus omnino auferendum curabant, eumdem Principatum ſolemni ritu per ſcribam rurſus obtulere Legato, adſtantibus [m] Terracinæ ac Polæ Epiſcopis, & quibuſdam ex Regis adminiſtris. Reſpondit Cardinalis, Id non ad ſe, ſed ad fratrem ſpectare, proinde cum eo agendum. Quamobrem Hiſpani, quò ſibi ab omni detrimento cautum foret, effecere, vt ab Aſcanio Caracciolo, qui Romæ res Philippi curabat, idem exhiberetur Duci Paliani, qui tunc æger decumbebat, publico ſcribâ rem in tabulas referente, aſtantibuſque Rebiba & Vitellio Cardinalibus. Dux temporis ſpatium poſtulauit, vt Pontificis mentem intelligeret, ac poſteà reſponderet. Hæc porrò neceſſitas, quâ Paulus adductus eſt ad detegendam in ſe illius pactionis notitiam, per amariſſimum animi ſui ſenſum, argumentum præbuit Duci, vt affirmaret in ſua quadam epiſtola, eam pactionem ſuarum cladium originem fuiſſe. Quod perperàm intellectum à nonnullis, ſuaſit eiſdem, Pontificem ideò in fratris filios animaduertiſſe, quòd illi ſe nec aſſentiente nec conſcio ea pacta firmaſſent; ſed id tam abhorret à vero, quàm id perſpicuè oſtenſum eſt. 1558.

[m] Die poſtremo Februarij, inter Commentarios Burghefiorum.

11 Acerbiſſimam intereà indignationem animi in Hiſpanos miniſtros oſtendebat Caraffa ob infauſtum ſuarum petitionum exitum; præſertim cùm adeſſent in Aula Marcus Antonius Columna, & Aſcanius Corneus, qui haud deſiſtebant omnem mouere lapidem aduerſus Legatum, quà ad iniurias vlciſcendas, quà ad illum adducendum, vt eos ſibi reconciliaret beneficio, adeoque obſtacula ſuis obiecta conſiliis amoueret. Caraffæ verò eò pungentiores accidebant repulſæ, quòd eas ſuorum æmulorum molimina exiſtimabat; de quorum abſolutione, patrui vetita & expreſſerat & iterauerat, cùm Terracinenſis Epiſcopi reditu [n], tum variis fratris litteris, ne quid ipſe ſineret agitari: eos à Pontifice fuiſſe damnatos ob delicta nihil ad bellum ſpectantia: in communem Principum vtilitatem redundare illius conſuetudinis firmitatem, vt quilibet ſupremus Princeps ſuos in ſubditos liberum dominatum exerceat: præcipuè verò Marcum Antonium eſſe quaſi turbulentum ignem, à quo tutius caueri non poſſet quàm cùm procul arcetur, eique pabulum ſubtrahitur: conſideraret Rex, an ſibi placeret, ſi adigeretur à Pontifice impunitum ſuis in ditionibus dimittere ſubditum aliquem Columnæ parem, potentem ac ſeditioſum. Quare Legatus, cùm ipſius commoratio in ea Aula ſine vllo conceptæ ſpei fructu

[n] Inter monumenta Burghefiorum.

Digitized by Google

1558. marceſceret, in Cœnobium procul ab ipſa ſeceſſit, animiq́ue amaritiem, profectionem adamantis, præ ſe tulit. Philippus non tam quid ille mereretur, quàm quid ſibi conduceret animo verſans, ad eum placandum maieſtatem aliquantulùm inclinauit; veritus, ne rediret ille nouum veluti flabellum, ad tumultus in ditiones ſuas Italicas excitandos. Quoſdam itaque ex præcipuis adminiſtris ad eum miſit, qui ſuauiſſimis verbis, amiciſq́ue ſuaſionibus ipſum ad Aulam reuocarent. His ille aſſenſus, ad colloquium à Rege perbenignè admiſſus eſt, ſeipſum excuſante, ſi ea omnia non amplecteretur, in quæ animi ſui propenſione ferebatur; quoniam neceſſe habebat ſe accommodare ſententiis miniſtrorum, quos ſibi parens reliquerat, & ſine quorum ductu ac peritia nondum potuiſſet nouellâ adhuc manu habenas regere tam amplæ Monarchiæ: ſæpè illos inter ſe diſcrepare ob ſenſa contraria, & interdum ob animorum affectiones; ſibi verò damnum ex eorum æmulationibus tolerandum. Romam repeteret, vbi ſuis ipſe Oratoribus (qui vt locis propinquiores, ita rerum propoſitarum conditiones melius diſpiciebant) mandaturus erat, vt cum eo eiuſq́ue fratre agerent, & ipſis gratificari ſtuderent. Eumdem ſupra reliqua cohortatus eſt, vt Marco Antonio Columnæ veniam impetraret: plurimas illi affinitates eſſe, plurimas clientelas; ineſſe plurimum & virtutis & animi; & quamdiu ſe ſpoliatum cerneret, nec ſibi nec aliis vmquam quieturum: tranquillitatis publicæ ratione quæcumque Principis opera cohoneſtari, adeoq́ue cum dignitate peragi. Exemplum caperent ab ipſo Rege, qui ob eam cauſam, tametſi adeò viribus præpollens, pacem cum Pontifice inierat per conditiones adeò ſibi deteriores: prætereà reſpectum eiuſmodi Principis, qualis ipſe erat, qui conſenſerat, ne ad id ex obligatione Caraffenſes adigerentur, & nunc id ipſos rogabat, poteratq́ue eiſdem hoc beneficium aliis ingentibus & priuatis & publicis remunerationibus rependere, ſatis fore, vt omnes hanc veniæ conceſſionem & tamquam magnanimam & tamquam prudentem collaudarent. Interim, vt oſtenderet Legato, quanti nominatim illum faceret inter reliquos Caraffenſis familiæ, duodecim ſcutorum millium penſionem ipſi largiebatur. Legatus partim dono delinitus, partim voluntatem potentiæ conformans, egit illi grates, & ad Pontificem rediit°.

° Diſceſſit 11 Martij per equosdiſpoſitos, vt in Diario Magiſtri cærimoniarum.

Sed illi legatione ſuâ minimè ſatisfactum reperit; tum quia tranſ- 12
greſſus eſſet ipſius vetita, in rebus patrui nomine poſtulandis, adeoq́ue ipſum expoſuiſſet dedecori inhoneſtæ repulſæ, quippe ſpectantem priuatam vtilitatem; tum quia rem eò redegerat, vt Regij per ſolem-

Digitized by Google

solemnes denuntiationes Pontificem extra dissimulationem illam traherent, quam ille retinendæ dignitatis gratiâ tam accuratè custodierat, de pactionibus ad Palianum pertinentibus. Et quemadmodum dissentiens Cardinalis ac fratris ingenium, & auctoritatis æmulatio, visa fuerant multò plus quàm sanguinis coniunctio valere; ita suspicatus est Paulus, improsperum negotij euentum aut ab indiligentia, aut fortasse etiam à diligentia Legati fuisse profectum; cuius diuturnior absentia, pro eo ac viris apud Principes gratiosis interdum accidit, effecerat, vt in animo patrui radices agerent huiusmodi spinæ, quarum semen ibi nequaquam inoleuisset, si assiduâ illi præsentiâ ipsum excolere licuisset. 1558.

CAPVT VI.

Conuentus Ratisponensis. Colloquium inter catholicos & hæreticos. Austriæ populi Eucharistiæ sumptionem sub vtraque specie petentes. Nuntius Imperio remissus à Carolo V. in Comitiis Francofurti; & Pontificis difficultas in Ferdinando admittendo tamquam Cæsare.

1 DVm circa Romam bella pro ditione profana gerebantur, Germania pro rebus sacris conflictabatur. [a] Habitis nouis Comitiis Ratisponæ ad finem anni 1556. cùm vrgeri se cerneret Ferdinandus Rex ad decernendum pro Religionis concordia vnum ex quatuor modis iam memoratis, nec quempiam qui sibi assisteret ex administris Pontificiis haberet, vnà cum Principibus Ecclesiasticis, vt minus ex malis, elegit colloquium; quandoquidem Oecumenica Synodus, sicuti diximus, id temporis nec catholicis nec hæreticis probabatur, nec poterat absque Pontifice stabiliri: & vbi Religionis articuli aut Concilio nationis, aut Comitiis committerentur, schismatis initium videbatur, cum iactura & discrimine grauissimo Religionis. Contrà verò animaduertebat Rex, posse in colloquio indicendo eas apponi conditiones, vt semper suspensa res, pendensque à superiore potestate persisteret. Itaque in recessu habito 13. Martij anni 1557. decretum fuit huiusmodi colloquium, Wormatiæ Augusto proximo celebrandum, in quo duodeni vtrimque seligerentur. Rex verò in Decreto conditionem adiecit, à Suaui silentio prætermissam: *Vt hi conferrent haberentq; consilium de modo concordiæ, ac posteà ad se referrent; qui decreturus erat quod opportunum foret de Religione.* Et quamquam hoc in Decreto

[a] Quod sequitur in hoc capite, habetur ex narratione Dandini Nuntij ad Caraffam Card. de Germania, & ex Historia Norefij de Roma, iis exceptis, pro quibus alios citabimus.

Digitized by Google

1558. de Pontifice mentio nulla fieret, prout par erat; tamen Regis Consiliarij id excusarunt apud hominem, qui à secretis erat Delfino Nuntio, ibi ab eo relictum, vt vtilem aliquam nauaret operam, tametsi nullam publicè personam gereret, aientes, id calamitati temporum condonandum, sed rei sanctionem Regi reseruatam intelligi secundùm iuris formam, hoc est, ab auctoritate Pontificia dependentem.

2 Questus tamen est posteà Delfinus de Ecclesiasticis, quòd consensissent: sed ij responderunt, Ratos se Pontificem haud dissentire; quippe qui permiserat, vt Româ eò accederet Petrus Canisius è Societate Iesu, vnus ex electis pro parte Catholica. Quod permissum à Pontifice fuerat, non quia huiuscemodi congressiones generatim non improbaret; sed quia, posito iam ineuitabili malo illius profani congressus, placebat Paulo, vt partem Catholicam docti fideleſque propugnatores tuerentur. Quin idem eò misit Româ Doctorem, qui priuatim ibi degens, scientiam solertiamque impenderet ad Religionem immunem ab ictu seruandam; iniunctumque etiam illi fuit, vt eam rerum tractationem interdictam denuntiaret, [b] vtpote illicitam in negotio Fidei, nisi antecesserit voluntas Pontificis. Et sanè feliciter res processit: cùm enim destinatus à Rege congressui præsideret Iulius Flugius Nauburgensis Antistes, & integerrimus Fidei Orthodoxæ cultor, primo loco propositum à Catholico fuit, eius fortasse consilio [c], Vt cùm tot Cæsaris Comitiorum Edictis omnes sectæ proscriptæ fuissent, præter eas quæ veterem Religionem, & Confessionem Augustanam profiterentur, ante omnia vnanimes conuenirent in reliquis improbandis: cui rei quinque ex selectis ab hæreticis consenserunt, septem repugnarunt, affirmantes, inauditas partes damnandas non esse.

[b] Tenor huius prohibitionis est in Archiuio Vaticano.

[c] Spondanus anno 1557. num. 15. & 16.

3 Narrat Suauis, hanc datam à septem illis responsionem, eo quòd Catholicorum artem cognouerant, studentium ipsos ab Heluetiis Zuinglianis seiungere. Ita planè. Sed expendamus, quænam ars esset laudabilis, quæ sacrilega. Alteri augendæ factionis vtilitatem præferebant animi sinceritati, in iis sectis damnandis, quas ipsi Euangelio aduersantes rebantur: alteri dabant operam seu debilitandis aduersariorum viribus, fraude malâ accumulatis, seu detegendæ deceptis populis huic irreligiosæ nouatorum fictioni. Exitus fuit, quòd ortâ idcircò discordiâ inter selectos à Protestantibus, quinque illi secessere, posteà ipsi Catholici: ac proinde congressus solutus est, idque minimum honoris plaususque peperit hæreticæ factioni; neque plus vtilitatis, quippe spe frustratâ illius ingentis incommodi,

Digitized by Google

modi, Religioni Catholicæ impendentis ex Decretis huiusmodi conuentuum, quos legitima Ecclesiæ auctoritas neque cogeret neque regeret. Perstitit tamen Protestantium sectæ, etiam ex postremo Ratisponensi Decreto, facultas ipsi concessa in recentibus Comitiis vsque ad absolutam concordiam. 1558.

4 Ex hac facultate, per auctoritatem nomenque Ferdinandi præsidentis firmata, in illum grauiter commotus fuerat Pontifex; nec ex eo minus, quòd idem in suis Austriæ ditionibus supersederat Edictorum executione in laicos, qui sub vtraque specie Eucharistiam sumebant. Id excusabat Ferdinandus; quòd ij populi, cùm eumdem vsum in Bohemia, aliisque vicinis prouinciis cernerent, nouissentque, à Contareno Cardinali in Comitiis Ratisponensibus propensionem animi patefactam, vt id à Pontifice concedendum curaret, atque à duobus Nuntiis, Bertano & Lippomano, delatam posteà in Germaniam fuisse ad id auctoritatem, inflexibili planè voto in idem ferebantur; quippe in rem iure Diuino non prohibitam, & in qua vulgus inæstimabilem cælestis opulentiæ thesaurum inesse censebat. Vnde conspirauerant, se cuncta Ferdinando subsidia in Turcam negaturos, nisi is petitionibus indulsisset: à se tamen in tanta rerum indigentia nihil illis concessum, sed solùm suorum Edictorum seueritatem fuisse suspensam. Hinc verò non abrogari pœnas, seu lege Ecclesiasticâ seu Ciuili inflictas, in hominem ea opera agentem, ex quibus interior hæresis argueretur; cuiusmodi opus foret, adeò pertinaciter velle eum Calicis vsum aduersus vetita Pontificia; quod indicabat Fidem vacillantem, aut de Christi præsentia sub vtraque specie, aut certè de Ecclesiæ potestate.

Ægrè quoque tulerat Pontifex, educatum à Ferdinando fuisse Maximilianum, eius maiorem natu filium, penè inter Lutheranos, à quibus sepiebatur, & quorum Prædicantes liberè sua in Aula permittebat; de quo Pontificem edocuerat Lippomanus Nuntius [d], dum per Germaniam, sicuti dictum est, in Poloniam pergeret. Ad eam libertatem in educando filio, motus fuerat Ferdinandus studio illi conciliandi non modò catholicos, sed etiam hæreticos; quò Germani concorditer obsisterent Caroli proposito, de quo alibi locuti sumus, vt Imperium post fratris obitum in Philippum Regem transferretur.

[d] Est in narratione Lippomani ad Paulum, 17. Aprilis 1556. inter scripturas Burghesiorum.

5 Dum itaque Pontifex tam ægrum suspicionibusque comnotum animum gerebat in Ferdinandum ex causa Religionis, Carolus Cæsar abdicare se prorsus ab omni dominio voluit, & adhuc viuens fratri, quippe Romanorum Regi, Imperium resignare; quod aliqui,

Digitized by Google

1558. qui, extruentes potiùs quàm agnoscentes machinas in humanis operibus, quasi technam interpretabantur, quâ ille studeret per depositas iam reipsà Imperij curas, prænuntiatamque Cæsarei diadematis abdicationem, palàm facere Ferdinando ac Germanis, quàm necessaria foret ad Imperij conseruationem, defensionemque aduersus Othomannum, in eadem dextera vtriusque Sceptri coniunctio, quorum alterum, & potentissimum, sibi hereditate obuenerat, alterum ex electione acceptum, maiestate potiùs quàm robore validum deferebatur; adeoque speraret eâ ratione illos pertrahere ad eligendum Philippum. Sed in comperto fuit, id seriò, & non minandi gratiâ à Carolo prædictum. Etenim quamquam Ferdinandus, quò fratrem ab eo consilio dimoueret, adhibuisset deprecationes priùs Ferdinandi Archiducis, sui minoris filij, deinh Maximiliani primigenæ, ipsi Carolo generi, perstitit ille immobilis in proposito: ad quod peragendum, multò anteà designauerat Guillelmum Nassauium, Aurangium Principem, ad solemnem abdicationem Cæsarei tituli & insignium habendam in Septemuirûm conuentu. Adeoque rei exitu haud expectato, secessit ad piè sanctèque viuendum, liber ab omni rerum fluxarum cura, in Cœnobium Hieronymianum in Hispania. Iam verò Ferdinandus Rex, prorogatis diu Comitiis ob spem fratris sui precibus permouendi, inde eâ destitutus, adhibuit auctoritatem Septemuirorum, qui Francofurtum coacti Aurangij postulata vnanimes reiecerunt. Hic contrà, vt qui ad id solùm acceperat mandata, illis exposuit, sui non esse muneris quidquam referre Carolo, qui iam à rerum mortalium cura secesserat; sed exequi abdicationem Imperij, eiusque insignia Septemuiris reddere, quæ reipsa detulerat. Hæc autem solemnis abdicatio peracta est die 24. Februarij, S. Mathiæ Apostolo sacra, die & Carolo natalitiâ, & quâ fortunatissima quæque consecutus fuerat, ac nominatim Coronam ipsam Imperatoriam manu Clementis Septimi Bononiæ acceperat. Tunc Septemuiri statim Carolo suffecerunt Ferdinandum Regem, qui Imperatoris nomen assumpsit: & illicò ea de re certiorem fecit Pontificem per Martinum Gusmannum ad id legatum. Sed Paulus neque hunc excipiendum, neque Ferdinandum pro legitimo Cæsare agnoscendum putauit, absque detrimento Apostolicæ auctoritatis, Fideique Orthodoxæ periculo.

Pro detrimento adducebatur, Quòd cùm Imperatores Occiden- 6
tis, eorumque Electores fuissent ab Apostolica Sede instituti, obtinuissentque Romani Pontifices antiquissimum ius, ne quis eâ potiretur Coronâ absque ipsorum Pontificum confirmatione, videbatur

batur neque Caroli abdicatio, adeoque neque Ferdinandi subro- 1558.
gatio, tamquam legitima esse comprobanda absque interuentu Pontificiæ auctoritatis: fuisse quidem Ferdinandum assensu Pontificio iam electum Romanorum Regem; sed per huiusmodi conditionem non effici, vt ille legitimus esset successor, nisi quando Sedes Imperatoria morte Cæsaris vacasset: in quouis alio vacationis genere nouâ Pontificis comprobatione opus esse.

7 Periculum verò duplex considerabatur: Alterum, quòd consentiretur, vt ex septem Electoribus tres qui ab Ecclesia iam desciuerant, suffragij ius retinerent ad creandum Cæsarem in Republica Christiana: hi enim studuissent in posterum, vt is eligeretur, qui aut addictus foret, aut non infensus illorum sectæ. Alterum, quòd tunc Imperatoria potestas deueniret in Ferdinandum, qui suam auctoritatem impertierat tot Comitiorũ Decretis Religioni perniciosis, maioremq; natu filium, à se Imperij successioni destinatum, penè Lutheranorum lacte nutrierat. Itaque Guzmanno per viam significandum curauit Pontifex, illum non posse per eos dies excipi à se tãquam Cæsareum Oratorem, cùm dedisset negotiũ cœtui conflato ex septem prȩcipuis Cardinalibus, Austriaci nominis studiosis, vt ea de re deliberarent.

8 Quare Guzmannus Romam haud ingressus, Tybur se contulit, quæ vrbs extra viam dimidio die inde distat. Illinc reuocatus est à Ferdinando, qui sibi incomparabili ducebat dedecori eam Pontificis repulsam, nisi ab eodem quamprimùm Guzmannus exciperetur. Is itaque, seu verè seu ex arte laudabili procurandæ concordiæ, pietatem præ se tulit, cuius gratiâ Romam priuatus adiret ad sacra loca veneranda, excipiendamque Pontificiam benedictionem; sperans fortasse, pro eo ac suæ quisque linguæ nimiùm confidit, suis persuasionibus Paulum consensurum. Sine vlla solemni pompa Romam accessit, exceptusque est non tamquam Cæsaris Orator, neque publicè in Senatu Purpuratorum, sed tamquam Ferdinandi Regis Nuntius, & priuato penè ritu in Aula, quæ *Aula Audientiæ* appellatur, coram aliquot Cardinalibus. Exposuit Guzmannus ægrimoniam doloremque sui Principis, quòd à Paulo vti Cæsar non agnosceretur, æquitatemque causæ monstrauit, quòd ille non comprobante solùm, sed etiam adiuuante Pontifice Clemente Rex Romanorum renuntiatus fuisset. Proinde dixit, opus non esse Ferdinando aliâ electione, quò Imperio succederet, quacumque formâ illud vacaret, nullâ vmquam super eo habitâ distinctione de modo vacandi; atque vt vacaret, aliud non desiderari, vbi sponte à possessore abdicaretur. Indicauit præ-

Digitized by Google

1558. tereà, quàm gratum futurum foret ſpectaculum hoſtibus Catholicæ Religionis in Germania, ſi ſibi aduerſarentur inuicem duo illa poteſtatis faſtigia, quæ geminæ veluti columnæ erant omnium validiſſimæ ad Religionem ſuſtinendam, geminiſque ſcopuli, à quibus hæreſis naufragium ſibi maximè formidabat. Infatigabili Auſtriacorum ſtudio deberi, quòd quiſpiam in illis prouinciis ſupereſſet, qui Pontificem vt Eccleſiæ Principem veneraretur: quàm vehementer perturbatum iri animum Ferdinandi (cuius ingenio, pro more Principum, acerrima inerat honoris cura) ſi dignitatem Cæſaream impugnatam ſibi cerneret ab eo ſolùm, cuius Pontificiam dignitatem ipſe & Carolus frater tanto impendio, tanto diſcrimine, tanto multorum populorum magnorumque Dynaſtarum odio propugnauerant. Quale obuerſaretur exemplum reliquis Principibus, tum exteris tum Germanis, atque vniuerſo Chriſtianorum generi, ad ſuſtinendum Pontificem, à quo poſteà ipſi per obtentus adeò tenues non modò deſererentur, ſed oppugnarentur? Rationes haſce perpenderet Pontifex eximiæ pietatis ac prudentiæ ſuæ trutinâ; neque committeret, vt nimis religioſi ſtudij ſui fructus non alius colligeretur, niſi extremum Religionis exitium.

Contrà Pontifex ſe tueri, cauſatus ipſam rei grauitatem, quæ 9
quò maiorem ad Principem, adeoque ad ſpectabiliorem pertinebat, eò maiorem conſilij maturitatem ex ipſa nouitate poſtulabat. Pro certo haberet, ſe, Patreſque ad id deſtinatos omni vſuros arbitrio vt Regi ſatisfieret; cui & honoris gratiâ, & quò rei ratio redderetur, Nuntium deſignauerat Boncompagnum, aliàs à nobis laudatum, qui fuit poſteà Gregorius XIII. eique per eam occaſionem [e] Eccleſiæ Veſtinæ Infulas dedit; quamquam deinde Paulus octauo poſt diſceſſum Guzmanni die, ad ampliorem honoris ſignificationem erga Ferdinandum, quæ ipſum deliniret, Legatum deſtinauit Rebibam [f], vſus opportunitate, quòd eumdem illum in Poloniam etiam mittebat, vt obſiſteret hæreſi in ea regione indies gliſcenti.

Niſus eſt Philippus Rex perſuadere Pontifici, vt Ferdinandi tam- 10
quam noui Cæſaris legationem exciperet, deſignato ad id Oratore Ioanne Figueroa, Mediolanum id temporis moderante, qui eâdem operâ obſequia verbis regiis, ab Albano in pacificatione iam exhibita, confirmaret. Verùm Pontifex huiuſmodi Oratorem recuſauit; vtpote reum apud S. Inquiſitionis tribunal, quòd ignominioſè verberari iuſſiſſet eiuſdem gregarium miniſtrum, in odium ſui muneris ab eo exerciti. Quamobrem [g] commiſit in Senatu Alexandrino Cardinali, Inquiſitori ſupremo, vt cognitionem cauſæ aduerſus

[e] Litteræ Dandini Cardinalis ad Capiteferreum, 23. Iulij 1558.

[f] 20. Iulij, vt in Actis Conſiſtorialibus.

[g] Apparet ex litteris Dandini Card. ad Farneſium Cardin. 23. Nouembris 1558.

Digitized by Google

uersus Figueroam formaret; & Paceco Cardinali, vt accessum suo nomine illi interdiceret, aliter ipsum in arce concluſum iri. Quocircà neceſſe fuit Figueroæ Caietam ſe recipere, perculſum huius repulſæ dolore, & paulò pòſt etiam extinctum[h]: quamuis enim Pontifex cuiuſdam Cardinalis deprecationibus mitigatus, illi tandem acceſſum indulſerit, rei nuntius haud tempori ad eum Oratorem peruenit. Rex verò Franciſcum Vergas illi ſuffecit, virum Pontifici acceptum, non tamen Oratoris titulo tunc illi impertito[i], quòd is honeſto quidem genere ex antiqua familia eſſet ortus, ſed non adeò conſpicua, quæ conditionem attingeret quæſitam ab Aula Hiſpanica ad Romanam legationem, quamuis Romæ tamquam Orator & honoraretur & vocaretur. 1558.

[h] Narratur à Pio V. in Diplomate ad Alburquerquium Mediolani Gubernatorem, 8. Octobris 1569.

[i] Litteræ Nuntij Hiſpaniæ ad Pium IV. 21. Maij 1560. apud Burgheſios.

11 In Ferdinandi cauſa reliqui omnes Pontificis Conſiliarij duriorem in ſententiam ibant, ſiue quòd in rebus ambiguis miniſtrorum ſententia ſolet Principis propenſionem ſubſequi, ſiue quòd Conſiliarij ſeligi ſolent à Principe, propenſionem gerentes ſibi concordem. Vnus Ioannes Gropperus diſcrepabat, qui poſt recuſatam magnanimâ demiſſione animi Purpuram venerat Romam, accerſitus à Pontifice, vt eo in deſtinata morum emendatione vteretur, ibique in ſummâ doctrinæ prudentiæque exiſtimatione verſabatur, præſertim ſuper Germaniæ negotiis, in quibus nec eum quiſpiam experientiâ æquabat, nec poſt glorioſam repulſam humanæ vtilitatis ſuſpicio in eumdem cadebat. Auctor is erat, habitâ temporum ratione ſummam iuris ſeueritatem exquirendam non eſſe, cùm publicæ res non tam proſperè ſuccederent, vt liceret prudentiæ optimum ſeligere, ſed tolerabile. Sæpè non modò à patrefamilias, ſed etiam à cauto tutore portionem aliquam ærtis alieni remitti creditoribus; & ſæpè homini detrectanti parum quiddam pacificè largiri, multum violenter auferri. Erraſſe tum Carolum, tum Ferdinandum, debito aliquo ritu prætermiſſo: at nunc erratum ipſi fatérentur, & Pontifex ob preces tantorum petitorum, quàles erant Ferdinandus & Philippus, erratum benignè condonaret: ita fore, vt hinc nullam pateretur iacturam, quin confirmaretur Apoſtolicæ Sedis auctoritas; hinc error ipſe admiſſus prodeſſet, vt Pontifex eâ indulgentiâ haud parum promereretur apud eos Principes, quibus tam ingens inerat potentia gratiæ referendæ. Vt alius quàm Ferdinandus Cæſar crearetur, non ſolùm haud potis eſſe, ſed nec expetendum. Germanos Cæſarem Germanum omninò velle, idque vtilitatis gratiâ, tam propriæ ipſi Germaniæ, quàm communis Chriſtianæ Reipublicæ. Inter Germanos Principes alium non numerari,

Digitized by Google

1558. in quo tanta Religionis firmitas coniungeretur cum tanta potentia & ob hereditarias ditiones, & ob conſanguinitatem cum Hiſpaniæ Rege. Quæ Ferdinandus hæreticis indulſerat, eſſe neceſſitati non voluntati imputanda; quod etiam Delfinus Nuntius affirmabat [k]. Iàm verò vbi pro certo poneretur, Imperatoriam poteſtatem eſſe in eo Principe retinendam, velle Pontificem, vt Caroli abrogatio ac Ferdinandi ſuffectio tamquam irritæ diſertè pronuntiarentur, adeoque vt res integra recuderetur; idem eſſe, ac velle præteritæ negligentiæ mederi potione nimis amarâ, nimiamque nauſeam mouente palato delicatiſſimo Principum tam ſublimium. Poſſe iura Pontificis abſque huiuſmodi duorum Cæſarum dedecore illæſa perſiſtere. Ac prudentiæ quidem eſſe, in concordiæ negotio ita proprium honorem quærere, vt alterius partis dignitas non lædatur; aliter pacificationes aut non confici, aut ſi neceſſitas eas extorſerit, quàm ocyſſimè quaſi iniurias vindicari, adeoque in acerbiores diſcordias degenerare.

[k] In allatis documentis.

Neque tamen Gropperi conſilia, neque Philippi Regis ſuaſio flectendæ Pauli ſeueritati ſatis fuere. Intereà diem obiit Carolus V. 21. Septembris anno & ætatis ſuæ & ſæculi 58. Poſtremus hic eius vitæ actus ſingularem profectò plauſum promeritus eſt in vniuerſo mortalium theatro. Ad ineundam mortis quaſi propinquæ viam ſe comparauit per biennij ſeceſſum, adeò ſemotus ab operibus, à colloquiis, ab affectionibus earum rerum, quæ tunc vniuerſam per Europam accidebant, perinde ac ſi natus educatuſque fuiſſet in oppoſita mundi plaga; ita vt vel ipſa nomina vrbium atque hominum noſtrarum regionum ignoraret, impendens cuncta horarum momenta, quæ neceſſaria corporis procuratio ſibi non exigebat, ad animum excolendum. Conſpicatus autem in poſtremo morbo mortem adſtantem, quàm generoſiſſimâ conſtantiâ, maximâque Chriſtianâ ſpe vitæ melioris eam excepit. Princeps, feliciſſimam gloriam aſſecutus; quippe qui Monarchiam conſtituit, Imperij amplitudine, Religionis cultu, Dynaſtarum manſuetudine, ſubditorum præſtantiâ nulli ſecundam, quæ vmquam in terris extiterit: eoque ſibi glorioſiorem, quòd nec populorum ſtragibus, nec oppreſſorum cladibus illam conſtruxit; ſed cùm ea paciſicè ad ſe deueniſſet Diuino beneficio per legitimam ſucceſſionem, electionémve, non illam tamen otiosè poſſedit, quin potiùs gladium heroicâ ſemper virtute ad eam defendendam eduxit aduerſus ſummos Principes, eoſdemque præſtantiſſimos belli duces, quos longo ab hinc tempore humanum genus procreauerit. Quod ſi huiuſce felicitatis gloriæ nubem 12

nubem aliquam obduxit hæresis, eo imperante excitata, hæc eadem 1558.
posteà nubes tamquam Parelios effulsit; dum Caroli successores non modò suos & animos & subditos ab ea labe intactos seruarunt, sed in hoc ipso opportunitatem nacti sunt exercendæ virtutis bellicæ citra ferociam, vario quidem fortunæ tenore, sed semper laudabili causæ pietate.

13 Delatis Romam eiusce mortis nuntiis, [l] actum est in Senatu de celebrandis in sacello Pontificio iustis funebribus, quæ Cæsaribus persolui solent. Pontifex verò huiusmodi verbis Decretum edidit: *Nolens Pontifex, vt hoc Religionis officium prætermittatur ob rumorem aliquem, seu famam diffusam de certa quadam abdicatione Imperij à Carolo habita, cuius tamen legitima notitia ad Pontificem non peruenit, statuit, exequias ritu consueto celebrandas esse; declarans tamen, nullum per eas afferri detrimentum Sanctitati suæ, Apostolicæ Sedi, suæq; auctoritati ac iurisdictioni, nec ius vllum cuicumque alteri acquiri.* Quo autem die itum est in sacellum ad rem peragendam, & solemne sacrificium à Paceco Cardinali decantatum, Pontifex dum pergeret, in coacto Purpuratorum cœtu dixit: *Imperium Caroli morte, non eiusdem abdicatione vacasse; cùm ea non in manu Pontificis, vti ius postulabat, sed Septemuirûm fuisset peracta.*

[l] 12. Decembris, ex Actis Consistorialibus.

14 Ex quibus verbis, præter vniuersam illius negotij seriem, palàm fit, falsò dictum à Suaui, Paulum arrogasse sibi potestatem creandi Cæsarem quemcumque voluisset; quandoquidem vacabat Imperium non ex obitu possessoris, in quo solo euentu Septemuiris tributa est ab Apostolica Sede potestas successoris eligendi, sed ex illius cessione, in quo vacationis genere nullum Septemuiris ius datum est. Etenim Pontifex omnino contrarium & intendit & enuntiauit in memorata declaratione, hoc est, abdicationem non fuisse legitimam, vtpote in manu Pontificis non peractam, adeoque Imperium nonnisi Carolo defuncto vacasse. Huic mendacio alterum, quamquam leuius, erratum adnectit Suauis; nimirum, dixisse Guzmanno Pontificem, velle se Nuntium ad Carolum mittere. Sed ipsa Delfini narratio ad Caraffam Cardinalem disertè affirmat, Nuntium Ferdinando, non Carolo fuisse destinatum [m]. Et paucis post colloquium cum Guzmanno diebus, loco Nuntij, ad Ferdinandum Legatum Paulus designauit. Et verò id rerum status postulabat, cùm controuersia cum Ferdinando agitaretur, non cum Carolo, qui ne admittebat quidem ampliùs huiusmodi officia legationum, & in ciuilibus mortalium negotiis secum agi volebat, perinde ac si inter mortales non degeret. Præter hæc non tenue eius-

[m] Apparet quoque ex memorata Dandini Card. epistola.

Digitized by Google

1558. dem ſcriptoris vitium eſt, in iis enarrandis exceptionem omittere, quam opponebat Pontifex ſucceſſioni Ferdinandi, quòd is Maximilianum educaſſet inter Lutheranos, adeoque in diſcrimen adduxiſſet Imperium decidendi in Cæſarem eâ labe contaminatum; tametſi ea res tanti momenti, hiſtorici ſilentio non eſſet ſupprimenda; & res adeò arcana non eſſet, vt ignorationem vel excuſabilem vel credibilem redderet; quin vnum ex capitibus fuit, quæ Pontifex memorato Cardinalium cœtui diſerte propoſuit. At forſitan ex ſententia Suauis id laudi, non culpæ Ferdinando vertendum erat.

CAPVT VII.

Pauli conſanguinei ab eo pulſi.

1559. AD id vſque temporis vim omnem in extraneos exercuerat ſeueritas Pauli, tantumdem beneuolentiæ in ſuos impendentis. Verùm ineunte anno 1559. eodemque octogeſimoquarto, ac poſtremo ætatis ſuæ, patuit, nullum amoris æſtum poſſe continuatam licentiam à ſeuerioris animi Principe tutam reddere. Initium habuere Caraffenſium clades (vt plerumque omnium ſummè apud Principes gratioſorum) ab eorum accuſationibus, qui neque Principe, neque gratioſis apud Principem indigent; adeoque ſi quid moleſtiæ ab ipſis ferunt, in hunc ſimul & in illos iram euomunt, apud alterum alteros criminantes, ſecuri, ſin minus feriendi, ſaltem retorti in ſe teli neutiquam excipiendi. Qui prior hac vteretur libertate, Guiſius fuit; cuius ad aures appulerant parum honorifica Pauli dicta de iis quæ ipſe egiſſet erga Sedem Apoſtolicam, erga Regem, & erga ſui nominis exiſtimationem in obſidione Ciuitellæ. Hinc ille offenſionis impatiens, quò aut ipſum Pontificem ſine aperto reuerentiæ deſpectu vlciſceretur, & tamen vbi acerrimus ſenſus erat, illum configeret, aut iniuriam retorqueret in eos quos ſui calumniatores apud Pontificem credidit, cùm ab eo digrederetur, nihil efficacitati linguæ pepercit, vt culpam omnem in Pauli conſanguineos regereret. Vnde domum reuerſus hæc Petro Strozzio dixit: *Adeat iam quicumque Pontificem: iam effeci vt rem planè cerneret ac palparet; nimirum, à fratris filiis proditam Sedem Apoſtolicam fuiſſe, aduerſus Regem ingratius actum, me quoque læſum; quorum causâ caput decuſſũ periculis obiectaui.* Et Guiſius quidem paulò pòſt in Gallia virtute bellicâ comprobauit, rem in Italia infeliciter geſtam ſibi vitio haud tribuendam, potitus Caleſio, ad id vſque temporis à Britannis

Digitized by Google

tannis poſſeſſo, quorum Reges dicere conſueuerant, In illius arcis dominatu ſuſpenſas cingulo Galliæ claues à ſe geſtari. Atque huiuſce iacturæ triſtis nuntius ad Philippum Bruxellas peruenerat eo planè die, quo in Epiphaniæ Domini ſolemni lætitia feſtis ille ſpectaculis cum Caraffa indulgebat[a]. 1559.

[a] Diarium Magiſtri cærimoniarum, 6. Ianuarij 1558.

2 Sed Romam repetamus. Malignum illud ſemen, Guiſij iactum ſermonibus, ſi non tam citò germinauit, non tamen in animo Pontificis vmquam aruit, eiúque non auerſionem quidem erga fratris filios, ſed ſuſpicionem intulit. Subſecutæ ſunt Hiſpanorum querimoniæ. Cùm enim Philippus animaduerteret; nullum à ſe fructum colligi ex feruidis deprecationibus, quibus apud Caraffam Cardinalem inſtiterat, vt Marcus Antonius Columna abſolueretur, cuius patrocinio ipſe defuiſſe in pace cum Pontifice ineunda ſibi videbatur; Paulum verò in cauſa Ferdinandi, nullâ habitâ ratione ſuarum efficacium litterarum officiorumque, quæ per Oratorem ſuum adhibuerat, adeò obduruiſſe, in ſuſpicionem venit, à Caraffa Cardinali, quem patrui ſui arbitrum exiſtimabat, animum geri ipſius voto ſceptroque prorſus aduerſum. Quapropter per Oratorem ſuum, ac Pacecum, Caraffæ auctoritatem apud patruum eleuandam curauit. Contigit autem, vt die 5. Ianuarij anno 1559. cùm quereretur Paulus apud Cardinales S. Inquiſitionis, coram ſe coactos, quòd ipſorum nemo ad ſe retuliſſet neſcio quid improbi exempli, ante quatuor dies à Montano Cardinali commiſſum, quod vel abrogatione Purpuræ punire minabatur, eam noxam Pacecus leniter extenuauerit & excuſauerit, quippe non tantum ſupplicij commeritam. Sed Pontifex Religionis æſtu ſuccenſus, has in voces exclamans prorupit, pro eo ac interdum ſolebat: *Reformatio, reformatio.* Tunc Pacecus ſubiecit: *Sanctiſſime Pater, oportet reformationem à nobis inchoare.* Satis intellexit Pontifex, quid ſibi vellet ea vox, *à nobis*, haud oblitus eorum, quæ per liberam veritatem ipſi expoſuerat in Senatu, ſicuti narrauimus, idem Pacecus, & cum eo Cardinalis S. Iacobi, cùm actum fuit de promouendo ad Epiſcopatum Caraffa. Ex eo etiam plus fidei huic tacitæ admonitioni tribuit, quòd eumdem Caraffam haud multò priùs ægrotantem inuiſens Paulus, homines quoſdam apud illum reperit, quos omnis corruptelæ laſciuiæque inſtrumenta cenſebat.

3 Parieti iam vacillanti poſtremum impetum incuſſit Bongiannus Gianfigliacius, Coſmi Ducis Orator. Peſſimè hic excipiebatur à Caraffa Cardinali, imbuto Petri Strozzij ſenſibus, propenſoque planè animo in exules Florentinos, quorum multi eius aulici erant, præter

1559. præter Aldobrandinum, præcipuum Pauli administrum [b], quibus nihil aliud in sinu & ore versabatur, nisi pristina libertas Etruriæ. Hæc porrò animi propensio ex eo etiam aucta fuerat in Caraffa, quòd Florentinus in proximo bello Hispanis adhæserat, quamuis Pontifex ipsum ad Gallos alliceret: quæ illicia Cosmo profuerant, vt à Philippo Rege obtinuerit, etiam competitoribus Caraffensibus, Senensem Principatum. Idcircò Caraffa Cardinalis, indocilis, aut dedignans hanc suam intimam offensionem animi dissimulare, importunâ quadam agendi ratione cum Ducis Oratore continenter vtebatur. Vnde accidit, vt cùm paucis antè diebus Bongiannus fuisset per contemptum excluſus, pudore atque irâ feruescens, destinato sibi die Pontificem adierit: ibi in Cardinalem eiusque fratres euomuit quidquid ipsi suggessit & diuturna Aulæ peritia, & acuta animi perciti eloquentia. Pontifex itaque, non ampliùs in dubitationem ea reuocans, quæ sibi per tot grauissima argumenta, totque luculenta testimonia innotuerant, cœpit seueritatem distringere, accessu ad se Cardinalis prohibito. Hic verò, cùm vel maximè amicos sibi conquirere opus erat, animi sui persuasionem impotentiùs aperuit, quâ inflictum sibi vulnus putabat à Vitellio Cardinali, aliisque Pontificis familiaribus, adeoque illos adegit ad exercendam inimicitiam in eum, à quo se intelligebant pro inimicis haberi, & tamquam cum inimicis ab eodem, si resurgeret, actum iri. Cùm ergo infensorum numerus in Aula crescceret, auctâ in ipsis profligandi spe, adeoque diminuto corruendi metu, cœperunt eâ vti fiduciâ, quam initio nonnisi exteri, & nullo Caraffensibus nexi vinculo exercebant. Cumque anteà sibi quisque caueret, tamquam à graui Pontificis offensione, ne quid apud eum in fratris filios obloqueretur, tunc in idipsum, veluti in commotæ in eo bilis illecebra, conspirabant. Atque ita fluctuatum est vsque ad diem 27. Ianuarij, dicatum S. Ioanni Chrysostomo, quem singulari pietate Paulus colebat.

[b] Narratio Nauageri.

Eo die Senatum habuit, ad quem accersiuit Saluatorem Pacinum 4
Episcopum Chisinum, Romæ gubernatorem, Datarium, Boncompagnum Apostolicæ Cameræ vices gerentem, Petrum Ioannem Aleotum Foroliuiensem Antistitem, Aloysium Lippomanum, ad Ecclesiam Bergomensem anteà translatum [c], & sibi à secretis, cum duobus aliis, qui sibi pariter à secretis erant, Floribello & Berengo, ac præter eos Pallanterum Fisci Procuratorem, & Camillum Vrsinum à Nomento, ex Romanis Proceribus, qui eius fratris filiam vxorem duxerat, eique in bello præterito militauerat, & cui plurimum

[c] 20. Iulij 1558. ex Actis Consistorialibus.

Digitized by Google

mum fidebat. Coram his omnibus longâ oratione, lacrymis reſperſâ, malè actam iuuenum vitam deteſtatus eſt, multas eorum noxas detexit, & huiuſmodi Decretum pronuntiauit, quod à tribus, qui ſibi erant à ſecretis, Lippomano, Floribello & Berengo, conſcribi, & à Gubernatore, Cameræque vicem gerente indici iuſſit, reliquis, quos nominauimus, pro teſtibus adhibitis. In Decreto, fratris filios iubebat Româ ſecedere cum ſuis cunctis familiis intra duodecim dies, Cardinale in Lauinium relegato, & Paliani Duce in Galleſium, oppidum prope Romam, tunc ab eodem poſſeſſum, & Marchione Montiſbelli in ſuam ditionem in Æmilia, ſingulis vetitis ne inde diſcederent, adſcriptâ perduellionis pœnâ. Prætereà cunctis magiſtratibus ac muneribus, ſeu militaribus ſeu ciuilibus, illos priuauit; conſtituto eâdem die ſummo armorum Eccleſiaſticorum Præfecto memorato Camillo Vrſino [d]: atque in Decreto cauſæ diſtinctè apponebantur. Cardinalibus quoque & cuiuis alij interdixit, ne vnquam ſecum agerent de indulgenda ipſis venia, pœnaque remittenda. Et quoniam Cardinalis S. Angeli, vir quàm alienus ab huiuſmodi criminibus per ſe patrandis, tam lenis ad ea in aliis commiſeranda, aggreſſus eſt aliquid proferre, Caraffam Cardinalem excuſaturus, Pontifex per inurbanam acerbitatem illum carpens, *Si Paulus III.* inquit, *hæc præbuiſſet exempla, tuus parens à Placentino populo haud fuiſſet raptatus.* 1559.

[d] Diarium Magiſtri cærimoniarum, 27 Ianuarij 1559. & proximis diebus.

5 Retinuit apud ſe Pontifex è ſuis Alfonſum Cardinalem Caraffam, qui Neapolitanus Cardinalis, ab illius Vrbis Eccleſia quam adminiſtrabat, appellabatur, filium Marchionis Montiſbelli, in exilium pulſi. Hic Alfonſus, vt alibi indicauimus, decimum octauum ætatis annum haud prætergreſſus, nihil tamen habebat iuuenile præter ætatem & vultum. Quare cùm illum paulò antè nouo titulo Regentem, vt aiunt, Cameræ creaſſet [e], non ampliſſimas modò ad id muneris exercendum facultates illi conceſſit, ſed in eo ſupremum honorem, fiduciamque regiminis collocauit; ita tamen, vt à viris doctrinâ peritiâque præſtantibus res publicæ adminiſtrarentur: cuius rei gratiâ tribunal conſtituit, à quo narrant originem traxiſſe tribunal, quod nunc Romæ *à Conſultatione* nuncupatur, vbi commune regimen vniuerſæ ditionis Eccleſiaſticæ exercetur.

[e] In Senatu 6. Martij, vt in Actis Conſiſtor.

6 Conflabatur hoc tribunal è Scoto Cardinali, ad Tranentem Sedem prouecto [f], ex Roſario, à quo, Pontificis Vicario conſtituto, cœpit munus illud in Purpuratos deferri, ex Conſiliario Cardinali, & Camillo Vrſino; quibus ampliſſima tributa poteſtas eſt in Ec-

[f] 28. Nouemb. 1558. in Actis Conſiſtor.

Digitized by Google

1559. cleſiæ ſubditos, tum in iis quæ ad ius pertinent, tum in iis quæ per beneficentiam indulgentur. In Diplomate quo eos delegauit Pontifex, adiecit, vt in cauſis, quas ipſi maioris indigentes conſilij arbitrarentur, ſententias rogarent Pacinum Romæ Gubernatorem, Boncompagnum Cameræ vices tenentem, & Lippomanum ſibi à ſecretis. Voluit vt Maſſarellus vniuerſo cœtui à ſecretis eſſet, paulò antè Teleſiæ Antiſtes renuntiatus; eiuſdem verò cœtus Auditorem nominauit Octauium Ferrum Maceratenſem. Hunc cœtum diebus ſingulis cogi iuſſit, litteraſque ſuo nomine datas, à Tranenſi Cardinali, quippe digniſſimo, ſubſcribi. Cùm autem paulò poſt Camillus Vrſinus & Roſarius Cardinalis obiiſſent [g], alteri ſuffectus eſt Ioannes Antonius Vrſinus à Grauina, alteri Reomanus Cardinalis Gallus. Per hæc ita conſtituta, ac per ſummum ſtudium integritatemque Alfonſi Cardinalis, qui cunctis proſpiciebat, cunctaque partiebatur negotia, ſed per ſe nihil peragebat, effectum eſt, vt nil diſſonum eruperit ex ea perturbatione trium ſuperiorum orbium ſub primo mobili tam viribus debilitato, cuiuſmodi erat Pontifex ſenectute prægrauatus.

[g] 3.& 23.Aprilis, ex Diario Magiſtri cæremoniarum.

Haſce res geſtas dum Suauis enarrat, ita diſſerit: Paulum, vbi 7
animaduertit, in anteacto bello iacturam à ſe factam illius exiſtimationis, quâ ſibi perſuaſerat, terrorem vniuerſis mortalibus à ſe incuſſum iri, credidiſſe, eam ſe recuperaturum per facinus fermè heroicum, fratris filiis eiectis. Mira ratiocinatio! perinde quaſi abiectio atque infamia trium illorum capitum (quibus nihil charius Pauli animo obuerſabatur, quæque eius tamquam brachia, columnæ, ſpes ac deliciæ planè erant) opificium quoddam fuiſſet lento igne artis politicæ elaborandum, non flammâ vehementi ſeu conſcientiæ ſeu iracundiæ conflandum. Sed alius huius ſcriptoris error, ſupra quem varia poſteà commenta conſtruit, tolerandus omnino non eſt. Affirmat, ſpoliatos fuiſſe muneribus à Paulo conſanguineos in Senatu 26. Ianuarij anni 1558. addens, Pontificem, conſtituto cœtu quem diximus, adeoque liberum adminiſtrationis curis, ad S. Inquiſitionem animum adieciſſe; ſed ex alia re, hoc eſt, ex data Oratori Ferdinandi repulſa, patuiſſe, elationem animi neutiquam ab eo depoſitam. Et tamen ex legitimis teſtimoniis, quæ produximus, palàm fit, conſanguineorum expulſionem non priùs quàm 27. Ianuarij anno 1559. contigiſſe, & memoratam repulſam legationis Ferdinandi, & poſteà mortem Caroli, & quidquid in hoc negotio narratum eſt, præceſſiſſe iam anno 1558. Enimuerò huiuſmodi ſcriptoris fabellæ, hiſtoriæ ſibi nomen arrogent?

Hæc

Digitized by Google

8 Hæc ingens rerum mutatio spem fecit melioris conditionis iis omnibus, qui aduerso erant animo in consanguineos Pauli; præsertim verò ad ipsum confugêre vrbium Ecclesiæ subiectarum Procuratores, nimia onera expostulantes. Paulus ex iis oneribus partim sustulit, partim minuit, omnem inuidiam in fratris filios refundens; affirmansque, fuisse illa imposita se nec volente nec conscio. In eamdem sententiam locutus est ad Populi Romani Conseruatores & Administros, qui pariter immensam querelarum congeriem ei detulerunt. Pronuntiauit Pontifex, quidquid illi dolebant, accidisse sceleſtorum illorum culpâ, qui se ita concluserant, vt nihil nisi quod illi vellent sibi innotesceret; atque idcircò publicam audientiam, à se institutam singulis mensibus, præpedierant. Sperare se, eos à successore punitum iri, non solùm exilio nón remisso, sed in longinquiores regiones protracto. Quod præsagium adeò verum fuit, vt eos Pauli successor extra omnes terras eiecerit. 1559.

CAPVT VIII.

Anglicæ Reginæ & Poli obitus. Elisabethæ successio, & Religionis in Anglia mutatio. Pax Cameracensis inter duos Reges.

1 DVm Pontifex domesticis tumultibus vexabatur, non minorum turbarum impetum excipiebat ab exteris, tum bono publico nocentioribus, tum ineptioribus ad capessenda remedia ab ipsius potestate. Lenta hydropisis in Anglia Reginam consumpserat; & tumor ille, principio quasi fœcunditatis, non ægrotationis indicium, gratulationis non curationis argumentum videbatur; nec priùs esse morbum, quàm esse insanabilem, patuit. Decessit è viuis 15. Nouembris 1558. [a] (in quo more suo labitur Suauis) & post sexdecim horas Polus Cardinalis pariter extinctus est; atque ita eodem die sublati sunt Angliæ duo illi cardines Catholicæ Religionis, quorum alter potentiâ, alter sapientiâ, vterque pietatis studio eam sustentabant. Appulit Romam rei nuntius 22. Decembris [b], quo planè die funebres honores fuerant Carolo V. celebrati à Pontifice, quem non modica incessit sollicitudo de illius regni salute, adhuc infirmis viribus, & valetudine non satis curatâ.

[a] Vita Poli, & Spondanus an. 1558.

[b] Diarium Magistri cærimoniarum.

2 Duæ feminæ ad regni successionem aspirabant; Elisabetha, minor Mariæ soror, quæ à Regina ad id vsque temporis habita fuerat in custodia, quæque ex humano metu Religionem Catholicam simulauerat, sed tam tenui velamine, vt perspicaciorum oculis obtecta hæresis transluceret; & Maria Scotiæ Regina [c] paulò

[c] Spondanus anno 1558. num. 5. & 1559. num. 5. & Belcarius lib. 28.

Digitized by Google

1559. antè desponsata Francisco, Galliæ Delfino, cui, vt alibi ostensum est, auunculus magnus fuerat Henricus Octauus, eique proxima consanguinea ex regia Britanniæ stirpe, exceptâ Elisabethâ, cui natalium vitium opponebatur. Sed Angli permoti quà maiori propinquitate, quæ magis sub sensum cadebat, quà Henrici testamento, ex Ordinum concessione confecto, quà etiam natiuo in Scotos & Gallos odio, confestim euexerunt ad Solium Elisabetham; tametsi Maria pariter Anglicanæ Reginæ titulum sibi assumpsisset, suumque ius persequi conaretur. Elisabetha ab Episcopo Catholico consecrari voluit, & intenta amouendis vndique obstaculis, scripsit ad Oratorem demortuæ sororis Romam, vt de sua ad regnum assumptione Pontificem edoceret, eique simul significaret, nemini à se Religionis causâ violentiam illatum iri. Pontifex graui supercilio respondit, negauitque posse sibi probari assumptionem Elisabethæ, quippe nothæ, & quòd ipsa fuisset assumpta absque Apostolicæ Sedis auctoritate: verumtamen vbi causam sibi commisissent, se illi indulturum quidquid sibi per ius liceret.

Huic Pauli duritiæ imputant multi scriptores, quos sequitur Suauis, quòd Elisabetha dissimulationem suam profitendæ hæresis abiiceret, adeoque illius regni iacturam. Ex aduerso sapienter considerat Spondanus, dubitari quidem posse, rigidum imperiosumque Pauli modum auctoritate nimiâ, verborumque magnificentiâ peccasse; sed in re statuenda, vnde opus ipsum pendebat, Pontifici aliter se gerere haud licuisse. In primis id ab eo ius postulabat. Etenim Henricus Rex Paulum iam anteà pro iure Mariæ administrando compellauerat; quæ reuerà heres legitima fuerat, positâ Clementis VII. sententiâ aduersus Bolenæ nuptias, quas etiam irritas Anglorum Ordines Mariâ regnante declarauerant. Prætereà satis patebat, eam officiorum suauitatem ab Elisabetha fuisse adhibitam quasi soporiferam potionem, ad Pontificem tantisper hebetandum, dum ipsa suam sibi potentiam confirmasset; posteà verò fidentius eâ se laruâ spoliatam iri, quâ ipsam conuelauerat metus imperantis sororis, quamque in præsentia deponi vetabat ambitio inter incerta noui Principatus primordia; cùm ceteroqui constaret, in Elisabetha fuisse deprehensum sub Eduardo Rege animum fauentem hæresi; in quam etiam & suus & matris honor ipsam trahebat, cùm ex doctrina Catholica probrum existeret, alteri ceu nothæ, alteri ceu meretricis. Quapropter tum æquitas, tum dignitas, tum prudentia commonebant, vt festinanter obsisteretur Elisabethæ, nec foueretur anguis adhuc frigescens, suppeditatis illi viribus ad mordendum,

pari

pari posteà manaturo ex ignauia damno atque dedecore. Iam verò 1559.
de singulari nouæ Reginæ prudentia, quam Suauis concelebrat, collaudato consilio modoque hæreseos restituendæ; si hoc intelligit de tyrannica quadam prudentia, quæ in priuatam tantummodò dominantis vtilitatem intendit, nolo equidem disputare, quamquam fortasse in eo etiam fortunæ magis ope quàm solertiæ vsa fuerit; sin autem de prudentia politica loquitur, quæ populorum quietem felicitatemque huiusce vitæ respiciat, in comperto nunc est, cuiusmodi ea fuerit prudentia, ex præsenti illius regni statu.

4 Hoc vulnus Christianæ Reipublicæ aliquo modo compensauit alterius vulneris conglutinatio, ex quo etiam tum plurimi sanguinis eluuies exundauerat; cùm 3. Aprilis pax inter Philippum & Henricum Cameraci fuerit tandem composita. Philippi exercitus, duce Lamuralio Egmontio, nouâ ac memorabili clade Gallorum exercitum, cui Termesius præerat, prope Grauelingam in Belgio profligarat: hinc verò breuî effectum, vt Anneus Momoransius, regni Comestabilis, apud Hispanos captiuus cum vniuerso Gallicæ nobilitatis flore, sequestrum agens, proposuerit confeceritque concordiam. In ea conuentum est, vt quæ aliquot antè annis fuerant ablata, vicissim redderentur tum partibus, tum Principibus partes sequentibus: vnde contigit, vt [d] cùm Hispani tria solùm oppida Gallis restituissent, hi partim in Belgio, partim in Sabaudia, in Pedemontio, in Montesferrato, in Corsica, in Etruria, aliisque locis, reddiderint Hispanis centum nonaginta octo munitas arces, præter minora oppida; quæ omnia, subductâ ratione, tertiam Galliæ partem æquabant: maxima tamen eorum pars non quidem in Hispanorum, sed in Principum ipsis fœderatorum potestatem deuenit. Ad arctiorem nexum duo ibi matrimonia decreta; alterum inter Isabellam, Henrici Regis filiam, & Philippum; alterum inter Margaritam, eiusdem Henrici filiam, & Philibertum Emanuelem, Sabaudiæ Ducem. In pacis conditionibus positum quoque fuit, vt ambo Reges Oecumenicum Concilium celebrandum curarent [e] ad sedanda Religionis dissidia.

[d] Monumenta Monlucij lib.4. Belcarius lib.28. Spondanus anno 1559. num.18.

[e] Belcarius lib.28.n.15.

5 Enumerans Suauis incrementa hæresis per varias regiones, ea tribuit operæ *virorum, qui conscientiæ studebant*. Ego verò illud ipsum repetam, quod tametsi à me sæpiùs iteratum, numquam in hoc argumento satis iterari potest: In Christiana Republica, pars hæretica & Catholica, altera cum altera attentè conferatur, subducaturque ratio, vtra ipsarum pietate atque innocentiâ copiosius videatur

Digitized by Google

1559. affluere, expenso in vtraque eorum numero, qui suam omnem operam impendunt in Dei cultum, in preces Deo fundendas, in alios adiuuandos, in obseruanda non modò præcepta sed consilia Euangelica, in afflictandos corporis sensus, in conculcandum quidquid est boni corporei ac temporarij, virtuti solùm æternitatique viuentes: & hinc satis arguatur, vtri parti conscientiæ iudicium faueat. Scribit præterea, inter Lotharingum Cardinalem, Regis Gallici nomine, & Atrebatensem Antistitem, nomine Philippi Regis, conuenisse de hæresi seueriter extirpanda. *Sed*, inquit ille, *communis opinio erat, veram huiusce rei causam fuisse ambitionem, seu consilium diteſcendi ex spoliis proscriptorum.* Quod spectat ad ambitionem, nescirem plane id euidenter refellere: quoniam cùm omnis actio externa honesta, simul sit causa gloriæ, adeoque ambitionis illecebra, inde conficitur, amorem honestatis atque ambitionis, sicut Augustinus obseruat in libris de Ciuitate Dei, non differre inter se in opere, sed in animo; hominis autem animus à reliquis hominibus introspici nequit. Quare cui libuerit interpretari cuncta opera suopte ingenio honesta, tamquam ambitionis effecta, is certè numquam erroris reuinci poterit, sed solùm liuoris damnari. Quod attinet ad comparandas diuitias, calumnia in aperto liquet; non modò quia possent æquè vituperari cunctæ leges proscriptionum in grassatores, in perduelles, in alios facinorosos, quibus & magis impij & nocentiores sunt hæretici; sed quia cùm Principes hæresi fauentes Ecclesiarum rapinis pinguiores euaserint, deuorantes breuî quidquid maiorum populorumque pietas per plura sæcula Deo donauerat, è contrario ij qui hæresim insectantur, largâ perpetuâque pecuniâ alunt innumera seminaria ac gymnasia hominum, qui nutriuntur & educantur, vt & linguas & stilos erudiant ad eam confutandam; magnifica quoque templa in dies extruunt, aliaque locupletissima Religionis edunt opera; quibus sumptibus quidquid ex aliqua proscriptione ob hæresis crimen corraditur, perinde est ac riuulus pelago.

Animaduertendum quidem Suaui fuerat, eam ratiocinationem 6
in tacitam quamdam laudationem patrocinantium parti Catholicæ apud viros cordatos migrare, quippe quæ palàm facit, eiusmodi patrocinium à veris maculis vsque adeò esse innoxium, vt liuor ad eas appingendas ne vno quidem ex iis coloribus vti possit, qui mendacium dissimulant; atque huiusce rei perspicua comprobatio ex effectis apparet[f]. Existimauit Philippus Rex, etiam ex documento magni parentis, nullâ re magis cautum esse populis à propinqua conta-

[f] Epistola manu Ducis Parmensis Gubernatricis Belgij scripta, lib.1. decad.1. Famiani Stradæ.

Digitized by Google

contagione, quàm custodum frequentiâ, ne adigeretur vna & eadem frons prospicere, nec vna eademque manus defendere plura & longinqua loca. Quamobrem cùm essent tunc in Belgio quatuor dumtaxat Episcopatus, modicus quidem numerus tot ac tam frequentibus prouinciis, prudenti consilio illos multiplicare statuit, quando ad earum animarum perniciem finitimorum hæreticorum insidiæ multiplicabantur. Itaque deliberatâ re cum Louanienſi Academia, eiusque Theologo Francisco Sonnio ad id Romam misso, qui vnus erat inter electos priùs à Ferdinando cum selectis Protestantium disputaturos, eius operâ, & Oratoris Vargæ, multos post menses obtinuit à Pontifice, vt denuò tres Archiepiscopi, & vndecim prætereà Episcopi instituerentur. Ad hanc porrò institutionem, habitam & à Paulo, & posteà à successore [g], præter aliorum Ecclesiasticorum prouentuum attributionem, largiter se profudit Principis ærarium, à quo singulis ex nouis Episcopatibus annuum subsidium suppeditatum est mille & quingentorum aureorum, donec aliunde illis prospectum foret. Quamquam populi, ab hæresi illic obsessi, qui maiori præsidio muniri recusabant, quòd hosti cedere cupiebant, hoc ipsum beneficium posteà inter secessionis titulos annumerarunt, perinde quasi regionis priuilegia fuissent hoc pacto violata; quod simile erat, ac si quereretur pupillus, suâ libertate se spoliatum à tutore, quòd illum imperio medici subiecisset. Sed hoc accidit subsecutis temporibus. 1559.

g Vide Stradam copiosè de hoc agentem lib. 2.

CAPVT IX.

Regis Galliæ mors. Pontificis curæ, & obitus. Populi Romani furor.

1 COncordiæ tamdiu exoptatæ publica Romæ gaudia triduo [a] sunt celebrata, ac pro ea Deo grates persolutæ, dispositis Ælia in arce festis ignibus, habitâque solemni supplicatione, cui ipse Pontifex interfuit. Sed Rex Galliæ, cuius vitæ tam cruenta bella innoxia fluxerant, lethalem sibi nouam pacem expertus est. Etenim cùm ex pactionibus nuptiæ inter Regis sororem, ac Sabaudiæ Ducem celebrarentur; cumque [b] Rex ipse in equestris prælij ludo mira edidisset agonalis virtutis exempla, accidit, vt post confractas ab eo feliciter & plaudente coronâ plurimas hastas, cùm penè digrederetur è campo, infortunato quodam impetu actus, Gabrielem Comitem Mongomerium ad concurrendum secum lacessiuerit:

a Diarium Magistri cærimoniarum, 5. & 7. Maij 1559.

b Vide Belcarium libro 28. n. 31.

Digitized by Google

1559. siuerit: neque licuit Comiti aleam declinare, incaſsùm diu precatus, ne Rex amplius defatigaretur. In hoc igitur nouo fataliq́ue concurſu,ex Comitis lancea diuulſum fruſtulum in dexterum Regis oculum inſiliit, & ad cerebrum vſque peruaſit; atque ita poſt vndecimum ægrotationis moleſtiſſimæ diem extinctus eſt Henricus 10. Iulij, anno ætatis ſuæ quadrageſimo. Comes non aliam hinc pœnam ſuſtinuit niſi illam (ineuitabilem cuicumque manifeſtæ innocentiæ, & tamen peracerbam) quòd nimirum interfector ſui Principis, quamuis non voluntarius, commonſtraretur. Sed poſt diuturnum temporis ſpatium veluti fato contigit, vt idem ob voluntarium læſæ Maieſtatis patratum crimen mortem ignominioſam carnificis manu ſubierit.

Henrico occumbente prævalida in Gallia Catholicæ Fidei arx 2
concidit, & in Republica Chriſtiana clarum bellicæ virtutis lumen occubuit. Fidem ille tanto ſtudio ſuſtinuerat, vt inter hæreſis incendia, quæ vndique in Germania, in Heluetia, in Anglia flammas ſuſtulerant, vix aliquæ fauillæ in Galliam tranſuolauerint; eæ verò confeſtim, ſeu Catholicorum concionantium flatu, ſeu hæreticorum delinquentium ſanguine fuerint extinctæ. Is enimuerò militari virtute ille Hercules fuerat, qui ſuâ manu Caroli Quinti victoriis oppoſuerat, *Non plus vltrà.* Henrico Franciſcus Secundus ſucceſſit, ætate puer, valetudine imbecillus, ingenio mediocris, coniux Mariæ Scotorum Reginæ; cui, vt dictum eſt, Guiſius Dux, duoq́ue Cardinales Ducis fratres auunculi erant, qui in breui Regis principatu omnem ferè auctoritatem occuparunt.

Hæc Henrici mors accidit Pontifici perluctuoſa, tum ob publi- 3
cum religionis ſtudium in Galliam, tum ob priuatam inter ipſos beneuolentiam, tum quòd vndique deſertum ac perielitantem ſe cerneret. Erant Hiſpani tum læſi, tum præpotentes nouæ pacificationis emolumentis, tum etiam liberi à ſtrenuiſſimi bellatoris æmuli fræno. Nouellus Cæſar & iniuriâ exulceratus, & commercio Româ ſeiunctus: qui idcircò in poſtremis Auguſtanis Comitiis, menſe Martio habitis, poſt propoſitum illic ab ipſo Concilium,nec à Proteſtantibus niſi priſtinis eorum conditionibus iniquiſſimis acceptum, Paſſauienſem pacem confirmarat. Angliæ Regina, eiuſq́ue regnum in Eccleſiam perduelles. Nec maior domi quàm foris ſeu tranquillitas ſeu ſecuritas; Proceres auerſi, quippe aut ſpoliati aut proculcati; populi ob onera frementes; fratris filij infamiâ ab ipſo, & in illis ipſe Paulus quoque, eiuſq́ue iudicium eâdem infamiâ

miâ reſperſum : nec illi quidem dumtaxat infamiâ notati, ſed animo infenſi, vſque adeò, vt iam Cardinalis ac Paliani Dux Bruxellas legauerint Paulum Filonardum [c], quò ſe apud Philippum purgarent, quòd adhuc ea illi obſequia, in quæ animo proni erant, non præſtitiſſent, quoniam neceſſe ipſis fuerat obſequi voluntati Pontificis, nunc verò eius famulatu ſolutos ſuam omnem operam addicere regiæ clientelæ ; haud animaduertentes, ſtudere ſe tunc domum locare, cùm ea ruinam iam minabatur, ac proinde oportere potiùs quàm pretium exigere à conductore, pretium perſoluere ſulcienti. Palianum Regi Dux offerebat, excuſabatque non accepta à ſe Regis oblata ob Pontificis vetitum. Hortabatur Marcum Antonium Columnam, vt oppidi poſſeſſionem ſibi compararet, oſtensâ illius rei vtilitate, & propoſitâ ratione quâ id per iudicium conſequeretur. Adeò ſiue animi perturbationes ſiue infortunia mentem obcæcant, vt ſatiùs duxerint Caraffenſes, inania offerentes, reconciliationem tentare cum hoſtibus implacabiliter offenſis, idque per nouam iniuriam patrui, cuius poteſtati ipſorum capita fortunæque ſubiacebant, quàm ipſum patruum per obedientiam remiſſionemque mollire, cui vigebant in ſinu duo viuida amoris in eos ſemina, ſanguinis nexus, & beneficia collata. Et ſatis patuit ipſorum proponentium inſipientia ex ſapientia regiæ reſponſionis, quæ fuit : [d] Darent operam Pontificis gratiæ recuperandæ : in eo ſiquidem euentu ſe illorum ſolatio haud defuturum ; ſed cùm ipſe tantum impendiſſet operæ vt cum Pontifice reconciliaretur, nolle nunc in diſſenſiones nouas incidere. 1559.

c Conſtat ex mandatis Filonardo datis à Cardinali, 28. Februarij ; & ex epiſtola ad eumdem ſcripta à Duce Paliani, 1. Maij ; & ex ſcriptura Ducis ad Marcum Antonium Columnam, quæ ſunt apud Burgheſios.

d Extat in ſumma criminum Caraffæ Card. facta à Fiſco, inter ſcripturas Guiſiorũ.

4 Pontifex igitur angoribus vndique obſeſſus, oppreſſuſque octoginta quatuor annorum onere, ceſſit naturæ die 18. Auguſti, [e] cùm tribus antè diebus obiiſſet Aloyſius Lippomanus [f], Bergomenſis Antiſtes, vir de Concilio & Eccleſia optimè meritus. Paulus morti propinquus Cardinales acciuit [g], & ſtudio ac voce moribundi, ſed facundiâ ſupra moribundi conditionem, eos ad concordiam hortatus eſt, ad habendam de Deo vnicè rationem in eligendo ſucceſſore ; eiſdemque S. Inquiſitionis tribunal commendauit, quod ille potiſſimum aduerſus propinquas hæreſes propugnaculum cenſebat. Tum Queuæ Cardinali, qui propiùs ad ipſum acceſſerat, eoſdem ſenſus per miram animi præſentiam Hiſpanicè iterauit.

e Diarium Magiſtri cærimoniarum.

f Scripſit eruditam catenam Patrum, aliorumque interpretum Geneſis, & Græcorum & Latinorum.

5 Princeps vtique fuit virtute Religionis eximius [h], addictus ad eam profitendam in ſacris clauſtris vel à puero : quare decimoquinto ætatis anno Cœnobium Prædicatorum ingreſſus eſt, eam inſtitutionem amplexurus ; ſed à conſanguineis inde per vim abductus.

g Conclaue, & Diarium Magiſtri cærimoniarum, 18. Auguſti 1559.

h Cuncta exſtant in narratione Nauageri.

Digitized by Google

1559. ctus. Verùm non euanescente propterea ex eius animo huiusmodi voto, quasi puerili quodam impetu, condidit ætate maturâ Regularium Ordinem, perutilis in Ecclesia exempli; cui Ordini non ab ipsius Pauli nomine, quod in illo retinebat, nomen est inditum, sed ab administrata Teatina Ecclesia, quam illum complexus dimittebat. Tiarâ Episcopali ab eo depositâ, Purpura non quæsita ipsum quæsiuit. Quoad ille vixit, numquam visus est aut animi candorem fœdare, aut in pietate tepescere, aut Apostolici studij libertatem fluxarum rerum rationibus posthabere. Excelluit eruditione, cùm Græcas litteras æquè ferè ac Latinas calleret, essetque Diuinarum Scripturarum perquàm peritus, Theologicis doctrinis imbutus, ac supra modum versatus in libris, quos Theologiæ Princeps ipsius ciuis conscripserat. Miram à natura eloquentiam accepit, sed cum appetentia nimia, vt eam omnes admirarentur; quæ frequenti pabulo in præcelsa fortuna semper irritata, numquam exaturata, ingentem adulationem excitauit præsenti, sed non minorem irrisionem absenti. Laxior æstimator suæ, angustior alienæ tum potentiæ tum prudentiæ; sed nihilominùs nauus virtutis cognitor ac remunerator. Studium pietatis non potuit in eo extinguere quosdam spiritus vel à patria, vel à familia, vel à temperamento haustos. A patria retinuit immoderatam quamdam sollicitudinem in vestium concinnitate, splendoremque pompæ supra Ecclesiasticam, in exteriori cultu: à familia nimium amorem sanguinis, & in sanguine nimiam existimationem titulorum, amplitudinisque mortalis: à temperamento, quamdam agendi rationem elatam, vehementem, iracundam, & quamdam seueritatem, quæ animi tumorem præferre videbatur. Plus habuit pectoris ad punienda crimina in quouis sublimi capite, quàm prudentiæ ad eadem præpedienda. Amplitudinem omnem sacrosanctæ suæ potestatis habuit pro mensura eam sapienter exercendi, haud animaduertens, rebus naturalibus non ciuilibus effatum illud aptari, *Frustrà esse potentiam quæ non reducitur ad actum.* Nationem Hispanicam, & Austriacam familiam insigniter auersabatur, nec sibi temperabat, quò minùs indecoris indignisque vocibus in eam obloqueretur; cùm existimaret libertatem ab illis ereptam fuisse populis in Italia per bella, Ecclesiæ in Hispania per sanctiones: eamdem libertatem concessam hæresi in Germania per conuentus, aut non auditis ab eo aut non probatis Austriacorum responsis; nimirum, In Italia fuisse certatum non vtrùm sed cuinam ex exteris seruiendum foret: Ecclesiasticam iurisdictionem in quouis alio transmontano Principatu ampliorem quàm

quàm in Hiſpania non vigere ; hæreſim verò acriores hoſtes quàm Auſtriacos in Germania haud expertam fuiſſe. Plures leges emendationeſque promulgauit, quarum aliquæ vt à ſolo auctoris conſilio conceptæ fuerant, ita poſtmodum auctori ſuperſtites non fuere: inter eas æternâ laude dignum Paulum reddit S. Inquiſitionis tribunal, quod illius ſtudio & anteà per Conſiliarij auctoritatem, & poſteà per Principis poteſtatem exercenti acceptam refert Italia ſeruatam in ſe Fidei integritatem: & ob hoc opus ſaluberrimum eò benè merentior honorabiliorque ille nunc ſupereſt, quò tunc indigniùs & inhoneſtiùs habitus eſt. 1559.

6 Etenim ipſius morte[i], quæ horâ vigeſimaſecundâ accidit, non expectatâ, populus manè, vbi ſciuit extinctam in Pontifice vitæ ſpem, impatiens retinendi ampliùs odij in eum congeſti, tum ex anguſtiis, tum ex oneribus, efferatuſque potiſſimè in ſacroſanctum illud ſed formidabile tribunal, ad Capitolium confluxit: & quamquam Cardinales denuntiarent, vt ab omni ſe tumultu abſtineret, idemque pariter conſilium illi ferrent plerique prudentiorum ciuium; quidam tamen æſtuantes rabie, haud paſſi popularium furorem tepeſcere, qui aut citò aut nihil efficit, eos inflammarunt ad ſplendidam inſaniam, quâ ſe veros Romanos per animoſam audaciam oſtentarent. Quare nondum vacante Sede, magno impetu ad S. Inquiſitionis carcerem conuolarunt, tunc ſitum prope minorem Tyberis ripam, eoque vulnerato, qui è S. Dominici familia ibi Commiſſarij nomine præſidebat, fores perfregerunt, captiuoſque liberarunt, prætento colore, quòd ij aliis de cauſis ibi detinerentur, ſed priùs adductos, vt iureiurando affirmarent, ſe cunctos probos eſſe Catholicos; tum feneſtrarum oſtiorumque fores, ac libros illic aſſeruatos combuſſerunt. Inde conuerſo furore ad celebre S. Mariæ ſupra Mineruam Cœnobium Dominicanorum, qui in eo ſacro munere à Pontifice potiſſimùm adhibiti innocens quaſi ſcopus erant, in quem popularis maleuolentiæ tela collimabant, in eos contumeliis coniectis, tamquam in exploratores, ſacrarumque confeſſionum vulgatores, venerandi illius loci incendium parabant, niſi auctoritas præcipuè Iuliani Cæſarini petulantiam frænaſſet.

[i] Cuncta quæ ſequuntur, extant in Diario Magiſtri cæremoniarum, aut in Hiſtoria Noreſij, vel in Comitiis Pij V.

7 Sed aduerſus memoriam Pauli, eiuſque familiæ, nullam, quantumuis enormem, iniuriam prætermiſere. Etenim eodem die ad Capitolium regreſſi, Pontificis ſimulacro, illic per infauſtum honorem tres ante menſes erecto, naſum ac brachium abſcidere. Poſt biduum promulgarunt edictum, vt intra poſteri diei ſpatium vnuſquiſque deiiceret perfringeretque ſtemmata, quæ fortaſſe penes ſe

Digitized by Google

1559. essent, *tam inimicæ illi populo ac tyrannicæ familiæ Caraffensis*, addictâ transgressori pœnâ, vt is tamquam proditor & infamis, eiusdem concremata domo, haberetur. Quod effectum est in iis etiam stemmatibus veteris Oliuerij Cardinalis, qui eximio Romæ ornamento fuerat, & dum vixit virtutibus, & post mortem magnificentiâ, adeoque per sua illic insignia superstes erat in multarum sacrarum magnificarumque ædium fronte. Dein rursus in marmora sæuientes, memorato demortui Pontificis simulacro caput amputarunt: permiseruntque, vt Iudæus quidam, quasi denuò Christum in suo Vicario ludificatus, probroso crocei coloris pileo suo diu illud contegeret, ad vlciscendam Pauli sanctionem, quâ iubebatur inhonesta illa natio hac tesserâ se à Christianis discernere; ac subinde caput illud per vrbem volutarunt, & post plurima illata dedecora in Tyberim coniecerunt. Eò deuentum est, vt abominatio à domibus ac simulacris processerit vsque ad vocabula. Quare Octauianus Reuerta Episcopus Tarracinæ, qui Conclauis, vt appellant, Legatus fuit, dum Sedes vacauit, ac ephemeridem tragicè iucundam de illa scripsit, ibi narrat, eos quoque minutos venditores, qui suas merces humeris gestantes, ac per vrbem circumeuntes solent emptores inuitare, exclamando voce Italicâ, *Bicchieri, caraffe*, hoc est, *Calices, ampullæ*, ausos non fuisse vocabulum illud *caraffe* proferre, tamquam execrabile, adeoque aliud parum Romæ vsitatum substituisse, forsitan *ampolle*.

Vaticani Patres torrenti obsistere non audebant, cùm animad- 8
uerterent, tam insuperabilem illum esse in ea furoris eluuie, quàm debilem post breuem inundationem; tametsi inter eos multi etiam ex minimè studiosis in Caraffenses, & Pacecus potissimùm, infremerent, & in Purpuratorum cœtibus tam vilem tolerantiam detestarentur. Verùm Romani ciues, reputantes paulatim, prout vsuenit per noctis solitudinem, sua facinora, à se parum agnita in turba diei, ex se quisque cœpit sibi timere; & in subsecutis conuentibus Capitolinis vniuscuiusque priuatus timor omnium communis euasit. Quapropter quò se munirent, proposuerunt Marco Antonio Columnæ, Romam reuerso, aliisque Proceribus à Paulo malè habitis, vt secum coniungerentur. Illi verò solidiori magisque conducibili vindictæ intenti; quàm inanibus contumeliis aduersus inanimatas imagines, recusarunt in eius defensionem ingredi, cuius participes consiliorum non fuerant: obtulerunt quidem, si populus in posterum secum sociari vellet, se cum illis conuenturos & tunc in rebus deliberandis, & posteà in sustinendis inceptis. Interea Marcus

Marcus Antonius Palianum armis & incolarum ope recepit; de quo conqueſtus eſt cum Cardinalibus Orator Gallicus, dicens, Ducem Ioannem Caraffam ſub Regis eſſe patrocinio. Ex altera parte apud Collegium violentiam excuſauit Columna, quaſi illatam, quò Ducis miniſtri ſubducerentur iniuriis, quas in eos meditabantur incolæ diuexati ac tumultuantes. Ceterùm obedientiam exhibuit iuſſionibus ſiue tunc Cardinalium, ſiue poſteà futuri Pontificis, & inde interim egreſſus eſt. 1559.

9 Iam verò Procerum reſponſio, de qua diximus, ciues expoſitos ſupplicio deferentium, timoris frigore furoris æſtum compreſſit, cœperuntque hi moderatione quâdam inſolentiam temperare. Duos fratres Caraffenſes laicos Româ in exilium exturbarunt, non tamen Cardinalem, habitâ gradus ratione; profeſſi in edicto, ſe mortui Pontificis voluntati obtemperare, qui viuens fratris filios in exilium expulerat. Poſteà Collegium adeuntes petiere Galleſij recuperationem, oppidi, ſicuti narratum eſt, poſſeſſi tunc à Duce Paliani. Sed Carpenſis Cardinalis, loco Bellaij Purpuratorum Principis, tunc ægrotantis, eos grauiſſimis verbis obiurgauit ob tot commiſſa ſcelera, pœnarum minis deterruit; & ſimul quò efficaciores minæ forent, eaſdem ſpe veniæ condiuit, ipſos cohortatus, vt ſacrum Collegium placarent per obſequia, quæ ad impetrandam ſibi clementiam valerent & ab ipſo Collegio & à nouo Pontifice. Quare populi Cuſtos (Conſeruatorem appellant) qui populi nomine loquebatur, res geſtas neque purgans neque damnans, quippe non ſuas, oranſque vt in aliis iuſtus dolor excuſaretur, dixit: Ciuium reuerentiam conſpici in hoc ipſo officio, quo per demiſſionem ſupplicum ad auctoritatem ſacri Senatus confugerant, ac integram illi obedientiam præſtarent. Atque ita Kalendis Septembribus, poſt duodecimum ab obitu Pontificis diem, vrbs quieti reſtituta; ad quam reſtituendam nihil timore validius, vbi quies ipſa valida prænoſcitur ad metum poſteà depellendum.

Digitized by Google

1559.

CAPVT X.

Caraffæ Cardinalis reuocatio. Data Morono libertas. Varij Comitiorum ſucceſſus: & electio Medicei Cardinalis, qui Pius IV. nuncupatur.

IN comperto tunc fuit, quantum valeat præſens eorum miſeria, qui anteà felices extitere, ad placandam inuidiam, furorem, & odium ex noxis præteritis, dum ſpirante adhuc Pontifice, Collegium ab exilio reuocauit Caraffam Cardinalem; tametſi non ſine quorumdam repugnantia, quibus, & iure quidem, videbatur interdictum Pauli, ſaltem quoad ipſe viueret, obſeruandum. Caraffa tamen publico tumultuantis populi conſpectui ſe ſubtraxit, & in ædibus Pontificiis degens, ægrè ſibi cautum credidit vel ipsâ domicilij maieſtate. Nec ſibi defuit in augenda per facundiam erga ſe commiſeratione, & in aduerſarios indignatione. Cardinales affatus eſt, Vbi è re Sedis Apoſtolicæ cenſerent, ſe libenter ad priſtinam exilij ſedem rediturum; at acerbo riſu dignos videri populares, dum in expellendis Caraffenſibus, iactitabant obſecundare ſe voluntati defuncti Pontificis, hoc eſt illius Pontificis, cuius monumenta deterrimis quibuſuis ignominiis deturparant, & in cuius ſimulacro peregerant non quæ adorati Principis, ſed quæ infamis perduellis ſimulacrum meruiſſet. 1

Plus controuerſiæ quàm in reuocando Caraffa, [a] fuit in admittendo ad Comitia Morono, qui, quemadmodum narratum eſt, in arce Ælia claudebatur ob inſimulationem in cauſa Fidei: tamen lis illi adiudicata eſt. Cùm enim in eum ſententia prolata non eſſet, ſuum ille ius ſuffragij retinebat in electione Pontificis; ſiquidem legitimè non poterat ab ea excludi Cardinalis præſens & indemnatus. Quamobrem tres ex Purpuratis miſſi, qui è cuſtodia illum extraherent, & in conuentum adducerent. Inchoata ſunt Comitia Nonis Septembris, & per inſuetam diuturnitatem vſque ad diem Chriſti Natalem producta. Obierunt ex Purpuratis, ante ingreſſum Conſiliarius, poſteà verò ante electionem Dandinus, & Capiteferreus. 2

[a] 21. Auguſti, ex citato Diario.

In habitis illic conſiliis, Cardinales, quorum capita potiſſimùm Pontificali Tiarâ viſa ſunt apta, inter Italos fuere Rudolſus Pius Carpenſis, & Hercules Gonzaga Mantuanus; inter Tranſmontanos Pacecus & Reomanus: quamquam ſupra hos omnes quodam die proximus fuerit vt eam haberet, Bartholomæus à Queua, aſtu Ferdi- 3

Digitized by Google

Ferdinandi Torres, ex eius ad Comitia comitibus. Cùm enim hic 1559.
triginta duos Cardinales, quatuor nimirum supra numerum electioni necessarium, eo die dum aliqui non adhuc conuenerant, seorsim rogasset vt in crastina suffragatione herum suum honorario calculo ad speciem donarent, cuius virtus eo existimationis argumento ab aliquo collegarum exhibendo digna videbatur, eorum quisque, de aliis prorsus inscius, rem libenter spopondit, quam & viri merito consentaneam, & extra omnem successus probabilitatem existimabat. Verumtamen cùm omnes pro more scriptas in facellum schedulas secum tulissent, ex illis quidam casu, seu veriùs Diuinâ prouidentiâ, quæ non vult vt casu Pontifex eligatur, propinquo sibi Purpurato dixit, Numquam diuinares, cuinam ipse sim hodie suffragium collaturus; & paucula post verba hominem nominauit. Sed comperto, alterum quoque paratum esse ad simile suffragium, atque ita circumlato per multos murmure, quindecim illicò schedas mutarunt, adeoque suffragatores Queuæ solùm septemdecim fuere.

4 Inter quatuor à nobis enumeratos, de quibus agebatur seriò, Carpensi ob ætatem ac virtutem Hispani simul & Caraffa Cardinalis fauebant; sed obstabant Galli, & Cardinalis S. Floræ. Ita Carpensis toto Comitiorum tempore visus est omnium proximus metæ, quam numquam attigit. Reomanus animum adeò gratum Pauli memoriæ gessit, etiam erga reiectum illius fratris filium, vt cùm à Gallis nomine Regis cogeretur à Caraffa secedere in quadam electione ab ipsis promota, adiectis minis, quòd aliter suis cunctis prouentibus spoliaretur, respondit, Se potiùs adactum iri ad herbarum radicibus victitandum, quàm ad ingrati animi notam subeundam; quod illi & amorem Caraffæ incredibiliter auxit, & Gallorum beneuolentiam non minuit. Caraffa itaque Galliique simul conspirabant ad illum prouehendum sufficienti fortasse suffragiorum numero, frustrà obsistentibus Hispanis. Sed subrepente è Comitiis in vrbem susurro, populus tumultuatus est, ex suspicione, ne Gallus Pontifex Sedem in Galliam reportaret; vnde effectum est, vt mutato quorumdam Patrum consilio inceptum deferbuerit.

5 Multi pariter in Pacecum propendebant; adeoque in qualibet suffragiorum collatione sæpiùs nominabatur [b]. Contigit verò, illum die decimo octauo Decembris tam ardenter ad Solium promoueri, vt peruenturus procul dubio crederetur; ac proinde ipsius cella, pro eo quod nouo Pontifici vsuuenit, à Cardinalium famulis inter Comitia directa fuerit. Cùm itaque quamplurimi in prima suffraga-

[b] Diarium citatum.

Digitized by Google

1559. fragatione illi fauiſſent, Pius Cardinalis in acceſſu eidem publicè ſuffragium contulit, ad idem reliquos ſuaſionis exemplique auctoritate cohortatus; atque ad throni ferè laciniam Pacecum deduxit per vigintiſeptem ſuffragia, quæ ad electionem ferè ſatis erant. Præclarum hoc facinus palàm fecit in Pio animum ab ea liberum ambitione, quam commune iudicium in ipſo conceperat, perinde quaſi vermis quidam illa ſit in merito tamquam in aureo pomo natiuus. Quin luculentius aliud teſtimonium de ſe protulit: etenim cùm diu fruſtrà deſudatum eſſet ad eum promouendum; denique vt non irritâ ſpe alium quempiam vrnæ exponerent, eius fautores illi ſignificandum cenſuerunt, deſtitutos ſe ab eius prouehendi ſtudio, quippe diu fruſtratos: quibus ille Chriſtianâ magnanimitate reſpondit, Præſtitam ſibi ad illum diem ab illis ſuffragationem percharam ipſi fuiſſe, quia minimè à ſe quæſitam; ſingulis verò diebus, dum ipſe ſacris operaretur, Deum rogaſſe, vt impediret ſucceſſum, quippe qui horrorem ſibi quà ex annorum pondere, quà ex iniquitate temporum incutiebat.

Nec minorem laudem in adiuuando palàm per acceſſum Pace- 6
co meritus eſt Reomanus, vnicus inter Gallos in eo prouehendo: qui à quibuſdam reprehenſus, quòd Pacecus ipſi ſuffragium in euentu ſimili denegaſſet, reſpondit, Iure quidem Pacecum egiſſe, ſibi verò fraudare tanti viri meritum non licere.

Compertum denique fuit, optari à Collegio Pontificem inter 7
duas æmulas nationes medium, adeoque Italum. Inter hos Mantuanus, qui longum & illuſtre noſtræ Hiſtoriæ argumentum erit, tametſi promotus ab Hiſpanis, Galliſque idcircò coëuntibus cum aliis plurimis in quoddam ſacellum ad ipſum adorandum, ab aduerſantibus tamen Farneſio & Caraffa, eorumque cunctis aſſeclis excludebatur. Qua in re celſitudinem animi ſanguini ſuo parem ille præ ſe tulit. Dum enim vniuerſum Collegium eius gratiâ contentionibus æſtuabat, ille ſua in cellula ſummam quietem agebat; & poſt paucos dies amicos orauit, vt ab incepto deſiſterent, nolens ſui causâ Comitia cum Eccleſiæ detrimento protrahi.

e Colligitur ex variis literis Farneſij Card. ad Ardinghellum Bruxellas, 30. Decembris 1559. & ad eius miniſtrum in Galliam, die non ſignatâ,

Quapropter capto iam tum de his tum de aliis, quos enumerare 8
moleſtum eſſet, experimento, par quoddam Purpuratorum ſupererat, eò remotius à brauio, quòd nondum è carceribus exierat. Alter ex his erat Federicus Cardinalis Cæſius[e], quem Paulus III. Purpurâ donarat, vehementer adiutus, adeoque vehementer præpeditus à Gallis; cùm videretur Hiſpanis, nimis ſibi detrahi & in re & in exiſtimatione, quæ ad res conficiendas plurimum valet, ſi

quartâ

Digitized by Google

quartâ continenter vice Pontifex crearetur extra Cardinales à se nominatos ab æmulis, tametsi adeò minùs in Italia pollentibus. Alter erat Ioannes Angelus Cardinalis Mediceus, Mediolanensis, de quo pluribus in locis sermo fuit, vir ætatis plurimæ [d], plurimæ prudentiæ, plurimisque muneribus perfunctus, cui quantum profuit quòd viueret Ioannes Iacobus eius frater, Maliniani Marchio, vt in Ordinem Pontificatui proximum acciretur, tantum nunc proderat quòd ille obiisset, vt Pontificatum adipisceretur. Eius quippe strenui ductoris vasta & militaria consilia formidinem attulissent: neque Galli, in bello Senensi ab eo conciſi, eumdem Romæ rerum potiri toleraſſent. At verò illo iam vitâ functo, promerita superfuere apud Hispanos, qui fratrem prouexere, Caraffam hortati, ne opportunitatem amitteret Philippi Regis sibi conciliandi. Nec à Gallia reiectus est; quin Regina, quæ in Regis pueritia res ferè pro arbitratu moderabatur, ipsum, quòd ex Medicea esset familia, Gallicis Cardinalibus enixè commendauit. Cunctis itaque in illius electionem conspirantibus, septimâ horâ noctis diem Christi natalem subsecutæ adoratus est, [e] voluitque Pius IV. appellari. Caraffa flexis genibus ab eo petiit, vt condonaret [f] populo quidquid iniuriarum intulerat in familiam suam, & in S. Inquisitionis tribunal: cui aliquamdiu Pontifex restitit; sed Cardinali S. Angeli, aliisque simul comprecantibus, tandem se in Caraffæ gratiam assentiri dixit, dummodò quoad fieri poterat damna repararentur tum locis tum hominibus iniuriam passis; & in hanc posteà sententiam diploma vulgauit. Nam ad sedandum in posterum communem multitudinis furorem nil conducibilius est, quàm communis præteritorum venia, modò non idem sit qui parcit & qui læsus fuit; tunc enim venia quandoque dissimulationi tribuitur, atque adeò perturbationem odiumque relinquit; quandoque imbecillitati, atque adeò pro beneuolentia despectum parit.

1559.

[d] Agebat annum septuagesimum.

[e] Acta Comitiorum.

[f] Diarium, & Comitia.

CAPVT XI.

Orator Cæsareus Romæ exceptus. Acta in hæreticos à Francisco II. in Gallia, & Philippo II. in Hispania.

1 ALiud quoque nouus Pontifex magnâ quidem æquitate ac prudentiâ indulsit. Pauli duritia, quâ negabat Ferdinandum tamquam legitimum Cæsarem admittere, tamquam nimis rigida & parum prudens, passim improbabatur. De hoc incipit Suauis differere; sed in plano etiam & in aperto statim offen-

Digitized by Google

1560. dit. Narrat, inter capita, de quibus inter Purpuratos conuenerat in Comitiis, vnum fuisse, vt futurus Pontifex Ferdinandum haberet pro Cæsare. Quare à Pio, statim ac renuntiatus est Pontifex, re in deliberationem vocatâ 30. Decembris, cùm iniuriâ cum eo actum censeretur, accersitum ad se fuisse Franciscum Turrianum, Romæ Ferdinandi ministrum, eique significatum, breuî se Imperatorios honores eius Principi redditurum; atque ad huiusmodi nuntios à Ferdinando Turrianum fuisse Oratorem suum constitutum. Sed verè haud cunctatus est Ferdinandus in destinando sibi Oratore Turriano donec Pontificis mentem pernouisset. Etenim cùm ille mirificè arderet suam electionem à Pontifice ratam haberi, sine quo animaduertebat Cæsareum diadema nondum satis firmum suo hærere vertici, ob summam Sedis Apostolicæ auctoritatem in omnes Christianos Principes, ac potissimùm in Germaniæ Ecclesiasticos, voluit præstò esse in omnem rei celerandæ opportunitatem; & idcircò Turrianus vel ante vel illicò post mortem Pauli excepit Romæ mandatum Oratoris Cæsarei, quod proferret, vbi eo nomine admitteretur. Ad id comprobandum prætereo, illum secundâ Septembris ad colloquium Collegij, vt agentem Cæsaris personam, introductum[a]; eumdem denuò 28. Septembris accessisse ad Comitij[b] fenestellam, & fuisse cohortatum Cardinales ad electionem festinandam; quoniam ea omnia absque Oratoris titulo ab eo peragi potuerant: sed sacro Epiphaniæ die, quo Pius Pontificiam tiaram accepit, coortâ lite de loci præstantia inter Oratorem Hispanum, Romanumque Senatorem[c], iudicauit Pontifex, soli Cæsaris Oratori fas esse Senatori præire; atque ita Turrianus reipsâ præiuit. Quod sanè fieri nequiisset, nisi priùs Turrianus Oratoris gradum tenuisset; cùm à Pij creatione vsque ad id temporis nonnisi dies vndecim fluxissent, & à cœtu habito die 30. Decembris non nisi sex, spatium quo cursor peruenire in Germaniam, atque inde regredi nequaquam posset. Primæ autem litteræ à Ferdinando ad Pium datæ; quibus nouum Pontificatum gratulabatur[d], agebatque illi grates ob amota obstacula à Paulo iniecta, Turrianum nominant tamquam præcedentem Oratorem suum, & visuntur die 16. Ianuarij signatæ.

Non cessabat hæresis eâ tempestate omnem mouere lapidem, vt per Catholicas prouincias diffunderetur; sed simul religioso Principum studio reprimebatur: ac proinde in eius sectatores varia sunt exercita supplicia tum in Gallia tum in Hispania; illic remissiùs, quippe imbecillis manibus adolescentis, ac feminæ, regni lora tractan-

a Diarium citatum Episcopi Terracinæ, 2. Decembris.
b Comitia, & Diarium Magistri cærimoniarum.
c Diarium Magistri cærimoniarum.
d Leguntur apud Bzouium, initio anni 1560.

Digitized by Google

tractantibus; hîc validiùs, extractâ penitus ab vlcere omni sanguinis putredine, adeoque nullâ habitâ indulgentiâ generis claritudini, sexus infirmitati, gradus præstantiæ. Adhæserat ea scabies nonnullis Hispanorum, ex occasione commercij quà cum Germanis apud Carolum, quà cum Anglis apud Philippum. Vsque adeò hæresis per suaue licentiæ venenum ipsis etiam quandoque medicis periculum contactu creat. Et ea profectò seueritas non cælo solùm, sed regno etiam pia fuit: quandoquidem pro singulis sanguinis guttulis tunc emissis ex Hispania, semper hinc posteà incolumi, Gallia mollioris chirurgiæ vitio è principalibus totidem venis fluuios profudit. 1560.

3 Duo hîc narrat Suauis haud omnino falsa, sed alterum falso permixtum, vtraque verò mutila, adeoque ad inducendam falsam opinionem accommodata, nisi recipiant integritatem, quâ carent. Prius est, combustum fuisse, tamquam hæretici, simulacrum Constantini Pontij, in carcere demortui, qui anteà Carolo V. à Confessionibus fuerat, & cuius inter brachia Cæsar expirauerat. In primis Pontius à Concionibus, non à Confessionibus Carolo fuit, cuius confessiones[e], quo tempore lethali morbo decubuit, excipiebat Franciscus Viglialua. Præterea, ne quis inde suspicetur, illius religiosi Principis animam venenato huiusmodi anhelitu afflatam emigrasse, scire oportet, verum non esse, Pontium à Carolo apud se vsque ad mortem in eo munere fuisse retentum; quin idem Pontius coniectus est in vincula Hispali memoratam ob causam, viuente Carolo, qui rei nuntio accepto, dixit extemplò: *Si Pontius est hæreticus, insignis hæreticus est.* Quibus significabat, illum, si is erat, per hypocrisim quò magis impiam, eò magis subdolam egregij Catholici personam fuisse mentitum. Et sanè Carolus non modò tenerrimo pietatis sensu voluit, vt sibi morienti pius vsus adhiberetur omnium rituum ac Sacramentorum Ecclesiæ Romanæ[f], quæ tamquam superstitiosa detestabantur hæretici; sed quasi præsago impulsus afflatu, curauit vt viuenti sibi ac præsenti exequiæ Ecclesiasticæ celebrarentur, secutus in eo, quamuis rarum & inusitatum, cuiusdam viri inter Sanctos relati exemplum; ac postridie in morbum incidit, quo paucos intra dies extinctus est.

[e] Vide Ioannem Antonium Verazugnigam, in Compendiaria Caroli Vita; & Sandouallium, in fine eiusdem Vitæ.

[f] Vide præsertim in morte Caroli Commentarios Suri.

4 Ad hæc Suauis, inter eos in quos hæresis titulo animaduersum fuit, recenset Bartholomæum Caranzam Dominicanum, qui ante collatas sibi Insulas Tridentinæ Synodo interfuerat, ob eam criminationem libertate ac prouentibus spoliatum. Id sanè confictum non est; verùm illius loco Pontium accepit Suauis, hallucinatus:

Digitized by Google

1560. nam reuerà Carolo moribundo adfuit Caranza[g], & pro dignitate quam obtinebat, extrema Ecclesiæ officia illi præstitit in vitæ exitu. Sed causa cur illic adesset, ea fuit, quòd delato ad Carolum rumore sinistræ opinionis, quæ de corrupta Archiepiscopi mente spargebatur, ad se hominem accersiri iusserat, vt ipsum commoneret. Atque hæc dicta sint ad abstergendam inclyti Cæsaris famam, qui pretio vtriusque terrarum Orbis à se abiecti Cælum mercari contendit. Quod spectat ad Caranzam, cur silentio Suauis obuoluit, expensâ plures annos illius causâ, & anteà ab Hispanensi Inquisitione, & posteà à Romana, sedentibus Pio V. & Gregorio XIII. nihil solidi repertum fuisse, vt is manifestæ noxæ damnaretur; sed solùm vt obstringeretur ad eiurandum, ob vehementem suspicionem, quam excitarat de suæ fidei prauitate; eumdemque carcere liberum obiisse, exhibitis non solùm intaminatæ Fidei, sed singularis pietatis indiciis? Nonnumquam eadem herba, quæ non correcta venenum est, & interficit, correcta, medela fit, & sanat.

[g] Vide duos allatos auctores.

CAPVT XII.

Litteræ Cæsaris, ac legatio ad Pontificem cum Concilij postulatis. Hugonottorum in Gallia coniuratio in Regem. Eiusdem Regis similia ad Pontificem postulata. Responsa reddita; & de statione Concilij difficultas.

MIris modis gauisus est Ferdinandus, vbi audiit Oratorem 1
suum acceptum à Pontifice, eique per litteras grates egit, [a] quæ in Vaticano Senatu postremo Ianuarij auditæ sunt. Studiosâ quadam ieiunitate indicantur illæ à Suaui, quò per silentium quantum potest dignitatis Pontifici detrahat in summorum Principum reuerentia. Nos hîc earum summam paucis afferemus, quò eâdem operâ aliud Suauis dictum refellamus. Scribebat Cæsar, Summoperè se lætatum creatione Pontificis, tum ob communem cunctis fidelibus titulum, quòd eum cerneret in Petri Sede, cuius virtute sperabatur afflictam Ecclesiam recreatum iri; tum peculiarem ob causam, quòd vetus inter ipsos familiaritas intercessisset (significans ea tempora, quibus Pius Pontificiæ militiæ quæsturam gesserat, missæ à Paulo III. ad Ferdinandi subsidium in Pannoniam) semper posteà à Pontifice exculta. Verùm eam lætitiam, quæ nullius incrementi capax sibi videbatur, posteà supra modum fuisse cumulatam, quòd ab Oratore suo cognouisset, quàm beneuolè

[a] Eas lege apud Bzouium, loco producto.

Digitized by Google

neuolè, quàm paternè, quàm æquè Pontifex amouisset obices à decessore iniectos, de quibus haud necessarium existimabat loqui propter summam Pontificis æquitatem, cui ius suum haud ignotum arbitrabatur: at vbi de eo vberiorem notitiam cuperet, se palàm ipsi facturum, quàm plena cauillis sibi fuissent obiecta, & quàm ipse ab omni noxa procul abesset. Quæ verba ostendunt, causam illam à Pontifice non iuridicè, sed gratiosè terminatam. Pergit dicere: Quamquam ipse intra tres quatuórve dies solemnem legationem missurus esset Romam, quâ eo quo par erat obsequio, Pontifici gratularetur, obiretque consueta reuerentiæ obedientiæque officia, pro more Cæsarum electorum, qui sibi antecesserant; tamen voluisse illam præuertere per hasce litteras, quibus tam singulari erga se Pontificis beneuolentiæ grates solueret. 1560.

2 Scribit Suauis, Scipionem Comitem ab Arco, qui statim posteà eâ legatione functurus accesserat, intendisse reuerentiæ tantummodò officia persoluere, cùm id in mandatis haberet, ac difficilem se præbuisse in iis obsequiis exhibendis, quæ à sui Principis decessoribus præstita ostendebantur. Sed quînam id fieri potest, si Ferdinandi epistola, quæ legitur typis impressa, affirmabat, Oratorem adhibiturum erga Pontificem officia deuotionis ac summissionis? (Quæ voces multò amplius quàm simplicem reuerentiam important) ac præterea disertè pronuntiabat, id peractum iri pro superiorum Cæsarum consuetudine? Quare res aliter accidit, quàm sub plurimæ falsitatis inuolucro visa est à Suaui. Nos verò eam spectandam exponemus, vt integra pateat, cùm erunt recensendæ grauissimæ difficultates, quæ in huiusmodi erga Pontificem officiis Maximiliano Ferdinandi filio contigere, vbi Rex Romanorum electus est.

3 Exhibuit Orator 17. Februarij obedientiam Pontifici in Senatu, Cæsaris nomine; & habitâ ratione tum ipsius Oratoris, qui inter Ferdinandi cubicularios Princeps erat [b], eique in primis gratiosus; tum Cæsaris, qui tam celeriter & obsequenter ipsum legarat post offensiones sibi illatas à Paulo, per insolitum honorem in ædibus Pontificiis exceptus est. Ex officiis ad negotia progressus Orator, petiit celebrationem Concilij, tunc cùm maximè opportuni ob compositam inter Catholicos pacem; nactusque in eo Pontificem est non solùm consentientem, sed vota Cæsaris præuersum, cùm idipsum Cardinalibus sponte declarasset.

[b] In epistola Nuntij apud Hispanum ad Pontificem, 22. Maij 1560. apud Burghesios.

4 Hîc animosior affirmat Suauis, Pium Concilij cupidum se ostentasse, sed reuerà ab eo horruisse iisdem de causis, quæ Paulum Ter-

1560. tium impulerant ad illud sub specie translationis soluendum. Quod spectat ad Paulum; si quidquid probauimus de translatione peracta ex mera Patrum voluntate, & ne conscio quidem Pontifice, satis non est ad rei perspicuitatem, quidnam vmquam perspicere liqueat equidem ignoro: & quod ad dissolutionem attinet, quo pacto hic ausus est ita scribere, quando in sua narratione dissimulare non potuit studia Pauli in continuando Bononiæ Concilio, vbi per summum & certamen & dispendium duos annos ipsum detinuit, donec per vim suspendere coactus est ob solemnes Caroli Cæsaris denuntiationes, quibus acclamabat vniuersa Germania, quæque metum schismatis Christianæ Reipublicæ incutiebant, quod à nobis vberius est enarratum? Porrò si Pius IV. spectetur; si simulata censenda sit ea voluntas, quam quis verbis constanter profitetur, solerti studio promouet, cuiusque gratiâ per ingentes conatus obstaculorum penè montes exæquat, donec ipsam summâ atque assiduâ curâ in opus deducat, nullum supererit in terris indicium, quo verum à simulato discernatur, licebitque illis causam adiudicare, quos deridet Aristoteles, semper in dubium reuocantibus, vigilemúsne an somniemus; quin longè melior eorum causa comperietur, quandoquidem ipsi neutrum affirmabant: Suauis verò fidenter damnat, quasi vmbram fallacem, id quod cuncta veri corporis præfert argumenta.

Nec minùs friget altera calumnia; nimirum, curauisse Pontificem Franciſci Regis consensu, vt bellum à Sabaudo moueretur Geneuæ, hæresis asylo, ad Italiæ fines, non tam ad huiusce regionis tamquam parietes liberandos à proximis flammis, quàm ad succendendam aliam flammam, quâ conuocatio Concilij prohiberetur. Perinde quasi per id agitaretur de suscitando duos inter Monarchas bello, quo Europa vniuersa conflagraret, non de inferendis in vrbem modicam armis, in angulo inter Sabaudiam & Heluetios sitam; ac proinde quæ celebrationi Synodi nulli foret impedimento, quemadmodum Galliæ tumultus adeò maiores eam minimè præpedierant. 5

In illa feruidè postulanda cum Germanis Galli pariter conspirabant; atque eorum causâ, coniuncti situ & affinitate, consentiebant Hispani, cùm superiori tempestate vtrique & voluntate & præsentiâ frigidè conueniſſent, vtpote à cohortationibus Pontificis, & à segni amore alieni boni magis allecti, quàm à proprij acriore necessitate stimulati. Cùm enim conspicerent anteà regiones suas mundas ac pacificas, solamque Germaniam contaminatam ac tumultuan- 6

Digitized by Google

multuantem, non aliam sibi vtilitatem à Concilio præstolabantur, nisi aliquam in Episcopis iurisdictionis accessionem. Atque hinc factum est, vt Hispani quidem maiorem quamdam propensionem animi præ se tulerint, quippe ad id impulsi sui Principis iussu, qui simul Princeps erat Germaniæ, cuius saluti Concilium destinabatur. Sed, sicut accidit cunctis motibus excitis ab exteriori vi, non ab impetu interiori, ipsi quoque & rari & lenti conuenerunt; & è diuerso, Galli (non sub eodem ac Germani Principe) se præbuerunt idcircò & difficiliores ad consensum, & tardiores ad accessum, & celeriores ad discessum, nisi cùm siue, prout ipsi profitebantur, studium Pontificiæ auctoritatis, siue, prout ipsis alij imputabant, æmulatio cum Hispanis eos perpulit ad sustinendum Concilium Bononiam deportatum. Idque pariter causa fuit, cur Henricus, captatâ à bello Parmensi opportunitate, non abstinuerit à solemnibus in Synodum denuntiationibus & Romæ & Tridenti habitis. Nunc verò in ipsum flagrantissimè ferebantur Galli, tamquam in remedium grauibus morbis quibus ægrotabant, & tamquam in præsidium grauioribus, qui imminebant. Atque ea de causa ambo Reges, cùm sanguine & amicitiâ se coniunxere, inter conditiones pacis posuerant, vt in Concilium celebrandum incumberent. 1560.

7 Porrò mala ac discrimina Galliæ post illud tempus patefacta simul & aucta fuerant: quin ne ipsum quidem Hispanicæ Monarchiæ corpus iisdem vacabat. Etenim in Belgio, hereditario Regis Hispaniæ principatu (qui propterea Hispanensibus maiori curæ erat, quàm Germania dominante Carolo) ob Regis absentiam decreuerat metus, excreueratque confidentia in hominibus seditiosis: vnde Parmensis Dux, Philippi soror, ab eoque ad Rempublicam administrandam ibi relicta, quamuis & consilio & animo plusquam muliebri, satis non erat comprimendis assiduis hæreseos incrementis, ejus assectis in dies & numero & licentiâ gliscentibus. Sed quod maximè pudore simul ac sollicitudine Hispanos inflammabat, in ipso Hispaniæ sinu, sicuti dictum est, malignum semen in nobilium stirpibus, ac studentium seminariis pullulare videbatur; adeoque cognouerant, dum grassatur pestilentia, satis non esse ad securitatem, si longè absit. Verumtamen cùm purgata per supplicia fuisset Hispania, idque de Belgio speraretur; & cùm alioquin immineret magna rerum mutatio, numquam illi optabilis cui plurimum est quod amittat, Hispaniæ Rex non tam appetebat Concilium, quàm illi indulgebat.

8 Itaque præcipua variatio in Gallorum animis extiterat; in quibus

1560. bus quò minor visa fuerat aliâ tempestate tum Synodi necessitas, tum voluntas; eò tunc ipsos auidiores, quàm reliquos omnes, huius communis medicinæ recentia eorum vulnera efficiebant. Disseminata per Galliam fuerat hærerica doctrina Ioannis Caluini; in eo regno orti; qui cùm obseruasset, quâ parte facilius fuisset deiecta hæresis Lutherana, studuerat in arce sua noua molienda ea vitia corrigere, quæ in alterius ædificium, siue fortuitum, siue malè præparatum, irrepserant. Accessit ad ipsius adiumentum, aut saltem ad Fidei Catholicæ detrimentum, quòd varij homines, amœnis non bonis litteris præditi, eò è Germania accersiti à Francisco Primo, musarum impensè studioso, secum detulerant illis floribus obuolutos angues, suis in regionibus exortos. Quare in administratione præsenti iunioris Regis remissâ pœnarum seueritate, quibus eius parens auusque vsi fuerant, confestim hæresis sese diffuderat, nouitate sensuumque corruptelâ fauentibus. Dum tamen inter homines potentiâ tenues ea se continuit, nec Principum patrocinium nacta est, haud multum sollicitudinis attulit, quippe inualida resistere, nedum terrere[e].

e Vide Catharinum Auilam, initio Historiæ suæ.

Sed non diu fuit, vt è tabernis ad turres conscenderit. Proceres, 9 qui è regio procreati sanguine ad Sceptrum vocantur, si virilis stirps regnantis familiæ deficiat, ægrè ferebant se deprimi, & ab administrationis auctoritate procul haberi. Quod sub dominatu Francisci Primi simul & Henrici ipsis acciderat, pro ea regnandi regula: Subdito cui plurimum de se insit virium, eas à Principe per gratiam suam augendas non esse, ne riualem veriùs quàm ministrum dominationis efficiat; adeoque minùs quàm ceteris addendum potentiæ iis, quibus licet proprio quodam iure aspirare ad successionem principatus vbi is vacet ac proinde quibus conducibilis est possessoris interitus. Sed hæc auctoritatis tenuitas, tolerata ab illis dum viuebat Rex prævalidus tum pectore ad regendum per seipsum, tum brachio ad seditiosos deterrendos, tolerabilis visa non est sub Francisco II. vtriusque dotis indigo. Iidem etiam acrius irritati sunt, quòd excluſos se cernerent omni aditu ad Galliæ administrationem ab extraneis, non solùm genere sed etiam patriâ, cùm vniuersa potestas esset penes Reginam viduam, quæ Italica erat, & Principes Guisios, regiæ coniugi coniunctos sanguine, & matri quodam veluti fœdere; qui Principes surculus erant familiæ Lotharingæ, recèns in Galliam translatus.

Eapropter Proceres regij sanguinis, aliique æmuli Guisiorum, 10 studia omnia conuerterunt, vt factionem aliquam extantem quasi quoddam

quoddam corpus animarent, quæ in ea Regis imbecillitate per vim ipsos restitueret in eum dignitatis gradum, vnde se iniuriâ deiectos querebantur. Tres conditiones huic factioni, ad id quod moliebantur, opus erant; ingens numerus, odium præsentis regiminis, & robur ex auxiliis externis vicinisque. Hæ omnes conditiones mirificè conueniebant in noua secta, quæ ab asseclis decoro nomine *Reformatorum* appellabatur, & à reliquis eo planè tempore cognomentum accepit *Hugonottorum*; propterea quòd, secundùm etymologiam quam afferunt plerique, Turonem illi confluebant ad suos conuentus habendos, prope vrbis portam, ab Hugone nuncupatam. Expendebatur, hoc hominum genus per Galliam vndique esse diffusum, offensumque ab administratione præsenti, quia contraria, non deterritum, quia imbecilla: præterea, pro sua viuendi ratione infensum cuique imperio monarchico, siue sacro siue profano: audax, nouarumque rerum cupidum, quà ex propensione, quà ex vtilitate, & ad confinia communitum innumeris Catholici nominis hostibus, Germanis, Heluetiis, Britannis. 1560.

11 In hac itaque factione statuerunt se veluti capita constituere, ipsâ tamquam corpore vsuri sanguinis regij Proceres, ac potissimùm Princeps Condæus, frater Antonij Nauarræ Regis; eratque hic Princeps inter familiæ suæ viros secundus gradu, sed primus audaciâ tum naturæ impetu, tum impulsu conditionis, sublimis genere, humilis fortunâ, adeoque seditiosos spiritus nutrientis. Illi adhæsere Castilionei, ex familia Colinia, ob æmulationem cum Guisiis, præcipuè verò Gaspar, supremus rei maritimæ Præfectus in Gallia, vir ingenti virtute, consilio, auctoritate, & asseclarum numero. Molitus hic fuerat coniurationem, quâ Regem ipsum penes se detineret, nomine quidem vt eum à seruitute fraudibusque exterorum liberaret; sed re, vt pleniſſimam sectæ suæ licentiam per vim extorqueret, & Proceribus regij sanguinis potestatem nobilitati parem; à quibus eadem potestas pro portione suis clientibus dispertiretur; ac postea (vti creditum est, & ab ipso Rege scriptum [d]) vbi rei opportunitas ipsis succederet, nec insuperabilis obsisteret obex in Galliæ populo, suorum Regum studiosissimo, Coronam transferret è sobole Valesia, penes quam tunc erat, in Borboniam; hoc est in familiam Regis Nauarræ, qui alter erat Regiæ stirpis ramus, gradu quidem per se remotus, sed omnium proximus.

d In epistola generali tunc à Rege vulgata. Et fusè de hoc Spondanus, anno 1560. num.6. & sequentibus.

12 Eâ coniuratione detectâ, ineunte anno 1560. vocati à Regina fuere Castilionei, specie quidem ad consilium opemque ferendam, pro munerum militarium quibus fungebantur conditione, sed re-

Digitized by Google

1560. uerà quò ſecernerentur à reliquis coniuratis, & in Regis eſſent poteſtate. Re cum ipſis in deliberationem deductâ, eorum fuit ſententia, vt habitâ ratione immenſæ multitudinis illorum qui nouam ſectam amplectebantur, agendæ in eos cauſæ ad futuram vſque Synodum ſuperſederetur. Verumtamen pro aliorum communiori
e 12. Martij. ſententia decretum eſt[e], ipſis etiam ſubſcribentibus, edictum aduerſus veteris Religionis turbatores; ſed languidâ formâ, & à compluribus improbatâ, tametſi moderatorum conſiliorum auctoribus. Etenim edictum erat huiuſmodi: Exceptis coniuratis, & miniſtris ſeu prædicantibus hæreticis, generalem indulgeri veniam iis qui Religionis causâ deliquerant, dummodò intra breue quoddam tempus Catholicam reſumerent. Et ſanè quemadmodum venia cùm videtur ex magnanimitate profecta, beneuolentiam reuerentiâ mixtam parit; cùm ex animi frigedine, ſimul cum incuria petulantiam fouet: ita poſt vulgatum edictum hæretici, eorumque patroni, confidentiores quàm anteà cernebantur. Et ex altera parte auctis apud Regem tum promeritis Guiſij Ducis, ob detectam oppreſſamque prudentiâ animique virtute formidabilem coniurationem, tum indigentiâ illius operæ ad ſimiles futuras inſidias propulſandas, aucta ſunt pariter honor & potentia, cùm Pariſienſis Conſilij decreto *Patriæ ſeruator* appellatus ſit, & à Rege ſupremum poſt ſe locum tenens in vniuerſa rerum adminiſtratione conſtitutus: ita pro huiuſmodi dignitatis incrementis excreuit inuidia commotioque æmulorum, adeoque ſollicitudo attollendi omni conatu nouæ ſectæ tamquam cornua, quibus eum quaterent, ac tandem deiicerent.

Secretum Regis Conſilium hæ nubes procelloſæ non latebant. 13
Quapropter ad eas diſſipandas excogitata ibi fuerat aliqua feſtina ratio ſopiendi Religionis diſſidij, ac proinde cunctos Præſules conuocandi, vt ex eorum ſententia conueniretur de iis quæ permitti fas eſſet fidelibus credenda, & quæ præſcribi oporteret Eccleſiaſticis ſeruanda: quod abiturum erat in propriam quamdam nationis Synodum, ſemper Pontificibus execratam; quippe inefficacem ex auctoritate erga hæreticos, ad extinguendum antiquum ſchiſma & aptam inter Catholicos, ex defectu rectoris falli neſcij, ad noua ſuſcitanda. Idcircò Pius, tum cohortationibus coràm expoſitis per Philippum Naldum Bordiſeræ Dominum (qui poſtmodum ab eo Purpurâ cohoneſtatus eſt, quique tunc à legatione, quam ſub Paulo IV. ac ſub ſe Romæ exercuerat, in Galliam anteà redierat), tum litteris Turnonij atque Ateſtini Cardinalium, Regem ab eo conſilio dimouerat,

mouerat, obtuleratque quantociùs remedium validissimum, maximeque legitimum, hoc est, Synodum Oecumenicam. 1560.

14 Lætus oblatam Synodum excepit Rex, misitque Romam ad rem conficiendam Abbatem Mannensem è suo Consilio, cum mandatis Pontifici communicandis[f]. Ibi committebatur Abbati, vt summoperè Pontificem laudaret ob tam pium propositum, ad quod peragendum suo patrocinio ac regno se præstò futurum pollicebatur: vt simul etiam ad rem celebrandam eum stimularet; moneretque reuerenter atque sincerè, visos fuisse antegressos Pontifices proponere & conuocare Concilium ad meram speciem; quandoquidem iam coactum, cunctisque Principibus illi fauentibus, ex qualibet leui causa dimiserant: id de Pio Pontifice minimè credi; quin potiùs illum per celeritatem in eo cogendo, & per opera subsecutura, huiusmodi suspicionem ab hominum mentibus procul amoturum: Regem ex prosperi successus desiderio eâ vti libertate, vt ob oculos ipsi poneret quæ profutura putaret, iis tamen quæ statuenda essent, in eius sapientia & auctoritate repositis.

[f] Est in libro Instructionum, quas diximus, in Archiuio Vaticano.

15 Ac primò quidem de Concilij Sede sibi comprobatum iri id quod Cæsar & Rex Catholicus, suæ coniugis frater, comprobassent; sed orare Pontificem vt rem dispiceret: Tridentum videri parum idoneum, tum quòd tantæ multitudinis, quanta conuentura credebatur, hospitio excipiendæ capax non esset; tum propter cæli soliique incommoda, à suis sibi Præsulibus enarrata, qui Pauli ætate ibi degerant; potissimè verò, quia numquam eò accessuri fuissent Protestantes, sine quibus Concilium haberi non poterat ad plenam totius Reipublicæ Christianæ salutem: multò minùs indicendum illud esse per eam formam, per quam edita sub Iulio III. suspensio tolleretur; id enim perinde fore, ac velle pro certis ponere quæ iam ibi sancita fuerant Protestantibus non auditis, vt proinde, quod ad ipsos spectabat, videretur hæc noua conuocatio opus futile ac deridendum. Neque Regis hîc mentem esse, hæc hæreticorum obiecta quasi æqua tueri; sed solùm Pontifici pensandum proponere, absque illorum consensu nequaquam perceptum iri præcipuum Concilij fructum, vnitatem videlicet ac pacem Ecclesiæ: satis esse compertum, postremo conuentui sub Iulio Pontifice multos Principes repugnasse. In præsentia Regem Hispaniæ sibi significare, eam se stationem Synodi accepturum, quæ Cæsari probaretur, tamquam eiusmodi, in quam Imperium vniuersum conueniret; eaque de causa fuisse legatum à Rege Galliæ ad Cæsarem Episcopum Redonensem, qui eius mentem intelligeret.

Digitized by Google

1560. Interim ex variis quæ nominabantur vrbibus, videri sibi Constantiam communiùs comprobari; idcircò eam à se proponi Pontifici, qui existimabatur in decernenda Concilij sede non aliud spectaturus, nisi vt omnibus satisfieret. Constantiam prope Mediolanum esse; proinde posse illac Pontificem frequenter certiorem fieri, & etiam, vbi opus foret, absque magno incommodo eò se conferre. Quoniam autem significarat Pius, propriam nationis Synodum, quam Rex destinabat, haud sibi placere, iniunctum fuerat Abbati, vt ostenderet, nec eam esse rem nouam, nec illicitam; siquidem licere Regi Episcopos Galliæ, vtpote Consiliarios suos, conuocare, vbi opportunum id duceret ad illorum sententias audiendas: numquam tamen in cogitationem sibi veniisse, aggredi quidquam noui absque palàm suffragante Pontificis auctoritate; præsertim in legibus Ecclesiasticis, ac Conciliorum doctrina, de qua adeò certum firmumque animum Rex gerebat, vt sibi ne in mentem quidem incidisset, vllam ibi mutationem habendam; sed rationem tantummodò statuendam illius tradendæ, atque explicandæ. Nihilominùs quando Pontifici conuentus huiusmodi gratus non erat, & Oecumenicum ipse absque mora exhibebat, velle Regem à Synodo Galliæ propria abstinere, modò reipsa non ita protraheretur Oecumenica, vt Rex ad celeriùs regno aliâ ratione consulendum adigeretur; quod iam spoponderat, & de quo Præsules spem iam conceperant. 16

Huic scripto, quod Pontifici Mannensis Abbas detulerat, per alterum responsio reddita est, quo prudenti tolerantiâ se continuit Pius, ne exprobraret, ad superiores, qui accusabantur, Pontifices defendendos, id quod in alios Principes culpam regereret; hoc est, primam conuocationem habitam à Paulo fuisse per laborem plurimum, prorogatamque plures annos in Principum gratiam, qui Concilium donec longinquum crederent, poscebant; vbi verò propinquum adspicerent, recusabant, & ab eodem Paulo bis detentos diutiùs Legatos suos priùs Vicentiæ, dein Tridenti, sed frustrà, propter absentiam Præsulum Principibus subiectorum: hos tertiâ vice Tridentum veniisse admodum infrequentes, ac potissimùm Gallos, ex quibus confestim quidam abscesserant. Concilium fuisse translatum Bononiam ex necessitate repentina, & inscio Pontifice, atque omnium ferè Patrum consensu: idipsum posteà à Rege Galliæ comprobatum: ac denique dissolutam ibi Synodum fuisse ex eiusdem Regis sententia ob acerrimam Cæsaris repugnantiam. Reponendæ Tridenti Synodo ex Iulij Decreto Regem solemniter consensisse, 17

Digitized by Google

senſiſſe, ſed poſteà mentem mutaſſe, propterea quòd Pontifex pati noluerat, vt ab eo Gallicorum militum copiæ inducerentur in vrbem Apoſtolicæ Sedi beneficiariam; & Regem Synodo tunc repugnaſſe, tametſi reuerà ille armorum motus nulli eſſe poſſet obſtaculo, ne tuti accederent Tridentum, ibique degerent Antiſtites Gallicani. Tam longè Iulium abfuiſſe ab emendicandis pro ſolutione Synodi excuſationibus, vt denuntiationes regias haud moratus eam proſecutus fuerit, donec Lutheranorum impetus non ſolùm eos omnes Patres in fugam egerat, ſed paulò pòſt ipſum etiam Carolum Cæſarem fugarat. 1560.

18 Nihil ex his voluit Pontifex reſpondere, quippe quæ adeò in comperto erant, vt eorum commemoratio ad ictum magis quàm ad purgationem, & ad rem præſentem valeret. Sed reſcripſit, Sui non eſſe muneris, de iis quæ deceſſores egerant, rationem reddere; ſe quidem numquam commiſſurum, vt ſimilia imputari ſibi poſſint. Quando inter ſe Regemque de celeritatis neceſſitate conueniebat, ſibi expeditiorem cogendo Concilio locum non obſeruari quàm Tridentum; ita namque cunctis diſputationibus præciſis, facile erat vno verbo ſuſpenſionem auferre, cùm eidem domicilio Principes omnes Chriſtiani, etiam Proteſtantes, aliàs conſenſiſſent. Super hoc quoque exemplar cuiuſdam reſponſionis, priùs redditæ ad alium libellum de eodem à Cæſare miſſum, Abbati traditum eſt, cuius ſententiam mox afferemus. Præcipuè verò reuocatum eſt in memoriam Regi, aſſenſum fuiſſe Tridento inclytum ipſius auum; quamquam Henricus parens propter bella, à ſe poſtmodum in Pontificem Cæſaremque ſuſcepta, noluiſſet Synodo ibi à Iulio repoſitæ conuenire. Quod ſi poſt habitam Tridenti conuocationem viſum eſſet eam aliò transferre, Pontificem numquam reluctaturum æquitati atque honeſtati ad commoditatem vtilitatemque communem, dummodò manſio, quæ proponeretur, tuta foret à vi, & extra hæreſis ſuſpicionem. Hanc ſuſpenſionis abrogationem, quò celeritati conſuleretur, Regi Catholico ſummoperè probari, & ſpem eſſe, Regem Chriſtianiſſimum, habitâ ratione tam præclari tituli quem gerebat, & ſimul maioris acriuſque vrgentis neceſſitatis, quâ eius regnum premebatur, nemini conceſſurum in maturando promouendoque negotio. Breuî à Pontifice miſſum iri certum hominem ad Ferdinandum, qui de re ageret, iuſſus quoque cuncta cum Franciſci Regis ea in Aula Oratore communicare. Et quemadmodum Rex Hiſpaniæ ſua ſtudia pollicitus erat, quibus patruum ad id cohortaretur; paria ſimiliter ſtudia ſpondere ſibi Pontificem à Gal-

1560. liæ Rege. Credendum esse, Cæsarem, vbi duos tantos Reges in eo consilio coniunctos cerneret, ad eorum sententiam ac voluntatem se conformaturum. De propria nationis vnius Synodo differere opus non esse, dum Oecumenica præstò erat.

Ita Pontifex; satis gnarus, vbi cum Principibus agitur, oportere litem ad id solum redigi, quod declinari non possit; atque in eo pro se stantem non rationem modò, sed necessitatem palàm fieri, quò firmitudo excusetur; & pro altero vtilitatem conueniendi, quo sponte honesteque flectatur.

CAPVT XIII.

Acta per Episcopum Tarracinensem à Pontifice cum Hispaniæ Rege de Concilio indicendo, amouendisque in eo regno Iurisdictionis Ecclesiasticæ detrimentis. Stanislaus Osius Nuntius ad Cæsarem missus. Varia tum ab ipso Cæsare, tum ab Augustano Cardinali de Concilio perpensa.

COntigerat, mirante ac dolente in sinu Pontifice, vt complu- 1
res menses non modò nulla legatio, sed ne litteræ quidem ad eum peruenerint, quibus nouum ipsi Principatum gratularetur Hispaniæ Rex, à quo singularem quamdam beneuolentiam omnino sperauerat: verumtamen magis intentus conducibili, quàm anxius de specioso, statuit illum præuertere. Itaque ad Hispanum misit Hannibalem Altempsium, suæ sororis filium [a], acturum illi grates, gratificationemque oblaturum ob dignitatem fauente sibi Rege collatam: hic verò Hannibal multos ibi menses duxit ad domestica pertractanda. Similiter ad Ferdinandum misit Hannibalis fratrem, de quo fusiùs infrà. Simul etiam Gabrielem Sorbellonium, alterius suæ sororis filium, ad Franciscum Regem destinauit. Sed insuper post hanc honorariam legationem, [b] Nuntium peculiarem ad Philippum Regem super eo negotio designauit Reuertam Episcopum Tarracinæ, magni à se habitum ob virtutis præstantiam, charum ob communem vtrique patriam, & ad id muneris potissimè adiutum commendationibus Caraffæ Cardinalis, de Pio in electione recèns benemeriti, & cuius plurimum intererat, habere per eos dies in Aula Hispanica Pontificium administrum adeò studiosum sui, ad suæ familiæ commoda promouenda.

Tria præcipua Reuertæ commissa: Nauare operam, vt damna 2
tollerentur illata iurisdictioni Ecclesiasticæ Paulo IV. sedente: Cohortari Regem ad acceptandam promouendamque, quam Pontifex

[a] Est in litteris Oratoris Amudij ad Senatum, 12. Maij 1560. & in multis aliis.

[b] Litteræ Farnesij Card. Româ ad Octauium Ducem, die non signato.

Digitized by Google

fex moliebatur, Concilij reuocationem in ſedem priſtinam: Et 1560
apud ipſum pro Caraffenſibus precatorem agere, quos Pontifex remunerari meditabatur, compoſito per eam opportunitatem Paliani negotio, quod in publicam Apoſtolicæ Sedis vtilitatem cadebat. Sed de hoc poſtremo infrà dicemus.

3 Kalendis Aprilis, in primo cum Hiſpaniæ Rege congreſſu, Nuntius hoc pacto diſſeruit: Pontificem ſui Pontificatus initio crebris litteris accepiſſe, varios metus ab hæreticis excitos in Gallia, in Prouincia tranſalpina, in Sabaudia, variaſque molitiones per Germaniam, Angliam, Scotiam & Heluetiam: priùs verò non ſine graui animi dolore audiuiſſe, idipſum eoſdem per Hiſpaniam moliri conatos; ad arma ſollicitare Mauros Granatenſes, Seriffum Algerij Dynaſtam, ac demum Turcarum opem ad Chriſtianorum perniciem implorare. Quapropter ſibi, de tam grauibus periculis vehementer ſollicito, nec minùs intento ad Eccleſiam ab his illæſam ſeruandam, non occurere, vbinam tutius ſpem ſuam figeret, quàm in Rege Catholico, qui non ſine ſingulari Dei prouidentia potentiſſimus inter Chriſtianos Principes conſtitutus fuerat tot regnorum coniunctione, nouique Orbis adeptione; & cuius ditiones adhuc immunes ferè à communi contagione perſtabant. Fieri tamen à ſe non poſſe, quin exponeret, proborum omnium animos, quàm priùs huiuſmodi bonæ ſpei plenos, tam poſteà ſuſpenſos, quòd obſeruarent, tamdiu nullum ab ipſo Rege erga Pontificem fuiſſe præſtitum officium gratulationis, obedientiæ, oblatæ operæ, nec legatione, nec litteris; negatumque Nuntio, qui præceſſerat, iuriſdictionis vſum fuiſſe, adeò vt adigendus eſſet accipere Aſſeſſorem, hoc eſt alio vocabulo, Superiorem. Per varia edicta dignitati auctoritatique Sedis Apoſtolicæ fuiſſe derogatum; & dum in ipſius adiumentum fuiſſent à Rege offerendi theſauri, ab adminiſtris regiis iniectas eſſe manus in ſpolia & in prouentus vacantium Eccleſiarum, ablatis Apoſtolicæ Cameræ iis quæ iure debentur. His incommodis vti pios Catholicos afflictari, perinde animari hæreticos, qui his argumentis vulgò perſuaderent, hæc Hiſpaniæ cœpta eò tendere, vt ſe obedientiæ ſacroſanctæ illius Sedis paulatim ſubduceret. Nihilominùs huiuſmodi ſuſpicionibus haud datum fuiſſe locum in Pontificis animo, conſtanter rato, hæc omnia Regem latuiſſe: vbi verò ea ipſi innotuiſſent, cunctis remedia ſtatim adhibiturum; præſertim eo tunc Chriſti Vicario conſtituto, à quo poterat ſibi Rex polliceri ad ſuorum regnorum emolumentum quidquid Pontifici ſaluâ honeſtate ac dignitate elargiri liceret.

Voluiſſe

Digitized by Google

1560. Voluisse igitur Pontificem Regi anteuertere, & priùs misso soro- 4
ris suæ filio, & nunc Nuntio, qui post impertitam illi paternam ac studiosissimam benedictionem, ipsum de iis omnibus certiorem redderet, rogaretque, ne debita amplius officia protraheret, & indebitam in ministris Ecclesiasticæ rei occupationem corrigeret: reuolueret etiam animo, à Pontificalis auctoritatis despicientiâ hæresim exoriri, & ex hæresi rebellionem. Silentium itaque imponeret Assessoris petitioni, eligeretque, pro eo ac satiùs duceret, siue vt Nuntius consuetas facultates suas exerceret, siue vt Romam causæ mitterentur: amoueret iniecta vincula collectori in sui muneris functionibus; ac restituendum curaret quidquid ministrorum manus è præteritis Ecclesiarum spoliis contra ius collegerant. Edicta Ecclesiæ noxia resignaret; idque eò celeriùs, quò minùs decebat, dum opus erat Synodum Oecumenicam ad extirpandas hæreses celebrare, tunc eas corruptelas in Hispania conspici, de quibus in generali Christianæ gentis conuentu agendum erat. Pari de causa constitutum similiter fuisse à Pontifice Cardinalium cœtum, qui coram se frequenter conueniret ad Ecclesiasticos reformandos, antequam eorum sordes exponerentur in tam solemni ac venerando theatro expurgandæ. Ex eadem instantis Synodi cogitatione omne studium à Pontifice adhiberi, vt Episcopos induceret ad suas Ecclesias adeundas, vbi morum emendationem præoccupantes, ea saltem possent corrigere, quibus fortiori manu opus non esset; reliqua verò adnotare, quorum correctionem in Concilio sanciendam curarent. Ab ipso Rege petere Pontificem, ad tam arduum ac salutare consilium perficiendum, valida auxilia, ac monita sapientiæ, quæ sibi polliceri non poterat ab iis Principibus, quorum vitio in eorum regionibus hæresis sese diffuderat; quippe qui pertimescerent quidquam agere aut loqui, quod contaminatis ipsorum subditis displiceret. Quoniam autem opus erat Concilio magnis sumptibus, & ærarium Apostolicum non exinanitum modò proximè superioribus bellis, sed oppressum ære alieno fuerat; ne grauaretur Rex omni ope fauere exactioni spoliorum Ecclesiasticorum, cùm præsertim ad id inuitaretur à Pontificis beneuolentia, qui in præsens per ipsum Nuntium facultatem pro Cruce signatis Regi impertiebat; quique, habitâ potissimùm ipsius Regis ratione, eius patruum tamquam Cæsarem honorificè agnouerat, Cæsareumque Oratorem singularibus benignitatis officiis exceperat.

Rex tarditatem suam in exhibenda Pontifici reuerentia prolixiùs 5
excusauit; affirmauitque, duos iam ante menses destinatum à se fuisse

fuisse Oratorem suum ad id obsequij præstandum Comitem Tendiliæ, cuius posteà cunctatio ex eiusdem morbo contigerat: numquam se animo lætiori fuisse, quàm in eiusmodi Pontificis creatione: semper se præbuisse, præbiturumque dum viueret, obsequentem filium sacrosanctæ Sedi, adeoque ipsi Pio non pro communi solùm debito se obtemperaturum, sed ex beneuolentia ac reuerentia quadam peculiari, quâ semper illum prosecutus fuerat, ob conceptam à se opinionem de ipsius probitate atque integritate: proinde maiorem se obseruantiam obedientiamque semper exhibiturum erga præsentem, quàm erga superiores Pontifices exhibuisset; tantique Patris consilio directum, omnem se daturum operam, vt bono cunctis esset exemplo, nedum vt quamcumque de se malam suspicionem detergeret. Et reipsâ paucos post dies obsequentissimas litteras suo chirographo ad Pontificem scripsit, quas paulò pòst Orator secutus est. 1560.

6 His vrbanitatis significationibus quasi frondibus, res ipsæ tamquam fructus responderunt. Etenim de Nuntij potestate dixit: Grauissimis rationibus persuasum, oportere illi Assessorem adiungi; eas verò se iussisse à Consilio communicari Oratori destinato, à quo posteà Pontifici exponerentur, è cuius iudicio quid esset statuendum penderet. Verùm quando iam tum Pontifex aduersam voluntatem denuntiabat, eumque delegerat Nuntium, quo magis integrum, magisque sibi fidum Assessorem Rex designare nequiisset, consensurum se, vt liberè consuetas ille facultates exerceret; interim verò de memoratis rationibus edoceretur, quò eas Pontifici significaret, ob incertas Nuntiorum qui venturi erant conditiones. Velle pariter Regem, vt in posterum suo munere (quemadmodum præstitit) collector liberè fungeretur: & quod ad pecuniam anteà à regiis ministris exactam spectabat, recogniturum se quæ acta fuissent, mandaturumque id quod deceret probum & obsequentem filium Pontificis, cui sine fine pedem deosculabatur ob Cruciatæ concessionem, quâ contra infideles, & in Dei obsequium vteretur. Recogniturum se pariter sanctiones, cum detrimento Ecclesiasticæ iurisdictionis habitas, easque vbi conueniret reuocaturum; & si quid suis in regnis opus foret, ad auctoritatem Pontificis, à quo tam benignè ea sibi offerebatur, confugiturum. De Concilio, se negotij grauitate compelli ad responsionem maturius digerendam: rogatum se fuisse à Rege Christianissimo, vt ambo eius celebrationem à Pontifice coniunctim peterent; & accersitos à se complures viros doctos suæ ditionis, vt in tanta deliberatione ipsorum senten-

Digitized by Google

1560. tias audiret. Plurimos deinde dies eam responsionem Rex distulit, ac tandem reddidit, eaque comprobauit vt Synodus conuocaretur, tollereturque postrema suspensio, omnes suas vires largè pollicitus ad Synodum promouendam.

7 Varios Pontifex Nuntios extra ordinem misit ad varios Christianorum Principes, eamdem celebrationem curaturos; priùs ad Catholicos, dein, vt narrabitur, ad hæreticos. In Galliam perrexit Franciscus Lancius Antistes Firmanus; in Poloniam Canobius, de quo infrà. Sed potissima rei tractatio cum Cæsare habenda erat, cuius ditiones medelâ plurimùm indigebant, & vnde erumpens eluuies aliorum regiones inundabat: quapropter alij Principes rem in ipso reposuerant. Ad Cæsarem itaque vrbanitatis nomine missus est à Pontifice Marcus Siticus[c], ex Comitibus Altempsiis nobilis Germanus, & è Pontificis sorore natus, cui Cassanensem Ecclesiam Pius dederat, ex ipsius creatione vacantem, & aliâ tempestate Purpuram dedit[d]: sed ad Religionis negotia transigenda comes illi additus est Cornelius Mussus Episcopus Bituntinus[e], sæpius à nobis laudatus, qui ad cunctos Cæsareæ Familiæ Principes pretiosa ac pia dona deferret.

[c] Apparet ex mandatis Nuntio Delfino traditis, infrà afferendis.
[d] 29. Maij, vt in Actis Consist.

8 Quod in primis Bituntini operà intendebatur, fuit, vt Regem Bohemiæ Religioni restitueret, qui nouis erroribus aspersus nonnihil videbatur, præsertim quod spectabat ad necessitatem Eucharistiæ sub vtraque specie sumendæ; atque ad id mirificè idoneus Bituntinus visus est, quòd in eo doctrina & eloquentia in vnum coalescebant, præualida sanè coniunctio ad veritatem Fidei efficaciter insinuandam. Et quoniam existimabant Pontificij, in Maximiliano voluntatis impulsu iudicium deprauari, cùm se ad Imperium electum iri diffideret, dum illi parti aduersaretur, quæ tria ad electionem obtinebat suffragia, viribusque præpollebat, conatus est Nuntius ipsi palàm facere, plus eum fauoris opisque sibi polliceri posse à Catholicis Principibus, tam exteris quàm Germanis. Ad quod ferunt ab eo responsum[f], Cuilibet mortali commodo conscientiam à se anteferri: effatum, quod in se optimum, si ad rem subiectam fallò referretur, corrumpi posset in pessimum; cùm in comperto sit, nefariis quibusque sacrilegiis pietatis clypeum obtendi, & verè cani, *Sua cuique Deus fit dira cupido.* Quare quemadmodum inter veneficia ea sunt sceleratissima, quæ rebus sanctissimis abutuntur; ita inter defectiones à recta Fide illæ sunt maximè noxiæ, quæ sacratissima Dei & conscientiæ nomina ad eas cohonestandas profanant. Atque vbi etiam reipsa error Principis in rebus Religionis solam eius mentem

[e] Totum est in litteris Amulij, 25. & 31. Maij, & primâ Iunij 1560.

[f] In epistola Amulij, 10. Augusti 1560.

Digitized by Google

tem inficeret, is planè deteriorem illum redderet, si non ipsi, certè Reipublicæ; eâ ratione, quâ ex Philosophi doctrina pernicioſior esset humano consortio is qui homicidia adulteriaque patraret, ratus hæc ipsa licere, quàm eorum nequitiæ probè conscius. 1560.

9 Paulò pòst Nuntius, qui apud Cæsarem resideret, missus est Stanislaus Osius Polonus, Episcopus Varmiensis, æternâ dignus memoriâ, cùm ob ea quæ ipse scripsit ad Fidem tuendam in libris editis, tum ob ea quæ gessit ad eam firmandam in Concilio, cui interfuit & cum dignitate Purpurati & cum potestate Legati, desumpto ab eius Ecclesia nomine, Varmiensis appellatus. Extat narratio ab illo conscripta, & in Annalibus Abrahami Bzouij typis impressa [g], quæ complectitur res ab eo gestas cum memorato Bohemiæ Rege, Cæsaris primigena, quò nouæ sectæ falsitatem illi patefecerat. Nos verò ea narrabimus, quæ reportauit à Cæsare de reponendo Tridenti Concilio. Nodosæ super eo difficultates obiectæ sunt Osio à Ferdinando, priùs coràm, deinde prolixo commentario explicatæ, ad Pontificem mittendæ [h]. Hæc erat summa: Cognouisse Cæsarem ex Nuntio de Pontificis animo reuocandi Tridentum Concilij, ac de voluntate auscultandi quid ipse, quid etiam Reges Hispaniæ Galliæque sentirent: immensam illi consilio commendationem esse tribuendam, cùm vnusquisque fateretur, Synodum esse vnicam viam regiam, quâ militans Ecclesia ad optatam tranquillitatem deduci posset. Et quamquam sibi adeò esset perspecta Pontificis sapientia, vt eum neque suo neque alterius cuiuspiam consilio indigum agnosceret; tamen ipso ita postulante ea se expositurum, quæ in Dei gloriam animo reuoluerat; sed ita, vt cuncta Pontificis iudicio subderet.

[g] Ann. 1560. sub num. 60.

[h] Est inter Commentarios Burghesiorum.

10 Ac primò quidem: Optabile fuisse, vt hoc remedium multos ante annos adhibitum esset, quò tot clades, quæ rebus tum sacris tum profanis acciderant, euitarentur; satius tamen esse, serò quàm numquam medicinam admoueri, cùm Christiana Respublica adeò labefactata ac perturbata schismate laboraret, vt sine celeri curatione externis viribus infidelium ægrè posset obsistere. Sed quantumuis rei conficiendæ satageret Pontifex, molimen tamen operis annuo saltem spatio indigere; à se verò nihil diligentiæ prætermissum iri ad rem facilius peragendam. Velle se interim nonnullas difficultates proponere, summè arduas, vt ipse opinabatur, quas sperabat à singulari Pontificis prudentia dissectum iri, pro eo ac oportebat quò fructus è Concilio decerperetur.

11 Prima erat: Experientiâ constare, conducibili Christianorum

Digitized by Google

1560. Concilio communem Christianorum pacem opus esse. Idcircò cùm inter Gallos & Britannos cœpisset bellum succendi, oportere, vt Pontifex siue per se siue per sequestros idoneos adniteretur illud extinguere; quandoquidem Britannia præcipuum quoddam membrum erat Christianæ Reipublicæ, quodque humores pessimos posset transfundere, eam curationem reliquo corpori præpedituros.

Altera erat: Concilium bis Tridenti inchoatum, breui tempo- 12
re & sine fructu illic perstitisse, præsertim Principum penuriâ, qui aut præsentiâ aut legationibus ipsum & nobilitarent & confirmarent. Eorum itaque frequentiam à Pontifice curandam: Cæsarem in eo suis partibus haud defuturum; idemque sibi significasse Regem Hispaniæ se peracturum. Sed quid haberent in animo Reges Galliæ, Britanniæ, Lusitaniæ, Scotiæ, Sueciæ, Poloniæ, Senatus Venetus, aliique, sibi non liquere: opus esse propterea, vt Pontifex opportunè cum ipsis siue per se siue per idoneos sequestros ageret; & vbi Pontifex arbitraretur Cæsaris quoque operam impendendam, se illi, pro eo ac obsequentem filium decebat, morem gesturum. Quod ad Principes, Ordinesque Imperij spectabat, certum esse, Ecclesiasticos & laicos Catholicos conuenturos; eos verò, qui Confessionem Augustanam sequebantur, nonnisi durissimis conditionibus impetratis, quas ipsi in postremis Augustæ Comitiis efflagitauerant, consensuros. Num autem tentandum esset armis subigere homines potentes, obstinatos, variis fœderatis munitos, eoque pacto Christianas nationes bello maximè periculoso peruertere, perpenderet Pontifex, quàm opportunum foret conditioni temporum; & prætermisso per silentium, quàm ægrè, quamque incommodè ipse Cæsar, angustiis quamplurimis obsessus, armorum exciret motum, vnde vocaretur in dubium ipsius fides, annis superioribus obstricta per publicam Germaniæ pacem: se quidem omni beneuolentiâ atque ardore eos ad Concilium inuitaturum.

Tertia: Synodo bis inceptæ graui detrimento fuisse Pontificis ab- 13
sentiam, quæ apud multos sanctionum auctoritatem eleuarat, cùm tamen in priscis Conciliis compertum esset, quantum dignitatis præsentia Romanorum Pontificum ipsis attulisset. Quare oportere, vt in hoc recenti huiusmodi auctoramentum omnino non desideraretur.

Quarta erat de vrbe Tridentina, vbi Synodus euentu improspe- 14
ro bis fuerat coacta. Huiusmodi conuentus domicilio opus esse loci amplitudinem, vbertatem soli, populi Religionem, & situs oportu-

Digitized by Google

portunitatem ad cuiusuis nationis accessum. Nescire Cæsarem an 1560.
cunctas conditiones enumeratas Tridentum complecteretur; imò scire, primâ conditione illud carere: proinde quoniam semper dictitatum fuerat, satius esse in Germania Concilium celebrari, tametsi Cæsar voluisset in præsentia de graui Pontificis ætate rationem habere, eumque ad longioris itineris incommoda nequaquam inducere; tamen se illi proponere, si fortè magis idoneam ille censeret Germanicam aliquam vrbem, exempli causâ Coloniam, cunctis reliquis conditionibus præditam, multisque nationibus Christianis, & omnibus Imperij Principibus commodam, & quò Pontifex deferre se posset per Galliam ac Belgium, absque graui perpessione molestiæ, & extra omne discrimen; vel, quò breuiùs faciliusque ipsi locum adire liceret, Constantiam aut Ratisponam eligi posse.

15 Quinta: Quamuis Cæsar, vtpote obsequens Pontificis filius, non auderet rationem præscribere, quâ in Concilio res Religionis essent agitandæ; tamen studio prosperi successus se ob oculos illi ponere, Protestantes conqueri de nimia duritia, quâ Synodus antegressa in eos vsa fuerat, publicæ fidei tabulis haud sibi impertitis eâ formâ, quâ Bohemis concessæ fuerant à Synodo Basileensi, nec iisdem ibi satis auditis. Etenim cùm illi articulos suæ Confessionis protulissent, quò Patres illorum falsitatem ostenderent, aut ipsis permitterent rationes suas Concilij Decretis obiicere, neutrum impetrauerant. Quocircà indulgendum ipsis in posterum, vt in eo sibi satisfieret.

16 Sexta: Cùm Pontifex animum præ se ferret resumendæ continuandæque Synodi Tridenti suspensæ, in hoc etiam præualida sibi obstacula obiici: non quòd promulgata Decreta impugnare aut debilitare mens esset; sed quod huiusmodi continuatio fieri non posse videretur tum Protestantium causâ, qui absque dubio audiri vellent de integro, etiam super articulis ibi sancitis; tum quorumdam Catholicorum Principum respectu (Galliæ Regem indicabat) qui solemniter in eam Synodum protestati fuerant: proinde minimè defuturum qui affirmaret, haud licuisse paucorum conuentui, cunctorum vniuersitatem obligare. Huc accedere, suspensionem ad duos annos decretam, iam octauum prætergressam esse, nullâ habitâ aliâ suspensione. Denique, ampliori gloriæ futuram Pontifici nouam Synodi, quæ sua integra esset, celebrationem, quàm pristinæ continuationem, in qua vti opus ipsum, ita laus magna ex parte aliorum foret.

Iam verò, quoniam tam ardua erat Concilij conuocatio, eiusque

Digitized by Google

1560. exitus tam ambiguus, cupere Cæsarem, audiri à Pontifice mentem suam de aliis adiumentis, quæ prætermissionem Concilij compensarent: maximè verò cùm omnes Catholici nondum in ipsum propenderent, quorum nonnullis correctio non placebat; & in quouis euentu per annos plurimos matureſcere fructus non posset, & vrgenti indigentiæ tanta mora intolerabilis videretur.

Eo posito, tametsi omnis caro esset corrupta, maiorem tamen 17
quàm in reliquis corruptionem agnosci in Ecclesiasticis viris, quod affirmarant multi sanctorum Patrum, post quorum ætatem Clerus melioris frugis non erat. Deformis in templis solitudo, plurima in sacris mysteriis socordia, plurima licentia in actionibus laicorum, perpetua scandala, causa potissima, cur vulgus in credendo laberetur: illinc propterea emendationem inchoandam. Validissimum ad Fidem illicium esse præclaram docentium virtutem; huc admouendam à Pontificis dextera primam curationem, vt Ordo Ecclesiasticus pristino restituatur splendori, nolitque alius esse, alius apparere, milites habitu, Clerici lucro, sed neutrum operibus: ad id omnem à Cæsare suæ potestatis opem offerri. Postremo loco proponebat, videri laxamentum aliquod in seueritate Canonum exposci ab illius æui hominum imbecillitate, ac potissimùm duabus in rebus, supra modum expetitis, à populo altera, altera à Clero: eas esse, vsum Calicis concessum laicis, & coniugium Sacerdotibus. Harum priorem haud pendere ab integritate Corporis Christi in qualibet specie, sed esse omnino penes arbitrium Ecclesiæ; cui vti licuit id iure prohibere in Synodo Constantiensi, perinde posteà, spectatâ diuersâ temporum conditione, licebat idipsum concedere; nec à Cæsare illud sui gratiâ postulari, sed quò flagranti aliorum voto satisfieret.

Alterum postulatum prosequebatur, conatus persuadere plurimis rationibus vxores Sacerdotibus concedendas; de quo ad finem Operis aliquid differemus: ac demum narrabat, ab Archiepiscopo Salisburgensi, vnà cum Synodo Episcoporum ab eo habita, se rogatum vehementer fuisse, vt duos hosce quos memorauimus abusus interdiceret populis hereditariæ sibi ditionis, ad ipsorum Diœceses spectantibus; se verò, quippe à primis vsque annis in huiusmodi rebus versatum, satis nosse, quid reipsa confici posset. Quapropter quæ sibi difficultatem afferrent, se illis scripto significasse; quod pariter Pontifici communicabat, cupiens cum ipso agere pro eo quod obsequentem filium, & Catholicum Imperatorem decebat. 18

Hæc omnia Pontifici à se ita deferri, vt ipsius iudicio subiicerentur,

Digitized by Google

rentur, ac potissimè quod ad memorata duo capita spectabat: ea verò nec sibi à se deposci, nec suâ sententiâ comprobari; sed solùm obiici perpendenda Pontifici, itidem ac sibi expendenda ab aliis obiecta fuerant. 1560.

19 Cum hoc Cæsaris scripto misit ad Pontificem Nuntius aliud quoque Augustani Cardinalis, summâ apud vtrumque Principem in iis negotiis auctoritate. Significabat ille, Ea quæ proponebat consilia, à se fuisse decerpta è variis documentis magnorum virorum, studioque Religionis præstantium. Duo laxamenta à Cæsare flagitata, ante Synodum concedenda non esse, nec ad eam celebrandam festinandum, tametsi Gallus extimularet, cùm oporteret priùs Catholicos Principes in vnum probè coalescere, vt ipsorum præsentiâ viribusque Concilium communirent; idque potissimùm agendum esse à Germanis Principibus in præcedenti conuentu, vbi Protestantes ad id compellerentur, & simul Catholici inter se coirent; aliter Concilium despicatui, furorique hostium ludibrium euasurum. Inflexibili consilio in sola Tridentina mansione minimè persistendũ, ne subitò in obstacula impingeretur. Eligi posse * Columbinum, vrbem liberam in Alsatia, à Belgio, Burgundia & Lotharingia haud longinquam, Tridento duplo ampliorem, regionibus Catholicis, & penè cunctis Austriacis vndique circumseptam, & ob Rheni propinquitatem, fertiliumq; prouinciarum, commeatu abundantem.

* Vulgò Colmar.

20 Ex hisce scriptis animaduertit Pontifex [i], id quod decessoribus acciderat sibi quoque contingere: nimirum, se antequam res instaret vrgeri ad Concilium omnium stimulis; sed cùm ventum esset ad limen, nouarum cunctationum, nouarumque cautionum fræno coërceri; cuius rei causam esse quamdam speciosam appetentiam habendi Concilij, quo morbus iam insanabilis sanaretur, non quo præceps humoris praui fluxio sisteretur, & membra, quæ integra erant, seruarentur; & ab hac eadem cupiditate allici ad eos imitandos, qui ardenter cupidi intolerabilem sed immedicabilem podagram curare, empyrica assumunt medicamenta, quibus aut manci redduntur, aut conficiuntur. Etenim tunc pariter Pontifici proponebantur eiusmodi Concilij conditiones ad hæreticos alliciendos, quæ idem Concilium ipsis Catholicis lethale reddidissent, subdentes quæstioni, tamquam falso obnoxias, anteactas sanctiones; quod perinde erat, ac fateri, futuras etiam falli posse, & vitalem omnem succum ab Ecclesia Fideque subtrahere: sed hominibus molesto bello diuexatis consueta stultitia est, id à sociis fœderatis petere, quod hosti communi gratum sit, & quo non tam reconciliatus fiat quàm insuperabilis.

i Cuncta constant ex mandatis Delfino Nuntio traditis, quæ sunt in Archiuio Vaticano.

CAPVT

1560.

CAPVT XIV.

Pontificis colloquia de Concilio, tum publica cum omnibus simul Oratoribus, tum priuata cum solo Veneto. Responsa ad Cæsaris libellum, missa per Delfinum Nuntium.

DIsseruit de hoc argumento Pontifex præcipuè cum Marco Antonio Amulio, Oratore Reipublicæ Venetæ, apud ipsum degente, cui admodum fidebat, tum habitâ viri ratione, vti patuit, dum illum postmodum coëgit eam dignitatem admittere, quam tot mortales deperiunt; tum respectu Principis, cuius personam gerebat, quippe in huiusmodi negotiis ab omni vtilitatis appetentia remoti, excepto Religionis bono, & Christiani generis concordiâ. Litteras ab Amulio ad Senatum datas, dum Oratorem agebat, è quibus haud parum lucis hausi, lustrandas accepi vnà cum aliis commentariis à Bernardino Cardinali Spada, viro qui huiusmodi monumentorum locuples archiuum habet in sua Bibliotheca; sed alterum longè locupletius ac præstantius in memoria, quique mihi tot stimulos subdidit, tot monita, tot adiumenta suggessit ad hoc Opus conficiendum, quo Ecclesia Catholica defenditur, vt reuerà possit eiusdem Operis auctor appellari non minùs ille, dum meam manum impulit ac firmauit, quàm ego, dum ipsâ calamum contractaui. 1

Has litteras Amulij, & alterius cuiuspiam eiusmodi Oratoris, animaduerto Suaui pariter innotuisse, cùm varia ipse referat ibi peculiari modo descripta. Sed duo inter me atque ipsum intersunt in eruenda narrationis materia ex inspectis litteris: alterum, quòd Suauiana chimicè studet ab eo, quod ipse tractat, solùm extrahere quidquid fœculentum est, adeoque prætermittit quidquid iidem Oratores ibidem apponunt ad commendationem defensionemque Pontificis: quemadmodum non solùm patebit ex narratione, quam infrà delibandam dabo, in illorum litteris contenta, sed exempli gratiâ, ex iis, quæ scribit Amulius ad Senatum 6. Septembris anno 1560. his verbis: *Serenissime Princeps, in hoc Pontifice deprehenditur ingens amor communis boni, & optimus animus:* quæ verba, & similia, passim obuia in huiusmodi litterarum voluminibus, quasi reguli, qui visi venenum afflarent, silentio obteguntur à Suaui; in quo verè simul cum hac reliquæ omnes notæ liuidi, nullaque auctoritate præditi narratoris conspiciuntur, quas Plutarchus obseruauit in libello, *De Herodoti malignitate.* 2

Alte-

Digitized by Google

3 Alterum quo à Suaui discrepo in huiusmodi monimentorum vsura, est, quòd ipse in iis quæ proposito suo conducunt, plenissimam fidem tribuit his Oratorum litteris, etiam in rebus quas ipsi non visu sed auditu acceperunt, nullâ aliunde comprobatione quæsitâ; quod à me minimè fit, nec fieri debet, nisi quando lux aliunde peti non posset; tunc verò per cautam quamdam dubitationem: siquidem eos animaduertimus sæpè deceptos, non modò in arcanis negotiis, sed in patentibus; vnde super his etiam non rarò sunt ab ipsis reuocanda quæ priùs suis Principibus significarant: idque in Amulij litteris frequens est. Exemplo sit: dum ipse ad Senatum scribit Caraffensium captiuitatem, tametsi complures postquam ea contigit dies, [a] enumerat simul cum illis custodiâ inclusos quosdam insignes Præsules; quod verum non fuit, & ipse die postero palinodiam cecinit. Sed ad narrationem. 1560. [a] 14. Iunij 1560.

4 Amulio itaque exposuit Pontifex, semel publicè, & coram reliquis Oratoribus, quod infrà memorabo; sæpiùs verò priuatim & amicè ea quæ hîc simul subiiciam, quò melius vnico obtutu cuncta lector adspiciat [b]: Velle Principes & nolle Concilium: expeti à Gallis conditiones, quæ planè videbantur à Protestantibus dictatæ: Hispanos sic illud amplecti, vt simul Cæsaris consensum vellent: ipsum Cæsarem timore concuti: expeti quidem ab eo Concilium, sed Lutheranorum offensionem formidari: responsa nimis ambigua reddi, & libellum ad se mitti, quem Pontifex Amulio communicabat, petebatque tum ipsius tum Reipublicæ sententiam, sed per religiosum arcanum; re siquidem compertâ Protestantes triumphassent. Adiecit Pontifex, A se optari sincerè Concilium, atque idcircò Tridentum proponi, bis iam acceptum: atqui si lactare homines studuisset rerum oblatarum specie, electionem loci adduxisset in medium; de qua priusquam inter omnes conueniisset, multum temporis effluxisset. Non magis Tridentinam sedem quàm aliam à se appeti, dummodò tutam; sed tales non esse Germanicas vrbes: quapropter si eò iretur, verendum esse ne de Præsulibus versus illi repeterentur, quos Federicus Oenobarbus protulit: [b] Litteræ 27. Maij, 3. Iunij, & 13. Iulij anno 1560.

Centum Legati venient hucusque rogati;
Papæ Prælati maneant hucusque ligati.

Præter Lutheranorum vires, potentiorem esse in Germania Maximilianum Bohemiæ Regem patre suo Ferdinando; & in Maximiliano sinceritatem Fidei suspectam esse. Ac per eam opportunitatem differendi de Concilij statione, Pontifex Amulium interrogauit, An esset concessura Respublica, vbi Tridentum repudia-

Digitized by Google

1560. retur, aliquam è ſuis vrbibus, quemadmodum aliàs conſenſerat de Vicentia.

Secundo loco difficultatem tetigit, obiectam continuationi 5
Concilij, ſcilicet, hoc idem fore, ac res ab eo ſancitas confirmari: aitque, Non modò ne apicem quidem eſſe mutandum in iis quæ ad Fidem ſpectabant, pro qua ſanguis profundendus erat; ſed neque pariter abrogandas ſine auctoritate Concilij eas leges, quas Concilium tulerat; de quo ſimiliter Oratorem ſententiam rogauit. Apertè quidem affirmauit, velle ſe, vt omni ſibi debitâ libertate Synodus frueretur; proinde ſaluâ capitum decretorum integritate, Sediſque Apoſtolicæ dignitate, ſtatueret quidquid ipſa rectum cenſuiſſet. Si quid autem deberet ipſe alicui reſtituere (auctoritatem fortaſſe indicans Epiſcoporum) ſe ad id præſtò eſſe. Poſtremò, ſumptionem Euchariſtiæ ſub vtraque ſpecie laicis, & coniuges Sacerdotibus poſſe quidem à ſe concedi, quippe relaxationes legum dumtaxat Eccleſiaſticarum; ſed videri ſibi, haud par eſſe vt huiuſmodi ſanctiones, in aliis Conciliis firmatæ, abſque nouo Concilio delerentur: atque in hoc etiam ab Amulio petiit quid ipſe ſentiret.

In primo capite ſatis ille Tridentinam Sedem commendauit; ac 6
de vrbibus Reipublicæ ſuæ reſpondit, Incompertam ſibi eſſe voluntatem Senatus; ſed cùm ab eo Vicentia concedebatur, reipſa cum Turca bellum fuiſſe, adeoque ceſſaſſe tunc rationem, ne tanti moloſſi dentes irritarentur: nunc pacem cum eo à Venetis exerceri, quæ in quietem incolumitatemque totius Chriſtiani Orbis, & Italiæ potiſſimùm, redundabat: pronum eſſe Turcam ad ſuſpiciones concipiendas, & fortaſſis etiam ad ſimulandas; quippe qui ſpeciem quæreret, vt quaſi prouocatus opprimeret: quare cùm rumor ferret, in huiuſmodi Conciliis agitanda eſſe fœdera aduerſus Turcarum potentiam, è re Chriſtiana non videri, vt Venetorum Reſpublica, Chriſtianorum propugnaculum, his periculis obuolueretur. Quamquam autem Pontifex ab eo peteret, vt ſui Principis voluntatem exquireret, variis ille temporibus ſemper reſpondit[c] in eamdem ſententiam; ſed quaſi ex ſe, & numquam nomine publico. Quocircà Pius vltrà quàm ille loquebatur intelligens, ſubiecit, Suæ mentis non eſſe, Venetam Rempublicam moleſtiis obiectare. De non abrogandis ſanctionibus Trideti conſtitutis dixit Amulius, eſſe ſupra vires animi ſui, de rebus tam celſis ſententiam ferre; ſolùm generatim ſe noſſe, Ariſtotelem docere, latarum legum perpetuitatem adeò conferre Reipublicæ, vt expediat eas retineri, etiam cùm à principio illas condere nequaquam profuit. Denique de duabus

[c] Conſtat ex variis eius litteris ad Senatum.

Digitized by Google

bus relaxationibus, quas Cæsar petierat, Amulius responsionis loco Pontificem est percontatus, num per eas posteà hæretici ad Ecclesiæ sinum redituri essent. Cui Pontifex: Id se minimè credere, quando ne ipse quidem Cæsar huiusmodi spem faciebat: cùm autem id emolumenti non prænoscereturr, nec oportere sine Concilio tam grauem in ritibus & disciplina Ecclesiastica mutationem admittere. 1560.

7 Pius, præter hæc colloquia cum Amulio, manè tertio Iunij cunctos Principum Oratores accersiit [d], excepto Gallo, quicum ait se collocutum seorsim, ne controuersiæ potioris loci ansam præberet. Illis expositit memoratam cogendæ Synodi Oecumenicæ necessitatem, & quæ paulò antè recensuimus, pro ea parte quam auditorum conditio opportunam suadebat. Adiecit, Nolle se propriam nationis Synodum in Gallia, propterea quòd alteram etiam sibi voluisset Germania, & quæcumque Prouincia pro suo arbitratu; vnde non resarcitum Ecclesiam, sed discissum iri. Iam verò cùm Synodus Oecumenica sine Christianorum Principum consensu celebrari non posset, cunctis se quid ipse vellet significasse, & in animum inducere, cunctos etiam sibi consensuros: tamen fuisse tunc accersitos Oratores, vt ad suum quisque Principem ea de re scriberet, & quid ille decerneret, clarius referrent; ac proinde, si tantum opus aliquorum causâ subsisteret, scirent reliqui, cui imputandum, ne eâ siniſtrâ famâ Pontifex oneraretur. Omnes consilium commendarunt: solùm Cæsareus difficultatem insinuauit de Tridentino domicilio; & Vargas, qui, absente morbi causâ Tendiliæ Comite, interfuit, prolixam quasi enarrationem habuit de Conciliis, eorumque natura, disputans de Oecumenicis, & de propriis nationum, in quæ pluribus inuectus est, adeoque obliquè in Gallos ipsa appetentes. Verùm, perinde ac vsuuenit in cunctis dotibus, quarum ostentatio intempestiuè adhibetur, Vargas potiùs scommata tamquam vanus, quàm laudem tamquam doctus reportauit.

[d] Litteræ Amulij ad Senatum, eodem die.

8 Intelligebat Pontifex, deliberationis summam ad Cæsarem redigi, cui tandem reliqui rem committebant. Statuit itaque ad illum mittere eam ob causam alterum Nuntium, qui Osij studio ac sapientiæ adiiceret natiuam dexteritatem, comparatamque experientiam in ciuilibus negotiis, etiam super iisdem argumentis, & cum iisdem Germanis; vt si aduerso casu in eam rerum tractationem is à Cæsare discreparet, posset adhuc manere Osius integrâ beneuolentiâ, & operam nauare probitate ac doctrinâ recuperandis hæreticis, & Catholicis confirmandis. Ad id peragendum selegit Za-

Digitized by Google

1560. chariam Delfinum Epiſcopum Pharenſem, qui, ſicut narratum eſt, Nuntium ibi egerat Iulio & Paulo IV. ſedentibus, charus Ferdinando, cuius ipſe res geſtas apud Pontificem demortuum excuſauerat, pendente controuerſiâ, honorandus necne is eſſet à Pontifice tamquam Cæſar; adeò vt Delfinus poſt ſuum in Vrbem reditum honorificis Cæſaris litteris fuerit nouo Pontifici commendatus.

Iniunctum illi eſt, vt omni ope ſtuderet [e] palàm facere Cæſari 9 neceſſitatem reſtituendi Tridento Concilij: cunctos illi vrbi ſemel conſenſiſſe; præter eam ſingulas diſputationibus, diſcordiis, cunctationibus ſubiacere: reliquos Principes accepturos fortaſſe non eſſe vrbem in ſinu Germaniæ; & vbi acciperent, ne ipſius quidem Cæſaris in eo commodum reperiri. Etenim cùm in ea regione validiores eſſent hæretici quàm Catholici, poſſent illi hos in Concilio cogere ad declarationem aliquam ſibi conducibilem; cui ſi Cæſar indulgeret, infenſos ſibi Principes Catholicos redderet, ſuum nomen contaminaret, ſuam animam perderet: ſin obſiſteret, aleam ſubiret accipiendi grauiorem à Proteſtantibus plagam, quàm antè Carolus V. cùm alia ipſe regna non obtineret, vnde ſibi confugium & arma præſtarentur. Liquere iam quid intenderent, ſibique arrogarent hæretici, Synodum videlicet Eccleſiæ conſuetudini dignitatique repugnantem; adeoque vbi in locum illis acceptum ea cogeretur, nihil id profecturum ad ipſos in Concilium alliciendos; quin potiùs ad porrigendam eiſdem opportunitatem, vt in ſchiſmaticum illud corrumperent. Tridenti remanere Concilium, quoniam ad præſtolandum belli exitum ſuſpenſum fuerat, adeoque ſoluto nunc bello ſuſpenſionem ſolui. Proteſtantes qui Synodum adirent, omni comitate acceptum atque auditum iri: ſperandum eſſe, aliquem ex illis, appetentem pacis, conuenturum, & exemplo exhibitæ huic charitatis alios pariter ſubinde acceſſuros, quibus vnitas, non euerſio Eccleſiæ cordi eſſet. Si operâ Ferdinandi Concilium retardaretur, minùs propterea eumdem gratum futurum duobus Regibus, operis celeritatem flagitantibus; Pontifici, qui eius & neceſſitatem pernoſcebat, & deſiderio flagrabat; & ipſis demum Proteſtantibus, quorum gratiâ id poſtulabatur: ij ſiquidem ſuis in conuentibus Synodum petiiſſent conducibilibus ſibi conditionibus, iiſdemque Cæſaris conſcientiæ & auctoritati repugnantibus; adeoque neceſſe haberet, vt eos per repulſam à ſe auerſos redderet; neque tunc quaſi clypeum præſtò illi futurum apertum Concilium Oecumenicum, ſine cuius conſenſu nihil innouare liceret.

De ſecuritate Tridenti; poſſe illam expendi aut Catholicorum 10

aut

[e] Mandata ſunt in Archiuio Vaticano.

Digitized by Google

aut Proteſtantium habitâ ratione: Catholicos illâ fruituros ob vi- 1560.
res Cæſaris, Ducis Cliuienſis, Bauarici, cunctorumque Principum Eccleſiaſticorum, & ob propinquas Gallorum ſuppetias; atque à Pontifice neruos omnes ditionis Eccleſiaſticæ, vitam ac ſanguinem ſuorum conſanguineorum exhiberi, eumdemque curaturum fœdus Italicorum omnium Principum, ad ſacroſanctum illum Conuentum defendendum: Proteſtantibus verò nihil eſſe verendum in vrbe Tridentina, ad Germaniæ portas ſita; ſed quò ipſis tutiùs cautum foret, ampliſſimas quaſque publicæ fidei tabulas, quibus abundè illis ſatisfieret, offerri; quin etiam velle Pontificem, vt non modò ipſi audirentur, blandiuſque haberentur, ſed vt Synodus iiſdem, quantum conſcientia ferret, indulgeret, conceſsâ illi pleniſſimâ libertate de cunctis eorum poſtulatis agendi.

11 Denique quod ad reformandam diſciplinam ſpectabat, nullam à Pontifice ſine linea ducta prætermitti diem: ſed nuſquam melius id perfici poſſe, quàm in Concilio, in quo vbi cenſeretur in ipſo Pontifice aliquid huiuſmodi deſiderari, libenter ipſum ſe reformari paſſurum, ſuoque exemplo reliquos præceſſurum. Addebatur Nuntio: quò remouerentur à Cæſare omnes illecebræ, quas Politici conſiliarij, humanis ducti rationibus, illi obtrudebant, ſtuderet ipſe palàm eidem facere, ſatiùs fore, ad conſeruandum in Auſtriaca familia Imperium, Catholicis quàm Proteſtantibus adhærere; hoc namque poſteriori modo etiamſi filius eligeretur, non tamen eius electionem probaturum Pontificem, nec fortaſſe Catholicos Principes, nec in primis Eccleſiaſticos Germaniæ, qui de alio ſibi Principe proſpicerent. Ac de cetero, Septemuiros hæreticos tametſi potentiâ, non tamen numero præſtare Catholicis; & in electione ſuffragia numerari, non vires expendi.

12 Vbi Cæſar his rationibus haud acquieſceret, Tridentique Synodum recuſaret, Nuntius modeſtè conteſtaretur; Non licere Pontifici citra Diuinam offenſionem deeſſe neceſſitati votiſque ceterarum nationum, quæ nouis hæreſibus perturbatæ periclitabantur; proinde Synodum alibi in Italia coacturum; obſecraretque Cæſarem, vt ſuis certè Oratoribus eam cohoneſtaret. Denique vbi adeò is obdureſceret, vt cuicumque ſeu Tridenti ſeu in Italia Concilio repugnaret, vehementerque depoſceret duo, de quibus diximus, laxamenta, morumque emendationem; ipſi Nuntius denuntiaret, Sicuti Pontifex reuocaturus non erat ſuperiorum Pontificum conceſſiones de duobus illis articulis (indicans id quod Lippomanus & Bertanus indulſerant, per facultates Pauli III. in Germaniam dela-

Digitized by Google

1560. tas) ita neque ipsum decere vltrà progredi, nisi ex sententia cunctarum nationum, cunctorumque Christianorum Principum, ad quos articuli spectabant, ob ea quæ inde deduci possent, ac potissimùm ob exemplum. Quamuis enim illi articuli Ecclesiastici iuris essent, adeoque liceret Pontifici ex plenitudine iurisdictionis eos concedere; tamen cùm de ipsis in anteactis Conciliis actum fuisset, ab honestate postulari, ne id per se sólum ipse præstaret. Ad eos igitur articulos, omnemque aliam morum correctionem statuendam, habere Pontificem in animo, quatuor Episcopos cum aliquot Theologis selectis ex qualibet prouincia accersire, & ex eorum consilio emendationis leges edere, tum communes cunctis Clericis, tum proprias, pro cuiusuis regionis opportunitate.

Hæc à Pio tradita sunt Delfino mandata, iniunctumque, vt fauorem negotio conquireret à Ducibus Bauariæ, ab Archiepiscopo Salisburgensi, ac reliquis Principibus Ecclesiasticis; atque vt cuncta cum Lunensi Comite, Oratore Hispaniæ, per intimam fiduciam communicaret; sed quoad minimè posset cum Rege Bohemiæ: sensa tamen religiosa eidem insinuaret operâ vxoris, quæ Philippi Regis soror erat. Vsque adeò remunerari homines cupit Deus, vt quâ ipsi ad id sibi ius comparent, non dedignetur se illorum quasi ope in sua causa indigum præbere.

CAPVT XV.

Cardinalium creatio. Moroni absolutio. Montanus Cardinalis, & Caraffenses in carcerem coniecti: eorumdem causæ series, & exitus.

INter ea quæ Pontifex cum Principibus foris agitabat, magis conspicua ab eodem Romæ gesta minimè prætermittam. In his primum locum obtinuit trium in Purpuratos cooptatio. [a] Ex iis vnus fuit Ioannes, Cosmi Ducis filius, cui præter reciprocam beneuolentiam, Marchionis Maliniani causâ in expugnatione Senensi contractam, gloriabatur Pius beneficiis illi se consanguineum ostentare: reliqui duo, alter sororis filius, alter sobrinus eiusdem Pontificis, Carolus Borromæus, & Ioannes Antonius Sorbellonius: Borromæo supremam tribuit auctoritatem in Aula, siue ad hoc impelleretur à præcellenti viri virtute, quæ non flores modò, sed fructus in annorum vere proferebat; siue arcanum esset opus Diuinæ prouidentiæ, quæ vellet in ingentem Ecclesiæ vtilitatem vertere illud opus, quod Petri successori caro & sanguis reuelabat.

[a] 31. Ianuarij, in Actis Consistor.

Paulò

2 Paulò pòst in cauſa Moroni Cardinalis prolata ſententia eſt. Habes, opinor, lector in memoria, exercitas fuiſſe à Pio in minori Præſulis conditione partes Prolegati Bononienſis ſub Morono; quod coniunctionis genus quemadmodum ſæpè animos ſeiungit, cùm inde fit vt inferior ſuperioris vitia deprehendat, aſperitatemque patiatur; ita è diuerſo eos connectit, cùm efficit, vt virtutem introſpiciat, & comitate fruatur, quod tunc euenerat. Quapropter poſteà in ordinis æqualitate intima neceſſitudo perſtiterat, quam vnitas etiam patriæ nutrierat; ac demum aucta Pij dignitas amorem in eo auxerat erga Moronum, qui illam flagrantiſſimè promouerat[b]. Optabat idcircò Pontifex, in eo præclaro viro notam, ab enormi ac publica criminatione inſperſam, abſtergere. Sed quò magis in aperto patebant huiuſce beneuolentiæ ſtimuli, eò cautius ipſi erat agendum, vt res cum integra vtriuſque dignitate perficeretur; adeoque palàm fieri oportebat, in ea quæſtione, in qua nimia pietas fuiſſet impietas, nihil tribui aut patriæ aut amicitiæ, ſed cuncta iuſtitiæ. Quare ex iis Purpuratis, quibus Paulus cauſam commiſerat, duos ſelegit Pius, in maximo cunctis pretio ob integritatem, nec minùs ob excellentiam in altero Iuriſprudentiæ, in altero Theologiæ. Hi fuere Puteus, & Ghiſlerius tunc ſupremus Quæſitor, ac poſteà Pij ſucceſſor. 1560.

b In Comitiis.

3 Perſpectâ igitur ab his accuratè causâ, iidem eam ad Pontificem retulerunt: ex quorum relatu, aliorumque inſignium Doctorum iudicio, Pontifex in hanc ſententiam venit, ab eorum vnoquoque ſignatam, eamque per Ptolomæum Gallium, qui tunc Pontifici à ſecretis erat, ac poſtmodum Cardinalis præclari nominis, à patria Nouiocomenſis vocitatus, in Senatu recitari iuſſit: *Coniectionem in cuſtodiam Moroni Cardinalis, fortaſſe iuſſu Pauli IV. peractam, ne minimo quidem indicio præcedente contigiſſe: & inquiſitionem, & cuncta cauſæ acta fuiſſe irrita, iniqua, & iniuſta: præſertim quia præſcripta in Vaticanis Comitiis forma, & neceſſaria in cauſa aduerſum memoratum Cardinalem, ſeruata non fuerat. Præterea ex ipſis actis non modò nullum fundamentum ad illum damnandum apparere; ſed ne vllam quidem in ipſo tenuem ſuſpicionem Fidei non rectæ: quin ex defenſionibus pro illo habitis conſtare oppoſitum, expenſis & verbis ipſius & rebus geſtis, & perpetuâ de eodem proborum & Catholicorum omnium exiſtimatione; atque idcircò à Pontifice tamquam innocentem eum abſolui, perpetuo ſilentio Fiſci Procuratoribus iniuncto.*

4 Ad hoc iuſtitiæ facinus, quod vni Cardinalium fauit, adiecta ſunt duo, quæ tribus aliis ex eodem Senatu offecerunt. Prius in Monta-

Digitized by Google

1560. Montanum, qui accitus à Pontifice, ac posteà vetitus ipsum adire, in Æliam arcem coniectus est[c]. Hic iterfaciens, ob contumeliam à quodam caupone eiusque filio sibi illatam, iuuenili furori temperare non valuit, quò minùs vtriusque vili sanguine manus ac fœdiùs Purpuram inquinaret. Quamobrem Pontifex haud multò pòst habens ea de re sermonem cum Amulio[d], dum pro more rationem amicè reddebat seueritatis suæ, & in reo ferociam eiusmodi detestabatur, illud Virgilij attulit:

Natum ante ora patris, patremq; obtruncat ad aras.

Atque arreptâ hinc opportunitate, plures alias impudentes corruptelas illius indigni Purpurati recensuit. Sed hic præcipuum crimen posteà in quæstione ac defensionibus excusauit, causatus, eędem filij culpâ quidem non caruisse[e], *sed non fuisse intentam, nec dolosam,* vt Iurisperiti loquuntur: propterea quòd ipse contumeliâ ab illo lacessitus, studuerat lato solùm ense hominem cædere; verùm se inuito eum ensis punctim vulnerauerat: & de parente, qui ad se vlciscendum accurrerat, ostendere nisus est, cædem fortuitam fuisse, ob minimè voluntariam displosionem sclopi, quem ad latus Montanus gestabat. Quocircà post sexdecim menses in custodia transactos egressus inde est[f], multis prouentibus Ecclesiasticis multatus, & ad celebris Monasterij Cassinatis solitudinem relegatus.

c 27. Maij 1560. ex epist. Amulij ad Senatum.

d Litteræ Amulij ad Senatum, 1. Iunij 1560.

e Litteræ Amulij ad Senatum, 20 Iulij 1560.

f 23. Septembris 1561. ex Diario.

Alterum exemplum seueræ iustitiæ per eos dies à Pio præstitum, quod duos Purpuratos, patruum & fratris filium inuoluit, tristior quædam tragædia fuit, per illustriores personas & plures actus exhibita. Quapropter cùm eius euenta plurimum sermonis exciuerint, posterisque reliquerint, nec ingrata, nec omnino aliena digressio erit, in iis quæ ad res per Pontifices gestas attinent, si pauculis in paginis hîc eam exponamus. Euectus ad Solium Pius, operâ potissimùm Caraffæ Cardinalis, temperauit initio suum apud animum recenti beneficij fragrantiâ fœtorem, afflatum à multis enormibus ab eo Cardinali patratis facinoribus; quare legauit, sicuti narrauimus, in Hispaniam peculiarem Nuntium, Caraffæ addictum, eique in mandatis dedit, vt Cardinalem, vniuersamque Caraffensium familiam Regi commendaret. Ad quod pronior etiam fuit, quoniam Vergas, Philippi Regis Orator, de Caraffa Cardinali magnificentiùs loquebatur, perinde quasi de viro Aulæ regiæ gratioso: ad id verò impellebatur Vargas, propterea quòd in eo gradu fuerat à Rege collocatus studiis potissimùm Caraffæ, eiusdemque operâ meritum consecutus, quòd Pontificem Regi acceptissimum obtinuisset. Iam verò mandata Nuntio tradita à Pontifice maiorem efficaciam

Digitized by Google

ciam traxere ab ardore beneuolentis executoris[5], qui & Regi & Albano Duci significauit Pontificis animum, in eam familiam magnoperè propensum; ostenditque, in peractis Comitiis Pontificem à Caraffa mirificè deinctum fuisse beneficio, eumdemque Caraffam Regis gratiam sibi egregiè promeruisse. 1560.

[5] Cuncta constant ex citata epistola Nuntij ad Pontificem, 22. Maij 1560.

6 Cum hisce Caraffensium commendationibus copulabantur querimoniæ in Marcum Antonium Columnam, quòd postridie Pontificiæ electionis Palianum fuerat ingressus: cohibitam à Pontifice fuisse iustam indignationem, ne primum Pij IV. iudicium contra Philippi Regis clientem exerceretur: poscebat tamen Nuntius obseruantiam pactionum, quæ de Paliano cum Paulo conuenerant, redditâ Duci compensatione, oppidoque penes virum ex pactorum sententia idoneum collocato. Vbi Rex mallet ab huiusmodi pactione recedere, Palianum relinqueret in libera potestate Pontificis, legitimi domini, qui pro eo ac ius postulabat, arbitratu suo de illo statueret.

7 Hæc Nuntij studia, Regi ac ministris adhibita, difficultatem modicam offenderunt, quod spectabat ad Cardinalem, ad quem solum noua erga Pontificem Regemque promerita coarctabantur. Quare concessa illi fuit prærogatiua natalium Hispanicnsium, anteà eidem promissa; cuius vi posset ibi Cardinalis obtinere Ecclesiasticam pensionem, quâ octo scutorum millia annis singulis pendebantur, præter alteram duodecim millium, ipsi à Rege destinatam Bruxellis, eaque prærogatiuâ non indigentem. Sed grauis comperta est indignatio in Paliani Ducem, quòd, sicuti ferebatur, adhuc ille perduellem se in Regem gerebat, haud cessans interesse aduersæ factionis consiliis, curaueratque vt ipse includeretur in pacificatione à parte Gallorum, retento S. Michaëlis torque, studiumque Gallicarum partium professus, contrà quàm probo Regis subdito fas esset: atque ex altera parte sibi persuadebant Hispani, hominem sicut promerito, ita iure pariter carere. Etenim cùm Rex præscripto tempore, quæ per pacta conuenerant illi obtulisset, accepta ab eo non fuerant, non declarata Pontificis voluntas, non collata fido arcis Præfecto stipendij portio, ex pactis debita; ac proinde omnem in Rege obligationem extinctam arbitrabantur. Verumtamen viuida vis Nuntij, vtilitatem Apostolicæ Sedis in eo prætendentis, obstacula superauit, responsumque propitium obtinuit, quod Romam delatum est reditu Fabritij de Sanguine, nobilis Neapolitani, Caraffensium studiosi, atque ad Hispanicam regiam missi tamquam Pontificis familiaris, ad eorum transigenda ne-

Digitized by Google

1560. gotia. Quamobrem cùm is apud Caraffam Cardinalem magnam auctoritatem obtineret [h], eam impenderat in Comitiis Vaticanis ad ipsum in Regis clientela continendum, impellendumque ad Pium extollendum. Eius etiam missionem comitatæ sunt studiosæ commendationes Farnesij Cardinalis, existimantis id quoque in dignitatem & emolumentum Regis cessurum.

h Litteræ Farnesij Cardinalis ad Ardinghellum, Martium, 19. Decembr. 1559.

Sed posteà, tametsi Romæ in eodem munere Vargas persisteret, 8
cùm memoratus Tendiliæ Comes aduenisset [i], vt amplioris dignitatis Orator, ita maioris auctoritatis, ac recentiori notitiâ præditus de Regis mente; fama est, eius operâ innotuisse Pontifici, per ea quæ postremò egerat in Regis gratiam Caraffa Cardinalis, deletas apud Regem non esse longè grauiores eiusdem offensiones. Quare licuit Pontifici se illi detegere, iratumque in Caraffenses animum patefacere [k], ob tum vetera tum recentia Cardinalis Ducisque facinora: atque animaduersis paribus in Hispano sensibus, aiunt, præcisam à Pio fuisse communicationem horum negotiorum cum Reuerta [l], quippe in iis minùs fido; simulque destinatum ab eodem, vt de illis ageret suo nomine cum Philippo Rege; Prosperum Sanctacrucium [m], Romanæ Rotæ Duodecemuirum, & Chisamensem Episcopum, quem sæpiùs memorauimus designatum in Lusitaniam Nuntium, iussumque eâ opportunitate transire per Aulam Hispanicam, quò posteà misit Campeggium [n], Bononiensem Antistitem: quamquam mox, siue ob ingentia promissa, quibus suam operam Reuerta pollicitus est Pontifici Pontificiæque familiæ profuturam, siue quòd ille gratior peritiorque Regis in Aula videretur, eò illum remisit, iussis Campeggio Nuntium ordinarium in Lusitaniam pergere, & Sanctacrucio in Galliam, cuius peritiam sedente Iulio sibi comparauerat. Verùm de huiusce negotij cura in Hispania Sanctacrucio demandata, ne verbum quidem habetur in memorato commentario, quo suam ipse vitam scripsit summâ narrandi libertate, detectisque arcanis longè profundioribus, maiorique discrimini obnoxiis. Quocirca tum ex iis tum aliunde non leuis oritur in me suspicio, id omne, recitatum à compluribus, fuisse potiùs ex verisimilitudine creditum, quàm ex certa notitia acceptum. Atque idem existimo reuerà de impensa aduersus Caraffenses opera, exceptâ permissione ab Hispaniæ Rege, à cuius voluntate tam ardenter firmiterque Vargas Orator minimè recessisset. Comperio quidem longè alias animi affectiones visas esse in Tendilio, vtpote propriis Caraffensium beneficiis haud obstricto, & ob illatas vniuersè iniurias nationi suæ malè affecto. Quare vbi primum hic Romam

i Obedientiam præstitit 16. Maij, ex Diario Magistri cærimoniarum.

k Extant omnia in narratione tradita Prospero Sanctacrucio, nouo in Hispania Nuntio.

l Litteræ Amulij ad Senatum, 28. Iunij, & 17. Iulij 1560.

m 11. Martij, anno 1561. ex Actis Consistorialibus.

n Vita iam nominata Sanctacrucij Cardinalis.

Digitized by Google

mam attigit, acutiores quidam suspicati sunt, infaustum aliquid in Caraffenses agitari [o], cùm Vargæ Tendilius parum fidere videretur, & illius hospitium recusasset; ex altera verò parte in ædibus Pontificiis fuisset exceptus, & arcana colloquia cum Pio frequenter haberet, & cùm interim tum ipse tum Pius elatiori supercilio in Caraffensium familiam se gererent. Numquam tamen desiit Vargas Caraffensibus opitulari ad postremum vsque ipsorum damnationis diem [p], professus, in eo se Regis emolumenta ac iussa prosequi. Quare die quadam, cùm hic in Aula Pontificia ea de re à Marco Antonio Columna carperetur, iracundè respondit, & acerbiora inter eos verba iactata sunt. 1560.

[o] Litteræ Amulij Oratoris ad Senatum Venetũ, 20. Maij, & 1. Iunij 1560.

[p] In litteris Amulij, 29. Iunij 1560. & in epistola eius, qui ipsi erat à secretis, ad Rempublicam, 7. Martij 1561.

9 Noua Caraffensium delicta partim patrata fuerant post ipsorum casum viuente Paulo, partim Sede vacante. Sed postremum, quod eos præcipites egit, post assumptionem Pij commissum. Dum Paulus viueret, à Duce Paliani confossus pugione fuerat Marcellus Capecius, eius consanguineus ac familiaris, conuictus, confessusque, prout ferebatur, suo tum ore tum scripto, herum suum à se fuisse proditum, habito cum eius vxore concubitu, dum hic in exilio aberat. Ea de cæde Paulus IV. à Cardinali Neapolitano edoctus, nihil crimen vindicauit, solùm percontatus est, quid de vxore Ducis actum esset. In ea tunc vterum gerente proli parcebatur à viro partum præstolante; dein habitâ ratione, quòd ea proles ex alio quàm ex maritali semine fuisset concepta, mater vnà cum fœtu, septem iam menses vterum gestans, interfecta est; quem fœtum Fisci Procurator in cadauere, à se postmodum eruto, reperit. Ea porrò cædes Sede vacante Ducis iussu peracta est [q], ad idem impulsi, vti rumor tulit, litteris Cardinalis: iussum verò perfecerunt Comes Aliffensis, mulieris interfectæ frater, & Leonardus de Cardine, ipsorum consanguineus: quamquam maritus illud sibi dedecoris priùs ab vxore promeruerat, introductis ad coniugalem vsque torum meretricibus: præterquam quòd Fisci Procurator, vt homicidiorum noxam in Duce prægrauaret, tueri studuit, adulterij crimen in muliere non fuisse probatum. Tandem post creationem Pij tentauit Dux in oppido suo Gallesio acta quædam formare, quibus Marcus Antonius Columna insimularetur, quòd ipsius Ducis cædem seu ferro seu veneno molitus esset; & reipsa huiusmodi quæstio habita est in quemdam Marci Antonij clientem: quod vbi Romæ innotuit, eò confestim est missus iudex delegatus, qui homines in carcere detentos vnà cum actis in Vrbem deferret.

[q] Est in compendio actorum causæ aduersus Caraffam Cardinalem, apud Burghesios.

10 Iam verò dum Caraffa Cardinalis agebat cum Romanæ Curiæ magi-

Digitized by Google

1560. magiſtratibus, magna ex parte à nouo Pontifice nondum mutatis, adeoque ſibi obſtrictis, quippe à ſe creatis quò cauſa ſibi ex voto procederet, vnum à ſe auerſum expertus eſt, quòd ipſe in imperio ſe illi aduerſantem oſtenderat, &, quantum ex commentariis[r] illius temporis colligo, in ſeuera eum cuſtodia detinuerat. Fuit hic Alexander Pallanterus, Fiſci Procurator, qui de re Pontificem ſic edocuit, vt is coniici in carcerem eodem tempore iuſſerit Caraffam Cardinalem, Ducis fratrem, & eos qui patratæ cædis participes fuerant. Id incidit in diem ſeptimum Iunij, dum Cardinalis in ædibus erat Pontificis, Senatum ingreſſurus. Captus pariter fuit Cardinalis Neapolitanus[f], Pontificij fratris nepos, quòd ipſi imputaretur, ad extremos Pauli dies ſibi aſciuiſſe pretioſa quædam ex Pontificia ſupellectile, & curauiſſe obſignanda aliquot diplomata in rem ſuam ab eo qui à ſecretis Pontificiis erat, iniuſſu moribundi Pontificis. Eius cauſam præcipuè defendit Marcus Antonius Burgheſius, egregius Aduocatus, idemque parens Pauli V. Pontificis, qui grati animi causâ nomen ſibi deſumpſit à Paulo IV. cuius ætate illius familia feliciter Romæ conſederat. Atque ab hoc Marco Antonio, auo ſuo, nomen inditum eſt alteri Marco Antonio, Sulmonis Principi, qui viuit in præſentia, & ſelectiſſimis commentariis abundè locuples, per benignam eorum communicationem huic noſtro Operi haud parum adiumenti contulit. Verùm Neapolitanus Cardinalis poſt miſerabilem ſuorum patruorum exitum centum aureorum millibus multatus eſt, quemadmodum ex tranſcurſu in eiuſdem electione indicauimus: quod onus tametſi releuatum fuiſſet quà gratioſâ diminutione Pontificis, quà voluntariâ collatione Collegij, quà etiam communi commiſeratione populi, breuî tamen mœſtitia oppreſſum ad ſepulchrum traxit.

Sed ad grauiora aliorum infortunia reuertamur. Eam hominum 11
incluſionem in cuſtodia, eiuſque peragendæ cauſas magnâ animi ægritudine ac fletu retulit[x] Pontifex in Senatum: omnium cauſa peculiari mandato commiſſa eſt Hieronymo Federico, Sagonenſi in Corſica Epiſcopo, Romæ Gubernatori[u], adiectis, quòd ſpectabat ad Cardinalium quæſtionem, octo grauiſſimis eorum collegis. Non diſtulit Pontifex (is certè rumor de quo diximus increbuit) per Sanctacrucium ea de re Philippum Regem certiorem reddere. Cùm autem interim contigiſſet, vt Canobius, Romam à Nuntio Reuerta miſſus ex Hiſpania 19. Iunij, adeoque dum cataſtrophen Reuerta ignorabat, renuntiaret Pontifici quæ in ipſius gratiam Philippus Caraffenſibus conceſſerat; Pius non mediocriter excan-

duit,

[r] Dandini Card. ad Capiteferreum, 6. Auguſti anno 1558.

[f] Diarium Magiſtri cærimoniarum.

[t] 13. Iunij, ex epiſt. Amulij ad Senatum 14. in qua, & in epiſt. die 15. aliiſque fusè exponuntur crimina obiecta duobus Caraffenſibus Cardinalibus à Pontifice, ab eoque ſubinde Amulio communicata.

[x] Acta Conſiſt. 13. Iunij, & ſententia reuocata Pij V.

[u] Epiſt. Amulij ad Senatū, 13. Iulij 1560.

Digitized by Google

duit, negauitque se vmquam iussisse ea peti[y]. Sanctacrucius verò renuit posteà, quæ ipse tractabat in Hispania, communicare cum Reuerta, id ægerrimè ferente. Significauit itaque Pontifex Regi per Sanctacrucium, fuisse Reuertam prætergressum mandata in æstu commendationum, quæ potiùs ab aliis quæsita, quàm à se sponte commissa illi fuerant: sibi ad eam vsque diem haud licuisse, ob Nuntij Oratorisque conditiones, se Regi plenè patefacere; eidemque lustranda tradidit duplicis causæ acta, ætate Pauli operâ Caraffæ Cardinalis confecta: in quorum alteris constare videbatur ex Abbatis Nanni confessione, eum Romam venisse, iussum à regiis administris veneno insidias Cardinali tendere; vnde Nannus tum huius tum aliorum criminum causâ capite plexus fuerat: in alteris, quorum erat inscriptio, *Contra Philippum Regem*, continebatur confessio Cæsaris Spinæ Calabri, tamquam Romam missi ab eiusdem Regis ministris, & cum ipsius mandatis, ad Cardinalem interficiendum; atque huius sceleris nomine fuisse Spinam laqueo necatum. Atque vnà cum his habebantur in illis actis alia indicia insidiarum, quas Cæsar & Rex Pontifici & Cardinali moliti fuerant: quæ turpissimæ calumniæ, quasi arte Caraffæ illis Principibus inustæ ad inflammandum in ipsos patruum Pontificem, incredibiliter Regis animum succenderunt. Ad Sanctacrucium etiam per vias missæ subinde sunt nouæ in Caraffam criminationes, quibus palàm fieret, eum quâuis implacabili indignatione tum Regis tum Pontificis dignum reddi; cuiusmodi erant fœdera cum Turcis ac Protestantibus ad Austriacorum perniciem, de quibus infrà erit mentio. 1560.

[y] Epist. Amulij ad Senatum, 21. Septembris 1560.

12 Causæ progressus hic fuit. Paliani Dux interrogatus de memoratis aliisque flagitiis, quæ dicemus, cùm ea negasset in mitiori quæstione, ad seueram, quâ extorqueretur ab eo confessio, adductus est. Ibi Dux, pro more hominum voluptatibus indulgentium, qui ad speciem doloris exanimantur, tormentorum amaritiem ne libare quidem passus est; scripsitque supplicem libellum ad Pontificem, in quo fatebatur, præter cædem vxoris & Capecij, subdolam commutationem vnius epistolæ in alteram in causa Sfortianarum triremiũ. Etenim cùm per epistolam, ab eo verè scriptam, iniunxisset arcis Præfecto, vt vbi dissidium oriretur inter Gallicos ministros, & fratres Cardinalis S. Floræ de illis nauigiis, operam in ea re suam haud interponeret, altera illi epistolæ suffecta est, quæ pro certo ponebat, ortam controuersiam esse inter fratres Cardinalis, ipsorumque ministros: vnde accidit, vt Paulus IV. in Lottino eiusque hero fraudem crederet, & per acerbitatem, quam narrauimus, in Sfortianos ageret.

Digitized by Google

1561. Excusabat se reus, id peregisse, quò indignationem patrui subterfugeret, non autem quò Sfortiani diuexarentur, & Pontifex in Cæsarianos excandesceret, prout Cardinalis operâ effectum erat, cuius fraude se deceptum aiebat. Exposuit pariter calumnias à se & in Columnam tentatas, & in Columnæ clientem opere completas, quas non minùs instigationi fratris assignabat. Mirum sanè philautiæ monstrum, & in prima hominum noxa conspectum! vt à culpa se quispiam leuet, ipsam, tamquam in eius participem & auctorem, regerere in coniunctissimum sibi caput.

Cardinali, præter iam memorata delicta, fuerunt etiam alia imputata, quibus Dux pariter inuoluebatur: Fuisse ab eo stimulatum dolo malo patruum ad arma Cæsari inferenda[z]: similiter stimulatos Gallos ad inducias perfringendas, cùm eos cohortari debuisset ad pacem, ex traditis sibi à patruo mandatis: excitos Turcas ad immittendam classem, quâ Cæsariani vexarentur: iactum fœdus cum Alberto Marchione Brandeburgico, præcipuo Protestantium ductore: defraudatos & Galliæ Regem & Pontificem militari copiarum stipendio: affectos capitali supplicio Nannium ac Spinam ob enarratas calumnias: & præter hæc eidem apponebantur aliæ cædes, vel sua vel alienâ manu perpetratæ & ante & post susceptam Purpuram. Sed Cardinalis constanter omnia semper negauit; neque vmquam ad quæstionem asperiorem ventum est, [a] seu ne fortè toleratis ab eo tormentis, pro eo ac eius animi robur prænuntiabat, Fisci iura confringeret, omnique supplicio se subduceret, seu quòd aliqui ex Purpuratis obiecerint, huiusmodi quæstionis genus ab illius Ordinis dignitate nimiùm abhorrere. Orator Venetus, qui cum Pontifex de Caraffensium criminibus sæpiùs differuerat, quique complures è suis epistolis ad Senatum scriptis oppleuerat huiusmodi negotio, cuius causâ tunc omnium animi hærebant suspensi, in earum vna ita concludit: Pleraque criminationum, quibus Cardinalis petebatur, censeri quidem communiter veras, non tamen satis probatas; & ij administri, qui criminum causis instruendis addicti erant, cognouerunt, impulsum fuisse Pontificem vltra id quò legitima ex actis comprobatio peruenerat. Quòd si liceat proferre quid sentiam de re, cuius aliqua notitia mihi suppetit, nullâ animi affectione commoto; Sicuti crimina Cardinalis, per libellum fratris exposita, verisimilia reddi possunt; ita in reliquis illum plenè damnare non ausim nisi animosioris facilitatis, & priùs in tribuenda fide vilissimis emissariis, quâ lucrum ingens sperabant ex venditatione horribilium arcanorum, quæ aduersus summos Principes

13

z Delicta, quæ sequuntur Cardinali adscripta, & probationum compendium, extant plerumque in summa tunc confecta à Fisci Procuratore, in scripturis apud Burghesios.

a Epistola Amulij ad Senatum, 1. Februar. 1561.

cipes comminiscebantur, & posteà in consiliis audacioribus patruo suggerendis, iisdemque non minùs audacter exequendis. 1561.

14 Causa vsque ad tertium diem Martij agitata est[b], quo die Pontifex exponi iussit in Senatu actorum summam, absumptis in eo tristi opere octo horis, adeoque nonnisi ad secundam noctis horam absoluta res est. De obiecto cum Gallis fœdere, Ferrariensis Cardinalis, vtpote rei benè conscius, pro reis disserüit, cunctique Cardinales pro collega deprecati sunt; sed nullo fructu. Denique[c] tulit sententiam Pontifex secundùm tenorem schedulæ, vt aiunt (ne tunc sententia promulgaretur) vrbis Gubernatori traditæ, annulo obsignatæ, & adiecto interdicto, ne vsque in diem posterum ea resignaretur: ibi damnabantur ambo fratres memoratorum criminum, & præcipuè læsæ maiestatis & perduellionis.

15 Postridie noctu Paliani Dux ab arce ductus est in carcerem, vulgò *Turris nona* appellatum, ibique vnà cum vxoris fratre Comite Aliffensi, & Leonardo de Cardine, capite multatus; eorumque posteà cadauera ad Pontem Ælium exposita sunt, accensis circà facibus: Ducis quidem cadauer in feretro, quod nigrante holoserico villoso erat obtectum, ac paternis maternisque insignibus ornatum; reliquorum cadauera humi in substratis tapetibus iacebant. Eâdem nocte strangulatus est Cardinalis. Ducis exitus ob Christianam pietatem & constantiam memorabilis fuit. Statim ille Christum è cruce pendentem manu sustollens, ingressus vicina cubicula duorum nobilium, qui secum flagitij suppliciique participes erant, eos animo tam præsenti solatus est, perinde ac si meri consolatoris, & non simul conrei munere fungeretur. Extat epistola moralibus religiosisque documentis confecta ab ipso inter eas angustias, ad vnicum filium scripta. Quare optimus eius vitæ actus is fuit, qui vitæ maximus actus est. Cardinalis ad inopinatum supplicij nuntium exclamauit: *Mihine moriendum? O Pontifex Pie, ô Philippe Rex, id à vobis neutiquam sperabam.* Nec vltrà querimoniæ vocem adiecit. Dixit se Gubernatori Procuratoriique Fisci parcere[d], quorum vtrumque inimicum sibi in causæ actis declarauerat: sacram peccatorum confessionem & petiit & peregit magno dolentis animi sensu: Beatæ Virginis Psalmodiam recitauit: cùm vestes indueret, petiit Purpureum solemne pallium, pileumque, sed vtrumque negatum; fortasse quia iam sententia eum gradu deiecerat. Postremò piè fortiterque se obtulit illi nexui, quo soluendus erat à corpore; sed prior laqueus abruptus, eius neci sæuè pepercit, quam ægrè posterior intulit.

[b] Acta Consistorialia 3. Martij, & Diarium 3.

[c] Hæc res narrata subinde à Norefio, habetur fusiùs in epistola Veneti Secretarij ad Rempublicam, 7. Martij 1561. quæ est post epist. Amulij, prius Purpurâ donati.

[d] Extat in variis Amulij litteris ad Senatum.

In

1561. In subsecuto Pontificatu Pij V. cui Paulus Purpuram dederat, 16
appellatio inducta est, petente Vestrio Balbiano, tum Marchionis Montebelli illorum fratris, tum Diomedis Caraffæ, qui Ducis erat filius, Procuratore. Pontifex verò causam commisit Baldo Ferratino Ameriæ Antistiti[e], Romæ Gubernatori, vt in cunctis ex iure procederet, exceptâ sententiâ in Cardinalem. Denique multos post menses re plenissimè in Senatum relatâ, quò ab errore deducerentur Purpurati, perperàm de re edocti per ea quæ ibidem tempore decessoris relata fuerant, Pontifex affirmauit, vtraque causæ acta à se fuisse perlecta, pronuntiauitque, Cardinalem, etiam primis actis spectatis, iniustè atque iniquè fuisse damnatum; ac proinde ipsius memoriæ & heredibus restituit quodcumque bonorum non irreparabilium genus tum dignitatis tum pecuniæ, quæ in cuiusuis manum peruenisset.

[e] Cuncta ex stant in scripturis apud Burghesios.

Gubernator pariter per sententiam à se pronuntiatam declarauit, 17
Ducem malè damnatum crimine perduellionis ac læsæ Maiestatis, reliquis silentio præteritis; adeoque quod ad priora spectabat, eius memoriam heredesque redintegrauit, ad ea omnia quæ tunc reddi possent recipienda, & cuncta detrimenta non irreuocabilia reuocauit. Verùm ea seueritatis temperatio in Caraffenses, aciem securis conuertit in Alexandrum Pallanterum Fisci Procuratorem, cui caput amputatum est eo nomine inter cetera, quòd Pontificem decepisset, eosque miseros prægrauasset in contexendis actis & causa referenda. Quod tametsi inualidum sit vt reuiuiscant iniustè plexi, validum est ad aliquid longè salubrius; videlicet, ne innumeri viuentes iniustè plectantur.

CAPVT XVI.

Conuentus habitus in Fontebello; & susceptum ibi consilium de conuocanda Gallicæ nationis Synodo, vbi Oecumenica non cogeretur. Studia Regis Hispaniarum ac Pontificis ad priorem obturbandam; eorumque effecta.

TEmpus postulat, vt Historia nostra ex angusto Romæ pomœrio egressa, ad amplissimum totius Christiani orbis theatrum reuertatur, vbi & ardua negotia, & euenta memoranda per eos menses plurima contigere. Antequam peruenire in Galliam Abbas Mannensis, qui 21. Augusti[a] discesserat Româ, habitus illic fuerat solemnis conuentus, ad quem Consiliarij, Magistratus, 1

[a] Constat ex litteris eo die scriptis à Pontifice ad Regem.

Digitized by Google

tus, & Equites S. Michaëlis acciti fuerant 20. Septembris coram Rege ac duabus Reginis in Fontebello. Actum ibi est de cunctis regni negotiis[b], de quibus optimam reddere rationem studuerunt Guisij, qui ea præcipuè administrarant. Nos verò ad illa, quæ ibi de Religione disputata ac statuta sunt, narrationem coarctabimus. 1561.

b De hoc conuentu sermo est præter alios apud Spondanum, anno 1560. num. 23. & sequentibus, & eorum summa est apud Burghesios.

2 Maris Præfectus Colinius duo postulata Regi portexit, quibus erat titulus, *Nomine fidelium Christianorum, qui per varias regni partes diffundebantur.* Alterius erat summa: Se fideles esse Regi subditos, nihil præteritâ coniuratione contaminatos, quam homines athei moliti fuerant; in reos nimis leniter animaduersum. Vbi collatio pecuniæ, illorum causâ à Rege imperata, haud satis foret, se maiori oneri paratos esse.

Per alterum exponebant, Se fuisse institutos secundùm veritatem & Dei verbum, atque necesse habere, vt vnà coirent: sed quoniam ipsis non licebat id publicè peragere, fuisse coactos clàm conuenire, adeoque plurimis calumniis esse obnoxios. Idcircò à Rege se petere, vt ipsis templum designaret, quò possent publicè congregari, de verbo Dei conciones habere, & sua sacramenta administrare. Id Rex si permitteret, posse ab eo destinari pro suo arbitratu censores, qui in ipsorum vitam inquirerent. Adiecit Colinius, se duos codicillos habere, quos ab iis Christi fidelibus obsignandos curauerat; sed præ postulantium numero fieri non potuisse, vt suum quisque nomen subscriberet. Proinde aut ab eorum nonnullis nomen subscriptum iri, aut omnes coram Rege conuenturos, numero quinquaginta millia.

3 Contra verò Cardinalis Lotharingus, vbi verba facere ipsi licuit, dixit, Sub ostentatione obsequij in postulantibus, inuolui tacitam conditionem, quâ Rex aut ipsorum sectæ fieret assecla, aut eam certè comprobaret; quæ comprobatio continebatur in templi concessione, cui Rex assentiri non poterat absque perpetuo dedecore. Quod si postulatorum auctoribus aderant quinquaginta hominum millia ipsorum fidem sectantium, illis opponi posse à Rege vicies centena millia Fidem suam amplexantium. Deprehendi ex libellis, ab illis iugiter euulgatis, quodnam ipsis inesset studium religionis. Denique tamen temperato consilio sermonem clausit, seu quò tempori seruiret, seu quò inuidiæ se subtraheret: Si fortè illi simul conspirarent, & arma capesserent, armis pariter plecterentur: sed quoniam psalmodiâ dumtaxat vtebantur, & supplicia ad eam vsque diem haud fuerant satis, vt ab his cessarent; iuberentur vrbium Præfecti seditiosos reprimere; Episcopi verò & Curiones suas

Digitized by Google

1561. Diœceſes ac Parochias adire, & duos intra menſes corruptelas obſeruarent, de iis poſteà Regem certiorem facturi.

Lectis poſtulatis, primus ſententiam dixerat, quippe è Conſiliariis 4
poſtremus, Ioannes Monlucius, Epiſcopus Valentinus in Delfinatu, cuius diſſertatio affertur à Suaui, quatenus Romanos Pontifices grauat: ſed ne illi auctoritatem minuat, id tacet in pagina quod ſibi magis placebat in mente; nimirum, fuiſſe à Monlucio miniſtros Hugonottos antehabitos Præſulibus Catholicis tum probitate tum doctrinâ. Refert tamen, illum diu cohortatum Reginas, vt mulieres vulgari Pſalmodiæ aſſuefacerent, carminibus profanis abiectis.

Qua in re aduertendum eſt, inter hæreticorum artes ad corrum- 5
pendam hominum fidem, eam fuiſſe adhibitam, vt ipſæ etiam feminæ conſtituerentur in ſacris rebus arbitræ, vtpote deceptu faciles ob inſcientiam, pronæ ad alios deceptos putandos ob arrogantiam, ac præualidæ ad ſeducendos etiam ſapientes, priùs in appetitu, dein in mente: eapropter nauarunt ipſi operam, vt ſacræ Litteræ materno idiomate legerentur, præſertim verò vt Dauidis Pſalmi vulgariter à feminis decantarentur. Etenim cùm hi obſcuriſſimæ ſint interpretationis, vti & quicumque non mediocriter litteratus experitur, & indicant vigiliæ Patrum doctiſſimorum in iis explicandis; mulieres, & eæ potiſſimùm quæ aliquâ intelligentiâ aſperſæ ſunt, quæque aliquo mentis acumine non carent, auſæ priſcis temporibus etiam in trutinam ſuſpendere Homerum ac Virgilium, confidunt, poſſe à ſe planè comprehendi Pſalmos; in quibus verſiculum aliquem nactæ; qui primo exteriori ſono diſcors à profundis Fidei Catholicæ documentis videatur, eius aſſeclas damnare tamquam illiteratos audent; cùm inter mortales nemo procliuior ſit ad nouas doctrinas, quàm qui ex affectu vanus eſt & intelligentiâ; nec ita hebes, vt quæ doctrinis veteribus obiectantur, non intelligat, nec ita perſpicax, vt eorum ſolutionem percipiat: quæ ſolutio ſemper magis in receſſu latet, perinde atque difficilius eſt ſoluere quàm implicare, & ſophiſmata diſſicere quàm extruere. Et planè fauente feminâ, quæ fuit Margarita, ſoror Franciſci Primi, & Nauarræ Regina, cœpit Caluini audacia primos volatus explicare [c].

[c] Vide Spondanum, anno 1534.

Hic porrò ſexus, qui *apoſtatare facit ſapientes*, vt affirmant Diui- 6
na Oracula, & in Salomone compertum eſt, trahit homines eloquentiâ non rationis ſed oblectationis, ad vnitatem non carnis magis quàm ſpiritus. Idcircò prudenter ab Eccleſia vetitum eſt conuerti ſacras Litteras in idiomata iis lectoribus peruia, quibus illorum

Digitized by Google

rum ſententia imperuia. Neque ad auertendas mulieres ab obſcœ- 1561.
nitate carminum profanorum, opus eſt vt eædem exponantur periculo impietatis, per vulgarem Dauidicorum vſum: quippe plurimæ aliæ ſacræ cantilenæ non deſunt; ſuppetuntque ad imperitorum pabulum opera innumera pietatem promouentia, quibus quàm amplè abundat Catholicorum Eccleſia, tam miſerè caret quælibet hæreticorum ſecta, cùm in chartis manere nequeat ea pietas, quâ mentes carent.

7 Iam verò in reliquo cœtu, Guiſij ſtudioſiſſimi fuere Religionis & Eccleſiæ propugnatores. Poſteà dicit Cardinalis Lotharingus, parum opus eſſe quacumque Synodo, propterea quòd Fidei dogmata ſæpiùs iam ſancita fuerant, & morum reparatio abſque Synodo perfici poterat. Verumtamen communi ſententiâ decretum eſt, vt generales Ordines conuocarentur in diem decimam Decembris: & quod ad Concilium attinebat; quando Pontifex ſpem fecerat Oecumenici conuocandi, ſolùm vbi id non cogeretur, conuenirent Antiſtites Galliæ 13. Ianuarij, & de propria nationis Synodo ſimul agerent.

8 Nondum peruenerant ad Hiſpaniæ Regem earum rerum nuntij, quæ in conuentu Gallorum tranſactæ fuerant, cùm, auditis iis quæ ab Epiſcopo Lemouicenſi, Gallico Oratore, proponebantur de obiectis Tridentinæ ſtationi, ac de cogitatis ſuper proprio nationis Concilio, ſtatuit ad id in Galliam mittere Antonium Toletanum Legionenſem, Militiæ S. Iacobi Priorem, vt vulgò dicitur. Illi iniunxit, vt pro ſua virili parte Franciſcum Regem abduceret à propria nationis Synodo, oſtendens, quantum periculi illa inferret tum Fidei Catholicæ, tum regiæ auctoritati. Ad id impellebatur Philippus non ſolùm ſtudio in ſororis virum, ſed metu, ne aucta hoc pacto potentia ſeditioſorum in Gallia, malignos humores & ope & exemplo in Belgium transfunderet. Secundo loco Regi perſuaderet, vt de Concilij Oecumenici domicilio rem ipſe reponeret in Pontifice, ad quem eius electio pertinebat. Etenim vbi vterque Rex & Cæſar cum Pontifice conuenirent, iam palàm fieret conſenſus generis Chriſtiani; oppugnatores verò ob tantam auctoritatem aut tamquam aſſeclæ ad eam pertraherentur, aut tamquam temerarij animum deſponderent. Tertio loco: quoniam comperta erat violentia, quam in Franciſcum Regem nouatores intentarant, exponeret Orator; Quamquam cunctis innoteſceret, Gallici Regis vires ſatis eſſe ad extorquendam ſibi ab omnibus reuerentiam, ſubditoſque comprimendos; tamen à Rege Catholico per fraternum ſtu-

Digitized by Google

1561. dium atque amorem, suarum ipsi virium societatem, summque caput promptè ac quintocius offerri, vt ille iis vteretur ad firmandam regni sui quietem, suæque dominationis auctoritatem.

Peruenit Toletanus, comperitque nouas sanctiones habitas à recenti conuentu; & expositis Regi iis quæ in mandatis habebat, hoc retulit & voce & scripto [d] responsum; Ac primò quidem amplissimè Rex commendauit affinis Regis pietatem in cura Religionis, cura non modò inter reliquas gratissima Deo, sed etiam apud homines glorioſissima: dein grates egit de oblata ope, eamque appellauit specimen perfectæ amicitiæ, cui probandæ tamquam lydius lapis est necessitas. Parentis auique studia commemorauit in Religione retinenda: de Concilio & communem necessitatem & suum proprium votum ostendit. Hispanum Regem hortatus est, vt secum preces coniungeret ad illud à Pontifice obtinendum. De sede Tridentina enarratas iam difficultates repetiit, potissimùm habitâ Protestantium ratione: Pontificem parato esse animo in Vercellas; alios de Vesontione sermonem ferere; alteram vrbem abundantiorem Tridento, alteram opportuniorem Germanis fore: sed tandem professus est, eum sibi locum probatum iri, quem Rex ipse cum Cæsare comprobasset. Quod spectabat ad Synodum propriam nationis: non eam fuisse destinatam, nisi vbi non haberetur Oecumenica; adeoque facile futurum Pontifici eam impedire. Sed vtcumque res accideret, in ea Synodo nihil de doctrina esse disputandum, sed solùm audiendos eos qui vociferabantur; dandamque operam, vt iidem ad frugem reuocarentur sapientibus appositisque documentis Antistitum, qui conueniſſent: & ad summum eradendas quasdam in Ecclesia corruptelas, & per id auferenda hostibus arma, quibus veritatem oppugnabant. In hanc sententiam conueniſſe cœtus iudicia: gliscentes autem in dies tumultus, seditionesque hominum qui desciuerant ab Ecclesia, pati amplius non posse remedij prolationem. 9

[d] Hæc responsio est in lib. 9. Instructionum, in Archiuio Vaticano.

Huic responsioni, quam Philippus acceperat etiam ab Oratore Gallico [e], apud se degente, is adiecit; Se iteratis illicò petitionibus institisse apud Pontificem ad accelerandam Synodum Oecumenicam, quæ incommodum simul & necessitatem propriæ Gallorum Synodi tolleret; atque ad eam vsque horam à Pontifice paratissimum ad id animum præ se ferri: insuper animaduersâ Regis Galliæ auersione à Tridento, eiusdemque propensione in Vercellas, ac magis in Vesontionem, se Romam scripsisse, quò ad alterutram earum vrbium Pontificem traheret, præcipuè verò ad Vesontionem; 10

[e] 30. Octobris in scripturis apud Burghesios, & in Archiuio Vaticano, in Instructionum libello.

Digitized by Google

nem; cùm ipse nullum aliud emolumentum votis omnibus intenderet, nisi communem gratificationem atque vtilitatem. 1560.

11 Neque Pius in harum rerum tractationibus desès erat. In Galliam miserat Cardinalem Turnonium Collegij Principem [f], & virum pari erga Religionem studio ac existimatione apud Aulam Gallici Regis, traditâ ipsi potestate, non autem titulo Legati (Legati siquidem titulus in ea rerum conditione auctoritatem Gallici hominis minuisset.) Verùm Turnonius audito per viam consilio iam susceptо cogendi Ordines generales mense Decembri, & Episcopos Ianuario, anceps animo fuit quid consultius foret, an inde abesse, ne dignitatem suam exponeret periculo aliquid indignum ibi spectandi; an illuc pergere; vt quantum posset id præpediret. Neque minus in eo pendentem animi se ostendit Gualterius Viterbiensis Episcopus, qui missus iterùm eò fuerat Nuntius post obitum Pauli [g]. Is enim in vna eademque epistola ad Cardinalem scripta priùs illum dehortatus est ne accederet, dein, re melius deliberatâ, ad accessum est cohortatus. Petiit idcircò Turnonius iterfaciens ab Episcopo Firmano, qui, sicut indicauimus, extra ordinem Nuntius pergebat ad Concilij negotium promouendum, vt tabellarium mitteret ad Pontificem, quò ab eo certum mandatum acciperet. Interea verò lentitudine studiosâ perrexit; atque in ipso itinere importunum quemdam motum sedauit, excitum Auenione à Montisbruni dynasta, qui cùm desciuisset à Pontifice tamquam à Principe sacri Iuris, ab eodem desciuerat tamquam à domino profanæ ditionis.

12 Erat ille affinis Turnonio, qui in antehabenda armis concordia professus est, nihil se ab affinitate fuisse commotum; sed cùm cerneret varias conspirationes eodem tempore Lugduni & in aliis Galliæ regionibus, satiùs existimauerat, arma Regis haud inde distrahere, vbi magis necessaria erant. Quare optio Montisbruni domino data est, seu vt abscederet à ditione Pontificia & Regia, seu vt ad Fidem Catholicam rediret, veniamque impetraret. Censuit Pontifex opportunius, vt Aulæ regiæ Turnonius adesset, cùm vrgebat necessitas: consultius quippe videbatur, spem auertendi lethalem plagam operâ tanti viri emere, etiam periculo aduentitij cuiusdam ruboris, ex tristi pudore spectantem perculsuro. Sed Rex perspectâ Pontificis responsione, sibi ab Abbate Mannensi reddita, auditisque quæ Toletanus proposuerat, rescripsit die 14. Octobris ad Antistitem Engolismensem [h], Oratorem suum Romæ, se magnoperè lætari tam parato Pontificis animo ad Concilium celebrandum.

[f] Cuncta extant in mandatis Episcopo Firmano traditis an. 1560. apud Burghesios, & in citato Archiuij volumine.

[g] 15. Septembris 1560. apud Burghesios, & in Archiuij libro citato.

[h] Scriptum ab Oratore oblatum fuit Pontifici 5. Nouembris; inter Commentarios Burghesiorum, & in memorato volumine Archiuij Vaticani.

Digitized by Google

1560. Quod ſpectabat ad locum, tametſi Pontifex ſibi ſignificaret, Regi Catholico probari Tridentum; tamen æqui boniqúe faceret, ſi, poſitâ ditionum ſubditorumque varietate, conditione ac naturâ, interdum haud commodum cenſeretur ab altero id quod alteri ſatisfaciebat: ſed denique, ne ipſe operi tam pio difficultatem obiiceret, illi ſe vrbi conſenſurum, cui Philippus Rex, & Cæſar conſenſiſſent. De Concilio nationis, eadem quæ Toletano reſpondit: potiſſimè verò: Abſque dubio illud minimè coactum iri ad detrimentum, ſed ad confirmationem Pontificiæ auctoritatis: hæc ille certò pollicebatur. Verùm non ſemper emiſſum ſpiculum ad ſagittarij votum collimat, & corpori viribus imbecillo vehemens quæque medicina, per quantamcumque attem attemperata, tamquam lethalis timenda.

CAPVT XVII.

Communis conſenſus de Tridentina ſtatione. Iubileum ac Diploma à Pontifice promulgatum ad reponendum Tridenti Concilium Paſchate proximè futuro.

SIgnificauerat interea Pontifex[a], haud ſe repugnaturum Concilio ſeu Vercellis ſeu Caſalij; quæ loca Regi Galliæ pergrata erant, quippe ſuæ ditioni ſatis commoda, ſed non minùs Germanis incommoda. Interim verò delatæ ad eum fuerant Cæſaris litteræ, qui laudato generatim conſilio conuocandi Concilij, repetebat obſtacula[b] domicilij Tridentini, ſed rem tandem in Pontifice reponebat. Quare recitari iuſſerat Pius haſce litteras in quodam Purpuratorum cœtu à Maſſarello Teleſiæ Epiſcopo, qui iam Concilio à ſecretis fuerat, & tunc cœtui morum emendationi deſtinato. Ibi cenſuerat Pontifex, etiam ex Cardinalium ſententia, vbi Rex Galliæ, itidem ac Rex Hiſpaniæ, Cæſari acquieſceret, huiuſmodi ſibi pignus adeſſe communis erga Tridentum voluntatis, vt poſſet abſque vllius Catholici Principis diſſenſu Concilium illic indicere, quod ad id vſque temporis de quauis alia vrbe non habebatur; ſupra quarum ſingulis proinde opus fuiſſent nouæ tractationes ac nouæ moræ: idcircò ſtatuit apud ſe, Concilij ſedem, iam in præterita ſuſpenſione deſtinatam, haud mutare. Quod in primis conducebat celeritati, quæ magis in dies neceſſaria videbatur, poſitis continuis Religionis iacturis, quando per eos planè menſes diem clauſerat vidua Regina, Scotiæ moderatrix, Guiſiorum ſo-

ror;

[a] Litteræ Lotharingi Card. ad Ferrariæ Cardinalem, 31. Octobr. 1560. apud Burgheſios.

[b] Diarium Concilij, 17. Octobris 1560. apud Burgheſios.

1

Digitized by Google

ror; illud autem regnum, nouis sectarum turbinibus agitatum, flante finitimæ Angliæ vento, administratumque à filia Maria, Galliæ Regina, quæ tandem mulier & absens erat, tam graues excitauerat procellas, vt per vim sibi extorserit conscientiæ licentiam ad futurum vsque Concilium. Prætereà Tridentinæ vrbis electio redundabat & in maiorem auctoritatem Ecclesiæ, cùm palàm fieret, præstari quod statutum fuerat, & in maiorem superiorum Decretorum confirmationem, à quibus certum erat Pontifici non discedere, ne Fidei Catholicæ lethale vulnus infligeret. 1560.

2 Eapropter, acceptâ, sicuti diximus, Galli responsione, quam scripto sibi Pontifex exhibendam ab Oratore curauit, delatoque ad se per litteras consensu tum Lusitani Regis, tum Veneti Senatus, tum Catholicorum Heluetiorum, rem aggressus est, & ad Patres 15. Nouembris [c] retulit, concordare Principes in accipienda pro Synodi manſione vrbe Tridentina; & ea de causa vniuersale Iubileum denuntiauit, per omnes Christianorum prouincias promulgandum, deditque negotium Cardinalibus Saraceno ac Puteo diplomatis conficiendi. Iubilei diploma 20. Nouembris signatum est, & Pontifex solemni supplicatione nudis pedibus incessit à D. Petri Basilica ad templum S. Mariæ [d] super Mineruam. Interfuit huic supplicationi Cosmus Florentiæ Dux, mediusque inter duos postremos Cardinales Diaconos perrexit.

[c] Acta Senatus.

[d] Diarium Magistri cærimoniarum, & Concilij, 24 Nouembris 1560.

3 Narrat Suauis nescio quid dissensionis tunc incidisse Cosmi causâ cum Principum Oratoribus; de quo ne vestigium quidem comperio in narratione, quâ minutula quæque prosecuti sunt cærimoniarum Magistri: sed solùm, ab ea supplicatione abfuisse Ducem Vrbinatem, qui per eos dies Romam venerat, collocaturus in matrimonio filiam Virginiam Federico Borromæo, Pontificis sororis filio, noluitq; litem ibi de loco agitare. Ceterùm Oratores pro more vmbellam digniores priùs sustinuere, alij aliique subinde. Quin reperio [e], in solemni Cosmi Ducis ingressu Romam, cùm ad vrbis portam à Sanctæ Floræ ac Ferrariæ Cardinalibus exceptus esset, deductusque inter ipsos medius ad Vaticanum, obuiàm illi processisse quotquot erant apud Pontificem Principum Oratores, eumdemque, post exhibitam ab eo in Aula Regia obedientiam Pontifici, ab ipso vnà cum omnibus Cardinalibus conuiuio exceptum fuisse, dato illi penultimo subsellio. Hic autem ingressus, & comis acceptio tanto nobilium concursu habita fuit, tanto pompæ splendore, tantâ honorificentiæ copiâ, vt nihil ferè regium deesset hospiti nisi nomen.

[e] Diarium, 5 Nouembris.

Vigesi-

Digitized by Google

1560. Vigesimonono Nouembris editum est in Senatu [f] diploma, quo 4
Synodus indicebatur; ac die postero scriptæ sunt litteræ Pontificiæ ad Antistites ac Præsules Galliæ, quibus ea de re admonebantur, adeoque obliquè quidem, sed celeriter à consilio peculiaris Synodi amouebantur. Erat diplomatis sententia; Pontificem, statim ac denuntiatus fuerat, lustrasse animo Christianam Rempublicam, & horrore fuisse perfusum, cùm eam cerneret adeò fœdatam ac dilaceratam ab hæresi, à schismate, à tot morum corruptelis; adeoque apud se statuisse, remedium Sedi Apostolicæ consuetum illi admouere, hoc est, Oecumenicum Concilium. Narrabat, illud à Paulo III. indictum iam fuisse Mantuæ, mox Vicentiæ, sed vtrâque vice suspensum: dein Tridenti statutum, atque ibi postmodum ob varia obstacula pariter suspensum. Posteà denuò ab eodem Pontifice conuocatum fuisse in vrbem Tridentinam, & in eo ibi coacto celebratas quasdam Sessiones, & nonnulla Decreta sancita. Inde ipsam Synodum Bononiam se transtulisse, Apostolicæ Sedis auctoritate: à Iulio Pauli successore fuisse Tridentum reuocatam; vbi aliis quibusdam Decretis confectis necesse fuerat eam rursus suspendere ac retardare ob tumultus in Germaniam ingruentes, commotaque arma in Italia & Gallia. Interim hæresim & schisma lamentabiles progressus habuisse; sed à Deo, qui numquam sic irascitur vt misericordiam obliuiscatur, pacem demum concordiamque inter Christianos Principes fuisse concessam. Proinde voluisse Pontificem absque mora eodem vti præsidio ad euellendas hæreses, ad resarciendum schisma, ad emendandos mores, atque ad pacem conseruandam. Quare ex communi Cardinalium sententia, & re prius communicata cum Cæsare, ceterisque Regibus ac Principibus Christianis, iisque compertis ad opitulandum Concilio paratissimis, illud à se indici in eadem vrbe Tridentina ad proximum Pascha, quâcumque suspensione sublatâ. Idcircò iniungere se cunctis Episcopis, aliisque, locum in Concilio obtinentibus, vt illic præscripto die interessent; & à se Principes rogari, vt eò confluerent si non per se ipsos, certè per Oratores pietate ac sapientiâ ornatos, viasque præberent tutas & commodas conuenturis.

[f] Est in Bullario, & in Actis Concilij sub Pio IV.

Hæc diplomatis sententia declinauit hinc vocabulum *continuationis*, quibusdam odiosum, hinc verba apposuit æquè pollentia, dicens; Tridenti & prius ætate Pauli, ac dein in postrema Synodi redintegratione à Iulio habita, fuisse stabilita complura Decreta, ac posteà suspensionem subsecutam, quæ nunc tollebatur; illud enim quod suspensum erat, sublatâ suspensione haud retrocedit, motumque 5

Digitized by Google

tumque à calce redorditur, sed illum prosequitur, & continuat ab eodem loco, vbi anteà suspensum substitit. Dum igitur affirmabat Pontifex, Oecumenicam Synodum Tridenti bis fuisse coactam, ab eaque varia ibi Decreta edita, ac postea fuisse suspensam, nunc verò suspensionem amoueri; apertè declarabat, memoratis Decretis eamdem inesse vim, quam habent Decreta Oecumenici Concilij adhuc durantis. Quamobrem haud conspicor in hisce verbis illam *affectatam ambiguitatem manifestam*, quam Sauis deprehendit, nisi quòd qui vitiosas habet pupillas, vel sub meridie caliginem experitur. 1560.

6 Et sanè Diplomatis illius sententia mirificè confirmauit Sedis Apostolicæ auctoritatem, eiusque in agendo efficaciam, cui anteà modò Cæsariani, modò Hispanienses aduersabantur. Etenim eâdem operâ simul comprobauit translationem Tridento Bononiam, vtpote ab ipso Concilio ex auctoritate Pontificis peractam; adeoque quidquid à Germanis Hispanisque obiectum fuerat, improbauit, quod Paulus III. numquam est ausus, cùm aduersarij æmulationis ardore feruebant: simul pronuntiauit, Concilium Oecumenicum Trideti reuerà extitisse sedente Iulio, multaque ibi Decreta confeciſſe; atque ita declarauit tamquam minimè legitima, quæ à Gallis illi conuentui opposita fuerant. Itaque & à Cæsare & à duobus Regibus Diplomate accepto, controuersiæ vtique cessere, & auctoritas Romanæ Sedis perstitit tunc æquè ac semper victrix, Dei patrocinio fulta, ac tandem obsequenter excepta à Catholicorum Principum pietate.

7 Quin in festinata huiusce Diplomatis promulgatione apparet singularis alius Diuinæ prouidentiæ fauor, quo Ecclesiæ suæ per Concilium opitulari voluerat. Etenim si res ad vicesimum diem protracta fuisset, nuntius de Galliæ Regis obitu, mutatâque ibi rerum administratione[g] superueniſſet: ex quo fuisset orta necessitas noui negotij, & fortasse inextricabilis, ob conditionem Gallici moderatoris, ad hæresim propensi: contrà verò, Diploma, quod defuncti Regis consensu confectum erat, eam potiorem facultatem nactum est, quâ conseruatio præ constructione ingentium operum fruitur.

[g] Delatus est Romam nuntius 18. Decembris, vt in Diario Magistri cærimoniarum.

Digitized by Google

HISTORIÆ CONCILII TRIDENTINI

LIBER DECIMVSQVINTVS.

ARGVMENTVM.

OBEDIENTIA *Pontifici exhibita ab Antonio Borbonio & à Ioanna Albretia eius coniuge, tamquam à Rege ac Regina Nauarræ, quod Hiſpaniæ Regi inuiſum. Diploma indicti Concilij in Galliam per Nichettum Abbatem à Pontifice miſſum. Obitus illic Franciſci II. & Caroli IX. ſucceſſio, atque idcircò adminiſtrationis mutatio. Antonij potentia: ſtudia erga ipſum ab Hiſpanis adhibita. Variæ ſibiq́ue aduerſantes in Hiſpanis Galliſq́ue difficultates de Diplomate. Commendonus in Germaniam Nuntius miſſus: quæ ab eo ac Delfino Nuntio agitata cum Cæſare. Eorum acceſſus, petente Cæſare, ad conuentum Proteſtantium Naumburgi, & eius euenta. Tractationes habitæ à Commendono cum Septemuiro Brandeburgico, aliiſq́ue Principibus hæreticis & Catholicis in Inferiori Germania. Eius miſſio ad Daniæ Regem, à quo poſteà excluſus. Miſſio Martinengi ad Angliæ Reginam, & Canobij ad Moſcum; ſed alteri negatum colloquium, alteri tranſitus. Res ab Epiſcopo Nouiocomenſi, Pontificio Nuntio, Heluetiis propoſitæ, & ad eas reſponſa. Cardinales Mantuanus & Puteus Concilij Legati electi. Purpuratorum creatio à Pontifice habita, & in ea memorabile quiddam de Veneto Oratore Amulio. Tres ex cooptatis nuper Cardinalibus, hoc eſt, Seripandus, Oſius, & Simonetta, Concilij Legatis adiecti.*

Nouus

Nouus Erfordiæ Proteſtantium conuentus, eorumque molimina in Catholicos & Auſtriacos. Commendonus deſtinatus ad Sueciæ Regem, à quo tabulas ſecuritatis accipit; ſed ab eius colloquio caſu impeditus. Quales fuerint Daniæ ac Sueciæ Reges quos memorauimus. Propoſita à Delfino Nuntio variis Proteſtantium ciuitatibus in Germania Superiori, earumque reſponſa. Clàm agitata cum illo à Zanchio ac Sturmio. Deliberata, ac tandem decreta à Cæſare, Gallis, & Hiſpanis Diplomatis de celebrando Concilio acceptio. Profectio Tridentum adminiſtrorum, & Cardinalium Mantuani ac Seripandi. Aduentus illuc complurium Antiſtitum Italicorum, atque exterorum. Noua Religionis diſcrimina in Gallia, & Ferrarienſis Cardinalis illuc legatus. Aduentus Tridentum Legati Oſij, & poſteà Simonettæ, & iuſſa Pontificis à Simonetta delata. Altempſius Cardinalis eidem legationi deſignatus. Diſſenſiones exortæ, & compoſitæ, de habitu Epiſcoporum, & de ſuperiori ſubſellio Primatum. Nouæ in Gallia turbæ, Religionis causâ Colloquium Poiſſiacenſe inter Doctores Catholicos & hæreticos. Geſta à Legato. Criminationes in ipſum, eiuſque purgatio. Exitus ibi noui conuentus. Conſilium aperiendi Concilij, & cauſa eius retardandi vſque ad 18. Ianuarij. Vehementia Hiſpanorum, vt illicò declararetur, Concilium eſſe præcedentis Synodi continuationem, & quo pacto temperata. Ritus communes Congregationum, & Seſſionum, & quibus Oratores excepti ſunt. Decreta conſtituta in congreſſu pro prima Seſſione. Obiecta poſteà à quibuſdam Hiſpanorum verbis illis primi Decreti, proponentibus Legatis. *Acta in prima Seſſione. Aduentus Oratorum Ferdinandi tum vt Cæſaris tum vt Pannoniæ Regis, ſimulque Oratoris Luſitani. Controuerſiæ tum inter Oratores, tum inter ipſos Cardinales ac Patriarchas de Sede digniore, & quo pacto compoſitæ. Patrum conſilia pro ſecunda Seſſione, de conficiendo damnatorum librorum elencho; de interpellandis iis quorum id intererat, de inuitandis per publicam ſecuritatis fidem hæreticis. Ad hoc poſtremum iniectæ difficultates ab Hiſpanienſibus*

Digitized by Google

ac Lusitanis. Postulata Cæsarianorum Oratorum, præsertim ad protrahendas dogmatum Fidei sanctiones. Variæ de hoc sententiæ, ac responsio ipsis reddita. Lis de Concilij inscriptione. Secunda Sessio, excitataque ibi turbatio, ac sedata, ob æmulationem Oratorum Lusitaniæ & Pannoniæ. Decreta constituta. Varia Suauis errata, quà narrantis quà ratiocinantis, sparsim variis in locis confutata, ac præcipuè de prohibitione librorum.

CAPVT PRIMVM.

Obedientia Pontifici exhibita ab Antonio & à Ioanna, Nauarræ Rege ac Regina, eaque Hispanis molesta. Nichettus Abbas in Galliam missus cum indictæ Synodi Diplomate. Mors Francisci Secundi Regis, & successio eius fratris Caroli Noni pupilli. Borboniorum in rerum administratione potentia. Hispanorum studia ad Regem Nauarræ mitigandum. Gallorum de Diplomate sensus.

1560. 1561. Post secundam à promulgato Diplomate hebdomadam, obedientiam[a] Pontifici exhibuit Orator Antonij Nauarræ Regis. Id spem auxit expeditionis Concilij ex parte Gallorum: sed simul aliquid nubium obduxit erga Pontificem animis Hispanorum, qui vt Antonio illius regni possessionem adimebant, ita eiusdem titulum pernegabant. Ad id, narrationesque subsequentes intelligendas, operæpretium est, ea de re aliquid distinctius hîc exponere. [b] Inter Principes è regia Gallorum stirpe hic primus erat, sicuti diximus, & ad id tempus hæreticæ factionis studiosus; ad quam rapiebatur violentiâ & vtilitate duorum capitum sibi maximè coniunctorum, fratris Condæi, de quo quantum satis est in hoc genere narrauimus, & vxoris Ioannæ Albretiæ, feminæ plusquam virilis, & aptioris leuiri ferociæ, quàm coniugis mansuetudini. 1

Orta hæc fuerat ex Margarita Valesia, sorore Francisci Primi Gallorum Regis, & Caluini patrona, de qua scriptum alibi, & ex Henrico Albretto, Rege Nauarræ, sed Rege potiùs nomine, quàm dominatu. Etenim cùm Iulius II. Pontifex anathema solemniter euibrasset in Ioannem Henrici parentem, concessâ quibuslibet facultate illius ditionis sibi acquirendæ, Ferdinandus Hispaniæ Rex, cogno- 2

a 14. Decembris, ex Diario Magistri cærimoniarum.

b Litteris Regis, 30. Ianuarij 1561. vt in epist. Amulij ad Senatum, 22. Februarij.

Digitized by Google

cognomento Catholicus, arreptâ opportunitate, maiorem potioremque Nauarræ partem, quæ trans Pyrenæos est, adeoque citra Iberiæ fines, occupauit. Hinc & Margaritæ propter viri iura, & Ioannæ propter sua, insedit animo lethale odium in Pontificem & Hispanum, cùm & sacris vnius, & profanis alterius armis ereptam sibi coronam perdolerent. Idcircò feroci animo sese adnectebant iis seditionibus, quibus auctoritas alterius, alteriusque potentia oppugnabantur. Itaque postrema coniunctio affinitatis inter Gallum Hispanumque Regem contractæ [c], atque auxilia confestim post parentis obitum aduersus turbatores ab Hispano oblata, & à Regina ad eos deterrendos promulgata, eò magis Ioannam extimularunt ad virum inflammandum in regimen præsens, quippe in fœderatum cum aduersario. Sed Antonius tanto incendio par fomes non erat. Is ingenio mitis, ac postremò deterritus captiuitate fratris Condæi, quæ ex criminatione proditionis paulò antè contigerat, à præcipiti se consilio cohibebat, malebatque, reconciliatâ sibi beneuolentiâ Pontificis, ac Regis Galliæ, per obedientiam alteri in rebus sacris, alteri in profanis debitam, per ciuiles industrias sibi conquirere illis fauentibus aut recuperationem aut compensationem regni deperditi: adeò vt vxorem impulerit, vt secum scriberet ad Pontificem, eique solemnem obedientiam redderet tamquam Catholica, eiusque obsequens filia. Missusque ad id præstandum fuit Orator vtriusque Petrus Albretius, eorum consanguineus; sed consuetam orationem habuit [d] Marcus Antonius Muretus, natalibus Gallus, & iam annos plurimos in Romana Academia lector, qui piâ vberique eloquentiâ dixit, Antonium & Ioannam, duobus quasi riuis, ab eodem capitè manantibus, originem ducere à Ludouico Nono Gallorum Rege, ob eximiam sanctitatem in altaribus ab Ecclesia inuocato: præter alia egregia facinora ab aliis eorum maioribus edita, à Sancio Nauarrorum Rege, Castellæ regnum, iam à triginta barbarorum Regibus occupatum, fuisse libertati restitutum, deuictis forti magis quàm numeroso exercitu ingentibus barbarorum copiis, eorumque ductore Smaragdo suâ manu obtruncato, nullâ posteà aliâ prædâ sibi acceptâ inter immensas opes gemmasque, à victis hostibus reportatas, præter, sicut ipse per generosam facetiam dixit, illam gemmam, iacentem videlicet Smaragdum; reliquis verò spoliis vel in templorum ornatum, vel in præmia militum distributis: atque ad rei memoriam, gemmam Smaragdum, cognominem interfecto Duci, Regiis suis insigniis inseruit. Eorum nomine Pontificem, tamquam Dei Vicarium, & Ecclesiæ Præsidem, venera-

1560. 1561.

[c] Vide inter alios Stradam in lib. 3. decad. 1.

[d] Inter Orationes Mureti, sexta.

Digitized by Google

1560. 1561. veneratus est: eumdem commendauit, ob susceptum consilium nouas hæreses extirpandi, restituendique disciplinam Concilij operâ: ipsum ad id prosequendum hortatus est, pollicitus quidquid auxilij à Rege ac Regina præstari posset.

3 Dum hæc Romæ gerebantur, inopinatò accidit obitus adolescentis Regis Galliæ die quintâ Decembris[e]: qui obitus magnam regimini cataſtrophen attulit, nec minorem Religioni minabatur. Cùm enim Sceptro succederet eius frater Carolus Nonus, tunc decennis, præfuit rerum administrationi secundùm regni leges, tamquam supremum Regis locum tenens, Nauarræ Rex, ob regij sanguinis propinquitatem; cum eo coniuncta parens Regina, filij tutelam gerens, mulier quàm capax tam tenax potentiæ, statim effecere, vt Parisiensis Consilij decreto solueretur Condæus, qui viuente Francisco Rege in dies securi destinabatur: & quantum auctoritatis tum ipsi tum Castilionensibus eorum fœderatis communicatum est, tantum Guisiis substractum.

[e] Vide Spondanum anno 1560. num. 20. & 21.

4 Altera timebatur cataſtrophe, Hugonottis propitia. Quare ea de re sollicitus, & studio Religionis & politiæ causâ, Episcopus Atrebatensis, qui in administrando proximo ac turbulento Belgio primas exercebat partes iussu Philippi Regis, sub Gubernatrice Margarita Parmensi, studuit nouum Galliæ Locum tenentem, vt vocant, fumoso spei lacte consopire, & per Cantonettum, qui Atrebatensis frater erat, & Orator Philippi Parisiis, negotium obeundum curauit de concedenda Antonio, loco iuris in Nauarram, ad eius vxoris spectantis, insula Sardiniæ, quæ regnum amplius ac feracius erat, sed non æquè necessarium Philippo ac Nauarra, quâ tamquam coniuncto sibi membro non poterat sine vulnere Hispania mutilari. Dein verò ad hoc negotium continuandum vsus est Atrebatensis operâ Sanctacrucij, qui per ea tempora, vti dictum est, ex Hispania transiit in Galliam, adeoque potuit hic referre mentem Philippi Regis, illic sibi coràm ab eo patefactam. Is [f] cùm falsas comperisset suspiciones, conceptas scriptasque ab aliquo alio quopiam ministro, aduersus sinceram Reginæ Religionem, certò deprehendit, Catharinæ brachium esse imbecillum, perinde atque animum pauidum, vbi Antonius ipsi repugnaret. Quamobrem omnem lapidem mouit, vt persuaderet Antonio, armorum vsum, Hugonottorumque amicitiam non idoneam, quin noxia ipsi futura ad Nauarram recuperandam à Philippo, Rege præpotenti ac religiosissimo, & cui tum subditi, tum alij Catholici Religionis studio ingentes opes suppeditassent. Vnicam patere viam, si nimirum ipse veteri Religioni adhæ-

[f] Vita sæpè citata Sanctacrucij Cardinalis.

Digitized by Google

adhæreret, ac Regis animum pacis amantem sibi per negotium conciliaret. Qua in re Nuntius suam operam admouit Bernardo Fresnedæ Franciscano, qui Philippo Regi à confessionibus erat, intimusque familiaris, à quo responsum spem bonam promittens accepit. Addit aliquis scriptor, in Romanam Religionem eiusque Caput malè affectus, adeoque in eo probatus Suaui, fuisse quoque propositum Antonio, vt diuortium faceret ab hæretica coniuge, duceretque vxorem relictam Francisci Secundi viduam, Scotiæ Reginam, quæ sibi quoque tribuebat memoratum iam Anglici diadematis ius; & opitulantibus Galliâ, Hispaniâ, & Pontifice, magnæ se Britanniæ Regem constitueret: adeoque hac sibi honorificâ laruâ destinatâ, incepisse alienum à vera vxore animum præ se ferre. Verùm hæc mera commenta. Etenim Famianus Strada [g], qui testatur, perlectas à se fuisse litteras omnes vicissim redditas ab Episcopo Atrebatensi, eiusque fratre Cantonetto super eo negotio, pro certo affirmat, ne vestigium quidem à se deprehensum de hoc proposito diuortio: quod in comperto erat (quantum spectat ad vinculum) secundùm Ecclesiæ dogmata fieri non posse per quantamcumque auctoritatem, post habitam matrimonij copulam, tametsi vxor hæretica sit. 1560. 1561.

g Lib. 3 Decadis primæ.

5 Planè cùm Gallia cœpit administrari hac Antonij præfecturâ, eò peruenit 17. Decembris Nichettus S. Gildasij Abbas, qui Ferrariensi Cardinali à secretis erat [h], missus celeriter cum indicti Concilij Diplomate à Pontifice, de Francisci Regis morte nondum conscio. Ac primò quidem indictæ Synodi nuntium vniuersè ingens excepit lætitia, par nimirum [i] diuturno desiderio, quo eam expetierant medicinam suis domesticis morbis. Dein obseruatis in Diplomate verbis illis, *suspensione sublatâ*; quæ verba, Synodum præteritam implicitè comprobantia, spem adimebant nouatores futuram comprobaturos, adeoque Germanos Catholicos eam accepturos, vti quorum præcipuum consilium erat, discordantes nationes ad concordiam reuocare, difficultas super his à regiis administris excitata est. Eâ re à Gualtero Nuntio ægri animi sensu compertâ (nondum enim Sanctacrucius aduenerat) eius quoque auctores idem detexit; inter quos nonnulli erant ex eo Ecclesiastico ordine [k], qui vt cum Pontifice maximè coniunctus est dignitate, ita pariter maximè coniunctus esse deberet voluntate; tametsi inter eos Furnonius Cardinalis dignum Principem illius Collegij se gessisset. Aulæ ministris respondit generatim Nuntius pro acceptis Romæ documentis; Ea verba diserte necessaria fuisse. Si venirent Protestantes,

h Apparet ex multis litteris Ferrariensis Cardinalis, citandis.

i Litteræ Gualterij Nuntij ad Nuntios Germaniæ, 24. Decembris 1560. apud Burghesios.

k Constat ex dicta epistola, & ex altera, quâ respondetur epistolæ Ossij Nuntij, 18. Martij 1561.

Digitized by Google

1560. 1561. ſtantes, illos auditum eiſque ſatisfactum iri quoad fieri poſſet ac deceret.

Gallici miniſtri, quos diximus, quamquam fuiſſent extrinſecùs interpretati eam reſponſionem in rem ſuam, vltrà quàm illius ſignificatio patiebatur; tamen cùm intrinſecùs ſpecioſa ſonantem, nihilque certi continentem eam agnoſcerent, illi minimè acquieuerunt, ſed à pupillo Rege ad Oratorem ſuum Romam ſcribendum curarunt die poſtremo Decembris in hanc ſententiam[1]: Suos Conſiliarios, verbis Diplomatis expenſis, in difficultatem offendiſſe; non quidem quòd ſpectabat ad Regem., ſed quòd ad Cæſarem Ordineſque Catholicos Germaniæ, quibuſcum concorditer ſe gerere Rex cupiebat, quandoquidem abſque illorum conſenſu Synodus non efficax & ſolida, ſed eneruis & ad ſpeciem euaſura erat. Difficultatem in eo ſitam eſſe, quòd quamuis inſcriptio eſſet, *De indicenda Synodo*; tamen in Diplomatis ſententiam ea particula irrepſerat, *ſublatâ ſuſpenſione*; quæ particula inſinuabat, eſſe pro certis ponenda, quæ iam Tridenti peracta fuerant, & ſuper iis Proteſtantes iterum nequaquam audiendos, adeoque habendum eſſe Concilium exoptatæ concordiæ infructuoſum, tametſi poſteà Nuntius Regi aliter coràm ſignificaſſet. Imponebat igitur Oratori, vt obſeruaret quid agerent miniſtri Cæſaris, eorumque conſilium exploraret, antequam de re verba faceret cum Pontifice; quemadmodum interim Rex Epiſcopo Rhedonenſi, Oratori ſuo apud Cæſarem, ſcribebat, vt Cæſarem certiorem redderet de ſua cum ipſo coniuncta voluntate ſuper ea re. Quare ſi Diploma pro eo ac tunc ſonabat Cæſariani acciperent: ipſe pariter plenè acceptaret; ſin minùs, & iidem memoratæ particulæ mutationem depoſcerent, ſuas etiam cum illis poſtulationes ardenter conſociaret, quò id à Pontifice conſequeretur: ipſi verò poneret ob oculos, ſi Diploma in ea quâ conſtructum erat forma relinqueretur, euenturum fuiſſe, vt Proteſtantes aut ipſum reformari, aut denuò formari poſtularent; vnde tricæ ac moræ iniicerentur: ampliùs autem cunctandum non eſſe, ob imminentia pericula, maiora etiam quàm ab ipſo Oratore concipi poſſent. Quapropter niſi Pontifex per Oecumenicam Synodum operi manum admoueret, Regem coactum iri ad rebus conſulendum per Synodum propriam nationis, adeò ipſi Pontifici odioſam. Regem interea, quò ſuum animum promptum Pontifici palàm faceret, & cuncta parata ſuppeterent, demandaſſe per ſuas litteras Epiſcopis Galliæ, vt præſtò eſſent ad Concilium adeundum. Poſtremò querebatur: Cùm Rex demortuus, eius frater, tantum ſtudij

6

1 In quadam epiſtola, in libro Gallico, aliàs citato, cui titulus eſt, *Littera miſſa à Chriſtianiſſimis ad ipſorum Oratores, de Concilio Tridentino.*

Digitized by Google

dij huiusmodi operi contulisset, tamen in diplomate solius Cæsaris disertam mentionem fieri, illum verò sub communi vocabulo Regum Christianorum obuolui. Id non ex incuria, sed de industria contigisse, ne is primo post Cæsarem loco nominaretur; quod Regi nimis molestum acciderat: ac proinde Orator ea de re conquereretur acriter, ne inposterum similis prætermissio fieret, neque Rex Galliæ eâ prærogatiuâ, sibi Dei munere concessâ, spoliaretur. 1560. 1561.

7 Hæc obiecta sunt diplomati à Gallis: in quo illud certè emolumenti fuit, quòd cùm ij priùs consensum Principum Protestantium exquisiissent, nunc iisdem Cæsaris & reliquorum Catholicorum Germaniæ consensio satis erat; nec Protestantium consensus postulabatur, nisi vbi Catholicorum consensioni obtinendæ necessarius foret. Plurimum autem momenti ad id habuerat ratio quædam ab Osio Nuntio allata [m] Oratori Gallico in Germania: Par esse, vt Regi sufficeret Catholicorum Principum consensus, non modò quoniam eorum vires coniunctæ abundè erant ad hæreticos compescendos; sed quoniam Galliæ Hugonottis nihil prodesset, in Synodum concurrere Protestantes, quippe qui Confessionem Augustanam sectabantur; Hugonotti verò Tigurinæ & Geneuensi adhærebant, adeoque ipsi sese inuicem tamquam hæreticos damnabant, vnde illorum exemplum his nullius fuisset auctoritatis. Orator Gallicus Romæ his acceptis mandatis, gnarus, ab administris Cæsareis in ipso Cæsare deliberationem reponi, ad quem propterea peculiarem Nuntium miserat Pontifex, quemadmodum dicetur, inde pariter ipse normam est præstolatus, atque interim de prætermissa sui Regis mentione conquestus. Sed facile fuit blandis verbis querimoniæ satisfacere, vtpote id quod factum erat expostulanti, sed eiusdem facti correctionem in præsentia haud flagitanti; quæ correctio in iis rerum conditionibus nimis obnoxia fuisset periculo rei perturbandæ: quare vt alioqui non necessaria, ita idcircò nec opportuna ipsis Gallis erat. Etenim tametsi Principes, quò sibi seruent opinionem potentiæ (quâ opinione reipsa potentes redduntur) semper se ad concertandum paratos præ se ferunt; interdum tamen nec prodest ipsis, nec placet etiam victoria.

m Est in citata epistola, 18. Martij, Osij ad Gualterum.

Digitized by Google

1561.

CAPVT II.

Commendonus in Germaniam Nuntius. Mandata ipsi ac Delfino imposita. Agitata ab vtroque cum Cæsare. Sensa Hispanorum ab ipsis detecta. Ipsorum profectio petente Cæsare ad conuentum Naumburgensem in Saxonia.

ITaque rei summa in eo sita erat, vt Cæsari fieret satis, cui Galli mentem suam significarant, aientes interim Nuntio, Sperare se (quamquam Oratori, qui Romæ erat, scriberetur de eo, tamquam de re quam idem Nuntius pro certa ponebat) Pontificem, vbi ipsorum ac Cæsarianorum preces in id conspirarent, consensurum nouo præteritarum sanctionum examini. De his omnibus Nuntius in Gallia degens certiores fecit Nuntios in Germania commorantes. Hi erant non solùm Osius ac Delfinus[a], sed Ioannes Franciscus Commendonus, à nobis suprà laudatus, Episcopus tunc Zacyntinus; cùm vellet Pontifex, vt Osius apud Ferdinandum consisteret, vt Commendonus ipsi diploma deferret, & litteras Pontificis manu exaratas, quibus ardenter Ferdinandum vrgebat ad fauendum Ecclesiæ, in eo quod maximè tunc opus erat; atque vt idem Commendonus vnà cum Delfino à Cæsare consilium ac monita exquireret, ac postcà ipsorum alter ad Superioris, alter ad Inferioris Germaniæ Principes diploma deferret. 1

a In dicta iam epistola Nuntij in Gallia ad Nuntios Germaniæ.

Verùm memorata particula quantum difficultatis repererat in Gallia ac Germania, tantumdem facilitatis attulerat in Hispania ad amplexandum diploma[b]. Etenim illic vbi opus non erat id quod fieri non poterat, sicut in aliis regionibus, sed quod fieri poterat: nimirum, vt præcaueretur non vt curaretur insanabilis morbus, moderatiùs se habebant vota, adeoque res æquioribus oculis spectabantur. Quocircà potiùs ex aduerso, cùm in Diplomatis titulo non *continuari*, sed *indici* Concilium diceretur, suspicati sunt Hispani, morem per ea geri hæreticorum, seu veriùs quorumdam Principum Catholicorum importunitati, nimis cupientium vt hæreticis non indebita modò, sed pernicioſa indulgerentur. Porrò expendebant Hispani, hanc & quamcumque aliam Synodum contemptui futuram, si Decreta ibi constituta ex auctoritate Pontificia, liceret posteà nouo Pontifici in dubitationem reuocare. Proinde à Synodo, per eam formam indicta, minimè extituram rerum incertarum firmitatem, sed potiùs iam confirmatarum titubationem; & per huiusmodi exemplum, earum etiam quæ in posterum confirmaren- 2

b Apparet ex dicta epistola Osij ad Gualterum: & ex epistola Amulij, 22. Februarij 1561. iam citata.

Digitized by Google

marentur: atque huic Hispanorum obiecto aliud responsum non est, nisi vt animaduerterent, esse in diplomatis sinu, quod ipsi postulabant in fronte. Romæ, vbi hæ difficultates Hispanorum auditæ sunt, quidam ex publicis administris [c] induxit animum, eas ab offensione recenti fuisse profectas, ob acceptam Romæ ab Antonio, tamquam Rege Nauarræ, præstitam obedientiam: quod quidem tunc in suspicionem incidere non temerè poterat; sed pro vero confidenter à Suaui affirmandum non erat, quandoquidem posteà compertum est, Hispanos, eâ etiam offensione deletâ, numquam destitisse etiam in Concilio à declaratione huius futuræ continuationis inprimis postulanda. 1561.

[c] Venetus Orator, vt constat ex epist. dicta, 22. Februarij.

3 Quamquam Germaniæ Nuntij à Pontifice iussi essent voce solùm legationem exercere, neque quidquam præter [d] diploma litterasque Pontificis scripto tradere, ne materiam suppeditarent responsis vltrò citroque iterandis, quæ scripto redditæ, sæpè sunt aut erroris aut offensionis semina; tamen Ferdinandus, vbi res à Nuntiis propositas humaniter audiit, eas scripto exaratas constantissimè petiit: nec satis fuit adducta excusatio, quòd ipsis non liceret quidquam aliud præter diploma & litteras scripto exhibere. Quapropter re inter se deliberatâ, interpretati sunt, mentem non esse Pontificis, eos in re leui tam arcto obstringi interdicto, etiamsi eo seruato ea rerum tractatio præcidenda, & Cæsar abalienandus præuideretur. Idcircò perbreue scriptum protulere, quo vnicè studium Pontificis ostendebatur in cunctis paternè inuitandis, etiam longinquis ac seiunctis ab Ecclesia, idque per multiplicatos Nuntios, quò promptiùs fieret; reliqua verò satis haberi in diplomate, in litteris Pontificiis ad Cæsarem, & in aliis litteris eidem communicatis, quæ fidem ipsis Nuntiis conciliabant apud Principes, seu Catholicos seu Protestantes.

[d] Cuncta extant in litteris trium Nuntiorum ad Borromæum Card. 9. Ianuarij 1561.

4 Scripto pariter Cæsar respondit: Summoperè commendari à se Pontificis consilium de duobus Nuntiis missis: quod spectabat ad Catholicos Principes, arbitrari se, nouis cohortationibus opus non esse, quibus ad Concilium allicerentur: Protestantes in præteritis Comitiis professos fuisse, nolle se Concilio assentiri absque grauissimis quibusdam conditionibus, quas ibi appositas tradebat Nuntiis; vt si denuò ab hæreticis proponerentur, paratam Nuntij responsionem haberent: eosque hortabatur ad omnem cum illis comitatem adhibendam, & quoduis ægri sensus periculum declinandum. Auctor etiam erat, vt Nuntij ad conuentum pergerent, à Protestantibus mox Naumburgi in Saxonia habendum;

Digitized by Google

1561. vbi celeris ac certa responsio Nuntiis reddi potuisset ab illis omnibus, atque etiam à Rege Daniæ, quem pro acceptis mandatis erant allocuturi, quique conuentui interuenturus credebatur; quod tamen non euenit: atqui vbi separatim eos conuenirent, plurimum temporis insumeretur, neque quisquam certum esset responsum daturus, nisi priùs fœderatorum sensa pernouisset. Decreuisse Cæsarem, solemnes etiam Oratores ad conuentum legare eâ solùm gratiâ, vt eorum Principum accessum ad Concilium posceret, se quoque præstò esse ad omnem aliam, quod in se esset, opem ferendam. Velle præterea à se Nuntiis comites dare viros idoneos, rerumque experientes, eosque Nuntios amicis Principibus summoperè commendare. Petebat à Nuntiis, vt quæcumque illis redderentur responsa, extemplò ea sibi significarent, quò liceret ipsi opportuniùs excogitare quidquid prospero successui conferre posset.

Hoc scripto, ac postulationibus Cæsaris, Regisque Bohemiæ commoti Nuntij, animum induxere [e] vt se ad conuentum illum conferrent: etenim ex vna parte, cùm is indictus fuisset vigesimo Ianuarij, facultas ipsis non erat voluntatem Pontificis priùs explorandi; ex altera verò innotuerat, vnum ex præcipuis capitibus, quæ ij Principes in Comitiis perpendenda propòsuerant, esse, num eundum ipsis esset ad Concilium, & quibus conditionibus: vnde mandata Pontificis vt illi inuitarentur, non poterant alibi cum aliqua euentus spe in opus deduci. 5

[e] Litteræ Commendoni Card. ad Moronum, 8. Ianuarij 1561. & Commentarij Commendoni, qui afferuntur vsque ad finem Operis, habentur in libris, seruatis in Bibliotheca Barberinorum.

Præter ea quæ narrato scripto continebantur, quatuor in priuatis colloquiis fuerunt à Cæsare ipsis significata: [f] Primum, A Protestantibus non modicam suspicionem fuisse conceptam ob sæpiùs memoratam particulam; seque ab illis commonitum, vt eam expenderet: quare opus esse omnem suspicionis vmbram in ipsis dissipici, quòd nimirum Pontifici esset in animo præteritam Synodum continuare. 6

[f] Constant ex dicta Commendoni epistola 19. aliisque ad Bortomæum Cardinalem 10. & 13.

Alterum erat, Tempus ad conueniendum, angustum videri, & à Pontifice in Gallorum gratiam acceleratum.

Tertium, Amplissimæ securitatis tabulas esse Protestantibus offerendas.

Postremum, Consuetudinem in iis regionibus esse agendi negotia per libellos; proinde oportere in Comitiis huiusmodi morem seruari.

Ad hæc Commendonus: De præcedente Synodo continuanda, compertum esse Cæsari, quàm paternè Diploma esset formatum; se in Germaniam veniisse non ad disceptandum cum Protestantibus, 7

Digitized by Google

bus, sed ad ipsos inuitandos, cohortandosque; si Concilium adlis- 1561.
sent, eos & loquendi libertatem habituros, & libentes auditum iri.

Quod attinebat ad tempus; studere Pontificem festinationi, quòd vbique morbum & necessitatem conspicaretur; vbi verò Principes vnanimes Concilij prorogationem ab ipso petiissent, tum se illorum sententiæ illam minimè negaturum: tabulas securitatis exhibitum iri firmissimas & ampliſſimas.

Se ne per interpositos libellos agerent, vetitos esse à Pontifice, quò illud ipsum, quod Cæsar tantoperè commendarat, obseruaretur, hoc est, ab omni offensione abstinere, quæ responsionum vltrò citroque redditarum processu difficulter declinaretur, cùm contingat perinde corporibus, ac animis malè affectis, vt ad omnem quantumuis leuem attactum, quasi ad inflictam plagam indolescant: negotium quod à Nuntiis proponebatur, esse admodum simplex, satisque explicatum diplomate; nec se habere in mandatis, vt de conditionibus agerent, aut per disputationes litigarent, sed solùm vt proponerent, inuitarent, & cohortarentur.

8 De morum etiam legibus sermo est habitus; de quibus dixit Commendonus, Eas summoperè Pontifici cordi esse, eumdemque libenter earum causâ multos Antistites Romam aduocaturum fuisse, nisi ea ratio ipsum cohibuisset, ne scilicet suspicio excitaretur, velle ipsum à denuntiata Synodo illos distrahere; nihilominus ad id agendum paratum esse, vbi Cæsar opportunum arbitraretur. Ad quod Ferdinandus respondit, Allatam à Pontifice causam rationi consentaneam esse; illud verò consilium tunc suscipi posse, cùm Synodus in aliquod ineluctabile obstaculum impegisset.

9 Viennâ ambo Nuntij sunt profecti 14. Ianuarij; & cùm Pragâ transirent, excepti per summam comitatem à Ferdinando Archiduce, secundo Cæsaris filio. Naumburgum peruenere die vigesimo octauo mensis eiusdem, nacti multos Principes ibi coactos; sed inde abierat Ioannes Federicus Saxo, Dux Wimarienſis, ad quem idcircò scripsit Commendonus litteras separatim, obtulitque suum ad ipsum accessum. Priuatum colloquium petiere Nuntij à Septemuiris Palatino & ac Saxone; sed hic respondit: Cùm ipse Comitiis interesset quibus præerat alter, vtpote dignior Septemuir, opus esse, vt primo loco cum illo ageretur: & ex altera parte semper se Palatinus humaniter excusauit, distulitque colloquium, à Nuntiis assiduè postulatum. Postremò pridie Nonas Februarias significandum ipsis curauit, postridie manè eos auditum iri ab vniuerso conuentu. Nec satis fuit, quòd sequester, per quem colloquium petebatur,

g Cuncta exstant in epistola Nuntiorum ad Borromæum Cardinalem, Naumburgo 8. Februarij 1561.

1561. rebatur, causaretur, à Pontifice, futuri conuentus haud conscio, fuisse missos Nuntios cum peculiaribus mandatis ad singulos Principes: responsum enim est; Huiusmodi consuetudinem ibi esse: ceterùm sequester ille vrbanè habitus est. Quare Nuntij eundum sibi censuere, cùm Oratores Cæsarei affirmassent, nisi tunc audirentur, numquam ipsos congressum obtenturos, nec aliâ formâ, nec alibi: quin ob nimiam cunctationem dubitatio erat orta, quòd Principes, qui conuenerant, nollent vllo modo Nuntios audire.

Huiusce colloquij perbreuem descriptionem habet Suauis, eâ solùm expositâ eius parte, quę magis in Sedis Apostolicæ contemptum cadat, & obducto velo alteri parti, ex qua videre licet opus, si minùs prosperè cessit, grauiter certè ac decorè processisse. Nos quoniam res gesta ad honestam curiositatem allicit, quippe minimè communis ex vsu, & feta ingentibus euentis, haud molestum fore putamus, si conditiones singulares exponemus, quæ in quibusdam factis non modò nos delectant magis, sed magis etiam erudiunt quàm vniuersales, quippe satis notæ communesque vniuerso generi huiusmodi operum, adeoque vix memorabiles: eo planè modo, quo in depictis hominum imaginibus multo pluris æstimantur propria cuiuspiam lineamenta, quàm præcipua & communia seu cunctis seu plurimis. Manè Nonis Februariis à Palatino & Saxone quatuor viri primarij, ex iis qui ipsis à consiliis & secretis erant, ad deducendos Nuntios missi sunt cum armatorum custodum cohorte; atque hi quidem noluerunt cum ipsis Nuntiis rhedam conscendere, sed eos pedestri comitatu prosecuti. Vbi ad conuentus ædes Nuntij peruenere, in hypocaustum non amplum, pro regionis ac temporis more, adducti sunt, vbi solùm aderant Principes, eorumque filij, & qui à secretis erant, & Cancellarij. Ingressi Nuntij ipsos Principes adstantes, & aperto capite nacti sunt. Hic ab illis ordo seruabatur: Manebant in paruo subsellio duo Septemuiri; post eos aliquanto remotior Orator Septemuiri Brandeburgici, qui pro Germaniæ consuetudine cunctos reliquos antecellebat, minores suo Principe, cuius personam gerebat: tum ceteri subinde pro suo gradu. Dextera Nuntiis porrecta non est, pro regionis illius more; propterea quòd amicitiæ argumentum id fuisset, quam Protestantes nolebant cum administris Romani Pontificis profiteri. Nuntij singulis Principibus Diploma Concilij, singulisque Pontificias litteras ad singulos nominatim scriptas exhibuere. Tunc voce concordi Nuntiis dictum est à Principibus: *Sedeant Dominationes vestræ*; indicatumque subsellium serico villoso instructum, atque ad id paratum.

Respon-

Digitized by Google

Respondêre Nuntij: *Sedeant Celsitudines vestræ.* Et extemplò vtri- 1561.
que considere; altumque silentium secutum, quod solet esse prælu-
dium vel maximè sublimium colloquiorum.

CAPVT III.

Concio vtriusque Nuntij in Naumburgensi conuentu. Responsa tunc & posteà ipsis reddita. Quæ ab iisdem adiecta fuerint. Varij euentus ac dissensiones inter congregatos.

1 PRior verba fecit Delfinus Nuntius, & breuiter recensuit quæ continebantur in Diplomate, de causis Pontificem impellentibus ad Synodum congregandam. Adiecit, à Pontifice, intra charitatis suæ viscera inclytam nationem Germanicam complectente, vehementique desiderio illius concordiæ ac tranquillitatis flagrante, missos esse duos Nuntios, qui cohortarentur, poscerent, rogarent eos ipsos Principes, vt rem susciperent; cùm certum esset, cuncta in Synodo per summam pacem, mansuetudinem, & charitatem peractum iri, eosque ibi non modò quacumque in re audiendos esse, sed in omnibus æquitati consentaneis exaudiendos. Nihil aliud in Synodo curandum, nisi vt iis comprobatis quæ comprobari fas esset, damnatisque quæ damnari oporteret, tolleretur nimis diuturnum schisma, & vnitas Ecclesiæ redderetur. Studerent proinde sacri Imperij Principes optimum illud opus promouere, suis Procuratoribus eò missis, cùm paratus esset Pontifex publicam illis fidem securitatis impertiri, quàm maximè vmquam fuisset data, aut legitimè dari posset, amplissimam, quò tantorum etiam Principum operâ dissidia pacarentur, vna persisteret Fides, ac suus Ecclesiæ splendor redderetur; quandoquidem eò iam miseriarum deuentum erat, vt tot essent opiniones hominum de Religione, quot animi, & tot Euangelia, quot doctores.

2 Post hæc Commendonus ostendit, Per ea dissidia exponi Christianam Rempublicam imminenti periculo direptionis, quam hostes Christiani nominis minabantur. Nullum repertum iri tempus opportunius concordiæ, quàm illud, quo Deus pacem inter Principes concesserat, simulque eiusmodi Pontificem, cui præter alias virtutes summa inerat benignitas, ac singularis erga Germaniæ populos beneuolentia. Grauissimis calamitatibus, ab ea discordia profectis, aut nullum adesse remedium, aut vnicum illud in Concilio situm: ea in re agi de Fide, adeoque de sempiterna salute, ac pariter

Digitized by Google

1561. rer de temporaria; etenim deficientibus Religionis fundamentis, corruere simul imperia.

Dum Nuntij loquebantur, multi Principum, aliorumque qui aderant, dicta in libellis notabant; vbi verò illi tacuere, hi aliquantulùm inter se submissâ voce collocuti, iussérunt à Palatini Cancellario responsum hoc reddi: *Illustrissimi Principes audierunt quæ à vobis nomine Romani Pontificis exposita sunt. Et quoniam negotium arduum est, nolunt in præsentia decernere: conuenient inter se, ac posteà respondebunt. Gratum interim ipsis foret, si quæ locuti estis, scripto exhiberetis.* 3

Ad ea Nuntij: Satis à Pontifice mentem suam patefieri in Concilij diplomate, ac in litteris ad Cæsarem missis, adeoque se iussos non esse scriptum aliud tradere. Quibus verbis, post breue pariter colloquium inter se habitum submissâ voce, Principes acquieuere. Tum dimissi Nuntij, eodemque deducti comitatu, suas in ædes abiere. Vix horæ quadrans præterierat, cùm illuc nomine Principum aduenerunt tres honesti viri, atque ita locuti sunt: *Magnifici Domini, Principes, tantisper dum cum illis fuistis, conspicati non sunt ea verba in litteris Pontificiis,* Dilecto filio, *quoniam obtectæ erant. Sed postquam animaduerterunt se à Romano Pontifice filios vocari, responderunt rebus à vobis propositis: Nihil minus.* Adiecere Nuntij, scriptum ad ipsos fuisse pro eo ac Romanus Pontifex scribere consueuerat ad omnes Christianos Principes, & pro more semper ab eius decessoribus seruato. Sed qui missi fuerant, positis in mensa litteris Pontificiis, non item Concilij diplomate, digressi sunt. 4

Id indicio fuit, nolle Principes quidquam aliud respondere. Tamen post biduum [a] Nuntios conuenere decem Consiliarij Principum, quorum secundus Georgius Cracouius, vir doctus, & ex familiaribus Saxonis, in hanc sententiam dixit: Principes minimè dubitare, quin cunctis in nationibus degerent viri pij, qui expeterent, Euangelij lucem, candoremque doctrinæ restitui, auferrique prauas consuetudines, quas oportuisset à Pontifice Romano id temporis fuisse detersas in regionibus sibi parentibus: sed apertè cognosci quænam fuissent huiusmodi Pontificum consilia, ad dominatus vtilitatesque proprias conuersa, & quantis superstitionum errorumque tenebris Euangelium illi obduxissent: idcircò fuisse coactos eos Principes ab ordinaria potestate secedere, lucem exquirere, puramque doctrinam haurire ab ipso Dei verbo, cui sine dubio tunc inhærebant secundùm primam Augustanam Confessionem. Quod verò spectabat ad præsentem Nuntiorum legationem, & ad ea quæ nomine Romani Pontificis ab ipsis exponebantur, visum 5

[a] 7. Februarij.

Digitized by Google

sum Principibus fuisse hanc esse responsionem reddendam: Mirari 1561.
se, quo pacto ausus ille fuisset legationem ad ipsos mittere: non approbari à se illius auctoritatem, nec in vlla alia re, nec in Concilio indicendo: vnicum à se Dominum in terris agnosci, nimirum Cæsarem: haud verè ipsis obiectari, se in plures sectas esse diuisos, sed omnes sequi Confessionem vnicam Augustanam, suis à Theologis propugnatam, quemadmodum videre erat in libris editis; quibus Theologis suffragij ius in Concilio tribuendum fuisset: denique, adesse ibi Cæsaris Oratores, quibus Principes responsa reddiderant, vt quid ipsi ea de re sentirent, illi referrent ad Cæsarem: ipsis porrò Nuntiis, nisi Romani Pontificis fuissent ministri, omnem beneuolentiam exhibendam fuisse, tum ob patriam, cùm apud Principes maximo esset in pretio illustrissima Respublica Veneta, tum ob singulares eorum dotes, quas ipsi plurimi faciebant; adeoque iisdem tamquam priuatis offerri à Principibus quidquid ipsis gratificari possent.

6 Ita Cracouius: post quæ Nuntij paulisper inter se deliberarunt. Tum Commendonus vtriusque nomine respondit: Fuisse missos à Pontifice Romano suos Nuntios ad Germaniæ Principes, prò eo quo fungebatur pastoris vniuersalis munere, singulorum salutem ex animo complexus: id verò peractum ab illo fuisse eâ mente, eiusque boni assequendi gratiâ, quod ipsi Principibus in conuentu exposuerant; adeoque nihil in hoc opere videri quod posset admirationem excitare. Concilium fuisse à Pontifice indictum eâ formâ, quam perpetuò seruarat Ecclesia Sancto Spiritu afflata; cùm custodiri non posset, neque, vbi necesse foret, restitui vetus nostrorum Patrum disciplina, nisi per rationem ab ipsis adhibitam. Quod aiebant, ab illis Principibus non alium nisi Cæsarem agnosci dominum; incompertum non esse, qualis esset proportio inter Principes laicos, & Romanum Pontificem, & cuiusmodi obseruantiâ Cæsar Pontificem prosequeretur. Iniuriâ eos conqueri de Romanis Pontificibus, cùm palàm esset, qualem semper charitatem hi præ se tulerint & exercuerint erga inclytam illam nationem, præcipuè verò de rebus Imperij. Quod spectabat ad morum emendationem; à Pio Pontifice eam nauiter inceptam fuisse, eoque libentiùs ab eo Synodum conuocatam, quò ipse opportunius censuerat in ea communem illam morum reparationem confectum iri. A Romana Ecclesia non modò nullas Euangelio tenebras offusas, sed semper illam fuisse magistram ac normam Christianæ doctrinæ, lucemque veritatis: ad eam confugisse per omnes ætates Patres omnes antiquos vsque ab

1561. Apostolorum tempore; eique, à quâ primam Euangelij lucem hauserant, debere Germanos acceptum referre quòd essent Christiani. Quod attigerat Delfinus in eorum cœtu de discordi ipsorum fide, meram fuisse facti narrationem; prout liquidò monstrabant suorum Theologorum libri, quos ipsi laudabant, nouis semper sententiis sibique aduersantibus referti. Firmitatem persuasionis, quam à se obtineri affirmabant de veritate doctrinæ quam sequebantur, ipsis iure suspectam esse debere, si non aliunde, saltem ex nouitate, ex dissensu reliquæ Ecclesiæ, & quoniam secesserant, sicuti aiebant, ab ordinaria potestate. Animum aduerterent, quo pacto S. Paulus, vas electionis, tametsi, pro eo ac ipse scribit, Euangelium accepisset non ab homine, sed per reuelationem; tamen per reuelationem pariter mandatum acceperat, vt ascenderet Hierosolymam, suumque Euangelium cum Apostolis conferret, ne fortè curreret, & cucurrisset in vanum. Id fuisse Paulo imperatum à Spiritu Sancto, non quòd Paulo opus haberet, sed ad exemplum ac documentum omnium posterorum. Reuocarent denique in memoriam eas Euangelicas voces: *Quoties volui congregare filios, &c.* Comitatis officiis erga se tamquam priuatos plurimas egêre gratias, omnemque vicem obsequij obtulere. His vtrimque dictis, Consiliarij statim suos ad Principes rediere.

Senserunt Nuntij, huiusce consilij auctorem fuisse Ducem Wir- 7
tembergicum, cùm è conuerso Augustus Dux, Septemuir Saxoniæ, ad pacem tum in profanis tum in sacris propenderet, ac proinde singularia vrbanitatis argumenta Nuntiis exhibuerat; curauitque se à primario suo Consiliario apud Commendonum [b] excusari, significante, satis intelligi posse, cuiusmodi rationibus Dux retineretur, quo minus totius conuentus decreto obluctaretur: si vmquam Nuntio incidisset occasio secum agendi, experturum illum fuisse, quantùm ipse percuperet & propriam quietem, & pacem communem. Tum ei publicam scripsit epistolam, quâ iubebat per vniuersam ditionem suam Nuntium datis viæ ducibus deduci, & honorificè excipi; quod ipsi supra modum accidit opportunum, ad iniunctum iter habendum per Inferiorem Germaniam.

[b] Litteræ Commendoni ad Borromæum Cardin. Crentio 17. Februarij 1561.

Mirum sanè visum est, à Protestantibus Principibus reiectas qui- 8
dem fuisse litteras Pontificias, retentum verò diploma, quod grauius argumentum complectebatur, & in quo Pontifex potissimam auctoritatem exercebat, indicto vniuersæ Ecclesiæ Concilio. Quantum innotescere potuit, id quod illos aduersit acriùs in oratione Commendoni, fuit exprobratio dissidentium inter se doctrinarum;

huius

Digitized by Google

huius enim dissidij vehementissimè eos pudebat: cumque præuiderent iidem, Synodum omnino coactum iri, non mediocriter angebantur, quòd in eo communi Christianæ gentis consessu eorum secta quasi multorum capitum Hydra esset in medium proditura. Quamobrem præcipuè vt hoc probrum deuitarent; & ante Concilium inter se conuenirent, conuentum illum habuerant[c]: sed res fuit sine successu; quemadmodum numquam firmari potest vnitas, vbi vel vnum non dominetur, vel non dominetur ea pars, quæ vna reliquam superat, sed absolutum suæ quisque mentis dominium obtinet: ac proinde cùm Ioannes Federicus Saxo auctor esset, vt in pura Confessione, Augustæ anno 1530. oblata, persisteretur; Palatinus Septemuir, Dux Wirtembergicus, & Marchio Badensis eam solam non admittebant, sed coniunctam cum Melanchthonis Apologia, quæ pendet ab opinione Zuinglij de neganda vera Christi præsentia in Eucharistia; quapropter Ioannes Federicus iratior abscessit, eosque contumeliosè *Sacramentarios* appellauit, nec Palatino socero suo pepercit. Sed idem posteà nihilo se faciliorem quàm reliqui præbuit Pontificis hortationibus, illi per Commendoni litteras exhibitis, sicuti narratum est; cùm is suo cuidam ministro in Comitiis[d] relicto scripsisset, vt significaret Episcopi Romani Nuntio, sibi nihil esse cum eo agendum, adeoque nihil attinere, vt is Wimariam se conferret, aut secum quidquam aliud agitaret. 1561.

[c] Litteræ Commendoni ad Moronum, 8. Ianuar. & ad Borromæum, 8. Februarij 1561.

[d] A Wimario, 8. Februarij 1561.

9 Dein per arcanum indicium Andreæ[e] Stasseldani Doctoris, & è consilio Palatini, comperit præterea Delfinus, & arcanis notis ad Borromæum Cardinalem scripsit, eos qui conuenerant, inflexibiles alioquin haud perstitutos fuisse, noua quippe metuentes bella, & recolentes exempla Ioannis Federici, Lantgrauij, Marchionis Alberti, & Mauritij, qui tandem vitæ iacturam passus fuerat, seque egenos pecuniæ cognoscentes, ac parum concordiâ communitos: sed obduruisse ob varias litteras ad eos missas cum pollicitationibus cohortationibusque ab Angliæ Regina, à Daniæ Rege, coniunctoque Sueciæ regno, quod, scribebat ille, Regi subiectum erat in re profana, in sacra verò conscientiæ suæ ductum sequebatur. Adiecit in iis clandestinis notis Nuntius, cùm inter Comitiorum Principes conuenisset, vt se concordes profiterentur in Confessione Augustana, incidisseque occasio nescio quem in ea locum consulendi, neminem in cœtu repertum, qui exemplar illius seu manuscriptum, seu per typos impressum haberet: quo argumento liquebat, quanti reuerà ab ipsis illa haberetur. Nihil reipsâ ab illis credi, adeoque

[e] Wormatiâ 15. Aprilis 1561. in Commentariis apud Burghesios.

1561. vanum ſuſcipi laborem, vt operâ Concilij ad frugem reuocarentur, patefactâ hæreſum, quas complectebantur, falſitate.

In tranſcurſu hîc obſeruare libet, Suaui haud contigiſſe germanam huiuſce congreſſus cognitionem, vti par fuiſſet, quippe eiuſdem factionis homini: ſiquidem ille notitiæ plurimæ oſtentator ad minora quidem deſcendit, ſed publica, & in iis fallitur; tum verò, quod maximè dignum hiſtoriâ prætermittit, etiam vbi id ſuis affectionibus non aduerſatur, adeoque ex ignorantia, non ex induſtria. Quod ſpectat ad primum; affirmat, litteras Pontificis fuiſſe ad Nuntios reportatas poſtridie habiti colloquij; & tamen id poſt quartam horæ partem peractum eſt. Dicit, eos fuiſſe ad conuentum accitos, ibique illis redditum reſponſum: & tamen hoc fuit illis delatum per decem Conſiliarios; nec ampliùs Nuntij reuocati ſunt, ſicuti ſuprà narrauimus, & litteris Commendoni comprobatur. 10

Alterum apparet, dum Suauis cauſam non affert, cur litteræ Pontificiæ priùs acceptæ, deinde reſtituræ fuerint; quæ cauſa fuit ea inſcriptio, *Dilecto filio*, ſolito tegumento celata. Sic pariter in mandatis, à Rege Galliæ Oratori ſuo Romæ traditis, quæ nos iam recenſuimus, temporum ſeriem ſecuti, ſed quæ ille poſtponit: vult diem enarrare, quo litteræ obſignatæ fuerant, nimirum poſtremum Ianuarij; cùm tamen [f] fuiſſet poſtremus Decembris. Silentio ibi præterit mandatum præcipuum, quod erat, ne quam difficultatem Orator iniiceret, ſed confeſtim acciperet diploma, vbi Cæſariani id accepiſſent. Omittit etiam regiam iuſſionem, quam Rex Pontifici ſignificari voluit, vt omnes regni ſui Epiſcopi præſtò eſſent ad Synodum à Pontifice indictam adeundam. In reliquo itinere Commendoni omnino ſilet de iis quæ cum Septemuiro Brandeburgico, cum Archiepiſcopo illius filio, cum Marchione Ioanne ipſius fratre, cum Catholica Septemuiri vxore, & cum reliquis Principibus ac Septemuiris egerit: quæ cuncta memoratu digna ſunt, prout in noſtris paginis liquebit. Sed excuſationem nauus homo meretur; nimirum, cui multum temporis diffluit in confingendis fabellis, parum ſupereſt ad res geſtas exquirendas. 11

[f] Sic in libro impreſſo, ſupra citato.

CAPVT

1561.

CAPVT IV.

Decreta Conuentus Naumburgici. Agitata à Commendono Nuntio apud Septemuirum Brandeburgicum, alioſque eiuſdem familiæ Principes.

1 ACcepto reſponſo profecti ſunt illicò Nuntij Naumburgo; vbi poſteà de more decretum Comitiorum firmatum eſt 27. Februarij, ac penè totum fuit in purgandis Principibus ab inuſtâ notâ, quòd ſcilicet eorum ſecta in Fide variaret. Etenim ſatis intelligebant, cùm inter Religiones nonniſi vnica poſſit eſſe vera, quemadmodum Tullius [a] notauit; vbi multæ conſpiciuntur, dubitationi locum non eſſe quin plures earum falſæ ſint. In eo igitur decreto profeſſi ſunt omnes, à ſe recipi concorditer Confeſſionem Auguſtanam cum Apologia, quam diximus, Melanchthonis; iuſſerunt̃que à quodam Theologorum cœtu componi quatuor articulos, in quibus eorum aliqui diſcordare videbantur. Varios præterea modos decreuerunt, quibus reliqui omnes ex ipſorum ſecta conuenirent; & licentia imprimendorum librorum coërceretur, vnde pullulabat, ſeu potiùs liquebat ſententiarum repugnantia. Ad hæc ibi ſtatuerunt, vt ratio Cæſari redderetur, qua de cauſa indictum Concilium non acciperent; deſtinantes ad id futurum conuentum, de quo infrà. Vt opera nauaretur, quâ in idem propoſitum coaleſcerent, quicumque repudiatâ idololatriâ (intelligentes hoc nomine cultum, quo ſacras Imagines, Sanctorumque lipſana Catholici venerantur) cum ipſis in vera religione conſentiebant: atque, vt ad maiorem huiuſce vnitatis firmitudinem alter conuentus Erfordiæ 22. proximi Aprilis haberetur. Verùm hæc ab ipſis oſtentata & affectata vnitas, & quàm falsò ſimularetur eo tempore, & quàm poſteà non fuerit poſſibilis, Suauis ipſe inficiari non audet.

[a] In primo de Natura Deorum.

2 Suum intereà iter proſequebantur Commendonus ac Delfinus ad indicendum Concilium, alter in Superiore Germania, alter in Inferiore, liberis Ciuitatibus, atque illis Principibus, qui Comitiis ipſi non interfuerant. Quoniam autem inter eos numerabatur Ioachimus Septemuir Brandeburgicus, qui per Procuratorem adfuerat, ad eum, quippe ad maximè propinquum, Commendonus iter conuertit. Cùm Lipſiâ tranſiret, comperit non modò in ea vrbe hæretica, ſed Wittembergæ, in hæreſis patria, tametſi in vtraque Lutherus libros Iuris Canonici tam ſolemniter concremaſſet [b], eos tamen explicari in publica Academia à quatuor ſtipendio conductis

[b] Litteræ laudatæ, 17. Februarij.

Digitized by Google

1561. ctis magistris. Ingresso Berlinum Commendono, vbi memoratus Septemuir degebat, duo primarij eius Consiliarij ab eodem missi adfuerunt, vt ipsum suo nomine inuiserent, & ad prandium die postero inuitarent. Inaudierat Nuntius [e], habuisse in animo Septemuirum, ipsum audire, eique responsa reddere ante prandium, in quodam cœtu suorum Theologorum, quibus concordia erat inuisa: proinde de industria tam serò accessit, vt primus esset conuiuio locus, gnarus, quanto curiositatis studio ferebatur Ioachimus ad legendos libros, colloquendumque de rebus Religionis. Idcircò antequam ille aduersâ responsione redditâ sese obstringeret ad pertinaciter obsistendum, studuit in eius animum suauiter inter epulas insinuare eas rationes, quibus possent ingenerari meliora consilia. Et quidem ex voto contigit Nuntio, vt in diuturno prandio ea promeret rationum momenta, quibus illecto Septemuiri animo, vltrà quàm optauerat congressus est retardatus. Etenim Ioachimus per speciem præbendæ hospiti quietis, in quædam conclauia illum adduxit, nec eo die miscere quidquam sermonis cum eo super vllo negotio voluit, & postridie quoque inchoata in prandio colloquia continuauit; statueratque apud se, quindecim aut viginti dies ibi Nuntium retinere, atque ea de causa congressum de primario legationis argumento protrahebat. Verùm Commendonus, quò tempori acceptis mandatis perfungeretur, institit, impetrauitque ne diutiùs præcipuum colloquium proferretur.

[e] Cuncta exstant in epistola Commendoni ad Borromæum Cardinalem, Berlino 15. Februar. 1561.

Litteras itaque Pontificis ac diploma dedit; & Marchio illas re- 3
signauit, Naumburgi Comitiis in eo discors, atque vtrisque lectis, spatium ad deliberandum sumpsit. Responsum posteà reddidit Nuntio vigesimâ quartâ Februarij, & quintâ post illius aduentum die, idque plurimis verbis, perinde ac mos est cupienti etiam negando satisfacere. Sententia fuit: Excipi à Septemuiro debitâ reuerentiâ salutationem Pontificis, multasque illi grates reddi: iam tum cùm fuerat in Pannonia, sibi innotuisse optimum Pij animum, benignitatemque singularem. Se quoque pro suo gradu paci semper studuisse, cui adhuc in præsentia operam dabat, tametsi ambigeret, an per id gratus omnibus redderetur; minus tamen se de hoc laborare, quippe qui animum nonnisi ad conscientiæ tranquillitatem ac Dei verbum conuerterat. Ex huiusce rei studio, non autem ex mentis leuitate, Confessionem Augustanam se complexum fuisse, & optare vt singuli, ac potissimùm summi Pontifices, veram Fidem agnoscerent. Inde ad indictum Concilium progressus, dixit: Cùm id negotij spectaret non ad se solum, solosque Principes qui

Naum-

Digitized by Google

Naumburgum conuenerant, sed ad vniuersos qui memoratam 1561.
Confessionem tuebantur, respondere sibi non licere nisi quidquid communi sententiâ statutum fuisset. Quod in se erat, omnem nauaturum operam vt concordia componeretur; quamquam animaduerteret difficultates plurimas, pro eo ac Nuntio liberè significarat in familiaribus colloquiis, eâ vsus sinceritate, quæ suo inerat ingenio, & quam ingenio Nuntij insitam, eidemque acceptam cognouerat, quicum amicitiam continuare cupiebat.

4 Officiosis verbis officiosa pariter reposuit Commendonus; sed super rei summa dixit: Tametsi multis illud esset commune, ad singulos tamen seorsim pertinere, cùm ageretur de sempiterna salute; eoque amplius tamquam propriam expendendam esse à Septemuiro, quòd ipse ex iis quæ narrauerat, non aliunde compotus fuerat ad Augustanam Confessionem amplexendam, quàm conscientiæ causâ. Et quemadmodum id per se præstiterat, ita exquirere per se posse veram de Filio Dei cognitionem, præsertim Oecumenicæ Synodi adiumento; quam cognitionem Pontifex illi non modò precabatur à Deo, sed tam efficaci operâ quærebat, quippe illius successor, cui fuerat iniunctum, vt aliquando conuersus fratres suos confirmaret, quique ob Iesu Christi preces obtineret certum firmumque priuilegium, ne ipsius vmquam Fides deficeret: quapropter nullum esse consilium tutius, quàm certissimo Dei iudicio se submittere, ac lumen haurire, quod in continuata successione Sedis Apostolicæ, & in perpetua constantique Patrum doctrina seruatur.

5 Denique persolutis gratiis ob adhibitam secum in priuatis congressibus libertatem, adiecit, Se, confisum Septemuiri benignitate, per eamdem libertatem, & tamquam priuatum, fuisse ausum ea illius animo proponere: ceterùm quatenus personam publicam agebat, suas esse partes eum dumtaxat ad Concilium inuitare, eidemque significare, si quam ipse difficultatem offenderet, eam Patribus illic proponeret. Se igitur, hanc priuati libertatem prosecutum, ab eo petere, vt animo recoleret, modos à suæ partis assectis propositos eiusmodi esse, qui si adhibèrentur, nihil tunc Ecclesiæ profuturi essent, & in posterum eam læsuri; quoniam conditiones, quas illi ad interueniendum Synodo postulabant, notam illam Fidei firmitatem labefactabant, quæ haberi posset in terris ad veritatem Catholicam ab hæresi distinguendam; quæ certa firmitas in Apostolica Sede, & in Conciliis ab ea congregatis confirmatisque semper perstiterat. Quoniam autem inter obiectas à Septemuiro difficultates

1561. tates in superioribus colloquiis ille ferè aliud non vrgebat, nisi vt concederetur ius suffragij Protestantium Theologis in Synodo; non omisit Nuntius ostendere, Si ius illud Confessionis Augustanæ fautoribus impertiretur, reliquis assectis aliarum sectarum, penè innumeris, negari non posse; quare loco Concilij, vnitatis gratiâ conflati, quædam confusionis Babylon renouaretur.

Sed cùm responderet Septemuir, Id reliquis sectis minimè debe- 6
ri, propterea quòd disertum Dei verbum non habebant: subdidit Commendonus: Quin ab omnibus illud sibi tribui & arrogari; vt proinde opus sit constitui à Deo in terris certum iudicem, qui per sententiam nulli obnoxiam errori Christianos edoceat, in quanam congregatione Dei verbum sit, perinde ac in veteri perpetuaque Ecclesiæ forma conspicitur. Septemuir apto responso haud inuento, nolensque se dedere, tunc quidem substitit; sed paulò pòst eumdem rursus sermonem iniit, suo sibi Theologo assistente, qui reliquis sectis ius suffragij tribuendum negabat, tum quòd falsæ erant, tum quòd illæ controuersiam proximè non habebant aduersus auctoritatem Ecclesiæ, quemadmodum Augustana, quæ studebat corruptelas auferre, purumque Euangelij candorem restituere. Quod facile Nuntius confutauit, dicens: Quin etiam quamlibet æquè seipsam existimare veram, ac reliquas falsas, & singulas pro illius Theologi ratiocinatione posse suffragij ius in Concilio adipisci, hunc etiam errorem reliquis suis addendo, si fortè eo careret, nimirum, quòd ipsa quoque Romanæ Ecclesiæ auctoritati proximè aduersaretur. Commotus Septemuir prævalidis hisce rationibus, per suspirium dixit Nuntio: Profectò Reuerendissime Domine multas ingentesque cogitationes meum in animum induxisti. Eumque Brescam dimisit (quò ille iter instituebat, vt pari fungeretur officio cum Ioanne Marchione, Septemuiri fratre) & ad Nuntij reditum epistolæ Pontificis reddendam à se responsionem distulit. Antequam discederet Commendonus, detulit etiam Episcopo Brandeburgensi, qui simul electus erat Archiepiscopus Magdeburgi, Septemuiri filio, ibi per eos dies moranti, diploma Concilij, & litteras Pontificias ad eum scriptas: quibus ille reuerenter acceptis, spatium temporis ad parentem consulendum petiit. Cui Commendonus subiecit: Probum sibi Consiliarium esse debere suum munus Archiepiscopi ac Primatis in ea prouincia, cuius gratiâ potissimè conuocabatur Concilium: ad eum proinde spectare, vt non solùm suffraganeos suos mitteret, sed vt ipse, quippe iuuenis, & viribus pollens, illos anteuerteret. Is verò animum præ

se

Digitized by Google

se tulit non Tridentum modò, sed Romam adeundi cupidum. 1561.

7 Commendonus vt Brescam peruenit, oppidum propè Berlinum [d], diploma litterasque Pontificias Ioanni Marchioni tradidit: qui pariter spatium ad consulendum petiit, & post duas horas per suum Cancellarium responsum reddidit, omninò alienum ab humanitate quâ exceptus fuerat; cùm illud contemptim redderetur, hæc verò non comitatis solùm, sed & reuerentiæ plena fuisset. Hæc discrepantia oriebatur ex eo, quòd responsio dictata fuerat à Consultorum rabie, qui fidem in Principes affectabant, & apud ipsos auctoritatem sibi tuebantur ostentatâ in Pontificiam potestatem inimicitiâ; at comis acceptio proficiscebatur à Domini voluntate, quæ proba sanè fuisset, nisi se improbam reddi permisisset.

[d] Litteræ Commendoni ad Borromæum Card. Brandeburgo 4. Martij 1561.

8 Responsum est à Cancellario: Dominum suum conuenturum propediem cum aliis Principibus, ibique consilia suscepturum iri; nec suum Principem dubitare, quin esset reddenda responsio innixa veritati aduersus omnes cauillationes: ipsorum autem ad Synodum accessum perinde futurum, ac si lepores ad leonum communionem accederent. Progressus est ad contumelios as querimonias de duabus causis in diplomate allatis ad conuocandum Concilium, quæ erant hæresum euersio, & morum emendatio; quasi Pontifex vellet dua[illegible]calumniæ notas Germanis inurere. Quod spectabat ad benignitatem, quam Nuntius in Pontifice commendabat, affirmauit, Eam quidem opportunam futuram fuisse muneri quod ille sibi arrogabat; sed è contrario illius operâ in Italia & alibi continuas exerceri carnificinas piorum hominum, eo solùm nomine, quòd puram Euangelij doctrinam adamabant, nolebantque idololatrias pati, quæ in tyrannide Pontificia imperabantur.

9 Nuntius animo commoto, sed vultu pacato, ad Marchionem conuersus, ait; Eius Cancellarium in multis extra rem propositam fuisse transgressum, interpretantem diplomatis sententiam secùs ac Pontifex intendebat, & accusantis potiùs q[illegible]àm negotium gerentis ritu: aliud proinde promissum responsum à se recusari, cùm ea agendi ratio nec Oratorem nec se priuatum deceret: ab huiusmodi verbis abstinere solitos esse ipsos Principes, nedum ministros, præsertim nihil lacessitos, sed honoratos, & domi suæ. Ad obiecta dein paucis respondit: Mentem esse Pontificis, vt præter amplissimam securitatis fidem vnusquisque humaniter audiretur in Synodo, adeoque vt adessent non tamquam lepores inter leones, sed tamquam agni apud pastores: Ex prudentia Principis sperandum, auctorem ipsum fore non vt responderetur cauillationibus,

Digitized by Google

1561. quæ nullæ erant ex parte Pontificis, sed vt id consilij susciperetur, quod pacem & in sacris & in profanis rebus afferret Ecclesiæ, quod vnicè Pontifex cupiebat; cùm omnibus in cõperto esset, in vtrisque eam pacem defeciſſe ob recentiores sectas, & permanere vbi hæ radices non egerant: Ex earum multitudine ac repugnantia in iis prouinciis palàm certè fieri, inclytam Germaniam hæresi planè totam fœdatam: Corruptelas ex æquo expurgandas esse vbicumque necessitas vrgeret; nec posse Germanos affirmare se corruptelis vacare, cùm de iis tot in Comitiis ipsi conquesti essent, & Concilium ad eas curandas semper efflagitassent: Supplicia paucis obstinatis hæreticis auctoritate Pontificis inflicta in Italia, & alibi, nihil aduersari benignitati, quâ idem pœnitentibus veniam offerebat: quin potiùs ea supplicia præcipi legibus etiam Cæsareis, & congruere vetustissimæ Ecclesiæ, optimorumque Regum & Imperatorum consuetudini; eademque opera pietatis euadere non modò ad conseruandam Religionem intaminatam, sed etiam ad subducendas eas prouincias per modicam sanguinis effusionem horrendis calamitatibus, quæ aliis in locis cernere erat, vbi ea sancta seueritas non vsurpabatur: Idololatriam, quam Ecclesiæ Romanæ exprobrabant, esse cultum illum erga res sacras, quem à primis vsque sæculis Ecclesia obseruauerat, & integra Germania exercuerat ex quo Christi cultum susceperit: In Pontificis potestate ineſſe conditiones omnes tyrannidi repugnantes, cùm ea potestas non vi nixa sit, sed verbo Dei, & reuerentiâ fidelium, simulque cum tanta subditorum quiete ac felicitate coniungatur, quanta erat perturbatio & calamitas populorum qui ab illa secesserant.

His dictis surrexit, & abeundi veniam petiit. Sed eum Brandeburgicus secum ad prandium inuitauit; & non solùm cùm primùm illum excepit, & posteà deduxit, honoratius illi latus tribuit, sed in mensa honoris gratiâ detectum semper caput habuit, & quouis alio modo, gestibus, verbis, ac rebus oblatis, cuncta obseruantiæ vel maximæ argumenta illi protulit, iussis suis omnibus Consiliariis ad diuersorium vsque ipsum comitari. Inter eos Cancellarius, quæ dixerat in responsione pluribus excusauit. Reposuit Nuntius: Se nonnisi studio, quo flagrabat eorum salutis, ad eam querelam inductum; si aliter, gratum sibi futurum fuisse, vt quando nollent ipsi dissidiis huiusmodi finem imponere, iis agendi rationibus vterentur, quibus causa Pontificis æquior patefieret, eiusque charitas & benignitas perpetuò commendarentur. Cancellarius ita colloquium clausit: *Cœnobita horum omnium causa extitere.*

Brescâ

Digitized by Google

11 Brescâ profectus, Berlinum repetiit Commendonus postremò Februarij[e]. Eum postridie memoratus Archiepiscopus inuisit, ac responsa ipsi reddidit per vnum è suis Consiliariis, plena laudibus & gratiarum actionibus erga Pontificem, pollicitus, se ad Synodum iturum, vbi aiebat adfuturos multos Episcopos se quidem doctiores, neminem tamen se Pontifici fideliorem. Epistolam quoque illi tradidit suâ exaratam manu, quâ Pontifici respondebat; adiecitque, Ob accepti diplomatis beneficium maiori se fiduciâ opem & consilium petiturum à Pontifice ad rem Ecclesiæ promouendam. Hæc in Archiepiscopo agendi ratio tantò charior accidit Nuntio, quantò minùs eam sperauerat à iuuene viginti duos annos nato, qui & hæretico famulatu obsidebatur, & ab hæretico parente regebatur. Sed parentes eam sæpè probitatem amant in filiis, quam ob rationes pseudo-politicas nesciunt in seipsis velle. 1561.

[e] Extat in epistola Commendoni ad Borromæum Card. Brandeburgo, die 4. Martij 1561.

12 Detulit posteà Commendonus Pontificias litteras vxori Septemuiri, quæ Catholica erat, easque per summam lætitiam ac venerationem accepit. Nuntium rogauit, vt is eius nomine Pontificis pedes oscularetur, eumque certum redderet, velle se in veteri Fide & viuere & mori. Nec cessabat Septemuir consueta cum Commendono colloquia semper repetere, neque castigatorem suum à se disiungi patiebatur: quapropter dies aliquot ipsum retinuit eo nomine vt illi Ecclesiæ suæ sacra lipsana ostenderet, pretiosis in thecis asseruata, & Magdeburgensi Ecclesiæ [f] dono tradita à Carolo Magno, simulque Rosam auream, auo suo missam à Romano Pontifice Nicolao V. atque à Nuntio petiit, vt à Pontifice aliquid è sanctissimæ Crucis ligno sibi impetraret, quò illud in cruce locupletissima, à se ad id iam parata, reconderet; perinde quasi sacrorum lipsanum honor magis in ornamentorum pretio quàm in possessorum cultu haberetur.

[f] Hæ reliquiæ dicuntur illi Ecclesiæ donatæ ab Othone I. sed in epistola Commendoni, fortasse ex lapsu memoriæ, Carolus Magnus nominatur: nos illius tenorem variare noluimus.

13 Has inter moras Ioachimus identidem id repetebat, à quo reuerà ad eas protrahendas impellebatur, hoc est, Concilij negotium, modò Nuntium percontatus, Sperarétne Pontificem inclinatum iri ad concedendum Protestantium Theologis ius suffragij; modò conquestus, quòd Tridenti tot rerum capita fuissent sancita, iis minimè auditis. Commendonus ad alterum respondit: Par non esse, vt suffragium concederetur iis, quibus iure non debebatur, aliter enim innumeri illud sibi à Pontifice flagitassent honestiori specie, quàm Theologi ab eius obedientia seiuncti. Ad alterum: Inuitatos fuisse Protestantes ad Synodum hortationibus tam iteratis, tam studiosis, atque etiam tam demissis, vt nonnisi ipsorum

Digitized by Google

1561. proteruiæ imputandum esset, quòd auditi non fuerint: interim opus fuisse, vt ea dogmata definirentur ad incolumitatem certamque Fidem Gentium Catholicarum; nunc verò in controuersiam reuocandum non esse quod ab eo Tribunali decretum fuerat, cuius firmitati Religionis Christianæ firmitas adnectitur. Septemuirum proinde ille hortatus est, vt apud suos ipse fœderatos ad Concilium mitti curaret Oratores, sed viros pacis amicos, non autem ipsorum Theologos. Ad quod Ioachimus: *Theologi*, inquit, *haud pacem quarunt, sed contentionibus gaudent:* ac rursus omnem suam operam ad concordiam obtulit. Postremò subdidit, Optimum fore consilium, si ex cunctis nationibus viri probi seligerentur, qui iudices essent. Sed interrogauit eum Nuntius, A quonam ea electio esset habenda; subiecitque: Penes eos omnes probos homines haud maiorem tandem auctoritatem futuram quàm esset humana & erroribus obnoxia: at verò in Conciliis agnitum semper ab Ecclesia fuisse ductum Sancti Spiritus assistentis: nullâ re magis perturbatum iri regimen Ecclesiasticum, quàm si liceat admittere aduersus illius Magistratus, ad potestatis exceptionem, probitatis penuriam; id verò à nemine absurdius in medium afferri posse, quàm à Protestantibus, qui humanis operibus nihil planè tribuebant.

Et sanè frustrà nitebatur Ioachimus in exquirenda Concilij forma, cui se Protestantes subiicerent. Ipsi namque in conuentu Naumburgensi sextâ Februarij[g], nimirum eâ die, quâ responsum conceperant ad Nuntios, ab illis missum postridie manè, decreuerant quid esset Cæsari respondendum de Concilio, quò posteà in Erfordiensi cœtu rem maturarent; ibique conuenerat inter eos, nequaquam illud accipiendum esse, etiamsi denuò reuocarentur ad trutinam Fidei dogmata, & ius suffragij ipsorum Theologis concederetur. Etenim, aiebant, Pontificem nihilominùs ex suffragantium numero potiorem futurum; adeoque Concilium ab illis petendum, in quo quæstiones non sententiarum multitudine, sed ad Dei verbum deciderentur; quod per alias voces sonabat Concilium quoddam, vbi vnusquisque totius conuentus iudicem ageret, & cui liberum esset in sua opinione, quamuis singulari, obstinatè persistere. 14

Sed ea fortassis ad id vsque temporis Brandeburgico erant ignota. Post varias cunctationes cùm iam ille non posset profectionem Nuntij ampliùs retardare, litteras ipsi dedit, quibus Pontifici respondebat, & munera ingentis pretij ad eumdem deferri iussit. Verùm Nuntius actis gratiis ea recusauit, eorumque loco duo petiit; alte- 15

[g] Extat in scripturis Cassiani à Purco.

alterum, vt cùm ipse Nuntij Osij nomine librum confessionis suæ ad Septemuiri vxorem attulisset, ne grauaretur Septemuir illum legere; alterum, vt Carthusianis loca quædam restitui iuberet prope Francofurtum ad Oderam, illis erepta. Vtrumque ipsi promissum; atque ita tertio Martij discessit. 1561.

CAPVT V.

Res à Commendono gestæ cum Henrico Duce Brunsuicensi, cum Septemuiris Colonienſi ac Treuirensi, cum aliis Episcopis, cum quibusdam liberis Ciuitatibus, & cum Duce Cliuiensi.

1 PEr multas hæreticorum vrbes iter faciens Commendonus [a], adiit Henricum Ducem Brunsuicensem, qui Catholicus erat. Hic diploma litterasque Pontificis excepit summâ reuerentiâ, nec vllam Synodi continuationi difficultatem obiecit; quin voce ac scripto respondit: *Sperari à se, interceptum Concilium ad optatos exitus deducendum.* Ducem Ernestum è sua familia, aliosque illius fratres, qui Lutherani erant, excusauit, quippe fortunæ tenuitate, non animi prauitate ad id seductos. Dixit, Se resciuisse à Septemuiro Saxone, cùm factio Caluinistarum Naumburgi prævaleret, à Lutheranis Comitia propria Saxonica inter se adornari, atque ea de re sermonem postremò fuisse habitum à circulo Saxonico Brunsuici; adiecitque, fidenter sibi affirmasse eum, qui memorato Septemuiro à secretis erat, vbi Eucharistiæ sumptio sub vtraque specie permitteretur, suum Principem facile ad Catholicos accessurum: quæ tamen narratio æquè Duci ac Nuntio dubia visa est. [b]

2 Inde Commendonus ad complures primarios Præsules, diploma litterasque Pontificias delaturus, iter conuertit: quos tametsi variis ille temporibus allocutus sit, responsa tamen hîc simul ac summatim referam [b]. Antistites Nauburgensis & Paderbornensis, etsi podagrâ laborantes, se paratos ad accessum obtulere: Monasterienſis excusauit se, propterea quòd hæreticos nimis propinquos, & subditos parum sibi obsequentes haberet. Alios suas apud Diœceses Nuntius non est nactus, adeoque diploma Pontificis, eiusque litteras Consiliariis reliquit. Verùm ille sibi suadebat [c], eorum plerosque nihil minus quàm de aduentu ad Synodum cogitare, cognitis præsertim Protestantium conatibus ad eos auertendos, quò Synodus Præsulibus infrequens, auctoritate vilis haberetur. Coloniam posteà peruenit ineunte Aprili, vbi Colonienſis Archiepiscopus, habitâ cum suis Consiliarius de responso deliberatione, pro reliquorum

[a] Litteræ Commendoni ad Borromæum Cardin. Rhenis 24. Martij 1561. quarum pars clandestinis notis erat scripta.

[b] Cuncta extant in variis litteris Commendoni ad Borromæum Card. ac præcipuè in epistola ab eo Antuerpiæ scripta 5. Maij ad Mantuanum Cardin. designatum Concilij Legatum.

[c] Litteræ Commendoni ad Borromæum Cardinalem, Bruxellis 11. Aprilis 1561.

1561. rum more dixit, se præstò esse ad obsequendum Pontifici; sed de suo ad Synodum accessu, à Germaniæ statu se cogi, vt prius Cæsarem consuleret.

Plùs propensionis ac studij animaduertit in Septemuiro Treui- 3
renſi[d]; à quo didicit, scripsisse Ferdinandum ad tres Septemuiros Ecclesiasticos, eosdemque cohortatum ad operam nauandam Concilio; simul etiam illos consuluisse, num efficaciùs promoueri posset Synodus per noua Comitia, an alio modo. Responsum ab illis fuisse redditum: Comitia haud opportuna videri, quoniam in ipsis Protestantes in vnum coalescerent, adeoque immobiles forent, idque propterea, quòd vnius firmitate cuncti firmi redderentur: faciliores eos repertum iri, si cum singulis ageretur; quod discrimen, aiebat Archiepiscopus, licuisset ipsi Commendono in suo itinere experiri: quapropter potiora censeri Cæsaris officia, singulis Principibus seorsim adhibita.

d Litteræ Commendoni ad Borromæum Card Confluentiâ, 14. Aprilis, & Colonia 21.

Ad hanc rem cœpit Nuntius differere, quantæ foret vtilitatis 4
fœdus iniri inter Catholicos. Protestantes ad eam vsque diem minus quàm Catholicos pollere viribus, & tamen ob coniunctionem inter se formidabiles euasisse: at reuerà, nec eam esse inter illos coniunctionem, sed specie tenus, & adstrictam non concordiâ nec amicitiâ inter se, sed vnicè odio in Religionem Catholicam, & cupiditate Ecclesiasticorum bonorum: per hanc, quamuis imperfectam societatem, adeò illos præualere, vt Catholici Principes ægrè iam possent obedientiam & vectigalia à suis subditis exigere: tantâ vti Protestantes solertiâ ad emolumenta suæ sectæ, & ex aduerso tantâ socordiâ Catholicos, vt hi nonnisi soporem, illi nonnisi vigilantiam præ se ferrent, perinde ac si Catholici ea opere sequerentur, quæ Protestantes doctrinâ, hoc est, Fidei omnino fidendum, & operibus nihil. In comperto esse, quanto fuerit emolumento multis Principum Præsulumque, fœdus Franconicum: ea loqui Nuntium priuato nomine, non mandato Pontificis. Treuirensis, audito pergrato suis auribus sono, eâdem modulatione concinens, aperuit Nuntio, Augustæ anno superiore propositum à se fuisse Cæsari fœdus ineundum inter Septemuiros Ecclesiasticos, inter Episcopos & Principes finitimos, inter Ducem Cliuiensem Cæsaris generum, & inter ditiones Belgicas Regis Hispanici, qui paratissimo ad id animo erat: comprobatum id à Cæsare verbis fuisse, sed posteà haud in opus deductum. Vnde Commendonus arbitratus est, destitisse ab eo Cæsarem ob suspicionem, ne Rex Catholicus patronus euaderet, adeoque quasi moderator trium è Septemuiris Ecclesia-

Digitized by Google

cleſiaſticis, ac reliquorum fœderatorum. Ita ſæpè dum noſtris diffidimus, euadimus hoſtium præda. 1561.

5 Hîc pariter à Nuntio reſcitum eſt[e], Proteſtantes, quò exprobratam ſibi repugnantiam inter veterem doctrinam, Confeſſionemque Auguſtanam velarent, vſos hac arte fuiſſe, vt nimirum tam ea quàm Opera Lutheri per typos euulgarentur, adulteratâ formâ: quamobrem Ioannes Federicus Dux, qui ſolus cum ſuis liberis primi Lutheraniſmi tenax erat, rurſus imprimendam typis curauerat vtramque doctrinam, vtriuſque verâ formâ retentâ: ac proinde ea confecta vnitas, quâ Proteſtantes ſtuduerant vulgus decipere, & quaſi clypeo contra Catholicos ſe munire, ab ipſorum ſectatoribus detecta euaneſcebat, cùm certè non poſſit non modò eſſe, ſed ne dici quidem apparere vnum id in quo nec verum inſit nec bonum. Cetera Treuirenſis haud paratum præ ſe ferebat animum ad Synodum per ſe adeundam, cauſatus præſentiæ ſuæ neceſſitatem in propriis ditionibus ad Religionis tutelam, illarumque ex longinquitate damnum in antegreſſa conuocatione; verumtamen rem in Pontificis iudicio reponebat.

[e] Cuncta exſtant in epiſtola Commendoni ad Borromæum Card. Coloniâ, 11. Aprilis 1561.

6 Viſum Nuntio fuerat, haud vigere Coloniæ eam ſinceritatem, eamque diſciplinam, quam optabat; obſeruans teporem in hæreticos, repugnantiam Cleri & Ordinum Mendicantium in admittenda Societate Ieſu ad poſſeſſionem alicuius templi aut Cœnobij, ſed ſolùm ad exercitationes publicæ Academiæ, &, quod hinc oriebatur, Lutheranorum multitudinem. Quocircà in reditu ab vrbe Confluentia, vbi Treuirenſem conuenerat, Magiſtratum eſt allocutus, & cùm ab eo inuiſeretur, litteras Pontificias ipſi dedit, eumque cohortatus eſt, vt opere ita ſe gereret, ſicuti poſtulabat illius Reipublicæ ſigillum, in quo hæc erant inſculpta in epigraphe: *Colonia Agrippina, deuota & obſequens filia ſanctæ Romanæ Eccleſiæ.* Significauit Senatus, magnæ ſibi honorificentiæ ducere, quòd ipſi, tamquam liberæ Ciuitati, Orator ad Synodum legandus eſſet, ac demiſſiſſimam obedientiam Pontifici exhibuit: effecturum ſe ſpopondit, vt ſanctiones iam ſtatutæ, ſed neglectæ, re complerentur, vt nemini non perſpectæ Fidei liceret ibi commorari. De libris etiam imprimendis, de vigilantia ſacræ Inquiſitionis, de Theologicæ facultatis cura feruentia ſtudia Nuntius impendit cum iis quibus ea opportuna exiſtimauit.

7 Inde ad Cliuienſem Ducem perrexit, de quo [f] grauis illum cura perculerat. Moderabatur is tres Ducatus, & multas ditiones tum citra tum vltra Rhenum, finitimas ditionibus Colonienſi, Treuirenſi,

[f] Litteræ Commendoni ad Borromæum Cardin. Antuerpiæ, 25. Maij 1561.

Digitized by Google

1561. rensi, Leodiensi, & Belgio, Philippi Regis patrimonio, cunctis quidem Catholicis prouinciis, sed hæreticorum frequentiâ infectis, adeoque in eiusmodi statu, vt plurimum boni malive posset in eas influere à Ducis conditione. Retinebat ille Religionem, sed cum suspicione alicuius erroris; non quidem ab animi cupiditate profecti, cùm se perpetuò à spoliandis onerandisque Ecclesiis abstinuisset; nec ab impietate, cùm reuerentiam antiquæ Fidei exhiberet, semperque inuitamentis suscipiendæ Confessionis Augustanæ repugnasset: sed ab hominum fraude, apud illum auctoritate pollentium, morbo facilioris curationis quàm vbi ab interiore causa dimanat. Degebat in eius dominio prope Coloniam magister quidam, qui hæresim quingentos planè discipulos edocebat, quibus ciuitas inficiebatur. Sæpiùs hominem Dux admonuerat, sed numquam punierat: hinc ab ipsis castigationibus Principis ille audaciam hauriebat, animaduertens flagitium sciri, & tamen tolerari. Sed maior incessit Nuntium sollicitudo, vbi cognouit, in magna esse apud Ducem existimatione concionatorem quemdam, qui documenta improba disseminabat, & Eucharistiam sub vtraque specie in templo Franciscanorum populo administrauerat. His de causis anxius Nuntius Ducem adiit, & præter diploma Pontificiam epistolam illi reddidit, quâ Pontifex eum blandè cohortabatur, vt in maiorum suorum pietate persisteret.

Exceptus ab eo Nuntius est & amanter & honorificè; & quam- 8
quam Ducem offendisset amaro erga Romam animo, ob reuocationem cuiusdam diplomatis anteà impetrati, captiuitatemque Procuratoris qui rem transegerat, huiusmodi tamen responsum retulit: *Excipi à se summâ reuerentiâ benedictionem ac diploma sanctissimi Domini nostri Pij Quarti, Pontificis maximi Ecclesiæ Romanæ & Oecumenicæ, & Domini sui clementissimi. Suscipi à se tamquam à filio paterna monita, ne à suorum maiorum semita declinaret: sperare, ne latum quidem vnguem ab eorum Religione se deflexurum: Concilij conuocationem sibi esse percharam, quò suos Oratores missurus erat, eaq; præterea præstiturum quæ Catholicos Principes decerent. Verùm quo fructus inde copiosior decerperetur, summoperè se cupere, vt communi Principum Imperij consensu illud celebraretur, atque ad id suam operam polliceri.* Commendonus collaudatâ Ducis pietate, quod ad postremam partem spectabat, respondit: Id pariter à Pontifice incredibiliter exoptari, pro eo ac supremo suo muneri par erat, & quemadmodum tot adhibita à se studia palàm faciebant, quot Dux ipse conspicabatur; sed vbi ea studia aliorum culpâ in irritum caderent, permittendum non esse,

Digitized by Google

esse, vt improborum peruicaciâ probi non confirmarentur, detege- 1561.
rentur errores, veritas stabiliretur.

9 Duo quæ sæpè memorauimus capita magno animi sensu proposuit Cliuiensis, concedendum videlicet esse laicis vsum Calicis, & coniugium Sacerdotibus. De priori sensa quidem Catholica is præferebat in mente, sed aiebat, Id à se suis subditis interdici non posse; eius vsum viginti quinque iam annos inductum à se reperiri, & complures ad hæresim pronos eo contentos fore, nec præcipites ituros. De posteriore affirmabat, A Sacerdotum intemperantia necessitatem oriri, è quibus ne quinque quidem numerabantur, qui concubinas publicas non haberent. Studuit Nuntius eius rationes soluere, quantum satis esset ad commonstrandam Decretorum consuetudinumque Ecclesiæ Catholicæ ad eum vsque diem conuenientiam; non tamen tam acriter, vt per ea argumenta improbaretur tamquam minimè conueniens, minimeque probabilis relaxatio in posterum; dixitque, Ea de re in Concilio deliberatum iri: atque ita ipsius Ducis desiderio erga eas concessiones vsus est, vt ipsum alliceret ad id quò eius legatio tendebat. Hortatus pariter est ad expellendum è suis ditionibus doctorem hæreticum, & ab Aula sua corruptum concionatorem. De alterius expulsione spem fecit Cliuiensis; de altero significauit, rectâ eum Fide præditum. Nuntium inter dimittendum rogauit, vt se suaque Pontifici commendaret, voluitque illum è suis ædibus ad hospitium ipse deducere, atque ibi aliquanto temporis spatio cum eo colloqui. Nuntij tamquam simulacra quædam sunt, quibus nescio quid maioris venerationis præstatur, cùm dignitati personæ, quam repræsentant, accedit maiestas, & quidam spiritus imaginis repræsentantis.

CAPVT VI.

Commendonus pergere in Daniam iussus. Legati Concilio designati. Cardinalium creatio; & duo notatu digna de Amulio., & Aquileiæ Patriarcha.

1 COmmoranti Antuerpiæ Commendono duæ superuenerunt Româ iussiones[a]: altera, vt cùm ipse Naumburgo significasset, Regem Daniæ ad eum conuentum non aduenisse, ipsum in eius regnum adiret ad Concilium illi indicendum. Verùm quò posset Nuntius ea iussa exequi, opus illi erat, vt priùs operâ Cæsaris fidem publicam obtineret. Rex Daniæ iuuentâ florebat, ingenti animo præditus, ingentique potentiâ, præsertim maritimâ,

[a] Litteris Borromæi Cardin. 4. Martii, quibus Commendonus respondet Antuerpiâ 3. Maii.

Digitized by Google

1561. adeoque animo ingentia molitus; quàmplurimis Germaniæ Dynastis sanguine coniunctus, Saxonis gener, sororis Brandeburgici filius, ac proinde à complurium spe, multoque magis à sua, Coronæ Cæsareæ destinatus, vt propterea huiusmodi Principis ad Concilium accessio plurium instar fuisset. Sed iter videbatur difficile [b], ob regionis inclementiam, nec minùs etiam difficilis ingressus ob domini ferociam, apertamque inimicitiam, quam ille in Sedem Apostolicam profitebatur.

[b] Litteræ Commendoni ad Mantuanum Cardin. Antuerpiâ 5. Maij 1561.

2 Secundo loco Nuntio iniunctum fuit, vt perscriberet tum res à se gestas, tum gerendas, duobus Concilij Legatis, qui aberant Româ, adeoque participes illicò fieri non poterant litterarum, quas ad Borromæum Cardinalem ipse scribebat. Alter ex his Legatis in Senatu promulgatus iam fuerat, nimirum Hercules Gonzaga Cardinalis Mantuanus [c], de cuius virtute aliqua est habita mentio, cùm de postremis Pontificiis Comitiis egimus, in quo ad plurimas proprias viri dotes, familiæ auctoritas accedebat, quoniam ipsius ex fratre nepos Guillelmus Dux, erat Cæsaris gener destinatus, adeoque simul Cliuiæ ac Bauariæ Ducibus affinitate coniunctus. Quare huiusmodi Legatus conferre poterat Synodo non modò regimen iudicij præstantiâ, splendoremque ditionis amplitudine, sed vigorem cognationis auctoritate. Principio conatus est pro virili Mantuanus munus declinare, quippe tam laboris certum, quàm successus incertum: sed Pontifex electioni iam habitæ firmus inhæsit, & quò suauius illi redderet onus, voluit parte præmij ipsum anteuertere, donato per eos dies Purpurâ Francisco Gonzaga [d], filio celebris illius Ferdinandi, qui Herculis frater erat.

[c] Acta Senatus, 14. Febr. 1561.

[d] 26. Februarij 1561.

3 Mantuano destinatus id temporis fuit collega solus Puteus Cardinalis, vir Iuris Pontificij scientiâ præstans, & ob varias animi dotes supremâ dignitate dignus in anteactis Comitiis habitus, quemadmodum suo loco dictum est; sed alius Legatus, cui iussus est Nuntius res à se gestas communicare, animo solùm Pontificis destinatus fuerat, [e] in Senatu non euulgatus, quo tempore epistola, quâ id mandabatur, scripta fuit, & paucis antè diebus inter Cardinales cooptatus [f]. Fuit hic Stanislaus Osius, Nuntius tunc ordinarius apud Cæsarem, vir magni nominis tum in Polonia, vbi natus erat, tum in Germania, vbi primas Ecclesiæ partes sustinebat, coalescentibus in eo geminis illis laudibus, quæ præ ceteris virum egregium supra conditionem humanam euehunt, vitæ sanctimoniâ, & eminentiâ doctrinæ. Multis antè annis eum coëgerat inuitum Sigismundus Poloniæ Rex ad Culmenses Insulas suscipiendas, eiusque

[e] Epistola Borromæi Card. scripta est 4. Martij, & legatio commissa est Osio 20 Martij, vt in Actis Senatus.

[f] 26. Februarij, vt in Actis Consist.

Digitized by Google

que operà vsus fuerat in grauissimis legationibus ad Poloniæ salu- 1561.
tem. Inde promotus Osius ad peramplum Varmiensem Episcopatum, Apostolico animo in suo tutando grege, & in sustinenda Religione desudauit: quapropter voluit Pontifex, vt suam ille virtutem in vniuersæ Ecclesiæ vtilitatem exerceret: eoque priùs per grauissimum illud Germanici Nuntij munus exercito, eiusmodi fructus expertus est; tam concordes de illius studio ac virtute acclamationes accepit, vt nihil ipsi desiderandum superfuerit, quin eum Præsidem Concilio daret, § qui scientiâ illud regeret, sanctum redderet probitate, existimatione cohonestaret. Interim verò iussit Osium cum Legati potestate apud Ferdinandum in Germania permanere.

§ 10. Maij, vt in Actis Consistor.

4 Et sanè studuit Pontifex per eum Purpuratorum delectum Sedi Apostolicæ nationum omnium beneuolentiam conciliare, promotis ex qualibet viris, qui virtute ac genere præcellerent, Principibus accepti, nimirum tales, vt eorum dignitas operi suscepto conduceret. Elegit itaque præter Osium, & iuniorem Gonzagam, Hieronymum Seripandum, satis memoratum in priore nostræ narrationis parte, multoque ampliùs memorandum in futura, qui tunc Salernitanæ Ecclesiæ præerat: Bernardum Saluiatum, S. Populi Episcopum, Leonis X. sororis filium, & consanguineum Gallorum Reginæ, quæ illius Purpuram à Pontifice flagitarat: Petrum Franciscum Ferrerium, virum nobilem ex Insubria, Vercellensem Antistitem, in amplis administrationibus exercitum à decessore, tunc verò Nuntium Venetiis: Ludouicum Simonettam, Mediolanensem, Patritiâ familiâ, Pisauri Episcopum, egregium Iurisperitum, qui sub Paulo III. interfuerat Synodo, & sub Pio Datarij primario munere fungebatur: Antonium Perenottum, Episcopum Atrebatensem, famâ illustrem, qui eo tempore supremam ferè auctoritatem obtinebat in Belgio: Philibertum Naldium, Bardesium, Engolismensem Episcopum, apud Pontificem Galliæ Regis Oratorem, qui Rex honorem Purpuræ illi impetrarat: Marcum Antonium Amulium, Venetum, à nobis suprà laudatum; qui post clarissimas legationes, suæ Reipublicæ nomine apud summos Principes obitas, eiusdem Orator tunc aderat apud Pontificem: Aloysium Estensem, Herculis Ducis Ferrariensis filium: Ludouicum Madruccium, Episcopum electum, ac Principem illius vrbis vbi Synodus habenda erat, simulque præditum promeritis hereditariis in sacrosanctum illum totius Ecclesiæ cœtum, à Christophoro Cardinali magni nominis acceptis, qui adhuc viuens illi sedem conces-

Digitized by Google

1561. ſerat, & à Pio legatione Picenâ donatus fuerat: Marcum Siticum, Altempſium, Pontificis ſorore genitum, Antiſtitem Caſſanenſem electum, & prænobilem in Germania Comitem: Inicum Aualum, Aragonenſem, Vaſtij Marchionis, clari militum imperatoris, filium: Alfonſum Geſualdum, Protonotarium Apoſtolicum, filium Principis Venuſij: Franciſcum Pacecum, cuius virtutes promeruere, vt ei Purpuram Philippus Rex & poſtularet & impetraret, ſuffragantibus etiam precibus Florentinæ Ducis, & conſanguinitate cum Paceco Cardinali anteà defuncto, viro de ea Synodo optimè merito, minuſque ſolùm fortunato ob temporum conditionem, ob quam ſemel viſus eſt minùs obſequens voluntati ſacri ſui Principis, quàm profani: Ioannem Franciſcum Gambaram, nobilem equitem Brixienſem, Pontificiæ Cameræ Clericum: Bernardum Nauagerum, Venetum, qui pariter ac Amulius multas regias legationes obierat, & tandem Romanam Paulo IV. ſedente, quique vnà cum ciue ſuo, quem nuper nominauimus, palàm fecit, prudentiam politicam Chriſtianæ pietati minimè repugnare: Hieronymum à Corregio, à nobis ſæpè memoratum, qui præter inclytam nobilitatem Romanæ Sedi operam ſuam nauarat Nuntius apud Reges, lucemque à litterarum excellentia, morumque probitate ſibi compararat.

Res accidit in hoc Patrum delectu digna planè quæ memoretur[h], quippe ob admirationem iucunda, ex documento conducibilis, & à noſtro argumento non aliena. Veneta Reſpublica Pontifici commendauerat Ioannem Grimanum Aquileiæ Patriarcham, Antonij ſuæ patriæ Principis nepotem, cui Dominicus patruus, & Marinus frater fuere, ſpectatiſſimi Senatus Apoſtolici Patres; atque hiſce ſanguinis ornamentis propria ipſius viri accedebant, ex litterarum ſplendore, morumque grauitate. Pontifex verò pronum ſemper animum ad gratificandum in eo Reipublicæ præ ſe tulerat, dummodò S. Inquiſitionis tribunal Patriarchæ non obſtaret. Etenim vſque ab anno 1547. obiectæ illi fuerant prauæ ſententiæ, pro quibus Canonicæ, vt aiunt, purgationi ſubiectus fuerat: & forſitan illæ ſuſpicionis vmbræ Purpuram quoque præpedierant ſedente Iulio III. in cuius mandatis, Camaiano ad Cæſarem Nuntio traditis, comperio recenſitam à Pontifice Reipublicæ poſtulationem, quò Grimanus promoueretur; & paucis pòſt diebus conſpicor electum ipſius loco Aloyſium Cornelium, Cypri tunc Priorem, vt aiunt: ſed poſteà Pius Quartus ſe benè illi affectum indicarat. Iam verò quoniam concurſus ad honores, inſtar ſubtilioris aëris eſt qui morbos detegit, ſuperuenere Venetiis id temporis ad ſupremum

[h] Conſtat ex litteris Amulij ad Senatum, 31. Auguſti, & 22. Februarij, aliiſque, vſque ad hanc creationem: & poſt eam in aliis Secretarij Veneti ad Rempublicam, vſque ad 8. Martij.

Digitized by Google

mum Fidei tribunal quædam litteræ, à Grimano iam scriptæ Vicario suo, quibus illum iubebat suggestum restituere cuidam concionatori, inde amoto ab eodem Vicario, quòd is pro concione significarat, ex Diuina prædestinatione aut reprobatione adimi potestatem hominibus perdendæ vel adipiscendæ salutis; atque in hisce litteris huiusmodi doctrinæ assentire se Grimanus indicabat. Propter eas litteras, tunc planè delatas cùm Pontifex propè erat vt Patres renuntiaret, dixit Pius Amulio Oratori, Dubium esse licerétne sibi eo delectu Reipublicæ Grimanum petenti satisfacere, donec narratæ suspiciones discuterentur. Orator grauiter ex eo commotum animum præ se ferens respondit; Rempublicam id ægerrimè habituram, tum ex certa spe, quam ad eam vsque diem acceperat, tum ex causæ obiectæ titulo, perinde quasi hæretico homini decus illud commendationibus suis postulasset; simul etiam quòd eam notam in suo tam nobili ciue pateretur. Quocircà Pontifex ipsam actorum summam Oratori tradidit, permisitque vt is decemuirali Consilio illam secretò communicaret: accersiuit prætereà Ghislerium Cardinalem, qui Alexandrinus ex patriæ nomine dicebatur, sacrorum Quæsitorum Principem, iussitque ab eo scripturarum auctographa Amulio coram se ostendi. 1561.

6 Impetrauit Amulius, vt sibi liceret Grimanum Romæ degentem commonefacere, & ad Pontificem adducere. Ibi, dum se ille purgaret, in lacrymas honesti doloris prorupit, dissertationemque de ipso argumento à se scriptam protulit, in cuius calce suam omnem sententiam Apostolicæ Sedis iudicio subiiciebat. Obtinuit tandem Orator, vt Pontifex, pridie quàm cogeretur Senatus, cœtum S. Inquisitionis haberet, vbi admissus est Patriarcha ad suam causam dicendam: sed ea defensio non tam dilucida enituit, vt omnis nebula dissiceretur. Quare Pontifex Oratori significauit; Temporum conditionem eam esse, quæ postularet in Ecclesiæ cardinibus sinceritatem non modò puram culpæ, sed suspicionis, in re tanti momenti: quin etiamsi ipse Grimanum Senatui proposuisset, Cardinales tamen, ac potissimùm qui Fidei Quæsitores erant, obstituros fuisse; proinde loco dignitatis consequendæ, & illi & Pontifici dedecus allatum iri. Ipse quoque Alexandrinus Cardinalis, qui colloquio intererat, denuntiauit, in eo casu fas sibi minimè futurum ea reticere in Senatu, quæ suggerenda Pontifici censuisset. Pollicitus tamen est Pius, se causam celeriùs maturaturum, & in eo Præsule Reipublicæ gratificaturum. Petebat saltem Orator, vt illum Pontifex in sinu, vt aiunt, seruaret. Sed hic reposuit, A se in

Digitized by Google

1561. Comitiis iureiurando fidem obstrictam, ne eam reseruandi rationem, odiosissimam Collegio, vsurparet; verùm alio modo eius quod intendebatur, certo successui se consulturum.

7 Manè quo Senatus habendus erat, Pontifex Oratorem festinanter accersiit, iussitque in cubiculis Borromæi Cardinalis commorari; interim in Senatu duos nobiles Venetos inter reliquos elegit ad Purpuram, quorum neuter ad eam aspirabat, vterque promerebatur. Hi fuere Nauagerus, suprà laudatus, & anteà propositus à Republica vt Ecclesiæ Veronensi præficeretur, & Amulius, de quo dixit dum ipsum Pius nominaret, *Hic est vas electionis.* Differüit quoque de Grimano, curauitque vt singuli Patres consensum sponderent, vbi de ipsius innocentia constitisset; de quo alibi sermo erit. Amulius diu repugnauit, adeò vt Pontifex eum seuero præcepto ad id compulerit. Tunc ille, Cùm ipse, inquit, ministrum ageret Reipublicæ, Sedi Apostolicæ vel maximè obsequentis, nolle non obsequi; ac Purpuram suscepit. Verùm Senatus Venetus non mediocrem animi molestiam ex eo prætulit. Et sanè videbatur debuisse Pius ab Amulij electione abstinere ob eamdem causam, quæ fortassis ipsum impulit & animauit. Etenim cùm paucis ante mensibus ageretur de præficiendo viro cuidam prænobili Ecclesiæ ditionis Venetæ, & de qua peculiaris tunc esset habenda ratio ad retinendam ibi Religionem, Pontifex ad Amulium mentem conuertit, eoque inscio, per Nuntium rem Senatui significauit, adiecto tamen, se nihil effecturum Senatu non probante. Sed fortè Nuntius iniunctam conditionem omisit, ne successum in dubium adduceret: quapropter Respublica suspicionibus stimulata, quasi Amulius rem suam egisset, illum à legatione confestim reuocauit; quod Pontifex acerbè tulit, perinde ac si per sua ipse beneficia noceret. Idcircò epistolam suo chirographo [i] ad Senatum scripsit, in qua iureiurando affirmabat, ne conscium quidem rei Amulium fuisse; simulque testabatur conditionem in litteris ad Nuntium appositam, eo iusso autographum Senatui proferre; demum generosam Reipublicæ indolem rogabat, ne plecteret innocentem. Quamobrem respondit Senatus per summam obsequij demissionem, affirmans, Fuisse reuocatum Amulium non quidem ad inferendam Pontifici molestiam, nec ad inurendam Oratori notam, sed ad eas leges custodiendas, quibus ipsorum regimen semper perstiterat, ad emolumentum potissimè Sedis Apostolicæ: verumtamen quando Pontifici placuerat adhibere manum illam, quâ cælum aperiebat claudebatque, ad suam ipsis voluntatem significandam, velle se illi obsequi; idque

[i] Die 23. Septembris 1560. vt extat in scripturis apud Burghesios.

vt

vt re præstarent, Amulium, qui iam erat in itinere, regredi iusse- 1561.
runt, quod effectum est, ad legationem exercendam. Sed hoc ipsum factum præcedens, Rempublicam seu duriorem seu suspiciosiorem reddidit in subsequenti.

8 Porrò ex electis in ea cooptatione tres Concilio Legatos addidit Pius[k], Osium de quo diximus, Seripandum, qui penè tamquam Præses interuenerat virtutis præstantiâ, cùm aderat tamquam inferior cuiuis Episcopo, gradus conditione; ac denique Simonettam, vt accedente pariter Puteo ex superiore destinatione, par ibi esset egregium Iuris Canonici Consultorum, quemadmodum par alterum erat in Theologicis disciplinis. Quare labitur Suauis, dum narrat, ægrotanti Puteo subrogatum fuisse Seripandum. Etenim non vnus Seripandus, sed simul Osius ac Simonetta in eodem Senatu ad legationem sunt destinati, & non quasi alteri deficienti suffecti, sed tamquam additi collegæ, sicuti constat ex Actis. Euenta possibilia, etiam sub aliqua similitudine veritatis, sunt instar possibilium numerorum, hoc est, supra omnem numerum: at verum vnicum est; adeoque in vtrisque temeratiæ dementiæ est, confidere vt illud ipsum verum, planè ignoratum, fortuitò nanciscamur.

[k] 10. Martij 1561. vt ex Actis Senatus.

CAPVT VII.

Missio, sed irrita, Martinenghi Abbatis ad Britanniæ Reginam. Acta Commendoni cum Episcopo Leodiensi, cum ciuitate Aquisgranensi, cum Belgij Gubernatrice, & cum Granuellano Cardinali. Malæ doctrinæ semina à Michaële Baio, & Ioanne Hesselio sparsa; & consilia inita de eis opprimendis.

1 POntifex, appropinquante cogendi Concilij tempore, acceptisque responsis Catholicorum Principum Concilio consentientibus, sicut amplius infrà narrabitur, Angliæ quoque Reginam ad eumdem consensum inuitandam censuit. Etenim aut illa consentiret, & magni emolumenti facta fuisset accessio; aut recusaret, & euitatum fuisset illud incommodum, quòd posset quispiam Pontificis aut incuriam aut neglectum incusare. Is igitur Hieronymum Martinenghum Abbatem in Belgium misit, cum mandatis, vt ibi securitatis fidem opperiretur[a], ipsi ab Oratore Hispaniæ, apud Angliæ Reginam degente, obtinendam: eâque impetratâ vltrà pergeret; sed hospitium nec apud Oratorem, nec apud alium quempiam acciperet, soluséque Reginam adiret, ne quod præberetur indicium,

[a] Primum autographum mandatorum apud me est.

Digitized by Google

1561. dicium, quòd sacrosanctum Concilij negotium cum politica Hispanorum vtilitate connecteretur, & quòd Pontifex vnà cum Rege rem concorditer ageret: Vt eam nomine Pontificis paternè cohortaretur ad opus adeò & ipsius & subditorum saluti profuturum; & vt in eo euentu polliceretur qualemcumque Pontificis fauorem: Vt abstineret à procuranda libertate Antistitum captiuorum, atque ab aliis arduis rerum capitibus, donec assensum Concilio consequeretur: nam sæpè is, à quo multa grauia, eiusque propensioni dissentanea postulantur, si velit illorum quidpiam denegare, adeoque postulanti haud plenè satisfacere, inducit animum ad sibi plenè satisfaciendum, cunctis planè denegatis. Vbi fides ad tutum accessum sibi non præberetur, id Romam scriberet, noua inde mandata præstolaturus: si Commendonum offenderet in Belgio (sicut contigit) [b] negotium cum eo communicaret, vtpote Aulæ Anglicanæ perito, vbi Mariâ regnante Sedis Apostolicæ rem feliciter gesserat. Quod si ab Elisabetha Regina illi repulsa redderetur, ipse modestè diceret, Nonnisi permolestum id fore Pontifici, & huiusmodi consilium videri minimè consentaneum magnæ prudentiæ, quam illa in reliquis præferebat.

[b] Litteræ Commendoni ad Mantuanum Cardin. Bruxellis 20. Maij 1561.

Regina Oratori Hispano roganti, se Nuntium accepturam negauit, tres rationes causata; Promulgationem Concilij sibi priùs communicatam non fuisse, quemadmodum aliis Principibus Catholicis: Concilium illud non esse liberum, pium, & Christianum, ad quale Concilium si conuocaretur, viros doctos, ac Religionis studiosos, Ecclesiæ Anglicanæ nomine ipsa misisset: Sub Concilij obtentu aduentum affectare Nuntium, quò Catholicos regni sui ad seditionem sollicitaret: adiecitque, nouum non esse, Romani Pontificis ministros in Angliam non admitti, quandoquidem ipsius soror Maria excluserat hominem à Paulo IV. missum, qui Purpureum galerum Guillelmo Peto deferebat. Vsque adeò proborum facta non proba perniciem creant, dum honestum prætexunt pallium imitationi improborum. Id autem apertius patefacit tenuem Suauis notitiam, affirmantis, quod alibi notauimus, à Peto Cardinalis ac Legati insignia statim fuisse suscepta. 2

Dum Commendonus responsa Cæsaris expectabat de obtinenda securitatis fide à Daniæ Rege, suam Concilio nauabat operam in Belgio. Egit ibi cum Episcopo Leodiensi [c], viro nobilitate in primis conspicuo, quippe Marchionis Bergensis patrueli; sed quem longè digniorem æstimatione reddebat virtus, cui nobilitas sanguinis & splendor est ad decorem, & instrumentum ad opus. Is Concilio 3

[c] Litteræ Commendoni ad Mantuanum Cardin. Aquisgrano 1. Iunij 1561.

Digitized by Google

lio sese obtulit, non prompto solùm, sed hilari animo, tametsi morbis affligeretur, infirmâque corporis habitudine langueret. De cetero flagrantissimum in eo studium agnouit Nuntius, & numquam defessam Præsulis Christiani solertiam. 1561.

4 Leodio Aquisgranum petiit, gauisusque ibi est Religione illorum ciuium, qui quingentos planè homines hæresis causâ depulerant, legeque sanciuerant, ne cui liceret Magistratum inire, quin priùs iureiurando contestaretur se Catholicum esse, & Catholicum perstiturum. Pontificiam epistolam illis dedit: cui responderunt; Vbi inuenirent inter se viros idoneos doctosque quos ad Synodum mitterent, eos absque mora à se destinatum iri; vbi verò hi deessent, exhibere se quidem certè inuiolatam Decretorum obseruantiam. Tum Nuntius: Quamquam doctrina magni momenti esset conditio, non esse tamen necessariam huiusmodi legationibus, per quas Oratores accedebant quò Patribus assisterent, non quò disceptarent: cupere Pontificem & hoc ipsorum pietatis argumentum in Concilio, par aliis argumentis quæ in vrbis administratione præbebant, & hunc honorem ipsorum Reipublicæ coram cunctis nationibus. Ad quæ communis & obsequens responsio reddita; Se denuò de re deliberaturos, & Pontificis voluntati semper obtemperaturos.

5 Sed vt ampliorem potentiam, ita luculentius Religionis studium nactus est Commendonus duobus in capitibus, quæ Belgium administrabant: [d] ea erant Margarita Austriaca Parmensis Dux, Gubernatrix, & Granuellanus Cardinalis, in quo præter nouum cum Ecclesia Romana nexum ex recenti Purpuræ honestamento, mirificè eminebat tum notitia regiæ mentis, percupidæ seruandi suos subditos non minùs Christo quàm sibi fideles; tum experientia, quanti id valeret ad retinendam erga Principem reuerentiam, regionisque tranquillitatem: quare varia inter se habuere colloquia de promouendo Religionis incremento. Nec Margaritæ nec Granuellano probabatur Commendoni accessus ad Danum, vtpote obnoxius Nuntij infortunio, & Pontificis indignitati; iisdemque videbatur, posse rem confici missâ Pontificis epistolâ. At respondit Commendonus; Vbi quidquam imperat Princeps, ministri esse illud non in consilium, sed in opus deducere: à Pontifice dignitati charitatem anteferri.

[d] In epistola Commendoni ad Borromæum Card. & in altera ad Mantuanum, 20. Maij 1561.

6 Studuit quoque per eam moram Nuntius suffocare prauam segetem, præuisâ magnitudine detrimenti in seminis paruitate. Summo habebatur in honore Louanienſis Academia, non solùm à Bel-

Digitized by Google

1561. gicis regionibus, sed ab vniuersa Germania Galliaque, Belgio finitimis, propter magistrorum excellentiam, confluentium frequentiam, alumnorum nobilitatem, & præ ceteris propter sanitatem doctrinæ; vnde hoc decus obtinuerat, vt haberetur tamquam armorum sedes in illis regionibus aduersus Lutheri vires, damnatis eius erroribus, eiusque asseclis confutatis: & quò ibi tutiùs firmaretur integritas inter tot propinqua contagia, iusiurandum eò inductum fuerat, quo se quisque obstringeret, qui vellet in Academia locum obtinere, *Se perpetuò perstiturum in Ecclesia Catholica, cuius Caput Romanus Pontifex est.* Et quamquam proposuisset quidam, necessitatem huiusmodi iuramenti tollendam esse ob humanam vtilitatem, quippe quod multos discipulos Religionis insinceræ ad alias Academias amandabat, Nuntius tamen effecit, quà litteris Pontificis ad ciuitatem, ac Theologorum collegium, quà Margaritæ & Granuellani fauore, quà suarum cohortationum efficaciâ, vt illud permaneret, ob oculos positis strictioribus ligaminibus, quæ hæretici suis in Academiis ad suarum sectarum emolumentum exigebant, & existimatione longè honestiore, quæ scholis confertur à vitæ probitate, quàm ab auditorum multitudine.

Iam verò in sinu tam insignis Academiæ comperit Nuntius[e], hæsisse paucos ante annos noua quædam opinamenta de libero arbitrio, de operibus, ac de aliis articulis, excitata à Michaële Baio, illius Academiæ Doctore, quem secutus fuerat Ioannes Hesselius, erantque ambo & scientiâ & exemplo vitæ conspicui: & quamuis hi admoniti, se annos aliquot ab iis tradendis abstinuissent, vt proinde nouitas vix enata aruisse videretur; tamen contigerat posteà, vt inter quosdam eorum discipulos ex Ordine Franciscano, aliosque eiusdem familiæ, illarum opinionum causâ orta esset contentio: quapropter, vti æmulatio inter magis domesticos acriùs feruet, ij qui veteres sententias tuebantur, recentiores ab Academia Sorbonensi improbandas curauerant[f], tunc in octodecim capita redactas: quod sanè ad illas interimendas præstitum, easdem reuocarat in vitam, cùm extimularentur æmuli ad suos magistros pro illarum tutela consulendos. Hi verò, qui priùs silentio se continuerant, tunc sollicitati discipulorum precibus, ac Parisiensium aculeo, in eos scripserant, ad responsa prouocantes, multaq; volumina in promptu habentes, velut arma ad hanc suam impetitam sobolem defendendam. 7

Nouit Commendonus, duos hosce quos diximus Doctores libenti animo adituros esse Concilium, atque, quòd ij plurimi fierent à collegio Theologorum, eò iam esse destinatos. Quare is ad Mantuanum 8

e Litteræ Commendoni ad Mantuanum Cardin. Tridentum, Antuerpiâ 9. Iunij 1561.

f Censura 18. articulorum, & Apologia in illam, extant apud Seripandi Commentarios.

Digitized by Google

tuanum Cardinalem rem perſcripſit, eiqúe expendendum propoſuit, id vbi contingeret, graue periculum eſſe adeundum. Etenim ſi permitteretur illis pro ſua libidine ibi loqui, poſſe magnas excitari turbas, præſertim in Germania: ſin vetarentur, Proteſtantes accepturos inde fuiſſe contumaciæ ſuæ tegumentum, cauſatos, nolle ſe intereſſe Concilio, in quo doctorum hominum linguis vinculum iniiceretur. Præterea, ſi Theologi, quos memorauimus, Tridentum non adirent, eorumdem voce ſtyloque adeò diſſeminatas eſſe nouas doctrinas, adeoque copioſiorem illarum ſementem per typos parari, vt neceſſe foret ſeuerâ aliquâ ratione eos cohiberi; ex quo timendum eſſe, ne ab Eccleſia ſeiungerentur: id autem euenturum cum ingenti animarum pernicie in illis prouinciis, tum quòd ambo magna eſſent in exiſtimatione ſcientiæ, tum quòd populi in Fide nutarent; ſed cum pari hæreticorum voluptate, qui tametſi contemptum ſcholaſticæ diſciplinæ præ ſe ferrent, id agebant vt vileſceret illa merx, cuius apud Eccleſiam abundantia, apud ipſos penuria. Quod ſi quis eâ ſcientiâ inſtructus, ad eorum ſigna infeliciter transfugiſſet, eum præcipuo in pretio habebant, eiuſque operâ ſtrenuè vtebantur. 1561.

9 Adiecit Nuntius: Nolle ſe infauſtum præſagium de huiuſmodi viris præcinere; ſed peſtilentiâ graſſante omnem morbum in peſtilentiam facile commigrare. Compertum ſibi eſſe, Ruardum, in Theologicis diſciplinis præclarum, dum is in illa Academia docens, in his duobus adhuc ætate iuuenili obſeruaret infauſtam coniunctionem ingenij & audaciæ, ſolitum eſſe dicere, Se nonniſi ſchiſma ab illis expectare; & Theologicam lauream diu ipſis diſtuliſſe: eos profectò videri ſcientiæ ſuæ nimis amantes, quamuis alioqui probos & modeſtos: & hæc ille verba ſapienter vſurpauit, digna quæ à nobis repetantur: *Sed cuiuſque ſuperbia in ea arte quam profitetur ſita eſt; cetera facilè ſuffert.* Illis tauere pleroſque ex iis qui Theologiæ ſtudium abſoluerant, & Baccalaureos, vt vocant, & dimidium ferè Doctorum, quorum aliqui contrariâ imbuti doctrinâ, ad nouos Epiſcopatus, in illis prouinciis erectos, recens admoti erant. Remanſerat idcircò Louanij eorum factio & validior, quòd numero præſtans, & fortaſſe infenſa, quaſi poſthabita. Baium profiteri quidem ſe Apoſtolicæ Sedi admodum obſequentem, ſed ab aliqua ipſius voce ſuſpectum reddi. Alterum eſſe in Academia antiquiſſimum: cumque Nuntius, quem ille inuiſerat, leniſſimam ad ipſum cohortationem haberet, vt omne certamen præcideretur in ea Academia, quæ columen Eccleſiæ dici poterat,

Digitized by Google

1561. visum esse illam æqui boniqúe consulere; sed posteà fuisse ab eo scriptam Nuntio epistolam, in qua per speciem se purgandi studebat suas doctrinas in examen adducere, ac de ipsis disputationem conserere: quamobrem Nuntius, nolens hominem seu refellendo exacerbare, seu laudando in sententia obfirmare, seu silendo abalienare quasi despectum, excusauerat se apud eum qui epistolam detulerat, quod cùm extemplò inde discessurus esset, responsum scripto remittere non licebat, amicis salutationibus voce redditis. Vsum posteà se fuisse cum Hesselio operâ Euerardi Mercuriani, qui illius amicus, & Prouincialis Societatis Iesu tunc erat, & postmodum supremus eiusdem Societatis Moderator fuit; per hunc illi patefactâ non mediocri existimatione, quam Nuntius de illius probitate doctrinâque conceperat, simulque obiecto graui detrimento, quod eius causâ passura fuisset Ecclesia, nisi idem pro sua virili parte eam discordiam sedasset: quas cohortationes laudibus mixtas, & ab æstimatione profectas, Hesselius professus fuerat honori sibi duxisse, adeoque arctiori nexu ad eas opere complendas obstringi. Sed Nuntius non minùs æmulorum vehementiam, quàm ipsorum pertinaciam formidabat. Etenim illi, acceptis grauissimis proscriptionibus huiusce doctrinæ, quas insignes Academiæ iam ediderant, minabantur se Romam scripturos, curaturosque vt ibi hæreseos illæ damnarentur. Idcircò proponebat Commendonus, vt Pontifex, ad se causâ statim auocatâ, silentium cunctis imponeret: interim verò daretur opera, vt Doctor vterque Tridentum pergeret; vbi Legatorum solertia eos sibi conciliare potuisset, cùm huiusmodi morbi febres hecticas imitentur, quæ initio non aliunde periculosæ sunt, nisi quòd periculosæ non agnoscantur. Iam verò quò lectores compendiariâ hîc notitiâ non priuentur de progressu successuque celebris huius arduiqúe negotij, dum hanc Historiam scribimus, à temporum serie breui digressione diuertemur.

Mantuanus ac Seripandus, qui antequam denuò aperiretur Synodus Tridentum peruenerant, varia excogitarunt consilia, quibus Nuntio communicatis, ab eo sciscitati sunt, quid ille sentiret. Is verò ad alterutrum propendebat; alterum erat, vt Pontifex, Baij & Hesselij nominibus silentio dissimulatis, Diploma conscriberet, quo Franciscani horum discipuli, & quicumque hominum, de iis opinionibus disceptari vetarentur: hoc enim Diploma confestim ab aliis Franciscanis illorum æmulis vulgandum præuidebatur; ac proinde Baius & Hesselius simulare illius ignorationem non possent, atque ita sine infamiæ nota ipsorum linguæ frænum iniiceretur. 10

tur. Alterum, vt sub honoris specie aduocarentur ambo tamquam Theologi Pontificij ad Concilium, vnà cum duobus aliis magni nominis, Lindano scilicet ac Titelmanno; idque per summam celeritatem, quò Legati in præsenti otio, & antequam Synodi negotiis implicarentur, eos sibi deuinciendi opportunitatem haberent. Nec absurdum videri, quatuor Doctores ex illa Academia desumi; propterea quòd pauci præter ipsos ex vniuersa Germania acciri poterant: ex Colonienſi, quæ altera erat in illis prouinciis Academia illustris, & integra, vnum accipere vix licere. Quoniam autem Commendonus scripsit ad hanc rem laudes quasdam illius religiosæ Familiæ, in qua vitam ago, par esse existimaui, vt iis neque per silentium superstitiosæ modestiæ illam defraudarem, neque per circumscriptionem incrementi suspectam ipsas recenserem. Commendonus igitur rationem proferens, cur conducibile non esset varios Doctores ad Concilium Coloniâ extrahere, ita loquitur: *Illic vniuersa Theologiæ Academia pendet ferè ab vno Iesuitarum Collegio. Hi verò tantæ sunt vtilitatis iuuentuti in educatione, & in litteris, atque vniuersæ ciuitati, concionibus, confessionibus, ac vitæ exemplo, vt maioris esset damni quàm lucri, si vel eorum vnus inde amoueretur. Equidem in Ecclesiis Germaniæ firmius maiusq; præsidium haud nactus sum, quàm eorum Collegia. Vtinam multa construerentur.* 1561.

11 Rei posteà hic fuit euentus: iniunctum est à Pontifice id temporis Granuellano, vti silentium nouis sententiis imperaret; quod ille solerter perfecit, conatus blandimentis animos anteà demulcere, quò illos posteà promptiores redderet ad obsequium. Contrà verò quidam Franciscanorum Superior, cùm per importuni studij ardorem [g] puniret suos subditos, qui doctrinas illas propugnabant, easdemque vt hæresim sapientes damnaret, minitatus, velle se huiusmodi declarationem à Pontifice conquirere, animos tum discipulorum tum magistrorum exulcerauit. Ex quatuor Doctoribus nemo per id tempus Tridentum adiit: vnus Lindanus iussu Pontificis & inuitatus fuerat, & viaticum acceperat, vt tamquam Mantuani Theologus interueniret [h]: sed inuitatus hic fuerat, antequam de turbis illis innotesceret, & Nuntius de ipsis scriberet [i]. Nec res confici potuit, cùm Lindanus eodem tempore nominatus à Rege fuisset ad nouam Ruremondæ tiaram. Posteà cùm Synodi Legati excitatas turbas resciuissent, consultò effectum est, ne vllus Doctor ex Louanienſibus ad Synodum iret, duobus nouarum opinionum auctoribus haud vocatis, ne ipsis iniiceretur suspicio [k], quasi honoris escà ad supplicium allicerentur; quod tamquam verisimile red-

[g] Litteræ Commendoni ad Mantuanum, 26. Octobris 1561. Bruxellis.
[h] Litteræ Commendoni ad Mantuanum, 2 Octobris, & in aliis Legatorum ad Borromæum, 18. Maij.
[i] Litteræ Legatorum ad Borromæum Cardin. 1. Maij, & aliæ litteræ vltimo Iunij.
[k] Litteræ Legatorum ad Borromæum, Tridento, vltimo Iunij 1561.

1561. debatur ab antecedentibus minis, quibus æmuli minati fuerant, curaturos se vt illis damnatio ac pœna Romæ infligeretur; eóque posito, nec aliis pariter aduersæ partis eò vocatis, tum ne illi his posthabiti offenderentur, tum ne auctoritas illius eximiæ Academiæ penes ipsos relinqueretur.

Post aliquot annos vanescente suspicionum causâ in duobus memoratis Doctoribus, sed glisscente in dies necessitate remedij, quò doctrinæ nouitati mederetur, à Belgij Gubernatrice iidem missi sunt honorificè ad Concilium tamquam Regis Theologi, vnà cum aliquibus illarum prouinciarum Episcopis, sicut infrà narrabitur. Verùm cùm in Synodo quæstiones tunc ad propria eorum opinamenta spectantes non agitarentur, haud incidit opportunitas illos de sententia dimouendi communis consensus auctoritate; priuata verò studia prudenter ac leniter erga ipsos adhibita non satis fuere. Quapropter, quemadmodum prudentiæ vertitur, bellorum externorum tempore domesticos pacatos contentosque continere, *Baij* opinationes dissimulatæ sunt, donec Synodus absolueretur. Postea cùm illæ in pluribus illius libris essent dispersæ, & errores, vt assolet, ex erroribus pullulassent, adeoque conscientiarum offensio, dissidiorumque tumultus semper succreuissent, Pius V. causæ manum admouit; eâque maturè discussâ in Romano sanctæ Inquisitionis iudicio, Diploma confecit, in quo damnabantur septuaginta nouem Baij positiones, sed absque declaratione, quænam cuique censura conueniret; secutus in hoc consuetudinem tum Concilij Constantiensis contra errores Wicleffi, tum Leonis X. Pontificis maximi contra errores Lutheri. Hoc Diploma, dum Pius vixit, maioris lenitatis gratiâ priuatim Louaniensi Academiæ ab Archiepiscopo Mechliniensi iussu Apostolico denuntiatum. Haud tamen deficientibus sententiarum assecliis, nec illarum causâ discordiis, & interim Pio vitâ functo, promulgatum solemniter est à Gregorio XIII. Pij successore, atque ad memoratam Academiam delatum à Francisco Toleto Societatis Iesu, tunc Pontificio Concionatore, viro sapiente æquè ac prudente, qui postmodum ad Purpuram assumptus est à Clemente VIII. Hic studuit Baium remouere à prauis illis opinionibus, cohortatus, vt Sedis Apostolicæ iudicio acquiesceret: & perpaucis colloquiis id obtinuit, priuatâ illius retractatione contentus: atque hoc pacto Baius non solùm illæsus perstitit, sed ipsius etiam nomini verba Diplomatis pepercere; quin per illud eius errores manum tam mitem experti sunt, vt vix viderentur errores, cùm aliquæ ex proscriptis positionibus, nullis. 12

Digitized by Google

nullis certis in hac exceptione adnotatis, dicerentur posse sustineri 1561.
in aliqua minùs propria significatione. Hoc Diploma acceptum est à Louanienſi Academia, cum adiecta sponsione, vt quisquis in eam adscribi vellet, perpetuam priùs eius obseruationem iureiurando paciſceretur. Verùm, quemadmodum, vt vsuenit, curationes lenes quominus periculosæ, eò pariter minùs euadunt efficaces quàm acriores; ita eo Diplomate non auulsa radicitus cancræna est, sed denuò distortæ interpretationes, tum priùs à Baio tum dein à discipulis illatæ sunt in benignam Diplomatis sententiam.

13 Vixit hac postremâ ætate in Belgio Cornelius Ianseniùs Iprensis Episcopus, in eadem Louanienſi palæstra educatus; qui Baij doctrinis imbutus, easque amplexatus, si minùs vt nouas, certè vt singulares, pertinax plurimorum annorum studium clàm impendit ad eas confirmandas. Quare illarum præcipuas ad lucem reuocauit, scribendi formâ quò meliore eò deteriore, hoc est, ad persuadendum aptiore; easque in quodam suo volumine, inscripto, *Augustinus*, attribuit sanctissimo maximoque Doctori. Hoc volumen per typos editum, sparsumque post mortem Ianseníj, proscriptum est ab Apostolica Sede, cuius iudicio auctor in suo testamento ibidem impresso subiecerat suas omnes sententias, quamuis adderet, Videri sibi vix quidquam in illis mutari posse. Non tamen à Pontificio interdicto effectum est, quin opus illud mirificos habuerit progressus non solùm in Belgio, sed in Gallia, atque etiam in Polonia: quod ideò accidit, quoniam pluribus in locis Baij doctrina sopita potiùs fuerat quàm extincta, tum ob efficaciam copiosæ eruditionis, stylique artificioſi, tum quia accedebat ad Caluini errorem, quo regiones illæ conspersæ sunt; tum demum, quia huiusmodi doctrina, auferens reipsa homini in hoc statu libertatem non peccandi, obtentu humani arbitrij deprimendi, & cuncta Deo tribuendi, latratus conscientiæ in sinu scelestorum sopit, & criminum pudorem abstergit, hoc est, duo illa supplicia, ceteroqui nec separabilia nec tolerabilia, à quouis quantumuis fortunato obduratoque peccatore.

14 Conspicati posteà complures Galliæ Antistites, in eo regno Ianſenianas doctrinas in dies magis dilatari, atque hinc graues tumultus exciri inter asseclas & oppugnatores, communem epistolam scripserunt ad Innocentium X. Pont. Max. ipsum rogantes, vt de quinque ex præcipuis Ianseníj opinionibus responderet quid ipse tamquam Christi Vicarius iudicaret. Ille re maturè digestâ, selectoque ad id cœtu ex quinque Cardinalibus, ac tredecim Theologis, inter quos me quoque connumeratum voluit, eas distinctè ac exactè ab illis

1561. illis Theologis coram memoratis Cardinalibus frequenter expendi iussit, ac posteà coram se, qui decem cœtibus interfuit, singulis in tres quatuórve horas productis; posteà verò defensoribus Iansenij, qui ex Gallia ad id venerant, in alio cœtu auscultatis, suo tandem diplomate eas hæreticas declarauit. Pontificis declaratio reuerenter accepta, obedienterque obseruata est in Gallia à Ludouico XIV. præclaroque conuentu Præsulum, habito coram Iulio Cardinali Mazzarino, supremo Regis administro: quod diploma posteà corroboratum est, sedente hodierno Pontifice Alexandro VII. per illustrem damnationem, editam à Sorbonensi Academia contra Antonium Arnaldum insignem Doctorem, qui per suos commentarios proscriptis illis doctrinis obliquè fauebat. Diplomati Belgium pariter est obsecutum, sublatâ postmodum Alexandri iussu à Iansenij sepulchro magnificâ inscriptione, quâ ille ex malenatis suis opinamentis commendabatur: procliuiùs verò Pontificiæ Constitutioni se conformarunt aliæ Catholicæ regiones, vbi aut nullam aut minorem consecutæ fuerant fidem illæ sententiæ. Ita quantum ex effectis hucusque sperare licet, ea Constitutio post vnius sæculi turbas necessariam claritatis ac serenitatis lucem attulit Ecclesiæ Catholicæ. Nullam ratiocinationem in rebus Religionis velle, sectæ Mahometicæ basis est; nimium velle, hæreseos origo est. Sed me à nostri temporis euentis mei Operis institutum reuocat ad res ætatis præteritæ de Concilio.

CAPVT VIII.

Conuentus Protestantium Erfordiæ. Eorum consilia in Austriacos susceptа. Iter Commendoni Treuam, vulgò Lubecam: idem designatus etiam ad Regem Sueciæ: & exclusus à Dano, admissus à Sueco; & illius itineris obstacula.

HAbitus est Protestantium conuentus Erfordiæ in Thuringia [a], quò fuerat indictus in anteacto cœtu Naumburgensi, sicuti scriptum est. Interfuerunt ibi non quidem ipsi Principes, sed eorum Consiliarij, nec in eo de doctrina conuenire potuerunt. Feruebat præcipua apertiorque discordia de Christi præsentia in Eucharistia; quæ discordia, vt alibi considerauimus, omnium intelligentiæ satis patebat, adeoque ipsorum dissensio per voces à sensibus remotas & ambiguas obtegi nequaquam poterat. Et iam Caluinianæ doctrinæ robur plurimum augebatur in Germania, ex

[a] Litteræ Commendoni ad Borromæum Card. Bruxellis 24. Maij & 9 Iunij; & ad Mantuanum, Antuerpiâ 9. Iunij.

Digitized by Google

ex consuetudine cum hæreticis Galliæ ac Britanniæ, tametsi Protestantes, ad concordiam seu quærendam seu potius simulandam, nouam ibi Confessionem confeciſſent, cui plures Ciuitates, pluresque Imperij Ordines subscripserant. Concordes tamen erant in molienda Catholicorum pernicie, cùm inter se distribuerent destinata iam spolia Ecclesiarum omnium, studerentque Imperij Sceptrum auferre ab Austriaca familia, quæ ipsis quasi cedrus videbatur, ex annorum diuturnitate cariem hæresis numquam passura. Quocircà creatio tunc noui Romanorum Regis inter illos agitabatur, spretis in eo Imperij legibus & consuetudine, quæ id postulant, vt Cæsar anteà solemniter coronetur, & tum ipsius tum Sedis Apostolicæ consensus accedat; defixerantque oculos in Regem Daniæ, vtpote Principem cum ipsis coniunctum in seiunctione ab Ecclesia Romana, sanguine penè Germanum, tantâ potentiâ præditum, quanta satis erat ad eam dignitatem tuendam contra impetum exterorum, non ad opprimendos Germanos. Hinc in dies arescebat in Commendono spes deiungendi à Protestantibus Dani, & ad Synodum Catholicam pertrahendi. Verumtamen haud omisit Cæsar pro sua virili scribere ad Gasparem Scenichium [b], quem totius itineris comitem Commendono dederat, Commissarij vt dicunt nomine, quò publicæ securitatis fidem illi exhibendam curaret in quouis Imperij loco, eamdemque pariter exquireret à Dano: grates quoque litteris suis Nuntio egit ob susceptos labores. Itaque profectus e Belgio Commendonus, ineunte Iulio Treuam venit, vrbem ad Imperij fines prope mare Balticum sitam, vbi Regis responsa præstolanda ipsi erant. Huc Suauis Naumburgo illicò deducit Nuntium, obuolutis silentio plurimis eius itineribus, negotiisque interiectis. 1561.

[b] In litteris Commendoni ad Borromæum, Treuâ 13. Iulij 1561.

2 Dum Treuæ morabatur Commendonus, iussus est ad Henricum etiam Sueciæ Regem se conferre [c]. Etenim cùm à Pontifice Osij arbitrio, apud Cæsarem Legati, commissum fuisset, vt ad eam prouinciam iret aut Canobius, eadem de causa Nuntius ad Moscum missus, aut Commendonus, hunc Osius elegit; qui statim certum hominem ad Regem misit, vt tuti aditus fidem impetraret. Post multos dies hæc à Dano Scenichio responsa reddita: Ipsius accessum, quippe à Cæsare domino suo atque auunculo missi, acceptissimum sibi futurum, & vbi solus ipse perrexisset, eum libenter expectatum iri à se in vrbe sua Hafnia; sed quod spectabat ad Pontificium Nuntium, qui simul ad ipsum scripserat, cùm sibi compertum esset, neque parente suo viuente vllum vmquam commercium interces-

[c] Litteræ Commendoni ad Borromæum, Treuâ 11. Iulij, & ad Mantuanum & Osium 18.

Digitized by Google

1561. sisse, deliberandum priùs esse, num expediret aliquâ se cum Pontifice communicatione grauari; quare in eo rerum articulo satiùs putarat, Nuntio, petenti vt ad Regis ditiones & colloquium admitteretur, nequaquam assentiri: proinde Scenichium à se rogari, vt id significaret Nuntio, susceptumque à se consilium æqui bonique consuleret.

Commendonus, his auditis, responsum Sueci præstolatus est. Hîc verò ingratum fortasse non accidet, vt cursim aliquam proferam notitiam illius Regis, itidem ac Daniæ, eorumque qui ipsos proximè anteceserunt, & quorumdam quoque memorabilium euentuum, à quibus ipsorum conditio tunc pendebat. Henricus Sueciæ Rex, nouus erat Princeps, adeoque vacillans & anxius: parentem habuerat Gustauum nobilem Suecum, sed è stirpe regia, qui à Christiano II. maiore patruo Frederici Regis Daniæ, de quo nuper locutus sum, per fraudem abductus fuerat tamquam obses è Suecia, quæ sæpè desciuerat, redieratque in potestatem Danorum. Hic itaque Christianus cùm anteà soli Noruegiæ imperaret, Daniam adeptus erat, & Sueciam recuperarat, impositò sibi tergemino diademate vniuersæ Scandinauiæ peninsulæ, fatalis suis excursionibus Romano Imperio, adeoque Orbi terrarum. Sed elatus fortunæ indulgentiâ, nec frænum legis Catholicæ passus, est ad Lutheranam delapsus, nec tolerabilem subditis vitam duxit; idcircò Gustauus, dum apud Christianum in laxa honestaque custodia morabatur, sibi persuasit, nec Suecos, quippe longinquiores à Principe, adeoque ab illius formidine, desides fore ad excutiendam ferocem ipsius dominationem; nec, id vbi contingeret, Danos concursuros vt Christiano Sceptra deperdita suo sanguine recuperarent. Etenim Christianus omnium Episcoporum, multorumque nobilium Sueciæ stragem ediderat, ac per enormem eiusdem sæuitiam afflicta pariter Dania ingemiscebat; quæ sæuitia (vt priùs res Daniæ percurram, dein in Sueciam reuersurus) haud ita multò pòst Danos impulit, vt sibi Principem asciscerent Fredericum, Christiani patruum [d], Holsatiæ Ducem; à quo ille depulsus, in Belgium se recepit: ibi à Carolo V. exceptus, cuius sororem in matrimonio habebat, & inde cum armis regressus in Daniam, per simulationem pacis à patruo proditus, & in carcerem coniectus est, à quo nonnisi serò egressus cùm simul è viuis egressus anno 1559. & paulò pòst decedenti quoque eius patruo Frederico Primo, successit Frederici primigena Christianus Tertius, qui primus ritu Lutherano coronam suscepit. Eiusce autem Christiani erat filius Rex Da-

[d] Vide Spondanum anno 1513. num. 68.

niæ

niæ Fredericus Secundus, qui nunc narrationis noſtræ argumentum eſt. 1561.

4 Hinc vt regrediamur ad commemorandas quæ proceſſerant Sueciæ viciſſitudines: animaduerterat, ſicut diximus, Guſtauus malè affectos ſubditorum animos in Chriſtianum II. Regem, qui vtrumque regnum poſſidebat; idcircò fugâ elapſus, & reuerſus in patriam, eos excitauit tumultus, vt, adiutus prærogatiuâ ſanguinis, Sueciæ dominium inierit; quod vt magis firmaret, filiam Ducis Saxoniæ, præpotentis Principis ac propinqui, vxorem duxit: ſed quò ſubditos fideles, cognatoſque Principes amicos ſibi retineret, flexit animum ad infidelitatem atque inimicitiam erga Deum, Lutheranam complexus hæreſim, quæ iam inter Sueciæ populos dominabatur, & cui Saxonum Principum patrocinium tamquam ipſorum alumnæ fauebat.

5 Quatuor poſteà liberos Guſtauus reliquerat, quorum natu maximus, Saxonicæ coniugis vnicus, erat Rex ille Sueciæ, ad quem legationem habebat Commendonus. Spinoſas inter ſuſpicionum anguſtias hic verſabatur tum propter Danum, de quo timebat ne ille, tametſi pace compoſitâ, agitaret animo recuperationem regni adempti; tum propter Moſcum, cuius vires multa ſibi abſtulerant, ac ſollicitudinem de reliquis incutiebant; ſed nec minùs propter Ioannem fratrem Ducem Finlandiæ, natum ex nouerca ſua Sueca, & iam Regis Poloniæ generum. Hæc ſuſpicionis anxietas oriebatur non ſolùm ex populi beneuolentia erga fratrem, ſed ex quadam mathematicorum prognoſticatione, quam Rex dum illi nimiùm credidit veram reddidit. Porrò huiuſce rei ſeries, quippe inter ea quæ proximè ſuperiori ſæculo contigerunt memoriâ inprimis digna, nec idonea minùs ad mortales docendos, quàm procliue ſit animo effrænato ob mancipatam fluxis vtilitatibus Religionem, in exitium præcipitem ruere, à nobis hîc breuiter exponetur. Henricus cùm hinc vellet ab innocuo fratre ſibi cauere, & hinc non auderet illi mortem ſtruere, ne nobilium conſpirationem in ſe cieret, in arcta cuſtodia ſeptem annos ipſum detinuit; dein per conceſſam ei libertatem, ſupremamque adminiſtrationem commiſſam, illum ſibi reconciliare ſtuduit. Interim verò inſanâ libidine actus in cuiuſdam ſatellitis filiam, eique diadema iamiam impoſiturus, reſciuit optimatum fremitum, & agitata ab illis conſilia ſeſe ab eo dedecore ſubducendi, Ioanne Duce ad ſolium euecto. Eapropter Henricus irâ ſimul metuque correptus, in conſilium turpiter horrificum ſe coniecit, eâdem die vilis feminæ coronandæ, & fratris vnà cum

1561. aduersantibus sibi Proceribus interficiendi. Et quoniam nihil arcanorum loquacius quàm amor, rem amatæ mulieri concredidit. Hæc animo magis regio quàm eius amator, coronam tam fœdo scelere deturpatam exhorruit; quare primoribus illis commonefactis, causa fuit, vt Ioannes ab ipsis per vim fuerit in solio, & Henricus in carcere collocatus, in quo post decimum captiuitatis annum extinctus est. Ex huius Gustaui progenie, quæ pariter regnauit in stirpe Caroli, qui minor fuit Ioannis frater, procreati postea sunt celebres illi Reges Sueciæ ac Poloniæ, quorum nomina magis sibi nec propitia nec aduersa numerare potest Ecclesia in Septentrionali plaga; donec ætate nostrâ, & dum hæ paginæ prælo adhuc premuntur, conspexit Roma ex ea stirpe Christinam, potentissimam doctissimamque Reginam Sueciæ, in cursu felicissimo imperij sui, ope Diuinæ gratiæ eò deductam, vt per affusum admirabili eius ingenio lumen, Catholicam veritatem discerneret, & per iniectum eius animo ardorem, cælum terræ, æternum temporario anteferret, Sceptro sponte abdicato (quoniam nonnisi retentâ hæresi illud sibi retinere licuisset) atque Religionem Orthodoxam professa Romam pergeret, omni exuta maiestate, adeoque maior, quò pedes Alexandri VII. Romani Pontificis oscularetur per inauditum exemplum, ad quod genus humanum obstupuit. Sed narrationem retrahamus ad Henricum, ad quem eâ tempestate Commendoni iter ac negotium dirigebatur.

Tunc ille, tametsi æquè ac ipsius populi Lutheranam hæresim 6
sequeretur, cupidus sibi coniungendæ Anglicanæ Reginæ, seu verius Coronæ, promptum animum præ se tulerat illi deferendi, quasi dotale donum, Fidei mutationem, Caluini doctrinam amplexaturus, neglectâ eam ob causam suorum Procerum maleuolentiâ. Idcircò illius responsio ad Nuntium sera quidem, sed comis deuenit; ipsum siquidem appellauit *Patrem, reuerendißimum Dominum, Legatum Romani Pontificis*[e]; excusauitque moram, propterea quòd ad eam vsque horam incertus animi fuerat de sua in Angliam profectione; nunc verò quando iam decreuerat ad primam auram propitiam eò soluere, id ipsi significare voluisse, simulque se promptum exhibere ad eum ibi audiendum, si placuisset Nuntio illuc traiicere. Postulatis securi accessus tabulis opus non esse Commendono, quippe quem Legatorum immunitas tutum reddebat; tamen quoniam illorum desiderium ille præferebat, à Rege per eumdem tabellarium tabulas mitti. Huiusmodi responsio Nuntium compulit ad remigrandum in Belgium[f], inde nauigaturum in Angliam, statim

[e] Epistola Regis Sueciæ ad Commendonum, 24. Augusti 1561.

[f] Litteræ Commendoni ad Borromæum, 1. Septembris 1561.

ac

Digitized by Google

ac de Regis aduentu certior fieret; quamquam cum aliqua ſuſpicione, ne fortè Regina ingreſſum ipſi negatura eſſet, etiamſi ad colloquium pergeret cum Rege extero; quod tamen videbatur ab ea committi non poſſe abſque tanti hoſpitis iniuria. Menſes aliquot moratus eſt Nuntius in Belgio; Rex enim ter ſoluit Angliam verſus, & ſemper à vento repulſus, ad cogitandum de itinere terreſtri coactus tandem eſt. 1561.

7 Inter eam moram delata Commendono res fuit, quæ grauem illi ſollicitudinem iniecit, ob extrema Religionis detrimenta, quæ ab ipſo prænoſcebantur: quare per ſummam celeritatem de iis Romam ſcripſit, quò tempeſtiuè occurreretur. Res erat huiuſmodi: Danum aſpirare ad nuptias viduæ Scotorum Reginæ, meditantem, vt fama erat, vxori Angliam adipiſci, in quam ipſa ſibi ius tribuebat, quemadmodum alibi recenſuimus; & cuius populi turbidos in Eliſabetham animos præ ſe gerebant: eumdem quaſi non minus de recuperanda Suecia cogitare; quæ vbi perficerentur, illum cunctis Catholicis Principibus formidabilem fore. Sed exitus fuit, qualis vſuuenit in vaſtioribus quibuſdam animo conceptis ædificiis, quæ nonniſi in architecti modulo exiſtunt. Tot inter difficultates ac moras iuſſus tandem eſt Commendonus Romam reuerti [g]; qui per Tractum Rheni habens iter, Principes, ac præſertim Eccleſiaſticos, quos nondum viſerat, ad Concilium inuitauit. Iuſſio autem, ne ampliùs Sueci acceſſum in Angliam opperiretur, accidit opportunè; nam is reipſa non acceſſit [h]; & eius actori reſponſum ab Eliſabetha redditum fuit, pro eo ac fieri mos eſt in tacita coniugiorum quæ proponuntur repulſa, Reginæ per illud tempus in animo non eſſe connubium, tametſi forſitan ſententiam mutare poſſet. Verumtamen Commendonus aliquot adhuc dies à Belgij Gubernatrice [i] detentus eſt, vt cum eo de quibuſdam Eccleſiaſticis negotiis ageret, ac præcipuè de nouis Epiſcopatibus inſtituendis.

8 Poſt hæc profectus ille, inuiſit Nantei Ducem iuuenem Lotharingum [k], ibique etiam eiuſdem nominis Cardinalem, qui eò conuenerat, & cum hoc varia egit ad Religionem ſpectantia, tum in Gallia, vbi maximoperè pollebat, tum in Scotia, vbi ipſius ſororis filia regnabat. Accepit à Duce comitatis pietatiſque plena reſponſa; ac de mittendo ad Synodum Oratore, affirmauit ille ſe idem quod Cæſar effecturum. Poſteà Treuires ſe contulit; [l] & inde Moſellâ traiectus Moguntiam, inuiſens in itinere Epiſcopos Herbipolenſem, Bambergenſem, & Eiſtatenſem, in quibus omnibus Religionis plurimum, plurimumque obedientiæ erga Pontificem animad-

[g] Litteræ Borromæi ad Commendonum, 25. Octobris, quibus hic reſpondit 18. Nouembris 1561.

[h] Litteræ Commendoni ad Borromæum, 30 Nouembris 1561.

[i] Ex ſequentibus litteris Commendoni ad Borromæum.

[k] Epiſtola Commendoni ad Borromæum, 11. Ianuarij 1562.

[l] Arcanæ litteræ Commendoni ad Borromæū.

Digitized by Google

1561. uertit; sed propter obsistentem ipsis necessitatem parum propensionis ad Concilium per seipsos adeundum: idemque posteà communiter comperit in reliquis illis Episcopis quos inuitauit. Postremò Monachij suo functus est munere cum Alberto Duce Bauariæ[m], qui iam legare meditabatur ad Pontificem certum hominem, Tridento transiturum.

[m] Litteræ Commendoni ad Borromæum, Tridēto 8. Martij 1562.

Eódem quoque progressus Commendonus, in cœtu generali, 9 die septimo Martij, ad Patres retulit cuncta illa quæ per litteras haud significarat, hoc est, quæ post suum è Belgio discessum egerat. Deinde quoniam futuræ Sessionis dies longè aberat, veniam impetrauit in patriam remeandi, quò res domesticas componeret. Sed Veronæ superuenere ipsi litteræ [n] Borromæi, quibus Romam accersebatur, de rebus à se peractis & adnotatis Pontificem edocturus. Ibi Commendonus, quippe cui mens inerat æquè negotiorum capax ac obseruationis studiosa, suis narrationibus ferè ob oculos Pontifici posuit statum vniuersum illius Orbis Septentrionalis; non sine Aulæ admiratione, quòd is in itinere, inter varias Gentes ingenio præferoces, rabieque in Romanum Pontificem insanientes, perstitisset non modò intactus ab offensionibus, sed à contumeliis immunis. Adeò firmus tamquam clypeus est ad illæsum iter vel inter barbaros & hostes habendum, temperatio exactæ prudentiæ, coniunctæ cum exacta virtute.

[n] Litteræ Commendoni ad Oliuum Secretarium Legatorum, Veronâ 31. Martij 1562.

CAPVT IX.

Res à Canobio Nuntio propositæ Cæsari, & huius responsa. Illius iter in Poloniam. Obstacula ne pergeret in Moscouiam. Acta ab eo cum Prussiæ Duce. Nauata opera à Delfino Nuntio in Superiori Germania cum vrbibus Norimberga, Argentorato, Francofurto, & Augusta; & ab Episcopo Nouiocomensi cum Heluetiis.

DVm Commendonus per Inferiorem Germaniam Synodum 1 indicebat, eidem præstabat operam Delfinus per Superiorem. Venit interim in Aulam Cæsaream Canobius à Pontifice missus, specie quidem vt aureâ Rosâ, solemni ritu consecratâ, Bohemiæ Reginam donaret; sed reipsa vt multa transigeret, potissimè super Concilio. Tradita ipsi mandata hæc fuere [a]: Exponeret Cæsari id quod infrà fusè narrabitur; sed anteà excusaret apud Ducem Bauariæ, quòd ipsi deprecatori Caraffensium supplicium condonatum

[a] Hæc mandata extant apud me signata 14. Aprilis 1561.

Digitized by Google

donatum non esset, quoniam conscientiæ lex vetuerat Pontifici mitius agere, nisi cum Cardinali Neapolitano [b], vt etiam in gratiam Ducis præstiterat: ac de eodem Cardinali similia significaret Ferdinando, qui pariter illum Pontifici commendarat. Hinc patet, Austriacos in Caraffensium ærumnis non ita se infestè in eos gessisse, vt fama vulgauit. Iniunctum quoque illi fuit, vt variis Principibus propitia redderet responsa de variis petitionibus quibus Pontificem compellarant. Sed hæc legationis solùm fimbriæ; præcipuum textum, Concilium erat. 1561.

[b] Dimissus hic fuerat è carcere paucis ante diebus, hoc est 2. Aprilis, vt in Diario Magistri cærimoniarum.

2 Cùm itaque Viennam is peruenisset, exposuit Cæsari, Fuisse missos à Pontifice Tridentum duos Legatos, Gonzagam & Seripandum, varioscque habitos apparatus ad maturandam Synodi apertionem: intereà significatum fuisse Pontifici à Rege Catholico, antequam res progrederetur, quædam esse quæ per Ioannem Aialam, suum peculiarem Oratorem, cum ipso communicarentur; ita tamen, vt quid esset de illis statuendum, in suprema ipsius auctoritate reponeret. Aialam peruenisse pridie quàm Canobius discederet: Pontifici autem, quò citius illum audiret, esse in animo eum secum adducere Centumcellas, quò ipse iter meditabatur vt illius portus munitionibus oram Romanam tutam redderet: Cæsarem interim à se rogari, vt Episcopos Germaniæ aut mitteret Tridentum, aut certè paratos haberet, illuc missurus statim ac Synodus inchoari posset. Et quoniam Cæsar, sicuti diximus, optare visus fuerat, vt Synodo Pontifex cum Senatu interueniret, illi considerandum obiiciebat, cùm ibi res nondum essent satis digestæ, id conducibile non futurum; sed cupere Pontificem, vt ipse posteà cum Cæsare Bononiam conueniret, ibique de communi sententia statueretur id quod expediret de ipsorum interuentu, ac de reliquis ad rem promouendam. Sibi fuisse ab Oratore Cæsareo significatum, præstolari Cæsarem ab ipso responsa quædam; sed ignorare Pontificem de qua re. Eumdem velle ad Synodum inuitare præter Ducem Prussiæ, ad quem destinabatur idem Canobius, ad Regem Poloniæ proficiscens, etiam Moscouiæ Ducem; quemadmodum in anteactis Synodis mos fuerat Imperatorem ac Principes Græciæ inuitare: idcircò Cæsaris arbitrio committi, vt ad eam legationem seu Commendonum seu Delfinum eligeret.

3 Respondit Ferdinandus: Fieri non posse, vt è Germania tunc Episcopi mitterentur: ipsis namque Pontificiis Nuntiis licuerat ab illis cognoscere, quàm periculosum id fuisset, nisi aut traherentur pariter ad Concilium Protestantes, aut illis in repugnantia obduratis,

Digitized by Google

1561. ratis, eorum violentiæ tuto munimine consuleretur: in ea cura defixum hærere Cæsarem. Responsa Pontificis, quæ à se expectari dixerat, in eo versari, quòd cùm ipse Pontifici communicasset decretum ad se missum à conuentu Naumburgico, expectationi suæ æquè ac suo voto contrarium, quæsierat simul, quæ ratio Pontifici videretur aptior, quâ se tutos redderent ab istorum impetu, vt id communi consilio stabiliretur. Lætari se magnoperè, quòd animum tam propensum offerret Pontifex ad Synodum consentaneo tempore adeundam. De ipsorum congressu Bononiam omninò siluit. De Mosco aliisque Principibus inuitandis, quemadmodum à se consilium laudabatur, ita diiudicari non posse, vter ex Nuntiis ad id esset paratior, cùm vtrumque ipse aptissimum putaret; id proinde prudentiæ Osij & Canobij à se committi, num vellent Delfini reditum præstolari, & ambo simul cum eo de re deliberare.

Ac reipsa postmodum id negotij Canobio datum est: sed cùm 4
ille, vbi in Poloniam peruenit, quæ in mandatis habuerat Regi Sigismundo Augusto exposuisset[c], eum quidem obsequentem nactus est vt per suos Legatos atque Episcopos conueniret in Concilium, sed reluctantem consilio pergendi in Moscouiam, cuius rei rationem reddidit Sigismundus Pontifici, ac Farnesio Cardinali, Poloniæ tunc Patrono, per litteras reuerentiâ plenas. Causabatur in illis Rex: Ardente tunc reipsa bello inter Lithuanum & Moscum, negotium à se fuisse propositum Consilio Lithuanico, suumque conatum omnem ad id impensum, vt Nuntio non liber modò transitus daretur, sed etiam commodus ad iter tam arduum ac periculosum, cui ille constantissimo Religionis studio præstò erat: verumtamen eos omnes Consiliarios semel atque iterum restitisse, varia varios causatos; sed cunctos in eo conuenientes, quòd ex antiquissima consuetudine negatum fuisset belli tempore omne commercium cum illis barbaris cuicumque Oratori, seu Cæsaris seu cuiusuis alterius magni Principis: præterea ab illorum schismaticorum impietate, qui Latinæ Ecclesiæ hostes erant, omnem fructus spem Nuntij laboribus ademptum iri, & loca ipsa hospitiorum expertia, & incolas inhospitales, ipsum in summum discrimen infortunij atque iniuriarum adducturos fore. Rogari proinde à Rege Pontificem, cui addictam ipse obedientiam, plurimumque se debere profitebatur, ne repugnantiam illam interpretaretur quasi ex minùs obsequenti animo erga ipsius iussa placitaque profectam. Dedit quidem Rex suas Canobio litteras commendatitias[d] ad memoratum Ducem Prussiæ, sibi beneficiarium, eumdemque summum

Teuto-

[c] Litteræ Regis Sigismundi Augusti Vilnâ Farnesio Card. 10. Septembris, & ad Pontificem 12. Septembris 1561.

[d] Quæ proposita sunt ac responsa, extant inter scripturas Cassiani de Puteo.

Digitized by Google

Teutonicorum Equitum Magistrum, vt ipsum ad Concilium permoueret: verùm inuitatus à Nuntio respondit, Se conscientiâ stimulatum accessisse ad Augustanam Confessionem, nec supremam in Romano Pontifice dignitatem agnoscere, adeoque sibi non licere assentiri Concilio per eum conuocato. 1561.

5 Simili studio, similique pariter exitu suas partes Delfinus expleuerat apud Protestantes Superioris Germaniæ Ciuitates, cùm eas inuitaret ad opus tam salutare conscientiis, tam conducibile propter pacem, tam comprobatum summorum Principum iudicio, & ad quod Pontifex libertatem omnem securitatemque ipsis offerebat. Id primò præstitit cum Senatu Norimbergensi. At Senatus: [e] Iam se vsque ab anno 1530. Confessioni Augustanæ adhæsisse, neque sibi nunc licere se à Principibus illius partis abiungere; ipsi quidem Delfino tum ob patriæ dignitatem, tum ob familiæ splendorem, eosdem paratos esse ad omnem obsequij significationem exhibendam.

[e] 8. Martij 1561 vt in scripturis Equitis à Puteo, inter quas extant pariter quæ sequuntur, spectantia ad Delfinum Nuntium, litterasque eiusdem ad Borromæū, quæ sunt in Archiuio Vatic. & eorum summæ sunt in Bibliotheca Barberinorum.

6 Eadem in rei summa responderunt Argentoratenses, adiecto, præteritam Synodum omnino fauisse Romano Pontifici, suæque parti repugnasse; huiusmodi pariter se suspicari futuram, quæ similiter legitima non erat, vtpote à Cæsare non indicta, ad cuius auctoritatem id spectabat: perinde quasi melius isti callerent Cæsaris iura, quàm ipse Cæsar, qui id iuris sibi neutiquam arrogabat. Pium illic sermonem habuit Nuntius ad Ecclesiasticos, qui ad hospitium Hierosolymitanorum Equitum conuenerant, eorum misertus ob ærumnas ipsis inflictas ab hæreticis, atque ad animi constantiam adhortatus.

7 Modestior Francofurtensium fuit repulsa [f]: Maximoperè optari à se concordiam Religionis in Germania: sed esse in comperto, ob quas causas grauissimas Synodus aliàs tentata minimè profuisset; si hæc impedimenta tollerentur in præsentia ab æquitate prudentiaque Pontificis, id pergratum ipsis futurum; ceterà sibi fas non esse ab Augustanæ Confessionis Principibus, quibuscum coniuncti erant, discedere.

[f] 1. Aprilis.

8 Supra reliquos Augustani demissionem animi repulsæ prætenderunt: Post permissam à Carolo V. vtramque Religionem, ab vtraque fuisse pacem exercitam in ipsorum ciuitate: ali à se in animo summam propensionem in concordiam dissensionum adeò funestarum; sed paruulam illam Rempublicam haud eam esse, quæ posset initium concordiæ ipsa facere; id vnum suæ opis esse, vt eam votis expeteret, vti reipsa expetebat: vbi maiora Imperij membra in

Digitized by Google

1561. eam conniterentur, se non defuturos: interim Nuntio à se commendari cuiusdam sui ciuis negotium. Cum variis etiam Episcopis, ac præcipuè cum Spirensi, Constantiensi, ac Marseburgensi, eodem Nuntius munere functus est: atque à cunctis ingentis obsequij verba reddita; sed in singulis seu senectutem, seu inualetudinem, seu aliud quidpiam causantibus, languida se mouendi deprehensa est voluntas; pro eo ac vsuuenit in iis qui domi suæ commodè viuunt; neque aut naturæ aut necessitatis aut affectionis impetu compelluntur.

Eadem adhibita sunt à Pontifice studia cum Heluetiorum conuentu Badæ habito, ipsis ad Synodum inuitatis per Nuntium Ioannem Antonium Vulpium[g], Nouiocomensem Antistitem. Curatores quinque pagorum hæreticorum variis excusationibus recusarunt, alij, quòd ad id suorum mandata non haberent; alij, quòd nondum nossent an Reges consentirent; clarius alij, quòd aliam Religionem profiterentur. Sed octo pagi, quorum septem Catholici sunt, & vnus mixtus, per verba summæ religionis obtulere futuro Concilio suam & præsentiam & obedientiam.

g Quæ proposita ac responsa sunt, extant in scripturis apud Equitem Cassianum à Puteo.

Ita multum seminis iactum est, sed modicâ segete; quin tamen hoc ingenti fructu collecto, quòd homines intelligerent, vbi fructus deficiebat, vitium non satoris esse, sed soli.

CAPVT X.

Secreta colloquia inter Sturmium, Zanchium, ac posteà Vergerium, hæreticos, & Delfinum Nuntium; & susceptum super hoc à Pontifice consilium.

RESponsa publicè reddita inuitamentis ad Concilium à Principibus ac Ciuitatibus hæc fuere: sed non deerant interim arcani congressus cum priuatis Doctoribus, iisque præsertim, qui paulò anteà transfugæ ab Ecclesia, lociscque Catholicis, sentiebant adhuc quosdam conscientiæ morsus nondum omnino hebetatæ, & quamdam erga patrium solum charitatem nondum prorsus deletam. Dignum memoratu congressum habuit cum huiusmodi transfugis Delfinus[a]. Hi fuerunt Hieronymus Zanchius Bergomensis, apostata ex Canonicorum Regularium familia, vir in scholasticis exercitatus, adeoque summo in pretio apud suam factionem, quæ illius in se & vtilitatem & penuriam agnoscebat: & Sturmius, fraternâ cum eo beneuolentiâ coniunctus, qui dicendi artem Argentorati tradebat, & variâ splendidâque litteraturâ ornaba-

a Epistola Delfini ad Borromeum, 13. Iunij 1561. Augustâ, in Archiuio Vaticano, & eius summa in Bibliotheca Barberinorũ.

Digitized by Google

ornabatur. Auctoritatem hic obtinebat potissimùm apud Principes Palatinum, Saxonem, Daniæ Regem, Wirtembergicos ac Megalopolitanos Duces; & amicitiis in Gallia contractis plurimi habebatur à Rege Nauarræ, arctamque cum Caluino necessitudinem exercebat. Zanchius apud Theologos pollebat plurimum, quorum plerique principes gratiam per ipsum adepti fuerant, quippe qui ceteris præstabat in discernendis huiusce disciplinæ professoribus; præterea Brentij intimus erat. Itaque hi duo, quos diximus, quo tempore Nuntius Argentorati substitit, eum inuisêre, vnà cum aliis, qui à Veneta ditione mutatæ Fidei causâ illò transfugerant, quemadmodum facere consuerunt cum suis ciuibus exules rebelles, siue ad se purgandos, causati iniurias, quarum stimulis præcipites acti fuerant; siue ad solatium, degustantes in iis haustum aliquem illius voluptatis, quâ per suorum consuetudinem anteà fruebantur; siue ad ostentationem, quasi in eo loco, vbi alij tamquam exteri & inuisi indigebant aliquo humanitatis officio, ab ipsis præstando qui illic domestici erant, & gratiâ florentes. Nulla prætermisit cum illis monita Delfinus, grauitate beneuolentiâque temperata, quæ sibi rerum conditio permittebat. Quare Zanchius cum reliquis ab eo digrediens, submissâ illi voce significauit, optari à se solitarium cum ipso colloquium, quod Delfinus nutu capitis admisit. 1561.

2 Rediit Zanchius; ac prolixum cum eo sermonem habuit: cui alter sermo vnà cum Sturmio successit; qui tamen noluit denuò in ea vrbe conspici apud Delfinum, sed illum quodam in loco prope vrbem vnà cum Zanchio conuenit. Eorum votum fuisset, concordiam nectere, adeoque vtrique parti gratificantes gloriam adipisci, atque inter Catholicos regredi non cum rubore sontium quibus venia indulta sit, sed cum dignitate benemerentium quibus beneficium rependatur: hinc erat, vt de suis viribus & Nuntio & sibi pollicerentur suprà quàm possent. Verùm Delfinus tametsi re satis animaduersâ, scripsit ad Borromæum, sibi visum esse consultius Apostolum imitari, qui in epistola ad Philippenses [b] conspicatus *Christum prædicari ab aliquibus propter inuidiam & contentionem, ab aliis propter bonam voluntatem,* in ea tandem verba prorupit: *Quid enim? dum omni modo, siue per occasionem, siue per veritatem Christus annuntietur, & in hoc gaudeo, sed & gaudebo:* summamque in se prudentiam existimari, studere vt eliceretur ex his, si non quod ipsi pollicebantur, certè quod possent.

[b] Cap. 1.

3 Quæ primò Zanchius proposuit, hæc fuere: Vt adhiberetur

1561. moderatio auctoritati nunc attributæ Romano Pontifici, quippe quæ veteri Ecclesiæ consentanea non erat: Ferrentur in Concilio sententiæ secundùm solum Dei verbum, & Patres vetustiores: Soluerentur Episcopi à iureiurando, quo Pontifici obstringebantur, adeò vt liberè loqui possent, & ex conscientiæ norma: Vt primo loco modici quidam cœtus doctiorum Præsulum haberentur, quibuscum conferre sermonem possent Theologi Protestantium; ij verò postmodum secreta sua suffragia promerent, antequam in magno conuentu quidquam decerneretur, cùm existimarent hæretici, in multis è Catholicis Episcopis scientiam desiderari.

Reposuit Nuntius, quod spectabat ad Pontificis auctoritatem, 4
Vtinam à recentioribus tantum illi tribueretur, quantum ab antiquis; ambigi de hoc non posse spectatâ seu Patrum doctrinâ, seu Annalium testificatione; declarari à Theodoreto in epistola ad S. Leonem, *Ecclesiam Romanam esse maximam, ac præclarissimam supra ceteras omnes, & orbi terrarum præsidere:* à magno Concilio Chalcedonensi appellatum fuisse eumdem Leonem *Pontificem sanctissimum, Apostolicum, & vniuersalem:* Hieronymum sensisse, in vna eiusmodi auctoritate inniti vniuersam Fidei vnitatem, & Ecclesiæ conseruationem, cùm in epistola ad Luciferianos scripsit: *Ecclesiæ salus pendet à dignitate supremi Sacerdotis, cui nisi concedatur potestas quædam plusquam ordinaria, & supra omnes eminens, tot erunt in Ecclesia schismata, quot sacerdotes.* Tantam verò testimoniorum copiam Delfinus produxit, vt Zanchius admirabundus dixerit, velle se accuratius super ea re auctores veteres consulere. Cui subiecit Nuntius: Id quidem ageret: sed legeret sinceros codices, ac fideles interpretes; cùm contigisset, vt Oecolampadius in sua Theophylacti translatione locum quemdam peruerteret, vbi super capite vigesimo primo S. Ioannis auctor ille, tametsi Græcorum errore imbutus de processione Spiritus Sancti, Petri primatum approbat. Quod à Zanchio verum esse compertum est; & per eam occasionem incidit in alium eiusdem auctoris locum super capite vigesimosecundo S. Lucæ, præualidum ad idem firmandum. Ostendit deinde Nuntius, quo pacto dictum quoddam S. Basilij in sexta epistola ad Athanasium Patriarcham Alexandrinum, implicatum verius quàm explicatum fuerat ab eius interprete, quandoquidem in Græco idiomate Ecclesiæ Romanæ auctoritatem longè manifestiùs declarabat; ac demum continenter commemorauit exempla potestatis exercitæ ab antiquis Romanis Pontificibus in Regnis creandis, in Imperiis transferendis, in comprobandis condemnandisque Conciliis.

Digitized by Google

ciliis. Proinde in hoc primo articulo Zanchius & Sturmius, id quod ne cogitatione quidem attigerant deprehendentes, quieuerunt, & suum consensum obtulerunt. 1561.

5 Ad alterum progressus est Delfinus, in quo postulabatur, vt in Concilio res diiudicaretur ex solo Dei verbo & veterum Patrum sententia. Dixit, Id aliis vocibus idem esse, ac omne pondus auctoritatis adimi superioribus Conciliis, & Pontificiis Decretis. Percontatus posteà est, Num huic nouo Concilio, Pontificis confirmatione stabilito, tribuenda esset auctoritas, quæ supra conditionem humanam falli non possit, ad amputandam vrgentium discordiarum radicem. Si hanc auctoritatem haud obtineret, inane esse Concilium cogi, tanto cum stipendio incommodoque Christianarum omnium prouinciarum: sin obtineret, Quonam ea nomine illi posset attribui, dum eodem simul tempore eadem denegaretur antiquis Conciliis ac Pontificibus, nihilo minoris auctoritatis Tridentino, & Pio IV.? In reliquum, vti anteacta Concilia nihil decreuerant, quod verbo Dei, communique Patrum sententiæ aduersaretur, perinde à Tridentino peractum iri.

6 De tertio, palàm fecit, si Episcopi iureiurando soluerentur, id ex vna parte vanum, ex altera offensionibus obnoxium futurum. Vanum; quis enim Antistitum tam rudis erat, qui nesciret, neminem vllo vmquam iureiurando adigi ad non seruandam Deo fidem; quod absque dubio fieret ab eo, qui silentio præteriret in Concilio, quod è re Ecclesiæ putasset? Offensionibus obnoxium; quoniam huiusmodi absolutio populis ansam præbuisset existimandi, prægressum iusiurandum impium ac tyrannicum fuisse, vtpote linguas obstringens silentio planè sacrilego.

7 Demum quod spectabat ad quartum; admonuit, secretam illam sententiarum pronuntiationem, à doctioribus Episcopis habendam, aduersaturam fuisse antiquitati vniuersæ, & Christi ordinationi, qui custodiam S. Spiritus alligauit dignitati ac legitimæ coniunctioni Episcoporum, non item doctrinæ: si qui recentium Præsulum tenui erant litteraturâ, credibile videri, tales pariter quosdam interfuisse Concilio Nicæno, Chalcedonensi, aliisque tantæ venerationis.

8 Rationum robur sentiebant Sturmius & Zanchius, noluissentque hinc hebetes videri, hinc omnino cedere; sed aliquid lucrari cupiissent, siue vt suæ factionis hominibus ostenderent, se honorificè pactos esse; siue quòd ad integram deditionem eos inductum iri desperabant: quin Delfinum rogarunt, vt rem obuolueret arcano

Digitized by Google

1561. silentio, affirmantes, vnicam conueniendi rationem fore, si dissimulato omni præcedenti congressu, prudenter ipsi suggererent Principibus ac Ciuitatibus, consentiri posse Concilio, vbi Pontifex huiusmodi conditionibus indulsisset: posteà verò, si ex parte Pontificis illæ reipsa quasi denuò propositæ audirentur, & post temporis spatium, quod satis esset ad exhibendam speciem, quâ tunc planè viderentur expensæ, concessio impertiretur.

Postremò in vno eodemque consilio versabantur, quod erat & 9
alienæ & propriæ ipsorum voluntatis cardo; nimirum, vt in Synodo multæ opiniones ac ritus, quæ post schisma in populis radices egerant, & à prædicantibus in suggestibus, & à doctoribus in libris comprobata, tamquam adiaphora seu indifferentia relinquerentur, minimeque ad salutem necessaria, adeò vt de illis vnicuique liceret alterutram partem sequi. Etenim, aiebant, si fatereniur ipsi, hæreticos se fuisse, exaudirentque Romæ suas sententias vocitatas damnatasque nomine tam probroso, id profectò nimis amarum odiosumque ipsis futurum, adeoque fraternæ concordiæ nimis dissentaneum.

Animaduertit Nuntius, eorum difficultatem in eo sitam, vt se 10
illi deerrasse fatereniur in ea Religione, in qua se iactauerant correctores & emendatores antiquitatis, orbisque terrarum: & quò illos suauiter flecteret, vt sine spasmate sectionem tam acerbam & tamen ineuitabilem tolerarent, ipsis insinuauit, sine dubio à Concilio nonnisi quantum necessarium reuerà foret ad salutem definitum iri. Huius exemplum conspici in quæstione de immunitate peccati Originalis in Dei Parente: cùm enim ea controuersia inter duas celebres Scholas efferbuisset ætate Sixti IV. atque ab eo in ancipiti, & cuiuis partium libera fuisset relicta; vtque Fidei ac sacris Litteris haud repugnabat, placuerat posteà Concilio, vt ipsa in eodem libertatis statu persisteret. De cetero nemini erubescendum esse, quòd opinando falsus fuerit, magis quàm erubescat quòd homo sit. Si Hieronymum legamus, errores Origenis ibi recensitos legi; si Augustinum, Cypriani. Errasse posteà Lactantium Firmianum: ipsum Augustinum, illum Ecclesiæ solem, non modò tot annos vixisse sub caligine Manichæorum, sed posteà conuersum ad Fidem cæcutisse inter vmbras aliarum falsarum opinionum, quarum palinodiam canere sibi probro non duxit, earumque reuocatarum syllabum posteritati relinquit.

Absoluta sunt colloquia, Zanchio pronuntiante, Romæ facili- 11
tati consulendum; siquidem sibi numquam è memoria casurum,

se

se Italiæ filium esse; simulque affirmauit, id ipsum ostensum iri, retineri memoriâ à Petro Martyre, qui ab eodem Religiosorum Ordine, à quo Zanchius erat, transfuga, & Galliam magnopere seducebat, plurimumque id temporis audiebatur à Regina, tam intenta ad potentiores sibi conciliandos, vt suspicionem minùs sincerę Fidei de se concitaret. Adiecit Zanchius, ad Pontificiorum duritiam non spe solùm sed metu emolliendam, Vbi hæretici cum Roma non reconciliarentur, inituros inter se fuisse societatem aliquam, necessitate compulsos muniendi se aduersus factionem adeò doctrinis viribusque pollentem: & quamquam Nuntius indicaret Zanchio, existimari à se, id fieri non posse; in sinu tamen pertimescebat, cùm aliam non agnosceret in ipsis dissensionem, compertam populo, ac proinde quæ sine alterius partis dedecore componi non possit, nisi de Eucharistia. 1561.

12 Is igitur amplissimam totius rei narrationem ad Pontificem & ad Legatos perscripsit, misitque vnà libellos quosdam ab illis sibi delatos, antequam memorata colloquia absoluerentur, tametsi plenos hæreticis postulatis ipsos animaduerteret. Et sanè satis ille intelligebat, Religionem esse planè instar illius infantis in iudicium adducti, in quo vera parens ad litem componendam scissionem admittere passa non est: scripsit tamen, plurimæ dignitati, plurimoque emolumento fore, si homines huiusmodi ad Concilium adducerentur quibusuis conditionibus, dummodò eæ quod nefas esset nec concederent nec permitterent. Quapropter pro mandatis, quæ ad ipsum postmodum peruenere [c], Argentoratum remisit hominem, qui sibi à secretis erat, cum responso [d]: Nuntio, quæsitâ iam luce de iis quæ obtineri possent per futuram Synodum super ipsorum postulatis, pro certo fuisse compertum, eam ne latum quidem vnguem à vetustissima reliquarum Synodorum & Ecclesiæ consuetudine in vllo ritu ac lege, quantumuis laxatis, recessuram, donec eam obtinuisset frequentiam, eamque existimationem, vt sibi par esse videretur de nouitate ac mutatione in re tam graui decernere. Proinde rationem vnicam impetrandi quæ exoptabantur, vbi fines æqui non excederent, eam esse, vt Protestantes Concilium adirent, ampliusque illud & magnificentius redderent; in quo statu fidentius ad insolitam aliquam concessionem habendam adduceretur: interim nihil aliud ipsis sponderi posse, nisi quamcumque maximè inuiolabilem securi accessus fidem, & cuncta vrbanitatis officia. His quæ obtulerat adiecit feruidæ suasionis efficaciam, & viuidas preces, in mentem ipsis reuocans, quantum hoc

[c] In epistola Legatorum ad Borromæum, 6. Iulij 1561.
[d] Instructio extat inter scripturas Barberinorum.

Digitized by Google

1561. hoc pacto apud Deum, apud Ecclesiam, & apud genus humanum promeruissent.

Non hi solùm, sed Vergerius etiam, de quo pluribus in locis scripsimus, quique tunc Duci Wirtembergico seruiebat, ad arcana & iterata colloquia cum Delfino Nuntio se contulit[e], priùs Zabaræ, dein Argentorati, & in locis proximis; interdum solus, & tunc liberiùs, interdum vnà cum Sturmio, & tunc alter alteri mutuam sibi suspicionem afferebant. Ex vna parte Vergerius cupientissimum recuperandæ patriæ animum præ se ferebat; ex altera sibi minimè temperabat à venenatis maledictis, quæ in eos quos ipse suos hostes arbitrabatur, & etiam in Pontificem euomebat. Sed in primis sui ab Ecclesia recessus insimulabat Ioannem Casam, Nuntium apud Venetos, cùm ipse postremo impetu se in præceps dedit. Delfinus homine patienter audito, respondit; Casam è viuis iam excessisse, tunc verò apud Pontificem magnâ esse auctoritate Tridentinum ac Mantuanum, veteres ipsius patronos: proinde videri, tempus adesse Diuinæ erga ipsum misericordiæ impetrandæ; vt etiam se Concilio sisteret, eum cohortatus est. Vergerius, fassus quidem immortali beneficiorum nexu eorum vtrique se obstrictum, addidit, Dedecere, se honestum hominem ad palinodiam adigi. At Nuntius: Nihil aliud postulari, nisi quod ad ipsius salutem, Deique honorem necessarium foret; ac de reliquo humanitatem omnem sperari posse: & quidem illum adduxit, vt quasdam litteras ad Mantuanum scriberet[f], ab ipso traditas Nuntio, & à Nuntio, antequam Tridentum peruenire deberent, Romam missas. Erant illæ refertæ singulari reuerentiâ beneuolentiâque in Mantuanum, summis laudibus erga humanitatem Nuntij, quem ille venerabatur vt egregium Patricium illius Reipublicæ, cuius ipse subditus Iustinopoli ex honesto genere natus fuerat. Charitatem erga Italiam patriam suam profitebatur, & studium publicæ in Ecclesia concordiæ, ad quod suam operam offerebat; indicabatque, non parum à se lucis allatum iri, si Mantuanum alloqueretur: sed de suorum errorum resipiscentia nihil: & peculiares sibi tabulas, per quas tutus adesset, cùm à Concilio tum à Cæsare postulabat. Delfinus hominis ad frugem reuocandi cupiditate flagrabat. Etenim tametsi, pro eo ac ipse scribebat, Vergerius nullâ planè scientiâ esset instructus, adeoque dum apud Heluetios vixerat, suam operam solùm impendisset in vertendis Italicè hæreticorum libris; tamen existimabat, in vniuersa Germania duo capita comperiri non posse, quorum reconciliatio tanti esset facienda, quanti Verge-

[e] Litteræ Delfini ad Borromeum, 13. Maij 1561.

[f] 28. Aprilis, & 12. Maij 1561.

Digitized by Google

Vergeriana; adeò ipsius è calamo fluebat in Sedis Apostolicæ detrimentum popularis quædam eloquentia, & audacter maledica in Principes magis inuisos. 1561.

14 Verùm Mantuanus, cui ab Aula Romana negotium communicatum, cuiusque prudentiæ [g] commissum est, noluit directè Vergerio respondere [h], arbitratus, illum ex huiusmodi responsione nundinas celebraturum cum suæ factionis hominibus, ostentantem se à Pontificiis plurimi haberi, eosdemque præstò esse ad ipsum ingenti pretio coëmendum. Commonuit etiam de iis Nuntium, qui magis cupidus quàm circumspectus, haud dubitauerat secum ad cœnam Vergerium vocare; quin etiam illius ambitione vti ad eumdem conciliandum, factâ ipsi ob eam causam spe gloriæ ac præmiorum. Huiusmodi Mantuani cautio fuit plurimum à Pontifice commendata [i]. Ac tandem ex Delfini litteris compertum est [k], gliscere in dies Vergerij arrogantiam & impudentiam, de Otio Legato per insolentissimum despectum scribentis. Quare Delfinus iussus est [l] omnem cum eo consuetudinem abrumpere: imò quoniam Mantuanus auctor erat ne Tridentum solus Vergerius vocaretur, vt qui per seipsum parum poterat emolumenti conferre, sed vnà cum Zanchio & Sturmio, vtque ipsorum operâ colloquium iniretur ad aberrantes populos reducendos, sed aliâ ratione, quàm habita fuerat in præteritis colloquiis infructuosis [m], nihil horum Pontifici placuit. Haud conducere seu Vergerij solius, seu illorum omnium improborum accessum ad Synodum, vtpote qui venturi non fuissent vt resipiscerent, sed vt obsisterent, & in suorum existimatione crescerent, quasi communis sectæ antesignani. Quod si vellent interesse, satis illis fore datam reliquis securitatis fidem, & tunc omnem ipsis comitatem exhibendam esse: è colloquiis nonnisi noxiam cunctationem oriri posse, quemadmodum exempla superiora monstrabant: nec inanem anteactorum colloquiorum exitum Pontificiis ministris esse imputandum, quibus nihil boni defuerat, nisi successus; sed vni hæreticorum iniquitati, sibi semper constanti. Porrò à Concilio nihil ampliùs esse sperandum quàm Catholicorum confirmationem, conciliationemque nutantium, atque ad id curam omnem impendendam. Quod si etiam huiusmodi colloquium esset ineundum in Synodo, illud auctoritate Cæsaris, non autem per sequestros priuatos, inhonoratos & improbos conficiendum.

[g] Litteræ Borromæi, 30. Maij 1561.
[h] Ex epistola Mantuani ad Borromæum, 8. Iunij 1561.
[i] Litteræ Borromæi ad Mantuanum, 18. Iunij, & 12. Iulij 1561.
[k] Delfini litteræ ad Borromæum, 10. Octobris 1561. quarum summa est apud Barberinos.
[l] Apparet ex epistola Borromæi ad Mantuanum, 8 Nouembris 1561.
[m] Apparet ex responso Borromæi ad Mantuanum, mense Nouembri 1561.

15 Inter alios ad S. Inquisitionis tribunal delatos, qui cupiebant adesse in Concilio [n], sed non disceptaturi, sicut ij quos diximus, vnius viri

[n] Litteræ Borromæi ad Mantuanum, 20. Septemb. 1561.

Digitized by Google

1561. viri nomen haud præteriero, ſuis in Operibus commendati, quæ auctori ſuo magis honeſtum proſperumque finem meruiſſent. Erat hic Ludouicus Caſteluetrus, qui ſe ad Proteſtantium vrbes receperat. De ipſo reſponderi iuſſit Pontifex Mantuano: Cùm illius cauſa in Inquiſitionis Romanæ tribunal fuiſſet inducta, Romæ, & non alibi oportere vt reus ſe ſiſteret; cum eo tamen quàm mitiſſimè acturum ſe polliceri, adeò vt vbi ipſum inſontem agnouiſſet, non abſoluiſſet modò, ſed beneficiis affeciſſet; vbi verò idem deprehenderetur in errorem aliquem delapſus, ſatis futuram Pontifici priuatam Ludouici retractationem. Id fidentem quidem illum reddidit, ſed breui tempore, nullo fructu: is enim cùm poſt paucos dies[a] illud tribunal adiiſſet, ſeque preſſum interrogationibus ſentiret, multoque acriùs teſtimonio cuiuſdam impij libri, à Melanchthone conſcripti, & ab ipſo in Italicum ſermonem conuerſi eâ characteris formâ, non tam manum quàm ingenium arguentis, quæ ſimulari non poteſt, timoris æſtu agitatus fugam arripuit; & potiùs quàm ſe committeret arbitrariæ alterius clementiæ, paſſus eſt quamcumque ignominioſiſſimam damnationem inuri ſibi, vitâ Baſilææ inter hæreticos & ductâ & extinctâ: quamquam adiumentum, quod ipſius ſtylus ſuppeditauit politioribus iucundioribuſque diſciplinis, obſeruationum raritate, commentationum ſubtilitate, promerentur, vt grati animi causâ fides benignè habeatur auctori, narranti ipſum poſtremò reſipuiſſe. Quæ ſanè fides de ſe tenuem meri nominis reparationem præſtat paucos apud mortales, & eo ſolùm breui tempore, quo ſunt mortales.

[a] Primum ille examen ſubiit anno 1560. 11. Octobris; ſecundū, 14. vltimum, 17.

CAPVT XI.

Quis eſſet in Gallis Hiſpaniſque animus ad indictam Synodum excipiendam. Electio Secretarij, Curatoriſque Concilij; eorum & vtriuſque Legati acceſſus. Tranſitus Tridento Archiducis Eleonoræ, & complurium Epiſcoporum aduentus. Honores à Pontifice collati Madruccio & Mantuano: data huic ampliſſima facultas ſumptus faciendi, & Legatis, eleëmoſynæ generatim diſtribuendæ. Animaduerſiones de ſubminiſtrata pecunia multis Epiſcopis indigentibus.

SEd à priuatis hominibus ad res publicas, à quibus reuerà pendebat negotium, redeamus. In Gallia ſemper vehementior agitatio; quippe Rex puer erat, Regina extera, Proceres æmuli inter ſe, potentiæ factione contrarij, Fide diſcordes: in dies ſingulos 1

gulos res nouæ tam multæ oriebantur, vt si eas vellem minutim recenſere, ipſæ per ſe non modicam hiſtoriam conflarent. Solùm ſubinde indicabo quantum opus erit ad propoſitum argumentum intelligendum. Itaque ſtimuli neceſſitatis in dies gliſcentis, magiſque ſemper moram recuſantis, paulò pòſt ibi ea diſpulere, quæ, vti diximus, obiectabantur indicto Concilio[a]; ad hanc vnicam neceſſariamque conditionem ſe coarctantibus Gallis, vt nimirum Cæſar etiam & Rex Catholicus Synodo aſſentirentur. Et Aiala Philippi Regis Orator conuenerat cum Pontifice[b], vt res cœpta procederet, & ne verbum quidem in vulgato diplomate mutaretur. 1561.

2 Verùm Pontifex, gnarus apparatum ad grauiora molimina efficaciſſimum eſſe, illa quocumque tandem modo incipere, & complures hominum numquam exiſtimaturos, ipſum ex animo loqui, niſi agentem reuerà cernerent, cœperat miniſtros ad Concilium mittere antequam etiam diplomati Principes conſenſiſſent. Cenſuit aptiores eſſe magis veteres magiſtratus, quippe ab experientia edoctos & comprobatos; idcircò voluit vt eſſet à Secretis Concilio, qui priùs fuerat, Angelus Maſſarellus[c], iam, ſicuti narratum eſt, Epiſcopus Teleſinus. Cumque paulò poſt abſolutionem Moroni abſoluiſſet in Senatu etiam Sanfelicium[d] Cauenſem iam Antiſtitem, & Fuſcararium Mutinenſem, detentos in cuſtodia à Paulo IV. eiuſdem criminationis nomine; opportunum putauit non modò vtrumque ad Synodum mittere, quò per huiuſmodi fiduciæ argumentum ſuſpicionem omnem de ipſorum Fide deleret; ſed præterea Sanfelicium Synodi Curatorem[e] conſtituere (quod munus ætate Pauli III. exercuerat) ratus diuturnam priuationem, ærumnaſque toleratas ſatis eſſe luendo crimini, quod ex impetu magis quàm ex deſtinata voluntate proruperat; & ademptam hominibus in perpetuum veniæ ſpem, perinde fore ac præſentem vitam in tartari conditionem peruertere. Decimo ſeptimo Martij Crux, legationis inſigne, tradita eſt Seripando[f], vt ad Concilium pergeret; & in eodem Senatu Pontifex Epiſcopos monuit, vt ad ſacroſanctum illud opus perficiendum ſe conferrent. Omnium primus[g] qui Synodo affuit, Cremonenſis fuit, Nicolaus Sfondratus, filius Franciſci, anteà coniugati ac poſteà Purpurati, de quo frequens in hac Hiſtoria habita mentio. Nicolaus verò poſt annos triginta, ad paucorum menſium regimen, Vaticanum Solium conſcendit, Gregorius Decimus quartus nuncupatus.

3 Animum caloremque addidere Pontifici[h] ad rem proſequen-

a Conſtat ex epiſt. Legatorum ad Borromæum, 16. Iunij 1561.

b Litteræ Borromæi ad Legatos, 2. Iulij 1561.

c Electus fuit à Pontifice in cœtu 3. Februarij, & Tridentum peruenit 26. Martij, vt in Diario.

d 29. Maij 1561. vt ex Diario.

e Diſceſſit Româ 26. Ianuarij, & Tridentum peruenit 14. Februarij, vt in Diario.

f Acta Conſiſtorialia.

g Vltimo Martij, ex Diario.

h Cæſaris epiſtola fuit oſtenſa à Pontifice Amulio Oratori, 2 Februarij 1561. & poſtquam ea fuit lecta in quodam cœtu, eius exemplum illi tradidit, vt ad Senatum mitteret; quod ille fecit 24. vti conſtat ex eius litteris, per eos dies ſignatis.

Digitized by Google

1561. dam nouæ litteræ Ferdinandi, è cuius assensu reliquorum, sicuti diximus, pendebat consensus. Hæ Romam peruenere Ianuario exeunte, promulgatum diploma plenè comprobantes, Cæsaris opem pollicitæ Synodo per illud indictæ. Quare Pontifex voluit, ne sui Legati procrastinarent: & vt reliquos anteuerterent, 16. Aprilis Tridentum peruenere[i]. Eorum ingressus solemnis fuit atque conspicuus, ob pietatem, ob frequentiam finitimorum populorum, & ob magnificentiam Madruccij Cardinalis, vrbis Episcopi ac Principis; tametsi Præsulum occursus infrequens fuit, cùm id temporis non plures quàm nouem adfuissent, & sine vllius Regij Oratoris ornamento. Post triduum illac iter habuit[k] Eleonora Austriaca, Cæsaris filia, quæ sponsum adibat Guillelmum Ducem, filium fratris primi Legati. Is quò se cautiùs gereret, quasi propria in causa, voluit Episcopos consulere, quonam ritu Eleonora excipienda. Communis fuit sententia, vt Legati extra portam Eleonoræ irent obuiàm, sed minimè præcedente Cruce; illam verò mediam inter se deducerent vsque ad arcem, vbi eam Madruccius luculento hospitio magnificè excepit.

Accedebant subinde[l] complures Episcopi, tum ex ditione Veneta, tum ex aliis Italiæ locis. Sed in primis lætitiam attulit aduentus Bartholomæi de Martyribus Dominicani, Archiepiscopi Bracarensis, in Lusitania Primatis, viri sanctitate doctrinâque spectabilis, qui narrauit, [m] se antequam discederet significasse Regi profectionem suam; non tamquam veniam petens, sed meram rei notitiam indicans; idque à Rege magnoperè commendatum: illinc breui alios Præsules aduenturos, studiosè illos sollicitante Henrico Cardinali Regis patruo. Fuit etiam dignitatis ac lætitiæ accessio ex aduentu Thomæ Goduelli,[n] Episcopi S. Asafi in Anglia, ex Ordine Regularium Clericorum. Verùm id contigit cum vehementi indignatione Reginæ, quasi despectæ, neque habitæ tamquam caput Ecclesiæ Anglicanæ ob inferiorem sexus conditionem, quo nullus infensior aculeus virilibus ac superbioribus feminis. 4

Nihil interim omittebat Pontifex vel honorificentiæ ad stimulum, vel adiumenti ad commodum eorum, ad quos præcipuæ in hoc negotio partes attinerent. Quod spectat ad honorificentiam, galerum purpureum ad Madruccium misit[o], ipsius Romam accessu haud expectato; destinauitque Mantuanum ad splendidum munus, & quòd is solemni ritu illum capiti noui Cardinalis imponeret. Quod verò ad commodum: Pontificiis litteris[p] amplissimam potestatem impertiuit eidem Mantuano impendendi quantum pecuniæ 5

i Litteræ Legatorum ad Borromæum, 17. Aprilis 1561. & Acta sub Pio IV. in volumine signato G. quod pariter intelligetur afferri pro reliquis actionibus publicis Concilij vsque ad 25. Iulij 1563 quamuis interdum afferantur in margine alia monumenta, seu vt notiora, seu quæ rem fusiùs narrent.

k 20. Aprilis, vt in epistola Legatorum ad Borromæum 21.

l Ex Diario.

m 10. Maij, vt in duabus litteris Legatorum ad Borromæum 19.

n 15.

o Litteræ Borromæi ad Mantuanū, 30. Martij, & 14. Maij 1561.

p 12. Iulij 1561.

Digitized by Google

cuniæ opportunum arbitraretur ad Diuinam gloriam, illudque pium incœptum promouendum; adiecitque, vbi id ærario grauius euasisset, Pontificem sumptus in aliis omissurum, ne tanto operi deessent: & Legatis vniuersè [q] permissum est, vt nullis præscriptis finibus eleëmosynas largirentur. Hæ magna ex parte suppeditabantur Episcopis indigentibus, quorum tenues prouentus impares erant caritati annonæ, è Tridentini soli sterilitate profectæ, & ex frequentia conuenarum auctæ [r]. Quocircà necesse fuit, vt compluribus à Pontifice viaticum subministraretur, & præterea continuum subsidium tribueretur, quo singulis viginti quinque aurei menstrui donabantur. Id verò [s] Pontifex optauerat, vt quoad posset arcanò fieret, ne beneficium rubore accipientium eleuaretur, neque malignorum calumniis pateret, quasi multos stipendiarios Episcopos Tridenti Pontifex aleret. Sed id quod necessariò multis innotuit, vix fieri potest vt omnibus non innotescat. Quare dispendium illud, quod Pontifex cum ingenti incommodo tolerauit, ne charitati honestatique deesset, perpetuis susurrationibus maleuolentium fomitem præbuit. Ceterùm cordati homines intelligebant optimè, huiusmodi suppetias adeò tenues esse, vt longè gratius accidisset Episcopis, habitâ temporarij commodi ratione, si paupertatis titulo licuisset ipsis extra domicilij illius incommoda, & illius cæli asperitatem, frui commodis suarum sedium; nedum vt ab mercedula iidem illicerentur ad faciendam conscientiæ, honoris, ac libertatis iacturam, emolumentis neglectis, quæ sibi conquirere potuissent reparatâ sui muneris potestate. Quamobrem non deerant ex iis, qui quotidie plurimam indigentiam causati veniam abeundi deposcerent, eâque venià ipsis denegatâ, ieiuno illo subsidio nequaquam contenti viuebant, sed semper queruli frequentiorem largioremque opem efflagitabant. Quin nisi me alienæ famę reuerentia vetaret, possem equidem palàm facere, ab his maximè molestias laboresque perpetuos illatos fuisse Pontifici ac Legatis in disputationibus Synodorum. Exemplo mihi sit eorum vnus, cuius nomini secundùm Historiæ leges alibi parcere nequiuero; fuit hic Antonius Ciurelia Episcopus Buduensis [t]. Multo maioris vtilitatis nexus agglutinabat Episcopos tot Principibus laicis, in quorum ditionibus siti erant omnes ipsorum reditus tum Ecclesiastici tum hereditarij, & non minùs substantiæ ac vitæ eorum omnium, qui cum illis sanguine coniungebantur. Verùm si Pontifices occludunt manus, prodinæ auaritiæ; si expandant, sacrilegæ mercaturæ insimulantur.

1561.

[q] Litteræ Borromæi ad Legatos, 22 Nouembris 1561.

[r] Apparet ex multis litteris Borromæi ad Mantuanum, 1561.

[s] Epistola Borromæi ad Mantuanum, mense Nouembri 1561.

[t] Subsidium illi tributum habetur in epistola Borromæi ad Legatos, 18. Septembris 1561.

Digitized by Google

1561.

CAPVT XII.

Noua in Gallia Religionis discrimina. Ferrariensis Cardinalis illuc legatio. Episcoporum Hispaniensium, Osiique Legati Tridentum accessus.

OPeræpretium hîc est, vt ad Gallica reuertentes, aliquamdiu ibi sistamus. Hæretici eo in regno per magnam audaciam in rem suam trahebant imbecillitatem regiminis, & in dies singulos gradum aliquem, seu veriùs saltum faciebant. Regina etsi erecti animi femina, cùm tamen illi dominaretur, sicuti rumor erat, ambitio dominandi, timidissima animi affectio, cunctis idcircò seruiebat; & suspicionibus agitata propter Guisiorum potentiam, nitebatur aduersæ factionis homines sibi deuincire. Proinde conspicata, quantâ florerent apud eos gratiâ Petrus Martyr ac Theodorus Beza, hæreticorum antesignani, nimiâ in illis audiendis facilitate ac lenitate vtebatur, vti dicebant, cum aliqua famæ de Religione iactura: quamquam posteà rerum ab ea gestarum tenor ostenderit, profanæ politicæ causâ pium eius studium interdum obtorpuisse, sed numquam eius Fidem declinasse. Ibi hæresis fautores perpetuò vociferabantur, cogendam esse propriam nationis Synodum, per quam stabiliretur in Gallia peculiaris religio, quæ Romanæ potestatis vinculis omnino soluta, & tunc comprobaretur, & posteà exerceretur. Hæc Pontifici suasere, necesse fore in Galliam Legatum mittere magni consilij ad tam ardua grauiaque negotia, simulque magnæ auctoritatis apud eas gentes, sine qua consilium ad ratiocinandum potiùs quàm ad conficiendum valet. Hac vtrâque dote Pontifici visus est pollere Hippolitus Cardinalis Ferrariensis, vir prudentiâ inter primos habitus, ob quam non semel propè fuerat vt supremus Ecclesiæ Rector crearetur, cuius fratria, Herculis Ducis vxor, genita fuerat à Rege Ludouico XII. & cuius fratris filia Francisco Guisio Duci nupserat; ipse verò semper non Romæ solùm, sed per Italiam vniuersam supremam quasi præfecturam gesserat in grauissimis Gallici regni negotiis. Quare nemo illuc ad id seligi poterat aut acceptior ex fide, aut venerabilior ex amplitudine, aut etiam validior ex cognatione. His ea conditio accedebat, quæ in Principum ministris reliquarum omnium quasi anima est, nimirum beneuolentia in Principem, qui sibi obstrinxerat Hippolitum, collatâ Aloysio fratris filio summi Ordinis Purpurâ. Designatus hic legationi fuerat secundo Iunij, & vigesimosexto Crucem, illius

1

Digitized by Google

illius muneris tesseram, accepit discessurus [a]. Florentiâ transiuit [b], & cum Duce rem communicauit, cui Pontifex plurimum fidebat, quique arctiorem amicitiam recens colligauerat cum Regina sibi agnata. Is efficacissima quæque studia erga Catharinam pollicitus est, quibus præcipuè nimis anxiam in ea suspicionem sedaret; nimirum, haud moliturum Pontificem, vt ipsi administrationis auctoritas minueretur. Cardinalem quoque monuit, in apertum dissidium nonnisi per extremam necessitatem eundum; potiùs lentâ quadam dexteritate vtendum tantisper dum Rex supra puerilem ætatem assurgeret, & reipsa Rex euaderet: si ante id (disserebat Dux) apertè dissidia contingerent, susceptam iri rerum administrationem à Rege animo malè affecto; eodemque die, quo ille regnare inciperet, incepturum pariter Pontificem tamquam aduersarium non tamquam Patrem intueri. Sin ex altera parte ad id vsque temporis quà tolerando quà declinando res protraheretur, libenter tunc Regem Pontificis monita auscultaturum, ratum, malè de se meritos eos administros, qui ex vtilitate priuata in seditiosis arrogantiam & contra regium Sceptrum & contra Pontificiam Sedem aluissent. 1561.

[a] In Actis Senatus.

[b] Epist. Legati ad Borromæum, Florentiâ 16. Iulij 1561. inter scripturas Bernardini Card. Spadæ, vbi sunt etiam aliæ litteræ citandæ de hac legatione.

Hæc Ducis Florentini sensa cum Legati sensis mirificè consonabant: quare is tam leniter se gessit in Gallia [c], vt in multorum vituperationem inciderit, ac præsertim Granuellani apud Commendonum Nuntium, perinde quasi dum plurimam de hæreticis rationem haberet, exerceretque intimam amicitiam cum Principe Vandomi (hoc nomine Hispanorum ministri Nauarræ Regem appellabant) se magis accommodaret Reginæ voluntati, quàm Pontificis dignitati. Reginam ad virilem Religionis defensionem cohortari non desistebant hinc Rex Catholicus, hinc Cæsar. Is ad illam scripsit epistolam [d], pio studio plenam, cuius exemplar Pontifici communicauit, hic verò Legatis. Hispanus per opportunitatem quâ petebat Regina per suum Oratorem ab ipso, vt suos Præsules ad Concilium mitteret, sed querebatur, Hispanicensem in Gallia Oratorem importunè se gerere, grauiter respondit: Quod spectabat ad Synodum, licuisse Reginæ ad eam vsque diem cernere Hispanos Episcopos per Galliam equitantes Tridentum versus; ac proinde Regem ab ea petere, vt eódem Gallos Præsules ipsa compelleret. De Oratore dixit: Illi à se haud iniunctum fuisse, vt importunius ageret; sed in eo quod ad Religionem spectabat, etiamsi ab Oratore quotidie cum Regina singulisque ministris postulationes iterarentur, non idcircò illum eò processurum, vt

[c] Epistola Commendoni ad Borromæum, Bruxellis 12. Octobr. 1561.

[d] Apparet ex responso Legatorum ad Borromæum, vltimo Iulij 1561.

Digitized by Google

1561. vt aut voluntatem suam, aut sua mandata transiliret.

e Apparet ex responsis Legatorum ad Borromeum, præsertim 6. & 10. Iulij, & 3. Augusti 1561.

Porrò Regina [e] etsi blandè se haberet cum hæreticis, cauebat tamen, ne alienum à se Pontificem redderet, adeoque nitebatur cuiusuis detrimenti suspicionem ab eo depellere, patefacto etiam per litteras animi sui proposito Episcopos ad Concilium mittendi, cuius hac tantùm rei gratiâ illos à se vocatos aiebat; quod vbi Tridentinis Legatis innotuit, eos sollicitudine liberauit.

Verùm quantò magis effecta promissis præcellunt, tantò magis 3
Legatos exhilarauit Hispanorum Præsulum aduentus, quàm exhibita à Gallis promissa. Primus [f] ex Hispanis fuit Aciedus Moya de Contreras Episcopus Vicensis, vir maturi consilij, ac litteratus: hic 26. Septembris peruenit, regiasque litteras ostendebat, quibus iussus fuerat proficisci, atque expeditè progredi. Narrabat præterea, eo breui tractu, quo per Hispaniam perrexerat antequam Galliam ingrederetur, se nactum esse quatuor alios Episcopos Hispanos Tridentum euntes, quemadmodum postea [g] reipsa tum illi tum alij eiusdem nationis illicò peruenere.

f Diarium Adulfi Seruantij, qui erat Amanuensis Secretarij Massarelli; & epistola Legatorum ad Borromeum, 27. Septembris 1561.

g Diarium, & litteræ quæ sequuntur.

Itali præ ceteris, quippe quos ob maiorem Tridenti propinquitatem, maioremque subiectionem Pontifici, par erat exteris exemplo esse, acriter extimulabantur à Pio; & quò libentius iter arriperent, instruebantur à Borromæo commendatitiis litteris ad Legatos, qui [h] seorsim iubebantur se cum illis omnibus tam comiter gerere, vt regionis non modò externæ, sed etiam incommodæ molestia leniretur; tantumque studij impensum est, ne Transmontani, ad excusandam tardiorem absentiam suam, obiectarent complurium Italorum exemplum, vt Legati Pontifici [i] significarint, oportere Tridentum accire eos etiam, qui Ferrariensem Legatum comitabantur; aliter enim licuisset Gallis validiores afferre causas in Gallia persistendi, quàm illis Episcopis, qui vix ibi vlli vsui erant, nisi ad splendidum comitatum. Atque Legatorum monita Pontificis iussio est subsecuta [k].

h Apparet ex responsis Legatorum ad Borromæum, 21. Iulij, & 10. Nouembris 1561.

i Litteræ Legatorum, 6. Iulij 1561.

k Apparet ex epistola Ferrariensis ad Franciscum Mariam Vicecomitem, actorem suum Lugduni, 1. Septembris 1561.

Maioris fuit ponderis eorumdem consilium reuocandi Triden- 5
tum ab Aula Cæsarea Osium Legatum, propterea quòd cùm Cæsar declarasset, velle se ad Synodum Oratores mittere, parum ibi agendum supererat; quod si quid etiam superesset, ad id sufficere Delfinum Nuntium. At verò Tridenti præsentiam Osij, per aliquod temporis interuallum antequam Synodus aperiretur, existimari plurimum profuturam: quoniam licuisset tunc tribus simul Legatis præmeditatè deliberare multis de rebus ad Concilium spectantibus, & communicatis Pontifici ipsorum sententiis, quid

ille

Digitized by Google

ille vellet, cognoscere, statimque posteà id exequi, vbi Synodus in opus deduceretur. Aliter enim (aiebant illi) si admotâ iam operi manu rerum tractatio subsisteret, quò priùs illæ Pontifici significarentur, eam prolationem instar frigidæ futuram, calefactis ac feruescentibus animis permolestæ; simulque inde rursus excitum iri Lutheranorum calumniam, quasi libera non esset Synodus, sanctionesque Romæ veriùs quàm Tridenti conficerentur: quæ calumnia, quamuis esset iniqua, cùm deberetur quidem libertati, vt Patres sanctionibus sponte consentirent, sed non vt illæ firmarentur absque notitia consensuque Pontificis, qui Synodi caput erat; tamen quia nimis popularis videbatur incusatio, oportere vt ipsa rei species amoueretur, postulante prudenti charitate, vt non modò ne pateretur malum, sed ne id quidem quod aliis afferat offensionem in malum. 1561.

6 Consilium probauit Pontifex; [l] adeoque Osius Tridentum reuocatus, peruenit die vigesimo Augusti [m], ac priuatim ingressus, domicilium comperit commeatu ad duos menses instructum ex liberalitate primi Legati; in quo viro Principis opulentiæ Principis largitas adnectebatur, quarum coniunctio ad egregiam beneficentiam plurimum valet: at verò illa sine altera, probrosa; hæc sine illa, exitiosa.

[l] Ex epistola Legatorum ad Borromæum, 28. Iulij 1561.

[m] Diarium 20 Augusti 1561.

Digitized by Google

1561.

CAPVT XIII.

Aduentus Simonettæ quarti Legati: & epistola manu Pontificis scripta, ab eo ad collegas delata. Notitiæ de Philippo Musotto, Astolfo Seruantio, Gabriele Paleotto, Mutio Callino, Ægidio Fuscarario, Petro Consaluo Mendoza, Carolo Vicecomite; de variis Principum Oratoribus; ac de aliis, è quorum monumentis Auctor hanc Historiam traxit in euentis enarrandis. Exortæ ac solutæ difficultates de facultate Episcopis concedenda exomij (vulgo Mozzettam vocant) gestandi, ac de superiori Sede, quam sibi vindicabat Bracarensis Archiepiscopus, tamquam Primas. Altempsius quintus Legatus destinatus. Decreta in Senatu habita à Pio de electione Romani Pontificis futuri, Collegio debita, non Concilio: quòd non liceret Pontifici sibi successorem eligere; & de suffragio in Synodo cunctis absentibus negato.

LEgatorum consilium de reuocando Tridentum Osio, Pontifi- 1
cem impulit ad simile simili de causa consilium de Simonetta Cardinali, quandoquidem Puteus iis affligebatur morbis, quibus paulò post anni spatium extinctus est. Quare extimulatus Simonetta nihil ampliùs profectionem retardauit, adfuitque Tridenti ineunte Decembri[a]. Detulit is ad collegas epistolam ipsis Pontificio chirographo scriptam: eius summa, quam proferemus, relata fuit à Philippo Musotto, nobili Bononiensi, qui Seripando à secretis erat, in sua compendiaria narratione Synodi, habitæ Pio sedente. Huic Musotto demandatum à Legatis fuerat, vt ex altero ad alterum deferret litteras ad ipsos missas, & responsionum exempla, adeoque de iis fuit ille probè conscius. Per eam opportunitatem tria ille vtiliter egit, quò notitiam aliquam de tam memorabili conuentu relinqueret: vnum fuit ea historica narratio, quam memorauit: alterum, quasi ephemeris quædam actorum cœtuumque, & harum vtrique finem imponit vitæ finis heri sui Seripandi: tertium fuit, selectorum quorumdam commentariorum collectio, qui ea inter negotia confecti sunt, plurimumque lucis afferunt ad introspicienda rerum penetralia. Hæc omnia ad heredes peruenere; hi verò, dum Bernardinus Cardinalis Spada, qui me, vt iam memoraui, ad hoc Opus conficiendum potissimè permouit,

[a] Die 8. vt in Diario.

Digitized by Google

mouit, in ipsorum patria legationem exercuit, ea illi dono dedere; 1561.
gnari, huiusmodi & non alterius generis munera eidem vel accepta vel acceptanda fuisse. Suauis aliquid alicubi indicat, à se lustratam priorem ex hisce tribus Opellis; sed si eam ille lustrauit, de industria præterit id quod in Concilij dignitatem redundat; & in reliquum, vtpote certioribus magisque distinctis notitiis expers, parum feliciter hinc rerum narrationes desumpsit. Etenim quemadmodum contingit, vt hæc grandium rerum compendia, ab ingeniis mediocris notæ confecta, ex defectu quà memoriæ quà cognitionis quà animaduersionis, in pluribus prolabantur, in plurimis deficiant, in cunctis caligent; ita scriptum illud absque collatione cum aliis narrationibus Suauem identidem in errorem induxit; atque vniuersè, vbi ille labitur, & non ex nequitia, animaduerto, idem ipsi contingere, fidenti huiusmodi compendiariis libellis, quod accideret pictori, qui vellet vasti corporis animantem referre, nonnisi eius effigiem conspicatus in aliqua Belgica icuncula effictam.

2 Epistolæ, de qua diximus, verba [b], manu Pontificis ad Legatos scripta, præter ea quæ ministri, qui sibi erat à secretis, charactere significabantur, hæc erant: *Nos multis verbis non vtemur, quia facta peroptamus. Satis iam cunctos Principes præstolati sumus: adeoq; non est amplius differenda, sed, imploratâ Dei ope, Synodus aperienda quamprimum; ac per omnem celeritatem progrediendum, Concilio Tridentino resumpto, quod à nobis nulla ex parte siue Diuina, siue per humanam Ecclesiæ legem posita, repudiatur. Nostra verò mentis est, vt citiùs Synodus conficiatur, quæ deceat probum virum, probum Pontificem, probum Christianum, posito semper ob oculos Dei, Fidei, & nostræ Catholicæ Religionis obsequio, communiq; Christianorum beneficio, simul etiam huiusce sanctæ Sedis, & nostrâ & vestrâ dignitate. Nostrum autem consilium eò tendit, vt hanc Synodum absoluamus, confirmemus, & exequamur; vnaq; exoptaremus vnitatem proborum omnium Catholicorum, perpetuamq; inter Christianos pacem, quò nobis liceret melius Deo seruire, & cunctas nostras vires aduersus infideles conuertere; quod si efficere poterimus, semper alacriter libenterq; moriemur.*

[b] Epistola Archiepiscopi Iadrensis, 18. Decembris 1561.

3 Hæc epistola lucem simul affudit, simul animos suppeditauit Legatis, & non minùs Patribus, quibus promulgata est. Et iam vndique virescebat spes floridi fructuosique conuentus. Aderant ibi præter Episcopos viri complures laude præstantes: præsertim verò in familia Mantuani morabantur Franciscus Bursattus, ac Fredericus Pendasius [c], ille insignis Iurisperitus, hic eximius Peripateticus, sed simul doctus Theologus, dignusque æternis laudibus, quando

[c] In Actis Paleotti.

1561. ſuper Ariſtotelis philoſophia adinuenit fundamentum conſtituendi humani animi finem in æternitate ſpiritalium mentium, non abiiciendi ad belluarum mortalitatem cum Epicuro. Camillus Oliuus Mantuano à ſecretis erat, ſcribebatque pariter communes Legatorum litteras, quarum volumen extat apud me, quaſque in huius libri margine ſubinde proferam; ſed earum auctographa, aſſeruata in Archiuo Vaticano, perlegi, quò mihi licuit ingredi indulgente Innocentio X. facilemque parauit aditum comitas Conſtantij Centofloreni, qui in Pontificio cubiculo Præfectus, ſimulque eiuſdem Archiui cuſtos erat; ſed poſteà fluxis rebus valedicens, ſe mihi in religioſa familia ſocium dedit. Cùm enim mihi Archiuum adeunti ipſius præſentiâ ſemper opus eſſet, ſe ille ſæpiſſimè ſubtraxit aſſiduis arctiſſimiſque præcipui ſui muneris occupationibus, quò mihi meoque labori opitularetur. Et per eam opportunitatem mihi quoque licuit meis oculis haurire notitiam litterarum arcanarumque notarum, quæ ab Aula Romana ſubinde ſcribebantur Legatis, ſeu cunctis communiter, ſeu eorum cuipiam ſeorſim; multarum etiam aliarum reſponſionum, grauiſſimarumque ſcriptionum, præter ea, quorum (ſicut ea memorati litterarum voluminis exemplaria) iam potitus aliunde, potui cum auctographis conferre, nactus illa authenticis planè conſentanea.

Erant pariter in Concilio duo præcipui Pontificis adminiſtri, al- 4
ter Romanæ Rotæ Duodecemuir, Gabriel Paleottus Bononienſis, alter ex Aduocatis Senatus Cardinalium, Scipio Lancellottus Romanus; vterque Purpuram eſt promeritus, & conſecutus. Prior etiam ſummæ Tiaræ fuit proximus, & inclytus ſupereſt virtutum famâ & ſcriptorum doctrinâ; inter quæ, præter typis vulgata, accuratiſſimam conſcripſit narrationem eorum, quæ agitata ſunt in illo vltimo Synodi conuentu, cui ipſe interfuit; ea verò narratio poſtmodum ab heredibus dono tradita eſt Vrbano VIII. & ab ipſo data Franciſco Cardinali Barberino fratris filio. Hic illam mihi benignè communicauit vnà cum plurimis rariſſimiſque manuſcriptis, quæ tandem gemmæ ſunt, à ſtudioſa ſplendidâque ipſius auaritia tot annos, quibus rerum potitus eſt, accumulatæ. Sed præterea facultatem obtinui legendi retinendique arbitratu meo Acta legitima Synodi, quæ in Ælia arce ſeruantur, mihi concredita iuſſu Alexandri VII. qui ampliorem quàm deceſſor mihi facultatem elargitus eſt vtendi tum illis tum aliis monumentis, vt multis in locis meum hoc Opus plenius concinnarem, à me iam ante ipſius aſſumptionem dedolatum. Nec minùs lucis mihi prætulit ephemeris exquiſita

sita rerum omnium in Synodo gestarum, aliarumque, quæ id temporis Tridenti contigere, mihi concessa inter complures Commentarios ab humanitate Marci Antonij Burghesij, Sulmonensium Principis: quæ ephemeris, confecta ab Astolfo Seruantio, tunc Massarelli, qui à secretis erat, adiutore, & qui posteà sub nomine Valentini in religiosa familia Reformatorum S. Francisci adhibitus est à suo Ordine [d] ad obeunda varia Moderatoris munera, nobis palàm facit, ab homine mediocris facultatis opus non mediocris pretij confici posse, modò parem facultati solertiam intendere & norit & velit. Ad me notitiis locupletandum accessere monumenta Petri Consalui Mendozæ, Salmaticensis Episcopi, qui illic interfuit; mutuæ, & frequentes litteræ inter Ferdinandum Cæsarem, ac suos Oratores; nec minùs inter Galliæ Regem, Reginamque, ac suos; nec paucæ pariter Regis Catholici; volumen litterarum Florentini Oratoris ad suum Principem; aliud litterarum volumen Ægidij Fuscararij Antistitis Mutinensis ad Moronum, donec is eò Legatus accessit; aliud quoque volumen magis integrum, magisque copiosum, auctographis litteris refertum, Mutij Callini Archiepiscopi Iadrensis ad Aloysium Cardinalem Cornelium; quamplurimæ litteræ ad Borromæum conscriptæ à multis Præsulum eius amicis, ac potissimùm à Carolo Vicecomite, Episcopo Vintimilien si, anteà in Gallia Nuntio, adeoque Gallicorum negotiorum administro præcipuo: ex aliis quoque non minùs vberibus & auctoritate præditis monumentis ea desumpsi, quæ mihi enarranda erunt de rebus loco quidem sed non proposito seiunctis; ac deinceps pro eo ac mihi primâ vice singula, de quibus dixi, monumenta producenda erunt, indicabo vbi & penes quem illa seruentur. 1561.

[d] Cuncta sunt in fine dicti Diarij.

5 Iam verò à digressione, quæ si extra seriem, certè non extra finem narrationis fuit, reuertamur. Cùm Hispanienses complures Episcopi Tridentum peruenissent, duo contigere quæ aliquam turbarum anxietatem Legatis intulerunt. Primum, quò magis tenue [e], eò digniùs vt obseruetur, quippe quod documento est, in maximis negotiis nihil adeò minimum offendi, quod per ea quæ secum fert, maximum effici non possit. Petrus Guerrerus Archiepiscopus Granatensis, vir magni sed immobilis consilij (de quo alibi mentio facta est, cùm idem Concilio ætate Iulij interuenit) petiit à Legatis suo suæque nationis nomine facultatem ibi vtendi breuiori palliolo, vulgo *Mozzetta*; affirmans, non alia de causa illud peti, nisi quia ægrè poterant ipsi dedisce re id cui semper assueuerant in suis regionibus, vbi mos est illius pallioli gerendi etiam extra Diœceses.

[e] In epistola Legatorum ad Borromæum, 15. Decembris 1561. & in Actis Paleotti.

Digitized by Google

1561. Legati recèns in mandatis habuerant, ne id vlli Episcoporum permitterent. Causæ erant [f]: primò, Quoniam id Italiæ consuetudini aduersabatur, vbi nunc illi Episcopi morabantur: secundò, Quia ceterarum nationum Episcopis in vsu non erat, adeoque indecorum fuisset discrimen, si eo solùm habitu conspicui cernerentur pauci quidam Hispani: denique, Eò quòd in duabus postremis conuocationibus, quarum ritus retinendi erant, iidem ipsi Hispani ab eo abstinuerant: Exemplum ab ipsis recenter adductum Episcoporum Regularium, quòd vbique locorum palliolum illud gestarent, vim non habere, propterea quòd in illis id prærogatiua dignitatis non est, sed tessera religiosæ familiæ, & huiusce rei causâ numquam vtuntur Carbatinâ, quam vulgus Rocchettum appellat.

f Litteræ Borromæi ad Mantuanum, 29. Nouembris 1561.

Noluerant tamen Legati prohibitionem vulgare; tum quòd experti essent, suauiùs ab Hispanis se obtinere quasi comitatis gratiâ id quod illis grauius accidisset, adiectâ obedientiæ vi; tum quòd paulò antè quàm vetitum illud ad eos peruenisset, animaduerso Hispanorum desiderio, tametsi nondum accepto postulato, varias rationes Romam scripserant ad concessionem impetrandam, perinde atque consueuere Principum administri qui instant operi, & ad quos spectat neruis præsentibus cum ea difficultate decertare, quam remotâ solùm cogitatione superare sibi videtur Princeps, petere semper indulgentiora mandata, quia faciliora. Quocircà Hispanorum petitio, antequam ad eas litteras responsum esset, ipsis accidit intempestiua, dum neque iussa violare illis licebat, neque placuisset iis vulgatis per tristia turbarum auspicia conuentum inchoare. Sed accidit posterâ die, vt Tridentum peruenerit tabellarius [g] Borromæi, per quem superiori Legatorum epistolæ ea de re hæc reddebantur responsa. Pontifici, aiebat, haud molestum futurum Epomium vniuersè permittere cunctis Episcopis eo nomine, quòd quasi munere quodam ac magistratu fungerentur, adeoque ipsis perinde ac in propriis Diœcesibus illo vti liceret; sed super eo Cardinalium sententias auditurum: interim verò illud Hispanis haud interdicerent. Hæc responsio sonare Legatis visa est, à Pontifice reipsa illius vsum Hispanis concedi, & solùm ancipiti animo esse, num aliis etiam indulgendum. Quare sollicitudine soluti, alacri animo facultatem exoptatam Hispanis dedere; quâ per summam lætitiam acceptâ, cœpere hi sacras Synodi celebritates in templo frequentare [h], vbi nonnisi rarò anteà visebantur. Verùm ea lætitia Legatis breuî peperit nouam tristioremque sollicitudinem. Etenim memoratæ epistolæ sententia non ea erat, quam illis persua-

6

g Montano, 6. Decembris 1561.

h Extat in epistola Legatorum ad Borromæum, 12. Decemb. 1561.

Digitized by Google

perſuaſerat ſeu ambigua verborum textura, ſeu mendoſa cupidinis interpretatio; ſed ſolùm exponebatur propenſio Pontificis ad conceſſionem, & dilatio ſanctionis, cunctos æquè complexuræ; ita tamen vt Legati paterentur intereà illius vſum in Hiſpanis, abſque vlla facultatis comprobationiſque declaratione. Per idem tempus Romæ in generali Cardinalium cœtu expensâ re[i], ſtatutum eſt, vt palliolum illud, quod in aliis huiuſmodi functionibus non erat in vſu, ibi cunctis interdiceretur. Scripſit itaque Borromæus[k] ad Legatos: Quamquam Pontifex Cardinalibus inſinuaſſet procliuem animum quem gerebat Hiſpanis gratificandi, ſententias tamen concordes pro repulſa fuiſſe. Perpendiſſe Collegium, par non eſſe, vt in gratiam paucorum, etſi ſummi meriti Antiſtitum, conſuetus reliquorum omnium habitus variaretur, aut quibuſdam paucis alius à reliquis habitus indulgeretur. Vbi iam impetraſſent Hiſpanienſes ipſorum propriam habitus rationem, idem petituros fuiſſe Gallos, quibus in patria mos erat Carbaſinâ indutos incedere, itidem ac incedebant Legati. Proinde inductum iri quamdam indumentorum varietatem, prorſus indecoram illi æquabilitati, quæ Patribus erat in omnibus præ ſe ferenda. Præterquam quòd cùm Hiſpani tam acriter contenderent, vt ea Synodus antecedentium conuentuum continuatio declararetur, ipſis ſupra ceteros ſeruanda religiosè fuiſſe tum decreta tum ritus ſuperiores: nequiuiſſe Pontificem de re tam conſpicua, tam adſpectabili, decernere citra aut contra ſententiam Cardinalium: ceterùm ſe præſtò eſſe ad beneuolentiam ſuam erga tam egregios Antiſtites per alias maioris momenti gratificationes exhibendam. 1561.

7 Hæ litteræ in moleſtiſſimam anxietatem Legatos coniecere. Etenim ſi priùs repulſam vix tolerabilem Hiſpanis præuidebant, tunc prorſus intolerabilem arbitrabantur: propterea quòd rei conceſſio & executio, quæ præceſſerant, adieciſſent eius ademptioni acerbitatem illam, quæ acriùs à rei poſſeſſæ, quàm à ſperatæ priuatione ſolet infligi. Præterea, quantam exiſtimationis iacturam facerent Legati, ſi cogerentur in ipſo Synodi limine palàm facere, ſe tum per diſtortam intelligentiam, tum per incautam declarationem acceptæ iuſſionis offendiſſe? Quare iterùm Romam ſcripſere, ſummâ quidem efficacià, ſed obſequio temperatâ, adeoque validiore, dum promptos ad parendum animos exhibebant, etiamſi Pontifex perſiſteret in repulſa petitionis, quæ iam ipſorum magis quàm aliorum erat petitio. Sed ille[l], tametſi res ſancita fuiſſet conſenſu communi Collegij, ac præcipuè Cueuæ Cardinalis Hiſpani, qui contra

[i] 11. Decembris 1561. in Actis Senatus.

[k] 14. Decembris 1561.

[l] Ex reſponſione Legatorum ad Borromæum, 3. Ianuarij 1562. & ex Actis Paleotti.

Digitized by Google

1561. contra petitionem ardenter disseruerat, ipsis tamen satisfacere maluit: in quo fortasse admissus error potuit fortunatus existimari, quippe conducens ad eas turbas euitandas, quæ initio coalescentium cœtuum supra modum periculum procreant, ne aut illi dissoluantur, aut opus præcipuum impediatur. Et reipsa Hispani concessione impetratâ lætissimi, ornati quidem Epomio semper prodibant, sed simul [m] inuidiam singularis quasi fastus declinabant, simplici habitu Ecclesiastico, & sine serico induti; ac simplici vestimento eorumdem mores respondebant, ab ipsis, qui rem Diuinam faciebant, semper occupatis altaribus, & in reliquis ipsorum operibus egregiâ quadam pietate refulgente; quemadmodum etiam ex communi consensu in eorum sententiis insignis quædam doctrina promicabat. Sed ne [n] Itali præ illis habitu minùs ornati, minusque conspicui viderentur, concessum illis est, vt cùm Sacro interessent, aut Legatos inuiserent, Carbasinam gestarent, quâ priùs numquam vtebantur nisi in templo ad sacras Synodi celebritates.

[m] Narratio Oratoris Veneti ad Rempublicam.

[n] Litteræ Archiepiscopi Iadrensis ad Cornelium Cardin. 16. Nouembris 1561.

Alterum quod accidit, sic se habuit [o]: Bartholomæus de Martyribus, Dominicanus, Archiepiscopus Bracarensis, sibi ius tribuebat, tamquam Lusitaniæ vniuersæque Hispaniæ Primati, præcedendi cunctis reliquis Archiepiscopis, tametsi priùs Infulas adeptis: & quamquam obiecta illi fuissent exempla Concilij sub Paulo iam habiti, vbi Gothiæ, Hiberniæ, aliarumque regionum Primates inter Archiepiscopos pro antiquitatis gradu consederant; adhuc ille contendebat, non potuisse ab illis paucis inferri detrimentum vniuerso Primatum ordini, quibus non minùs tribuenda esset sedes superior meris Archiepiscopis, quàm tribuenda sit Patriarchis. Quapropter, vt honor deferretur illi Præsuli, qui egregium dederat specimen obedientiæ erga Pontificem, & studij erga Concilium, sicuti narratum est, & in quo simul honorabatur religiosus Rex, ac religiosissimum regnum; Moronus iussu Pontificis studuit, nec sine fructu, persuadere Sebastiano Leccauelæ, ex eadem S. Dominici familia, Græco Naxi Archiepiscopo, cui soli tunc lis intendebatur, vt Lusitano cederet: sed non æquè facilem se præbuit postea Granatensis, qui affirmabat, solum Toletanum esse Primatem Hispaniæ; eam controuersiam agitari cœptam Honorij III. ætate, nondum fuisse vllâ decisione diremptam. 8

[o] Cuncta extant in epistola Legatorum ad Borromæum, 14. Decembris 1561. & in Actis Paleotti, & in iis quæ in arce Ælia seruantur in citato volumine: vbi duobus in locis fit de his mentio; præter varias litteras Archiepiscopi Iadrensis ad Cornelium Card. in auctographis, quæ sunt apud heredes Ridulfi Rinalducci Fanensis, & Secretarij eiusdem Cardinalis.

Pontifex initio [p] in Bracarensem propendebat, reseruato tamen accuratiore causæ examine huiusmodi rerum peritis. Deinde habito Consiliariorum cœtu [q] significauit, valdè ambiguam rem esse, 9

ac

[p] Epistola Borromæi ad Legatos, 19. Nouembris 1561. [q] Epist. Borromæi ad Legatos, 29. Nouembris 1561.

Digitized by Google

ac nouæ trutinæ indigentem. Post hæc [r] scriptum fuit, rem à Pontifice decisum iri in proximo conuentu, quem vulgo *Signaturam* dicunt; sed non ita validas ampliùs videri Lusitani rationes, vt anteà visæ fuerant, quoniam ne in Lusitania quidem recipi Bracarensis Primatum probabatur, ac subinde oportuit iteratas dilationes concedi Oratoribus vtriusque Regis [s], quorum vterque suum Præsulem tuebatur, temporisque spatium postulabat ad eorum ius comprobandum, cùm essent magis solliciti, vt assolet in huiusmodi litibus, ne causâ caderent, quàm vt vincerent. Româ verò insinuatum est Legatis, vt interim iniicerentur moræ, & concordiæ studeretur. Nihil ab illis omissum in cohortando Lusitano, vt qualibet à se contestatione præmissâ sederet in loco, quem tempus susceptæ tiaræ illi tribuebat ex vsu superiorum conuentuum: at ille se assensurum fuisse respondit, nisi iam ipse super eo scripsisset ad sui Regis Oratorem apud Pontificem, significans, præstolaturum se decisionem aut à Pontifice, aut ab ipso Concilio, vbi fuisset inceptum; interim verò haud grauatè se à publicis functionibus abfuturum. Ita peractum est, Granatensi solemnibus Synodi festis in templo considente: ad quod faciliùs se flexit Lusitanus; quoniam cùm fuisset agitatum de collocanda illi sede supra Archiepiscopos tamquam Primati, si non Generali totius Hispaniæ, certè peculiari Lusitaniæ, resciuit ille, in arcanis narrationibus à reliquis suæ gentis Episcopis negari id quod pro ipso aliunde non probabatur, nimirum, eâ illum prærogatiuâ inter Lusitanos gaudere, eiusque iurisdictionem aut honorem vmquam obtinuisse. Denique ex Legatorum sententia iussit Pontifex per diploma [t] rationem haberi de solâ tiaræ acceptæ antiquitate. Eo diplomate [u] Bracarensi à Legatis ostenso, illum impulerunt ad hortandum suis litteris Oratorem vt acquiesceret, sicuti effectum est.

Legitur hoc diploma à Pontifice directum ad Legatos, appositis singulorum nominibus, inter quos Puteus absens nominabatur; & præter quinque reliquos sextus ipsis de nouo additus, sed qui post dies aliquot Tridentum accessit. Is fuit Marcus Siticus Altempsius, Pontificis sororis filius. Fuerat hic anteà promotus nominatione Canonicorum ad insignem Constantiæ Sedem [x]; quod in Religionis emolumentum accidebat in vrbe prænobili, & periculis obnoxia. Et sanè Pontifex induxit animum ad eum inter Synodi Legatos connumerandum [y], propterea quòd hinc infirma Putei valetudo eius accessum insperabilem ostendebat; hinc tametsi tunc in Altempsio peritia & doctrina deessent, ea suppleri poterant dire-

1561.

r Litteræ Borromæi, 6. Decembris 1561.

s Litteræ Borromæi, 10. 15. & 20. Decembris 1561.

t Signatum est die postremâ Decembris 1561. & Legatis missum.

u Ex litteris Legatorum ad Borromæum, 8. 12. 15. 18. & 22. Ianuar. 1562.

x 24 Octobris, vt in Actis Senatus.

y 20 Nouembris, vt in Actis Senatus, & litteræ Borromæi ad Mantuanum.

Digitized by Google

1561. ctione collegarum; at verò in reliquum, præter coniunctionem sanguinis cum Madruccio, prævalida ad Germanos pertrahendos censebantur in eo patriæ communitas, suæque ibi familiæ atque Ecclesiæ amplitudo.

Iam verò Suauis adeò egregiam obtinet notitiam argumenti suæ narrationi propositi, vt affirmet, Simonettam & Altempsium electos ad legationem ambos vnà fuisse, ignorans electionem Simonettæ tot ante menses peractam, & simul cum Osij ac Seripandi electione, de qua vsque ad huiusce tempestatis euenta locutus non est. 11

Nec minùs hallucinatur, dum narrat, petitionem contentionemque Bracarensis Archiepiscopi ortam fuisse in primo generali conuentu (de quo posteà fiet mentio) cùm ibi recitatum est diploma, quo iubebantur antiquiores Archiepiscopi præire Primatibus recentioribus. Enimuerò quò id sibi persuaderet Suauis, opus fuit, vt ipse de industria oculos clauderet ad ea cuncta monumenta, quæ hac de re mentionem habent, quando in omnibus enarratur, contentionem excitatam sedatamque multò anteà fuisse; adeoque in generali cœtu, quem diximus, nulla eius mentio habita est; quin huiusmodi diploma non causa litigij, sed effectus simul ac finis fuit. Hæc errata, quæ tam facilè deprehendi possunt, & de quibus, quippe nihil causæ fauentibus, nequitiam incusare non possum, opinionem meam, quam suprà indicaui, validiùs semper confirmant; hoc est, Suauem alienis oculis legisse monumenta, suasque narrationes conformasse ieiunis confusisque quibusdam commentariorum summis, quæ solùm vsui esse possunt volenti non de rebus primùm edoceri, sed earum reminisci, cùm ibi auctor, rerum notitiâ anteà instructus, vnico obtutu breuiter relegat quidquid ipse multo studio in pauca contraxit. Secùs enim tam illæ tuto vsui sunt rerum gestarum narratori, quàm paruula descripti mundi mappula viatori, ne fallatur in viis.

Tria Decreta per eos dies à Pio in Senatu edita[a]: Vnum, vt si Sedes vacasset, noui Pontificis electio ad Collegium, non ad Concilium pertinere; perinde ac pariter in antegressis conuocationibus statutum fuerat. Alterum, Vt intelligeretur, non licere Pontifici (id quod aliqui Doctores ipsi tribuerant) successorem adiutoremve cum futura successione sibi deligere, etiamsi Cardinales omnes assentirentur. Tertium[a], Ne ius suffragij haberent in Concilio nisi qui illic aderant, iuxtà ac à Paulo III. sancitum fuerat. Quibus Decretis subtractio potestatis firmabatur simul ac leniebatur in subditis, non minori subtractione in Principe; quandoquidem 12

a Prima duo 19. Nouembris 1562. vt in Actis Senatus.

a 5. Decembris 1561.

Digitized by Google

dem nec iniustus nec seuerus habetur in ferendo aduersus alios iudicio, qui aduersus seipsum simul iudicat. 1561.

CAPVT XIV.

Euenta Religionis in Gallia. Colloquium Poissiacum inter Catholicos & hæreticos. Res à Legato gestæ. Intenta & agitata ab Antonio Nauarræ Rege.

1 OMnium negligentissima ad Concilium adeundum videbatur ea natio, quæ opis ab eo accipiendæ, quâ seruaretur incolumis, erat egentissima, nimirum Gallica. Crescebat in ea per incommoda Religionis monstrosa deformitas[a]. Præsertim acciderat, vt Odettus Cardinalis Castilioneus, Bellouacensis Episcopus, Præfecti maritimi frater, anteferens familiæ sanguinem quem venis claudebat, Christi sanguini quem veste monstrabat, hugonottus iam ferè palàm euasisset. Conuentum habuerat apud S. Germanum Regina trium regni Ordinum: & quoniam orta erat inter ipsam & Regem Nauarræ de auctoritate contentio, timens altera, ne alter, quippe consanguineus & indigena, vinceret, fertur præsidium maritimi Præfecti, eiusque fratrum quæsiuisse, pollicita vicissim, se illis exercitium ipsorum sectæ indulturam. Magnus Cancellarius, domus Hospitalis dominus, præpotens administer in Gallia, puero præsertim Rege, in rebus religionis hugonottorum factioni apertè fauerat: non tamen propterea statutum erat, vt propria nationis Synodus cogeretur, cùm & hæretici & catholici, etsi diuersa ex causa, eam obturbare studuissent: catholici, quia non periculosa modò religioni videbatur, sed iniuriosa Concilio Oecumenico, quod iam extabat: hæretici, quia potestati iudicandi æquè ac catholici aspirantes, satis intelligebant, eam sibi ab Episcopis Galliæ in propria eius regni Synodo minimè concessum iri.

[a] Vide Spondanum, & ab eo citatos, an. 1561. à num. 12. vsque ad 23.

2 Decretum itaque est, vt colloquium iniretur Poissiaci, in vrbe S. Germano proxima. Ibi adfuit Rex, paulò antè Rhemis à Lotharingo Cardinali, Archiepiscopo illius vrbis, coronatus, Regina, cunctique præcipui regni Proceres, quinque Cardinales vltra Legatum, quadraginta Episcopi, qui priùs apud S. Germanum ad regni Ordinum Comitia celebranda conuenerant, & varij vtriusque partis Theologi. Illustre sui specimen dedere inter catholicos Claudius Espenceus laicus Parisiensis, & Claudius Santes Canonicus Regularis, qui postmodum ad Concilium missus est, vterque Operibus editis clarus. Inter hæreticos duo præ ceteris celebrati,

Digitized by Google

1561. Theodorus Beza, & Petrus Martyr. Ex Gallicis Cardinalibus duo plurimum gloriæ sibi peperere in religionis studio, Turnonensis, Purpurati Collegij Princeps, consiliorum grauitate, & Lotharingus præter hanc etiam robore doctrinæ. Hi duo simul cum Guisio nequaquam consenserant nouo Ordinum decreto, ne Cardinales, quemadmodum semper anteà consueuerant, regij sanguinis Principibus præirent, ambo cum fremitu è conuentu egressi. At verò Cardinales Castilioneus & Arminiacus se decreto subiecerant: & Borbonius, antehabitâ dignitati familiâ, declarauerat, se præcedere Condæo Principi fratri, iam hæretico, & in cuius gratiam hæc Apostolico Senatui inferebantur incommoda, ætatis non dignitatis causâ. Exitus colloquij fuit, qualis esse solet in huiusmodi certaminibus, quòd neutra partium alteri concedat, & vtraque posteà quamdam victoriæ speciem sibi arroget.

Narrat Suauis, ab Hispano quodam è Societate Iesu, Legati Theologo, contumelias in hæreticos fuisse coniectas, increpitamque arroganter Reginam, quòd ipsa iis agitandis articulis interesset, quorum examen non ad Principes laicos, sed ad Pontificem Præsulesque spectabat; id verò fuisse à Pontifice celebratum, collatumque cum veterum Sanctorum libertate. Habemus hinc Suauis vituperationem, hinc Pontificis commendationem. Par vtrique, nisi dedignetur Suauis, auctoritas tribuatur, & decisionem committamus Gallicis ipsis scriptoribus, studiosissimis propugnandi dignitatem potestatemque suorum Principum, ac præcipuè Spondano, ceterà [b] nihil verito Romanos Pontifices reprehendere. Obseruetur, quanto ille cum honore & de homine & de re gesta loquatur. Fuit is Didacus Lainius, summus Societatis Iesu Moderator, de quo frequens à nobis habita mentio est in duabus præteritis Concilij conuocationibus, longeque frequenter habenda erit in tertia; adeoque nihil aliud in præsentia de illius dotibus attingam. Nec Ferrarienſis Legatus, qui ex ipsius Suauis narratione reuerenter admodum circumspecteque cum Regina se gessit, passus fuisset, aut impunè siuisset, Theologum suum coram se in eo publico theatro arrogantius quidquam proferre in maiestatem tam præcelsæ Reginæ, sicut è contrario gratum meritò ipsi fuit, vt ille fidenter ac necessariò Reginam admoneret obsequij ac reuerentiæ quâ colendus est Deus. Et reuerà tum admonitionem tolerauit Regina, tum etiam posteà ab huiusmodi colloquiis abstinuit; tametsi detrimentum ab hoc vnico colloquio illatum adeò ingens fuit, vt eidem imputent ipsi Galli catholici licentiam, quam adepti sunt hugonotti,

[b] Vide Spondanum anno 1551. num. 22.

Digitized by Google

notti, palàm ſuperſtitionem ſuam profitendi, cùm anteà inter caueas eam occultarent. 1561.

4 Gualterius Nuntius[c] ex his indiciis infeliciſſima quæque præcinebat, eratque politicis Gallis ſuſpectus, quaſi inuaderet in ipſorum ſenſa de Religionis negotio, eaque Hiſpanicis miniſtris patefaceret, & eorum violentis conatibus eadem perturbaret: atque eò Galli deuenerant, vt eius tabellarios retinerent; ſibi inducentes in animum, occultam aliquam rerum tractationem cum Philippo Rege in litteris repertum iri. Is itaque non ampliùs illi miniſterio idoneus, quamuis vitio non ſuo, reuocatus eſt à Pio, ſuffectuſque ipſi Proſper Sanctacrucius, qui viuente Iulio acceptus Gallis fuerat, & tunc in Luſitania morabatur, vti ſuprà oſtenſum eſt. Gualterius, qui dum diſcederet, Pontificem de quibuſdam rebus celeriter edocendum cenſuit, iter maturare noluit, & ne ſuſpiciones augerentur in Gallis, hominem qui ſibi à ſecretis erat, Romam ſedulò præmiſit. Huic iniunxit, vt exponeret Pontifici peſſimam rerum conditionem, & imminentia diſcrimina tum Eccleſiæ tum Regi: ad rebus conſulendum ſibi aliud non occurrere, niſi vt priùs certò exploraretur, veréne moleſta eſſent Regi Catholico Galliæ turbamenta, an potiùs per artem regnandi placeret illi ex finitimæ ſiluæ flammis cinerem elicere, quâ ſuus ager pingueſceret. Vbi anteferretur ab eo huic politicæ vtilitati ſeu ſtudium Diuinæ gloriæ, ſeu charitas cognationis, ſeu prouidentia (propria Hiſpanorum dos) iacturæ, quam propinquum illud incendium minitabatur, ſi Belgium ex vno latere inuaderet, ex altero vltra Pyrenæos fauillas immitteret, extimularetur ad ſuas admouendas vires, quò ſeditioſi reprimerentur, & Carolus verè regnaret, liber ab eorum perfidia, qui in regali miniſterio traditâ ſibi auctoritate abutebantur ad ſua commoda promouenda, & Sceptrum ac Tiaram abiicienda: id ſi fieret, poſſet educere Pontifex è vagina ſacræ poteſtatis arma vnà cum Philippi Regis copiis aduerſus hugonottorum petulantiam; quæ tantum animi Gallis catholicis adderent, tantumque hæreticis detraherent, vt ſicca fortaſſis & incruenta victoriam obtinerent.

[c] In documentis à Nuntio datis Secretario ad Pontificem miſſo, ſignatis 8 Octobris 1561. inter ſcripturas Burghefiorum.

5 Maiori vtebatur diſſimulatione Legatus, qui vti natus Princeps, ita Principum negotia interiùs callens, ſatis intelligebat, quantum per belli vocabula ſpes attollitur elatione fragoris, tantumdem eam decipi exitus inanitate, quippe quæ rarò poſſunt in opus deduci, & etiam deducta rariſſimè proſunt. Hoc ſententiarum diſſidium inter Legatum & Nuntium, à mentibus, prout fieri ſolet, ad animos tranſgreſſum, priùs mutuam in conſiliis communicandis fidu-

Digitized by Google

1561. ciam extinxerat, mox offensionem excitauerat. Quamobrem Ferrariensis [d] suspicatus est, studia Gualterij priùs per litteras, deinde coràm apud Pontificem sibi aduersari, tametsi Borromæus sponte contrarium testificatus fuisset; imò, quandoquidem suspicio, vermium more, dulci nutritur, Legatus eas testificationes interpretatus est (quippe excusationes non petitas) tamquam veræ offensæ argumentum. Sed apertiùs aduersabantur Legato Hispani, ac potissimùm Orator Vargas, quasi fauenti commodis Antonij Nauarræi apud Pontificem, eumque cohortanti ad suam operam impendendam, quò suaderetur Regi Catholico, vt Antonio redintegraret compensarétve regnum dotale; quod à Philippo eiusque ministris recusabatur, aientibus, ab Antonio Religionem mercimonio haberi, suamque animam Ecclesiæ venalem licitari, dum se catholicum futurum pollicebatur, si terrenum sibi pretium rependeretur. Quapropter nequaquam par esse, vt homini, qui nullam Deo fidem seruabat, nouæ ditionis fieret accessio; vtque consilium tam sacrilegum ipsi lucrosum euaderet? aliis illecebrosum ad imitandum. Quare Philippus Oratori Gallico, qui Nauarræi postulatis fauebat, dicebatque, ab illo missum iri hominem ad eam rem ibi transigendam, responderat [e]: Cùm Antonius Christianus esset Princeps, primo loco consulendum ab eo esse Diuinæ gloriæ, quæ tunc valdè premebatur, & valdè poterat eius auctoritate releuari. His ab eo peractis, agi posse de humanis emolumentis; sed antequam id fieret, laborem aduenturi nuntij frustrà futurum: quamquam non idcircò ab eius missione ille destitit.

Et sanè videbatur Pontifex eadem ac Philippus sentire [f]; cùm 6
propterea recusaret suis commendationibus promouere legationem Carsij, Romam ab Antonio ad id missi, ac destinati postea (quod effectum est) in Hispaniam. Sed Ferrariensis alià trutinâ rem expendens, ratiocinabatur, parùm sinceram Antonij Religionem ipsius dumtaxat animæ nocituram: at verò per professionem, quam ille haberet, siue catholici siue hæretici, præsertim dum ipse Galliam administraret, allatum iri fortasse incolumitatem aut exitium cunctis illis prouinciis, & magna ex parte populis Christianis, qui cum ipsis connectebantur. Si honestè pretio redimitur vita temporaria vnius amici, scelestâ grassatorum auaritiâ exaturatâ, quantò sanctiùs id effici ad comparandam sempiternam vitam tot centenis millibus hominum, tum in præsentia tum in posterum? Idcircò nitebatur omni studio Legatus eum sibi amicum intimumque reddere, iisdemque artibus vtebatur cum vxore Ioanna,

[d] In epistola Legati ad suum Actorem, è S. Germano, vltimo Decembris 1561.

[e] Dictum fuit Granuellano à Commendono, vt in eius epistola ad Borromeum, 19. Octobris 1561.

[f] Epistola Amulij Româ ad Scripandum Tridentum, 15. Octobrio 1561.

Digitized by Google

Ioanna, cuius ingenium imperiosum ac ferox in viri debilitatem dominabatur. 1561.

7 Porrò die quodam accidit[g] „vt cùm Legatus colloqueretur cum Galliæ Nauarræque Reginis, Nauarræa diceret, se interfuisse concionibus cuiusdam ex nouis concionatoribus, quo non mediocriter oblectata fuerat, præsertim ob modestiam, vt qui ab omni in catholicos aculeo abstinuerat; ac Legato pariter placiturum, si ab ipso audiretur: tum verò vehementissimis precibus id illa ab eo petiit, simulque Galliæ Regina idipsum nihilo segnius postulauit, affirmans, publicam audiri querimoniam, quòd nimia Pontificiorum austeritas in recentium sententiarum sectatores, esset in causa, cur illi obdurescerent: quodnam artis genus esse, sibi homines fugiendo conciliare? Anceps admodum hæsit Legatus. Hinc (quemadmodum planè ipse scribit) nouerat, mortales ad opera dimetienda adhibere normam præcrassam, hoc est, non formam reputantes, quæ in ipsis operibus est finis interior, ab agente sibi propositus, quia illum non introspiciunt; sed solam materiam, quæ est ipsum opus exterius, quia illud ob oculos habent: adeoque præuidebat, complures facinus detestaturos tamquam profanum, tametsi suopte ingenio prauum non esset, & ab religioso operantis animo religiosissimi formam ac naturam acciperet. Hinc satis callebat consuetas affectiones conditionis muliebris atque regalis, quarum altera in cupiditatibus ardentissima, altera in repulsis iracundissima; simulque intelligebat, quanti esset emolumenti vtriusque Reginæ gratia, quarum potentiæ id temporis Galliæ status nitebatur. Maluit denique id, quod salutem putabat, rumori anteferre, seque concionem auditurum spopondit; pactus, vt pariter vtraque Regina interesset alteri, quam posteà ipsius Theologus habiturus erat. Adfuit itaque concioni in priuata quadam aula; cauitque, ne vllo exteriori indicio communicaret præcedentibus concionantis precibus, quò ab illius religione abhorrere videretur. Dicentis modestia Reginæ testificationi respondit; sed virtus dicendi longè infra expectationem accidit: vnde Legatus lætitiæ argumentum deduxit, cùm inde compertum haberet, magistrorum causâ nihil esse metuendum, nisi eorum tenuitati robur addidisset animi perturbatio, & vtilitatis cupiditas in discipulis. Elapso biduo Reginæ vocatæ sunt ad conuiuium à Legato, ac post prandium in quodam sacello viri Cœnobitæ concionem audiuere; quæ vt multò maiori nobilium auditorum, etiam ex hugonottis, frequentiâ habita est, ita præteritam æquauit modestiâ, & eloquentiâ

[g] In epistola Legati ad Borromæum, 14. Nouembris 1561. & in volumine litterarum apud Spadam Cardin. & in altero penes me, quæ continent litteras reliquas Ferrarienſis, quas producam.

1561. tiâ ac doctrinâ multis partibus ſuperauit, communiſque plauſu accepta eſt.

Miſerat per eos dies Romam Legatus Nichettum Abbatem, ſi- 8
bi à ſecretis [h], qui Pontificem plenè doceret de rerum conditionibus, & mandata magis certa ac libera reciperet: ad quæ perficienda duæ linguæ diurno compendio plus valent, quàm annuo circuitu duo calami. Sed præſagiens animo Ferrarienſis criminationes, quas ſibi erat excitura audita poſtmodum à ſe concio, tum id quod egerat, tum eius cauſam ad Borromæum accuratè perſcripſit: & Sanctacrucius recens Nuntius, qui diuturnâ emollitus experientiâ, placidiora quàm Gualterius ſenſa gerebat, ſcripſit, narratum ſibi fuiſſe à Principibus viris [i], nihil magis profuiſſe ad leniendum inclinandumque animum Ioannæ Reginæ ad partem Catholicam, quàm exhibita humanitas in ea inuiſenda, eiuſque concionatore auſcultando. Sed Pontifex [k], qui ad eum vſque diem Legatum defenderat, etiam in Purpuratorum Senatu multis accuſationibus reiectis, eique ſignificarat, ſuauitatem ſibi magis quàm ſeueritatem probari, tunc [l] liberè palàm fecit Ferrarienſis Procuratori, poſtremum illud factum ſibi ægrè fuiſſe; dicens, Negotia Religionis tractanda non eſſe eâdem normâ quâ politica: Galliam, vt ipſe conſpiciebat, adeò præcipitem agi, vt iam de ea deſperaret. Proinde ſtudium à ſe adhibendum eſſe potiſſimum, ne ſaltem clades ingrueret, quæ conſcientiam ſuam apud Deum, & Apoſtolicam Sedem apud homines labefactaret; eâ gratiâ opus eſſe ſeueritate, vbi etiam ex aliorum nequitia, temporumque calamitate, ea inutilis ad improborum emendationem præuideretur. At Legatus quò ſe purgaret, ac Pontificem de multis rerum capitibus certiorem redderet, binas ſcripſit grauiſſimas epiſtolas; alteram, aliquanto fidentiorem apertioremque, ad Actorem ſuum [m]; alteram eodem die ſignatam, & ſuo ſcriptam chirographo, ſed formulis remiſſioribus, ad Borromæum, quarum ſummam hîc referam, quippe idoneam ad edocendum lectorem de variis euentibus notatu dignis, quos hîc exponendos ſimul omnes ſepoſui ad breuitatis claritatiſque compendium; quæ duo emolumenta rerum coniunctio ſecum affert.

Agebat in primis ille grates Pontifici, quòd ipſum liberè mo- 9
nuiſſet: addebat, vti veriſſimum erat, aliâ normâ eſſe tractandas res Religionis, aliâ res politicas; ita id à ſe etiam tum ſeruatum fuiſſe, niſi perſpexiſſet in præſentia non modò alteris alteras eſſe permixtas, ſed religionem merum eſſe colorem extimum, vtilitatem verò politicam, eſſe ſoliditatem intimam: Idcircò ſe ſibi perſuaſiſſe,

h 4. Nouembris, vt apparet ex eius epiſtola ad Pontificem, ſcripta eodem die.

i Ad Borromæum, 15. Nouembris 1561.

k Conſtat ex duabus litteris Legati ad ſuum Actorem, 10. & 18. Decembris 1561.

l Ex eiuſdem epiſtola ad ſuum Actorem, vltimo Decembris 1561.

m Epiſtola modò citata.

Digitized by Google

ſuaſiſſe, optimum fore conſilium, ſi beneuolentem in omnes animum præ ſe ferret; & palàm ipſis faceret, maximum commodum, etiam politicæ vtilitatis, ex eo illis expectandum eſſe, quòd partibus Catholicorum adhærerent. A ſe quidem, cui præ manibus opus aderat, non videri res Religionis in Gallia ita collapſas, vt de iis eſſet deſperandum; quo caſu ſe minimè prætermiſſurum generoſam illam agendi rationem, quæ Pontificem ac ſeipſum liberaret ab omni nota, ſiue conſcientia ſiue exiſtimatio ſpectaretur; ſed vnicam planè viam ne res deſperaretur, à lenitate aperiri: id vnum ſe cupiiſſe à Deo ſibi conceſſum iri, vt nimirum poſſet perſpicere Pontifex, quò res euaſura fuiſſet, vbi eius Legatus oppoſitam agendi rationem adhibuiſſet. Verùm quando id oculorum acie non poſſet à Pontifice conſpici, poſſe quidem certè coniici ex fructuum experimento, quos in ſimili rerum conditione aliorum miniſtrorum aſperitas pepererat: ſatis à ſe animaduerſum iri temporis opportunitatem, quâ ſibi illa agendi ratio eſſet vſurpanda; ac tunc quidem eò maiori animi fiduciâ id ſe præſtiturum, quò clariùs eius antegreſſa comitas comprobaret, eò ſe adduci conſcientiæ neceſſitate, non ingenij acerbitate: quæ perſuaſio efficit, vt ſeueritas & leniùs exaſperet, & validiùs medeatur. Non abſque ſenſu doloris à ſe cerni, ſolùm habitos in pretio quoſdam miniſtros, qui in eorum Principum, apud quos morabantur, offenſionem incurrebant, haud expenſo, quanta eorumdem Principum eſſet indignatio propter eiuſmodi æſtimationem, ab eiuſmodi merito profectam. Peculiari aliquo experimento comperiſſe Pontificem, quo pacto huius generis adminiſtris fructu vacua res ceſſiſſet; & alioqui cùm ipſe Pontifex ſemel ab Hiſpania Reuertam amouiſſet, quòd is videretur Hiſpanorum animis nimium indulgere, ſed cognouiſſet, eumdem poſteà, ob gratiam quam apud eos idem obtinebat, ſupra ceteros agendis rebus idoneum reddi, hominem denuò ab eo remiſſum in Hiſpaniam. Non eſſe ſpem omnem abiiciendam de infirmo corpore, eò quòd graui febri laboret, vbi adhuc viget robore, quemadmodum Gallia vigebat: ſe quidem eius ſanitatem haud ſibi polliceri, niſi poſt plures ac periculoſos paroxyſmos; ſed ſimul confidere (niſi deſtitueretur curatione, eius ingenio conſentaneâ) ab ea vim morbi ſuperatum iri. Nec in eo ſitam eſſe prudentiam, vt ſemper infauſtiſſima præcinantur; quod ſi ita foret (ſcribebat ille) Noſtradamus in ſuis horrificis vaticiniis omnium prudentiſſimus eſſet habendus: nec valere ad eam infelicem præſagitionem confirmandam, quòd afferri poſſet, ſe nondum obtinuiſſe, vt ipſe facultates ſuæ legationis exerceret, 1561.

Digitized by Google

1561. & Episcopos Galliæ nondum ad Concilium conueniſſe; alterum ſiquidem nec Reginæ matris, nec Regis Nauarræ vitio, qui eas comprobarant, contigiſſe, ſed ſolùm Gallici Conſilij repugnantiâ, ſemper in iuriſdictionis capitibus difficilis, & tunc ex hominibus hæreſi contaminatis magna ex parte conflati. Ceterùm ex præſtita ſibi tum à Regina tum à Nauarræo licentiâ, vt illis facultatibus vteretur, palàm fieri, eos qui ſupremum regimen exercebant, auctoritatem Apoſtolicæ Sedis venerari. Non ceſſare Legatum rem pariter vrgere, non ſui commodi gratiâ, ſed quò huiuſmodi facultates ſibi eſſent vſui, ad plurimos per beneficia cauſæ publicæ conciliandos.

Hîc verò adigi me ſentio, vt à ſumma litterarum, quam proſequor, digrediar, ad detegendam non modicam errorum, nequitiæ, mendaciorum congeriem, quam offendi in Suauis hiſtoria. Narrat ille: Cùm Cancellarius Legati facultatibus ſubſcribere recuſaret, ipſis eius loco ſubſcripſiſſe Reginam viduam, Regem Nauarræ, & præcipuos Galliæ magiſtratus: Cardinalem verò, ad hanc ſubſcriptionem impetrandam, ſuo codicillo pepigiſſe, illis ſe nequaquam vſurum, atque à Pontifice remedia adhibitum iri *cunctis abuſibus & incommodis, quæ in Sacerdotiorum collatione, ac diplomatum confectione Romæ committebantur; quibus ille rebus cumulatiſſimè contentus fuit, intentus magis ſuæ dignitati conſeruandæ, quàm verè promouendis eius emolumentis, qui ipſum legarat.* Cuncta planè merum mendacium, apertiſſimè reuictum à laudato volumine litterarum Ferrarienſis. Ibi certiorem ille facit [n] Borromæum, ſe tandem fuiſſe conſecutum facultatum comprobationem, quâ maximoperè lætatur, exprobratque felicem rei exitum obtrectatoribus ſuæ præteritæ agendi rationis, & infauſtis vaticinationibus de futuro. Scripſerat quidem anteà, optari à ſe eam poteſtatem, quâ ad promouendam cauſam vteretur, & tunc nullam huiuſmodi codicilli ſponſionisque, quam Suauis appingit, mentionem habet: quæ certè latere Pontificem nequiiſſet, cùm præſertim is animaduerteret, numquam exerceri à Legato eas facultates, quibus exercendis inhiare ſe ſcripſerat ad commiſſæ ſibi cauſæ emolumentum; & quâ promiſſione compertâ, planè ridicula euaſiſſent & lætitiæ ſignificatio & exprobrationis aculeus; nec ſolùm illi dignitas non conſeruata, ſed dedecus adiectum fuiſſet. Præterquam quòd quo pacto ille ſcripto ſe obſtringere potuiſſet, fore vt Pontifex obiectis abuſibus remedium admoueret, quandoquidem ne rei quidem notitia, nedum eiuſdem Pontificis mandatum præceſſerat. Ac denique vbi id peractum fuiſſet,

[n] Litteræ 10. & 17. Ianuarij, & alteræ in reditu Nichetti Abbatis.

Digitized by Google

fuiſſet, curaſſétne vmquam Regina, quemadmodum curauit °, deferendum ab Oratore ſuo ad Pontificem luculentiſſimum obſequij argumentum, quòd Legati facultates tum à Regio tum à communi Conſilio fuiſſent admiſſæ, tametſi turbarum motus oppoſita quæque ſuaderent? 1561.

° Extat in inſtructione impreſſa in libro Gallico, cui titulus, *Inſtructiones, litteræ, &c. ad Synodum ſpectantia*, citato, ac ſæpius citando, ſignata 20. Ianuarij 1561. tradita Lanſaco Oratori, Romam proficiſcenti.

Pergit ſcribere: Legatum huiuſce rei gratiâ induci ſe paſſum fuiſſe ad hortandum Pontificem, vt is Euchariſtiæ ſumptionem ſub vtraque ſpecie Gallis indulgeret: ac poſtmodum adiicit, illum inſinuaſſe, ducenta capitum millia per eam conceſſionem acquiri poſſe; id ab Oratore Gallico efflagitatum, ad id Pontificem principio ſe pronum oſtendiſſe, ſed poſteà in Senatu die decimo Decembris contrariis rationibus à Patribus fuiſſe dimotum. Tot errata, quot dicta.

11 Decimo Decembris ne Senatus quidem habitus eſt. Epiſtola Legati cum hoc aliiſque Reginæ poſtulatis eadem ipſa eſt, quam recitandam ſuſcepimus, & in cuius tenore ea poſteà narrabimus; hæc poſtremo Decembris ſignata eſt, quo tempore facultatum comprobatio nondum contigerat, ſicuti priùs vidimus. Ibi verò non modò ille non hortatur, vt Communio ſub vtraque ſpecie concedatur, ſed conqueritur de iis Gallis, qui Reginæ illam depinxerant tamquam conceſſionem conuenientem Pontifici; qui tam longè abfuit vt ſe in id procliuem oſtenderet, quàm clarè in hac hiſtoria conſpici poterit, quo pacto ſemper ille flagrantibus Cæſaris precibus apertè reſpondit, nolle ſe ne latum quidem vnguem progredi ea in re, quam alia Concilia iam agitauerant, abſque nouo Concilio. Tunc verò conqueſtus eſt cum Oratore Galliæ, quòd is aduerſus quàm verum erat ſibi petitionem expoſuiſſet, tamquam concorditer comprobatam ab Epiſcopis, qui Poiſſiaco conuentui interfuerant, & vniuersè ab Eccleſia Gallicana; de qua conditione Legatus Pontifici ſignificauit, rem non ita eueniſſe, ſed errorem, in quem lapſa fuerat Regina, in eo niti, quòd Lotharingus Cardinalis vnà cum compluribus Præſulum, cùm Reginæ referret quæ in conuentu ſtatuta fuerant, ſignificarat, huiuſmodi conceſſionem Pontificis plurimum ſolatij allaturam fuiſſe innumeris probæ mentis hominibus, plurimumque confirmaturam complura capita in eo regno nutantia.

12 Iam verò cùm iam meo muneri ſatisfecerim in edocendo lectore de Suauianis erratis, ad proſequendam epiſtolæ, de qua diximus, ſummam regredior. Pergebat Legatus oſtendere, neque pariter, ad deſperandum de Gallia, vim ineſſe alteri argumento Romæ pro-

Digitized by Google

1561. ducto, hoc est, nondum Episcopos ad Synodum accessisse; ipsum sanè concursum ad Concilium, qui erat quasi tessera quâ Catholici ab hæreticis discernebantur[p], esse potissimum à Pontifice intendendum in illis Prouinciis, habendumque pro potissimo indicio simul ac præsidio viuentis in eis Catholicæ Religionis, cùm reliqua contingentes quasi conditiones censeri possent. Gallorum autem cunctationem ex nimia Antistitum desidia nasci (quod etiam priùs scripserat) non ex modica dominantium Religione. Etenim cùm iam diu Regina sex Episcopis profectionem indixisset, numquam eos passos esse à patriæ commoditatibus se diuelli. Displicere sibi officia ab Oratore Vargas impensa, ne Pontifex Nauarræi negotia complecteretur, ac per id confirmari persuasionem in quibusdam infixam, Hispanis cordi non esse Galliæ commoda; quandoquidem id reipsa erat in causa, cur Galliæ mala insanabilia essent putanda. Legatum, quod ad suum agendi tenorem spectabat, præstolari reditum Nichetti Abbatis, & cum eo notitiam certam de voluntate Pontificis, cui se paratum esse suam agendi rationem extemplò conformare. Quod si etiam aptiorem ibi censeret Pontifex alium Legatum, gauisurum se quòd Pontifici obsequium & commodum vndecumque proueniret; sed etiam sperare, per ipsos rerum euentus sibi abundanter repensum iri quidquid ipse gratiæ apud Pontificem & opinionis apud alios amisisset. Si hactenus quæ ipse egerat magnoperè non profuerant, duo perpenderentur: alterum, ea maxima damna, quæ accidere potuissent aliâ initâ ratione, exemplo Britanniæ comprobata: alterum, quàm parum auxilij offendisset ipsius legatio, spectatis tum eo qui prouincias, ad quas missus fuerat, administrabat, tum iis qui custodes aderant Religionis, cuius tutela sibi committebatur. Quod ad primum caput attinebat, medico parum vsui esse salutarem paratam apud se medicinam, vbi eam recusat ægrotus, nec ad ipsam sumendam cogi potest: id tunc in Regina contingere, quæ ad reprimendos hugonottos cuncta subsidia recusabat vel à Pontifice vel aliunde oblata, quò apertè in hæreticos irrueret, quà sexus imbecillitate, quà imperij sui minuendi timore: non posse per vim eò ipsam compelli, quippe cui omnem opem Germaniæ Protestantes assiduè offerebant; adeoque periculosum esse, ne sollicitationibus succumberet, vbi sentiret se nimium à Pontifice premi. Satis non esse ad hoc discriminis euitandum, quòd videretur huiusmodi consilium Reginæ pernicioſum futurum: sæpè perturbationem animi haud parere prudentiæ; & eum qui se à cane appetitum conspicit, quò morsum declinet,

[p] Epistola Legati ad Borromæum, ex S. Germano, 30. Ianuarij 1561.

Digitized by Google

clinet, interdum in apertum exitium ruere: considere tamen Legatum, Catharinam paulatim, & non coactam ab impetu, adhæsuram esse vtilitatis gratiâ illi consilio, quod, solo Religionis studio suadente, tunc recusabat. Sed hoc esse beneficium, quod à futuro tempore sperari posset, non conditionem propitiam præsentis; nec se meliores in conditiones incidisse, si Ecclesiastici, Præsulesque Galli spectentur. Eorum multos Gubernatoribus dixisse, Concilium esse quamdam laruam, nec vmquam nisi in pollicitationibus apparentibusque prospectum visum iri; par futurum fuisse, vt Pontifex indulgeret postulatis Reginæ, quibus hugonottis satisfieret, & quorum syllabus Legati litteris eo die ad Borromæum mittebatur: eos haud vehementer obstitisse consilio, vt, tamquam de ritibus legis Ecclesiasticæ, & non diuinitus præceptis, relaxaretur obligatio sacris imaginibus vtendi; tolleretur supplicatio, quâ Corpus Christi circumfertur; & concederetur Calicis vsus laicis Eucharistiam sumentibus, quæ petitio erat potissima ex ibi recensitis. 1561.

13 Ita Legatus. Et hæc eius sensa in præcipuo negotio, de quo deliberandum erat, hoc est in beneuolenter habendo Rege Nauarræ, admotis & auribus & fauore ad ea quæ in ipsius rem postulabantur, Philippi Regis ac Pontificis simul iudicio comprobata sunt. Etenim reuersus id temporis ab Aula Hispanica Gallicæ Reginæ Aulicus, responsum retulit [q], Regem superiore seueritate mitigatâ, cognitoque apparatu noui conuentus, proximo Ianuario habendi, in quo hugonotti omnem moturi erant lapidem ad publica templa obtinenda, daturum magni pretij compensationem Antonio, dummodo ipse Catholicæ Religioni fauisset, eiusque incommoda propulsasset: Pontifex quoque commendauerat nouo Nuntio Alexandro Criuello, magnæ prudentiæ viro, qui post militarem & coniugalem vitam Ecclesiasticæ militiæ nomen dederat, tutelam Antonij apud Philippum. Et sanè Antonius [r] reipsâ sua vota fiduciamque præcipuè collocarat in Pontificis gratia, cuius auctoritate vt amissa fuerat Nauarra, perinde se recuperaturum eamdem sperabat, quique nullâ suâ iacturâ ex illius restitutione maximum percepisset emolumentum in mutuis Antonij studiis ad commodum Religionis, cuius ipse Principatum gerebat. Legatus animaduertens, id summoperè conducere ad felices sui negotij successus, incredibile est quàm assidue & quàm ardenter in singulis litteris ad hoc patrocinium Pontificem stimulauerit. Et iam tum inescatus Antonius suauitate verborum, quæ ab Hispania sonabant [f], egit de vxoris missione ad dotalem ipsius ditionis principatum; eâque profe-

[q] Ex epistola Legati ad Borromæum, 6. Ianuarij 1561.

[r] Ex Legatæ ad Borromæum litteris, 27. Ianuarij 1561.

[f] Epist. Legati ad Borromæum, è S. Germano, 17. Ianuarij 1561.

Digitized by Google

1561. ctâ, de interdicto, quo hæretica concio in Aula ſua vetaretur. Et in conuentu poſteà coacto mirificè iuuit, ne hugonotti ſua poſtulata impetrarent. Quare tametſi plerique ex publicis Conſiliariis ad ea propenderent, fuere tamen reiecta, quoniam priuatum Conſilium, cui Antonius præerat, aliter iudicauit. Proinde decretum eſt, vt hugonottis & templa iam extructa denegarentur, & ne ſibi propria extruerent iidem prohiberentur; ſimulque cogerentur quæ ab Eccleſiis eripuerant reſtituere, concionibus dumtaxat diſſimulatis, modò extra oppida haberentur, & abſque vi ac tumultu; idque per tacitam tolerantiam, & vſque ad Concilij ſanctiones.

Funeſtiſſima de hoc conuentu præſagierant Romæ quotquot in Legatum ob remiſſas rationes agendi vociferabantur: & quamquam ipſe meliorem de illo ſpem conſtanter feciſſet, tamen tantum anxietatis conceperat, vt habuerit in animo illic intereſſe tamquam Regis, vt reipſa erat, Conſiliarius, ſperans, ſuffragia ſua ſuarum dotium pondere plurimorum robur habitura. Sed vituperatio, quam Romæ communiter patiebatur auditæ concionis causâ, ipſum cohibuit, tametſi non parum ſolatij ille poſtmodum hauſerit ex narrationibus Nichetti Abbatis ad ſe reuerſi. Hæ fuere, verum eſſe, ipſum ab Aula vniuersè damnari quà parum religioſi animi, quà nimis politici, quà parum circumſpecti, nimiſque credoli; ſed Pontificem ac Borromæum Cardinalem ipſius defenſores fuiſſe. Hinc non modicè Legati animus recreatus, cùm ſibi viderentur reliqui omnes in ea cauſa priuatam perſonam gerere, accuſatorum negotium haud ſatis callentium, & in his duobus tantum modò auctoritatem ineſſe legitimorum iudicum, qui cauſæ acta probè perſpexerant. 14

Proſperum conuentus exitum comitata eſt deſtinatio legationis ad Pontificem [t], ad quam elegit Regina Lanſaci dominum: cumque is eques eſſet ex Ordine S. Michaëlis, plurimumque æſtimationis ſimul ac fidei obtineret, palàm inde fiebat, velle Reginam in obſequio Pontificis concordique cum eo voluntate perſiſtere, aduerſus eorum vaticinia, qui rebus diffiſi, ratique Reginam quaſi deprauatam, & Galliam quaſi deperditam, Legatum lacerauerant, quòd cum illis tamquam cum viuentibus corporibus ageret, & non potiùs eas reiiceret tamquam cadauera iam corrupta; haud certè memores prouidæ legum iuſſionis, quâ plurium horarum mora præcipitur in humandis defunctis, ne quiſpiam, qui fortaſſe viuat, ad mortem trahatur, dum pro mortuo abiicitur.

[t] Litteræ Legati ad Borromæum, 17. Ianuarij 1561.

CAPVT

Digitized by Google

CAPVT XV.

1561.
1562.

Consilium inter Tridentinos Legatos de rebus primo loco proponendis. Apertio Concilij decreta, sed vsque ad decimum octauum Ianuarij dilata, & qua de causa. Studia Hispanorum, quò declararetur, ea Synodus esse continuatio, & non noua celebratio: quo pacto id compositum. Primus Cœtus generalis decimaquintâ Ianuarij: huiusmodi cœtuum ritus.

1 QVamquam ob adductam ab Estensi Legato causam, siue ob alias, Gallici Præsules deessent; ea tamen erat Tridenti frequentia, earumque nationum & Insularum, vt inchoari posset functio cum dignitate, vtque si protraheretur, aleret suspiciones ne illa speciosam quasi scenam ostentaret. Et quidem erat opinio, validiorem longinquis stimulum fore, vbi per aliorum anteceſſionem certi redderentur nequaquam se decipi, quàm per expectationem nequaquam se despici. Illic itaque coëuntes quatuor Præsidum cœperunt in opus deducere id quod priores duo Romæ proposuerant tamquam opportunum, quò inchoationem collegæ per id temporis anteuerterent, nimirum; deliberare de iis quæ mox in Concilio sancienda erant, & Romam eorum notitiam præmittere. In quo duo efficaciùs Borromæo commendarunt[a]: alterum, vt res in arçano lateret, ne huiusmodi communicatio, si per infortunium manaret in vulgus, calumniarum illi fomitem suppeditaret: alterum, vt cùm Pontifex articulum quempiam proponeret Cardinalibus vt de ea deliberarent, si qua fortè animaduersio Legatorum ipsi placeret, eamque Collegio vellet exponere, proponeret vt suam, quò illos ab inuidia & arrogantiæ nota subduceret, quasi auderent eos edocere, qui sapientiâ ipsis præcellebant.

[a] Litteræ ad Borromeum, 28. Decembris 1561.

2 Porrò inter capita coram Pontifice stabilienda, primum in executione, & summum in momento videbatur, quænam argumenta essent à Legatis proponenda Concilio, quæ ab ipso statim agitarentur. In epistola recitata, quæ Pontificis manu exarata à Simonetta[b] perlata fuerat ad collegas, confirmatur iussio, sicuti vidimus, præteritæ Synodi prosequendæ, habitis pro iam firmatis eiusdem sanctionibus; qua de re iam vsque ab initio Pius certum fecerat scripto Philippum Regem. Sed quoniam illius quod prodest pluribus, & pluribus videtur noxium, oportet Principem auctorem esse, sed auctorem non apparere; id per eam industriam agendum erat, vt

[b] Litteræ Legatorum ad Borromeum, 12. Ianuarij 1562.

Digitized by Google

1561. vt in Pontificis onus non cederet, quòd in primo theatri illius actu
1562. hæreticos tum Germanos tum Gallos abalienasset à qualicumque cogitatione illuc accedendi. Quare ad huiusmodi odium querelamque vitandam, Legatis animus non erat, vt proponeretur ab ipsis[c] continuatio eorum capitum Fidei, quæ ab anteacto conuentu non sancita supererant: id enim nouum fuisset indicium, quasi vellent vt quæ decreta iam fuerant, intacta persisterent. Initum principio inter ipsos consilium fuit, vt progrederentur in Indice inchoato prohibitorum librorum, scribendasque curarent à Pontifice litteras cohortationis plenas, quò indicaretur id fieri Pontificiâ auctoritate. Sed posteà ab eo consilio resiliere, vtpote animaduertentes, vnà cum auctoribus eorumdem hæreses obliquè damnatum iri, adeoque eo etiam pacto illarum sectatoribus occludi, vt ita dicam, Concilij fores, dum illud aperiretur. Existimarunt igitur, significaruntque Pontifici, satius esse, vt argumentorum electio Patrum arbitrio committeretur: certum siquidem erat, ab his decisionum continuationem electum iri. Atque ita quod intendebant potissimùm obtenturi erant, simulque submoturi omnem querimoniæ titulum de Pontifice, quippe qui illius rei iussor non esset, & edituri luculentum specimen libertatis impertitæ Concilio cum plausu nationum, & Patrum alacritate.

[c] Litteræ Legatorum ad Borromæum, 14. Decembris 1561.

Antequam hisce litteris responsum esset, epistolam accepere[d], quâ huiusmodi propositio in ipsorum iudicio reponebatur; nec minùs se flexerat Pontifex, vt eorum arbitrio concederet prorogationem inceptionis per aliquot dies[e], decretæ priùs ab ipso in Senatu[f] ad sacrum Epiphaniæ diem. Etenim factâ illis spe, breui Oratores Cæsaris peruenturos, operæpretium duxerunt, si eâ breui morâ in fronte noui ædificij huiusmodi decoris incrementum mercarentur. Fallitur proinde Suauis, vbi affirmat, Simonettam in aduentu suo nactum fuisse noua mandata, ne priùs Concilium aperiretur, quàm denuò id Pontifex significaret; ipsum autem illi moræ consensisse petente Cæsaris Oratore. Reuerà nec ea tunc mandata fuerant, nec prorogatio posteà statuta mandato Pontificis, sed solo eius permissu habita est. Quin cùm ipse posteà Legatis iniunxisset[g], ne rem protraherent vltra diem decimum septimum Ianuarij, recenter à Paulo IV. dicatum Romanæ Cathedræ S. Petri, idipsum illis arbitrarium redditum est. Verumtamen Legati noluerunt amplius procrastinari, tametsi nondum Oratores accessissent, veriti ne cunctatio nimia videretur; & iam aderant supra centum Præsules, qui satis inchoationem nobilitarent. Monita quædam scripto

[d] Constat ex epistola Legati ad Borromæum, 4 Ianuarij 1562.

[e] Epist. Legatorum ad Borromæum, 28. Decembris 1561.

[f] 19. Decembris, ex Actis Senatus.

[g] Ex duabus epistolis Legatorum ad Borromæum, 8. & 15. Ianuarij 1562.

singu-

Digitized by Google

singulis Patribus præmisere Legati [b]; Vt primùm Concilij Tridentini Decretum custodiretur, de modestia & pietate in cunctis actionibus exhibenda: Vt in templa conuenientes silentium seruarent, adeò vt Cærimoniarum Magistri ea quæ sui essent muneris absque strepitu peragerent, &, quoad fieri posset, per nutus potiùs quàm per verba: Vt Præsules à nimia epularum lautitia abstinerent, & sobriâ parcâque mensâ vterentur, Scripturæ lectionibus conditâ, instar Agapes, ab antiquis Synodis permissæ; recolentes memoriâ, à Redemptore in fine Cœnæ institutam Eucharistiam fuisse, vt ostenderet, Christianorum cœnas ita temperatas habendas esse, vt ipsi posteà ad celebranda Sacramenta idonei reperiantur. 1562.

[b] Litteræ Archiepiscopi Iadrensis, 17. Ianuarij 1562. & monitorum exemplar, missum Romam ad Paulum Filonardum.

4 Hic fuit postremus ad aperiendam Synodum apparatus. Sed antequam id perficeretur, molesta remora interiecta est ab Archiepiscopo Granatensi. Is in primis Simonettæ significauit, se inaudiuisse, velle Præsides ambiguis vti vocibus, vnde discerni non posset, cùm res primò proponeretur, an noua hæc Synodus esset, an antiquæ continuatio; idcircò, ne ipse improuisò caperetur, palàm à se fieri, dubiam hac in re sententiam diplomatis, in causa fuisse vt ab Hispania perdifficulter ac tardiùs Episcopi mitterentur, & in Regio Consilio fuisse à compluribus repugnatum, quamquam per litteras Regi declararet Pontifex, velle se Synodum Synodi anteactæ continuationem esse. Adhæsisse se in Consilio Pontificis voto, confisum, promissis rem illicò responsuram: proinde si principio hic articulus dilucidè non liqueret, nec se nec reliquos Hispanos quieto animo posse persistere. Respondit Simonetta: Voluntatem Pontificis constantem perdurare; sed quemadmodum Diploma eam loquendi rationem vsurpauerat ne deerrantes alienarentur, atque vt Cæsari satisfieret, cuius quoque satisfactionem Rex Catholicus fratris filius postulabat; ita tolerandum ab ipsis esse, vt generalis pariter vocum significatio seruaretur duos adhuc menses, vel vt minùs per primam integram Sessionem, ne Patrum austeritati exprobrari posset, quòd ob intempestiuum vnius vocis vsum, prouinciarum sanitas & vtilitas Synodi pessum irent. Visus est quieuisse Guerrerus: sed paucis pòst diebus cum eodem postulato omnes quatuor Legatos adiit coram Madruccio, & efficaciori modo illud posteà separatim Simonettæ ac Seripando iterauit: Quæ ad Deum spectant, clara in luce peragenda esse; à vocum ambiguitate fictionis suspicionem ingenerari; cùm ipse suaserat in Hispania, vt ad Synodum pergeretur, in os sibi à multis obiectum fuisse: *Quid si Tridenti comperies, continuationem præteritæ Synodi non intendi, vin' pergere*

1562. *confestim rediturus?* Ab oppositâ Cæsaris petitione non tolli, sed augeri necessitatem apertæ declarationis: etenim cùm altera Hispanis innotuisset, vnde vmbris animi offundebantur, altera iis abstergendis opus esse: tunc magis oportere formulis vti, quæ rectam sententiam euidenter significent, cùm alioqui de distorta potest esse suspicio. Breuiter; id si committeretur, nec se nec alios nationis suæ retineri posse, quominùs conuenientes contestationes haberent. Responsio iterata est: Si pia de causa ea declaratio in Diplomate fuerat omissa, in gratiam tam benemerentis Cæsaris, & quò hæretici conciliarentur, ad quos Pontificis charitas sese inclinauerat tot Nuntiorum missione, ex eodem respectu confici, opportunum esse, eâ declaratione dies aliquot supersedere. Quidnam Gallos dicturos, qui breuî adituri erant, vbi noscerent, in articulo tanti momenti, adeoque ab ipsis oppugnato, se breui interiectâ morâ nequaquam auditos? Si Guerrerus vellet nationis nomine contestari, mandatum ad id ab ipso producendum esse: si proprio nomine debitam à Synodo responsionem sibi præstolaretur, nec à Legatis existimari, cunctos Hispanos Præsules in ipsius sententiam ituros.

Statuerant inter se Legati conuocare nihilominùs generalem cœtum, & ibi si Granatensis contestaretur, causam committere alteri confessui postridie habendo, in quo proculdubio petitio & contestatio fuissent repulsam passuræ. Sed nimis ægrè ferebant, initia Synodi factura fuisse & famæ & felicitatis iacturam per contestationes, & fortasse per secessum quasi vnius integræ nationis. Studuerunt idcircò crudos illos humores concoquere solertiâ quorumdam Italicorum Præsulum, qui erant Hispanienſibus intimi,[1] simulque vnius ex Hispanis, Romæ & concordiæ summoperè studiosi, qui fuit Antonius Augustinus, alibi à nobis laudatus, priùs Romanæ Rotæ Duodecemuir, & tunc Verdensis Episcopus. Horum operâ pridie vesperi denuntiati conuentus, Granatensis, aliique duo ex Hispanis Seripandum adierunt, & vniuersæ nationis suæ nomine significarunt, se consensuros, sed quatuor positis conditionibus: Vt in aperienda Synodo nullum proferretur verbum continuationi contrarium; Vt Synodus secundùm Diplomatis tenorem aperiretur; Vt continuaretur, cùm primum opportunitas obueniret; Vt in fine Pontifex confirmaret cuncta Synodi Tridentini Acta tum iam habita, tum habenda.

[1] Epist. Legatorum ad Borromæum, 15 Ianuarij 1562.

Seripandus nolens aut sibi promissionem absque collegis arroga- 6
re, aut ostensâ dubitatione vmbras augere, præsentemque animi propen-

propensionem peruertere, certos Hispanos reddidit, inter ipsos ac Legatos ad eam vsque diem nullum de re, sed solùm de modo discrimen fuisse; allocuturum se collegas, ac die postero responsa ipsis grata, vti sperabat, redditurum. 1562.

Quocircà Idibus Ianuariis, cùm in Aula Præsules conueniissent, præstoque essent ad destinatum consessum habendum, acciti sunt Hispani ad Præsidum conclaue, non solùm quò per eam honoris significationem mulcerentur, sed quò pernicioſus rumor extingueretur, qui eos tamquam membra iam à corpore seiuncta vulgabat. Seripandus ipse disserüit: questus est de agendi modo ab illis adhibito, tamquam exempli nocentis externis, quibus innotescerent: spopondit cunctas quatuor conditiones expletum iri; & insuper ostensa ipsis est eadem epistola, quam ad collegas Simonetta detulerat, vbi ipsi Pontificis characteres eius voluntatem, illorum Præsulum voto consonam, oculis patefaciebant.

7 Granatensis, beneficio impetrationis expectatione maioris cumulatus, id quod egerat excusauit, enarrans, litteris regiis, per quas missus fuerat, imponi sibi vt ad Synodi continuationem iret: non tamen illas protulit, quamuis affirmaret, eas à se in sinu seruari. Præsides tum ad confidenatim præ se ferendam, tum ad colligendam eorum concordiam, formam Decreti, ad imminentem Sessionem parati, cum ipsis communicarunt, à quibus libenti animo comprobata est, propositâ dumtaxat tenui alicuius vocula mutatione [k], potiùs ad ostentationem subtilitatis & attentionis, quàm quòd ad rei necessitatem facere censerent. Quæ animi fidentia, à Legatis aliam ob causam exhibita Hispanis Episcopis, fortis posteà veluti clypeus ipsis euasit in diuturna validâque pugna cum iisdem, tunc minimè præcogitata, nec nisi cum exitu Concilij in exitum deducta, sicuti in loco palàm fiet. Vsque adeò semper potis est casus, etiam vbi summum prudentiæ adhibetur; quin etiam vsque adeò prouidæ mentis est, vti opportunitate aliena iudicia sibi conciliandi, quo tempore flexilia sunt, seu ad eorum posteà possessionem firmiter retinendam, seu ad opponendam futuræ ipsorum repugnantiæ validissimam auctoritatem, quæ cuiquam obiici possit, hoc est suam.

[k] Epist. Seripandi ad Amulium, infrà producenda.

8 Dum huiusmodi contentionem narrat Suauis, quantum narrat, tantum deerrat. Dicit, eam contigisse in primo cœtu generali; Hispanorum postulatis obstitisse Commendonum Zacynthinum Episcopum, vt qui, cùm in Germania fuisset Nuntius, omnium optimè contrariam Cæsaris voluntatem callebat: ibi posteà fuisse compositas voces de articulo exagitato, ac posteà nauatam operam ad De-

Digitized by Google

1562. cretum dictandum. Enimuerò ex Actis, & ex litteris Legatorum, oppositum in singulis animaduertitur; nimirum, controuersiam extitisse ac desiisse antequam cœtus haberetur; Zacynthinum ne Tridenti quidem id temporis adfuisse, vt constat ex Episcoporum catalogo, qui primæ illi Sessioni interfuere, triduo post eum cœtum celebratæ; quinimò adeò non potuit haberi à Commendono sermo in eo conuentu, Idibus Ianuariis celebrato, vt ipse Tridentum non peruenerit è Germania, vbi Nuntium egerat, nisi tertio Martij [1], nec ante diem septimum eiusdem mensis publicè verba fecerit, iis quæ ipse in sua legatione egerat expositis [m]. Denique Decretum non post sed ante conuentum dictatum est, & etiam ante concordiam cum Hispanis, quod illis ostensum fuit ad argumentum fiduciæ, dum componebatur concordia, & antequam haberetur confessus.

[1] Epist. Episcopi Mutinensis ad Moronum, 5. Martij 1562.

[m] Litteræ Commendoni ad Borromæum, 8. Martij 1562.

Post eam concordiam confestim conuocatus est cœtus in Aulam 9
ædium vbi primus Legatorum degebat, in quo duæ supra centum Tiaræ præter Purpuratos Patres conuenere. Ingratum non erit, semel hîc rei ordinem ritusque cognoscere. Supra reliquos considebant [n] Legati, in sedibus ex villoso serico in medio theatro collocatis, supra podium modicè eminens; ac prope illos assidebat Madruccius: ad eorum dexteram, sed in humilioribus subselliis, locus dabatur, cùm interueniebant, Oratoribus Ecclesiasticis laicorum Principum; ad sinistram eorumdem laicis Oratoribus. Cùm Procuratores aderant Ecclesiasticorum, profanas ditiones obtinentium, seu Cleri alicuius Prouinciæ, si huiusmodi Procuratores essent Præsules, secundùm Præsulum ordinem considebant, haud habitâ muneris ratione. Inter Præsules, quibus scamna parabantur, antecedebant Patriarchæ, post illos Archiepiscopi, tum Episcopi, pro antiquitate: subsequebantur Abbates Infulati; post quos Regularium Ordinum summi Præsides, qui postremi erant inter suffragatores.

[n] Acta Paleotti, & epistola Archiepiscopi Iadrensis.

Quo in loco, quoniam alibi Suauis, sicut obseruabimus, Dida- 10
cum Lainium, Societatis Iesu supremum Moderatorem, quasi superbum & contentiosum calumniatur, illic mihi repositâ per certiora argumenta confutatione, satis sit, in transitu ea planè verba producere quæ à Paleotto Cardinali in sua narratione conscripta sunt. *Didacus Lainius, Iesuitarum Præses Generalis, doctrinâ ac pietate spectabilis, dum ambigebatur de loco ipsi tribuendo aut inter Regulares aut inter alios, maluit modestè ac prudenter extra ordinem, ac seorsim ab aliis collocari omnium infimus, quàm seu publicè seu priuatim quidquam de loco contendere:*

Post

Digitized by Google

11 Post Ordinum Regularium Præsides, Romanæ Rotæ Duodecemuir sedebat, qui absque iure suffragij interdum à Legatis consultus, quid sentiret promebat, ac sententias notare consueuerat, quod non minus cuique liberum erat. Succedebant Aduocati Vaticani Consistorij, Promotor Concilij, & si quis supererat, cui extra ordinem interueniendi facultas à Pontifice data fuisset, qualis concessa fuit Abbati Lusitano & in sui Regis & in suorum promeritorum gratiam; omnium verò postremum gradum tenebant Ecclesiasticorum Procuratores, nisi digniori ad interueniendum titulo cohonestarentur. 1562.

12 Considentibus itaque hoc ordine congregatis, Mantuanus Præsidum primus consuetam S. Spiritus precationem recitauit, vnà verò graui breuique oratione congratulatus est, quòd tempus à Pontifice tam exoptatum aduenisset ad eam Ecclesiæ opem ferendam. Causas retulit cur Pontifex Synodum conuocasset, eiusque posteà inchoationem distulisset: Patres cohortatus est ad opem Diuinam sibi impetrandam precibus ac ieiuniis; & à Massarello recitari iussit ordinem in supplicationibus ceteriſque solemnibus Sessionum ritibus seruandum, ac duo Decreta Sessioni proximæ parata.

13 Primum erat huiusmodi: *Placétne vobis, ad laudem & gloriam Sanctæ & individuæ Trinitatis, Patris, & Filij, & Spiritus Sancti, ad incrementum & exaltationem Fidei & Religionis Christianæ, Sacrum, Oecumenicum, & generale Concilium Tridentinum, in Spiritu Sancto legitimè congregatum, ab hodierno die, qui est* XVIII. *mensis Ianuarij anni à Natiuitate Domini* M. D. LXII. *Cathedræ Romanæ beati Petri Apostolorum Principis consecrato, sublatâ quacumque suspensione, iuxta formam & tenorem litterarum sanctissimi Domini nostri Pij IV. Pont. Max. celebrari, & in eo ea, debito seruato ordine, tractari, quæ, proponentibus Legatis ac Præsidentibus, ad horum temporum leuandas calamitates, sedandas de Religione controuersias, coërcendas linguas dolosas, deprauatorum morum abusus corrigendos, Ecclesiæ veram atque Christianam pacem conciliandam, apta & idonea ipsi sanctæ Synodo videbuntur?*

14 In secundo Decreto secunda Sessio præscribebatur die vigesimosexto Februarij, qui incidebat in quintam feriam post secundum solemnis ieiunij diem Dominicum. Madruccius, cui prima in suffragando vox erat, Pontificem, eiusque vigilantiam pluribus commendauit. Cuncti primum Decretum comprobarunt: in secundo vnus aut alter quæsiuere, quibus de rebus interim agendum esset; ac summo Legatorum respondente, de iis sermonem in aliis cœtibus habitum iri, cuncti pariter consensere. Postremò lectum

1562. eſt Pontificium Diploma de Primatibus, & quædam Præſidum declaratio; quæ poſtea °, cùm per ſe minùs valida videretur ad ſeruanda illæſa cuiuſcumque iura, à Pio confirmata eſt ᵖ; quòd non ideò mens ipſi erat vllum inferre detrimentum Primatuum Priuilegiis, ſed ea omnino illibata relinquere; cui Bracarenſis aſſenſus eſt per debitas priuſque compoſitas conteſtationes, non quidem præſens (quippe morbo præpeditus) ſed per Ioannem Xuarium Epiſcopum Conimbricenſem, illius in eo actu Procuratorem. Ita verè affirmari potuit, in ea prima celebritate ſimul nihil effectum, ſimul partem operis maximam; quemadmodum maxima pars eſt dramatis ipſa ſiparij diductio.

° Acta arcis Æliæ.

ᵖ Per Diploma 14. Februarij 1562.

CAPVT XVI.

Noua cum Hiſpanis concertatio ſuper iis primi Decreti verbis, Proponentibus Legatis. *Prima, ſeu decimaſeptima Seſſio. Seſſionum ritus tum proprij tum communes; ibique aduerſus producta verba quorumdam repugnantia.*

GVerrerus, qui inter Hiſpanos vti gradu & Theologicâ doctrinâ, ita pariter auctoritate præcellebat, dum animo reuoluerat ª verba primi Decreti, *Proponentibus Legatis*, argumentum deſumpſit nouæ concertationis, quam nuper prænuntiauimus, & cœpit obſtrepere. Præſides re compertâ, Maſſarellum, qui à ſecretis erat, ad eum pacandum miſerunt, reuocandumque ipſi in memoriam id quod actum fuerat, nimirum, Decretum illud ad verbum & priuatim à Legatis oſtenſum fuiſſe, ac iterùm poſteà ab eodem auditum in generali conuentu, & vtrâque vice ab ipſo comprobatum. Sed nihil his ille commotus reſpondit: Angelorum, non hominum eſſe conditionem, per primam intelligentiam obiecta perfectè comprehendere: ſibi, ſic ex improuiſo tenorem Decreti auſcultanti, non occurriſſe incommodum, vti poſteà eumdem excogitanti, eas voces eſſe nouas & inuſitatas in Synodis ſuperioribus, aptas ad præbendum argumentum hæreticis confirmandæ criminationis, quaſi Concilium non eſſet liberum, atque ad eos peruicaciùs retinendos, ne illuc adirent, cauſantes, vocem ipſis interdictum iri non ad iudicandum modò, vti poſtulabant, ſed etiam ad loquendum. Ad hæc Maſſarellus, non eas ibi voces fuiſſe appoſitas animo ſui cuiquam iuris abrogandi: ſi res eſſet integra, potuiſſet quidem de Decreto variando agi; ſed cùm illud propoſitum compro-

ª In Actis Palcotti.

Digitized by Google

comprobatumque à generali conuentu fuisset, ampliùs non licere ipsum mutare, nisi maior suffragantium pars id in Sessione postularet. 1562.

2 Sed Granatensis, repugnantiæ tenax, ad Seripandum perrexit, vt inceptum vrgeret [b]. Is respondit; Videri opiniones Guerreri inter se pugnare, quando ille in eam particulam offendebat, potissimùm, vt idem dixerat, ne retraheret hæreticos à Concilio, in quo fas ipsis non esset proponere; & simul tam vehementer efflagitabat, vt ea Synodus præteritæ continuatio declararetur, cunctis Decretis superioribus confirmatis. Quod idem foret, ac hæreticos, quippe iam disertè damnatos, à Synodi limine arcere; at verò tributâ Legatis proponendi potestate non auferri Synodo potestatem iudicandi, adeoque damnandi absoluendive cuiuscumque, prout censuisset; ac proinde non redigi hæreticos in eam desperationem, in quam ob expetitam à Granatensi declarationem incidissent. Denique cùm hic nulli cederet adductæ rationi, obtulit suam operam Legatus, quâ rursus ante Sessionem partes vniuersi conuenirent, ibique denuò de negotio deliberarent; quod tamen à Guerrero reiectum est, siue ad euitandam in primo sui operis orsu inuidiam excitatæ ab ipso tam insignis commotionis, siue quòd spes ipsi non esset ad exitum perueniendi cum dignitate & cum fructu. Verùm experimento compertum est, duos hosce nodos ab eo interiectos, duosque præterea, quos idem subinde innexuit, fuisse pene quidquid ardui ac negotiosi ea diuturna ac memorabilis actio passa est.

[b] Litteræ Seripandi ad Amulium, 8. Ianuar. & 28. Februarij 1562.

3 Illuxit præscriptus Sessioni dies, & manè ad auroram omnes [c] conuenerunt ad Templum S. Petri, cui dies ille festus erat. Hîc, pro suo cuiusque gradu singulis ornatu suo indutis, cœpta supplicatio est ad Ædem maximam. Omnium primi incedebant Canonici, sacra Lipsana gestantes; post illos Abbates; succedebant Episcopi, Archiepiscopi, & Patriarchæ; quòd si tunc interfuissent Oratores Ecclesiastici, eos continenter fuissent subsecuti: agmen Cardinalibus antecedens eo die claudebat Mantuæ Dux, qui celebritatis spectator accesserat; post illum, quippe dignitate præcellentes, ibant Madruccius & Legati, non alio inter eos discrimine, nisi quod Madruccius tiaram albo serico, hi verò aureo textili contectam gerebant. Proximè post ipsos locus erat Oratoribus laicis, tum Generalibus religiosorum Ordinum Præfectis, Romanæ Rotæ Duodecemuiro, Aduocato, Promotori, Magistratibus Ciuitatis, ac multis nobilibus. Hæc supplicationis pompa primâ vice fuit adhibita ad illustriùs Synodum inaugurandam; in subsecutis Sessionibus

[c] Acta Paleotti, & Diarium Magistri cærimoniarum, 18. Ianuarij 1562.

Digitized by Google

1562. bus ad templum maximum rectà itum est. Ibi posteà sedendi ordo seruatus, qui cœtuum ordini respondebat. Legatorum princeps eo die sacrificium decantauit, quod ipsi primum solemne fuit, cùm paulò antè in ea vrbe Sacerdotis & Episcopi Ordines suscepissent [d]: in reliquis posteà Sessionibus varij Antistites sacris operati sunt. Habebatur latina concio, quæ Legatorum arbitratu alicui Patrum demandabatur; & eo die perfunctus eâ est Gaspar à Fosso, ex Ordine Minimorum, Rhegiensis Archiepiscopus: post hæc variæ preces habitæ ex Rituali; quibus absolutis (vbi contingeret) Oratores Principum solemniter admittebantur; legebantur tradita ipsis mandata; res ab iis propositæ audiebantur; ac reddebantur responsa vrbanitatis quidem, non item negotij; cui lux plurima numquam congruit.

[d] In Diario Seruantij.

Postmodum eo die Massarellus è suggestu recitauit Diploma 4
Pontificis, quo Synodus conuocabatur, & litteræ quibus destinabantur Legati. Tum Archiepiscopus qui concionatus fuerat, eâ vice illud egit quod pro munere spectabat ad Antistitem sacrificantem, cùm gradum inferioris Præsulis habebat, nimirum, prouolutus in genua ante Legatos, ab ipsorum manibus paginam accepit, in qua sancita iam Decreta continebantur, eaque posteà è suggestu elatâ voce recitauit, adiecitque: *Illustrissimi ac Reuerendissimi Domini, & amplissimi Patres, placéntne vobis hæc omnia?* & respondentibus Cardinalibus, *Placent*, qui à secretis erat, cum scribis Concilij singulorum sententias colligebat, seu voce seu scripto datas, prout ipsi mallent. Idem illicò eas ad Legatos referebat, qui vel altâ voce pronuntiabant, *Decretum comprobatum est ab omnibus, nemine discrepante: agendæ sunt Deo grates:* aut vbi sententiarum esset varietas, dicebant: *Decretum est ab omnibus comprobatum, aliquibus exceptis, qui aliquam mutationem vellent.* Statim verò qui à secretis erat legebat elatâ voce sententias Patrum discordantium, vbi scripto redditæ non fuissent; quod interdum fiebat ad speciem discordiæ minuendam. Legebantur subinde schedulæ ab ægrotantibus missæ, dummodò hi Decreti illius examini interfuissent: dein ad alterum Decretum gradus fiebat, ita tamen vt vnicum ea quæ Fide credenda essent complecteretur, & vnicum item ea quæ ad disciplinam spectabant. Postremò Promotor absentium contumaciam accusabat, iubebatque scribas omnes præsentes, quæ peracta fuerant, in tabulas publicas referre. Hymnus in Dei laudem canebatur, & impertitâ Legatorum benedictione dimittebatur conuentus.

Huiusmodi erat vniuersalis Sessionum ritus. In hac verò prima 5
ita

Digitized by Google

ita res habuit: Primo Decreto recitato singuli absolutè dixerunt, *Placet*, exceptis iis qui sequuntur: Granatensis schedam dedit in hanc sententiam: *Ea verba, Proponentibus Legatis & Præsidentibus, mihi non placent, vtpote noua & non necessaria, nec opportuna, præsertim his temporibus. Idcircò peto, vt Concilij scriba meam hanc sententiam referat in Acta simul cum Decreto, & authenticas mihi tabulas tradat.* Franciscus Blancus, Episcopus Auriensis, schedulam protulit a duersus eadem Decreti verba, & tamquam insolita, & tamquam sonantia restrictionem indecoram Conciliis Oecumenicis, & tamquam non posita in Diplomate, cui aperiendæ Synodi Decretum erat conformandum. Andreas à Cuesta, & Antonius Corromerus, Legionensis alter, alter Almeriensis Episcopus, dixerunt, *Sibi placere Decretum, modò Legati id proponerent, quod Concilio visum esset dignum vt proponeretur.* Dein vniuersè comprobatum fuit alterum Decretum, quo futura Sessio die 26. Februarij indicebatur. 1562.

6 Huic solemni functioni interfuere [e], præter Cardinales & Mantuanum Ducem, centum & sex Episcopi, quatuor Abbates mitrati, quatuor summi Regularium Præpositi. Defuerunt Oratores Principum: qui enim ex illis prior accessit, Tridentum peruenit eâ planè horâ, quâ in Ædem maxima Patres aderant. Hic fuit Georgius Drascouizius, ex Croatia, Quinque Ecclesiarum Episcopus, filius sororis [f] interfecti Georgij Cardinalis Martinusij, de quo alibi dictum est, Orator Cæsaris, quatenus Hungariæ Regis. Videtur tam sublimium dramatum scena nondum suum iubar & maiestatem obtinere, donec in eam prodeat qui regiam personam agat.

[e] Litteræ Legatorum ad Borromæum, 19. Ianuar. 1562. & Acta; quamuis aliqui numerum cum aliqua varietate recenseant.

[f] Epistola Archiepiscopi Iadrensis, 12. Februarij 1562.

CAPVT XVII.

Suauis mendacia de memorata Sessione.

1 HIuisce Sessionis imaginem expingit Suauis consuetis sibi mendaciis maculosam. Narrat, Legatos post cœtum generalem dedisse operam Decreto formando: sed cùm animaduerterent ex priuatis colloquiis, Episcopos reipsa omnino animum adiecisse ad ampliandam iurisdictionem suam, & ad Pontificiam minuendam, studuisse per eam artem illud concipere, vt hinc libertas proponendi Patribus adimeretur, hinc ratione tam occultâ idipsum fieret, vt vix intelligi posset; ac propterea post plurimum studij ea verba posuisse, *Proponentibus Legatis.* Immanis enimuerò falsitas! Sicuti diximus ex litterarum Actorumque testimonio, non modò Decretum iam disertè formatum cum verbis memoratis perlectum

1562. lectum fuit ante triduum in publico conuentu, sed priùs etiam priuatim ostensum fuerat Granatensi, eiusque sociis, quò ab ipsis expenderetur. Præterea, tametsi & ipse Granatensis & reliqui tunc illud concorditer comprobassent, obstacula tamen ab eo postmodum obiecta sunt, & ante Sessionem euulgata; adeoque potuit à singulis ea de illis haberi ratio, quæ cuique videretur, antequam sententias pronuntiarent.

Nec tunc primùm Legati eam sibi prærogatiuam tribuebant, vt 2
ipsi solùm proponerent: sed Montanus Cardinalis eamdem professus fuerat, & constanter sustinuerat [a] Paulo III. sedente: cumque idipsum illi obiiceretur, hoc pacto videlicet reliquorum linguas ligatum iri, qui rem aliquam agnoscerent propositionis indigam, & à Legatis neglectam; ipse respondérat, Cuicumque sic existimanti licere illud exponere per opportunitatem suæ proferendæ sententiæ de alio argumento. Ea verò forma libertatis posteà experimento patuerat non commentitium quid, aut animo tantùm cogitabile, quod ad opus deduci non posset; sed seruata semper fuit in Concilio, in quo, quoties & quo tempore illud perstitit, visum est licere cuilibet expromere quid sentiret, etiam in Legatos & in Pontificem; nullo iis, qui sententiam erant dicturi, iniecto fræno, per exemplum illius surdæ pœnæ vel vltionis, iis qui dixerant, dissimulanter inflictæ. Quod palàm fuit in Braccio Martello, Fæsularum Antistite, audentissimo, sicuti vidimus in huiusmodi contentionibus cum Montano tunc primo Legato qui posteà Romanus Pontifex Iulius III. hominem remuneratus est. Ceterùm apud se quisque perpendat, quænam oriretur confusio in cœtu plurimorum capitum, quorum singula (pro eo ac omnium mos est, præsertim imperitantium) prudentiam sibi arrogant ad humanum genus reformandum, si eorum singulis daretur potestas proponendi, & in disceptationem vocandi extra ordinem quidquid ipsis in mentem veniret. Quandonam vmquam conuentus absolueretur? quando grauissima Decreta, maximeque fructuosa perficerentur? Non solùm in conuentibus vnius capitis auctoritati subiectis, cuiusmodi sunt Concilia, sed in iis etiam qui habentur in plurium dominatu, hæc proponendi potestas ad paucos coarctari solet; cùm contingat in qualicumque hominum multitudine, vt plus minúsve insit aliquid plebeium, adeoque ignorantiæ, audaciæ, loquacitatis, & perturbatæ affectionis. Id autem obseruatum fuit ab Amulio Cardinali [b], expertissimo Senatore magnæ Reipublicæ liberæ, dum hac de re scribens ad Seripandum, hæc verba vsurpauit: *Ita fit in Senatu Veneto,*

[a] Vide librum 8. cap.4. & librum 9. cap.7.

[b] Litteræ Amulij ad Seripandum, 18. Februar. 1562.

Digitized by Google

neto, qui moderatissimus est, & in aliis conuentibus magno consilio deliberantibus, vbi pars aliqua, hoc est, pauci proponunt, & cuncti decernunt[c]: & in comperto est, has rationes plurimi fuisse habitas ab illis Patribus, quandoquidem in tanta suffragatorum frequentia, qui natione varij, omnesque, vti fert natura, de libertate ac potestate solliciti erant, tot Patres Decretum illud vnanimes exceperunt, duobus tantùm Hispanis refragantibus. 1562.

[c] Hæc Venetorum consuetudo laudatur, & comprobatur multis rationibus, & exemplis Athenienſium aliarumque prudentium Rerumpublicarum à Bodino, lib. 4. suæ Reipublicæ, cap. 3.

3 Duobus inquam solis, propterea quòd alterum Suauis mendacium est, quatuor modò nominatos Hispanos omnes eiusdem fuisse sententiæ in reprobando Decreto, cum in hoc solus Aurienſis cum Granatensi conuenerit; sed Episcopi Legionensis & Almerienſis sibi probari Decretum responderunt, modò Legati proponerent id quod videretur Concilio dignum vt proponeretur; quod honestissimum erat: siquidem vbi non vnus tantummodò ex Patribus, sed Synodus, hoc est, ipsorum plerique in conuentu petiissent à Legatis vt aliquid proponeretur, quis dubitat id silentio prætereundum non fuisse?

4 Expendendus nobis supereſt modus, quo Suauis affert summam latinæ concionis, habitæ ab Archiepiscopo Rhegino. Diuinæ prouidentiæ laus est, vt fraus nesciat esse cauta, adeoque diu se obtegere nequaquam possit. Hæc oratio, & omnes reliquæ in Concilio recitatæ, extant in volumine typis peruulgato[d], & tamen audet tam crebrò Suauis earum sententiam adulterare, contaminare, & obscurare apertâ malignitate. Id in multis ostendimus: in hoc idem confirmemus; de quo sic ille: *Dixit, auctoritatem Ecclesiæ minorem non esse verbi Diuini auctoritate: ab Ecclesia Sabbatum, à Deo iam institutum, in diem Dominicum fuisse commutatum, sublatamq; Circumcisionem, ab ipso Deo disertè imperatam: hæc præcepta non Christi prædicatione, sed Ecclesiæ auctoritate fuisse mutata. Cohortatus est Patres, vt laborem constanter inirent contra Protestantes, certi, quemadmodum Spiritus Sanctus nequit errare, ita ipsos decipi non posse.*

[d] Louanij edito, anno 1567.

5 Cuncta sunt adeò mutilata ac distorta, vt per ea pulchrum corpus monstri specie depingatur; cùm enim autographum conflatum fuerit sincerâ doctrinâ, formisque decentibus, expicta imago illud refert aut in re malè sanum, aut certè in modo deforme. Thema propositum à Rhegino, fuit Auctoritas Ecclesiæ & Conciliorum, & eorum firmitudo quæ ab ipsis sancita iam erant. Et quoniam hæretici contendebant, solam credendi vel operandi normam esse sacram Scripturam; dixit ille, vti sacræ Scripturæ, ita etiam Ecclesiæ auctoritatem à Deo esse, & per mutuam inter se con-

Digitized by Google

1562. uenientiam alteram ab altera confirmari: in Scriptura legi: *Qui audit, aut despicit Ecclesiam, ab ipso audiri, aut despici Deum*; atque ab Ecclesia vicissim agnosci veras Scripturas pro Diuinis, easque ab apocryphis discerni, & venerandas præcipi; adeò vt scripserit Augustinus, Euangelio se creditum non fuisse, nisi illud auctoritas Ecclesiæ comprobasset. Tot hæreses, quas, vt affirmauit Apostolus, fore necesse erat, & quarum vnaquæque Scripturam pro se proferebat, non nisi Ecclesiæ auctoritate fuisse proscriptas. Et hoc de Fide: de Legibus verò, Haberi in sacris Litteris duo præcepta adeò inculcata, Circumcisionis, & Sabbati: neutrum illorum à Christo per suam prædicationem fuisse sublatum, cùm ipse dixisset, *se non venisse legem soluere, sed adimplere*: posteà tamen vtrumque irritum auctoritate Ecclesiæ fuisse redditum, & quòd irrita iam essent dubitari non posse, cùm Apostolus apertè affirmet, *Si circumcidamur, nihil nobis prodesse Christum*: manifestam igitur conspici potestatem Ecclesiæ vel in mandatorum mutatione. Si hæreticis esset in pretio Scriptura, Ecclesiam quoque, eiusque Præsules in pretio futuros: neque his opponi effatum sacræ Paginæ, *Omnis homo est mendax*. Verum esse, homines cùm ex se ipsi loquuntur, mentiri; sed cùm vnà conueniunt, & articulos Fidei agitant, tametsi discordent, interdum dum illos expendunt, vbi tamen sententiam ferunt, non ipsos quidem loqui, sed Dei Spiritum, qui loquitur in illis; adeò vt Apostolorum exemplo in definitionibus Synodorum aptè ponatur: *Visum est Spiritui Sancto, & nobis*. Ex quâ ratiocinatione collegit: *Quare sanctissimi Patres, cùm vestræ sanctiones præcipuè Spiritui Sancto sint tribuendæ, profectò Spiritus ille veritatis vt fallere non potest, ita non patietur vos falli*. Hæc Archiepiscopi dissertatio numquam qualis reuerà fuit agnosceretur in Suauis narratione, in qua videtur Orator ausus fuisse Scripturam Ecclesiæ in omnibus æquare, haud reputans, eam esse Diuinum oraculum, illam verò Diuini oraculi interpretem: ab altera induci Sacramenta, & eiusdem Ecclesiæ potestatem constitui; ab altera nihil effici posse vltra fines à Dei verbo illi præscriptos. Nec minùs ibi videtur, in immunitate ab errore, absque vllo discrimine homines Spiritui Sancto æquiparasse; equidem memini affirmari à S. Hieronymo[e], *Accusare auaritiam & latro potest*. Sed itidem memini Tullium docere, summâ opus esse innocentiâ in eo qui alterum accusat. Quare perabsurdum est, quòd scriptor, qui omnes & vel ipsam Ecclesiam vult esse mendaces, cùm ipse mendacissimus sit, apud multos veridicus habeatur.

[e] Epist. 2. ad Nepotianum.

CAPVT

1562.

CAPVT XVIII.

Propoſita à Legatis in cœtu generali ad ſecundam Seſſionem, de Indice librorum qui damnari poſſent: de citandis iis ad quos id ſpectabat; & de concedenda fide publica ſecuritatis, offerendaque venia hæreticis. Suauis animaduerſiones in librorum prohibitionem.

1 TAmetſi Romam Legati ſcripſerant, confectionem Indicis librorum futuram fuiſſe auctorum ſimul ac ſententiarum proſcriptionem, adeoque deterritum iri eorum aſſeclas ab adeunda Synodo vt ibi audirentur; animaduerſum poſteà fuit, quodcumque examen, quod in articulis Fidei ſuſciperetur, Legatos adacturum ad citiùs declaranda tamquam firma ſuperiora Decreta: vnde ſiue id Pontifici, ſiue Concilio tribueretur, præcipuum idem incommodum redundabat, nimirum impedimentum ne aberrantes reducerentur. Opus Indicis eſſe diuturnius, adeoque ſpatium temporis ab eo concedi voto Cæſaris, ad minora ſtudia tandem experienda: quin poſſe hinc nouam opportunitatem captari eos inuitandi ad accuſatas ſcripturas rationibus ſuis propoſitis defendendas. Quare comprobatum Romæ fuit, vt huiuſmodi labor Patrum arbitrio proponeretur. Et quoniam Paulus IV. ſolerti ſtudio ſelectorum hominum, librorum pernicioſorum Indicem ad id vſque temporis promulgarat, vnde videbantur reuocanda à Concilio non eſſe ad nouum iudicium auctoritate ſuâ, ea de quibus Sedes Apoſtolica cognitionem habuerat; ex Legatorum conſilio, de quo nuper diximus, Diploma Pontificium confectum eſt, quo Patres ad hunc laborem inuitabantur.

2 Anſam hinc arripit Suauis ad inducendum parergon de conſuetudine librorum prohibendorum, potiùs hiſtoricum quàm dogmaticum, ſatis habens iacere ſemina ad fructum idonea, quem ipſe intendit in mente lectorum maturari; ſed de eodem argumento (quò res pernoſcatur) diſſeruit ille in quodam tractatu de ſacra Inquiſitione, detracto ibi velamine tum auctoris nomini, tum ſententiæ. Equidem id proſequar quod pertinet ad rem quam molior, cùm haud me lateat, ad librum alterum confutandum, adhibitum fuiſſe ſtylum altioris dexteræ [a]. In primis, pro certo ille aſſumit, conſuetudinem interdicendi vſus librorum, præſertim ſi Fidei non aduerſentur, eſſe recentem in Eccleſia, & diuturno tempore nullâ

[a] Liber manuſcriptus Franciſci Cardinalis Albizi in Opus vulgatum à Suaui, cum vero ipſius nomine, de Inquiſitione.

Digitized by Google

1561. nullâ aliâ lege fuisse Christianos obstrictos ad abstinendum ab huiusmodi lectione, nisi naturali, siue ne se periculo lædendæ pietatis exponerent, siue ne tempus tererent infructuosè. Placet mihi hæc pro veris admittere. An in tot aliis rebus compertum non est, nouas edi leges prudenter à quauis sapienti Republica, per quas interdicitur vniuersè tamquam scelus grauissimum id quod suapte naturâ malum non est, nisi in quibusdam conditionibus, in quibus ipsius naturæ præscripto vetitum est, sed posteà deprehenditur experientiâ in aliquo regimine, & aliquâ ætate, absque huiusmodi generali interdicto sæpè & compluribus inde occasionem præberi committendi id quod naturâ malum est? Exploretur antiquitas, an breuioris teli gestatio sine vllius offensa, fuerit culpa, vniuersè capitali supplicio æquè ac homicidium punita, quemadmodum in variis regionibus hac tempestate punitur. Minimè certè: & tamen hæc recens telorum prohibitio nequaquam veluti immoderata seueritas improbatur; quin laudi vertitur Magistratibus à cordatis viris, tamquam à charitate profecta, quippe quâ subditi subtrahantur periculo subeundæ acerbioris seueritatis; cùm experimento liqueat, pauciores in delictum prolabi, paucioresque reipsa supplicij acerbitati succumbere, vbi hic ipse telorum vsus delictum est, quàm vbi permittitur, & solùm vulnera per illud inflicta prohibentur & plectuntur. Etenim posito iam seuero interdicto, facile singulis est, dum pacatum animum gerunt, absque huiusmodi telis incedere; vnde fit, vt improuisæ rixæ innocentes euadant: contrà verò, vbi concessum, adeoque consuetum sit ea tela gestari, quæ ad inopinatum ac lethale vulnus infligendum instrumenta sunt, difficillimum planè est impetum iræ à nouo vsu coërceri.

Ita proportione contigit in lectione librorum. Minor est noxarum frequentia in locis, vbi præter eam lectionem, quæ tamquam pernicioſa ex se aut otiosa cognoscitur, adeoque naturæ lege prohibetur, in noxam pariter generatim migrat, ob Ecclesiasticam Constitutionem, lectio prauorum librorum, quàm vbi eadem lectio noxa non est. Etenim plura & grauiora peccata vitantur, dum innumerabiles homines, ex obedientia ab huiusmodi libris abstinentes, viuunt expertes damni, in quod ipsos imprudenter pertraheret ea lectio, quàm quæ committuntur eò quòd aliqui curiositate pellecti legem transgrediuntur: nec satis est, vt experientia docet, id singulorum conscientiæ committere, ita vt per se quisque perpendat, an huiusmodi sit liber qui lapsus periculum creet, vnde sibi naturali lege nefas sit illo vti. Hoc periculum numquam nisi serò cognoscitur,

tur, & per noxium experimentum: quidnam multa Opera continent, complures ante ipsorum lectionem ignorant. Præterea nimia est hominum fiducia suæ tum scientiæ tum potentiæ; sibi quisque persuadet, se à nullo impostore deceptum iri, à nullo visco oblitum iri. Historiæ, quæ narrant quod reipsa extitit, & fabulæ, quæ ob oculos ponunt quæ sæpè contingere consueuerunt, exemplis abundant, quibus docemur, quanta sit hominum ante opus confidentia, quantâ in opere ipso debilitate succumbatur. Præterquam quòd prauorum librorum interdictio duo simul affert emolumenta: alterum, quòd metus huius notæ, suis paginis inurendæ, complures cohibet ab iis scribendis, euulgandisque: alterum, quòd eadem iniecta venditioni prohibitio, typographos retinet ab ipsis imprimendis, & bibliopolas à coëmendis. Hinc fit, vt seges maligna ex cultorum penuria paulatim rarescat & arescat, & styli torcularia & officinæ alliciantur ab vtilitatis esca, ad se in Operibus vtilibus exercenda. 1562.

4 Cur autem vetita huiusmodi fuerint vsitata, atque aucta postremis temporibus, duo sunt in causa: Multiplicatus auctorum ac lectorum numerus; & accessio facilitatis tum alteris ad libros spargendos, tum alteris ad comparandos.

Quod spectat ad numerum, adeò diffusa sunt litterarum studia iam altero cum dimidio abhinc sæculo, vt maior forsitan in præsentia sit eorum copia qui libros scribere, quàm anteà qui intelligere possent. Lustrentur eruditæ lucubrationes eorum, qui scriptorum syllabos per ætates singulas digesserunt, eritque in comperto, à cunctis simul Operibus, ex quo cœpit Ecclesia è cryptis prodire vsque ad annum millesimum quingentesimum, modicam partem confici, si cum iis conferantur, quæ post illud tempus prodiere.

5 Quod spectat ad facilitatem, vsus typorum post annum millesimum quadringentesimum cœptus, & frequentissimè post millesimum quingentesimum adhibitus, effecit, vt cùm antea vnius libri semen messem redderet triplam, nunc centuplam reddat, & tanti nunc æstimetur pretium triginta librorum, quanti olim vnius libri: præter illicium, quod affertur legenti à claritate ac fidelitate impressorum characterum super tricas & menda manuscriptorum. Porrò consuetum rationique consentaneum est, vt quibusdam certis nouisque legibus arceantur pernicioſa quæque, quorum vsus in dies crescit. Cùm igitur librorum vsus sit adeò dilatatus, iique animaduertantur adeò potentes ad influendum per oculos in sinum, quemadmodum ethnici quoque legislatores obseruarunt, & Plato potissi-

Digitized by Google

1562. potissimùm in sua Republica; num fortè conducibile non erat, vt Ecclesia longè depelleret à suis filiis eas paginas, quæ ab ipsa agnoscuntur ad corrumpendum idonea, concesso per cautionem prudentem eorum vsu iis tantummodò, quibus sacrorum Magistratuum iudicio vitalis inest calor ad conuertendos cibos etiam noxios in succum salubrem? Quòd si quis obiectaret, in iis interdictis tum indicendis tum relaxandis interdum errari, apud se reputet, id esse commune cuiuis Reipublicæ, cunctis Magistratibus, legibus vniuersis; nec propterea pronuntiandum est, oportere vt huiusmodi potestas eradatur ex hominum cœtibus, & more belluarum viuatur.

Obtrudit nobis Suauis, fuisse posteà proscriptos libros, qui fue- 6
rant anteà comprobati Pontificiis litteris, cuiusmodi fuere, quos Leo X. apposuit Erasmi Notis in Nouum Testamentum, *priùs* à Pontifice visis. Per hanc Suauis argumentationem crederet *vnus*quisque, litteras illas fuisse definitionem ex Cathedra, quæ eiusmodi Notarum doctrinam tamquam probam legitimè pronuntiaret. At reuerà fuit [b] vrbana quædam responsio ad ea quæ auctor ad Pontificem scripserat, reconcinnatum videlicet à se, melioremque in formam redactum fuisse librum, ab ipso iam anteà in lucem editum, ac Pontifici dedicatum, ac velle se iterum illum vulgare: in qua responsione Leo id sibi gratum ostendit, affirmatque, vti Opus in prima forma laudem sibi vniuersè compararat, perinde, multoque ampliùs id sperandum in secunda. Quod fortasse à Pontifice, seu veriùs ab eo qui erat ab epistolis, scriptum fuit, nonnisi particulâ quâdam Operis, vt accidit, delibatâ.

[b] Data 12. Septembris 1518. & impressa Moguntiæ apud illum librum à Ioanne Schoeffer, anno 1522.

Mirum est, cur potiùs Suauis non damnet proscriptionem libri 7
à Machiauello editi, quòd primò in lucem prodierit cum priuilegio per Clementem VII. typographo concesso, cuius priuilegij diploma solet ab hæreticis, amatoribus ac buccinatoribus illius impiæ doctrinæ, fronti voluminis affigi. Perinde quasi in quibusuis litteris, quas Pontifex signat in huiusmodi genere, possit ipse res ibi scriptas recognoscere vel suis oculis, vel hominum peritissimorum diligentiâ; & quasi, tametsi hoc ipsum præcesserit, tempus perspicilia non suppeditet, ad id posteà discernendum secundâ vice, quod primâ deprehensum non fuerat. Quænam Respublica non agnoscit, interdum aliquid noxium à se concessum, aliquid perperàm comprobatum fuisse, eaque reuocare non consueuit?

Prorumpit tandem in rabidam declamationem Suauis aduersus 8
proscriptionem earum opinionum, quæ aduersantur Pontificis iu-

risdi-

Digitized by Google

risdictioni, collatæ cum potestate siue laicorum Principum, siue Synodorum, siue Episcoporum; & subdit: *Numquam pulchrius arcanum repertum est ad Religionem adhibendam, vt homines reddantur excordes.* Nosse peruelim, an non proscribantur à laicis Principibus ea volumina, quæ ab ipsis pernicioſa suæ iurisdictioni censeantur, collata seu cum aliis Principibus, seu cum subiectis sibi Dynastis, seu cum generalibus Ordinibus, seu cum quocumque mortalium. Cùm igitur contra seditiosas illas molitiones illi non negligant propria ipsorum arma, quæ sunt mulctæ temporariæ; cur Romano Pontifici propria ipsius tela, quæ sunt pœnæ animis intentatæ, otiosa relinquenda sunt contra libros seditiosos iurisdictioni suæ, supra cunctis reliquorum Principum sacrosanctæ, & cuius contemptus solet primus esse gradus ad prolabendum in hæresim? Nec idcircò quilibet è scriptoribus Pontificali potestati minùs fauentibus interdicitur; cùm inter Doctorum libros minimè vetitos in hoc argumento conspiciatur magna opinionum dissensio, quæ omnes admittuntur vel vt probabiles, vel saltem vt tolerabiles: sed illæ dumtaxat prohibentur, quæ putantur intolerabiliter iniuriosæ auctoritati Pontificis, Christi vicem gerentis. 1562.

9 Quòd si obiiciatur iterùm, posse nonnumquam ex immoderata animi affectione in hoc excedi; idem repeto quod sæpè in re simili respondi, periculum huiusmodi esse commune, planeque ineuitabile cuilibet supremæ potestati, quæ propterea in causa propria iudex sit: & tamen necesse est, huiuscemodi potestatem extare; aliter inter eos qui præsunt numquam ad summum peruenireturr, sed procederetur in infinitum. Iam verò si per id quod meritò fit in hoc genere à laicis Principibus, dici non potest, reuerentiam legum adhiberi ab ipsis ad homines reddendos excordes, quin potiùs ad reddendos quietos obsequentesque, pro eo quod opus est publicæ tranquillitati; cur incusandi erunt Pontifices, quasi per hæc interdicta *adhibeatur ab ipsis Religio, vt homines reddantur excordes?* Conferantur acumen, doctrina, eruditio eorum qui in rebus ad pietatem spectantibus obediunt Pontifici, cum reliquo hominum genere. Conferantur fideles huius ætatis, cum iis qui ante vsum harum prohibitionum vixerunt: & deprehendetur, num ea vetita abusa fuerint religione tamquam opio, quo homines redderentur excordes. Núnne ob huiusmodi librorum interdictiones ignorant Principes laici, quantum ipsorum sceptris à quolibet scriptorum tribuatur? Quid? tempore coacti Concilij, cùm iura Synodo & Episcopis, ex coniunctione inter se prævalidis, à scriptorum opi-

Digitized by Google

1562. nionibus attributa, poterant maiorem Pontifici sollicitudinem incutere, nónne facultatem Patribus ille sponte concessit legendi cunctos scriptores, adeoque dispiciendi, quantum ipsis comparatè ad Pontificem tribuant potestatis? Sed quid mirum, quòd Suauis ita loquatur? Eâdem vsus est arte primus impostor, vt subditos instigaret ad violationem primi præcepti, quod legitimus Princeps imposuerat, asserens impositum fuisse ne scirent bonum & malum.

CAPVT XIX.

Variæ Patrum sententiæ de tribus capitibus quæ Legati proposuerant.

SAtis hîc Suauis ratiocinationem, non item narrationem im- 1
pugnaui. Patrum opiniones de tribus articulis, quos Legati proposuerant, illi tam infeliciter innotuere, vt, seu illos ipsarum auctoribus is assignet, seu illarum summam referat, ne semel quidem rem tangat; & erratorum multitudine planè cogor imitari quod in communibus militum delictis vsurpatur, vbi solùm decimus quisque plecti consueuerat. Curiosior lector, si libuerit, ea distinctè deprehendat, conferens cum Suauiana nostram narrationem, desumptam ex Actis tum quæ in Ælia arce asseruantur, tum præcipuè quæ à Paleotto conscripta sunt, cuius erat, quippe in Romana Rota Auditoris, cunctas sententias adnotare. Duo in transitu perstringam errata in rebus, quæ tunc omnibus in comperto erant: Quamdam opinionem adscribit ille Gregorio, Eremitarum S. Augustini summo Moderatori; & tamen hic Moderator nec huiusmodi opinionem protulit, nec appellabatur Gregorius, sed Christophorus. Narrat, Altempsium Legatum quinto die Februarij peruenisse Tridentum; & eò peruenit trigesimo Ianuarij, vt liquet ex cunctis Diariis: quin extant litteræ Legatorum ad Borromæum, ab illo quoque signatæ secundo Februarij.

Iam verò ad narrationem. In eo quod primo loco propositum 2
fuerat, spectabatque ad Indicis constitutionem, Marcus Antonius Elius, de quo non semel dictum est, quique tunc post Purpuratos Patres primus sententiam dicebat, vtpote Hierosolymitanus Patriarcha, opus commendauit, quippe quod vtramque laudabilis rei conditionem singulariter complectebatur, vtilitatem & arduitatem. De vtili palàm fecit, quantum prodesset libros sinceros à contaminatis secernere, ad conseruandam pietatem; de arduo perpendit, quâ doctrinâ, quâ solertiâ, quo labore opus foret in censoribus, quibus

Digitized by Google

quibus ferendum esset iudicium non de moribus paucorum ciuium sibi æqualium, sed de scripturis omnium ingeniorum, quas illa à quacumque præterita ad præsentem ætatem transmisissent. Itaque videri sibi, à Legatis habendum esse Patrum delectum, qui tanto molimini pares forent. 1562.

3 Daniel Barbarus, Adiutor Aquileiensis Patriarchæ, monuit, Indicem Pauli IV. correctione plurimâ indigere, cùm eodem modo proscriberet opus licentiæ iuuenilis, & opus hæreticæ prauitatis. Æquè pernicioſum esse regimini & quòd crimina sint impunita, & quòd inæqualia crimina sint æquè punita.

4 Granatensis * ab ea occupatione Patres dehortatus est, quippe longissima, & quæ Synodum distraxisset ab altioribus negotiis, magisque indigentibus ipsius proximâ curâ; cui Bragarensis adiecit, posse id committi Academiis, Bononiensi in Italia, Parisiensi in Gallia, Salmanticensi in Hispania, Conimbricensi in Lusitania, vetitis iisdem Academiis interea ne quempiam inter Academicos cooptarent, quò ad maturandum stimularentur.

* Extat in notis Tridento missis ad Paulum Filonardum, Neapolitani Cardinalis Secretarium.

5 Donatus Laurentius Episcopus Arianensis dixit, difficultatem omnem industriæ cedere, nec eum conuentum seu mentis vigore, seu virtutis præstantiâ eiusmodi esse, vt ipsi magni laboris molimina, dummodò magni etiam emolumenti, consentanea non forent: posse difficultatem minui, accersitis eorum nonnullis, qui destinati fuerant à Paulo IV. aut conquisitis ope Pontificis adnotationibus eâ tempestate confectis.

6 Ægidius Fuscararius Mutinensis Antistes hoc pacto disseruit: Nullam esse arduitatem, quæ superari non posset, vbi duo seruarentur, à magistris ad eam minuendam tradita: Si scilicet obices tollerentur, & vires multiplicarentur. Primum effectum iri, tum iis libris absque noua trutina prohibitis, quos tamquam hæreticos concors opinio detestabatur; tum absque censura relictis iis, quos antiquitas apocryphos quidem agnouerat, sed non prauos, quale erat Euangelium Nicodemi: solùm igitur expendendos esse dubios, & post recentes hæreses conscriptos. Alterum haberi posse, aduocatis extra Concilium eruditis viris, qui operam ad id conferrent, & conquisitâ rei notitiâ eorum ope, qui Pauli ætate in eo negotio desudauerant: in ferenda sententia, quantum fieri posset, petendam esse normam à sanctis Patribus: exempli causâ, ab eo quod affert S. Hieronymus in epistola ad Tranquillinum, cur Origenis libri permitterentur; & à S. Augustino in procœmio ad Psalmum centesimum vigesimum sextum, vbi rationem reddit, cur Deus voluerit,

Digitized by Google

1562. vt Diuinæ Litteræ legerentur in Eccleſiis ſub nomine Salomonis, qui ex effrænata libidine in idololatriam incidit, & reprobatus eſt.

7 Marcus Laureus, Epiſcopus Campaniæ, in eamdem quam proximè retulimus ſententiam iuit, excepto librorum Origenis exemplo, adductâ diſpari ratione, propterea quòd tum ille, tum Tertullianus, non habebantur pro hæreticis dum viuebant, quemadmodum recentiores, de quibus tunc agebatur. Addidit, aggrediendum non eſſe à Synodo librorum omnium iudicium, ſed eorum dumtaxat, qui notam hæreſis haberent; reliquos qui numero excedebant, committendos eſſe pluribus priuatis minuſque occupatis cenſoribus.

8 Vincentius Iuſtinianus, generalis Prædicatorum Magiſter, auctor erat, vt inter ſelectos ad formandum indicem nec Religioſorum Ordinum ſummi Præſides, neque Regulares apponerentur, atque ad Academias ſcriberetur, vt confectos à ſe indices Tridentum mitterent.

9 Chriſtophorus Patauinus, generalis Eremitarum Gubernator, exiſtimauit, nouum ab initio indicem conſtruendum non eſſe, ſed indicem Pauli reformandum, cuius conflationi à ſe quoque admotam manum dicebat; affirmabatque, peractum id fuiſſe exquiſitâ diligentiâ, extractis è Vaticana Bibliotheca voluminibus, inſpectis aliarum Prouinciarum indicibus, diuisâque rei curâ inter plurium Religioſorum Ordinum Theologos: vt opus illud numeris omnibus abſolueretur, ſolùm deeſſe nitorem aliquem maioris claritatis, adiecto ſingulis libris interdictis auctoris nomine & cognomine, & vulgationis anno: interdum enim horum defectu contingebat, vt ſcripta innoxia nocentium pœnam ſubirent. Quoſdam etiam ex libris eſſe, qui inter bona plurima mali aliquid continebant, & hos emendandos quidem eſſe, non omnino refellendos; cùm ea ſit terrenarum rerum conditio, vt is, qui mallet omne bonum quod purum non eſt eliminare, & non potiùs illi defæcando ſtudere, genus humanum omni bono priuaret.

10 Singularis fuit ſententia Petri Contareni Paphenſis Epiſcopi, quæ à Suaui multis aliis tribuitur, non autem illi, qui ſolus eam propoſuit, ſoluſque propugnauit. Is itaque, vtpote non mediocri affectus beneuolentiâ erga Paulum, cui familiaris intimus fuerat ante Pontificatum, & à quo poſteà Tiaram acceperat, ſuadebat, vt nulla fieret in indice Pauli mutatio: eſſe veriùs recentium ingeniorum intemperantiam, quàm Religionis ſtudium, velle deceſſorum opera reformare, non quò illa meliora redderentur, ſed quò ipſi præſtan-

præstantiores ostentarentur. Cauerent, ne sanctiones maiorum illi reuocantes, posteros stimularent ad ipsorum exempla sequenda in eorumdem Decretis abolendis. 1562.

11 In altero capite, vbi sententiam rogabantur Patres de iis citandis, qui ex huiusmodi proscriptione possent dedecus pati; quamuis Alfonsus Rossettus Comaclensis Episcopus arbitraretur, id vrbanitatis boniqúe publici gratiâ conuenire, aliiqúe dicerent, iure deberi; oppositum tamen existimauit Ioannes Baptista Castanea Archiepiscopus Rossanensis, qui post annos plurimos sedit in Pontificali Solio, Vrbanus Septimus nuncupatus. Eius verò sententia doctissimis rationibus confirmata est ab Augustino, à Boncompagno, & ab aliis communiter; ita fuisse à Gelasio Pontifice obseruatum in Canone *Sancta*, posito in distinctione decima quinta; atque ita oportere, cùm de auctoribus damnandis non ageretur, sed solùm de lege statuenda, per quam aliquis illorum commentarius à nostra Republica, quippe ipsi pernicioſus, remoueretur: fieri posse vt simul artifex sit innocuus, simul eius opus in aliqua regione sit noxium; adeoqúe illius regionis rectores opus meritò excludant, artifice non accersito ad suam causam dicendam.

12 De tertio, quod in concedenda fide publica securitatis versabatur, Episcopus Assaphensis, & alij quidam volebant, vt ea concederetur hæreticis, adiectâ conditione, *dummodò ad pœnitentiam, non ad certamen venirent:* alij, vt saltem obligarentur ad temperandum sibi à contumeliis ac maledictis etiam in priuatis colloquiis. Verùm Ludouicus Beccatellus Archiepiscopus Raguſinus, & cum eo plerique ex conuentu, cohortati sunt Patres ad omnem laxitatem tum in despondenda illis securitate sine vlla restrictione, tum in iisdem inuitandis ad resipiscendum cum certa veniæ promissione. Omittendum etiam esse in illis aduocandis odiosum *hæreticorum* nomen, ne ipsa inuitatio videatur contumelia quæ illos repelleret. Neque cuiuscumque vocis causâ, quæ in Sanctos ac Romanum Pontificem ab illis proferretur, in eos animaduertendum esse suprà quàm cum phreneticis ageretur.

13 Perquàm prolixè [b] Patrum sententiæ dictæ fuerant, pro eo ac vsuuenit præsertim in præcelsis conuentibus, cùm auiditas vt audiantur nondum est per vsum exaturata, nec per defatigationem hebetata. Quare in quodam consessu solùm triginta Patres totius temporis spatium expleuere; adeoqúe opus fuit, vt non semel conuentus iteraretur. Denique, plerisque consentientibus, vt aliquibus indicis cura demandaretur, dareturqúe hæreticis fides amplissima

[b] Litteræ Legatorum ad Borromæum, 2. Februarij 1562.

Digitized by Google

1562. tuti accessus, Legati petierunt à Patribus, vt librorum censores designarent, & eos qui futurum Decretum digererent; sed cùm ipsis communi voce electio fuisset iniuncta, selegerunt octodecim ex Patribus ad Indicem elaborandum, traditâ facultate tum ipsis minores etiam Theologos adhibendi, tum reliquis, suggerendi quod cuique in id conferre videretur.

Legati, cùm confectum Decretum expendendum fuit, quò prolixitatem consuetam impedirent, præceperunt in ipso opere, vt cuncti sententias dicerent in eo conuentu, etiamsi hora protrahenda esset. Id effecit, vt complures, antèà rati sibi non futurum ea dicendi locum, adeoq; imparati conuenientes, ex necessitate verba parciùs fecerint; alij verò ex voluntate, diuturnæ functionis tædio affecti. Quapropter secundâ noctis horâ suum quisque sermonem absoluerat. 14

Præter varia minutiora, haud memorabilia, quæ prætermitto, Madruccius maiorem in Decreto claritatem postulauit, & communem consensum traxit non sine quadam inuidia, dum Patres eius sententiam comprobantes, auctoris laudes frequenter & copiosè intermiscebant. 15

Granatensis ad pristinum Hispanorum postulatum rediit, vt Synodo titulus imponeretur, *Vniuersalem Ecclesiam repræsentans.* Sed Rossanensis efficaci ratiocinatione, à reliquis approbatâ, id confutauit: cupiit tamen in Decreto securitatis exhibendæ ordinem aptiorem, quod etiam probatum est.

Sed labor illius tunc reformandi fuit sine fructu. Etenim Hispani, tametsi principio illi consenserant, posteà exposuerunt, eam veniæ promissionem, ad eos extensam in quos inquirere iam cœpissent Inquisitores[c] (quemadmodum Legati pro concessa sibi à Pontifice potestate exequi habebant in animo) futuram fuisse permolestam Philippo Regi, qui vsque ad id temporis illius formidati Tribunalis fræno subditos suos in obedientia continuerat: si frænum hoc relaxari cœpisset, ingentem cladem imminere, sicuti testificari potuissent præsertim quatuor ex ipsis, diu Inquisitorum munere perfuncti. Ea itaque ratio[d], ne laxarentur habenæ, quas Fidei Tribunal in Hispania regebat, ac pariter in Lusitania, cuius par erat causa & postulatio, tantum roboris habuit apud Patres & Legatos, vt eâ permoti securitatis concedendæ formam retardauerint. Etenim simul necessarium vt fieret, simul fieri non posse videbatur, vt eiusmodi voces excogitarentur, quæ ex vna parte nihil detrimenti illis Tribunalibus afferrent, ex altera cunctos homines, & ipsos etiam hæresiarchas securos redderent. Nimirum ea 16

corpora

[c] Litteræ Legatorum ad Borromæum, 31. Iulij, & alteræ 18. Augusti 1562.

[d] Litteræ Legatorum ad Borromæum, 15. Februarij.

Digitized by Google

corpora curationis difficillimæ sunt, quæ duos graues patiuntur morbos, medicamentis contrariis indigentes. 1562.

CAPVT XX.

Duo Ferdinandi Oratores excepti. Controuersiæ, priùs Lusitani cum eorum altero, dein Patrum cum vtroque, compositæ. Tertij priuatus accessus. Eorum postulata, præsertim de prorogatione Sessionis indicendæ. Variæ super eo sententiæ. Litteræ Oratoris Vargas ad Hispanos.

1 INter hæc operosa negotia miscebantur varia solemnium rituum spectacula, quæ simul oculos exhilarabant dignitatis splendore, simul animos rerum significatione refouebant. Post accessum Drascouizij peruenit postremo Ianuarij Antonius Muglizius Morauus, Pragensis Archiepiscopus, alter ex Oratoribus destinatis à Ferdinando quatenus Cæsare. Drascouizius quò solemnem vnà cum illo haberet ingressum, [a] extra vrbem perrexit; & vtrique obuiàm processerunt Legatorum familiæ, & ipsorum nomine quinque Episcopi: sed ea voluptatis dulcedo sollicitudinis amaritiem peperit. Excipiendi erant hi Oratores pro more in Cœtu generali: sed cùm interim peruenissent ad tria passuum millia prope Tridentum Ferdinandus Martinus Mascaregna, Sebastiani Regis Lusitaniæ Orator, significauit, par non esse priùs Drascouizium quàm se exceptum iri, tum quòd ille legitimum sui Principis mandatum non produxerat, tum quòd illi, personam gerenti non Cæsaris, sed Regis Hungariæ, præferendus erat Orator Regis Lusitaniæ, qui maiorem seipsum Ferdinando existimabat, eo solùm Regno spectato.

[a] Extat in narratione Secretarij Setipandi.

2 Legatis non modicam molestiam afferebant huiusmodi litigia, à quibus ipsi trahi poterant in necessitatem ineuitabilem priuandæ Synodi integrâ natione, inanis cuiusdam honoris causâ. Prospicientes etiam animo longè difficiliorem litem [b], imminentem inter Oratores duorum maximè potentium, maximeque æmulorum Principum, litteras ad Pontificem dederant, vt ad huiusmodi contentiones illius mandata in promptu haberent: siue, vbi visum ipsi fuisset illo se odio non onerare, eiusdem certè consilio non carerent: vnaque illi suggesserunt, ne decisionem litis inter Galliam & Hispaniam conuentui committeret; cùm enim citra omnem comparationem Hispanorum assecla numero præstarent, lata fuisset sententia

[b] Duæ litteræ 28. Ianuarij, alteræ & aliæ 2.5.& 9.Februarij 1562. Legatorum ad Borromæum.

Digitized by Google

1562. tentia contra Gallos, cum ipsorum indignatione & auersatione implacabili. Sed in oborta controuersia, de qua nunc scribimus, quinque ex Patribus designarunt, qui tribus de rebus deliberarent: Admittendus ne Drascouizius esset, magis authentico mandato, quàm effectricibus fidei litteris ab eo non producto; An illum par esset ante Lusitanum excipi; Vtri ex illis locus dignior tribuendus. Erant Patres designati, Elius, Castanea, Augustinus, Boncompagnus, & Paleottus.

Hi de primo articulo consenserunt: quamuis enim Drascouizius mandatum non haberet scribæ notâ signatum, tamen ipsæ Cæsaris litteræ ipsum appellabant constituebantque ad Synodum Oratorem, idque alia prævalida argumenta ac testimonia confirmabant.

De secundo: eumdem priùs quàm Lusitanum admittendum esse, quoniam prior accesserat, idque pro consuetudine Aulæ Romanæ.

Tertium videri implicatiorem, & eiusmodi, vt minimè oporteret Concilio manum ad eum extricandum admouere, sed potiùs rationem excogitare, quâ vtrique satisfieret: fuisse de hoc etiam disceptatum in conuentu ætate Iulij habito; sed consilium tunc initum, vt nimirum Oratores laici in cœtibus medij sederent, & è regione Legatorum, in præsentia opportunum non censeri; satius existimari (idque postmodum obseruatum est, sicuti iam diximus, narratione præuertentes ritus generales Cœtuum & Sessionum) vt Oratores Ecclesiastici sederent ad dexteram supra reliquos Ecclesiasticos [e]; sed in ferendo suffragio seruarent ordinem Tiaræ susceptæ, vt qui illud vt Episcopi non vt Oratores ferebant; laici verò ad sinistram sederent, atque in cunctis functionibus cunctos Ecclesiasticos non Oratores antecederent, exceptis quibusdam Ecclesiæ celebritatibus, in quibus Episcopi Pontificales vestes ac mitras gerebant, quemadmodum proximo Cinerum die agendum erat. Etenim quod attinebat ad huiusmodi functiones, decretum est, vt omnes Episcopi & Abbates mitrati ad Altare ante laicos Oratores accederent: similiter etiam in iis solemnibus supplicationibus, in quibus Episcopi non quotidiano, sed Pontificali habitu induebantur, Oratores, quos diximus, post Præsides incederent, qui locus in aliis supplicationibus Oratoribus Ecclesiasticis dabatur: hi verò incederent post vniuersum ordinem Episcoporum ante Legatos, qui locus in supplicationibus ordinariis laicis Oratoribus tribuebatur; de quo ordine aliquid priùs [d] ab ipsis Patribus litigatum fuerat. Etenim tametsi Elius, qui primus erat ex Patriarchis,

[e] Vide Acta Paleotti, & fusiùs in capitibus firmatis in Ephemeride Seruantij.

[d] Litteræ Legatorum ad Borromeum, 9. Februarij 1562.

Digitized by Google

chis, simulque vnus ex designatis ad concordiam, non assentiretur modò, sed etiam iudicaret, concedendum Oratoribus Ecclesiasticis, vt reliquos Præsules non Oratores antecederent: tamen Venetus & Aquileiensis Patriarchæ auersum animum præ se tulerunt; sed cohortantibus Legatis tandem assensi sunt: ac posteà eidem vniuersali sanctioni Oratores acquieuerunt. 1562.

4 Dies sextus Februarij excipiendis Ferdinandi Oratoribus est destinatus. Sed, cùm iam in ædibus primi Legati adessent cum amplissimo comitatu, sicut in huiusmodi actionibus mos erat, noua quæstio coorta est: etenim exposuere, fuisse sibi à Cæsare imperatum, ne cuiquam nisi Legatis loco cederent, adeoque se supra Maduccium collocandos existimare. Responsum ipsis est: Ferdinandi mandata fuisse in ea re ad verbum desumpta ex primis mandatis, quæ Carolus Quintus suis Oratoribus dederat, quo tempore Concilio non aderant Cardinales præter Legatos, adeoque cùm ea duo nomina eosdem significabant; sed posteà Caroli Oratores Cardinalibus Tridentino & Giennensi ibidem cessisse. Nec ea omnia ad Oratores permouendos satis erant [e]; nisi (quando Patres in consessu præstolabantur, & Oratores in alio conclaui adhuc obfirmati persistebant) ad eos accedentes Osius & Simonetta, illud sibi onus assumpsissent, vt Ferdinandus id ratum haberet; quod euenit [f]. Statutis itaque ritibus, duo Episcopi missi sunt à Patribus, Oratores deducturi; & is semper est habitus ritus. Illi coram omnibus, qui cum ipsis ingredi vellent, introducti, litteras detulere, & Drascouizius orationem habuit obsequio, religione & promissis refertam. Dein digressis Oratoribus, & cunctis externis, Massarellus paratam iam responsionem recitauit, Patrumque sententias petiit. Cuncti assensere, præter tres Lusitanos, qui Drascouizium excipiendum esse negabant. Posteà reuocatis Oratoribus perlecta est ab eodem Massarello responsio, quæ Cæsaris commendatione, actisque Cæsari gratiis affluebat. Denique à scribis in publicas tabulas relata res est.

[e] In epistola Archiepiscopi Iadrensis, 9. Februarij 1562.

[f] Cæsaris litteræ Pragâ 22. Februarij 1562.

5 Die postero vrbis portam intrauit Orator Lusitanus [g]. Illi obuiàm extra portam iuerunt duo Episcopi, Præsidum nomine, & supra quadraginta, ex libera vrbanitate, quippe illi nationi beneuoli. Postridie [h] ritu debito in conuentu exceptus est: & altero die [i] admissus est Sigismundus Tonus, ex Tridentinis Proceribus, vir egregius religione ac prudentiâ, qui secundus Orator Cæsaris erat, adeoque Muglizij collega. Ante aduentum illius, qui absque noua pompa ingressus est, noluit collega negotium aggredi: posteà de-

[g] Diarium, 7. Februarij.

[h] 8 Februarij.

[i] Die 9. Februarij.

1562. cimotertio Februarij ambo simul quædam à Legatis petiere [k] nomine Cæsaris & voce & scripto: vnde coacti sunt Præsides ad ea Pontifici significanda per certum cursorem, vt responsionem acciperent ante postremum conuentum, qui ad conueniendum de Sessionis Decretis cogendus erat. Postulatorum hæc erat summa:

Quò [l] omnis obtentus adimeretur Protestantium pertinaciæ, abstinerent Patres à quouis vocabulo *Continuationem* sonante.

Vt prorogarentur notabili temporis interuallo doctrinarum exa- 6
mina; imò, cùm Oratores multorum Principum nondum aduenissent, ne ipsa quidem Sessio celebraretur: aut vbi Patres id recusarent, saltem in argumentis generalibus ea insumeretur.

Cùm præsensissent Oratores, velle Synodum Indicem librorum proscribendorum conficere, postulabant, ne id temporis Augustana Confessio prohiberetur: ea siquidem offensio non modò perpetuam in Protestantibus auersionem animorum excitatura erat, sed eos in acerbissimam vltionem prouocatura.

Vt omni studio seruarentur arcana Decreta, antequam in Sessionibus euulgarentur.

Vt fides publica tuti accessus promulgaretur, quâ Protestantes quam posset ampliſſimam securitatem facilitatemque obtinerent.

Aiebant denique, Se iussos à Cæsare fuisse, Legatos quandocumque vocarentur adire, nec quidquam illis adiuuandis & consilio & operâ parcere.

Responsionis sententia fuit: Synodum, quò Cæsari satisfieret, 7
per eos dies Continuationis vocabula minimè vsurpaturam.

Sessionem iam decretam omitti non posse, sed impensum iri in res quæ animos non perturbarent.

Curaturos se Sessionis futuræ moram, quoad fieri posset, protrahendam.

Interdictionem Augustanæ Confessionis id temporis ne in mentem quidem ipsis venisse, cùm Index, qui tunc extruebatur, nonnisi ad exitum Concilij vulgandus esset.

Tabulas ad securum omnium aduentum cum omni laxitate formatum iri.

Grates à se agi Cæsari ob ipsius studium, quo suis Oratoribus iniunxerat, vt præsentem Legatis opem suppeditarent.

Silentium verò de Synodi arcanis impensè Patribus in cœtu inculcatum est [m].

Omnis sollicitudo ambiguitasque Legatorum redigebatur ad 8
postulatam moram. Etenim Cæsariani [n] contendebant, esse priùs

expe-

[k] Litteræ Legatorum ad Borromæum, 14. Februarij.

[l] Oratorum articuli, & Legatorum responsa, extant in Diario, 18. Febr. 1562. & fusiùs in documentis datis à Cæsare Oratoribus, 1. Ianuarij eiusdem anni, quæ sunt in principio voluminis litterarum citandi.

[m] 17. Februarij, ex Diario.

[n] Litteræ Archiepiscopi Iadrens. 20. Februar. 1562.

Digitized by Google

expectandum exitum conuentus Cæsarei in Germania celebrandi, 1562.
in quo Ferdinandus experiretur extrema quæque ad Protestantes emolliendos flectendosque ad Concilium. Quoniam autem Oratores animaduertebant, prolationem ad incertum terminum nec peti debere, nec posse impetrari, eam ad certum postulabant; sed ita remotum, vt interim Comitiorum exitus sperari posset. Intelligebant Legati, quanti Ferdinandi satisfactio referret, & cuiusmodi eius animi sinceritas esset: sed nulla suppetebat ipsis ratio Hispanos sedandi, cunctationis impatientes in confirmandis superioribus Decretis, & Synodo continuanda; neque pariter sedandi Gallos, qui nisi statim ab Oecumenica Synodo rebus consuleretur, ad propriam suæ nationis se conuertissent; ac denique cunctos sedandi, qui intolerantes incommodi, diutiùs otiosi diffluxissent, sicuti bellatores voluntarij consueuere, cùm apud tentoria ieiunis armis detinentur. Idcircò argumentum aliquod exquirebatur tractandum intereà, quod placeret Patribus, conduceret sanis, & ægrotis non officeret; sed quodnam illud esset, inter se minimè concordabant.

9 Nouus ipsos incessit metus impingendi in noua certamina in proximo cœtu, ad Sessionis apparatum habendo. Etenim [o] resciuere quæ ad Granatensem scripserat Orator Vargas. Hic plurimis de Pontifice interiectis laudibus, semperque ob oculos positis Regis auctoritate ac voluntate, de Hispanis Episcopis querebatur, quòd constantes non perstitissent in postulanda declaratione continuationis Synodi, & vsurpatione tituli sæpiùs recantati: sed præter cetera, quòd voces illas permisissent, *Proponentibus Legatis*, amplificatâ importunitate siue Catholicorum ægrimoniâ, siue hæreticorum suspicione spectatâ. Eapropter ipsos hortabatur, vt errata corrigere studerent, in proxima Sessione re in opus deductâ; id vbi alio pacto perfici non posset, secederent à conuentu: quod si huiusmodi consilium nimis acerbum videretur, saltem prolationem obtinerent vsque ad Oratoris aduentum, aut abrogationem eorum quæ detrimentum attulerant: quamquam ea, dicebat ille, suapte naturâ pro irritis essent habenda; nam apertio Synodum antecedit, & quidquid per eam actionem fit, Synodi opus non est, neque vim obtinet, quippe à non legitima iurisdictione profectum. Vsque adeò doctrina, vbi cum animi perturbatione sociatur, potis est mentem iis erroribus deprauare, qui numquam à sola inscientia dimanassent.

[o] Litteræ Legatorum ad Borromæum, 16. Februar. 1562.

10 Non tamen Hispanienses iis adhæsere consiliis, præter paucos, iique solùm in eo quod ad titulum spectabat, sicut memorabitur,

Digitized by Google

1562. cùm ab illis nec æquitas in re propoſita, nec ſpes in euentu cerneretur. Sed teli aciem hoc ipſum hebetauit, quòd à Vargas demandatum fuerit negotium Granatenſi[p], quaſi nationis anteſignano. Nam ſi Guerrerus auctoritate doctrinâque pollebat, alij claritate generis eum ſuperabant, dote nimirum, quæ reliquis antecellit ſuorum æſtimatione poſſeſſorum, præſertim verò Salmaticenſis Antiſtes Petrus Conſaluus Mendoza, Ducis Infantadi frater, & ex primariis Hiſpaniæ Proceribus; vnde inter hos duos, dum Oratorem Luſitanum in vrbis ingreſſu comitabantur, æmulatio orta fuerat: cùm enim Mendoza ad ſiniſtrum Oratoris latus incederet, antequam ad vrbis portam peruenirētur, & Guerrerus ad dexterum; vbi eò deuentum eſt, quo agmen ordinatim procederet, aduocatus eſt ad honoratius Oratoris latus Hieroſolymitanus Patriarcha, vtpote digniſſimus inter Præſules; cumque Guerrero inde recedenti Mendoza locum haud offerret, neque ille auderet ſibi poſcere, *ante* Oratorem equitare maluit, quàm in ſecundo poſt illum ordine. Quocircà Zambeccarus Sulmonenſis Epiſcopus[q], vir ſolers apud multos Hiſpanorum Antiſtitum, ſtuduerat, ſicuti medicus aſſolet, humore vitioſo ad opus ſalutare vti, eoque pacto à ſignis Granatenſis illos abducere. Præterquam quòd ij etiam qui minori tumebant ſpiritu, ſi vellent illum ſibi Principem ſponte conſtituere, nolebant tamen vt idem ſibi Princeps ab alio imponeretur, multoque minus à Vargas, cui, ſicut alibi ſignificauimus, multum auctoritatis apud nationem mediocritas natalium minuebat. Quamobrem delatis ad Granatenſem Vargæ litteris, alij Hiſpani pronuntiare non ſunt veriti, habituros ſe quo debebant obſequio rationem regiæ voluntatis; ſed in animo non habere ductum ſequi *Licentiati* Vargæ[r]. Licentiati enim vocantur apud Hiſpanos, qui peractis diſciplinarum ſtudiis merentur quidem lauream, ſed quò ſumptibus pro ea obtinenda immodicis parcant, inferiori titulo contenti ſunt.

Poſtquam igitur impetrarunt Hiſpani, ne quid inferretur detri- 11
menti ſanctæ Inquiſitionis Hiſpanicæ Tribunali[s], cunctationi reſtiterunt potiùs, quàm articulis à Vargas commendatis inſtiterunt. Proponebatur à Legatis mora vſque ad diem decimum quartum Maij, in quem dies octauus poſt Redemptoris Aſcenſionem incidebat[t]: atque ita contrahebant aliquid de flagitata à Cæſarianis trium menſium prolatione, ſimulque protrahebant permiſſum ſibi à Pontifice vſque ad Kalendas Maias. Hiſpanis adhærebant aliqui ex Luſitanis, & complures ex Italis in mora damnanda: Proteſtantes fuiſſe toties expectatos in antegreſſis conuocationibus, tot officioſis

[p] Litteræ Archiepiſcopi Iadrenſis, 23.Februarij 1562.

[q] Extat in narratione Secretarij Scripandi.

[r] In productis litteris 23.Februarij.

[s] Litteræ Legatorum ad Borromęum, 21.Februarij 1562.

[t] Conſtat ex dictis litteris 23.Februarij.

Digitized by Google

cioſis rationibus inuitatos tum à ſedente Pontifice, tum à deceſſo- 1562.
ribus: eorum gratiâ ampliùs ſubſiſtere, aut ſimplicitatem mentis, aut animi vilitatem videri: peſtilentibus morbis efficaciſſimum eſſe remedium remedij celeritatem: cunctatione poſſe inſanabiles reddi multas Catholicas nationes, ad eam vſque diem modica ex parte corruptas; alias verò nationes miſerum iam deſperationis argumentum euaſiſſe, neque per hanc quaſi formidoloſam lentitudinem eas ad emendationem allici, ſed in peruicacia confirmari.

12 Contra verò Draſcouizius, Quinque Eccleſiarum Antiſtes, ſe dixit locuturum non tamquam Oratorem Cæſaris, ſed tamquam Præſulem: Si Patres Concilij Diœceſes ſuas in Germania poſſediſſent, haud ignoraturos fuiſſe ingens quod imminebat diſcrimen, vbi & fructu vacui redirent, & id eorum impatientiæ poſſet adſcribi.

13 His Mantuanus adiecit, animaduerti à ſe, duo eſſe quæ multos commouebant, inutilitatem, & otium cunctationis. Quod ad primum attinet, ingens emolumentum ex eo trahi quòd Cæſari ſatisfieret, & ipſorum cauſa purgaretur apud homines, qui animaduerterent, capitali hæreticorum in ipſos odio à ſe fuiſſe reſponſum pari charitatis ac manſuetudinis exceſſu: etſi nihil aliud, certè quòd liquidò cognoſceretur, perditorum cladem eſſe irreparabilem, nec oportere vt ampliùs eius vitandæ causâ Catholico corpori inferretur incommodum; nec tenuem ex ea mora fructum collectum iri. Quod de otio dicebatur, minimè dubitarent, ne ſeu negotij penuriâ, ſeu Præſidum ſocordiâ ipſorum intereà virtutem inexercitatam relinquerent.

14 Plerique Patres his rationibus ceſſere. Granatenſis conatus ſuos iracundè iterauit ad optatam inſcriptionem conſequendam. Cùm enim Caſtanea, dum eam refellebat, tumidam appellaſſet, Guerrerus locum protulit octauæ Synodi Oecumenicæ, vbi dicitur: *Loquere Domine, quia hic eſt vniuerſus orbis:* & indignabundo ſupercilio ſubiecit: *Non eſt igitur tumidus hic titulus, ſicuti quiſpiam dixit.* Sed hoc ad profuſionem iræ profuit, non ad victoriam: quamquam reuerà multis in pugnis ipſa victoria nonniſi erumpentis iræ voluptate prodeſt.

Digitized by Google

1562.

CAPVT XXI.

Sessio secunda, seu decimaoctaua. Dissidium inter Lusitaniæ & Hungariæ Oratores ob loci prærogatiuam. Sententiarum varietas. Sessionis Decreta; & de his animaduersiones adductæ à Suaui.

a Diarium, & Acta Paleotti, præterea quæ habentur in arce Ælia.

Die vigesimo sexto Februarij manè [a] conuenerunt Patres in Ædem maximam. Diuinam Hostiam obtulit Hierosolymæ Patriarcha: latinè dixit pro concione Antonius Caucus Patrarum Archiepiscopus, & electus Corcyre. Tum litigium molestum superuenit. Cùm enim recitasset Massarellus, qui à secretis erat, duo Ferdinandi mandata, alterum ad Muglizium & Tonum Oratores Cæsareos spectans, alterum ad Drascouizium, illius Oratorem vt Hungariæ Regis, peteretque subinde à Mascaregna sui Regis mandatum vt ipsum legeret; illud se daturum Lusitanus negauit, conquestus, per eam antehabitam lectionem, Hungariæ Regem suo Regi fuisse prælatum. Descendit tunc è suggestu Massarellus, adiitque Mascaregnam, affirmans illi pro certo, per eam actionem haud intendi vllius prærogatiuæ declarationem, sed pro more Aulæ Romanæ merè fuisse priùs lecta ea mandata, quæ priùs ab Oratoribus tradita fuerant. Sed quidquid Massarellus, ac deinde Promotor, Legatorum iussu conati sunt, in irritum cecidit. Mascaregna nec Italicæ linguæ nec Latinæ peritus, necesse habebat, vt quæ ab illis ministris proponebantur exciperet per interpretes Lusitanos, quasi per canales qui liquori vim adimebant: nam pro multorum errore, quibus videtur studium erga sui Principis dignitatem in eo situm, quòd ipsi profiteantur eum fuisse despectum, & non potiùs, quòd ab omni despectu illæsum tueantur, illorum Præsulum suasiones ad Oratorem languidas enerueśque deferebant, planeque correctas, seu veriùs corruptas contrariis ipsorum consiliis. Quapropter Mascaregna, depositâ tunc natiuâ singulariśque humanitate, ostensâ postmodum & exercitâ semper, sicut in posterum liquebit, erectâ perstabat fronte, fixiśque oculis, nec alium nisi ad repulsas edebat motum, vultu infensis modis protenso. Statuerunt Legati duos Præsules mittere, qui hominem ad meliorem mentem reuocarent, eius idioma callentes, atque ipsi intimos: hi fuerunt Pompeius Zambeccarus Episcopus Sulmonensis, qui Iulij ætate in Lusitania fuerat, & semper beneuolentiam & consuetudinem cum ea natione retinuerat; & Gaspar Casalensis Augustinianus,

Digitized by Google

nus, Episcopus Leirienſis in Luſitania. Submoto importuno famu- 1562.
lorum interpoſitu, confeſtim illi impetrarunt ab Oratore, vt mandatum ſuum traderet, dummodò Maſſarellus è ſuggeſtu publicè declararet, in lectionis ordine nonniſi de traditionis antiquitate habitam fuiſſe rationem.

2 Sed quoniam ſuſpicio exterorum propria eſt, & anxietas æmulorum, Draſcouizius, qui ex aduerſo Maſcaregnæ ſedebat, audieratque cum indignatione tumultum, vmbras contraxit, quaſi detrimento ſibi eſſet id quo litigator oppoſitus ſe contentum oſtendebat; adeoque contradixit & huic actui, & cuiuis alij, qui haberetur vt ſatisfieret homini, vt ille dicebat, contentioſo & faſtuoſo. Tunc Madruccius è ſella proſiluit, & ad Draſcouizium accedens, oſtendit, progreſſum operis, & non peruicaciam in ea vana contentione, eſſe reipſa ſolidum in Cæſarem obſequium. Sed non priùs euanuerunt vmbræ Draſcouizij, quàm pari de cauſa redierunt ad Luſitanum; qui mutatus dixit, eminentiorem ſui Principis dignitatem adeò eluceſcere, vt ne in ambiguo quidem eſſet relinquenda. Legati defeſſi, perplexi & pertæſi, accerſierunt ad ſe Auguſtinum, Caſtaneam, Boncompagnum, & Paleottum, vt ex eorum ſententia illi tam obſtinatæ controuerſiæ finem imponerent. Tunc denique Zambeccari ſolertia vtriuſque partis duritiem emolliuit, & poſt duas horas moleſtiſſimæ cunctationis, lectum eſt Maſcaregnæ mandatum, & functio continuata.

3 Variæ poſteà Pontificis litteræ recitatæ de Indice, de Stationibus Tridenti conceſſis in quadragenario ieiunio pro conſuetudine Romana, de ſuperiori Epiſcoporum loco abſque Primatum reſpectu, confirmatâ per id Præſidum declaratione, de qua diximus. Inde primum Decretum perlectum huiuſmodi ſententiæ.

4 *Sacroſancta Oecumenica, & generalis Tridentina Synodus, in Spiritu Sancto legitimè congregata, præſidentibus in ea eiſdem Apoſtolicæ Sedis Legatis, non humanis quidem viribus confiſa, ſed Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui os & ſapientiam Eccleſiæ ſuæ daturum ſe promiſit, ope & auxilio freta, illud præcipuè cogitat, vt Catholicæ Fidei doctrinam, multorum inter ſe diſſidentium opinionibus, pluribus locis inquinatam & obſcuratam, in ſuam puritatem & ſplendorem aliquando reſtituat; & mores, qui à veteri inſtituto defluxerunt, ad meliorem vitæ rationem reuocet, corúmq; patrum ad filios, & cor filiorum ad patres conuertat. Cùm itaque omnium primum animaduerterit, hoc tempore ſuſpectorum ac pernicioſorum librorum, quibus doctrina impura continetur, & longè lateq; diffunditur, numerum nimis excreuiſſe; quod quidem in cauſa fuit, vt multæ cenſuræ in variis prouinciis,*

1562. *uinciis, & præsertim in alma urbe Roma, pio quodam zelo editæ fuerint; neque tamen huic tam magno ac pernicioso morbo salutarem vllam profuisse medicinam; censuit, vt delecti ad hanc disquisitionem Patres, de censuris librisq; quid facto opus esset, diligenter considerarent, atque etiam ad eamdem sanctam Synodum suo tempore referrent; quo facilius ipsa posset varias & peregrinas doctrinas, tamquam zizania, à Christianæ veritatis tritico separare; deq; his commodiùs deliberare, & statuere, quæ ad scrupulum ex complurium animis eximendum, & tollendas multarum querelarum causas magis opportuna videbuntur. Hæc autem omnia ad notitiam quorumcumque deducta esse vult, prout etiam præsenti Decreto deducit: vt, siquis ad se pertinere aliquo modo putauerit, quæ vel de hoc librorum, & censurarum negotio, vel de aliis, quæ in hoc generali Concilio tractanda prædixit, non dubitet à sancta Synodo se benignè auditum iri.*

Quoniam verò eadem sancta Synodus ex corde optat, Deumq; enixè rogat quæ ad pacem sunt Ecclesiæ, vt vniuersi communem matrem in terris agnoscentes, quæ quos peperit, obliuisci non potest, vnanimes, vno ore glorificemus Deum & Patrem Domini nostri Iesu Christi; per viscera misericordiæ eiusdem Dei & Domini nostri, omnes, qui nobiscum communionem non habent, ad concordiam & reconciliationem, & vt ad hanc sanctam Synodum veniant, inuitat atque hortatur; vtq; charitatem, quod est vinculum perfectionis, amplectantur; pacemq; Christi, exultantem in cordibus suis, præ se ferant, in quam vocati sunt, in vno corpore. Hanc ergo non humanam, sed Spiritus Sancti vocem audientes, ne obdurent corda sua, sed in suo sensu non ambulantes, neque sibi placentes, ad tam piam & salutarem matris suæ admonitionem excitentur & conuertantur. Omnibus enim charitatis officiis sancta Synodus eos vt inuitat, ita complectetur.

Insuper eadem sancta Synodus decreuit, fidem publicam in congregatione generali concedi posse, & eamdem vim habituram, eiusdemq; roboris & momenti futuram, ac si in publicâ Sessione data & decreta fuisset.

Decretum cunctis probatum est, excepto Granatensi, qui vnicus inter Hispanos titulum postulabat toties à nobis memoratum. Quare falsum est, quod narrat Suauis, Archiepiscopum Calaritanum, & Hispanorum pleroſque Granatensi ea in re consensisse: quin pro infortunio mendacis scriptoris Calaritanus Archiepiscopus ne interfuit quidem illi Sessioni, sicut constat ex Actis. Duo vel tres suffragio suo quasdam parui momenti conditiones addidere; & præter eos Iacobus Gibertus à Noguera Hispaniensis, Alifanus Episcopus, dixit sibi displicere vocem illam, quòd dissidentium inter se opinionibus Catholica doctrina fuisset inquinata.

Recitatum posteà fuit secundum Decretum, quo Sessio prænuntiabatur

tiabatur decimo quarto Maij. Illud pariter cunctis placuit, sublatis duodecim, pleriſque Hiſpanis aut Luſitanis, qui conditionem aliquam deſiderabant; alij, *vt interim aliquid ageretur*; alij, *vt interim morum emendationi daretur opera.* Solus Ioannes Beroaldus Panormitanus ſanctæ Agathæ Epiſcopus ſcriptam dedit ſchedulam, in qua temporis contractionem poſtulabat, oſtendebatque, dilationem hæreticis conciliandis infructuoſam, & Catholicis noxiam fore. 1562.

7 Hîc ſuam ad conſuetudinem relabitur Suauis, & ea deſcribens quæ homines de primo Decreto perpendebant, hæc habet: *Ab omni hominum genere reprehenſum eſt. Exquirebatur, quo pacto Synodus eos vocabat, quorum intereſſet cognoſcere quæ in Synodo agenda erant, ſi ea ignorabantur, & antehac omnia præter expectationem acta fuerant? quiſnam diuinaſſet quid eſſent propoſituri Legati, quando ne ipſi quidem ea ſciebant, quippe mandata Româ præſtolaturi? Similiter iis, quorum referebat librum aliquem illæſum haberi, quinam poterat innoteſcere in eum quidpiam agitari? Generalis citandi ratio, & incertum cauſæ genus cunctos adigebat vt Tridentum adirent: nemo ſiquidem erat ad quem res aliqua non ſpectaret, de qua poſsibile admodum eſſet vt ageretur. Vniuersè concludebatur, ſpecie quidem homines citari, ſed reipſa illos excludi.*

8 Si Suauis has adeò falſas cauillationes alicui ex infenſis hæreticis tribueret, fieri poſſet, vt eius narratio credibilis euaderet; ſed cùm in omnium ore generatim eas collocet, coniecturam præbet ad negandum, in vllius ore illas extitiſſe. In primis tam diſcrepat à vero, res anteà peractas præter expectationem fuiſſe, vt cuncta multò priùs fuerint ordinata quàm decreta, quemadmodum non ſolùm liquet ex Actis monumentiſque, ab Hiſtoria noſtra productis, ſed ex ipſa Suauis hiſtoria magna ex parte colligitur. Forma in rebus Fidei vſque ab initio ſtabilita & vulgata, hæc fuit: Verbum Dei, Infantium iuſtificatio, Iuſtificatio adultorum, Singula Sacramenta. Et in rebus ad diſciplinam ſpectantibus: Tollere abuſus à prædicatione verbi Diuini, & Sacramentorum adminiſtratione; Eccleſiaſticorum vitæ, & rectæ Paſtorum electioni leges præſcribere; Ad manſionem in ſuis Eccleſiis eos cogere; Auferre eius impedimenta, & detrimenta quæ in ſuis bonis & functionibus pateretur Eccleſia. Huiuſmodi fuerat vſque à principio rerum forma, non quidem abſcondita, ſed expoſita cunctorum notitiæ; & pro ea forma fabrica poſtmodum erecta. Quin etiam habita fuerat ſubinde, rudi ſaltem ratione, longa priùs quædam prænotio earum rerum, de quibus in qualibet proxima futura Seſſione ſanciendum eſſet. Quid autem illud eſt: *Ne ipſi quidem Legati ea ſciebant, quippe mandata Româ præſtolantes?*

Digitized by Google

1562. *lantes?* Neſciebant quidem examuſſim peculiares articulos citiùs tardiúſve agitandos, perinde ac ipſe Pontifex neſciebat, nec ſcire poteſt vllus homo prudens; tametſi ſupremus Princeps, in iis quæ ſancienda ſunt ex conſilio incertarum rerum incidentium: ſed ſub vniuerſali quadam ratione, quæ ſatis erat, penè dixerim, Quis ex lippis & tonſoribus ignorabat expendendas eſſe nouas opinationes, inductas à Luthero, à Zuinglio, aliiſque Eccleſiæ inobſequentibus, & damnatas in diplomate Leonis, & in cenſuris Catholicarum Academiarum? Quamobrem nemo erat hæreticus adeò rudis, cui lateret, ſuam doctrinam ac ſectam eſſe in Concilio diſcutiendam. Similiter cuinam ex vulgo incompertum erat, parari proſcriptionem earum corruptelarum, quæ in viris rebuſque Eccleſiaſticis obſeruarentur?

Quod attinet ad interdictionem librorum. Si Suauis mens erat, per ea quæ obiectat, probare, deliberari forſitan potuiſſe de aliquo volumine proſcribendo, idque ab eius auctore ex vi vniuerſalis admonitionis haud præuideri; hoc equidem fuiſſe poſſibile fateor, tametſi difficile vt contingeret, ſed in rem noſtram non cadit: difficile inquam; cùm enim declararet Synodus, velle ſe recognoſcere Indices ad id vſque temporis editos, tum proprios in prouinciis, tum vniuerſales Romæ, facile non erat librum nocentem reperiri, qui tot tribunalium virgam cenſoriam ſubterfugiſſet. Huc accedit, vt diximus, neque id ad rem eſſe, quandoquidem, ſicuti Suauis ipſe paulò anteà retulit, Patribus numquam in animo fuit, ſeſe obligare ad eos auctores citandos, quorum libri expendebantur, quod neque pariter efficiunt Principes laici, cùm eos prohibent tamquam bono ciuili Reipublicæ contrarios: quod ſi hoc opus foret, prægrauarentur tribunalia intolerabili onere prolixitatis & litium; quod pariter locum habet in proſcriptione doctrinarum: ideoque cùm illæ tamquam hæreticæ ab antiquis Synodis reiectæ ſunt, numquam mos fuit vt earum fautores citarentur. Cuius rei cauſa in aperto eſt: Vocatio in ius non exigitur niſi in controuerſiis de facto, in quibus agitur de aliquo homine damnando aut in ſeipſo aut in bonis; reo namque ſemper poteſt in illis cauſis ſuppetere aliqua defenſio de facto, quam Iudex ignoret, cùm fieri non poſſit, vt quiſquam hominum certus ſit, ſibi quodcumque ſingulare factum innoteſcere, cuius notitia ad alicuius litis deciſionem conferret. Haud ita ſanè in controuerſiis de mero iure; Ius enim ex Legum peritorum doctrina ſuâ naturâ notorium eſt. De reliquo, vniuerſalem illam admonitionem ſingulis inutilem non fuiſſe, quod Suauis poſtulat, palàm eſt. 9

Quicum-

Digitized by Google

Quicumque habebat in animo defendere aut impugnare nouas doctrinas; quicumque cupiebat nouitatem aliquam in Ecclesia, & præsertim reuocationem seu relaxationem legis Ecclesiasticæ, prohibentis, exempli gratiâ, vsum Calicis, aut Sacerdotum coniugium, cognoscebat ex vi denuntiationis illius, se non frustrà Concilio adfuturum: quicumque auctor aut defensor fuisset alicuius ex libris per vulgatos indices proscriptis; qui haberet in votis, vt in his prohibitionibus aliquid declararetur aut mutaretur; quicumque vellet huiusmodi indices sustinere, seu curare vt aliud prætereà scriptum interdiceretur, vtiliter admonebatur ab ea vniuersali denuntiatione. 1562.

10 Pergit per ironicam laudem dicere: *Inter hæc illaudata, laudabilem nanciscebantur ingenuam Synodi confessionem, quòd præteritæ librorum proscriptiones religionem animis iniecissent, & querelarum causam præbuissent.* Studens nempe Synodum ita carpere, quasi eadem ipsa palàm faceret, Indices huiusmodi perniciosos & iniustos fuisse. Sophisticam planè consecutionem! Quænam excogitari posset multarum rerum vniuersalis interdictio, quæ multis angorem conscientiæ non excitet, multis querelarum occasionem? Num Suauis nactus est vmquam eas leges vllius Principatus, quantumuis prudentissimi, quæ ab hoc nocenti effectu essent immunes? Profectò ne ipsa quidem Synodus in spem venit Indicis conficiendi, qui esset hac præditus, quæ obtineri nequit, immunitate. Sed quoniam facile est aliorum labores perfectiorem ad formam redigere experientiæ documento, & iudicio plurium peritorum hominum, in vnum conuenientium, quorum quilibet, auditis omnibus, omnium scientiam in eo argumento reddit suam, confidit Synodus, effecitque, vt superiores Indices exactiùs elaborati prodirent in posterum, eâque formâ, quâ minuerentur & angustiæ conscientiæ & tituli querimoniæ.

11 De fide ad securitatem data, dicit Suauis, vmbras hæreticis affusas ab ea restrictione, quòd illam liceret Synodo extra Sessionem concedere, cùm haud discerneretur quid interesset inter Sessionem & Congregationem, nisi quòd in altera iidem homines cum tiara, in altera sine tiara conuenirent. Enimuerò noua, quantum conspicor, hæc ratio est, propter quam quispiam vmbras contrahat: ex eo nimirum, quòd in concessionibus, & securitatis tabulis sibi impertitis, adhibeatur cura vmbras omnes procul expellendi per cautiones redundantes, & fortasse minimè necessarias. Sed dum ita loquitur Suauis, non eum se prodit, quem legum scientiâ præstantem eius Vitæ scriptor depingit. Prætermitto scribarum tabulas, &

1562. sententias Iudicum, huiusmodi cautionibus refertas. Verùm quod ad rem propositam spectat, quæ notior regula quàm hæc; Vbi constituitur Iudici aut à iure aut à consuetudine certus quidam solemnis ritus & præsentia in tribunali, eius acta, alio modo alióve in loco edita, iudiciali ac legitimâ auctoritate carere? Atque hinc est quòd Iudices pronuntiare soliti sunt, *Prout in schedula*, seu per alias eiusmodi formas, quò intelligatur, sententiam fuisse pro tribunali prolatam. Nónne compertum erat, à Concilio numquam extra Sessionem fuisse confecta Decreta; & cùm oportuerat etiam tumultuosè illud aut transferri aut suspendi, Patres opus esse censuisse, vt Sessio celebraretur, tametsi expers consuetæ dignitatis? Cur igitur dubitari saltem non potuisset, datam extra Sessionem securitatis fidem ratam non esse? Contra verò certum erat, à Concilio legitimè congregato per Sessionem, adeoque iurisdictione plenissimâ instructo, posse iisdem Patribus,& aliis etiam qui accederent cum iure suffragij, in Sessione facultatem tribui conficiendi illius peculiaris Decreti vel extra Sessionem. Sed Suauis dum hæc pro vmbris habet, similem se patefacit infortunatis illis antri Platonici habitatoribus, qui luci ac veritati humeris obuersis, res omnes solidas quasi vmbras conspicabantur.

HISTO-

Digitized by Google

HISTORIÆ CONCILII TRIDENTINI

LIBER DECIMVSSEXTVS.

ARGVMENTVM.

TABVLÆ *promulgatæ ſecuritatis hæreticis conceſſæ. Aduentus Oratorum Regis Hiſpani, Catholicorum Heluetiorum, & Florentini Ducis. Controuerſia de loco inter hos poſtremos in concordiam adducta. Delegati ab Eccleſiaſticis Hungariæ. Philippi Regis ſenſa. Res geſtæ in Aula Gallicana ad Religionem ſpectantes. Duodecim articuli de reformanda diſciplina propoſiti. Contentiones de obligatione reſidendi, & eius causâ turbamenta inteſtina & externa. Miſſus ad Pontificem Pendaſius. Acceſſus Oratorum Venetorum, ac Boiorum; & inter eos de prærogatiua diſſidium. Litteræ Philippi Regis ad Oratorem Vargam, cum querimonia de Legatis, quòd nondum declarabatur Synodi* continuatio, *quodque apposita fuerat primo Decreto particula,* proponentibus Legatis; *& rationes à Legatis ad Regem redditæ. Noui conatus Marchionis Piſcariæ, vt declararetur à Legatis* continuatio; *& promiſſum declarationis ſcripto impetratum. Temporis ſpatium poſtulatum à Cæſarianis, quò Ferdinandum admonerent: & Seſſio prorogata tum petentibus Oratoris Gallici litteris, tum etiam poſteà Cæſarianis. Mandata Legatis à Pontifice reditu Pendaſij tradita. Inſimulationes Romæ iactæ in Mantuanum & Seripandum; & ab hoc*

Digitized by Google

ſcriptæ pro vtroque vindicationes. Aduentus Oratorum Galliæ, & mandata ipſis tradita. Eorum oratio mordax, poſteà ſcripto temperata; & reſponſio illi reddita. Vicecomes miſſus ad Concilium à Pontifice. Variæ inter Legatos ſuſpiciones. Obices à Cæſare & Gallis iniecti declarationi continuationis. Diſertum Pontificis mandatum vt ea fieret. Anguſtiæ idcircò Legatorum, & ſuſceptum ab ipſis non obtemperandi conſilium, mittendique Romam Altempſij, qui facti neceſſitatem oſtenderet. Nouæ litteræ, quibus negotium in Legatorum iudicio reponitur. Piſcarij conſenſus. Conſilium inter Hiſpanienſes Epiſcopos conteſtandi, ſed in opus non deductum. Seſſio quarta, ſeu vigeſima, habita quarto Iunij, cum prorogatione Decretorum vſque ad decimum ſextum Iulij. Triginta ſex Patrum repugnantia.

CAPVT PRIMVM.

Securitatis hæreticis præſtandæ forma compoſita, & promulgata. Dubitatio de oblata illis venia. Tranſitus miniſtri, à Bauariæ Duce Romam miſſi. Duodecim articuli de reformanda diſciplina ad examen propoſiti.

1562. STATIM poſt Seſſionem demandatum eſt Caſtaneæ, Auguſtino, Boncompagno, & Paleotto, vt formam promittendæ hæreticis ſecuritatis concinnarent. Duo in eo difficilia obuerſabantur: alterum, vt adhiberentur verba, quæ omnem ſuſpicionem ab hæreticis diſiicerent, ſimulque nullum afferrent Eccleſiæ detrimentum; alterum, ac potiſſimum, quòd neque hinc placebat eam reſtringi ad ſolam Germaniam, ſicut in Iulij Concilio effectum fuerat (ita ſiquidem melioris quàm ceteri conditionis redditi eſſent qui conuenerant in Auguſtanam Confeſſionem, & incuria ſimul oſtenſa fuiſſet de multorum populorum ſalute, grauiter indignantium) neque hinc probabatur vniuerſalis omnium comprehenſio, propter cauſas à nobis recenſitas; neque etiam, retento generali nomine aliarum nationum, exceptio quarumdam nominatim, cuiuſmodi eſſet Hiſpanica, Luſitana, & Italica, quam ſacra Romana Inquiſitio per ſeipſam regebat. Etenim hæc aperta inæqualitas ſpeciem nec decoram

ram nec rationi consentaneam præ se tulisset. Itaque visum est, quò priori difficultati, hoc est, verborum amplitudini consuleretur, describendas esse voces è tabulis fidei, ad securum accessum datæ Iulij tempore, Carolo Quinto petente, quas suo loco retulimus, quippe quæ laxissimæ erant; & quod spectabat ad securitatem, desumptæ è similibus securitatis tabulis, quas Concilium Basileense Bohemis concessit: & tunc aliqui Protestantium illis confisi Tridentum venerant, vbi & plenam libertatem, & placidissimam comitatem experti sunt. Sed quod attinebat ad alteram difficultatem, quoniam ea tunc de tuto aduentu fides data fuerat nationi Germanicæ nominatim, adiecta est noua extensio ad alios reliquarum omnium nationum homines, in quibus impunè erat hæresim prædicari. Hæc verò securitas his formulis concessa rationi satis congruens censebatur, cùm longè conuenientius videretur, exhibere tutum ad nos accessum ei qui domi suæ libertatem possidet, quàm ei qui ob noxam contumaciæ erga nos exul & vagus vitam agit. Præterea ratio habita est, quam Beccarellus Ragusinus Archiepiscopus suggesserat, de non appellandis hæreticis iis quibus fides dabatur, sed mitiori vocabulo dicebantur, ij qui nobiscum in Fide non consentiunt, & qui aliter ac docet sancta Romana Ecclesia sentiunt. Consilium supererat capiendum de iis, quos verba illa generalia minimè complectebantur; ij videlicet, qui cùm in regionibus nati fuissent, in quibus interdicta erat quæuis religio discrepans à Catholica, huiusmodi crimine apud sacros Quæsitores rei, tametsi libertate non carerent, patriâ tamen carebant. Sed quoniam ad id & maturiore consilio, & absolutiore facultate opus erat, adiectum fuit promissæ securitatis formæ ex limitatione prædicta nominandi, in perpetuum occlusum iri aditum aliarum prouinciarum hominibus qui vellent resipiscere: sed cùm eos admittendi ratio nondum esset statuta, id in aliud tempus conficiendum reiici. 1562.

2 Fuerunt hæc Decreta proposita in cœtu, secundâ die Martij, ac postmodum quartâ [a]. Thomas Stella Dominicanus, tunc Iustinopolitanus Antistes, de quo sæpè à nobis habita est mentio in Concilio sub Paulo Tridenti ac Bononiæ celebrato, haud libenter huiusmodi securitatis formæ assentiebatur, dicens, hæreticos esse vulpeculas quæ fraudes agunt, & viperas quæ venenum iniiciunt, adeoque periculosam esse indulgentiam, per quam ad nos propinquarent, & in sinum ingrederentur. Varia commemorauit exempla, quæ Lutheri tempore nec pro dignitate nec pro vtilitate Ecclesiæ contigerunt. Censebant aliqui, decorum non esse, securum aditum non postu-

[a] Acta Paleotti, & litteræ Legatorum ad Borromæum, 2. & 5. Martij.

1562. postulantibus offerre, & fortasse recusaturis, ac despecturis. Alij cupiebant vt capitum numerus limitaretur, ne tam ingens esset, vt inde violentia timeri posset; quemadmodum Bohemis quoque restrictus fuit à Synodo Basileensi in quarta Sessione. Et mirum sanè fuit, huiusce restrictionis auctorem etiam fuisse Muglizium Oratorem Cæsareum, Archiepiscopum Pragensem, qui auditis quorumdam ea de re dicteriis, respondit, Suam à se proferri sententiam non tamquam ab Oratore, sed tamquam à Præsule, quem decebat anteacti Concilij exemplum sequi.

Sed Quinque Ecclesiarum Episcopus dixit, summæ sibi admirationi esse, quòd vni eidemque rei propositæ obiicerent obstacula opiniones inter se ex diametro oppositæ; alij enim securitatis tabulis repugnabant, quippe infructuosis, quòd accessurus esset nemo; alij, quippe periculosis, quòd exercitus conuolaturus timeretur; sed neutrum reipsa euenturum. Fuit etiam qui putauit, certum temporis spatium esse præscribendum, quo elapso data ad tutò veniendum fides cessaret, ne liberum foret hæreticis eâ indulgentiâ abuti per cunctationem & contemptricem oscitantiam: & aliquis proposuit, vt conditioni apponeretur, dummodo se abstinerent à prædicandis tradendisque doctrinis à Catholica discrepantibus.

Verùm Granatensis graui oratione obiecta omnia exceptioneſ- 4
que confutauit[b]: eorum exemplum, quæ peracta fuerant ætate Iulij III. & Carolo Quinto petente, satis esse omni dubitationi abstergendæ. Consilia super his habita à Principibus ac Patribus illius temporis, rectè probare, conuentui in præsentia coacto prudentiùs esse rem gestam imitari, quàm de integro illam expendere; præsertim cùm variatum quidquam non esset seu re spectatâ, seu ratione quâ tuti redderentur hæretici: de re, prauitatem ipsorum semper eamdem perstitisse; & quantumuis grauis ea foret, Concilium instar balnei salutaris esse, quo vel pestilentiâ correpti erant inuitandi; ibi vulpes posse fraudulentiam deponere, & viperas venenum. De ratione id quod alioqui fortasse arbitrarium fuisset, eo exemplo necessarium euadere; vnius litterulæ mutationem satis futuram ad obuoluendos multis nubibus illos animos diffidentes; nec in huiusmodi mutationibus quidquam emolumenti conspici. Quid prodesset limitatio promissæ securitatis ad certum hominum numerum? Posse quemlibet in animum inducere, si satis virium suppetiisset hæreticis ad opprimendos ibi Patres, haud præstolaturos fuisse opportunitatem indultæ sibi securitatis ad rem conficiendam. Patrum fiduciam in Catholicorum Principum studio collocandam,

[b] Acta Paleotti, & litteræ Archiepiscopi, 5. Martij 1562.

Digitized by Google

dam, quorum viribus ea vrbs & circumsepta erat & munita, quique numquam in quouis euentu Synodum deserüissent, aliorum violentiæ prædam. Amplioris esse dignitatis, eam securitatem concedere interminatam, quàm ad tempus finitum; cùm par non esset, vt Concilium sibi obstringeret auctoritatem ad finem operis procedendi, quotiescumque hoc opportunum existimasset. Similiter frustrà conditionem præscribi, ne hæretici suas hæreses ibi prædicarent aut docerent. Iam exponi per formam securitatis anteà traditæ id ad quod ea concedebatur, nimirum, vt venirent ad proponendas disputandasque suas opiniones coram Concilio; non igitur ad eas in populo disseminandas, turbasque de Religione excitandas. In eadem forma contineri, quâ ratione puniendi essent, si delicta per id merita patrarent. Cui autem dubium esse posse, vnum ex his criminibus fore tamquam iuri Gentium contrarium, diffusum contagium, & seditiones excitatas in domo hospitis, qui eos excipit? Hæc sententia communiter comprobata est, & Promotor Concilij eam illicò iussit in tabulas à scribis referri. 1562.

5 Dum Patres è confessu abituri erant, nuntiatum ipsis est, adesse foris Consiliarium quemdam Alberti Bauari Ducis, & petere vt audiretur: quem adduci iusserunt. Is litteras protulit, quæ sibi fidem conciliabant: tum exposuit, Se à Duce Romam missum ad transigenda negotia Religioni conducentia in eius ditionibus. Nefas illi Principi visum iri, si per eam opportunitatem amplissimis illis Patribus obseruantiam suam non exhiberet: Oratoris missionem ab eo protráhi, quòd nondum sibi præstò esset Theologus, qui sibi par illi operi videretur; sed sperare, se breuî id facturum. Concinnè ab eo, qui erat à secretis, responsum est. Et Legati deinde cum litteris ad Pontificem commendatitiis illum dimisere[c].

c Ad Borromæum, 6. Martij 1562.

6 Publica securitatis promissio, de qua diximus, Tridenti vulgata est die octauo Martij[d], & affixa valuis Ecclesiæ primariæ; curatumque est, vt deinceps in variis Prouinciis ea vulgaretur per Nuntios Apostolicos illic degentes. Ipsam præcipuè miserunt Legati ad Ferrariensem Cardinalem in Galliam, duabus ipsi litteris conscriptis: alteris, quæ regio Consilio possent ostendi; per has petebatur, vt exemplaria traditæ securitatis, typis excudi, ac promulgatio in cunctis Galliæ prouinciis permitterentur: alteræ arcanæ erant, quibus Legato significabatur, non fuisse ibi Galliam nominatam, ne fortè Gallos id pungeret, quasi ipsorum patria videretur hæresis impunitæ tuta statio declarari; sed ipse vnumquemque planè certum redderet, mentem Patrum fuisse, vt illud etiam regnum voces vniuer-

d Acta, & Diarium.

Digitized by Google

1562. sales complecterentur; cùm satis illi cognoscerent, temporum conditionem ibi tulisse, vt professio ac prædicatio sine strepitu nouæ doctrinæ, supplicio non plecterentur.

Hîc nauiter hallucinatur Suauis, dum ait, ibi Galliam disertè 7
memoratam non fuisse, ne regium Consilium offenderetur, si palàm affirmaretur, esse in Gallia homines Regi rebelles; cùm alia longè sint, esse ibi subditos Regi rebelles, & hæresim ibi esse impunitam; quemadmodum nunc reipsa Rex rebelles non habet, & tamen in eius ditionibus Caluini hæresis libera est; & è conuerso, cùm hisce postremis annis populus Neapolitanus à suo Rege desciuerat, non ideò illic hæresis libertate potiebatur. Grauius errat in recensendis variis consiliis habitis, an Græci, Angli, atque Scoti essent nominandi. Etenim neque Acta publica, nec priuata Paleotti aut Salmaticensis Episcopi [e], nec Legatorum litteræ ad Borromæum, nec plures epistolæ, arcanis minutisque rebus refertæ, quæ sunt apud me, de Tridentinis deliberationibus, ac præcipuè de hac ipsa, ne vmbram quidem continent eorum, quæ hîc variis pigmentis suis à Suaui confinguntur.

[e] Infrà citabitur vode habita sint.

Tertium supererat caput, de venia iis offerenda, in quos Fidei 8
tribunalia inquisierant. Hîc pariter Suauis miserè labitur, vbi narrat, à Legatis, iam conscriis Pontificiæ mentis, huic veniæ repugnantis, eius auctoritate nequaquam periclitationi commissâ, negotium eò fuisse deductum, quò ipsi ad obsequendum Pontifici cupiebant; cùm tamen, antequam id nossent, ait ille, fuissent inter se discordes, cùm propenderet primus Legatus ad vniuersalem veniam offerendam cuiuis hominum, qui ad eam petendam illic se sisteret; huic verò tam largæ indulgentiæ Simonetta repugnaret. Vtrumque falsum est. Legati ad eam vsque diem mentem Pontificis ignorabant, adeoque ad Borromæum scripserunt [f], Sperare se inituros rationem aliquam consulendi Inquisitionibus, Hispanicæ & Lusitanicæ; ea verò erat, quemadmodum posteà declararunt, [g] destinatio quorumdam Præsulum Tridenti morantium ad singulas hasce nationes, qui pro rerum cõditionibus eas causas cognoscerent, ferrentque sententiam, an posset impertiri venia absque eorum Tribunalium offensione; atque pio iudicio illorum Præsulum aut concedendum esse reis veniam, aut eosdem remittendos ad ordinarios ipsorum iudices: quod & secura omnis detrimenti ea Tribunalia reddidisset, & simul nanciscendæ ibi gratiarum aræ spem multis fecisset. Sed quod ad Romanam Inquisitionem spectabat, vniuersæ Italiæ causas complectentem, aiebant, Nullum sibi consilium in

[f] 5. Martij 1561.

[g] Litteræ Legatorum ad Borromæum, 13 Martij 1562.

mentem

mentem venire, nisi priùs à Pontifice auctoritatem directionemque accepissent; & ex altera parte compertum sibi esse, complures ad pœnitentiam pronos futuros, si clementiæ certi forent. His addebant; Communiter Patres sentire, huiusmodi clementiam exercendam esse; cùm talis charitas congruere videretur tum dignitati solemnis Concilij, ad fidelium solatium coacti, tum conditioni temporum, quæ potiùs suadebant vt exules reuocarentur, quàm vt iidem per desperationem in rebelles conuerterentur. Ex quo falsa pariter deprehenditur alia conditio à Suaui narrata, hoc est, sententiarum discrepantia inter Præsides in hac deliberatione, quando in litteris communi nomine conscriptis non solùm omnes indulgentiam suadebant, sed etiam testati sunt, ita Patres vniuersè sentire[h]: quin persistere in hoc suo consilio sustinendo, etiam postquam Pontifex contrarios in se sensus patefecit; & in suos illum traxissent, nisi repugnantia eorum, de quibus dictum est, Tribunalium obstaculum obiecisset. Quapropter recessum fuit ab ea quam meditabantur ad nationes omnes extensione. Sic itaque se res habuit. 1562.

[h] In citata epistola 23. Martij.

9 Pontifex eo plane die[i], quo Tridenti promulgata est concessio publicæ securitatis, pro regionibus in quibus conscientiæ libertas erat, per Borromæum ad Legatos scripsit, videri sibi, excogitari penè non posse voces ita temperatas, quibus simul dignitas Concilij seruaretur, quò liceret tutò accedere cuiuscumque nationis hominibus, simul omnis ratio haberetur quam bonum publicum postulabat: sed quoniam oportebat huiusmodi securitatis tabulas aliquo tandem modo formari, hunc à se optimum censeri: Vt, quod in Legatis erat, tutus aduentus omnibus concederetur sine vlla coarctatione; ita tamen, vt solùm securitas indulgeretur ad accessum, ad commorationem, & ad discessum; quo pacto nihil inferretur obicis Fidei Tribunalibus ad causam agendam in reos, siue in custodia detentos, siue contumaces: quandoquidem hinc satis erat, vt innotesceret sontibus, se habituros Tridenti eamdem libertatem, quam in aliis terris profugi obtinebant, & quâ manus Iudicum in eorum regionibus minimè ligabantur; hinc verò S. Inquisitionis Tribunalia, Lusitanica & Hispanica, nihil conqueri possent, cùm ea securitatis promissio maiorem libertatem reis non concederet eâ, quâ reipsa fruebantur profugi per Galliam & Germaniam.

[i] Epist. Borromæi ad Legatos, 8. Martij 1562.

10 Quod spectabat ad Romanum Tribunal; volenti animo consensurum esse Pontificem, vt promulganda securitas tam ampla, tam indulgens, tam efficax foret, quàm Legatis placeret; idemque optaturum

Digitized by Google

1562. turum fuisse, vt de reliquis Fidei Tribunalibus per alia regna fieret: sed in præsentia rationibus prævalidis se retineri, ne illa arctius obligaret. In eamdem sententiam litteras iterari iussit paucis posteà diebus[k]: Videri sibi, satis esse memoratam formam, vtpote vsurpatam sedente Iulio, tametsi pro sola natione Germanica: non igitur opus esse causarum cognitionem à Synodo suscipi, neque fontes absolui: verumtamen non idcircò clementiæ sinum occludi iis, qui ex animo resipiscerent, vellentque ad Deum regredi; sed id pro rerum singularium conditionibus esse à Legatis significandum Pontifici, & ab eo responsa præstolanda. Quod attinebat ad S. Inquisitionem Romanam, adhibebantur verba superioris epistolæ, quam attulimus, sed cum obtecto quodam quasi receptu, hoc est, Pontificem in eo haud futurum fuisse difficilem, *quantum erat in se* (quo indicabatur, S. Inquisitionis Cardinales ægrè id pati) sed sperari tunc sufficere susceptum consilium: nihilominùs integrum negotium à se committi iudicio Legatorum; quibus eiusmodi mandata mira videbantur, aientibus, A se non percipi ad quod emolumentum inuitabantur ij, in quos inquirebatur, per concessam publicè securitatem, si reduces ad frugem ac pœnitentes excipiendi indulgenter non erant pio Ecclesiæ sinu; cùm ij non ad disceptandum, nec ad obsistendum, sed ad retractandos errores, planeque resipiscendum accessuri erant. Pontifex has rationes probauit, rescripsitque[l], responsum à se redditum fuisse in modum consilij ab ipsis petiti, non restrictionis: placere sibi rationem propositam pro reis huiusmodi in Lusitania & Hispania, modò tam id circumspectè ageretur, vt illis prouinciis fieret satis, & de Romano Inquisitionis Tribunali omnem ipsis libertatem concedi. Ita negotium tunc processit. Verùm Præsides, seu voluntatem accedendi, seu resipiscendi quidem certè in fontibus haud conspicatos, seu insuperabilem difficultatem expertos in Lusitaniæ Hispaniæque Tribunalibus, nec ratos, honorificentius ea quàm Romanum habenda esse, haud comperio ad laxiorem declarationem fuisse progressos.

Oratores Cæsarei, contenti publicâ securitatis fide Germaniæ concessâ, duos interim libellos Legatis porrexere[m]. Postulabant in altero, vt Synodus publicis litteris Protestantes inuitaret; in altero, vt Clero Germanico disciplinæ leges præscriberet. Exploratum priùs est à Legatis, an mandatum Principis, an priuatus Oratorum sensus libellos dictasset; & hoc posterius nacti sunt quod ad prius postulatum spectabat: sed de altero ancipites fuere; quod multos post dies compertum est profectum à Cæsare[n]. Illis acceptis, respon-

k Litteræ Borromæi ad Legatos, 14. Martij 1562.

l Borromæus ad Legatos, 14. Aprilis 1562.

m Litteræ Legatorum ad Borromæum, 5. Martij 1562.

n Litteræ Legatorum ad Borromæum, 17. Martij 1562.

Digitized by Google

resonderunt, Videri haud posse cum dignitate Concilij Protestantes inuitari, ob eas causas, quæ ætate Pauli III. Synodum ab eo cohibuerant, cùm idipsum in consilium adductum fuit; eoque magis, quòd posteà Pontifex, cùm per suos Nuntios tam singulari humanitate rem tentasset, contumelias à multis retulerat, à cunctis repulsam. Si Concilium ipsum suo nomine inuitamenta iterasset, occasionem illis porrectum iri ad obfirmandam potiùs petulantiam, quàm ad amplexandam pœnitentiam. Verumtamen vbi Cæsar id peteret, temporumque conditioni consentaneum existimaret, eâ Legatos reuerentiâ prosequi Ferdinandi sensus, vt re Patribus significatâ omnem operam daturi essent, quò Cæsaris votum expleretur. Cùm autem paucis pòst diebus redux è Belgio Commendonus Tridento transiret, ad patriam iturus [o], Præsides habuerunt in animo, quod ipsi proposuerunt, illum ad Ferdinandum legare, quò de rebus Concilij eum edoceret, exploraretque illius animum de processus celeritate, ac de toto negotio. Sed Pontifici ea legatio probata non est [p], quippe plurimum fragoris, plurimumque difficultatis allatura; opportunius id peragi posse operâ Delfini Nuntij, ibi degentis. Sed reipsa Cæsar factus ab Oratoribus certior de ipsorum postulato, vt inuitarentur hæretici, & de Legatorum responso, illo improbato, hoc probauit [q]. 1562.

[o] Litteræ Legatorum ad Borromeum, 16. Martij 1562.

[p] Constat ex litteris Legatorum ad Borromeum, 27. Martij 1562.

[q] Litteræ Ferdinandi ad Oratores, Pragâ, 30. Martij 1562.

Ad alterum Cæsarianorum libellum, de reformanda Germaniæ disciplina, responsum à Legatis est: Cùm in Concilio præter Oratores Cæsareos nullus earum regionum Præsul, nullus Orator aut Procurator adesset, haud videri, quo pacto aut agitari res posset cum plena rerum notitia, aut stabiliri cum certa satisfactionis spe.

11 Placuit tamen, vt aliqua expenderentur [r] ad consulendum vniuersali emendationi. Huius autem supra modum cupidus erat Seripandus; is nimirum, qui cum purpuræ splendore retinebat vitæ integritatem, quam semper seruarat inter septa religiosa, ratus, à noua dignitate aditum sibi non laxari ad fastum augendum, sed ad pietatem promouendam: quare datum ipsi negotium fuerat, vt à variis Præsulibus, piis & cordatis, exquireret, quæ ipsorum iudicio opportunius essent corrigenda, quò Ecclesia renideret, & aduersariorum linguæ retunderentur. Emendationis modulum statim ille confecit, cuius vnà cum illo architecti crediti sunt Mutius Callinus Archiepiscopus Iadrensis, Iulius Panesius Dominicanus Archiepiscopus Surrentinus, vtetque Brixiensis, Ludouicus Beccatellus Archiepiscopus Ragusinus, Ægidius Fuscararius Episcopus Mutinensis, & Hieronymus Galeratus Mediolanensis, Episco-

[r] Cuncta in Actis Paleotti.

Digitized by Google

1562. pus Sutrinus, ex Moroni Cardinalis sorore genitus. Modulum detulit Seripandus iis, qui sibi auctoritatis socij erant, celato ipsis eorum nomine, qui sibi laboris socij fuerant; illi verò eius cognitionem Simonettæ commiserunt, vtpote Iuris Pontificij, Romanorumque Tribunalium peritissimo. Is in consilium vocauit Castaneam, Boncompagnum, Paleottum, & Ioannem Baptistam Castellum Bononiensem, Concilij Promotorem, qui Ariminensis Antistes postmodum fuit, & postremis vitæ annis Galliæ Nuntius, plurima edidit Religionis exempla; nequaquam Augustino accersito, sicuti in similibus negotiis consuetum erat, propterea quòd innotuerat, Hispanos meditari propriam suorum regnorum emendationem Synodo proponendam.

Præcipua inter delectos Patres dubitatio fuit, num ducendum 12
esset iffitium à rebus grauioribus, & ad Aulam Romanam spectantibus, an à minùs ponderosis, & cuicumque Diœcesi communibus. Ad priora Seripandus eos hortabatur, vt ipsa Concilij frons palàm omnibus faceret, fabricam construi ex marmore solido, non ex tela, & asseribus colore fucatis, perinde ac scenæ fabricantur. Ità maledicorum linguas hebetatum, animosque compluribus additum iri ad Concilium adeundum, iam certis, operæpretium labori futurum; eoque id animosiùs effici posse, quòd Pontifex Paleottum ad Concilium mittens, sæpiùs ei disertè dixerat, velle vt illic omnis adhiberetur libertas ad suam Aulam, & etiam ad seipsum reformandum in iis quæ in Ecclesiæ rem censerentur. Verùm contrà disserebant alij: Ea quæ plus arduitatis haberent ac momenti, indigere maiori frequentiâ omnium nationum; ne, dum vellent ossa luxata componere, deformius quiddam conflarent: abesse Germanos, deesse Gallos; quo pacto igitur posse Patres reddi certos, quid hæc aut illa natio desideraret in Aula Romana, & in ipso fonte Ecclesiasticæ disciplinæ, & quæ morum emendatio esset illis satisfactura? Eorum igitur aduentum expectandum esse, & interim proposita capita ad Pontificem perscribenda, quò ea maturè perpenderet. Non licere ipsis fidenter agere in huiusmodi deliberationibus, nisi priùs cognito illius iudicio, qui cùm supremum Reipublicæ regimen teneret, omnium optimè Rempublicam calleret; & nisi priùs accepto illius explicito consensu, qui cùm summam auctoritatem posslideret, numquam in rebus maximis sufficientem dabat, nisi cùm peculiarem dabat. Non deesse per id temporis argumenta vtilia, tametsi minora, ad insumendum tempus cum fidelium profectu & cum fructu, sed absque periculo. Arti ac prudentiæ

Digitized by Google

tiæ imitandam esse Naturam, quæ nonnisi per gradus ad opera sum- 1562.
ma progreditur. Hæc sententia potior fuit. Equidem diiudicare nequiuerim, laudabilior ne illa fuerit: satis comperi, eam illaudatam, multumque ademisse fidentiæ, bonæque opinionis erga Legatos ac Pontificem, donec experimento suspicionum falsitas comperta est. Onerabatur præ ceteris Simonetta, quem ferunt[f], in suo Datarij munere fuisse gloriatum de fructibus pecuniariis, per se suo Principi auctis, nimiumque inhiasse suis emolumentis in illius Aulæque Romanæ commodum. Vtcumque res habeat, consilium tunc initum eiusmodi fuit: quare statutum est, vt duodecim capita in hanc sententiam proponerentur.

[f] Extat in narratione Nicolai à Ponte, Oratoris Veneti apud Concilium.

13 1. Perpenderent Patres, quæ ratio esset habenda quò cuncti Patriarchæ, Archiepiscopi, Episcopi, & qui procurationem animarum exercent, suis in Ecclesiis residerent; nec inde discederent, nisi ex causis honestis, necessariis, & Ecclesiæ Catholicæ conducentibus.

2. An opportunum videretur, ne cui sacri Ordines traderentur, nisi titulo Beneficij; cùm compertum esset, multas fallacias committi in suscipiendis Ordinibus titulo patrimonij.

3. Pariter, an expediret, vt nec Ordinem conferentes, nec ipsorum ministri ac scribæ, quidquam caperent ob Ordinis collationem.

4. Num concedendum Episcopis, vt ex Præbendis, ad seruiendum non obligantibus, possent statuere distributiones quotidianas in illis Ecclesiis, in quibus aut nullo modo erant, aut ita tenues, vt negligerentur.

5. An illæ Parœciæ, quæ ob suam amplitudinem indigebant pluribus Sacerdotibus, diuidendæ quoque essent ab Ordinario in plures titulos.

6. An è conuerso Beneficia curata, quæ idoneos ad victum commeatus non suppeditant, multa in vnum debeant coalescere.

7. Quia multi Parochi ob scientiæ penuriam, prauamque viuendi rationem, parum erant idonei, & destruebant potiùs quàm ædificabant, peioresque eorum erant vicarij, num oporteret vt Episcopus adiutores illis destinaret, certo fructuum prouentu iis attributo.

8. An concedenda esset Episcopis facultas transferendi in Ecclesias matrices Sacerdotia & sacella à tempore diruta, quæ ob inopiam reparari nequirent.

9. Num statuendum, vt Beneficia commendata, etiam regularia,

1562. laria, inuiſerentur & corrigerentur ab Epiſcopis.

10. An ſtatuendum, vt matrimonia clandeſtina in poſterum irrita eſſent.

11. Quæ conditiones declarandæ eſſent vt neceſſariæ, ne matrimonia eſſent clandeſtina, ſed in facie Eccleſiæ contracta.

12. Plurimum eſſe cogitandum, quid expediret conſtituere de abuſibus non modicis Quæſtorum.

Inter articulos recitatos duo illi de matrimonio clandeſtino li- 14
benter incluſi fuerunt [t], non ſolùm ob vtilitatem ipſius rei, ſed quia inde argumentum ſuppetebat committendum, ſicut effectum eſt, minorum Theologorum ſtudio, quorum ibi non modica erat frequentia, & qui ſi Iuriſconſultos exercitos, ſe verò otioſos ſpectaſſent, vel triſtati vel diſperſi fuiſſent; cùm verum ſit effatum Philoſophi, Idem eſſe viuere, ac agere; vnde is, cui nihil agendum datur, aut pro lapide aut pro cadauere haberi videtur.

t Litteræ Legatorum ad Borromæum, 12. Martij 1562.

Scriptum hoc Oratoribus Cæſaris communicarunt [u] Legati, an- 15
tequam conuentui proponerent, pro eo ac fuerant ab illis generatim rogati. Illud ab Oratoribus probatum eſt. Poſteà rem animo recolens Simonetta, quaſi futurarum commotionum præſagus, admonuit, ob primum illud caput de manſione apud proprias Eccleſias timendum eſſe, ne pelago committerentur, cæcis ſcopulis refertо; adeoque ſibi opportunius videri per ea tempora illud omitti: eâque vſus eſt ſuaſionis efficaciâ apud collegas, vt omnes de illo prætermittendo conuenirent; ita tamen vt id priùs Cæſarianis ſignificaretur, ſicut de ſcripto effectum fuerat. Rem itaque Cæſarianis ſignificarunt Legati die vndecimo Martij, cùm eſſent ingreſſuri conuentum, cauſati, declarationem de tam graui argumento ſeruari maiori conſeſſus frequentiæ: ſed Oratores acriter reſtiterę, obiectantes, eo ſublato capite nihil ſuperfuturum niſi minutum aut leue; & iam ab ſe miſſum ad Cæſarem fuiſſe exemplum ſcripti quod cum ipſis Legati communicarant ac ſtabilierant: ac proinde Cæſari, qui emendationis ſtudio tam vehementer flagrabat, rem illam viſum iri figmentum quoddam atque ludibrium. Nec Oratores de Ferdinandi mente falſi ſunt, cùm ille, vbi primùm duodecim proponenda capita luſtrauerat, [x] reſcripſiſſet, à ſe libenti animo ea comprobari: dein comperto Legatorum conſilio de primo capite omittendo, admirationem, animique moleſtiam indicauit, collaudatis [y] Oratoribus quòd rem obturbaſſent. Quocirca ex iis, quæ poſteà ſecuta ſunt, addiſcere Legati potuerunt, omnem deliberationem habendam eſſe, quamdiu opus in plena deliberantis facultate verſatur.

u Litteræ Legatorum ad Borromæum, 9. Martij 1562. & Acta Paleotti.

x Ad Oratores Pragâ 30. Martij 1562.

y Litteræ 5. Aprilis.

Tunc

16 Tunc itaque non ausi Præsides eam iustæ querimoniæ causam præbere Cæsarianis ac Cæsari, scriptum cum omnibus articulis ad Patres detulere: cumque cognoscerent, id multis suam infra expectationem ac votum videri posse, Mantuanus, cuius erat proponendi munus, studuit eloquenti procœmio rem amplificare. Postquam testatus est suam Collegarumque propensionem ad restituendam collapsam Ordinis Ecclesiastici disciplinam, ardoremque propensis ipsorum animis iniectum ab inflammatis ac frequentibus Patrum postulationibus, subiecit, exordiri se ab illis articulis, de quibus accuratam Synodi considerationem expetebat: ne grauarentur supersedere iudicio de rei æstimatione, tantisper dum opus iam absolutum aspiceretur. Quisquis, inquit ille, vnum alterumve corporis humani membrum diuisim à reliquo spectaret, non posset illud digno in pretio habere, donec animaduerso posteà dispectoque integro illo admirabili naturæ ædificio, proportionem atque vtilitatem inspectarum anteà partium cum ipso toto conferret. Similiter in quauis Republica in emendatione morum, & in singulis operibus, in quibus harmonia ac proportio insit, diiudicari non posse, quanti sit habendum adnexum reliquis id quod per se solum nullius pretij videtur, nisi obuersetur ob oculos totum conflatum. Quis vnicâ inspectâ tunicâ, vnicâ membranâ arbitraretur eas esse tanti momenti ad actus planè diuinos, nempe videndi aut intelligendi? Omnino conditionem esse partis, quatenus pars est, vt nihil boni aut ostendat aut habeat nisi respectu totius. 1562.

CAPVT II.

Accessus Oratoris Hispani, Heluetici, ac Florentini. Lis inter duos postremos composita. Aduentus Procuratorum Hungarici Cleri. Sensa Philippi Regis exposita ab ipsius Oratore.

1 A Vidè præstolabantur Patres multorum Principum Oratores, qui dignitatem simul auctoritatemque Synodo conferrent. Sed subinde sunt experti, ingentis esse lucis, vt quantum clarificet, tantum adurat ac percellat; cùm ex ea sæpè litigia exorta fuerint, à quibus ipsi adigebantur ad tam infortunata iudicia, vt quidquid diiudicassent, ipsorum maxima esset iactura. Prior adfuit [a] Ferdinandus Franciscus Aualus ab Aquino, Piscariæ Marchio, & Mediolani Moderator, à Rege Catholico Tridentum legatus, ne id officij ampliùs protraheretur; non ita tamen, vt liceret Aualo ibi consistere. Obuiàm illi prodiere nonaginta planè Præsules,

[a] Diariũ 14. & litteræ Legatorum ad Borromeum, 16. Martij 1562.

Digitized by Google

1562. ſules, & omnes Principum Oratores, præter duos Eccleſiaſticos Ferdinandi, quos non mittere ſatiùs viſum eſt Legatis, propterea quòd renata cum Hungarico fuiſſet Luſitani contentio: nec ſolus Hungaricus retineri poterat; quia videretur is loco ceſſiſſe Luſitano, niſi eius abſentia cohoneſtata fuiſſet aliquo titulo, qui communis foret alteri, citra controuerſiam Luſitanum præſtanti, cuiuſmodi erat Muglizius. Eâ igitur habitâ ratione Legati dixerunt, ſatis eſſe, vt Hiſpano obuiàm iret alter ex Oratoribus Cæſareis, ille ſcilicet, qui, vtpote laicus, Auali conditioni congruentior videbatur. Quare Piſcarius inter Tonum ac Maſcaregnam medius vrbem ingreſſus eſt, quem excepit hoſpitio Mantuanus octo ipſos dies, quos illic Aualus moratus fuit.

[b] 15. Martij in Diario. Poſtridie Tridentum peruenerat [b] Ioannes Strozzius, Orator 2
Coſmi Florentini Ducis, ad quem complures Concilij Patres, quà familiarum, quà Eccleſiarum illi ſubiectarum causâ, attinebant; adeoque cùm eius erga Religionem ſtudio, tum erga Pontificem beneuolentiâ non parum ab ipſo res Concilij ſunt promotæ: & volumen litterarum, quas Strozzius [c] ad Ducem ſcripſit, à me perlectum, ſingulares ad meum Opus mihi rerum notitias ſuppeditauit. Supra ſexaginta Patres illi accedenti extra Tridentum obuiàm proceſſerunt, & equitanti comites ad latera fuere Elius Patriarcha, & Epiſcopus Mendoza.

[c] Inter ſcripturas Barberinorum.

[d] 16. Martij. Dies poſterus aliâ legatione ſolemnis fuit [d]. Duos illa complecte- 3
batur ab Heluetiis miſſos: erat alter Melchior Luſſus, Oratoris nomine deſtinatus à ſeptem Pagis Catholicis, qui poſteà mandatum etiam accepit à Pago Claronenſi, Catholicis & hæreticis mixto, ſed prioribus in ea præpotentibus. Alter erat Ioachimus, Abbas è ſancti Benedicti familia, qui Præſulum Clericque perſonam gerebat. Poſteà verò ſuperuenit alter Abbas, Procurator Epiſcopi Sedunenſis, & quarumdam Canonicarum Regularium. Curatum eſt, vt honorificè exciperetur Orator, ſexaginta ferè Epiſcopis illi obuiàm Tridento egreſſis, & hoſpitium præbitum ſumptu Pontificis, quemadmodum agi ſolet cum ea natione, vbi religionis causâ è patriis ſedibus ipſius miniſtri legantur: vt proinde oportuerit eo temporis ſpatio, quo ille Synodo adfuit, ducenta ſcuta in menſes ſingulos eidem ſuppeditare [e], haud minori ſummâ contento. Similiter pro more nationis, quamuis Italicè noſſet, per interpretem loquebatur.

[e] Conſtat ex litteris Borromæi ad Legatos, 18. Februarij, & 2. & 15. Aprilis 1562.

Eodem die in generali conſeſſu Hiſpanicus Orator exceptus eſt; 4
vbi protulit litteras ac mandata Regis, in quibus Synodus diſertè nomina-

Digitized by Google

nominabatur [f] *Continuatio*, non sine Cæsarianorum molestia; habitaque est eius nomine oratio consueta à Galeazzo Brugora, Mediolanensi, Fisci Procuratore. Responsio illi reddita à Synodo, Ioannis Beroaldi Episcopi S. Agathæ opus fuit. Postquam autem Aualus breuiter egit cum Legatis de iis quæ paulò pòst narrabimus, Tridento discessit; cùm illi necesse foret ad suam administrationem regredi, tametsi nondum præstò esset aduentus Comitis Lunensis, cui legatio continua apud Concilium commissa fuerat. 1562.

[f] Litteræ Archiepiscopi Iadrensis, 16. Martij 1562.

5 Post biduum ab excepto Hispanensi Oratore [g] admissus est in conuentum Florentinus; dein post duos alios dies [h] Heluetius. Sed confestim inter eos certamen coortum est, quod Legatos non modicè perturbauit [i]. Etenim Heluetius ex mandato suorum Magistratuum locum proximum post Oratores Venetos, vbi ij adessent, sibi postulabat, adeoque superiorem quouis alio, qui Venetis esset concessurus, qualis erat Cosmi Ducis Orator. Sed hoc Strozzius recusabat: è contrario prænuntiabat Heluetius, se, id nisi obtinuisset, pro eo ac sibi deberi existimabat, illicò discessurum. Desperarunt Legati, posse hominem quietum effici, nisi fieret eidem satis; gnari quàm delicati, & ad iram proni sint Rerumpublicarum administri, ac præcipuè Transmontanarum & popularium. Intelligebant, Heluetiorum abscessum tanto futurum fuisse gaudio hæreticis, quantæ fuerat mœstitiæ eorumdem accessus; & ex altera parte, nec facile neque conducibile futurum, causam Heluetio adiudicare: non facile, quoniam complures Duci studebant, non solùm quotquot erant Antistites illi addicti, sed etiam ex Neapolitanis & Hispanensibus, vxoris ergô: non conducibile, quia potuisset per id tanti Principis Italici animus alienari, cuius gratia magni esse ponderis censebatur, quò per suffragia Italæ nationi coniuncta haberetur æquipondium in viribus externorum, qui videbantur interdum minùs æquè ac moderatè aduersus illam sentire. Quapropter statuerunt Præsides cursorem tabellarium ad Pontificem mittere, quò per amicitiam, quâ Pius cum Cosmo iungebatur, studeret illi statim persuadere, ne huiusmodi æmulationem insumeret; & vbi Dux aliquem in eo molestiæ sensum experiretur, hunc ipsum bono Christianæ Reipublicæ donaret, quod sanè plus illi gloriæ plaususque peperisset, quàm quæuis prærogatiua, ex victoria de huiusmodi æmulo reportata. Interea per opportunitatem sacratioris Hebdomadæ, dierumque festorum Paschatis, de industria Legati cœtum retardarunt, qui certaminis campus fuisset, donec responsio redderetur, quæ cita fuit, & ex sententia. Cosmus, prudenti ac modera-

[g] Die 18.
[h] Die 20.
[i] Litteræ Legatorum ad Borromeum, 16. & 18. Martij 1562.

Digitized by Google

1562. to animo Princeps, satis gnarus, quantum odij apud omnes Catholicos sibi conflaretur, si eius causâ Synodus amisisset obsequia illius potentis ac vacillantis Reipublicæ, mandauit[k] Oratori, ne solemnibus functionibus interesset; sed cùm tempus ad eas celebrandas aduentabat, per honestè quæsitam occasionem Tridento discederet, & propinquis in locis moraretur.

k Ex responsa Legatorum ad Borromæum, 30. Martij 1562.

Alia superuenit legatio admodum honorifica, & nihil molesta, 6
sicuti eæ quæ præcesserant. Die sexto Aprilis[l] excepti sunt Ioannes Colosuarius Dominicanus, & Andreas Dudizius Sbardellatus, Episcopi Canadiensis, & Titinniensis, qui communi nomine Præsulum Cleriqúe Pannoniæ aduenerant. Necessariam Primariorum absentiam excusarunt, quòd ipsi suas Ecclesias diuexatas tueri cogerentur; suas omnes res in Concilij arbitrio reponentes, pollicitique promptam illius sanctionibus obedientiam. Orationem recitauit Sbardellatus, nomen, quod ob subsecutam hæresim & ipsi & Antistitum ordini ignominiosum superfuit: non propterea meritâ illum laude fraudauerim in dicendi lepore; vnde effectum est, vt nulla alia oratio à Legatis adeò commendata reperiatur: quare scripserunt[m], ab illa, tametsi maximè prolixa, ita eius venustate Patres fuisse deceptos, vt quamquam integrum spatium, etiam negotio destinatum, conuentui ademptum fuerit, id illi neutiquam animaduerterint; quod sanè perrarò contingit auditoribus sensu delicatis, temporisque præparcis. Responsum est, commendari à Patribus studium Primariorum erga Religionem; eorum res, Concilio ab ipsis commendatas, curatum iri, & gratiorem sibi futurum fuisse illorum Præsulum aduentum; sed cùm publicæ necessitatis causâ detinerentur, & Osij Legati testificatio id confirmaret, eorum excusationes à Synodo admitti, præsertim quòd speraret, illic non minùs quàm si Concilio adessent, eos rem Ecclesiæ promoturos.

l Ex Diario.

m Ad Borromæum, 6. Aprilis 1562.

Neque solùm in speciosa vrbanitatis officia tempus insumptum 7
fuerat: Aualus, cùm Tridento proficisceretur, Regis epistolam Legatis dedit, pietatis studium & obedientiam omnino spirantem, quâ illi non mediocriter lætati sunt, eius exemplo ad Pontificem transmisso[n]. Orator edoctus ab ipsis fuit formam agendique rationem, ad eum vsque diem obseruatam[o]; & non modò absque querimonia, sed cum laude respondit. Affirmauit, in mandatis sibi traditis nihil inesse, excepto Continuationis capite, quod præteritis ipsorum actis discordaret; & quod spectabat ad futura, disertis sibi iussis impositum fuisse, vt ipse iis omnibus assentiretur; quæ aut causæ publicæ vniuersè conducerent, aut propriæ Pontificis: quin

n Epistolæ Legatorum ad Borromæum, 23 Martij 1562.

o Eorumdem litteræ ad eumdem, 16 Martij 1562.

vbi

Digitized by Google

vbi censeret Synodus, cunctationem aliquam profuturam, Regem minimè repugnare; ita tamen, vt Aualus Hispanis Patribus palàm fecerit, mentem Regis non esse, eorum conscientiis [p] onus imponi: proinde si moram opportunam existimarent ad præstolandos Germanos aliosque Hispanienses, qui propediem accessuri erant, id Regi molestum haud futurum; sin minus, & in eo & in reliquis omnibus prosequerentur quidquid Ecclesiæ conducibile putarent. Verùm Antistites illi nihil magis oderant quàm dilationem, vt quæ ipsis adimebat priuata suarum sedium commoda, nec honorificis momentosisque publicæ auctoritatis exercitationibus ea compensabat. Quare firmum præ se gerebant animum ad progrediendum: & quemadmodum in rebus magis odiosis fœdissima semper species obtenditur, aiebant moueri Regem ad prolationem à Cæsaris postulatis, & à Cæsare illam peti non ex fiducia flectendi Protestantes ad Concilium in futuris Comitiis, sed ex cupiditate eos sibi alliciendi ad electionem à se conquisitam, quâ eius filius Romanorum Rex constitueretur; & ad quam existimabat eos non facile adductum iri, si Tridentinis proscriptionibus, eius consensu habitis, illi denuò percellerentur. Quicumque molestè fert Principis actiones, lenire ægritudinem solet, eas ambitioni vertendo; siue id fiat ex verisimilitudine insimulationis, siue quia, cùm Politica quædam sit ars quam perpauci probè callent, sibi quisque arrogat facultatem eius concipiendæ, suoque arbitratu exprimendæ. 1562.

[p] Extat in epistola Oratoris ad Cosmum Ducem, 26 Martij 1562.

CAPVT III.

Cæsaris & Gallorum intentio. Res agitatæ in Aula Gallicana de Religione & Concilio.

1 EX eo etiam acerbior huiusmodi mora Patribus videbatur, quòd Drascouizius, qui eam ardentissimè flagitabat, simul aiebat [a], Comitia non ante Augustum mensem esse celebranda. Idcircò Legati parabant missionem cursoris ad Delfinum Nuntium, quò is clauum illum validis ictibus intruderet; sed ea necesse non fuit. Iam ille ex superioribus Legatorum Pontificisque mandatis exposuerat Cæsari, quàm esset & difficilis & importuna Episcoporum diuturna ibi retentio cum Ecclesiarum suarum detrimento, & absque vniuersali expetito adiumento. Id nonnisi cum eorum indignatione, probroque Reipublicæ Christianæ fieri posse. Quare Ferdinandus respondit [b], Se recti desiderio, & æquis rationibus impulsum, petiisse vt res protraheretur; sed vbi Patres ob

[a] In epistola Oratoris ad Cosmum Ducem, 9. Aprilis 1562.

[b] Literæ Delfini ad Legatos, 30. Martij, visæ ab Oratore Florentino, vt is in prædicta epistola testatur.

Digitized by Google

1562. alias æquiores rationes id noxium putarent, ſuis certè conſcientiis obtemperarent. Et ſanè etiam ante huiuſmodi officia, Cæſar abiectâ tandem ſpe flectendi ad Concilium Proteſtantes, per ſeipſum cognouerat, par non eſſe, vt bonum illud, quod fieri poterat, amitteretur, quò illud expectaretur, quod fieri non poſſe planè videbatur; & idcircò ſuos ad Oratores ſcripſerat[c], ſibi iam ſatisfactum fuiſſe, quòd Synodus cùm aperiretur, abſtinuiſſet ab odioſo vocabulo Continuationis, quodque in prima Seſſione dogmata non attigiſſet, quò facilior Proteſtantium acceſſus redderetur, quibus conceſſæ à Patribus ſecuritatis formam ſibi ſummoperè probari: in poſterum lentiùs ſe gererent Oratores in procuranda huiuſmodi deciſionum mora. Quod ſi Patribus ſatiùs videretur progredi, eorum iudicio ipſi acquieſcerent.

[c] Litteræ Cæſaris ad Oratores Pragâ, 13. & 22. Martij 1562.

Maior ac mordacior fuerat ſollicitudo ad id vſque temporis, de ijs quæ intendebantur & agebantur à Gallis; non quidem *quòd* Pontifex tam ægro iratoque in eos eſſet animo, quàm is qui depingitur à Suaui: hic enim, gnarus iram à deſpectu excitari, libenter ac ſæpè Pontifices inducit iratos, quò deſpecti credantur. Certum eſt, in cunctis reſponſionibus & Gallici & Tridentini Legati ad Borromæum animaduerti, ſignificatam ab eo ipſis fuiſſe animi alacritatem in Pontifice ob recentes illius Aulæ nuntios, quippe multo tolerabiliores iis, quorum timorem incuſſerant vniuerſales præſagitiones priùs decantatæ. Adhuc tamen animis pendebant Legati, quòd ne vnum quidem illinc adeuntem Concilium viderent, quodque etiam Ferrarienſis cohortatus eos fuiſſet[d] ad neceſſarium quaſi conſilium, quo exoptatus hugonottorum miniſtris color auferretur ne illuc accederent, vt ibi quæcumque Continuationis declaratio vſque ad Synodi exitum declinaretur. Sed epiſtola Regis ad Inſulæ dominum, eius Oratorem Romæ, peruenit, ob quam Pontifex magnoperè gauiſus eſt, eiuſque exemplar[e] ad Legatos miſit. Dicebatur ibi, Regem haud laborare, an Continuatio, an noua Denuntiatio Synodus inſcriberetur, nec magni pendere hæc ſubtiliora, de quibus audiuerat Tridenti diſceptari; vnde colligi à Pontifice, inter adminiſtratores Galliæ, & Proteſtantes, eam coniunctionem non intercedere, de qua dubitabatur, præſertim ob neſcio quam legationem inter illos poſtremò ſuſceptam; ex qua coniunctione obex maximè formidabilis proſpero Concilij progreſſui ac ſucceſſui imminere potuiſſet. Metum inquam huiuſmodi hæc regia epiſtola mitigauerat: etenim in cómperto ſatis erat, nulli rei aduerſari acriùs Proteſtantes, quàm anteactæ Synodo, eiuſque continuationi.

[d] Litteræ Ferrarienſis ad Borromæum.

[e] Exemplar eſt in epiſtola Borromæi ad Legatos, 1. Martij 1562. cui ipſi 19. reſpondent.

Digitized by Google

nuationi. Adiecerat ibi Rex, esse sibi in animo, Concilio committere controuersias quæ de Religione nascebantur; adeoque per ea verba illius auctoritatem ac legitimam efficaciam agnoscebat. 1562.

3 Sed non propterea hæc epistola spinam omnem è Legatorum animis euellit. Obseruarunt ipsi, priores voces, recitatas de nominatione huiusce Concilij, alligatas esse huiusmodi conditioni, *dummodò fructus, quem Rex sperabat, & cuius indigebat ipsius regnum, posset inde prouenire.* Quapropter cùm innotesceret, religionis tumultus in Galliæ regno non minùs oriri ex opinamentis diuersis de articulis iam decisis in conuocationibus priùs habitis, quàm de pendentibus, potuisset Rex per eam conditionem velle significare, vt illic denuò de rebus iam definitis disceptaretur: & eidem interpretationi altera particula subiacebat, cùm dilucidè videretur ea loqui de controuersiis religionis, in eiusdem Regis ditione feruentibus. Quare cùm ipse vellet ea Synodo reponere, adeoque vellet, vt de ipsis Synodus disputaret, videbatur hinc velle, vt de quæstionibus semel decisis disceptaretur. Verùm tametsi Legati in hanc persuasionem deuenissent, & cum eorum præsagio præsagium Pontificis concordaret[f] (quod palàm dissimulauit, ne Gallis ostenderet se in suum detrimentum ea verba interpretari) reuerà tamen Gallicæ Religionis negotia meliori, quàm spes fuerat, procedebant viâ.

[f] Litteræ Borromæi ad Legatos, 29. Martij 1562.

4 Et quemadmodum apud quemlibet euentus ipse, maximæ tandem auctoritatis, iudex est actionum; ita plurimum id valuit ad abstergendum in animo Pontificis quidquid turbidi in Galliæ Legatum contractum erat. Quamobrem & per se coram illius Actore[g], & per litteras, Borromæi manu ad illum scriptas, sincerum erga ipsum in se animum patefecerat; per speciem tamen eum commendantis, quòd conuentui tamquam Regis Consiliarius non interfuisset, sicuti iam in ancipiti illum fuisse narrauimus, ad Catholicam ibi causam sustinendam: ipsum monuit, ne vmquam quauis de causa se trahi sineret in huiusmodi conuentus; id quippe sinistris hominum sermonibus nimis esset obnoxium. Quod monitum cùm Ferrariensis interpretaretur quasi vrbanam tacitamque reprehensionem, quòd interfuisset colloquio Poissiacensi, voluit ipse pariter tacitè se purgare, respondítque, Semper se obtemperaturum; sed vbi grauissima incidisset necessitas, sibi persuadere, prudentis esse consilij, discrimen subire obloquentium in se linguarum, quò mala deuitarentur, quemadmodum ipse iam egerat, cùm colloquium illud habitum est; de quo exquiri poterat à Doctoribus Catholicis, quantum ibi roboris ex ipsius aspectu illi traxissent.

[g] Apparet ex epistola Legati ad Vicecomitem, Actorem suũ, & ex altera ad Borromæum, 23. Februarij 1562.

Rex

1562. Rex Nauarræ & voce & operâ non desistebat fauentem Catholicis animum præ se ferre [h]; spe scilicet delinitus, quòd eâ ratione impetraturus esset à Philippo Rege, Pontificis impulsu, expetitam à se compensationem, simulque legationem Auenionensem fratri suo Carolo Cardinali, qui eam enixè cupiebat, & cui post Concilium eadem fuit concessa. Quamobrem Pontifex, confirmatâ per litteras [i] Carolo suâ illi gratificandi voluntate, omnem interim mouebat lapidem, vt Farnesius Cardinalis, qui tunc illam legationem gerebat, eam per aliquam compensationem haud grauatè relinqueret; & mandata Nuntio Criuello iterabat ad rem Antonij Regis promouendam, in quem Philippus & administri propensionem animi præ se gerebant. Ille verò, vtpote supremus rerum administrator, iussionem vulgauit [k], quâ indicebatur cunctis nouæ sectæ asseclis Lutetiæ Parisiorum, vt arma deponerent, atque inde discederent quotquot ibi negotio non dabant operam: qui verò famulabatur Regi, ad tribunal se sisteret: vt proinde reipsa Condæus Princeps, Antonij frater, ratus suam infra conditionem esse se sistere, satiùs habuerit cum quingentis viris illius factionis inde secedere. 5

Quin in quodam regio colloquio [l] eò progressus est Antonius, vt diceret, tot Religionis turbas in Gallia nequaquam fore, si Tribunal Inquisitionis ibi, iuxtà ac in aliis regionibus, haberetur. Quo illic audito, Castilionensis Cardinalis, tetrâ fece iam tinctus, in ea responsa prorupit, Qui huiusce rei auctor esset, næ illi emolumenta Gallię cordi non esse. Sed alter per acrimoniam imperantis reposuit, Emolumenta regni multò impensius à se curari, qui regij sanguinis gradum, ac successionem in coronam obtinebat, quàm ille, qui vtroque prorsus carebat. Et quoniam compertum erat, illius hominis in Aula præsentiam suspectam esse in rebus religionis [m] tum Pontifici tum Philippo Regi, effecit vt inde discederet, quò ex huiusmodi præmissa bona consecutio deduceretur nouæ missioni, hominis à se in Hispaniam Legati. 6

Vxor quoque Regis Antonij discesserat [n]: & quamquam illa ex atroci in Fidem Catholicam odio prohibuisset Henrico, suo inter liberos primo, interesse Sacro, adiectâ pœnâ, à se illum neque pro filio neque pro herede habitum iri; pater tamen eum catholicè educandum edocendumque curabat. Noua præterea parabatur affinitas, profutura conciliandæ Antonij multorumque Galliæ Procerum gratiæ, ad prosperum Concilij progressum: ea erat coniugium [o] quod agitabatur, ac posteà confectum est, inter eiusdem Antonij sobrinam, viduam relictam Ducis Nouioduni, amplæ ditionis heredem, 7

[h] Variæ litteræ Legatorum ad Borromæum, 23.Februarij, & 14. & 18 Martij, & 6.Aprilis 1562.

[i] Cuncta constant ex dictis litteris, & ex aliis eiusdem Legati eo tempore.

[k] Litteræ Legati ad Borromæum, 28.Martij 1562.

[l] Litteræ Legati ad Borromæum arcanis notis, 3.Martij 1562.

[m] Litteræ arcanis notis Legati ad Borromæum, 8.Martij 1562.

[n] Eiusdem ad eumdem litteræ, 6.Aprilis 1562.

[o] Litteræ prædictæ, 23.Februarij.

Digitized by Google

redem, & Ludouicum Ducis Mantuani fratrem, & nepotem ex fratre Cardinalis, in quem, tamquam primum inter Synodi Præsides, illius moliminis præcipua gloria recidebat. In Parisiensi pariter Consilio ingens religionis studium deprehendebatur, auctum ex sanctione habita in Consilio regio [p], ne cuipiam alterius sectæ liceret regij administri munus obtinere. Quapropter iidem ipsi, qui in Parisiensi Consilio claudicauerant, tam constanter posteà pedem defixerant in præscripta illis rectè agendi ratione, vt idem Consilium veritum non fuerit repugnare regiis iussionibus de promulgando anteacti conuentus edicto, tametsi hugonottis præparcè indulgeret, sicuti narratum est; institeritque diuturnâ perseuerantiâ, vt omnis agendi facultas seu voce seu manu illis omnino adimeretur, concionibus armisque interdictis. Ad quæ respondebat Regina, optimum id futurum, vbi fieri potuisset; sed quod fieri nequit, solùm bonitatis fucum præ se ferre. Quare per laborem plurimum illa tandem Parisiense Consilium ad imperatam promulgationem pertraxit [q]. 1562.

[p] In iisdem, & subsecutis litteris.

[q] Litteræ Legati ad Borromæum, 8 Martij 1562.

8 Pro ea studij in Fidem Catholicam mensura, erat animorum propensio in Concilium ad eam sustinendam coactum. Lustranda Reginæ Legatus obtulerat Decreta primæ Sessionis [r], & quæ secundæ decernenda proponebantur: cumque illa per opportunitatem inuisendi Legati ægrotantis (quemadmodum sæpè consueuerat) illi significaret, à postrema illa sanctione, de concedendo per fidem publicam securo ad Synodum accessu, ob quamdam particulam ibi positam, *dummodò ex corde redeant*, iniectam fuisse suspicionem, quasi mens esset, illis dumtaxat securitatem concedi, qui per pœnitentiam resipiscerent, à Legato certa de oppositio reddita est, cùm ea conditio ad veniam, non ad securitatem referretur; quod in ipsis datæ securitatis tabulis eò delatis Regina postmodum comperit, iussitque eas illicò [s] promulgari, ac typis imprimi. Præterea, quamquam Angliæ Regina feruidis illam officiis instigaret ad retardandam suorum missionem ad Concilium, ne validior flamma succenderetur [t], ipsa tamen numquam aggressionibus cesserat; quin eò legationem iam inde vsque ab exitu Februarij demandarat Lansaco, qui tunc Romæ Regius Orator degebat, cuius electioni Legati etiam hortamenta profuere. Etenim cùm ad eam legationem destinarentur varij Proceres, qui variis excusationibus se labori subduxerant, visum est Legato, certius rem perfici posse, si ea missio committeretur eiusmodi viro, qui cùm iam esset in Italia, adeoque commodis negotiisque familiæ minimè compeditus, operi præstò foret.

[r] Litteræ Legati ad Borromæum, 23. Februarij 1562.

[s] Epistola Legati ad Borromæum, 13. Aprilis, missa 28. 1562.

[t] Variæ Legati litteræ ad Actorem suum, & ad Borromæum, præsertim 27. Februarij 1562.

1562. foret. Accidit tamen, vt per vias, dum is rediret in Galliam, litteras [u] acceperit: quare cœptum iter prosequi voluit, quò luculentiùs de hac præterita legatione rationem redderet, & mandata caperet de futura. Quod quibusdam ansam ad dubitandum præbuit de iussione aut simulata aut reuocata; sed contrarium patefecit euentus: ille siquidem optimis de mente Pontificis [x], Synodique processu narrationibus habitis in Aula, illuc medium circiter Aprilem missus est.

[u] Epist. Legati ad Borromæum, 6. Aprilis 1562.

[x] Epist. Ferrariensis ad Borromeum, 13. Aprilis, & retenta, vsque ad 28.

Pontifex litteras suas ad Reginas Angliæ & Scotiæ scriptas arcanò miserat ad Legatum [y]; ita tamen, vt illis vtendum ipsi non esset, nisi præuideret, eas laudem ab effectu, non dedecus recepturas: ipse verò rescripserat, se de Scota sibi polliceri, præsertim accedentibus apud eam officiis Guisiorum, non quidem ab illa missum iri ad Concilium vllum hominem vniuersæ Scotiæ nomine, cùm illic omnis in aperto religionis vsus sublatus fuisset, sed proprio Reginæ nomine; non æquè de Angla se confidere. Verum esse, ab eius Oratore in Gallia, quamuis hæretico, animum præferri, ad mittendos ad Synodum illius regni homines pronum [z]: cumque ille Reginæ suæ id suaderet, ad quod à Galliæ Regina pariter impellebatur, petebat vicissim, vt operâ Gallicæ Reginæ ac Legati, Synodi progressus retardaretur, donec Elisabetha certum consilium suscepisset. Hæc Legatus. 9

[y] Litteræ memoratæ 23. Februarij, & 13 April. Legati ad Borromæum.

[z] Litteræ Legati ad Borromeum, 28. Martij, & 8. April. 1562.

Et in ea postulanda mora firmiùs hæsit Galliæ Regina [a]; quoniam Lotharingus Cardinalis, qui ad Aulam venerat, illam comprobauit. Quare Gallia, quæ Pontificem etiam tunc ad Concilium, eiusque maturationem supra reliquas nationes stimularat, contestata, si res protraheretur, necessitatem sibi consulendi per propriam nationis Synodum; nunc, cùm illi Pontifex indulsisset, celeritati resistebat, moraque flagitabat. Hinc licet vnicuique intelligere, quænam sit conditio Pontificum erga Principes laicos, non solùm inter se dissidentes, vt proinde ineuitabilis sit alicuius ex ipsis indignatio; sed sibi ipsis repugnantes, vt idem breui tempore velint ac nolint: adeoque cùm vtraque contradictionis pars effici nequeat, semper quidquid mali contigerit, bonique defuerit, tribuatur alteri partium quæ facta est, fingaturque omnis salus ac felicitas in altera quæ prætermissa. 10

[a] Prædictæ Legati litteræ.

Galliæ Præsules crebros stimulos à Regina Legatoque sibi adhibitos senserant [b], vt ad Synodum pergerent; sed sine fructu. Voluit tandem primus omnium opus aggredi ciuitatis primariæ Pastor Anastasius Bellaius, Parisiensis Episcopus, qui Tridentum peruenit 11

[b] Ex variis litteris Legati ad Borromæum.

decimo-

Digitized by Google

decimoquarto Aprilis; sed in turbulenta incidit tempora, cùm Synodus præferuidis contentionibus æstuabat, quæ multis hominibus, non modò præsentibus, sed longinquis, offensionis materiam suppeditarunt: quamquam reuerà eædem contentiones, posteà perpensæ ab animis, neque ex nimia commotione perturbatis, neque ex inopia peritiæ immoderatis, & idoneis ad discernendam exaggerationem famæ à rei veritate, possint in argumentum augendæ Religionis conuerti. Etenim discordiæ ac rixæ zizania sunt, quouis tempore in Ecclesiæ campo germinantia, etiam ab Apostolo Paulo per suas obiurgationes indicata, & à Deo permissa viris perfectis ad patientiam, imperfectis ad animi demissionem exercendam, cunctis verò ad euidentem intelligentiam subiectionis, quâ vni Principi obtemperetur; cùm experimento compertum sit, dissensionem vt in vno esse non potest, ita nonnisi ab vno accipere frænum posse. Et ex altera parte, quænam luculentior habeatur confutatio illius seruitutis erga Pontificem, ab hæreticis ac Suaui tam studiosè appictæ huic Concilio, ad irritam eius Decretorum auctoritatem reddendam, quàm ex eo, quòd contentiosum ac tumultuans deprehendatur vel in iis, quæ in rem Pontificis erant; ita vt non Episcopi modò, sed ipsi Legati inter se discordarent? atque id, etiamsi tanta cuique libertas esset, vt hinc Simonetta Legatus, hinc eius frater Pisaurienſis Antistes, eiusdemque mensæ socius, sibi acriter aduersarentur? Proculdubio pax locum obtinere potest inter eos, qui solutas adhibent manus, sed numquam bellum inter eos, qui catenis obstrictas habent. Ad rei narrationem veniamus. 1562.

CAPVT IV.

Primum caput de necessitate residendi expensum. Contentiones, animorum dissidia, ac tumultus, ea de causa in Concilio excitata.

1 PRimus è duodecim articulis propositis, sicuti memorauimus, erat de procuranda ab Episcopis, aliisque Curionibus, mansione apud suas Ecclesias, ac de obstaculis amouendis. Hoc argumentum compluribus occasionem præbuit, per ferias sanctiorum dierum, iterum cogitandi ac loquendi de quæstione suscitata, sed omissa in Concilio Pauli III. (vtar interdum hac loquendi formâ, tametsi minùs propriâ, vtpote consuetâ iis etiam, qui continuationem propugnantes, vnicum agnoscebant in re Concilium, sed variis illud vocibus significabant, pro temporum & congregato-

Digitized by Google

1562. rum varietate) Præbuit, inquam, occasionem compluribus iterum cogitandi ac loquendi de quæstione id temporis excitata, Num esset ea mansio de Iure diuino; cùm existimarent aliqui, eiusmodi declarationem validissimum obseruantiæ vinculum futuram: hoc enim pacto Pontifices Episcopos ad Aulæ magistratus, qui illos suis ab Ecclesiis deiungerent, aliaque negotia, non assumpsissent; neque neglexissent vnumquemque ad residendum cogere denuntiationibus ac pœnis, pro munere quod exercent, tamquam diuini Iuris executores supremi. Alij contrà censebant, hoc examen extra rem propositam euagari. Etenim siue mansio apud Ecclesias esset Iuris diuini, siue Ecclesiastici, proculdubio & præcepta & omnino necessaria cognoscebatur; ac proinde oportebat eos potiùs deliberare de ratione quâ obseruaretur, quàm originem præcepti speculari. Res non solùm spectabat ad singulos Episcopos, qui aderant Synodo; sed ad reliquos omnes, qui Sacerdotium animarum *curæ* addictum aut possiderent aut sperarent. Nec ea quæstio præ *subtilitate* mediocria ingenia superabat; ac præterea ob ea quæ secum trahebat, videbatur sapere politicam facultatem, quæ communissima thesis est ratiocinationibus hominis, animantis imperio nati. Quare his cunctis de causis cœperunt cuiusuis conditionis homines priùs hac de re differere, dein contendere, & per contentionis acumen nouas rationes animaduersioneſque excogitare.

Accessit ad inflammanda disceptantium colloquia, quòd illic in 2
Osij Legati domo aderat inter Theologos à Pontifice missos Franciscus Torres Hispanus, qui ætate Iulij III. Commentarium ea de re scripserat, Seripando dedicatum, tunc Archiepiscopo Salernitano, per occasionem [a], quòd Ioannes Petrus Caraffa [b], posteà Paulus IV. à variis Theologis expendendum curauerat, quò certior fieret, num sibi liceret in Aula degenti Ecclesiæ cuiusdam administrationem retinere. Posteà verò idem Torres scripto quæstionem inierat cum Catharino, affirmante, mansionem pendere ab Ecclesiastica lege, cùm ille pendentem à Diuina censeret; hinc multæ ab ipsis opellæ super ea controuersia confectæ fuerant. Quamobrem Torres, nactus in officina sua mercem conditioni temporis idoneam, libenter opportunitatem arripuit illius diuendendæ, factâ compluribus eiusdem lustrandæ potestate. Effectum itaque est, vt postremis illis diebus, qui vacabant conuentibus Tridenti, nonnisi ea de re mentes ac linguæ differerent, planeque pro stupido haberetur, qui se huius aut illius opinionis fautorem amatoremque peruicacem non fuisset professus. Pontifex anteà commonitus à Simonetta [c], ipsi

[a] Hi omnes Commentarij, cum aliis de mansione, in volumine fuerunt impressi Venetiis anno 1562. per Iordanem Zilettum.
[b] Extat in eius Vita, scripta à Caracciolo.
[c] Ex litteris Legatorum ad Borromæum, 26 Martij 1562.

Digitized by Google

ipsi priuatim, & Legatis communiter significarat[d], studerent eam controuersiam altercationis plenam declinare; præsertim quòd ea non spectabat ad morum reparationem, quæ solùm proponebatur, sed ad dogmata, quibus supersedendum esse conuentum fuerat. Posteà cùm intelligeret, animos adeò inflammatos ad cursum ferri, vt si vellet eos retinere, subiturus esset discrimen ingentis fracturæ & infortunij, in quod is incurrit, qui tentat repentè currum sistere ab equis volantibus pertractum; rescripserat[e], Vbi ex iniecto illi rei impedimento offensio aut dedecus oriretur, in Legatorum prudentia à se cuncta omninò reponi. 1562. [d] 18. Martij 1562. [e] Tres litteræ Borromæi ad Simonettam, 1. & 8. Aprilis 1562. & habetur in Actis Paleotti, & in epistola Strozzij ad Ducem Florentiæ, 11. Aprilis 1562.

3 Interim cœperunt hominum ingenia nanciscì seu comminiscì in eo argumento profundas consecutiones, quibus hinc detrimentum, hinc indemnitas iurisdictionis Pontificiæ arguebatur. Etenim qui seueriorem sententiam oppugnabant, quò aut studium ostenderent, aut gratiam promererentur, aut validum propugnatorem secum in fœdus adducerent, profitebantur, per contrariam opinionem vel intendi vel necesse fore Pontificis auctoritatem abiici: vbi enim declararetur obligatio residendi Iuris esse diuini, adimebatur Pontifici facultas, ab antiquissimo vsque tempore ab ipso vsurpata, coniungendi in vno eodemque capite multa sacerdotia, curam animarum afferentia, & admouendi Episcopos & Curiones aliis muneribus, pro suo arbitratu. Quapropter eò amplior Pontificis dignitas visa est Legatis, si examen illud haud impedirent, quò ipsum calumniæ subducerent, quasi vellet sibi retinere potestatem, vetitâ declaratione veritatis.

4 Habitus est primus generalis confessus post Pascha, septimo Aprilis[f], in quo credebatur auditum iri sententias de primis quatuor ex propositis articulis. Sed sermones habiti tam varij ac tam prolixi fuere, vt pauciissimis Patribus differendi spatium suppetierit. Primus articulus maioris prolixitatis argumentum fuit, præsertim cùm dicendi facultas ad Granatensem deuenit, qui primo loco memoratam quæstionem proposuit, num Pastores Iure diuino ad residendum obstringerentur; aitque, nisi ea definiretur, cunctis offensionem iniectum iri. Proinde audiendas esse super ea Theologorum sententias, qui tantâ frequentiâ atque præstantiâ Deo fauente ibi aderant, vt per nullam vmquam opportunitatem digniùs posset tam graue dogma constitui. In eo præcepto quippe, quod ex affirmantibus non ex negantibus erat, quamuis esset diuinum, admitti posse secundùm æquitatem exceptiones, hominibus ac temporibus accommodatas. Adiecit modos quosdam, quibus res facilior red- [f] De hac disputatione, præter alias scripturas à nobis productas, extant multæ litteræ Archiepiscopi Iadrensis, 13. 16 & 20. Aprilis 1562.

Digitized by Google

1562. deretur, conceſsâ Epiſcopis integrâ auctoritate procurationi animarum profuturâ; præcipuè verò diminutis aut omnino ſublatis quarumdam noxarum exceptionibus, quibus vetentur in interiori foro confitentes abſoluere.

His itaque iactis à Granatenſi, primus ille ex articulis propoſitis 5 quaſi pelagus euaſit, cui ſe cuncti dedere, velis remiſque progreſſi, & penè littoris obliti; atque in quinque capita diuiſus fuit.

In primo expenderentur iacturæ, ex neglecta manſione profectæ, eiuſque obſeruandæ neceſſitas.

In ſecundo, quænam eſſent eius impedimenta, & quo pacto remouenda.

In tertio, quibus pœnis tranſgreſſores eſſent deterrendi.

In quarto, quibus præmiis eius obſeruantia allicienda.

In quinto, quæ ratio ineunda, vt quæ illic ſtabilita fuiſſent, in opus deducerentur.

De primo capite plurima differüerunt, diuertentes ac *ſpatiantes* 6 per memoratam quæſtionem cum copioſiſſima teſtimoniorum & argumentorum caterua. Nec idcircò breues in reliquis quatuor fuere; quin à variis excogitatæ ſunt pœnæ tam horribiles non reſidentibus, tam amplæ immunitates reſidentibus, tam honorata ac tam commoda manſio, & prouentibus & poteſtate locuplex, tam exquiſita ac tam multiplicata ſtudia in Pontifice & propriis nationum Synodis, ad eius obſeruantiam exigendam, vt planè videretur nihil aliud inter mortales curandum, & in eo ſitam eſſe plenitudinem legis, felicitatem hominum, & certam fiduciam ſalutis æternæ.

In aliis aſſiduis conuentibus Patres expoſuere ſuos ſenſus de pri- 7 mis quatuor ex duodecim propoſitis articulis. Sed prolixitas in primo exagitando fuit in cauſa, vt [g] vndecim confeſſus ægrè ſatisfecerint communi auiditati dicendi; & in proferenda ſuper eo ſententia, præter prolixitatem, in quibuſdam non defuit audacia. Etenim per occaſionem enumerandi obices, quibus Epiſcopi retinebantur ne reſiderent, acerbè declamatum eſt in cunctos iuriſdictionis actus, qui ſupra ipſorum Tribunalia exercentur, & in cuncta onera pecuniaria ſupra ipſorum reditus, quæ ab Aula Romana proueniunt; id ſemper aurium patientiâ tolerantibus Legatis, quippe qui arbitrabantur, cuncta eſſe minùs iniqua, quàm quælibet ſpecies ſubtractæ ſeu limitatæ libertatis. Lubet mihi retardare narrationem earum rerum, quæ in tribus reliquis articulis expendendis dicta ſunt, ipſaſque reponere coniungendas commemorationi ſubſequen-

[g] Litteræ Legatorum ad Borromæum, 15. Aprilis 1562.

Digitized by Google

sequentium, qui posteà perpensi sunt, nunc verò breuiter referre sententias vnicè de illo dictas, cuius fragor, vt ita dicam, aliorum sonum oppressit. 1562.

8 Suauis affirmat, sententias super eo triginta quatuor Patrum à se lectas fuisse, & duorum tantummodò summam affert, nimirum, Ioannis Baptistæ Bernardi Episcopi Adiacensis, & Pauli Iouij Episcopi Nucerienſis. Equidem Bernardi sententiam lustraui [h], & nihil reperi ex iis quæ Suauis illi tribuit; hoc est, Quò mansioni consuleretur, Episcopos remouendos esse à ministeriis Principum laicorum; addens, his repugnasse Episcopum Quinque Ecclesiarum: sed eius oratio fuit huiusmodi: Residendi debitum extra controuersiam esse, nec oportere subtiliora indagare. Eum igitur, quem virtutis amor, & conscientiæ stimuli satis impellerent, non aliâ declaratione indigere, nisi eâ, per quam à sua quisque intelligentia docetur, non posse boni Pastoris partes simul expleri, & ipsum à grege simul abesse. Illi etiam, qui animum gereret tam abiectum, vt terrore pœnarum esset extimulandus, satis fuisse prospectum per impositas à Concilio sub Paulo III. & per recentem Constitutionem sedentis Pontificis. Id, nec quidquam ampliùs, habetur in hoc genere in Bernardi sententia.

[h] Inter monumenta Barberinorum.

9 Sententia Iouij ad me non peruenit; non tamen Suauem abire sinam absque merita correctione, quòd ipse cursim ac studiosâ negligentiâ de illo refert: Id non esse dissimulandum, propterea quòd vera malorum in populo causa non erat Episcoporum absentia; quandoquidem liquebat, Pontifices iam centum ipsos annos continenter Romæ perstitisse, & exquisito studio populum probè erudiendum curasse, nec tamen meliùs moratam eam vrbem conspici: quibus obliquis verbis mordentur Romani Pontifices, tamquam infructuosi bonis moribus illius etiam vrbis, in qua continuò ipsi resident. Profectò si Iouius ita disseruisset, crassam indicasset obliuionem querelarum, quibus conquesta est non inquam Roma, sanctiue illius ætatis viri, sed vniuersa Italia, & quicumque ibi mortalium scintillam pietatis obtinebat, absentiam Romani Pontificis, cùm Auenione morabatur, & funesta mala, quæ idcircò contraxerat augusta illa Vrbs, ac generosa Prouincia, nondum trium sæculorum labore omnino reparata. Quidnam aliud adeò intaminatam in Fide Catholica conseruauit, inter tantam propinquitatem communicationemque regionum corruptarum, inter tam crebras excursiones militum hæreticorum, inter tam apertum aditum confugio ex vna in aliam ditionem, ob suorum principatuum diuisionem,

1562. nem, inter tantum acuminis & curiositatis in ingeniis sibi fidentibus, & auidis nouitatis, nisi Pontificum præsentia & vigilantia?

Ego verò minimè iactitabo, fuisse à me visas viginti quatuor ex- 10
tensas ex sententiis in ea disputatione prolatis. Licet tamen affirmare, à me plures fuisse perlectas, quas in suis monumentis Seripandus reliquit; hæ verò iis adiectæ, quæ inter commentarios Francisci Cardinalis Barberini seruantur, sunt propè triginta, præter omnium compendium, quod habetur in ephemeride Musotti. Sed cùm Paleottus diligenter collegerit rationes vtrimque productas, easque, vt sic loquar, in aciem explicauerit in duobus oppositis sermonibus, harum summam referam per veracitatem ac simplicitatem narratoris, non per inuentionem ac pompam oratoris. Neque mirum cuiquam accidat, si inter huiusmodi rationes taceantur potiores ad persuadendum, Verum esse aut non esse dogma, de quo definiendo agebatur; tunc enim de eo magna non *fuit inter* Patres disceptatio. Et quod aliqui sentiebant, potiùs sub *conditione* ab ipsis affirmabatur, quàm absolutè, hoc est, ad memoratam definitionem procedendum esse, vbi Theologi articulo perpenso illi parti fauerent; atque ita censuisse Episcopum Salmanticensem,
17. Aprilis, an. 1562. narrat ipse in suis[1] monumentis, de quibus dictum est.

Itaque ab affirmante sententia dicebatur: Liquidò patere, *cun-* 11
cta gregis mala originem trahere à pastorum absentia: his procul absentibus, neminem adesse qui lupos arceat. Si huic incommodo consulendum putaretur renouatione pœnarum, quas anteacta Concilia constituerant, fructum in eo antecedentium Conciliorum expendendum esse, nimirum, transgressionem atque contemptum. Stultum existimari medicum, qui medicinam præcipit, eidem morbo sæpiùs inutilem à se compertam: si pœnæ illæ grauioribus legibus augerentur, culpam auctam haud sublatam iri. Eum esse statum necessitatis, vt non hæc illáve pœna, sed cunctæ despicerentur: remedium esse adhibendum, non quo dehonestarentur Episcopi quia non residebant, sed quod eos cogeret ad residendum: quod non esset accusatio mali, sed necessitas boni. Duo esse fræna, quæ mortales coërceant ab improbis actionibus: timorem supplicij, & conscientiæ morsum; prius, vt ille dixit, non esse diuturnum custodem honesti operis, cùm insit multis fiducia, multis potentia subducendi se mulctæ. Et sanè huius metu abstinere se quidem interdum hominem ab opere, non item ab appetentia; adeoque à propensione ad operandum, vbi à metu vacet. Alterum esse frænum adamantinum, vti nobilius, ita prorsus immune à fractura;

ctura; nullâ quippe humanâ celsitate huic æterno Iudici non subiectâ. Iam verò nullius operis nos tam acriter sentire à conscientiæ nostræ tribunali damnatos, quàm contumaciæ in præcepta supremæ Sapientiæ, supremæ auctoritatis, supremæ bonitatis, hoc est Dei. In humanis legibus arbitrari nos inesse interdum errorem intelligentiæ, nonnumquam perturbationem voluntatis, semper penuriam cognitionis ac iurisdictionis: vni Deo, tam malignum cuipiam animum non esse qui vitium tribuat, neque tam superbum, qui neget obsequium. Proinde vbi Fide crederent animarum custodes, obligationem illis iniunctam residendi, arbitrariam non esse ex alterius hominis seueritate, sed immutabilem ex Dei lege, haud ausuros fuisse eam tamquam æquissimam non probare, tamquam sacrosanctam non custodire. Innatum esse in hominum animis, magis esse venerandam iussionem illam, cuius auctor est maximè venerabilis; idcircò maiori esse in reuerentia Regis mandata, quàm inferioris magistratus: sed quemadmodum nulla inest proportio inter Dei prærogatiuam supra reliquos imperantes, & eam quam humanus quispiam superior supra alterum obtinet; ita nullum incrementum obsequij legibus additi, ascendendo à minori ad maiorem allatum auctorem, conferri posse cum eo quod ipsis accedit, si leges à Deo latæ declarentur. Eapropter Apostolum ipsum, quò grauius mandatis suis pondus adderet, interdum vti conspicuis illis vocibus, *Non ego, sed Dominus:* hoc pacto fuisse habitam custodiam quarumdam legum quæ difficulter obseruantur, cuiusmodi est quæ peccatorum confessionem præcipit, & aliarum, quarum ratio difficilis redditur, qualis est quæ vsuram vniuersè prohibet. 1562.

12 Sed incasùm illic disceptari, an esset definiendus articulus: non ampliùs consultationi locum patere: postulari à multis Patribus, vt ea Synodus declararet, quodnam esset ipsorum debitum residendi, & à qua potestate profectum. Ad hanc postulationem obmutescere non licere Synodo, cuius erat, pro sui muneris officio, Diuinam legem explicare. Num fortè quempiam hinc formidare, ne ligamen intolerabile pastoribus iniiceretur, quo in suis Ecclesiis quasi in compedibus immobiliter constringerentur, demptâ illis vmquam abeundi potestate, quæcumque incidisset necessitas? At vanam hanc formidinem esse: Quia Deus residere illos iubeat, non hinc confici, sine vlla exceptione id præcipi. Mandatum quoque peccata omnia confitendi, & mandatum non occidendi, esse Diuina; & tamen suas vtrique limitationes adesse. Alios pariter vereri,

Digitized by Google

1562. ne per huiusmodi declarationem Romani Pontificis auctoritas minueretur. Sed quînam fieri posse, vt veritas alteri altera aduersetur, quin vt fundamenti stabilitas sustentato parieti rimas agat? Pontificiam auctoritatem esse parietem fundatum supra verbum Diuinum: non posse igitur huius firmitate illam infirmari. Quænam autem stultitia foret, ita ratiocinari: Mansio est à Deo imperata; ergo non licet Pontifici Pastores extra suas Diœceses euocare? Id sanè perinde valeret, ac si hoc pacto argueretur: Coniunctio viri cum vxore à Deo præcepta est; non licet igitur Principi procul ab vxore virum mittere. Interdictam à Deo fuisse voluntariam Episcoporum absentiam ab Ecclesia, non item necessariam, seu ex legitimo impedimento, seu ex legitimo mandato. Huius declarationis vtilitatem esse non extensionem debiti, sed eiusdem confirmationem: & cùm complures tunc sibi blandirentur, tacitam legis relaxationem arrogantes, eò quòd ipsi tolerari suas extra Diœceses videbantur; imposterum (aiebant) neminem religioni sibi non ducturum, quòd ipse toleraretur; nec ob hominum tolerantiam in animum sibi inducturum, se reum non esse apud contemptum à se legislatorem, videlicet apud Deum.

Pro contraria parte adducebatur: Si tunc vellent statuere cuius esset iuris Pastorum mansio, indiligentiæ damnatum iri cunctas veteres Synodos, quæ tam multiplici studio prospexerant, ne Pastores ouilia desererent, & tamen amiculum illum ab Ecclesiæ primordiis ad eam vsque diem non in quæstionem, nedum in Decretum deduxerant. Quin etiam damnatum iri Patres aliquot qui illic aderant, & Pauli III. Concilio iam interuenerant, vbi, cùm variis rationibus consultum esset huius mansionis obseruantiæ, propositum fuerat, vt inuestigaretur ac decideretur ad quod Ius id spectaret; & tamen satius duxisse Concilium, ab eo periculoso spinosoque tramite gradum auertere: & merito quidem. Etenim vbi decideretur, Pastorum mansionem in suis Ecclesiis à Deo fuisse præscriptam, idque vt ea seruaretur, fotum iri per hoc ipsum contumacem doctrinam hæreticorum, qui auctoritatem omnis legis Ecclesiasticæ inficiabantur, in Diuinis dumtaxat eam agnoscentes; qui error in antegressa Concilij congregatione damnatus iam fuerat verbo, sed nunc comprobari videretur facto, quando licuisset hæreticis gloriari, eosdem ipsorum contemptores, agnoscentes Ecclesiæ sanctiones despici posse, solumque venerandas esse Diuinas: numquam induxisse animum ad obseruandam mansionem, donec inter se conuenerunt, eam esse præscriptam à vera Dei, non

ab

ab arrogata sibi Ecclesiæ auctoritate. Præterquam quòd ab huiusmodi decisione quot siniſtras consecutiones ſtuduiſſet deducere nimia animorum affectio, ſemper ſophiſmatum ac cauillarum amatrix? Cõplures illicò diſſerüiſſent: Qui finem amat, vult pariter quidquid ad huiuſmodi finem neceſſe eſt. Quare ſi Deus manſionem præceperat, hinc etiam præceperat quidquid opus eſt Epiſcopis vt poſſint honeſtè reſidere; ac proinde arguiſſent, eas omnes iuſſiones Apoſtolicæ Sedis, quæ tamquam huiuſce rei obſtacula proferebantur in medium, eſſe Diuinæ legi repugnantes, adeoque irritas, ſpoliantes illicò, quantum in ipſorum eſſet poteſtate, omni immunitate eos qui eſſent immunes, omni facultate Regulares, omni priuilegio Principes, omni iuriſdictione Romana Tribunalia, atque, vno verbo, tentantes ſub ſpecie Eccleſię reformandæ illam ſubuertere, & in perturbationem excidiumque pertrahere. Quis aditus malignitati & arrogantiæ laxaretur, ſi, quando Epiſcopus, aut ex propria ipſius neceſſitate, aut Romani Põtificis mandato è Diœceſi pedem efferret, liceret ſubditis æmuliſque illum accuſare quaſi præuaricatorem legis Diuinæ, ſimulq; inſimulare Pontificem ſeu iubentem ſeu permittentem? 1562.

14 Nec ex altera parte magnum obſeruantiæ fructum ex huius ſanctione dogmatis expectandum: tam idiotas non eſſe paſtores, vt ignorarent, cuncta legitima hominum præcepta eſſe tandem Dei præcepta: vult enim ac præcipit Deus, vt obtemperetur illi quem ipſe ſuperiorem ac legiſlatorem deſtinauit. Quin experientiâ perſpectum eſſe, magis prolabi Chriſtianos in tranſgreſſionem quorumdam mandatorum, quæ citra dubitationem Diuina ſunt, cuiuſmodi eſt illud, *Non concupiſces*, quàm aliorum, quæ ſine dubio Eccleſiaſtica ſunt, cuiuſmodi eſt vetitus vſus carnium duobus poſtremis hebdomadæ diebus, vetita Euchariſtiæ ſumptio poſt ſumptum cibum, & præſcripta præſentia Miſſæ ſacrificio diebus feſtis. Igitur non originem legis, ſed incommodum in ea ſeruanda, & commodum in violanda, duo eſſe certamina, quibus obedientia debilitatur; aduerſus hæc tamen eſſe pugnandum, adeoque efficiendum, vt per remunerationes conceſſas reſidentibus, & per ſupplicia denuntiata non reſidentibus, maius euadat commodum quod à reſidendi obſeruantia ſperatur, quàm quod aliunde prouenit à libidine non reſidendi; maiuſque pariter incommodum, quod ab eo timetur qui non reſidet, quàm quod alioqui toleratur ab eo qui reſidet.

15 Hos eſſe modos vſitatos, quibus ſapientes cunctæ Reſpublicæ quæſierunt & conſecutæ ſunt ſuarum legum cuſtodiam, non autem ſubtiliter indagando, an illæ per ſe an per alios ab auctoritate

Digitized by Google

1562. Diuina confectæ sint; neque pariter per eam declarationem impeditum iri multas ac laxas exceptiones, quæ reipsa concedebantur legi à quorumdam interpretatione, vbi præmium ac supplicium non adesset. Etenim quemadmodum tunc dicebatur Ecclesia non intendisse in eo casu obligare, similiter imposterum dictum iri, nec Diuinæ fuisse mentis in eodem casu obligare. Quod si vellent aliquid vltrà aut intendere aut declarare, nimirum, Pastorum mansionem non modò fuisse præscriptam à Deo, sed esse rationem intimam, minimeque separabilem ab animarum cura, & ab obligatione pascendi, id manifestò falsum deprehendi. Curam hanc, pascendique munus exerceri animi præsentiâ, non corporis: quot Episcopos ob Diœcesum amplitudinem longiùs abesse ab aliqua ipsarum parte, dum in altera residen̄t, quàm Episcopus angustæ Diœcesis distet à qualibet ipsius parte, dum extra vniuersam degit? Sed rem experimento conspici: Antistites Germaniæ, Galliæ, Scotiæ (omissâ Angliâ, vbi poterat id vitio verti violentæ dominantium nequitiæ) longè constantius perstitisse apud ipsorum ouilia, quàm Italiçi; & hos tamen meliùs curasse & aluisse gregem, cùm illi siuissent vt grex à feris deuoraretur, herbasque venenatas depasceretur. Prætermissis itaque superuacaneis dubiisque subtilitatibus, omne studium adhibendum esse ad amouendos obices ab hoc indubitabili mandato, efficiendumque, vt Episcopi Diœcesibus adsint non solâ corporis præsentiâ, sicuti res quædam insensibiles, sed sicuti cælestes Intelligentiæ, quibus æquiparantur à sacris Litteris, operatione ac virtutis affectu.

k Acta Paleotti.

Animaduersione dignum est[k], quòd inter Præsules, arctiorem declarationem ardentiùs vrgentes, aderant complures, qui facto laxiorem sententiam sequebantur; siue id esset quòd necessitatem optarent, siue quò voluntatem ostentarent ad frugem redeundi. Verùm post tot congressus ductâ sententiarum ratione, ingens confusio & ambiguitas comperta est, definienda nécne res esset; tum quia cùm hic articulus præcipuus non esset inter propositos, sed quasi aduentitius, & adductus à Granatensi, aliqui non plenè illum agitauerant; tum quia, vti plurimi sermonis est conditiones, moderationes limitationesque intermiscere, perpaucæ sententiæ tam puræ prolatæ sunt, vt pro alterutra partium connumerari potuerint. 16

Romam interim Legati miserant Fredericum Pendasium, ex Mantuani familia, sicuti dictum est; qui distinctius quacumque epistolâ & poneret ob oculos Pontificis statum Concilij, & quid Ponti- 17

Digitized by Google

Pontifex vellet de Concilio, reportaret. In quo duplex error Suauis deprehenditur; alter, dum affirmat, missum fuisse Camillum Oliuum (in quo commento posteà historiæ suæ auctoritatem magna ex parte constituit) falsi conuincitur ab innumeris probationibus infrà adducendis, sed in præsentia à litteris eâ tempestate scriptis nomine Legatorum[l], quæ non semel missionem Pendasij memorabant, nec vmquam Oliui. Alter eiusdem error est, quòd affirmat, illum fuisse Romam missum post cœtum vigesimi Aprilis, & post tumultum illic excitum, de quo dicemus. Sed è contrario verum est, hominem à Legatis ad Pontificem missum fuisse vndecimâ eiusdem mensis, sicuti liquet ex epistola, pridie illius diei ab ipsis ad Borromæum data, & ex mandatis, quæ is habuit, eo planè die signata quo iter aggressus est. 1562.

l 10. Aprilis ad Borromæum, aliæque plurimæ infra adducendæ.

18 Imò neque verum est, per mandata Pendasio tradita[m] peculiariter agi de quæstione mansionis, sed in genere de negotio emendationis. Ea erant huiusmodi: Animaduertisse Legatos iam tum ab initio cùm Tridentum venerant, Patrum animos ac vota conuersa prorsus esse ad disciplinam verè, sincerè, ac reipsa reformandam. Hinc solùm ab ipsis sperari remedium aliquod Fidei dissidiis, quæ per definitiones sanari non posse videbantur. Plurima fuisse vbertim definita in anteactis cœtibus sub Paulo & Iulio, sed absque fructu; quoniam emendationes statutæ, debiles ac tenues fuerant præ morborum grauitate, & præ mortalium expectatione; & illæ quidem cum executione perexigua, vnde illarum tenuitati tribuebantur hæresis incrementa. Quò maior illuc accesserat Patrum frequentia, eò magis eam persuasionem excreuisse; nec deesse, qui studerent eam disseminare, & in aliis inserere: quod ob honorificam illius speciem facile erat. Claras ab his voces iactari, Nec posse confici disciplinæ leges quæ satis forent, manu Romæ Tribunalibus non admotâ: velle quidem eos intactum relinquere quidquid è mente Pontificis proximè proueniret; sed velle simul nouas leges extendere ad Cardinales, & in omnes illius Aulæ magistratus, de quibus acriter conquerebantur. Capita quorum hactenus mentionem fecerant, esse Sacerdotiorum collationes, eorum præsertim, quibus dignitas & animarum cura adnecteretur; Prouocationes, ob quas complures abibant impunes; Nuntios; S. Petri fabricam; & breuiter, multitudinem impunitatum, quâ fiebat ne illâ suffulti superiorem haberent aut correctorem. Flagrantissimum ab ipsis desiderium præ se ferri, vt rebus consuleretur per eas pactiones Paulo III. propositas à quodam virorum cœtu, ab illo selectorum[n], quæ

m Hæc 11. Aprilis tradita Pendasio extant inter monumenta Seripandi, sicuti syllabus 95. capitum de morum emendatione, cum responsis Pontificis ad marginem.

n Eos vide lib. 4. cap. 4.

Digitized by Google

1562. posteà typis vulgatæ fuerant cum variis aduersariorum commentis, multisque in Apostolicam Sedem calumniis. Idcircò censeri opportunum à Legatis, vt Pontifex ipsis significaret cuncta simul capita, de quibus deliberandum in Concilio sibi videretur: ea enim ab ipsis distributum ac digestum iri per varias Sessiones, adeoque cessaturas obtrectationes, quòd Româ expectarentur Decreta de cunctis Decretis Tridenti statuendis: ac per eam opportunitatem syllabum 95. capitum ad Pontificem misêre, quæ collegerant ex variis partibus, vtpote ab Episcopis, virisque religionis studiosis expetita; non tamen factâ illic mentione de habenda declaratione, quòd mansio iuris esset Diuini. Addebant, ex pluribus indiciis coniici, Tridenti auidè expectari Gallos, qui in hisce controuersiis consensuri essent cum Hispanis, & cum his pariter Lusitani, & Cæsaris Oratores, & ex Italis complures, vt proinde aut numero potiores euaderent, aut publicæ offensioni foret, si Decreta sancirentur ab vnica natione, cunctis reliquis per suos Præsules contradicentibus, videlicet Orbe Christiano ferè vniuerso.

Hæc secum detulit mandata Pendasius. Sed interim non opinati 19
tumultus inciderunt. Etenim cùm auditis omnium sententiis per varios cœtus colligi nondum posset, quid tandem certi super articulo magis agitato haberetur, Legati quò tum ipsi, tum reliqui sincerius agerent, quædam in cœtu proponenda in hanc sententiam digessere: *Quoniam multi Patres dixerunt, declarandum esse, an mansio sit Iuris Diuini, alij de hoc verba non fecerunt, alij negarunt ad hanc declarationem deueniendum; quò Patribus seligendis ad formanda Decreta, liceat ea sincerius formare, dicant Patres breuissimè per verbum Placet, aut, Non placet, velint nécne vt declaretur mansio esse Iuris Diuini, quò pro maiori suffragiorum ac sententiarum numero digeri possint Decreta, pro eo ac in hac sacrosancta Synodo semper vsitatum est; qui numerus in præsentia propter sententiarum varietatem haud videtur liquidò constare. Dicant itaque tam clarè, tam distinctè, vt eorum sententia perscribi possint.* Hoc autem consilium studiosissimè occultarunt Legati, ne ij qui essent, seu vellent esse ambigui, rationem præmeditarentur, quâ persisterent in ancipiti. Verùm suscepto consilio omnino contraria res euenit. Deprehensi Patres improuisâ molestâque necessitate se aperiendi, eam existimarunt tamquam genus quoddam seu violentæ torturæ, seu insidiosæ interrogationis. Quamobrem excitum est in conuentu murmur eiusmodi, vt in tumultum abierit, quasi libera non esset Synodus.

Madruccius, qui primus loquebatur, negauit se quidquam aliud 20
prola-

Digitized by Google

prolaturum, nisi, nolle se à sua præterita sententia recedere: & 1562.
quamquam Augustinus, egregius Iurisconsultus, eum remouere adductis rationibus niteretur, nihil tamen actum est, & viri dignitas obstitit ne acriùs vrgeretur. Exemplum in eo toleratum complures alios docuit, & ad imitationem animauit; atque ij potissimùm, quibus articuli declaratio displicebat, pro virili conati sunt progressum obturbare illius pressæ suffragationis, à qua odiosum sibi exitum metuebant. Dictis itaque sententiis, nimis clarè fuerant auditæ altercationes iracundæ, atque acerbæ querimoniæ: sed id, in quo claritas quærebatur, obscurius & incertius quàm initio permansit. Quapropter Præsides constantes in proposito rei declarandæ, ne illius exitus inter duas factiones tam amplas, animosque tam commotos, in ipsos regereretur, denuò iusserunt Patres rogari sententias, duobus Massarello sociis additis, Patriarchâ Hierosolymitano, & Archiepiscopo Granatensi, ad rem maiori auctoritate ac securitate firmandam; ac tandem post longum laborem sententiæ ad hoc deductæ sunt. Propè septuaginta voluere, vt articulus absolutè definiretur. Dixi, propè septuaginta: nam inter illius partis fautores connumerati sunt duo ex Abbatibus Benedictinis, quorum tria simul suffragia pro vnico habenda esse, in Concilio Pauli III. decretum fuerat, sicut ibi narrauimus: & alij quoque dubiè locuti; adeoque quot omnino essent, affirmari nequit: quod Suauem excusabilem reddit, dum in eo sexaginta octo suffragatores affirmat, aduersus quàm narrant complures.

21 Sed excusandus non est cumulus aliorum errorum rem ipsam peruertentium, dum ait, triginta tres definitioni obstitisse; cùm reuera fuerint triginta octo, seu triginta nouem, excepto tertio Abbate Benedictino, à duobus sociis discordante, qui suffragium integrum non conflabat: ac præterea triginta medios substitisse, quorum alij dixerint, Probari sibi definitionem, dummodò Pontifici placeret; alij, sibi non probari, nisi eidem placeret; cùm ij medij reuerà non ita dixerint; sed aliqui, *placere sibi articulum definiri, quæsito priùs Pontificis sensu:* alij, *sibi non placere illum definiri, non petito priùs Pontificis sensu.* Nec ij simul triginta solùm, sed triginta quatuor fuere; ex quibus Suauiani errati emanat consecutio, ipsi facto contraria, hoc est, plerisque merè placuisse definitionem; sed reuerà pauciores fuere. Affirmaui, hanc erratorum congeriem excusari non posse in Suaui: etenim tametsi in connumerandis alterius opinionis assectis ob perplexam & ambiguam dicendi rationem variauerint & aberrauerint in suis monumentis multi qui tunc Tridenti

Digitized by Google

1562. denti aderant, sed aut cœtibus non interuenerant, aut accuratiùs rem non indagarant; omnibus tamen veritas, quæ ad rem ipsam spectabat, innotuit: adeoque omnes ita sententias enumerant, vt maior ipsarum pars noluerit definitionem, nisi priùs quæsitâ Pontificis sententiâ. In eo concordant Acta Paleotti, Seruantij Diaria, litteræ Oratoris Florentini, ad suum Principem scriptæ eodem consessus die, narratio Musotti, & Salmanticensis Episcopi Commentarij. Hæc testimonia Suauem falsitatis notoriæ satis conuincunt: vt enim meri falsi reuincatur, satis esset distincta notatio singularum sententiarum, à Massarello, qui Concilio à secretis erat, in eodem cœtu confecta, cùm is præscripserit indubitatas pro indubitatis, dubias pro dubiis, non integras pro non integris, quales erant Abbatum sententiæ: cui notationi ad amussim respondent quæ in suis Actis à Musotto & à Paleotto relictæ sunt; solùm hæc dubias sententias aut in vnam aut in alteram partem simpliciter redigit: denique Massarellus ita scribit: *Quæ omnes sententiæ à me, qui à secretis eram, clarâ voce lectæ sunt, & à singulis comprobatæ; quarum summa est huiusmodi: Pro parte affirmante sexaginta sex, pro negante aut simpliciter, aut cum aliquo additamento, aut re in sanctissimo Domino nostro repositâ, vnus supra septuaginta. Inter hos non connumeratur Madruccius Cardinalis, nec Episcopi Ilerdensis & Baduensis* (duo priores dictam anteà à se sententiam confirmarunt, tertius non dixerat placere sibi vt definiretur, sed vt promulgaretur, mansionem esse Iuris Diuini) *neque Abbates: & Episcopus Ilerdensis posteà voluit, vt ipsius sententia inter affirmantes numeraretur, adeoq; sunt sexaginta septem.* Hæc notatio non solùm extat in legitimis Actis Concilij, sed habetur vnà cum aliis Commentariis etiam originariis illorum conuentuum in quodam libro olim Ioannis Baptistæ Argenti Romani, qui Concilio adfuit, & à secretis erat Patriarchæ Aquileiensi; qui liber exhibitus mihi est ab humanitate nobilis & eruditi Comitis Frederici Vbaldini, qui Purpuratorum Collegio à secretis fuit.

Hæc interpretatus Suauis, dicit subtilius, illud discrimen, nempe, alios velle si placeret Pontifici, alios nolle si non placeret, inde ortum fuisse, quòd ita quisque arbitrabatur se melius Principi deseruire. Verùm sciendum est, non solùm, sicut indicauimus, eos non ita locutos, sed seruiles homines dici non posse tales, quales inter ceteros erant duo Patriarchæ, Aquileiensis & Venetus, Daniel Barbarus & Ioannes Triuiglianus, quorum prior fuerat electus Adiutor Grimanico Patriarchatu à Paulo IV. dum is Reipublicæ suæ Orator in Anglia morabatur; fuitque vir eximiâ litteraturâ: alter 22

ex

Digitized by Google

ex administratione Ordinis Cassinensis euectus fuerat, Republicâ nominante, ad eam ampliorem dignitatem: & præter hos Antonius Coccus Archiepiscopus Corcyrensis, Martinus Corduba Episcopus Durtanensis, Archiepiscopus Panormitanus, aliique viri præcipui è Siciliæ ac Neapolis Regnis; & Abbas qui Heluetici Cleri personam gerebat. At verò inter eos, qui absolutè declarationem petierunt, complures numerabantur, quos multò magis ea de Pontifice ratio permouisset, præcipuè aliquot Episcopos Pontificiæ ditionis: exempli gratiâ Sutrinus Reatinus Esinensis, tum tres supremi Præsides Ordinum Mendicantium, qui peculiari quadam subiectione Apostolicæ Sedi obsequuntur, & Episcopus Pisaurensis, frater, vt obseruatum est, Simonettæ, & Pastor ciuitatis subiectæ Principi, qui non solùm Pontifici subditus erat, sed eius nepoti arctissimo consanguinitatis nexu coniunctus. Sed techna est nequiter insolescentium accommodata, vulgò vilem reddere, quasi seruilis animi, reuerentiam minorum erga maiores. 1562.

CAPVT V.

Varij sermones de narrati cœtus euentu. Accessus Oratorum Venetorum. Dilata eorum exceptio, & qua de causa. Negata Grimano Patriarchæ audientia. Epistola Oratoris Gallici, Sessionis prolationem postulantis.

1 TAntum abfuit, quòd res in Pontifice reposita gratum illi obsequium foret, vt veriùs in tricas inexplicabiles ipsum coniecerit. Etenim quemadmodum & suâ & communi Patrum sententiâ scripsit[a] ad Cosmum Orator Florentinus, odiosum videbatur, nolle Pontificem vt ad declarationem procederetur, quando longè pluribus illa fuerat absolutè probata, quàm absolutè improbata: & inter eos qui eam probarant, ferè omnes erant ex nationibus ab Italica distinctis, præsertim cùm à multis ea censeretur efficacissimum adiumentum ad collapsam disciplinam reparandam; vt proinde si Pontifex illam reiiceret, linguas obtrectatorum vellicaret, vociferantium, Ecclesiæ restituendæ ac reformandæ ipsum deesse. Contrà verò si declarationem eligeret, non leuia id afferebat incommoda, offensionem partis non modicæ, & quæ sibi persuaserat, in ea sustinenda sententia Pontifici se magis fauere: quare vbi se victam ipsius voluntate animaduerteret, facilè potuisset animi propensionem in alienationem indignabunda conuerte-

[a] In litteris memoratis ad Cosmum Ducem.

Digitized by Google

1562. re: prætereà, minùs decoram rationem constituendi dogmatis per Fidem credendi, quod plenam animi firmitatem exigit, tot Patribus contradicentibus. Accedebant sinistræ consecutiones, quas compertum erat à multis atræ bilis ingeniis tamquam liquidas, tametsi falsò, deduci ab ea positione: ac denique, vbi cetera defuissent, iacturam emolumenti, quod Pontifici proueniebat & in beneuolentia & in existimatione, ex eo quòd ipse solius operis cunctis accepti auctor esset, nimirum conuocandi sustinendique Concilij, auctoritate suâ litigiis, quæ ibi excitarentur, minimè interiectâ.

Quod egerant Præsides, perinde ipsis contigit, ac illi qui medius est inter duos aduersis affectionibus percitos; ab vtraque nimirum partium reprehendi. Qui declarationem oderant, conquerebantur, quòd per eam improuisam percontationem in quæstione tam ardua voluissent Concilium ad abortum adigere, fœtum matureſcere haud permittentes: qui oppositam sententiam tuebantur, voti minimè compotes, adhibitam ad id rationem damnabant: quare non defuit, qui consilium, quod ad faciliùs rem conficiendam susceptum fuerat, quamdam quasi artem illius impediendæ fuerit interpretatus,[b] dicens, Patres fuisse clarè locutos in superioribus cœtibus, & à Legatis inductam nouam suffragationem, non quò sententiæ clarescerent, sed quò reuocari possent. Verumtamen viri purgatiore mentis acie Præsidum consilium commendabant tamquam sincerum & rationi consentaneum, & quo quodcumque aliud magis speciosis[c] obnoxium criminationibus crederetur.

[b] Litteræ Oratoris Florentini ad Cosmum, 23. Aprilis 1562.

[c] Eædem litteræ.

At verò consilium à conuentu susceptum maiori vituperationi subiacebat. Bellaius præsertim, qui recens è Gallia venerat, id ægro animi stupore mirabatur; Pontificis esse, conuocare, cogere, confirmare, ac terminare Concilium, in Patribus esse potestatem ac libertatem decidendi. Eadem cum Bellaio sentiebat Muglizius Archiepiscopus, & eius fortasse calamo iidem sensus Cæsari sunt impressi, cùm illum de re gesta docuit. Hic enim in responsis[d] non mediocrem ea de causa molestiam animi præ se tulit, scripsitque, posse hinc argui quàm frigido animo essent Patres ad reformandam Ecclesiam, & quàm exili libertate potirentur. Certum est, Muglizium haud sibi temperasse, quin hanc suam mentem depromeret non sine quadam asperitate, Superioris instar, in cœtu subsecuto, castigaretque potiùs quàm admoneret Patres immoderatæ altercationis, ac susceptum consilium reprehenderet, quasi libertati Synodi pernicioſum. Sed non vnus solùm ex Episcopis illi respondit, mode-

[d] Epistola ad Oratores, Pragâ, 9. Maij 1562.

Digitized by Google

moderatâ quidem, ſed ponderosâ ratione ab eo poſtulans, vt maiorem in loquendo conuentus rationem haberet, ſimul etiam oſtendit, libertate ſe neutiquam ſpoliare eos, qui in rebus arduis & malignis ob contrarias inter ſe rationes ac ſententias ſponte confugiunt ad illius iudicium, quem Deus vniuerſæ Eccleſiæ rectorem conſtituit: idem nonnumquam vſurpari à cunctis cordatis conuentibus erga ſuos Principes ac Magiſtratus. 1562.

4 Nec turbida illa commotio intra cancellos arcani circumſpecti ſe coërcuit. Primus quidem Præſidum ad finem memorati conuentus grauiſſimis verbis Patres commonefecerat, ne tumultum excitum vulgarent, prout Eccleſiæ dignitas, proximorum charitas, & priuata pariter ipſorum exiſtimatio poſtulabat: Idcircò in more poſitum eſſe, vt huiuſmodi conſilia clauſis foribus habeantur, quò patefactâ ſolùm formosâ ſpecie prudentis apparatus, ſubducatur populorum aſpectibus quidquid venerationis detractum fuiſſet legum latoribus, adeoque legibus latis. Præter hæc prudentia Præſidum hortamenta, multi Patrum in exitu è conſeſſu calamitoſa illa diſſidia lacrymis deplorarunt, cupidiſſimi ea occultandi, quando facultas deerat impediendi. Sed in rebus magnæ hominum frequentiæ notis nimis arduum eſt arcanum: ſiquidem paucorum leuitas ſeu perturbatio, prudens multorum ſilentium inutile reddit. Atque ita tunc res accidit. Breuî cunctæ aures, ac dein ora Tridentinorum eo turbarum fragore ſunt oppleta: & paucos intra dies quot ferè litteræ inde profectæ ſunt, tot famæ linguæ concrepuere, quibus omnes Orbis Chriſtiani prouincias rumor peruaſit; in quo pariter contigit id, quod tum in magnis torrentibus, tum in magnis caſibus euenire ſolet, vt in ipſorum curſu quocumque feruntur, externis acceſſionibus intumeſcant.

5 Neque ſatis habuit fama aut prudentiam carpere, aut mentem accuſare, aut amplificare detrimenta: ſed auſa prætereà eſt indecora quædam in capitibus maximè venerandis, & in ipſis Legatis comminiſci, quaſi Mantuanus ac Seripandus induſtriam & auctoritatem impenderint ad emendicandas ſententias declarationi fauentes, & ad oppoſitas Simonetta. Oſio & Altempſio minor in politicis rebus peritia, in altero ab ingenij ſimplicitate, in altero à penuria ætatis & experientiæ profecta, immunitatem ab huiuſmodi calumniis obtinuit. Sed Mantuanus, vir in quo minima inter dotes erat amplitudo natalium, plagas tam acerbas excepit, vt ſuæ dignitatis ſollicitus ſe flexerit ad varias teſtificationes à Patribus ſibi intimis comparandas, per quas inſimulantium falſitas retunderetur.

1562. tur. Et quoniam de Seripando tamquam certum ferebatur à multis, id quod à quopiam ceu possibile putabatur; hoc est, cùm ipse Concilio interfuit ætate Pauli III. summus Eremitarum Moderator, promotam ab eo fuisse omni conatu definitionem huiuscemodi; cui tunc reiectæ, nunc eumdem, auctâ sibi potestate perperàm vsum, studuisse per immoderatam animi affectionem fauere: ipse dedit operàm, vt eius collegæ in ea Pauli III. Synodo, iureiurando testarentur, ex ore Seripandi ne nomen quidem huius quæstionis tunc auditum fuisse. E conuerso insimulatus est Simonetta, quòd ob omnium oculos Pontificis gratiâ & vtilitate propositâ, impetratisque litteris idem sonantibus à Borromæo ad aliquot Præsules, conatus fuisset per hos nexus libertatem linguarum illis obstringere. Sed, quemadmodum verum fuit, illum acriter repugnasse declarationi propositæ, & cùm esset apertissimo ingenio, millies deprompsisse quid ipse sentiret, & quibus niteretur fundamentis; ita tam ille fuit alienus à munienda sententia sua alio præter rationem præsidio, quàm clarè id patefacit narrata sententiarum discordia inter ipsum ac fratrem, intactâ tamen animorum coniunctione. Idipsum proportione obseruatum est in aliis Præsulibus, qui singulari beneuolentiâ Gonzagam & Seripandum prosequebantur.

Legati cùm intelligerent, nihil in ea re statui posse, non accepto 6
priùs responso Pontificis, ex conuentus voluntate designarunt in eodem cœtu Patres aliquot ex singulis nationibus, qui Decreta concinnarent de reliquis tribus capitibus iam expensis, sicuti dictum est; simulque denuntiarunt, vt ad sex proximè apposita perpendenda procederetur: duo siquidem postrema [e], de matrimonio clandestino, in id temporis reiecta sunt, quo de Sacramento Matrimonij agendum esset, eorum interim examine ac disputatione minoribus Theologis relictâ; hoc enim nomine appellabantur ij Theologi, quibus ius suffragij non inerat in generalibus cœtibus, quemadmodum in anteactis conuocationibus notauimus.

[e] Litteræ Legatorum ad Borromeum, 20. Aprilis 1562.

Die qui memorabilem illum conflictum anteceſſit, Tridentum 7
peruenerant Oratores Veneti Nicolaus de Ponte [f] & Matthæus Dandolus, ambo spectatissimi Senatores. Obuiàm in ingressu habuere nonaginta quatuor Patres. Prior incessit in equo, medius inter Hierosolymitanum Patriarcham, & Salmanticensem Episcopum, alter inter duos Patriarchas, Aquileiensem & Venetum. Sed excepti non sunt in generali consessu ante diem vigesimum quintum, Patrono illius Reipublicæ sacrum. Cunctationis causa [g] non fuit, sicuti visum est Suaui, quò solemnior actio redderetur, eo festiuo

[f] Hic Orator fuerat apud Iulium III. ac deinde Dux Senatus, vt præsertim Gratianus narrat in Vita Commendoni.

[g] Litteræ Legatorum ad Borromeum, 20. Aprilis 1562. & Acta Palcotti.

Digitized by Google

stiuo die actoribus accommodato; sed quòd in litteris quas gerebant, ex eius errore qui ab epistolis erat, nominabatur Synodus iis vocibus, *Vniuersalem Ecclesiam repræsentans*, eademque *præcedentis Continuatio* vocabatur; quorum alterum repudiatum iam fuerat, alterum consultò nondum declaratum. Et insuper Reipublicæ litteræ solùm erant ad conciliandam Oratoribus fidem; neque publica mandata proferebant, vt ipsi fauerent Synodo, eiusque sanctiones exciperent. Suboluit id Legatis per Dominicum Bolanum Antistitem Brixiensem, Venetum Patritium, cui ob egregias hominis dotes plurimum confidebant Oratores, nec Præsides minùs, adeoque semper & adhibitus & in pretio habitus singulariter in Concilio is fuit: huius proinde operâ effecere Præsides, vt Oratores cursorem tabellarium ad Senatum mitterent [h], & posteà litteras ac mandata, quâ opus erat formâ, reciperent; quod euenit. Die igitur vigesimoquinto, induti holoserico raso violaceo, Ducum more, per insolitum ritum excepti sunt in Æde maxima, tum quò auctior esset honorificentia, tum quòd iam incommoda hisce conuentibus euaserat [i] Aula primi Legati, ob auctam adeuntium frequentiam, & ingraueſcentem tempestatis calorem. Ac posteà necesse fuit, vt hæc solùm causa posterior prætenderetur, ibidem pariter coactis cœtibus, ad Oratores Cæsareos mitigandos, qui conquerebantur, honorificentiùs Venetos quàm Cæsareos exceptos fuisse. Perorauit de more Nicolaus de Ponte; qui postmodum inusitatâ modestiâ orationis exemplar promere recusauit, causatus, par esse, vt ea, quippe senis partus, vsus necessitati, non ostentationis pompæ seruiret. Responsum illis redditum est, à Mutio Callino Archiepiscopo Iadrensi dictatum [k].

1562.

[h] Litteræ Legatorum ad Borromeum, 23. & 25. Aprilis 1562.

[i] Litteræ Archiepiscopi Iadrensis, 30. Martij, & 27. Aprilis 1562. & responsum Cæsaris ad Oratores, 9. Maij.

[k] Diarium Musotti.

8 Iam verò quando de Venetis incidit sermo, placet hîc reponere quod paulò anteà auditum fuerat, velle nimirum Grimanum Patriarcham Synodo se sistere, purgaturum criminationes, quas alibi indicauimus [l]. Et sunt qui affirmant [m], à Pontifice paratum animum ostensum fuisse ad id indulgendum: sed posteà siue sui sensus ductu, siue suasu Magistratuum Inquisitionis Romanæ, imposuit Legatis [n], vt denuntiandum Patriarchæ curarent, oportere ipsum non Tridenti sed Romæ se sistere, vbi causa pendebat non modò coram cœtu Cardinalium, de quo diximus, sed etiam coram Pontifice, qui sibi eam assumpserat: illinc ab ipso fugam fuisse arreptam ob suspectos, vt aiebat, iudices, tametsi reuerà diffidendum ei non esset à viris illius Tribunalis; sed ad omnem securitatis amplitudinem ipsi polliceri Pontificem, se iudicium vniuerso Purpu-

[l] Litteræ Legatorum ad Borromeum, 26. Martij, & 9. Aprilis 1562.

[m] Monumenta Musotti.

[n] Litteræ Borromæi, & Pontificis ad Legatos, 18. Martij, & 21. Iunij 1562.

Digitized by Google

1562. ratorum Senatui commissurum. Rescripserunt Legati, se quamuis non admonitos ita responsuros fuisse; id forsitan affirmantes, ne suspicaretur Pontifex, ab ipsis suæ iurisdictionis amplificationem appeti. Dein verò significatum ab illis est, commonitum à se fuisse Grimanum per Barbarum Patriarcham, illius Adiutorem, ne accederet, idque proprio ipsorum quasi motu, Pontificis nomine haud interiecto; sed innotuisse, Grimanum ab eo consilio illuc accedendi iam antè discessisse monitu Senatus, qui aduersam Pontificis voluntatem detexerat, tametsi ab eodem Senatu decretum esset, iteratis precibus eam conciliare, cupientissimo vt tam præcipuus Patritius innocens declararetur: quod sperabatur, vbi illius rationes apud Iudices omnino nouos, & quacumque suspicionis anticipatione puros producerentur. Quid autem posteà contigerit, suo loco constabit.

Cœtus habebantur assiduè, quò perficerentur Decreta futuræ Sessionis, decimo quarto Maij indictæ[o]: sed superuenere litteræ Lansaci, signatæ die 14. Aprilis, ad Mantuanum[p] & ad Synodum scriptæ, quibus ille electum se Oratorem ad Concilium significabat, adiectis duobus collegis, Rinaldo Ferrerio Præside Parisiensi, & Guidone Fabro Consiliario magni Regalis Consilij; suique aduentus festinationem pro viribus pollicebatur; sed vbi non succederet eius accessus ante statutum Sessioni diem, Patres rogabat, vt tres quatuórve dies illam differrent. Propositum id à Legatis fuit generali conuentui die 20. Aprilis; & post longam dissertationem tempus ad deliberandum captum est ad proximum vsque eónsessum[q]. Ratio dubitandi erat, quoniam[r] hinc petitio videbatur æqua & admodum moderata, cùm præsertim coacta fuisset Synodus & petente Galliâ, & ad eam reparandam: hinc in dubium reuocabatur à Castanea, licerétne Patribus præstitutum Sessioni diem extra Sessionem prorogare. Quod Granatensis negauit, propterea quòd Sessionis dies oportebat vt certus esset & notorius, & solemniter indictus, quò cuilibet, ad quem spectabat, in promptu foret eám adire, adeoque priuatis cœtibus facultas illius mutandæ non inerat; hoc enim pacto & occultus ille fuisset, & populus ab anteacta & non reuocata denuntiatione deceptus. 9

Hispani resistebant communiter huic dilationi[s]: Res ab eo sacrosancto confessu solemni ritu firmatas absque grauissima ratione mutandas non esse; eam verò minimè videri in Sessionis dilatione. Quod si in emolumentum Galliæ id cessisset, ad Synodum delatum iri ea de re postulata & à Catholicis illis Principibus, & simul 10

à Pon-

o Acta Paleotti, & arcis Æliæ, & litteræ Legatorum ad Borromeum, 25. & 28. Aprilis.

p Litteræ ad Mantuanum, extant in Diario Synodi.

q Litteræ Legatorum ad Borromeum, postremo Aprilis 1562.

r Acta Paleotti.

s Acta Paleotti, & Salmanticensis Episcopi.

Digitized by Google

à Pontificio in Gallia Legato: Definiendum non esse in futura Sessione, quemadmodum fortassis Orator existimabat, vllum dogma, cuius gratiâ foret opportunum Gallos audiri: paratas fuisse valdè tenues de disciplina sanctiones, quæ ne minimam quidem illi regno variationem inducerent: neque pariter obiici posse, afferri ab Oratore aliquod magni momenti negotium prænuntiatæ Sessioni. Etenim si huiusmodi esset negotium, tam exiguo tempore maturari non posset; adeoque opus foret in alteram posteà Sessionem illud transferre. 1562.

11 Cùm in ea repugnantia consentire videretur ea peculiaris natio, fama peculiarem etiam rationem esse interpretata est. Etenim vbi Sessio absque Gallici Oratoris interuentu haberetur, Piscariæ Marchio, ad eam celebrandam Mediolano rediturus, Regisque litteras ac mandata delaturus, in æmulum dignitatis haud impegisset. Verùm Lansaco præsente durum certamen præuidebatur: adeò vt Ferrariensis Cardinalis Pontificem monuerit [t], vt is omnem contentionem cunctationemque amouendam Oratori curaret de loco quem sibi deberi in Synodo putabat; aliter Tridento abiturum illum extemplò sciebat, eò deteriore rei conditione, quàm si neutiquam venisset, quantò nocentius rebus accidit, quòd post coniunctionem discindantur, quàm si minimè coniungerentur.

[t] Litteræ Borromæi, 6. Aprilis 1562.

12 At maior Patrum numerus ab Hispanis dissentiebat: Æquum perspicuè videbatur, morem gerendum esse Oratori petenti, vbi res liceret; neque vt censeretur illicita, Castaneæ dubitatio, & Guerreri sententia plerosque commouebat. Respondebant enim, in Concilij Sessionibus non exerceri iurisdictionem contentiosam, per quam quispiam in ius vocetur ad suam causam agendam. Atque ita fuisse consuetum prorogare nonnumquam Sessiones extra Sessiones, quod in duodecima Constantiensis Synodi videre erat.

13 Temperamentum nihilominùs excogitatum est, & in cœtu 30. Aprilis cunctis probatum, quippe tum adductis vtrimque rationibus, tum efficacissimæ causæ, alteram ex partibus impellenti, sed non productæ, consentaneum. Id fuit, vt præscripto die 14. Sessio celebraretur, in qua solùm procuratoriæ Oratorum litteræ exciperentur, dilatâ in octauum posteà diem Sessione, in qua stabilita Decreta sancirentur; quod etiam Cæsar laudauit, vbi resciuit [u]. Sæpè rerum agendarum difficultas ex eo nascitur, quòd duo summa capita, duo sibi repugnantia pertinaciter velle videantur: at reuerà sibi per se non repugnant, sed tantùm diuersa sunt; & ideò contraria censentur, quòd nostræ crassæ mineruæ non videantur ea posse

[u] In productа epistola 9. Maij ad Oratores suos.

Digitized by Google

1562. posse contingere nisi in duabus rebus sibi contrariis. Quemadmodum si quis maximum frigus in aqua solùm consideraret, & maximam siccitatem solùm in igne: sed qui perspicaciorem mentis aciem obtinet, rem quamdam iis affectam conditionibus comperit, in qua illa simul coalescant, sicuti hæ quas diximus qualitates simul insunt in terra.

CAPVT VI.

Bauaricorum Oratorum aduentus, eorumque difficultas cedendi Venetis. Expectatio Pontificiæ responsionis de mansione, ad Pendasij reditum. Philippi Regis litteræ, postulantes vt Synodus declararetur Continuatio, & eradatur particula, Proponentibus Legatis, *& ab iis responsiones Regi redditæ.*

POstridie peruenere Tridentum duo missi à Bauariæ Duce; 1
alter, cui Oratoris inerat titulus, Doctor Augustinus Paungatnerus, alter Ioannes Cauillonius, Theologus Societatis Iesu: ingressi sunt non priuatâ solùm ratione [a], sed occultâ. Cùm hi Legatos inuiserent, ipsis exposuerunt, se in mandatis habere, ne Ducis Orator vlli Oratorum cederet, iis exceptis, qui à Regibus aut ab Imperij Septemuiris mitterentur, adeoque infra Venetos eum considere non posse. Responsum à Legatis est, Ab ea Republica duo regna possideri: sed illi subdiderunt, Fortasse sui Principis mentem esse, vt inter regios etiam Oratores Veneti comprehenderentur; non tamen sui esse muneris ita rem interpretari, ad Ducem de eo perscripturos. Interim ne in lites inciderent, se cupere sua mandata producere in cœtu, à quo Veneti ne grauarentur abesse. Præsides Episcopo Brixiensi rem indicarunt, quam Patriæ suæ Oratoribus blandè proponeret. Sed Episcopus id Venetis proponendum acriter dissuasit: ad primum enim rei sonum tum in Oratoribus tum in Senatu peracerba commotio fuisset coorta. Quapropter consilium susceptum est, vt Osius, qui ob exercitum Nuntij munus in Germania peculiarem amicitiam cum Principibus, aliisque Catholicis illius nationis contraxerat, Bauaros rogaret, vt litteras per cursorem ad Ducem mitterent, significantes grauissima incommoda quæ possent exiri, vbi ipse hanc de loco æmulationem cum Republica Veneta capere vellet, atque vt eorum solemnis accessus tantisper protraheretur, dum responsio Ducis peruenisset, quam Legati ex amore concordiæ auidè præstolabantur.

[a] Litteræ Legatorum ad Borromæum, 4. Maij 1562.

Sed

Digitized by Google

2 Sed auidiùs præstolabantur responsum Pontificis de mansionis articulo. Rescriptum ipsis fuerat [b] per Pendasium reducem, illud eos accepturos; sed is infortunium passus est, quod Legatis rei notitiam retardauit: nam illi prope Mantuam ex equo prolabenti dexter humerus fractus est; quare necesse ipsi fuit illic quiescere, & Legatos monere. Verùm illuc miserunt Arriuabenum ex familia Mantuani, qui ab eo & litteras & documenta reciperet. Intereà non desistebant Episcopi ad rem festinandam Præsides impellere per incredibilem anxietatem; quæ vti suspicionis est parens, ita effecit, vt cùm Legati [c] à Paleotto concipiendum curassent Decretum ad propinquam Sessionem, in quò vrbanitatis gratiâ per quamdam honorificam formam redderetur ratio nouitatis ac memoratæ prolationis, opus fuerit illud mutari. Dicebatur siquidem in exemplo conflato; Ad maiorem auctoritatem ac satisfactionem præstolandos esse illos, qui ex aliis prouinciis in viam se dederant, quò posteà promulgarentur cum ipsorum consensu Decreta iam stabilita de reformanda disciplina: dein verò progrediendum, quàm citissimè posset, ad agitanda ea dogmata quæ supererant. Sed eorum complures, qui propensum ad definiendam mansionem gerebant animum, vmbras contraxerunt ex hisce verbis, ex quibus coniiciebant, illum articulum esse seponendum, adeò vt opus fuerit ipsis satisfieri magis vniuersali Decreto. Atque in eo se concordes ostendebant Cæsariani cum Hispanis, communi nomine rem postulantes; quibus adhuc ignorabant Legati quid respõnsi redderent, ob infortunium Pendasij, qui moram ipsis inopinatam attulerat [d] ad mentem Pontificis pernoscendam.

1562.

[b] In litteris Legatorum ad Borromæum, 4. & 9. Maij: & in epist. Iadrensis Archiepiscopi, 11. Maij 1562.

[c] Epistola citata 8. & Acta Paleotti.

[d] Litteræ iam dictæ.

3 Non ita concordabant Hispani cum Cæsarianis, esset nécne declaranda in præsentia Synodi Continuatio: quin quantò acriùs alij calcaribus vtebantur, tantò fortiùs alij habenas inhibebant. Quare cùm verba in Decreti exemplo posita cernerent, *Vt quàm citissimè possit agitentur ea quæ de dogmatibus expendenda supersunt*, enixè petierunt, vt ea tollerentur, quippe Continuationem significantia. Et animaduersione dignum est, à Cæsarianis pro certo positum fuisse apud Legatos, Hispanos consensuros ne fieret de Continuatione mentio vsque ad exitum Concilij, eiusmodi dilatione promissâ: & ex opposito, ab Hispaniæ Rege in quodam libello, quem mox proferemus, fuisse pro certo positum, consentire Cæsarem, vt disruptâ morâ Continuatio extemplò declararetur. Sed vtrumque confestim patuit falsum esse: nam Hispani eodem die quo Cæsariani hoc de ipsis affirmarant, Præsides rogauerunt, ne à parata

Digitized by Google

1562. Decreti forma ea verba tollerent vsque ad acceſſum Auali, qui expectabatur in horas. Is verò poſteà omnino contraria ſignificauit iis, quæ pro certis poſuerant Cæſariani, ſicuti dicetur; & ij viciſſim vt cùm maximè aduerſati ſunt cuicumque ſyllabæ Continuationem indicanti. Quamobrem dicatur oportet, ab animi affectione perturbari in hominibus non ſolùm mentis, ſed ſenſus iudicium, planeque effici, vt in agendis negotiis ſæpè ſonus audiatur diuerſus ab eo qui profertur.

Quò res hæc pleniùs intelligatur, ſciendum eſt, per eos dies allatam fuiſſe Legatis epiſtolam Pontificis cum duobus libellis ad ipſum à Philippo Rege miſſis [e], in quibus de Legatis acerbè conquerebatur; in altero, propter particulam ab ipſis poſitam, *Proponentibus Legatis*; in altero, quòd moram interieciſſent in declaranda Continuatione. Reſcripſerunt illi epiſtolam Pontifici breuem & obſequentiſſimam [f] erga Regem, quæ Hiſpano Romæ Oratori poſſet oſtendi; ſimulque alteram epiſtolam ſatis prolixam ad ipſum Regem ſcripſere, Nuntio Criuello communicandam, qui pariter Philippi ſenſum primo Legatorum ſignificarat. In ea ſtuduerunt tria ſimul coniungere, ſummam in Regem reuerentiam, claram in ſe purgandis rationem, & intrepidam quamdam fiduciam in ſuſtinenda & Eccleſiæ poteſtate & Concilij dignitate. 4

In priori Regis ſcripto memorata particula, *Proponentibus Legatis*, incuſabatur tamquam noua, & quæ Synodi libertatem minueret, offenſionem Catholicis inferret, & hæreticos ab acceſſu retraheret. Ipſi ad ſe purgandum expoſuerunt Regi; Mirari ſe, quòd aliqui tam ſiniſtris ſermonibus, rationibuſque tam friuolis ſtuduiſſent puriſſimam ac benigniſſimam Regis mentem ab ipſius famulis tam addictis alienare. Idcircò in primis oportere, vt Rex ſincerè fieret certior de re geſta, quæ ſic habuit: Particulam illam, vnà cum tenore totius Decreti, fuiſſe priùs ab ipſis communicatam cum ſolis Hiſpanis Præſulibus, ad exiſtimationis ac fiduciæ argumentum, hoc eſt, cum Guerrero & Auguſtino, quorum prior cuncta plenè probarat, alter aliarum vocum mutationem poſtularat & obtinuerat, nullamque difficultatem de illa particula indicarat: fuiſſe poſteà Decretum propoſitum, & vnanimi conſenſu in cœtu generali receptum. Poſt hæc in Seſſione duos tantummodò ex Patribus repugnaſſe, duos alios conſenſiſſe ſub conditione, *vt Legati proponerent id quod Synodo dignum vt proponeretur viſum eſſet*. Intendi per eam particulam, aditum obſtrui malo dæmoni, ne per inquietum aliquod ingenium tentaret præteritas definitiones in controuerſiam 5

[e] Litteræ Regis ad Oratorem Vargas, 22. Martij 1562. inter monumenta Burgheſiorum; & 30. Martij eodem anno inter ſcripturas additas narrationi Muſotti.

[f] Litteræ Legatorum ad Pontificem, & Borromæum, 7. Maij 1562.

Digitized by Google

uersiam vocare, quod à multis adeò expetebatur, & ipsi Regi adeò 1562.
displicebat. Quod si voces erant nouæ, in omni Republica, inter rerum humanarum varietatem fieri nonnumquam prudenter nouas sanctiones. Proinde quoniam eâ tempestate Pontificalis dignitas ab hæreticis nouis machinis quatiebatur, opus esse, vt vicissim à Catholicis nouis molitionibus communiretur. Verùm etiamsi nouitas inesset verbis, certè rebus eam non inesse.

6 In omni Consilio, & in omni Republica rectè administrata proponendi partes non omnium, sed magistratuum esse; aliter enim dotium varietas, & communis nouitatis appetentia, impatibilia incommoda perturbationemque concirent: cuiuscumque Episcopi esse, quæ ad Ecclesiæ suæ bonum faciunt, proponere: Legatorum, qui Romanum Pontificem, Ecclesiæ vniuersalis Episcopum repræsentant, quæ ad vniuersale bonum conferunt; nimirum argumenta planè quæ recensentur generatim in Decreto, in quo dictum fuerat, ea esse agitanda *proponentibus Legatis*: à se tamen ita moderatè hanc auctoritatem exercitam fuisse, vt cuncta rationi consentanea, quæ sibi à Patribus suggerebantur, proposuerint in consessu; quod si qua in re hanc ipsorum iurisdictionem seuerè vsurparant, id vnicè in Regis commodum effectum esse. Etenim cùm priùs decreuisset Synodus publicam adeundi Concilij securitatem offerri cunctis hæreticis, & iis etiam quos sancta Inquisitio in ius vocauerat, prudentes quosdam Episcopos, videlicet Salmanticensem, Durtusensem, & Pactensem monuisse, hinc ortum iri graue incommodum Inquisitioni Hispanicæ, regiæque administrationi, eaque de causa Decretum fuisse reformatum: & quamuis posteà complures cupiissent, vt illud pristinæ amplitudini redderetur, ipsos, suâ vsos auctoritate, noluisse rem vmquam proponi.

7 Nihil inde subtrahi libertatis Concilio: quemadmodum liquidò compertum erat; quandoquidem Legati non modò integerrimam decernendi Patribus reliquerant potestatem, quæ nobilissima ac celsissima pars est, & ea omnia proposuerant quæ à pluribus ac potioribus expeti noscebantur; sed etiam passi fuerant, vt Archiepiscopus Granatensis (huius officiis videbatur credi ab ipsis, ex parte Regis animum in se commotum) auctoritate sibi assumptâ, dum de alio argumento ab ipsis proposito sententiam diceret, ad aliam quæstionem diuerteret, & in consilium adduceret Synodi titulum, quò *repræsentans Ecclesiam vniuersalem* appellaretur; & aliâ vice, vt declararetur, Pastorum mansionem esse Iuris diuini, quæ iam fue-

Digitized by Google

1562. rant reiecta in Pauli III. conuocatione; se tamen permisisse, vt de iis sententiæ dicerentur.

8 De offensione Catholicorum, mirum sibi admodum esse, Catholicum vllum offendi ex eo, quod tam concorditer ab Oecumenica & ampla Synodo statutum fuerat: huiusmodi offensionem ex Christi documento parui faciendam esse, propterea quòd ab iis oriebatur, qui cùm essent cæci, volebant aliorum cœcorum duces esse. Quod postremum opponebatur, de iniecta hæreticis difficultate adeundi Concilij, maiorem charitatis speciem præ se ferre: sed vtinam tantumdem solidæ veritatis obtineret. Vbi spes alioquin affulgeret eorum aduentus, præstò esse Legatos non solùm ad nihil proponendum, sed ne ad loquendum quidem; atque etiam, id si prodesset, ad non remanendum in Concilio. Sed quînam posse rationem hanc ante Regis oculos poni ab ipsius administris ac Præsulibus, qui simul tam inflammato studio numquam cessabant vrgere, vt Synodus declararetur Continuatio; quod in comperto erat, supra cetera effecturum, vt hæretici non modò non adessent Concilio, sed implacabili odio illud ipsum prosequerentur?

9 Tum ad differendum de huiusmodi declaratione progressi, de qua in altero Regis libello sermo erat, dicebant: Tametsi fortasse in rem futura fuisset dissimulatio ad aliquod tempus; tamen quoniam Regi ob singulare studium religionis adeò cordi erat, eique promissa fuerat, & Cæsar (ita pro certo ponebatur in Regis scripto, & quo tempore Legati respondebant) assentiebatur, se in proximè futura Sessione rem esse confecturos; non tamen suspicione liberos, inde offensionem aliquam ortum iri non solùm apud hæreticos, sed etiam apud quosdam Catholicos, qui ad eum vsque diem animis pendebant, & ancipites erant. Postremò Regem precabantur, ne fidem haberet contra ipsos & actiones Synodi, quibusdam hominibus, qui Regiæ Maiestatis obsequio priuata sua commoda aut affectiones aut sententias obtegebant. Quid repugnantius libertati Concilij, erga quam tam egregium studium ostentabant, quàm velle peruertere id, quod communi concordiâ, duobus exceptis, confectum erat? Quod fortius telum ad impugnandam firmitatem rerum, quæ Pauli ac Iulij ætate constitutæ fuerant, cuius gratiâ tam acriter ferueſcebant, quàm velle concutere rem, concorditer ab ipsis stabilitam in præsenti conuentu? Ne sineret Rex in splendorem glorioſissimi nominis sui hanc maculam illabi, quòd ipse arrogare sibi voluisset potestatem in Synodis, & illius cursum retardare, quæ regij patrocinij fiduciâ coaluerat. Religioſissimos maiores

Digitized by Google

iores suos imitaretur, qui probè intellexerant, ipsorum partes esse obsequi ac patrocinari Conciliis, non ea regere, nec turbare. Præcipuè verò proximum esse inuictissimi parentis exemplum, qui dum Tridenti Concilium habebatur, noluerat vmquam manum illi admouere, nisi in ope ferenda quò felicius procederet; & semel, cùm ipse recto animo cuperet vt quædam stabilita Decreta retardarentur ad reducendos aberrantes, id per quamdam (quod ipsi laudi vertatur) reuerentiæ rationem effecerat. Eodem regnante Carolo positas fuisse in Decreto eas voces, *Proponentibus Legatis*, non priùs vsitatas; & tamen eum non modò illis non obstitisse, sed fauisse, tametsi fremerent hæretici in Ecclesiam contumaciùs. Legatos itaque ab ipso par patrocinium petere, quod Aualus ipsius nomine spoponderat Synodo; & cuius gratiâ liceret Regi diuinum sibi patrocinium sperare ad omnem sui diadematis prosperitatem. 1562.

10 Ad explendum historicæ veritatis officium, cuius est non solùm nihil simulare, sed nihil dissimulare, sincerè animaduertere oportet, quemadmodum allatarum responsionum medulla nihil discrepabat à vero; ita postremis hisce exemplis modicum inesse robur. Etenim ætate Pauli III. voces illæ, *Proponentibus Legatis*, propugnatæ ac retentæ fuerant [g] à Ceruino, repertis illarum vestigiis non contemnendis in Synodis anteactis. Et cùm Carolus aut diu instititit vt tardè procederet dogmatum decisio, aut minatus est cuicumque translationem molienti, perquàm molestè id ferebatur, & de ipso plurimæ auditæ sunt querimoniæ. Sed hominum mos est, mortuos commendare, & de viuentibus conqueri; idque genus quoddam artis est, imitantis amabilem quamdam naturæ dotem, quæ vt nos efficiat bonos, maiores nostros expingit meliores.

[g] Vide lib. 6. cap. 12.

CAPVT VII.

Piscarius Tridentum reuersus. Eius postulata, præsertim de Continuatione declaranda. Ea Regi promissa à Legatis per litteras Aualo traditas. Mora à Cæsareis petita, vt Cæsarem de re commonerent. Sessio tertia, seu decima nona, habita cum prorogatione Decretorum. Variæ Suauis errata, & commenta.

1 LEgatorum molestia ob Philippi Regis querelas, mitigata ex parte accessu Piscarij Mediolano redeuntis, qui quatriduo ante Sessionem indictam peruenit [a], & sensa valdè moderata deprompsit. Quod primo loco postulauit, fuit ne mutaretur Index librorum

[a] Litteræ Borromæi ad Legatos, 11. Maij 1562.

1562. brorum, ab Inquisitione Hispanica confectus, quod ad ea regna spectabat; neque concederetur veniendi securitas illius Inquisitionis reis. In vtroque Legati significarunt, opus non esse nouo ipsius postulato, cùm iam in Regis gratiam ipsi sanctionem anteuertissent.

Aliunde iisdem compertum fuit, illum recusasse Hispanis Episcopis adhærere in ipsorum postulatione tam feruida, quò mansionis obligatio declararetur; idque Legatis supra modum placuit. Etenim tametsi nondum exceperant litteras à Pontifice, traditas Pendasio, nihilominùs ex aliis, quæ celeriùs Româ peruenerant, de mente Pontificis certi erant; quâ ipsis iniungebatur, vt quando Patres de illo articulo adeò dissidebant & contendebant, cumque in quibusdam conspicerentur indicia moliminum, quibus per eam declarationem deducerent consecutiones Apostolicæ Sedi perniciosas, daretur opera, quantum per modos mitiores, Synodique libertatem liceret, vt in aliud tempus illius tractatio reiiceretur, donec æmulatione restinctâ, tranquilliori ratione, animoque sinceriori res decerneretur. Quod arbitrabantur Legati se perfecturos, repositâ sanctione articuli, cùm posteà dogmatum examen habendum erat de Ordinis Sacramento, ad quod spectabat propria tractatio ordinis Episcoporum, & ligaminum, quæ cum eo copulantur: nec desperabant, eam se moram pacificè impetraturos, dummodo præpotentis auctoritatis valida calcaria, sibi latus vrgentia, non haberent, cuiusmodi fuisset Catholici Regis per Oratorem auctoritas.

Nec prætermiserunt Hispanienses Episcopi toto perflare spiritu, ad Aualum suis ardoribus inflammandum. Sed is cùm vel Mediolani insusurratum sibi fuisset, hanc definitionem noxiam Regi futuram[b], cui multò minùs licuisset in posterum Episcopos è suis sedibus euocare, percontatus ea de re fuerat Martinum Aialam Episcopum Segouiensem, qui aliàs interuenerat Synodo, Aciensis tunc Antistes, & doctum librum ediderat de Traditionibus. Hic liberè fassus illi fuerat, id verum esse; nihilominùs eiusmodi se sententiæ fauisse, quoniam cùm ab Hispania proficiscebatur, denuntiarat, nullam à se in Concilio rationem habitum iri regiæ vtilitatis. Quare cùm Orator Tridentum peruenisset hisce sensibus imbutus, faciliores præbuit aures admonitionibus, quibus conatus est Oratorem præoccupare Simonetta, Regis subditus, & Mediolani natus. Hic ob oculos illi posuit, per eam definitionem imminutum iri Sedis Apostolicæ potestatem, in quam hæretici vnicè collimabant;

[b] Ex epistola Simonettæ ad Borromæum, 14. Maij 1562.

Digitized by Google

bant; imò potiùs non vnicè, cùm in regiam æquè poteſtatem machinam molirentur, quemadmodum in Germania & Gallia cernebatur. Indignum planè videri, quod à duobus Hiſpanicis Epiſcopis Pariſienſis in fœdus adductus fuerit ad hanc expeditionem, tametſi ex ipſis alij fuiſſent id deteſtati, cuiuſmodi fuerat Salmanticenſis. 1562.

3 His itaque perſuaſionibus quaſi humeſcens Orator, ineptus euaſit ad ignem concipiendum ex accenſis cohortationibus complurium ſuæ nationis Epiſcoporum. Sed non modica ſupererat Legatis difficultas, ab eo iniecta de Continuatione declaranda: in id omnes ille neruos intenderat, cùm ipſam non ſolùm vellet exercitam re, ſed verbis expreſſam, quæ in præſentia operibus efficaciora cenſebat, & promiſſis nequaquam acquieſcebat; quin Tridentum venerat pollicitationum antecedentium, quæ iam maturauerant, ſolutionem accepturus. Et quò res eſſet firmior, poſtulabat, vt leges quoque de diſciplina, latæ in Pauli ac Iulij Synodo, per captam poſteà opportunitatem in præſenti diſertè confirmarentur. Huic poſtremo poſtulato, quippe longinquiori, facile conſenſerunt Legati: ſed ſimul Oratori oſtenderunt, par non eſſe, vt Continuatio declararetur in ea Seſſione, quæ reipſa nonniſi prorogatio ad alium diem futura erat. Petiit tunc Orator, quòd & conceſſum eſt, vt ſaltem reponerentur in Decreto voces, quas Cæſarianis poſtulantibus abraſas eſſe iam diximus; & onus ſuſcepit illos ſedandi: ſed fruſtrà ſuſcepit, cùm illi conſtanter repugnarent cuiuis dicendi formulæ Continuationem indicanti.

4 Denique in eo conuenere Legati, vt in Seſſione omitteretur memorata particula: ſed ex altera parte (quemadmodum efflagitabat Aualus) Legati ſuam fidem obſtringerent in litteris, quas ipſi ad Regem ſcriberent, & Oratori traderent, ad eam declarationem in Seſſione, quæ ſubſequeretur, habendam. Quod à Legatis negari non poterat, poſito iam ſuperiori promiſſo, tum ipſorum, tum Pontificis, & tam diuturno tempore, quo ipſa rei executio incaſsùm dilata fuerat in gratiam Cæſaris, ad hæreticos Germaniæ præſtolandos. Huiuſce nouæ promiſſionis voluerunt Præſides vt Cæſariani quoque fierent conſcij, patefactâ ipſis neceſſitate rationum, quò Philippo Regi ſatisfieret. Hi verò in his anguſtiis eam certè dilationem petiere, quâ poſſent rem enatam per curſorem ſignificare Ferdinando, eiuſque reſponſum accipere. Quapropter conſtitutum eſt, vt futura Seſſio non celebraretur 21. Maij, ſicuti deſignatum fuerat, ſed quarto Iunij: & pro Seſſione indicta 14. Maij.

Digitized by Google

1562. 14. Maij conflatum est à Paleotto Decretum prorsus ieiunum, quo dicebatur, Patres honestis de causis statuisse ad quartum diem Iunij Sessionem differre, in qua decretæ sanctiones promulgarentur: interim verò Deum precari, vt ipsorum animos aurâ sui Spiritus sic afflaret, vt quod in ipsius gloriam cederet, perficeretur.

Habita igitur est 14. Maij Sessio tertia, seu decima nona. Sacrificium ad aras obtulit Trinigianus Venetus Patriarcha; è suggestu latinè dixit Beroaldus Episcopus S. Agathæ. Excepta sunt mandata Oratoris Hispanici ac Florentini, & Episcopi Canadiensis & Titinienſis, Pannonici Cleri nomine, seruato aduentus, non dignitatis ordine. 5

Hîc recensenda congessi iuncta simul breuitatis gratiâ errata Suauis, & calumnias de rebus hac tempestate gestis; iis tamen prætermissis, quæ ille comminiscitur, ac disputat de iam memoratis emendationis articulis, per eos cœtus expensis: siquidem de hoc argumento in animo mihi est differere, cùm promulgationem referam posteà habitam earum legum, quæ tunc designabantur. 6

Oratione itaque ad reliquos illius errores restrictâ, initium ducam non ab eo qui grauissimus est ex argumento, sed qui patefacit hominem imperitissimum eorum, quæ publicè contigerunt: cùm exceptio nulla sit, quæ validiùs testem labefactet, quàm quæ rerum, quas ille testatur, ipsum nescium demonstrat. Dicit, in ea Sessione Oratores Heluetiorum exceptos fuisse: at oppositum non modò certum, sed notorium fit ab actis, à litteris Oratoris Florentini ad Cosmum, eodem die conscriptis, à Diario, & à monumentis quotquot supersunt aut illius solemnis actionis, aut etiam Sessionis, quarto die Iunij subsecutæ, in qua reipsa Heluetij excepti sunt.

Affirmat, publicum Bauarici accessum protractum fuisse, quoniam à Legatis spatium captum est, quo moneretur Pontifex de orta inter ipsum & Venetum æmulatione: & tamen nihil studiosius Legati semper cauerunt, quod in ipsis fuit, quàm ne Pontificium nomen hisce nexibus implicarent; quorum solutio poterat interdum dissidij necessitatem afferre. Vera igitur cunctationis causa fuit ea quam memorauimus; ac posteà cùm Ducis responsio Legatos adegit vt confugerent ad Pontificem, ipsius auctoritatem adhibuerunt non tamquam decidentis, sed tamquam impetrantis tum apud Cæsarem, tum apud Bauariæ Ducem, quod suo tempore narrabimus. 7

Refert, Patres obstrepuisse in conuentu, quòd in ea Sessione man- 8

sionis

sionis negotium non declararetur. Id minimè verum fuit; quin minimè fieri potuit, quandoquidem ex mandato conuentus fuerat rogatus Pontifex sententiam suam, nec redditum ab eo responsum audiebatur. 1562.

9 Scribit, Oratores Cæsareos denuntiasse, se confestim discessuros, si Concilium declararetur Continuatio; & Cæsarem in Germania fuisse pollicitum, nequaquam illud eiusmodi fore, sed nouam celebrationem. Vtrumque falsum: etenim ne vestigium quidem huiusce denuntiationis eo tempore reperitur siue in litteris Legatorum ad Borromæum, siue in iis quas Orator Florentinus ad Ducem scripsit, siue in aliis legitimis monumentis; nec mandata Cæsaris ea de re priùs peruenere, quàm 26. die Maij, per litteras signatas die 22.[c] neque per ea mandata iubebantur Oratores Tridento discedere, sed à functionibus abesse. Nec denique poterat Cæsar spopondisse id quod pernoscebat à se præstari non posse, & aduersùm quàm Pontifex toties ipsi per suos Nuntios libellosque declarauerat, quemadmodum in hoc volumine perspicuum est.

[c] Constat ex litterarum volumine, quod alio loco citabitur.

10 Narrat, Aualum, commotum profectione, quam Cæsariani minabantur vbi Continuatio declararetur, & cohortationibus Mantuani, frigidiùs se gessisse in ea declaratione postulanda: at omnino contrarie se res habuit. Aualus siquidem à Legatis promissum postulauit, ab ipsis ad Regem scriptum, sibi traditum, & Cæsarianis ostensum, quo sponderetur Continuationem in propinqua Sessione declaratum iri.

11 Ait, opportunè Lansaci litteras adueniisse, postulantes Sessionis prorogationem, quò Mantuanus, cupidus gratificandi Cæsarianis, illis vteretur ad eam prorogationem proponendam. Anacroniſmi plusquam poëtici, cùm Poëtis permittantur in rebus vetustis; sed Suauis in recentibus illos fidenter vsurpat. Lansaci litteræ peruenerant, & idcircò decreta fuerat prorogatio postremo die Aprilis; adeoque decem diebus antequam rediret Aualus, promeretque postulata Cæsarianis molesta, cùm ille nonnisi die decimo Maij Tridentum peruenerit[d].

[d] Ex litteris Legatorum, & Oratoris Florentini, & ex Diario.

12 Hi omnes non malignitatis sed temeritatis sunt lapsus, vt qui nihil causæ per se interessent: sed existimauit Suauis interesse causæ, quòd ipse rerum gestarum peritissimus crederetur; suisque coniecturis ausus est ea supplere, in quibus aliorum monumenta sibi deerant, qui mos in ipsius opere perpetuus fuit. Et hîc mihi libet aliqua eiusmodi delibanda lectori promere, quæ narrata priùs argumenta suppeditant.

Digitized by Google

1562. Comperit ille, Oratores Heluetios ante Sessionem narratam ad- 13
uenisse; & hinc non tamquam verisimile, sed tamquam à se compertum affirmauit, in ea fuisse illos exceptos. Quod non euenit, dato ab ipsis, in gratiam Legatorum[e], loco solemni accessui Florentini, cuius procuratoriæ litteræ ante litteras Heluetiorum recitandæ erant propter antecedentem illius aduentum, quique eam vrbanitatem ab Heluetiis merebatur, ne loci æmulationem eo die secum inirent, quando eius Princeps indulserat, vt ipse in reliquis functionibus & præteritis & futuris liberum illis campum concederet.

[e] Litteræ Mutinensis Episcopi ad Moronum, & Iadrensis Archiepiscopi ad Cornelium Cardin. scriptæ, 14. Maij 1562.

Compertum Suaui fuerat, homines à Duce Bauariæ delegatos 14
supersedisse ingressu ante Patrum conspectum, ob controuersiam cum Venetis; & ratus est cunctationem accidisse, quòd Legati mandata Pontificis opperirentur, & audacter scribere non est veritus tamquam indubitatum id quod falsum erat.

Legit, Episcopos restitisse dilationi capitis de mansione; & hinc 15
non modò concepit animo, sed ausus est affirmare, huiusmodi repugnantiam in eo sitam fuisse, quòd ipsi vellent eius Decretum in prima Sessione; cùm reuerà per eam Episcopi aduersati fuerint consilio Præsidum, de quo diximus, studentium illud argumentum transferre ad Sacramentum Ordinis: vnde qui [f] declarationem articuli cupiebant, in animum induxerant, eos velle potiùs sepelire negotium quàm transferre.

[f] Responsum Legatorum ad Borromæum, 11. Maij 1562.

Resciuit, Cæsarem, eiusque Oratores obstitisse declarationi con- 16
tinuandæ Synodi, comperitque in aliquo prætereà loco, semel idcircò minitatos illos fuisse se secessuros, quod mox narrabimus; & hinc animosiùs pronuntiauit, & Ferdinandum opposita pollicitum in Germania, & Oratores ea de causa discessum Tridento minitatos.

Animaduertit, tunc omissam declarationem; & per audaciam, 17
sed etiam per errorem inde deduxit, Aualum remissiùs se gessisse.

Innotuit ipsi Lansaci postulatio de prorogatione; & hinc pro- 18
gressus idem est, non ad credendum modò, sed ad scribendum, à Mantuano, post petitionem Oratoris Hispanici, captam inde opportunitatem ad declarationem retardandam: & ignorauit, Lansaci litteras fuisse priùs acceptas & exauditas, quàm Auali petitiones prolatas & auditas.

Parem confidentiam animosè Suauis exercuit in depingendis 19
sensibus dictisque Pontificis; sed per eam semper speciem, quâ ille deformior appareret, seu rationis defectu, seu intentionis vitio,

seu,

Digitized by Google

seu, cùm ampliùs non potuit, agendi modo: quo felle quicumque 1562.
oculus non luscus Suauianum atramentum vbique virere comperiet. At è contrario narrare oblitus est id quod typis editum habetur in Oratoris Gallici litteris, nimirum, Pontificem vnà cum Purpuratorum Senatu decreuisse, vt in articulo mansionis suam exerceret libertatem Synodus, admonitis solùm Patribus de ratione Sedis Apostolicæ, prout par erat, habenda. Nequit tamen dissimulare Suauis duo prævalida tela, quibus Pius vti solebat apud Principum ministros, ad retundendas insimulationes subtractæ Concilio libertatis; quamquam studeat ea rubiginosa & hebetata, quantum in ipso est, per suam narrationem proferre. Alterum erat, à quouis Principe laico, & cuiusuis in Synodo iurisdictionis experte, mandata tradi & suis Oratoribus illic degentibus, & suæ ditionis Episcopis, arctiora quàm quæ Pontifex, legitimus Concilij Princeps, mittebat ad Legatos suos, & ipsos Ecclesiasticæ ditionis Episcopos. Alterum, multò liberiores & à Pio & à suis decessoribus manus Concilio fuisse relictas ad reformanda Tribunalia Pontificia, quàm à Principibus non Ecclesiasticis ad reformanda ipsorum tribunalia in abusibus Ecclesiasticæ potestati repugnantibus. Hinc argueret vnusquisque, quis Concilio seruaret, quis adimeret libertatem.

20 Narrare pergit, suppeditatum fuisse subsidium à Pontifice Galliæ Regi in hugonottos tumultuantes, idque ab eo effectum, quò Regem Synodo propitium redderet. Id si Pontifex intendisset, pietati profectò & laudi vertendum illi esset: sed Romani Pontifices per tot occasiones Regibus Galliæ, aliisque Catholicis Principibus opitulati sunt aduersus nostræ Fidei hostes, dum nulla extaret Synodus, vt opus non fuerit Concilio tribui eam suppetiarum causam.

21 Sed intolerabiles præ ceteris calumniæ sunt, quas ille congerit de morum emendatione. Dicit, Pontificem obstrictum se censuisse ad aliquod illius specimen exhibendum, pro eo ac spoponderat; idque ab eo confectum in Tribunali *Pœnitentiariæ*, vt vocant „*sparso rumore, breui quoque Cancellariam & Cameram reformandas.* Antequam progrediamur, in his postremò dictis sistamus, ex quibus persuadere sibi quispiam posset, sparsum huiusmodi rumorem, fuisse quamdam veluti cantilenam ad conciliandum soporem. Diuturnæ comitatis impensâ opus non fuit, vt verbis Pontificis fides haberetur. Mense nondum elapso prodiere sanctiones, quibus & Cancellaria, & Apostolicæ Cameræ Tribunal reformabantur, itidem ac anteà prodierat Romanæ Rotæ correctio: Pontificiorum di-

Digitized by Google

1562. plomatum codex, ad breuem sed certam rei probationem legatur.

Subiicit, *In emendatione Pœnitentariæ, à cunctis expectari rectè* 22
composita ea quæ spectabant ad animarum salutem, ex quibus plurima ibi tractantur; verùm de pœnitentiis, de conscientiis, ac de reliqua spiritus cultura, ne minima quidem mentio in eo diplomate facta est. Quidnam Suauis intelligebat nomine *spiritus culturæ, reiq; ad animarum salutem spectantis?* Num fortè id quod in genere pertinet ad Sacramentum Pœnitentiæ? Nemo profectò eam præstolabatur emendationem in munere *Pœnitentiariæ*, per quam emendationem Pontifex vellet admouere manum iis quæ communia sunt cunctis in Orbe terrarum Confessariis, & quorum trutina & curatio spectabat ad Synodum, quæ super his multa condiderat Decreta in Sessione decimaquarta, ac posteà multa quoque sanciuit in Synodi processu, de quibus infrà. Sed huc reuerà non spectat sententia verborum Suauis, cùm hæc ille subdat: *Sed solùm Pœnitentiariæ sustulit facultates, quas illa exercebat in variis causis Sacerdotiorum, & in causis spectantibus ad externam Regularium disciplinam.* Videamus, an hic scriptor is sit, quem pudeat mentiri, saltem in rebus patentibus cuicumque oculos in fronte gerenti. Spectárne *ad conscientiam, & ad culturam spiritus*, quòd Simoniaci, quamuis occulti, ita non possint absolui, vt apud se retineant aut Sacerdotium, aut collectos ex eo prouentus, aut quidquam aliud è sacrilega conuentione decerptum, quin ita etiam, vt perpetuò sint inhabiles ad huiusmodi Sacerdotium? Quòd voluntarius interfector nequeat absolutionem consequi, nisi cum ineptitudine perpetua tum ad superiorem Ordinem obtinendum, tum ad quodlibet altaris ministerium exercendum? Quòd ne in interiori quidem foro cuiuis fas sit retinere fructus immeritò perceptos, eò quòd ipse in Sacerdotium sese intruserit, siue quòd statuto tempore Ordines non susceperit, siue ex quocumque alio tituli defectu?

Ad enormissimam calumniam progrediamur. Scribit, à Ponti- 23
fice sublatas fuisse *Pœnitentiariæ* huiusmodi facultates, *nihil pronuntiante, an id effectum esset, vt eas facultates, quæ Pœnitentiariæ auferebantur, aliis magistratibus impertiretur; an quòd ipse abusus minimè decentes, adeoq; exterminandos Româ putasset. Sed euentus ambiguitatem extemplò sustulit: eadem enim à Dataria concedebantur, ac per alias vias, maiori duntaxat sumptu; atque hic ex emendatione fructus extitit.* Auctor hic ex eo confidentiam hausit, quòd sciret, à plerisque non legi diplomata, nec tribunalium vsus cognosci; promptamque fidem porrigi rebus, quæ fidenter narrantur, præsertim in eorum dedecus,

Digitized by Google

decus, quibus dignitas ac potentia inuidiam pariunt. Hîc vnum à lectoribus postulo, vt octauam horæ partem insumant in ea Constitutione lustranda, tum de subsecuta consuetudine percontentur quemcumque hominum, mediocriter Datariæ vsus expertum. Auferuntur per hoc Pontificis diploma summi Pœnitentiarij potestati, commutatio ac derogatio postremarum voluntatum; coniunctio, suppressio ac translatio Sacerdotiorum; concessio Sacerdotiorum, quæ sunt addicta familiis, & vulgo Iuspatronata vocantur, ex aliis titulis, quàm fundationis dotisque attributæ; facultas Sanctimonialibus extra Cœnobium degendi, & eadem facultas Regularibus, nisi adsit Moderatorum consensus; declaratio irritæ professionis in quibusdam peculiaribus casibus, & absque quibusdam certis probationibus ibi quæsitis; apostatarum absolutio absque iuncta obligatione redeundi aut ad proprium ipsorum Ordinem, aut ad alium, haud minùs arctum, sublatâ eisdem ad obtinenda Sacerdotia facultate, aut ad vitam extra septa Cœnobij agendam, etiam per Moderatorum consensum; facultas suscipiendi Ordines à quouis Episcopo, sine veris ac iustis causis, ob quas illi suscipi non possint à proprio Præsule; absolutio à violata libertate, aut ab iniustè arrepta iurisdictione Ecclesiastica, absque iuncta obligatione satisfaciendi læso. Num fortè huiusmodi concessiones facilè impetrabiles per Datariam aut per aliam viam superfuerunt, adeò vt solus emendationis fructus extiterit, quòd maiori dispendio illæ obtinerentur, quemadmodum audet affirmare Suauis? Num per hæc leuiter Ecclesiasticæ disciplinæ consultum? 1562.

24 Alia sunt in eodem diplomate, & pauciora numero & pondere leuiora, quæ nec ea sunt vt fieri non possint, nec eorum aliqua, maximè ardua vt per Datariam impetrentur; qualis est facultas suscipiendi Ordines ante præscriptam à Iure Pontificio ætatem; & dilatio siue vt quis consecretur, siue vt sacros Ordines accipiat vltra spatium præscriptum Episcopis, Ecclesiarum rectoribus, & aliis prouentu Ecclesiastico dotatis; & facultas testandi alicui Religioso: sed etiam de his vnusquisque vir cordatus intelligit, quantò firmiùs persistat integra disciplina, si qua lex solùm rarò ac difficulter relaxetur, & proprio ipsius Principis beneficio, qui ex potentia intrepidus, ad repulsas non difficilis est, adeoque ad relaxandam legem exigit longè grauiores causas peculiaris conuenientiæ, quàm si huius ærarij clauis esset penes inferiores administros. Hi namque sæpiùs, cùm est in ipsorum manu, facilè cuilibet illud aperiunt, quò beneuolos sibi comparent; adeoque efficiunt, vt lex ampliùs non

Digitized by Google

1562. sit lex, cuius est vt sit norma; norma siquidem ea non est, quæ plerumque locum non habet. Exempli causâ: vnusquisque sanæ mentis perpendat, quò deueniret Ecclesiastica disciplina, si quod interdum impetratur à Pontifice, per *Datariam* liceret Confessariis in conscientiæ foro concedere: quin sanè ea pecuniæ solutio, quæ ad alicuius legis laxamentum habenda est, aut in Pontificis, aut in aliorum Principum Curia; quamuis obnoxia tot querimoniis vulgi, qui non animaduertit (cùm in omni principatu necesse sit collationes imponi) nec æquiorem, nec suauiorem vllam esse, quàm quæ ipsis Principum beneficiis obtinendis imponitur: ea inquam pecuniæ solutio hac etiam de causa peculiare quoddam emolumentum confert. Etenim ipsa notabilis pecuniæ priuatio, post reliquas deuoratas difficultates, ad obtinendum diploma toleranda, legis ac disciplinæ valida quædam sepes est, quæ multos arcet à relaxatione quærenda. Sed hac de re penitiùs, cùm de coniugiorum laxamentis agemus. Enimuerò non eiusmodi fuere prudentium virorum sensus de illa Constitutione, cuiusmodi Suauis depingit: imò Gallicus Romæ Orator, cùm ad Lansacum [a] Tridento destinatum scriberet, eam & à singulari religionis studio profectam, & ad reformandam disciplinam admodum efficacem affirmauit; aliasque consimiles id temporis editas à Pontifice connumerauit, quibus abolitum est munus Quæstorum [b] ad S. Petri Basilicam construendam, aliaque pia opera (de quo pariter ad Legatos scripsit, idque postea Concilij Decreto perfectum est, vt constabit) adeò vt in posterum omnes Indulgentiæ gratis impertirentur. Similiter sublati sunt Cardinalium regressus in renuntiationibus Infularum; idcircò ea reiecta, quæ proposita fuerat in Senatu, Farnesij Cardinalis nomine, de Spoletina Ecclesia Fuluio Vrsino concedenda. Sed mirum non est, si quæuis egregia disciplinæ reparatio nihili habeatur ab eo qui destructionem vellet: quæuis enim distantia vnius status ab altero, quippe finita, speciem nihili præfert, collata cum distantia inter esse & non esse, quippe infinita.

[a] 9. Maij 1562.

[b] Ex memoratis litteris Legatorum ad Borromæum, 17. Maij 1562.

CAPVT

Digitized by Google

CAPVT VIII. 1562.

Mandata Legatis tradita per Pendasium à Pontifice; eorumque responsa. Sensa Pontificis, & Aulæ Romanæ.

1 QVinam reuerà Pontificis esset animus in restituenda disciplina, liquet, si non aliunde, ex responsis Pendasio traditis. Rediit tandem qui missus à Legatis fuerat, & ab illo ægrotante litteras acceperat, ac mandata per vocem habita; & erant huiusmodi [a]: Quasdam adnotationes ad nonaginta quinque capita proposita is afferebat, à Pontifice confectas, qui, prioribus octoginta quatuor in Concilio ferè omnino repositis, vndecim postrema, ad sua Tribunalia pertinentia, legibus quas ipse sanciret reformanda seruabat. Hoc posito, ipsos in primis monebat [b], vt morum emendatio moderatè se haberet, ne aut in perturbationem potiùs Christianæ Reipublicæ, quàm in remedium abiret, aut in abiectionem potiùs quàm in restitutionem Aulæ Romanæ, quæ Caput est, nec solùm leges dat reliquo corpori, sed ipsum planè constituit. Quare ne facilè commouerentur ab iis quæ proponerentur à quocumque ac peterentur, cùm in humano genere nulla sit maior copia, quàm eorum qui vellent humani generis esse reformatores.

a Extat in scripturis Seripandi, vt suprà.

b Cuncta ex litteris Legatorum ad Borromæum, 7. Maij 1562.

2 Ad id rescripsere Legati: Quemadmodum optimum erat quod monebatur, ita se illius minimè indigere, cùm vnusquisque ipsorum per se cognosceret, quàm id verè diceretur, adeoque paratus esset ad omnem curam, omnemque spiritum impendendum, quò Aulæ Romanæ splendor illæsus persisteret, nec arbitrari, se magnum in eo certamen offensuros. Etenim quædam Romæ proposita, & quasi destinata ab Hispanis, vt in Concilium referrentur, ab ipsis etiam Hispanis tamquam falsa & commentitia reiici; & insuper ab iisdem pronuntiari, si quæ sanctiones sibi necessariæ viderentur Ecclesiis illius regni, nullum ipsos sermonem de iis habituros, antequam cunctis Ecclesiis vniuersè consultum foret.

3 Secundo loco monebat eos Pontifex, vt cùm aliquod, quod ad ipsos Romanos Pontifices attineret, sanciendum esset Decretum, ipsius nomine fieret cùm hac inscriptione, in multis Synodis vsurpata: *Pius Papa IV. approbante sacrosanctâ Synodo.*

4 Ad ea Legati: Eam inscriptionem nonnisi cùm ipsi Pontifices adessent Conciliis, vsurpatam fuisse, ac proinde cùm deliberaretur de illius vsu Pauli III. tempore, post matura consilia tum à Pontifice tum à Legatis prætermissam; quippe & euentum difficilem, &

1562. & magnum ſtrepitum habituram; ſed à ſe cenſeri, opus non eſſe vt huic negotio conſuleretur, cùm ipſi tunc paratos ad id animos minimè cernerent, paratiſque iidem eſſent ad obſiſtendum; propterea quòd par non erat, vt Synodus, quippe quæ inferior, manum extenderet ſupra ſui Capitis auctoritatem. In quo patet, quantum libertatis Synodo ab eo vſque tempore à Pontifice conceſſum ſit, cùm ab ea quaſi leges accipere non grauaretur, dummodò, vt ſuam prærogatiuam illæſam præſtaret, ipſe legiſlator appareret.

Idem prætereà oſtendebat Legatis animi propenſionem ad Hiſpanicam Cruciatam auferendam: ſed optabat prudentem illorum operam, per quam ab aliquibus illius nationis Epiſcopis id Concilio proponeretur. 5

In hoc: Sibi quidem probari conſilium, modò res perfici poſſet citra Hiſpani Regis indignationem; ſed ſimul videri ſibi, fieri non poſſe, vt ad hoc poſtulandum Hiſpanienſes Antiſtites adducerentur: quamuis enim illi deſiderio in id ferrentur, & in priuatis colloquiis rem probarent, neminem tamen auſurum fuiſſe id petitione publicâ profiteri, & ad expeditionem claſſicum canere. 6

Tum illos hortabatur Pontifex, vt alacri eſſent animo, nec ſinerent vinci ſe magnanimitatis laude à Legatis, qui Synodo interfuerant ætate Caroli V. per ea tempora armis præualidi; ſimul etiam omnem ſuam operam illis exhibebat apud Principes ad quietem tranquillitatemque Concilij. Ea cohortatio Legatos acriter pupugit, quaſi timiditatis exprobratio: quocircà reſponderunt, Oſculari ſe quidem ſanctiſſimi Patris pedes ob huiuſmodi hortamenta; ſed eo ſedente numquam ſe timoris cauſam offenſuros, oſtenſuroſque per quaſcumque rerum conditiones, quantam in ipſorum animis vim haberent ſtudium Pontificiæ auctoritatis, & emolumentum Eccleſiæ, ad quoduis humanum diſcrimen ſubeundum, longeque ſuperandos animi magnitudine Pauli III. Legatos; indicantes trepidum animum, quem illi præ ſe tulerant de ſtatione Tridentina: eâ ſiquidem trepidatione permoti videbantur, ad opportunitatem diſceſſus audacter amplectendam, atque ad peruicaciter repugnandum propoſitæ ſæpiùs remigrationi. In quo ſanè arbitror, idque ſuo loco non diſſimulaui, illos ſi non formidine, ſuſpicione ſaltem modum prætergreſſos. Pergebant Legati ſenſum punctionis patefacere, quem ciet in generoſis animis ſocordiæ inſimulatio; Ignorare ſe, veréne id ſignificaret Pontifex, an ex notitia non vera; grates tamen à ſe illi perſolui ob præſtitam ad promouendum Concilium opem. 7

De

Digitized by Google

8 De manſionis articulo ſignificabat Pontifex, quando tanta erat diſſenſio & æmulatio, aliæque accedebant rationes, à ſe alterutrum optari; Vel vt diſputatio ſopiretur omnino, vel vt tantiſper protraheretur, dum æſtu deferueſcente, de re tamquam in Senatu, non tamquam in prælio deliberari poſſet: eâque proinde ratione, quæ nec alteris animi elationem afferret quaſi triumphus, nec alteris abiectionem quaſi clades. 1562.

9 Reſponſum eſt, Primum ex propoſitis conſiliis perdifficile ſibi videri; ſed alterum deſperandum non eſſe, dilatâ illius argumenti tractatione ſiue ad tempus incertum, ſiue ad Ordinis Sacramentum.

10 Adhortationem addebat ad animos inter ſe coniungendos; ſed adeò inflammatam, vt ſpeciem obiurgationis de oppoſito vitio præ ſe ferret.

11 Sed Legati: Videri ſibi, fieri non poſſe, vt vbi diuerſi ſunt homines, diuerſa interdum opinamenta non ſint; quod ipſis quandoque contigerat; ſed ne ſcintillula quidem aduerſæ voluntatis vmquam excitata, cùm omnes ad eamdem metam concordes tenderent, hoc eſt, ad Pontificis emolumentum, ad quod aliam alius viam aptiùs ducere exiſtimabat. Nullam inde moleſtiam Pontifici capiendam: à ſe tamen grauiſſimam capi, quòd eſſet in Concilio qui eiuſmodi ſententiarum varietatem interpretabatur tamquam diſſidia, ſeditiones, & Pontificis detrimenta, ſparſo rumore & illic & Romæ, vnde litteræ plurimæ offenſionis aduenerant, adeoque plurimæ moleſtiæ, iis qui ex animo Pontifici deſeruiebant.

12 Sed in eo res aliter ſe habebat ac plerique Legatorum ſibi perſuaſerant. Acciderat quidem [c], vt aliqui ex Patribus, definitioni de manſione refragantibus, Romam ſcripſerint, ad amicum alius, alius ad cognatum, ad herum nonnemo, tam funeſtas tragœdias excitantes de malis quæ illic imminerent, & quæ in Pontificem ſtruerentur, ac de Præſidum diſſenſione, perinde ac ſi quilibet Legatorum aut Patrum in eam declarationem propendens, eum vellet è Solio deturbare, & quaſi Vaticano proxima clades immineret. Hi nuntij adeò multiplicati, & in tantæ ſuſpicionis negotio, non modò turbam Aulicorum grauiter perturbarunt; ſed inter eam caliginem, quâ res longinquæ ſemper obuoluuntur, Cardinalibus etiam ac Pontifici vmbras offuderunt; docente prudentiâ, vbi res geſta eſt incerta, & negotium ſummum, minùs eſſe vitandam vehementem ſuſpicionem, quæ nos ad ſuperuacaneam quamdam cautionem expellat, quàm ingentem fiduciam, quæ nos ſopiat in quadam periculoſa negligentia. Sed cauſa potiſſima, quæ Pio ſuſpicionem

[c] Acta Palcotti, & narratio Muſotti.

Digitized by Google

1562. iniecit, fuerunt arcana monita aut ad ipsum perscripta, aut ad Borromæum, non solùm à compluribus Episcopis, qui se studiosissimos Apostolicæ Sedis profitebantur, sed à Simonetta, pro eo ac infrà patefiet; vtpote ab homine, quem agnoscebat à Pontifex magnâ fide, magnâ pietate, magnoque candore præditum, & adeò in legum scientia præclarum, vt quando is ita censeret, tamquam vera & non commentitia habenda essent ea pericula, quæ collegarum aciem laterent.

Quare Pontifex ad eam rem certum quemdam cœtum constituerat, sex Cardinalibus conflatum, qui summâ rerum experientiâ pollebant. Ex huius cœtus sententia, post maturam deliberationem, statuerat apud se Pontifex nouos Legatos addere, quibus & maiorem in concordiam veteres reuocarentur, & ipse certior esset, illic adfuturos sibi ministros iis affectionibus liberos, quarum vi trahimur ad suadendum nobis, amandumque tamquam verum id quod anteà pro vero habuimus ac sustinuimus; eosdemque solùm intentos ad Sedis Apostolicæ commoda. Ad quod etiam illum impulerat Simonetta. Huic proinde per Borromæum significauit Pontifex [d], se ad id moueri præcipuè ipsius consilio; eumque cohortatus est ad oppugnandum ore impauido quemcumque collegarum, qui Sedis Apostolicæ detrimenta tentaret. Ad tres huic legationi destinandos animum conuertit, ad Cicalam Cardinalem, à titulo S. Clementis appellatum, ad Burdegalensem (tametsi non comperio de illo sub initium fuisse cogitatum) & ad Nauagerum. Ex his prior, studio religionis animique præsentiâ conflagrabat; adeò vt [e] Iulius III. cùm inito fœdere cum Carolo, syllabum ad eum misit eorum Præsulum, qui in Collegium cooptati, potuissent in quouis euentu obsistere potentiæ, quam obtinebat ex numero Gallica factio, scripserit eâ quâ solebat verborum efficaciâ, pectus à Cicala geri, quo in armatam aciem impetum faceret: & præterea Iurisperitus eximius, & in Romanis Tribunalibus expertus inter primos habebatur, in quibus munus præcipuum administrat Apostolicæ Cameræ Auditor; nec minori potiebatur Concilij peritiâ, cui Paulo Pontifice cum auctoritate ac laude plurima interuenerat; & in eo patria quoque placebat, cùm Ligurum natio propenso in Sedem Apostolicam animo esset: in eo proinde ac in Simonetta, suam fiduciam singulariter se collocaturum Pontifex scripserat. Burdegalensis ortus in Gallia, ab Æmilia originem trahens, cùm esset Angulosmensis Episcopus, non modò piam, sed etiam constantem animi religionem præ se tulerat; cui posteà regium apud Pontificem Orato-

13

[d] 11 Maij 1562.

[e] In notatione tradita Petro Camaiano, 10. Octobris 1552. inter Burghesiorum scripturas.

Digitized by Google

Oratorem agenti, vtriusque gratiâ sibi plenè comparatâ, ab altero quæsita purpura, ab altero collata fuerat, cùm eius operâ Concilij negotium inter eos tunc faciliùs transactum fuisset. Vnde spes erat, ibi quoque difficultates, quæ inter duos Principes de Continuatione suborirentur, ab ipso pari studio ac fiduciâ complanatum iri: & insuper, ob variam eruditionem, videbatur ab eo posse res dirigi non minùs litterariis artibus, quàm ciuilibus. Nauagerus, sublimis Reipublicæ Senator egregius, multis apud Reges legationibus excultus, ac Romanâ potissimum, quâ peritissimus illius Aulæ, simulque animo nauiter Ecclesiasticus euaserat, omnino idoneus habebatur ad ea tam procellosa dissidia ad concordiam reuocanda; sed idoneus potissimùm ad benè inter se animatos coniunctosque retinendos Venetæ ditionis Antistites, & numero non paucos, & æstimatione conspicuos. Pontifex itaque hoc consilium firmiter suscepit; tametsi molestiam præuideret ferè omnium veterum Legatorum, & præcipuè Mantuani, cui aduentu Cicalæ, Principis inter eos, prærogatiua erat amittenda. 1562.

14 Nec se cohibuit Pontifex, quin austerè Legatos commoneret, variis litteris eodem die [f] super ea re conscriptis tum à se, tum à Borromæo iussu suo, illos offensioni magnoque detrimento fuisse ob discordias inter se: & ob illius negotij tractationem suo ipsos muneri defuisse, dum permiserunt importunam quæstionem illam suscitari, quæ vsque ab ætate Pauli III. euitata fuerat ac prætermissa; idque præsertim, cùm priùs nec inter se neque cum reliquis concordarent: licuisse ipsis in eo negotio voces extinguere in ore Cæsarianorum, postulatis ad eam vsque horam iteratis à Cæsare, vt dogmatum definitio retardaretur, cùm id dogmatis planè definitio esset: nouâ dein culpâ non vacasse, quòd cùm maior sententiarum numerus huiusmodi definitioni repugnabat, omiserant Decretum conficere, tricis in Pontificem non reiectis. Adiecit Borromæus in litteris ad Mantuanum; Adigi se ab ingenti obseruantia ac beneuolentia erga ipsum ad eum monendum: impulsum forsitan ipsum fuisse obtentu specioso conscientiæ ac religionis à quibusdam, qui illius amplitudini gloriæque inuidebant, quique si gradum ipsius obtinuissent, eiusdem in agendo rationem haud imitati fuissent.

[f] Extat in litteris Borromæi ad Legatos simul, & ad Mantuanum peculiariter, & in epistola Pontificis ad Legatos simul, 11. Maij 1562.

15 Huiusmodi obiurgationes, quæ ex ea parte in commune conscriptæ satis videbantur vnicè Mantuanum ac Seripandum petere, aliquo pacto leniebantur, ac tolerabiles fiebant à Pontifice, quippe qui subiecerat; Quemadmodum ipse libenter excipiebat quæ illi suggesserant, paratamque gerebant dexteram ad ea perficienda; ita

Digitized by Google

1562. se confidere, ab ipsis æquo animo sua paterna monita acceptum iri. Sed recentium Legatorum electio ictus quidam erat, quo Borromæus existimauit Mantuani patientiam victum iri. Quare in litteris ad eum seorsim scriptis incredibilem ea de causa ægrimoniam præ se tulit: Se, & Gonzagam Cardinalem, extrema quæque conatos, vt ab illo consilio Pontificem dimouerent; sed incassum. Quamquam enim Pius singulari Mantuanum beneuolentiâ prosequeretur, ad quam in summis rebus exercendam per alias opportunitates præstò erat; eo tamen inflammabatur Sedis Apostolicæ studio, ac tam firmiter sibi persuaserat, illius indemnitati opus tunc esse huiusmodi consilium suscipi, vt ea ratio quamcumque aliam in eius animo peruicerit. Quidquid conari potuerat Borromæus ad tuendam Mantuani dignitatem, fuisse, vt Pontifex se ad id permotum illius petitionibus ostenderet; atque hoc ipsum à Pio fuisse pro certo positum in delectorum Cardinalium cœtu, & in epistola, quam ea de re ad Legatos communem scribebat. Alteram præterea Borromæus suo nomine ad Mantuanum scripserat, perinde ac si per eam huiusmodi ipsius postulato responderetur, quam ille, si vellet, honoris sui gratiâ posset palàm proferre.

Pontifex igitur in epistola, quam diximus, ad Præsides scripta, 16
post narrata monita, & post alios stimulos ad celeritatem, quippe Ecclesiæ bono necessariam, addebat, Cognosci à se, opus esse Concilio eximiis Pontificij Iuris Consultis; atque ab efficacioribus primi Legati postulatis, vrgentis vt illò Puteus Cardinalis mitteretur, pro eo ac priùs destinatum fuerat, & in illius ægrotantis loco Cicala Cardinalis, adductum se fuisse, vt illius præsentiâ, quæ Romæ non mediocris erat emolumenti, se priuaret: velle pariter huic addere collegam Burdegalensem, Iuris apprimè peritum, & Nauagerum, cuius in comperto erat præstantia, quò possent in officio continere omnis nationis Præsules, & ad alia commoda consequenda.

Ad has denuntiationes Legati communi nomine rescripserunt: 17
Suo Pontifex animo satisfaceret; vbi noui Legati accessissent, eos à se beneuolè & honorificè exceptum iri. At Mantuanus, in aliis quas suo chirographo exaratas mitteret, sua se aperturum in eo sensa significabat. Harum litterarum sententia mihi est incomperta; sed, quantum apparuit & narrabitur, verisimile est, petitam tunc ab illo veniam fuisse in eo casu abdicandi à se muneris, quod cum dignitate obire ampliùs sibi non licuisset; cùm sibi loco cedere Cicalæ oporteret, qui se in ordine Purpuratorum anteibat. Hæc autem præuisa profectio illius amplissimi Legati non modi-

§ Acta Paleotti, & litteræ illius temporis Strozzij ad Cosmum, & duç Archiep. Iadrensis, 18. & 21. Maij 1562.

Digitized by Google

modicam ægrimoniam iis inferebat, quibus vtilitas Concilij & nota erat & optata: præterquam quòd ea recentium Legatorum acceſſio videbatur incuſationibus expoſita, quaſi vellet Pontifex correctionem Eccleſiæ, à veteribus quæſitam, præpedire. 1562.

18 Antequam haſce litteras acciperent Prælides, iniunxerant octo Epiſcopis variarum nationum, qui iam deſtinati fuerant in memorato conuentu vigeſimâ Aprilis ad Decreta componenda, vt etiam Decretum de manſione clàm formarent; quo tamen ſimul definiretur ea iuris eſſe Diuini, ſimul & Epiſcopis temperata quædam abeundi libertas, & Pontifici debita relaxationum facultas relinqueretur. Quamobrem ita illi conceperant, vt cuilibet Epiſcoporum duo menſes in annos ſingulos concederentur, atque vt inſuper ad Pontificem ſpectaret, declarare in peculiaribus conditionibus rationes, quæ diuturniori abſentiæ ſatis eſſent; vtque in remotiſſimis regionibus, vbi obligatio præſtolandæ Româ reſponſionis intolerabilis accidiſſet; id à Metropolitis tamquam à Sedis Apoſtolicæ Delegatis ſuppleretur. Iam verò dum huiuſmodi Decretum, à deſignatis Epiſcopis traditum Legatis, & ab illis communicatum Caſtaneæ, Boncompagno, Paleotto, & Caſtello, ab iis expenditur, narratæ Pontificis litteræ perueniunt, & tam multæ præterea Romæ conſcriptæ, quibus definitio propoſita incuſabatur, vt Præſides, quà eam ob cauſam, quà ob plurimorum ex Tridentinis Patribus repugnantiam, conſilium mutauerint, curaſque conuerterint ad obtinendam prudenti quadam ratione conſenſionem Patrum, de qua iam diximus, vt res protraheretur. Operam [b] ad id apud Hiſpanos petierunt à ſex Epiſcopis, qui & religionis ſtudio, & coniunctione ſententiæ de illo articulo magnam apud illos auctoritatem fidemque obtinebant, & à quibus ob integritatem animi, ac reuerentiam in Apoſtolicam Sedem, Legati ſinceram ſibi opem conferendam pollicebantur. Hi fuerunt Paneſius Archiepiſcopus Surrentinus, Naclantus Epiſcopus Clodienſis, de quo plura diximus in Pauli III. Concilio [i], Fuſcararius Mutinenſis, Bolanus Brixienſis, Sfondratus Cremonenſis, & Vrbanus de Ruuere Sauonenſis, Antiſtes Senogallienſis. Hi primo congreſſu in amaras querimonias prorupere ob calumnias in eo negotio Romam perſcriptas contra ſe, quorum ſinguli paratum reipſa profitebantur animum ad effundendum ſanguinem in Romanæ Sedis obſequium; dein negotium ſuſcepere. Sed Hiſpanienſes obdurati perſtiterunt [k]; niſi adiiceretur conditio, vt in proœmio Decretorum, quæ in proxima Seſſione promulganda erant, clarè ſponderetur, hunc articulum

[b] Epiſtola Legatorum ad Borromæum, 21. Maij 1562.

[i] Vide lib. 6. cap. 4.

[k] Litteræ Legatorum ad Borromæum, 25. Maij 1562. & Acta Paleotti.

Digitized by Google

1562. lum posteà definitum iri. Quod Præsides recusarunt; quippe quod aduersabatur consuetudini & auctoritati Conciliorum, quibus omnino liberum sit oportet, anteà seu posteà de hoc illoque argumento agere, pro eo ac conditiones rerum ac temporum postulant. Polliciti tamen sunt, id voce statuere in generali conuentu. Quin duo Legati in animo habebant, ad concordiam facilius ineundam, scripto eam promissionem Hispanis exhibere: sed Simonetta collegas monuit[1], eo exemplo ius quoddam concessum iri & Hispanis & reliquis omnibus, ad obtinenda semper promissa scripto sibi tradita, non habitâ verbis fide, cum indignitate illius gradus; quare ab eo consilio resiliere. Quemadmodum nemo sibi magis officit in auctoritate negotiorum, quàm sponsor fallax; ita nemo magis non lædit, quàm qui opinionem ostendit quæ nos sponsores fallaces existimet, cùm adulterinæ suspicione eam monetam infamet, quam in humano commercio singulis horis expendamus oportet.

[1] Præter Acta Paleotti epist. Iadrensis, 25. Maij 1562.

CAPVT IX.

Rei gestæ narratio: & sui ac primi Legati purgatio à Seripando ad Borromæum scripta. Vtriusque de Simonetta suspicio.

DVm Tridenti hæc studiosè agebantur, quò Pontificis mandata perficerentur, placuit Seripando facti seriem ad Borromæum perscribere, quæ tum se, tum primum collegam plenè purgaret, simulque modestè refelleret quidquid fortassis in vtrumque apposuisset Simonetta (de quo aliquam in ipsis coortam fuisse suspicionem patet;) & in Borromæi prudentia reponebat, vt cum Pontifice seu tenorem integrum, seu partem illius communicaret, sed cum reliquis silentium precabatur.

Initium sumpsit ex eo, quòd post secundam Sessionem Cæsariani moram in dogmatum trutina efflagitabant, obtentâ specie, quò Præsules expectarentur ex variis nationibus, ex quarum aliis nondum quisquam peruenerat, ex aliis perpauci, atque vt interim de disciplina ageretur: se illis obstitisse, ratum hæc duo argumenta numquam esse seiungenda. Verumtamen à Pontifice fuisse iussos Præsides Cæsarianis gratificari; cùm ab eo præscriptum ipsis fuisset, ne sinerent admoueri manum emendationi Aulæ Romanæ, quam ipse per se corrigere habebat in animo. Demandatum ab ipsis fuisse Castaneæ, Boncompagno, Paleotto, & Castello, vt ab Episcopis exquirerent rerum capita, quæ singuli notarant ad reliquum Ecclesiæ spectantia reformandum, & correctionis indiga censerentur. Ab his quatuor posteà relatum fuisse, aliud quidquam non audiri,

Digitized by Google

diri, nisi quæ sedentibus Paulo & Iulio fuerant agitata. Interea 1562.
à nonnullis Italiæ Episcopis syllabum ferè nonaginta capitum ad se delatum, qui per ipsum in præsentia Romam transmittebatur. Porrò quò per argumentum idoneum Patribus satisfieret, & Sessionis dignitati consuleretur, à se, petentibus designatis quos diximus Patribus, selecta fuisse octodecim ex tot capitibus, quæ sibi magis opportuna videbantur, atque in libello illis tradita, ab iis postea fuisse duodecim excerpta, quæ à Legatis quoque communi consensu fuerant comprobata, communicata Cæsarianis, & ab iisdem laudata: His confectis, cùm iam proponenda res erat, à Simonetta significatum fuisse Musotto, qui sibi à secretis erat, periculum, quod ipse formidabat in eo primo articulo, in quo de adhibendo remedio Pastorum absentiæ agebatur; id verò à collegis auditum, extra omnem expectationem ipsis accidisse, cùm illi, vtpote in illis argumentis ad Canones spectantibus, Romanisque Tribunalibus magis experto, ab ipsis enixè commendatum anteà fuisset, vt eos omnes articulos maturè perpenderet, is verò cunctos comprobasset. Hîc narrabat consilium, ex eo inopinato monito à Legatis initum illius capitis omittendi, & obstaculum Cæsarianorum, in quod offenderant; tum concordem idcircò consensum, vt idem cum reliquis proponeretur, & quo pacto Patribus in conuentu propositum fuerat; dein sententiam Granatensis, nimirum, nullâ aliâ ratione posse meliùs consuli mansioni, quàm vbi à Deo præcepta esse declararetur; tum varietatem, prolixitatem, confusionem sententiarum, consilium à Legatis susceptum, seu vnanimi consensione, seu ipsorum nemine disertè repugnante, vt ad pressam interrogationem deueniretur.

2 Audiri à se, tria Romæ ab aliquibus aduersus Legatos obiecta in huiusce rei serie.

Primum: Cùm suffragia declarationi aduersantia maiori iam numero potirentur, illam omitti potuisse absque noua suffragatione. Ad quod respondebat; Maiorem illum capitum numerum haud liquidò patere propter indicatam confusionem; & ex aduerso liquidò constare maiorem numerum magis conspicuum nationum.

3 Alterum, non secundam solùm, sed primam etiam suffragationem de huiusmodi argumento incusabat, arguebatque Legatos, quòd Guerrero & assectis permisissent eam disputationem aggredi, quæ extra res propositas euagabatur, & ad dogma non ad disciplinam attinebat. Super hoc modestè ille indicabat, Haud suas futuras fuisse partes rationem de eo reddere, sed primi dumtaxat Præsidis,

1562. sidis, cuius erat, minores Patres regere in rebus ambiguis, & quæ improuisò accidissent. Arbitrari se tamen, non deesse Mantuano perquam probabilem defensionem: à Guerrero eam quæstionem fuisse concinnè coniunctam cum articulo proposito, cùm contenderet, illud esse posse remedium vnicum morbo, cuius curatio proponebatur. Quòd res ad dogma spectaret, non ideò prohiberi potuisse, quò minùs tunc sub conditione de ea dissereretur; sed solùm effici, ne illius examen minoribus Theologis committeretur, quos omnes aiebat ille affirmanti parti adhærere. Sed præterea id quod potissimè primum Præsidem purgabat, videri sibi situm in eo, quòd Pontifex per Borromæum ipsis anteà significarat, vbi caput illud euitari pacificè non posset, Patrum libertati expendendum relinqueretur; adeoque cùm tam multi illius trutinæ cupidissimi conspicerentur, id satis esse, vt Mantuanus existimarit se voluntati Pontificis obstiturum, si per imperium torrentis impetum retineret.

Quod tertio loco obiectabatur, non solùm improbabat nouam suf- 4
fragationem, & antecedentem permissionem dicendi sententias, num esset articulus declarandus, sed ipsam argumenti propositionem; propterea quòd mansioni iam Pauli Concilium prospexerat. At Seripandus: Visum iri nimis debile huiusmodi fundamentum ad nouam tractationem obturbandam. Etenim in comperto erat, vincula pœnasque tunc imposita, nimis imbecilla euasisse, quando fuerat iam excogitata ratio eas leges eludendi residentibus Pastoribus per breuissimum anni spatium, sed absentibus per interruptas moras sex mensibus breuiores, adeoque impunitas. Quare de fortioribus catenis, nexibusque arctioribus cogitandum erat. Sincerè se fateri, in ea quæstione affirmantem sententiam sibi probari, & in votis fuisse, vt residendi obligatio Iuris esse diuini declararetur, vt qui existimabat redundaturum id in gloriam Dei ac Pontificis, cuius tempore Synodus decisionem ederet adeò ponderosam ac memorabilem, & tam ardenter à quamplurimis viris optimis expetitam, vtpote quæ sperabatur Ecclesiam reformatura; atque idcircò sibi eos placuisse, qui partem illam tuebantur. Sibi numquam in mentem incidisse, inde detrimentum inferri Apostolicæ Sedis auctoritati; quod ne mutire quidem senserat illius sententiæ fautores, sed solùm aduersarios, quò se Pontificis studiosos ostentarent, cuius commodis longè meliùs studuissent, vbi huiusmodi rationem, etiamsi ipsorum animos permouisset, obuoluissent oris silentio, quippe quæ Pontificem summæ inuidiæ, nec minoribus calumniis exponebat. Ceterùm, sibi nequaquam displicuisse eos qui contro-

uersæ

Digitized by Google

uersæ declarationi restiterant, cùm probabilibus nixi rationibus, suo ipsorum iudicio satisfeciſſent; sed alterum posteà sibi vulnus inflictum ab iis fuisse, qui per sententiam sub conditione prolatam controuersiâ tam molestâ Pontificem implicauerant. 1562.

5 Postquam se defendit in causa collegis communi de re gesta, & in sibi propria de sua sententia, tacitè progressus est ad ea quæ sibi à nonnemine imputabantur, quòd nimirum huiusmodi opinionem promouisset per immoderatam animi affectionem, per peculiarem ipsius cum primo Legato communicationem, & per officia penè violenta apud Episcopos amicos; simulque ad obiecta generatim fautoribus declarationis, vtpotè parum beneuolentiæ reuerentiæque in Pontificem exhibentibus. Idcircò pergebat dicere; Se numquam cum Mantuano seorsim collocutum fuisse, vt occultam cum eo communicationem cuipiam suspicari liceret: ægrè sibi esse, insimulari Romæ Patres aliquos egregiâ probitate, quasi protulissent sententiam minùs reuerenter in Apostolicam Sedem; ac præsertim rogari se à Senogallensi, & obstringi ab ipsa rei veritate, ad testificandam huiusmodi calumniæ in eum Præsulem falsitatem; & tamen dolere se, quòd variæ litteræ circumferrentur, seu veræ seu fictæ, tamquam à viris primariis Româ missis, quæ gratiam ac remunerationem iis qui obstiterant pollicebantur, & alienationem ab iis, qui consensérant propositæ declarationi, præ se gerebant. Vbi iam sibi Pontificis consilium innotuerat, nimirum, vt si citra perturbationem posset, aut disputatio in perpetuum præcideretur, adhibito aliunde remedio Pastorum mansioni per grauiores pœnas violatoribus impositas, aut transferretur in tempus opportunius, quo animi tranquilliores euasissent; omni se studio conaturum illi obsecundare, sed causam eò iam esse redactam, vt liceret sibi quidem industriam polliceri, non item effectum.

6 Ita se purgare studuit Seripandus: nec affectata fuit purgatio, quasi non quæsita. Etenim Amulius Cardinalis, intimus Pontifici, & hinc Borromæo, hinc etiam Seripando, ea de re aliquid non obscurè illi [a] significarat; & ab eodem, post huius epistolæ missionem, alteram Seripandus acceperat [b], in qua ex mandato Borromæi, cui percharus erat, admonebatur diserte, ipsum accusari nominatim quasi auctorem concursus in eam sententiam: & quamquam Amulius respondisset, originem rei sermoni Granatensis esse tribuendam, addidisse Borromæum, fuisse priùs de re monitum Seripandum, & tamen eumdem voluisse vt articulus proponeretur. Quæ litteræ reliquis coniecturis additæ [c], in ipso & in Mantuano diffidentiam

[a] 9. Maij 1562. inter scriptu as Burghesiorum.
[b] 16. Maij signatam, apud scripturas Barberinorum.
[c] Musotti narratio.

Digitized by Google

1562. in Simonettam auxere, non quidem tamquam in liuidum, sed tamquam in trepidum credulumque; adeoque in eum, qui plenus formidine ac suspicionibus, ipsi per aures immissis ab iis qui declarationem auersabantur, eas imprudenti studio Romæ diffuderat, suâque auctoritate confirmarat, collegarum actionibus in ancipiti collocatis.

Nec horum dubitatio erat ex vano. Præter ea quæ suprà tetigimus, de adhibitis apud Pontificem officiis Simonettæ vt noui Legati adderentur, binas eius litteras ad Borromæum nactus sum, quarum sententiam hîc recensendam seposui. 7

Prima epistola paulò post celebrem cœtum diei 20. Aprilis scripta conspicitur, ibique ostendit ille, se pariter admonitum à Pontifice fuisse ad collegarum coniunctioni studendum, adeò necessariæ prosperis rei communis successibus. Ad quod respondet: In reliquis omnibus se coniunctissimum cum illis perstitisse, & in hoc dumtaxat ab iisdem seiunctum, ne ab emolumentis Apostolicæ Sedis seiungeretur: se non promptum modò, sed cupidum esse legationis deponendæ, sibi non laborioſæ minùs quàm molestæ: à Borromæo se petere, vt ipse fieret intimè certior, num in ea dissensione quidquam ipse peccauerit. Culpam (si quid tamen peccatum erat) ab impudentia studij, non certè ab æmulatione auctoritatis fuisse profectam. Quosdam, qui mansionem volebant esse Iuris diuini, velle, cuncta etiam ad Episcopatum spectantia Iuris esse diuini; adeò vt ne liceret quidem Romano Pontifici Ecclesias ad pensionem obstringere: quæ consecutio suo quidem iudicio falsa erat, sed nihilominùs periculosa, vbi ea subderetur Episcoporum iudicio, quorum illa intererat: & eò progressus est, vt diceret per amplificationem, (quæ nimis veritatem excedebat, tametsi persuasionem ipsius nequaquam excederet) Transmontanos, præter quatuor ex Hispanis, conspirasse *aduersus Dominum & aduersus Christum eius*. Hi quatuor erant Petrus Consaluus Mendoza, Martinus de Corduba, Bartholomæus Sebastianus, & Petrus Xaquius, Episcopi Salmanticensis, Dertusensis, Pactensis, Nioquensis inter Cycladas. 8

In altera epistola, die decimo quarto Maij signata, quo die celebrata fuerat tertia Sessio, narrat studia à se adhibita, & à nobis memorata, apud Aualum, inflammatos Mantuani ac Seripandi animos in ea definitione cupienda (de quibus alioqui reuerenter loquitur) & turbulenta quorumdam Episcoporum sensa, præsertim Mutinensis. Quod forsitan in causa fuit, quòd Moronus aliquid ea de re significarit Mutinensi, & quod ille purgarit[d]: &, quantum arbitror, 9

[d] 25. Maij.

Digitized by Google

arbitror, Simonettæ ſuſpicio veri fines tranſcendebat, maximè de eo Præſule, quem comperio multò anteà [e] ſcripſiſſe ad Moronum, in Epiſcoporum obligatione reſidendi ſuam ineſſe moderationem; cùm arctior illa non ſit, quàm quæ ineſt patribus reſpectu liberorum, & in viris reſpectu coniugum, quibus licet ab illis abeſſe varias ob cauſas: atque idcircò nec erraſſe S. Paulum in reuocando Timotheo ab Epheſina illius Eccleſia, nec S. Ambroſium, cùm ad ſuos inuiſendos Romam adiuit. Et fortaſſe nihil aliud complures illius ſententiæ tenaciores reddidit, quàm quòd ea tamquam Sedi Apoſtolicæ aduerſa accuſaretur; proinde quaſi illius impoſterum deſertio ſpeciem habitura eſſet cuiuſdam confeſſionis, quâ præterita fidelitatis pietatiſque penuria patefieret: vt proinde inter alios Archiepiſcopus Bracarenſis veritus non fuerit in quodam conuentu pronuntiare [f], hæreticum eſſe affirmare, quòd per eam declarationem Iuris diuini, detrimentum pati poſſet auctoritas à Deo conceſſa Romano Pontifici. Et quantum mea fert opinio, ſi quis arguebat ex illa opinione corollaria minùs recta, non tamen à Simonetta fuerat id indiſcriminatim adſcribendum earum fautoribus, viris ferè omnibus probitate doctrinâque præclaris; neque pariter adeò illi trepidandum erat illius definitionis metu, cùm poſteà conſtiterit experimento, ſententiæ huiuſmodi communiter recentiores Theologos patrocinari, nec eam tamen ſeditioſam euadere, nec iniquas illas enuntiationes ex ea confici. Quòd ſi oporteret eâ nos vti cautione, neceſſe foret diuinas Litteras tamquam oracula Fidei haud comprobare, cùm inde tot hæretici ſuorum omnium errorum impietatem deducant. Sed tandem excuſatione, imò laude dignus eſt quicumque adminiſter, qui quod exiſtimat ſatius, id operatur; quemadmodum inclytus ille Cardinalis præſtitit.

1562. [e] 30. Maij 1562.

[f] In cœtu 6. Iunij, vt in Actis Paleotti.

Itaque collegæ, non certo quidem ſed ſuſpicioſo in eum animo, vt hominem periclitarentur, narrationem illius rei geſtæ conſcripſere, quam nomine communi mitterent ad Pontificem: ſed cùm ille mutationes quaſdam in ea depoſceret, & propoſitum euanuit, & inualuit ſuſpicio. Vſque adeò varietas iudiciorum in agendi modo, etiam poſitâ tum conſimili finium intentione, tum conſimili animorum probitate, potis eſt horum fiduciam beneuolentiamque diſiungere. Coniunctio ſiquidem, quippe diuiſioni contraria, indiuidua forma eſt, & niſi in re qualibet inſit, in re nulla perdurat.

Digitized by Google

1562.

CAPVT X.

Aduentus Lanſaci & collegarum, Galliæ Oratorum. Solemnis exceptio. Mandata quæ is defert. Diſſenſio de potiori loco inter ipſum & Hiſpanum Oratorem; & inter Venetos ac Bauaros. Priores illius ſenſus ad Gallicum Romæ Oratorem ab eo ſcripti. Expenditur quoddam illius dictum, Spiritum Sanctum tabellarij manticâ incluſum aduenire Tridentum, *quod poſteà famoſum euaſit.*

INter hos animorum ac negotiorum turbines die decimo octauo Maij Lanſacus[a], poſt honorificum ſupra quinquaginta Præſulum occurſum, ingreſſus eſt, medius equitans inter Oratorem Luſitanum, & tres Patriarchas. Duo illius collegæ tardiùs Pariſiis diſceſſerant, adeoque vnà cum eo non peruenere. De ipſius miſſione Regina certiorem fecerat Ferdinandum[b]; & per ſuum Oratorem Rhemenſem Epiſcopum ſignificauit, Lanſacum, pro eo quod Cæſar poſtularat, habere in mandatis, vt in quouis negotio cum Cæſareis Oratoribus coniunctim ſe gereret: ſtuderet peruincere in Synodo duritiem in relaxandis legibus, Eccleſiæ per ſe ſubiectis, ſicut Cæſar optabat, quò per huiuſmodi laxamenta aberrantes reduci poſſent, & ipſa Eccleſia rurſum in vnum coaleſcere. Ad huiuſce tenoris ſonum, & de ſententia hominum politicorum, qui ſæpè non ſatis intelligunt quidnam ſit Religio, & quæ vnica baſis, quâ illa nixa non vacillet, legationis libellus Oratoribus confectus fuerat. 1

Dicebatur ibi, in pacificatione firmata inter Henricum & Philippum conueniſſe, vt vtraque pars curaret, promoueretque Concilium Oecumenicum ad concordiam ſalutemque fidelium. Henrico autem morte prærepto, Franciſcum Secundum, illius filium, legationibus ad Pontificem ac Cæſarem, & officiis apud Hiſpaniæ Regem opus amplexatum fuiſſe, ita vt inter Principes Chriſtianos primus dici poſſet qui rem prouexerat. Verùm quò Synodi fructus voto reſponderet, eo pacto celebranda erat, quo ad eam confluerent qui ab Eccleſia ſeceſſerant; adeoque libertas ipſis indulgenda, vt quando vellent accederent, & facultas vt audirentur in cuiuſuis argumenti diſputatione, & ad ea conſequenda quæuis ampla ſecuritas. Idcircò fuiſſe oſtenſum Pontifici, hanc Synodum celebrandam eſſe non tamquam continuationem illius, quam priores Pontifices habuerant, & in qua eorum damnatio lata fuerat, quorum 2

nunc

[a] Diarium, & litteræ Legatorum ad Borromeum, 21. Maij 1562.

[b] Epiſtola Reginæ ad Epiſcopum Rhemenſem, 9. Aprilis 1562.

Digitized by Google

nunc reconciliatio quærebatur; ſed tamquam nouam conuocationem: fuiſſe tamen promulgatam à Pontifice per eas formulas, quæ oppoſitum ſonabant; vt proinde poſt ſucceſſionem Caroli IX. ſuperſtitis, regij Conſiliarij perdifficiliter diplomati conſenſerint; idque quò pleniorem obſeruantiam erga Pontificem exercerent, poſitâ (id neutiquam verum fuit, vt alibi narrauimus) Pontificis promiſſione, quòd Concilium noua conuocatio fuiſſet. In primis igitur inſtarent Oratores, vt id diſertè declararetur; & vbi ſeu repulſam, ſeu ambiguitatem, ſeu dilationem offendiſſent, abſtinerent ſe à conuentibus, atque ab omni publica functione, Regem de re geſta admonentes, eiuſque nouamandata præſtolantes. 1562.

3 Dein nouam Concilij ſtationem poſtularent, cùm ſpoponderit Pontifex, vbi Synodus Tridenti fuiſſet, eam à ſe tranſlatum iri in aliam ſedem, quæ communiter accepta foret: huiuſmodi non eſſe vrbem illam, non ſolùm ſpectatis hæreticis, ſed compluribus etiam Catholicis; quare transferendam Oratores curarent aut Conſtantiam, aut Spiram, aut Wormatiam.

Prætereà, publicam ſecuritatis fidem, ampliſſimam, maximeque vniuerſalem, & ad omnem hominum frequentiam accommodatam, abſque vlla conditionum circumſcriptione, per formulas magis diſertas, magiſque indubitatas, quàm quæ vulgatis in tabulis continebantur.

Nec ſegniùs poſcerent, vt Synodus eſſet libera, adeoque nec Pontificis nec Legatorum ſententiæ ſe remitteret: nec liceret Pontifici mutare aut relaxare Synodi Decreta; quin vt ipſe Synodo ſubiiceretur, pro eo ac ſtatuerant ſanctiones Conſtantienſis & Baſileenſis.

4 His capitibus ita firmatis, palàm facerent, religionis detrimenta à corrupta in eius miniſtris diſciplina eſſe profecta. Quapropter eam tum in capite tum in membris reformandam eſſe; ſicuti in Conſtantienſi Synodo dictum fuerat, ſed infectâ re, & ſicuti ſubinde in Baſileenſi inceptum fuerat, ſed non peractum. Proponebantur in libello plures articuli, qui omnes eò redigebantur, vt auferretur Pontifici iuriſdictionis vſus in aliorum Epiſcoporum Diœceſibus, niſi vbi illi deſides forent; poteſtas relaxationum tum in coniugiis, tum in reliquis prohibitionibus, per anteacta Concilia ſancitis; Sacerdotiorum collatio; penſionum retentio; ſoluendarum pecuniarum exactio; & omnino vt tolleretur ſplendor & imperium Aulæ Romanæ.

5 Monebantur prætereà Oratores, ne quid permitterent quod

Digitized by Google

1562. quidquam detraheret Ecclesiæ Gallicanæ, aut Regalibus priuilegiis. Palàm illis fiebat Ferdinandi petitio; & quò se ad eam accommodarent, iniungebatur ipsis communicatio cum Cæsaris administris, officiorumque coniunctio, ad obtinendam relaxationem legum, per quam reuocarentur qui desciuerant. Darent operam, vt decisiones proscriptionesque super Fidei dogmatis retardarentur vsque ad extrema Concilij, ne exasperarentur ij, quos deliniendos curabant.

Vbi societas inter Principes Christianos ad auertendos hæreticos agitaretur, Oratores ostenderent, illorum potentiam sic esse communitam, vt pars Catholica, dum impetum in illam faceret, frangi potiùs posset, quàm eam frangere. Si querimonias acciperent, quòd ab ipsorum Rege suis subditis hæresis permitteretur, responderent, Repertam ab illo fuisse eam hominum multitudinem nouis sectis inhærentem, vt per ætatem adhuc teneram, eidem minimè liceret vim in eos experiri absque graui Sceptri discrimine; adeoque remedium existimari, vt congruentius charitati, quam nos docuerat Christus, perinde tutius & vtilius, conspicuam communemque Ecclesiasticorum correctionem, atque assiduam ac studiosam Episcoporum Curionumque prædicationem. Verùm cùm Oratores Tridentum peruenere, iam in Gallia rerum conditio alia erat, quod spectabat ad hoc mandatorum caput, prout lectores meminerint.

Denique admonebantur Oratores, Hispani Regis administros 6
voluisse in controuersiam reuocare gradum, quem Oratores Galliæ semper apud Oratores Cæsareos tenuerant: idcircò nec in Concilio nec alibi locum alium acciperent, neque sinerent hoc ipsum ibi in quæstionem adduci; sed vbi id non obtinerent, extemplò discederent, præmissâ contestatione, nec Regem nec regnum Galliæ velle vllâ in re eam Synodum comprobare, & Gallis Præsulibus festino reditu iniuncto.

His instructus mandatis Lansacus, cùm primùm Legatos inuisit, 7
cœpit[c] de postremo capite cum iis agere, quod primum in eius animo erat, & primum reipsa exercendum, & tradita ad id sibi mandata ipsis exposuit; qui difficiles inter angustias coniecti sunt. Etenim Aualus cùm discederet, declarauerat, se minimè passurum secundos honores, non tamen obfirmatâ ad primos habendos voluntate patefactâ, sed ad temperamenta procliui; quorum vnum ab ipsis Legatis fuerat excogitatum, eiusque exemplar Romam missum, alterum ab Oratore Lusitano propositum[d], in quod postèa propen-

[c] Litteræ Legatorum ad Borromæum, 21. Maij 1562.

[d] Litteræ Legatorum ad Borromæum, 6. Aprilis, & 14. Maij 1562.

Digitized by Google

propensionem Hispanus præ se tulerat. Mihi verò libet illud distinctè recensere, cùm existimem publico emolumento consuli, cùm innotescunt quædam agendi rationes, à viris prudentibus, bonique publici studiosis excogitatæ, ad amouendos obices sæpè interiectos summorum virorum commercio, maximis mortalium commodis necessario, dum de vmbra fumoque litigatur; in quo litigio prudentia, quippe paucorum, cogitur se conformare dementiæ, quippe innumerabilium. Consilium erat huiusmodi [e]: Decreto sanciretur, ne quisquam ex Oratoribus Conuentus aut Sessiones adiret, nisi à Concilij præconibus accersitus; quòd si quis vellet non vocatus adesse, intelligeret, eo die omnes qui accersiti fuerant, supra se consessuros. Et quoniam auctoritati tum Synodi, tum Catholicorum Principum, & eorum qui Principum personam gerebant, plurimum intererat, vt in Actis Concilij nominatim semper fieret mentio Oratorum, qui Tridenti degebant, ij omnes nominarentur (in quo, vt opinor, ordo aduentus, non dignitatis seruandus erat) quamuis illi functioni non adessent, iis tamen qui reipsâ interfuerant, peculiari capitulo recensitis. Atque hac ratione quæuis contentio euitaretur, numquam ad eumdem consessum aduocatis binis competitoribus. 1562.

[e] Extat in Archiuio Vaticano.

Sed fieri non poterat, vt vlli temperamento Galli acquiescerent: cùm enim temperamenta eò tenderent, vt anceps pro vtroque æmulo prærogatiua relinqueretur, Galli certam pro se postulabant, ne victoriâ quidem per litem contenti, quippe quasi partem detrimenti ac iacturæ ipsam disputationem existimantes. Verumtamen Auali absentia respirandi spatium Legatis concedebat, spem collocantibus in beneficio temporis, quod nexus consilio inextricabiles sæpè dissoluit.

8 Grauiùs in præsentia coarctabantur ab iis, quæ Bauariæ Dux Oratori suo rescripserat [f]; nimirum, nisi supra Venetos is collocaretur, confestim discederet: hinc verò necessitas ad duo maxima incommoda afferebatur. Si Duci satisfieret, iacturam passuri erant Oratorum eiusmodi Reipublicæ, quæ præcipuum erat Religionis propugnaculum in Italia, & vnicum illius columen in Græcia, & parens præclarissimorum hominum, qui cum laude laborarunt eâ tempestate ad eam conseruandam vniuersè in Orbe Christiano, cuiusmodi erant Aleander, Contarenus, Lippomanus, Delfinus, Commendonus, præter Nauagerum, de cuius opera iam tum cogitabatur. Contra verò si Venetis satisfieret, deperdebantur Oratores eiusmodi Principis, qui Religionis pariter columen erat in Germania; quin fortasse deperditi simul fuissent per illud exemplum Ora-

[f] Duæ litteræ Legatorum ad Bauromæum, 21. Maij 1562.

Digitized by Google

1562. Oratores omnium Principum Germanorum, etiàm Ecclesiasticorum, eo nomine, quòd aliis suæ nationis honores debiti denegarentur: & tunc quidem accidit, non quo tempore Suauis affirmat, vt Legati spatium petierint, quo Pontificem ea de re certiorem facerent; quod per celerrimum tabellarium præstitere, suggerentes Pontifici, vt certum hominem mitteret, qui suis verbis Ducem rogaret, ne grauaretur hoc indulgere Christianæ Reipublicæ commodo, expositis ad eum permouendum rationibus. Significarunt quoque, opportunitatem ad id consequendum adesse, quoniam Bauariæ Dux Pragam iturus erat medio Iunio, vbi sororis suæ maritus Rex Bohemiæ coronandus erat; adeoque potuissent illum flectere Cæsaris hortamenta, à Pontifice per Delfinum Nuntium sollicitata.

In spem venio, per huius Historiæ lectionem, vbi alius ex ea fructus haud carperetur, ablatam iri quamdam offensionem, in quam satis communiter incidunt homines religionis studiosi, sed negotiis ciuilibus inexperti, & huiusce sæculi Politicæ parum periti; quòd scilicet Pontifices ætate nostrâ Synodos cogendas haud curent, sicuti per alia tempora fieri solebat, sicuti Canones præscribunt, & sicuti postulare videtur reparatio semper lubricæ caducæque disciplinæ. Profectò statim ac huius postremi Concilij euenta legerint, etiam in eo de quo mihi cum Suaui dissensio non est, animaduertent, in mystico Ecclesiæ cælo syderum coniunctionem concipi non posse seu difficilioris concursus, seu, facto concursu, periculosioris defluuij, quàm Synodus Oecumenica. Quamobrem dum res humanæ ita procedunt, perinde foret illam tentare (nisi vrgeret extrema necessitas) ac Deum planè tentare, & congregationem cogere, vnde periculum immineret ne in dissipationem Ecclesiæ peruerteretur. 9

In quo risum simul ac stomachum mihi mouet Suauis malignitas, vbi enarrans euentus, qui præ manibus hîc sunt, affirmat, Pontificem Mantuano succensuisse, quòd ex lite de Continuatione inter Hispanos ac Cæsarianos, opportunitatem non captarat Synodi dissoluendæ. Verum quidem est, Pontificem postulasse, vt Mantuanus eâ opportunitate vteretur ad declarandam Continuationem, quando ad id semel præstandum obstringebatur ab Ecclesiæ dignitate, ab integritate fidei, à promissionum nexu; nec illi visum esse tempus aptius ad id incidere potuisse, quàm vbi impensissimè postulabatur ab Oratore præsente Philippi Regis, & nondum Galli peruenerant, à quibus vehementissima contentio expectanda erat. At quòd Pontifex optasset, vt eâ ratione Synodus solueretur, 10

Digitized by Google

retur, est verè mendax calumnia, vt quæ apertam faciem ostendit absque vlla veritatis larua. Perinde quasi vbi Pontifex id ex animo cuperet, opus illi fuisset aut Legatorum aut propriâ ipsius operâ; cùm perspicuum omnino sit, ad huiusmodi horologium exonerandum, satis esse assiduam illi operam non impendere ponderibus attollendis, rotisque ad cursum aptandis: quod ipsa Suauis narratio, quamuis alia intendat, potest ob oculos ponere cuiuis mediocriter intelligenti. 1562.

11 Sed sermonem de legatione Gallica prosequamur. Venit Lansacus, non quidem cum iis opinionibus quas ipse Româ in Galliam attulerat, admodum Pontifici propitiis, quippe ab ipsius experimento profectis; sed cum aliis, quas illi callidè politici ipsi ingesserant, Pontifici, seu potiùs Pontificatui aduersantibus, & in mandatorum libello contentis, quæ ille magis in animo quàm in paginis impressa gestabat. Quare difficile non fuit, vt aliæ consimiles opinationes illi adhæserint, quas comperit in quibusdam Episcopis transmontanis, recentes dissensiones ac moras de mansione permolestè ferentibus. Proinde [g] proximo post suum aduentum die, magis credulus quàm cautus, litteras scripsit ad Oratorem Galliæ Romæ degentem, quarum hæc erat summa. [g] 19. Maij 1562.

12 Duo ad prosperum Concilij progressum opus esse; alterum (& hoc tolerabilius erat, secum allatum ex Gallia, non Tridenti susceptum) ne præcipitarentur Decreta, sed retardarentur, donec remotiores Patres aduenissent: etenim Galli præcipuè intra duos trésve menses illic adfuturi erant, qui tumultibus in præsentia detinebantur. Alterum, vt Pontifex libertatem Synodo relinqueret, idemque fieri à Legatis iuberet. Hîc verò dictum ille protulit, quod posteà per ora vulgi percrebuit; hoc est, *ne Pontifex mitteret Spiritum Sanctum in tabellarij mantica.* Similiter, ne sineret Romæ calumniis peti quod in Synodo fuisset propositum ac sancitum, quemadmodum audierat contigisse articulo mansionis, qui sole clarior patebat.

13 Iam verò quò palàm fiat, quàm animosè nonnumquam exterorum Principum ministri damnent res gestas Romanorum Pontificum, expendamus huius epistolæ sententiam, quæ typis edita legitur [h]. Volebat hinc Lansacus, ne Synodus ad sancienda Fidei dogmata progrederetur, expectato per aliquot menses Antistitum transmontanorum aduentu: hinc, vt in præsentia pronuntiaretur dogma Fidei tanti ponderis, quodque supra cetera singulos Episcopos onerabat premebatque. Præterea, quo pacto illic affirmabat Orator, [h] In citato libro Gallico.

1562. maiori fiducià quàm ausus fuisset summus Sorbonensis Theologus, eam sententiam sole clariorem patere? Haud ignota sunt Scholis testimonia rationesque illustrium Scriptorum, qui aliter sentiunt; quin liceret mihi Suauem ipsum illi obiicere, qui pari fiducià, sed minori tandem audacià, quippe qui scribit de iis quæ legerat, oppositum omnino affirmat, nimirum, *per libros, qui posteà conscripti sunt, magnam fuisse illatam hominum generi offensionem; adeoq; patuisse, disputationem solo partium studio fuisse susceptam. Nam quod spectat ad Scripturam & Patres, ea sunt ad perfectionem hortamenta, neque quidquam solidi est præter Canones, qui leges Ecclesiasticæ sunt.* Quod sanè mirum accidet cuipiam, cui Suauis causæ præuaricator videbitur, dum in articulo tam exagitato tribuit sententiæ, quæ fauere Pontifici credita est, maiorem claritatem, quàm illi concedatur ab vllo scriptore Pontifici obsequioso. Sed hostium dona semper suspecta. Tradiderat Suauis seditiosam illam doctrinam, à nobis alibi reiectam, videlicet, ex institutione Christi Episcopatum esse vnum, communem cunctis Episcopis, atque ita in primæua Ecclesia fuisse exercitum, sed posteà diuisionem per humanas leges inductam. Hoc posito, non poterat ab eo agnosci mansio Episcopis à Christo iniuncta, cùm vellet, Episcopos fuisse à Christo institutos solùm vagantes, priuatosque peculiari ac certâ sede, in qua residendum ipsis esset. Atqui si loqui libeat pro veritate, & non pro partium studio (quod pace tum Oratoris tum Suauis dictum sit) neque extra dubitationem quæstio est, sicut alter existimat, neque seueriori opinioni desunt fundamenta, sicut alter affirmat; quin etiam post Concilium longè plures, & existimatione potiores sunt qui hanc partem tuentur. Idque clarè demonstrat quàm sincerè se gesserint in eo Pontifices, quibus nihil facilius fuisset, quàm in disputatione adeò ancipiti efficere tacitè, vt complures posteà pro sententia laxiore, pauci pro strictiore conscriberent.

Nunc ad celebre scomma memoratæ epistolæ transeamus, *quòd* 14
Spiritus Sanctus in mantica deferretur ad Concilium. Hoc dictum per ora vulgi posteà celebratum est, cùm Episcopo Quinque Ecclesiarum tribueretur, quasi contentum in illius scripto ad Maximilianum II. cuius dicti pars, tamquam digna & impudentissima tanti frontonis frons, apposita est in facie Operis Suauiani, ab eo qui viuente Suaui illud latinè vertit. Verùm si non extima facies pro more vulgi, æquè ignari ac maligni, sed intima soliditas illius repetiti dicterij consideretur, ægrè poterit inanius quidquam eâ soliditate reperiri. Id enim quod apponitur, neque vbi verum esset

vllam

vllam contineret vmbram mali, neque in hoc casu vllam continet 1562.
vmbram veri; atque ad vtrumque dispiciendum opus cuiquam non est vt sit aquila, satis est, ne sit talpa.

15 Quod spectat ad priorem partem, cùm S. Leo scripsit ad Flauianum Patriarcham in Concilio Chalcedonensi memorabilem illam epistolam, quæ incipit, *Lectis dilectionis tuæ litteris*, adoratam & comprobatam à sexcentis ac triginta Episcopis ibi coactis, tamquam vocem planè S. Spiritus, fuitne illa delata in mantica tabellarij, an diuinitus admirabili quodam modo deportata? Compertum cunctis est, cùm Deus instituerit, vt Fides per sermonem disseminetur, sermo verò duplici ratione habeatur, locutione & scripturâ; cumque hæc posterior communior sit, vtpote absentibus, qui absque comparatione plures sunt, accommodata; & cùm hæc scriptorum litterarumque communicatio fiat per commeantes gestores mercenarios, hoc est per tabellarios, qui traditas sibi scripturas manticis deferunt, nihil indecorum interuenit, quòd Spiritus Sancti lux in manticis deferatur. Huiusmodi instrumento non semel Concilia & Pontifices lumen acceperunt ad S. Spiritus verbum interpretandum. Etenim cùm is voluerit humano modo, & non diuinitus agere, instituit, vt Concilia & Pontifices, antequam definiant, adhibeant humani studij solertiam; quod non solùm proprij cuiuspiam ingenij operâ nititur, sed communicatione pariter cum absentibus, quam in Synodi quæstionibus, & etiam anteà diu habuit Ceruinus Legatus cum Guillelmo Sirleto, vt constat ex volumine litterarum, de quo longè suprà mentionem feci; posteà verò cum Sirleto Seripandus, vt patet ex altero volumine, vtroque in Vaticana Bibliotheca asseruato; & qualem habent complures Episcopi cum Theologis, qui ab ipsorum nationibus distant. Ipsi etiam Romani Pontifices, sicuti dicebam, tametsi agnoscant in se certam Sancti Spiritus custodiam; tamen cùm adstringantur ad humanam diligentiam, pro eo ac par est, præmittendam, atque ad non ferendam cæco modo sententiam, dedignati non sunt exteriorem S. Spiritus lucem sibi quærere per manticas tabellariorum, studentes non præsentium modò Theologorum sententiam coràm audire (quo pacto à Leone, & Innocentio X. peractum est; ab illo in Senatu, ab hoc in peculiaribus cœtibus, antequam proscriberentur opiniones Lutheri ab altero, ab altero Iansenij;) sed etiam interdum à doctissimis Academiis longinquis, antequam ad sanctiones deueniretur.

16 Dixi, *lucem exteriorem Spiritus Sancti*; quoniam præter hunc sen-

Digitized by Google

1562. ſibilem ſermonem, qui ab aliorum linguis ſeu calamis ad nos immittitur, altero nobiliore & efficaciore opus eſt, qui ſolùm ab illo Diuino Spiritu nobis afflatur, & ab Auguſtino dicitur, *Vox alta & ſecreta in ea parte, in qua nullus homo efficere poteſt vt proximè audiatur:* & ſine quo nihil valeret virtus ſeu verborum ſeu ſcriptorum, pro eo quod idem S. Doctor oſtendit aduerſus Pelagium. Sed Deus, qui plerumque operari non vult mirabili quodam modo, tunc ſolet mentibus inſpergere ſuum hoc interius eloquium, cùm illæ excitantur per naturalem ſenſus viam ab exterioribus monitis aut linguarum aut paginarum: atque hic interior ſermo, eſt verus ac proprius S. Spiritus aduentus, quippe qui ſola ipſius operatio eſt, nec ab vlla re creata præſtari poteſt. At verò motiones illæ extrinſecùs excitatæ à prædicationibus, à colloquiis, à ſcripturis, non modò ſunt effecta naturalium cauſarum, ſed interdum cum peccato coniuncta, vt euenit, cùm illarum auctor rectas quidem doctrinas profert, ſed animo minimè recto, exempli causâ, merâ gloriolæ mortalis gratiâ. En diffiatas vaniſſimas illas laruas, deformem ſpeciem præ ſe ferentes, quam rudiorum oculis exhibere poterat ea ſcommatis forma, *Spiritus Sanctus tabellariorum manticâ defertur.*

Secundo loco affirmaui, id quod eo dicto carpitur, nullam in hoc 17
veritatis vmbram habere. Etenim certa cuſtodia Sancti Spiritus addicta Conciliis, reſtringitur ad Fidei dogmata, & ad ea quæ cum ipſis dogmatibus connectuntur; atque in his certum eſt eamdem etiam cuſtodiam haud permiſſuram, vt quidquam falſi definiatur, non tamen ne quidquam veri prætereatur: id, & nihil ampliùs certæ cuſtodiæ à Spiritu Sancto præſtandæ Oecumenicis Conciliis tribuunt Catholici. Porrò ne vnum quidem articulum Suauis ipſe proferre poſſet, qui pro Suauianæ hiſtoriæ tenore definitus Tridenti fuerit ex vnius partis ſententia potiùs quàm alterius, volente, perſuadente, mouente Pontifice. In hoc ipſo manſionis articulo, in quo ille videbatur poſſe aliquo affici ſenſu, neque narratur, indicatam vmquam ab eo voluntatem, vt ea definiretur eſſe iuris Eccleſiaſtici, neque vmquam aſſenſus fuit, vt ſibi committeretur à Concilio illius declaratio; quin apertè Legatis ſcripſit, vt videbimus, vt id omni ratione præpediretur.

Perge porrò: Numquam comperietur, à ſummis Pontificibus, 18
etiam in legibus, quibus non tam certò promiſit Deus ipſis aſſiſtendum eſſe, adeò vt ſemper illæ ſint opportunæ, adhibita fuiſſe vlla ſtudia, vllamque curam, vt certa aliqua ſancirentur à Synodo; ſolùm interdum Synodum remouendam curarunt, ne ſtatueret aliquam

Digitized by Google

quam legem, quæ minimè profutura Ecclesiæ videbatur. Atque hoc ipsum præstiterunt modo longè remissiore; magisque illæsâ Concilij libertate, quàm adhibuerint Principes laici, iis legibus repugnantes, quas ciuili ipsorum potestati noxias arbitrabantur. Ita id quod quasi sal videbatur, vulgo lambenti sapidum, deprehenditur cibus marcidus, cuius putredo, vt fieri solet, insperso veluti sale fuit occultata. 1562.

CAPVT XI.

Oratio Guidonis Fabri in generali cœtu. Responsum illi redditum. Noua Pontificis sensa de Concilij turbamentis; & illuc missus Carolus Vicecomes, Episcopus Vintimilliensis.

1 SI animum quidem ex parte corruptum à Politicis Galliæ Tridenti gesserat Lansacus, etsi magis illic malè affectorum susurris deprauatus fuerat; longè corruptiores animos gesserunt illius collegæ. Paulò pòst peruenere Tridentum Ferrerius & Faber [a]. Prior missus fuerat [b] ad Pontificem à Carolo Rege, altero post obitum Francisci II. die, ad Synodi celeritatem inculcandam; sed valdè suspectæ erat religionis, vtpote qui auctor fuerat in Conuentu S. Germani, vt hæreticis templa concederentur; quòd tamen ille, cùm ad Concilium designatus fuit, excusauit in Gallia apud Legatum [c], affirmans, Velle se in antiqua Fide viuere & mori, ac sperare se iterum ad Pontificis pedes accessurum; sed eam protulisse sententiam in cœtu iam dicto, quòd ibi solam incolumitatem Galliæ, bonumque ciuile regni spectauerat: quamquam posteà continuata in religione illius opera [d] huiusmodi verbis minimè responderint. Grauiùs laborabat Faber sinistrâ religionis famâ: sed is modicâ auctoritate instructus aduenerat, & potiùs vt politâ peroraret facundiâ, quàm vt politicâ res pertractaret prudentiâ. Statutum fuit, vt ij in cœtu die vigesimo sexto Maij exciperentur. Orationem habuit Faber. Eius tenorem refert Suauis, sed nec integrè nec fideliter. Narrat, cùm illa visa fuisset auditoribus aculenta, à Promotore hæsitabundo redditum eo die pro more responsum non fuisse. Prætereo errorem dicentis, & hîc & alibi reddita fuisse à Promotore responsa; cùm reuerà redderentur ab eo qui erat à secretis, cuius ministerio, non Promotoris, congruunt & adnectuntur hæc officia vrbanitatis cum iis qui ab exteris Principibus legantur. Sed in hoc peculiari euentu rem ipsam, quæ gesta fuit, ignorat. Sic ergo ea se habuit.

[a] 19 & 21. Maij, ex Diario.
[b] Extat in oratione Ferrerij.
[c] Litteræ Ferrariensis Card. ad Borromeum, 23. Aprilis, missæ 28. 1562.
[d] Narratio Veneti Oratoris apud Synodum ad Rempublicam, & epistola Iadrensis Archiepiscopi, 28. Maij 1562.

Digitized by Google

1562. Consueuerant[e] Oratores, antequam perorarent, orationem suam aut oculis aut auribus eius qui à secretis erat, communicare, vt ab illo consentanea responsio concipi posset. Iam verò eam Galli lustrandam Massarello concesserant, sed in ea tantummodò parte magis temperata; Faber verò illam recitauit cum adiectis appendicibus, quæ satyras in anteacta Concilia sapiebant: quapropter egressis pro more Oratoribus, habitoque de responsione consilio, Petrus de Xaque Hispanus, Ordinis Prædicatorum, Episcopus Nioquensis, commotior dixit, eos Oratores in Sessione excipiendos non esse; alij verò eam orationem nonnisi emendatam in Acta Synodi esse referendam. Et reipsa aliqua illi emendatio adhibita est, vt constat ex volumine typis edito Louanij anno 1567.[f] vbi nec ea quæ sunt proposita, nec quæ responsa, cum exemplari illic recitato plenè concordant: sed prudentius communiusque consilium fuit, ne vllum tunc certum consilium suspiceretur, adeoque tempus ipsum consiliarium aduocandum, re protractâ vsque ad proximè futurum conuentum.

[e] Est in Actis Palcotti, & in Diario Seruantij, ac fusiùs in epist. Archiepiscopi Iadrensis, 4. Iunij 1562.

[f] Apud Petrum Zangrium Titelmum.

Orationis igitur à Fabro habitæ, ac posteà per varios libros vulgatæ, huiusmodi fuit sententia[g]. Amplificauit Francisci Primi & Henrici Secundi merita in Ecclesiam; eorum inflammata studia, quò celebraretur Concilium cunctis liberum, & in loco conuocatis Patribus haud molesto, in quo Concilio religionis controuersiæ agitarentur, & Ecclesiæ concordiæ consuleretur. Hos eosdem in animo sensus fouentem Carolum Nonum, tunc superstitem, solium ascendisse; quorum testes ac narratores esse poterant ipsi Oratores, Fabri collegæ, Ludouicus à S. Gelasio, Lansaci dominus, & eques S. Spiritus, & Reginaldus Ferrerius Parisiensis Præses, vterque regiâ legatione apud Pontificem functus, quò, tametsi Pontifex sponte curreret, ipsorum tamen postulationibus incitaretur ad necessariam conuocationem, detectis ipsi Galliæ vulneribus; quæ, nisi huiusmodi vnguentum festinaretur, nec sanari poterant, nec coalescere; quin potiùs dilatarentur, innumeris hominibus ab Ecclesia secedentibus non modò cum ciuili regni perturbatione, sed cum summo eorum detrimento atque infamia, ad quos curatio spectabat, vbi eam neglexissent. Nec solùm apud Pontificem, sed apud Cæsarem ac Regem Catholicum ad rem promouendam studio præferuido suam operam à Rege impensam fuisse.

[g] In dicto libro Gallico, impresso anno 1613. & in altero libello, impresso Ripæ Tridenti eodem anno 1562.

Dein sermone ad Patres conuerso, dixit: Nobilissimum ac penè Diuinum esse opus, quod ex ipsis expectabatur, hoc est, Religionis sanitatem, tot in partibus vulneratæ, non humanâ vi, sed afflatu S. Spi-

S. Spiritus afferendam: deducerent in portum Eccleſiam, quinquaginta iam annos ventis tam aduerſis agitatam; ſtatuerent quid eſſet credendum in tanta opinionum varietate; reſtituerent diſciplinam, collapſam miniſtrorum aut negligentiâ, aut imprudenti ſtudio religionis. Negari non poſſe, quædam effluxiſſe, digna alia quæ delerentur, alia quæ corrigerentur. Quemadmodum ipſe ſemper cenſuerat, eſſe retundendos eos, qui abſque ſuperiorum Decreto, & pro ſua libidine audebant ab Eccleſia remouere vniuerſum rituum ordinem, qui Religionis comes eſt & miniſter, aliaſque cæremonias inducere; ita fortaſſe peccari poſſe nimiâ duritie in retinendis cunctis priſtinis inſtitutionibus, nequaquam expenſis iis, quæ rerum inclinatio, temporum conditio, & Reipublicæ tranquillitas poſtulabant. Hoſtem humani generis Patres aggreſſurum eſſe, pro eo ac ſolet, intimis præliis, obiecturumque illorum animis, nihil ipſos ex tot laboribus conſecuturos, niſi vitæ rigorem, iacturamque earum commoditatum, & illius ſplendoris, quibus ante reformatam diſciplinam fruebantur. Vbi ſe ſinerent his irritamentis capi, ipſorum ſe operam, exiſtimationemque Conciliorum deperdituros, quæ in Eccleſia primæua ingens fuit, & ingens foret, vbi Chriſtiana Reſpublica componeretur. Ipſorum ac maiorum ætate varias Synodos coactas fuiſſe, & à maximis Epiſcopis varios conuentus habitos in Germania & Italia, ſed fructu aut minimo, aut nullo. Nolle ſe rei cauſas ſubtiliùs indagare, neque rumores populares exquirere: taceri tamen à ſe non poſſe cauſam, quæ fortaſſe potiſſima erat; dici, ea Concilia legitima ac libera non fuiſſe, propterea quòd ij qui aderant, loquebantur, ſeu propriùs conſentiebant pro alterius voluntate, quo nullum peſtilentius in Tribunali vitium eſt. Illic Patres non ſolam Conſiliariorum, ſed Iudicum quoque perſonam gerere, cum poteſtate ipſis à Chriſto abſolutè conceſſa, & in veteribus Conciliis exercita. Ad eam tuendam vbi reliqua deeſſent auxilia, ſuas omnes vires offerri à Rege Chriſtianiſſimo, & huius rei gratiâ eos tunc Oratores ab eodem legari. 1562.

Hîc Orator poſt grauiſſimam caſtigationem, quâ inuectus eſt in ſeruos togatos, & iudices mercenarios, qui non in cauſis fundorum ſtillicidiorumque, ſed rerum maximarum, maximeque Diuinis vocem impendebant in commercanda gratia potentiorum, adiecit, id conqueſtam fuiſſe præteritam ætatem. Cauerent proinde proferre ſententias ad conciliandos ſibi animos Regum, Cæſarum, aut Pontificum: quod ſi id committerent, præuideri à ſe Europæ Eccleſiæque perniciem. Et quoniam Tridentino Concilio fortaſſis

1562. fortassis officiebat siniſtra de anteactis exiſtimatio (Conſtantienſe indicabatur) palàm facerent, libertatem in eo poſſideri, fidem haud violari, rationes non flammas adhiberi, diſceptari ſtudio veritatis conquirendæ, non animo ab opinionibus peruicaciter præoccupato. Ad hanc ſecundam ipſorum famam, nobiliſſimam Germaniæ nationem, cuius potiſſimùm gratiâ Concilium celebrabatur, è ſomno quaſi excitandam eſſe, illuc ſuos delegatos miſſuram, venturamque ad rem amicè tranſigendam; atque vniuerſam Rempublicam Chriſtianam, tunc in tam contrarias voces factioneſque diuiſam, in vnum labium vnumque cor coalituram. Ad tam ſublimia tamque ardua molimina, quò ſe generoſiùs compararent, in animum inducerent, Carolum Nonum ſe habituros fideliſſimum ſocium, & fortiſſimum adiutorem; qui ſicuti libenter ipſe per ſe intereſſet, ſi per ætatem teneram ſibi liceret, ita ſtatutum habebat, ſuorum Oratorum operâ ſuam abſentiam compenſare, oblatis in Eccleſiæ commodum ipſi Concilio non modò ſuis cunctis theſauris ac ditionibus, ſed vitâ ſimul & ſanguine.

Suauis ſummam Orationis recitans, narrat, Fabrum dixiſſe, debere Patres palàm facere, Spiritum Sanctum non niſi è cælo eſſe inuocandum: Synodum illam non eam eſſe, quæ Pauli & Iulij ætate fuerat habita inter tumultus & arma, ac diſſoluta, *nullâ bonâ re confecta*. Sed in primis ipſum quod proferri poteſt orationis teſtimonium non ita dicit: dicit, *abſque præclaro opere*. Prætereà adducti loci fides mihi dubia eſt, quamquam ille in aliquo recentiori libro legatur[h]: nam in oratione per typos impreſſa Ripæ Tridenti eodem anno quo fuerat recitata, & vbi reliqua verba mordacia continentur, quæ in impreſſa poſteà Louanij non habentur, hæc particula non adeſt: & mirum videretur, ſi dicta ea fuiſſet, Hiſpanos, quippe continuationis ſtudioſiſſimos, eam abſque conſonante reſponſione præterituros fuiſſe. Quare voces illæ ſcripto fortaſſe fuerant à Fabro appoſitæ, ſed non ore prolatæ, ne rumor intempeſtiuus cieretur. Archiepiſcopus Iadrenſis ſcripſit, in exemplo, poſt recitationem tradito, nouum aliquem aculeum fuiſſe adiectum: ſed forſitan illi memoriâ fallente ita viſum eſt. Veriſimilior, tum ex ingenio rei, tum ex notitia narratoris, eſt Paleotti narratio; nimirum, à Gallis ad abſtergendam ab animis diffuſam amaritiem, fuiſſe Patrum oculis exhibitam orationem alteram longè modeſtiorem eâ, quâ eorum aures læſerant, affirmantibus illam eamdem eſſe; quapropter pacis ac manſuetudinis gratiâ decretum eſt in conuentu die tertio Iunij[i], tametſi non ſine aliqua ſententiarum diſcrepantia,

6

[h] In libro Gallico ſæpius citato, impreſſo an. 1613.

[i] Diarium, 3. Iunij.

Digitized by Google

pantia, vt res haberetur pro infecta, mitisque illis redderetur re- 1562.
sponsio die postero in Sessione.

7 In hac responsione, aui, parentis, ac regis superstitis pietate collaudatâ, continebatur; A quouis hominum, qui animi perturbatione vacaret, cognosci posse, quàm iniquè Synodus, quæ tunc extabat, eâ sinistrâ famâ oneraretur, quæ ex Oratorum dicto recentes Synodos premebat. Certum esse, Concilia fuisse congregata & terminata ab eo qui legitimam obtinet potestatem, & semper agnita pro legitimis ac liberis, & semper conducibilia iis qui Spiritui Sancto non obsisterent. Sinceram Oratoris admonitionem, quæ à Patribus in eam sententiam trahebatur, quasi eos hortaretur ad laicorum Principum voluntati minimè obsecundandum, ne cogerentur minùs mansuetum quàm cuperent & consueuerint responsum reddere, sibi gratam fuisse, quamuis superuacaneam. Intelligerent igitur & qui aderant, & qui adfuturi erant, à Patribus potestatem dignitatemque Concilij semper antehabitum iri voluntati cuiusuis Principis, & cuilibet humanæ rationi, cuius rei Oratores ipsi testes ac spectatores forent in proximo experimento. Polliceri se quidquid possent, saluo Religionis & Ecclesiæ bono, commodis regni de vtraque tam benemeriti, cuiusmodi erat Gallia, eoque largius id offerri Oratoribus, quòd confiderent, eos nonnisi quæ meritò concedi possunt petituros. Hæc fuit responsio.

8 Fluctuante inter hos motus Concilio, non minùs fluctuabat Pontifex, adhuc anceps de noua Legatorum missione. Nondum acceperat id temporis postremam Seripandi purgationem, cùm statuit ministrum sibi fidum eò mittere, cui coràm ac voce liberè suum ipse animum aperiret, & à quo notitia de rebus Tridentinis redderetur certior eâ quam accipiebat per contrarias narrationes ab aliis, vtpote in factiones distractis, & animorum affectione occupatis. Elegit ad id Carolum Vicecomitem, Borromæi Cardinalis consanguineum, aliâ tempestate Mediolani suæ patriæ Senatorem, eiusque apud Philippum Regem Oratorem, tunc verò Antistitem Vintimillensem, & posteà honore purpuræ ab eo donatum.

9 Iniunxit illi [k], vt per ditionem Vrbinatem iter faceret, ageretque ibi cum Duce Guidobaldo, socero Frederici Borromæi, ipsius ex sorore nepotis; ac primò quidem cum eo colloqueretur de quibusdam negotiis ad rem nostram minimè spectantibus, hoc est, vt illi patefaceret suppetias, à Pontifice Regi Galliæ destinatas in hugonottos, trecenta videlicet scutorum millia, quæ partim præsenti pecuniâ erant numeranda, partim militibus impendenda. Significa-

[k] Mandata, & volumen litterarum Vicecomitis extant in scripturis Barberinorum.

Digitized by Google

1562. ret etiam, nauaturum se operam apud Hispaniæ Regem, quâ ipsum impelleret ad opem ferendam vxoris fratri pupillo: quod si fieret, curaturum se, vt Guidobaldus summam armorum præfecturam gereret, tametsi Philibertus Sabaudus ad eamdem aspiraret. Dein ea prosequeretur, quæ ad illius missionem pertinebant, indicaretque, Mantuanum ac Seripandum voto Pontificis haud respondisse, non quidem quod ad eorum voluntatem, sed quod ad ipsum opus spectabat, [l] dum importunè permiserant, vt ea flamma in mansionis quæstione succenderetur. Conquereretur de Senogallensi Episcopo, in quem criminationes, quas diximus, irreuerentiæ erga Sedem Apostolicam venerant Romam, & de Hieronymo Triuigiano Episcopo Veronensi, de Antonio Scarampo Antistite Nolano, qui omnes Guidobaldo erant addicti. Nihil in Pisaurensem dicebatur, quoniam auditum non fuerat, eum in ferenda sententia fines reuerentiæ prætergressum fuisse.

l Apparet ex mandatis, & melius ex epist. Vicecomitis ad Borromæum, 27. Maij 1562.

Tum iubebatur Vicecomes Tridenti cum Altempsio Cardinali communicare Pontificis consilium de mittendo in Galliam milite, & illius animum explorare, an ipse copiarum administrationem titulo Legati susciperet. Significaret Osio & Simonettæ, ab ipsis plenè satisfactum Pontifici, & Simonettæ potissimùm fideret. Exponeret liberè Mantuano ac Seripando quæ ipsorum operæ obiectabantur: Mantuano supra reliquos Legatos honorem deferret. Controuersiam de mansione aut obuoluendam silentio, aut ad Synodi finem reiiciendam, aut ad tempus diuturnum protrahendam curaret. Obseruaret, inuestigaretque, quo pacto animi Legatorum inter se affecti essent, quid agerent Episcopi, & quo loco res se haberent, ac de iis omnibus festinam exactamque narrationem mitteret. 10

Hîc in transitu duo Suauis errata perstringam: alterum, dicentis, auxilia tunc Galliæ decreta, fuisse ducenta scutorum millia, cùm, vt vidimus, trecenta millia fuerint: alterum, affirmantis, Pontificem post Sessionem habitam decimo quarto Maij, & post molestiam illic à Mantuano sibi illatam, quòd Continuationem declarandam non curauerat, rediisse ad consilium addendi Synodo nouos Legatos: &, ne primas partes auferret Mantuano Cardinali, habuisse in animo illum in ordine Cardinalium Episcoporum collocare per opportunitatem demortui tunc in Gallia Turnonij Cardinalis: nam ex opposito constat [m], in Senatu Vaticano, die decimo octauo Maij habito (cùm difficulter poterant Romam peruenisse nuntij Sessionis die decimo quarto celebratæ) fuisse distri- 11

m Acta Senatus.

distributos aliis Purpuratis cunctos sex Episcopatus, qui Cardinalibus destinantur. 1562.

12 Vrbini nactus est Vicecomes Ducem Guidobaldum, de Tridentinis discordiis probè conscium [n], animaduertitque, illum opinari, Mantuanum inducturum animum ad alios collegas excipiendos ex voluntate Pontificis, tametsi primas ipse amissurus esset, sed non absque intimo animi dolore: quare auctor erat, ne Cicala mitteretur. Et sanè videtur Mantuanus primarum partium haud ambitiosus fuisse, quando legationem [o] accepit vnà cum Puteo qui præcessisset, & vt hic veniret operam dedit. Quocircà putabatur in collegarum accessione ægrè passurus fuisse non secundum locum, sed descensum ad secundum locum.

[n] Litteræ Vicecomitis ad Borromæum, 29. Maij 1562. Pisauri.

[o] Litteræ Vicecomitis ad Borromæum, 9. Iunij 1562.

13 Guidobaldus, quippe curiosus & intelligens, lustrare voluit commentariolum Alfonsi Salmeronis, quem secum gerebat Vicecomes, pro ea parte, quæ mansionem existimabat esse Iuris Ecclesiastici, plurimâ mutuatum à Catharini commentario, & quem postea Vicecomes ad Borromæum misit, quò, vbi placeret, per typos ederet, sicuti effectum est. Ceterùm dixit Dux, Fuisse iam à se adhibita officia cum Veronensi, obtulitque, cum Senogallensi eadem se impensurum.

14 Venetiis iter habuit Vicecomes, ibique apud Nuntium egit tum de causa Patriarchæ Grimani, in qua Pontifex propendebat ad ipsum Romam vocandum; sed verebatur, ne Respublica, quæ Grimanum impensè amabat, id offensioni sibi duceret: tum de rebus à Mantuano gestis, cui ille Nuntius erat intimus, adeoque per amicam libertatem poterat ipsum monere aliqua de re, quæ fortasse non ita in eius animum descendissent in colloquiis Vicecomitis, in quibus Principis obiurgatio visa fuisset: cùm interdum libenter accipiamus ab inferiori, pro beneficio tamquam notitiæ tributum, id quod molestum accideret à Superiore profectum, tamquam onus ab exprobrante.

Digitized by Google

1562.

CAPVT XII.

Grauis Cæsarianorum repugnantia declarationi Synodi continuandæ, vehementer ab Hispanis efflagitatæ. Postulatio Gallorum, vt è contrario noua celebratio declararetur. Firma Pontificis mandata ad promissam Hispanis declarationem habendam; sed posteà mitigata. Sessio quarta seu vigesima, die quarto Iunij celebrata, cum prorogatione vsque ad decimumsextum Iulij; ibique Oratores Heluetij, Galli, ac Procuratores Archiepiscopi Salisburgensis solemniter excepti.

VIcecomes Tridentum peruenit primo post quartam Sessionem die, cuius incertus exitus Legatorum animos suspensos palpitantesque tenuerat. Inter eos conuenerat de continuatione [a] declaranda, quemadmodum Hispanensi Oratori promiserant, & Pontifex quoque recèns mandauerat, cùm responsio reddita est per tabellarium à Cæsarianis missum ad Cæsarem; qui [b] non modò non assentiebatur, & libellum rationibus refertissimum mittebat ad illam obturbandam; sed, quantum Legatis per Nuntium innotuit, iubebat Oratores, vbi ea declararetur, extemplo discedere, quod Synodi solutionem parere potuisset: præterquam quod Madruccius in dubium Legatis reuocabat, tutáne, abeuntibus Cæsaris Oratoribus, ea sedes foret: quamquam reuerà Cæsaris mandata ad Oratores missa, ipsis non imponebant vt in eo casu discederent, sed vt abstinerent se à cœtibus, cunctisque publicis functionibus, idemque ab Episcopis regionum Ferdinando subiectarum efficiendum curarent. Videbatur prætereà per eam declarationem Gallorum quoque iactura subeunda, qui à Legatis edocti de iis quæ recenter superuenerant ex parte Cæsarianorum, ingentem lætitiam præ se tulerant, quippe qui studebant in primis memoratam declarationem impedire. Quocircà cùm vsque ad præscriptum Sessioni diem non ampliùs quàm octo dies superessent, Legati tabellarium per summam festinationem ad Pontificem miserant cum huiusmodi nuntiis, simul ipsi proponentes, opportunam sibi videri nouam Decretorum prorogationem vsque ad alteram Sessionem, post medium Iulium habendam. Etenim litteræ ad Aualum scriptæ à Comite Lunensi, destinato, vt indicatum est, ad eam legationem, spem faciebant, Regem interim ipsos in gratiam

1

[a] Litteræ Legatorum ad Borromæum, 26. Maij 1562.

[b] Litteræ Cæsaris ad Oratores, 22. Maij, Tridenti redditæ 26. Maij 1562.

Digitized by Google

gratiam Cæsaris datâ fide soluturum; tametsi, pro eo ac postulat 1562.
ministri cautio, ne vmquam suo Principi successum incertum spondeat, illi etiam prorogationi scribebant dura obstacula à se præuideri, iniicienda ab Hispanis & ab Italis, auidissimis vt articulus de mansione decideretur, de quo ob diuturnum tempus elapsum non licebat ampliùs excusationem afferre, quasi responsum Pontificis expectaretur.

2 Nec Oratoribus Gallicis satis fuit paratam declarationem perturbare; sed iidem omnem lapidem mouerunt, quò declararetur, nouum esse Concilium, & non veteris continuationem. Verumtamen se tandem flexerunt, eo contenti, quò simul Cæsarianis satisfieret, hoc est, vt nihil declararetur. Quare Præsides id non opportunum modò, sed necessarium rati, ad obtinendum Piscarij consensum perscribi ad eumdem curarunt ab eius administrò Brugora, ob oculos ipsi positâ, si res aliter fieret, imminente dissolutione Concilij. In quò negotio perfectam posteà veluti serenitatem adepti fuerant, cùm Piscarij responsa moram indulgentia venissent. Ad quod faciliùs obtinendum, polliciti fuerant Legati, in altera Sessione inde inchoatum iri dogmatum sanctionem, vbi ea defierat in Iulij Synodo, adeoque operis continuatio videretur. Verùm hæc ipsa serenitas in tenebricosum turbinem Legatis versa est. Rediit tabellarius [c] ad Pontificem missus, cum disertis mandatis [d], vt Continuatio declararetur. Velle se satisfacere sine vlla ampliùs mora tum plurimis promissis, quæ ipse dederat Hispaniæ Regi, quæque regius Orator Vargas in postremo ad se accessu vehementiùs ardentiusque quàm vmquam repetierat, tum dignitati superioris Concilij; quòd semper habuerat in animo, continuandum esse cum eo à se conuocato, idque se professum sæpissimè fuisse palàm in Senatibus, cœtibusque Cardinalium, & coram Principum Oratoribus, ac præcipuè Cæsaris, cui etiam communicarat promissiones scripto traditas Philippo Regi: nullum Diuinæ gloriæ commodum in illius declarationis dilatione reperiri; quò ampliùs ea protraheretur, eo in maiores difficultates impingi. Quando hæretici restitui non poterant, Catholicos quidem certè conseruandos esse. Nihil huic negotio aduersari securitatis fidem Protestantibus datam, cùm adhuc illi excipi audirique possent Synodo continuatâ, vbi reliqua dogmata agitarentur. Confidere se, nequaquam tam graui molestiæ id Cæsari futurum, postquam effectum esset, quàm in præsentia ille ostendebat, ratus per idipsum à se obstaculum iniici.

[c] Acta Paleotti, narrata Musotti, & litteræ Legatorum ad Borromæum, & in scriptura 4. Iunij, & in litteris Archiepiscopi Iadrensis, 11. Iunij 1562.

[d] Litteræ Pontificis ad Legatos, 30. Maij.

Digitized by Google

1562. Ad hanc inopinatam denuntiationem attoniti mutique hæsere Legati, solùm oculis colloquentes, quos in sui quisque collegæ vultu figebat. In comperto ipsis erat, per illius iussionis effectum non modò dissolutum iri Concilium, sed totius inuidiæ onus casurum in Pontificem, quippe in integram & vnicam causam, quando Hispanici Regis ministri iam conquieuerant; quamobrem in eum redundaturum graue odium aliorum Principum, ac præcipuè Cæsaris & Regis Gallici, ingentemque vituperationem vniuersalem apud Christianos populos, præter irreparabile detrimentum Ecclesiæ. Generosum itaque consilium susceperе, reuocandi potiùs in discrimen Pontificis erga se gratiam, quàm salutem Christianæ Reipublicæ, ipsiusque Pontificis dignitatem, adeoque Pontifici deseruiendi haud illi parendo. Atque vt initum ab illis consilium excusaret, statuit Romam contendere Altempsius Cardinalis, aptior quàm reliqui tum ad ferenda itineris incommoda ob iuuentam, tum ad consequendam fidem & gratiam apud Pontificem ob sanguinis coniunctionem, tum etiam ad dissimulandam publicè accessus causam ob pendens adhuc negotium suæ legationis in Galliam ad ferendas illò suppetias. Sed quemadmodum tempus non minùs mentis consilia quàm terræ fructus ad maturitatem deducit, pridie quàm Sessio celebraretur, & Altempsius abiturus esset, alter tabellarius superuenit cum recentioribus gratioribusque Pij litteris[e] ad Legatos.

[e] Postrema Maij 1562.

In his dicebatur: Vbi satiùs putassent, in ea Sessione disertam Continuationis vocem non vsurpare, liberum ipsis esset eam præterire; sed oportuisse priùs suam antegressam iussionem obtegi silentio, & non per eius vulgationem excitari obices & tricas, quæ cernebantur. Vt tamen reipsa Continuationem omnino exercerent, progredientes valido gressu ad ea tum definienda tum præscribenda, quæ conficienda supererant Iulio sedente, repositio illius vocis vsu ad opportunitatem quæ Legatis ac sibi visa fuisset. Cum hac Pontificis epistola simul altera Borromæi delata est, quâ subitam illam Pij mutationem quodammodò excusabat; à Legatorum tabellario stimulatum fuisse Pontificem ad tam præsentaneam responsionem, quò ante Sessionem imminentem Tridentum perueniret: & cùm vellet absque mora hominem remittere, adeoque absque spatio ad rem perpendendam, existimasse ex improuiso, Continuationem esse omnino declarandam, ob rationes superioribus litteris à se allatas: sperauisse etiam, grauem illam ægrimoniam, quæ tunc à Cæsare ostendebatur, ad speciem præferri, cùm id ipsi condu-

4

conduceret Proteſtantium gratiâ; ſed eumdem rei peractæ acquie- 1562.
turum, perinde ac diplomati conuocationis, cui numquam anteà voluit aſſentiri, ſed promulgatum comprobauit. Veruntamen Pontificem, re per eam noctem iterum expensâ, reique conditionibus diſpectis, mutaſſe conſilium, ne animam malignis præberet ipſum calumniandi, quidquid tandem accidiſſet, quaſi perturbationem aliquam aut ſchiſma in ea Synodo excitauiſſet.

5 Remiſſus tabellarius ſolatij angelus Legatis viſus eſt, eam promeritis laudem immortalem, quòd animo non ſeruili Principi deſeruierant, palamque fecerant, ſummum cui aſpirabant præmium, eſſe Reipublicæ bonum. Cùm igitur conuentus haberetur tertio Iunij, cui proximè ſuccedebat conuentus indictæ Seſſionis, primùm lecta & comprobata fuit reſponſio, de quâ diximus, Gallorum orationi reddenda, deinde excepti ſunt Martinus Hercules Rettingher Epiſcopus Lauentinus, & Tobias Dominicanus, tamquam Procuratores Archiepiſcopi Saliſburgenſis; mox Seripandus, qui ob Gonzagæ morbum primas eo die partes agebat, Decretum huiuſmodi ſententiæ proponi iuſſit.

6 A Synodo ob varias difficultates, & quò res conuenientiùs conſultiuſque procederent, ſimúlque decreta dogmatum cum ſanctionibus diſciplinæ coniungerentur, prorogari Seſſionem, quâ ſuper vtroque argumento ſtatueretur ad diem decimum ſextum Iulij; retentâ ſibi poteſtate contrahendi protrahendíve termini etiam in generali cœtu. Hoc Decretum ab aliis comprobatum, primum oſtendit obicem in Leonardo Marino Archiepiſcopo Lancianenſi, cui poſtrema pars non placuit, obiicienti, nequaquam permitti, vt contrahatur terminus iam denuntiatus ſolemnis iudicij, cùm poſſit in detrimentum tertij id cedere; ſed permitti vt protrahatur, quippe quod nulli noxium eſt: poſſe tamen id ſuapte naturâ æquè fieri in Seſſione aut in conuentu; quin *Seſſionis* nomen eſſe nouum, cùm antiquitus *Actiones* dicerentur: quapropter cenſere ſe, eas voces eſſe delendas. Verùm ipſas alij voluere, diſſentientes ab illius ſententia in quæſtione legali, ob rationes quas alibi adduximus, & arbitrati ſi non neceſſarium, certè cautum eſſe, retinere ſibi poteſtatem ad omnem quæ inſurgeret dubitationem abſtergendam.

7 Plures contenderunt, ne omitteretur articulus de manſione; cui tam fortiter adhærebant Hiſpani, vt die vigeſimo quarto Maij, per opportunitatem vnà conueniendi ad ſolemnes veſpertinas preces ſanctiſſimæ Triados, cui dies ille ſacer erat, ſtatim poſteà [f] cœtum.

[f] In monumentis Epiſcopi Salmaticenſis.

Digitized by Google

1562. tum habuerint super ea re. Ab huiusmodi priuatis congressibus, quasi aut seditiosis, aut exempli mali, abhorrebat Salmanticensis Episcopus, vir ex ingenij mansuetudine pronus ad pacem, & qui ex natalium præstantia minimè dignabatur sui propensionem animi submittere suorum ciuium sensibus, adeoque nec cum reliquis Hispanis conuenire consueuerat: sed hac ipsa de causa Præsides, paratum illud consilium subodorati, Præsulem rogarunt vt interesset, acrimoniam mitigaturus; quod ipse re præstitit. Nam cùm reliqui amplificatis emolumentis, quæ collatura esset Ecclesiæ mansionis declaratio, Diuinâ lege præscriptæ, censerent, in cœtu generali contestationem super ea communi nomine ab ipsis habendam; ille moderatâ quidem, sed efficaci ratione eos dehortatus est: Incommoda longè grauiora prospici in hoc tam turbulento remedio, quàm commoda in eo ipso, ad quod adhiberetur. Nullâ re vehementiùs abiici conuentuum auctoritatem, quàm apertâ discordiâ non solùm capitum, sed partium. Quàm validum telum hæreticorum manibus traditum iri, quos suarum dissensionum haud amplius puderet; quin insultaturos, vociferantes, adesse ibi non posse Spiritum Sanctum, qui Spiritus coniunctionis est, vbi erat diuisio. Plerosque Patrum voluisse ne res definiretur, nisi quæsitâ & auditâ Pontificis sententiâ: quo pacto igitur nunc licere contestari, vt statim ad decisionem deueniretur, cùm de sententia Pontificis nondum apertè constabat? Potiùs ad ipsum esse scribendum, eumdemque rogandum, vt celeriter responsum redderet, enumeratis commodis, quæ per huiusmodi Decretum Ecclesia consequeretur. Cur tam grauiter eum Pontificem ab ipsis lædi, qui & in conuocando & in retinendo Concilio, & in Aula sua, prout inceperat, reformanda tam rara studij erga religionem exempla prodiderat? quò acrius eâ tempestate auctoritas Apostolicæ Sedis ab hæreticis quatiebatur, eò studiosius à probis Catholicis sustinendam. Hæc esse documenta ipsis tradita à Philippo religiosissimo Rege, eos cohortante, vt eo pacto se gererent, quo reliquæ nationes in Hispanis Præsulibus agnoscerent peculiarem quamdam, & quæ filios deceat, obedientiam erga Romanum Pontificem, & Regis simul, & Hispaniæ vniuersæ.

Siue memoratis Mendozæ suasionibus, siue aliis rationibus Hi- 8
spani permoti, à concepta denuntiatione abstinuerunt; haud ita tamen, quin postremo conuentu viginti quinque Patres ex ipsis aliisque exoptatam definitionem postulauerint. Præter hos ferè decem petiere, vt Continuatio declararetur; reliqua suffragia proposito

Digitized by Google

posito Decreto consensere. Sed [g] quoniam aliqui discordantium in ferenda sententia conquerebantur, causam huiusce cunctationis sibi patefactam anteà non fuisse, Seripandus postremò dixit: Optabile quidem esse, ne quis ferret iudicium nisi de eo quod ipse experimento cognouerit; se Deum orare, vt sua suorumque collegarum vota tam euaderent fortunata, quàm erant recta: quînam posse cum eo cœtu communicari plura negotia grauissima, solùm adumbrata, quorum prosperi successus ab arcano magna ex parte pendebant, quando non anteà res ibi referebantur, quàm per officinas plateasque perstrepuissent? Haud latere Patribus eorum querelas ac monita, qui Principum personas agebant, aduersus pernicioſissimam illam linguarum intemperantiam. Si cui libuisset eas causas pernoscere, is priuatim ac solus adiret Legatos, à quibus ipsi fieret satis: sed vniuersè ita cautè se gererent, vt pauca ex ipsorum ore prodirent, si vellent, vt plurima in ipsorum aures intrarent. 1562.

[g] In epistolâ Archiepiscopi Iadrensis, 4 Iun 1562.

9 Die postero [h] Iunij quarto Sessio celebrata est. Rem Diuinam solemniter fecit Episcopus Salmanticensis: latinè dixit, multa cum laude, ob præstantiam tum dictionis tum actionis, quæ illius corporis quasi anima est, Hieronymus Ragazzonus Venetus, Episcopus Nazianzi, ac posteà Famagustæ. Admissa fuere mandata Oratorum Heluetiorum, Gallorum, & Procuratorum Archiepiscopi Salisburgensis; & loco Massarelli ægrotantis, eius munere functus est Bartholomæus Serigus, Græcus, Episcopus Castellanetensis, qui posteà collegit suffragia super Decreto quod Episcopus celebrans proposuerat. Responsum est ab omnibus, *Placet*, absolutè, præter triginta sex, partim Hispanos, partim Italos, excepto Parisiensi, quorum alij schedulas tradidere, alij voce suam sententiam explicarunt, eorum plerisque eadem confirmantibus, quæ dixerant in cœtu postremo; illa verò redigebantur vel ad consensum sub conditione, hoc est, vt statim posteà de mansione ageretur, vel ad postulandam disertam huiusce rei promissionem in Decreto, vel ad Continuationis declarationem exigendam.

[h] Præter Acta extat in litteris iam dictis Archiepiscopi Iadrensis.

10 Scribit Musottus, qui Seripando à secretis erat [i], Castellanetensem in rogandis singulis sententiam solitum esse dicere: *Alij plerumque Continuationem volunt, tu verò Domine quid vis?* hoc autem fuisse aliquos interpretatos tamquam Simonettæ consilium, qui studeret per eam suggerendi artem, ab illo imperatam, pleroſque in eam sententiam trahere, & per huiusmodi Decretum

[i] In narratione citata.

Digitized by Google

1562. alicui mandato, sibi clàm à Pontifice tradito, satisfacere. Sed neque id habetur in vlla ex reliquis omnibus exactis liberisque narrationibus eorum, quæ tunc acciderunt, neque interpretatio vllam veri speciem accipit à rerum hominumque conditionibus. Ac primò quidem credibile non est, Serigum coram duobus scribis, ipsum proximè comitantibus in suffragiis colligendis, ausum esse cunctis Episcopis, quos sententiam rogabat, rem falsam obtrudere, & quæ ipsis etiam scribis pro falsa liquidò agnoscebatur; vnde satis animaduertebat, posse sibi non parum odij atque infamiæ gigni. Prætereà, vir animo tam sincero, & honoris studioso, cuiusmodi erat Simonetta, quo pacto eò deuenisset, vt eiusmodi opus iniungeret, per quod se periculo dedecoris exponeret, non modò apud homines, qui tunc erant, sed qui futuri essent in posterum, quasi fraudulentum corruptorem Synodi, quæ vnica Christianæ Reipublicæ spes tunc supererat? Perge porrò. Aut Simonetta in Pontificis mandatis habebat, vt huiusmodi declarationem conquireret, & summa fuisset impudentia in Pontifice, hoc ipsum reuocare simul reliquis Legatis, numero, gradu & existimatione Simonettam superantibus, qui concordes in sententia contraria cernebantur; adeoque eorum officiis vnà cum opera Cæsarianorum Gallorumque coniunctis, & amoto iam obstaculo Hispani Oratoris, nulla poterat à cordato Principe spes euentus concipi. Aut nulla super eo iussa acceperat Simonetta, & vecors in illo fuisset temeritas, si quid egisset aduersus id quod collegæ statuerant, quorum communi iudicio Pontifex per postremum tabellarium rem commiserat. Huc accedit, quòd cùm animaduertisset anteà Simonetta, perpaucos eam sententiam in Conuentu complexos fuisse, sibique experientiâ compertum esset, diem Conuentus esse diem criticum Sessionis, nec ad eam vsque horam vmquam fallacem; quînam sperare poterat, maximum suffragiorum numerum repente mutatum iri? Denique si hoc planè accidisset patefactâ fraude, pro eo ac necesse erat, vt quando ea tam multis innotescebat, euulgaretur, potuisset per optimam rationem obiici, Patrum sententias fuisse seductas, vbi communis collegarum auctoritas, ipsorum singulis falsò proposita, eosdem ad eam sequendam induxisset, adeoque Decretum irritum futurum fuisset. Quod Simonettæ, vtpote Iuris optimè perito, non poterat in mentem non venire: quare & sibi & executori sola vituperatio ex ea fraude, non victoria expe-

expectanda esset. Arbitror idcircò, quemadmodum omnis vmbra ab aliquo corpore proiicitur, ita verbum aliquod à Serigo in suffragiis colligendis, casu prolatum alicui ex Episcopis sibi familiaribus de dicta à vicinis sententia fuisse, postmodum amplificatum Seripando, & per eam formam explicatum quâ Musottus exposuit; cùm famelicus nemo sit, cui familiares tanto studio cibos afferunt, quanto suspicioni; neque vllus Chamæleon, qui quauis aurâ plusquam suspicio vescatur, & augeatur. 1562.

11 Studet hîc obliquè Suauis pice suâ Pontificem inspergere, sed per apertiorem falsitatem. Etenim postquam lapsus est in iis qui repugnauerant numerandis, dicit, *Eorum de Continuatione postulatum homines fuisse interpretatos tamquam prolatum ad aliquem excitandum tumultum, qui dissoluendæ Synodi causa foret; illi siquidem Romanis rebus maximè addicti erant, adeoq; ipsos pœnituerat, à se imprudenter nimis liberè depromptam fuisse opinionem suam de mansione, Aulæ tam odiosa.* Mera fabula. Pauci illi Præsules, qui petierunt nullâ interiectâ morâ Continuationem, fuere aut Hispani, aut alij, nihil ab Aula Romana pendentes; quæ vbi suam operam impendisset ad consequendam illius partis victoriam, & tamen in tanta fautorum inopia destituta fuisset (nam exceptis Hispanis vix tres quatuórve eam secuti sunt) certè visa fuisset valdè decepta ab ea quadraginta fermè Episcoporum cohorte, quibus triginta aut quadraginta scutorum subsidium singulis mensibus Româ suppeditabatur, quò præstò illi essent quæcumque imperanti, si credimus iis, quæ suprà Suauis depinxit. Enimuerò vti sæpè contingit in duobus mendaciis, alterum ab altero reuinci, ita narratio Suauiana consecutionem traheret è regione oppositam vniuersali historiæ suæ proposito, hoc est, Synodum non solùm suæ plenè libertati fuisse relictam, sed ne eiusmodi quidem fuisse Romæ potestatem, vt etiamsi voluisset, illam potuisset huiusmodi libertate spoliare.

12 Perfectâ suffragatione, Seripandus elatâ voce dixit, Deo [k] grates plurimas persoluendas, ob comprobatum Decretum; quod quàm consentaneum esset temporum conditioni, satis explicari non poterat: triginta tres dissensisse, sed rationibus ac postulatis inter se variantibus, ac repugnantibus. Sperare se, hos pariter, qui modica Conuentus pars erant, in reliquorum sententiam venturos, consilio in melius commutato, Deo fauen-

[k] Verba Seripandi extant in Diario.

Digitized by Google

1562. te, qui ex ſacrarum Litterarum oraculo facit *concordiam in ſublimibus.*

Tam grande bonum interdum exiſtimatur, poſt grauia diſpendia, plurimoſque labores ad ingentia molimina, ſe diu continere in nihilo; quod nihilum reuerà plus eſt quàm ipſum multum, quippe eos impetus vincens, quos prudens cautio ſuſtinet tum ab intima cupiditate grandia moliendi, tum à cauillis populi, qui grandium importunus exactor eſt.

FINIS SECVNDÆ PARTIS.

SYL-

Digitized by Google

SYLLABVS

Errorum Historiæ Suauis, de veritate facti; qui errores certissimis testimoniis euidenter hoc Opere conuincuntur.

1. COngressus generales, vti habiti fuere ad Decretum reformationis sanciendum, aliò spectasse, contrà quàm Acta produnt. *Lib. 9. cap. 1.*

2. Primum de reformatione congressum fuisse accitum die proxima Sessioni: accitus fuit biduo pòst. *Ibid.*

3. Motam dubitationem fuisse, num Patres pergerent decernere de Ecclesiæ auctoritate, an de capitibus Sacramenta complectentibus. Hoc multò antè statutum fuit. *Ibid.*

4. Dominicanos plurimum exarsisse aduersus Franciscanos super Sacramentis; ac Legatos Romam perscripsisse, ad cohibendam Cœnobitarum seu Fratrum licentiam. Contrà in Concilio hoc veluti certum seruabatur, nequid decerneretur aduersus vllam sententiam, cui aliqua Catholicorum nobilis Schola faueret. *Lib. 9. c. 4.*

5. Esse S. Bonauenturæ & Scoti illam sententiam, Durandi & Maioris, quæ docet, neminem posse delegare facultatem administrandi Sacramenta illis, quibus per se facultas huiusmodi non competat. *Lib. 9 c. 7.*

6. Fuisse parata quinque Decreta de conuenienti administratione nonnullorum Sacramentorum, de quibus multæ disputationes habitæ. De hoc nullum verbum extat in Actis, aliisque Concilij monumentis. *Lib. 9. c. 9.*

7. A Pontifice missum fuisse ad Legatos Diploma, quo reformationis curas ad se auocabat; atque hos, cùm animaduertissent plerosque repugnare, haud censuisse illud publicandum. Diplomata id temporis à Pontifice ad Legatos missa nihil minus quàm istam auocationem continebant. *Lib. 9, cap. 10.*

8. Martiranum cùm Latinè Oratio ipsi habenda esset in Sessione septima, simulasse raucitatem, quòd erubesceret publicè dicere, paulò antè in Congregationibus à Legatis castigatus. Reuerà Martiranus voce laborabat; & falsum est, eum fuisse à Legatis castigatum, vti coniici potest ex Actis, ephemeridibus, omnibusque aliis tabulis. *Lib. 9. c. 12.*

9. Pontificem clàm mandasse Legatis, vt Concilium Bononiam transferrent; eosque id executos prætentâ Tridentinâ lue. Id apertè reuincitur vt fictitium opinamentum, proditurque rei veritas. *Lib. 9. c. 13.*

10. Plures Episcopos pestis metu petiisse à Præsidibus atque impetrasse abeundi veniam. Hi ad Pontificem scribunt, nonnullos Episcopos abiisse facultate non petitâ, & aliquos non impetratâ. *Ibid.*

11. Facultatem à Pontifice Legatis concessam transferendi Concilium, fuisse lectam in prima Congregatione 9. Mart. ac postea inter Patres contentionem secutam. Hæc facultas nonnisi 11. Martij in Sessione aperta fuit post sententias expositas, & suffragia collecta. *Lib. 9. c. 16.*

12. Inter eos qui discessui repugnarunt fuisse Marcum Vigerium Senogallensem Episcopum, & Claudium Guiscam Episcopum Mirapicensem. Acta id falsum reuincunt; insuper

Digitized by Google

Guiſca Addenſis Epiſcopus, non Mirapicenſis erat. *Ibid.*

13. Inter eos qui tranſlationi aſſenſere, nullùm numeratum Cæſari ſubditum, niſi Archiepiſcopum Materanùm. Inter eos fuere quatuor Mediolanenſes, duo Neapolitani, aliíque complures, qui Diœceſibus Cæſari ſubiectis præerant. *Ibid.*

14. Diploma tranſlationis, quamuis videretur ſignatum die 22. Februarij anni 1545. tamen à compluribus recentius exiſtimatum eſſe, per eam occaſionem miſſum; ſiquidem ibi affirmabatur, duos Legatos poſſe hac actione fungi, tertio vel præpedito vel abſente; atque id quidem tum ob Poli abſentiam contigiſſe: ſed Polanus ex ſuis notis colligit, Diploma biennio antè fuiſſe confectum, & miſſum ad Legatos decem & octo menſibus antequam eueniret, nempe menſe Auguſto 1545. E contrario, legationis Diploma cum hac cautione ſignatum fuit eâdem die, quâ legatis Crucis inſigne traditum. Et paucos poſt dies ad eoſdem miſſum eſt aliud Diploma, quo omnes facultates vni ſoli Legato committebantur, cùm hic ſolus, nec præpeditus, adeſſet. Diploma verò, quod ipſis Auguſto miſſum eſt, anno 1546. datum fuit, non anno 1545. quemadmodum Polani ſupputatio oſtendit. Eò autem afferebatur transferendi Concilij cauſa, nempe periculum diſſolutionis ob belli metum, quamquam ad alia, quæcumque futura eſſet cauſa, extenderetur. *Ibid.*

15. Franciſcum I. Galliæ Regem 21. Martij obiiſſe, tranſlationis Concilij ignarum. Is obiit 31. eiuſdem menſis, conſciuſque factus fuit tranſlationis. *Lib.9.c.18.*

16. Pontificem ſollicitum de Cæſaris potentia ob victoriam de Proteſtantibus ab eo relatam, legaſſe Capiteferreum in Galliam, quo ſe muniret aduerſus Cæſaris arma. Legatus Româ diſceſſit 6. Aprilis, & prælium 24. eiuſdem menſis confectum fuit. *Lib.10.c.1.*

17. Ob modicum numerum Theologorum Bononiæ commorantium, res fuiſſe difficulter tractatas. Conſtat, vti congregationi Theologos ex omni natione interfuiſſe planè ſexaginta, & alteri ſeptuaginta, atque inter hos fuere nonnulli apprimè inſignes. *Lib. 10. cap.2.*

18. Tractationem de moribus reformandis, vti Pontifici odioſam, fuiſſe prætermiſſam, Concilio in Pontificiam ditionem deportato. Continuata eſt ibi reformatio morum, & eorum omnium quæ ad Sacramentorum adminiſtrationem, & ad alia reſidentiæ impedimenta tollenda ſpectabant. *Ibid.*

19. Quod Cardinalis Sfondratus apud Cæſarem egerat de Anglia inuadenda, non eò inſtitutum, vt regnum Fidei Catholicæ adiiceretur, ſed vt difficili negotio Imperator implicaretur. Aliter res habuit: cùm Cæſar de ea cauſa repulſam omnino dediſſet, Legatus illam omnino ſilentio inuoluit, ne fruſtrà de ea ſecundò laboraretur. *Lib.10.c.3.*

20. Seſſionem vndecimam fuiſſe prorogatam, & quidem moro priuato, ad ſignificandam contractam ex Petri Aloyſij Farneſij morte mœſtitiam, intermiſſis hac de cauſa omnibus Concilij functionibus, vnde per ſingulas hebdomadas Pontifici moleſtia binis litteris afferenda fuiſſet. Sed reuerà multò ante Farneſij necem Legati decreuerant Seſſionem prorogare tum ex propria ſententia, tum ex Pontificis mandato, Mendozâ poſcente; & Concilij actiones continuatæ fuere, ſine vlla intermiſſione, Pontifice, vti tolebat, conſcio. *Lib.10.c.4.*

21. In

Digitized by Google

21. In documentis, quæ Cæsar Romam ad Madruccium miserat, haberi, dandam operam vt decerneretur, num si Pontifex Concilio aperto occumberet, successor ei ab eodem Concilio, an vel à Cardinalium Senatu sufficiendus esset. Hæc in iis documentis continentur non quasi dubitata, sed asserta, & ex promissione Cæsarea Cardinalibus liberè relicta. *Lib.* 10. *c.* 6.

22. Cæsarem voluisse inde obliquè Pontificem monere de ætatis grauitate, proximoque funere, adeoque ne tanti Principis iram consanguineis insensam relinqueret. Contrà eo documentorum capite habetur, hanc difficultatem sæpiùs Cæsareis propositam à Pontificiis, consideratâ ibi ex æquo possibilitate præcedentis obitus ipsius Caroli Quinti. *Ibid.*

23. A Madruccio exposita in Senatu mandata 9. Decemb. Exposita fuere multò ante diem 9. Decemb. nec in Senatu, sed in priuato cubiculo. *Lib.* 10. *c.* 8.

24. Pontificem cœpisse tempus deliberandi; ac posteà Madruccium, cùm sæpiùs eum adiens nihil opportunum referre posset, discessisse, mandatis Mendozæ commissis. Verùm consultatio de ea re dilata fuit à Senatu, habito 9. Decemb. vsque ad alterum Senatum, habitum 14. die, in gratiam Madruccij; post quem Senatum & priorem Mendozæ contestationem Româ discessit. *Ibid.*

25. Mendozam fuisse contestatum in publico Senatu, in quo Guisius pileo Purpureo fuit ornatus. Guisius pileum acceperat in Senatu publicè habito 24. Octobris, & Mendoza obnuntiationem suam exposuit in conuentu Cardinalium secreto, 14. Decemb. *Ibid.*

26. Hîc fuisse Mendozæ responsum, Pontificem velle rem communicare cum Concilio Bononiensi, eiusque rationes audire. Responsum est, Pontificem de re consilium capturum; sed posteà, Mendozâ egresso, rogatisque Cardinalium sententiis, decretum est, Bononiensium Patrum sententiam esse audiendam. *Ibid.*

27. Pontificem proposuisse non respondere minacibus litteris Ecclesiasticorum virorum, qui ad Augustana Comitia conuenerant; sed ex libero agendi modo, quo Mendoza vtebatur, veritum, ne inimicitiam Cæsaris contraheret, noluisse à se viros illos abalienare: cùm tamen responsi mora ex eo orta fuerit, quòd Cardinalis Tridentinus nondum Romam venerat, qui Cæsaris iussu eam ob rem illuc iturus erat. Quare Pontifex per Legatum Sfondratum sese excusauit apud eosdem Ecclesiasticos, qui & excusationem approbarunt. *Lib.* 10. *c.* 10.

28. Ceruinum cum Cardinali Montano interfuisse generali Congregationi Bononiæ 16. Ianuarij. Ille ante duos menses discesserat, nec reuersus est ad Concilium, nisi 22. Ianuarij. *Lib.* 10. *cap.* 11.

29. Cæsarem, cognito responso quod Mendozæ Romæ redditum fuerat, misisse Bononiam duos Fisci Procuratores, qui contestarentur. Hi Procuratores multò antè aduenerant, nempe 5. Nouembris, & responsum Mendozæ redditum fuit 27. Decembris. Insuper tabulæ eorum procuratoriæ leguntur signatæ à Cæsare Augustæ 22. Augusti, adeoque quatuor mensibus ante responsum. *Ibid.*

30. Pontificem, cùm præuideret promulgationem Edicti, quod *Interim* nominant, futuram solùm Cæsari, non Sedi Apostolicæ pernicioſam, leuiter illud oppugnasse. Et tamen Pontifex Nuntium misit, vt huiusmodi Edictum retardaret, pollicitus, quamprimùm se missurum Præsules cum opportunis.

Digitized by Google

portunis facultatibus, à Cæsare postulatis; atque interim cognoscendam dedit Edicti formam, vt aliqua eius tolerabilis emendatio proponi posset. *Lib.* 10. *c.* 18.

31. Pontificem Cæsari per Legatum significasse, à se libellum illum non improbari; sed pro certo haberi, illud Edictum à Cæsare more solùm permittentis euulgatum, quo Lutheranos cohiberet, ne in grauiora præcipites agerentur. E contrario Pontifex acerbissimè de eo conquestus fuit, & coràm apud Mendozam Romæ, & litteris apud suum in Hispania Nuntium. Neque ars eius fuit, vti Polanus fingit, eum libellum ad permissionis, non comprobationis normam reuocare, cùm Cæsar à principio sic respondisset Catholicis Principibus, eidem libello reclamantibus. *Ibid.*

32. Legatum discessisse ante eius promulgationem, ne factum illud suâ præsentiâ confirmaret. Porrò Legatus 26. Maij, videlicet vndecim diebus post eius vulgationem, nondum digressus, perscripsit ad Cardinalem Farnesium prolixas litteras, plurima de eodem Edicto expendens: & Farnesius 5. Iunij ipsi Legato significauit, quàm grauiter Pontifex de eo apud Mendozam expostulasset. *Ibid.*

33. Bertanum fuisse cum potestate Nuntij in Germaniam allegatum causâ quarumdam legum, quas Cæsar ad componendum Ecclesiasticum Ordinem 16. Iunij in Conuentu proposuerat. Bertanus Româ discessit ad Nuntij partes agendas die 9. Iunij, & Bononiâ transiit die 17. *Lib.* 11. *c.* 1.

34. A Pontifice non fuisse Nuntios missos cum facultatibus à Cæsare postulatis, sed cum aliis sibi conducentibus, nempe cum ampla potestate multas gratias largiendi, in quo præcipuum momentum esse videretur ad suam auctoritatem in iis partibus tuendam. Cùm tamen facultates, quibus Nuntij vsi sunt, concessæ illis fuerint consentaneæ ad petitiones iteratas Cæsaris, super qua re ingens dissensio inter Pontificis Consiliarios fuit. *Lib.* 11. *c.* 2.

35. Nuntios, quamuis sollicitè nominati fuissent, tamen eorum profectionem dilatam fuisse vsque ad sequentem annum; siquidem Cæsari non satisfecerat ea ratio, per quam non significaretur probari ea quæ ipse statuerat. Nuntij statim Româ profecti fuere; & decem ac septem ab electione diebus iter Bononiâ fecit Pighinus, cuius litteræ mox in Germania datæ extant. Dissensio autem super facultatibus, continuata post ipsorum in Germaniam aduentum, aliam originem nacta fuit. *Ibid.*

36. Concilium Bononiæ permansisse vsque ad Pauli mortem; & tunc, cùm Legatus Comitiorum Pontificiorum causâ inde discessisset, Episcopos etiam ad suas Sedes rediisse. Ex legitimis Concilij Actis, & ex eius ephemeride patet, Synodum fuisse suspensam, & Episcopos dimissos à Paulo ante mortem. *Lib.* 11. *c.* 4.

37. Iulium III. post ipsius electionem mandasse Balduino à Monteferrato, vt adoptaret adolescentem, quem beneuolentiâ complexus erat, dum Bononiæ Præsul ageret. Adolescens hic adoptatus fuit ante Iulij Pontificatum. *Lib.* 11. *c.* 7.

38. Cæsarem cœpisse à Iulio petere, vt Concilium Tridenti rursum statueret, per Aloysium Auilam, quem ad exhibendam electo Pontifici obedientiam miserat. Auila ne vnum quidem verbum ea de re fecit, sed tantùm vrbanitatis & obsequij formulas exhibuit: & antequam hic aduenire, Pontifex generatim spē Cæsari de ea re fecerat, vti liquet ex documentis traditis Toletano,

Digitized by Google

tatio, quem Iulius decimo post electionem die ad Cæsarem misit. *Lib.* 11. *c.* 8.

39. Pontificem, à Mendoza acriùs stimulatum, statuisse Cæsari gratificari, atque idcircò delegisse cœtum Purpuratorum, qui ad Cæsarem penè omnes propendebant, quò rem ad suum libitum pertraheret, adiectis etiam quibusdam familiaribus, quò ceteri in officio continerentur. At ephemeris tradit, cœtum illum constitisse ex iisdem Purpuratis, qui sub Paulo III. eidem rei intererant. *Ibid.*

40. Pontificem, cùm existimaret sui nominis dignitati opportuna ea mandata, quæ de Concilio tradiderat Nuntiis, apud Reges seruanda, curasse vt Iulius Cæsar Cananus, sibi à secretis, ea communicaret amicis titulo familiaritatis, atque ita posteà euulgarentur. Verùm id suspicari non poterit qui leget commentarium mandatorum Triuultio exhibitum; siquidem ibi de Cæsaris mente tam malè sentitur, deque eius potentia tam infensè scribitur, vt satis constaret, non potuisse id scriptum publicari sine indignatione Cæsaris. *Lib.* 11. *c* 9.

41. Diploma à Pontifice promulgatum de Concilio Tridenti reperendo multum displicuisse Cæsari, Religionisque studiosis Catholicis, quippe illo aperto continuatio exprimebatur; adeoque præcidebatur Protestantibus spes omnis recognoscendi priora Decreta, quâ destituti, in Concilium haud accessissent. In Diplomate tamen nullus sermo habetur de continuando, sed de resumendo & prosequendo Concilio. Insuper Cæsar ipse in denuntiationibus Bononiæ ac Romæ editis, huiusmodi Continuationem postulauerat, commendans ac comprobans Concilium Tridenti habitum, adeoque Decreta ibi sancita, & rationem agendi ibidem seruatam. *Lib.* 11. *c.* 11.

42. Cùm Pontifex Diploma illud inconsulto Cæsare euulgasset, ab hoc vicissim euulgatam fuisse sententiam Cæsarei Conuentus; quod vulgò habitum sit eo animo factum, vt par pari Pontificiæ Bullæ reponeretur. Et tamen Suauis ipse paulò antè istius sententiæ verba referens ait, eâ Conuentus sententiâ clarè decerni, vt omnes subiicerentur Concilio à Pontifice antè impetrato, & per memoratum Diploma indicto. *Ibid.*

43. In Sessione duodecima fuisse Tridentino Cardinali locum, Episcopis Præsidibus superiorem, attributum. Porrò hi in cunctis Concilij functionibus sederunt simul cum Legato, quemadmodum tres Legati sederant, & Tridentinus subsellium obtinebat seorsim, atque ab Episcopis separatus. *Lib.* 11 *c.* 14.

44. Futuram Sessionem fuisse indictam ad 9. Octobr. cùm fuerit indicta ad 11. eiusdem mensis. *Lib.* 11. *cap.* 15.

45. Vltimam Regis Galliæ protestationem fuisse Romæ pronuntiatam à Paulo Thermes. Ab alio fuit pronuntiata. *Lib.* 11. *c.* 16.

46. Præsides, acceptis litteris, ab Henrico Secundo ad Concilium missis, separatim conuenisse cum Principum Oratoribus, sed sine Episcopis, atque inter se statuisse vt epistolæ legerentur; & posteà iussisse reddi huiusmodi responsum nomine Concilij, cum Patribus anteà nequaquam communicatum; vnde prudentibus viris sermonum materiam præbitam. Sed contrà Præsides sese seorsim subduxere populo, qui in templum conuenerat, sed secum omnes etiam Episcopos cum Oratoribus duxerant. *Lib.* 11. *c.* 17.

47. Archiepiscopum Moguntinum in templo publicè liberam ea de re sententiam tulisse. Id tamen accidit in

priuata consultatione, habita in sacrario, cui interfuit ipse tamquam vnus ex Patribus. *Ibid.*

48. Thomistas & Scotistas in rebus ad Fidem spectantibus operam dedisse, vt ab Ecclesia peculiares ipsorum sententiæ declararentur veræ; adeoque in Concilio sancirentur tamquam Fidei dogmata, non tam oracula à Deo reuelata, quàm opinamenta ab hominibus asserta. Sed hac de re nullum ex at verbum in Actis, in quibus copiosè leguntur etiam minorum Theologorum suffragia. *Lib. 12. cap. 1.*

49. Nonnullis ex iis Theologis haud placuisse, vt decerneretur tamquam Fidei dogma, Christianos debere Eucharistiam die Christi Resurrectioni sacrâ accipere, cùm nouum sit, Ecclesiæ præceptum statui tamquam Fidei oraculum. At omnes consensere, vt contrarium pronuntiatum anathemate adiecto damnaretur, exceptis duobus, qui solùm poposcere, vt id aliquâ adiectâ declaratione fieret, cùm præceptum ecclesiasticum esset, non diuinum. *Ibid.*

50. Italis non placuisse, vt Theologi sententias firmarent testimoniis sacrarum Litterarum & Patrum; perinde ac eorum Theologiæ, in gratiam Germanorum & Belgarum, inde nota inureretur. Hæc tamen ratio doctrinæ examinandæ haud noua potuit videri, quippe seruata in rebus sub Paulo sanctis. Ad hoc inter viros totius cœtus eruditissimos fuere Seripandus & Catharinus Itali; & Ecclesiæ antiquitatis peritissimi fuerant Aleander & Contarenus Cardinales, qui paulò antè huiusmodi negotiis occupati fuerant. Et in Concilio habito sub Iulio, præter Germanos & Belgas, adfuere Canus, Lainius, Salmeron, Hispani summâ eruditione ornati. *Ibid.*

51. Protestantes miratos, quòd Synodus affirmaret, ipsos cupere, vt super solis quatuor de Eucharistia capitibus audirentur; cùm sæpiùs in conuentibus testati essent, se nullum ex præteritis Decretis recipere, sed velle de omnibus à capite audiri. Id autem nullam ipsis admirationem parere potuit, cùm toties Pontifices Cæsari denuntiassent, se nolle vt antecedentia Decreta in controuersiam vocarentur. Et Cæsar, Ecclesiasticus Ordo, plenusque Imperij Conuentus, non obstante huiusmodi denuntiatione, vehementissimè Concilium à Pontifice postulauerant, atque ipsi obtulerant totius Germaniæ, sese Concilio subiicientis, obsequium. *Lib. 12, c. 8.*

52. Concilium in responso, quod Brandeburgico Oratori reddidit, stipulatum ab eo esse plusquam ill offerebat. Cùm è contrario non posset offerri Synodo plusquam Oratoris mandatis contineretur, in quibus agnoscebatur Iulius tamquam Ecclesiæ vniuersalis Pontifex, & Concilium Tridentinum Oecumenicum. *Lib. 12. c. 9.*

53. Louanienses & Colonienses Theologos plura opposuisse in eo, num inter Fidei dogmata referendum esset caput de casibus reseruatis. Hac de re ne verbum quidem legitur in Actis. *Lib 12. c. 11.*

54. Eosdem Colonienses reprehendisse, damnari Canone decimo relatam ibi interpretationem verborum Christi, *Quæcumque ligaueritis*; namque aiebant, eam interpretationem esse Theophylacti: & tamen hic Auctor expresè contrarium de hac re scribit. *Ibid.*

55. Franciscanos ægrè tulisse, statui, Sacerdotem verè absoluere, & non potiùs declarare absolutos pœnitentes ob antecedentem contritionem. At ille qui vnicè id propugnauit, non modò

Digitized by Google

dò non fuit Franciscanus, sed ita propugnauit, vt tamen firmum esset peccata remitti per Sacramentum. *Lib.*12. *cap.*12.

56. Patres delectos primùm posuisse, Sacramentum Extremæ vnctionis fuisse à Christo institutum, Marc.6. & posteà, quodam Theologo monente, pro voce, *institutum*, repositisse *insinuatum*; quam vocem ait Polanus ibi multum disconuenire, vti reliquo Canoni non benè accommodatam. Et tamen in Theologorum minorum congressibus, habitis 22. & 23. Octob. adeoque vno mense ante conformationem Canonum & Decretorum, doctrinam complectentium, non modò vnus, sed complures ex iis animaduerterunt, huiusmodi Sacramentum non fuisse institutum, sed delineatum & insinuatum iis verbis quæ habentur Marc.6. eadem prorsus ratione quâ id Synodus declarauit. *Ibid.*

57. Oratores Cæsaris & Ferdinandi numquam interuenisse generalibus Congregationibus. Hoc reuincitur vti falsum ex omnibus Concilij Actis. *Lib.*12.*c.*15.

58. Cardinalem Martinusium fuisse ex Ordine S. Basilij Monachum. Fuit ex Ordine S. Pauli primi Eremitæ. *Lib.*13.*c.*1.

59. Hunc fuisse inter Purpuratos relatum, Cæsare eum in gratiam Ferdinandi nominante. Porrò hic Purpuram accepit solo Ferdinando id à Pontifice petente. *Ibid.*

60. Iulium auxisse Senatum aliis Senatoribus tempore consueto feriarum natalitiarum. Ex Actis Senatus liquet, 20. Nouembr. id à Pontifice gestum. *Ibid.*

61. Cùm id temporis Senatus constaret octo & quadraginta Purpuratis, visum fuisse Pontificem plus iusto Purpuræ prodigum, adiectis tribus & decem supra morem eorumdem temporum: ac à Pontifice hunc colorem obtentum, ne Gallica Purpuratorum pars excederet. Hic tamen Purpuratorum numerus haud immodicus fuit, neque illi qui purpurâ ornati sunt, eius generis fuerunt, vt vniuersus Senatus non consenserit: ac Pontifex hanc causam attulit, se egere prudentibus & fidelibus Consiliariis, cùm plurimi Purpurati ob diuersas causas Româ abessent. *Ibid.*

62. Ab Episcopo Montis Falisci perlatum ad Pighinum quoddam Pontificis mandatum, quod ita à Suaui refertur, vt veritati multum repugnet. *Ibid.*

63. Cæsarem Pontifici solemnes denunciationes minatum, nisi iuberet Sessioni supersederi; atque hac de causa ab eodem Cæsare certum hominem missum Romam & Tridentum. Contrà Cæsar leniter & per accuratas preces id egit, adeò vt Pontifex & Patres ei indulserint. *Lib.*13.*c.*2.

64. Necem Cardinalis Martinusij fuisse communiter Ferdinandi iniquitati imputatam, ac Pontificem satis imbecillem se præbuisse in eo absoluendo. Atqui Suauis non ignorabat quidquid contrà scriptum fuit à Paulo Paruta, Venetæ Reipublicæ Historiographo, & harum rerum scientissimo. *Ibid.*

65. Præsides Synodi Romæ fuisse reprehensos, quòd in Decreto quo Concilium suspendebatur, Christiani extimulabantur ad seruanda ea quæ per Concilium statuta fuerant, haud reseruatâ antecedenti Pontificis comprobatione; atque adeò ab aliquibus dictum, Præsides omnesque Episcopos qui Decreto consenserant, in sacras Censurarum pœnas incidisse. Sed reuerà in Decreto legitur, fuisse Pontificis consensum, & auctoritatem

Pontificis, Sedisque Apostolicæ reseruatam. *Lib.* 13. *c.* 3.

66. Concilij suspensionem vsque ad biennium statutam, decem annis continuatam culpâ Pontificum. At primum illud temporis spatium (vti & Suauis ipse refert) cum conditione præscriptum fuit, si videlicet interim discordiæ inter Christianos componerentur, quæ, sicut habet eius Historia, duratunt vsque ad Pij IV. Pontificatum, quo tempore rursum capta & decreta Concilij instaurandi tractatio fuit. *Lib.* 13. *c.* 4.

67. Rem inusitatam, & mysterij plenam fuisse factam à Marcello II. dum Pontificatum adeptus, antiquum nomen retinere voluit. Et tamen paulò ante Adrianus VI. idem egit, suadente Oratore Cæsareo, ob præstantiam Pontificum eius nominis. *Lib.* 13. *cap.* 13.

68. Morem mutandi nominis ortam ex Pontificum superbia. Baronius tamen docet, primùm fuisse nomen Christianæ modestiæ ergò mutatum à Pontifice, qui cùm Petrus vocaretur, haud ausus fuit in ea Sede tanti Apostoli nomen retinere. *Ibid.*

69. Marcellum posuisse multum fiduciæ in arte Genethliaca, qua fretus, Pontificatum sibi spoponderat, palàm hoc profitens; sed citò deceptum, quantum pertinuit ad vitæ diuturnitatem, & rerum, quas meditabatur, successum. Hoc omissis aliis rationibus reuincitur vti falsum, ex Seripandi testificatione. *Ibid.*

70. A Paulo Quarto exceptos fuisse Britannicos Oratores in primo quem publicè habuit Senatu. Primus Senatus habitus fuit 30. Maij, & Oratores excepti sunt in alio Senatu die 21. Iunij. *Lib.* 13. *c.* 12.

71. In eodem publico Senatu fuisse regni titulo Hiberniam ornatam. Id tamen factum est in secretiore Senatu die 7. Iunij. *Ibid.*

72. Pontificem dissimulasse, Hiberniam ab Henrico Octauo in regnum euectam. Pontifex tamen hoc expressè in eo Senatu commemorauit. *Ibid.*

73. Hoc fuisse arcanum Aulæ ignotum, ob cuius ignorationem plurimos sermones agitatos. At è contrario verba, quæ de hac re à Pontifice pronuntiata fuere coram Cardinalibus, posita fuere in publico diplomate, eâdem die signato, & edita in Annalibus Bzouianis. *Ibid.*

74. Bellum inter Paulum Quartum Pontificem, & Regem Hispaniæ Philippum Secundum, ortum ex sola cupiditate Pontificis, profanæ ditionis incremento inhiantis. Contrarium constat ex *lib.* 13. *c.* 14.

75. Cardinalem Lotharingum Româ discessisse antequam conueniret inter Pontificem & Gallum de fœdere. Hoc tamen fœdus sancitum, & subscriptione firmatum fuit ab eodem Cardinali antequam Româ discederet. *Lib.* 13 *c.* 15.

76. Pontificem & Cardinales multum inter se altercatos de quibusdam in Senatum ab ipso adscitis. Ex Actis Senatus patet, hos fuisse ad Purpuram euectos, omnibus planè Cardinalibus consentientibus. *Lib.* 13. *c.* 16.

77. Futurum fuisse vt Dux Albanus Romam caperet; eiusque animi vilitati communiter imputatum regressum ab Vrbe. Huius rei nulla fit mentio in narratione Nauageri Oratoris Veneti, in qua variæ de hoc Albani facto sententiæ accuratissimè narrantur. *Lib.* 14. *cap.* 3.

78. Ducem Guisium Româ discessisse deserto ante sancitam pacem Pontifice. Hic tamen moratus fuit vsque ad 19. Septemb. quâ die, nempe quintâ

post

Digitized by Google

post pacificationem, Romam Albanus ingressus fuit, Pontificem veneraturus. *Ibid.*

79. F. Guillelmum Petum accepisse Crucem & insignia suæ legationis in Anglia, sed modestiæ causâ se ab ea exercenda continuisse, eamdemque Polo commisisse. E contrario Petus ne Purpurati quidem dignitatem accepit, tantum abfuit vt Legati ornamenta acciperet; cùm Regina retinuisset Diploma, quo illi vtraque simul dignitas deferebatur. *Lib.* 14. *cap* 5. & *lib.* 15. *c.* 7.

80. Ob Imperium à Carolo Quinto translatum in fratrem, Pontificem arrogasse sibi potestatem eligendi pro arbitratu Cæsarem. Pontifex tamen hoc tantum voluit, vt ea translatio non esset legitima, quòd sine Pontifice præstita esset, adeoque Imperium nonnisi per Cæsaris obitum transferri posse. *Lib.* 14. *c* 6.

81. Pontificem Guzmanno dixisse, se velle mittere Nuntium ad Carolum Quintum. Porrò hic Nuntius destinatus fuit non ad Carolum, sed ad Ferdinandum, ad quem paucis diebus post hunc sermonem cum Guzmanno habitum, pro Nuntio missus est Legatus. *Ibid.*

82. Nepotes à Paulo fuisse ab administratione remotos 26. Ianuarij 1558. Id accidit 27. Ianuarij 1559. *Lib.* 14. *c.* 7.

83. Eodem tempore recusatum à Pontifice Ferdinandi Oratorem. Hic tamen recusatus fuerat anno 1558. quo Carolus vitâ concessit. *Ibid.*

84. Pium Quartum statim atque Pontifex creatus fuit, significasse Francisco à Turre, Ferdinandi administro Romæ, se paratum Ferdinando reddere Cæsareos honores; ac à Ferdinando, auditâ Pontificis mente, eumdem Turrium Oratorem designatum. Turrius tamen Orator à Cæsare nun comprobatus & approbatus fuerat multò antè; namque is & in Comitiis Pontificiis erga Cardinales, & ea die quâ Pontifex coronatus, partes Oratoris erga eumdem Pontificem egerat. *Lib.* 14. *cap.* 11.

85. Carolum Quintum animam efflasse in manibus Constantini Pontij, cuius, tamquam hæretici, simulacrum combustum. Pontius nullas in Caroli Quinti anima moderanda partes egit, sed tantùm apud eum Concionatoris officio; neque eodem vsque ad eiusdem mortem functus fuit. *Ibid.*

86. Fuisse propositum Antonio Nauarræ Regi, vt se per diuortium ab hæretica coniuge separaret, nuberetque Reginæ Scotorum viduæ: atque hunc idcircò, Angliæ & magnæ Britanniæ regno inhiantem, cepisse sese exhibere alieniorem ab vxore. Hoc vti falsum refellitur à Famiano Strada. *Lib.* 15. *c.* 1.

87. Hispanos super Concilij diplomate mouisse Pontifici difficultates, quòd recèns offensi fuissent ob Antonium vti Nauarræ Regem acceptum. Hoc tamen patet falsum, cùm Hispani, quantumuis sese super Antonij negotio placatos ostendissent, tamen in iisdem difficultatibus perstiterint. *Lib.* 15. *cap.* 2.

88. A conuentu Nauburgensi fuisse Nuntiis remissas litteras Pontificias postridie quàm ij auditi fuere. Hoc tamen præstitum fuit post horæ quadrantem. *Lib.* 15. *c.* 3.

89. Nuntios fuisse in conuentum accitos, atque ibi redditum iisdem responsum. Responsum tamen ad eos fuit per decem Consiliarios missum in ædes vbi morabantur. *Ibid.*

90. Cardinali Puteo, qui ad Concilium Præses destinatus fuerat, ægrotanti, fuisse Seripandum suffectum.

Digitized by Google

Non solus Seripandus, sed vnà Osius & Simonetta Præsides in eodem Senatu renunciati sunt, non tamquam aliis suffecti, sed tamquam collegis adiecti. *Lib.* 15. *c.* 6.

91. Simonettam & Altempsium fuisse simul Legatos Concilij nominatos. Simonetta tamen nominatus fuit multis antè mensibus vnà cum Osio & Seripando. *Lib* 15. *c.* 13.

92. Contentionem Archiepiscopi Bracarensis de prærogatiua, fuisse ortam in primo generali congressu, cùm Diploma recitatum fuit, quo edicebatur, vt antiquiores Primatibus præcederent. Hæc tamen contentio excitata & composita fuit multò antè; neque vlla eius mentio in dicto congressu habita fuit: quin Diploma illud non causa, sed effectus & finis eius litis fuit. *Ibid.*

93. Cùm Parisiensis Cancellarius nollet suâ subscriptione confirmare facultates Cardinalis Ferrariensis Legati, loco ipsius subscripsisse Reginam Mariam, Regem Nauarræ, & primarios regni administros Et Cardinalem, quò eam subscriptionem obtineret, seorsim per libellum spopondisse, se iis facultatibus non vsurum, ac Pontificem consulturum abusibus qui Romæ contingebant in Sacerdotiis deferendis, eorumque tabulis seu Diplomatibus conficiendis. Hæc omnia patet esse falsa ex litteris eiusdem Legati ad Cardinalem Borromæum. *Ibid.*

94. Cardinalem Ferrariensem, quò compensaret beneficium acceptum, eò adductum, vt Pontificem extimularet ad Communionem sub vtraque specie concedendam. Litteræ tamen hac de re à Ferrariensi scriptæ fuere die 31. Decembris, quo tempore eius facultates approbatæ nondum fuerant. Nec modò his litteris eiusmodi concessionem non promouebat, sed quærebatur de iis Gallis Catholicis, qui illam Reginæ repræsentabant, tamquam à rationibus Pontificis non abhorrentem. *Ibid.*

95. Etiam Gallicum Oratorem à Pontifice, vt id concederet petiisse, ac Pontificem primò se pronum exhibuisse, & posteà in Senatu 10. Decemb. in aliam sententiam à Cardinalibus deflexum. Sed contrà, nullus Senatus habitus fuit 10. Decemb. Et Pontifex valdè conquestus est cum Oratore, huiusmodi petitionem afferente. *Ibid.*

96. Cardinalem Simonettam, vbi Tridentum attigit, nactum fuisse Pontificis mandatum, quo vetabantur Legati Concilium aperire, absque noua Pontificis significatione. Simonetta nullum de mora inficienda mandatum reperit, neque mora quæ contigit, Pontificis iussio, sed sola permissio fuit. *Lib.* 15. *c.* 15.

97. Pontificem voluisse illam moram petente Oratore Cæsareo. Ea mora contigit ex solo Legatorum consilio. *Ibid.*

98. Contentionem Archiepiscopi Granatensis de declaranda Concilij Continuatione, contigisse in primo generali congressu. Ex Actis & litteris patet, eam controuersiam sedatam ante illum congressum. *Ibid.*

99 Hispanorum petitioni intercessisse Commendonum Zacinthi Episcopum, cùm Cæsaris contrariam mentem nosset. Ex Catalogo eorum Episcoporum qui primæ Sessioni interfuerunt, liquet, Episcopum Zacinthi id temporis Tridenti non fuisse, sed posteà illuc venisse, vti patet. *Ibid.*

100. Composita per concordiam in congregatione formulâ de re disputata, mox itum ad Decretum concinnandum. Decretum tamen concinnatum fuit ante congregationem, & ante-

antequam conueniretur cum Hiſpanis, quibus vrbanitatis causâ oſtenſum fuit id temporis quo conuentio ſancita, & antequã in congregatione coirent. *Ibid.*

101. Legatos poſt primam congregationem generalẽ, habitam ſub Pio IV. aggreſſos fuiſſe conformare Decretum, ſed tali arte, vt adimeret Epiſcopis proponendi libertatem, idque occultum eſſet, vixque intelligi poſſet: quocircà poſt multum ſtudij adieciſſe illa verba, *proponentibus Legatis.* Sed contrà, Decretum, conformatum cum laudatis omninò verbis, lectum fuit triduò antè, publicè in congregatione; & prout libuit, licuit vnicuique illud expendere, antequam ſuam de eo ſententiam in Seſſione proferret; & reipſa quidam ſe illi obiecere. *Lib.* 15. *c.* 17.

102. Hiſpanos, à quibus hoc Decretum improbatum, fuiſſe quatuor. Duo dumtaxat fuere. *Ibid.*

103. Archiepiſcopum Rhegienſem, qui in ea Seſſione Latinè peroranit, ſic locutum quo modo minimè locutus conuincitur ex authentico eius Orationis exemplo, quod extat. *Ibid.*

104. Quamdam opinionem circa tria capita, à Legatis in generali congreſſu, præuio ſecundæ Seſſioni, propoſita, fuiſſe Gregorij Auguſtinianorum Eremitarum Præſidis. Horum Præſes nec huiuſmodi ſententiam tulit, nec Gregorius, ſed Chriſtophorus à Patauio vocabatur. *Lib.* 15. *c.* 19.

105. Legatum Altempſium Tridentum aduenisſe die 5. Februarij. Aduenit 30. Ianuarij. *Ibid.*

106. Ex Patribus plures promouiſſe quamdam ſententiam de Indice librorum. Hanc tamen ſententiam vnicè propoſuit ac ſuſtinuit Petrus Contarenus Epiſcopus Paphenſis, cuius Suauis hoc loco mentionem non facit. *Ibid.*

107. Vnà cum Archiepiſcopo Granatenſi, petente exceptionem in primo ſecundæ Seſſionis Decreto, conſpiraſſe Calaritanum & plerosque Hiſpanos. Granatenſis hac in re ſolus fuit, & Archiepiſcopus Calaritanus eâ die Seſſioni non interfuit. *Lib.* 15. *c.* 21.

108. Varias conſultationes habitas de Græcis, Anglis, & Scotis, nominandis in publicis fidei literis. Huius rei nulla mentio in minutiſſimis Actorum illorum monumentis habetur. *Lib.* 16. *cap.* 1.

109. Legatos, iam compertos Pontificem aliud velle de venia offerenda ijs qui ad Tribunal fidei delati erant, negotium eò promouiſſe, quo ipſi Pontifici obſecuturi ſpectabant: ſed antequam id comperirent, inter ſe diſcordes opinione fuiſſe. Et tamen illis nondum vllo pacto comperta erat Pontificis mens. Neque ſolùm in hoc non diſcordabant, ſed omnes literis, communi nomine ſcriptis, indulgentiam comprobantes, teſtati ſunt, hoc eſſe commune Patrum votum. *Ibid.*

110. Pontificem iratum fuiſſe Gallis, quaſi malè ab illis acceptus contemneretur. Sed ex plurimis monumentis contrarium apparet. *Lib.* 16. *c.* 3.

111. Legatos, quò Pontificem certiorem facerent de ſententijs, pronuntiatis in capite de Epiſcoporum reſidentia, miſiſſe Camillum Oliuum poſt congregationem habitam 20. Aprilis, ac ab eo conſilium in ea re petijſſe. Ad hanc rem delectus fuit non Camillus Oliuus, ſed Federicus Pandaſius. Et Legati, quò præuenirent maiorem Patrum æſtum, miſere eum 10. Aprilis. *Lib.* 16. *cap* 4.

112. Eos qui interceſſere ne ſtatueretur, reſidentiam ad ius Diuinum pertinere, fuiſſe tres ſupra triginta. Hi fuere octo aut ſeptem ſupra triginta. *Ibid.*

113. Quoſdam mediæ ſententiæ, quorum aliqui dixerunt, placere ſibi eam

Digitized by Google

eam declarationem, si Pontifici placeret: alij, sibi non placere, si Pontifici non placeret, fuisse triginta. Hi fuere quatuor supra triginta. *Ibid.*

114. In Sessione celebrata 14 Maij, fuisse receptos Helueticos Oratores. Ex omnibus eius temporis monumentis patet, eos receptos in Sessione 4. Iunij. *Lib.16 c.7.*

115. Bauari Ducis Oratores tardius fese in conspectum dedisse, quòd Legati spatium cepissent Pontificis monendi de lite, quæ inter eos & Venetos Oratores de prærogatiua orta erat. Causa eius tarditatis fuit tabellarius missus ad Bauarum ab eius Oratoribus, quò cognoscerent eius mentem de ea cum Venetis contentione. *Ibid.*

116. Episcopos strepuisse, quòd in ea Sessione, de mansionis capite non statueretur. Id nec verum fuit, nec fieri potuit, quandoquidem iam ex totius Concentus voluntate litteræ ad Pontificem datæ fuerant, eiusque responsum expectabatur. *Ibid.*

117. Cæsareos Oratores denuntiasse, se statim discessuros, si declararetur, Concilium esse continuationem. Sed huius rei nullum vestigium extat in tot legitimis monumentis. Præterea Cæsar de hac re mandata dedit non nisi post tempus de quo Suauis loquitur, videlicet, acceptis litteris 26. Maij quæ 22. datæ fuerant, quibus Oratores iussit non ab vrbe discedere, sed à functionibus abesse. *Ibid.*

118. Piscarium, ob hunc discessum à Cæsareis denuntiatum, & rogatum à Cardinali Mantuano, eò propendisse, vt languidius Continuationem promoueret. E contrario Piscarius voluit, vt Legati per libellũ testificarentur, Continuationem in proxima Sessione declaratam iri. *Ibid.*

119. Cardinalem Mantuanum, quò Cæsari gratificaretur in protrahenda Sessione, vsum litteris Lansaci, quæ allatæ opportunè idem petebant. Porrò dilatio à Lansaco petita, decreta fuerat die 30. Aprilis, adeoque decem diebus antequam petitiones Cæsareis ingratæ afferentur à Piscario, qui Tridentum non nisi 10. Maij attigit. *Ibid.*

120. Concilij Promotorem maximè turbatum fuisse ob aculeatam Fabri Gallici Oratoris orationem, ideoque non reddidisse ei, vti mos erat, responsum. Sed Suauis hac in re vel ignorat, vel celat facti veritatem, quæ habetur *Lib.16.c.11.* Adde, quòd non Promotor, sed qui erat à Concilij Secretis, responsa dabat. *Ibid.*

121. Pontificem destinasse Galliæ opem, aureorum ducentorum millium summâ constantem. Hæc constabat aureis trecentum millibus. *Ibid.*

122. Pontificem, succensentem Mantuano ob Concilij continuationem non declaratam, destinasse Tridentum alios Legatos; & ne primum locum ei adimeret, cogitasse eum cooptare in ordinem Cardinalium Episcoporum, extincto id temporis in Gallia Cardinale Turnonio, Cardinalium antiquissimo. E contrario constat, ante hoc, in Senatu habito 18. Maij, fuisse alijs impertitos sex Episcopatus Cardinalium proprios. *Ibid.*

INDEX

Digitized by Google

INDEX RERVM NOTABILIVM,

Quæ his octo Libris continentur.

A.

Abbas Mannensis mittitur à Francisco Secundo Romam ob Concilij conuocationem. lib. 14. cap. 12. num. 14. 15. 16. *eius reditus in Galliam.* l. 14. c. 16. n. 1.

Abbas Nichettus, à Secretis Ferrariensi Cardinali, proficiscitur in Galliam cum diplomate Synodum conuocante. l. 15. c. 1. n. 5.

Abbas Rossettus mittitur à Iulio III. ad Regem Gallia, eiusque mandata l. 11. c. 7. n. 2. & 3. & c. 8. n. 2.

Absolutiones delictorum sibi à Pontificys reseruate. l. 12. c. 11. n. 1. 2. 3. & 4

Achilles Grassius. Eius reditus Tridentum sub Iulio. l. 13. c. 1. n. 10. *it Nuntius ad Cæsarem ob plenam reconciliationem cum Rege Gallia.* l. 13. c. 5. n. 6.

Ægidius Fuscararius Episcopus Mutinensis multa scribit de postremis Concilij rebus. l. 15. c. 13. n. 4. *Calumnias immeritò patitur ob sententiam suã de Mansione.* l. 16. c. 9. n. 9.

Albertus Brandeburgicus Protestans moritur in Gallia post varios belli euentus. l. 13. c. 5. n. 1.

Albertus Bauariæ Dux mittit Romam Consiliarium ad negotia Religionis. l. 16. c. 1. n. 5. *mittit Oratores ad Concilium sub Pio.* l. 16. c. 6. n. 1. *eius sensus de ipsorum loco respectu Venetorum & Heluetiorum.* ibid. Vide *Oratores.*

Alexander Cardinalis Farnesius. Res ab eo gestæ in Comitijs Pontificijs post mortem Pauli III. l. 11. c. 6. n. 6. *eius absentia ab Aula, Iulio Pontifice.* l. 11. c. 16. n. 3. & 4. *cupit ad Pontificatum enehere Polum Cardinalem, sed frustrà* l. 13. c. 11. n. 8. *repugnat intrinsecùs electioni ad Pontificatum Ferrariensis, optatæ à Rege Gallia, & cur.* ibid. *varia adhibet studia ad Paulum IV. creandum, & cur.* l. 13. c. 11. n. 8. 9. & 10. *benevolentia in ipsum tepefacta; vnde de sua & fratrum conciliatione cum Hispanis, bellum gerentibus in Pontificem agit; quod euenit: & redditur Placentia Octauio Duci.* l. 13. c. 20. n. 10. 11. & 12.

Alexander Palanterus, Romæ Fiscalis, morte punitur à Pio V. etiã ob iniustitiam in Caraffenses. l. 14. c. 15. n. 7.

Alexander Sforcia, Apostolicæ Cameræ Clericus, fugit ab indignatione Pauli IV. ob violentiam ab eo exercitam in portu Centumcellano. l. 13. c. 14. n. 6. 7. & 8.

Alexander Tomassonus Interamnensis continet Parmam in obedientia post cædem Ducis Petri Aloysij. l. 10 c. 4. n. 5.

Alexander Vitellius, dux exercitus Pontificij contra Farnesios. l. 11. c. 16 n. 11.

Alfonsus Caraffa promotus ad Purpuram & Archiepiscopatum Neapolitanum à Paulo IV. l. 14. c. 1. n. 7. *prærogatiua quam habet, dum alij Pontificis consanguinei expelluntur.* l. 14. c. 7. n. 5. & 6. *eius captiuitas, libertas, & mors Pio sedente.* l. 14. c. 15 n. 10.

Alfonsus Salmero Societatis Iesu interuenit cunctis apertionibus Concilij

Digitized by Google

Tridentini, & in qua conditione. l. 12. c. 1. n. 1. & 6. *disputatio ab eo scripta de Mansione.* l. 16. c. 11. n. 13

Aloysius Anila Orator obedientiæ pro Carolo V. apud Iulium III. & Suanis errata de ipsius mandatis. l. 11. c. 8 n. 1.

Aloysius Cornelius magnus Commendator Cypri promouetur ad Purpuram à Iulio III. l. 13. c. 1. n. 9.

Aloysius Estensis, filius Ducis Ferrariæ, creatur Cardinalis à Pio IV. l. 14. c. 6. n 4.

Aloysius Lippomanus Episcopus Modonensis, & adiutor Veronensis, venit Romam Bononiâ ad causam translationis defendendam. l. 10. c. 15. n. 2. *Mittitur à Paulo I I. in Germaniam cum ampla facultate in rebus Religionis.* l. 11. c. 2. n. 6. *Romam redit sub Iulio III.* l. 11. c. 8. n. 6. *Mittitur Præses ad Concilium.* l. 11. c. 13. n. 1. & c. 14. n. 2. *Mittitur Nuntius in Poloniam, & per viam agit cum Ferdinando Rege.* l. 13. c. 3. n. 2. *Ad Sedem Bergomensem promouetur, & eligitur à Paulo IV. sibi à Secretis.* l. 14 c. 7. n 4. *Moritur.* l. 14. c. 9. n. 4.

Ambrosius Pelargus Dominicanus, Procurator Archiepiscopi Treuirensis, it ad Concilium Bononiæ nouus Procurator Septemuiri Coloniensis. l. 10. c. 2 n. 6. *Reuocatur à Treuirensi, postulante Cæsare.* l. 10. c. 4. n. 4. *Venit cum eodem Tridentum; & quæ illi Suanis opponit de institutione pœnitentiæ.* l. 2. c. 12. n. 7. & 8. *Tumultus excitus inter hæreticos ob eius concionem.* l 13. c. 2. n. 4.

Ambrosius Politus, appellatus Catherinus, Episcopus postea Minoritanus. Errores Suanis de illius sententia allata in articulo prædestinationis, & de intentione necessaria ad efficaciam Sacramenti. l 9. c. 6. per totum. *Varia eius opella de Mansione.* l. 16. c. 4. n. 2. *Promouetur ad Ecclesiam Consensem.* l. 13. c. 1. n. 10 *Mors eiusdem, & breue elogium.* l. 13. c. 8. n. 8.

Andreas Dudicius Sbardellatus Episcopus Titinensis venit Tridentum communi nomine Præsulum & Cleri Hungarici. l. 16. c. 2. n. 6 *eius elegantissima Oratio.* ibid.

Angelus Maßarellus à Secretis Concilio, scribit prolixam narrationem de Concilio illius temporis. l. 11. c. 11. n. 1 *Redit Tridentum cum eodem munere ex ore Iulij.* l. 11. c. 14. n. 1. *Obtinet à Paulo IV. Episcopatum Telesinum.* l. 14 c. 7. n. 6. *Remittitur ad Concilium in vltima apertione.* l. 15. c. 11. n. 2. *Supplent nonnulli eius munus in variis eius morbis.* l. 16. c. 12. n. 9.

Anglia conuersa ad Fidem. l. 13. c. 9. n. 10. *Eius Oratores excepti Romæ à Paulo IV.* ibid. c. 12. n 1. *Prouentus ecclesiastici in eo regno restituti.* l. 13. c. 13. n. 1. *Noua Religionis mutatio.* l. 14. c. 8. n. 2. & 3.

Antonius Augustinus, Auditor Rotæ, Nuntius Iulij III. in Anglia. l. 13. c. 10. n. 6.

Antonius Borbonius Rex Nauarræ obedientiã profitetur Pio IV acceptam à Pontifice cum Hispanorum egrimonia. l. 15. c. 1. n. 1. & 2. *Galliam administrat post mortem Francisci II.* ibid. n. 3. *Studia Atrebatensis Episcopi ad eum mitigandum.* ibidem n. 4. *Agitata cum Pontifice.* l. 15. c. 14. n 5. 6. 13. *Eius opera in rẽ Fidei Catholicæ.* l. 16. c. 3. n. 5. 6. 7.

Antonius Caraffa Marchio Montisbelli, quo pacto in eius oppidi possessionem immißus sit. l. 13. c. 16 n. 3. *Discordia inter ipsum & Guisium Ducem in obsidione Ciuitellæ* l. 14. c. 2. n. 2. *eius expulsio Româ.* l. 14. c. 7. n. 4.

Digitized by Google

Antonius Filolius Archiepiscopus Aquensis venit Bononiam. l 10.c 4. n 4. *Excusat se ab itinere Romano, ad translationē tuendā.* l.10.c.15.n.2

Antonius Floribellus, à Secretis Crescentio Legato, respondit ad Latinā Orationē, sui heri nomine, in ingressu Tridenti. l.11. c.14.n.2 *Post mortem Crescentij Polo Cardinali inseruit, & ab eo mittitur ad Cæsarem propter Angliæ negotia.* l.13.c.7.n.6

Antonius Helius familiaris Paulo III. & Episcopus Polæ, & posteà Patriarcha Ierosolymitanus, mittitur à Ceruino Cardinali Bononiam. l.10.c.5 n.5.

Antonius Muglitius Archiepiscopus Pragensis, Orator Ferdinandi tamquam Cæsaris ad Synodum Tridentinam. l.15.c 20.n.1.

Antonius Perenottus Episcopus Atrebatensis agit in Germania cum Sfondrato Cardinali de euentu Petri Aloysij Farnesij, & de anteacta translatione Concilij. l.10.c.5.n 3.5. 6. *eius indignatio in Caraffenses.* l.13.c.15.n.2. *eius studia ad conciliandum Nauarreum.* l. 15. c.1. n.4 *Ornatur Purpurâ.* l.15.c.6.n.4. *Agitata ab ipso cum Commendono de cogenda Synodo.* l.15.c.7.n.5.

Antonius Sanseuerinus Dux Summanus mittitur in Galliam à Paulo IV. ob fœdus. l.13.c.16 n.3.

Antonius Toletanus Prior Legionensis mittitur in Galliam à Philippo Rege ad impediendos ibi tractatus Concilij Gallorum. l.14.c.16.n.8.9.

Antonius Triuultius Episcopus Tolonensis, Nuntius Iulij III. in Galliam ad negotia Concilij. l.11. c.8.n.6. *eius mandata.* l. 11. c.9.n. 1.2. *Facilem comperit eam Aulam.* l.11. c.10.n.1. *Accipit Purpuram à Paulo IV.* l.14.c.1.n.6. *Legatio ad Regem Galliæ, quò ad pacem cum traheret cum Rege Hispaniæ.* l.11.c.4. n.5. & cap 5. n.1.7.

Archiepiscopi. Vide *Episcopi.*

Arriuabenus, ex aulicis Mantuani Cardinalis, it obuiàm Federico Pendasio, qui rediens Româ equo deciderat, vt ab eo litteras acciperet & mandata. l. 16. c. 6.n.2.

Ascanius Corneus Iulij III. ex sorore nepos, it in Galliam ob negotia Parmæ & Synodi. l.11.c.13.n.5.& seq. *Capitur ad Clusium; sed liberatur ab Henrico Rege in gratiam Pontificis, & quâ conditione.* l. 13. c.10. n.2. *Confirmatur vt Legatus Romæ Transtiberinæ, & custos Comitij Sede vacante.* l.13.c.11.n.1. *Negatur illi à Paulo IV. facultas abeundi Româ.* l. 13.c.14 n.10. *Declaratur ibi supremus Dux Equitum.* l.13.c.17. n.4. *Fugit Neapolim ob Pontificem sibi suspectum.* ibid. n. 8. *Constituitur generalis campi Magister Albani Ducis.* l. 13. c.2.n.1. *Explorat statum Romæ in furtiua aggressione tentata.* l. 14. c.3. n.6. *Aduersatur in Aula Philippi Regis commodis Caraffensium.* l.14. c.5.n.11.

Astolfus Seruantius, Massarelli adiutor, exactum diarium scribit de postremis Tridenti euentis. l.15.c.13 n.4.

Augusta. Vide *Confessio Augustana, Concilia.*

B.

Balduinus Balduini, medicus Borgensis, testatur contagionem Tridentinam. l.9.c.13.n.5.

Balduinus Montanus adoptat Innocentium in filium, qui posteà fuit Cardinalis. l 11.c.7.n.4.

Balthasar Limpus Episcopus Portuensis ex Lusitania, se indifferentem ostendit in translatione Synodi.

odi. l. 9. c. 15. n. 8. *Recusat Bononiam transire vsque ad nouum sui Regis mandatum.* l. 9. c. 17. n. 2. *Mandatum ipsi delatum vt eò accederet.* l. 10. c. 5. n. 2. *Ipsius verba parum reuerentia in Pontificem.* l. 10. c. 15. n. 1

Baptismus an sit necessarius in voto ad obtinendam gratiam, & falsitas Suarij. l. 9. c. 4. n. 7. & 8. *Eiusdem ratiocinationes de charactere, de efficacia, & de materia ac forma quæ constituunt hoc Sacramentum.* l. 9. c. 5. & c. 6. per totum. *Disputationes de remedio, excogitatæ à Caietano pro filijs fidelium, qui matris in vtero moriuntur.* l. 9. c. 8. n. 2. & seq.

Bartholomæus Caranza Dominicanus, qui postea fuit Toletanus Archiepiscopus, dat operam vt Polus Cardinalis excipiatur in Anglia. l. 13. c. 9. n. 4. *Conijcitur in carcerem in Hispania, hæresis nomine.* l. 14. c. 11. n. 4.

Bartholomæus Caualcantus mittitur à Paulo III. ad Henricum II. Galliæ Regem ad grauia negotia transigenda. l. 10. c. 5. n. 2.

Bartholomæus Cardinalis à Cuena, quo pacto propè accesserit ad Pontificatum. l. 14. c. 10. n. 3.

Bartholomæus Guidiccionus Cardinalis censet Synodum Bononiæ prosequendam. l. 10 c. 6. n. 10.

Bartholomæus de Martyribus Dominicanus, Bracarensis Archiepiscopus, venit ad Concilium in postrema conuocatione. l. 15. c. 11. n. 4. *Difficultas de ipsius prærogatiua, tamquam Regni Primatis; & error Suarij.* l. 15. c. 13. n. 7. 8. & 10.

Bartholomæus Serigus Episcopus Castelanetensis supplet absentiam Massarelli infirmi in munere Secretarij. l. 16. c. 12. n. 9. *Quæ ipse suggesserit, attributa illi à Musotto.* ibid. n. 10.

Basilea. Vide *Concilium.*

Bernardinus Cardinalis Maffæus missus à Iulio III. ad agendum de concordia cum Octauio Farnesio Duce. l. 11. c. 16. n. 3.

Bernardus Nauagerus, Orator Venetus Romæ, plenissimam narrationem scribit de vita Pauli IV. l. 13. c. 11. n. 12. *Promouetur ad Purpuram à successore.* l. 16. c. 8. n. 13. *Consilium de ipsius legatione ad Concilium.* l. 16. c. 8. n. 13.

Bertanus. Vide *Petrus.*

Blosius Palladius Episcopus Fulginatium, & à Secretis Paulo III. quodnam esset primum eius nomen. l. 10. c. 13. n. 1. *Respondet in Senatu contestationi Mendozæ de reditu Synodi Tridentum.* ibid. n. 2.

Bongiannus Gianfigliatius Orator Cosmi Ducis ad Paulum IV. Validi cum eo sermones aduersus Caraffam Cardinalem eius fratris filium. l. 14 c. 7. n. 3.

Bononia, electa pro Synodi domicilio in eius translatione Tridento. l. 9. c. 14. & c. 15. per totum. *eò Legatorum, & complurium Episcoporum aduentus.* l. 9. c. 17. n. 1. & 2. *Varij Pontificis ac Cæsaris sensus, vt id fieret.* Vide *Paulus III. Carolus V. & Didacus Mendoza. Securitas oblata à Pontifice vnicuique Bononiam venienti ad Concilij continuationem: eiusdem mandata, ne procederetur in dogmatum decisione.* l. 9. c. 20. n. 1. & 2. *Nona Sessio illic habita cum prorogatione Decretorum.* l. 9. c. 20. n. 4. *Iusta funebria illic persoluta Francisco primo, & gratiarum actio pro victoria Caroli V.* l. 10. c. 2. n. 1. *Studia Patrum ad retinendam exercendamque suam auctoritatem.* ibid. n. 1. 3. & 7. *Sessio decima cum alia prorogatione Decretorum.* ibid. n. 4. & 5. *Aduentus insi-*

Digitized by Google

insignium quorumdam procuratorum, & Oratorum, Præsulumque Gallicorum. ibid. n.6.c.4.n.4.& c.7. n.2. *Prorogatio Sessionis ad incertum diem.* l.10. c.5.n.1. *Varia sententia, inter eos qui Romæ selecti fuerant, de progressu aut suspensione Concilij, quæ Cardinalibus lecta sunt.* l.10.c.6.n.9 & c.8.n.2. *Cœtus Episcoporum de contestatione Oratoris Mendoza in Senatu, & epistola ad Pontificem scripta.* l. 10.c.9.n.1. & seq. *Contestationes in Concilio duorum Fisci Cæsariani Procuratorum, & responsum illis redditum.* l.10. c.11. per totum. *aliqui ex Patribus delectis Romã vocati, ad suam causam tuendam, suspensis interim solemnibus Synodi actionibus.* l.10. c.14 n.1.& c.15.n.1. & 2. *Hi ad Congregationem Cardinalium remissi, & Legati ipsi abstinere se à Cœtibus Patrum.* l. 10. c. 16. n.1. *Articuli propositi in causa translationis.* l.11. c. 2. n. 3. *Suspiciones proditionis Bononiæ.* l.10. c.14.n.1. & l.11.c. 3.n. 2. *Episcopi ex variis Nationibus Pontificem adeunt ad nouam reparationem statuendam.* l.11.c.4.n.2 *Suspensio Concilij.* ibid. n.4. *Sermones de ea, & falsa Suanis dicta.* ibid.n.5.& seq.c.5. per totum.

Braccius Martellus Episcopus Fesulanus suo scripto turbas ciet de auctoritate Episcoporum. l. 9. c. 2. n. 1. 2. *eius ambiguitas an Bononiam adiret, & quo modo adductus est.* l.9. c.17.n.1. *eius translatio ad Episcopatũ Alcinum.* l.13.c.1.n.10

Bruerus. Vide. *Martinus.*

C.

CAlix permissus Protestantibus in scriptura Interim. l. 10. c. 17. n.1.2.& 6.& l.10.c.8.n.1. *Faulius super hac tradita à Paulo III. Nuntijs Germaniæ.* l.11.c.2.n.11. *Cupido in populis Austriæ, Carinthiæ, & Climensibus illius concessionis.* l. 14. c.6.n.6. l.15. c.5.n.9.

Camerinum à Iulio III. oblatum Octauio Parmensi Duci vice Parmæ; sed ab eo recusatum. l.12.c.12.n.5.& 6. & c.16.n.3.& 4.

Camillus Olivus. Calumnia & errata Suani de illo. l. 16. c 4 n.17.

Camillus Vrsinus missus à Paulo III. ad Parmæ custodiam, & molimina Cæsarianorum ibi ab eo detecta. l. 10. c.17.n.3. & l.11.n.1. *Dissidia inter ipsum & Farnesium Ducem.* l.11.c.6 n.2.3.& 5. *Traditio illius vrbis Duci Farnesio ob iterata Iulij III. iussa.* l.11.c.7.n.1. *Idem electus dux belli contra Farnesium.* l. 11. c.16.n.11.

Cancellarius Parisiensis Caluinistis fauet. l.15.c 14.n.1.

Canonici. Vide *Capitula.*

Capitula Cathedralium, aliarumque maiorũ Ecclesiarum. Eorũ restitutio tempore Sedis vacãtis. l.9.c.11.n.13

Cardinales. Diploma Pauli III. de ipsis. l 9.c.1.n.3.& c.2.n 4.& 5. *Tridenti controuersia, an in legibus disciplinæ Cardinales essent nominandi; & falsitas Suanis.* l. 9. c. 8.n.8. & seq.

Carolus Borbonius Cardinalis quærit & obtinet à Pio IV. legationem Auenionensem. l.16.c.3.n.5.

Carolus Borromeus donatus Purpurâ à Pio IV. l.14.c. 15.n. 1. *eius littera ad Mantuanum Cardinalem de proposito mittendi nouos Legatos ad Concilium.* l.16.c.8.n.15.

Carolus Caraffa electus Cardinalis à Paulo IV. eiusque conditiones. l.13. c.12 n.6. *Illius acrimonia in Hispanos, eiusque studia vt Pontificem cum rege Galliæ fœdere iungeret.* lib.13.cap.14. num.5. & 11. *Con-*

Digitized by Google

uentiones ab eo sollicitata inter eos duos Principes l. 13. c. 15. n. 5. & 6. *Eius legatio in Galliam ad id conficiendum, sed specie ob solam pacem vniuersalem.* l. 13. c. 16. n. 6. *Acta ab ipso in ea Aula, eiusque Romam reditus cum auxilijs.* l. 13. c. 19. n. 1. & seq. *Colloquiū ab eo cum Albano Duce statutum, & cur non peractum* l. 13. c. 20. n. 5. & 6. *Alterum cum eo colloquium ad armorum suspensionem.* ibid. n. 11. & 12. *Varia ab eo agitata cum Principibus Italiæ ad obtinenda pro eo bello auxilia.* ibid. n. 13. *Eius consilium aggrediendi regni Neapolitani.* l. 14. c. 1. n. 2. *Concordia ab eo cōposita cum Albano Duce, & duæ pactiones statutæ, altera priuata, altera publica.* l. 14. c. 3. n. 8. & c. 4. per totum. *Eius legatio ad Regem Hispaniæ ad componendā pacificationem cum Gallia, & ad alia priuata negotia; cui parum satisfactum est.* l. 14. c. 4. n. 5. & c. 5. per totum. *Paulus IV. eum expellit ab Aula, & qua de causa.* l. 14. c. 7. per totum. *Obsequium ab eo & à suis oblatum Philippo Regi, sed sine effectu.* l. 14. c. 9. n. 3. *Venit ad Comitia post mortem Pauli IV. & nouum Pontificem deprecatur pro populo Romano.* l. 14. c. 10. n. 1. 4. 7. & 8. *Nuntij postulata in Hispania ad ipsius eiusque familiæ emolumenta.* l. 14. c. 13. n. 2. & c. 15. n. 5. & 7. *Eius in Arcem Æliam coniectio, & mors illi illata.* l. 14. c. 15. n. 5. & seq.

Carolus Guisius Gallus Cardinalis, Lotharingus appellatus, ad Purpuram promouetur à Paulo III. l. 10. c. 5. n. 11. *Purpuram accipit in Senatu.* l. 10. c. 8. n. 4. *Conficit fœdus inter Paulum IV. & Gallos, in Hispanos: & eius studia ad pertrahendos Italiæ Principes.* l. 13. c. 17. n. 7. & c. 16. n. 1. & 2. *Eius consilia ad hæresim euitandam; & Suauis calumnie.* l. 14. c. 8. n. 5. & 6. *Obiecta ab illo in Bellifontis conuentu hugenottorum postulatis.* l. 14. c. 15. n. 3. & 7.

Carolus Nonus Rex Galliæ ad regnum peruenit ætatis anno decimo l. 15. c. 1. n. 3. *Eius sensus, eiusque ministrorum, de diplomate conuocationis.* ibid. n. 5. 6. & 7. *Rhemis coronatur.* l. 15. c. 14. n. 2.

Carolus V. in Italia degens, mittit Oratores in Germaniam ad Concilij conuocationem l. 13. c. 13. n. 3. *Pontificis offensio, quòd bellum non continuaret in Protestantes.* l. 9. c. 3. n. 1. vsq; ad 9. *eius querimonia & preces apud Pontificem pro reditu Concilij Tridentum; & repulsa, ab eo graui animi sensu concepta.* l. 9. c. 15. n. 19. per totum. *Insignis victoria quam à Lutheranis reportat.* l. 10. c. 1. n. 3. *Accedit ad Augustana Comitia, & per viam cum Sfondrato Cardinali agit.* l. 10. c. 3. n. 1. vsque ad 6. *eius differentia cum Paulo III. Regis Galliæ causâ.* ibid. n. 11. *Qua cum eo & cum Octauio Farnesio egit in Petri Aloysij casu.* l. 10. c. 5. n. 6. *Eius sensa & ipsius studia de adeptione Placentiæ.* ibid. n. 7 & 8. *Acta cum Pontificijs ad eam restituendam.* ibid. n. 4. 9. & 10. *Madruccius ab eo Romam missus.* lib. 10. cap. 6. n. 4. vsque ad 8. *Varia mandata ad ibi ac Bononiæ contestandum aduersus Concilij legitimam vim.* l. 10. c. 8. n. 11. & 12. per totum. *Eius sensus post responsum Pontificis Mendozæ redditū, & quæ cum eo egit per Ardinghellū.* l. 10. c. 14. n. 3. & c. 14. n. 1. *Legatos postulat cum facultate in rebus Religionis: & interiecta à Rege Galliæ difficultates.* ibid. & n. 2. & 3. *Publicatur* Interim *in Augustano Conuentu.* l. 10. c. 17. per totum. *Concilium eo postulante suspensum.* l. 11.

l.11.c.2.n.3.& 4. *Agitur de eo Tridentum renocando sub Iulio III.* l.12.c.8.n.1. vsque ad 4. *Conuentus iterum Augusta habitus, eiusque Decreta de subyciendo Concilio vniuersa Germania.* ibid. n.6. & c. 5. n 3. & seqq. *Stimulatur Pontifex contra Ducem Parmensem.* l 11. c 13. n. 5. *Purpura ab eo postulata pro multis Cardinalibus, & non obtenta.* l.13.c.1 n.3 *Concedit possessionem Archiepiscopatus Neapolitani Tiatino Cardinali, cui din denegauerat, idque in gratiam Iuly III.* l.13.c.11.n.10. *Frustrà tentat vt eligeretur ipsius filius Romanorum Rex.* l.14.c.15.n.1. *Varia eius opinamenta de concordia inter Pontificem & Gallia Regem.* l.13.c.2 n. 2. & 3. *Ipsius periculum, & fuga Oeniponto ob Lutheranorum impetum.* l.13.c.3.n. 2 &.8. *Concordia cum illis Passauia constituta.* l.13.c.5 n.3.4.& 5. *Eius abalienatio à Germanis, & a Synodo; & de his euentibus consideratio.* l.13 c.4.n.1. & 2. & c.5. n.1 & 2. *Studia illi adhibita à Pontifice pro pace vniuersali; & graues conditiones ab illo propositæ.* l.13.c.5.n.6. & c.6. n.1.&.3. *Cogit Polum Cardinalem vt in via sistat quâ in Angliam pergit.* l.13.c 7.n.7. & c.8.n.4.5.& 6. *Graues diffidentiæ cum Paulo IV.* l.13 c.14.n.1.vsque ad 6. *Regnis renuntiat, & filio tradit: & armorum suspensio cum Gallis firmata* l.13.c.16.n.4. *Rursus Imperio renuntiat, ac Ferdinando Regi tradit.* l.14.c.6.n.5. *Eius mors; & malignitas Suauis.* ibid. n. 12. & c.11.n.3. & 4.

Carolus Vicecomes, Episcopus Vintimiliensis, multa monumenta scribit de postremis Synodi euentis. l.15 c.13.n.4. *Mittitur Tridentū: & qua per vias egit.* l.16.c.11.n.8.& seq.

Carthago. Vide *Concilium.*

Catharina Medicea, vxor Henrici II. Galliæ Regis, administrationi Regni præest viro demortuo. l.14.c.12.n.9. *Leniter cum hugenottis se gerit: & adhibita illi studia à varijs Principibus pro Catholica Religione.* l.15. c.12.n.1.2. & 3. *De auctoritate contendit cum Antonio Nauarræ Rege.* l.15.c.14. n.1. *Eius animus in Concilium Tridentinum.* l.13.c.3.n.8.

Canalcantius. Vide. *Bartholomæus.*

Cæsar Spina, Calaber, à Caraffensibus Roma necatus, & cur. l 13.c.15.n.1. & l.14.c.15.n.2.

Character impressus à Sacramentis quid sit; & Suauis error. l.9.c.5.per totum. *eiusdem ratiocinatio de charactere immutabili in clericis gradu electis.* l.12.c.4.n.5. & 20.

Claudius Durfeus Orator Gallicus: eius Bononiā profectio. l.10.c.4.n.4.

Claudius à Guisca Gallus, Episcopus Agathensis, ac posteà Mirapicensis, ambigit prius de Synodi translatione, ac de profectione Bononiam. l.4. c.15.n.8. & c.17. n.2. *Eius illuc accessus.* l.10.c.4 n.4.

Clemens Septimus. Errata Suauis de ijs quæ ipse egit cum Cæsare de conuocatione Concily. lib. 12. cap.15. n.12.

Clerici quo pacto subdantur Prælatis. l.9.c.12.n.16.l.12.c.5.n.1.vsque ad 6.c.13. per totum. *Suauis ratiocinatio de appellationibus ac degradationibus.* l.12.c.4 per totum.

Clerus Helueticus mittit Oratorem suum ad Concilium in postrema conuocatione. l. 16. c. 2. n. 3. & 5.

Clerus Hungaricus mittit duos Episcopos ad Concilium sub Pio. l. 16. c.2.n.6.

Collegium Germanicum Romæ institutum à Iulio III. l.13.c.8.n.9.

Colloquium Possiaci habitum inter Catholicos

Digitized by Google

tholicos & Caluinistas. l. 15. c. 14. n. 2. & 3.

Colloquium VVormatiense inter Catholicos & Lutheranos, cum Pauli IV. molestia. l. 14. c. 6. n. 1. 2. 3. & 4

Commende. Ratiocinationes Suauis de ipsarum institutione. l. 9. c. 9. n. 8. & seq.

Commendonus. Vide *Ioannes Franciscus.*

Concilium Basileense quam facultatem concesserit hereticis in publica fide. l. 12. c. 15. n. 9. *Declaratio ibi habita de prærogatiua Conciliorum supra Romanos Pontifices; & quo pacto reiecta sit à multis Patribus Tridentinis.* ibid. n. 12. & c. 13.

Concilium Bononiense. Vide *Bononia.*

Concilium Carthaginense Innocentium I. agnoscit vt Ecclesia caput, contra id quod affirmat Suauis. l. 12. c. 9. n. 4. 5. 6. & 7.

Concilium Constantinopolitanum secundum. Suauis mendacia de illius legitima vi. l. 11. c. 18. n. 7. & 9.

Concilium Constantiense quo pacto limitaret datam publicè fidem hæreticis, & quomodo in hoc denegatum est à Patribus Tridentinis. l. 12. c. 15. n. 8 & 17. *Eius Decretum de prærogatiua Conciliorum supra Romanos Pontifices, allatum Tridentum à Protestantibus, & responsum ad id Legatorum.* ibid. n. 12. & 13.

Concilium Ephesinum I. Errores Suauis de eius acceptatione. l. 11. c. 18. n. 7. & 8.

Concilium Moguntinum, de Imaginum & Sanctorum adoratione: & falsa Suauis prolata. l. 11. c. 4. n. 5. & 6.

Concilium Nationis destinatum in Gallia in Conuentu Fontisbelli: & adhibita à Pio IV. & Philippo II. studia ad illud prepedendum. l. 14. c. 16. n. 7. & seq.

Concilium Tridentinum. Varij memorantur, à quorum monumentis hanc historiam Auctor desumpsit. l. 15. c. 13. n. 1. & 4.

Concilium Tridentinum sedente Paulo III. Sessio sexta & septima celebrata. l. 9. c. 12. per totum. *Morbi contagiosi Tridenti, & sermones de translatione* l. 9. c. 13. n. 2. & seq. *Id in cœtu generali statutum, & in octaua Sessione, Hispanis reluctantibus.* l. 9. c. 14. & 15. per totum. *Accessus Bononiam multorum Præsulum & Legatorum.* l. 9. c. 27. n. 1. & 2.

Concilium Tridentinum à Iulio III. coactum; & falsa à Suaui dicta de Diplomate conuocationis. l. 11. c. 11. n. 3. & seq. *Aduentus Tridentum Præsidum, & Oratorum Cæsaris.* l. 11. c. 14. n. 2. *Eius apertio, & Sessio prima, siue vndecima, retardatis Decretis in gratiam Germanorum.* l. 11. c. 14. n. 4. *Transitus Tridento Hispaniæ Principis, ac Regis Bohemiæ.* l. 11. c. 15. n. 1. 2. 3 & 4. *Aduentus multorum Præsulum, & aliquorum Oratorum Regum, & trium Ecclesiasticorũ Electorum.* ibid. n. 5. & 6. & l. 12. c. 9. n. 1. *Sessio duodecima; & iterum retardata Decreta.* l. 11. c. 15. n. 6. *Litteræ & contestationes Regis Galliæ ad Concilium: Concilij responsa, & quid in ea re acciderit.* ibid. n. 7. & c. 7. per totum. & l. 12. c. 9. n. 7. *à Suaui falsò dicta de hisce rebus, & eiusdem sententia de Concilij vi legitima.* c. 17. n. 2. & 3. & c. 18. n. 6. & seq. *Eiusdem auctoris calumnia de opera minorum Theologorum & Episcoporum in rebus Fidei.* l. 12. c. 1. per totum. *Aliquorum articulorum mora ad præstalandos Protestantes. Fides publicæ securitatis illis tradita, & correcta, & noua Suauis ratiocinationes expensa.* l. 12.

Digitized by Google

l.12. c.8. per totum, & c. 15. n.17. *Sessio decima tertia. Obedientia oblata ab Oratoribus Brandeburgensibus, & eiusdem auctoris malignitas.* l. 12. c.9. n.2. vsque ad 7. *Obiecta ab eodem Sessioni decimaetertiae.* l. 12. c. 14. per totum. *Aduentus quorũ Oratorum haereticorum.* l. 12. c. 15. n. 2. & 3. Vide *Oratores. Nouus transitus Tridento Regis Bohemiae & vxoris.* ibid. n. 3. *Prorogatio Sessionis, & postulatum Protestantium.* l. 13. c. 2. n. 4. 5. & 6. *Accessus Oratorum Lusitaniae.* ibid. n. 9. *Discrimina Tridenti ob bellum à Lutheranis illatum, & complurium Episcoporum discessus.* l. 13. c. 3. n. 2. & 3. *Agitur de suspensione, repugnantibus Caesarianis.* ibid. n. 3. *Et concluditur in Sessione decimasexta; & contestatio ab duodecim Hispanis Episcopis obiecta.* ibid. vsque ad n. 8. *Suauis pernersitas de hoc Decreto.* ibid. n. 10. & 11. *Eiusdem calumnia in Synodi dilationem.* l. 13 c. 4. n. 1. & 2.

Concilium Tridentinum Pio sedente conuocatum. l. 14. c. 17. n. 2. & seq. *Legati electi.* l. 15. c. 6. n. 2. & 8. *Legatorum, Magistratuum, & multorum Patrum accessus Tridentum.* l. 15. c. 11. n. 2. 3. & 4 c. 12. n. 8. c. 13. n. 1. & 9. *Apertionis mora, & cur.* l. 15. c. 15. n. 3. *Postulata Hispanorum vt declararetur Continuatio Synodi.* ibid. n 4. Vide *Continuatio. Obiecta ab illis particulae*, Proponentibus Legatis, *positae in primo Decreto.* l. 15. c. 16. n. 1. 2. & 3. Vide *Oratores. Petita ab vsdem de Concilij titulo.* l. 15. c. 19. n. 15. Vide *Titulus. Sessio prima, siue decimaseptima, & apparatus ad sequentem.* l. 15. c. 16. n. 3. & seq. & c. 1. & 19. per totum. *Vary Oratores excepti.* l. 15 c. 20. n. 1. vsque ad 8. l. 16. c. 2. per totum. c. 6. n. 1. & c. 10. n. 1. *Nouae postulata à Caesarianis de decisione dogmatum Fidei, & varia de hoc Patrum sententia.* lib. 15. c. 20. n. 6. & seq. *Sessio secunda siue decima & octaua.* l. 15. c. 21. n. 4. *Libertas Concilij quod spectabat ad Romanum Pontificem, quam etiam Suauis fatetur.* l. 16. c. 7. n. 9. Vide *Libertas. Sessio tertia & quarta cum dilatione Decretorum.* l. 16. c. 7. n. 5. & c. 12. n. 6. & seq.

Concilia. Cur in praesentia non sit in vsu eorum conuocatio. l. 16. c. 10. n. 9. & 10. *An haec praecellant Romanis Pontificibus.* Vide *Pontifex.*

Concordia Passauiensis inter Caesarem & Protestantes. l. 13. c. 5. n. 3. 4. & 5.

Confessio. Vide *Poenitentia.*

Congregatio Pauli III. de rebus ad Concilium spectantibus l. 9. c. 1. n. 2. c. 17. n. 4. l. 10. c. 6. n. 9. c. 16. n. 1. 2. & 3.

Congregationes Iulij III. ad Synodum cogendam. l. 11. c. 8. n. 1. *Pro illius suspensione, & pro metu Protestantium.* l. 13. c. 3. n. 2. *Pro Ecclesia reformanda.* l. 13. c. 4. n. 3.

Congregationes Pauli IV. pro censu Neapolis, oblato ab Albano Duce belli tempore l. 14 c. 3. n. 1. *Pro renuntiato Imperio à Carolo V. fratri suo.* l. 14. c. 6. n. 7. *Pro regimine ditionis Ecclesiasticae.* l. 14. c. 7. n. 5.

Congregationes Pij IV. de mansione in Ecclesiis. l. 16 c 8. n. 13.

Congregatio generalis pro transferenda Synodo. l. 9. c. 14. n. 1. & seq.

Congregationes Bononienses de hoc litigio. l. 10. c. 9. n. 1. & seq.

Congregatio generalis, in qua contestantur Fisci Procuratores Caroli V. l. 10. c. 11. n. 3.

Congregatio prima generalis, antequam Synodus aperiretur, tempore Iuly. l. 11. c. 14. n. 4. *Loca designata*

Digitized by Google

Theologis in sententia dicenda in congregationibus earumque conuocationibus singulis diebus. l. 12. c. 2. n. 3. & c. 12. n. 18. *Congregatio generalis sub eodem Pontifice, in qua decernitur de suspensione Concilij ob metum Protestantium.* l. 13. c. 3. n. 3.

Congregatio prima generalis aetate Pij, & eiusmodi coetuum ritus. l. 15. c. 15. n. 9. & seq. *Congregatio generalis de primis capitibus disciplinae.* l. 16. c. 4. n. 4. & seq.

Continuatio Concilij aetate Pij respectu conuocationum precedentium, ardenter postulata ab Hispanis, & oppugnata à Caesarianis & Gallis. l. 14 c. 12. n. 15. & 17. c. 13. n. 6. & 16. c. 17. n. 5. l. 15. c. 1. n. 5. 6. & 7. c. 2. n. 2. 6. & 7. c. 15. n. 4. vsque ad 8. l. 16 c. 6. n. 3. c. 7. n. 3. & 4. c. 10. n 2. *Desiderium & iussa Pontificis pro hac declaratione, sed postea mitigata.* l. 16. c. 10. & c. 12. n. 2. vsque ad 6.

Conuentus Protestantium Erfordiae, eorumque in Austriacos agitata. l. 15. c. 8. n. 1.

Cornelius Iansenius Episcopus Iprensis damnatur ab Innocentio X. in suis Operibus de libero arbitrio, & alijs articulis. l. 15 c. 7. n. 13. & 14.

Cornelius Mussus ex minoribus Conuentualibus Episcopus Bituntinus mittitur Nuntius in Germaniam pro extrema Synodi conuocatione. l. 14. c. 13. n. 7. & 8.

Cosmus Medicaeus Florentiae Dux Senas accipit à Rege Philippo ob matrimonium non acceptum cum Rege Galliae. l. 14. c. 2. n. 1. *Eius diligentia vt pacem componeret inter Paulum IV. & Albanum.* l. 14. c. 3. n. 8. *Eiusdem Pontificis in eum beneuolentia* l. 14. c. 15. n. 1. *Romam venit, ibique excipitur.* l. 14. c. 17. n. 3. *Interuenit Pontificiae supplicationi pro apertione Concilij, & error Suanis.* ibid. n. 2. & 3. *Eius Orator Tridentum missus.* l. 16. c. 2. n. 2.

Constantinus Pontius Concionator Caroli V. in custodia obit haeresis causâ; & falsa à Suanis dicta de eo Principe. l. 14. c. 11. n. 2.

Constantinopolis. Vide *Concilium.*

Constantia. Vide *Concilium.*

Constitutiones Apostolicae. Vide *Concilium.*

Confirmationis Sacramentum an possit iterari secundùm veterem sententiam Conciliorum & Doctorum; & Suanis mendacia. l. 9. c. 5. per totum. *Canones de ea sancit, & longa consiliatio de ipsius ministris.* l. 9. c. 7. n. 10. & seq. Vide *Sacramenta.*

Christophorus Cardinalis Madruccius, Episcopus & Princeps Tridenti, multa accipit beneficia à Iulio III. quamquam ante huius assumptionem aliqua inter eos turbae contigerint in Synodo. l. 1. c. 6. n. 6. *Adit Caesarem post translationẽ Bononiensem, & falsa ipsi adscribuntur.* l. 9. c. 19. n. 1. *Mittitur ob ea negotia ad Pontificem, & cum quibus mandatis.* l. 10. c. 6. n. 4. vsque ad 8. *quae ipse egerit, & errata Suanis.* ibid. n. 8. & 9. & c. 8. n. 2. 3. 4. & 5. *Ardenter optat legationem Germaniae; & opposita sensa Pontificis & Legatorum Synodi.* l. 10. c. 7. n. 4. & c. 16. n. 3. & 4. *Occurrit honorificè Legato & Praesidibus missis ad Concilium à Iulio III.* l. 11. c. 14. n. 2. *Dubitatio de loco supra duos Praesides Episcopos, & quo pacto decisa.* ibid. n. 3. *lautissimè excipit Hispani Regis filium, Tridento transeuntem.* l. 11. c. 15. n. 3. *Eius sententia de quibusdam articulis Eucharistiae: & auctor est vt Calix concedatur Catholicis Germanis.* l. 12. c. 2. n. 10. *Discrimen Tridenti ab eo significatum Pontifici ob motum Lutheranorum.* l. 13.

Digitized by Google

l. 13. c. 2. n. 3. *Suppetia ab ipso data quibusdam ministris Pontificijs, in repentino eorum discessu.* ibid. n. 9. *Renuntiat Episcopatum Ludouico Madruccio nepoti, & legatio Picena illi data à Pio IV.* l. 15. c. 6. n. 4.

Christophorus Stratius primus Orator Brandeburgensis, Concilio Tridentino obedientiam offert nomine sui Principis; & malignitas Sauuis in hoc. l. 12. c. 9. n. 2. vsque ad 6.

Comes Alisanus, interfector coniugis Ducis Paliani sororis sue, capite plexus Rome. l. 14. c. 15. n. 9. & 15.

Comes Monfortius. Vide *Hugo.*

Comes Mirandulanus. Vide *Io. Thomas.*

Comes S. Flore. Vide *Sfortia.*

Comes Tendilia, Orator obedientia pro Philippo II. ad Pium IV. eiusque acta in Caraffenses. l. 14. c. 14. n. 5. & 7. & c. 15. n. 8.

Comitia Augustana anno 1547. conuocata propter negotia Religionis. l. 10 c. 3. n. 11. *Littere Ecclesiasticorum ad Pontificem, qui eò conuenerant, de reditu Concilij Tridentum; & redditum illis responsum.* l. 10. c. 6. n. 1. 2. & 3. & c. 10. n. 2. & seq. *Decretum Comitiorum vt se omnes remitterent Decretis futuri Concilij.* l. 10. c. 6. n. 4. *Scriptum* Interim *vulgatum illic à Cæsare, & sensus Catholicorum atque hereticorum de ipso.* l. 10. c. 17. n. 6. & 7. *Clerus Germanus reformatus ab eodem Cæsare: & Sauuis considerationes super hoc expensæ.* l. 11. c. 2. n. 1.

Comitia Augustana anno 1555. presente Legato Apostolico. lib. 13. c. 10. num. 3. *Eius Decreta in detrimentum Religionis.* l. 13. c. 15. n. 4. & 5.

Comitia Augustana 1559. in quibus confirmatur pax Passauiensis. l. 14. c. 9. n. 3.

Comitia Badensia ab Heluetijs conuocata, & inuitatio ibi ad illos habita ad Concilium Tridentinum. l. 15. c. 9. n. 8.

Comitia Francofurti, in quibus Carolus V. renuntiat Imperio, traditque Ferdinando Regi. l. 14. c. 6. n. 5.

Comitia Naumburgi coacta à Protestantibus. l. 15. c. 2. n. 4. *Eò accedunt Nuntij Pontificij ad indicendum Concilium.* ibid. n. 9. & 10. & c. 3. per totum. *Decreta Comitiorum promulgata.* l. 15. c. 4. n. 1.

Comitia Ratisponensia, coacta anno 1542. Sauuis errata in narrationibus ad ea spectantibus. l. 14. c. 13. n. 8 & seq.

Comitia Ratisponensia anno 1556. & 1557. vbi decernitur colloquiũ inter Catholicos & Protestantes habendum VVormatiæ. l. 14. c. 5. n. 1. 2. 3. & 4.

Coniunctiones beneficiorum Ecclesiasticorum reformatæ à Concilio Tridentino; & Sauuis dissertationes super his. l. 9. c. 9. n. 8. & seq. c. 11. n. 7. 8. 9. & 10. l. 12. c. 13 n. 13.

Conuentus habitus in Fontebello, vbi decernitur conuocatio Synodi Nationis l. 14. c. 16. per totum.

Conuentus recens habitus ab hugonottis ad idem efficiendum. l. 15. c. 14. n. 13. & 14. Vide *Comitia.*

Cruciatæ facultas tradita à Pio IV. ad Philippum II. l. 14. c. 13. n. 4. *agitatur de ipsius reuocatione Tridentum; sed difficultas ob obiecta ab Hispanis.* l. 14. c. 8. n. 5. & 6.

Curiones. Vide *Parochi.*

D.

Dandinus. Vide *Hieronymus.*

Dandolus. Vide *Matthæus.*

Danesius. Vide *Petrus.*

Digitized by Google

Daniel Barbarus coadiutor Aquileiensis, eiusque mores. l.16.c.4 n.22
Degradationes. Earum origo. Sermones Suauis de ea expensi. l. 14. c. 4. n. 9. & seq. *Decretum Concily super hoc.* l.12. c.5 n. 4.
Didacus Lainez Theologus Societatis IESV *venit Tridentum tamquam Theologus Pontificius etate Iulij.* l.12. c.2.n.1. & 6. *Publicè admonet Reginam Galliæ in colloquio Poissiacensi: & malignitas Suauis.* l.15. c.14.n.3.
Didacus Mendoza Orator Cæsaris apud Pontificem. l 9. c.20.n.3 *eius acta vt reponeretur Tridenti Synodus post translationem Bononiensem.* l. 10. c. 1.n.1. *eius postulata vt ibi prorogaretur Sessio.* l. 10. c. 4. n.4. *Pactio ab eo inita, vt ea lis componeretur inter ipsum & Farnesium Cardinalem; sed sine euentu.* l. 10. c. 5. n.6. *Eius contestationes in Senatu Pontificio, & responsum acceptum.* l. 10.c.8.n.4. & 5.c.10.n.1. c. 12. n. 2. & seq. c. 13. per totum. *Colloquium cum Pontifice, vt mitterentur in Germaniam Legati cum ampla facultate in rebus Religionis.* l. 11. c. 1. n. 8. *Eius elatior agendi ratio in administratione Senensi, & ibidem tumultus.* l.13.c.6.n.1.
Diploma Iulij III. de emendatione, & de Concilio. l.11.c.12.n.1. *ad reformanda Pontificia Comitia & Clerum, sed non promulgatum solemniter, ob mortem Pontificis.* l.13.c.10 n.1. & 2.
Diploma Pauli III de peculiari emendatione Collegij. l.9. c.1.n.3. & c. 2. n.4. & 5. *De concessione quorumdam Ecclesiasticorum bonorum Cæsari.* l.10.c.1.n.2. *Pro facultatibus Nuntiorum Germaniæ, in rebus ad Religionem spectantibus.* l. 12. c. 2.n.8.
Diploma Pauli IV. quo statuitur dies festus S. Cathedræ sancti Petri. l.14. c.1.n 5.
Diplomata Pij IV. ad Concilium conuocandum. l. 14 c.17.n.2 & 4. *Ad promulgandum Iubilæum ea de causa.* ibid. n. 2 *Ad reformandam Pœnitentiariam, & alia Tribunalia Romæ.* l. 16.c.7. n. 21. & seq.
Dominicani. Calumniæ Suauis in eos de institutione pœnitentiæ. l.12.c.13. n 7. & 8.
Dominus Ceuvreus. Vide *Carolus Guilielmus.*
Dominus Insula, Orator Gallus ad Pium IV. Eius officia cũ Lotharingo Cardinali, contra Gualterium Episcopum Viterbiensem. l.9.c.9.n.4. & 5.
Drasconizius. Vide *Georgius.*
Dux Albanus Prorex Neapolitanus varias habet causas discordiæ cum Paulo IV. qui etiam eius Actorem coniecit in carcerem. l. 13.c.15.n.1. c.17.n.3. & seq. *Pax inter eos agitur sine fructu.* c. 17. n. 9. & 10. & c. 18. per totum. *Bellum ab eo illatum, & loca ab eo capta prope Romam.* l. 13. c. 19. n.1. & c.20. n.1. & 9. *Agitur de concordia, sed frustrà.* l.13.c.20. n.3. vsque ad 7. *Inducia primùm ad decem, posteà ad quadraginta dies.* n.11 *Vectigal pro regno Neapolitano ab eo oblatum, sed à Paulo reiectum.* l. 14. c. 3. n.1. *Aduentus ipsius cum exercitu ad Soram.* ibid. n. 3. *Eius consilium de capienda Roma, sine effectu, & cur; & Suauis mendacia.* n. 5. & 6. *Colloquium Ducis cum Caraffa Cardinali.* ibid. n.8. *Duæ pactiones, altera publica, altera arcana, inter ipsos firmatæ; & Suauis malignitas.* l.14.c.4. per totum. *Romam venit, & excipitur à Pontifice.* ibid.n.5. *Obstacula ab eo interposita Bruxellis, iis quæ Caraffa Cardinalis egerat.* l.14.c.5.n.9. & 10.

Dux

Digitized by Google

Dux Aurelianensis. Vide *Carolus.*
Dux Bauaria. Vide *Albertus.*
Dux Clemensis. Eius & ditionis ipsius conditio de Fide. l.15.c.5.n.7. *Quæ ipse agit cum Commendono Nuncio de Synodo cogenda.* ibid. n. 8. *Eius postulatio pro vsu Calicis, & matrimonio sacerdotum.* ibid.n 9.
Dux Ferrariæ. Vide *Hercules.*
Dux Florentiæ. Vide *Cosmus.*
Dux Guisiæ. Vide *Franciscus Lotharingus.*
Dux Mantuæ. Vide *Guilielmus.*
Dux Nortumbriæ Anglus conspirat vt promoueatur ad regnum Ioanna eius nurus. Declaratur regni proditor, ac posteà capite truncatur. l. 13. c.6.n.4.5.
Dux Paliani. Vide *Ioannes Caraffa.*
Dux Suffolci. Vide *Henricus Gray.*
Dux Vrbini. Vide *Guidobaldus.*
Dux Summanus. Vide *Antonius Sanseuerinus.*

E.

Ecclesia quid significet, quod spectat ad nomen. l.9.c.9. n. 4 *Suauis ratiocinatio aduersus illius potestatem.* l.12.c.3. per totum.
Ecclesiastici: an recentiores deteriores sint antiquis. l.9 c.9.n.8.9 10.& 11.
Ecclesiastici Germaniæ: eorum epistola ad Pontificem pro reditu Concilij Tridentum, & responsum acceptum. l. 10. c. 6. n. 1. & 2. & c 10. n. 2. & seq. *Eorum emendatio à Carolo V. habita in Conuentu Augustano.* l.11.c. 2.n.1.
Eleonora Austriaca, filia Ferdinandi Cæsaris, venit Mantuam sponsa Ducis Guilielmi, eiusque Tridento transitus. l.15.c.11.n.3.
Elisabetha, minor filia Henrici VIII. euecta ad solium Angliæ. l. 14. c.8. n.2. *Eius vana studia, vt comprobaretur tamquam regina à Pontifice, & mutatio Fidei in Anglia.* ibid.n.3. *Inuitatur à Pio IV. vt consentiat Concilio, sed frustrà.* l.15.c.7 n.1.& 2.
Ephesus. Vide *Concilium.*
Episcopi. Dissertationes Suauis de primordys & progressibus, & de exercitatione ipsorum iurisdictionis. l. 12. c. 3. n. 1. vsque ad 8. & c. 4. n. 1. & 2. *Concessa ipsis facultates à Concilio, vt subditos in officio continerent.* l.12 c.5. & c.15.per totum.
Episcopi Galliæ, qui veniunt ad Concilium Bononiense. l. 10. c. 4.n. 4. & c. 7. n. 2. *Negligentia, quam præ se ferunt in adeundo Tridentum tempore Pij.* l.16.c.3.n.11.
Episcopi Hispani, qui erant in Concilio, se opponunt eius translationi. l. 9 c. 13. n. 7. c.14. n. 5. c.15.n.4. *Toletani Oratoris operâ Tridenti persistunt, & responsum non reddunt litteris Legatorum.* l. 9. c.17. n 1.c.20.n.2. *Diploma ad eos missum à Pontifice, vt aliquos deligerent eam causam defensuros; & eorum excusatio.* l.10.c.14.n. 2. & c.15.n. 3. & 4 *Rursum quatuor ex ipsis Romam vocantur ad emendationem conficiendam, sed frustrà.* l.11.c.4. n.2. & 3 *Eorum discessus post mortem Pontificis.* l.11.c.8.n.4. *Regressi sub Iulio III. ad Concilium, contestantur contra suspensionẽ.* l.13 c.3.n.4.5.6. & 7. *Tridento fugiunt ob metum Lutheranorum.* ibid.n.8. *Sub Pio postulant epomium gestare; & obstacula in hoc suborta, ac superata.* l 15.c.13.n.5. & 6. *Eorum petitio vt Concilium suo Pio declaretur Continuatio Concilij habiti sub Paulo III. & sub Iulio: & falsitas Suauis.* l.15.c.15.n.4. vsque ad 9.& l. 16. c. 6. n. 3. *Obsistunt dilationi Sessionis, quò Galliæ Oratores expectarentur.* l.16.c.5. n. 9. 10. & 11.

Digitized by Google

Contestatio ab ipsis digesta, sed non deducta in opus, quo mansionis articulus declararetur. l. 16. c. 12. n. 7. & 8.

Episcopi qui Synodo Tridentinæ interfuerunt. Turba inter ipsorum complures, agentes de medio quo se deberent gerere in quibusdam casibus tamquam delegati Sedis Apostolicæ. l. 9. c. 2. n. 1. 2. & 3. *Difficultas in concedenda ipsis facultate in vltima conuocatione, gerendi exomij; & de loco Primatum.* l. 15. c. 13. n. 4. vsque ad 10.

Episcopi titulares. Restringitur ipsis à Concilio facultas in Ordinum administratione. l. 12. c. 13. n. 3.

Eucharistia. An in ea suscipienda conficiatur peculiare Sacramentum. l. 9. c. 3. n. 4. *Articuli de ea expensi: & Suauis falsitas, præsertim de obligatione imposita fidelibus vt eam sumerent in Paschate.* l. 12. c. 1. n. 2. 4. & 5. *Varia super hac re disputationes.* l. 12. c. 2. per totum. *Quorumdam articulorum mora, vt Protestantes expectarentur.* l. 12. c. 8. n. 1. 2. & 4. & c. 15. n. 1. & 17.

Eustachius Bellaius, Episcopus Parisiensis, venit ad Synodum primus suæ Nationis in vltima conuocatione. l. 16. c. 3. n. 11.

Extrema Vnctio. Articuli examini expositi de ea. l. 12. c. 10. n 14. 15. 16. & 17. *Decreta ibi statuta* ibid. n. 23. vsque ad 29. & n. 38. & seq. *Errata Suauis de institutione huius Sacramenti.* l. 12. c. 12. n. 10. & seq. Vide *Sacramentum.*

F.

Faber. Vide *Guido.*

Fabius Mignanellus pergit ad Cæsarem ob res Placentinas. l. 10. c. 8. n. 1. *Demandatur ipsi cura ditionis Ecclesiasticæ à Iulio III.* l. 11. c. 1. n. 4. *Creatus ab eodem Iulio Cardinalis.* l. 13. c. 1. n. 9. *Mittitur Senas Legatus, ad componendas turbas.* l. 13 c. 6. n 2.

Fantuccius. Vide *Federicus.*

Federicus Borromæus, Pij IV. ex sorore nepos, accipit in matrimonium filiam Ducis Vrbini. l. 14. c. 17. n. 3.

Federicus Fantuccius, Bononiensis Duodecemuir, mittitur Nuntius in Hispaniam, acturus de pacificatione Philippi Regis cum Paulo IV. l. 13. c. 20. n. 12. & l. 14. c. 1. n. 1.

Federicus Pendasius, ex familia Mantuani Cardinalis, eiusque conditiones. l. 15. c. 13. n. 3. *Mittitur ad Pontificem ob res Concilij: & errores Suauis de illo, & illius mandatis.* l. 16. c. 4. n. 17. & 18. *Infortunium quod ipsi accidit in reditu.* l. 16. c. 6. n. 2. *Mandata quæ secum defert Româ.* l. 16. c. 8. n. 1. vsque ad 12.

Federicus, Septemuiri Brandeburgici filius, nominatur Episcopus Halberstadiensis & Magdeburgensis à duobus illis Capitulis; & confirmatur à Iulio III. secundùm Concilij sententiam, sed variis adiectis conditionibus. l. 12. c. 15. n. 4. & 5. *Diploma ad eum scriptum à Pio IV. pro noua Synodi conuocatione; & quæ ipse super his egit cum Commendono Nuntio.* l. 15. c. 4. n. 6. & 11.

Federicus, Septemuir Saxoniæ, capitur à Cæsare in prælio. l. 10. c. 1. n. 3. *Respuit oblatam sibi libertatem dum inuaditur Oenipontum.* l. 13. c. 5. n. 3.

Ferdinandus Franciscus Aualus Aquinas, Marchio Piscariæ, & Mediolani Gubernator, venit Orator Philippi Regis ad Concilium; & sensa Regis quæ secum afferri. l. 16. c. 2. n. 1. 4. & 7. *Se retrahit à desiderio definitionis de articulo mansionis.* l. 16.

Digitized by Google

l.16.c.7.n.1. & 2. *Postulat vt declaretur Continuatio; & difficultas in eo Cæsarianorũ.* ibid.n.3.& 4. *eius assensus vt res differatur.* l. 16. c.12.n.2.

Ferdinandus Gonzaga, gubernator Mediolanensis, Placentiam occupat post cædem Ducis Petri Aloysij. l.10.c.4.n.5. *Bellum idcirco excitatum in Octauium Farnesium, & inducia confecta vsque ad nona suorum Principum mandata.* l.10.c.5. n.3. *eius epistola, quâ factum purgat apud Cæsarem.* ibid.n.3. & 5. *Criminationes illi iniectæ.* ibid.n.6. *pactiones ab eo confectæ noxiæ Farnesiis, & molestiæ illatæ Montano Cardinali, qui posteà fuit Iulius III.* l.10.c.17.n.3. *Beneuolentia ipsi exhibita à Iulio III.* l. 11. c. 6. n. 6. *Præficitur exercitui in Ducem Parmensem, & loca ab eo capta in illa ditione.* l.11.c.16.n.4.& 11.& l.13. c.1.n.1. *eius opera parum satisfacit Pontifici.* l.13.c.2.n.1.

Ferdinandus, Hispaniæ Rex, conuentum Theologorum habet antequam moriatur, de restituendo regno Neapolitano Arragonensibus ipsius consanguineis. l.13.c.2.n.3.

Ferdinandus, Hungariæ Rex, carpitur à fama communi, ob id quod accidit Martinusio Cardinali; de quo se purgat. l. 13. c. 1.n.4. & c. 2. n. 8. *Concordia Passauiensis ab eo statuta cum Protestantibus nomine Cæsaris.* l. 13. c. 5. n. 3. 4. & 5. *Studia ipsi adhibita à Iulio III. ob res Religionis in Germania.* l.13.c.8. n. 9. *Decreta ab eo promulgata in Comitijs Augustanis; & Pauli IV. querimonia.* l.13.c.13.n.2. & seq. & c.14 n.1. *Noua Pontificis agrimonia propter colloquium ab eo coactum VVormatiæ, & propter alia ad Fidem spectantia,* l.14.c.6.n.1. vsque ad 5. *Illi committitur Imperium à Carolo V. & dissensiones in hoc cum Pontifice.* ibid.n.5.& seq. *Componitur controuersia sub Pio IV.* l.14. c.11. n.1. *Varia cum eo eiusque ministris aguntur, vt Synodus denuntietur.* l.14.c.12. n.1. vsque ad 6. c.13.n.9.& seq. & c.14. n.8.& seq. & l.15. c.2. n. 3. vsque ad 9. *Eius Oratores missi Tridentum.* l.15. c.16.n.6.& c.20.n.1. *eius sensus de eo conuentu.* l.16.c.3.n.1. *Obstacula iniecta ne ibi declararetur Continuatio.* l.16.c.12. n.1.

Ferrerius. Vide *Rinaldus.*

Ferrusius. Vide *Iacobus.*

Figueroa. Vide *Ioannes.*

Florentia. Vide *Respublica.*

Fiscalis Caroli V. in Concilio Bononiæ contestatur. l.10.c.11. per totum.

Fiscalis Romanus. Vide *Alexander Pallanterus.*

Fœdera diuersa inter Principes. Vide sub nominibus Principum.

Fonseca. Vide *Ioannes.*

Fossus. Vide *Gaspar.*

Franciscani. Obiecta quæ ab illis allata fingit Suauis de materia & partibus Sacramenti Pœnitentiæ, & de significatione absolutionis. l.12 c.12. n.1. vsque ad 7.

Franciscus Blancus, Episcopus Aurienſis, se opponit primo Decreto Synodi, quod spectat ad particulam, proponentibus Legatis. l.15.c.16.n.5

Franciscus I. Galliæ Rex. Eius obitus, & exequiæ illi celebratæ in Concilio Bononiæ. l.9.c.17.n.2.c.18.n.5.l.10. c.2.n.1.

Franciscus II. Galliæ Rex, ætate puerili regnum suscipit. l. 14 c.9.n.2. *eius gesta in hæreticos.* l.14.c 11.n.1. *Coniuratio Hugonottorum in ipsum. Acta ab ipso cũ Pontifice pro conuocatione Concilij: & difficultas de loco tandem euicta.* l.14.c.12.n.8. & seq. c. 16. n. 12. *Adhibita erga ipsum officia*

Digitized by Google

officia Pontificis & Philippi Regis, vt præpediretur Concilium Nationis, destinatum à conuentu Fontisbelli. l 14.c.16.per totum. *Eius mors.* l.15.c.1.n.3.

Franciscus Gonzaga creatur Cardinalis à Pio IV. l 15.c.6.n.2.

Franciscus Lancius, Episcopus Firmanus, Nuntius ad Regem Galliæ pro vltima Synodi conuocatione. l. 14. c.13.n.7.

Franciscus Lotharingus, Guisiæ Dux, hortatur Henricum II. ad fœdus cum Paulo IV. l.13.c.15.n.7. *Venit cum exercitu Romã.* l.14 c.1.n.1.2. 3.& 4. *Obsidet Ciuitellã, sed frustrà.* l.14. c. 2. n. 2. *Eius grauis discordia cum Marchione Montisbelli.* ibid. *proponit reditum in Galliam & cur.* ibid. *Cum copys Tybur contendit.* l.14.c.3.n.3. *Vrgetur ad reditum, vt Regem suum defendat; & falsitas Suauis.* l.14 c.3.n.7. &.c.4 n.5. *Loquitur cum Pontifice aduersus eius ex fratre nepotes.* l. 14. c. 7. n. 1. *Caleſiorum vrbem capit.* ibid. *Obtinet supremam regni administrationem.* l. 14. c. 12.n.12.

Franciscus Pacecius Cardinalis creatur à Pio IV. quorumdam Principum precibus. l.15.c 6.n.4.

Franciscus Toletanus, Orator Cæsaris, ad Concilium Tridentinum tempore Pauli III. redit Tridentum, post habitam translationem, & præcipit Episcopis Cæsarianis ne Tridento discedant. l.9.c.20 n.2. *eius aduentus Tridentum tempore Iulij III.* l.11.c.14.n 2.

Franciscus Turnonensis Cardinalis, Archiepiscopus Lugdunensis, nuntiũ mittit Venetijs ad Concilium, cum litteris & contestationibus Henrici II. l.11.c.16.n.16. *Venit Romam, acturus de libera permissione, vt Farnesij Gallicam militiam Parmæ habeant.* l.13.c.2.n.1.& 3. *in Galliam mittitur à Pio IV. quò illic impediat Synodum nationis.* l. 14.c.16.n.11. & 12.

Franciscus à Turri, Ferdinandi Cæsaris Orator Romæ: & Suauis errata de tempore quo electus fuit. l.14 c 11.n.2.

Franciscus Torres Hispanus, Theologus Pontificius in Concilio ætate Pij IV. ostendit suum Opusculum de Mansione: & contentiones idcircò Tridenti obortæ. l.16 c.4.n.2.

Franciscus Vargas, Fiscalis generalis Castellæ, pergit Bononiam contestaturus contra legitimam translationem Concilij. l. 10. c.11.n.3.& seq. *Officia ab eo adhibita Præsidibus ætate Iulij III.* l.11.c.14.n.4. *Romam venit tamquam Philippum Regem repræsentans.* l.14.c.6.n.10. *Sermo ab eo habitus coram Pontifice de conditionibus Conciliorum.* l. 14. c.14.n.7. *Acta ab illo in Aula Romana pro Caraffa Cardinali.* l. 14. c.15.n 5. & 8. *Eius littera ad Episcopos Hispanos, qui Tridentum venerant; & quo pacto ab illis excepta.* l.15.c.20 n.8.9.& 10.

Franspergius. Vide *Georgius.*

Fulueus Corneus Cardinalis missus in custodiam à Paulo IV. ob suspiciones erga fratrem & Hispanos. l.13. c.17.n.8.

Fuscararius. Vide *Ægidius.*

G.

Gabriel Paleottus Bononiensis, Romæ Duodecimuir, & alio tempore Cardinalis, quo fungatur munere in Concilio ætate Pij: & narratio ab eo scripta de illis euentis. l. 15 c.13.n 4.

Gallia. Discrimina quæ illic acciderant de rebus Religionis: & Ferrariensis Cardi-

Digitized by Google

Cardinalis eò missus. l. 14. c. 12. n. 8. 9. 10. 11. 12. & 13. l. 15. c. 12. n. 1. 2. & 3. *Colloquiũ Poissiacense habitum inter Catholicos & Calvinistas.* l. 15. c. 14. n. 1. 2. & 3. *Comocatio noui conuentus.* ibid. n. 13. & 14. *Melius se res habent in Aula.* l. 16. c. 3. n. 2. & seq. *Suppetia habita à Pontifice.* l. 16. c. 7. n. 20. & c. 11. n. 10. & 11.

Garzias Lassus, Actor Romæ Philippi Regis, carcere concluditur à Paulo IV. l. 13. c. 17. n. 5.

Gaspar à Fosso Archiepiscopus Rhegiensis orat latinè in prima Sessione Concilij sub Pio: & obiecta illi à Suanis. l. 15. c. 16. n. 3. & c. 17. n. 4. & 5.

Georgius Draskouitius Croata, Episcopus Quinque Ecclesiarum, Orator Cæsaris tamquam Regis Hungariæ ad Synodum Tridentinam. l. 15. c. 16. n. 6. *Litigiũ de loco inter hunc & Oratorem Lusitanum.* l. 15. c. 20. n. 1. vsque ad 5. & c. 21. n. 1. & 2.

Georgius Martinusius, Episcopus Varadinensis, creatur Cardinalis petente Ferdinando; & errata Suanis in hoc. l. 13. c. 1. n. 4. *Ab eodem iubetur occidi, ob criminationes occultæ conspirationis cum Turca.* ibid. Vide *Ferdinandus.*

Geronus Bertanus mittitur à Paulo III. ad Cæsarem, inducturus illum ad pacem cum Rege Galliæ. l. 9. c. 3. n. 2. *Quæ hic egerit.* ibid. n. 9.

Gonzaga. Vide *Cardinalis, & Ferdinandus.*

Granuellanus. Vide *Antonius, & Nicolaus Perenottus.*

Grimanus. Vide *Ioannes.*

Guerrerus. Vide *Petrus.*

Guido Ascanius, Sforcia Cardinalis Sanctæ Floræ, missus Parmam à Iulio ad abducendum Ducem à belli consilio l. 11. c. 16. n. 3. *Mittitur ad Florentiam Ducem ob tumultus Senenses.* l. 13. c. 6. n. 2. *Mittit Lottinum ad Cæsarem, vt se purget de electione Pauli IV.* l. 13. c. 14. n. 4. *Huius Pontificis ira in ipsum: & mittitur in custodiam.* ibid. n. 6. 7. 8. & 11. *Est Pacis sequester inter Pontificem & Ducem Albanum.* l. 14. c. 3. n. 4. & 8.

Guidobaldus Dux Vrbini affinitatem init cum Paulo III. l. 9. c. 3. n. 12. *Constituitur à Iulio III. generalis Dux Ecclesiæ, & Romæ curam gerit eo absente.* l. 13. c. 6. n. 2. *Romam venit ætate Pij IV. vt det in matrimonium Federico Borromæo filiam suam.* l. 14. c. 17. n. 3. *Agit cũ Carolo Vicecomite, Episcopo Vintimiliensi, misso ad Concilium à Pontifice.* l. 16. & 11. n. 12. & 13.

Guido Faber, Orator Galliæ tempore Pij, habetur pro manifesto hugonotto. l. 16. c. 11. n. 1. *eius oratio pungens; & accepta responsio.* l. 16. c. 11. n. 2. vsque ad 8.

Guido. Vide *Ioannes Franciscus.*

Guilielmus Gonzaga, Dux Mantuæ, adest primæ Sessioni Concilij sub Pio. l. 15. c. 16. n. 6.

Guilielmus Petus, ex Minoribus Obseruantibus, eligitur Cardinalis & Legatus in Anglia à Paulo IV. & obstacula interiecta à Maria regina. l. 14. c. 2. n. 5. *Diligentia Pontificis vt is Romam veniret; & falsa Suaniana.* l. 14. c. 5. n. 4. & l. 15. c. 7. n. 2.

Guilielmus Pictauiensis, Orator Caroli V. tamquam Belgij Domini, ad Concilium Tridentinum ætate Iulij III. l. 11. c. 15. n. 5.

Guzmanus. Vide *Martinus.*

H.

Hannibal Altempsius, Pij IV. ex sorore nepos, mittitur ab eo in Hispaniam post suam electionem. l. 14. c. 13. n. 1.

Hannibal Ruccellaius, familiaris Caraffæ Cardinalis, it in Galliam, ad

Digitized by Google

ſtabiliendum fœdus contra Hiſpanos. l. 13. c. 14. n. 11.
Helueti. Vide *Pagi.*
Henricus VIII. Angliæ Rex: eius mors, & elogium. l. 9. c. 3. n. 14. *eius de Regni ſucceſſione diſpoſitio.* l. 13. c. 6. n. 4. *Malignitas Suauis in his narrationibus.* l. 9. c. 3. n. 15.
Henricus Borbonius filius Nauarrei, à matre adducitur ad ſectam Caluini. l. 16. c. 3. n. 7.
Henricus II. Gallia Rex deſtinat ſuos Præſules ad Concilium Bononienſe, & matrimonium decernit cum Horatio Duce Farneſio. l. 10. c. 2. n. 6. *Poſtulat à Paulo III. ne mittantur in Germaniam Legati, quos petierat Carolus V.* l. 10. c. 6. n. 3. & c. 17. n. 4 *Agit de inennndo fœdere cum Paulo, abſque concluſione: & eius conſilia oppoſita ſuſpenſioni Concilij.* l. 11. c. 1. n. 3. & c. 2. n. 14. & c. 5. n. 2. *Acta cum ipſo à Iulio III.* l. 12. c. 7. n. 2. & c. 8. n. 2. *Rationes quibus adducitur vt aſſentiatur nouæ conuocationi Concilij.* l. 11. c. 8. n. 5. & 6. & c. 9. n. 1. & 2. & c. 10. n. 1. *Diſſenſiones inter ipſum & Pontificem ob res Parmenſes; & Synodus Nationis idcirco indicta in Gallia.* l. 11. c. 12. n. 7. *Duæ conteſtationes eius iuſſu lectæ in conſiſtorio, & reſponſum acceptum.* l. 11. c. 16. n. 9. & ſeq. *Litteræ, & aliæ conteſtationes ad Concilium miſſæ.* l. 11. c. 15. n. 7. & c. 17. per totum. l. 12. c. 9. n. 7. *Fœdus initum cum Proteſtantibus contra Cæſarem, & eius euentus.* l. 13. c. 5. n. 1. *Varia belli euenta extra & intra Galliam.* ibid. n. 5. *Exercitus ab eo miſſus opem latarus Senis.* l. 13. c. 6. n. 1. *Studia Pontificis vt ipſum in concordiam cum Cæſare reuocaret; ſed ſine euentu.* l. 13. c. 5. n. 6. & c. 6. n. 1. & 3. *Nouum fœdus cum Paulo IV. in Hiſpanos.* l. 13. c. 15. n. 5. & ſeq. *Inducia cum ipſis, & ob eam rem Pontificis querimonia.* l. 13. c. 16. n. 4. & ſeq. *Auxilia ab eo ſuppeditata Pontifici.* l. 13. c. 9. n. 4. & ſeq. *Pax cum Philippo rege ſtatuta Cameraci, & malignitas Suauis de quadam ipſius conditione vt ſeuerè ad extirpandam hæreſim agatur.* l. 14. c. 8. n. 4. & 5.
Henricus Loffredus, Epiſcopus Caputaquenſis, indicium præfert moleſtum de Decretis emendationis. l. 9. c. 3. n. 12. *Moritur.* ibid.
Henricus Peningus, familiaris Poli Cardinalis, mittitur ab eo ad Angliæ Reginam: & reſponſa inde delata. l. 13. c. 7. n. 1. & c. 8. n. 13.
Henricus Suecia Rex: eius conditiones. Inuitatur ad Concilium à Pio IV. l. 15. c. 8. n. 2. vſque ad 8.
Hercules Eſtenſis, Ferrariæ Dux, init fœdus cum Paulo IV. contra Hiſpanos. l. 13. c. 16. n. 2. *Conſtituitur exercitus imperator.* ibid. n. 3. & l. 14. c. 1. n. 1. *Ab expeditione recedit, & qua de cauſa.* l. 14. c. 1. n. 3.
Hercules Gonzaga, Cardinalis Mantuanus, proximus Pontificatui in Comitijs, in quibus electus eſt Pius IV. l. 14. c. 10. n. 2. & 7. *Deſignatur ab hoc primus Præſes Synodi.* l. 15. c. 6. n. 2. *Habiti ipſi honores, einſque acceſſus Tridentum.* l. 15. c. 11. n. 3. & 5 *Quæ ipſe propoſuit de diſciplina.* l. 16. c. 1. n. 16. *Ipſi adſcripta & Tridenti & Romæ in quæſtione de manſione.* l. 16. c. 5. n. 5. *Litteræ de hoc miſſæ ad ipſum à Borromæo Cardinali; & eius propoſitum abeundi, ſi nouis Legati adderentur.* l. 16. c. 8. n. 14. vſque ad 18. *Ipſe ſe purgat, & etiam Seripandus Cardinalis; eorumque ſuſpiciones de Simonetta.* l. 16. c. 9. per totum.
Hercules Seuerolus, Tridentina Synodi Promotor ſub Paulo III. Acta ab

Digitized by Google

ab eo confecta de morbo contagioso Tridenti. l.9.c.15.n.1. *Romam venit ad defendendam translationem.* l.10 c.15.n.2.

Hermannus de Vueda, Archiepiscopus Colonienſis. Falsa à Suanì dicta de executione ſententiæ, in ipſum Archiepiſcopum latæ à Carolo V. l.9. c.13 n 1.

Heſſelius. Vide *Ioannes.*

Hibernia conſtituitur Regnum à Paulo IV. & in hoc Suanis errata. l.13. c.12.n.1. vſque ad 6.

Hieronymus Ardinghellus mittitur à Paulo III. ad Cæſarem pro rebus Concilij & Placentiæ. l.10.c.16.n.1.

Hieronymus Capiteferreus Cardinalis mittitur Legatus ad Henricum II. Gallia Regem pro reparatione Angliæ, aliiſque negotijs; & errata in hoc Suanis. l.9.c.18.n.5. & l.10. c.1.n.3. *Noua eiuſdem legatio ad eumdem pro pace vniuerſali, ſed ſine fructu.* l.13.c.6.n.1. *Romam redit.* l.13.c.7.n.8. *eius obitus.* l.14.c.10. n.2.

Hieronymus à Corregio concludit reconciliationem inter Philippum Regem & Octauium Ducem. l.13.c.20. n.11. *Ornatur Purpurâ à Pio IV.* l.15.c.6.n 4.

Hieronymus Dandinus, à ſecretis Paulo III. Galliam adit ob res Concilij, & fœderis causâ. l.11.c.1.n.7. *Præficitur negotijs Principum à Iulio III.* l.11.c 7.n.4. *Cæſarem adit Octauij Farneſij causâ, & pro apertione Concilij.* l.11. c.13.n.3. & 4. *Huius Principis ſenſa, ab eo redeunte ſignificata Tridenti.* l.11.c.14.n.2. *Mittitur Bononiam à Iulio, proſpecturus iis quæ opus erant ad bellum Parmenſe, & cum plena poteſtate acturus de concordia cum Octauio Duce; eiuſque tractatus.* l.11. c.16.n.4 5. 6. & 7. *Donatur Purpurâ.* l.13.c.1.n.9. *Redit ad Cæſarem in Belgium pro pace vniuerſali.* l.13.c.6.n.1. *Mittit Commendonum in Angliam.* l.13 c.7 n.3. *Reuocatur Romam à Pontifice* ibid.n.8. *Diem obit.* l.14.c.10.n.2.

Hieronymus Fracaſtorius Veronenſis, medicus Concilij, ſuum Tridento diſceſſum causâ contagionis conteſtatur. l.9.c.13 n.5.& c.15.n.1.

Hieronymus Martinengus mittitur à Pio IV. ad Angliæ Reginam pro Synodi conuocatione, & quo euentu. l.15.c.7.n.1. & 2.

Hieronymus Mozzarellus Dominicanus, Archiepiſcopus Coſſenſis, mittitur Nuntius à Iulio III. ad Cæſarem, congratulaturus de coniugio inter Hiſpaniæ Principem & Mariam Angliæ Reginam. l.13.c.8.n.8.

Hieronymus Roſſius priuatur Epiſcopatu Papienſi ob grauia delicta; & quid poſt longum tempus contigerit. l.10.c.17.n.3.& l.11.c.6.n.6.

Hieronymus Seripandus, Auguſtinianorum Præſes generalis, quo pacto defendat doctrinam Caietani de ſalute filiorum, qui ex fidelibus naſcuntur, & ante partum moriuntur. l.9. c.8.n.1.& ſeq. *Creatur Cardinalis, & conſtituitur Præſes Synodi ſub Pio.* l.15.c.6.n.4. & 8.& c.11.n.3. *Forma emendationis ab eo digeſta in Concilio.* l.16. c.11. n.12.13. & 14. *Accuſatur & admonetur ſuper negotio manſionis, & ipſe ſe purgat, & etiam purgatur à primo Legato litteris ad Borromæum ſcriptis.* l.16. c.5.n.5.c.8.n.15. c.9. per totum.

Hieronymus Verallus Duodecemuir, Epiſcopus Caſerta, & Nuntius in Germania, loquitur cum Cæſare de renouando fœdere quod Pontifex recuſarat, & de pace cum Gallia. l.9.c.3.n.5. vſque ad 12. *Aſperum colloquium Cæſaris cum eo poſt tranſlatio-*

lationem Bononiensem. l. 9 c. 19. per totum. *Donatur Purpurâ.* l. 11. c. 16. n. 3. *Acta inter ipsum & Octavium Farnesium, ac deinde cum Henrico II. de rebus Parmensibus.* ibid. & l. 13. c. 1. n. 6. & 10.

Hieronymus Zanchius, apostata Bergomensis è Clericis Regularibus, habet secreta colloquia cum Delfino Nuntio, & quo exitu. l. 15. c. 10. n. 1 vsque ad 13.

Hyppolitus Estensis Cardinalis Ferrariæ. Mandata Regis Galliæ, tradita Farnesio Cardinali, vt illum eligendum curet Pontificem : animus Farnesij ab hoc auersus, & cur. l. 13 c. 11. n. 8. *Mittitur Legatus in Galliam pro rebus Religionis.* l. 15. c. 12. n. 1. & 2. *Quid ibi egerit, & quo pacto se purgarit apud Pontificem de varijs sibi adscriptis.* l. 15. c. 14. n. 5. & seq. & l. 16. c. 3. n. 4. *Varia ab eo acta de Concilio.* l. 16. c. 3. n. 8. & 9.

Horatius Farnesius Castri Dux vxorem ducit Dianam filiam nothan Henrici II. l. 10. c. 2. n. 6. & l. 11. c. 16. n. 1. *Trahit Octavium fratrem ad illius Regis clientelam.* l. 11. c. 12. n. 3. & c. 16. n. 2. *Quid egerit in bello in Pontificem.* ibid. n. 11. *Obit ictu bombardæ in Belgio.* l. 13. c. 6. n. 3.

Horatius Iustinianus, ex Congregatione Oratorij, Custos Bibliothecæ Vaticanæ, & postea Cardinalis, in lucem edit quædam Acta Concilij Florentini. l. 11. c. 11. n. 13.

Huttenus. Vide *Vlricus.*

I.

Iacobus Amiotus, Abbas Bellosanensis, defert Concilio litteras & contestationes Henrici II. l. 11. c. 15. n. 7. & c. 16. n. 16. *Quæ in ea actione contigerunt; & falsa à Suani dicta.* l. 11. c. 17. per totum.

Iacobus Ferrusius Hispanus, Theologus Episcopi Segouiensis, verba facit eruditè de dilectione requisita in Sacramento Pœnitentiæ. l. 12. c. 10. n. 24.

Iacobus Gonea, secundus Orator Regis Lusitani in Concilio tempore Iulij III. l. 13. c. 2. n. 9.

Iacobus Puteus, Romanæ Rotæ Decanus, promouetur ad Purpuram à Iulio III. l. 13. c. 1. n. 9. *Quo pacto à Pontificatu excludatur.* l. 13. c. 11. n. 9. & 10. *eius legatio ad Concilium vltima connocatione, præpedita ab ipsius morbo.* l. 15. c. 6. n. 3. & 8.

Iacobus Sadoletus moritur. l. 10. c. 6. n. 9.

Iacobus à Silua, primus Orator Regis Lusitani in secunda apertione Synodi. l. 13. c. 2. n. 9.

Iansenius. Vide *Cornelius.*

Ignatius Loyola, Societatis IESV *Fundator, præponitur à Iulio III. Collegio Germanico.* l. 13. c. 8. n. 9. Vide *Societas.*

Imagines sacræ. Errata Suanis de ijs quæ statuit Concilium Moguntinum. l. 11. c. 4. n. 5. & 6.

Index librorum qui damnandi essent, formatus à Paulo IV. & propositus Concilio, vt ab eo reformaretur. l. 15. c. 18. n. 1. *Patrum sententia hac de re, & Suanis sensa de prohibitione librorum.* ibid. n. 2. & seq. & c. 19. n. 1. vsque ad 10.

Innocentius X. damnat opinionem Cornelij Iansenij de libero arbitrio. l. 15. c. 7. n. 14.

Innocentius Montanus. Eius conditio & electio. l. 11. c. 7. n. 4. *Ira Pauli IV. in ipsum.* l. 15. c. 7. n. 2. *Mittitur in carcerem, & relegatur atque Py IV.* l. 14. c. 15. n. 4.

Inquisitionem, in Hispania vsurpatam,

Digitized by Google

tam, vellet Carolus V. Neapoli; & tumultus illic excitati. l. 10. c. 1. n. 4.
Interim *scriptura vulgata à Carolo V. in conuentu Augustano*, l. 10. c. 17. n. 6. & 7.
Ioachimus Abbas Valdensis repraesentat in Concilio Praesules & Clerum Helueticum. l. 16. c. 2. n. 3. & 5.
Ioachimus Septemuir Brandeburgicus hereticus varia miscet colloquia cum Commendono Nuntio de conuocatione Concilij. l. 15. c. 4. n. 2. & seq. *Diplomata delata à Nuntio vxori & filio Septemuiri.* ibid. n. 6. & 12.
Ioanna Albretia, vxor Antonij Nauarrae Regis, adhaeret haeresi Caluini. l. 15. c. 1. n. 2. *Colloquia ipsius cum Ferrariensi Cardinali de Religione.* l. 15. c. 14. n. 7. *eius discessus ab Aula Gallia.* l. 16. n. 3. c. 7.
Ioanna proneptis Henrici VIII. trahitur ad solium Anglia artibus Ducis Northumbriae; & miserabilis vtriusque exitus. l. 13. c. 6. n. 4. & 5.
Ioannes ab Eyssemburgo, Archiepiscopus Treuirensis, venit Tridentum sub Iulio III. l. 11. c. 15. n. 6. *Discedit.* l. 13. c. 2. n. 6. *Agit cum Commendono Nuntio de noua conuocatione, & de ineundo foedere in Protestantes.* l. 15. c. 5. n. 3. 4. & 5.
Ioannes Aluarus Toletanus, Cardinalis S. Iacobi, se opponit nominationi Caraffae Cardinalis in Episcopum Cosingensem. l. 14. c. 18. n. 6. *Inducit tractationes inducciarum inter Pontificem & Albanum Ducem.* l. 13. c. 20. n. 11. *Laudat Albanum de non tentata occupatione Romae.* l. 14. c. 4. n. 4
Ioannes Angelus Mediceus, Archiepiscopus Ragusinus, & Vicelegatus Bononiae, mittitur Parmam & Placentiam, vt eas in fide contineat post occasum Ducis Aloysij. l. 10. c. 4. n. 5. *Promouetur ad Purpuram à Paulo III.* l. 11. c. 16. n. 3. *Mittitur à Iulio ad agendum de concordia cum Octauio Farnesio.* l. 11. c. 16. n. 3. *Constituitur Legatus exercitus in bello contra Octauium Ducem.* ibid. n. 11. *Creatur Pontifex.* Vide *Pius IV.*
Ioannes Baptista Bernardus, Episcopus Adiacensis, loquitur de mansione aduersùs quàm illi apponit Suauis. l. 16. c. 4. n. 8.
Ioannes Baptista Cicala, Episcopus Albergensis, Bononiâ Romam adit ob translationis causam. l. 10. c. 15. n. 2. *Creatur Cardinalis à Iulio III.* l. 13. c. 1. n. 9. *Habet in animo Pius IV. vt illum ad Synodum Legatum mitteret.* l. 16. c. 8. n. 13.
Ioannes Baptista Consiliarius, Praefectus Camerae Apostolicae, donatur Purpurâ à Paulo IV. l. 14. c. 1. n. 5 *Moritur proximâ Sede vacante.* l. 14. c. 10. n. 2.
Ioannes Baptista Montanus, filius fratris Iulij III. imperat exercitui contra Farnesios. l. 11. c. 16. n. 11. *Moritur in praelio.* l. 13. c. 2. n. 3.
Ioannes Caluinus fouetur à Regina Nauarrae. l. 14. c. 16. n. 5. *Crescit in Gallia illius falsa doctrina.* l. 14. c. 12. n. 8. vsque ad 14.
Ioannes Caluus, Generalis Minorum Obseruantium: eius conditiones, & obitus in Concilio. l. 9 c. 3. n. 12.
Ioannes Canobius mittitur à Pio IV. Nuntius in Poloniam & Germaniam ob res Concilij. l. 14. c. 13 n. 7. & l. 15. c. 8. n. 2. *eius acta cum Caesare, cum rege Poloniae, cum Duce Prussiae, & obstacula vt pergeret ad Moschum.* l. 15. c. 9. n. 1. vsque ad 5.
Ioannes Caraffa, Comes Montonij, nepos ex fratre Pauli IV. celat Pontificem mandata à se tradita de triremibus Sfortianorum ad

Digitized by Google

Centumcellas. l. 13. c. 14. n. 3. *Româ pellitur à patruo.* l. 14. c. 7. n. 4. *Creatur generalis armorum Gubernator S. Ecclesiæ.* l. 13. c. 16. n. 3. *Implorat sine fructu opem Philippi Regis.* l. 14. c. 8. n. 3. *Gratis iracundia huius Principis in ipsum.* l. 14. c. 15. n. 7. *Mittitur in custodiam, & capite plectitur ætate Pij IV.* ibid. n. 9. & seq.

Ioannes à Casa, Archiepiscopus Beneuentanus, & à secretis de rebus Principum Paulo IV. destinatur ab eo ad Purpuram; & quo pacto id impeditur. l. 13. c. 14. n. 11.

Ioannes Canillonius, Theologus Societatis Iesv, *venit ad Synodum Tridentinam sedente Pio, nomine Ducis Bauariæ.* l. 16. c. 6. n. 1.

Ioannes Colosuarinus Dominicanus, Episcopus Conadiensis, destinatur à Præsulibus, & Clero Hungariæ ad Concilium Tridentinũ. l. 16. c. 2. n. 6

Ioannes de Ayala, peculiaris Orator Philippi II. ad Pium IV. l. 15. c. 9. n. 2.

Ioannes Dominicus de Cuppis, Collegij Decanus, constituitur Legatus Romæ absente Iulio III. l. 13. c. 1. n. 6. & c. 6. n. 2.

Ioannes Figueroa mittitur à Cæsare ad Octauium Farnesium, & ad Paulum Tertium, dolorem Principis significaturus, ob eadem Petri Aloysij. l. 10. c. 5. n. 6. *Designatur Orator à Philippo Rege ad Paulum IV. sed reijcitur, & ex tristitia moritur.* l. 14. c. 4. n. 10.

Ioannes Fonseca varias dicit sententias de mora Decretorum in secunda apertione Concilij. l. 11. c. 14. n. 4.

Ioannes Franciscus Commendonus, eiusque conditiones. l. 13. c. 7. n. 3. *Secreta eius missio ad Mariam Angliæ reginam.* ibid. *Nuntius mittitur in Germaniam pro vltima Synodi conuocatione, & quid egerit cum Cæsare.* l. 15. c. 2. n. 1. vsque ad 9. *Adeunt ipse & Delfinus Nuntius ad conuentum Protestantiũ Naumburgi, & quo euentu.* ibid. n. 9. & 10. & c. 3. per totum. *Quæ egerit cum Septemuiro Brandeburgico, & quibusdam Ciuitatibus liberis, aliisque Principibus hæreticis & Catholicis in Germania Inferiori.* l. 15. c. 4. n. 2. & seq. c. 5. per totum. & c. 7. n. 3. & seq. *Mandata illi tradita vt adiret regem Daniæ, sed sine effectu.* l. 15. c. 6. n. 1. & c. 8. n. 2. *eius consilia ad opprimendam doctrinam Bay & Hesselij.* l. 15. c. 7. n. 6. vsque ad 13. *Destinatur ad regem Suecie, à quo securitatis litteras obtinet; & quo pacto colloquium ipsi præpeditum fuerit.* l. 15. c. 8. n. 2. & seq. *Acta ab eo cum quibusdam Principibus, eiusque reditus Romam.* ibid. n. 8. & 9.

Ioannes Franciscus Guidus, Marchio Montisbelli, priuatur à Paulo IV. eo dominio. l. 13. c. 16. n. 3.

Ioannes Franciscus Lottinus, à Secretis Sanctæ Floræ Cardinalis, mittitur ab eo ad Cæsarem vt se purgaret de electione Pauli IV. l. 13. c. 14. n. 3. *In custodiam mittitur Romæ, & cur.* ibid n. 8.

Ioannes Franciscus Sanseuerinus positus in custodia ab Octauio Duce Farnesio propter suspiciones occultarum conspirationum de ditione Parmensi. l. 11. c. 12. n. 1. *Studia Pontificis vt ille liberaretur.* ibid. n. 5.

Ioannes Franciscus Sfondratus, Archiepiscopus Amalfitanus, ac postea Cardinalis, mittitur Legatus ad Carolum V. quò Anglia reducatur l. 9. c. 18. n. 3. *Mandata illi per viam tradita de reducenda Tridentum Synodo.* l. 10. c. 1. n. 1. *Difficul-*

tas

Digitized by Google

tas quam offendit in Cæsare de duabus aliys rebus: eius sententia Romam scripta. l. 10. c. 3. n. 1. vsque ad 10. *Sermones ab eo habiti cum Cæsare, & cum Episcopo Atrebatensi, de restitutione Placentiæ.* l. 10. c. 5. n. 4. 5. 6. & 9. c. 8. n. 1 c. 17. n. 3. 4. & 5. *Sensus illius de Decretis Augustanis, & de postulatis Cæsaris ad Synodum spectantibus.* l. 10. c. 6. n. 4. & 9. & c. 7. n. 1. *Diligentia ab eo adhibita ob studium de præparata scriptura* Interim, *proposita ab Cæsare.* l. 10. c. 17. n. 2. *eius reditus Romam.* l. 11. c. 1. n. 5.

Ioannes Grimanus, Patriarcha Aquileiensis, nominatur ad Purpuram à Republica Veneta, & impeditur ob suspicionem hæresis. l. 15. c. 6. n. 5. 6. & 7. *Audientia primò negata à Synodo.* l. 16. c. 5 n. 8. *Voluntas Pontificis eum revocandi Romam.* l. 16. c. 11. n. 14.

Ioannes Gropperus, Archidiaconus Colonienſis, respuit Purpuram à Paulo IV. oblatam. l. 13. c. 16. n. 2. *Ab eo Romam accersitur, vt ad negotium emendationis incumberet.* l. 14. c. 6. n. 11. *Hortatur Pontificem vt excipiat Ferdinandum tamquam Cæsarem.* ibid.

Ioannes Heßel spargit mala doctrina semina in Academia Louanienſi; & adhibita studia à Pontificijs ad ea suffocanda. l. 15. c. 7. n. 6. & seq.

Ioannes è Marchionibus Brandeburgensibus invitatur à Commendono Nuntio ad Concilium Tridentinum; & quid acciderit in eorum colloquijs. l. 15. c. 4. n. 7. 8. & 9.

Ioannes Maria Montanus, Episcopus Prænestinus, sermonem habet in varijs conuentibus de Decreto emendationis. l. 9. c. 1. n. 5. & seq. *eius sensus de Concilio Bononiensi, & de postulatis Caroli V.* l. 10. c. 6. n. 9. c. 7 n. 9 & seq. c. 9. n. 1. & 2. l. 11. c. 2. n. 4 5. & 17. *Respondet contestationibus Fiscalium Cæsaris; & falsa in hoc à Suani dicta.* l. 10. c. 11. n. 1. 4. & 5. *Laditur à Gonzaga.* l. 10. c. 17. n. 3. *Eius sententia de retrahendo Romã Concilio.* l. 11. c. 1. n. 2. *Legatio illi tradita vrbis Bononiæ.* l. 11. c. 2. n. 2. *eius sensus de suspensione.* l. 11. c. 5. n. 1. *Eligitur Pontifex.* l. 11. c. 6. Vide *Iulius III.*

Ioannes Michaël Saracenus, Archiepiscopus Materanus. Eius sensa de Synodi translatione morbi causâ. l. 9. c. 15 n. 5. *Romam adit ad defendendam translationis causam.* l. 10. c. 15. n. 2. *Cardinalis creatur.* l. 13. c. 1. n. 9.

Ioannes Medicens, filius Cosmi Ducis, assumitur ad Purpuram à Pio IV. l. 14. c. 15. n. 1.

Ioannes Molucus, Episcopus Valentiæ in Delfinatu, loquitur pro hugenottis in conuentu Fontisbelli. l. 14. c. 16. n. 4.

Ioannes Moronus Cardinalis primatur Legatione Bononiensi in gratiam Gallorum. l. 11. c. 2. n. 2. *Venit Romam sedente Iulio III. vt consilium habeat de diplomate Emendationis & Synodi.* l. 11. c. 11. n. 1. *Adit Conuentum Augustanum, vnde citò redit ob mortem Pontificis.* l. 13. c. 10. n. 4. & 7. *Promouet concordiam inter Hispanos & Ducem Parmensem, idque prosequitur, misso Gerio, à Secretis sibi, ad Albanum Ducem.* l. 13. c. 10. n. 11. *Ponitur in custodia à Paulo IV. ob suspiciones Fidei.* l. 14 c. 2 n. 4. *Liberatur in subsecutis Comitijs Pontificijs, & innocens declaratur à nouo Pontifice.* l. 14. c. 10. n. 2. & c. 15. n. 2. *Commonet quosdam Præsules amicos, qui contendebant Tridenti de mansione.* l. 16. c. 9. n. 8.

Digitized by Google

Ioannes Paëz, tertius Orator Regis Lusitaniæ ad Concilium in secunda connocatione. l. 13. c. 2. n. 9.

Ioannes Petrus Caraffa Cardinalis. Falsum est, illum se opposuisse in consistorio contestationi illic habitæ à Mendoza Cæsaris nomine, contra translationem Bononiensem; quamuis à scriptoribus quibusdam recentioribus id ipsi tribuatur. l. 10. c. 12. n. 4. *Mirabiliter euehitur ad Pontificatum.* Vide *Paulus IV.*

Iannes Poggius, Collector Apostolicus in Hispania, nominatur ad Purpuram à Carolo V. l. 13. c. 1. n. 3. *Ad eam promouetur.* ibid. n. 9.

Ioannes Rex Lusitaniæ imponit Episcopo Portuensi, vt eat in Concilium Bononiæ. l. 10. c. 5. n. 2. *Mittit Oratores suos Tridentum sub Pio.* l. 13. c. 2. n. 9.

Ioannes Sleidanus interfuit Synodo Orator Argentorati. l. 12. c. 15. n. 2.

Ioannes Strozzius, Orator Cosmi Ducis in Tridentina Synodo vltimò connocata. l. 16. c. 2. n. 2. *Lis de loco inter ipsum & Oratores Heluetios.* l. 16. c. 2. n. 5.

Ioannes Suarius, Romanus Duodecimuir, creatur Cardinalis à Paulo IV. l. 13. c. 16. n. 2. *Quàm propè fuerit vt Pontifex eligeretur subsecutis Comitijs, & egregia ipsius dotes.* l. 14. c. 10. n. 2. 4. & 6.

Ioannes Thomas Sanfelicius, Episcopus Cauensis: de eo inquiritur Romæ titulo hæresis. l. 14. c. 5. n. 4. *Absoluitur, & mittitur Tridentum vt Commissarius Concilij ætate Pij.* l. 15. c. 1. n. 1.

Ioannes Vega, Orator Cæsareus, Romæ vrget Pontificem pro reditu Synodi Tridentum post translationem Bononiensem. l. 9. c. 18. n. 2. *Ad regendam Siciliam abit.* l. 9. c. 20. n. 3.

Ionius. Vide *Paulus.*

Iulius III. eiusque electio. l. 11. c. 6. n. 6. *Eius consilia initio sui Pontificatu, præsertim de restituenda Parma Octauio Farnesio.* ibid. & c. 7. n. 1. *Quo pacto se gesserit erga Principes & erga subditos.* ibid. n. 2. & 3. *Purpura ab eo data Innocentio, adoptato in familiam Montanam.* l. 11. c. 7. n. 4. *Eius rationes vt reponeret Tridenti Concilium: Nuntij idcirco missi ad vtrumque Regẽ, & falsa à Suanij dicta.* l. 11. c. 8. & c. 9. per totum. *Varia studia ab ipso adhibita Cæsari, quò relinqueret Octauium Farnesium in pacifica possessione Parmæ; & signa benevolentiæ erga eam familiam.* l. 11. c. 7. n. 3. c. 9. n. 5. c. 10. n. 4. c. 11. n. 2. c. 12. n. 1. & 2. *Ab eo parata pro diplomate Emendationis & Concilij.* l. 11. c. 11. n. 1. *Solemnis huius rei denuntiatio, & Suanis falsò dicta.* ibid. n. 3. & seq. *Adhibita ab eo diligentia ad impediendas tractationes Octauij Ducis & Regis Galliæ, & eius agrimoniæ erga Regem.* l. 11. c. 12. n. 3. & seq. & c. 16. n. 1. 2. 3. 8. & 9. *Mittit Bononiam Dandinum, sibi ab epistolis ad Principes, cum facultate agitandæ & concludendæ concordiæ cum Octauio Duce; sed pariter vt prospiceret ijs quæ ad bellum opus erant.* l. 11. c. 16. n. 4. 5. 6. & 7. *Destinat Concilio Legatum & Præsides.* l. 11. c. 13. n. 1. *Ducem in ius vocat: decernit arma sumere; idque communicat cum Henrico II. & Carolo V.* l. 11. c. 13. per totum. *Responsum in Senatu redditum duabus contestationibus Henrici.* l. 11. c. 16. n. 18. & seq. *Bellum ab eo susceptum, & rationes ad id propter minus malum.* ibid. n. 14. & 15. *Confutantur quædam in hoc Suanis ratiocinationes.* l. 11. c. 18. n. 1. vsque ad 6. *Euentus huius belli.* l. 13. c. 1. n. 1. & 2. *Postulatum*

Digitized by Google

latum Cæsaris vt eligerentur octo Cardinales, ab ipso nominati; & illius responsum. ibid. n. 3. 4. & 5. *Impetrat pro Io. Petro Caraffa Cardinali possessionem Archiepiscopatus Neapolitani, diu illi Cardinali negatam à Carolo V.* l. 13. c. 11. n. 10. *Agit pro concordia cum Cæsare & Rege Gallia.* ibid. n. 7. 10. & 11. *Cardinales creat.* l. 13. c. 1. n. 8. *Episcopus Montisfalisci ab eo missus Tridentum; & varia Suauis mendacia.* ibid. n. 9. *Armorum suspensio ab ipso & à Cæsare firmata.* l. 13. c. 2. n. 1. 2. & 3. *eius iterata mandata, vt Concilium suspendatur.* l. 13. c. 4. n. 6. *Excipit Patriarcham Syrorum.* l. 13. c. 4. n. 6. *Nuntij ac Legati ad vtrumque Regem missi pro pace vniuersali.* l. 13 c. 5. n. 6. & c. 6. n. 1. *Adhibita ab eo diligentia ad sedandos Senarum tumultus.* ibid. n. 2. & c. 10. n. 1. *eius studia ad recuperandam Angliam, & Germaniæ Religionem.* l. 13. c. 7. n. 2. & c. 8. n. 9. *Collegium Germanicum Romæ institutum.* ibid. *eius Diploma ad Clerum & Comitium Pontificium reformandum.* l. 13. c. 10. n. 1. & 2. *Nuntius ab eo missus ad Philippum II. eiusq; vxorem, post Anglorum conuersione.* l. 13. c. 9. n. 10 & c. 10. n. 5. & 6. *Legatus missus ad Augustana Comitia.* l. 13. c. 10. n. 4. *eius obitus & elogium.* ibid. n. 7. & 8.

Iulius Vrsinus bis mittitur à Paulo III. ad Cæsarem ob restitutionem Placentiæ l. 11. c. 3. n. 1. & 3.

Iurisdictio Ecclesiastica. Primordia & progressus ipsius; & Suauis super his sermones expensi. l. 12. c. 3. per totum.

L.

Lainius. Vide *Didacus.*

Lancellottius. Vide *Scipio.*

Lancius. Vide *Franciscus.*

Lansacus. Vide *Ludouicus.*

Lantgrauius. Vide *Philippus.*

Laurentius Platanus, à Secretis Madruccio Cardinali, excipit Orationem Legatum & Præsides Concilij, sui Principis nomine. l. 11. c. 14. n. 2.

Legati Concilij transmigrant cum eo Bononiam. Vide *Concilium. Quæ Pontifici ac Cæsari significant ad se purgandos.* l. 9. c. 17. n. 5. 6. & 7. l. 10. c. 4. n. 1. *Adhibita ab ipsis studia vt Bononiam traherent Episcopos qui Tridenti manebant.* l. 9. c. 20. n. 1. & 2. *Eorum sollicitudo vt retinerent in fide Parmam & Placentiam post casum Petri Aloysij Farnesij; & interim continuatio cœtuum in Concilio, aduersùs quàm Suauis scribit.* l. 10. c. 4. n. 5. & 6. *Dant Pontifici consilium de suspendendo Concilio, & auocanda ad se causa translationis.* l. 10. c. 12. n. 1. & c. 13. n. 1. Vide *Ioannes Maria Montanus,* & *Marcellus Ceruinus.*

Legatus & Præsides electi in secunda Concilij conuocatione. l. 11. c. 13. n. 1. *Eorum aduentus, ac primæ cæremoniæ.* l. 11. c. 14. n. 2. *Mandata illis Româ perscripta de facilitate adhibenda Oratoribus Protestantium.* l. 12. c. 15. n. 2. *Difficultas ipsis obiecta de suspensione.* l. 13 c. 3. n. 3. Vide *Marcellus Crescentius,* & *Sebastianus Pighinus.*

Legati Concilij Tridentini in postrema conuocatione. l. 15. c. 6. n. 2. *Epistola Pontificis ab ipsis delata ad Simonettam.* l. 15. c. 13. n. 1. 2. & 3. *Ipsorum consilium de rebus primo loco proponendis.* l. 15. c. 15. n. 1. & 2. *Mittunt Pendasium Romam, vt agat de emendatione, ac præcipuè de mansione, & quid hic retulerit.* l. 16. c. 4. n. 17. & 18. l. 16. c. 8. n. 1. vsque ad 12. *Litteræ quas scribunt ad Hispaniæ Regem super particula,* proponentibus Legatis, *posita in primo*

Digitized by Google

Decreto. l.16.c.6.n.4.& ſeq. *Prolixa obiecta à Cæſareis & Hiſpanis ſuper hoc ſecundo articulo, & quo pacto res fuerit abſoluta.* l.15.c.16.n.1.2.& 5 *Studia Legatorum ad ſuperandas difficultates de litigio locorum inter varios Oratores; & mendacia Suauis.* l.16.c.10.n.7.8.9. & 10. *Ipſorum anguſtia propter mandatum Pontificis, vt declararent Continuationem, quod poſteà in ipſorum arbitrio reponitur: & ſe purgunt apud Philippum Regem, quod ſpectat ad dilationem.* l.16.c.12.n.2.vſque ad 6

Legati miſſi ad Principes, & ad alia negotia. Vide ſub nominibus Cardinalium & Pontificum.

Leonardus de Cardine mittitur à Paulo IV. ad Carraffam Cardinalem in Belgium. l.14.c.15.n.4 & 9. *Particeps necis Ducisſæ Paliani.* l.14.c.15 n.9. *Capite plectitur.* ibid.n.15.

Libertas Patrum Tridentinorum erga Romanos Pontifices, quam Suanis fatetur. l.16.c.7.n.19.

Libri proſcribendi. Vide *Index.*

Lippomanus. Vide *Aloyſius.*

Loffredus. Vide *Pyrrus.*

Lottinus. Vide *Ioannes Franciſcus.*

Ludouicus Caſtelucrus refugus ad hæreticos, quia non admititur eius cauſa vt à Concilio iudicetur. l.15. c.10.n.15.

Ludouicus Lanſacius, Orator Caroli Noni apud Pium IV. l.15.c.14. n.15. *Deſtinatur ad Concilium Tridentinum.* l.16.c.3.n.8. *Eius littera ad Legatos, vt retardetur Seſſio: & Suauis mendacium.* l.16.c.5.n.9.& c.7.n.11. *eius aduentus & mandata.* l.16.c.10.n.1. vſque ad 7. *Colloquium eius cum Preſidibus de loco.* ibid.n.7. *Prima conſilia ab eo ſcripta Romam ad Oratorem Gallia; & expenditur eius dictum, quòd* Spiritus ſanctus veniret Tridentum in mantica. l.16.c.10.n.11. & ſeq.

Ludouicus Madruccius Epiſcopus & Princeps Tridenti creatur à Pio Cardinalis. l.15.c.6.n.4.

Ludouicus Simonetta creatur Cardinalis à Pio. l.15.c.6.n 4. *& Legatus Concilij.* ibid. c.13.n.1. *Venit Tridentum.* ibid. *Scribit ad Pontificem de contentione ſuper manſione, vnde ſuſpicionem iniecit duobus collegis; & conſilium illi dat vt addat nouos Legatos.* l.16.c.8.n.12.& 13. & c.9.n.7.& ſeq.

M.

Macarius Chienſis, Archiepiſcopus Theßalonica, ritus Græci, quo pacto admißus ſit in cœtibus Synodi. l.12.c.10.n.2.3.

Marcellus Capecius, conſanguineus Ducis Paliani, ab eo occiditur, & cur. l.14.c.15.n.9.

Marcellus Ceruinus Cardinalis, & Præſes Concilij Tridentini, minas Cæſaris ſuſtinet ob procuratam ab eo Concilij tranſlationem. l.9.c.19. n.3. *Dat conſilium Pontifici, vt Synodum ſuſpendat.* l.10.c.4.n.2. & 3. *Se purgat apud illum, ac apud Cæſarem, ob Synodi tranſlationem.* l.9.c.17.n.6.& 7. l.10.c.4.n.1. *Committitur ipſi legatio Placentia poſt caſum Petri Aloyſij; ſed non exercetur.* l.10.c.5.n.1.& 2. *Romam adit, retentâ facultate Legati Synodi.* l.10.c.6.n.8. & 9.& c.11.n.1. *Redit Bononiam, & rurſus conſulitur à Pontifice.* l.10.c.12.n.1. *Iterum in Aulam redit propter* Interim, *propoſitum à Cæſare in Comitijs Auguſtanis.* l.10.c.17.n.2. *Dat conſilium vt Synodus continuetur.* l.11.c.1.n.3. *Romam cauſâ morbi proficiſcitur.* l.11.c.8.n.1. *Renocatur à Iulio III.* l.11.c.11.n.1. *Sedet in Pontificatu breui tempore.* l.13.c.11 n.2.

Digitized by Google

n.2.vſque ad 8. Vide *Marcellus II.*
*Marcellus Creſcentius Cardinalis et Legatus Tridentum ſub Iulio.*l 11. c.13.n.1. *Honorificè excipitur.*l.11. c.14.n 2. *Eius monita in conuentu de quibuſdam articulis Euchariſtiæ.* l 12.c.2 n.9. *An auctoritate violentâ vteretur erga Patres, vt ſcribit Suanis.* l. 12. c. 12. n. 9. *Notabilis nuntius ad ipſum miſſus à Pontifice.*l.13.c.1.n.10. *Calumnia Cæſarianorum in ipſum.* l.13. c. 2. n. 5. *Grauis eius morbus, & fuga Veronam, ob metum Proteſtantium.*l.13. c.3.n.1.& 9. *eius obitus.*ibid.
*Marcellus II. eligitur Pontifex, & citò diem obit;& falſa dicta à Suani de ipſo.*l.13.c.11.n.2.vſque ad 8.
*Marchio Malliniani obſidet Senas, & Gallos fugat.*l.13.c.10.n.2. *Faciliorem reddit obitu ſuo Pontificatum fratri.*l.14.c.10.n.8.
Marchio Fontisbelli. Vide *Antonius Caraffa,& Ioannes Frãciſcus Guidus.*
Marchio Piſcariæ. Vide *Ferdinandus Franciſcus Aualus.*
Marcus Antonius Amulius Orator Venetus apud Pium IV.multos cum eo ſermones habet de conuocatione Concily. l. 14. c 14.n.1.vſque ad 8. *Per notabilem euentum donatur Purpurâ.*l.15.c.6.n 4.& ſeq.
Marcus Antonius Columna priuatur ſuis oppidis à Paulo IV. l. 13. c.14. n. 9. *Venit cum exercitu Albani Ducis contra ditionem Eccleſiæ.*l.13 c. 20. n. 1. *eius expeditiones prope Romã.*l.14.c.2.n.3.& c.3.n.2. *Acta ab Hiſpanis vt in gratiam Pontificis rediret.*l.14.c.4.n.1.& c.5.n.11.*eius reditus Palianum Sede vacante.*l.14 c.9.n.8. *Queritur ea de re Pius IV. cum Philippo Rege.*l.14.c.15.n.6. *Obſtat in Aula Philippi Regis rebus Caraffenſium.* l.14. c. 5. n.11.
Marcus Siticus Altempſius Epiſcopus Caſſanenſis mittitur Nuntius peculiaris ad Cæſarem, ad Concilium conuocandum. l.14.c 13.n.7. *Creatur à Pio Cardinalis & Præſes Synodi.*l.15. c. 6. n.4. & c.13.n.9. & 10. *Deſignatur Legatus in Galliam, ſed ſine effectu.*l.16.c.10.n.10. *Statuit Romam ire; & cur non adeat.*l.16.c.12.n.3.
*Marcus Vigerius, Epiſcopus Senogallienſis, adhæret tranſlationi Synodi; & falſa Suanis prolata.*l.9.c.15.n.7
*Margarita Auſtriaca Belgy Gubernatrix agit cũ Commendono Nuntio de conuocatione Synodi.*l.15.c.7.n.5.
Margarita Valeſia Nauarræ Regina Caluino fauet. l.14. c. 15.n.1. & l.15 c.1.n.2.
Maria Henrici VIII. Regis Angliæ filia ſuccedit in regnum poſt obitum Eduardi fratris: & varij in hoc euentus. l.13. c.6. n.4. & 5. *Optat Angliæ conuerſionem.*l.13.c.7.n.1. *Agit cum Ioanne Franciſco Commẽdono, Pontificis cubiculario.*ibid. n.5 & 6. *Matrimonium inter ipſam & Hiſpaniæ Principem; & regni tumultus.* l.13. c.8.n.7. *Obſtacula quæ obijcit Petri purpura,& reuocationi Poli, Legati in Angliæ.*l.14 c.2 n.4. & 5. *eius mors.* l. 14 c.8.n.1.
Maria Scotiæ Regina, & vxor Delfini Galliæ, aſſumit titulum Reginæ Angliæ. l.14.c.18.n.2. *Diploma ad ipſam Pij IV. pro conuocatione Concily.*l.13.c.3.n.9.
Martinengus. Vide *Hieronymus.*
Martinus Aiala Epiſcopus Segouienſis quid opinaretur de manſione l.16.c.7.n.2.
*Martinus Alfonſus Delrio mittitur Romam à Carolo V. ob res Placentinas.*l.11.c.3.n.3.
Martinus Bucerus ſenſus concordiæ præ ſe fert in Comitys Auguſtanis. l.10.c.17.n.6.

Digitized by Google

Martinus Guſman, miſſus Orator Romam à nouo Cæſare Ferdinando, non excipitur à Paulo IV. l. 14. c. 6. n. 5. vſque ad 10.

Martinus Hercules Rettingerus, Epiſcopus Lauentinus, venit ad Synodum vt Procurator Archiepiſcopi Salisburgenſis, tempore Pij. l. 16. c. 12. n. 5.

Martinus Maſcaregna, Orator Luſitanus ad Synodum, litigat de loco cum Oratore Cæſaris tamquam Regis Hungariæ. l. 15. c. 20. n. 1. vſque ad 6. & c. 21. n. 1. & 2. *Initum ab eo conſilium pro concordia Oratoris Hiſpani cum Gallo.* l. 15. c. 10 n. 7.

Martinus Soria Velaſcus mittitur Bononiam à Carolo V. conteſtaturus contra Concilium. l. 10. c. 11. n. 3. & ſeq.

Martinuſius. Vide *Georgius.*

Matrimonium clandeſtinum. Articuli de ipſo expendendi, & Theologorum dubitatio. l. 16. c. 1. n. 13. & 14

Matrimonium Sacerdotum reputatur indulgendum ad retrahendos ad Fidem aberrantes, & permiſſio illius conceſſa à Carolo V. in ſcriptura Interim. l. 10. c. 17. n. 1. 2. & 6. & l. 12 c. 8 n. 1. *Facultas de eo tradita à Paulo III. ſuis Nuntijs in Germania.* l. 11. c. 2. n. 7. & l. 12. c. 8 n. 1. *Poſtulata Ferdinandi Regis, & Ducis Cliuienſis ad id obtinendum.* l. 14. c. 13. n. 18. l. 15. c. 5. n. 9.

Matthæus Dandalus Orator Venetus ad Concilium tempore Pij l. 16. c. 5. n. 7. Vide *Oratores.*

Mauritius Septemuir Saxoniæ mittit Oratores ſuos ad Concilium Tridentinum. l. 12. c. 15. n. 2. *Bellum mouet in Cæſarem ad liberandum Lantgrauium* l. 13. c. 3. n. 2. & 8. *Pacem init cum Cæſare, & moritur in alio prælio.* l. 13. c. 5 n. 2.

Maximilianus Bohemiæ Rex, & Hiſpaniarum Gubernator pro Carolo V. it celeriter in Germaniam, & cur. l. 11. c. 15. n. 1. *Tranſit Tridento primùm ſolus, poſteà cum regina coniuge.* ibid. n. 4. & l 13. c. 15 n. 3. *Permittit in Aula ſua Lutheranos prædicantes.* l. 14. c. 6. n. 4. *Studia Pij IV. vt ad bonam frugem ipſum traheret.* l. 14. c. 13 n. 8. & 9.

Melchior Canus Theologus in Concilio Tridentino ſub Iulio, tuetur tamquam probabile, acquiri maiorem gratiam in ſumptione vtriuſque ſpeciei Euchariſtiæ quàm in vnica: & curat ne damnetur vt hæretica ſententia affirmans, Confeſſionem non eſſe neceſſariam ad ſumendam Euchariſtiam. l. 12. c. 2. n. 5. & 7.

Melchior Luſſus Orator Heluetiorum Catholicorum in Concilio Tridentino. l. 16. c. 2. n. 3. & 5.

Mendicantes. Vide *Regulares.*

Mendozza. Vide *Didacus* & *Petrus Gonzalius.*

Michael Baius, Doctor Academiæ Louanienſis, ſpargit quædam ſemina malæ doctrinæ de libero arbitrio, aliiſque articulis; & diligentia miniſtrorum Pontificis ad ea ſuffocanda. l. 15 c. 7. n. 6. & ſeq.

Michaël Giſlerius Dominicanus Alexandrinus, Epiſcopus Nepontis, & generalis Commiſſarius S. Inquiſitionis, creatur Cardinalis à Paulo IV. l. 14. c. 1. n. 6. *Gratus eius animus in Carraffenſes cùm ad Pontificatum aſcendit.* l. 14. c. 15. n. 16. & 17

Mignanellus. Vide *Fabius.*

Moguntia. Vide *Concilium.*

Monlucus. Vide *Ioannes.*

Montanus. Vide *Balduinus. Io. Baptiſta Io. Maria. Innocentius.*

Maſſarellus. Vide *Hieronymus.*

Muſottius. Vide *Philippus.*

Mutius Callinus Archiepiſcopus Iadrenſis multas litteras ſcribit de poſtremis Concily rebus. l. 15. c. 13. n. 4.

N. *Nau-*

Digitized by Google

N.

Nauſea [Fredericus] Epiſcopus Viennenſis, Orator Regis Romanorum ad Concilium tempore Iulij III. l. 11. c. 15 n. 5. & c. 17. n. 3.

Neapolis commouetur ob S. Inquiſitionem. l. 10. c. 1. n. 4.

Nichettus. Vide *Abbas.*

Nicolaus Perenottus Granuellanus agit cum Pighino Nuntio de Concilij conuocatione etate Iulij III. l. 11. c. 10. n. 1. 2. & 3.

Nicolaus de Ponte, Orator Venetus in Concilio tempore Pij, conſuetam orationem habet cùm primò excipitur. l. 16. c. 5 n. 7.

Nobilius. Vide *Vincentius.*

Nores. Vide *Petrus.*

O.

Octauius Farneſius redit è Germania Romam, & ab itinere reuocatur ob eadem parentis. l. 10. c. 4. n. 5 *Velitationes inter ipſum & Gubernatorem Mediolani, & inducia inter eos vſque ad noua mandata ſuorum Principum.* l. 10 c. 5. n 2 *Mittit ad Cæſarem nuntium.* ibid. n. 6. *Conatur in poſſeſſionem Parmæ redire; & ſuborta hinc diſcordia inter ipſum & patruum Paulum III.* l. 11. c. 6. n. 2. & 3 *Reſtituitur ipſi Parma à Iulio III.* l. 11. c. 7 n. 1. 2. & 3. *Eius ſuſpiciones ob Cæſarianorum molimina: eius tractatus cum Gallis, & vana Pontificis ſtudia ad eos impediendos.* l. 11. c. 12. n. 3. & ſeq. *Pontifex eum monet & hortatur.* l. 11. c. 13. n. 2. c. 16. n. 1. 2. 3. & 8. *Omne obſequium exhibet Pontifici in excipiendo Parmæ Dandino, illius Secretario, qui illuc venerat nomine Iulij vt pacem conficeret, ſed ſine effectu.* l. 11. c. 16. n. 4 5 6. & 7. *euentus bellici.* l. 11. c. 16. n. 15. l. 13. c. 1. n. 1. & 2. *Concordia firmata cum prærogatiua Ducis.* l. 13. c. 2. n. 6 11. & 12. & c. 2. n. 1. 2. & 3. *Redit in gratiam Hiſpanorum, dum bellum gerunt cum Paulo IV. Placentia ab ipſis illi reſtituta; & Auctoris obſeruationes.* l. 13. c. 20. n. 10. 11. & 12.

Odettus Caſtilionenſis Cardinalis incidit in hæreſim Caluini. l. 15. c. 14. n. 1 *Diſſidium inter ipſum & Nauarræ Regem, eiuſdemque diſceſſus ab Aula Gallica* l 16. c. 3. n. 6.

Odoardus filius Henrici VIII. dominio Angliæ ſuccedit. l. 9. c. 3. n. 14. *eius obitus præmaturus, & mala regni traditio.* l. 13. c. 6. n. 4. & 5.

Oliuus. Vide *Camillus.*

Orator Caroli V. Romæ. Vide *Didacus Mendoza.*

Orator Ducis Florentini ad Concilium ſub Pio. Vide *Ioannes Strozzius.*

Orator Ducis Florentini ad Pontificē. Vide *Bongiannus Gianfigliatius.*

Orator Luſitanus ad Concilium in vltima conuocatione. Vide *Martinus Maſcaregna.*

Oratores Caroli V. ad Concilium etate Iulij III. l. 11. c. 14. n. 2. & c. 15. n. 5 *Eorum ſtudia ad continendum in pace Oratores Proteſtantium, & iniuſtæ querelæ aduerſus primum Legatum.* l. 13. c. 2. n. 4. & 5. *Mina eorum ob agitatam ſuſpenſionem.* l. 13. c. 3. n. 2. & 3. Vide *Guilielmus Pictauienſis, & Vgo Comes Montfortij.*

Oratores aliquarum Ciuitatum liberarum Proteſtantium ad Concilium in ſecunda apertione, & difficultates ortæ ac ſuperatæ cùm primò excipiuntur. l. 12. c. 15 n. 2 & 3. *Eorum perturbatio, & ſtudia Cæſarianorum vt ipſis ſatisfieret.* l. 13. c. 2. n. 4.

Oratores Ducis Bauariæ ad Concilium in vltima conuocatione, decertant de loco cū Venetis. l. 16. c. 6. n. 1. *Mandata*

Digitized by Google

data ipſis tradita à Duce. l. 16. c. 10. n. 8. *Excipiuntur: & error Suanis.* l. 16. c. 7. n. 7.

Oratores Ducis VVirtembergici ad Concilium tempore Julij III. conueniunt priuatim in conuentibus antequam offerant mandata. l. 12. c. 10. n. 13. *Excipiuntur: & propoſita ab ipſis in cœtu generali.* l. 12. c. 15. n. 2. 3. 6.

Oratores Electoris Saxoniæ ad Concilium in ſecunda apertione. l. 12. c. 15. n. 2. *Eorum poſtulata, & Legatorum reſponſa.* ibid. à n. 7. vſque ad 16.

Oratores Ferdinandi & tamquam Cæſaris & tamquam Regis Hungariæ ad Concilium ſub Pio. l. 15. c. 16. n. 6. & c. 20. n. 1. *Lis prærogatiuæ cum Luſitano, & cum Patribus.* l. 5. c. 20. à n. 1. vſque ad 6. *Varia poſtulata, & præſertim cunctationis, in argumentis Fidei, & ſententiarum varietas.* ibid. n. 6. & ſeq. *Scripturæ delatæ ad Legatos de inuitandis Proteſtantibus, & Germania reformanda.* l. 10. c. 1. n. 11. & 12 *Emendationis capita ijſdem tradita.* l. 16. c. 1 n. 15. & 16. *Poſtulata ne declararetur Continuatio; & ſuper hoc oppoſitio Marchionis Piſcariæ* l. 16. c. 7. n. 3. & 4. & c. 12. n. 1.

Oratores Ferdinandi Romanorum Regis ad Concilium ſub Iulio III. l. 11. c. 15. n. 5. *Lis inter ipſos & Oratores Luſitanos.* l. 13. c. 2. n. 9. & 10.

Oratores Ferdinandi Cæſaris. Vide *Franciſcus à Turri, Martinus Guſmanus, Scipio ab Arco.*

Oratores Galli Romæ. Vide *Philibertus Naldus, Paulus de Termes, Allegrius, & Inſulanus.*

Oratores Galli eunt ad Concilium Bononiæ. l. 10 c. 4. n. 4. *Eorum conſilia pro tranſlatione.* l. 11. c. 1. n. 1.

Oratores Galli ad Synodum deſtinati in vltima conuocatione. l. 10. c. 5. n. 9. *Decreta prærogata, vt ipſi expectarentur.* ibid. vſque ad finem. *Excipiuntur: & eorum mandata.* l. 16. c. 10. n. 1. vſque ad 7. & c. 11. n. 1. *Oratio pungens; & reſponſio.* l. 16. c. 11. n. 2. vſque ad 8. *Eorum poſtulata vt Synodus declaretur nona celebratio.* l. 16. c 12. n. 2. *Solemniter excipiuntur in cœtu generali.* l. 16. c. 12. n. 9.

Oratores Heluetij ad Concilium in vltima conuocatione; & contentio de loco cum Florentino. l. 16. c. 2. n. 3. & 5. *Mendacium Suanis de eorum admiſſione.* l. 16. c. 7. n. 6. & c. 12. n. 9

Oratores Hiſpani ad Concilium tempore Pij. Vide *Ferdinandus Franciſcus Avalus.*

Oratores Hiſpani Romæ. Vide *Comes Tendilia, Franciſcus Vargas, Aloyſius de Avila.*

Oratores Luſitani ad Concilium ſub Iulio contendunt de gradu cum Oratoribus Regis Romanorum; & quo pacto lis compoſita. l. 13. c. 12. n. 9. & 10.

Oratores Marchionis Brandeburgici ad Concilium. l. 12. c. 9. n. 1. *Ipſorum interuentus in Theologorum cœtibus.* l. 12. c. 10. n. 23.

Oratores Venetæ ad Concilium in poſtrema conuocatione. l. 16. c. 5. n. 7. *Serius excipiuntur; & cur.* ibid. *Contentio de gradu cum Bauaricis.* l. 16. c. 6. n. 1. & c. 10 n. 8.

Oratores Veneti Romæ. Vide *Bernardus Nauagerus, Marcus Antonius Amulius.*

Ordo an imprimat characterem in anima: & falſa Suanis dicta. l. 9. c. 5. per totum. *Varia Decreta firmata de collatione Ordinum.* l. 9. c. 12. n. 13. & 14. l. 12. c. 13. n. 2. 3. 4. & 10.

Oſius. Vide *Ioan. Baptiſta.*

Otho Truxeſius Cardinalis Auguſtanus

Digitized by Google

nus quid egerit in creatione Pauli IV. l. 13. c. 11. n. 11. *Eius considerationes de conuocatione Concilij tempore Pij.* l. 14 c. 13. n. 19.

P.

Pacecus. Vide *Petrus.*
Pagi Catholici in Heluetia Oratores mittunt ad Concilium in postrema conuocatione. Vide *Oratores.*
Paleottus. Vide *Gabriel.*
Palianum oppidum ablatum Columnensibus, & munitum à Paulo IV. l. 13. c. 17. n. 3. *Obsidetur à Marco Antonio Columna.* l. 14. c. 3. n. 2. *Ab eodem occupatur Sede vacante.* l. 14. c. 9. n. 8.
Pallauicinus. Vide *Sfortia.*
Parpalia. Vide *Vincentius.*
Patriarcha Armenus exceptus Romæ à Paulo III. & calumnia Suauis. l. 13. c. 4. n. 4.
Patriarcha Assyrius obedientiam præstat Iulio III. nomine Christianorum illius regionis: & maligne animaduersiones Suauis. l. 13. c. 4 n. 4.
Paulus Gregorianus, Episcopus Zagabriensis, Orator Ferdinandi Regis in Concilio sub Iulio III. l. 13. c. 2. n. 9.
Paulus Iouius, Episcopus Nucerienſis, calumnijs appetitur à Suaui de ipsius sententia super mansione. l. 16. c. 4. n. 9.
Paulus Quartus quo pacto ad Pontificatũ ascenderit. l. 13 c. 11. n. 8. & seq. *Excipit Oratores Anglos, & Hiberniæ dat Regni titulũ.* l. 13. c. 12. per totum. *Iracscitur Ferdinando Regi ob decreta Augustana.* l. 13. c. 14. n. 1. *Suspiciones inter ipsum & Cæsarem, auctæ ob ea quæ Romæ contigerunt in Sfortianis & Columnensibus: & studia Caraffæ Cardinalis, vt illum cum Gallo colligaret,* ibid. n. 2. & seq. *Graues eius suspiciones in Cæsarem & Hispanos, & fœdus initum cum Henrico II.* l. 13. c. 15. per totum. *Militares custodiæ ab eo constitutæ; & Cardinalium creatio.* l. 13. c. 16. n. 1. *Eius querimonia ob inducias firmatas à Gallo cum Hispano; & duo Legati ad eos Reges missi.* ibid. n. 4. & 5. c. 17. n. 1. 2. & 3. *Variæ causæ inimicitiæ inter ipsum & Proregem Neapolitanum.* l. 13. c. 17. n. 3. & seq. *Contestatio à Fiscali Romano habita in Senatu contra Cæsarem & Philippum Regem.* ibid. n. 6. & 7. *Orator Cæsareus discedit; & sine fructu agitur de concordia cum Prorege* ibid. n. 9. & 10. & c. 18. per totum. l. 13. c. 20. n. 3. vsque ad 7. *Prorex bellum infert; & Pontifex conqueritur.* l. 13. c. 20. n. 1. *Eius ira in Farnesios.* ibid. n. 10. 11. & 12. *Suspensio armorum absque confectione pacis, ad quam agendam eum Philippo, mittitur.* ibid. n. 13. & seq. *Oppida Pontificia recuperata.* l. 14. c. 1. n. 2. *Tribunal Audientiæ publicæ, & festum Cathedræ S. Petri ab illo institutæ.* ibid. n. 3. & 4. *Creatio Cardinalium: & varij Suauis errores.* ibid. n. 6. & 7 *Eliguntur Iudices contra Cæsarem & Philippum.* ibid. n. 8. & seq. *Studia Pontificis ad abstrahendum ab Hispanis Ducem Florentiæ.* l. 14. c. 2. n. 1. *Vectigal Neapolitanum ab ipso reiectum.* l. 14. c. 3. n. 1. *Quæ egerit erga Heluetios, qui Romam aduenerant ad ipsius custodiam.* ibid. n. 2. *Adhibita diligentia ad ineundam concordiam, & quo pacto firmata.* l. 14. c. 3. n. 8. & c. 4. per totum. *Duo Legati ad duos Reges missi pro pace vniuersali.* l. 14. c. 4. n. 5. & c. 5. n. 1. vsque ad 7. *Nona eius indignatio in Ferdinandum Regem ob negotia Religionis.* l. 14. c. 6. n. 4. *Difficultas ipsius*

ipsius ne illum excipiat vt Cæsarem, postquam eius frater nuntium remisit Imperio; & quid declaret in exequiis Caroli V. ibid. n. 5. & seq. *Suos Româ expellit.* l. 14. c. 7. per totum. *Tribunal erigit ad ditionem Ecclesiasticam administrandam.* ibid. n. 5. & 6. *Cura, mors & elogium ipsius, & furores populi Romani.* l. 14. c. 9. n. 4. & seq.

Paulus Termesius, Orator Gallicus Romæ, conteſtatur in Senatu ſuper negotia Parmæ & Concilij. l. 11. c. 16. n. 9. vſque ad 13.

Paulus Tertius euulgat diploma ad Cardinales emendandos. l. 9. c. 1. n. 3. & c. 2. n. 4. & 5. *Eius ſenſa de tranſlatione Bononienſi: varia ſuper hoc acta cum ipſis Synodi Legatis, cum Cæſaris Oratore, cum Madruccio Cardinali, qui Romam venerat: & quid ibi contigerit.* l. 9. c. 17. n. 4. & 5. & l. 10. c. 1. n. 1. & 2. c. 2. n. 4. c 3. n 10 c. 4. n. 3. c. 6. n. 8. & 9. c. 8. n. 2. 3. 4. & 6. c. 10. n. 1. c. 13. per totum. c 14. n. 1. & 2. c. 15. n. 2. & 3. *Perusium adit.* l. 10 c. 4. n. 4. *Reſponſa reddita Eccleſiaſticis Germanis, qui ab eo poſtulant reditum Synodi Tridentum.* l. 10. c. 6 n. 1. 2 & 3. & c. 10. n. 2. & ſeq. *Eius diligentia vt Parmam & Placentiam coniungeret cum Eccleſiaſtica ditione poſt caſum Petri Aloyſij.* l. 10. c. 5. n. 1. *Acta cum Cæſare per Ardinghellum.* l. 10. c. 16. n. 1. *Mittit in Germaniam Proſperum Sanctacrucium.* ibid. n. 3 & 4. *Eius Conſilia ante ac poſt promulgationem* Interim; *& allucinationes Suauis.* l. 10. c. 17. & 18. per totum. & l. 11. c. 2 per totum. *Fœdus ad defenſionem agitatum ab ipſo cum rege Galliæ, ſed non confectum.* l. 11. c. 1. n. 4. & c. 2. n. 14. & c. 5. n. 2. *Nuntij miſſi in Germaniam cum ampla facultate in rebus Religionis.* l. 11. c. 2. n. 6. & ſeq. *Poſtremum acta inter ipſum ac Cæſarem pro reſtitutione Placentiæ.* l. 11. c. 3. per totum. *Studia adhibita ad pertrahendos in Aulam Præſules cuiuſque nationis, ibique ſtatuendam emendationem; ſed fruſtrà.* l. 11. c. 1. n. 1. vſque ad 6. *Rationes cur Concilium ſuſpendat.* l. 11. c. 5. per totum. *Diſſenſiones inter ipſum & Octauium Farneſium de Parmæ reſtitutione.* l. 11. c. 6. n. 3. *Eius mors.* ibid. n. 4. *Parma poſt eadem Petri Aloyſij retinetur in ſily obedientia.* l. 10. c. 4. n. 5. *Cuſtoditur à Pontifice nomine Eccleſiæ: & molimina Cæſarianorum detecta.* l. 10. c. 17. n. 3. & l. 11. c. 6. n. 1. *Conatus irriti Octauij Ducis ad eam occupandam.* l. 11. c. 6 n. 2. *Ipſi reſtituitur à Iulio III.* l. 11. c. 7. n. 1. *Varij euentus belli in ea ditione.* l. 13 c. 1. n. 1.

Pauperes. Quantum conducat vt prouentus Eccleſiaſtici ad illis ſubueniendum impendantur. l. 9. c. 9. n. 3. vſque ad 8.

Pendaſius. Vide *Federicus.*

Perenottus. Vide *Antonius & Nicolaus.*

Petrus Aloyſius Farneſius occiditur. l. 10. c. 4. n. 5.

Petrus Bertanus Epiſcopus Phanenſis accitur à Duce Vrbini. l. 9. c. 3. n. 13. *adit bis Cæſarem Nuntius.* l. 11. c. 1. n. 6. & 9 c. 2 n. 6. c. 8. n. 6. c. 12. n 1 & 2. *euehitur ad purpuram.* l. 13. c. 1. n. 3 & 9.

Petrus Camaianus Cubicularius ſecretus Iuly III. mittitur ad Octauium Ducem Farneſium, & ad Carolum V. acturus de negotio Parmenſi. l. 11. c. 12. n. 5. & 6. l. 13. c. 1. n. 7. & 11. *Promouetur ad Inſulas Feſulanas.* l. 13. c. 1. n. 9.

Petrus Caniſius Theologus Soc. IESV *venit ad Concilium Bononienſe.* l. 10. c. 1. n. 3

Digitized by Google

c. 1. n. 3. *Scribit perutilem Catechismum, euulgatum à Ferdinando Rege in suis ditionibus.* l. 14. c. 6. n. 2.

Petrus Consaluus Mendoza, Episcopus Salmanticensis, multa scribit de Synodo in postrema conuocatione. l. 15. c. 13. n. 4. *se opponit illic variis contestationibus, quas Hispani parabant.* l. 16 c. 12. n. 7.

Petrus Guerrerus, Archiepiscopus Granatensis, venit ad Concilium sub Iulio III. & Pio. l. 12. c. 10. n. 28. & l. 15. c. 13. n. 5. *Varia postulat de continuatione, de titulo Concily, de particula* proponentibus Legatis. l. 15. c. 15. n. 4 vsque ad 8. c. 16 n. 1. 2. & 5. c. 19. n. 15. & c. 20. n. 14. *Disserit de securitatis tabulis pro hæreticis, & de vsu Calicis.* l. 16. c. 1. n. 4. *Sæpiùs excitat quæstionem de mansione.* l. 16 c. 4. n 4.

Petrus de Nores, Auctor historiæ de bello inter Paulum IV. & Philippum Regem. l. 13. c. 11. n 12.

Petrus Pacecus Cardinalis varia opponit translationi Synodi. l. 9. c. 13. n. 7. c. 14. n. 2. & 5. c. 15. n. 3. & 10. *Eius studia cum Paulo IV. contra Caraffam Cardinalem.* l. 13. c. 19. n. 6. & l. 14. c. 7. n. 2. *Propè est vt Pontifex creetur.* l. 14. c. 10. n. 3. & 5. *Eius mors* l. 15. c. 6. n 4.

Petrus Paulus Vergerius secretos habet sermones cũ Delfino Nuntio. Scribit ad Mantuanum, Legatum Concily; & quo euentu. l. 15 c. 10. n. 13. & 15

Petrus Sotus Dominicanus agit cum Carolo V. vt excipiatur in Aula Polus Cardinalis Legatus. l. 13. c. 7. n. 6

Petrus Strozzius, miles Regis Gallia, defendit Parmam contra Pontificis & Cæsaris arma. l. 13. c. 1. n. 1. *Prælio vincitur ab Hispanis in insula Elba.* l. 13. c. 10. n. 2. *Agit de fœdere in illos inter Paulum IV. & Henricum II.* l. 13. c. 17. n. 3.

Petrus Tagliania Archiepiscopus Panormitanus. Postulata Caroli V. vt ad Purpuram promoueatur. l. 13. c. 1. n. 3.

Petrus Toletanus, familiaris Burgensis Cardinalis, mittitur à Iulio III. ad Cæsarem. l. 11. c. 7. n. 2. & 3. & c. 8. n. 1 & 2.

Petus. Vide *Guilielmus.*

Philibertus Naldus, Bordisiræ dominus, Orator Regis Galliæ apud Pium IV. dissuadet suo Regi, ne Synodum suæ nationis cogat. l. 14. c. 2. n. 13. *Purpurâ donatur à Pontifice.* l. 15. c. 6 n. 4. *Eius conditiones, & consilium Pontificis, vt ipsum adderet Legatum Concilio* l. 16. c. 8. n. 13.

Philippus Archintus, Episcopus Salutiensis, aduersatur molestè titulo Concily repræsentans Ecclesiam vniuersalem, *quem aliqui postulabant,* l. 9. c. 1. n. 7. *Venit Romam ad defendendam causam translationis.* l. 10. c. 15. n. 2.

Philippus Hispaniæ Princeps transit Tridento; & quibus honoribus excipitur à Præsidibus & Episcopis Concily. l. 11. c. 15. n. 1. 2. & 3. *Vxorem accipit Mariam Angliæ Reginam.* l. 13. c. 8. n. 7. *Agit cum Polo de facultate suæ legationis, & de modo ingrediendi Angliam.* l. 13. c. 9 n. 4. & seq. *Scribit ad Pontificem de conuersione Anglorum ad fidem* ibid. n. 10. *Accipit Regna hereditaria à Carolo V. & inducias conficit, ac postea pacem cum Rege Galliæ.* l. 13. c. 16. n. 4. & l. 14. c. 8. n. 4. *In graues discordias incidit cum Paulo IV.* Vide Paulum IV. *Perhonorificè excipit Caraffam Legatum; & qua cum eo egit.* l. 14. c. 5. n. 8. & seq. *Officia cum Pontifice vt Ferdinandum agnoscat tamquam Cæsarem.* l. 14. c. 6. n. 10. *Quæ egerit contra hæreticos in regnis Hispaniæ;*

Digitized by Google

& malignitas Suauis in his. l. 14. c. 11. n. 2. & seq. *Iurisdictio Ecclesiastica ibi reparata.* l. 14. c. 13. n. 5. & 6. *Eius sensa ante & post Synodi conuocationem.* l. 14. c. 12. n. 6. & 7. & l. 16. c. 2. n. 7. *Obstacula ab eo inserta Synodo nationis in Gallia destinatæ.* l. 14. c. 16. n. 8. 9. & 10. *Eius littera ad Pontificem, quibus instat vt declaretur Synodi Continuatio, & auferatur particula* proponentibus Legatis. l. 16. c. 6. n. 4. & seq.

Philippus Lantgrauius se dat in manus Caroli V. & quâ promissione. l. 10. c. 1. n. 3. *Violatio id ducitur, & idcirco Protestantium bellum in Cæsarem.* l. 13. c. 3. n. 2. *Liberatur Lantgrauius.* l. 13. c. 5. n. 3.

Philippus Musottus à Secretis Seripandi Cardinalis, & eius conditiones. l. 15. c. 13. n. 1. & l. 16. c. 5. n. 1. *Multa scribit de postremis Concily rebus.* l. 15. c. 13. n. 1.

Pictauia. Vide *Guilielmus.*

Pighinus. Vide *Sebastianus.*

Pius IV. eligitur Pontifex. l. 14. c. 10. n. 8. *Admittit tamquam Cæsarem Ferdinandum.* l. 14. c. 11. n. 1. *Varia cum Principibus agit de conuocatione Concilij.* l. 14. c. 12. n. 1. vsque ad 6 n. 13. & seq. c. 13. n. 1. vsque ad 11. l. 14. c. 14. per totum. *Iubilæum: Diploma & Decreta ab eo vulgata ad hanc rem: electio Legatorum, & duæ Cardinalium creationes.* l. 14. c. 15. n. 1. c. 17. n. 2. & seq. l. 15. c. 6. n. 2. & seq. l. 15. c. 13. n. 11. *Suppeditata ab eo auxilia Galliæ, & eius diligentia ad impediendam illic Synodum nationis.* l. 14. c. 16. n. 11. & 16. l. 16 c. 7. n. 20. c. 11. n. 10. & 11. *Eius & Aulæ sensus ob euentus Tridentinos de mansione. Mittit eo Episcopum Vintimilien sem, & quid egerit in hoc genere.* l. 16. c. 17. n. 1. c. 8. n. 11. vsque ad 18. c. 11. n. 8. 9. & 10. *Mandatum Legatis traditum de declaranda Continuatione, de prærogatiua inter Oratores duorum Regum, de modo procedendi in Concilio; & Præsidum responsa.* l. 16. c. 12. n. 2. 3. 4. & 5.

Placentia occupatur à Cæsareis post cædem Petri Aloysij Farnesij. l. 10. c. 4. n. 5. *Propensio populorum ad redeundum sub Ecclesiæ potestatem, & littera ciuitatis ad Pontificem, quibus factum excusat.* l. 10. c. 5. n. 1. *Vana studia Pontificis & Octauij Farnesij ad eam recuperandam.* ibid. vsque ad finē. c. 8. n. 3. c. 17. n. 3. l. 11 c. 3. per totum. *Restituitur Octauio tempore Pauli IV.* l. 13. c. 20. n. 10.

Pœnitentia. Articuli de ipsa tradiri ad expendendum. l. 12. c. 10. n. 1. vsque ad 14. n. 18. & n. 22. vsque ad 38. *Obiecta à Suaui verbis* Quodcumque ligaueritis, &c. *ad imponendas pœnitentias, & ad signum exterius requisitum in confessione.* ibid. n. 5. & seq. *Argumenta ab eodem allata aduersus materiam ac partes huius Sacramenti, enumeratas à Concilio, & aduersus eius institutionem, ac significationem absolutionis.* l. 12. c. 12. n. 1. vsque ad 9. *Alia argumenta ab eo adducta sub persona hæreticorum Germaniæ de articulis in hac re firmatis.* l. 12. c. 19. per totum.

Pœnitentiaria Romæ reformata à Pio IV. & falsa à Suaui dicta. l. 16 c. 7. n. 21. & seq.

Poggius. Vide *Ioannes.*

Polonia. Vide *Sigismundus Augustus.*

de Ponte. Vide *Nicolaus.*

Pontifices. Ratiocinationes erroneæ Suauis de discrimine inter Pontifices Romanos & Sedem Apostolicam. l. 11. c. 18. n. 10. & 11. *Eiusdem sensus de principijs & incrementis illius auctoritatis.* l. 12. c. 3. n. 4. 8. & seq.

Digitized by Google

vt Romani Pontifices subdantur Concilijs. l. 12. c. 15 n. 12. vsq; ad 16
Potestas Ecclesiastica. Vide *Ecclesiastici, Pontifices & Episcopi.*
Prædestinatio. Vide *Iustitiæ collatio.*
Prærogatiua quam sibi asserunt Episcopi & Theologi. l. 15. c. 13. n. 7. 8. & 10
Primatus Romani Pontificis. Vide *Pontifex Romanus.*
Procurator Concilij oblatus à Septemuiro Moguntino sub Iulio III. sed non exceptus. l. 11. c. 15. n. 5.
Procuratores Archiepiscopi Salisburgensis in vltima Synodi conuocatione. l. 16. c. 12. n. 5. & 9.
Procuratores Præsulum & Cleri Hungariæ in Concilio sub Pio. l. 16. c. 2. n. 6
Prosper Sanctacrucius, Episcopus Chysamensis & Duodecemuir, mittitur à Paulo III. Nuntius ad Regem Romanorum, & agit cum Legatis Concilij transiens Bononiâ. l. 10. c. 16. n. 3 & 4. c. 17. n. 1. & 7. *Mittitur Nuntius in Lusitaniam, & per viam loquitur cum Philippo Rege.* l. 14 c. 15 n. 8. & 11. *Redit cum eodem munere in Galliam; ibique varia agit de Synodo excipienda, & de prærogatiua Oratoris.* l. 15. c. 1. n. 4.
Protestantes. A Cæsare grauiter prælio victi. l. 10. c. 1. n. 3. *Ipsorum consensio Augustæ, ne se remittant futuri Concilij Decretis.* l. 10. c. 6. n. 4. & seq. & c. 11. n. 2. l. 11. c. 11. n. 3. *Tabulæ publicæ securitatis illis concessæ à Patribus Tridentinis sub Iulio III. & quo euentu.* l. 12. c. 8. n. 2. & seq. Vide Oratores. *Arma capiunt in Cæsarem.* l. 13. c. 3. n. 2. & 8. *Fœdus ab ipsis initum cum Rege Galliæ, & varij belli euentus in Germania.* l. 13 c. 5. n. 1. *Iterum inuitantur ad Synodum generalem sub Pio, & quid acciderit cum Nuntijs.* l. 15 c. 2. n. 4. 9. & 10. & c. 3. per totum. *Eorum conuentus Erfordiæ, & quæ decernunt in Austriacos.* l. 15. c. 8. n. 11
Prouocationes Clericorum sæcularium ad Summum Pontificem, num damnari debeant, sicuti ratiocinatur Suauis. l. 12. c. 4. n. 3. vsque ad 9. *Decreta super his stabilitur.* l. 12. c. 5 n. 1. 2 3 5
Pyrrhus Loffredus mittitur Romam à Prorege Neapolitano, acturus de concordia cum Paulo IV. l. 13. c. 18. n. 2. & 3. *Retinetur captiuus in Arce Ælia.* l. 13. c. 19. n. 1.

Q.

Quæstores pro Indulgentijs promulgandis. Diploma Pij IV. & Decretum Concilij, quo huiusmodi ministri ab Ecclesia tolluntur. l. 16. c. 7. n. 24.
Quena. Vide *Bartholomæus.*

R.

Reformandi ratio. Ecclesiastici Germaniæ reformati à Campeggio Cardinali & Carolo V. l. 11. c. 2. n. 1. *Libertas à Romanis Pontificibus relicta Concilij Patribus de moribus reformandis.* l. 9. c. 10. per totum. *Acta Bononiæ pro reformanda disciplina, aduersùs quàm narrat Suauis.* l. 10. c. 2. n. 7.
Reginaldus Ferrerius, Orator Regis Galliæ in Concilio in postrema Conuocatione, & suspiciones de Religione. l. 16. c. 11. n. 1.
Reginaldus Polus, Cardinalis Anglus, responsum format contestationi Mendozæ contra Synodum Bononiensem; eiusq; ambigua sententia de ipsius processu. l. 10. c. 6. n. 7. & c. 13. n. 2. *Noua studia adhibet ad Angliam reducendam. Mittit nuntium cum litteris ad Reginam.* l. 13. c. 7. n. 1. & 2 & c. 8. n. 2. *Se in viam dat ad eam legationem, & in itinere agit*

Digitized by Google

*de pace cum vtroque Rege.*l.13.c.7 n.2.& 8.c.8.n.7.c.9.n.1. *Varia obstacula superata cũ Carolo V. Perhonorificè excipitur Londini,& mira ab eo confecta.*ibid.n.7.& c 8.& 9 per totum. *Studia Farnesij Cardinalis,vt illum ad Pontificatum eueheret.*l.13.c.11.n.8. *Eligitur Archiepiscopus Cantuarienſis.* l.13.c.13. n.1. *Remouetur à legatione, & Romam reuocatur à Paulo IV.ob fidei ſuſpiciones;& obſtacula ad id iniecta à Regina Maria.*l.14 c.1.n.8.& c.2 n 4.& ſeq. *Comburit apologiam pro ſe ſcriptam cum aculeis in Pontificem,& noua Pontificis diligentia, vt illum Roma haberet.* l. 14. c. 5. n.2.& 3. *Moritur.*l.14.c.8.n.1.

Regulares. Argumenta Suauis de prohibitione,quà Regulares prohibentur prouocare ad iudices extraneos: de exemptione ipſorum à iuriſdictione Ordinariorum,& de obligatione gerendi habitum celatum, impoſita à Paulo III. iis qui permittebantur manere extra clauſtra. l. 11. c. 2. n.12.& l.12.c.4.n.5.c.13.n.7.& 8. *Decretum ipſis propitium Synodi, vt ſacerdotia vnius Ordinis regularis vacantia dentur iis qui ſunt eiuſdem Ordinis.*l.12.c.13.n.14.

Requeſenius. Vide *Aloyſius.*

Reſidendi obligatio in Epiſcopis & Curionibus inferioribus, quæſtio an ſit de iure Diuino. l.10.c.2 n.7. *Noua, prolixa & difficilis correctio, excitata tempore Pij de eiuſmodi quæſtione, & quo pacto tandem concluſa fuerit.*l. 16 c.1 per totum.c. 5. n 1. vſque ad 7.c.6.n.2.c.7.n.1.c.8. n.11.vſque ad 19.

Rex Dania,eiuſque conditiones. l.15. c.16.n.1.& c.8.n 1.vſq; ad 8. *Nuntius ad eum deſtinatus à Pio IV.pro conuocatione Synodi, ſed ab illo non exceptus.*ibid.

Rio. Vide *Martinus Alfonſus.*

*Rodulfus Pius Carpenſis, Epiſcopus Fauentinus, ac Cardinalis, deſtinatur à Iulio III.ad geminum Regem pro pace vniuerſali, ſed morbo impeditus non it.*l.13.c.1.n.5.& 8. *Acta in Comitijs ad ipſum euchendum poſt mortem Pauli IV. & moderatio animi in eo.* l.14.c.10 n.3.& 5.

Roſſettus. Vide *Albertus.*

S.

Sacerdotia curam animarum habentia. Varia Decreta ætate Pauli III. de ipſorum collatione & adminiſtratione. l 9. c. 11. n. 4. vſque ad 12. *Acta Bononiæ de reuocandis præteritis conceſſionibus plurium huiuſmodi Sacerdotiorum in vno eodemque capite.* l. 10.c.2.n.7. *Sacerdotia Patronatus quo pacto ſint acquirenda legitimè* l. 12.c. 13.n.16.

*Sacerdotia Eccleſiaſtica, & ratiocinationes Suauis de origine & conditionibus eorum.*l.9.c.9.n.1. & ſeq. *Decreta ſtabilita in Synodo de eorum collatione & adminiſtratione.* l. 9. c.11.n.1.& ſeq. & c.12.n.6.

Sacramenta Chriſtianorum. Obiecta à Suaui illorum numero,ac diſcrimini à Moſaicis. l.9.c. 14.n 1.& ſeq. *Expenduntur ea quæ diſſerit Suauis de Charactere,impreſſo à tribus Sacramentis.* l.9.c.5. per totum. *Falſa ab eodem dicta de materia ac forma, & de intentione requiſita ad virtutem Sacramenti.* l.9.c.6.per totum. *Varia obſeruata in Canonibus de hoc argumento.* l.9.c.7. per totum. *An Sacramenta inſtituta fuerint ſtatim ac Adam peccauit.*l.9.c.8.n.1.

Salmeron. Vide *Alfonſus.*

*Saluator Alepius, Archiepiſcopus Saſſaritanus, obſtat diuturnæ prorogationi Decretorum in ſecunda Synodi apertione.*l.11.c.14.n.4.

Digitized by Google

Sanctacrucius. Vide *Prosper.*
Sancti. Errores Suanis de definitionibus Concilij Moguntini, spectantibus ad ipsorum imagines. l. 11. c. 4. n 5. & 6.
Sanfelicius. Vide *Ioannes Thomas.*
Sanseueriũ. Vide *Ioannes Franciscus.*
Saracenus. Vide *Ioannes Michaël.*
Satyricus libellus editus post primam editionem huius historiæ contra narrationem spectantem ad Paulum IV. & cur Auctor ne vllam quidem eius partem legere aut audire voluerit. l. 13. c. 11. n. 12.
Scipio de Arco, Orator obedientiæ Ferdinandi Cæsaris ad Pium IV. Eius Postulata de Synodi conuocatione; & errata Suanis. l. 14. c. 12. n 2. vsque ad 6.
Scipio Lancellottus Romanus, Aduocatus Consistorij in Concilio sub Pio. l. 15. c. 13. n. 4.
Scipio Rebiba Episcopus Mutulanus, Romæ Gubernator, creatur à Paulo IV. Cardinalis. l 13. c. 16. n. 2. *Mittitur Legatus in Belgium pro Concilio & pace.* ibid. n. 6. & c. 17. n 1. & 2. *Redit in Aulam antequam ad Cæsarem peruenerit.* l. 13. c. 14. n 7. *Destinatur Legatus ad Cæsarem & ad Regem Poloniæ.* l. 14. c. 6. n. 9.
Scriptura sacra cur non debeat edi sermone vulgari. l. 14. c. 16. n. 5. & 6
Sebastianus Gualterius, Episcopus Viterbiensis, & Nuntius in Gallia, tollit difficultatem Diplomati Synodum denuntianti. l. 15. c. 1. n. 5. *Reuocatur Romam, & cur.* l. 15. c. 14. n. 4.
Sebastianus ab Haunsenstain, Archiepiscopus Moguntinus, habet in animo mittere Procuratorem ad Concilium: sed ipsi non conceditur à Præsidibus. l. 11. c. 15. n. 5. *Idcirco ipse venit Tridentum.* ibid. & n. 6. *Abit* l. 13. c. 2. n. 6.
Sebastianus Lusitaniæ Rex suum Oratorem Tridentum mittit ætate Pij. l. 15. c. 20. n. 11.
Sebastianus Pighinus Duodecemuir, Romam transit ad defendendam causam translationis. l. 10. c. 15. n. 2. *Mittitur Nuntius in Germaniam; & amplæ illi facultates traditæ.* l. 11 c. 2. n. 6. *Eius iter, & agitata cum Cæsare.* ibid. n. 16. *Romam vocatur ætate Iulij.* l. 11. c. 8. n. 41. *Noua eius missio ad Cæsarem.* ibid. n. 6. *Mandata ipsi tradita de Synodi conuocatione, & negotio Parmensi; & Suanis malignitas.* l. 11. c. 9. n. 3. & 4 *Obices in quos offendit in secundo negotio.* l. 11. c. 10. per totum. *Eligitur Concilij Præses.* l. 11. c. 13. n. 1. *Tridentum peruenit.* l. 11. c. 14. n. 2. *Nuntius illi delatus à Pontifice de declaratione concedenda illi Purpuræ.* l. 13. c. 1. n. 10. *Prærogatiua quâ fungitur ægrotante Crescentio.* l. 13. c. 13 n. 2. & 3.
Secretarij Hispani Tridenti. Vide *Martinus Gastelus.*
Secretarius Synodi. Vide *Angelus Massarellus.*
Securitatis tabulæ Basileensis Concilij quas facultates concesserint hæreticis. l. 12. c. 15. n. 9.
Securitatis tabulæ concessæ hæreticis in secunda Synodi conuocatione, & quo pacto reformatæ ad postulatum Protestantium. l. 12. c. 8. n. 3. & seq. c. 15 n. 8. 9. & 17. & l. 13. c. 2 n. 4.
Securitatis tabulæ datæ à Synodo Tridentina sub Pio IV. Obiecta illis ab Hispanis & Lusitanis propter inquisitos, & eorum reformatio. l. 15. c. 18. n. 1. c. 19. n. 12. & seq. c. 21. n. 4 & 11. l. 16. c. 1. n. 1. vsque ad 11.
Securitatis tabulæ Pauli III. pro quocumque accedente ad Concilium Bononiense. l. 9. c. 20. n. 1.
Sedes Apostolica in quo differat à Romano Pontifice. l. 11. c. 18. n. 10. & 11

Digitized by Google

Eius auctoritas præseruata in fine Concilij, & alibi, post varias disputationes inter Patres. l. 9. c. 11. n. 2.

Senenses contra Hispanos rebellant; & studia Iulij III. ad eos sedandos. l. 13. c. 6. n. 2. & c. 10. n. 1. *Se dedunt Cæsari.* l. 13. c. 11. n. 4. *Conceduntur Duci Florentiæ.* l. 14. c. 2. n. 1.

Septemuir Brandeburgicus. Vide *Ioachimus.*

Septemuir Colonienſis inuitatus ad Concilium à Pio IV. l. 15. c. 5. n. 4. *Status quem Colonia offendit Nuntius.* ibid. n. 6.

Septemuiri Ecclesiastici præsentes Concilio sub Iulio III. l. 11. c. 15. n 5. & 6. & l. 12 c. 9. n. 1. *Quæ cum ipsis egerit Pontifex.* l. 13. c 1. n 10. *Eorum discessus Tridento.* l. 13. c. 2. n. 6

Septemuir Moguntinus. Vide *Albertus.*

Septemuir Treuirensis. Vide *Ioannes Eysemburgus.*

Sessio. Vide *Concilium.*

Sauerolus. Vide *Hercules.*

Sfortia Pallauicinus & Sfortia sanctæ Floræ retinent Parmam in fide Octauij Farnesij post casum Petri Aloysij. l. 10. c. 4. n. 5. *Comprehenduntur in inducijs inter Octauium & gubernatorem Mediolani.* l. 10. c. 5. n. 2. *Pallauicinus adit Cæsarem ob restitutionem Placentiæ.* ibid. n. 6. & 10. & c. 8 n. 1.

Sigismundus Augustus Poloniæ Rex probat conuocationem Synodi sub Pio, & remouet Canobium Nuntium ne adeat Moscouiam. l. 15. c. 9. n. 4.

Sigismundus Tonus, Baro Tridentinus, declaratur Orator Cæsaris in Concilio in vltima conuocatione. l. 15. c. 20. n. 5.

Sotus. Vide *Petrus.*

Spina. Vide *Cæsar.*

Stanislaus Osius Polonus, Episcopus Varmiensis, & Nuntius Pij IV. ad Ferdinandum Cæsarem, agit cum eo de Synodi conuocatione. l 14. c. 13 n 9. & seq. *Insignitur Purpurâ, & eligitur Præses Concilij.* l. 15. c. 6. n. 3. & c. 13. n. 5. & 6.

Stella Vide *Thomas.*

Strozzius. Vide *Ioannes Petrus.*

Sturmius. Vide *Zacharias, Delfinus.*

Suauis. Vide *Petrus.*

Suspensio. Vide *Concilium.*

T.

Taglauia. Vide *Petrus.*

Termes. Vide *Paulus.*

Theologia Scholastica & Positiua in quo differant: & error in hoc Suauis. l. 12. c. 10. n. 19. & 20.

Theologi Concilij Tridentini. Malignitas Suauis de ipsorum sapientia. l. 12. c. 10. n. 21. & 22. *Modus, locus, & tempus ipsis præscripta in sententijs dicendis; & quo pacto non fuerit seruatus hic ordo postulatus tempore Py.* l. 12. c. 1. n. 3. c. 10. n. 18.

Theophylactus quo modo explicet verba Christi Quodcumque ligaueritis, &c. *& errores Suauis.* l. 12. c. 11. n. 5.

Tobias Dominicanus, Procurator Archiepiscopi Salisburgensis in Concilio Tridentino. l. 16. c. 12. n. 5.

Toletanus. Vide *Franciscus. Petrus.*

Thomas Campeggius, Episcopus Feltrensis, euulgat Apologiam pro translatione, & Romam venit eam causam defensurus. l. 9. c. 10. n. 4. l. 10. c. 15. n. 2.

Thomas Crammerus, Archiepiscopus Cantuariensis, flammis damnatur hæresis causâ. l. 13. c. 13. n. 1.

Thomas Stella Dominicanus, Episcopus Salpensis, posteà Lauellensis, ac postmodum Iustinopolitanus, concionatur

Digitized by Google

tur multos menses in Concilio Bononiensi de Iustitiæ infusione. l. 10. c. 2. n. 7.

Thomas de Vio Cardinalis Caietanus. Remedium ab eo excogitatum pro filijs fidelium, qui moriuntur in matris vtero, positum in disputatione in Synodo. l. 9. c. 8. n. 2 & seq.

Torres. Vide *Franciscus.*

Translatio. Vide *Concilium.*

Tridentum ciuitas Cæsarea. Concilium ibi coactum tempore Iulij, & cur. l. 11. c. 8. n. 5. & c. 11. n. 3. *Variæ Principum sententiæ de hoc loco eligendo tempore Pij, & quomodo res confecta.* l. 14 c. 12. n. 15. & seq. c. 13. n. 14 c. 14. n. 4. 5. 6. & 9. & seq. c. 16. n. 8. & seq. c. 17. n. 1. 2. 3. & 4.

A Turri. Vide *Franciscus.*

Truxesius. Vide *Otho.*

V.

Vargas. Vide *Franciscus.*

Vega. Vide *Ioannes.*

Veneti negant fœdus inire cum Paulo IV. contra Hispanos. l. 13. c 16. n. 2. c. 19 n. 5. & l. 14. c. 1. n. 2. *Student concordiæ inter ipsum & Proregem Neapolitanum.* l. 14. c. 3. n. 8. *Comprobant conuocationem Concilij Tridentini tempore Pij, eoque Oratores mittunt.* l. 14. c. 17. n. 2. l. 16. c. 5. n. 7. *Postulant vt promoueatur Grimanus Patriarcha; & quæ super hoc acciderunt.* l. 15. c. 6. n. 5. & seq. Vide *Ioannes Grimanus.*

Verallus. Vide *Hieronymus.*

Vergerius. Vide *Petrus Paulus.*

Vgo Boncompagnus Bononiensis venit Romam ad causam translationis defendendam. l. 10. c. 5. n. 2. *Destinatur Nuntius ad nouum Cæsarem Ferdinandum; sed non it.* l. 14. c. 6. n. 9. *Ponitur à Paulo IV. in quodam tribunali de regimine ditionis Ecclesiasticæ.* l. 14. c. 7. n. 6.

Vgo Comes Monfortius, Orator Cæsaris in Concilio sub Iulio III. petit cuiusdam decisionis moram quò Protestantes expectentur. l. 11. c. 15. n. 5. & l. 12. c. 8 n. 1.

Vgonotti. Eorum origo & coniuratio in Franciscum II. Regem. l. 14. c. 12 n. 8. vsque ad 14. *Eorum postulatio in conuentu Bellifontis, vt ipsis templum concederetur.* l. 14. c. 16. n. 2. *Nouus conuentus ab ipsis habitus ad eamdem rem.* lib. 15. c. 14. n. 13. & 14.

Vicecomes. Vide *Carolus.*

Vigerius Vide *Marcus.*

Vincentius Nobilius, Iuly III. ex sorore nepos, imperat in bello contra Farnesios. l 11. c. 16. n 11.

Vincentius Parpalia, Abbas S. Saluatoris, mittitur Romam à Polo Cardinali ob Angliæ negotia. l. 13. c. 7. n. 1. 2. & 6.

Vitellotius Vitellius, Apostolicæ Cameræ clericus, & Episcopus Tifernatium, donatur Purpurâ, & promouetur ad præcipuos Magistratus à Paulo IV. l. 14 c 1. n. 6. *Incidit in suspicionem parum fidentis in animo Caroli Cardinalis Caraffæ.* l. 14. c. 7. n. 3.

Vniuersalis Ecclesia, siue Synodus. Vide *Catholica, & Oecumenica.*

Vrsinus. Vide *Camillus.*

Z.

Zacharias Delfinus nobilis Venetus, Episcopus Lesinensis, mittitur Nuntius à Iulio III. ad Ferdinandum Regem, ob negotia Religionis. l. 13. c. 8. n. 9. *Romam vocatur à Paulo IV. & remittitur ad suum munus exercendum.* l. 13. c. 13. n. 6. & c. 14. n. 1. *Redit sub Pio*

Digitized by Google

Pio ad eumdem Ferdinandum, iam Cæsarem, acturus de Synodi connocatione. l. 14. c. 14. n 8. & seq. *Varia colloquia habet cum Cæsare, simul cum Commendono Nuntio, de illis rebus. Vterque Nuntius adeunt conuentum Protestantium, Naumburgi habitum.* l. 15. c. 2. & 3. per totum. *Quæ ipse proponit in Germania Superiore variis Vrbibus Protestantium; & earum responsa.* l. 15. c. 9. n. 5. & seq. *Admittit Sturmium ad secreta secum colloquia, ac postea Vergerium, apostatas a Fide Catholica.* l. 15. c. 10. per totum.

Zozimus Pontifex Romanus agnoscitur tamquam Caput à variis Conciliis Africanis. l. 12. c. 9 n. 6.

FINIS.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

C - III - 4 · (7)

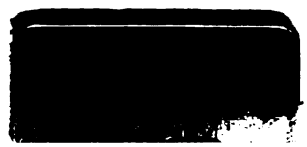

Digitized by Google

Digitized by Google